کورتەیەک دەربارەی تراجیدیا…
نوسینی: ئاراس سەعید

وشەی "تراجیدیا- trageady" وشەیەکی لاتینییە، سەرچاوەی ئەم وشەیە دەگەڕێتەوە بۆ زمانی لاتینیی کلاسیک. لە ڕووی زمانەوانییەوە لە دوو بەشە پێکهاتووە، ئەوانیش: "tragos – بزن" و "oide – سروود"، هەردوو بەشەکە پێکەوە بە واتای "سروودی بزن" دێت.

لە یۆنانی دێریندا، "سروودی بزن" بەو مەراسیمە ئاینییە گوتراوە، کە یۆنانییەکان سروتە ئایینییەکانیان خوێندووەتەوە و بزنیان بۆ خوداوەندەکانیان کردووە بە قوربانیی، یان بەو بۆنە ئاینیانە دەگوترێت کە گۆرانییان تێدا گوتووە و ڕوخساریان بە پێستی بزن داپۆشیوە[1].

"ئیلیز" لە کتێبی (ئەسڵی تراجیدیای یۆنانیی و شێوەی یەکەمی تراجیدیا)دا، ئەوەی ڕەتکردووەتەوە، کە تراجیدیا بە واتای "سروودی بزن" بێت، بەڵکو (تراجیدیا نازناوی ئەو کەسانە بووە کە لە تراجیدیادا پێشبڕکیانکردووە و خەڵاتی براوەی کەبەکەکە بزنێک بووە [2]).

دەکرێت بەم جۆرە پێناسەی چەمکی تراجیدیا بکەین: (بەو مەڕاسیمە ئاینییانە دەگوترێت کە مەرجی مرۆق قوربانیی پێشکەشی خوداوەندەکان کردووە).

تراجیدیا دیاردەیەکی یۆنانیی پەتییە و چەکەرەکردنی تراجیدیا لە دەرەوەی کولتووری یۆنانییدا، هەتا ڕادەیەک ئەستەمە.

یۆنانییەکان ئەفرێنەری تراجیدیا بوون، ئەفسانەکانی یۆنان لە چوارچێوەی تراجیدیا دەخولێنەوە وەکو: شەڕی خوداکان و ئەهریمەنەکان، ئەفسانەی باوککوژیی، ململانێی لەگەڵ ئازار مەینەتیی و ململانێ لەگەڵ چارەنووس.

لە زمانی عەرەبییدا بەرانبەر وشەی تراجیدیا کۆمەڵێک لە وشەگەلێکی وەکو (فاجعة، مأساة، حزن) وەرگیراوە. لە زمانی کوردییشدا کۆمەڵێک لە وشەگەلی وەکو: (ڕوداوی دڵتەزین، کارەسات، مەرگەسات، غەم و ناسۆر) وەرگیراوە.

"ئەرستۆ" لە کتێبی "هونەری شیعر"دا بەم شێوەیە باسی تراجیدیا دەکات: (تراجیدیا بە تەنها لاساییکردنەوەی کردنەوەیەکی تەواو نییە، بەڵکو ترس و بەزەییش دەوروژێنێت. ئەم کارتێکرنەیش ئەو کاتە سەرهەڵدەدات، کە ڕوداوەکان بەبێ ئەوەی چاوەڕوانبکرێن، ڕوبدەن و بەدوای یەکدا بێن[3]).

واتا: تراژیدیا بریتییە لە نمایشکردنی زنجیرە ڕوداوێکی چاوەڕواننەکراو، کاریگەریی لەسەر دەروونی بینەر بەجێدەهێڵێت، وەکو: مەرگێکی چاوەڕواننەکراو، ئازار، نەگەیشت بە ئامانجێک و… هتد.

“شۆپنهاوەر” بەم جۆرە پێناسەی تراجیدیای یۆنانیی دەکات:(بریتییە لە ڕەهەندی سامناک و ترسنەری ژیان. لەم ڕووەوە ئازار و مەینەتیی ئادەمیزاد، بالادەستیی ڕێککەوت و هەڵەکان، بەقوربانییکردنی “حەق” لە بەرپێی “هێز”دا، بالادەستیی ئەهریمەن بەسەر هێزە دادخوازەکان و بە گشتیی زاڵبوونی ئەو لایەنانەی “بوون” وا ڕاستەوخۆ لەگەڵ خواست و ئیرادەی ئێمەدا دژ و پێچەوانەدەنەوە، هەموویان بەسەریەکەوە ڕەهەندە بنەڕەتییەکانی تراجیدیا پێکدەهێنن[4]).

تراجیدیا هەمیشە چارەنووس لە خۆشبەختییەوە بەرەو ئازار و مەینەتیی دەبات، حەق لە بەرپێی هێزی ناهەقدا، شکستدەهێنێت و زۆربەی تراجیدییەکان بە مەرگی کارەکتەر کۆتاییدێت. بۆ نموونە: چارەنووس ئۆدیب لە لوتکەی خۆشگوزەرانیی و دەسەڵاتدا بەرەو ئازاری ویژدان و لەدەستدانی چاوەکانی و خۆکوشتنی دایکی دەبات.

تراجدیا کۆمەڵێ ڕوداوێکی ترسنەر و سامناکە، لەبارەی ئازار و مەینەتییەکانی مرۆڤەکانەوە، کە لایەنە نەگەتیڤەکانی ژیان بەسەریدا زاڵە.

“والتەر کاوفمان” بەم جۆرە پێناسەی تراجدیا دەکات: (بریتییە لە زنجیرە ڕوداوێکی پڕ لە ناسۆر و مەینەت ڕووبەڕووی خوداوەندەکان و کەسانی پاڵەوان دەبێتەوە[5]).

واتا: کارەکتەرە تراجیدییەکان کەسانی ئاسایی نیین، بەڵکو توناکانیان لە توانای مرۆڤی ئاسایی بەدەرە. ئەوانەی کارەکتەری ڕوداوە تراجدییەکانن، یان خوداکانن، یان پاڵەوانەکان مەرج نییە، بە تەنها پاڵەوانی تراجیدیا تاکەکەسێک بن، زۆر جار پاڵەوانەکان کۆمەڵێ کەسێک، یان مەملەکەتێکن.

-______________________________

1. ویکبیدیا، الموسوعة الحره، المأساه
2. حسەن لەتیف: ڕوانینێک لە تراجدیدیا، چاپخانەی ڕۆژهەڵات چاپی یەکەم، 2018.
3. ئەرستۆ: هونەری شیعر (پۆیەتیکا) ، و. محەمەد کەمال، دەزگای چاپو پەخشی سەردەم ، چاپی یەکەم، سلێمانی 2010.
4. Schopenhauer, The World as Will and Representation. New York: Dover Press. 1966..
5. والتر کاوفمان، ترجمه؛ کامل یوسف، التراجیدیا والفلسفة،

المؤسسة العربية للدراسات و النشر، سنة ١٩٩٣.ص٥٨

ئەنفالی بارزانییەکان... موحەممەد گەڵاڵەیی*

بارزانییەکانیش کوردن و برای ئێمەن و ئێمەیش برای ئێوانین، بە بەندە بەشێک لە خوێندکارەکانم دانیشتوی ناوچەی بارزانن و یان خەڵکی ئەو ناوچەیەن کەسی بەڕێز و بەتوانان، هاوپۆلەکانم لە قۆناغی سەرەتایی، ناوەندی، ئامادەیی و زانکۆدا بەشێکیان بارزانی بون تا ئێستایش هەندێک لەو هاوپۆلانە بەردەوام لە پەیوەندیداین چ وەک هاوڕێی جاران و مامۆستایەتیی لە زانکۆ، هەندێک لە هاوپیشەکانم لە قۆناغی مامۆستایەتیی ئامادەیی و ئێستای زانکۆدا بارزانین، دراوسێ و دۆستی بارزانیمان هەبوە و هەیە کەسی بەوەفا و قەدرگرانن، نایشارمەوە خۆشی و ناخۆشیشان پێکەوە هەبوە.

لە سەرەتای هەڵایسانی شۆڕشی ئەیلولدا و بەتایبەتی لە ساڵی ١٩٦٣ بارزانییەکان هاتنە ناوچەی باڵەکایەتیی و گەڵاڵە، لە ئەنفالی بارزانییەکاندا لە ئۆردوگای دیانا لە ١٩٨٣ مام حاجی شەفیعی ماوانە سێ بارزانی هێنابونە ماڵی باوکم (حاجی ئەحمەد ئاغای گەڵاڵە) لە کۆمەڵگای گەڵاڵە و چەند ڕۆژێک مابونەوە و دواتر مامی کۆچکردوومان هەزار ڕەحمەتی لێبێ (مام مارف) چەند قاتە جلوبەرگی خۆی پێدابون و گەیاندبونییە دەستی هێزی پێشمەرگەی کوردستان، وەک دەگێڕنەوە کارەساتێکی گەورە بوە، چونکە خەڵکی کۆمەڵگاکانی گەڵاڵە و دیانا کە لە خەڵکی گەڵاڵە، دەڵێی ڕوستە وبارزانییەکان و موهاجیرەکان و برادۆستییەکان پێکهاتبو، مەزەندەی ئەوەیان کردبو کە دوای بارزانییەکان، نۆبەتی ئەوانیش دێت، بۆیە ئەوەی لە توانایان دابوە لە رزگارکردنی بارزانییەکان(بەتایبەتی پیاوەکانیان)لەدەستی گاردی کۆماری کردوویانە، دواتریش وەک کەسوکاری خۆیان مامەڵەیان لەگەڵ کەسوکاری ئەنفالکراوان کردوە، خەڵکی باڵەکایەتیی بەگشتی لە ئۆردوگاکانی دیانا، حەریر، قوشتەپە و سەبیران هاوسۆز و هاوکاری کەسوکاری ئەنفالکراوان بونە.

هەقە لێرەیش، دوو هەڵوێستی جوامێرانەی جەنابی مام جەلال تاڵەبانی و کاک نەوشێروان موستەفا ئەمین، بیری خەڵکی کوردستان و برا

بارزانییەکان بخەینەوە کە لەو کارەساتەدا چ هەڵوەستەکی نیشتمانیان هەبوە:

یەکەم: مام جەلال لە کتێبی دیداری تەمەن؛ باسی یارمەتیدانی خێزانەکانی کەسوکاری ئەنفالکراوانی بارزانی ئەکات لەڕووی ماڵییەوە لە دوای ساڵی ١٩٨٣ و دوای وەرگرتنی ڕەزامەندی سەرکردایەتیی بەرەی ی.ن.ک. هەروەها لە وتاری سوورداش و گفتوگۆکانی ی.ن.ک لەگەڵ حکومەتی بەعس دا جەنابی مام جەلال لە پێش هەزاران کەس داوای ئازادی و چارەنووسی بێسەروشوێنکراوانی بارزانی کرد، لەوکاتیشدا هیچ ڕێککەوتنێک لە نێوان حزبەکانی کوردستان دا نەبو و کە ی.ن.ک چوبوە گفتوگۆ لەگەڵ حکومەتی عێراق لە ژێر فشارێکی گەورەی هێزە دژبەرەکانی ناوخۆی کوردستان دابو.
دووەم: کاک مەسعود عەبدولخالق ئەگێڕێتەوە، کە دوای گەیشتنی زانیاری بە کاک نەوشێروان موستەفا ئەمین کە سکرتێری کۆمەڵەی ڕەنجدەرانیش بوە لە ناو بەرەی ی.ن.ک دا کە سەرۆک جاشێک لە ئەردوگای قوشتەپە ئەیەوێت زوڵم لە کەسوکاری ئەنفالکراوانی بارزانییەکان بکات، ڕاستەوخۆ فەرمان دەرئەکات بەناردنی مەفرەزەیەک بۆ دەشتی هەولێر بە سەرکردایەتیی شەهید شەوکەتی حاجی موشیر ومەسعود عەبدولخالق، بۆ تەمبێکردنی ئەو سەرۆک جاشە و چاودێریکردنی ڕەوشی ئەردوگای قوشتەپە و کەسوکاری ئەنفالکراوان.
بۆیە ڕووم لەخەڵکی کوردستان، دۆستان، خزمان و هاوڕێیانە، کە پەیوەندی نێوان لایەنە سیاسییەکان هەر چۆنێک بێت، دواجار ئەوان لەسەر یەک مێزی گفتوگۆ و بەرژەوەندییەکان کۆکەکە لە نێوان خۆیان بەش ئەکەن و پێک دێن جا بە ڕێگەی شەڕ یان ئاشتی بێت، بەڵام ئەوەی گرنگە خەڵکی کورد، برایەتیی و هاونەتەوەیی و هاوسۆزییان لەکاتی لەقەومان و کارەساتە نیشتمانییەکان و بۆنە و یادە تراژیدیەکانی وەک ئەنفال و کیمیاباران بپارێزن.
لەلای بەندە؛ ئەنفالی فەیلییەکان، بارزانییەکان، گەرمیانییەکان، بادینان، کیمیاباران، ڕاگواستن و سووتماککردنی خاکی کوردستان، تاوانی تەعریب و کاولکردنی کوردستان، لە سێدارە دراوەکان و زیندانیانی سیاسی و پێشمەرگە دێرینەکان و شەهیدەکان و کەمئەندامانی سەنگەر، ئەمانە هەمویان ئیعتبارێکی مێژوویی و نیشتمانی مەزنیان لەلای من هەیە، لەسەرووی هەمو ئیعتبارێکی سیاسی و شەخصی دان.
خوای گەورە ڕۆحی هەمو ئەنفالکراوانی کوردستان لە بەهەشتی پڕ نووری خۆیدا جێگەداریان بکات، سەبووری و دڵنەوایی کەسوکارەکانیان بکات.
*مامۆستا لەبەشی مێژووی فاکەڵتیی ئاداب لە زانکۆی سۆران.

فەقێ کە نەبوو بە مەلا، لە حوجرەدا دەمێنێتەوە!.. وەڵامێک بە ئیرەجی فەرزاد… کامل احمد

“شەهید سامان ئەم کاتەت باش، بەڕاستی دوای تیرئەندازییەکەی ئیرەجی فەرزاد، تۆمان لە دەستچوو، بەداخەوە. ئەرێ بە ڕاست هەواڵی ئەو دونیا چییە؟ بەهەشت، دۆزەخ، حورییەکان و …؟ ئەڵێم لە بیری نەکەیت کە بە و برادەرە بڵێیت جیهانی نا مادی هیچی ڕاست نییە و خۆی هەڵنەخەڵەتێنێت و دوای شتی میتافیزیکی و سەروو سروشتی نەکەوێت. نا هەر ئەوەندەو بەس. کاتێکی خۆش”.

بەڕاستی من لە دەستپێکی ئەم وەڵامە کورتەمدا دەمەوێت بە ئیرەجی فەرزاد بڵێم هەتا دەکرێت و دواکەوتوویی هەبێت، دواکەوتووە. لە سەروو واقیع و کۆمەڵگەوەیە و پای لە کەشکەلانی فەلەک دەخوولێتەوە. من وەڵامی ڕق و کینە و فەرهەنگە دواکەوتوو و ناسیۆنالیستانەکەی ئەو نادەمەوە. ناسیۆنالیزمێک کە خۆی بە ژێردەستە دەبینێت و خەو بە سەربەخۆیی یەوە دەبینێت، بێ ئاگا لەوەی مێژوو سەربەخۆیی لەگەڵ خۆی بردووە.

ئیرەجی فەرزاد لە وەڵامەکەیدا دەیەوێت شتێکی پایەیی بە ئێمە بڵێت ئەویش ئەوەیە کە فیکر و پراتیکی مەنسور حیکمەت دوو شتی جیاوازن. پێمان دەڵیت “بە نظر من…… برای “اعلام برائت” از مبانی کمونیسم کارگری “آویزان” نشود” بۆچی؟! . مەسەلەکەی ئەوەیە کە خوداو پەیامبەرەکان دەبێت لە زمینەی مادی و سروشتی دووربخرێنەوە، ئەگەر نا تیۆری غەیبی چەسپی پێکەوەلکانی خۆی لە دەست دەدات. دەیەوێت مەنسور حیکمەت وەکو “خوا” نیشان بدات و وەک کەسێکی موقەدەس لە شوێنێکدا دایبنێت کە هیچ کەس بۆی نییە ڕەخنەی لێبگرێت. لە سەروو ئەحزابی کۆمۆنیزمی کرێکارییەوە، لە حالێکدا خۆی حزبەکانی دروستکردووە و ١١ ساڵی ڕەبەق بەرپرسی یەکەمی هەموو کار و سیاسەتەکانی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی ئێران بووە.

ئیرەجی فەرزاد لەم هەوڵەی دا نەک هەر سەرکەوتوو نەبوو، بەڵکو دەقاودەق ئەو ڕەخنانەی ئێمە دەسەلمێنێت. ئەو بە بێ ئەوەی بە خۆی بزانێت دووچاری ئەو تەناقوزە گەورەیە بووە کە دەیەوێت کەللەکە لە

پاکە جیابکاتەوە. دیارە ئیرەجی فەرزاد بیری چووە کە جگە لەوەی مەنسور حیکمەت خۆی دامەزرێنەری کۆمۆنیزمی کرێکاریی یە، بەڵکو وەک ڕابەری ئەو ڕەوتەش زیاتر لە ١١ ساڵ بە عەمەلی خەریکی بردنەپێشەوەی ئەو جۆرە لە بۆچوونەکانی خۆی بووە و بە هەموو شێوازێکیش هەوڵی داوە کە فیکر و عەمەلی خۆی جووت بکات و ئەوەی بیری لێدەکاتەوە لە مەیدانی عەمەلیشدا جێبەجێی بکات. پێدەچێت تۆ بیرت چووبێتەوە کە کە یەکێک لە ڕابەرانی بردنەپێشەوەی ئەم خەتە فیکرییە بوویت و هەوڵیشتداوە کە بە عەمەلی دەربیبهێنیت لە پاڵ مەنسور حیکمەت دا؟! بە مانەیەکی تر تۆ دەتەوێت لە هەوڵێکی نەزەکانەدا پراکتیک و تیۆر لە یەک جیابکەیتەوە. کەواتە ئەگەر ڕەخنەیەک هەبێت بەر لە هەر کەس و حزبێک لە “کەللەکەیە” نەک لە “پاکە” و بەم مانایەش لە مەنسور حیکمەتە. کێشەکە لە خودی ئەم بیرکرنەوە و تیۆری حزبیەکەدایە کە ئەو پراتیکانەی بە شوێن خۆیدا هێناوە، نەک بە پێچەوانەوە گوایە شوێنکەوتووانی نازانن پراکتیک بکەن. ئەی باشە ئەو ١١ ساڵەی کە هاوڕێ مەنسور حیکمەت خۆی کەسی یەکەمی حزب بووـ چی لێهات؟!. سەرنج دان لە مانیفێستی کۆمۆنیست و لە جیاوازی نێوان ئەحزابی کۆمۆنیستی و پڕۆلیتاری دەتوانێت بە ڕۆشنی ئەوەمان نیشانبدات کە حزب پایەیەکی کۆمەڵایەتی یەو جیاکراوە نییە لە چینی کرێکار. ئەمە ئەو هەڵەیەیە کە تۆ تێیکەوتوویت. مارکس و ئەنگلز لە مانیفێستدا دەڵێن:

“کۆمۆنیستەکان، حزبێکی جیاواز بەرانبەر باقی حزبەکانی چینی کرێکار پێك ناهێنن. ئەوان، هیچ بەرژەوەندییەکی تایبەتی و جیاواز لە بەرژوەندی کارگەرانیان نییە. ئەوان لە خۆوە هیچ چەشنە شێوازێکی گرووپی ناهێننە کایەوە کە بزووتنەوەی کارگەری پێ بخەنە قالبەوە. جیاوازی کۆمۆنیستەکان، لەباقی حزبەکانی چینی کرێکار تەنیا لەوەدایە کە:

1. لە خەباتی نەتەوەیی پرۆلیتاریای وڵاتانی جۆراوجۆردا، ئەوان، لە هەر نەتەوەیەك بن، بەرژەوەندی هاوبەشی هەموو چینی کرێکار دەبینن و دەیخەنە پێشچاو.
2. لەو پلە جۆراوجۆرانەی پێشڕەوی و هەڵداندا کە خەباتی چینی کرێکار دژی بەرژوازی دەبێت لێی تێپەڕ بێت، ئەوان هەمیشەو لە هەر شوێن قازانج و مەسڵەحەتی سەرتاپای بزووتنەوەکە بە تێکڕا، دەخەنە بەرچاو.”

بۆیە ئەگەر ڕەخنەیەک هەبێت، ئەوا ڕووی ڕەخنەکە لە مەنسور حیکمەتە بەر لە هەر کەسێکی تر و بەر لەو حزبانەی سەر بەو بزووتنەوەیەن. ئەو ڕابەر و دامەزرێنەر و خەتدەر و

هەوڵدەربوو بۆ بە پراکتیک دەرهێنانی ئەو جۆرە لە حزب کە حزب لە شوێنێکە و پرۆلیتاریا و چینی کرێکار لە شوێنێکی تر و دەیویست بزووتنەوەی کرێکاری بخاتە ئەو جۆرە لە قاڵبەوە و بە بێ ئەوەی پرۆلیتاریا و ڕابەرانی لە مەیداندابن حزبیان بۆ پێکدەهێنرێت و دواتر بانگەواز دەکرێن کە ئەم خەتە قبووڵ بکەن. ئەمە دەقاو دەق پێچەوانەی مانیفێست و بۆچوونی مارکسە بۆ بنیاتنانی حزبی پرۆلیتاریا.

ئیرەجی فەرزاد لە خەڵوەتدایە و هێشتا ناتوانێت لەوە تێبگات کە ئەگەر ئەو حزبە پرۆلیتەری بوایە و هەڵقوڵاوی ناو کێشمەکێش و نەبەردە چینایەتیەکانی کرێکاران بوایە و حزبێکی کۆمەڵایەتی بوایە و جیاکراوە نەبوایە لە چینی کرێکار، ئەوە بە دڵنیاییەوە هەموو ئەو ئینشقاق و جیابوونەوانەی کە ئاوها بە ئاسانی ڕوویاندا، بە ڕۆشتنی خۆشتەوە، ئاوها بە ئاسانی ڕوویان نەدەدا. پرۆلیتاریا هەزار و یەک حساب دەکات لە هێزهاوسەنگی و لە یەکلاکردنەوەی نەبەردە چینایەتییەکانی خۆیدا و بە ئاسانی دەستبەرداری نە حزب و نە خەباتەکەی خۆی نابێت.

لە کۆتاییدا دەمەوێت بڵێم کە بە دڵنیایی یەوە هیچ بارانێک بێ هەور نییە. ئەوە تۆی کە ئاگات لێ نییە. بەڵێ تێزەکان بخوێنەرەوە و باسە پایەییەکانی ئەمە بخوێنەرەوە، ئەو کات دەزانیت ئێمە چی دەڵێین. هەرکەس دەیەوێت ئاڕاستە و مێتۆدی بیرکردنەوە و پراکتیکی ئێمە بزانێت ئەوا دەتوانێت بگەڕێتەوە بۆ باسەکانی ئاڕاستەی مارکسیستی هاوچەرخ، بەڵێ تێزەکان بخوێنەرەوە. تۆ لە حوجرەدا نایەیتە دەرەوە خەتای ئێمە چییە؟!

لە ڕاستیدا مەوقعیەتی تۆ چییە کە ئەم ڕەخنانە دەگریت؟! ئەوە تۆی کە دەبێت لە ئاسمانەوە بێیتە سەر زەوی نەک ئێمە. نموونەی بێ پرەنسیپی و بێ فەرهەنگی سیاسی و دواکەوتوویی تۆی کە نازانیت پلیمیکی سیاسیش بکەیت. ئەوە تۆی کە بێ پەروا دەتەوێت فیکر و پراتیکی مەنسور حیکمەت لەیەکتر جیابکەیتەوە و بڵێیت کە تۆ هەڵگری فیکری ئەویت. ئەوە بزانە فیکر و پراتیکی مەنسورحیکمەت لەیەک جیاناکرێتەوە و ئاوێتەی یەکترن. ناکرێت حەرەکەتەکە نامارکسیستی وناپرۆلیتەری بێت و فیکرەکە تەواو بێت. ئەوەی تۆ دەیکەیت تەنها ئایدۆلۆژیەتە و تۆ خۆت کردووە بە نوێنەری مەنسور حیکمەت و لە هیچ شوێنێکیشەوە دیار نیت! بمبەخشە کە پێت بڵێم تۆ وەک ئەو فەقێیەت بەسەرهاتووی کە ناتوانێت ببێت بە مەلا و بۆ هەتا

هەتایی بە فەقێیی دەمێنێتەوە لە حوجرەدا.
کامل احمد
kamil.ahmed.f@gmail.com
٣٠ ی تەموزی ٢٠٢٢

حیجابی بەبێ حیجاب!… دیمانەی کەیوان جاوید لەگەڵ حەمید تەقوایی

وەرگێڕانی بە کوردی: کاوە عومەر
لەسەر بنەمای چاوپێکەوتنێک لەگەڵ کەناڵ جەدید ئامادەکراوە

کەیوان جاوید: کۆماری ئیسلامی ٢١ی ئازار وەک ڕۆژی حیجاب و پاکیزەیی ڕاگەیاند و ڕووبەڕووی کاردانەوەی توند و بەربڵاوی ژنان و پیاوانی ئازادیخواز بووەوە. هه ڵسه نگاندنتان بۆ ئه م کرده وه ی کۆماری ئیسلامی و هێرش بۆ سه ر خه ڵك چییه ؟

حەمید تەقوایی: هێرشی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر ژنان و توندی لەمەڕ جلوبەرگی ژنان و حیجاب هەمیشە کردار و زەمینەیەک بووە بۆ هێرشکردنە سەر هەموو کۆمەڵگا. حکومەت بۆ ترساندنی هەموو کۆمەڵگا، بۆ بێدەنگکردنی هەمووان، هێرش دەکاتە سەر ٥٠٪ی کۆمەڵگا. کۆماری ئیسلامی لە چەند مانگی ڕابردوودا ڕووبەڕووی دەریایەک لە ڕق و تووڕەیی خەڵک بووەتەوە و لە بەرامبەر ئەم هەلومەرجانەدا هەوڵ دەدات بە هەر ڕێگەیەکی مومکین ناڕەزایەتییەکانی خەڵک سنووردار بکات و کۆمەڵگا ترساندن و پاڵنانی بە دواوە. یەکێک لەو شێوازانە قامچی لێدانی ژنان و دەستدرێژیکردنە سەر ژنانە. بەڕای من هۆکاری ئەوەی کە ئەمساڵ ٢١ی ئازاری وەک ڕۆژی پاکیزەیی و حیجاب ڕاگەیاند و هەوڵیاندا ژنان بخەنە ژێر هەموو جۆرە فشارێکەوە لە شەقام و ئۆفیس و شوێنی کار و هەموو شوێنێک بەهۆی حیجاب بەستن یان حیجاب نەبەستنەوە، یەکێک بوو لە کردەوەی نائومێدی، کە لە ئەنجامدا بە هیچبەشوێنێکیش نەگەشتووە. توڕەیی و ڕق و کینەی خەڵک بەرامبەر بە

حکومەت و ئاستی ناڕەزایەتیی کۆمەڵگەو بەتایبەت ژنان قووڵتر و فراوانترە لەوەی کە حکومەت بتوانێت بەم جۆرە ڕێکارانە پاشەکشە بەخۆڕێک بکات. بە پێچەوانەوە ناڕەزایەتییەکان شەڕانگێزتر و چەقەنەرتر دەکات. رێک ئەمەی لەگەڵ حیجابدا روویدا. هەرخەی ڕاگەیاندنی ڕۆژی حیجاب و پاکیزەیی بەس بوو بە ئەوەی بزووتنەوەی دژ بە حیجاب و دژی بە مافی ژنان بەگشتی بگاتە بەرزاییەکی نوێ و بەرفراوانتر و هێرشبەرانەتر لە جاران بێتە مەیدان.

کەیوان جاوید: حیزبی کۆمەنیستی کرێکاری هەمیشە خەباتی کردوە لە دژی حجابێکی زۆرەملی کە کۆماری ئیسلامی سەپاندویەتی بەسەر ژناندا.ئایا ئیوە دژی حجابی ئیجبارین یان هەر دژی خودی حجابی ئیسلامیشن؟

حەمید تەقوایی: ئێمە دژایەتی هەردووکیان دەکەین، بەڵام ئەم دژایەتییە لە دوو مەیدانی جیاوازی خەباتدا ڕوودەدات. لە لایەنی یەکەمەوە، واتە حیجابی بەزۆر داسەپاو، دەمانەوێت ئەم یاسایە هەڵبوەشێتەوە و حیجابی ئیجباری نەبێت. ئێمە لەگەڵ بە حیجابی ئیجباری نین، بەڵام دژی حیجابی ئیجبارین و پێمان وایە ئەمە هێرشە بۆ سەر مافی ژنان و پێویستە هەڵبوەشێتەوە. بزووتنه وه ی دژ به حیجاب بزووتنه وه یه كه به هه مان داواكاری بۆ هه ڵوه شاندنه وه ی حیجابی ئیجباری له یه كه م مانگی هاتنه سه ركاری ڕژێم ده ستی پێكرد. لە ٨ی ئازاری ١٩٧٩ کە هێشتا حکوومەت تەمەنی نەگەیشتبووە یەک مانگ، کاتێک خومەینی فەرمانێکی دەرکرد کە تێیدا حیجابی ئیجباری کردبوو، یەکەم و گەورەترین ناڕەزایەتی دژی کۆماری ئیسلامی ڕوویدا. دەیان و سەدان هەزار ژن و پیاوی ئازادیخواز لە دژی حیجاب هاتنە سەر شەقامەکان بە دروشمی "ئازادی نە رۆژهەڵاتی و نە رۆژئاواییە، جیهانییە" و "بۆ گەڕانەوەمان بۆ دواوە شۆڕشمان نەکرد". ئه‌مه‌ بزوتنه‌وه‌یه‌کی کۆمه‌ڵایه‌تییه‌ که‌ تا ئه‌مڕۆش به‌رده‌وامه‌ و حیزبه‌که‌مان هه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه‌ دژی حیجابی ئیجباری بووه‌ و له‌ دژی شه‌ڕی کردووه‌

ئەمە یەکێکە لە لایەنەکانی بابەتەکە. لەلایەکی ترەوە ئێمە دژی حیجابی ئیسلامین وەک زەلیلکردنی ژنان و سەیرکردنی ژنان وەک کەلوپەلی سێکسی. حیجاب خۆی واتە ژن بە کۆیلەی سێکسی دادەنێت. لە ڕاستیدا حیجاب پێچەکی ئایینییە بۆ ئافرەت بەجۆرێک کە تەنها خاوەن کاڵاکە دەتوانێت بەکاری بهێنێت، واتە ئەو پیاوانەی کە بۆیان حەڵاڵکراوە. داوای لێبوردن دەکەم کە ئەم وشانە بەکار دەهێنم،

بەڵام ئەمە فەلسەفەی ئیسلام و حکومەتی ئیسلامییە. لە ئیسلامدا ژن شوناسێکی سەربەخۆی نییە؛ لە ژێر سەرپەرشتی پیاوانی بنەماڵە، باوک، برا یان مێرددایە و لە لایەکی دیکەشەوە بە هۆکاری گوناه و لادانی پیاو دادەنرێت. بۆیە بە بۆچوونی ئیسلام پێویستە حیجاب بهێڵێتەوە بۆ ئەوەی لە چاوی ئەو پیاوانە بپارێزرێت کە سەرپەرشتیاری یاسایی ئەو نین! مافی مێرد بۆ بەکارهێنانی تایبەت بە ژن خۆی لە حیجابدا نیشان دەدات. لە عەقڵی بەبەردبوو و نەخۆشی مەلای فەرمانڕەوا و مر□ق□ ئایینییەکاندا، جەستەی ژن هۆکارێکە بۆ خراپەکاری، دەبێتە هۆی وەسوەسەی پیاوان و گەندەڵی پیاوان، هەربۆیە دەبێ لە حیجابێکدا داخراو بمێنێتەوە بۆ بەکارهێنانی تایبەتی ئەوانەی کەبۆیان حەڵاڵ کراوە! ئەمە تەواوی فەلسەفەی حیجابی کۆماری ئیسلامییە و بەم مانایە ئێمە وەک سیستەمێکی فکری و بەهایی، لە بنەڕەتدا دژایەتی فەلسەفەی حیجاب دەکەین. لە کاتێکدا ئێمە پێمان وایە دەبێت لە ڕوانگەی یاساییەوە حیجابی ئیجباری هەڵبوەشێتەوە، بەڵام دەمانەوێت لە ڕێگەی خەباتی کولتووری و هۆشیاری و ڕۆشنگەرییەوە ڕەگ و ڕیشەی حیجاب لە کۆمەڵگا هەڵبکێشین. حیجاب لە ڕاستیدا قەفەسێکی جوڵاوە بۆ ژنان، واتە دیواری ئاپارتایدی سێکسی و جیاکردنەوەی ژن و پیاوە لە کۆمەڵگادا و بەو پێیەش ئێمە لە بنەڕەتدا دژی حیجابی ئیسلامین. بەڵام ڕێگای بەرەنگاربوونەوەی ئیگۆی حیجاب ئەوەیە کە بێ حیجاب ڕۆشتنی ناچاری نییە، بەڵکو ڕۆشنگەری و هۆشیارییە.

با ئەوەش ب□□□م کە ئێمە پێمان وایە پێویستە حیجابی منداڵان بە شێوەیەکی یاسایی قەدەغە بکرێت. حیجابی منداڵ، چ خۆبەخش بێت یان ناخۆبەخش بێت، پێویستە قەدەغە بکرێت، چونکە هێشتا منداڵەکە نەگەیشتووەتە تەمەنی هەڵبژاردەیی. منداڵان هیچ ئایینێکیان نییە. منداڵەکە هێشتا نەگەیشتووەتە ئەو تەمەنەی کە ئایینەکەی خۆی هەڵبژێرێت یان غەیرە ئایینەکەی، یان حیجاب بپۆشێت یان نا. حیجابی منداڵ دژایەتی ژیانی خۆش و چالاک و یاریکردن و وەرزشی کچان دەکات. بۆیە جگە لە هەڵوەشاندنەوەی حیجابی ئیجباری، پێویستە حیجابی منداڵانیش قەدەغە بکرێت.

کەیوان جاوید: شتێک کە رێک دوای ئەم ڕۆژی پاکیزەیی و حیجابە ڕوویدا ئەوە بوو کە دروشمی حیجابی بەبێ حیجاب بە شێوەیەکی بەرفراوان باو بوو. لە لایەکی دیکەوە دژایەتی حیجابی ئیجباری هەمیشە بابەتێکی گفتوگۆ بووە. ئایا پەیوەندی لە نێوان ئەو دوو دروشمەدا هەیە؟ ئایا ئەم دروشمە جیاواز□ س□ر بە بزووتنەوە جیاوازەکانن؟

حەمید تەقوایی: وەک وتت ئێستا دوو دروشم لە کۆمەڵگادا زۆر بەربڵاون، کە هەرچەندە پێشتر باسیان لێکرابوو، ئێستا بوونەتە گوتاری گشتی. یەکێکیان حیجابە بەبێ حیجاب و ئەوی تریان هەڵوەشاندنەوەی حیجابی ناچارییە. ئەم دووانە بە دڵنیاییەوە پەیوەندییان بەیەکەوە هەیە و لە پرسیاری پێشوودا پەیوەندییەکەم ڕوون کردەوە. کاتێک کەسێکدروشمی حیجابی بەبێ حیجاب دەڵێ، ئەوە مانای ئەوەیە کە ئەمە دژی ڕۆحی حیجابین و واز لە حیجاب دێنین و بەم مانایە ئەو فەلسەفەیە، ئەو دیدە، ئەو سیستەمە بیرکردنەوە دەخاتە ژێر پرسیارەوە کە حیجاب وەک نیشانەی پاکیزەیی دەبینێت و دەڵێت کە ئەمە قبوڵ ناکات. لە ڕاستیدا دروشمی حیجاب بەبێ حیجاب هێرش دەکاتە سەر ڕەگی حیجاب و دیدگای ئیسلامی بەرگریکاری حیجاب.
داوای هەڵوەشاندنەوەی حیجابی ئیجباریش داوای ئەم بزووتنەوەیە دژە حیجابە، ڕێک لەبەرئەوەی حیجاب وەها زەلیل و بێ ڕێزی بەسەر ژناندا دەسەپێنێت و ناچارییەکەی بە یاسایی کردنی ئەم زەلیلکردن و سوکایەتییە بە ژنان. حیجاب بەبێ حیجاب فەلسەفەی گشتی حیجاب دەخاتە ژێر پرسیارەوە، حیجاب وەک قەفەسێکی جووڵاو بۆ ژنان دەخاتە ژێر پرسیارەوە، هەروەها هەڵوەشاندنەوەی حیجابی ئیجباری دەڵێت لەڕووی یاساییەوە دەبێت ژن ئازاد بێت لە هەڵبژاردنی پەردە خۆی.
بێگومان کەسانێک هەن کە دژی حیجابی ئیجبارین. ئەوان ڕەخنەیەکی قووڵیان لە حیجاب و سیستمی بیری ئایینی نییە کە پاساو بە حیجاب بدات، بەڵکو بە بەشێک لە بزووتنەوەی دژ بە حیجابیش دادەنرێت.
هیوادارم نەیارانی حیجابی ئیجباری لە پرۆسەی ئەم خەباتەدا درک بە سروشتی پەرچەکرداری حیجابی ئیسلامی بکەن. لە هەر حاڵەتێکدا دەبێ بگوترێ کە ئەم دوو دروشمە بە تەواوی پێوەندیان بە یەکەوە هەیە و دەبینین کە ئەمڕۆ هەردوو دروشمی هاوتەریب لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی ژناندا بەرز دەکرێنەوە و هەم ژن و هەم ژن ئەم دروشمانەیان لە دژی کۆماری ئیسلامی گرتووە.

کەیوان جاوید: هەندێک کەس دەڵێن باڵاپۆشی بەشێکە لە ئایدۆلۆژیای حکومەت و پرسێکی شوناسە بۆ حکومەت، هەندێک کەسیش بە پرسێکی تەنیا سیاسی دەزانن. ڕای ئێوە چییە؟ ئایا جەختکردنەوەی حکومەت لەسەر حیجاب پرسێکی سیاسییە یان پرسێکی ئایدۆلۆژییە؟

حەمید تەقوایی: بە بڕوای من هێرشێکی سیاسییە کە وەک هەر سیاسەت و هەڵوێستێکی دیکەی حکوومەت، بە پشت بەستن بە ئیسلام ڕوونی دەکاتەوە و پاساوی بۆ دەهێنێتەوە.
بەهیچ شێوەیەک، ئەوەی کە حکومەتێک لەژێر ئاڵای ئیسلامدا هاتە سەر

دەسەڵات لە ئێراندا بابەتێکی سیاسی بوو نەک بابەتێکی ئایدیۆلۆژی. لەبەر ئەوە نەبوو کە کۆمەڵگا بیروباوەڕی ئایینی هەبوو، لەگەڵ مەلاکاندا بوو، یان لەبەر ئەوەی کۆمەڵگا بەڕاستی حەزی دەکرد ئایینی ئیسلام بخرێتە ناو یاساکانەوە. کۆمەڵگا لە دژی دیکتاتۆری شاهانە ڕاپەڕیبوو و شۆڕشێکی گەورەی پێکهێنابوو، بەڵام هێزێکی دژە شۆڕش بە ناوی خومەینی و ئیسلامیەکان هاتبوون و سواری ئەو شۆڕشە بوون و ئەم کارەساتەیان بەسەر ئەو کۆمەڵگایەدا هێنا کە ئەمڕۆ دەیبینین.

هەربۆیە ناوکی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ ئیسلامی سیاسیدا بڕاوە. ئیسلام کە دژی ئازادی و یەکسانی و هەموو ئایدیاڵ و ئارەزووەکانی مرۆڤایەتی وەستاوە کە لە شۆڕشی ١٩٧٩دا وروژێنران و تا ئێستاش بە شێوەیەکی بەرفراوان لە کۆمەڵگەدا بەرز دەبنەوە. بۆ ئەم حکومەتە ئیسلام سیستەمێکی ئایدیۆلۆژییە کە دەتوانێت پشتی پێ ببەستێت بۆ جێبەجێکردنی سیاسەتە دژە مرۆییەکانی.

ئەگەر لەبیرتان نەچوبێتەوە دوای ڕاپەڕینی بەهمەن ئەو کۆمەڵگایە نەچووە ماڵەوە. لە ڕاستیدا شۆڕشەکە تا ٣٠ی حوزەیران ١٣٦٠ بەردەوام بوو. ناڕەزایی خەڵک لە هەموو شوێنێک بەڵاو دەبووەوە. لە هەموو شوێنێک شوراکان دروست دەکرا. خەڵک ئازادییان دەویست، یەکسانی و خۆشگوزەرانییان دەویست، چاوەڕێیان دەکرد بە ڕووخانی سیستەمی شاهانە خواستەکانیان بەدی بێت. رۆژنامەی جیاواز بڵاودەکرانەوە و لە بوارە جیاوازەکاندا حزب و چالاکی جیاواز دروست بوون. لە زانکۆکان، لە کارگەکان، لە کوردستان و لە هەموو کۆمەڵگادا خەڵك پێداگریان لەسەر داخوازییەکانیان دەکرد.

کۆماری ئیسلامی ئاڵای ئیسلامی لەدژی ئەم کۆمەڵگا دینامیکە بەرزکردەوە و بە قامچی دان لە ژنان دەستی پێکرد بۆ هێرشکردنە سەر هەموو کۆمەڵگە. سەرەتا قامچی لە ژنەکانی دا و دواتر هەموو خەڵکەکە. زانکۆکانی وێران کرد، تەقەی لە کرێکارە بێکارەکان کرد، هێرشی کردە سەر تورکمان سەحرا و کوردستان و کوشتاری ئەنجامدا. فەلسەفە و هۆکاری سیاسی بە دامەزراندنی وەها حکومەتێك بە خنکاندنی هەنگاوی یەکەمی شۆڕشی 1957 بوو، لە هەنگاوی دووەمیشدا بە بەلایەنکردنی چەپ و ئەو مەترسییە بوو کە بە بۆچوونی ئەوان سەرهەڵدانی چەپ لە ئێرانی دراوسێدا خەریکی دروستکردنی بوو. نەک هەر چینی سەرمایەداری و دەوڵەمەندەکانی ئێران، بەڵکو بۆرژوازی جیهانیش گەیشتبووە ئەو بڕوایەی کە پێویستە ئیسلامییەکان بۆ چەقاندنی شۆڕش بەکاربهێنن.

بەم شێوەیە لە بەردەم شۆڕشێکی زەبەلاحی ئازادیخواز و یەکسانیخواز و مرۆڤدۆستانەدا، کۆماری ئیسلامی هاتە سەر کار و ئەرکی مێژوویی

خۆی بەجێ هێنا و شەڕی کرد و کوشت، کە تا ئەمڕۆش بەردەوامە.
بۆ ئەم حکومەتە ئیسلام ئایدۆلۆژیایەک و ئامرازێکە بۆ ڕوونکردنەوە و پاساو هێنانەوە بۆ سیاسەتی سەرکوت و کوشتن، بەڵام ئەوەی کە پێویستی بەم سیاسەتە هەیە، بەرژەوەندی زەمینی سەرمایەدارە سەربەرزەکانە، کە چ لە ئێران و چ لە ئاستی جیهانیدا، ئیسلام وەک… دوایین چەک دژی هێزی چەپ و ئازادی و یەکسانی.داواکاری بەتە پێویست. لەم چوارچێوەیەدا دەبێ میزۆژینی لە کۆماری ئیسلامیدا سەیر بکرێت. ئەمڕۆ حیجاب ئاڵای نەک تەنها کۆماری ئیسلامیه، بەڵکو بزووتنەوەی سەرپەڕە کاردانەوەی ئیسلامی سیاسیە لە هەموو شوێنێکی جیهاندا. بزووتنەوەیەکی دژە ئینسانی کە لە هەموو شوێنێک لە بەردەم بزووتنەوەی رزگاریخوازی ژنان و بزووتنەوەی بێدین و دژە ئایین و هەموو بزووتنەوە ڕاست و یەکسانیخوازەکاندایە.

کیڤان جاوید: دەسەڵاتدارەکان دەڵێن حیجاب تەپۆڵکەی یەکەمە، ئەگەر لێرەدا شکستمان هێنا، ناتوانین قەڵاکانی دیکە بپارێزین. ئەمە واتای چییە؟ مەبەستیان چییە؟ بۆچی حکومەت حیجاب بە یەکەم تەپۆڵکە دەزانێت؟

حەمید تەقوایی: پێم وایە ئەوان ڕاست دەکەن و ئێمە پێش ئەوەی ئەوان دانی پێدا بنێن ئەمەمان وتوە. ئێمە هەمیشە وتوومانە کە حیجاب ئاڵای حکومەتە ئیسلامیەکان و بزووتنەوەی دژە ئینسانی و لەڕادەبەدەر کۆنەپەرستی ئیسلامی سیاسیە لە ئێران و هەموو شوێنێکی جیهان. دەبینیت تا پەنجا ساڵ لەمەوبەر بوونی ژنانی پەردەپۆش لە شەقامەکانی ئەوروپادا بە ئاسایی هەژمار دەکرا. جۆرێک لە جل و بەرگ بوو و هێما و دەرکەوتنی جووڵەیەکی دیاریکراو نەبوو. لە خودی ئێران و لە باقی وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستیشدا هەمان شت بوو. بەڵام ئەمڕۆ ژنی باڵاپۆش نیشانەی بزووتنەوەیەکی کۆنەپەرستانەیە. بزووتنەوەیەکی تیرۆریستی دژە مرۆڤ، کە ئێمە پێی دەڵێین بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی و ئەم بزووتنەوەیەش لە وڵاتانێکدا دەسەڵاتیان بەدەستەوەیە. بە تایبەت کۆماری ئیسلامی بڕبڕەی پشتی ئەم بزووتنەوەیە و حیجاب ئاڵای ئەم حکوومەتە و ئاڵای بزوتنەوەی ئیسلامی سیاسیە.
بۆیە دەبێت بگوترێ کە ئەوان ڕاست دەکەن، ئەگەر ئەم ئاڵایە لە دەستیان بکەوێت، خەڵک بە هەمان شێوە تەپۆڵکەکانی دیکەش داگیر دەکەن. لە ئێران ئەم یەکەم تەپۆڵکەیە تا ڕادەیەکی زۆر لەلایەن کۆمەڵگاوە داگیرکراوە. ئێمە دەزانین کە سەرەڕای هەموو هەوڵەکانی، حکومەت لەم هەموو چل ساڵە نامەدا نەیتوانیوە

حیجاب بکەنە گشتی. نەك هەر نەتوانراوە، بەڵکو رێژانە نەبوونی حیجاب و حیجابی خراپ بەربڵاوتر بووە، رێژانەش بەشێکی زیاتر لە کۆمەڵگەدا تێگەیشتوون کە حیجاب چەکی حکومەتە بۆ سەرکوتکردن، بۆ سەپاندنی بێ مافی نەك تەنها بەسەر ژنان بەڵکو بەسەر هەموو کۆمەڵگەدا. هەر لەبەر ئەم هۆکارەش بزووتنەوەیەکی گەورە کە لە ژنان تێدەپەڕێت دژی حیجاب دروست بووە.
بۆیە دەبێت بگوترێ دەسەڵاتدارەکان دەستنیشانکردنێکی دروستیان کردووە. هەمیشە وتومانە ژیانی حکومەت بەندە بە تاڵە مویەکی قژی ژنانەوە. ئەمە هەم بە شێوەی ڕەمزی و هەم بە شێوەی واقیعی ڕاستە. ئەمڕۆ خۆیان ئەمە دەڵێن. دەکرێ گریمانە بکرێت ئەو ڕێژەی کە ژنان تەنانەت ٥٠٪ی ژنانیش بۆ حیجاب دەنە سەر شەقام، فاتحەی حکومەت خوێندراوەتەوە و دەبێ بڕوات. هەمووان ئەمە دەزانن.

کەیوان جاوید: دەسەڵاتدارەکان پڕوپاگەندەی قێزەون و نابەجێیان لە دژی ژنان کردووەتەوە، کە تەنانەت خەڵکیش هەست بە شەرم دەکەن بیڵێن. دەڵێن ئەمڕۆ حیجاب دەکەنە سەر دارێک و سبەی شۆرتەکەیانیانی لەسەر دەکەن. ئایەت و فەرموودە لە محمد و قورئان و دەسەڵاتە ئیسلامیەکانی ترەوە هەیە کە هەموو جەستەی ژن عەورەتە. سەرەتا بۆچی ئەم قسانە دەڵێن و دووهەم کاردانەوەی کۆمەڵگە بە ئەم وشە قێزەونانە چییە؟

حەمید تەقوایی: بەم شێوەیە هێزی شەڕەنگێزیان کۆدەکەنەوە و ئامادەیان دەکەن و دەیانهێننە سەر خەت! سوکایەتی و بێڕێزی بە ژنان لە ڕاستیدا ڕووبەڕووی شەپۆلێکی ڕق و کینە دەبێتەوە لەلایەن لە ٩٩٪ی کۆمەڵگەوە، بەڵام لە ڕوانگەی حکومەتەوە هەوڵێکە، پاساوێکە، بۆ ئەوەی ئەو بەچەقەکێشەکانیانی خۆیان بە قورئان و محمد و هتد پێچێک بکەن. ، و بەیاندەنە گیانی کۆمەڵگە. ئەم جۆرە هەڵیت وپەڵیتە لە مێشکی بەبەردبوو و دواکەوتوو و نەخۆش و بۆگەنی ئیسلامیەکان و مەلا دەسەڵاتدارەکانی ئێرانەوە سەرهەڵدەدات. تەنها دەرئەنجامی ئەم فەزیحەیە ئەوەیە کە توڕەیی و ڕق و کینەی کۆمەڵگا بەرامبەر بەم حکومەتە زیاتر دەبێت و دەستدرێژییەکان بۆ سەری بەربڵاوتر و ڕادیکاڵتر دەبێت، وەک چۆن بووە. ئەمانە جۆرێکە لە بێهیوایی حکومەتە. ئەو حکومەتانەی کە دەزانن خەریان لەئاوابوندایە، دەزانن کە دوور نین لە کەوتن و بە ناچاری پەنا بۆ قێزەونترین و بۆگەنترین پڕوپاگەندە دەبەن، مەگەر بە جۆرێک هێزەکانی سەرکوت وروژاندنی مەڵاڵەی لەدەستچوویان و خەڵکی زیاتر بکوژن. ئەم قێزەونانە هیچ جۆرە دەرئەنجامێکی بۆ حکومەت نابێت،

بەپێچەوانەوە زیاتر و زیاتر ژێر پێی حکومەت خاڵی دەکاتەوە و لە کەوتنی نزیکتری دەکاتەوە.

کەیوان جاوید: با ئەزموونێکی شەخسیتان بۆ بگەڕێمەوە، کۆمەڵێک دەست و چالاکی ئێران دەیانگوت کاتێک کۆماری ئیسلامی ڕۆژی حیجاب و پاکیزەی ڕاگەیاند، ئێمە لەجوڵانەوەیەکی ناڕەزایەتیدا هاتینە سەر شەقامەکان و بەبێ حیجاب لە شەقامەکاندا نمایشمان کرد. دەیانگوت خەڵکانی سەر بەحکومەت چاودێری ئێمەیان دەکرد و دەیانویست بمانترسێنن و ناڕەحەتمان بکەن، ئێمە چووینە دەرەوە بۆ ناو قەرەباڵغی، واتە لە شوێنە تایبەت و چۆڵەکان چووینە دەرەوە و چووینە ناو قەرەباڵغی، خەڵکیش دەیانگوت ئەگەر بێزارتان بکەن لێیان دەدەن. ئەمە نموونەیەکە. نموونەیەکی دیکە ئەوە بوو کە دۆستانێک کە خوێندەوار و ڕۆشنبیرن ئامۆژگارییان دەکرد کە ئەم کارە زۆر مەترسیدارە بۆ تەواوی بەبێ حیجابی لە شەقامدا بڕۆن. کەمێک چاودێری بکە. چۆن ئەمە ڕوون دەکەیتەوە؟ دەبێت چی بوترێت بەو کەسانەی هەم پشتگیری دەکەن و هەم ئاگاداری ئەوە دەکەنەوە کە ڕووتبوونەوە مەترسیدارە؟

حەمید تەقویی: ئەو بزووتنەوەیە گشتییەی کە لیدانی دەماری کۆمەڵگە و رێبازی گشتیی کۆمەڵگا نیشان دەدات، لایەنی یەکەمە؛ واتە پشتیوانی ژن و پیاوی ئازادیخواز بۆ ئەو کەسانەی کە سەپۆشیان لەسەر نییە، و پشتیوانییەکی بەرفراوان لە ژنانی بێ حیجاب لە دژی دەستدرێژیی جەماعەتی حکومەت. زۆر کلیپ هەیە کە دەریدەخات چۆن خەڵک ڕوبەڕوو دەبنەوە ولەتی ئەم چەقۆکێشانە دەضشکێنن کە بەناو خراپە قەدەغە دەکەن و هێرش دەکەنە سەر ژنان. بە بڕوای من ئەمە ئێستا تایبەتمەندی سەرەکی و بەربڵاوی بزووتنەوەی بێ حیجابییە. لەکۆتاییدا کەسانێکیش هەن و دەڵێن کە ئەمە توندڕەوییە و یان نابێت ئەم بابەتە لاوەکییە بکرێتە مەسەلەی سەرەکی و هتد. ئەم جۆرە هەڵوێستە دوو لایەنی هەیە. لایەنێکی ئەوەیە کە ئەوانەی ئەمە دەڵێن هێشتا لە ڕابردوودا دەژین و ئەمڕۆش هاوسەنگی هێز نابینن. پێم وایە کۆمەڵگای ئەمڕۆ هەموو ئەم جۆرە کۆنەپارێزاانەی بەجێهێشتووە. هاوسەنگی هێز بە جۆرێکە کە ژنان بەبێ حیجاب دێنە سەر شەقامەکان و کلیپی جموجۆڵەکانیان دروست دەکەن و لە سۆشیال میدیا بڵاوی دەکەنەوە. هەر لەم ڕۆژەدا چەندین کلیپی ژنانی بێ حیجاب بڵاوکرانەوە. واتا ژن نەک هەر بە بێ حیجاب لە کۆڵان دەردەکەوێت، بەڵکو ڤیدیۆکەش ئاشکرا دەکات بۆ ئەوەی هەزاران و ملیۆنان کەس بیبینن، بە ڕووخساری خۆیان و بە ناسنامەی خۆیانەوە! ئەمەش ئەوە دەردەخات کە کۆمەڵگا ئەم جۆرە ڕەچاوکردن و کۆنەپارێزییەی

تێپەڕاندووە. حکومەت لە دۆخێکدا نییە کە بەبێ حیجاب ل□ بەردەم ژناندا دەرب□کو□ت. لە هەر شوێنێک ئەم کارەی کرد بێت، ئەنجامەکەی وێنەی گیراوە.
جگە لەم باسەی هاوسەنگی هێز، لایەنێکی دیکە ئەوەیە کە کەسانێک لە پێگەی□ک□ی نیمچە دوی خودادییەوە ڕایدەگەیەنن کە لەگەڵ حیجابدا هاوڕان، بەڵام دژی ئیجباری کردنی حیجابن. هەندێکیان خۆیان وەک ژنی سەرپۆش بەسەر خۆیان دەناسێنن دژی حیجابی ئیجبارین و نیگەرانی ئەوان ئەوەیە کە حیجابی ئیجباری سیستەمەکە لاواز دەکات! هەندێک ئەمە لە زەرفی بەزەیی بۆ ژنانی بێ حیجاب و مەترسی نەبەستنی حیجاب و هاوشێوەکانیدا دەڵێن. لە ڕاستیداحیجاب لەسەر سەرت بهێڵەرەوە، بەڵام دەڵێن بڵێ نابێت ناچاری بێت!
وەک لە سەرەوە باسم کرد دژایەتی حیجابی ئیجباریش بەشێکە لە بزووتنەوەی دژە حیجاب و رزگاریخوازی ژنان، بەڵام بەم جۆرە پاساوەوە نا. مرۆڤ پێویستە لە بەرامبەر ئەو مەیلەدا بوەستێت کە ڕەخنە و ناڕەزایەتی بۆ حیجاب سنووردار بکات بە دژایەتیکردنی سروشتی ئیجباری و بەرگریکردن لە حیجابی ئیسلامی ئیختیاری. ئەمە ه□□□ک□ی سیاسی دیاریکراوە کە ڕەگ و ڕیشەی لە مەیلی دوو خورداد□کاندا هەیە. ڕەوتێک کە لە هەموو کۆمەڵگادا گەیشتووەتە کۆتایی. دروشمی “چیرۆک کۆتایی هاتووە” دۆسیەی ئەم جۆرە وتارانەی بۆ هەمیشە داخستووە.

کەیوان جەواید: هەڵسەنگاندنتان بۆ ئەم دۆخەی ئێستا چییە؟ ئایا ئەم ململانێیە بە قازانجی کۆماری ئیسلامی کۆتایی د□□ت یان لە بەرژەوەندی ژنان؟

حەمید تەقوایی: ب□ ب□□وای من ئەمە شەڕێک بوو کە تێیدا کۆماری ئیسلامی دۆڕاو□ک□ی تەواو بوو. حکومەت هەوڵیدا جارێکی تر بە هێرشکردنە سەر ژنان لە دژی ئەو شەپۆلە توڕەیی و □□ق و کینەیەی کە هەموو کۆمەڵگای گرتۆتەوە، لە بەرامبەر مانگرتن و گردبوونەوە و ناڕەزایەتی کرێکاران و مامۆستایان و ژنان و دادخوازی و خانەنشینان و هتد، خەڵک بترسێنێت.. پاشەکشەی پێبکات، بەڵام ئەمەش بە سەرخۆیدا شکایەوە توڕەییەکی کۆمەڵایەتی فراوانتری لێکەوتەوە. خەبات دژی حیجاب و بەگشتی دژی ئاپارتایدی سێکسی و سوکایەتی و زەلیلکردنی ژنان هەمیشە لە کۆمەڵگادا بەردەوام بووە، بەڵام ئەم جوڵانەوەیەی ڕژیم هاتە دەرەوە و ژیانێکی نوێی بەم بزووتنەوەیە بەخشی. بووە هۆی ئەوەی بزووتنەوەی دژە حیجاب زۆر بەربڵاو بێت و بەشەکانی دیکەی کۆمەڵگا وەک مامۆستا و کرێکار و نووسەر و هونەرمەند و کەسایەتی ئازادیخوازیش سەرنجی ئەوانی ڕاکێشا و

پەیوەست بوون بەم بزووتنەوەیەوە. ئێستا داواکاری و بەناو زریانی تویتەری بۆ بەرگریکردن لە دروشمی حیجابی بێ حیجاب و هەڵوەشاندنەوەی حیجابی ئیجباری، کە دەیان و سەدان هەزار کەس بەشداری دەکەن، دەستی پێکردووە و ئێمەش گەڕاوە بۆ شەپۆلێکی فراوان دژ بە.حیجاب. ئەم بزووتنەوەیە نەك تەنها وەك بزووتنەوەیەکی رزگاریخوازی ژنان بەڵکو وەك بەشێکی گرنگی بزووتنەوەی رووخاندن ژیانێکی نوێی گرتووەتەبەر. پێویستە گرنگی بەم بابەتە بدەین و درک بەوە بکەین کە پرسی ژنان و بە تایبەتی پرسی حیجابی ناچاری یەکێکە لە ئەڵقە سەرەکییەکان و گۆڕەپانە سەرەکییەکانی شەڕی دژی کۆماری ئیسلامییە بە گشتی و لەم شەڕەدا کۆمەڵگا هەنگاوی گەورەی بەخۆیەوە بینیوە تا ئێستا. بزووتنەوەی رزگاریخوازی ژنان بەهێزتر بووە و بەهۆی ئەمەوە بزووتنەوەی گشتیی خەڵک لە دژی کۆماری ئیسلامی بەهێز بووە و ئێمەش هەنگاوێکی گەورەیە بە پێشەوە بۆ لێدانی گورزی کۆتایی و ڕووخاندنی حکومەتی دژە ژنانی کۆماری ئیسلامی .

٢٨ی تەمموز ٢٢ی تەمموز
سوپاس بۆ ئەمیر تاڤاکەلی بۆ ئامادەکردنی دەقی سەرەتایی ئەم چاوپێکەوتنە

زەنگی قڕکردن... سامانی وەستا بەکر

لەم وتارەیا مەبەستم تاکی کورد هۆشیارتر درک بە ترسناکی و مەغزای قوڵی ستراتیژی سیاسەتی تۆتالیتاری بۆ قڕکردنی کورد لەلایەن تورکەوە بکا و بەیەکگرتووی بەرەنگاری ببێتەوە، هەروەک چۆن مەبەستمە خوێنەر باشتر لە میتودە تێبگا کە تورک بەرامبەر کورد بەکاری ئەهێنێ بەمەبەستی فەوتان و قڕکردنی گەلی کورد.

میلەتێکی تۆتالیتار:

لاپەڕەکانی مێژوو پڕن لە ناوی مرۆڤی تینوو بە خوێن ڕشتن، پڕن لە ناوی دیکتاتۆر و کەسانی خۆپەرست، پڕن لە بوونی ڕژێمی تۆتالیتار و

چەوسێنەر، پڕن لە بوونی حوکم و دەسەڵاتی نەتەوەپەرست و داپڵۆسێنەر، بەڵام زۆر بە دەگمەن تا ئاستی نەبوون ئەتوانی گەلێکی تۆتالیتارخواز و دڵ پڕ لەقین و داخ لەدڵی هاوشێوەی تورک بدۆزیتەوە بەرامبەر بە کورد.
بەڵێ هەڵبەتە کاتێ ئەڵێم تورک مەبەستم لە نەتەوەی تورکە لەناو سنوری ئەو زەریە داگیرکراوەی کە بەزۆری زۆرداری ئێستا بە تورکیا ناسێنراوە.
سەیرە میلەتێک بەکۆ ڕق و بوغزی بەرامبەر نەتەوەیەکی تر لەدڵا بێت، بەدەگمەن تا ئاستی نەبوون کەسێکی بەنەتەوە تورک بڕوای بەبوونی نەتەوە و گەلێکی تر هەبێت وەک ئەوەی تورک بەرامبەر کورد هەیەتی.
لەسەروبەندی داگیکاریەکەی عەفرینا لەگەڵ خانمێکی هاوکاری تورکا کەوتمە گفتوگۆ کە هەمیشە خۆی بە مر□ق د□ستێکی بێ وینە ئەناسێنێ، کاتێ بەندە باسم لە مێژووی بوونی کورد و خاوەندرێتی خاکی کوردستان ئەکرد بە عەفرینیشەوە هەروکچۆن باسم لە زوڵم و داگیرکاری تورک و میلیشیاکان ئەکرد، وەڵامی ئەو خانمە تورکە زۆر ڕاستگۆیانە بوو، ئەو ووتی “ئەبێ من تورک نەبم ئەگینا هیچ تورکێ توانای گوێگرتن و باسی کوردستانی نیە”.

دەوڵەتێکی تۆتالیتار:
کەرتی پەروەردە یەکێکە لەگرنگترین کەرتەکانی بوونیاتنان، ئەکرێ لەڕێی پەروەردەوە میلەتێکی میانڕەو ئاشتیخواز وەک وڵاتانی ئەسکەندەنافیا دروست بکرێ، وە بە پێچەوانەشەوە ئەکرێ هەر لەڕێی کەرتی پەروەردەوە میلەتێکی دڵ پڕ لەقین، تینوو بەخوێن، خۆبەزلزان، تۆڵەسێن، بێ بەزەیی دروست بکرێ هاوشێوەی تورک بەرامبەر کورد لەسەر ئەوە زەویە داگیرکراوەی کە بە وڵاتی تورکیا ناسێنراوە.
بە درێژاییی مێژوو، مر□ق خ□باتی کردووە بۆ تێپەڕاندنی ئەفسانەی “حەتمییەتی غەیب یان نادیار”، بۆ ڕزگاربوون لە سەرکوتکردنی ئەو هێزانەی کە بە ناوی قەدەر و فەرمانی خواوەندەکانەوە خەڵکیان کوشتووە و سزای ترسناکیان سەپاندوون. پەروەردەی تۆتالیتاریزمیش بە هەمان میکانیزم کار ئەکا، بەڵام بەپێی لۆژیکێکی پێچەوانەوە کە حەتمییەتی نادیار یان غەیب ئەگۆڕێ بە حەتمییەتی زانستی.
واتە هەروەك چۆن تێرۆریستە باوەڕهێنەرەکان بە غەیب، بە ویژدانی ئارامەوە قوربانییەکانیان لەناو ئەبەن و باوەڕ بە خۆیان ئەهێنن گەر قوربانییەکان گوناهبار بن، دەبێ بکوژرێن و گەر بێ گوناهیشبن قەدەری ئیلاهی ئەوەی خواستووە کە بکوژرێن، تۆتالیتاریزمیش بە هەمان لۆژیك، بەڵام بە لنگەوقوچی پاساو بەدڕندەیی ئەبەخشێ.

ناکرێ بەئاسانی تۆتالیتاریزم بناسین و لە چەند هێڵێکی گشتییا سیما سەرەکییەکانی بزاوت و ڕژێمی خاوەن دەسەڵاتی تۆتالیتار پێناسە بکرێ.
ناشکرێ ئەو ڕژێمە وەک دامەزراوەیەکی سادە نیشان بەین کە بەپێی تاقە ئایدەلۆجیایەک و لە پێناو جێبەجێکردنی ئامانجێکی ستراتیژیی دوورخایەنا ڕەوایی "بوون و مانەوە" بەخۆی ببەخشێ.
ناکرێ ڕژێمی تۆتالیتار بەسادەیی پێناسە بکرێ و هەروا بخرێتە ناو ئەو پۆلێنکردنە باوەی بیری ڕامیارییەوە کە ڕژێمەکان دابەش ئەکا بەسەر "ستەمکار، ئۆتۆکرات، دیکتاتۆری، دیموکراتی و پەرلەمانی... هتد"، چونکە ڕژێمی تۆتالیتار ڕژێمێکی ئاڵۆز و فرە ڕەهەندە، پشت ئەستوورە بە بەرهەمەکانی زانستی مۆدێرن، هونەری بیرۆکراتییەتی کارگێڕی، بەگەڕخستنی هۆیەکانی ڕاگەیاندن، وروژاندنی سۆزی میللی، ئاراستەکردنی ئامرازەکانی بانگەشەی ئایدیۆلۆژی و بەئەفسانەکردنی کەشە سیاسییەکان... هتد، هەروەك چۆن بەووردی کار لەسەر پاوانکردنی بواری ئابووری و پەروەردیی و ڕۆحییەتی مێژوویی و لۆژیکی زانستی و فەلسەفییش ئەکا.
بەندە بەمەبەست ئەو پێناسەو دەستەواژانەی لای سەرەوەم خستەتە بەردیدی خوێنەر تا ڕوونتر لە ئامانجی تورک تێبگا و باشتر درک بەوە بکات کە ئەوان چۆن کارئەکەن تا کورد قڕبکەن و چۆنیش پاساو بۆ خوێنڕێژی و تاوانەکانیان ئەهێنەوە لەناو کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیا.
واتە کاتێ بەتاوانی کورد بوون ئەکوژێ و هەوڵی قڕکردن ئەیا بەڵام لە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیا وەک ڕووبەڕووبوونەوەی تیرۆر باسی لێوەئەکا و ئەیناسێنێ، بەکوردییەکەی بەبێ تاوان ئەتکوژێ و بەتاوانبار تۆمارتئەکا و ئەتناسێنێ.

مێژووی سیاسی و تۆتالیتاریزم:
مێژووی سیاسی، چەندین جۆر سیستەمی داپڵۆسێنەری بەخۆوە بینیوە، بەڵام هیچیان لە سیستەمی تۆتالیتاری نەچوون. چونکە هەرچەندە ڕژێمە دیکتاتۆر و "ئیستبداد" سەرکوتکەرەکان توندوتیژیی زۆر ترسناکیان لە پێناو مانەوە و پاراستنی ئاسایشی دەسەڵاتدارانا پەیڕەو کردووە، بەڵام ڕژێمی تۆتالیتار توندوتیژی پەیڕەو ئەکات نەك وەکوو ئامراز، بەڵکوو وەکوو ئامانج و ستراتیژیی دوورخایەنیش، بەم پێیەش توندوتیژی ئەکاتە یاسایەك و حەتمییەتی زانستی و مێژوویی پێ ئەبەخشێ.
واتە تەنیا پەنا نابا بۆ توندوتیژیی فیزیکی، بەڵکوو پەنا ئەبا بۆ پاساوی ڕەمزی و عەقڵییەتی زانستگەری و حەتمییەتی مێژووییش، تا هەموو ڕەوانەکی بەرەنگاری لەو کەسانە داماڵێ کە ئەچنە خانەی

نەیارانەوە، تا بە ویژدانێکی ئاسوودەوە سزایان با و تەنیا وەك دوژمنی خۆی نیشانیان نەیا، بەڵکوو وەك دوژمنی مێژوو و زانستیش وێنایان بکا و وەك خەڵکانێکی بێهودە لێیان بڕوانێ، کە بەگژ ڕاستییەکی مێژوویی و زانستی ڕێهایا ئەچنەوە هەروەک ئەوەی تورک بەرامبەر کورد ئەیکا، لەمێژووی دروستکردنی ئەو زەویە داگیرکراوەی کە بە تورکیا ناسێنراوە بەردەوام کار لەسەر ئەوە کراوە کە شتێک بوونی نییە بەناوی کوردەوە بەڵکو ئەوە کۆمەڵێ خەڵکێکی یاخین بەگژ ڕاستیەکی مێژوویيا ئەچنەوە کە مەبەستی تورکەکان لەوەیا ئەوەیە کە “کوردیش هەر تورکن، تورکی شاخاوین بەڵام دان بە تورک بوونی خۆیانا نانێن” کە ئەمە هەموو سنورەکانی داگیرکاری تێپەڕانوەو کار لەسەر سڕینەوە و فەوت کردنی گەلێکی ڕەسەن ئەکا لەسەر زێد و خاکی خۆی.

کاری ڕژێمی تۆتالیتار:

ڕژێمی تۆتالیتار کاتێ یێنە سەر حوکم، هەمیشە پەیمانی سەقامگیرکردنی دۆخی وڵات بە جەماوەرەکەی ئەیا، بەڵام هەرگیز ئەو پەیمانەی خۆی جێبەجێ ناکا و وڵات لە دۆخێکی ناجێگیر و نائاسایی بەردەوامدا ئەهێڵیتەوە، واتە هەرگیز ڕێگە نایا هەستکردن بە ئارامی و کۆتاییهاتنی باری نائاسایی لە ناخی خەڵکیا بچەسپێ.

لەو پێناوەیا ڕژێم پێوستی بە جەنگی بەردەوام و دوژمنی بەردەوام و سازدانی سیناریۆی بەردەوام هەیە سەبارەت بەوەی کە وڵات و شۆڕش لە بەردەم مەترسیيان.

ئەوەی ئەردۆگان و تورکەکان ئەیکەن کت و مت ئەمەیە، ئەوان بەبیانووی بوونی پارتی کرێکارانی کوردستانەوە هەمیشە بەردەوامی بە قڕکردن و کورد کوژی ئەیەن، هەمیشە کورد بە دەوەزمە و دوژمنی قەستەسەری تورک ئەناسێنن.

هزری تۆتالیتاریزم:

داروین ئەڵێ مانەوە تەنها بۆ بوونەوەرە بەهێزەکانە، مارکسیش گەشەکردنی ڕژێمی سیاسی و ئابووریی ئاشکرا کرد وەك یاسایەکی مێژوویی حەتمی کە قابیلی بەرەنگاربوونەوە نییە، بگرە هەر بەرەنگارییەکی ئەو یاسا مێژووییە بەر زەبری خودی مێژوو ئەکەوێ و چارەنووسیشی هیچ نییە جگە له لەناوچوون و دۆڕان.

لە سەردەمی یەکێتیی سۆڤیەتا بەلشەفیکەکان، بەتایبەتی ستالینییەکان، وەرگێڕانێکی زۆر ترسناکیان بۆ ئەو دیدەی مارکس کرد، کاتێ ڕەوایەتیی زانستی و ئایدیۆلۆژی و ئەخلاقییان ئەبەخشییە تاوانەکانیان بە قەتڵ وعامی سەدان هەزار کەس، بەو پاساوەی ئەوانە

کەسانێکن بەحەتمی ئەبێ لەناو بچن، چونکە بەگوێرەی حەتمیەتی مێژوویی و زانستی، ئەوانە چینی ڕوو لە مەرگن.
بە هەمان شێوە نازییەکان لە تیۆریی ڕەگەزپەرستیا سوودیان لە هەمان تەرزی داروین وەرگرت، بەتایبەتی لەو خاڵەیا کە ئەڵێ “مانەوە تەنیا بۆ بوونەوەرە بایەلۆژییە بەهێزەکانە” بەڵام لای ئەوان مانەوە تەنیا بۆ ڕەگەزە ئەڵمانە باڵاکان بوو، کە ئەبێ ڕەگەزەکانی تر، یان ملکەچیان بن یان بەحەتمی و بە دوودەی قڕ بکرین و لەناو بچن.
ئەمە بیرو هزری تاکی تورکیشە بەرامبەر کورد، لای ئەوان کورد بوونەوەرێکی بێ هێز و بێ کەڵکە بۆیە ئەبێ بە مانەوە و بەهێزی تورک کورد لەناوبچێ و نەمێنێ.
نازییەکان بەئاشکرا کاریان بە فەوتان و قڕکردنی جولەکە ئەکرد، تورکیاش هەمان کار بەرامبەر کورد دووبارە ئەکاتەوە، بەڵام سیستمی سیاسی و جیهانبینی وخێرای بڵاوبوونەوەی هەر هەواڵێک لە ئێستایا وای کردووە کە تورکەکان بەئاشکرا بانگی قڕکردنی کورد ڕانەگەیەنن ئەگەرچی بەکردار و سیاسەت هەر هەمان کاریشئەکەن.

کوردی بی ئاگا:
ناکرێ چیتر لەوە زیاتر کورد چاوپۆشی لە دوژمنایەتی و سیاسەت و ستراتیژیەتی قوڵی قڕکردنی کورد لەلایەن تورکیاوە بپۆشێ، گرینگە تاکی کورد هۆشیارتربێ، ناکرێ ئەو ڕۆژانە بە تۆپ و فڕۆکەو ئاگر و کیمیای هەوڵی قڕکردنی کوردبات بەڵام تاکی کورد بۆ گەشتکردن و بەسەربردنی پشووەکانی بچێتە ئەو وڵاتە، یان خوردنی سەر سفرەکەی تورکیبێ.
کاتێ باسی بایکۆتی کاڵای تورکی ئەکرێ وەک چەکێک بەرامبەر ئەو داگیرکاری وکوشتن و بەینەی تورک بەرامبەر کورد ئەیکا، زۆرجار گوێت لەئەبێ کەسێک ئەڵێ بەتەنیا بەمن هیچ ناکرێ کە ئەمەش بێ هێزی و لاوازی و نەبوونی متمانە نەبوونی تاکی کورد بەرامبەر بەخۆی پیشانئەیا.
نەبوونی متمانە بەخۆبوون زۆر لە داگیرکاری و کوشتن و تۆپ و فڕۆکەی دوژمن ترسناکترە، چونکوم تەنها بە متمانە بەخۆبوون مرۆڤ ئەتوانێ ڕووبەڕووبوونەوە بکات وبەرەنگاری دوژمن بێتەوە، ئەکرێ چەند کەسێک بەتمانەیەکی تەواوە بەرەنگاری هێزێکی گەورەتر لەخۆی بێتەوە و سەرکەوتووشبێ، پێچەوانەکەشی ڕاستە، بۆیە گرنگە لەناو خێزان و فێرگە و شوێنە گشتیەکانا کار لەسەر گەڕێنەوەی متمانە بەخۆبوون بکرێ و وابکرێ کە هیچ کەسێک خۆی پێ کەم نەبێ و بە نمونە نەڵێ بایکۆتی کاڵای تورکی تەنها بەمن ناکرێ و سودی نیە بەڵکو

ئەبێ خۆی وەک ئەو دڵۆپە ئاوە ببینێ کە دەریایەک دروست ئەکات.

سامانی وەستا بەکر
٢٠٢٢-٧-٣٠
سوید-ستۆکهۆڵم

دۆستایەتی ڕاستەقینە کێیە؟… زانا رەزاق

خۆی سەرەتا هەر ناوی ڕاستەقینە بۆ هەموو شتێک واتە ئەو شتە وەک خۆی ، جا دۆستی ڕاستەقینە ئەو کەسەیە مرۆڤ وەک خۆی قبوڵ دەکا لەهەمان کاتدا تۆش وەک خۆی قبوڵی دەکەی .
زۆرێک مرۆڤەکانی کۆمەڵگای ئێمە دەڵێن دۆستایەتی وەک خۆی نەماوە چونکە سەردەمەکە گۆڕاوە ، بۆ ئێوەش دەبێ بگەڕێینەوە سەرەتای بۆچی وای لێهات؟

لەبەر ئەوە وای لێهات خۆی سەرەتا دۆستایەتی سەقەت بووە دواتر کە بەرەو ڕووی جیهان و وەڵاتان کراینەوە ئەوەش هۆیەکی تر بوو کە وای لێهات

بۆچی؟ یان ڕوونتری بکەینەوە؟
بە ئێمە نموونەیەک یان دوو نموونە دەهێنینەوە

ئەوەیش یەکەمیان: لەبەر ئەوەیە دەڵێن دۆست بەدوای بەرژەوەندی تایبەتە ، دووەمیش پێیان وتراوە و چۆتە مێشکیان بۆ خۆیان بژین.

یەکەم کە باسی بەرژەوەندی دەکرێ مانای وانییە ئەوەی داوای هاوکاری کرد ئەوە بەرژەوەندییە چونکە بەرژوەندی و هاوکاری دوو شتی جیاوازن لەهەمان کاتدا بەهەڵە لێی تێگەیشتوون پاشانیش ئێستا زۆر تێکەڵ نین یان هاوتەچووی یەکتر ناکەن ئەمەش هۆیەکی ئەوەیە کە ئەوان بەهەڵە بۆ خۆ ژیان تێگەیشتوون وا دەزانن کە تەنیا بژین و هاتوچۆی کەس نەکەن؟!

2022 7 30

ئایا ئەوەی سیلفی دەگرێ نارسیسیستە؟… Sinziana Ravini نووسینی:… وەرگێرانی بۆ کوردی لە سویدییەوە: بەکر ئەحمەد

هەر جارەی سێڵفییەیک دەگرم، هەست بە ئازاری ویژدان دەکەم. کاتێکیش دەیخەمە سەر ئینستاگرام، هەندەی دی بەتاقەت دەبم. بە تایبەت کاتێک بیر لەوە دەکەیتەوە کە چەن جیهانی ئەمڕۆ بە کارەسات و جەنگ قاندراوە. دواتریش وەک سمۆرەی ناو چەرخەکە کە هەمیشە لە سوورانەوەی خۆیدایە، هەستدەکەم گیرمکردووە و بە شوین ئەوەوەم بزانم کێن ئەوانەی لایکیان کردووە، هەستێک زیاتر لەوەی بزانم کە چی لە جیهاندا دەگووزەرێ.

“نارسیس” ببووە کەیلەی وێنەکەی خۆی، بەڵام ئەو خۆی خۆشنەدەویسیت، ئاخر بەیەش هێند گیرەدەی وێنەکەی خۆی بوو. ئایا کەسی سێلفیگر کەسێکی نارسیستی خۆگیرەدەیە کە خۆی خۆش ناوێت؟

ئێمە بە ئەو هونەرمەندانەش دەشی کە ئەوەندەی ئینسان بیری دیت، سەرقاڵی خۆپۆرترێتی بوون. من خەیالم بە لای ” Dürer” دەچێ کە هەمیشە نیگاری خۆی وەک مەسیح دەکێشا. یان” **Frida Kahlo” کە جگە لە کێشانی وێنەی پۆرترێتی خۆی ، چی دیکەی نەدەکرد.**

بەڵام بیریش لەو ڕاستییە حاشاهەڵنەگرە دەکەمەوە کە خۆپۆرترێتی لە ساڵەنی هونەرە جوانەکانی ئەم ڕۆژگارەدا تەواو ونبووە. ڕەنگە لەبەر ئەو هۆکارەش بێت کە لە زەمەنی ئەم خۆنازیکردنەی ئەمڕۆدا سیلفی جێی ئەو “خۆنازیکەر” ی گرتبێتەوە و هونەرمەندیش دەیەوێ نیشانی بدات کە بیر لە شتی دیکەی وەک ئیکۆلۆجی، جیۆپۆلیتیک و هاوکاری دەکاتەوە.

بە بەشداریکەرانی پیشانگا سالانە و گرووپی و ئەوانەی کە کۆمەکی دەوڵەتی بە کارەکانییان وەردەگرن، ئەو چاوەڕوانییەیان لێدەکرێ کە دەبێ لە دەموچاوی “ئەوی دی” بکۆڵنەوە، ئەو دەموچاوانەی کە

عادەتەن ئەمە نیگایان لەوەردەگەرین.

دەموچاوی "ئەوی دی"، سەرچاوەی مۆراڵە. Levinasی فەیلەسوف جارێکیان وای وتبوو. پاشان دەڵێ: لەوێدا و لە ڕووخسارە ڕووت وەهەستپێشیووەکەی "ئەوی دی"دایە کە ئینسان دەبێ بە شوێن هەموو پرسیارەکانئ خۆیەوە بێت.

Baudelaire (بۆدلێر) نیگەران بوو لە فۆتۆگرافی و پێیوابوو کە فۆتۆگرافی دەکرێ مرۆڤایەتی بگەڕێت بە "نارسیس"ێکی گەورە کە بە تەنها بەشوێن وێنەکەی خۆیەوەیەتی. بەجۆرێکیش راستی هەبوو. ئەمە لە زەمەنەکی نارسیستیدا دەژین. ئەم سیلفییە ئایدیالیزەکراوە، سیمبۆلی نارسیزمەکی هیستیریکیانەیە ، هاووێنەیەک کە فشارمان بۆ دەنێ کە بەختەوەر تر بین لەوەی کە هەین.

لە بەدابیست، مۆزەیەکی سیلفی هەیە کە ئینسان دەتوانێت وێنە لەگەڵ دارخورما، ئەسپی شاخدار و حەوزەکی پڕ لە تۆپی ڕەنگاورەنگدا بگرێت. تەنانەت لوس ئەنجلسیش بەتە خاوەنی مۆزەی خۆیی و تیایدا مەنالیزا و ڤان کوخ سیلفی خۆیان دەگرن.

لەم مۆزانەدا، سیلفی وەک نیگاری سەرئەشکەوتە کۆنەکان وەسفدەکرێت و تەنانەت ژوورەکی تەرامان لە کاریگەرییەکانی سێلفی تەدایە وەک killfies یان ئەو سێلفییە نامۆرالەانەی لەگەڵ بەخانەولانەکاندا دەگیرێن یان لەکاتی ناشتنی مردووەکاندا ، ئەمەی دوایان بۆتە ڕەوتەکی subkultur ژێرفەرهەنگی.

قەدەغەکردنی سیلفیش بە هەی کەمەییک هەکارەوە دەستی پیکردووە. ئەستێرەکانی سینەما بەیان نییە لە میهرەجانی "کان"دا و لەسەر فەرشی سوور سێلفی بگرن. کاتیکیش Carla Bruni, خێزانی Nicolas Sarkozys گوێ بە فرمانی قەدەغە نادات و لەگەڵ خودی بەرەوبەری بالای "کان"دا سێلفییەک دەگرێ، دەبێتە چ هەرایەک.

لە کۆشکی Belvedere لە ڤیەنا ، لە تەنیشت نیگاری ماچەکەی Klimts وە، تابلۆیەک هەڵواسراوە کە داوا لە تەماشاچییان دەکات لە نیگارەکە وورد ببنەوە وەک لەوەی سێلفییەکی لە پاڵدا بگرن.

چەند سالێک لەمەوبەر، شازادە Harry نەیویست لەگەڵ کچەکی گەنجدا سیلفی بگرێت و پێی وت:" Selfies are bad, you should take a normal picture". ئەو دەیویست مەسافەی نێوان خۆی و خەڵک ڕابگرێت. دەکرێ ئینسان ئەم تێروانینەی هەبێ کاتێک ئینسان لەو شووێنەدا .

بۆت کە دەتوانیت وا بڵێیت. ڕۆژنامەنووسەکی بەریتانی لە دوای ئەم ڕووداوەوە نووسی بووی: عومری سیلفی تەوا بوو. بەڵام کەس وەک ئەو هەلەی نەفەرموو بوو. سیلفی لەمڕۆدا بووە بە تلیاکی تازەی خەلکی.

لە Pitié Salpêtrières psyk کە خەستەخانەی دانشگایە لە پاریس، من هەندێک جار لەوێ کاردەکەم، خزمەتگووزاری "وازهێنان لە مۆبیل تەلەفۆن" بەو کەسانە پێشکەش دەکرێ لەوێ خۆوێنراون و زۆربەی زۆریان لە مارپێچەکانی سیلفیدا گووم بوون و یان بوونەتە

Selfiestalkers, ، ئەوانەی کە بە شوێن کەسانی دییەوەن بە ئەوەی خۆیان ڕەزامەندییان نیشان دابێ. ئەم ڕەفتارانە لە درێژ ماوەدا دەبێتە دروستبوونی چاونەیاری (بەخیلی) و ڕقلەخۆبوونەوە بەوەی کە هەمووان ژیانیان لە تۆ باشترە.

زۆر نییە کە من وەک ڕەخنەگری خوێندکارەکی نووسەر لە بەرانبەر وەرگرتنی بروانامەکەیدا لە برۆکسل بانگێشت کرابووم. ئەو رۆمانەکی لەسەر گەڕان بەشوێن دەستگیرانە کۆنەکەیدا نووسی بوو کە تیایدا دەستگیرانەکەی وێنەی خۆیی و هاوژینە تازەکەی لە ئینستاگرامدا دادەنێ. مەگەر ئەوان دووچاری نارسیسیزمەکی دوانەیی بوو بوون؟

من خۆم تیا ماوم. حەزم لە تەماشاکردنی ئەوەیە کە خەلکی چۆن ژیانی خۆیان نمایشدەکەن و کەمەک یاری لەگەڵ ئەو وێنەیەدا دەکەم سەبارەت بەو ژیانەی کەمن دەمەوێ دەربارەی خۆم بە کەسانی دی بدەم. ئەوەش دەزانم هەموو کارەکی شەخسیش سیاسییە.

سێلفی جۆرێکە لە ئاهەنگگرتنی خود و کەسانی دی، بەیادهێنانەوەی ساتەکی کورتخایەنە، جۆرەک لە چوارچیوەنانی فەوزای ژیانە ، شیوازێکە لەوەی کە بڵێی: من سیلفییەک دەگرم کەواتە من هەم. بەڵام ئایا کەسی سیلفیگر کەسەکی نارسیسیستە؟

لێکۆڵینەوەیەکی زۆر ئەوە نیشاندەدەن کە سیلفیگران ، زۆر جار خۆوێنەیەکی گەورەی نارسیسیستیان هەیە، بەڵام لە بە دواداچوونەکی تازەی Psychology and aging دا نیشانی دەدات کە ئەوانەی لە نێوان سالانی 1946 و 1964 دا نەوەی(boomers) لە دایک بوون ، لە نەوەی millennials (لەدایکبووانی نێوان 1980 و ناوەڕاستی 1990) نارسیسترن.

نارسییزم هەمیشە دیار نییە. دەکرێ لە نیشانەدانی ئارەزوو بۆ جیهانبینی ئەوانی دیکەدا خۆی نمایش بکات. نەوەی millennials،

بوونەتە میراتگری ئایندەیەکی نائارام. بۆیە سەیر نییە کە زۆرینەیەکیان وێنەی خۆ و کەسانی دیکەیان لەدەستداوە. نارسیستەکان لە هەموو زەمەنێکدا هەبوون بەڵام بە راستی چۆن پەیدابوون؟

دەروونناس Donald Winnicott, کە تا ساڵەکانی 1970 چالاک بوو، روونیکردۆتەوە کە دایک ئاوێنەی یەکەمی منداڵە. نیگاکەی دایک کە کاردانەوە یان قبووڵکردنی هەستەکانی کۆرپەیە ، بڕیاردەری ئەوەیە کە کۆرپە چ خۆناسییەکی self-esteemێکی هەبێت. ئەگەر دایک شپرزە بێت و سەرقاڵی شتی دیکە بێت کاتێک ئەشکی منداڵەکەی دەگرێت، ئەوا کۆرپە هەستی کەسێکی بێجێهێڵراوی تیا دروستدەبێت تەنانەت ئەگەر دایک لە باری فیزیکییەوە لە منداڵەکەیەوە نزیکیش بێت. بۆیە دەکرێ دڵەترسییەکی گەورە “تراومایەک” پەیدا بێت و تاک لەگەڵ خۆیدا هەموو تەمەنی هەڵیبگرێ. بەمشێوەیە کۆرپە “من”ێکی ساختە دروستدەکات و هەمیشە لە نیگای ئەوی دیدا بەشوێن دانپیانانەوەیە, confirmation. من لەم ڕۆژانەدا جارێکی تر ئەوم خوێندەوە و کەوتمە خەیاڵی زەمەنی گیرۆدەبوونی ئێمە بە سیلفییەوە. کولتوری سێلفی لەسەرچی ڕاوەستاوە جگە لە گەڕان بەشوێن نیگای دانپیانان وقبووڵکردنی دایک یان باوکەوە نەبێ؟ رۆژگارێک ئینسان وێنەی منداڵەکانی خۆی پیشانی کەسانی دیکە دەدا. لە ئێستادا منداڵی خۆ بۆتە موڵکی گشت. ئەم جۆرە لە هەراجکردنی کۆرپە و منداڵ لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا چی بە خەوێنەی ئەوان دەکات شتێکە و ئێمە تەنها دەکرێ بە خەیاڵ پێی بگەین.

من لەگەڵ نەخۆشەکانی خۆمدا، بەشێکی زۆر کار لەسەر کۆمۆنیکاسیۆنی ناوشێیی و کاردانەوەی دەموچاویی دەکەم. من هەولدەدەم نیگایەکی دانپیانانەیان پێببەخشم کە ئەوان قەت وەریان نەگرتووە.

Donald Winnicott لە جێگایەکی تردا دەڵێ کە دایک پاش ماوەیەک، دەبێ ئەوە فێری منداڵەکەی بکات کە بەرگەی خودتەنهایی بگرێت. دایکێکی هەمیشە ئامادە و لە بەردەستدا بوو سیندرۆمی جێهێڵراوی لای منداڵ دەخوڵقێنێ. دایک دەکرێ دەربڕینی: “good enough”.، هەندێ کافییە قبوڵبکات. تەنانەت دەرووناسیش دەبێ “هیند کافی”یە قبوڵبکات و بە نەخۆشی نیشان بدات کە ئەو کەسێک نییە کە قابیلی جێگرتنەوە نەبێت.

لە نەوەدەکاندا ئینتەرنێت پەیدا بوو ولە 2000کاندا تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان. لەو کاتەوە ئێمە لە نێوان چەندەها شوێنی مەجازیدا لە هاتووچۆداین. مەیل دەنووسین ، ئیس ئیم ئێس دەنێرین،

وێنە لەسەر فەیسبووک و ئینستا دادەنێین و لایک دەکەین. ئابووری ئەمڕۆکەی لەسەر سەرنجدان ڕاوەستاوە، دایک و باوک لە نادیاریدا ڕادەگرێت و منداڵانێکی نارسیسیستی دەخوڵقێنێ. پێموایە دەکرێ بەرەو خراپتریش بڕوات، بەڵام چارە لە کوێدایە؟

من لانی کەم وەڵام لای Kenneth Wright و بەرهەمەکەی کە بە ناوی Mirroring and attunement – self-realization in psychoanalysis and art från 2009 دا دەبینمەوە.

Wright ڕوونیدەکاتەوە ئەو شتەی دەتوانێت ئەو بۆشاییە پڕ بکاتەوە کە لە غیابی نیگای دایکدا دروست دەبێت، هونەرە. لە هونەردایە کە دەکرێ لە بری نەبوونی خۆشەویستی و نەبوونی نیگا لەسەرمان کە قەت وەرنەگیراوە، ئەو دەنەوایە بەدەستبهێنینەوە.

بەڵام هونەریش دەبێ کاری گۆڕان بێت بەشوێن ئەو دونیانامەدا کە سەروکاری لەگەڵ دانپیاناندایە، وەک چۆن هیگڵ دەڵێ: گۆڕانی ئینسان بەدوایی دانپیاناندا زۆر بەهێزترە لە غەریزەی سیکسی.

Amalia Ulman, Cindy Sherman, Rafia Santana, Arvida Byström och Mikael Olsson. هەریەکە لەم هونەرمەندانەی سەرەوە، جۆرێک گەمەیان لەگەڵ سێلفی و دووبارە هەڵوەشاندنەوەی میکانیزمەکانی سیلفییدا کردووە.

بەڵام ئایا کەسی سیلفیگر کەسێکی نارسیسیستە؟

لە ڕاستیدا وەڵام بۆ نا یە، بە تایبەت ئەگەر سەرنجێک لە خودی ئەفسانەی نارسیس بدەین.

نارسیس پێویستی بە کەسی دیکە نییە. ئەو هەندە سەرقاڵی کاردانەوەی وێنەکەی خۆیەتی کە تەنانەت خۆشەویستی "ئێخۆ یان ئێکۆ"ی پەریش ڕەتدەکاتەوە. ئەو ناتوانێ خۆی لە چاوانی کەسێکی دیکەوە خۆش بووێت. نارسیس کەسێکی خودرازیە کە پێیوایە پێویستی بە کەسی دیکە نییە. کەسی سیلفیگر پێچەوانەی ئەمەیە.

لەو شوێنەی نارسیس "ئیخۆ یان ئێکۆ" ڕەتدەکاتەوە بە گوێرەی ئەفسانە یۆنانییەکە، (ئێکۆ بە مانای دەنگدانەوە دێت، وەرگێڕ)، خودی سیلفی دەبێتە بانگەوازێک بۆ دەنگدانەوە. بەشێک لە ئیکۆلۆژییەکی کۆمەڵایەتی کە پەیمان دەدات ئێمە کێین و دەمانەوێ کێی دیکە بین. بێگوومان ئەویش بەو ئاستەی کە کەسی سیلفیگر دەیەوێت

چەند لە خودبیرکردنەوە و تێرامانی خۆی بە کەسانی دی بگەێنێ. سیلفی شیوازێکی دیکەی دەستگیر□یکردن لە کەسانی دییە. ئەویش لە ڕێگەی لایک و دانانی کۆمینتاری پۆزەتیڤەوە بۆ ئەوانەی کە وێنەکانی خۆیان بلاودەکەنەوە. چونکە بلاوکردنەوەی وێنەی خۆیش، جۆرێک لە ئازایەتی پێویستە. ئەوەی کە ئەم جۆرە بە ئیکۆلۆژییەکی کۆمەلایەتی ناودەبرێت لە خۆیدا زۆر ئیکۆلۆگییانە نییە بۆ ژینگە بەل□ بەرچاوگرتنی ئەوەی کە سیلفیگرتن چەند گازی دووم ئۆکسیدی کاربۆن مەسرەفدەکات، ئەمە بۆ خۆی بابەتی باسێکی ترە.

هەرچۆنێک ئێمە بیرکەینەوە و سەرنجمان لەسەر سیلفی بێت، ئێمە خۆمان لەبەرانبەر subkultur، ژێرفەرهەنگێکدا دەبینینەوە کە هاتووە تا بمێنێتەوە. بەوەی کە عەقلە گەورەکانی سەردەممان چاویان ناچێتە سەر ئەم دیاردە کولتووریییە بەو شێوەی کە دەبوایە، گێرەرەوەی شتیکە دەرباری خۆیان وەک لەوەی دەرباری ئەم فۆرمە کولتورییە بێت. ئەوەشمان بیرنەچێت کە **Roland Barthes یەکێک لە جوانترین تێکستەکانی خۆی سەبارەت بە ئۆتۆمبیلی Citroën بوو. با سیلفیش مرد بێ، بەلام بژی سیلفی.**

لینکی وتارەکە بە سویدی لە رۆژنامەی ئێوارانی سویدی ئافتۆنبلادیت.

https://www.aftonbladet.se/kultur/konst/a/z7ajdr/sinziana-ravini-om-selfies

---

بەشداری پارتی لە شەڕی حاجی ئۆمەران لە نێوان مەسعود بارزانی و سەید کاکە!-3-… عەلی مەحمود محەمەد

تەنانەت کەناڵەکانی راگەیاندنی ئێرانیش هەموو دوبارەی دەکەنەوە کە پارتی شەریکە ئۆپەراسیۆنی سەرکەوتووی فەجری دوو بووە, بە پێچەوانەی زۆرینەوە, مەسعود بارزانی سەرۆکی پارتی دیموکراتی کوردستان لە ئەو کات و ئێستا, هاشا لەوە دەکات بەشداری راستەوخۆی

ئەپەراسیۆنی فەجری دوویان کردبێت, وەلێ هەر خۆشی دان بەوەدا دەنێت کە ئاگاداری پەلامارەکە بوونە و هەماهەنگییان لە دوو قۆڵەوە بە قازانجی ئەپەراسیۆنی فەجری دوو و کۆماری ئیسلامی ئێران کردووە, لە بەرەی قەسرێ ناودەشت و سیدەکان, گرنتیان داوەتە کۆماری ئیسلامی ئێران لەم دوو قۆڵەوە بەخەم بن و دەیان پارێزن لە مەترسی پەلاماری سوپای عێراق, ئەوەی کەمترین هوشیاری کاری سەربازی هەبێت دەزانێت هەر ئەوەندە هەماهەنگی و بەشدارییە لە پرۆسەی جەنگ, بە هێرشی هێزێك بە ناو خاکەی ولاتێکی دیکە پاراستنی هێرش بەران لە دوو قۆڵ لە کەی سێ قوڵ زۆر زیاتریشە لە بەشداریکردن, هێزی پەلاماردەر لە قولایی 16 کم دەورەدراوە بە هێزی وڵاتی هێرش بەکراو کە لەوکاتەدا لە لوتکەی بەهێزی خۆیدا بوو.
هەندێك لە بەشداربووانی ئەوکاتی بەرەی ناودەشت پێیان وایە بەشێك بوونە لە بەرەی شەڕەکە ئەگەر لە ئەپەراسیۆنی حاجی ئۆمەران تاکە کەسێکیش بەشداری نەکردبێت, بەڵکە هاوکات و هاوتەنیشت بەرەیەکی دیکەیان کردۆتەوە لە مێژووی نوێی کورددا بە شەڕی قەندیلی دوو ناسراوە, بەڵام ساغبۆتەوە پارتی وەك چاوساغ و رێنیشاندەری کردووە لە حاجی ئۆمەران و هێزەکانی ئێرانی بردۆتە ناو قولایی خاکی عێراقەوە , بە قولایی 10 میل بە پشت سەنگەرەکانی حکومەتی عێراق لە بەرەی حاجی ئۆمەران و 24 کاتژمێر زووتر بەشداری ئەپەراسیۆنەکەی کردووە, دیارە بارزانی ئەمەش بە بەشداری لە جەنگ نازانێت, چونکە فیشەکی تێدا نەتەقێنراوە, لە رووی سەربازییەوە کارەساتی خولقاندووە بە هێزەکانی عێراقی, هەموو دەزانین هێزەکانی پارتی لە روی چەك و مرۆییەوە لەوکاتە لە ئاستی ئەپەراسیۆنێکی وادا نەبووە, ئەوەی هەیبووە شارەزایی و ناسینی خەڵکی ناوچەکە و زانیاری هەواڵگری بووە, شارەزایانە ئەمانەی بەکار هێناوە وەك راگەیاندنەکانی ئێرانی ئاماژەی پێ دەدەن.
بارزانی لە یاداوەرەکانیدا دەنووسێت “بە مەبەستی کەمکردنەوەی گوشار لەسەر بەرەکانی ناوەڕاست و باشوور, ئێران بڕیاری دا بەرەیەکی نوێ لە میحوەری حاجی ئۆمەران بکاتەوە لە ژێر ناونیشانی (وەلفەجری دوو), بۆ ئەم مەبەستەش پلانی گرتنی بەرزاییەکانی حاجی ئۆمەرانی داڕشت, بە پێی پلانەکە هێزەکەیان تا گەڵاڵە دادەبەزین بۆ مەبەستی کردنەوەی رێی قەسرێ بە ناودەشت.
سەرهەنگ شیرازی و موحسین رەزایی سەردانی خانەیان کرد, بە مەبەستی باس و گفتوگۆ لەسەر پلانەکەیان و داوای چاوپێکەوتنی منیان کرد. لە بەشێکی دیدارەکەدا داوای بەشداری پێشمەرگەیان لە هێرشەکەدا کرد, لە وەڵامدا بەم روون کردنەوە کە پێشمەرگە ناتوانێت راستەوخۆ بەشداری لە هێرشەکەدا بکات, چونکە هێزی گەورە, ئیمکاناتی پێویست

و ئەزموونی شەڕی سەربازیی گەورەمان نییە, شەڕی ئێمە شەڕی پارتیزانییە.
پێشم گوتن, ئێمە هێز دەنێرین بۆ ناوچەی ناودەشت و بەمەش ئەوە لە لایەکی بەرەی شەڕ دڵنیا دەبن و بە ئەمەش دەرگایەکی گەورە بەرەو ناوچەکانی رەواندز و قەڵادزە دەکرێتەوە و ......, لە لای بەرەی رۆژئاواش, واتا لای سیدەکان, هێزمان هەیە و هەر هەڕەشەو مەترسییەك لەو دوو رێیەوە بۆتان بێت, پێشمەرگە بەریان پێ دەگرێت و رووبەروویان دەبێتەوە, چونکە دیار بوو مەترسیی ئەوەیان هەبوو لە دوو لاوە هێرشیان بکرێتە سەر, بۆیە بەم وەڵامەی من زۆر خۆشحاڵ بوون. هەروەها پێم گوتن کە بۆ ناوچەی ناودەشت لە رووی لۆجستیکەوە زۆر دوورەو کاتێکی باشی پێویستە تا رێی قەسرێ دەکرێتەوە, بۆیە ئەگەر ئەوە لە رووی گواستنەوەی بریندارو گەیاندنی پێویستییەکان بە هەلیکۆپتەر یارمەتیمان نەدەن, بە مانای ئەوەیە لەو بەرەیە تووشی کارەسات دەبین.
بۆ ئەو مەبەستە لەگەڵ هەموو لایەنەکانی بەرەی جود قسەمان کرد, لە مەکتەبی سیاسی پارتیش کۆبوونەوە کرا, هەموویان پێیان خۆش بوو هێزی جوود بچێتە ناوچەی ناودەشت. بڕیار بوو ئەگەر یەکێتیش رێی پێگرتن, لەسەر ئەو تاوانانەی بەرامبەر بە پێشمەرگەکانی حشع و حسك لە بەهاری 1983 کردبووی, تۆڵەی خۆیان لە یەکێتی بکەنەوە, کە دەیان پێشمەرگەی دیلی لە شەهید کردبوون. لە کۆبوونەوەکەدا بڕیار درا کە کاك ئیدریس لە لایەن جودەوە سەرپەرشتی هێرشەکە بکات” لێرەدا ئایا بارزانی ئەنجامی کۆبوونەوەی خۆی لە گەڵ ئێرانییەکان بە لایەنەکانی بەرەی جود باس کردووە؟؟”.
لەسەر وردەکاری پلانەکە, ناکۆکی کەوتە نێوان ژمارەیەك بەرپرسی سوپای پاسداران و جەیشی ئێرانەوە, کە نا کامڵ و لە خۆبایی بوون. کەسێکیان بەناوی رەبیعی گوتی: هەزاران پاسدار شەهید بێت بۆتان گرنگ نییە, بەڵام ناتانەوێت پێشمەرگەیەك خوێنی لە بێت. منیش بە توندی وەڵامم دایەوە, دواتر هەمووو رەخنەی توندیان لە رەبیعی گرت. بەشداربوانی کۆبونەوەکە بریتی بوون لە سەرهەنگ ستاری, نوێنەری جەیش, سەرهەنگ جەلالی, نوێنەری لەشکری 64ی ورمێ و ئیستەکی, نوێنەری سوپای پاسداران).
رۆژی 20-7-1983, هێرشی ئێران بۆ بەرزاییەکانی باکوور و باشوور و رۆژئاوای حاجی ئۆمەران دەستی پێکرد. سەرەتا لە زۆر شوێن سەرکەوتنی بە پەلەیان بە دەست هێنا و بەرزاییەکانیان گرت, بەڵام لە ناو خودی حاجی ئۆمەران و شەقامەکانی بە دەربەند, عێراق بەرگرییەکی توندی کرد, بەڵام دوای شەڕێکی قورس حاجی ئۆمەران تا رایات و بەرزاییەکانی بەتەواوی کەوتنە دەست ئێران. دوای گرتنی

ناوچەکە هەر زوو ناوی شوێنەکانیان گۆڕی و ناوی خۆیان لەسەر دانا,
کە من بەم کارەیان نیگەران بووم و لە کەبوونەوەی رۆژی 1983-7-30
لەگەڵ شیرازی و موحسین رەزایی ناڕەزایەتییەکی توندم نیشان دا,
داوام لە کردن رێنمایی و ئامۆژگاری بە هێزەکانیان بدەن واز لەم
کارەیان بێنن و بە کردەوەش کردیان. ئێران نەیتوانی لە رایات
بچێتە خوارتر, بەهەی ئەم شەڕەوە خەڵکێکی زۆر لە ناوچەکە ئاوارە
بوون . بارزانی و بزووتنەوەی رزگاریخوازی کورد – بەرگی چوارەم
1990-1975 شۆڕشی گوڕان – ل 202, 203, 204″.
پێی دەچێت پارتی و ئێران بە ئۆپەراسیۆنەکە ژووری عەمەلیاتی
هاوبەشیان پێك هێنابێت, دەنا کەبوونەوە دوای کەبوونەوە چۆن وا بە
سانایی و زویی رێکدەخرێت؟؟, ئەگەر پارتی بەشدار نییە چ پێویست
دەکات بەم هەموو کەبونەوانە, لە لایەکی دیەوە ئەو مێژووەی
بارزانی دیاریکردووە بە کەبونەوەی دووەم و ناڕەزایی دەربڕین بە
گۆڕینی ناوی شوێنەکان لە لایەن ئێرانەوە هەڵەیە, راستە لە 20ی
یەلی ئێرانینیەکان و پارتی بەناو هێزەکانی بەعسدا 24 کاتژمێر
زووتر چوونەتە پشت بەرەی شەڕەوە, لە هەشتا تەقە دەستی پێ
نەکردووە, شوێنەکان هەموو بەدەست عێراقەوەن, لە کاتژمێری یەکەمی
هەینی رێکەوتی 1983-7-22 شەڕ دەستی پێکردووە, بە گۆڕینی ناوی
شوێنەکانیش کەوتەتە دوای رێکەوتی دەستپێکی ئۆپەراسیۆنەکەوە, بەیێ
ئەو کەبونەوەیە دوای ئەو مێژووە ئەنجام دراوە کە بارزانی ئاماژەی
پێی داوە لە یاداشتەکەیدا.
لە هەمان کاتدا ئەگەر بەشدار نین لە ئۆپەراسیۆنەکە, پێویست بە
ناڕەزایەتی دەکات لە گۆڕینی ناوی تەنانەت چیاکانیش؟.
“هێزەکانی ئێران لە لایەن شیرازی و موحسین رەزاییەوە فەرماندەیی
دەکران, هێزەکانی عێراقیش لە لایەن فەریق روکن , نەعمە حوسەن فارس
ئەلمحیاوی, فەرماندەی فەیلەقی پێنجەوە سەرپەرشتیی دەکران. سەددام
خۆیشی سەردانی دیانای کردبوو, لەم شەڕە عێراق چەکی کیمیایی بەکار
هێنا.
لە بارەی ناودەشتیش کە هێزەکانمان چەندین جار کەوتنە بەر هێرش و
پەلاماری فڕۆکە و هەلیکۆپتەرەکانی عێراق, ئێران بە هیچ شێوەیەك
هاوکارییەکی نەکردین. لە رۆژی 6ی ئاب هێزەکانمان بە چڕی بەردومان
کران و دوو پێشمەرگە شەهید بوون و سێیش بریندار بوون . بارزانی و
بزووتنەوەی رزگاریخوازی کورد – بەرگی چوارەم 1990-1975 شۆڕشی
گوڕان- ل 205″. بارزانی ئاماژە بەوە ناکات, هێزەکانی ئەوان کە
فەرماندەیی دەکرد؟, شوێنی فەرماندەییەکە کوێ بوو؟.
” هەرچەندە شکستەکەی سەددام بەرانبەر بە ئێران, شکستێکی گەورە
نەبوو, بەڵام کردی بە بیانوو بە تاوانە مێژووییەکەی بەرانبەر بە

بارزانییەکان و لە ڕۆژی 31 تەمووزی 1983 دا هەشت هەزار کەسی بارزانی لە تەمەنی 12 تا 90 ساڵان جینۆساید کرا. بارزانی و بزووتنەوەی رزگاریخوازی کورد – بەرگی چوارەم 1975-1990 شۆڕشی گ□ان-ل 206.”.

لەوکاتەدا کە ئێرانییەکان لە فەجری یەك لە باشوور بە سەخی تێك شکابوون, سوپای ئێران دەهەنرێتە پشت جەبهەوە بە قەولی ئێرانییەکان, پانتاییەکی 380 کم چوارگۆشە لەو ناوچە سەختە داگیر دەکرێت, زیاتر لە 4000 کوژراو بریندار و سەدان دیل دەدرێت, تێرزەکی نوێ لە جەنگ لەناو خاکی عێراق دادەهەنرێت, بە قازانجی کۆماری ئیسلامی ئێرانو بە بروای کاك مەسعود بارزانی شکستەکی گەورە نەبووە؟, هەرچەندە هیچ بهانەیەك بە جینۆسایدکردنی ئەو بارزانییە سڤیلانە نەبووە, هیچ رۆڵێکیان لەو ئۆپەراسیۆنەدا نەبووە, ئەوەی کرا بەیاری مەرگی دەرەوەی پرۆسەی دادگاو جینۆسایدێکی عیار 24 بوو.

دیارە بارزانی ئاگای لەوە نییە لەم شەڕەدا داهێنانی کردووە, بەوەی جەنگی ئێران عێراقی هێناوەتە ناو خاکی عێراقەوە, بە تایبەتیش ناو کوردستانەوە, بەتە ماڵوێرانی بە ناوچەیەکی بەرفراوان لانی کەم 43 گوند و شارە دێ , بووە سەرەتایەك بوو بە وێرانکردنی کوردستان و سوتاندنی لە ئاگری جەنگی کۆنەپەرستانەی ئێران عێراقدا. بەو کارەی هێزە چەکدارەکانی لە خەبات بە رزگاری نەتەوەیی کردەتە هێزێکی ئاراستەکراو لە لایەن ئێرانەوە.

بارزانی دەزانێت ئەمەی ئەو دەیکات ئینکارکردنە لە بەشداری لە جەنگێك بێتە هۆکاری تاوانێکی مەزن, ئیتر قوربانییەکان چی ئەو بن گرنگ نییە, بە مرۆڤایەتی, گرنگ هەڵەی ئەو هۆکار بووە بە تاوانەکە و پەیوەستە دان بە راستییەکاندا بنێت و داوای لێبوردن لە قوربانییەکان وخەڵکی ناوچەکەو هەمووو زیان لێکەوتووانی ئۆپەراسیۆنەکە بکات و بە سامانی پارتەکەی قەرەبووی مادییان بکاتەوە, وە تەواوی دۆکۆمێنتەکانی تایبەت بە ئۆپەراسیۆنەکەو زانیارییەکانی ئاشکرا بکات, کاتێکیش دوای سێ بۆ پێنج ساڵ هەمان پرۆسەو کار چەندین جار دووبارە دەکاتەوە, ئەمجارە لە گەڵ ینك و حسیك و بزووتنەوەی ئیسلامی و حیزبوڵاکان, دەربەی ئەوەیە ژیانی خەڵکیان بە گرنگ نەبووەو قوماریان بە چارەنووسی گەلەوە کردووەو پەندیان لەو شکستە گەورەیە وەرنەگرتووە.

سەید کاکە پارتی بەشداری کردووە؟

سەید کاکە یەکێك لە فەرماندە مەیدانییەکانی ئەوکاتی حسك و

ئەندامی سەرکردایەتی پێشووی پارتی دیموکراتی کوردستان لە یاداشتەکانیدا دەنووسێت”…. حیزب “مەبەستی حسیك ە”منیان نارد بۆ ناوچەی حەسارۆست هەرێمی 9ی باڵەکمان لەوێ بوو ئەحمەد فەقێ رەش بەرپرسیان بوو ماڵ و منداڵی لەوێ بوون, کە چووم بارودۆخەکە زۆر باش بوو چەند شەڕێکمان لەگەڵ رژێم کرد. هەر لەو کاتەدا ئێران هێرشی کردە سەر ناوچەی حاجی ئۆمەران ئێمە لەسەر شاخی بەردبووك بووین تەماشای ئەو شەڕەمان دەکرد چونکە شاخی بەردبووك لە ناوچەی چۆمان و حاجی ئۆمەران و رایات و ئازادی و زینوێی لێ دیاربوو سوپای عێراق زۆر بەرهەڵستیان نەکرد حاجی ئۆمەران و زیوێ و خەلان و ئازادی و رایات لە لایەن ئێران گیران و پارتی 50 پێشمەرگەیەکیان لە گەڵ بەشی ئێران بوو تەنیا بۆ شارەزایی هاتبوون و شەڕیان نەدەکرد, بەلام هەندێك چەکی هەردوو لایان ” عێراق و ئێران” یان بۆ خۆیان کۆکردەوە و زۆر کەس لە پاش گرتنی حاجی ئۆمەران و ناوچەکە پڕوپاگەندەیان دەکرد دەیانگوت پارتی دەوری باشی هەبوو. ل 344-345 بیرەوەری پێشمەرگەیەك – سەید کاکە- چاپی چوارەم 2020.

سەید کاکە وەك شایەد حاڵێك و بینەرێکی هێرشەکە دان بەوەدا دەنێت کە پارتی بەشداری شەڕەکەی کردووە وەك شارەزاو چاو ساغ, وە دەستکەوتیشیان هەبووە.

لە روی سەربازییەوە شارەزاو چاوساغی رۆڵی کاراترە لە بەشداری سەربازی نە شارەزا بە تایبەت لە ناوچەیەکی سەختی وەك حاجی ئۆمەران, بۆ ئێرانییەکان ئەو شارەزایانە رۆڵی زیاتر لە سەدان جاری نا شارەزاکانیان بینیووە لە ئۆپەراسیۆنەکە.

ئەگەر پارتی بە یەك کەسیش بەشداری ئۆپەراسیۆنەکەی کرد بێت, هاتبێتە ناو سنووری گۆڕەپانی ئۆپەراسیۆنەکەوە, وە کارێکی دیاری کراوی لە بەرژەوەندی لایەکی شەڕکەرەکان بینیبێت ئەوا بەشداری ئۆپەراسیۆنەکەی کردووە لە رووی پراتیکەوە.

کۆماری ئیسلامی لە جەنگدا شەپۆڵَی مرۆیی لە پەلامارەکانی بەکار دەهێنا بۆ تەقاند□و□ی کێڵگەی مینەکان و بڕینی سەنگەرەکانی پێشەوەی سوپای عێراقی, هێزی زۆر بوو وە پێویستی بە چەکداری پارتی نەبوو لە بەرەی جەنگ, بۆ ئەو ئەوە گرنگ بوو ئەو چاوساغانە 24 کاتژمێر زووتر, هێزەکانیان بردە پشت سەنگەرەکانی پێشەوەی سوپای عێراق و ئامادە کران بۆ چرکە ساتی هاوارکردنی ئەلاهو ئەکبەر و راگەیاندنی سەرکەوتن, لە رووی سەربازییەوە ئەوە گەورەترین کار بووە لە مەودای ئۆپەراسیۆنەکە کرابێت, خودی ئێرانییەکانیش لە لێدوان و نووسینەکانیان ئەو دەست راکێشانە بە سەرکەوتنی ئۆپەراسیۆنەکە دەزانن.

ئەی پرۆفیسۆر عەلی تەتەر چی دەڵێت؟

بە پێی ئاماژەی دكتۆر عەلی تەتەر پارێزگاری ئێستای شاری دهۆك بۆت لە وتارێك بەناوی " حكومەتی عێراق و جینۆسایدی بارزانییەكان"
https://www.facebook.com/photo.php?fbid=397558890345662&set=a.168423243259229.26111.165422603559293&type=1&relevant_count=1
“كە لەساڵی 2013 لە ژمارە 940ی گۆڤاری گوڵان بڵاوی كردۆتەوە, پارتی بەشداری ئەو شەڕەی نەكردووە, ئەو هەڵوێستەكەی لە وتەی پێشووتری بارزانی وەرگرتووە, نەك ئەنجامی لێكۆڵینەوەو شیكاری پرۆفیسۆرێك بۆت لێكۆڵینەوە لە روداوێكی مێژوویی بكات بۆتە هۆكاری كردەیەكی جینۆساید, ئەو دەنووسێت" مەسعود بارزانی دەڵێت:" ساڵی ١٩٨٣ ئێمە لە شەڕی حاجی ئۆمەران بەو شێوەیەی كە حكومەتی عێراق باسی لێدەكرد بەشداریمان لەو شەڕەدا نەكردبوو، هێزەكانمان لە ناوچەی (ناودەشت) بوون و بەرەی شەڕی ئێمە لەگەڵ ئەوان جیاواز بوو و ورژاندنی بەشداری پارتی دیموكراتی كوردستان لە جەنگدا، تەنیا بیانوویەك بوو بۆ لەناوبردنی بارزانییەكان.«"لێرە پرۆفیسۆر تەتەر وەك شایەدحاڵێك قسە ناكات راستییەكان دەربخات, بەڵكە وەك داكۆكیكەرێك بەرگری لە وتەی سەرۆكەكەی دەكات.
بە وتەی دكتۆر عەلی تەتەر بەڕێز مەسعود بارزانی ساڵی دواتریش دوبارە نكۆڵی لە بەشداریكردنیان لە فەجری دوو كردۆتەوە, كە دواتر فەتحیشی بۆ زیادكرا “مسعود بارزانی لە پاییزی ١٩٨٤ لە وەلامی پرسیارێكی گۆڤاری (ئەلحوریە)دا كە ئایا ئەوان لە گرتنی حاجی ئۆمەران هاوكاری ئێرانیان كردبوو؟ لە وەلامدا وتبووی: ئێران هێزێكی زۆری مرۆڤی هەبوو و پێویستی بە هێزی ئەوان نەدەكردو ئەو قسانەی كە لەسەر زاری سەدام حوسێن بلاوبووەوە تەنیا بیانوویەك بوو بۆ بێسەروشوێنكردنی بارزانییەكان. “.

بەڵگەیەكی دی كاك دكتۆر تەتەر بۆ بەشدارینەكردنیان ئەوەیە" هەتا حكومەتی ئێران بەڕێوەبردنی ئەم ناوچەیەی نەدابووە دەست پارتی، لە كاتێكدا كە ناوچە و دەوروبەری لە ژێر كاریگەری پارتیدا بوون، بەڵكو بەڕێوەبەرایەتییەكەی دابووە دەست هێزەكانی حزبی دەعوەی ئیسلامی.", ئەم بەڵگەیەش بۆ پرۆفیسۆرێكی یاریدەدەر زۆر لاوازە, قوتابی من بوایە سفرم دەدا پێی, خۆ دواتر لە هەڵبجەش ئێران هەر وای لێیان كردەوە, ئێران تەنها وەك مقاش و كرێگرتە ئەوانی بەكار دەهێنا, نەك بیانكات بە شەریك و حوكمڕان و سەرداری ناوچەكانیان, لەوەش زیاتر بەعس بە بەعسی خۆی ناوی چیاو بەرزاییەكانی ناگۆڕی, كەچی ئێران لە یەكەم چركەی داگیركردندا ناوی دەوروبەری حاجی

ئۆمەرانی کردە شەهید سەدر.

ن□اودەشت خۆ لە بەتلیس نییە, بە چاو شەڕەکە ئەبینن ئەگەر لە بەرزایییەکانی گابەڵەك و سەری پایەو زینوێی گەز گەزەوە سەرپەرشتی ئۆپەراسیۆنەکە کرا بێت, لێ جەنابی پرۆفیسۆر نە ئاگای لە جوگرافیایە, نە مێژوو, نە شارەزای کاری سەربازیشە, لە هەمووشی خراپتر میتۆدی زانستی لێکۆڵینەوە نازانێت یان پەیڕەوی نەکردووە لە لێکۆڵینەوەکەی بۆ گەیشتن بە راستییەکان نەك بەرگریکردن لە سەرۆکەکەی.
لە کۆتاییدا پێویستە راستییەکان ئاشکرا بکرێن,نکۆڵی لە حەقیقەت نەکرێت, دان بە هەڵەکاندا بنرێت و لە یاداشتەکاندا راستییەکان بووترێت وە قەرەبووی مادی و مەعنەوی قوربانیانی فەجری دوو بکرێتەوە.

ماویەتی…

کارگەی شیعر!… سەدیق سەعید ڕواندزی

ئایا شیعر نووسین ئیلهام و سرووشە، یان وەک هەر دەقێکی دیکە، پلان و ڕامان و بیرکردنەوەیە و بە بەرنامە دەنووسرێت؟ شیعر چۆن لە دایک دەبێت و لە چ هەڵومەرجێکی دەروونی و کەسی و کۆمەڵایەتی دەنووسرێت؟ ڕەنگە تا ئێستا شاعیرانیش بە وردی و ڕەهایی نەیانتوانیبێت، گوزارشت لەو ساتە دەروونی و ڕوحیانەی خۆیان بکەن، کە شیعری تێدا دەنووسن. بەڵکو وەک پەشێو وتەنی (وەک شۆخێکی دوودڵ وایە، بە دەگمەن دێ یان هەر نایە). بۆیە بە بڕوای من، شیعر نووسین دۆخ و سرووتێکی زۆر تایبەتی ڕوحیە و کردەی شیعر نووسین لە دەرەوەی ئەو زەمەنە فیزیکییە کە شاعیر تیایدا دەژیت و بەڵکو زەمەنی پەنهانی ناخ، ڕۆڵی بنەڕەتی لە نووسینی شیعردا هەیە. ئەمە بەو مانایە نییە، کە زەمەنی دەرەکی، بەرکەوتن لەگەڵ واقیع و ڕووداوەکانی دەوروبەر، فاکتی نووسینی شیعر نەبن ، بەڵکو بەو مانایەی هەر چییەک و هەرچۆنێک بێت، دواجار شیعر نووسین کردەیەکی

دەروونی سەخت و ئاڵۆزە و ئەوە نییە شاعیر بۆی دابنیشێت و هەر ڕۆژە و شتێک بنووسێت و هەر ڕووداوێک و دیاردەیەکی بینی، بیکاتە نووسین و دواتریش بە خەیاڵی خۆی ناوی بنێت شیعر، بەدەر لەوەی ئاخۆ لە تێڕوانینی ئەوانیتر ئەمانە شیعرن یاخود نا؟ بێگومان شیعر نووسین، پەیوەستە بە هەردوو زەمەنی دەروونی و مێژووییەوە، شیعر لە ڕووی فیزیکییەوە، تەنێ پەیوەندی بە مێژووی نووسینی شیعرەوە هەیە، ئەوەی وەک وزەیەکی شاراوەی شیعری دەمێنێتەوە لە پاڵ نووسینی شیعر، زەمەنی دەروونی شاعیر و ئەو بیر کردنەوە و ڕامان و سرووتە ڕوحیانەن، کە شیعری تێدا لە دایک دەبێت. دەشێ ئەم ئەزموونە جوانتر و بابەتیانەتر شاعیران لێی بدوێن و گوزارشتی لێبکەن، ئەو کات بە وەڵامی ئەو پرسیارە دەگەین، کە ئاخۆ شیعر بە بەرنامەی ڕۆژانە دەنووسرێت؟ ئایا هەموو دەمێک، هەموو ڕووداوێک، هەموو کات و شوێن و بەرکەوتنێک دەبنە هەوێنی نووسینی دەقێکی شیعری لای شاعیران؟ یان هەڵومەرجێکی کەسی و خودی زۆر تایبەتە، کە دواجار شیعری تیادا لە دایک دەبێت. شیعر، ماتریالێکی دروستکراو لە قوڕ و بەرد نییە، تاکو شاعیرێک بتوانێت ڕۆژانە، لە جۆرەها وێنە و دیکۆری جیاوازدا نمایشی بکات، بەڵکو پەیوەستە بەو بارە کەسی و ڕوحیەی شاعیر تیایدا دەژیت و ئەو بارە دەروونییەش لە پەیوەندی لە گەڵ واقیع و ڕووداوەکان دایە، بەڵام مەرج نییە ئەو پەیوەندییە، بەردەوام زەمینەی شیعرێکی نوێ بێنێتە ئاراوە. چونکە ئەوکات ئەمە لە بەردەم دروستکردنداین نەک نووسین، دروستکردنیش ڕاستە بیرەکە و ڕامانی دەوێت، بەڵام کردەیەکی پراکتیکییە لەوەی زەینی و هزریی بێت. وەختە شیعر نووسین لای شاعیرێک دەبێتە کردەیەکی ڕۆژانە، بە نموونە وەک قاوە خواردنەوە و جگەرە کێشان و هەرکارێکی دیکەی ڕۆژانەیی و ڕۆتینی، ئەوا بە دڵنیاییەوە ئێمە لە بەردەم دەقێک نین کە ناوی شیعرە، بەڵکو تەنێ لە بەردەم گوتن و نووسین داین کە دەشێ هەموو کەسێک بتوانێت ئەوە بکات. ئەگەر شیعر تەنها نووسین بێت، ئەوا ئێستا زۆربەی هەرە زۆرمان شاعیر دەبووین، بەڵام پرسیار ئەوەیە بۆ هەموو کەس ناتوانێت شاعیر بێت؟ من لە ژیانی خۆمدا، خوێندنەوەم بۆ دەیان دەقی شیعری کردووە، لە هەندێکییان ئەوەندە نزیک بوومەتەوە، تا ڕادەی چوونە نێو ئەو فەزا تایبەتە شیعرییەی کە شاعیر شیعرەکەی تیادا نووسیوە، بەڵام لە هەموو ژیانم نەمتوانیوە یەک دێڕە شیعریش بنووسم. ئەمە بۆچی وایە؟ چونکە پەیوەندی بەو سرووتە تایبەتی و ڕوحی و دەروونییەوە هەیە، کە شاعیر هەیەتی و لای من بوونی نییە. لە ئەزموونی شیعری شاعیرانی ئەمڕۆدا، نموونەی گەلێک شاعیر هەن، نەک لە ماوەی هەفتە و مانگ و ساڵێکدا، نەیانتوانیوە شیعرێک بنووسن، بگرە دوای تێپەڕبوونی

دەیان ساڵیش، ئەو کات دەقێکی پێشووتریان تەواو کردووە. ئەحمەد هەردی، شیعرێکی هەیە لە ساڵی 1946 نووسیویەتی و دوای سی و حەوت ساڵ لە 1983 تەواوی دەکات. واتا دوای نزیکەی چڵ ساڵ. لێرەدا، زەمەنە فیزیکی و مێژوویەکە دەڕوات، بەڵام زەمەنی دەروونی و ناخەکی شاعیر، کە پەیوەستە بە زەمەنی نووسینی شیعر دەوەستێت، تا ئەو کاتەی جارێکی دیکە ئەو زەمەنە دەروونییە دەبێتەوە پاڵنەری تەواوکردنی شیعرەکە. ئەگەر شیعر نووسین وەک کردەیەک بووایە، ئەوا دەبوو بە ماوەیەکی یەکجار کورت، هەردی ئەو شیعرە تەواو بکات، بەڵام بۆچی دوای سی و هەفت ساڵ تەواوی دەکات؟ بێگومان چونکە ئەو سرووتە ڕوحیە و ئەو فەزا دەروونییەی پێویستن بۆ نووسینی شیعر، هێشتا ئامادەیان نەبووە. وەختێ شیعرەکەش تەواو دەکات، هەست بە هیچ جۆڕە دابر□انێک ناکەین کە ڕەنگدانەوەی لە سەر ناوەڕۆکی شیعرەکەوە هەبێت، تەنانەت هەستیش ناکەین ئەو دەقە، لەو ماوە دوور و درێژە نووسرابێت و تەواو کرابێت. ڕەفیق سابیر، کە لاوکی هەڵبجەی نووسیوە و بووەتە ناسنامەی ئەو شارە، لە دوای کارەساتی هەڵبجەوە شیعرەکەی نەنووسیوە، بەڵکو دوای زەمەنێکی درێژتر، ئەو کات ئەو کارەساتە لای ئەو دەبێتە شیعر، چونکە لە سەرەتادا ئەو سرووتە ڕوحیە، ئەو هەژانە دەروونییە بوونی نەبووە، تا ماوەیەکی زۆر دوای کارەساتەکە. هەر ڕەفیق سابیر خۆی، لە کتێبی (ڕوانین بە نێو ڕوونا کیدا) لە بارەی کردەی شیعر نووسینەوە قسەیەکی یەکجار جوان و سەرنج ڕاکێش دەکات و د□□□ت:([illegible] کە خاڵە شەهاب و ئەنوەر زۆراب و جەعفەر عەبدلواحید) سەرکردەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەران دەستگیر کران، من شیعرێکی درێژم بۆیان نووسی، بەڵام هەمان ئەو قارەمانانە کاتێ لە سێدارە دران، نەمتوانی یەک دێڕیشیان بۆ بنووسم. خۆ کردەی لە سێدارەدانەکە، تراژیدیترە لەگیرانەکە و ڕووداوی شەهید کردنەکەیان، سەد ئەوەندەی گیرانییان ما□ی خەم و نیگەرانی و غەمگینی بووە، بەڵام بۆچی هیچ شیعرێکیان بۆ نانووسێت؟ چونکە لە بنەڕەتدا، زەمەن و فەزای نووسینی شیعرێک کە ڕەنگدانەوە و زادەی ئەو ڕووداوە تراژیدیە بێت، لە خەیاڵ و سرووتی شیعریانەی شاعیر بوونی نەبووە. لەو سۆنگەیەوە، وەک خوێنەرێکی شیعر، زۆر سەیرم پێهات و بۆم ما□ی شۆخی بوو، کاتێ لێداونێکی قوبادی جەلی زادەم کەوتە بەرچاو، کە دەڵێت:_(لە ماوەی سەد و هەفتاو یەک ڕۆژدا، سەدو هەفتاو یەک دەقم نووسی و ئالینگاری ئەوانەم کرد، کە پێیان وایە، شیعر ئیلهام و پەیامە و دەبێ بۆ

شاعیر بێت). قوباد، بە جۆرێک لە لە خۆڕازیبوون، داهێنان و خود شانازییەوە باسی ئەوە دەکات کە ڕۆژانە دەقێکی بە درێژایی سەدو هەفتاو یەک ڕۆژ نووسیوە. بەڵام لە ڕاستیدا، هەر کەسێک ئاشنای دنیای شیعر بێت، شیعری بەلاوە گەورە و پیرۆز و شکۆمەند بێت، دەبێ بەو کارەی قوباد کردوویەتی، نائومێد و ڕەشبین بێت، کە شیعر چەند سادە کراوەتەوە، چەند لە هێزی شیعرییانە و ئستاتیکییانەی خۆی بەتاڵ کراوەتەوە و چۆن شاعیرانێک بەو پەڕی کەم نرخی و بێ بەهاییی□و□ د□□وان□ شیعر و دنیای شیعر نووسین. چونکە ئەو جۆرە لە نووسینی شیعر، نەک هیچ داهێنانێکی تێدا نییە، بەڵکو لێدان لە شیعر، بێ بەهاکردن و سادەکردنەوە و بێ نرخکردنی شیعرە، تا ئاستی کردەیەکی ڕۆژانەیی و ڕۆتینی، وەک هەر کارێکی دیکە کە هیچ بوێریی و داهێنانێکی تێدا نییە. نە شیعر، نە هیچ ژانرێکی دیکەی ئەدەبی، کاری ڕۆژانەیی و پیشەیی نین، وەک دارتاشی و نانەوایی تاکو ڕۆژانە کاریان تێدا بکەین، بەڵکو هونەر و داهێنان و پەیوەستن نین بە هەموو کات و زەمەنێکەوە. سادەکردنەوەی کردەی شیعر نووسین بۆ کردەیەکی رٍ ِ□ژانەیی ، نە داهێنانە، نە جیاوازکەوتنەوەیە لە شاعیرانی تر، بە پێچەوانەوە بگرە جۆرە تێگەیشتنێکی سادە و ڕووکەشیانەیە لە شیعر و دنیای شیعر. کاتێ شاعیرێک لە ماوەی سەد و هەفتاو یەک ڕۆژدا، ئەوەندە شیعرە دەنووسێت، دەبێ بپرسین بیرکردنەوەی شیعرییانە، ڕامان و سرووتی ڕوحیانە و شیعرییانەی ئەو شاعیر چی و چ□ن؟ دەشێ بۆ ئەم شاعیرە، بەو پ□یی□ی ژن وەک تیمەی شیعر دەبینێت، ئاسایی بێت ڕۆژانە شیعر بنووسێت، چونکە تا ژیان ماوە ، ژنیش هەر دەمێنێت و تا ژنیش ه□ بێت، سنگ و مەمک و سوخمەش هەر دەمێنن! بەڵام پرسیار ئەوەیە، ئەمانە لە تێڕوانینی خوێنەرانیشدا هەر شیعر و دەقن، یان تەنها لای خۆی؟ من هاوڕێی شاعیرم هەیە، پێی گوتوم کە لە ماوەی دە مانگدا، نەیتوانیوە شیعرێک بنووسێت، ئیدی نازانم چۆن شاعیرێک ئەو بویر-یەی هەیە، بڵێت سەد و هەفتا و یەک شیعرم لەماوەی سەدو هەفتاو یەک ڕۆژدا نووسی؟ دواجار دەڵێم شاعیر، کارگە و فابریکا ی شیعر نییە، تاکو ڕۆژانە و بە بەردەوامی بەرھەمی شیعری هەبێت. ئەگەر کردەی نووسینی شیعر، هێندە سادە و ڕۆژانەیی بووەوە کە شاعیرێک هەموو ڕۆژێک دەقێک بنووسێت، بە دڵنیایییەوە دەبێ گومان لە خۆی وەک شاعیر و لەو بە ناو شیعرانەش بکەین کە دەیانووسێت !

پەراوێز: ئەمەی خوارەوە، لینکی وتەکەی قوبادی جەلی زادەیە.

https://wishe.net/details.aspx?=hewal&jmare=137332&Jor=5

گۆڤـــاری "ڕابەر" و "حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست"، یادەوەری و هەڵسەنگاندن... موئەیەد ئەحمەد

پێشنیوەڕۆی ڕۆژێکی زستانی (١٩٨٨-١٩٨٩) بوو؛ کە هاوڕێ جەماڵ (نادر عەبدوالحەمید) هاتەوە بۆ ئەو ماڵە بچووکەی تازە گرتبوومان بەکرێ لەسەرچناری سلێمانی بەرامبەر ویستگەی کارەباکە، کە لە دوو ژوور و مەتبەخێک پێکهاتبوو، کە من و هاوژینم (شیرین عەبدوڵا) و هاوڕێ (جەمال) و هاوژینی (سوریا تاهیر) تیایدا ئەژیاین، بەڕوویەکی خۆش و زەردەخەنەیەکی گەش و ئارامەوە، هەر وەک ئارامی ئێستای، وتی ژمارەی تازەی گۆڤاری "ڕابەر" دەرچووە و هاوخەتی خۆیان لەگەڵ "ڕەوتی کۆمۆنیست"دا ڕاگەیاندووە. منیش لە ناخەوە خۆشحاڵبووم و وتم (جەمال) گیان ئەمە مژدەیەکی زۆر خۆشە و خۆت ئەزانی بایەخێکی زۆر گەورەی هەیە. دواتر ئەو وردەکاری تری باسکرد کەچۆن لەم ژمارە تازەیەی گۆڤاری "ڕابەر" دا هاوڕێیانی (حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست) ساغ بوونەتەوە لەسەر ئەم بڕیارە.(١)
لە یادەمە کە بەناوەڕۆکێکی لەم چەشنەوە وتم ئیتر تەواو "ڕەوتی کۆمۆنیست" و ئەم خەتە مارکسیستییە ئەبێت بە کۆمەڵایەتی و بڵاو ئەبێتەوە لەناو کۆمەڵگەدا و تازە لەخەم ڕەخساین و ئەمە جگە لە بایەخی بۆ خۆدی گۆڤاری ڕابەر. هەروەها هەردووکمان جەختمان لەسەر ئەوە کردەوە کە دیارە ئەم دەستە ئەدیب و نووسەرە سۆشیالیست و ئازادیخوازە هەروا بەئاسانی ئەم هەنگاوە نانێن تەنانەت گەر هەمووشیان ئەندامی ڕێکخراوی "ڕەوتی کۆمۆنیست" بن و ئەمە نیشانەی دیاردەی ترە.
با بگەڕێمەوە بۆ ئەو کاتەی کە یەکەم ژمارەی گۆڤاری (ڕابەر) دەرچوو لە هاوینی (١٩٨٧)دا، لەو کاتەدا بارودۆخی ئەمنی ڕێکخراوی (ڕەوتی کۆمۆنیست) باش نەبوو، بەتایبەت هی ناوەندەکەی واتە ڕابەری (ڕەوت)، هاوڕێیان (نادر عەبدوالحمید) و (عوسمانی حاجی مارف) و (موئەیەد ئەحمەد)، و هەموو فامیلی و کەسوکار و دۆست و هاوڕێیانی نزیک لەمانەوە کەوتبووینە بەردەم هەڕەشەیەکی ئەمنی جدییەوە. دەرگیری کێشەیەک بووبوین و وەزعیکی زۆر ناڵەبار گەمارۆی دابووین،

سەرباری ئەمانەش بەشێک لەچەپ کەوتبوونە پڕوپاگەندەی نابەجێی و تەنانەت گەڕکردنیش بە ڕێکخراوی (ڕەوتی کۆمۆنیست) و هەندی لە هاوڕێیانمان و هەر ڕۆژە بەڵایەکمان بۆ قووت ئەبووەوە لەسەر شتی زۆر لاوەکی.
ئێمە لەو کاتەدا لەناوەندی (ڕەوتی کۆمۆنیست)دا؛ بەشێکی باشی کات و ئینێرژیمان بەم کێشە و دەردی سەریانەوە ئەڕۆشت لەبەرئەوەی بارودۆخەکەمان زۆر حەساس بوو و ئەتوانم بڵێم سادەترین هەڵە و تەنانەت ه□□س□وکەوتێکی بیرلێنەکراوە لە لایەن هەر هاوڕێ و دۆستێکمانەوە یان کەسوکارمانەوە، ئەبووە مایەی ئەوەی بەردەست دەزگا ئەمنییەکانی بەعسی فاشیست بکەوین و بگیرێین. لەم بارودۆخەدا بووین هەواڵی دەرچوونی یەکەم ژمارەی گۆڤاری ڕابەرمان پێگەیشت کە زۆر دڵخۆشی کردین و ئاسۆیەکی کردەووە بە ڕووماندا و هێز و توانایەکی باشی پێبەخشین.
هەواڵی دەرچوونی یەکەم ژمارەی گۆڤاری (ڕابەر)مان هەر لە لایەن هاوڕێ نادرەوە پێگەیشت کە ئەو پەیوەندی بەخەتی ڕێکخراوەیی کەرکووکەوە هەبوو لە ڕێگەی هاوڕێ (سەمیر نوری)یەوە. هاوڕێ (سەمیر نوری) ڕاستەخۆ لەگەڵ ئەندامانی (ڕەوت)، (جەماڵ کۆشش) و (عەبدوڵا سڵێمان – مەشخەڵ) لە پەیوەندا بوو و ئەم دوو هاوڕێیەش لەگەڵ هاوڕێ (نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد – هۆشەنگ)دا لەناو (حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست)دا خەریکی چالاکی بوون. هەربۆیە هەواڵەکانی گۆڤارەکە و هەرشتێکی تازە پەیوەندی بەحەلقەکە و گۆڤاری "ڕابەر"ەوە هەبووایە ئەگەیشتەوە بە ناوەندی ڕێکخراوی "ڕەوتی کۆمۆنیست" و ئیتر گۆڤارەکەش لەناو هاوڕێیاندا ب□□اوئەکرایەوە.
کاتێک کە گۆڤاری "ڕابەر" دەرچوو؛ هەم ئامادەیی ئەوتۆمان نەبوو و هەم نەپەرژاینە سەر ئەوەی باسی تیوری ئەدەب بهێنینە ئاراوەوە و ڕا و بۆچوونەکانمان گەڵاڵە بکەین سەبارەت بە "حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست" و گۆڤاری "ڕابەر" و وتار و بەرھەمەکانی. ئەمەش لە لایەکەوە بەهۆی ئەو بارودۆخە نالەبارەوە کە تێیکەوتبووین و لە لایەکی ترەوە، بەپلەی سەرەکی، بەهۆی ئەوەی کە ناوەندی (ڕەوتی کۆمۆنیست) لە بوارەکانی ئەدەب و هونەر، بەپێی پێویست قووڵ نەبوو بۆوە.
ئەوەندەی پەیوەندی بەمنەوە بێت، لەو ناوەندەدا، زیاتر نووس□ینەکانی (پلیخانۆف)م خۆیندبووەوە و لەژێر کاریگەری بۆچوونەکانی (لینین)دا بووم، بەتایبەت هەڵویستەکانی ئەو سەبارەت بە بەرھەمە ئەدەبییەکانی ڕۆمانووسی بەناوبانگی ڕووسی (لیو تۆلستۆی)، کە ئەڵێ هەموو ڕەوتێکی ئەدەبی و جوانناسی فەلسەفەیەکی لەپشتە(٢) و ئەدەب جیا نییە لە بەرژەوەندی چینایەتی و خەباتی

نەوان چینەکان و هەروەها جەختکردنی ئەو لەسەر ئەدەبی حزبی.
هەردوو هاوڕێیانی تریش لە ناوەندی ڕێکخراوی (ڕەوتی کۆمۆنیست) هەروەک لەیادم بێت؛ نووسراوەکانی (پلیخانۆف) و (لینین)یان خوێندبووەوە و ئاگاداری هەڵوێستەکانی (لینین) بوون دربارەی (تۆلستۆی). ئەمەش کاریگەرییەکی هەبوو لەسەرمان کە تاڕادەیەک واقعبینانە سەیری ئەدەب و جوانناسی بکەین. ڕا و بۆچوونەکانی (مارکس) و (ئەنگلز)مان لەسەر ئەدەب بەشێوەیەکی تایبەت دیراسە نەکردبوو، بەڵکوو بۆچوونی ئەوانمان لە دووتۆیی نووسینە فەلسەفی و ئابوری و سیاسییەکانیان هەڵئەهێنجا، ئەمە جگەلەوەی کە بابەت و نووسینە سیاسییەکانی “مارکسیزمی شۆرشگێر” بە تایبەت نووسینەکانی (مەنسور حیکمەت)مان ئەخوێندەوە. بە هەر حاڵ؛ هیچ کەس لەو سیانەمان نە ئەدیب و هونەرمەند و ڕەخنەگری ئەدەبیی بووین و نە خوێنەرێکی تەر و تەسەلی بەرهەمە ئەدەبییە جیهانی و ناوخۆییەکانیش بووین. دیارە ئەمەش کەم تا زۆر کاریگەری خۆی بەجێئەهێڵێ لەسەر گەڵاڵەکردنی سیاسەتی مارکسیانە لە بەرامبەر ئەدەب و هونەر و جوانناسیدا.
بە لەبەرچاوگرتنی باری ئەمنی خۆمان و ئاستی فیکری ئەو کاتەمان سەبارەت بە ئەدەب و هونەر، ئەوە زۆر پۆزەتیف بووە، بە ڕای من کە پێشوازی گەرممان کردووە لە دەستپێشخەرییەکەی هاوڕێیان (جەماڵ کەشش) و (عەبدوڵا سەڵمان - مەشخەڵ)، و ژمارەی پێنجی گۆڤاری “ڕابەر” مان بەشۆڕوشەوقەوە بڵاوکردەتەوە، و بە بەشێک لە پێشکەوتنی ئەدەبی شۆڕشگێڕانە و ڕێکخراوی (ڕەوت) و بزووتنەوەی کۆمۆنیستیمان زانیوە.
ئەوەندی لەیادم بێت نەپەرژاینە سەر ئەوەی گۆڤاری “ڕابەر” چاپ بکەین لەو بارودۆخە قورسەی چاپکردنی نهێنیدا و ئەولەویەت بە چاپکردنی نووسینە سیاسییەکانی ڕێکخراوی (ڕەوت) بوو. هەر بۆیە لەگەڵ ئەوەشدا لە کۆتایی ساڵی (١٩٨٨) و سەرەتای (١٩٨٩)دا چاپخانەکەی (ڕەوتی کۆمۆنیست) کەوتەتە کار؛ بەڵام هیشتا “ڕابەر” هەر بەدەستنووس دەرچووە. (٣)
ئێستا و پاش نزیکەی (٣٥) ساڵ کە ئاوڕ لەو دەستپێشخەرییە ئەدەبییە ئەدەینەوە، ئەبینین کە هەموومان هاوڕێ (نادر) و من، لەگەڵ ئەو دوو هاوڕێیەدا (جەماڵ کەشش) و (عەبدوڵا سەڵمان - مەشخەڵ) لە ڕۆژنامەی (ڕەوت)دا پێکەوە خەبات ئەکەین و “بانیژەی ئەدەب و کلتوور” دەرئەکرێت. ئەمە مێژوویەکی خەباتکارانەی پڕ لە شانازی و بڕوای پتەوە بە سۆشیالیزم و مارکسیزم و ئازادی ئینسانەکان کە ئاوا کەمان ئەکاتەوە.
ئەم ئەزموونەی گۆڤاری (ڕابەر) و (حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست) بە

هەر کەموکوڕی و خاڵی بەهێزییەوە پێویستە هەڵسەنگینین تا لەوەی فێرببین و وەکوو توخمێکی پرۆسەی لێکۆڵینەوە مامەڵەی لەگەڵ بکەین؛ لەڕاستای گرتنەبەری سیاسەتێکی دروستی کۆمۆنیستی لە بواری ئەدەب و هونەردا.
زۆر سوپاسی هاوڕێی ئازیزم عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ) ئەکەم کە ئەم فرسەتەی پێدام و چاوەڕوانی کرد تا بتوانم هەڵسەنگاندنم لەسەر گۆڤاری "ڕابەر" و "حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست" و سەرجەم ئەم ئەزموونە بنووسم.

هەڵسەنگاندنی"حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست" و گۆڤاری "ڕابەر"، جیهانبینی ماتریالیستی دیالێکتیکی بۆ هونەر و ئەدەب
مەسەلەی ڕیشەیی لای کۆمۆنیستەکان سەبارەت بە هەڵسەنگاندن و ڕەخنە لەهەر ڕەوەند و ئاڕاستە و ڕەوتێکی هونەری و ئەدەبی و کلتووریی و هەر دەستپێشخەری و پڕۆژەیەک لەم بوارەدا، بەکارهێنانی دیدگا و جیهانبینی ماتریالیستی دیالێکتیکی و مێژوویی، واتە تێڕوانینی مارکسیستییە لە بەرامبەریاندا. ئەمەش بەو مانایەیە کە کۆمۆنیستەکان سنوربەندی خۆیان لە بەرامبەر هەموو ئەو بۆچوون و فەلسەفە ئایدیالیستییە ئوبجێکتیف یان سەبژێکتیڤە جۆراوجۆرانەدا ڕائەگەیەنن، کە ئەم ڕەوەند و ئاڕاستە و ڕەوتە ئەدەبی و هونەریانە وەک دیاردەی دەرەوەی پرۆسەی ماددی مێژوویی ژیانی کەسەکان و کۆمەڵگەکان و سروشت لەقەڵەم ئەدەن، و بە سەربەخۆ لەم پرۆسەیە و لە واقعییەتی کۆنکرێتی ئەدەب و هونەر و زانست و کلتوور لەهەر قۆناغێکی دیاریکراوی ئەم پرۆسەیەدا و لەوانە کۆمەڵگەی سەردەمدا، ئەبینن.
لەم دیدگا مارکسییەوە؛ گەر بڕوانین ئەبینین کە ئەدەب و کلتوور و هونەر و زانست بەهۆی زاڵبوونی کارەکتەری چینایەتی بورژوازی بەسەریاندا لە کۆمەڵگەی سەرمایەداری سەردەمدا، ناتوانرێ تەنها بەویست و ئارەزووی ئێمە بگۆڕدرین بە کلتوور و هونەر و زانستی پرۆلیتاریی و کرێکاریی لە ئاستێکی کۆمەڵایەتی بەریندا، بەبێ هەنگاونانی بەکردەوەی چینی کرێکار بە ئاراستەی دامەزراندنی سۆشیالیزم و بەبێ سودوەرگرتنی لە ئەدەب و هونەر و زانستێک کە لە پرۆسەی مێژووی پەرەسەندنی مەعریفەی بەشەریدا کۆبووەتەوە تا سەردەمی ئەمڕۆ، ئەم چینە ناتوانێت ئەدەب و هونەرێکی پڕۆلیتاری فەراهەم بهێنێ و کاتێکیش کە بتوانێت ئەم کارە بکات؛ ئەوە بەو مانایەیە کە چووەتە دۆخی ئەوەی کە ئەدەب و هونەر و کلتوورێکی سۆشیالیستی و ئینسانیی فەراهەم بهێنێ کە دامەڕاوە لەهەر کارەکتەرێکی چینایەتی لەوانە پرۆلیتاریش.

ئەم تێڕوانینە ماددییە مێژووییە هەم (ترۆتسکی) و (لینین)، بە تایبەت لە دوای شۆڕشی ئۆکتۆبەرەوە، دەریان بڕیوە و کاریان پێکردووە و هەم مارکسیستەکانی ئەو سەردەمە لەوانە (ڕۆزا لۆکسمبورگ) جەختی لەسەر کردەتەوە و لە وتارەکانی هەموویاندا دەربارەی ئەدەب و هونەر و کلتوور، ڕەنگی داوەتەوە. ئەمەش بەتەواوی پێچەوانەی ستالینیزم و سیاسەتەکانییەتی کە گوایە چەمکی “واقیعییەتی سۆشیالیستی” لە ڕووسیادا فەراهەم هاتووە؛ دژایەتی خۆی بەرجەستە کردۆتەوە بەڕووی ئەدەب و هونەری ئینسانی و سۆشیالیستیدا.
دەستپێشخەری بۆ وەرەخستنی ڕەوتی ئەدەبی و هونەری سۆشیالیستی و ڕزگاریخوازانە لەم سەردەمەدا، کاتێك بەئاکام ئەگات کە لەکهەڵپێکراوی خەبات بێت لە لایەکەوە بۆ ڕزگارکردنی ئەدەب و هونەر لە کارەکتەری چینایەتی بۆرژوازیانەی، بەهەمەوو فۆرمە ئایدیۆلۆجییەکانیی زاڵ بەسەریدا و لە لایەکی تریشەوە و لەهەمان کاتدا، ڕێکهەڵپێکراوی خەباتی چینایەتی سۆشیالیستی و شۆڕشگێڕانەی کرێکاران و نەداران و ستەملێکراوان بێت. دیارە ئەمە بەو مانایەشە کە پێویستە لە ناواخنی گەنجینەی بەرهەمی ئەدەبی و هونەری سەردەم و لە هەر وڵاتێکی دیاریکراو و بارودۆخێکی کۆنکریتدا، ئەم کارە فەراهەم بهێنرێ و ئەم ئەدەب و هونەرە لە ڕێگەی بەرجەستەکردنەوەی فۆرمی تایبەتی خۆیەوە ڕێگەی بەرەو پێشچوونی بگرێتە بەر.

ئاسەی کۆمەڵایەتی و سۆشیالیستی “حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست” و گۆڤاری “ڕابەر”

کۆنسێپتی ئەدەب و هونەری کرێکاریی؛ وەک پڕۆژەیەک بۆ گۆڕینی کلتوور و ئەدەب و هونەر لە ئاستی کۆمەڵگەدا ناتوانی کاراما و کۆنسێپتێکی دروست بێت. ئەم جۆرە پڕۆژەیە وەک هەوڵ و کۆششی گروپی کرێکاران و زەحمەتکێشان لە ئاستێکی دیاریکراودا ئەمێنێتەوە بەبێ ئەوەی بتوانی گشتگیر ببێت لە ئاستی کۆمەڵگەدا. ئەمەش بەهۆی زاڵبوونی کلتوور و ئایدیای بورژوازی لە کۆمەڵگەی سەرمایەداریدا.
خاڵی دەستپێک بۆ بەرەوپێشبردنی هەر ڕەوتێکی هونەری و ئەدەبی لە بەرژەوەندی خەباتی چینایەتی کرێکاران، گرتنەبەری ئاسەی خەباتی ڕزگاریخوازانەی سۆشیالیستی و ئایدیەی هاوکاری ئازادانەی ئینسانییە.
گەر ناسینێک هەبووبێ لە ناو ئەندامانی (حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست) و گۆڤاری (ڕابەر) لەسەر ئەم مەسەلەیە بەڕای من ئێستا ئەبێ وانەی لێوەربگرین و فروانتر سەیری جێگەوڕێگەی ئەدەب و هونەر و کلتوور بکەین. ئومێد بەستن بە بەرپاکردن و زاڵکردنی ئەدەب و

هونەر و کلتووری پرۆلیتاری بەسەر کۆمەڵگەیەکدا کە سەرمایە تیایدا حاکمە، بە ئاکام ئەمێنێتەوە و گشتگیر نابێت.
ئاسۆ و بیرکردنەوەی "حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست" بە ناوەکەیەوە دیارە و دێتەوە لەگەڵ ئامانجەکانی ئەم پرۆژەیەدا. ئەمەش یانی کۆمەڵێک خەباتکاری کۆمۆنیست لە بواری ئەدەب و هونەردا؛ تێکۆشاون بە دیدگایەکی مارکسییەوە پرۆژەیەکی ئەدەب و هونەری سۆشیالیستی فەراهم بهێنن و گەشەی پێبدەن. چەند بەکردەوە ئەم پرۆژەیە ئەو کاتە ئەنجامدراوە لەم ئاسۆیەیان کەم ناکاتەوە.
بە لەبەرچاوگرتنی هەموو ئەوانەی کە لەسەرەوە ئاماژەم پێدان، یەکەم خاڵ لە هەڵسەنگاندنی ئەزموونی "حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست" و هەروەها گۆڤاری "ڕابەر" ئەوەیە کە خودی ئەم دەستپێشخەرییە لە کەشوهەوای خنکێنەری میلیتاریستی و سەرکوتی ڕژێمی بەعس لە ناوەڕاستی ساڵی (١٩٨٧)دا سەریهەڵدا، نەک هەر ئەمەش بەڵکوو بەردەوام بووە لە کاتی کارەساتەکانی ئەنفال و کیمیابارانی هەڵەبجەدا. ئەم پرۆژەیە بەخۆی هەنگاوێکی گرنگی پێشکەوتنخوازانە و شۆڕشگێڕانە بووە، دیارە ئاسۆیەکی فراوانی سۆشیالیستی بزوێنەری هاوڕێیانی ئەم حەلقەیە بووە.
ئاشکرایە کە ئەم دەستپێشکەرییە ئەدەبی و هونەرییە، قاڵب و سنووری فیکری سوپەر سیاسی ڕادیکاڵی و لاوەکی بەشێکی ئەو کاتی بزوتنەوەی چەپی کوردستانی بەزاندووە و لەمەیدانێکی موشەخەسدا کە بواری ئەدەب و هونەرە؛ ئاسۆیەکی کۆمەڵایەتی و سیاسی بەرینی گرتەبەر. گەر بەجیهانبینییەکی مارکسیستییەوە هاوڕێیانی حەلقەکە بیانتوانیایە ئەم دەستپێشخەرییە بە ئاڕاستەیەکدا بەرەوپێش بەرن کە بێتەوە لەگەڵ ئەو ئاسۆ کۆمەڵایەتییەی پرۆژەکەیان، بەڕای من، ئەیانتوانی هەنگاوی جیددی و سەرکوتوو بنێن بە پێشەوە لە بەرامبەر کلتوور و هونەرێکی زاڵ کە زیاتر بورژوا ناسیونالیستی بووە. بە جێبەجێکردنی ئەم کارەش چەکداربوون بە تیورێکی سۆشیالیستی و مارکسیستی پێگیر لە بواری ئەدەب و هونەردا مەرجی یەکەم بوو.

گرتنەبەری خەتی فیکری و سیاسی ڕێکخراوی ڕەوتی کۆمۆنیست

لەو ساتەوەختەدا کە (حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست) شکڵیگرتووە و (ڕابەر) دەرچووە، وەرێخستنی هەر دەستپێشخەرییەکی ئەدەبی و هونەری شۆرشگێڕانە و سۆشیالیستی تا ڕادەیەک پەیوەندێکی تووندوتۆڵی هەبووە بە فەرمی سیاسی و ڕێکخراوەیی خەباتی مارکسیستییەوە. دیارە ئەمەش زیاتر لە بەرئەوەی کە بارودۆخی ئیستبداد و جەنگ؛ ڕێگری بەردەم سەرهەڵدانی بزوتنەوە چینایەتی و کۆمەڵایەتییە فراوانەکانی کرێکاران و هەژاران بووە. بە بۆچونی من (حەلقەی ئەدیبانی

کۆمۆنیست) ئەم واقعییەتەی لەخۆیدا عەکس کردۆتەوە، هەر بۆیە لەناو ئەو کەشوهەوایەدا ڕاستەوخۆ هاوخەتی خۆی لەگەڵ ڕێکخراوی (ڕەوتی کۆمۆنیست)دا دەربڕیوە تا هەوڵەکانی بۆ بەجێگەیاندنی ئامانجە ئەدەبییەکانی تۆکمەتر و کارامەتر بکات. ئەم ئاڕاستەیە لەخۆیدا کارێکی باش بووە، بەڵام ئەبوایە نەچێتە چوارچێوەیەکی ڕێکخراوەییەوە و تەنها وەک هاوخەتی فیکری و سیاسی بمێنێتەوە.
بەکردەوە دەرهێنانی هاوخەتی حەلقەکە لەگەڵ ڕێکخراوی (ڕەوتی کۆمۆنیست) ئەبوایە بەو شێوەیە بوایە کە هەریەکەیان مەیدانی دیاریکراوی خۆی و فۆرمی جیاوازی خۆی بەرجەستە بکردایەتەوە تا ئەم هاوخەتییەش ماتریالیزە بوایەتەوە و بە ئەنجام بگات. حەلقەکە و (ڕابەر) ئەبوایە لە خودی مانیفێست و جیهانبینی هونەری و ئەدەبی خۆیاندا و لەکاری ڕۆژانە و خەباتیاندا بە سەروسیمادان بە هونەر و ئەدەبی سۆشیالیستی و شۆڕشگێڕ لە ئاستێکی فراوانی کۆمەڵایەتیدا ئەو هاوخەباتییەیان بەرجەستە بکردایەتەوە، نەک بە شێوەی ڕێکخراوەیی و لەسەر سنووردارکردنی چالاکی دەستپێشخەرییە هونەری و ئەدەبییەکە.
لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا، ئەوە ڕوونە کە ئەم شێوازی بەرجەستەبوونەوەیەی هاوخەتی نێوان ڕێکخراوی (ڕەوتی کۆمۆنیست) و حەلقەکە، بە تەواوی پێچەوانەی ئەو ڕەخنەیە کە هونەر و ئەدەب جیا ئەکاتەوە لە خەباتی چینایەتی و لایەنگری حزبی. هەر لەم ڕاستایەشدا پێویستە ناوەڕۆکی چینایەتی بورژوازیانەی ئەو دیدگا فەلسەفییە ئایدیالیستییە سەروو چینایەتییانە بدەینە بەر ڕەخنە کە بانگەشەی دوورەپارێزی ئەدەب و هونەر ئەکەن لەهەر پەیوەندییەکیان بەخەباتی سۆشیالیستی و ڕێکخراویی پرۆلیتاریاوە، یا ئەوانەی کە بانگەشەی جیاکردنەوەی ئەدەب و هونەر ئەکەن لە پرۆسەی ژیانی ماددی ئینسانەکان و خەباتی چینایەتی، ئەمجگە لە سنووربەندی لە بەرامبەر هەڵگرانی فۆرمی جیاوازی تری هەمان ئەو ئایدیانە لە ناو ڕێکخراوەکانی ئەو کات و ئێستای چەپدا.
ڕاگەیاندنی هاوخەتی (حەلقەی ئەدەبیانی کۆمۆنیست) لەگەڵ ڕێکخراوی (ڕەوتی کۆمۆنیست)دا ناتوانرێ بەهۆکاری بەرەوپێش نەچوونی ڕابەر و حەلقەکە لە قەڵەم بدرێ. مەسەلە یەکلاکەرەوەکان بە بەرەوپێشچوونی حەلقەی ئەدەبیانی کۆمۆنیست لەمجۆرە بووە بە نموونە؛ حەلقەکە چ نەزەر و جیهانبینییەکی هەبووە لە بەرامبەر ئەدەب و هونەردا؟، چەند توانیویەتی وەڵام بە مەسەلە و کێشەکانی بەرپاکردنی ڕەوت و ئاراستەیەکی ئەدەبی و هونەری شۆڕشگێڕانە و سۆشیالیستی و ئینسانیی بداتەوە؟ چەند توانیویەتی لەم بوارەدا مەسود و دیدگای ماددی مێژوویی پیادە بکات؟ چەند ئەوەی ڕەچاوکردووە کە ئەبێ سوود لەو

گەنجینەی هونەری و ئەدەبییەی کە کۆمەڵگەی سەردەم و خودی کۆمەڵگەی کوردستان بەرهەمی هێناوە لەو کاتەدا کەڵک وەربگرێت بۆ ئەوەی کە بەشێوەیەکی داهێنەرانە و ڕەخنەگرانە بزوتنەوەیەکی گەشەسەندووی هونەری و ئەدەبی وەڕبخات؟
هەمان ئەو مەسەلە و چەلەنجانەی کە ڕووبەرووی (حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست) و گۆقاری (ڕابەر) بوونەوە لەکاتی خۆیدا، لە ئێستاشدا بەشێوەیەکی دیکە و لە بارودۆخێکی تردا ڕووبەڕووی هەر پرۆژەیەکی تری ئەدەبی و هونەری سۆشیالیستی ئەبنەوە. هەر بۆیە لەئێستادا هەڵسەنگاندنی ئەزموونی حەلقەکە و ڕابەر پێوستە ببێتە وانە و کەڵکی لێوەربگرین.

وانەکانی ئەدەب و هونەری ڕاپەڕین لە عێراق

هەمووان بینەری ئەو دیاردەیە بووین کە چۆن بزوتنەوەیەکی هونەری و شیعری و ئەدەبی و تاڕادەیەکێش میوزیکیی هاوکات لەگەڵ (ڕاپەڕینی ئۆکتۆبەری ٢٠١٩)ی ناوەڕاست و خواروی عێراق سەریهەڵدا و بووە بەشێکی ئۆرگانیکی ئەم هەوڵ و تەقەلا شۆڕشگێڕانەیەی جەماوەری کرێکاران و نەداران و لاوان و ژنانی ئازادیخوازی کۆمەڵگە. ئەم تەکانە شۆڕشگێڕە ئەدەب و هونەرییە چەند کاڵوکرچ بوو و وەهم و ئایدیای دینی و ناسیونالیستی و عەشایری هەبوو لەوەی کەم نەئەکردەوە کە هەڵقوڵای ڕاپەڕینێکی شۆرشگێرانە ئەو چین تۆێژانە بوو کە بەخۆشی هەڵگری هەمان ئەو وەهمانە بووە.
جێگەوڕێگەی ئەم جۆرە ئەدەب و هونەرە لەوەدایە کە ڕەنگدانەوە و بەشێکی لێکهەڵپێکراوی ڕەوەندی هەوڵ و تەقەلای شۆڕشگێڕانەی نەداران و زەحمەتکێشانە بۆ ڕزگاربوون لەکۆتوبەندی ئابووری و سیاسی و فیکری بورژوازی و ڕژێمە سیاسییە ئیسلامی و ناسیونالیستییەکەی. ئەم ڕەوتە ئەدەبی و هونەرییە بەدەر لەهەموو کەموکوڕییەکانی هاتنەدەنگ بوو لە فۆرمی تایبەتی خۆیدا بەرامبەر گەندەڵی، نایەکسانی، زۆڵم و زۆر، ئیغتراب و بێکاری گەنجانی کچ و کور، و سەرکوت و کۆنەپەرستی دەسەڵاتی حزبە ئیسلامی و قەومییەکان. سەرهەڵدانی ئەدەب و هونەری شۆڕشگێڕانە لە کاتی ڕاپەڕین و شۆڕشدا هەردەم دیاردەی ئۆرگانیکی پرۆسەی شۆڕشگێرانەی ناو کۆمەڵگەیە بۆ هاتنەدەر لە کۆتوبەندی نیزامی چینایەتی و فۆرمە سیاسی و فیکرییەکانی. هەر بۆیە ئەرکی کۆمۆنیستەکانە بەو پەڕی توانایانەوە لەهەوڵی بەرەوپێشبردنی بن و لە ڕاستای ڕزگارکردنی لە وەهمەکانی کاربکەن.
ئەم بزوتنەوە ئەدەبی و هونەرییە بەهۆی زاڵی کلتوور و ئایدیۆلۆژیای بورژوازی و ڕەوتە کۆمەڵایەتییەکانی وەک ئیسلامیزم و ناسیونالیزم و لیبرالیزم، و سەرکوتی ڕاپەڕین و پاشکشەپێکردنی

خەیناویانەی، نەیتوانی ببێتە کلتوور و ئاڕاستەیەکی هونەری و ئەدەبی بەهێزی کۆمەڵایەتی و کاریگەر، بەڵام تیانەچووە و بەهەودا بەرزنەبووەتەوە، بەڵکوو بووەتە بەشێک لە هونەر و ئەدەبی شۆڕشگێڕانە لە عێراقدا هەرچەندە لە ئاستێکی کەمیشدا بێت. یەکێک لە میکانیزمەکانی بورژوازی دەسەڵاتدار ئەوەیە کە ئەم بزوتنەوەیە ئینتیگرە بکاتەوە بە ئایدیۆلۆجیای زاڵی ئەم چینە و بە ئارامی بیپوکێنێتەوە و دەرگاکانی گەشەسەندنی لێبگرێت و ئیمکانیاتێکی گەورەی دارایی بخاتە گەڕ تا ئەدەب و هونەرێکی ئاڵۆز و بە گیان و دوور لە دەی مەسەلەکانی ئازادی و ڕزگاربوونی ئینسانەکان برەو پێبدا. هەمان ئەم میکانیزمە لە بواری ئەدەب و هونەردا پێشتر لە بواری سیاسیدا و بەشێواز و فۆرمێکی تر، بۆرژوازی بەڕێوەری توانایەوە بەکاریهێناوە لە بەرامبەر هەر ئەم ڕاپەڕینەدا. هەروەک بینیمان بۆرژوازی دەسەڵاتدار لە سەرتاسەری عێراقدا هەتا ئێستاش لە هەوڵدایە ئاکامەکانی ئەو زەبرەی کە (ڕاپەڕینی ئەکتۆبەر) گەیاندیە ستراکچەری سیاسی و فیکری ئیسلامی سیاسی و تایفەگەرێتی و ئەو زەبرانەش کە ڕاپەڕینە جەماوەرییەکانی کوردستان گەیاندیانە ناسیۆنالیزمی کورد و دەسەڵاتەکەی ئەحتوا بکەن و ئینتیگرەی بکەن بە ڕژێمی بورژوا ناسیونالیست و ئیسلامیستی ئەمڕۆی عێراق و کوردستانەوە.
بەبڕوای من؛ ئەوە ئەرکێکی دەستبەجێی کرێکارانی پێشڕەو و کۆمۆنیستە، کە سیاسەتی بەرەوپێشبردنی ئەم سەرهەڵدانە ئەدەبی وهونەرییە بگرنەبەر و پیادەی بکەن و بەهێز و توانای لەبەرامبەر هەوڵەکانی ئینتیگرەکردنیان بەکلتوور و ئایدیۆلۆژیای زاڵی بورژوازییەوە ڕابوەستن. هەر بەو پێیەش ئەرکی دەستبەجێ کۆمۆنیستی لەم ڕاستایەدا ئەوەیە کە ئەم جۆرە هونەرییە بە ئاسۆیەکی سۆشیالیستی و ئازاد و کراوەی ئینسانییەوە ئینتیگرە بکاتەوە بە بزووتنەوەی بەکردەوەی چینایەتی سۆشیالیستانەی کرێکاران و سەرجەم نەداران و ستەملێکراون. ئەم خەباتەی بواری ئەدەبی و هونەری بەشێکی تەواوکاری خەباتی ئایدیۆلۆژی پرۆلیتاریایە کە ئەمەی دوایش بەشێکی جیانەکراوەی خەباتی چینایەتی کرێکارانە.

وتەی کۆتایی

(حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست) هەوڵ و تەقەلایەکی سەرەتایی گرنگ بوو لەو هەلومەرجەدا و بە هەموو بەربەستەکانی بەردەمی، لە ڕاستای وەڕێخستنی ڕەوت و ئاڕاستەی ئەدەب و هونەرێکی پێشکەوتنخوازانە و سۆشیالیستی و شۆڕشگێڕانە لە ئاستێکی کۆمەڵایەتیدا. بایەخی ئەم حەلقەیە و گۆڤاری (ڕابەر) لەڕووە مەزنە ئەکرێت و هەر لەرێشەوەیە

کە زەرورە ڕۆژنامەی ڕەوت لەم بوارەدا و لە پەیوەند بە "بانیژەی ئەدەب و کلتوور"ەوە، پەیگیرانە لەهەوڵی بەرەوپێشبردنیدا بێت.
"بانیژەی ئەدەب و کلتوور" ئەتوانێ پلاتفورمەکی ئەدەب و هونەری سۆشیالیستی و ئینسانیی بێت کە هاوکاری و ئازادی ئینسانەکان لە خۆدا بەرجەستە بکاتەوە.
هیوادرام "بانیژەی ئەدەب و کلتوور"ی "ڕۆژنامەی ڕەوت" بتوانی پێشڕەوی گەورە ئەنجام بدات و ئاسۆیەکی فراوان بکاتەوە لە بەردەم بزوتنەوەیەکی ئەدەبی و هونەری سۆشیالیستی و ئازادیخوازنە و ئینسانی بەتوانادا.
٢٤ ی کانوونی دووەمی ٢٠٢٢

تێبینییەکان:

(١) حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست، حەلقەیەکی ئەدەبی کۆمۆنیستی بوو لەهەناوی بزووتنەوەی چەپی نوێی کوردستانی عێراق لە ساڵی (١٩٨٧) بە دەستپێشخەری هاوڕێیان (نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد – هۆشەنگ) و (جەمال کۆشش) و (عەبدوڵا سەڵمان – مەشخەڵ) لە شاری (هەولێر) هاتە دامەزراندن. ئامانج لەم حەلقەیە برەودان بوو بە ئەدەبی کرێکاری و کۆمۆنیستی. ئەم حەلقەیە تا ئەو ڕۆژەی لە چالاکی وەستا، یانزە (١١) ژمارە لە گۆڤاری (ڕابەر)ی بڵاو کردەوە. ساڵی (١٩٨٨) ئەم حەلقەیە پەیوەست بوو بە ڕێکخراوی (ڕەوتی کۆمۆنیست)ەوە.
(٢) بە هۆی نزیکیم لە (بژار)ی شاعیر کە برامە تۆزێک زانیاریم پەیداکردبوو لەسەر تێڕوانینی مارکسییەکان لەسەر ئەدەب و هونەر کە زیاتر لەو کتێبانەی کە ئاماژەم پێدان وەرمگرتبوون و لە موناقەشەکانی نێوان من و (بژار) لەسەر ئەدەب عەکس ئەبووەوە. (بژار)ی شاعیر، کە ئەو کات ناوی شاعیرییەکەی "جەلال شکۆ" بوو، هەلێکی بۆ ڕەخسا کە تەلەفزیۆنی کەرکووک چاوپێکەوتنێکی لەگەڵدا ئەنجامبدات لەسەر ئەدەب و شیعر، گەر هەڵە نەبم سالێ (١٩٨٤) بوو. ئەمەبەتە هاوڕێیەکی شاعیری نزیکی خۆی بەڕێز (جەماڵ غەمبار) کە ئەو کات بەرنامەی ئەدەبییەکەی تەلەفزیۆنی پێشکەش ئەکرد؛ چاوپێکەوتنەکەی لەگەڵ (بژار)دا ئەنجامدا. پێش ئەوەی (بژار) بچێت بۆ چاوپێکەوتنەکە؛ موناقەشەیەکی تێروتەسەلمان کرد و لەسەر ئەوە بەڕاینەوە کە بەهۆی ئەوەی لە چاوپێکەوتنەکەدا ناتوانێ بڵێ ئەدەب ئەبێ لایەنگریی سیاسی حزبیی شۆرشگێرانەی هەبێت، کە ئەو کات هەردووکمان بڕوامان وابوو، چونکە ڕەنگە تووشی گرتن بێت لە لایەن ڕژیمی (بەعس)ەوە، باشترە جەخت لەسەر ئەوە بکات "کە هەر ڕەوت و ئاڕاستەیەکی ئەدەبی و جوانناسی فەلسەفەیەکی لە پشت ڕاوەستاوە" و (بژار) لە چاوپێکەوتنەکەیدا ئەمەی وتەوە و کردییە تێزی ئەسڵی چاوپێکەوتنەکە

و بەجوانی و سەرکەوتووانە دەریبڕی و بەرنامەکەی بڵاوکرایەوە و دەنگدانەوەیەکی تاڕادەیەک باشی هەبوو. دیارە ئەو کات هەردووکمان هاوڕاش بووین لەسەر ئەو بیرەکەیە کە فەلسەفەیەک لەپشت هەر ئاڕاستەیەکی جوانناسییەوە هەیە. ئەم بیروڕاییەم بەیە لەڕێرەدا هەناوەتەوە تا نیشانی بدەم کە تێڕوانینی ئەو کاتی من چۆن بووە لەسەر ئەدەب و هونەر و چۆن ئەم تێڕوانینەم هەر مابوو کاتێک کە گۆقاری "ڕابەر" لە ساڵی (١٩٨٧)دا دەرچوو.

(٣) بۆ زانیاری خوێنەر: نووسینە سیاسییەکانی ڕێکخراوی (ڕەوتی کۆمۆنیست) زیاتر هاوڕێیان (موئەیەد ئەحمەد) و (نادر عەبدولحەمید) و (عوسمانی حاجی مارف) ئامادەیان ئەکرد، و دواتر (مەیسون عەبدولجەبار) و (سوریا تاهیر) و (شیرین عەبدوڵا) بۆ تایپ ئەیانوسینەوە و ئەنێردرا بۆ چاپخانەی نهێنی ئەم ڕێکخراوە کە لەلایەن هاوڕێ (عەبدوڵا ساڵح) و هاوژینەکەی هاوڕێ (سەمیرە عەبدوڵا) و هاوکاری تەکنیکیان هاوڕێ (وریا عەبدوڵا) بەڕێوە ئەچوو. یەکەم ژمارەی ڕۆژنامەی "پڕۆلیتاری" بەچاپ گەیەنرا لە ڕۆژی یەکی ئایاری (١٩٩٠)دا چاپکرا، و پێشتریش لە مانگی شوباتی (١٩٨٩)وە هەموو نووسراوەکان و تەرجەمەکانی ئەم ڕێکخراوە و بەیاننامەکانی بە کوردی و بە عەرەبی چاپ ئەکران. سێ نامیلکەی سیاسیمان دەرکرد بەچاپ کە (موئەیەد ئەحمەد) نوسیوونی پاش پاکنووس و پیاچوونەوەیان لەلایەن هەردوو هاوڕێیان (عوسمانی حاجی مارف) و (نادر عەبدولحەمید)؛ "جیاوازییەکانمان لە کوێوە سەرچاوە ئەگرن" (سەرەتای شوباتی ١٩٨٩)، "بەشی یەکەمی بەرنامەی موشەخەس یا بەرنامەی ئەنتەرناسیۆنال" (سەرەتای ئایاری ١٩٨٩) و "بەشی دووهەمی بەرنامەی موشەخەس یا بەرنامەی ئەنتەرناسیۆنال" (کۆتایی ئاب ١٩٨٩).

"بیرمەند"ی ناشۆڕشگێڕ… عوسمان حاجی مارف

گەورەترین و جوانترین پەیکەر بۆ مارکس و ئەنگڵس لە ناوەڕاستی شاری بەرلینی پایتەختی ئەڵمانیادا دانراوە. دانانی ئەو پەیکەرە بەو مەبەستە نمایش نەکراوە، کە مارکس و ئەنگلس وەک نمونەی دوو

شۆڕشگێڕ و ڕابەری خەباتی پرۆلیتاریا بە شۆڕشی سۆشیالستی بناسرێن، بەڵکو بەگشتی بۆرجوازی لە هەوڵی ئەوەدایە وێنایەک لەسەر مارکس و ئەنگلس بدات بەدەستەوە و بیاناسێنێت، کە دوو بیرمەندی بە توانا و بە بایەخی ئەڵمانین لە بواری فەلسەفە و ئابوریدا. هەڵبەتە گومان لە بیرمەندی ئەو دوو خەباتگێڕ و شۆڕشگێڕە نییە، بەڵام ئەوەی مارکس و ئەنگلس نەیانتوانی لە ئەڵمانیا بەردەوامی بە ژیانیان بدەن، هۆکارەکەی ئەوە نەبوو کە بیرمەندن، بەڵکو هۆکاری دوورخستنەوەیان لەسەر خەبات و کاری سیاسی و شۆڕشگێڕانەیان بوو لە بەرانبەر سیستەمی سەرمایەداریدا.

با لەوە گەڕێین بۆرجوازی چۆن پێناسەی مارکس دەکات، سەیر لەوەدایە کەسانێک لە کۆمۆنیست و چەپ و خۆ بە مارکسیزانیش لە ژێر کاریگەری هەمان ئەو وێنایەدان، کە بۆرجوازی مارکسی پێ پێناسە دەکات. گەر بەشێکیان ڕاستەوخۆ وەها نەڵێن، بەڵام لە جۆری مامەڵە و بیرکردنەوەیان لە هەڵسوڕانی سیاسیدا نیشانی دەدەن، کە پێیان وایە مارکس ماوەیەکی درێژ چۆتە خەڵوەتەوە و لێکدانەوە و شیکردنەوە و دراسەی کردووە و دواتر بۆتە بیرمەندێکی سەرکەوتووی وەها، کە وەک ڕابەرێکی خەباتی سۆشیالیستی دەرکەوێت. ئەم وێنایە بەو مانایە دەتوانین بیناسین، کە پەیوەندی نێوان پراکتیک و فکر نابینێت و لێکیان جیا دەکاتەوە، یان دەیەوێت پڕۆسەی تەکامولی فکری تەواو بکات و دواتر بڕواتە ناو ناسنامەی سیاسی خۆی و گروپەکەیەوە. بۆیە یەکلایەنە ئەولەویەت بۆیان لێکدانەوە و شیکردنەوە و دراسەیە، بە جۆرێک فکر پێش پراکتیک دەخەن. هەر بە ئەو مەبەستەش دەچنە ناو دنیای ئەفکار و بە وێنەی بیرمەندێک خۆیان نیشان دەدەن، ڕۆڵی خۆیان ڕۆشنگەریە و ئەرکی کەسانی ترە پراکتیکەکەیان بۆ ئەنجام بدەن.

ئەمسال لە هەفتەی مەنسور حکمەت لە لەندەن باسێکم پێشکەشکرد و تێیدا مەبەستم بوو ئەوە ڕوونبکەمەوە، کە چۆن بۆرجوازی مارکس وەک ئابوریناسێک دەناسێنێت، بە هەمان شێوە هاوڕێیانێک دوای سی ساڵ زیاتری خەباتیان لە ڕیزەکانی کۆمۆنیزمی کرێکاریدا، بەو دەستەواژەیە چوونەدەرەوەی خۆیان لە حزب ڕاگەیاند، کە مەنسور حکمەت "مارکسیەکی هاوچەرخە"، لە لایەک سنووربەندی فکری سیاسی ناڕۆشنی خۆیان لە بەرانبەر چەند بابەتێکی کۆمۆنیزمی کرێکاریدا ڕادەگەیەنەن، لە لایەکی تریشەوە خۆیان لە گشتیەتی باسە فکریەکانی مەنسور حکمەت نادەن. هەربۆیە ناچاربوون وەک "مارکسیەکی هاوچەرخ" بیناسێنن. واتە تەنها ناساندنی حیکمەتە وەک مارکسیزانێک، نەک مارکسیەکی پراکتیکی و شۆڕشگێڕ.

پێداگری من لەسەر ڕۆڵی سیاسی مەنسور حیکمەت لەو شوێنەوەیە، کە

وەک ئینسانێک لە دەورانی خۆیدا چەندە کاریگەری جددی لەسەر باس و مەسەلە فکریەکان دانا، ڕۆڵ و کاریگەری و ئەزمونی کاری سیاسی و پراکتیکی کەمەنیستی ئەو چەند قات زیاتر بوون لە باسە فکری و سیاسیەکانی. مەنسور حیکمەت مارکسیەکی پراکتیکی و شۆڕشگێڕە، نەک "مارکسیەکی هاوچەرخ". بەکارهێنانی هاوچەرخ مانای سوڕانەوەی ئەو هاوڕێ کەمەنستانەیە لە بازنەیەکدا، کە ناتوانن ئامراز و ئایندە و پێداویستیەکانی شۆڕشی کرێکاری بەرجەستەکەنەوە لە ژیانی سیاسی خۆشیاندا. مەنسور حیکمەت هەمان وێنا لەسەر لینین دەدات، کە مارکسیەکی پراکتیکی و شۆڕشگێڕە، نووسراوەکانی لینین ئەو مانا و پێگەیەی هەیە، کە پراکتیکی سیاسی دەباتە پێشەوە. لە بەرانبەر لینیندا هەتا بەرجوازیەکانیش سەرسامن بە دەوری ڕابەری و پراکتیکی شۆڕشگێڕانەی.
هەر لە دوای دامەزراندنی حزبی کەمەنیستی کرێکاریی عێراقەوە لە سەرەتای نەوەتەکانەوە کەسانێک لەسەر بنەمای ئەوەی باوەڕیان بە ڕابەری ئەوکاتەی حزب نەبوو، دوای کێشمەکێشێک لە ڕیزەکانی حزب چوونە دەرەوە و ڕێگایەکی تریان گرتە بەر و بە یەکەم جار دەستەواژەی "مارکسیزمی هاوچەرخ"یان لە بەرانبەر مەنسور حکمەتدا بەکارهێنا. دواتر ڕێگایەکی جیاواز لە کەمەنیزمی کرێکاریان گرتە بەر و تا ئێستاش ڕێگای خۆیان نەدۆزیوەتەوە و باسەکیشیان لەسەر "مارکسی هاوچەرخ" نەما. بەڵام ئەوەی جێگای سەرنجە کەسانێک، کە لە نەوەتەکانەوە وەک هەڵسوڕاو و ڕابەری کەمەنیزمی کرێکاری خۆیان دەناساند، خۆیان بە پابەندبوون بە دەوری ڕابەری مەنسور حیکمەت تەداعی دەکردەوە، کەچی دوای سی ساڵ زیاتر لە خەباتی سیاسیان لە کوتوپڕێکدا و بە پێشینەی خستنەڕووی بابەتێکی فکری سیاسی، نەک لە ڕیزەکانی کەمەنیزمی کرێکاری چوونە دەرەوە، بەڵکو خەریکن دەگەڕێنەوە بە بیروبۆچونێک، کە پێش ساڵانی نەوەتەکان خۆیان ڕەخنەکانیان لەو بیروبۆچونانە قەبوڵ کردووە. واتە خۆیان تەواو بەبەری دەکەن لە ئەزموون و پراکتیکێک، کە زیاتر لە سێ دەیە لە بزووتنەوەی کەمەنیزمی کرێکاریدا هەیانووه. هەڵبەتە ئەم ئاڵوگۆڕە لە بۆچوون و کاری سیاسیدا تاوان نییە و مافی هەرکەسێکە ژیانی سیاسی خۆی هەڵبژێرێت و دیاری بکات، بەڵام پێموایە دوای سی ساڵ پەشیمان بوونەوە لە خەتێکی فکری سیاسی، کە تەجروبەیان کردووە و ناساندنی مەنسور حیکمەت وەک "مارکسیەکی هاوچەرخ"، ئیتر ناتوانن جێگای متمانەی ئەوە بن، کە وەک ڕابەرێك چاویان لێ بکرێت.
لە ڕاستیدا کاتێک مرۆڤ نزیک بە هەموو تەمەنی خۆی بە هەڵە دوای ڕێباز و بزووتنەوە و نەریت و خەتێکی فکری سیاسی کەوتبێت، ئیتر تازە چەند تەمەن و کات و فرسەتی بە دەمێنێتەوە، تا خەت و ڕێباز و

نەریتێکی تازە بگرێتەبەر و بەرەوپێشەوەی ببات؟! لەوەش گرنگتر ئایا مرۆق، کە لە بەشی هەرە گەورەی تەمەنی بەسودی خۆیدا ئەزمون و ڕێگایەکی هەڵەی هەڵبژاردبێت و بە هەڵەدەردا چوبێت، ئاخۆ چی زەمانەتی ئەوە دەکات دوای چەند سال دیسان لە خۆت و ڕێبازە تازەکەشی پەشیمان نەبیتەوە و دیسان نەگەڕێتەوە بۆ خاڵی سفر؟!

بەجیا لەوەی هەر سەرنجێک لەسەر وێنای “مارکسیزمی هاوچەرخ” لەسەر مەنسور حکمەت دەدرێت، گەر هاوڕێ سامان کەریم کەمێ بە دیقەتەوە سەرنجی بدایە، باش دەیبینی، کە من خۆی و دوو هاوڕێکەیم نەخستۆتە ڕیزبەندی ئەو کەسانەی پێناسەی مەنسور حکمەت بە “مارکسیستی هاوچەرخ” دەکەن و ئەو بە هەڵە ئەو ڕستەیەی منی بەرانبەر بە خۆی لێکداوەتە، بەڵکو دەڵێم سەیرەکە لەوەدایە کەسانێکیش هەن پێناسەی خۆیان دەکەن بە “مارکسیزمی هاوچەرخ”. ئەمەش بە ڕاستی پێویستە جێگای سەرنجێکی قوڵتر بێت لەسەر ئەو هاوڕێیانە، چونکە جگە لەوەی پێشوەخت نیشانی بدەن مەشغەڵەیان چیە، ئاشکرایە بە خەیاڵا تێک، کە بەخۆیان داناوە “هاوچەرخن”. مانای ئەوەیە جگە لەوەی خۆیان وەک ئەهلی فکر دەناسێنن، ناکرێ مانایەکی تریان لێوەربگرین، چونکە پێشوەخت بڕیاریانداوە “مارکسیزمی هاوچەرخن”، نەک مارکسیەکی پراکتیکی. لە باری غروری فکریەوە بە هیچ دەور و بەرهەمێك خۆیان لە پێش هەموو کۆمۆنیست و گروپێکەوە دەبینین. بۆیە پێویستی نەدەکرد هاوڕێ سامان ئەوەندە لەسەر فکر و پراکتیک بنوسێت و بەڕاست و چەپدا بکەوێتە ڕەخنە لەسەرئەزمونی حزبی کۆمۆنیزمی کرێکاری، چونکە هەر بە ناوی (ئاڕاستەکەیدا) دیارە فکر و پراکتیک جیا دەکاتەوە و لە قوڵایی فکرەوە ئاڕاستەکەی دەباتە سەر پراکتیک. بۆیە ئەولەویەتی کارەکانی، کە بۆ خۆی داناوە گوایە خەریکی “نوسین و کتێب دەرکردن و لێکدانەوە و شیکردنەوە و تەفسیرکردن” دەبێت. واتە ڕۆشنگەری کردووە بە ئەرکی خۆی، کە لەو بارەیەشەوە تا ئێستا جگە لە ناڕۆشنی هیچی تری نەداوە بەدەستەوە. بۆیە دوای جێبەجێکردنی ئەرکەکانی خۆی، کە نادیارە کەی بەم ئەرکە هەڵدەسێت و کەی تەکامولی دەکات، پاشان دەیەوێت “پڕۆلیتاریا ڕۆشنکاتەوە بە خەباتی سۆشیالیستی”. واتە هاوڕێ سامان بیردەکاتەوە و دەنوسێت و کەسانی تریش پراکتیکەکەی بۆ ئەنجام دەدەن. ئەمەش نمونەی “بیرمەندێکی ناڕۆشنگەڕە”. ئەم جۆرە لە بیرکردنەوە لە دنیای خەباتی سیاسی نمونەیان هەیە، کە جگە لە کاریکاتۆرسازی هیچی تری لێ بەرهەم نایەت. هەروەها وەک”بیرمەندی” بێکار و ناڕۆشنگەڕ ناتوانێت لە ڕیزی هیچ جۆرە خەباتێکی سیاسی کرێکاران و جەماوەریدا جێگایەک پەیدا بکات، تەنها بە زەڕەبین بە دوای کەموکوڕی هەڵسوڕانی سیاسی ناکرێکاریدا دەگەڕێت و خۆی لێ دەپارێزێت. ئەو

حزبەش لە نەخشە و بیرکردنەوەی تایبەتی هاوڕێ ساماندایە، دەمێکە کەسانی تر سپاردویانەتە دەست قەدەری هوشیارکردنەوەیەک بەو شێوەیەی خۆیان دەیانەوێت پڕۆلیتاریا تێبگەینن.
نوسراوەکەی هاوڕێی سامان گوایە بە وەڵامدانەوەی ئەو ڕستەیەی منە، کە لە هەفتەی حیکمەتدا کردومە، بەڵام لە ڕاستیدا ئەوەی کردووە بە بەهانە و فرسەتێک بۆ دەربڕینی چەندین مەسەلە کە پەیوەندییان بە باسەکەی منەوە نییە. بۆ خۆشی بە هەڵە چۆتە ناو باسەکەوە، بەڵام بەداخەوە کەوتۆتە ناو فەزایەکەوە زۆرتر نیشاندانی نەفرەتە بەرانبەر حزب، کە هاوڕێ سامان تەمەنێک لە سەنگەریدا کاری کردووە و ئێستا پێداچونەوە بە ڕێبازەکەی دەکات! پیداچوونەوە خۆی لە خۆیدا هیچ کێشەیەکی نییە، بەڵام نەفرەت بۆچی؟! هەموو ئەو نمونانەی باسی کردوون بەڕاستی جێگای باس و سەرنجن، بەڵام ئەوەی زۆرترسەرنجڕاکێش و نابەجێیە، دەڵێت "من ئاگام لەوە نەبووە، کە بڕیار دراوە واحدی حککا بچێتەوە بۆ ئێران". ئاشکرایە لە پشتی ئەم ڕستەیە کە بەند و لەکدانەوەیکی تر لە هێرشی ١٤/٧ی یەکێتی بۆ سەر حککع لە بیرکردنەوەی تازەی هاوڕێ ساماندا خۆی مەڵاسداوە. پێش هەرشتیک پێدەچێت هاوڕێ سامان دوای ٢٢ ساڵ گەیشتبێت بە باوەڕهێنان بە پاساوەکەی تاڵەبانی، کە گوایە بە ڕادەی سەرەکی بە هۆی ئەو جوولەیەوە پلاماری حزبی ئیمەیان داوە! بەداخەوە ئەمە دەچێتە خانەی پاساودانی هێرشەکەی یەکێتی و پەردەپۆش کردنی ماهیەتی دژی کۆمۆنیستی و دژی ئازادی و سەرکوتگەری یەکێتیەوە. تەنانەت دەعوانامەکەی نەزەر عەلی ئەکبەریش نادیدە دەگرێت، کە دەڵێت ئەم حزبە دەبێ قاچاغ بکرێت لەسەر ئەوەی یاسای یەکسانی ژن و پیاوی ڕاگەیاندوە، کار بۆ جیابوونەوەی کوردستان دەکات و ئاوارەی عەرەبی پەناداوە… بەداخەوە ئەم پێداچوونەوەیەی هاوڕێ سامان لە لێکدانەوەی خودی ئاسایش لە دواترە. ئایا سەرەتای بەهانەگیری یەکێتی، واتە ڕفاندنی هاوڕێیان عمار و یوسف و فهد و داتاشینی تۆمەتی قەتل بەیان لە چەند مانگ پێش هێرشی ١٤/٧، هەر بەبۆنەی گەڕانەوەی هێز بوو بۆ ئێران؟! هیرشی ١٤/٧ ڕوداوێکی لە ناکاو نەبوو کە دوای چوونەوەی هێز بۆ ئێران ئەنجام درابێت، بەڵکو چەندین جار بەبێ ناردنەوەی هێزیش بۆ ئێران، یەکێتی هەمیشە لە کەمیندا بوو بۆ پەلاماردانی حزب، هۆکارەکەشی لە بنەڕەتدا دژی کۆمۆنیست بوون و دژی ئازادی بوونی یەکێتی بوو، بەڵام هەر جارە و پاساوێکی دادەتاشی. لە دوای هەڵبژاردنی شارەوانیەکانەوە دەورێکی تر لە کێشمەکێش و شەڕفرۆشتن بە حزبی ئێمە لە لایەن یەکێتیەوە دەستی پێکرد. سەرەتا هەڕەشە و بەیان دەرکردنی ئاسایش، پاشان ڕفاندنی هاورییانی عەرەبزمان و دواتریش هێرشی ١٤/٧. سەیرە

بە حزوری هاوڕێ سامان چەندین جار باس و لێکدانەوەمان لەم بارەیەوە کردووە، کە یەکەتی بەهەر پاساوێک بوایە، بڕیار و پلانی هەبوو زەربەیەک لە حزبمان بدات. نەوشیروان ڕاشکاوانە دانی بەمەدا نا، لەو دانیشتنە لەگەڵ نەوشیروان، ئەمە هەموو بیانووەکانمان بڕی و سازشمان کرد لە پێناو ئەوەی بەر بە هێرشەکەیان بگرین. بەڵام ڕێک ئەو کاتەی ئەمە بیانووەکانی ئەوانمان بڕی، بڕیاری دا لێمان بدرێت.
بۆچی هەردوای ئەو ڕووداوە بە دوو مانگ کۆجەلسەی ڕابەری هەردوو حزب بە ئامادەیی هاوڕێ سامان و خودی منصور حیکمەت ڕێک بە هەڵسەنگاندنی ئەو ڕووداوە و چی کردن بەرپا کرا، گەر هاوڕێ سامان ئەو کارە بە هەڵەیەکی کوشندە دەزانێت، بە حەرفێکی نەگوت، کە بۆنی ئەم قسانەی لێ بێت. کەچی ئێستا چوەتە دەرەوە و لەو دوورەوە ئەیەوی نیشانە بگرێ و مەسئولیەتی ئەو هێرشەی یەکەتی بخاتە سەر حزب و هاوڕێیانی تری، بەو پاساوەی چونکە ئەو ئاگای لێ نەبووە.
ئایا هاوڕێ سامان ئاگای لەوە نەبوو کە حککا بەرنامەیەکی هەبوو بە ناوی (ڕابەرانی کۆمۆنیست لەناو خەڵکدا) و چەندین جار هێزی ناردەوە بۆ ئیران؟ ئەمە بە جددی زۆر ئۆپۆرتۆنیستی و جێگای داخ و ئەسەفە! ئایا نەبوونی ئەو لە مەکتەبی سیاسی پاساوە بۆ ئەم مەسەلەیە؟! ئایا ٢٢ ساڵ کات پێویست بوو تا هاوڕێ سامان بەم هەڵسەنگاندنە قوڵە بگات؟
ئەگەر ئەو کاتە هاوڕێ سامان مەکتەب سیاسی نەبووە، خۆ لە بیست ساڵی دوای ئەو ڕووداوە نەک مەکتەب سیاسی، بەڵکو سەرۆکی م.س. و سکرتێری کۆمیتەی ناوەندیش بووە، چەندین کۆنگرە و پلنیۆم و کۆبوونەوەی مەکتەب سیاسی و کادران و …هتد. ئەنجام دراوە و بە نووسین بۆچوون و لێکدانەوە ئاڵوگۆڕ کراوە. بەڕاستی سەمەرەیە، لە ماوەی ئەو بیست ساڵەدا هیچ کاتێک ئەم تێڕوانینەی نەدرکاندووە و تەنانەت ناڕاستەوخۆش ئاماژەیەکی لەم جۆرەی نەبووە.
هاوڕێ سامان ل سەرەتای نوسینەکەیدا وا نیشاندەدات کە ئامادەی جەدەل و ڕەخنەگرتنە، بەڵام شێوازێک کە ئەو پەیڕەوەی لێکردووە نە جەدەلە و نە ڕەخنەگرتن. جەدەل و ڕەخنەگرتن خۆی لەخۆیدا ئەرکێکی زەروری کۆمۆنیستەکان و خەباتی چینایەتیە، بەڵام بەو مەرجەی کەسەکان خۆیان لە دڵی ئەو کێشمەکێشانەدا قەراریان گرتبێ و ڕووی لە یەکگرتن و گەشەی خەباتی کۆمۆنیستەکان و هەڵگرتنی بەربەستەکانی پێشڕەوی خەباتی چینایەتیان بێت. بەڵام ئەوەی سامان کەریم ئیستقبالی لێکردوە، شیوازێکە بە ئەستەپاکی حساباتی شەخسی خۆی لە ڕابردوو. ئەمەشی بە غرورێکەوە کردووه، کە بەڵکو وەک “بیرمەندیك” چاوی لێ بکرێت. نمونەی ئەم جەدەل و ڕەخنەگرتنەی لە چەند ساڵی

ڕابردوودا لەسەر مەسەلەکانی وەک ڕیفراندۆم، جەنگی موسڵ و کۆڕۆنا، ئەوەی سەلماندوە، کە ئەو بە دوای “ڕای شەخسی” خۆیەوەیەتی، لەک اتێکدا بە دەیان لاپەرە وەڵام بە بۆچونەکانیدا ڕەشکراوەتەوە، کەچی تازەبەتازە بە تەحریفکردنی باسەکەنەوە ڕای خۆی دووبارە دەکاتەوە. بۆیە هەر جەدەلێک لەگەڵ هاوڕێ ساماندا کوتانی ئاوە لە دەستکەواندا.
بە دڵنیایەوە ئێمە پێشوازی لە هەڵسەنگاندنی ڕەوتی خەباتی ڕابردووی حزب و جوڵانەوەکەمان دەکەین و لەوەش ناترسین هەڵە و کەموکورتیەکانمان چی بوون، چونکە ئەمە بۆ ئێمە پێداویستیەکی بردنەپێشەوەی خەباتی چینایەتی و کۆمەڵایەتییە. تەنانەت خۆشمان بە بەرپرسیار لە هەموو لایەنە باش و خراپەکانمان دەزانین و بە کردەوەش بەردەوام حزب و بزووتنەوەکەمان لە بەردەم ڕەخنەدا داناوە. بەڵام ئەوەی سامان کەریم دەستی بۆ بردوە، خۆدزینەوەیە لە بەرپرسیارێتی مێژویەکی ٢٧ ساڵە و گوایە بە پەشیمان بوونەوەی لە ناکاو و بێ پێشینەدا لە کۆمۆنیزمی کرێکاری و خۆهەڵخستنی وەک “بیرمەندێک” دەتوانێت لەم بەرپرسیارێتیە ڕزگاری ببێت. ئەمەش هەقیقەتی سەرەکی ئەو جەنگەیە، کە لە نێوان”تیۆر و پراکتیدا” بەڕێی خستوە. ک□ بەندێکیش کە لە پێداچونەوەیدا بەرانبەر بە مێژووی کار و خەباتی گرتویەتی□ بەر، ئەو ئەنجامەمان پێدەڵێت، کە تەنها ڕووکەشی ڕووداو دەبینێت و لە هەمان ڕووکەشییا تەفسیری دەکات. بەم جۆرەش نەک نا”ش□شگێڕە”، بگرە “بیرمەند□ی”ک□شی لە خۆی حەرامکردووە.
کۆتایی تەموزی ٢٠٢٢

[مەکە لە مەککە مینەی نانەجیب کە هۆشت هەر لای مەمکە]… پێشەوا کاکەیی

لە هاموشۆدام،
ڕەفتارم جیاوازە لەوەی دەگوزەرێ لەناو ئەم ئایین و ماین□،
ماین□،

خەڵکی سواری خۆی دەکا و جووتەی پێ داوێ؛
کە ورد بووینەوە
هەریەکە لە جێی خۆیەوە دەڵێ
ئاخ لە داخی کەللە و دڵی سوارچاکان کە پڕی ئاینوئۆینە!
هەریەکە باسی ماریفەتی خۆی دەکا،
بێ ئەوەی زمانی
جووتێک بەنێو بیریدا بکا و بیکێڵێ.
کارم بە ڕوانینیان نەداوە
من ڕۆچوومەتە ناو خۆمەوە،
ئیمانم بەهێزە و ناچمە ناو تەشقەڵەی ئەم دین و مینە، ئاخ مینە!
مینەگیان، وای کە دوورم لە مینا!
(مینا ناز، ناز نازدارە مینا⋆)

مینەگیان!
کە چوویت و هاتیەوە لە مەککە،
مەکە و مەمکە بە کافر و ئۆینباز
خۆت دەستت داوە لەو بەردە
تا من دەست نەدەم لەو جووتە مەمکە!
(مینا ناز، ناز نازدارە مینا)
ئیمانم بەهێزە و
حەللاج فێری کردووم چۆن بسووت□□م□وە بە دەوری دڵما!

دەی تۆیش مینە! با هەر بسووت□□یتەوە،
کە هۆش و دڵت لە شوێنێکی دی بێت،
بۆچی خۆت دەخەیتە ژێر پێیەوە؟
بە ملی شکاوت!
من لە جێی تۆ تەریق دەبوومەوە و
دادەپڵیخام!

کە تۆ خەیاڵت هەر لای هەنار بێت،
بە شەراب بیت!
من لە جێی تۆ خۆمم دەخواردەوە و
دەتڵیشام!

کە لێوی وشکهەڵا تووت دەکرۆشت،
بە سندانت!
تۆ هەردوو بۆڵووەترێی یارت
دەخستە‌ زارتەوە و منیش بە دیارتەوە

ده تڵیسام!
هەی مینەی نانەجیب! نا
(مینا ناز، ناز، نازداره مینا)

کە تۆ نەبیت مینا
بێبنەمام، نەمام ئاخ نەمامگیان! نە مام مینە،
هەڵم□ بەستە درۆ و بیکەیتە پینە!
لە دڵما دەنێژم نەمام تا ببمە بنەما، گیان مینا!

□

↩ نیسانی ٢٠٢٢

⋆ نیو□ بەیتێکی فۆلکۆری کوردییە لە گۆرانییەکی (محەمەدی مامل□)□و□ وەرگیراوە.

دوو ڕاپۆرتی گرنگ لەسەر کاردانەوەی کەمکردنەوەی هەناردەی غازی ڕوسیا… زاهیر باهیر

دوای کەمکردنەوەی غازی ڕووسی بە ڕێژەی لە سەدا 80 لە ڕێگەی بۆری نۆرد ستریم یەک-ەوە و بڕیاری کۆمیسۆنی یەکێتی ئەوروپی لە سەر خەزنکردن و دەستەگرتنەوە بە غازەوە بە ڕێژەی لە سەدا 15 لە ئێستادا کاردانەوەکەی زۆرە و پێشبینی زۆر واقیعیانە دەکرێت کە من دەمێکە کردوومن.

بۆ ئەمەش دوو راپۆرت یا دوو وتاری گرنگی ڕۆژنامەی گاردیانی بریتانی ئەو ڕاستیانە دەردەخات. منیش بە پێویستم زانی کە بیخەمە بەردەم بینەرانی ئەم پۆست و نوسینە.

ڕاپۆرتی یەکەم:

ڕاپۆرتی یەکەم یاخود وتاری یەکەم سەبارەت بە ئەڵمانیایە کە هەر

لە ئێستاوە لە 3 شاری گەورەیدا خەریکن بڕیارەکەی کۆمیسۆنی یەکێتی ئەوروپا جێ بەجێدەکرێت.

بە گوێرەی ئەو ڕاپۆرتە هانۆڤەر یەکەم شاری گەورەیە کە ڕێوشوێنی پاشەکەوتکردنی وزە دەستپێدەکات و بەرلین ڕوناکی مۆنۆمێنتەکان دەکوژێنێتەوە. هانۆڤەر لە باکووری ڕۆژئاوای ئەڵمانیا ڕۆژی چوارشەمە بووە یەکەم شاری گەورە کە ڕێوشوێنی پاشەکەوتکردنی وزە ڕابگەیەنێت، لەوانە کوژاندنەوەی غازی ئاو گەرمکردن و دوشکردن و حەمامەکانی باڵەخانە و ناوەندەکانی کات بەسەربردن کە لەلایەن شارەوانی شارەکانەوە بەڕێوەدەبرێن.

شارەکانی ئەڵمانیا خەریکی کوژاندنەوەی ڕوناکی شوێنەوارە گشتیەکان و گرتنەوەی نافورە و سەپاندنی دوشێکی سارد بەسەر مەلەوانگە و هۆڵە وەرزشییەکانی شارەوانییەکاندان. ئەمانە لە کاتێکدایە کە ئەڵمانیا پێشبڕکێ دەکات بۆ کەمکردنەوەی بەکارهێنانی وزەی خۆی لە بەرامبەر قەیرانی غازی ڕووسیا کە لە ئارادایە.

بیناکانی شارەوانییەکان لە پایتەختی ویلایەتی ساکسۆنی خواروو تەنها لە 1ی تشرینی یەکەمەوە تاکو 31ی ئازار گەرم دەکرێن، کە پلەی گەرمی ژوورەکە لە 68F (20C) زیاتر نەبێت، هەروەها بەکارهێنانی یەکەکانی تەندروستی گ□□ۆك [مۆبایل] و گەرمکەرەوەی پانکە قەدەغە دەکرێن. بڕیارە ئەم بڕیاری کەمکردنەوەی وزە و دەستگرتنەوە بە غازەوە دایەنگە و باخچەی منداڵان و قوتابخانە و خانەی چاودێری و نەخۆشخانەکان نەگریتەوە.

بەلیت ئۆنای سەرۆکی شارەوانی شارەکە لە پارتی سەوز وتی: **“دۆخەکە پێشبینی نەکراوە”. “هەموو کاتژمێرێکی کیلۆوات ئەژمار دەکرێت، و پاراستنی ژێرخانی گرنگ دەبێت لە پێشینە بێت.”**

شاری بەرلینی پایتەختی ئەڵمانیا، شەوی چوارشەممە نزیکەی ٢٠٠ شوێنەواری مێژوویی و بینای شارەوانییەکان لە تاریکیدا دا□پ□شران، چونکە شارەکە بە مەبەستی پاشەکەوتکردنی کارەبا سپۆتلای□ت□کانی کوژاندنەو□. ئەو شوێنەوارانەی پێشتر لە شەودا ڕووناک دەکرانەوە بریتین لە ستوونی سەرکەوتن لە پارکەکەی تیرگارتن، کڵێسای یادەوەری لە بریتشایدپلاتز و مۆزەخانەی جولەکەکان، چی تر وەکو جاران نابن.

دوێنی ڕۆژی 5شەمە حکومەتی ئەڵمانیا ئەوەی پشتڕاستکردەوە کە نرخی غاز زۆر زیاتر دەبێت لەوەی کە پێشبینی دەکرا. بۆ ئەمەش وەزیری

ئابووری ڕۆبەرت هەبیسك وتی " **هێشتا ناتوانین بڵێین لە مانگی نۆڤەمبەردا نرخی غاز چەند دەبێت، بەڵام هەواڵی تاڵەکە ئەوەیە کە بە دڵنیاییەوە چەند سەد یۆرۆیەك لەسەر هەر ماڵێک زیاد دەبێت"**

سەرەڕای بەکارهێنانی غاز بۆ کاروباری ئاسایی، ئەڵمانیا لە سەدا 15 غازەکەی بۆ وزەی کارەبا بەکاردەهێنێت کەواتە کەمی غاز ڕەنگە لەسەر ئەڵمانیا زیاتر بکەوێت تاکو هەندێك وڵاتی دیکە. لە ساڵی پاردا 2021، 14 وڵاتی ئەوروپی لە سەدا 50ی غازی پێویستیان لە ڕوسیا وەرگرتووە.

شاری میونیك / میونیخ لە باشووری ئەڵمانیا، ئەم هەفتەیە ڕایگەیاند کە ڕوناکی هۆڵی شارەوانییەکەی لە گۆڕەپانی مارینپلاتز دەکوژێنێتەوە، کە بەزۆری تا کاتژمێر ١١ی شەو ڕووناک دەکرێتەوە و تەنها ئاوی سارد لە ئۆفیسەکانی شارەوانییەکاندا هەیە هەروەها شەوانە نافورەکان دەگرنەوە.

شارەوانی شاری نورنبێرگ سێ لە چواری مەلەوانگەی ناوەوەی خۆی دادەخات کە لەلایەن شارەکەوە بەڕێوەدەبرێن و تا 25 ی ئەیلول لیدەکانی دەرەوەی بە کراوەیی دەهێڵرێتەوە.

ڕاپۆرتی دووهەم:

لە راپۆرتی دووهەمدا زۆر نهێنی گەورە و نیگەرانی قووڵ ئاشکرادەبێت و چی تر لە لایەن بەرپرسان و دەسەڵاتدارانەوە ناتوانرێت بشاررێتەوە.

بەهۆی ئەوەی کە چی تر خەڵکی لە ئەڵمانیا نایانەوێت ئابلوقەی ئابووری و سزای ئابووری ڕوسیا بدرێت [وەکو ئەوەی ڕوسیا بە سزاکان بڕوخێت] ئانالینا بایربۆک، وەزیری دەرەوەی ئەڵمانیا، ئاسۆی ڕاپەڕینی جەماوەری لە ئەڵمانیا لە پاییزی ئەمساڵدا لەسەر نرخی بەرزکردنەوەی غاز دەبینێت.

هەروەها ئۆکرانیا و هاوپەیمانەکانی چاویان لەسەر و سەرنجیان لەسەر توندکردنەوەی هەژموونی ئێستای سزاکانە بۆیە پێشنیاری توندوتر دەخەنە ڕوو و پێیان وایە ڕەنگە 20 وڵات بەشداربن لە تێپەڕاندنی سزاکانی کە ئێستا بەسەر ڕووسیادا سەپێنراون.

وەزیری دەرەوەی ئۆکرانیا دەڵێت " **لە ئۆکرانیا پوتین بە مووشەک و**

تانک شەڕ دەکات، لە ئەوروپا بە نرخی غاز شەڕ دەکات”

لە لایەکی دیکەوە ئاندری یەرماک، ڕاوێژکاری سەرەکی سەرۆکی ئۆکرانیا، ڤۆلۆدیمیر زێلێنسکی، **بە ڕوونی ئاگادارە لەوەی کە ڕەنگە ڕای گشتی چۆن بگۆڕێت و دەڵێت هەڵە دەبێت ئەگەر ڕێگە بدرێت شەڕەکە بەرەو زستان بکش□ت. ئەو پێیوایە دەبێت ئەمساڵ شەڕەکە یەکلایی بکرێتەوە.**

هەر بە گوێرەی ڕاپۆرتەکە، بەریتانیا کە دۆستێکی نزیکی ئۆکرانایە و دنەی زیاتری دەدات بۆ شەڕ و ماڵوێرانکردنی زیاتر، تەنانەت پشتگیری سیاسیی ئەم چی تر وەکو پێشتر نا بێت و لە لەرزیندا دەبیت ئەگەر قائیمەی غاز لە مانگێکدا سەرکەوێت بۆ 500 پاوەند، چونکە مەترسی ناڕەزایی گەورە دەکرێت کە ” فەوزای” یەکی گەورە دەبێت . ئەمە لە کاتێکدا لە ڕوسیا ئەم مەترسیانە یا نییە یاخود کەمە چونکە مەرج نییە پوتین گوێ لە ڕای گشتی بگرێت؛ ئەو خۆی دیکتاتۆرە و خاوەنبڕیارە.

ئێستا ئەوروپا بۆ جێگرەوەی وزەی ڕوسیا هاوار بۆ سعودییە و جەزائیر و عێراق و قەتەر و کازاخستان و نایجیریا دەبات .

ئەڵمانیا کە لە ئێستادا مشتومڕ لەسەر هەڵەکانی ڕابردووی سیاسەتی دەرەوەی دەکات و مێرکڵ تاوانبار دەکات بەوەی کە ئەڵمانیای بە پاشکۆیی رووسیا هێڵاوەتەوە، واڵتەر ئیشینگەر، دیپلۆماتکاری پێشووی ئەڵمانیا، ڕۆژی پێنجشەممە وتی” **لە سیاسەتی ئەمنی، لە سیاسەتی ڕووسیا، لە سیاسەتی وزەدا، ئێمە لە زەمینەی سفرداین و دەبێت لە سفرەوە دەست پێ بکەین.“**

هەر ئەو هەندێك سیاسی دیکە دەڵێن گەر ئەم بار و دۆخە بەردەوام بێت چی تر ئەڵمانیا وڵاتێکی پیشەسازی پێشکەوتوو نا بێت .

هەر لەو ڕاپۆرتەدا ئاوا هاتووە هەناردەی غازی ڕووسیا لە مانگی حوزەیرانی رابردوودا بە بەراورد لەگەڵ ساڵی رابردوو ب□ □□ژ□ی نزیکەی چارەکێك کەمیکردووە، بەڵام داهاتەکەی بۆ 11.1 ملیار دۆلار (9.1 ملیار پاوەند) بەرزبووەتەوە، ئەمەش بەراورد بە 3.6 ملیار دۆلار پ□□ش ج□نگ□ک□. ئ□م□ و□□□امی ئەو پرسیارەمان دەداتەوە کە ئەگەر ڕوسیا هەر ئاوا بە کەمی غاز هەناردەی ئەوروپا بکات خۆی ما□پوچ نا بێت؟ لە ڕاستیدا ئێمە زۆر بێ ئاگاین لە وریایی و زۆڵێتی پوتین . ئەو زۆر باش دەزانێت بەردەوامیدان بە جەنگەکە بە قازانجی ئەو و زیانی دەسەڵاتدارانی ئەوروپا دەگەڕێتەوە.

ئێستا ئەوروپا بیر لە هێنانەکایەی یاسای نیشتمانی دەکاتەوە و بیگرێتەبەر کە ڕێگە بە حکومەتەکان دەدات لە تەجمیدکردنی [بەستنی] سەروەت و سامانی کەسیی ئەلیگارکەکانی ڕووسەوە لەوەوە دەستیان بۆ سەردا بگرن..

زاهیر باهیر

29/07/2022

Zaherbaher.com

بەیت لەهونەری کوردیدا سامانێکی بایەخداری کەلەپووری نەتەوایەتییە… رسوڵ بێسکێنی

بەیتی کوردی لەچیرۆك گەلێکی بەرز پێکهاتووە، لەچوارچێوەیەکی دیاری کراو داڕێژراوە و تایبەتمەندی خۆی هەیە، هەندێك کارئەکتەری ناسراوی کۆمەڵایەتی و کەشوهەوای کلتوری و ناوی کەسایەتی و شوێن و ناوچە و هەرێم بوونەتە هەوێنی دروست بوونی بەیتەکە، بابەتی ئەم چیرۆکانە حەماسی، عیرفانی و عاشقانەیە، لە خوێندنەوە و لێ وردبوونەوە و تاوتوێ کردنی بەیتەکاندا دەتوانین ئاوڕ لەڕابردوومان بدەینەوە و تیشك بخەینە سەر کۆمەڵێك لایەنی شاراوەی ژیانی پێشینیانمان، لەناوەڕۆکی بەیتەکاندا تێڕوانین و هزر و بیری پێشینیان و دابونەریتە کۆمەڵایەتییەکان و زۆر لایەنی دیکەی ژیانیان بزانین.
دانەری بەیتەکان نەناسراون و لەلایەن کەسانی نەخوێندەوار گوتراون، لەرۆژگاری زۆر کۆنەوە لەڕێگای چڕینەوە، دەماو دەم لەنەوەیەك بۆ نەوەیەکی دیکە گوازراوەتەوەو لەڕابردوویەکی زۆر دوورەوە بەبەیتبێژانی ئەمڕۆ گەیشتووە، بەیتەکان وەك گەنجینەیەکی زۆر بەنرخن، وشەگەلی زۆر ڕەسەنیان لەفەوتان پاراستووە، هەندێ لە بەیتەکان زۆر درێژن و ناوەڕۆکی زۆربەی بەیتەکان بەسەرهاتێك یان ڕووداوێکی مێژوویی و خۆشەویستی نێوان دڵداران دەگێڕنەوە.

دارشتنی بەیتەکان بەشێوەیەکی شیعری جوان و ڕەوان، سوار و ئاسان، لەسەر کێشی خۆماڵی و تایبەتی، بۆ دەربڕینی مەبەستێك گوتراوە، شێوەی بەیتەکان جۆراوجۆرن، جاری واهەیە نیوە شیعرەکانی تەواوێك درێژن و جاری واش هەیە زۆر کورتن، بەڵام لەهەموو حاڵێکدا کێش و مۆسیقا پارێزراوە، بەیتبێژ قافیەی زۆر بەلاوە گرنگ بووە، شیعری بێ قافیەی تێدا نابینتی، بەڵام لەسەر بنەمایەکی ڕێك و پێك ناڕوابەڕێوە، جاری واهەیە زۆر لەسەر قافیەیەك ڕۆیوە و جاری واش هەیە هەر تاقە دوو نیوە شیعر لەسەر یەك قافیەن، ئەگەر ئاسان بووە زۆری لەسەر ڕۆیوە و ئەگەر گران بووە خۆی پێوە ماندوو نەکردووە و زوو قافیەکەی گۆڕیوە، بەیتبێژەکان دووپات کردنەوەی قافیەیان لەشیعردا بەعەیب نەزانیوە، کێش و سەروا نەبۆتە هۆی ئەوەی بەیتبێژ لەمەبەستی بنەڕەتی بابەتەکە دوورکەوێتەوە، تابلۆی زۆر ڕەنگین و هونەرمەندانەیان کێشاوە، شیعری بەتام و خوێ و زمانەکەی زۆر تەڕو پاراوە، وشەگەلی ڕەسەن و شیرینی کوردیان بەکارهێناوە، زۆرجار بەیتبێژ لەشێوەزارێکدا گیری نەخواردووە و لەزاراوەکانی دیکەش گەلێکی کەڵك وەرگرتووە، بەتایبەت ئەگەر پێویستی بەقافیە بووبێ.
ئەم بەیتانە لەبەرهەمی ئەدەبی کوردیدا شاکاری زۆر بەرزیان نواندووە، وەك لەوتاری پێشتر ئاماژەمان پێدا لەگەڵ سەردەمی تازە و پەیدابوونی قاوان و ڕادیۆ و تەلەفزیۆن، وردە وردە بەیتبێژەکان گرنگی ئەوتۆیان نەماو زۆر لەبەیتەکانیان لەگەڵ خۆیان بردە ژێرگڵ، بەڵام بەهەوڵی دڵسۆزان و خەمخۆرانی ئەدەبی کوردی، ئەو چیرۆکانەیان تۆمارکردن بۆ ئەوەی لەفەوتان بپارێزرێن، ئەمە بەرهەمێکی ڕەسەنی تازەی تۆمارکراو دێنێتە ناو ئەدەبی کوردییەوە، ئەم بەرهەمە شیعرییە درێژە دڵدارییە ڕۆمانتیکیانەیە لەبارەی ئەویندارى و سوارچاکی و قارەمانی و ڕاوشکار و شەڕ و شۆڕەوەیە، وەکو بابەتێکی چیرۆك و ڕووداوی مێژوویی قارەمانیەتی و پاڵەوانێتی نەتەوە لەشۆڕش و جەنگ و بەرگری لەنیشتمان دەگرێتەوە، کاتێك کارەساتێك دەقەومێ تایبەتمەندی شوێن و پانتایی و بەربڵاوی دەنگدانەوە و ڕادەی فراوانی سنووری ئەو کارەساتە دیاری دەکەن.
بەیتبێژ لەچڕینی بەیتەکاندا بەشێوەیەك دەچێتە ناخی گێڕانەوەی بەسەرهاتەکە، گوێگرەکان کێش دەکاتە مەیدان و بەتەواوی لەگەڵ قارەمانەکاندا ئاشنا دەبن، چونکە ئەوەی بەیتبێژ دەیخوێقێنێ، لە قووڵایی ناخ و سەرچاوەی دەروونیەوە هەڵدەقوڵێ، بەمەش دەنگدانەوەی هەستی تەواوی جەماوەر بەلای بەیتەکەدا ڕادەکێشێ.
چیرۆکی شیعری داستان و مەلحەمە و مەسنەوی ئەم جۆرە شیعرە پەیوەندی ڕاستەوخۆی بەمیللەتەوە هەیە، هونەرێکی ڕەسەنی خۆماڵیە، ناوەرۆکی لەحیکایەتی بەرگوێ ئاگردان و گێڕانەوەو تاقیکردنەوەی

پێشینان وەردەگرێ، بەسەرهات و سەربردەی قارەمانان و بنەماڵە و هۆز و عەشیرەتی کورد، دەبێتە هەوێنی شیعری فۆلکلۆری، ئەم بەرهەمە فۆلکلۆرییە وەستایانە وەرگیراون و تۆمارکراون.
بەیت و چیرۆکی شیعری ناوەرۆکی لەگێڕانەوە و حیکایەت و بەیتی فۆلکلۆری میللییەوە وەردەگرێ، واتە ڕووداوەکانی تایبەتن بەکۆمەڵگای کوردەواری و قارەمانەکانی کوردن، ڕەنگدانەوەی ئامانج و ئاواتی میللەتن لەو ڕۆژگارەی شاعیری میللی یا کلاسیکی ڕووداوەکان دەخاتە قاڵبی چیرۆکی شیعرییەوە، شاکاری هەرە گەورەی ئەدەبی نەتەوەی کورد " مەم و زین"ی خانی لەم جۆرە بەرهەمەیە.
ئەدەبی کوردی لەدوو شێوازدا خۆی دەنوێنێ، یەکێکیان خۆماڵییە و ئەویتریان لەئەنجامی لێکدانی مەدەنیەتی هەرچوار نەتەوە هاوسێکە (عەرەب و فارس و تورك و کورد) کەبە ئاینی موسڵمان دروست بووە، یەکەمیان شیعری لیریکی و چیرۆکی شیعرییە، دووەمیان غەزەل و قەسیدەیە، بەرهەمی ئەدەبی کورد بەشێوازی غەزەل و قەسیدە هاتۆتە ناوەوە ڕەسەن و کوردانەیە، وەك شیعری لیریکی و چیرۆکی شیعری، وەك: شێخی سەنعان یەکێك لەبەرهەمەکانی فەقێ تەیرانە.
هەرچەندە ڕواڵەتی زۆربەی بەیتەکان ئەوین و دڵدارییە، بەڵام داکۆکی و سەربەستی قارەمانەکان بەرانبەر بەزوڵم و زۆر دەدوێ.
لەزۆربەی بەیتەکاندا، لەنێوان دوو ئەویندارردا، شێفار و نەیارێك دێتە نێوان و دەبێتە لەمپەر، لەپێک نەگەیشتنی ئەوینداران. یان بەهۆی دەهۆ و فێڵی خائینان قارەمانی داستانەکە دەکوژرێ و تەواوی هەوڵ و تێکۆشان و مەردایەتی قارەمان، بە فێڕۆ دەچێ و گریان و قوڕ پێوان جێی دەگرێتەوە.
لەزۆربەی بەیتەکاندا قارەمان دەگاتە ئەوپەری توانا، ئازایەتی، پیاوەتی، لەخۆبوردوویی، فیداکاری و...هتد، بەگشتی کەسایەتی تایبەتی دەدەن بەقارەمان. ئەگەر بەوردی لە نێوەرۆکی بەیتەکان بڕوانین، بۆمان ڕوون دەبێتەوە، تەواوی ئەم ئازایەتی و زاڵ بوون بەسەر زۆرداراندا، بۆ قەڕەبووکردنەوەی کەسایەتی میللی یە. یان لەبەیتدا تەواوی کەموکوڕی و هیوا و ئاواتی میللی، لەکەسایەتی قارەماندا خۆی دەنوێنێ.
زۆرجار بەیت ڕەنگی ئەفسانە بەخۆیەوە دەگرێ، یان بەواتەیەکی تر ئەو دەمەی قارەمانی بەیت، تێک دەشکێ و ناتوانێ بەو چەشنەی دەیەوێ بەئامانجی خۆی بگا، لەخەیاڵدا کەموکوڕییەکەی خۆی قەڕەبوو دەکاتەوە و پەنا دەباتەبەر ئەفسانە و خەیاڵ، بۆ پاراستنی حورمەت و بەرگری لەکەسایەتی خۆی، بەچەشنێکی خەیاڵی و بەهێزێکی جادوویی، تەواوی فێوفێڵەکانی دوژمن بەر پەرچ دەداتەوە.
لە زۆربەی بەیتەکان میر یان پاشا، بەرگی پێشکێی خۆی وەلا دەنێ و

جلی فەقیر و هەژاران دەکاتەبەر و دەچێتە ڕێزی ئەوانەوە، بۆ ئەوەی بیسەلمێنێ کەسایەتی قارەمان جل و بەرگی بەنرخ و ڕازاوە دیاری ناکا، بەڵکو کەسایەتیەکی بەرز و نەگۆڕاوە و ئەمە کەسایەتی یەکی ڕاستەقینەیە، نەک خەیاڵی.

وەك پێشتر ئاماژەمان بۆ کرد، زۆرێك لەبەیتە کوردیەکان سەرچاوەکەیان دەگەڕێتەوە بۆ دەڤەری ڕاپەڕین (بیتوێن و پشدەر) ئەگەر دەرفەت بوو و مەرگ مەودا بدات، لەداهاتوودا هەر یەکە بەپێی دەرفەت شتێکیان دەربارە دەدوێین.

تێبینی: سەرچاوەکانی ئەم بابەتە لای نووسەر پارێزراون.

ئێمە کە بێخێرایی شە ڕ گێورە بووین… شیعر لە ئێدێبیاتی بێگانەوە • هەڵبژاردن و وەرگێڕانی: نە ژاد عزیز سورمێ

[بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن…](#)

[NazhadAziz_EmaDownload](#)

مار و توولەمار *… بەختیار محەمەد

کێ دەزانێ بۆ ناوی عوسمان لە ناو کوردان (تورکان) زۆرە، بەڵام لە ناو عەرەبان کەمە (بە تایبەتی عەرەبی عێراق و دووڕگەی عەرەبی و کەنداو)؟ من دەڵێم: ڕەنگە لەبەر ئەوە بووبێ، کە عەرەب دەزانێ واتای ناوەکە واتایەکی قێزە: (مار و توولەمار)؛ بەڵام کورد

هەرگیز نەیزانیوە واتای چییە، هەر هێندەی زانیوە (ئەویش لە زاری مەلاکانەوە)، کە ناوەکە ناوی سێیەمین خەلیفەی موسڵمانانە و ناوێکی پیرۆزە و لەسەر ئەم بنەمایە بە لێشاو ئەم ناوەیان لە خۆیان ناوە.

پێدەچێ تورکیش هەر لەسەر بنەمای ناوی (عوسمانی یەکەمی کوڕی ئەرتەگول) ی دامەزرێنەری ئیمپراتۆریەتی عوسمانیی (کە ئەم ناوەش هەڵبەت هەر بۆ عوسمانی کوڕی عەففان دەگەڕێتەوە)، حەزیان لەم ناوە بێ و ئەم ناوە لە منداڵەکانیان دەنێن (چونکە لە ناو تورکانیش ئەم ناوە باوە).

لە کوردستانی باشووریشدا، بە تایبەتی دەڤەری هەولێر، لە پاش ناوە ئایینییەکانی دیکە زۆر حەزیان لەم ناوەیە، ئەگەرچی لەم سێ دەیەی دوایی (لە دوای ڕاپەڕینەوە)، کە ناوی منداڵی کورد کەوتە بەر شاڵاوی ناوی عەرەبی و بە ناوی ئایینەوە زۆربەی ناوەکان بوونە ناوی عەرەبی – ئایینیی (من لە نەخۆشخانەی لەدایك بوونم، ئاگاداری ئەم شاڵاوە بووم)؛ دەڵێم لەم سێ دەیەیدا ناوی عوسمان لە بەرانبەر ناوەکانی دیکەی وەك محەمەد و ئەحمەد و عومەر… تەواو پاشەکشەی کردووە، چونکە ناوێکی واتا نەرێنییە: (مار و توولەمار). لەم بارەیەشەوە عەرەب بە خۆیان دەڵێن: ((أن الثعبان یلقب بأبي عثمان)).

تەنانەت لە گۆکردنیشدا ناوی (عوسمان = عثمان) لەچاو ناوە عەرەبییە دینییەکانی وەك محەمەد و ئەحمەد و عەلی و عومەر، ناوێکی سووك و موسیقیی و خۆش نییە.

نابێ ئەوەش لەبیر بکەین، کە ناوی عوسمان لە ناو میللەتە موسڵمانە سوننەکانی وەك تورك و کورددا هەیە و باوە، دەنا – وەك دەزانن – شیعە بە عەرەب و غەیرە عەرەبیشیە وە، نەك هەر ئەم ناوە لە منداڵەکانیان نانێن، بەڵکو (هەروەك ناو و کەسایەتی عومەر و عائیشە و ئەبوبەکر) دوژمنی سەرسەختی ناو و کەسایەتی عوسمانیشن. لەمەشەوە بەدەردەکەوێ، کە چۆن کورد و هاوشێوەکانی (لە تورك و ئەفگانی و پاکستانی…)، لەم دابەشکارییە مێژووییە مەزهەبیەدا، ئەوجا چ بە فریودان بێ چ بە زۆرەملێ، بووەتە پاشکۆی ئایینی بەر لە پتر 1400 ساڵەی عەرەبی قوڕەیشیی، ئەگەرنا کورد چ پێوەندییەکی بە شەڕ و ملانێی سیاسی و ئایینی نێوان کەسایەتییە ئایینییە قوڕەیشییەکانی بەر لە پتر 1400 ساڵەی دوورگەی عەرەبییەوە هەیە؟!

ئەوەش دەزانم، کە کورد بە حوکمی ئەوەی زۆرینەی سوننەیە، بە

کردەوە دوورە و دوور بووە لەم ملانێ خوێناوییە مەزهەبییەی نێوان شیعە و سوننە؛ بەڵام لەگەڵ هەندێش، کەم کوردی ئیماندار سوننە هەیە، کە ڕقی لە بیروباوەڕی شیعە نەبێ و تەنانەت بە موسڵمانیشیان نازانن (شیعەش بە هەمان شێوە بەرانبەر بە سوننە).

دەوجا، ئاوێ بێنە و دەستان بشۆ! داخۆ کێهەیان ئیسلام و موسڵمانی ڕاستەقینەن؟ شیعە یان سوننە؟ هەروەك چۆن، ئاخۆ کامەیان مەسیحیی ڕاستەقینەن؟ کاتۆلیك؟ یان پرۆتستانت؟ یانیش ئەرتەدۆکس؟… بە واتای: خوا (اللە) کامە مەزهەبیانی قبووڵە و کامە مەزهەب بە ئایینی ڕاستەقینەی خۆی دەزانێ؟…

لە وەڵامی ئەم پرسیارانەدا، ئێمەش ناچارین وەك بابای ئیماندار موسڵمان بڵێین: ((اللە یعلم)).

- توولە مار (مارتوولە) بە واتای: بەچکە مار، ماری باریك… دێ. بنۆڕە فەرهەنگی هەنبانە بۆرینە، هەژار، ل 156، 789.
- ناوی عوسمان بە واتای جووچکەی باڵندەیەکیش دێ بە ناوی (حوبارا)، کە لە بیاباندا دەژی و لە مریشك گەورەترە و هێلکەکانی لە ناو لمدا دەشارێتەوە؛ لەلای عەرەب نموونەی گەمژەیی و گێلایەتییە، چونکە هێلکانەکەی خۆی لەبیر دەکا و دەچێتە هێلکانەی دیکە.

بەختیار محەمەد

ڕۆشنبیر و ڕۆژئاوا و باشور؟… زانا ڕزاق

سەرەتا ڕۆشنبیر کەسێکە خاوەن ڕای سەربەخۆیە بەشێوەیەکیش کە ئەو ڕا و بۆچوونانەی دەردەبڕێت سود بە گشت بوارەکانی کۆمەڵگا دەگەیەنێ ، هەروەها پێشوەختە نەکەوێتە ژێر کاریگەری هیچ لایەنێک بەڵکو وەک ڕۆشنبیرێک و خاوەن بیرێکی ئازاد دەردەکەوێت، ئەزانێ چ کاتێک قسە دەکات چیش دەڵێ، لە هەمان کاتدا چۆن مرۆڤەکانی کۆمەڵگا و بوارەکان بەرەو پێشببات .

لێرەدا پرسیارێک با بکەین بڵێن ئایا ئەو ساڵانە ڕابردوو کە خۆمان بینیمان ڕۆشنبیری ئێمە وابوون؟ یان چۆن بوون؟

ڕۆشنبیری ئێمە هەروەک چۆن بۆ ناو باشور و زۆرێک لە شتەکان پێشوەختە دووبەرەبوون ئاواش بۆ ڕۆژئاوا دووبەرە بوون ،

ڕۆشنبیر هەبوو زۆرێک قسەکانی وەک لایەنگری حزبەکان بوو (ئەرشیفەکانیان بەڵگەن)یانی بەشێک بوو لە حزبەکان ،دەبوایە وانەبا بەڵکو بەشێوەیەک قسەی کردبا کە سودی ڕۆژئاوای لێکەوتبایەوە نەک زیان ،بەهەمان شێوەش بۆ باشور ڕۆشنبیرانێک هەن هەبوون هەمان شێوەی ئەو کاریان دەکرد نەدەبوایە وا کاریان نەکردبا بەڵکو وەک خودێکی سەربەخۆ و ڕوحێکی نشتیمانی کاریان کردبا نەک تەقڵیدی و لایەنگری …

تێبینی دەبوایە ڕۆشنبیران حزبەکانیان لە یەکتری نزیک کردبایەوە دواتر وایان کردبا باشور و ڕۆژئاوا وابکەن کە پەیوەندی باش لەسەر دراوسێیەتی باش لەگەڵ دەوڵەتەکان دروست بکەن چونکە ئاوا سود بەشێوەیەکی گشتی بۆ کوردستانە و پارچەکانیشە.

2022 7 29

قوربانیی دەستی قوربانیی، لە ڕۆمانی قوربانیی ژمارە 256دا… یاسین برایم

(1)

کارەسات و ڕووداوە ناخهەژێنەکان و پرۆسەی ئەنفال و کیمیابارانکردنی هەڵەبجە و دەیان کارەساتی خوێناوی دیکە، بۆ ئێمەی کورد مێژووی ڕەشن. هەڵەبجە کارەساتێکی پڕ قوربانیی سەدەی بیستەم، ئەو هەندە گەورەیە، جەرگبڕە، ناخهەژێنە، ناوهێنانی تەزووت بە جەستەی دەهێنێت و دونیایێك قوربانییت دێنێتە بەرچاو. ڕۆمانی قوربانیی(1) ژمارە 256، خەمی ئەو شارە و ئەنفالی لە ئامێز

گرتووە. خەمەکانی ئاوێزانی یەکتر کردوون. ڕۆمانێك پڕ لە قوربانیی، قوربانیی بێتاوان. ئەگەر ژمارەی ناونیشانەکە لێکبدەینەوە. بەسادەیی هاوکێشەکە ئەمەیە (6 + 5 +2 = 13). دەردەچێت؛ ژمارەیێکی شووم و بەد. تۆ بڵێی ئەو ژمارەیە، ڕێکەوت بێ یان ڕۆماننووس لێزانانە ئەم ژمارەیەی هەڵبژاردووە، وەکوو کۆدێك بۆ میللەتی ئێمە. ئایا بوونی ژمارە (13)، نەبوونی بەخت و دەرفەت و هەلێ. ژمارەکەمان خستۆتە لیستی ڕەش کە نێوچاوانی ئێمە (13) بێت. دەبێ چارەنووسی کورد، بە درێژایی مێژوو، ماڵوێرانیی و ئاوارەیی و دەربەدەریی و لەناوبردن و گرتن و کوشتن بێ، ئەمە لە بەختی ئێمە نووسراوە. ئەنفال و کیمیابارانکردن و کومەڵکوژیی نەتەوەی کورد لە چ سەرچاوەی گرتبێت. داگیرکردنی شەنگاڵ و دەڤەرەکەی و بە کۆیلەکردنی هەزاران کچ و ژنی ئێزیدیەکان، دەبێ ئەمە لە بەختڕەشی ئەوان بێ یا لە خیانەت و گوێپێنەدان و پشتتێکردنی ئێمە بێ! پرسیارێکە و بەرسڤی جۆراوجۆری لێدەکەوێتەوە. هەر شتێ بێ و بە هەر شێوازێ بێ و هەر کوردڤانە. بەردەوامبوونی ئەو پرۆسەیە دەبینین، ڕۆژانە وڵات وێران دەکرێت و کورد دەکوژرێت. هێشتا ئێمە کەمترخەمین لە ڕووی ڕووداو و کارەساتە گەورەکان. وەك پێویست نەمانتوانیووە وەکوو جولەکە و ئەرمەن سوود لەم ڕووداوانە وەربگرین و لە ڕێگەی ئەدەب و هونەرەوە نیشانی دونیا بدەین. ڕووداوەکان بەردەوامن و کەمتەرخەمی ئێمەش بەردەوام.

ڕۆمانی قوربانیی ژمارە 256 هەر ئەمە نیشان نادات، کۆمەڵکوژی شارێك کراوە و بووەتە قوربانیی. ئاوڕ لە قوربانیی ئەنفالیش دەداتەوە، کە هەردووکیان دوو تراژیدیای گەورەیی قوربانیین. لە نێو ئەو ڕۆمانە، کارەکتەرێك بەناو و جلوبەرگ و هەڵسوکەوت نێرانە و لە ڕووی بایلۆجییەوە هەرزەکاریکی مێیینە. هەمیشە لە نێو ترس دەگوزەرێنێت و لەبەر ترس ڕادەکات و لە ماڵ و خێزانەوە دەترسێندرێت و لە ناخیشەوە ترسی هەیە لە جەستەی خۆی و هەڵسوکەوت و کۆمەڵگە و دەوروبەر. لە نێو ئەو ژمارە زۆرەی قوربانییانی ئەم شارە، ئەمە نموونەیێکە، چیرۆکی ئەو ناخەژێنە. دایکێکی میهرەبان (دایکی ئاسۆ)، لە پرۆسەی ئەنفال بە پەڕجۆی خۆفرۆشێك ڕزگاری دەکرێت و دوای نەمانی هاوسەرە ئەنفالکراوەکەی دەبێتە ژنی عومەری شەهلا. لە کیمیابارانکردنی هەڵەبجە و لە ڕێگەی ئاوارەیی بە دووگیانی گیان لەدەستدەدات. ئەمە دەبێتە قوربانی سیاسەتی ڕژێمێکی بێگەن و مرۆڤێکی هەناو بێگەنی وەك عومەری شەهلا. لەم ڕۆمانە هەمیشە قوربانییەکان، قوربانیین. بڕوانە:

1. عومەری شەهلا، قوربانی دەستی ڕژێمی بەعس.
2. حەسەنی سمێڵ قیت و دایکی ئاسۆ و قوربانی دەستی عومەرن.
3. ئاسۆ، قوربانیی دەستی دایك و زڕباوك و باپیری.

بەشی هەرەزۆری کارەکتەرەکانی نێو ئەو ڕۆمانە (عومەری شەهلا و باوکی عومەر و حەسەنی سمێڵ قیت و ئاسۆ و دایکی ئاسۆ و سەلماخانم و دایە خەجیجە و سێوەر و ژێهات و هەیاس و هەواسی لانەواز و مەردوخ و ...هتد.) هەریەك بە شێوەیەکی جیاواز دەبێتە قوربانیی ئەوی دیکە. لە لایەکی دیکەوە، سیاسەتی پاوانخوازی و نەتەوەپەرستی باڵاش، شارێك نغرۆی مەرگ دەکات و نەتەوەیەك ئەنفال دەکات و هەزاران مرۆڤی بێتاوان دەکاتە قوربانیی سیاسەتی هەڵەکانی خۆیان. لە ڕووی کۆمەڵایەتیی و کۆمەڵناسییەوە، کەسی خۆفرۆش و جاش و خیانەتکاری وەکوو عومەری شەهلا، بۆ ڕازیکردنی سەرووی خۆی و چەورکردنی گیرفانی خۆی، دۆست و برای خۆی دەفرۆشێت و بە گرتن و کوشتنی دەدات. دەسهەڵات و ڕژێمە بۆگەنەکان ئەوها مرۆڤەکان لەیەکدەکەن و بەریاندەدەنە گیانی یەکتر. حکومەتە یەکلەدوای یەکەکانی عێراق، هەمیشە بە بەرنامە و پیلانی تۆکمە، بە هاوکاری کۆیلە و خۆفرۆش و چاوساغەکانی، هەوڵی لەنێوبردنی کوردیان داوە و بۆ ئەمەش ڕووداوە مێژوویەکان زۆرن. ئەگەر لە دەسهەڵات و ڕژێم و حزبی بەعس بگەڕێین. کە کورد هەمیشە قوربانیی دەستی زوڵم و ستەمی ئەو ڕژێمە بووە. لە لایەکی دیکەوە ئەم زوڵم و ستەمە شۆربوویتەوە بۆ نێو کۆمەڵگە و دابونەریت و خێزان و ماڵ و باوك و دایك و براگەورە و ...هتد. هەموو ئەمانەش ڕۆڵیان هەیە لە بەکۆیلەکردن و دەستەمۆکردن و لە قاوغدانی یەکتر. دایکی ئاسۆ و دایکە خەجیجە دوو ژنی بێتاوان و قوربانیی دەستی دەسهەڵات و پیاوێکی خۆفرۆشی وەکوو عومەری شەهلا. ئاسۆ لە ماڵەوە دەبێتە قوربانی دەستی دایك و زڕباوك و باپیری. ئەو وەك کارەکتەرێکی بێدەسهەڵات هەمیشە لە ترس و لەرز و دوودڵی و گومان دەژیت و سوکایەتی پێدەکرێت لە ڕێگەی زڕباوکییەوە. قوربانییەکی دیکەی ئەو قوربانییبوونی بە ڕەگەزی مێینە و بە کوێرکردنی مێینەی ئەوە. پۆشینی جلوبەرگی پیاوانە و ڕەفتاری نێرانە و وەك ئەوەی کچبوون مرۆڤ نەبێت. حەز و شەهوەت و مێینە و خەون و ئاواتەکانی دەبێتە قوربانیی خەونی خێزانەکەی. هەمیشە عومەری شەهلای زڕباوکی، وەك کابووس و تارمایی لەگەڵی دەژێت و ترس و خەم و شەرم دەبێتە ناسنامەی ئەو. ئەو لە بەرگێکی پیاوانە دەچەوسێندرێتەوە و لە ژیانێکی دۆزەخانە دەژێت و دەمرێت.

مرۆڤ، کاتێ باسی هەڵەبجە دەکات، یەکسەر خەیاڵی بۆ عومەر خاوەر، مرۆڤە میهرەبانەکەی ئەو شارە دەچێت. وەڵێ لەو ڕۆمانە هەر لە دەسپێکی ڕۆمانەکەوە، عومەر شەهلایێکی خۆفرۆشت لێت دەبێتە تارمایی و سێبەر بەدواتەوە هەنگاو دەنێت و بەدزییەوە سەیرت دەکات. بۆیە وەك خوێنەرێ دەکەویتە ژیر کاریگەری ئەو و دەبیتە قوربانیی و تۆش وات لێدێت وەك ئەو خراپ بیت. بەدەست خۆت نییە و دڵت ڕقهەڵدەگرێت و ئەگەر بیدۆزیتەوە، بۆ سێودوو دەستی بنێتە قوڕگی و بیخنکێنیت و تۆڵەی کارەکتەرەکان و هەڵەبجە و قوربانییەکانی لێبکەیتەوە. وەڵێ مرۆڤی وەك ئەو هەمیشە ئامادەیان هەیە و لە نێوماندا دەژین و ئێمە دەکەنە قوربانی خۆیان.
ڕۆمانەکە، هەڵەبجەیە، ڕاکردنە، خۆحەشاردانە، هاوارە، خنکانە، گریانە، ئاوارەبوونە، دابڕانە، زامداربوونە، خوێنە، مەرگە، دۆزەخە، ڕۆژی حەشرە! بۆیە ڕووداوەکانی نێو ڕۆمانەکەش، چرکەساتی ئەو ڕووداوەمان بۆ دەگێڕێتەوە. وێنەکان بە جوانی نیشان دەدات، وەڵێ ناخهەژێن و تراژیدیان. بینینی ئەم دیمەنانە لە فیلیمێکی سینەمایی دەچێت و دەتخاتە نێو ڕووداوە پڕئازارەکان، هاوڕێی خەم و فرمێسکڕشتن.
“لە پشتی ئەم پیکەبە دەرزیت هەڵدابایە بە عەرزی نەدەکەوت. ل41”
“ئێمە تەنیا دەمانتوانی بناڵێنین، هەرچی دەتبینی دەستی بە سکییەوە گرتبوو و ڕای دەکرد و دەیناڵاند، ژن و پیاو منداڵ و مریشك و کەڵەشێر و سەگ و پشیلە و هەر هەموو… ل42”
“هەورێکی چڕکن بەری ئاسمانی گرتبوو، گەواڵەی ڕەش دەتگوت پەڕی قەڵەرەشن، مەرگ سواری سەر پشتی شاربببوو و ئاوازی ترس و بیمی دەچڕی. ل50”
“ناو کۆڵانەکانی شار پڕ بوون لە تەرمی قوربانییان، هەموویان گرمۆڵە بووبوون و خۆیان وێکهێنابووەوە… ل51”
“مەرگ “عەنەب”یش جوویبوو و دەری دابووەوە، تا چاو بڕی دەکرد تەرمی مرۆڤ بوو. ل93”
“دەنگی تەقینەوە و زرمەی بۆمباکان ئەو ناوەیان هینابووە هەژان و دار و بەرد و گیا و دووکەڵێکی چڕ بەری ئاسمانی گرتبوو…ل129”
بەڕاستیی ئەم ڕۆمانە، ڕۆمانی خەم و گریان و ئاخهەڵکێشان و بەزەیی و سەفەرکردنە بە تونێڵی خوێن و مەرگ، مەرگی مرۆڤە بێتاوانەکان. مەرگی گیانەوەر و سروشت و زەوی و ئاسمان. (2)

ئەم ڕۆمانە، ڕۆمانێکی جوان و شایستەی خوێندنەوەیە. ڕۆمانووس بە سەلیقەیەکی وردەوە دیمەنەکان و ڕووداوەکانی بۆ ئێمەی خستۆتە ڕوو. لە ڕووی هەندێك ڕووداوەوە کەوتۆتە هەڵەوە. با سەرەتا لە قسەیەکی ئاسۆوە دەستپیبکەین، کە دەڵێت: "تا بەرەبەیانی ئاوارەبوونمان، کە ڕێك دەبووە دووساڵ، ئەو مێردی دایکم بوو… ل98"

کارەساتی هەڵەبجە لە 16/3/1988 ڕوویداوە. پێش دوو ساڵ دەکاتە سالی 1986 کە دایکی لە لایەن عومەری شەهلاوە مارەکراوە و کردوویەتی بە ژنی خۆی. دوای ئەوەی لە پرۆسەی ئەنفال و زیندەبەچاڵکردن بە هاوکاری ئەو خۆفرۆشەوە بە فێڵ ڕزگاری دەکات و دەیکاتە ژنی خۆی. واتە ژنەکە لە بنچینەدا کەرکووکییە و لە پرۆسەی ئەنفالی (کەرکووك) یان (گەرمیان) تووشی ئەم ڕووداوە هاتووە. ئەگەر بڕوانینە قۆناغەکانی ئەنفال*، کە خۆی لە هەشت قۆناغ دەگرێ. قۆناغی یەکەم لە مانگی شوباتی 1988دەستپێدەکات و لە مانگی ئەیلوولی هەمان ساڵ لە بادینان کۆتایی دێت. لە قۆناغی سێیەم ئەنفالی گەرمیانە لە 7ی نیسان دەستپێدەکات و لە 14ی نیسان زیاتر لە 20 هەزار مرۆڤ بوونە قوربانیی و زۆرجاریش بە ئەنفالی ڕەش دەناسرێت بە هۆی بوونی قوربانیی زۆر. قۆناغی چوارەم، کە ناوچەی کەرکووك و چەند شار و ناوچەیەکی گرتەوە لە 3/5 تا 8/5 پرۆسەکە بەڕێوەچوو. ڕۆمانووس کەوتۆتە هەڵە و یان شارەزایێکی باشی لە سەر قۆناغەکانی ئەنفال نەبووە. دەبینین دوو ساڵ بەر لە کارەساتی هەڵەبجە، پرۆسەی ئەنفال دەستی پێنەکردبوو. یان دامانا ئەنفالی کەرکووك یان گەرمیان، ژنەکە ڕزگاری بووە. دەبینین ئەم دوو قۆناغە دەکەوێتە دوای کارەساتی کیمیابارانکردنی هەڵەبجە. لە لایەکی دیکەوە لە دوای کیمیابارانکردنی هەڵەبجە و ڕۆیشتن و ئاوارەبوون، دیارنەبووە چەند کەس لەم کارەساتە بوونە قوربانیی. کەچی ئەو دەڵێت:

"ئیمە پێنج هەزار و چوارسەد کەس بووین، کە لە نێو سەری هەر یەکێکیاندا، سەد و هەشتا و دوو هەزار درەخت دەبڕدرانەوە. ل124"

"لە ئاسمانی بان سەرمان دەنگی شەقەی باڵی پێنج هەزار و چوار سەد باڵندە دەهات، کە هەموویان بە ڕەوە بەرەو هەڵەبجە دەفرین"

بۆیە ئەم زانیارییە بۆ سەرەتای ڕوودانی کارەساتی هەڵەبجە دیارنەکرابوو، دوای ماوەیەکی زۆر، قوربانییانی ئەم کارەساتە بە پێنج هەزار کەس خەمڵێندرا، لەوکاتە کەس نەیدەزانی پێنج هەزار و چوار سەد کەس بوونەتە قوربانیی و دیسان ئەم ژمارەیەش هەر هەڵەیە. مرۆڤ لە ڕاکردن و بەجێهێشتنی شار بوون، هەموو شوێنێك هەر تەرم بوو، ئەم کارەکتەرە چۆن زانی ئەم هەندە مرۆڤە مردوونە. لەم ڕۆمانە ڕوودانی کیمیابارانکردنی هەڵەبجە باس دەکات، ساتی

ڕووداوەکە بۆ ئێمە دەخاتە ڕوو، زەمەنی ئەوکاتی ڕووداوەکە. ناکرێ زانیاریی ئێستا و ئامار و داتای ئەو چەند ساڵەی کە باس لە ڕووداوەکە دەکەن بخرێتە ڕوو. لە لایەکی دیکەوە لە کاتی کیمیابارانکردنی هەڵەبجە. ئەم کارەساتە لە نێو پرۆسەی ئەنفال دابووە، هێشتا ئەنفال کۆتایی نەهاتووە و چۆن زانرا 182 هەزار کەس بوونەتە قوربانیی.

“هەمووتان سەیری ئەم درەختانە بکەن، کە زیاتر لە سەد و هەشتا و دوو هەزار درەخت دەبن، کە هەر یەکێکیان بە ڕازێکەوە، بە کلیلێکەوە هاتوونەتە ئێرە…ل117”

گریان قوڕگی کاك هەیاسی گرتبوو و بە دەنگێکی نووساوەوە گوتی: “هەمووان بیریانە، کە ئێمە پێنج هەزار و چوارسەد کەس بووین. ل64 “

ئەگەر وەك مێژوو، بە دیدە و بە داتا و بەڵگەنامە و ئامار، سەیری کارەساتی ئەنفال و پرۆسەی ئەنفال بکەین، ئەم ئامارە ڕاستە و بگرە زیاتریشە. بەڵام ئەم زانیارییانە بۆ ئەم چیڕۆکە ڕاست نین، چونکە بەشیکیان ڕووینەداوە. ئەو سات و زەمەنەی چیڕۆکەکەی تێدا دەگێڕدرێتەوە‌ و ئەو ئامارەش بەردەست نەبووە و هیشتا نیوەی پرۆسەی ئەنفالیش دەستیپێنەکردووە. وەکوو ڕووداو، ئەنفال و هەڵەبجە دوو کارەساتی گەورەن لە میژووی ئێمەدا. ڕەنگە ڕۆمانووسیش ئەوەی ویستبێت و ڕووداوی ئەنفال و هەڵەبجە بەیەکەوە ببەستێتەوە و ڕووداوی ئەم چیڕۆکەش وا بخوازێت. بەڵام ئەو ڕاستییەش هەیە، ئەو زۆر سەرکەوتووانە ئەو ڕووداو و دیمەنە ناخهەژێنانەی ئەو سەردەمەمان بۆ دەگێڕێتەوە؛ وەك بڵێی خۆی کێژۆڵەیێکی هەڵەبجەیی بێت، کامیرایێکی لەسەرشان بێت و ئەو سات و ڕووداو و کیمیابارانکردن و مەرگەساتی ئەو شارە و دەڤەرەکەمان نیشان بدات. خەم و ئازار و مەرگەسات و خوێن و هاوار و ناڵەی برینداران و لاشەی بینازی قوربانییان دەخاتە ڕوو. ئەو قوربانییانەی بوونە قوربانیی دەسهەڵاتێکی زاڵم و هۆڤناك.

یاسین برایم

سەرچاوە و پەراوێز

1. ڕۆمانی قوربانیی ژمارە 256، گەلاوێژ نەزەریان، وەرگێڕانی: ڕێباز مستەفا، چاپخانەی هێڤی، چاپی یەکەم، هەولێر، 2022.

- قناغەکانی ئەنفالم ئەزبەرکردوون و بیە نەگەڕامەوەتەوە ب چ سەرچاوەیك.

وامکی پوخت ب شاخوان شش… درسیم پشوا

[ب خوندنوی ئم ابت کلیکی ئر بکن…]

[DarsimDebagaey_welamDownload]

ئپراسینی حاجی ئمران ستای سزادان ب کمکوژی-2-… علی محمود محمد

بشی دووم

لسر ئپراسینی فجری دوو ناسراو ب هرشی حاجی ئمران دبوای ئستا کمك زانیاری ل بردستدا بوایا, ک ب راق کردنی هم لاینی ئپراسینک پویستن, وامی هموو ئم پرسیاران ب سانایی ل ئرشیفدا ک دکرن, ئرکی پارتیی ستا داوای لبوردن بکات لو نکی کردنی ل بشداریکردنی ل ئپراسینک تا هنووک کردویتی, ب دوایدا راستییکان ئاشکرا بکات سبارت ب پرتکی واژکراوی نوان پارتی و ئران ب ئنجامدانی ئپراسینک و ئو هرش سربازیی هاوبش, ئایا ئندزیار و خاوند بیرکی کارک ک بوو؟ ئدی واژی رکوتنامک ک کردی؟, برپرسی سیاسی و

دیبلۆماسی و سەربازییەکانی کێن؟, هێزەکانی بەشداربوو کامانەن ؟, چەند بوون ؟ لەسەر چی ڕێك کەوتن؟, چۆنیەتی ئەنجامدانی ئەو کارە سەربازییە ؟؟ رووداوەکانی ناو بەرەکانی جەنگ؟, دەستکەوت و زیانەکانی پارتی؟, قوربانی و بریندار وشەهیدەکان, کاریگەری ئۆپەراسیۆنەکە لەسەر ناوچەی جەنگەکە؟, زیانی گیانی و مادی هاووڵاتیانی سقیلی ناوچەکە؟, ڕۆڵی پارتی و فەرماندەکانی لە پەلامارەکە ؟؟, چۆنیەتی بەشداریردنیان لە ئۆپەراسیۆنەکە؟ بەشدار بوون لە بەرەکان یان تەنها کاری چاوساغی و هەواڵگریان دوور بەدوور دەکرد؟, هەڵوێستیان لە سەر پێشمەرگەکانی ڕۆژهەڵات چی بوو؟, پابەندبوونی ئێران بە رێکەوتنەکانەوە؟ سەبارەت بە هەموو ئەم پرسیارانە نە بە بەڵگە نامە وە نە یاداشتنامە و وتاری بەرپرسانی بەشدار بووی ئۆپەراسیۆنەکە, وە هەڵسەنگاندنی لە کۆنگرەو کۆنفرانسەکاندا…هیچ زانیاریەك لە بەردەستدا نییە, بۆیە لێکۆڵینەوە لە سەر ئەم پەلامارە بەهۆی ئازاد نەکردنی زانیاریەکانەوە زۆر سەختە, ئەباڵیش لە ئەستۆی پدك ە, نەبوونی هەموو ئەم زانیاریانەو شاردنەوەیان لە مێژوو وامان لێ ناکات بڵێین پارتی بەشداری ئۆپەراسیۆنەکەی نەکردووە, وەك خۆیان بانگەشەی بۆ دەکەن, بەڵکە نووسراوەکانی ئێرانی و بیانی و ئاماژەکانی کەسایەتیەکان ناوخۆو خەڵکی حاجی ئۆمەران دەیسەلمێنن پارتی بەشدار بووە.

ئامانجی پارتی چی بوو لە بەشداریکرنی؟

پارتی دیموکراتی کوردستان بە بەشداریکردنی لە ئۆپەراسیۆنی فەجری 2, لە لایەکەوە دڵسۆزی خۆی سەلماندەوە بە کۆماری ئیسلامی ئێران کە لەو کاتە پەیوەندیەکانیان لە مانگی هەنگوینی شیرنتر بوو, لە ڕێگەی ئەو کارەوە شەرعیەتی مانەوەی لە ئێران و هاوکاریکردنی لە لایەن کۆماری ئیسلامییەوە توندوتۆڵتر و تازەکردەوە, کە لەو رۆژگارە دەرکردنی پارتی ببوە خاڵێکی بەرنامەی هێزەکانی رۆژهەڵات لە گفتوگۆکانیان لە گەڵ کۆماری ئیسلامی ئێران, هەروەها پێشتر لە ناوچەکانی پیرانشارو شنۆو تەرگەوەڕو مەرگەوەڕ زۆر چالاکی هاوبەشیان لە گەڵ کۆماری ئیسلامی ئێران ئەنجام دابوو, ئەو چالاکیانە بۆ کۆماری ئیسلامی ئێران لە ریزبەندی ناوخۆیی بوو, لە لایەکی دیکەوە پارتی دەیەویست تۆڵەی خۆی لە ینك بکاتەوە کە 86 رۆژ لەو پێش لە دوا سەنگەر لە قەڵناقاو پشت ئاشان دەرکران, شەڕی حاجی ئۆمەران هاوکات بوو لە گەڵ شەڕێکی دی بەناوی قەندیلی 2, کە ناوچەکانیشیان هاوسنووری یەکترن کە ناوچەی دەشتەوە.

ئەمەو دەقەری حاجی ئۆمەران ناوچەیەکی ستراتیژی سەربازی گرنگ و ناوچەی قەڵەمڕەوی ینك بوو وەك پشتیوانی جەماوەری, لە هاوسنوور بوو لەگەڵ ناوچەکانی قەڵەمڕەوی پارتی و حسك, پارتی بەسانایی دەیتوانی پاش جەنگ کۆنترۆڵی ناوچەکە بکات و بیخاتە سەر ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی خۆی, کە شوێنی سەرکردایەتی پارتی بوو لە بزاڤی چەکداری ئەیلولدا, هیلتەرمان ئاوا باسی ئەم لایەنەی ئاماژەمان پێی دا دەکات ((پەیوەندی توندوتۆڵی نێوان ئێران و پارتی دیموکراتی کوردستان, بە جارێ عێراقییەکانی نیگەران کردبوو, لە پاش هەرەسهێنانی شۆڕشی بارزانی لە ساڵی1975دا, سەرکردایەتی پارتی دیموکراتی کوردستان (کە لە مەلا مستەفاوە چووبووە لای ئیدریس و مەسعودی کوڕی) بە ئاوارەیی لە ئێران دەژیان, دەستدرێژی عێراق, هیوای بە (پ د ك) پەیدا کردەوە لە ساڵی1983دا پاڵپشتییەکی چالاکانەی شەڕی هێزەکانی ئێرانی دەکرد وەك ڕێنماو شارەزایی زانیاری تەواوی بارزانیەکان, بە تایبەت لەسەر ناوچەی عەشیرەتی برادۆستی کە هاوسنوور بوون لە گەڵیان, یارمەتییەکی گەورە بوو بۆ ئێرانییەکان, کە توانیان لە کۆتایی تەمووزدا حاجی ئۆمەران و دەوروپشتی بگرن, کوردەسمان واگنەر ڕاپۆرتی ئەوە دەدەن کەوا ئێرانیەکان لەو کاتەدا نزیکەی دە میل هاتوونەتە ناو خاکی عێراقەوەو “سەربازگەی حاجی ئۆمەرانی سەر بە فەیلەقی یەك, بەرزاییە سەرەکییەکان و بنکەکانی تۆپخانە لە ناوچەکەدا, نزیکەی 43گوندی کوردنشین, بنکەیەکی سەرەکی حدکا و زۆربەی کەلو پەل و تفاقی جەنگیی حدکایان گرت” کارێکی ژەهراوی- یۆست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە ساڵەح تۆفیق-کۆمپانیای ئاوێنە ل39)).

هاوکات پارتی لەو کاتەدا دەیەویست کێشکەیەکی دیکەش بە هەمان بەرد بکوژێت ئەویش لێدانی عەشیرەتی برادۆستە, کە ناوچەکانیان هاوسنووری ناوچەکانی فەجری دووە, بە پێی بۆچونی هیلتەرمان ((هێرشی حاجی ئۆمەران هەلێکی بۆ پدك ڕەخساند حساباتی خۆی لەگەڵ عەشیرەتی برادۆستدا یەکلا بکاتەوە, کە ناحەزییەکی کۆنیان لە نێواندا بوو, بەهۆی پێگەی ئەم عەشیرەتەوە لە نێوان قەڵەمڕەوی بارزانی و سنوری ئێراندا. میلشیاکانی برادۆست بە پشتگیریی بەغدا ڕۆڵێکی بەرچاوی بەرگریکردنیان بینی لە ناوچەی عەشیرەتەکەیان. بە پێی سروشتی سیاسەتی کوردی, ئەوە بوو کە دوژمنایەتی پدك بۆ عەشیرەتی برادۆستی و دژایەتی مێژوویی نێوان پدك و ینك, هاوپەیمانییەکی تەکتیکی لێکەوتەوە یەکەم لە نێوان ینك و برادۆستییەکان و دواتر لە نێوان ینك و ڕژێمی بەغدا – کارێکی ژەهراوی- یۆست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە ساڵەح تۆفیق- کۆمپانیای ئاوێنە ل118)).

هەروەها هەمان ئۆپەراسیۆن لەکەوتەی دیکەشی لەکەوتەوە بەهۆی گرتنی بنکەکانی دیموکرات لە حاجی ئۆمەران ((حاجی ئۆمەران ناکۆکی ینك و پدکی قولـِتر کردەوە, پەیوەندی بەهێز بوو لە گەڵ قاسملوو – کارەکی ژەهراوی- یەست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە ساڵح تەفیق- کۆمپانیای ئاوێنەل42)).

حاجی ئۆمەران ینکی بەرەو گفتوگۆ برد

ئۆپەراسیۆنی حاجی ئۆمەران یاخود فەجری دوو, نەیارانی ئۆپەراسیۆنەکەی یەك خست, هەر ئەمەش وایکرد دوای شکستەکە بە ماوەیەکی کورت گفتوگۆی بەعس لە گەڵ ینك ئاشکرا ببێت و ئاگربەس رابگەیەنن, هەرچەندە پەیوەندییەکان بە ماوەیەك پێشتر دەگەڕێتەوە” … رژێم لە کانوونی دووەمی 1983دا لە ڕێگەی عەبدوالڕەحمان قاسملووەوە بە نهێنی کەوتە گفتوگۆوە لە گەڵ ینك – کۆمەڵکوژی کورد لە جەنگی ئێران- عێراقدا, عادل سدیق عەلی, 2018, ل 105 ″ , لە مانگی فیبریوەری هەمان ساڵ شاندی بەعس لە سەر سنوور بینراوە.
پارتی لەو کاتەدا ململانێ و شەڕی توندی لە گەڵ حدکا هەبوو, ئەوەش بە بەشێك لەو جەنگە هاتە ژماردن, لە ساڵی 1979ەوە لە گەڵ یەکدا چەند خولی شەڕی قورسیان ئەنجام دابوو, تا گەیشتە ئەوەی پارتی بەشداری لە هێندێك شەڕی گرتنەوەی شارو ناوچەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بکات, هلتەرمان ئاوا باسی ئەم لایەنە لە جەنگەکە دەکات ((یەکەمین تەمارکردنی هێرش و پەلامارەکانی گاز بۆ شێوەیەکی ورد و تەکمە, لە تەموز و ئابی ساڵی1983دا بوو, کاتێك هێزەکانی ئێران و عێراق کەوتنە شەڕێکی سەختەوە لە چیاکانی سەروی حاجی ئۆمەرانەوە, کە شارەچکەیەکی سەر سنوورە لە کوردستانی عێراقدا, شەڕەکە , بەجگە لە هێرشی والفەجر دووی ئێرانی, بەشێوەیەکی سەرەکی مەبەستی دەرپەڕاندنی یاخیبووە کوردە ئێرانییەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستان(حدکا)ی سەر بە عەبدالڕەحمان قاسملوو بوو, پاشان جێگیربوون لەو شوێنەدا کە یاخیبووان چەپیانکردوو بە ناو عێراق پاشەکشەیان کردبوو, لەم هێرشەدا گرووپە ئۆپۆزسیۆنەکانی عێراق دایانە پاڵ هێزەکانی ئێران و بەرچاوترینیان (پ د ك)ی مەسعود بارزانی بوو, لە گەڵ هەندە تاقمی تازە پەیدا بووی فەیلەقی بەدر و میلیشیای چەکداری سەر بە ئەنجومەنی باڵای شۆڕشی ئیسلامی لە عێراق, کە گروپێکی ئۆپۆزسیۆنی شیعە بوون, ساڵی1982 لەسەر دەستی ئێران درووست بوون و بنکە و بارەگاکانیان لە تاران بوو, لەملاشەوە نەك تەنها (حدکا) پاڵپشتی هێزەکانی ئێراقی دەکرد, بەڵکو ئەو کوردە ئێراقیانەی ناوچەکەش کە ناحەزی پارتی دیموکراتی کوردستان بوون و

بە تایبەتی هێزێکی عەشیرەتی برادۆستی کەوا سەرۆکەکەی کەریم خانی برادۆستی موستەشار بوو, دواتر سەدام چەندین جار مەدالیای ئازایەتی پێ بەخشی – کارەکی ژەهراوی-یەست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە سالەح تەفیق-کەمپانیای ئاوەنە(ل38-39))).

ئێران و پارتی پێویستان بە فەجرێك هەبوو!

هەردوولای لایەنی پەلاماردەر” ئێران و پارتی” پێویستیان بەو جەنگە هاوبەشە هەبوو, هەردوولاشیان پێویستیان بە سەرکەوتن هەبوو لەو کات وساتەدا, پارتی بەهۆی سەرکەوتنەکانی ینك بەسەر بەرەی جود لە قەندیلی یەك ناسراو بە قەناقاو پشت ئاشان, بە سەرکەوتنێکی سەربازی دەیەویست سالەژی برینەکە بکاتەوە, چونکە هەیبەت کە بە کاری سەربازی تەکشکا, تەنها بە لولەی تفەنگ دەگەڕێتەوە, هەرچەندە ئەو تەنها لە رووی قەڵەمەوییەوە دەرکرابوو, دەنا زیانە مرۆییەکانی پەلامارەکان زیاتر لە شیوعی و حسك و پاسۆك کەوتبوو. ئێرانیش بە بەرینکردنەوەی بەرەی جەنگ و قەرەبووی زیانەکانی باشوور پێویستی بەم سەرکەوتنە هەبوو تا ورەی هێزەکانی پێ بەرز بکاتەوە, ئەم پێویستییە بووە دەستپێکی مەدەڵێکی کاری هاوبەش لە نەوان هەندێك لایەنی کوردی و ئێران, ئێران وەك سودمەندی یەکەم لەم تاقیکردنەوەیە دەرچوو و براوەی کایەکە بوو.

حسك هەڵوێستی چی بووە لەسەر فەجری دوو؟

بە مێژوو بە وتەی شایەدحاڵێك پێش هێرشەکەی ئێران بەسەر حاجی ئۆمەران, هێزێکی چەند نەفەری پاسداران دێنە کوێستانەکانی هەڵگەرد, لەوێوە پەیوەندی دەکەن بە هێزێکی حسیك وە کە لەو ناوچەیە دەبێت داوای هاوکاریان لێدەکەن, تا مەفرەزەیەکیان بچێتە دێی روستە، دواتر ئاشکر دەبێت کە مەبەستیان لە گەیشتن بەو ناوچەیە تەقاندنەوەی پردەکان بووە لەسەر رێگای هاملتەن بە تایبەت پردی بەرسیرین, سەبارەت بەو داوایە هەریەك لە سەید کاکە و مامۆستا سەعد عەبدوڵا رازی دەبن, بەڵام ئەو هێزەی ح س ی ك کە خەڵکی ناوچەکە دەبن و فەرماندەکەیان شەهید ئەحمەد فەقێ رەش دەبێت لەگەڵ کادیرەکانی حسیك دژ بەو داوایە دەوەستنەوە بە تایبەتیش ئەنوەری سمایل ئاغا, بۆیە هەوڵەی سوپای پاسداران لە تەقاندنەوەی پردی بەرسیرین لەسەر جادەی هاملتەن شکست دەهێنێت, تەقاندنەوەی ئەم پردە ڕۆڵی تەقاندنەوەی پردی زەڵمی دەبینی لە کاتی گرتنی هەڵەبجە لە رووی سەربازییەوە, بگرە بەهۆی هەڵکەوتەی ناوچەکە کاریگەرتریش بوو.

وك كاردانو يك برامبر هاوكارى نكردنيان ل لاين حسكو هزكى پاسداران ئو چند چك دبنو ك بيار بوو بيدن هزكى سيد كاك, ك بريتى بوو ل قناسك و بيكيسيك و چند چككى سووكى تر, بم شوي حسيك ك لو كات هزى يكمى ناوچى هولر بوو بشدارى ئ پراسينك نا بت.

چى وتراو لسر هكارى جينسايدكردنى بارزانييكان؟

بهانى بعس ب نر قِِكردنى بارزانييكان ك ژمارييان 8000 نرين بوو, ت كردنو بوو ل پارتى و سركى ل ئاكامى ئو هرش هاوبشيان ل گ ئرانييكان كرديان ب سر ناوچى حاجى ئمران وگردمند بناوى فجرى دوو ل 20-7-1983 ب ماوى دوو هفت, با بزانين ل روانگ جياجياكانو, ئوانى بشك نين ل ململانى ينك و پدك ب تايبت بيانييكان چى وتراو سبارت ب هكارى ئو پرچ كردار فاشيستانيى بعس.
سامانسا پاور نووسرى ئمريكى ب چك ئرلندى و باوزى پشووى ئمريكا ل نتو يكگرتووكان دت: كوردكان هميش فورستخواز بوون, كاتكيش جنگى ئراق-ئران دستيپكرد, هردوو حيزب سركييكى كورد بون هاوپيمانى ئران. ل سالى 1982 دا يكك لم لاين سركيان (لاينگرى بارزانى) يارمتى هزكانى ئرانيان دا ب گرتنى شاركى سنووريى, ب ناوى حاجى همران. هزكانى ئراق ب شينيى تيان كردو نزيكى 8000 پياوى كوردى سر ب خى بارزانيان دستگيركرد, ل ناوياندا 315 منداڵ هبوون, تمنيان ل نوان هشت و حقد سااندا بوو.
سدام گوتى: خيانتيان ل واتكيان و ل ياسا كرد, ئمش سزايكى تووندمان ب بينو و چوون ب دزخ.” بشى 3 ئمريكا و ئانفال ئنفال و ئامريكا-سمانسا پاور -و. بختيار كريم “.
هرچى يست هلترمان برپرسى پشووى دسيى ئنفال ل ركخراوى هيومان رايتس لو باريو دت: رووداوكانى حاجى ئمران س درنجامى گرنگى لكوتو, ب سزادانى (پدك) ل بر ئاسانكاريى كردنى ب سركوتنى ئرانيكان ل حاجى ئمراندا, ژمى بعس تواوى نرينى سر ب عشيرتى بارزانى اپيچكرد, ك زريان ل پاش هرسى ششى سالى1975ى بارزانيو ناچارى نيشتجى كمگاكانى دورپشتى هولر كرابوون, ل30تموزدا ل نوان 5000تا8000 پياوى بارزانى, ك ژمارى استقينيان ب تواوى نازانرت-گيران و اپچكران و هرگيز جاركى ديك نبينرانو, دوو مانگ دواى سدام حوسن ل وتاردانكدا ب س و دوو وتى:”

ئەوانەی خیانەتیـــان بە نیشتمـــان وپەیمـــان کـــرد و ئێمە بە سـزای
سەختمان گەیاندن و ڕەوانەی دۆزەخمان کرد". ئەم تۆڵە سەندنەوەیە,
بۆ ئاگادارکردنەوەیەکی هاوشێوەی میتۆد و ئەنجامی شاڵاوی ئەنفالی
ساڵی1988ی تێدا بوو, کوشتاری بارزانیەکان بۆ ڕژێم رۆڵی ڕاهێنان و
خۆ ئامادەکردنی بینی بۆ کوردیش خۆی تامکردن و چەشنێکی بچووك بوو
بۆ ئەوەی کە دواتر روویدا (کارێکی کیمیاوی -ل41-42). باشە بۆ
ســەرکردایەتی ئەو پارتـــانەی بـــوونە چاوســـاغی ئێــران بۆ تـــامی
تاوانەکەیـــان نەکـــرد و لەو راهێنـــانە ســـاقیت بـــوون ســـەدام کـــردی,
کوردیان جینۆساید خواردی کرد بە هێنانەوەی ئێران نزیك 20 جاری
دی.

هەردوو ڕێکخـــراوی چـــاودێری مـــافی مـــر□ق و چـــاودێری ڕۆژهەڵـــاتی
ناوەڕاستـــیش بـــاس لەم شەڕە هـــاوبەشەی پـــارتی و ئێـــران دەکەن بەم
شێوەیەی خوارەو ئاماژە بە هۆکاری قڕکردنەکە دەدەن: KDP ئەو دەمە
یەکێك لە کوڕانی بارزانی, کە مەسعود بوو, سەرکردایەتی دەکرد و
هاوپەیمانێتی خۆی لەگەڵ تاراندا زیندوو کردبوەوە و لە ساڵی 1983
دا دەســـتەکانی KDP یـــارمەتی هێزەکـــانی ئێرانیـــان دا لە گرتنـــی
شارۆچکەی حاجی ئۆمەرانی سەر سنوور.

تۆڵەی ئەمەش خێراو کتوپڕی بوو! لە عەمەلیاتێکی لە ناکاودا بۆ سەر
ئەو کۆمەڵگایەی بارزانییە ڕاگوێزراوەکانیان تێدا نیشتەجێ کرابوو
, هێزەکانی عێراق لە نێوان پێنج بۆ شەش هەزار نێرینەیان رفِاند
کە تەمەنیان لە دوانزە ساڵ وەبان بوو. ئەوانە جارێکی تر هەرگیز
نەبینرانەوە بە زۆری وا پێدەچێت کەوا پاش ئەوەی چەندین مانگ بە
دەست بەسەری ماونەتەوە, هەموو کوژراون ((جینۆساید لە عێراقدا و
پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد ,وەرگێڕانی سیامەند موفتی زادە ,
چاپخانەی خاك – ل53)) .

هەر لە پەیوەنـــد بەم دۆســـیەیە رۆژنامەنوســـێکی عەرەب دەنوســـێت"….
ئێران توانیی هەردوو ناوچەی حاجی ئۆمەران (9) لەمانگی تەمموزی
1983 و پێنجوێن(10) لەتشرینی یەکەمی هەمان ساڵدا(3) داگیر□ بکات،
ل□ بەرامبەر ئەوەدا ســەدام حســێن هەستی بەمەترسیی رەوشەکە کـــرد
ل□ بەرەی بـــاکوور، بۆیە بەدوو شـێـــواز هەوڵیـــدا رووبەڕووی ئەو
مەترسییانە □ ببێتەوە: ‏

یەکەم: تۆڵەکردنەوە لەو بارزانیانەی کە پارتی دیموکراتی کوردستان
لە کوردستانی عیراق نوێنەرایەتی دەکردن، بە بیانووی یارمەتیدانی
ئێران □ بۆ داگیرکردنی ناوچەی حاجی ئۆمەران. ‏

لەو پڕۆســـانەی هێزەکـــانی رژێمـــی ســـەدام حســـێن لەســـاڵی 1983دا
ئەنجامیدا، ئەوەبوو هێزەکانی ئەمنی عام (11) و موخابەرات (12)
نزیکەی هەشت هەزار کەسی مەدەنیان لە بارزانییەکان دەستگیرکرد کە

لە کۆمەڵگەی (قوش تەپە)ی نزیك هەولێر نیشتەجێبوونو لەپاش گواستنەوەیان بە ‏لۆرییە بارهـ□گ□کان، سەرجەمیان بەدەستی رژێمەکەی سەدام کوژرانو لەگۆڕە بەکۆمەڵەکاندا ژێرخاك نران(13).
‏هەڵوێستی رۆژنامەگەریی میسری لەبارەی جینۆسایدی گەلی کوردەوە رۆژنامەی ئەهرام بەنموونە د.مەحمود زاید 28/4/2013.
سەدام حوسێن لە وتەیەکدا لە ساڵی 1983 سەبارەت بە هەمان ڕوداو وتی: ئەوانە خیانەتیان لە وڵات و خیانەتیشیان لە پەیمان کرد. بۆیە ئێمەش بە سزای توند و سەختمان گەیاندن و بۆ دۆزەخمان ناردن – ((جینۆساید لە عێراقدا و پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد ,ەرگێڕانی سیامەند موفتی زادە , چاپخانەی خاك – ل107-108) .
دیارە سزادانەکەی سەدام بێ لێکۆڵینەوە بووە, چونکە هێشتا ئۆپەراسیۆنەکە"1983-7-20-1983-8-4″ کۆتایی نەهاتبوو, ئەو دەستیکرد بە دەستگیرکردنیان لە ڕێکەوتی 1983-7-31, هیچ بەڵگەیەك نییە ئەو خەڵک□ سقیلە پەیوەندییان بەو ئۆپەراسیۆنەوە هەبووبێت.
((سەدام لەسەر تەلەفزیۆن وتی ئەمانە خیانەتیان لە وڵات و لەپەیمان کرد و بۆیە ئێمەش بە سزای توند و سەختمان گەیاندن و ڕەوانەی دۆزەخمان کردن- ل204)).((گرتنی بەشێك لە ناوچە ستراتیژییەکانی حاجی ئۆمەران و دەوروبەری و شکستی لەشکری عێراقی لە ناوچەکەدا بەرامبەر بە لەشکری ئ□□ران. ئەمەش بۆ دروستکردنی دووبەرەکی لە ناو بارزانییەکاندا و د□□دان□و□ی ه□قا□ان و هەوادارانی بەعسییەکان و زیندوکردنەوەی دەروون و ورەی روخاوی سەربازانی جەنگی قادسیە)).
((میدل ئیست ۆچ لە پەرتووکی جینۆساید لەعێراقدا و پەلاماری ئەنفال بۆسەر کورددا دەڵێت: هۆکاری گرتنی بارزانییەکان گرتنی شارۆچکەی حاجی عومەران بوو – شێواز میکانیزمی جینۆساید و دیمۆسایدی بارزانییەکان -ر□ک□ار مزوری – ل204کۆنگرەی بەجیهاناساندی جینۆسایدی گەلی کورد-2008-چاپخانەی دەزگای ئاراس)) .
کەواتە بۆچوونێکی هاوبەش هەیە لەسەر ئەوەی فەجری دووهۆکاری جینۆسایدی بارزانییە بێ تاوانەکان بوو, لە هەمبەر هەڵەی پارتێکی سیاسی, خەڵکانی سقیل باجەکەیان داو سزا دران لە لایەن بەعسی فاشییەوە.

خێرا وەرە تا درەنگ نەبووە…
قەسیدەی: ستیڤان شەمزینی

رۆژێک دێت لە ناکاو
رووباری ئەم هەستە وشک دەکا
بارانی ئەم شیعرە چیتر نابارێت
پەنجەرەی ئەم عەشقە ناکرێتەوە
دەنگی ئەم تەمبوورە لە تەمدا ون دەبێت
پەپوولەی ئەم گۆرانییە نابێتە میوان
شەمەندەفەری خەون بە بەتاڵی دەگەڕێتەوە
کەشتی ئارەزووەکان نغرۆ دەبێت
ئەم نوێژە لەسەر هیچ بەرماڵێک دانا بەسترێت
ئەو نزا سپییانە
ئاسمان دەرگا بە ڕوویاندا دادەخا
ئەو کۆترانە لەسەر هیچ گومەزێ هێلانە ناکەن
ئەم چیرۆکە بە ساوایی خۆی دەکوژێت
ئەم داستانە لە ئەرشیفخانە تۆزی لێ دەنیشێ
بەرسیلەی ئەم ژوانە نابێتە هێشووە ماچ
ئەم حکایەتە وەک شوشەیەک هاڕە دەکات
ئەم کۆڵانە
چیتر رەشەبا بە نهێنی تێیدا گوزەر ناکا
ئەم زریانە لەنیوەی رێدا قورگی وشک دەبێ
دەڤەری ئەم وجودە
سەرخۆشێکی عاشقی تێدا نامێنێت
ئەم گۆزەیە ئیدی گوێی لە هاژەی شەراب نا بێ
ئەم دڵە لە شەڕی ئەویندا بە ساغی نایەتەوە
خێراکە تاکو درەنگ نەبووە
پێش ئەوەی لە مەراسیمێکی بێدەنگدا
تەرمی ئومێدەکانم بە خاک بسپێرم
بەرلەوەی دوا مژ لە جگەرەی تەمەن بدەم
بەرلەوەی لە پەیژەی فەنتازیاوە
بەرببمەوە خوارەوە
بەرلەوەی پەرداخی پێکەنینم بڕژێت
بەرلەوەی دوا دێڕی کتێبی فیراق بنووسم
بەرلەوەی نێرگزی شیعرەکانم سیس ببنەوە

بەرلەوەی جانتای چاوەڕوانیم
پڕ ببێت لە خەفەت
بەرلەوەی رەزی بیرکردنەوەم ببێتە سوتماک
بەرلەوەی پرچی نیگا ئاگراوی□کانم بئاڵۆزکێ
بەرلەوەی سیمای سپی دڵنیاییم رەش دابگەڕێ
بەرلەوەی ژیان لە دەممدا تامی مردن بدا
وەرە وەک بازێکی بەختەوەر
لەسەر شانی چارەنووسم بنیشەرەوە
لە چاوەکانمدا بەختی خۆت بخوێنەرەوە
لە نێو لەپی دەستەکانمدا بنوو
لە پەنا لێوەکانمدا ماڵێک بۆ خۆت چێ بکە
رابردوو بە خەتێکی درشت رەش بکەرەوە
لە نێو سەوزیی رۆحمدا بمێنەرەوە
کە ساڵها یە لەسەر سەوزێتی
لەگەڵ بەهار شەڕیانە
رۆژێک دێت لە ناکاو
دەماری ئەم شێتییە
خوێنی ئازادیی پێدا ناگەڕێ
درەختی ئەم سەرچڵییە
چرۆی تازە دەرناکات
ئەم شاخەوانە غەریبە
ناگاتەوە دامێنی نیشتمان
ئەم تەیرە باڵشکاوە
بە دیداری ئاسمان شاد نابت□وە
ئەم مەرکانە پڕ غەزەلە
لە ناوەڕاستدا شەق دەبات
ئەم کلیلانەی قەدەر
قفڵی زەردەخەنەیان پێ ناکرێتەوە
ئەم کێڵگەیە وشک دەکا
چیتر رووناکی تێدا دروێنە ناکرێ
ئەم شمشاڵە شێدارە
لە سەحرای غەمدا گەرووی دەگیرێ
ئەم سێڵاوە بە جۆشە
لە تینووێتیدا دەخنکێت
ئەم هۆنراوەیەی وەتەن
لە مەنفا گۆڕ غەریب دەبێت
ئەم شارە رووخۆشە

لـە چاوترووکانێکدا د□ بێتە زرێبار
کریستاڵی ئەم ژیانە
ژەنگی مەرگ بەردەبێتە گیانی
ئەم فەرشە هیوادارە
مۆرانەی گریان لەشی دەخوا
ئەم مەشخەڵە
چاوی رەشکەوپێشکە دەکا و دەکوژێتەوە
پردی ئەم خەونە
رێبوارێک پێیدا ناپەڕێتەوە
سنەوبەری ئەم برووسکەیە
هیچ بارانێک بۆنی ناکات
ئەم کەناری بەسەرهاتە
حکایەتخوانێ لەنگەری لێ ناگرێ
شوشەی ئەم رۆحە
بە بێدەنگی ورد و خاش ئەبێت
ئەم شیعرە عاشقانە
بە گەنجی ریشیان سپی دەبێ
ئەم تەلارە مەکربازەی منداڵی
دەبێتە کەلاوەیەکی پیر
ئەم دەربەندی فڕینە
دەبێتە زیندانی باڵ
ئەم گوڵستانە درەوشاوەیە
دەگۆڕێت بۆ زەلکاوی دڕک
ئاپۆرای ئەم خۆشەویستییە
چۆڵ چۆڵ دەبێت
ئەم شەقامە ئاوەدانە
دەبێتە تولەڕێی گۆڕستانێک
ئەم هەناسە پڕ شەماڵانە
تەژی دەبن لە گڕی دابڕان
خێراکە تاکو درەنگ نەبووە
پێش ئەوەی
وەک ماسی□ک
لە دەریا یاخی بم
بەرلەوەی سڵاوێکی گەرم
لە مردن بکەم
بەرلەوەی پشکۆی عاتیفەم
ببێتە خۆڵەمێش

بەرلەوەی ئەژدیهای دەردەداریی
خوێنم بڕژێ
بەرلەوەی شوێن پێی عەشق
لە دڵما بسڕمەوە
بەرلەوەی سکاڵای گوڵ
بگەیەنمە باخ
بەرلەوەی کانییەک لە تریفە
بە مانگ بفرۆشم
بەرلەوەی بچمە پێشوازیی خۆکوشتن
بەرلەوەی بایەقووش
لەسەر پاش□□ژم بخوێنێ
بەرلەوەی توانەوە
لە دوورەوە بمناسێتەوە
بەرلەوەی لە زەریای مەراقدا
ببمە کەشتییەوان
بەرلەوەی لە پەڕاوی سووتاندا
ناوم بنووسرێتەوە
بەرلەوەی فەنابوون
گەنجینەی بەختیاریم تاڵان بکا
بەرلەوەی شەوە سەرخۆشەکانم هەڵوەرن
بەرلەوەی ببمە هاووڵاتییەکی مەلولی گۆڕستان
بەرلەوەی مردن بمگاتێ تۆ وەرە
هەروەک هەورێک بەسەر باڵای ئەوینما ببارێ
لە ئاوێنەکەتدا رووخساری دێوانەییم ببینە
بەرلەوەی مەرگ لەگەڵ خۆیدا بمپێچێتەوە
تۆ وەرە لەسەر رێی عومرم بوەستە
مەهێڵە چیای ئەم خۆشەویستییە
بە کەساسی هەرەس بهێنێت
تۆ توانات هەیە
لەو کاتەی بیر لە فڕین دەکەمەوە
باڵم ببەستیت
لەو دەمەی کەڵکەڵەی خۆکوژیی
تەنگم پێ هەڵدەچنێ
بمخەیتە سەر شاڕێی مانەوە
لە هەستی خۆتدا
دەستەمۆم بکەیت
لەو ئانەی لەشکری غەم

شاهاوم بە دەهەنەت
شمشێری رامووسان بدەیتە دەستم
لەو شەوە هەراسانەی تاریک تاریک دادەم
مژدەی کازیوەی رۆژێکی نوێم پێ بدەیت
بەرلەوەی مردن بمگاتە
تۆ وەرە

بیرەوەریەکانی فەقێیەکی گوومڕا..19… شەماڵ بارەوانی

بەشی نۆزدەهەم

فەقێیەک داوای لێبووردن لە مەهاباد قەرەداغی دەکات..!

لە هەردووك بەشی پێشوو باسم لە ڕوانگەی شافیعی و مەزهەبەکەی شافیعی کرد، سەبارەت بە کومەڵێک بابەت و پرس. ئاماژەم بەوەکرد، کە شافیعی کەسێکی شۆڤێنی بیر و باوەڕبووەو دیوێکی تری پرۆسەی تەعریبە، وەلێ لە ژێر پەردەی مەزهەب و ناوی ئایندا.
گووتمان: شافیعی خاوەنی جیهانبینی و مەزهەبێکی عروبیانە و ڕوانگەیەکی زۆر پاتریارکیانەی دژی یەکسانی جەندەری و دیدێکی دەمارگیرانەی ئایینی و بیرێکی زۆر تەسک و تابۆیت داخراو ناهیومانیستانەیە و ئەو پیاوە ئەقڵیەتێکی شۆڤێنیانەی عەرەبی و ئومەویانەی بەسەردا زاڵە.
مەزهەبەکەیشی، پڕیەتی لە فیقهی بە کۆیلەکردن و بە کەنیزەکردنی مرۆڤ و ڕەوایەتی دان بە سیستەمی کۆلایەتی و بە کۆیلەکردنی مرۆڤ.

بە مەسەلەی میرات و زۆر بابەتی تریش ئەو مەزهەبە، لە ڕوانگەیەکی پیاو سالارانە و لە خزمەتی پیاو بە بەرژەوەندی پیاوەوە نووسراوە.

جا منیش بەحوکمی ئەوەی ئەو مەزهەبەی شافیعیمان لە جوجرە دەخوێند و دەبوا مەتنی(ابی شجاع)و ئەو کتێبەی فەتحولقەریب و مەزهەبە پاتریارکیەکەی شافیعی زورەک لە بەربکەین و زۆر بە حەماسەتەوە، لە لایەک قورئان و ڕیوات(فەرمودەکان)ی پێیامبەری ئیسلامم لە بەردەکرد

و لە لایەکیتریش ئەو مەتنەی ئەبی شوجاع و فیقهی شافیعی. جا بەو هەیەوە کەوتبوومە ژێر کاریگەری ئەو بیرە نێرسالار و مەزهەبە نێرسالاریەی شافیعی.
ئینجا سەبارەت بە هەستی پیاو سالارانە و ڕقی دژە فەمەنیستیم لەسەرەتای فەقەییاتیم، دەمەوێ بەسەرهاتێکی ئەوکاتەتان بۆ بگێڕمەوە.

بیرمە لە قوتابخانەی(محمدیة، للعلوم الشرعیة)، فەقێ و قوتابی بووم، قوتابخانەکە هەرلەناو مزگەوتی (حاجی قەرەک)ی دابوو، لە گەڕەکی ئیسکان، ئەوە ڕۆژێکی دەچووم نان و ماست بکڕم بۆ خواردنی بەیانی فەقەیەکان، لەسەر ڕێگام و لە پێش ماڵێکی پارچە ڕۆژنامەیەکم بینی، لەسەر عەرزێ کەوتبوو.
منیش بە حوکمی ئەوەی کەسێکی زۆر فزوولی بووم بۆ خوێندنەوە و زۆر موتالەعام دەکرد، یەکسەر دەستم دایە ڕۆژنامەکە و هێنامەوە حوجرە، ویستم سەیری کەم بزانم چی تێدایە، چاوپێکەوتنێکی تێدا بوو لەگەڵ ژنە فەمەنیستە و نووسەر و وەرگێڕی کەچکردووی کورد(مەهاباد قەرەداغی)، جا مەهاباد قەرەداغی لەوە گووتبووی زیاتر لە هەزار کتێبم خوێندووە تەوە.

کە ئەوەم بینی، بە فەقەیەکم گووت: واو! کە دەبینم، مەیموون، ئەو ژنە بێ باوەڕە و گڵاو پیس و زەندیقەیە، دەیناسیت؟ گووتی: کێیە؟
گووتم: ئەوەی بێ ڕێزی بە زاتی خودا کردووە و بەو زاتەی گووتووە دیارە:خودا، بۆیە هێندە کەیفی بە ژنان دێت، چونکوو بەخۆی مێیە!

حەققەت من ئەو کات، ئەوە یەکەم جارم بوو شێوە و وێنەی خاتوو قەرەداغی ببینم و پێشووتر هیچ بەرهەم و نووسین و شتێکی مەهاباد قەرەداغیشم ببڕای ببێ نەخوێندبوویەوە.

هەر هێندەم زانی بوو، کە ژنێکی بێ باوەڕە و دژە ئیسلام و دژە خواوەندە، ئەوەشم تەنها لە وتارێکی مەلا(ئی.. سوسەیی) نەبێت لە هیچ شوێنێکی تر نەبیستبوو نەبینیبوو. ئەو مەڵایەی کە ئێستا بە تاوانی تێوەگلان بە پرسی تیرۆر لە زیندان خراوە و حوکمدراوە.

من ئەوکات ئەو پیاوە ئایینیەم زۆر خۆشدەویست و زۆر کاریگەربووم بە وتارە ئاگرین و عاتیفی و توندەکانی و دەمگووت:مەلایەکی زۆر چاونەترس و بە غیرەتە و توندە لە پێناو سەرخستنی دینی خودا و ڕووبەڕووبوونەوەی کافر و تاغوتان لە هیچ کەسێک و لایەنێک ناترسێت.
هەڵبەت مەبەستم لە کافر و تاغوت، حوکومەتی هەرێمی کوردستان بوو!

من ئەو کات فەریکە فەقێیەکی تەکفیری و ڕادیکاڵ و زۆر ناحاڵی و تابەیت نەزان و جاهیل بووم.
جا ئەو پیاوە ئایینیە لەو وتارەی، کە من بە(CD)سەیرم کرد، زۆر بەتوندی هێرش دەکاتە سەر خاتوو مەهاباد قەرەداغی و حەمە سەعید حەسەن و سوکایەتی بەژن دەکات.
شیعرەکە هی حەمەسەعید حەسەنە و خاتوو مەهاباد، خوێندنەوەی بۆ شیعرەکە کردبوو و لە گۆڤاری گوڵان بڵاوبووەوە.
ئیسلامییەکانی هەولێر دواتر دژی مەهاباد قەرەداغی و حەمە سەعید حەسەن ڕژانە سەر شەقام.
من شیعرەکەلێرە دادەنێم:
ژننامە-

لە کن من
ژن هەموو
شاجوانن،
خودایە ببوورە
لە کن من ئافرەتان سەرداری پیاوانن،
لە کن من خوا مێیە،
تەنیا ژن
پەیامی پیرۆزی خوای پێیە،
لە کن من خوا تیشکی جوانیی خۆی
بە ژنان بەخشیوە،
لە کن من هەر کەسە ئافرەتی ناسیبێ
خوای دیوە،
من تەنیا ئافرەتە سەرچاوەی ئەوینم،
من خودا لە ژندا دەبینم،
مامانی هەنراوەی من ژنە،
لە کن من ژین بە ژن مردنە،
من لەسەر شاباڵی هەوری ژن
دەگەمە بارەگای خوای مەزن.
حەمەسەعید حەسەن
١٣ی ١٢ی ٢٠٠٢).

جا بەهەی ئەو شیعرە و وتارەی مەلاوە، من لەو ساوە، ڕقێکی زۆر ئەستوور و نەفرەتێکی بە ئەندازە، لە دڵ و دەروونم دا، لە بەرامبەر مەهاباد قەرەداغی و بزووتنەوە فەمەنیستەکان و تەواوی ڕێکخراوەیلی مافەکانی ژنان، چەکەرەی کرد.

جا کەئەوەم بینی بە تووڕەییەوە گووتم، هەی کافر و زەندیک، هەی دووژمنی ئایین و خوداوەند، هەی گڵاو پیس.

تۆ هەزار کتێبت خوێندووەتەوە، بەڵێن بێت من پێنج هەزار کتێب بخوێنمەوە، تۆ بە دژایەتی کردنی ئیسلام و حەقیقەت و ڕێگای خوداوەند، منیش لە پێناو سەرخستنی ئایینە پاکەکەی ئیسلام و بەرپەرچدانەوەی تۆ و هاوبیرە بێگانەکانت(داوای لێبووردن لە ڕۆحی خاتوو مەهاباد قەرەداغی دەکەم).

هەڵبەت،دواتر زەمان هاتوو و ڕۆیشت، هەزاران کتێبم خوێندەوە و لە نێو ئەو کتێبانە، کۆمەڵێک لە بەرهەمەکانی مەهاباد قەرەداغی بوون.
لە نموونەی:
-ساڵێک لە دۆزەخ- بیرەوەری زیندان(بیرەوەری)

- کۆچ(ڕۆمان)
-ئەڤین ئاوی ژیانە(ڕۆمانە شیعر)
-سوید و کوردستان مەرگی مرۆڤ و نیوەک(کورتە چیرۆک)
-هاژەی ڕۆح(شیعر)
-باڵندە بەفرەکان(شیعر)
-میدالیا(شیعر)
نەخشەی دوا ڕۆژ(شیعر).
ئینجا ڕۆمانەکانی نەوال ئەلسەعداوی، فەزیلە ئەلفاروق، فاتیمە مەرنیسی، بەرهەمەکانی غادە ئەلسەمان، ڕەگەزی دووەمی سیمۆن دیبەڤوار..تاد.
…
١-سوپاس بۆ نووسەر و ڕووناکبیری کورد، مامۆستا:حەمەسەعید حەسەن، کە لەڕێگای نامەی چاتەوە، دڵنیای کردمەوە، کە شیعرەکە هی ئەوە.
٢-سوپاس ئەمین محەمەد، هاوڕێی سەردەمی فەقێیاتیم، کە هەم شیعرەکەی حەمەسەعید حەسەنی بۆ ناردم و هەم ئەرکی کێشا، دووبار ڤیدۆی وتارەکەی مەلا(سوسەیی)بە لە یوتێب دۆزیەمەوە وبۆی ناردم وجارێکیتر سەیرم کردەوە.

کوردو تەوەگلان بە جەنگی عێراق ئێرانەوە-1-...عەلی مەحموود محەمەد

بەشی یەکەم...

بەهۆی جەنگی ئێران – عێراقەوە دەرفەت ڕەخسا بۆ حکومەتی عێراقی پەلاماری دەندانەی کوردستان بدات, بە بەهانەی تەوەگلانی بە جەنگەوەی پارتی, یەکێتی, حسك, بزووتنەوەی ئیسلامی, حیزبوڵڵا بەهەردوو باڵەکەیەوە, بە هێنانی پاسدار بۆ ناوەوەی باشووری کوردستان, لە ئێرانیش جەنگەکە ڕێگای بۆ سەرکوتی گەلانی ئێران و ئۆپۆزسیۆن خۆشتر کرد.
ئەم هێزانە جەنگەکەیان بە نیعمەت دەزانی و دروشمیان گەرمکردن و درێژەدان بە جەنگ بوو, نەبووە هێزێکی سیاسی پشتیوانی لە جەنگ بکات کە روباری خوێنی لە بەر دەڕۆیی, لە ئەمان نزاو تکایان درێژەدان بە جەنگ و هەڵسانی لافاوی خوێن بوو.
هەموو جەنگەکیش ئەنجامەکەی کۆتاییە, کە جەنگی ئێران-عێراق کۆتایی هات, بەهۆی تەوەگلانیان بە جەنگەکەوە, کوردستانێکی ویچرانکراوو تەعریبکراو, گەلێکی قڕکراوو زیندانیکراو لە ئەردوگاکان, بزووتنەوەیەکی چەکداری هەرەسهاتوو مایەوە.

فەجری دوو راهێنان بۆ جینۆسایدی کورد

ئۆپەراسیۆنی فەجری دوو واتا ئۆپەراسیۆنی حاجی ئۆمەران بووە سەرەمەشقی جەنگە هاوبەشەکان, ڕێی راهێنان و ئەزموونی گێڕا بۆ ئەو جۆرە تەرزە لە چاوساغی و جەنگی هاوبەش, چ بە شێوەی هاوبەشی ئەم لایەنانە لە گەڵ ئێران, وە کاردانەوەی عێراق لە هەمبەر جەنگە هاوبەشەکان و دەست نەپاراستن لە خەڵك لە بەرامبەری, کە بە دوایدا کوشتاری بارزانییەکان لە لایەن بەعسەوە هات, کە ڕێی راهێنان بینی بە کۆمەڵکوژی خەڵکی کوردستان لە ئەنفال و هەڵەبجە و روخاندنی لادێکان و سڕینەوەی شوێنەواری ژیان لە دەرەوەی شارەکان.
لە کەدا ئەم لایەنانەی ئاماژەمان بۆ ناوەکانیان دا, ژمارەیەك شەڕی هاوبەشیان کرد شان بە شانی سوپای پاسداران هەمووی ماڵوێرانی بوو بۆ خەڵك, ناسراوترینیان ئۆپەراسیۆنەکانی فەجری 2, کەربەلا 10, فەتحی 5, نصر 4 , نەسری 5, نصر 7, نصر 8, بیت المقدس 2 , بیت

المقدس 4 و فەجری 4, والفجر10, زەفەری 7, …… بوو.
رێكەوتنی پارتی ديموكراتی كوردستان-پدك لە گەڵ ئێران بۆ ئەنجامدانی كاری سەربازی هاوبەش لەناو جوگرافيای عيراقدا لە ئۆپەراسيۆنی فەجری دوو, يەكەمين داهێنان و رێكەوتنی پارتێكی كوردی باشوور بوو لە گەڵ ئێران بۆ شەڕی هاوبەش, داهێنانی بەهانە بەدەستەوەدان بوو بۆ جينۆسايدكردنی گەلەكەمان لە لايەن بەعسی فاشيستەوە.

فەجری دوو كەی؟

فەجری دوو بە پێی عێراق لە 1983-07-22, وە بە پێی ئێرانييەكان لە 1983-7-20 ئەنجامدرا, جياوازييەكەش لەوەدايەو لە دوا چركەكانی شەوی 20ی مانگەوە هێزەكانی ئێران و پارتی دزەيان كردە پشت هێزەكانی عێراقەوە, لە چركەكانی يەكەمی 22ی مانگ جەنگ دەستی پێكرد.
كاتی ئۆپەراسيۆنەكە پاش شەڕی قەڕناقاو پشت ئاشان و دەركردنی لايەنەكانی بەرەی جود"پارتی,شيوعی,حسيك,پاسۆك" لە ناوچەكانی كەركوك و گەرميان و زەرينەی ناوچەكانی سلێمانی و هەولێر, هاوكاری لۆجيستيكی حكومەتی عێراقی هات.
دوای 2 ساڵ لە فەجری دوو, ينك و سۆسيالست و حزب و اڵلە و بزووتنەوەی ئيسلاميش هاتنە ناو هەمان گەمەوە, بەم تەرزە پەيماننامەيە ياريان بە چارەنووسی كوردەوە كرد, كورديان كردە شەريكە دەڵاڵانی كۆماری ئيسلامی ئێران لە جەنگی كۆنەپەرستانەی ئێران -عێراق, دوای قوناغەكانی ئەنفال و كيمياباراننەكان لە 6ی ئەيلولی 1988 دا دەست بە تاڵ و د□□او لێی دەرچوون, ئەوەی بەيان مايەوە مانگانە تەمەنێك و بارەگايەك لە سونە و قاسملۆ رەش و زێوەو كارتی گەڕان بە شارەكانی ئێران بوو.
ئەوان بەم جەنگە هاوبەشانەيان نزيك 10%ی هاوڵاتيانی كوردستان و 2451 لادێيان بە جينۆسايدكردن و وێرانكردن دا, دەرياچەيەك خوێن و جيهانێك وێرانكاريان دوورييەوە لەو شەڕە هاوبەشانە, هاوكات بزاڤی چەكداری كورديان وەك بزاڤێكی كرێ گرتە بە جيهان ناساند.
بە هێنانی سوپای ئێران لە 1996-7-29 بەسەر كۆيەو هێنانەوەی سوپای عێراق لە 31ی ئاب و 16ی ئۆكتۆبەر و چاوساغی بۆ سوپای توركيا, سەلماندياننەوە هەمان تاكتيك تێكەڵ بە خوێنيان بووەو بەتە ستراتيژی كاريان و بەردەوامی هەيەو لە داهاتووشدا بەردەوام دەبێت, بەردەوام گەلی كورد لە هەڵدەرو ماڵوێرانييەكەوە بە يەكی دی دەبەن.

ئەمەریکا کەدی جیهازەکانیانی لابوو؟

لە کاتێکدا راگەیاندەکانی جیهان غەرقی هەواڵی دەریای خوینی جەنگی ئێران-عێراق ببوون, ڕێگا گرتن لە پەرەسەندنی پان ئیسلامیزمی کۆماری ئیسلامی شەرق و غەربی یەکخستبوو, کۆمەلکوژی کوردان ببوە جەنگێکی لەبیرکراو, بە بەرچاوی کەشتیە ئاسمانیەکانەوە, کە دەرزی لەسەر زەوی دەبینن و کۆنترۆڵی هەموو جیهازەکانی سەربازی و سیخوڕییان کردبوو, لەو ساتەی کوردستان خاپورو خەڵکەکەشی قەسابی دەکران ڕۆژانە تەنها لە ئۆپەراسیۆنی ئەنفالدا 924 کەس کۆمەڵکوژ دەکرا, لەناو ئەو دەریای خوێنەدا کەس گوێبیستی نوزەی ئەم قڕکردن و کاولکارییە گشتگیرە نابوو, کۆمەڵکوژی کورد ببووە هەلەکەستی نوێ, بە هەواڵ ئەنجام دەدرا, ئەمجارە کراینە قوربانی سەرانی پدك وینك و سۆسیالست و بزووتنەوەی ئیسلامی و حیزبواڵەکان, چونکە گلاندمانیانە جەنگێکی پیسی دۆڕاوەوە, کەچی دوای ڕاپەڕین لە بڕی سزادانیان خودی قوربانیانیش لە ریزە دورو درێژەکان وەستان تا دەنگیان پێبدەنەوە, تەسکیەیانیان کردنەوە, کەوتنەوە لێستنەوەی ئەو چەقۆیەی سەریانی لە جەستەیان جیا کردبوەوە.
ئێران و عیراق لە پاڵ وڵاتانی زلهێز لەو وڵاتانە بون کەدی کریبتەی سویسریان بەکار دەهێنا لە پەیوەندییە نهێنییە ناوخۆییەکانیان, کە لە لایەن سیای ئەمەریکیەوە کۆدەکە دەشکێنرا, وەك لەو ئابڕوچونەی سەرەتا 2020 لە کەناڵەکانی راگەیاندنی سویسرا ئاشکرا کرا, بۆیە هەمووان ئاگاداری تەواوی کوردۆسایدی کورد بوون.

دۆڕاین

ئێمە لە هەموو ئەو جەنگانە لە هەموو رویەکەوە دۆڕاوین, بۆیە دەبێت زیاتر بگەڕێین بە دوای ئەو خاڵەدا کە تێیدا بووە هۆی دۆڕانمان, دەبێت گومان بخەینە سەر رابردوو, بە پراتیك و کارەکتەرەکانیەوە, چونکە رابردوو بە تایبەت ساڵانی بزاڤی چەکداری, مێژوییەکە پڕە لە دۆڕان, با ئەو مێژووە بنووسرێنەوە کە دۆڕاوەکان دەینووسنەوە نەك براوەکان, چونکە ئەم تۆمەتبارانە دۆڕانی خۆشیان بە بردنەوە دەزانن و مێژووی براوەمان پێ نیشان دەدەن, خۆیانیش دەکەن بە خاوەندی ڕاپەڕین و کۆڕەو روخانی سەدام.
سەرانی کورد توانای باشی خۆ کوێر و کەڕ و لاڵکردنیان هەیە, کاتێك نەڕەی دەران و هەڵەو تاوانەکان خۆیان باس دەکرێت, دەبنە نەتەوەییخواز و دادپەروەر و هەزار و یەك پاساو بۆ شکست و دۆڕانەکانیان دەهێننەوە, ئەوان وەك مێگەلە مەڕ سەیری گەل دەکەن خۆشیان وەك شوان رەفتار دەکەن, هەر کاتێك بیانەوێت بماندەنە دەم

گەلە گورگەوە, دەبێت رازی بین و گورگبونی ئەوانیش ئاشکرا نەکەین.
لە هەر قۆناغێکدا گورگێکیان دڕندەترو پڕ لە خیانەتر دەبێت, بە دەستاو دەستکردنی فەرمانڕەوایی لە لایەن نەوەکانیانەوە یەکجاری بۆنی بۆگەنییان چۆتە کەشکەلانی ئاسمان.
یاداوەری دێرینە

ئەمانە لە مێژوو دەترسێن, یاداوەرییەکانیان, پاککراوە لە تاوان و شکستەکانیان, دەیانەوێت لە ڕێگای کرێگرتەکانیانەوە مێژوییەکی دیمان پێ نیشان بدەن, شەڕە هاوبەشەکانی حاجی ئۆمەران و هەڵەبجە و کەرکوك و ….وەك شەڕی سەرکەوتن و رزگاری وێنا بکەن, نەك کرێگرتەیی و قومارکرن بە چارەنووسی گەل.
هێرشی هاوبەشی پارتی وئێران بۆ ناوچەی حاجی ئۆمەران و گردمەند لەساڵی 1983 دا لای کۆماری ئیسلامی ئێران بە فەجری دوو ناسێنراوە, بە یەکەم نموونەی ئەنجامدانی شەڕی هاوبەشی پارتە کوردییەکان لە گەڵ ئێران دژ بە سوپای عێراق دەتە ژماردن, لێرەوە ئەم تەرزو شێوە هاوکارییە سەربازی سیاسییە, دەبێت بە تەرزو مۆدێلێکی کارو خەباتی بەشێك زۆری لە لایەنە کوردییەکانی دیکەی باشوور و ئیلهامی لێ وەردەگرن ” ینك, پارتی, سۆسیالست, حزب اڵلە, بزووتنەوەی ئیسلامی”, پێنج ساڵی پڕ لە دۆران و شکست و ماڵوێرانی بەردەوام دەبێت, لە پشت پەرتووکە سورەکان و ئاڵاکانی کوردستانەوە دەست لە گەڵ پاسدار تێکەڵ دەکرا و پرۆژەی شەری هاوبەشیان دادەڕشت, لێرەوە بوونە ویەی ڕێگای پەیوەندییەکانیان لە گەڵ ئێران, وایان دەنواند بەخت یاریان بووەو ڕووی بەرەو پیرییانەوە چووە, دەیان بەوە خۆش بوو, ئێران کاری هاوبەشیان لەگەڵ دەکات, چەند دەشکەیەکیان دەداتێ, دیارە ئەم جۆرە چالاکییە هۆکاری کردنەوەی دەرگایەکیش بوو بۆ سەرانیان تا بگەن بە ئیمتیازات و سەفەرکردن, ئەم شەڕە هاوبەشانەی دوو دەرگایان لێدەبوەوە, دەرگای گەل بە جەهەنەم , بۆ سەرانی خۆشیان کردنەوەی دەرگایەکی بەختەوەری و ئیمتیازات.

پەند وەرنەگرتن لە هەرەسی ساڵی 1975

ئەمانە بە پشت بەستن بە ئێران دەیانەویست ببنە هێزی یەکەم و چوار مشقی لەسەر باڵادەستی لە کوردستان دابنیشن, ینك وپدك خولیای بوون بە یەکەم هێز بوون لە کوردستان, بەردەوام لەمێشکیان خولی دەخوارد, بۆ گەیشتن پێی دەست تێکەڵ کردن لە گەڵ شەیتانەکانی کورد ئاسایی بوو بە لایانەوە, پاش ئەوەی چەکیان لە ئێران وەرگرت ئومێدیان باڵای دەکرد, پەندیان لە هەرەسی ساڵی 1975 وەرنەگرت, ئێران بووە قیبلەنامای کاریان, زیاتر وەك داردەستێکی ئێران خۆیان

دەنواند نەك هێزێكی كوردستانی, رابردویان دوبارە دەكردەوە" لە یاداشتەكانی موكەرەم تالەبانی وا هاتووە: دوا كوبونەوەی نوێنەری بارزانی لەگەڵ حكومەتی ناوەندی لە بەهاری 1974 كە منیش تێدا بەشدار بووم، سەروكی شاندی بەعس كە سەدام بوو، بەم شێوەیە دەستی بە قسەكانی خۆی كرد، پێویستە ئێوە (مەبەستی پارتی بوو) پەیوەندیەكانتان لەگەڵ ئیران بپچڕێنن و سنورەكان بەرامبەر ئیران داخەن. كاك سامی عەبدولرحمانیش كە سەروكی شاندی پارتی بووە بەم شێوەیە وەلامی دایەوە: بارزانی پەیوەندیەكانی خۆی لەگەڵ ئیران بە پەیوەندیەكانی لەگەڵ بەغداد ناگەرێتەوە!! سەدامیش بە سەرسورمانەوە وەلامی دایەوە. ئەگەر ئێوە پەیوەندیتان لەگەڵ ئیران بە پەیوەندی لەگەڵ بەغدا ناگورنەوە، چ داوایەكتان لە ئێمە هەیە و بەردەوامی گفتوگۆ چ مانایەكی هەیە! ئێوە لە ئێستاوە خۆتان بە بەشێك لە عیراق نازانن، ئێوەش لە دەرەوەی ناوەرەكی یاساكانی ئوتۆنومیە. كەبونەوەكە بەبێ ئەنجام كوتایی هات و شەر لە كوردستان دەستی پێكرد." ئەوەی پەند لە رابردوو وەرنەگرێت داهاتووشی نییە, بەیە ئێستا زیاتر كەوتنە باوەشی ئێران و توركیاوە, ئەوان زیاتر ئێرانی و توركیاین لەوەی كوردستانی و عێراقی بن.

ژەهرەكەیان پێ نۆش كردین

بە بێ ئەوەی گوێی پێ بدەن بەوەی دەست راكێشانی ولاتێكی وەك ئێران لەو كاتە بە بەچوونی عێراق و گەلی كوردیشەوە خیانەت كارییە لە گەل بە دوو بەچوونی جیاوە, لای فاشیەكان كە لە جەنگی مان و نەماندا بوون لە گەڵ ئێراندا, كاری سەربازی هاوبەش گەلی بەرەو چارەنووسێكی ڕەش برد, بەم كارەشیان كەوتنە ناو تەڵەی ئێرانەوە چارەنووسیان تێكەڵ بوو, بە پێچەوانەی شەپۆڵی جیهان سەبارەت بە ئێران, گەلیان لە گەڵ خۆیان بەرەو دۆزەخ برد, كاتێك خومەینی پیاڵە ژەهركەی نۆش كرد, كوردیش لە پێك لەدانی ژەهردا لە گەڵیدا هاوبەش بوو بە سایەی ئەوانەوە, چونكە چارەنووسیان پێكەوە گرێ درابوو, لە یادمان نەچێت, دووبارە كردنەوەی ژەهر نۆشی گەلانیشیان پێ خواردینەوە"... زۆربەی جینۆسایدەكان لەكاتی قەیرانەكاندا رودەدەن وەكو جەنگ. هەڵوەشانەوەی دەوڵەت, شۆرش. و ئەنجامدەرانیشی قوربانیەكان تاوانبار دەكەن لەسەرهەڵدانی ئەو قەیرانانەدا. هەروەها حكومەتی وڵاتانی دیكەش ڕەنگە دەستەوەردەن یاخود بەدەنگ بن لەئاست جینۆساید لەوڵاتیكی تردا وەیا پشتگیری لە ئەنجامدەرانی بكەن بەڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ بەپێی ئەوەندەی لە توانایاندا هەبێت."هیڤاڵ هیلان وەرگێڕانی: نەریمان عەلی- ئەم لێكۆڵینەوەیە

پێشکەشکراوە بۆ بەدەستهێنانی دیبلۆم لە خوێندنی یاسادا (لەزانکۆی ئۆکلاند نۆڤەمبەر 2000)”.

پێش فەجری دووو ئەزموون لە گەڵ ئێران

پێش ئۆپەراسیۆنی فەجری دوو، پارتی دیموکراتی کوردستان ((عێراق)) زۆر جەنگی هاوبەشی شان بە شانی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران دژ بە پێشمەرگەی کوردستانی خۆرهەڵات (بە تایبەت دیموکرات و کۆمەڵە) ئەنجام دابوو، لەگرتنەوەی زۆر دەڤەر و شار و شارۆچکەی وەك شاری شنۆ کە ڕۆڵی سەرەکی تێدا گێرابوو، نموونەیەکی سەرکەوتووی لە کاری سەربازی -سیاسی هاوبەشی خستبووە سەر سفرەی بەگەنی کۆماری ئیسلامی ئێران.
لە بەرەی لەناوخۆی رۆژهەڵاتی کوردستان، لە مانگەکانی پێش شەڕی حاجی ئۆمەران، شەڕە هاوبەشەکان لە ناوچەی شنۆ و مەرگەوەڕ ئەنجامدرابوو، ئەم هاوپەیمانییە بەیان پەیماننامەی فاوست بوو (لەو پەیماننامەیە فاوست روحی خۆی بەشەیتان فرۆشت)، بەلام فاوستەکانی ئیمە دوایی بوون بەدوو و سێ و چوار وپێنج، نەك تەنها ڕوحی خۆیان بەڵکە جەستەی هەموو گەلیان بەشەیتانە ڕیشنە دڕندەکەی ئەودیو سنوور فرۆشت، بەم کارەشیان بوونە دیلی پەیوەندییەکانیان لە گەڵ ئێران، تاکتیکی ماڵوێرانکەر سەدان هەزار کەسی کردە قوربانی، یرۆسەکە پێنج دانە ساڵ و مانگێك و پانزە ڕۆژی خایاند، بەم کارە ناشرینەشیان دەزی ڕەوای دژ بە ستەمی نەتەوایەتی کوردیان لە جەنگی کەنە پەرستانەی عێراق ئێران خنکاندو شەڵاڵی خوێنیان کرد، ڕەوایەتی گیانی بزووتنەوەی دژ بە ستەمی نەتەوەییان تیایدا کوشت و ناشرینیان کرد، ئەگەر کەمەکەیەك پێشتر جوانیان تێدا هەشتبەتەوە، بە پەیوەندییە گوماناویەکانیان و پێش پاسدار کەوتنیان هەموو سیمایەکی ئامانجداریان تێدا کوشت.
ئەم جەنگە هاوبەشانە دەستپێکی خۆکوژی بۆ کۆمەڵەی (خەڵەك دواتر گەلێك) ی لێکەوتەوە، هەرچەندە پارتی بە خۆی هاشا لەوە دەکات، لەو شەڕە ((حاجی ئۆمەران)) بەشدار بوو بێت و پێش بە سوپای پاسداران کەوتبێت و چاوساغی بەیان کردبێت بۆ درێژی دەینە سەری، بەڵام بە خۆی تاوانەکە بەو بەهانەیەو بەو ناوەوە ئەنجامدراو لەژێر ئەو کارە خۆی شاردەوە، بەعس تاوانبارە، چونکە هیچ بەهانەیەك بۆ ئەنجامدانی تاوان قەبوڵ نییە، لە ڕەتکردنەوەکانی پارتیش لاوازە، لە بەرامبەردا زۆر ئەزموون وەرنەگرتن لە تاوانی جینۆسایدی بارزانییەکان سەرچاوە ئاماژە دەدەن بەوەی ئەو کارە سەربازییە هاوبەشە بەرفراوانە ئەنجامدراوە، تاڵی لەوەدایە هەمان

پارتی سیاسی دوای 3 ساڵ لەو کارەساتەی هاشا لە ڕۆڵی خۆی دەکات تیایدا, دەت هەمان تاکتیك جارێکی تر هەڵدەبژێرێتەوە و پیادەی دەکاتەوە, جارێکی دیکە بە ئاشکرا بە شێوەی بەرفراوانتر و بەربڵاوتر و ئاشکراتر و بەبەرچاوی خەڵکی کوردستانەوە دووبارەی دەکاتەوە" پارتی لە فەتحی سێ لە هێرش بۆ سەر گەراجی نەوتی زاخۆ و فەتحی هەشت لە ناوچەی ئەتروش بە تەنها دوبارەی کردەوە, لە هەڵەبجەش هاوبەشیکرد لە ئۆپەراسیۆنەکانی فەجری 10 و زەفەری 7″, ئەگەر پێشتر ئۆپەراسیۆنە هاوبەشەکان وەك فەجری دوو لە سەرسنوورەکان بوو, ئێستا لە ناو شارەکان و خەڵکی کوردستانە, پاسدار بە ئاشکرا لە گوندەکان دەسوڕانەوە, ئەزموون لە فەجری دوو وەرناگرێت, فەجری 10 دوبارە دەکاتەوە؟؟, هەرچەندە لە دوا ساتەکانی نزیك لە هێرشەکە" هەڵەبجە" ناڕەزایەتی لە نێو سەرکردایەتی پارتیدا بەرز بووەوە, لە ترسی دوبارە بونەوەی روداوەکەی حاجی هەمەران و کارەساتی بارزانییەکان, وەلە هەر کراو بوونە برا بچوك لە شەراکەتەکە"کۆمەڵکوژی کورد لە جەنگی ئێران - عێراقدا, عادیل سدیق عەلی, ل260-261 .".

دەبینین ئەزموون لە دەندانەترین پەرچەکرداری تا ئەو دەمی ڕژێم وەرناگرێت بەرامبەر بە گەلەکەی تەنانەت کەسە نزیکەکانی سەرکەکانی قوربانی بوون, لە داهاتوو دەت زنجیرەیەك چالاکی سەربازی هاوبەش, لەگەڵ هێزەکانی ئێرانی دژ بە سوپای عێراق بە ئاشکرا و لە قولایی وڵاتدا لە زاخۆوە بۆ هەڵەبجە ئەنجام دەداتەوە, بە درێژایی 459 کم, بەم کارەشیان بوونە پۆلیسی ئیران لە کوردستان, وەلە مەخفەرەکەیان لە ئێران بوو, لەو دیوەوە نەخشەیان بۆ دادەڕێژرا, لەم دیو کوردیان دەکردە سوتەمەنی نەخشەکانیان, بەم شێوەیە بەشداربووانی شەڕە هاوبەشەکان هەموویان بەشدارن لە مێژوویەکی هاوبەش لە هەتیوی بۆ باوك تا ئێستا دانی پێدا نانێن.

بۆچی حاجی ئۆمەران هەڵبژێردرا ؟

ئۆپەراسیۆنی حاجی ئۆمەران بە هەریەکە لە پارتی دیموکراتی کوردستان و کۆماری ئیسلامی ئێران گرنگی تایبەتی خۆی هەبوو, بۆ ئێرانیەکان لە پاش سەرکەوتنە سەربازیەکە بەسەر عێراقدا, هاوکات دەروازەیەکیش بوو بۆ ئەوەی کوردستان بکاتە بەشێك لە جەنگەکە و بەرەی جەنگەکە بەرفراوان بکاتەوە کە خاوەند هێزێکی زۆری مرۆیی بوو, بەرفراوانکردنەوەی بەرەی جەنگ لە بەرژەوەندی بوو, هاوکات دەیانویست لە رێگەی ئەم ئۆپەراسیۆنەوە بەسەر نەیارەکانیدا لە هێزە کوردیە رۆژهەڵاتیەکان سەرکەوێت, کە بارەگاکانیان لەو

ناوچانە بوو، ناوچەیەکی بەرزایی ستراتیژی دەیتوانی لەوەوە جوڵەی هێزەکانی دیموکرات و کۆمەڵە لە ناوچەکانی پیرنشار و شنۆو ….. کۆنترۆڵ بکات و بارەگاکانی پشت بەرەیان پێ چۆڵ بکات و سنووری چالاکییەکانیان بەرتەسك بکاتەوە، کەواتە بۆ ئێران سەرکەوتنێکە دوولایەنە بوو هەم بەسەر عێراق و هەم بەسەر کورددا. هاوزەمان ئێران پێویستی بەسەرکەوتنێکی لەم چەشنە هەبوو، کە 104 رۆژ لەوە پێش لە 10ی ئەپرێلی 2003، لە فەجری یەکدا لەناوچەی دیزفول تووشی تێکشکانێکی کەمەر شکێن ببووەوە لە هەمبەر هێزەکانی عێراق، زیانە مرۆییەکانی سێ هێندەی زیانەکانی سوپای عێراق بوو، چوو بۆ سەرکەوتن تا بەسرا لە بەغدا داببڕێت، کەچی نە یا اللە ی دەستپێکی شەڕەکە و نە تەم و تومانی ئەو بهارەی زەلکاوەکانی عێمارە فریای نەکەوت، فڕۆکە مەرگ هێنەرەکانی عێراق درەوی سوپاکەیان کرد لەو بیابان و زەنکاوە پان و بەرینە، فەجری یەك بووە یەکێك لە گەورەترین شکستەکانی سوپای ئێران لەماوەی 8 ساڵەی شەڕی عێراق ئێراندا.

ئامانجی فەجری 2 بۆ ئێرانیەکان وەك خۆیان ئاماژەی پێ دەدەن لەم خاڵانەدا خۆی دەبینێتەوە: " لەدانی دژ بە شۆرش" حدکا"، 2- بەهیز کردنی کوردە موسڵمانەکانی عێراق وەك خۆیان دەڵێن، مەبەستی هاوکارانی لە هێزە کوردییەکان لەو کاتدا کە پارتی دیموکراتی کوردستانە، 3-زەمینە خۆشکردن بۆ ئەنجامدانی شەر لەناو خاکی عێراق، 4- پاراستنی شاری پیرانشار لە هەر جۆرە پەلامارێك، 5- خۆشکردنی زەمینە بۆ لەدانی چاڵە نەوتیەکانی کەرکووك " مروری بر عملیات والفجر ۲

https://www.magiran.com/article/1156413 ، لە هەمووشی گرنگتر بۆ ئەو چرکە ساتە ساڕێژکردنەوەی برینی شکستی فەجری یەك بوو، لە پێناو بەرز کردنەوەی ورەی سوپا شکست خواردووەکەی.

ئێران چی دەڵێت لەسەر بەشدار بووانی فەجری دوو؟

پەلامارە دوو هەفتەییەکەی فەجری دوو پێویستی کۆماری ئیسلامی بوو، بە کۆتایی هاتنی هاتووچەی پێشمەرگەکانی کۆمەڵەو دیموکرات بە ناوەوەی رۆژهەلاتی کوردستان و تۆڵەکردنەوەی شکستی فەجری یەك و شکستی پەلامارەکانی باشووری عێراق و بەرینکردنەوەی بەرەی جەنگ.

بە ئاگاداربوون بزانین چی لەسەر ئەم ئۆپەراسیۆنە نووسراوەو چەن بووەو زەرەرو زیانەکانیان چەند بووە، وە رۆڵی پارتی و قەبارەی هێزەکەی چەند بووە لە ئۆپەراسیۆنەکە، ئەوەی لە حاجی ئۆمەران ئێران کردویەتی لە داگیرکردن و گۆڕینی ناوی شوێنەکان دواتر لە

هەڵبجەش دووبارەی کردەتەوە:
پێشتر شێوە و پێکدادان لەنێوان هێزەکانی عێراق و ئێران لە بەرەی باشوور بەرەو چەقبەستوویی رۆیی, ئێران نەیتوانی هیچ دەستکەوتێکی سەربازی بە دەست بهێنێت. هێزەکانی ئێران چەندین جار هێرشی شەپۆلی مرۆییان لە زەلکاوەکان و بیابانەکانی باشوور ئەنجامدا، وەلێ هێزەکانی عێراق شکستیان بە هەموو شەپۆلە مرۆییەکانی ئێران هێنا, کە ئێران لەو سەرو بەندە ژمارەی دانیشتووانی سێ جار ژمارەی دانیشتووانی عێراق زیاتریش بوو, بەلام پارتی دەرگایەکی گرنگی سەربازی بە ئێران بەڵام ماڵوێرانکەر بۆ خەڵکی کوردستان کردەوە , دەرفەتی گواستنەوەی جەنگی بۆ کوردستان خۆش کرد و زەمینەی ساز کرد, ئێران بە شەپۆلی مرۆیی و تەقاندنەوەی کێڵگە بەرینەکانی مین سنوورەکان ببەزێت و بێتە ناو عێراقەوە.
ئامانجی سەرەکی ئەم ئەرکە دەستپێکی میحوەری حاج عومران بوو کە لەسەر سنوور هەڵکەوتووە و بە زەوییەکی شاخاوی دەورە دراوە.
پێشمەرگەکانی پارتی دەموکراتی کوردستانی عێراق بە لە بەرچاوگرتنی شارەزاییان لە ناوچەکەو پەیوەندییان لە گەڵ خەڵکەکەی سەرمایەیەکی گەورەیان بۆ ئێرانییە هێرش بەرەکان دروست کردو توانیان بیان بەنە پشت بەرەی عێراقییەکانەوە.
لە میانی ئۆپەراسیۆنەکە ئێران 284 کوژراوو 487 بریندار و 134 بەسەرو شوێنی هەبوو, وێڕای زیانی مادی. بەڵام عێراق زیانەکانی زیاتر بوو "4000 کوژراو یان بریندار , 164 دیل, هاوکات 5 فرۆکەی جەنگی و 8 کۆپتەری بەردرانەوە, 40 تانك 45 ئۆتۆمبیلی سەربازی تێك شکێنراون , وە 20 تانك و 12 تۆپ و 50 ئۆتۆمبیلی سەربازی و دەیان پارچە چەکی دی دەستکەوتی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی بوونە.
https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Dawn_2#cite_note-2
زۆربەی سەرچاوەکان ئاماژە بەوە دەدەن کە فەجری دوو هێزی چەکداری کۆماری ئیسلامی ئێران و پارتی دیموکراتی کوردستان بە هاوبەشی ئەنجامیان داوە لە رێکەوتی 20-7-1973 تا 4-8-1983, تیایدا 390 کیلۆمەتر چوارگۆشە لە خاکی عێراق داگیر کرا, لەم ئۆپەراسیۆنەکە 1000 پێشمەرگەی پارتی بەشداری کردووە:
https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Dawn_2

"هێزەکانی ئێران لە رێگای چاوساغەکانیەوە دزەی کردە ناو عێراقەوە بە قوڵایی 16 کیلۆمەتر و دەستی بەسەر زۆر چیا و سەربازگەو 43 گونددا گرت, لەناویاندا بارەگای سەرکردایەتی حدکا, بە پێی بۆچون ئێرانییەکان ناوچەکە لە روی ستراتیجیەوە گرنگی نەبوو, بەڵام ئۆپۆزسیۆنی کوردی رۆژهەڵاتی لاواز کرد, هاوکات لەو ناوچەیە

حکومەتی عێراقی لە دەربەدەری دامەزراند, بەدوای ئەم شێوەیە دوو
روداو رویاندا, رێکەوتنی عێراق لە گەڵ تورکیاو واژۆکردنی پەیمانی
ئەمنی هاوبەش, رێکەوتنی ی ن ك لە گەڵ بەغدا-
http://www.moqatel.com/openshare/Behoth/Siasia2/IranIraqAr/sec
.”14.doc_cvt.htm

“لە 29ی تیرماهی 1362 “20-7-1983” لە میحوەری پیرانشار- حاجی
ئەمەران لە لایەن هێزە چەکدارەکانی ئێران و هێزەکانی کوردی
عێراقەوە هێرش ئەنجامدرا, بە دروشمی یا ئەڵا , یا ئەڵا, یا ئەڵا
و بەناوی فەجری 2, لە ژێر سەرکردایەتیەکی هاوبەشدا, لە ئەنجامی
شەڕەکە سەربازگەی تەمەر چین و سەربازگەی حاجی ئەمەران, گومرگی
سنور, وە چەندین چیای بەرزی وەك کەدە 3000 مەتری و گردەمەند2519
مەتری و ئازادی 3700 مەتری و چەندین شارە دێی وەك رایات و ئازادی
و زینیوە و , مەمەی خەلان و …. دەستیان بەسەردا گیرا . لە
ئۆپەراسیۆنەکە 24 گوردانی هاوبەش پاسدارو سوپا لە بەرەی ئێرانەوە
بەشداریان کرد, کە 17یان لە هەرێمی فارسەوە هاتبوون-
https://what.sapp.ir/emtedad_fars/1532093192345b36c2bcDOEc-%D8
%AE%D8%A7%D9%86%D9%87-%D8%B4%D8%B1%DB%8C%D8%AD-
%D8%A8%D8%B1%D8%A7%DB%8C-%D9%86%D9%85%DB%8C-
.%D9%86%DA%AF%D8%A7%D9%87″
“فەجری 2 ناوی ئەو شەڕە هاوبەشەیە, کە هێزەکانی ئێران بە هاوکاری
کوردەکانی عێراق” لەوکاتە هێر پدك بوو”ئەنجامیاندا, تیایدا
توانرا بەرزاییەکانی 2519, 2120, 1970,2062 و 80 رەبایە, 200
کیلۆمەتر چوار گۆشەو 60 تانك و 150 زرێپۆش بگرترێت و هاوکات بووە
هەی 4000 کوژراوو برینداری عێراقی, 510 دیل و خستنە خوارەوەی 9
فرۆکەو زیانەکی زۆری مادی دی بە سوپای عێراقی گەیشت,.
هێرشی دوو هەفتەیی ئێران و پارتی دیموکرات بەسەر ناوچەی حاجی
ئەمەران لە 20ی تەموز و گرتنی هەردوو چیای کەدە و گردە مەندیل و
ئازادی و کەمەڵێك چیای بەرزی دیکە، هەروەها ناوچەکانی شیوەڕەش،
ماوەتان، حاجی ئەمەران، خەلان، زینوە، ئالانە، ئازادی، بابکراوە،
رایات، رەشەمە، گوندە ژێر و گەلە ژێرو بەشەوەی گشتی ئێران 43
گوند و شارە گوندی داگیرکرد. لە هێرشی هاوبەشی سوپای ئێرانی و
کوردەکان, 390 کیلۆمەتر دووجار لەخاکی عێراق ئازاد کراوە
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D8%B9%D9%85%D9%84%DB%8C%D8%A7%D
.8%AA_%D9%88%D8%A7%D9%84%D9%81%D8%AC%D8%B1_%DB%B2″
فەجری دوو نەك نەبووە دابینکردنی ناوچەی نفوز بە پارتی, بەڵکو
قازانج سەری مایەی خوارد, بووە کاولکردنی ناوچەکە, تەنها ئێران

گۆڕی خۆی کرد.
پاش شکستی ئێران لە فەجری یەك, بانگەشەی ئەوە کرا کە توانای هێرشی نەماوە, بۆیە ئێران پێویستی بە سەرکەوتنێك هەبوو, بەم ئۆپەراسیۆنە بە دەستی هێنا. لەم ئۆپەراسیۆنە هێزێکی بچووك بەکار هێنرا, زیانی کەم کرا و مسۆگەرکردنی سەرکەوتنی ئۆپەراسیۆنەکە کرا.
لە حاج عومران لە سەرەتای شەڕەوە هیچ جموجۆڵێك لەلایەن ئێرانەوە لەم قۆڵەوە نەکرابوو, بەم ئۆپەراسیۆنە ناوچەکە هێنرایە ناو جەنگەوە. پێش هێرشەکە بە 24 کاتژمێر زووتر, دزە کرایە پشت سەنگەرەکانی عێراق, ئەم کارە عێراقییەکانی توڕە کردو ئەمەی خستە ئەستۆی پارتی.
دوای گرتنی ناوچەکە, ئێرانییەکان سەربازگەی حاجی ئۆمەرانیان ناونا حمزە سید الشهدا و بەرزاییەکانی حاجی ئۆمەرانیشیان گۆڕی بۆ "شەهید سەدر".
لەو کاتە لەتیف نسەیف جاسم، وەزیری ئەوکاتی راگەیاندنی عێراقی رایگەیاند کە زلهێزێکی جیهانی و هەروەها حیزبی شیوعی عێراقی" دروشمی راوەستانی دەست بەجێی جەنگی ئێران و عێراق بوو لەو کاتەدا, یان بەشداری حشع ی لە قەندیلی دووی بە بەشداری لە فەجری دوو زانیووە, یاخود لە خۆیەوە ئەم لێدوانەی داوە, حشع هیچ شەڕێکی هاوبەشی لە تەك ئێرانییەکان نەکردووە" لە ئۆپەراسیۆنی فەجر 2 یارمەتی هێزەکانی ئێرانیان داوە. ڕاستوخۆ دوای سەرکەوتنی ئێران لە ئۆپەراسیۆنەکە، ڕادیۆی لەندەن رایگەیاند کە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی ئەرکێکی لەسەرە بە بەکارهێنانی هێز, ئێران ناچار بکەن کۆتایی بە جەنگەکە بهێنێت. هەروەها ڕادیۆی ڕیاز لە سەرچاوە ڕۆژنامەوانییەکانی لە پاریسەوە رایگەیاند تاران بەردەوامە لە کڕینی چەك لە تەلئەبیب بۆ درێژەدان بە جەنگ.
https://www.hamshahrionline.ir/news/1430/%D8%A2%D8%B4%D9%86%D8%A7%DB%8C%DB%8C-%D8%A8%D8%A7-%D8%B9%D9%85%D9%84%DB%8C%D8%A7%D8%AA-%D9%88%D8%A7%D9%84%D9%81%D8%AC%D8%B1-%DB%B2
بەم شێوەیە بینیمان فەجری دوو کاردانەوەی جیهانی بوو, بەمەش پارتی بە دەستی خۆی بەنزینی کرد بەسەر خۆی و گەلدا.
ئۆپەراسیۆنەکە کاتژمێر 12ی شەو بە دروشمی "یا الله یا الله یا الله" دەستی پێکرد, لەم ئۆپەراسیۆنەدا ١٦ کەتیبەی سوپای پاسداران و شەش کەتیبەی پیادە و یەك کەتیبەی میکانیکی سوپا بەشداریان کرد. لە میانی ئۆپەراسیۆنەکە حوجەتول ئیسلام مستەفا ڕادانی پوورو زەبیحوڵڵا ئەسیزادە فەرماندەی لیوای ١٨ی غەدیر کوژران:

https://www.imna.ir/news/589467/%D9%88%D8%A7%D9%84%D9%81%D8%AC%D8%B1-%DB%B2-%D8%B6%D8%B1%D8%A8%D9%87-%D9%85%D9%87%D9%84%DA%A9-%D8%A8%D9%87-%DA%AF%D8%B1%D9%88%D9%87%DA%A9-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%B6%D8%AF%D8%A7%D9%86%D9%82%D9%84%D8%A7%D8%A8

بەشێك لە هێزەكانی ئێران ٢٤ كاتژمێر پێش دەستپێكردنی ئۆپەراسیۆنەكە جوڵەیان كردە پشت هێزەكانی عێراقەوە. لە جەنگەكە هێزەكانی ئێران پێك هاتبوون بوون لە 24 كەتیبەی پیادە و میكانیكی, وە هێزەكانی عێراق بریتی بوون لە ٣٦ كەتیبەی پیادە و كەماندە. ژمارەی كوژراوەكانی عێراق لە ئۆپەراسیۆنەكە ٤١٦٤ كەس بوو:

http://www.aviny.com/Occasion/enghelab_jang/defaemoghaddas/93/amaliat/zamini/valfajr-2/valfajr.aspx?%D8%B9%D9%85%D9%84%DB%8C%D8%A7%D8%AA-%D9%88%D8%A7%D9%84%D9%81%D8%AC%D8%B1-2

http://www.aviny.com/Occasion/enghelab_jang/defaemoghaddas/93/amaliat/zamini/valfajr-2/valfajr.aspx?%D8%B9%D9%85%D9%84%DB%8C%D8%A7%D8%AA-%D9%88%D8%A7%D9%84%D9%81%D8%AC%D8%B1-2

لە تەواوی ئەم هێرشە هاوبەشە, سەرباری ئەوەی 5 رۆژ مابوو ئۆپەراسیۆنەكە كۆتایی بێت, بەعس كەوتە بەسەروشێنكرردنی بارزانییەكانی قوشتەپە, هاوكات دەرگای جهەنەمی بەكارهێنانی چەكی كیمیاویشی بە یەكەمجار لە كوردستان كردەوە"بە گازی خەردەل 100 كەس لە سوپای ئێران و كوردە هاوپەیمانەكانی پێوە بوون, بە هەی بە ئەزموونییەوە گازی كیمیاوی سوپای عێراقیشی لە مەرگ بەبەری نەكرد
–
https://ar.wikipedia.org/wiki/%D8%A8%D8%B1%D9%86%D8%A7%D9%85%D8%AC_%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82_%D9%84%D9%84%D8%A3%D8%B3%D9%84%D8%AD%D8%A9_%D8%A7%D9%84%D9%83%D9%8A%D9%85%D8%A7%D9%88%D9%8A%D8%A9 “.

ئەنجامی ئۆپەراسیۆنی فەجری دوو

ئۆپەراسیۆنەكە بە ئێرانییەكان لە 20ی یۆلی 1983 و بە عێراقییەكان لە 22ی یۆلی 1983 دەستی پێكردووە, پارتی چاوساغی بە هێزەكانی ئێران كردووەو دەستی سوپای ئێرانی راكێشاوەتە پشت سەنگەرەكانی عێراقەوە بە قولایی 16 كیلۆمەتر, بەهەی جەنگەكەوە 43 شارۆچكەو گوند وێران بووەو كراونەتە گۆڕەپانی جەنگ, 200 بە 390 كیلۆمەتر چوارگۆشە خاك لە لایەن ئێرانەوە داگیركراوە.

کۆماری ئیسلامی لە یەکەم چرکەی هاتنە ناوەوەی دەستی کردووە بە گۆڕینی ناوی شوێنەکان کە بەعس ئەوەی نەکرد لە رابردوو. ئامانجێکی جەنگەکە لێدانی کۆمەڵەو دیموکرات بوو لە ناوچەکە کە لەو کات و ساتە دوژمنی هاوبەشی ئێران و پارتی بوون, بارەگاکانیان هێنابووە ئەم دیو سنوور و لەوپەڕی چالاکی سەربازی خۆیاندا بوون.

لە جەرگەی ئۆپەراسیۆنەکە بەعسی فاشی کەوتە شوێنبزر کردنی هاوولاتیی□ سقیلە بارزانییەکانی قوشتەپە و بەحرکەو .... پارتی دیموکراتی کوردستان بە هێزێکی هەزار کەسییەوە بەشداری ئۆپەراسیۆنەکەی کردووە.

دوای فەجری دوو, ئێرانییەکان دوو ئۆپەراسیۆنی دیکەیان لە هەمان ناوچە ئەنجام دایەوە, کەربەلای 2 لە دوی سەپتەمبەری 1986, وە کەربەلای 7 لە رێکەوتی 4ی ئازاری 1987, لێ لەبەر ئەوەی هێزی کوردی نەگلابوونە ئۆپەراسیۆنەکەوە بۆیە بەعس کاردانەوەی نەبوو بەرامبەر بە خەڵك.

بۆ زانیاریش هیچ ئۆپەراسیۆنێك هاوبەش یان تەنهای ئێرانییەکان لە کوردستان, ناوی کوردی یان ناوی جێگاو شارێکی کوردستانی هەڵنەگرتووە.

لە کۆتادا بۆمان دەردەکەوێت پارتە بەشداربووەکانی ئۆپەراسیۆنە هاوبەشەکان لەگەڵ ئێران لای چەوتی مێژوویان گرتووە لەو کاتە, بۆیە پێویستە دان بە هەڵەکانی خۆیان بنێن و زانیاری تەواو بدەنە خەڵکی و داوای لێبوردن لە خەڵك بکەن و لە سامانی سەرکردەو پارتەکانیان قەرەبووی هاولاتیانی ئەو ناوچانە بکەنەوە.

ماویەتی..

چارەنوسی هەڵبژاردن لە هەرێم… عوسمان حاجی مارف

پارتی و یەکێتی ئەوە ناشارنەوە، کە ناتوانن هەڵبژاردن لەکاتی خۆیدا ئەنجام بدەن. ئاماژەیەکی لابەلاش بەوە ئەدەن کە نەک ١-١٠-٢٠٢٢ هەڵبژاردنیان بۆ بەڕێ ناخرێ، بەڵکو ئەمساڵ کارێکیان بەسەر بەڕێوەبردنی هەڵبژاردنەوە نابێت. هەر بۆ ئەم پڕۆسەیەش دەبینین

کەمسیۆنی هەڵبژاردنەکان هیچ ئامادەکاریەکیان تائێستا نیشان نەداوەو سەرەتای هیچ کارێکیان دیار نییە و بێکار ماونەتەوە.

پاساوی پارتی و یەکێتی سەبارەت بە دواخستنی ئەم هەڵبژاردنە زیاتر دەیگەڕێننەوە بۆ ڕێکنەکەوتنی نێوان خۆیان. هەر لایەنێکیشیان ئەوی تر بەکەمتەرخەم و نابەرپرس تاوانبار دەکات. هەڵبەتە ناڕێکی پەیوەندی نێوان پارتی و یەکێتی بۆ خۆی مەسەلەیەکە، چونکە دوو هێزی سەرەکین لە پێکهێنانی دەسەڵات لە هەرێمدا. بەڵام ناسینەوەی کێشەی دواخستنی ئەم هەڵبژاردنە واوەترە لە دانیشتن و دانوسان و ڕێککەوتنی نێوان هەردوو لایان. بۆیە پێویست دەکات هۆکارەکانی دواکەوتنی ئەم هەڵبژاردنە بناسین کە سەرچاوەکەی دەگەڕێتەوە بۆ قەیرانی قوڵی سیاسی ناوچەکەو عێراق و کوردستان و ئەو ئاڵوگۆڕانەی پێشهاتون، لە قوڵبوونەوەی زیاتری ئەو گێژاو و ناسەقامگیری سیاسییەی چەندین ساڵە دۆخی سیاسی ناوچەکەی لە قاڵبداوە.

یانی بە مانایەک ئەم دوو هێزە میلیشیاییە بە ڕاگرتنی هاوسەنگی هێزەکانیان، لە ئێستادا ناتوانن بەردەوامی بەو شێوازانەی پێشوو بدەن، کە ناویان نابوو ڕێککەوتنی ستراتیژی، یان حکومەتی بنکەفراوان و پاراستنی یەکڕیزیی کورد..هتد. چونکە ئەو ئاڵوگۆڕە جیهانی و ناوچەییانەو قەیرانی قوڵ لەپرسی پێکهێنانی حکومەت لە عێراقدا پارتی و یەکێتی خستۆتە بەردەم چارەنوسێکەوە، ئاسان نییە بتوانن بە چەند گفتوگۆو دانوسانێک بگەنە ڕێککەوتنێکی دیاریکراوو پەسەندکراو تا جێگای ڕەزامەندی هەردوولایان بێت. بزووتنەوەی کوردایەتی لەبەردەم مامەڵەو گەمەیەکی هەستیارو مەترسیدارو چارەنوسسازدایە، کە با بەتەکە بە ڕێککەوتن لەسەر چۆنییەتی بەڕێکردنی هەڵبژاردن کۆتایی نایەت، چونکە بەخۆشیان ئەوە زۆرباش دەزانن، کە بەڕێوەبردنی هەڵبژاردن بۆ پەرلەمان ناتوانێت وەڵامێک بێت بۆ ئەو گرفت و کێشانەی لە بەرانبەریدا دەستەوەستان ماوون. ئاستی گرفت و کێشەکانیان لە چوارچێوەی هەلومەرجێکی سیاسی وەها دایە، کە لە چاوەڕوانیدا قەتیسی کردووە و ناتوانن بڕیارێکی یەکلایکەرەوە بدەن، چونکە لەم دۆخی چاوەڕوانییەدا هەر بڕیارێک بە ناوی ڕێککەوتنەوە بدەن، مامەڵەو گەمەکانیان بەتایبەتی لەم هەڵبژاردنەدا لەدۆخێکی وەها هەستیاردایە، کاریگەری جددی لەسەر ئاستی هاوسەنگی هێزەکانیان دەبێت، کە ناتوانن دیاری بکەن بە قازانجی کاملایان دەبێت.

ئەوەی پێویستە قسەی لەسەر بکەین ئەو ئاڵوگۆڕانەیە کە دۆخێکی تری لە دەورانی سی ساڵەی دەسەڵاتی میلیشیایی پارتی و یەکێتی بەدوای

خۆیدا هێناوە، کە پێگەو دەوریان لەسەر لێواری جۆرێک لە بنبەست و دارماندایە:

یەکەم/ شکست و پاشەکشەی دەوڵەتی ئەمریکا وەک تاکە جەمسەرێک لە ناوچەکەدا، یەکێکە لەو هۆکارە گرنگانەی کاریگەری دانا لەسەر بەدیهێنانی ئەو ئاڵوگۆڕەو پێشهاتە ئابوری و سیاسی و کۆمەڵایەتیانەی کە ناوچەکەی خستە دەورانێکی ترەوە. چڕبونەوەی ململانێ و کێشمەکێشی وڵاتانی زلهێزی دنیا و وڵاتانی ناوچەکەی بەدوای خۆیدا هێناوە، بەتایبەتی خستنەسەرپشتی دەرگای دەخالەتکردنی زیاتری ئێران و تورکیا لە عێراق و کوردستاندا. هەر ئەم واقعە شێوازێکی تری بەخشی بە ئالوگۆڕ لە دەورو پێگەی پارتی و یەکێتی و پەیوەندیان بە بەغداوە، چونکە ئەو دەورانە تێپەری کە بتوانن پاشکۆبوونی سیاسەتەکانیان تەنها ببەستەوە بە نەخشەو دەوری سیاسەتەکانی دەوڵەتی ئەمریکاوە. واتە لە بەرانبەر ناسەقامگیری سیاسی و ناسەقامگیری پێگەی خۆیاندا گیریان کردووە. هەرجارەی بە گرفتی کێشمەکێشی نێوان وڵاتانی زلهێزی دنیا و وڵاتانی ناوچەکەوە دەناڵێنن. گرفتی هەڵبژاردنیش درێژکراوەی هەمان ئەو دۆخەیە. ناڕۆشنن لەسەر ئەوەی بەرەو چ ئاراستەیەکی دەبەن. پارتی و یەکێتی بە ئاشکرا ڕایدەگەیەنن و دەڵێن(هیچ ڕێککەوتنێک نییە لەنێواندا)، دواتریش لەسەر چی ڕێکدەکەون، نەزانراوە!

دووەم/ نەخشە و سیاسەتەکانی یەکێتی و پارتی، کە پێشتر لەپەیوەند بە ستراتیژی ئەمریکاوە توانیان داگیرکاری و تاڵانچێتی لە کوردستان بەدەستبهێنن و بوونە بەرگریکەری سەرسەختی یەکگرتوویی خاکی عێراق، هەروەها خۆیان کردە هاوچارەنووسی پێکهاتەو ئایندەی دەسەڵاتی سیاسی لە عێراقدا، ئێستا کە قەیرانێکی بەرفراوان دۆخی عێراق و پێکهێنانی حکومەتی داگرتووە، پارتی و یەکێتیش بوونەتە هاوچارەنوسی هەمان ئەو قەیران و گێژاوەی حکومەتی عێراقی تێیدا چەقیوە. لەهەمانکاتدا کاریگەری لەسەر ناڕۆشنی هەڵبژاردنی هەرێم و پەیوەندی نێوان هێزە میلیشیاو سیاسیەکانی بزووتنەوەی کوردایەتی و ئیسلامیەکانیش داناوە. هەربۆیە هەڵبژاردنی کوردستان لە چاوەڕوانی یەکلایبوونەوەی دۆخی بەغدا و پێکهێنانی حکومەتەکەیدایە، چونکە لە ئێستادا شتێکی وەها دیار نییە، کە ئاخۆ چی بە قازانجی پارتی یان یەکێتی دەبێت.

سێیەم/ درێژەکێشانی شەڕی ئۆکرانیا جگە لەوەی کاریگەری لەسەر هەلومەرجی سیاسی جیهان هەیەو شەڕی نێوان جەمسەرە ئیمپریالیەکانە، ڕاستەخۆ کاریگەری جددیشی لەسەر یەکلاییبونەوەی ئایندەی هەلومەرجی

سیاسی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستیش داناوە. سەردانەکانی بایدن و بۆتین بۆ ئەم ناوچەیە و دانوسانەکانیان لەگەڵ وڵاتانی ناوچەکە ئامانجی بەستنەوەی چارەنوسی ئەم ناوچەیەیە، بە کێشمەکێش و جەنگی نێوانیانەوە، لەم نێوەدا جێگاو ڕێگاو پێگەیەکی بۆ پارتی و یەکێتی نەهێشتۆتەوە. بەجۆرێکە، کە بوونەتە پاشکۆی ڕووداوەکان و دەکەونە بەر ڕەحمەتی چۆنیەتی و پێداویستیەکانی یەکلاییبوونەوەی بەرژەوەندی وڵاتانی زلهێزی دنیا و وڵاتانی ناوچەکەوە، بەتایبەتی تورکیا و ئێران و سعودیە. بۆیە لەئێستادا پارتی و یەکێتی ئەوەیان پێباشترە جارێ هیچ جۆرە ڕێکەوتنێک نەکەن و لە چاوەڕوانیدا بمێننەوە ئەوە بۆیان گونجاو ترە! هەر هەنگاوو ڕێکەوتنێک قومارێکە نازانرێ کێ براوە دەبێت. بۆیە خۆبەستنەوەیان بە ڕێکەوتن لەسەر هەڵبژاردن بۆ پەرلەمان دەچێتە چوارچێوەی قومارەکەوە شانس دەور دەبینێت.

چوارەم/ قوماری هەڵبژاردنیش لەکاتێکدا، کە توڕەیی و ناڕەزایەتیەکی بەرفراوانی جەماوەری یەخەی پێگرتوون، هەر لەسەرەتاوە شکستی پرۆسەی هەڵبژاردن و ڕێنەکەوتنی لایەنەکان بۆ پێکهێنانی حکومەت دەکاتە کارێکی حەتمی و دەکەونە ناو قەیرانێکی قوڵترەوە. ئەمەش هۆکارێکی جددیە، کە لەئێستادا باس لەدواخستنی هەڵبژاردن بکەن. پارتی و یەکێتی تا ئەوکاتەی هەلومەرجی سیاسی عێراق و ناوچەکە بەلایەکدا دەکەوێت، بەمانای حساباتێک لەنێوان کێشمەکێش و دەخالەتێک وڵاتانی زلهێزی دنیاو ناوچەکە بە شوێنێک دەگەن، ناچارن خۆیان نەخەنە ناو گێژاوی هەڵبژاردنەکەوە، کە ئەوسەرەکەی لەناو جەنجاڵی ئەم کێشمەکێشەی ئێستادا دیارنییە. ناشیانەوێت بە ناوی هەڵبژاردنەوە لەم دۆخە هەستیارەدا زیاتر جەماوەری ناڕازی لە خۆیان توڕەتر بکەن.

هەروەها لەلایەکی تریشەوە بەشێک لەو لایەنانەی بەناوی ئۆپۆزیسیۆنەوە دەیانەوێت لەم فرسەتەدا کورسی زیاتر بەدەست بهێنن، پێیان باشە بەزوویی هەڵبژاردن دەستپێبکات وسوود لەم قەیرانە بۆ زیاترکردنی کورسیەکانیان وەربگرن. هەڵبەتە گەر هەڵبژاردن بکرێت، ڕەنگە لایەنێکی وەک نەوەی نوێ ژمارەی کورسیەکانی زیاد بکات، هەربۆیە کەسانێکی هەلپەرست، سەنگەری هەڵسورانی سیاسیان لە گۆڕانەوە دەگوێزنەوە بۆ نەوەی نوێ. ئەوەی جێگای باسە زیادبوونی کورسیەکانی نەوەی نوێ هیچ کاریگەریەکی لەسەر پێکهاتەی دەسەڵات و چارەنووسی هەلومەرجی سیاسی کوردستان نابێت، تەنها ڕوکارێکە لەناو گۆماوی کاریکاتێری هەڵبژاردن و پەرلەماندا مەلە دەکات.

پێویستە ئەوە بڵێم، کە گرنگ نیە کەی هەڵبژاردن دەکرێت و چۆن

کێشەکان لە ناو کێشمەکێشی بەرژەوەندی وڵاتان و هێزە سیاسیەکاندا بە قازانجی هاوسەنگی هێزی پارتی یان یەکێتی یەکلایی دەبێتەوە،. گرنگ دۆخی ژیان و گوزەرانی کرێکارو خەڵکی زەحمەتکێش و کەمدەرامەت و هەژاری کوردستانە، کە نە بۆ پارتی و نە بۆ یەکێتی و نە ئۆپوزیسیۆنەکەشیان جێگای بایەخیان نەبووەو نییە. هەڵبژاردن بکرێت یان نەکرێت، پارتی و یەکێتی دەسەلاتی میلیشیایی ڕەهایان هەیە. کابوسن بەسەر ژیان و چارەنوسی خەڵکەوە. هەڵبژاردن و پەرلەمان هیچ ناگۆڕێت. ئەم کابوسە دەبێت بەهێزی ناڕەزایەتی جەماوەری کۆتایی پ▯بh▯نرێت. هەرچاوەڕوانیەک لە هەر هێزێک لە چوارچێوەی بەڕێوەبەرایەتی ئەم سیستمە کابوسەدا گەمەی سیاسی بە ناوی هەڵبژاردن و پەرلەمانەوە دەکات، کارێکی خۆکوژیەو ئەو فرسەتە دوور دەخاتەوە، کە دەمانەوێت ئایندەیەکی رۆشن بۆ خۆمان و نەوەکانی داهاتوو دابین بکەین و ئاڵوگۆڕی ڕیشەیی لە ژیان و گوزەران و لە ماف و ئازادیەکانماندا و لەشێوازی بەڕێوەبردنی کۆمەڵگادا بەدی بهێنین.

٢٤/٠٧/٢٠٢٢

چارەنووسی کورد لەڕێکەوتنامەی نێوان دەوڵەتە زلەێزەکاندا… رسول بۆسکێنی

کۆتاییەکانی سەدەی پانزەیەم نیشتمانی کورد تابلۆیەکی گەشاوە و جوان بوو، بۆ میرنشینە پشتاوپشتەکانی کورد، هەریەك لەوانە پێگە و جێگای تایبەتی خۆی هەبوو، لەسەدەی شانزیەم بەدواوە خاك و نیشتمانی کورد بووە شانۆی ڕووداوەکان لەنێوان ئیمپڕاتۆری عوسمانی و سەفەویدا، بەزۆر شێوازی جیاواز، ئەنجامی ئەو جەنگ و ڕووداوانەی نێوان عوسمانی سونی و سەفەوی شیعی دابەش کردنی کوردستانی لێکەوتەوە، بەتایبەت دوای ئەوەی سەفەویەکان بەرەو خۆرئاوا پەلاماریان برد و لەماوەی چەند ساڵێکدا توانیان دەست بگرن بەسەر چەند ناوچەیەك لەبەغداوە درێژدەبێتەوە تا مرعش و بەشێکی زۆر لە

خاكی باكووری كوردستان، تەنانەت ئەو میرانەی هاتبوون گوێڕایەڵی و پشتگیری خۆیان دەرببڕن، شائیسماعیلی سەفەوی یانزە میری كوردی خستە زیندانەوە، خاكەكەی دایەدەست بریكارەكانی خۆی، بەڵام كە سوڵتان سەلیمی یەكەمی عوسمانی (15012- 1520ز) هاتە سەرتەخت، بڕیاری هێرش و پەلاماریدا بەرەو ڕۆژهەڵات، چونكە هێزەكانی سەفەوی بەخێرایی بەرەو ڕۆژئاوا ملیان دەنا و بۆ دەوڵەتی عوسمانی بەمەترسی دەزانی، ئەوە بوو لە23ی ئابی 1514ز شەڕ لەنێوانیان هەڵگیرسا، لەدۆڵی چاڵدیران لەباكووری ڕۆژهەڵاتی دەریاچەی ورمێ، لەئەنجامدا شائیسماعیلی سەفەوی تێكشكا و بەبریندراری هەڵات و تەبرێزی پایتەختی بەجێهێشت، ساڵی شەڕی چاڵدیران بوو بەخاڵ و نیشانەیەكی ترسناك لەمێژووی كورد، بۆیەكەمجار خاك و نیشتمانی كورد بەپێی ڕێكەوتن لەنێوان ئیمپڕاتۆریەتی عوسمانی و سەفەوی دابەش كرا، ئەمەش هەڵوێستێكی تازەی لەسەرئەو بارودۆخە تازەیە هێنایەكایە، هەندێك میرەكوردەكانیش هەر یەك لەوان چوونەپاڵ لایەك، لەكاتێكدا هیچ گرنتیەكی عوسمانی و سەفەوی نەبوو بۆ میرەكوردەكان.

ڕێكەوتنامەی ئەماسیە

دەسەڵاتی عوسمانی – سەفەوی هەوڵیاندا بەڕێكەوتن كێشەكانی نێوانیان چارەسەربكەن، ئەوەی زەرەرمەند بوو تەنیا نەتەوەی كورد بوو، بەدرێژایی مێژوو كورد لەڕێكەوتنە نێودەوڵەتیەكان وەك كارتێكی گوشار لەنێوان دەوڵەتە زلهێزەكان بەكارهاتووە و لەسەر پشتی كورد ڕێكەوتنیان كردووە، ڕێكەوتن و پەیمانامەكانیشیان جێگیرنەبووە و دووبارە شەڕ دەستی پێكردۆتەوە بۆ نموونە لەڕێكەوتنامەی ساڵی 1555ز كەبەپەیماننامەی (ئەماسیە) ناسراوە، بەشی زۆر خاكی كوردستان بەر دەوڵەتی عوسمانی كەوت، ئێران تەنیا دەسەڵاتی بەسەر ناوچەكانی ڕۆژهەڵاتی زاگرۆس و كرماشاندا هەبوو، بەڵام لەساڵی 1578ز شەڕی نێوان عوسمانی و سەفەوییەكان دەستی پێكردەوە، لەڕاستیدا هەمیشە گۆڕانكاری گەورە ڕوویدەدا لەڕێڕەوی پرۆسە سەربازیەكانی نێوان ئێرانییەكان و توركەكان، سەرەڕای وێران بوونی نیشتمانەكەیان لەم شەڕانەدا كوردەكان ژیانی چاكترین لەجەنگاوەرەكانیان كردە قوربانی سەركەوتنەكانی عوسمانی.

ڕێكەوتنامەی زەهاب

شاعەباسی سەفەوی1581- 1629ز بەپێی ڕێكەوتنامەی ئاشتی لەساڵی 1590ز كەبەپەیماننامەی (فەرهادشا) ناسراوە، دەستی هەڵگرت لەئازەربایجان و شارەزوور بۆ توركەكان، بەڵام دوای چەند ساڵێك سەرلەنوێ شەڕ دەستی پێكردەوە، ئێرانیەكان توانیان هەندێك لەو خاكەی لەدەستیان دابوو بیگرنەوە و لەساڵی 1623ز دەستیان گرت بەسەر بەغدا و موسڵ و بەسرە و عیراقی عەرەبی، لەساڵی 1639ز

ڕێکەوتنامەی (زەهاب) لەنێوان هەردوولا ئەنجام دراو هێڵەگشتیەکانی سنووری هەردوو ئیمپڕاتۆریەت دیاری کرا، بەم شێوەیە بەردەوام لەکێشەدابوون ئەوەی زەرەرمەندی یەکەم بوو تەنیا گەلی کورد بوو.

ڕێکەوتنامەی قوستەنتینیە

لەساڵی1736ز نادرشای ئەفسار دەسەڵاتی گرتەدەست لەئێران، لەژێر ئاڵای سەفەویە لابراوەکان هاتە سەرتەختی ئێران و فەرمانڕەوایيەکی نوێی دامەزراند، بەهەمان شێوەی پێشوو کردە سەربازییەکانی نێوان تورکی- ئێرانی بەردەوام بوو، تابەستنی ڕێکەوتنامەی (قوستەنتینیە) لە 17- 10- 1739ز لەنێوان تورکیا و ئێران، هەردوولا ڕێکەوتن لەسەرئەوەی بگەڕێنەوە بۆ ڕێکەوتنامەی (زەهاب)ی ساڵی 1639ز، ئەوە بوو ئێران زەویەکانی پێش ئەو کاتەی وەرگرتەوە، هەستان بەلکاندنی زەوی و زاری کوردەکان بەئیمپڕاتۆریەتەکانیانەوە، هەوڵیاندا دەسەڵاتی کارا دابمەزرێنن لەکوردستان، ئەوە شتێکی سروشتیە سوڵتانە عوسمانیەکان حەزنەکەن میرنشینەکوردییەکان خاوەنی بارودۆخی سەربەخۆبن، لەبەرئەوە موڵکی فەرمانڕەواکانی کوردستان ڕووبەڕووی دابەشکردنی مەترسیداربوونەوە، بەپێی بارودۆخی کارگێڕی نوێ ناوچەکەی دابەشکرد بۆ چەند (هەرێم) سنجقێك، ویلایەتی دیاربەکر بۆ 19 سنجق دابەش کرا، تەنیا هەشتیان درا بەمیرە کوردەکان، لەوەشدا هەوڵیان دەدا ئەو بنەماڵانە بێننە پێشەوە ناو و ناوبانگیان کەم بوو، لەچاو بنەماڵە ناودار و گەورەکان، بۆ ئەوەی کارەکانیان بۆ ڕاپەڕێنن، لەلایەکی تر بۆ لەت لەت کردن و پارچەپارچەکردنی بوونیادی کۆمەڵایەتی و سیاسی جیهانی کورد، بەمەش کێشە و ئاژاوەی دەخستە نێوان میرە کوردەکانەوە.

ڕێکەوتنامەی ئەرزرۆمی دووەم

وڵاتی کوردان بەدرێژایی چەندین سەدە گۆڕەپانی شەڕەکانی تورکی ئێرانی بوو، خاکی کوردان بەردەوام تووشی گورزی کوشندەبوو، ئەوەش گرنگ نەبوو کێ هێرشکەرە و کێ سەرکەوتوودەبێت، نرخەکەی تەنیا وێرانکاری کوردستان و بەهەدەر ڕژیشتنی گیانی سەدان هەزار کەس بوو لەگەلی کورد، لەبەرامبەردا گەلی کورد هەمیشە بەرگری لەخاك و نیشتمانەکەی کردووە، بەڵام هەرکات دوژمنەکان دەستیان نەهاتبن، لەدژی گەلی کورد یەکیان کرتووە و هاوکاری یەکتریان کردووە بۆ لەناوبردنی نەتەوەی کورد، زۆرجاریش تورکیا و ئێران سکاڵای هەرێمایەتیان لەدژی یەکتر بەرزدەکردەوە و زۆرجار ئەم سکاڵایانەیان پشت ئەستوردەکرد بەپەلاماری سەربازی بۆ سەریەکتر، بەڵام ڕێڕەوی ئەم جۆرەکارانە دڵخۆشکەرنەبوو بۆ بەریتانیا و

ڕووسیا، هەردووکیان لەوە دەترسان هەڵگیرسانی شەڕێکی تر زیان بەبەرژەوەندیە سیاسی و ئابووریەکانی ئەوان بگەیەنێت لەڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، لەبەرئەوە بەدەستپێشخەری ڕووسیا و بەریتانیا کۆنگرەیەك بەسترا لەئەرزڕۆم بۆ چارەسەرکردنی کێشە و ناکۆکیەکانیان، هەروەها نوێنەری وڵاتە ئەوروپیەکان ڕۆڵی سەرپەرشتیاری دەبینی لەم کۆنگرەیەدا، کە خواست و ویستەکانی خۆی سەپاند لەڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، ئەوەی لەو کارانەدا خاکی لەت وپەت دەکرا گەلی کوردبوو، نەك لەکۆنگرە بەشدارنەبوو، هەر لێشیان نەپرسیەوە.
ڕێکەوتنامەی (ئەرزڕۆمی دووەم) لە19- 31ی ئایاری 1847زدا، لەشاری ئەرزڕۆمی باکووری کوردستان لەنێوان دەوڵەتی قاجاری و دەوڵەتی عوسمانیدا بەئامادەبوونی نوێنەری هەردوو دەوڵەتی ڕووسیای قەیسەری و بەریتانیا مۆرکرا، ناوەڕۆکی ڕێکەوتنامەکە داوای دەکرد، هەریەك لەتورکیا و ئێران دەستهەڵگرن لەو سکاڵا دارایی و هەرێمایەتیەی لەدژی یەکتر بەرزیان کردۆتەوە، هەردوولا بەڵێنیاندا ڕێگری بکەن لەپەڕینەوەی خێڵەکوردەکان لەوڵاتێکەوە بۆ وڵاتێکی تر و سەپاندنی یاسای دیاری کردنی ناسنامەی خێڵەکان و بەهێزکردنی یاسای ئاسایش لەسەر سنوورەکان، ئەمەش زەبرێکی گەورەبوو بەر بەرژەوەندی گەلی کورد کەوت.
یەکێك لەخاڵەگرنگەکانی پەیماننامەی دووەمی ئەرزڕۆم ئەوەبوو ئالیەتێکی نێودەوڵەتی دانرا بۆ جێبەجێکردنی خاڵەکانی، کە پێکهاتبوو لەلیژنەیەکی چوار قۆڵی لەنوێنەرانی وڵاتە بەشدار بووەکانی ئەم کۆنگرەیە، یەکێ لەئەرکەکانی دیاری کردنی سنووربوو، هەرچەندە بەشێوەیەکی کۆتا سنووردیاری نەکرا، بەڵام ڕووس و بەریتانیا سوودی زۆریان لەمە بینی بۆ دەستخستنە ناو کاروباری کوردەکان، هەردوولا ئەم بیانووەیان بەکاردەهێنا بۆ بەرژەوەندییە تایبەتیەکانی خۆیان لەهەموو بۆنەیەکدا، لەبەرئەوە ئەنجامەکانی پەیماننامەی ئەرزڕۆم پەردەیەکی شەرعی دابەسەر بەدبەختی مێژووی گەلی کورد، هەروەها چەسپاندنی دابەشکردنی خاك و نیشتمانی کورد لەڕوانگەی یاسای نێودەوڵەتیەوە.

ڕێکەوتنامەی لۆزان

هەروەها لەکۆتایی جەنگی یەکەمی جیهانی لەنێوان هاوپەیمانان و بەرەی میحوەر، پەیماننامەی سیڤەر پێکهات، لەو پەیماننامەیەدا بڕیاردرا بەشێك لەنەتەوەکانی ژێر دەسەڵاتی عوسمانی سەربەخۆییان پێ بدرێت، کورد و ئەرمەن لەناو ئەم بابەتەدابوون، پەیماننامەی سیڤەر یەکەم بەڵگەنامەی نێودەوڵەتی و یاسایی بوو دانی نا بەمافەکانی گەلی کورددا، وەك پێکهاتەیەکی سەربەخۆ و وڵاتەکەشی

وەك بابەتێك لەسیاسەتی نێودەوڵەتیدا، کەلەماددەکانی 62، 63، 64 چارەسەری کێشەی مافی چارەی خۆنووسینی نەتەوەیی بکات، بۆ بەشێکی بەرفراوان لەگەلی کورد، بەڵام لەپێناوی بەرژەوەندی بەریتانیا و تورکیا مافی کورد خرایە ژێر لێوەوە و پەیماننامەی سیڤەر جێبەجێ نەکرا.

دوای ئەنجامدانی ڕێکەوتنامەی سیڤەر زۆری نەخایاند، وڵاتە گەورەکان بەرژەوەندی کوردیان بەهەند نەگرت و ئامادەییان دەربڕی دەستکاری ناوەڕۆکی پەیماننامەکە بکەن، بەمەرجێك تورکیا بەرژەوەندییەکانی کورد لەمافی کلتوری بەهەند وەربگرێت، لەبەرئەوە کۆنگرەی لۆزان بەسترا، کەمالیەکان ڕەزامەندنەبوون پرس و بابەتی کورد لەناو خشتەی پەیمانی لۆزان تۆماربکرێت، بەڵام لەبەرئەوەی کورد دەستی دابووە شۆڕش، نکوڵی لەکورد بەشێوەیەکی گشتی لەقازانجی تورك نەبوو، وەك دەستپێشخەریەك مستەفا کەمال ئەتاتورك و حکومەتەکەی هانی بیرو بۆچوونی یەکسانی گوزەرانی کوردی دەدا لەتورکیای نوێدا، لەئەنجامی کۆنگرەی لۆزان یەك وشە نەهات دەربارەی کورد و کوردستان، بەڵام دەوڵەتە بڕیار بەدەستەکان دەبوایە ڕێگایەك بدۆزنەوە بۆ دەستهەڵگرتن لە مەرجەکانی سیڤەر، بۆ ئەم کارە لەکۆنگرەی لۆزان مستەفا کەمال داوای لەنوێنەرە کوردەکان کرد لەبەردەم ڕای گشتی بۆچوونی خۆیان دەربڕن، کە کورد و تورك هەردوولا وەك یەك لەمافە نەتەوەییەکانیان یەکسانن، بەمەش مافی کورد کرایە قوربانی و بەچارەسەر نەکراوی مایەوە.

جیالەوەش لەڕێکەوتنامەی لۆزان لەساڵی 1921 بەئامادەبوونی وڵاتانی بەریتانیا، فەڕەنسا، ژاپۆن، ڕۆمان، یۆنان، سڕبیا، کرواتیا، سلوانیا و تورکیا بەسترا و پەیمانی سڤەریان هەڵوەشاندەوە بەپێی پەیمانی لۆزان بۆ جاری دووەم دوای شەڕی چاڵدیران کوردستان بەسەر چوار دەوڵەت دابەش کرایەوە، گورزێکی کوشندەیان لە کوردستاندا و کوردیان کرد بەژێردەستەی وڵاتانی زلهێزی ناوچەکە.

پەیماننامەی بەغداد

لەپەنجاکانی سەدەی ڕابردوو جەنگی سارد جۆشی سەندبوو، لەڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، لەو کاتەدا یەکێتی سۆڤیەت پشتگیری لەخەباتی گەلانی عەرەبی دەکرد، لەدژی داگیرکەری ڕۆژئاوایی و ئیسڕائیل، بۆ وەڵامدانەوەی ئەمەش وڵاتە ڕۆژئاواییە گەورەکان گرەنتیان دەکرد، لەسەر ڕژێمە کۆنەپەرست و محافیزکارەکان لەناوچەکە هانیان دەدان، پەیوەندی بکەن بەهاوپەیمانیە سەربازی و سیاسیەکانی پەیوەندیدار بەپەیمانی ناتۆ، ئەو پەیمانەی بەریتانیا و ئەمریکا پێکیانهێنابوو.

له24ی شوباتی1955 پەیمانی بەغدا مۆرکرا، بەریتانیا و ئیران و پاکستان و عیراق و تورکیا بەشدار بوون، ئەم پەیمانە لەبنەڕەتدا بۆ دژایەتی کردنی یەکێتی سۆڤیەت بوو، هەروەها دژی ئەو وڵاتانەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست کەچالاکانە کاریان دەکرد لەدژی ڕۆژئاوا، هەروەها بەشێك لەبەندەکانی ئەم پەیماننامەیە لەدژی کوردبوو، بۆ نموونە: لەماددەی یەکەم باس لەوە دەکات دەتوانرێت ڕێکەوتنی دوو قۆڵی ببەسترێت، لەنێوان دوو وڵاتە بەشداربووەکانی ئەم پەیمانە، ئەگەر تورکیا ڕێکەوتنێکی دووقۆڵی هەبێت، لەگەڵ عیراق (1946) بۆ دژایەتی کردنی کورد، ئێستاش خواستی هەبێت دەتوانێت، ڕێکەوتنێك ببەستێت لەگەڵ ڕژێمی ئێران. بەمەش پەیمانی بەغداد بەشێوەیەکی توند عیراقی بەسەربازگەی ڕۆژئاواوە بەستەوە.

دژایەتی کردنی پەیمانی بەغدا مۆرکێکی جەماوەری لەخۆگرت لەبەغدا، کوردەکانیش چالاکانە بەشداریان کرد، دانیشتوانی کوردستانی عیراق خۆپیشاندان و مانگرتنیان ئەنجامدا و دوای بەستنی چەندین کۆبوونەوە، داوایان کرد عیراق لەپەیمانی بەغداد بێتە دەرەوە و نوری سەعید دەست لەکارکێشانەی لە حکومەتەکەی ڕابگەیەنێت.

کرێکارەکانی کەرکوکیش بۆریە نەوتیەکان و باڵەخانەی کونسوڵگەری بەریتانیایان تەقاندەوە، لە موسڵیش قوتابیان ناڕەزاییان دەربڕی، بەرامبەر هێرش و پەلامارەکەی سەرمیسر. ڕێوڕەسمی ناشتنی تەرمی شێخ مەحمودیش کەسایەتی ناسراوی کورد لەبزاڤی نیشتمانی کورد لەسلێمانی لەساڵی1956 گۆڕا بۆ خۆپیشاندانێکی توندوتیژ، ئەمانە هەموو داوای لابردنی نوری سەعید و کۆتایی هێنان بەپەیمانی بەغدادی دەکرد.

ڕێکەوتنامەی جە زائیر

لەدوای هەڵگیرسانی شۆڕشی ئەیلول، ناچار بوو ڕێکەوتنێك لەگەڵ کورد ببەستێت، بەیاننامەی ئاداری ساڵی1970 لەئاکامی مرۆڤدۆستانە و قەناعەتی سەرکردایەتی بەعس نەبووە، بۆ ئۆتۆنۆمی لەچوارچێوەی عێراقێکی دیموکراتی بۆ دەستەبەرکردنی ئازادی و پێکەوە ژیانی ئارەزوومەندانە، بەڵکو بەگوشارە ناوخۆیی و دەرەکیەکان ناچارکراوە، بەو ڕێکەوتنامەیەی عیراق ڕایگەیاند، وەك لازاریف دەنووسێت: هۆکاری سەرەکی لەڕێکەوتنامەی ئاداری 1970 دوورخستنەوەی سەرکردایەتی کوردبوو، لەهەڵوێستی ڕابردووی، لەپەنابردنەبەر هێز و ناچارکردنی بەگفتوگۆ، هەتا بەعس دەرفەتی گونجاوی دەست بکەوێ، جارێکی دیکە لە کورد بداتەوە.

بەدرێژایی ماوەی چوار ساڵ لەسەر هەردوو ئەنجومەنی یاسادانان و ڕاپەڕاندن لەناوچەی ئۆتۆنۆمی نەگەیشتنە ئاکام، هەتا لەدوا کۆبوونەوەی نێوان وەفدی سەرکردایەتی کورد و سەرکردایەتی بەعس

بەڕاشکاوی بەعس پڕۆژەی خۆیان لەبابەت ئەو مەسەلەیە خستەبەردەم سەرکردایەتی کورد، لەوێدا سەرەڕای دابڕینی کەرکوك و ناوچەکانی شەنگال و خانەقین و مەندەلی لەناوچەی ئۆتۆنۆم، لەجیاتی کەرکوك هەولێریان کردبوو بەپایتەختی هەرێمی ئۆتۆنۆمی و کورتیش کرابۆوە لەپارێزگای هەولێر و سلێمانی و دهۆك، کە ئەنجومەنی سەرکردایەت شۆڕش (بەعس) لە11ی ئاداری1974 یاسای ئۆتۆنۆمی پەسند کرد، لەوێدا دەسەڵاتێك نەمابۆوە بۆ کورد، لەچوارچێوەی ئەو دوو دامەزراوەیەدا، ممارەسەی دەسەڵاتی خۆی بکات، هەموو بەڕێوەبەرایەتیەکانی پۆلیس و ئاسایش و ڕەگەزنامە خرابوونەسەر وەزارەتە پەیوەندیدارەکانی بەغداو هیچ دەسەڵاتێکیش نەدرابووە ئەنجومەنی یاسادانان و جێبەجێکردن.

سەرەڕای لایەنە خراپەکانی ناوخۆ لەسەر ڕێکەوتنامەی ئادار، کاریگەری وڵاتە زلهێزەکان و دەوروبەریش کەم نەبوو، ئێران و ئەمریکا بەوردی هاتنەسەرخەت، سوڤیەتیش پەیوەندیەکانی لەگەڵ عیراق زیاتر چڕ کردەوە، وای لێهات ئەمریکا و سۆڤیەت لەبەرامبەر هەردوو وڵاتی دراوسێی دژبەیەك ناڕاستەوخۆ هاتنە نزیك بەڕووداوەکانی ناوچەکە، ڕەنگدانەوەی ناکۆکی دەولی لەسەر پەیوەندییەکانی عیراق و ئێران، زیادبوونی پێگەی سۆڤیەت لەعیراق، مەترسی زیاتری لای ئەمریکا دروست کرد، لەساڵی 1972 (نیکسۆن) سەرۆکی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا و (کیسنجەر) ڕاوێژکار بۆ ئاسایسی نەتەوەیی سەردانی ئێرانیان کرد و لەگەڵ شا کەوتنە وتووێژ بۆ دانانی ڕێگا چارەیەك بۆ دوورخستنەوەی سۆڤیەت لەعیراق.

ڕووداوەکانی ناو ئەو ملانێیە دەیسەلمێنن هەریەك لە (عیراق، ئێران، سۆڤیەت، ئەمریکا و ئیسرائیل) حیسابیان بۆ ئەگەرەکان کردووە، کورد وەکو کارتی یاریەکە بەکارهاتووە، لەنێوان ئەم وڵاتانەدا، بۆ پاراستنی بەرژەوەندییەکانیان، دوای چوار ساڵ نەشەڕ نەئاشتی لەسەرەتای نیسانی 1974 سەرلەنوێ شەڕی نێوان شۆڕشی کوردستان و حکومەتی عیراق دەستی پێکردەوە. لەزستانی 1975 لەنیۆیۆرك کیسنجەر وەزیری دەرەوەی ویلایەتە یەگرتووەکانی ئەمریکا لەگەڵ نێوێنەری هەمیشەیی عیراق لەنەتەوەیەکگرتوەکان کۆبۆوە بۆ دانانی ڕێوشوێنێك بۆ پەیوەندیەکانی نێوانیان، دواتریش کۆبوونەوەکان فراوان بوولەنێوان عیراق و ئێران، ئێران و سۆڤیەت ، ئەمریکا و عیراق، هەمووی لەسەر کێشەری کورد و پاراستنی بەرژەوەندییەکانیان، لەساڵی 1975 شەڕەکان بەرەو سەختی چوون، هەردوو وڵات عیراق و ئێران نەیانویستووە پێکەوە بکەونە شەڕەوە، بۆیە بەبێ ئاگاداری بارزانی کەوتنە گفتوگۆ، شانشینی سعودیە هاندەری پێکهاتنەوەی هەردوو دەوڵەت بوو، تا بەگفتوگۆ ناکۆکیەکانی نێوانیان چارەسەربکەن،

لەبەرئەوەی هەوڵەکانی یەکەمی زەمینە خۆشکردن بۆ ڕێکەوتنی جەزائیر زۆر نهێنی بوون، زەحمەتە ئەوە بزانرێ کێ یەکەم هەنگاوی بۆ ئەم ئاشتیە سەیرە ناوە، شای ئوردن شاحسین و ئەنوەر سادات سەرۆکی میسر و هەواری بۆمدیەن سەرۆکی جەزائیر ڕۆڵیان هەبووە، لەناوبژیوانی هەردوو وڵات، نەتەوەیەکگرتووەکانیش ڕۆڵی خۆی هەبوو، لەسەر سکاڵای عیراق، بەڵام پوختە و دوا هە نگاوی پێکهێنانەوە بۆمدیەن تۆماری کرد.

هەواری بۆمدیەن پێشتر لەکاتی کۆبوونەوەی وڵاتانی (ئۆپیك) لە26-10- 1974 لەگەڵ سەدام حوسێن بۆ نەخشەی پێکهێنانەوەی عیراق و ئێران، بۆ مەبەستی ڕێگا خۆشکردن بۆ پێکهاتنەوە کۆبوونەوە، دواجار لەپەراوێزی کۆبوونەوەی دەوڵەتانی خاوەن نەوت (ئۆپیك) لە6- 3- 1975 هەواری بۆمدیەن و شای ئێران و سەدام حسین بەکۆبوونەوەیەکی لاوەکی کۆتاییان پێهێنا و لەڕێکەوتنامەی جەزائیردا یەکیان گرتەوە، ئەو ڕێکەوتنامەیە تایبەت نەبوو بەیەکلایی کردنەوەی ناکۆکیەکانی چەند ساڵەی نێوان عیراق و ئێران، بەڵکو سەودایەکی هەردوو دەوڵەت بوولەسەر حیسابی کورد، خاك و ئاو بەرامبەر تواندنەوەی شۆڕشی کورد، هەریەك لەوڵاتانی پەیوەندیدار بەم ڕێکەوتنامەیەوە هۆکاری خۆی هەبوو لەپێناوی پاراستنی بەرژەوەندییەکانی.

لەدوای زنجیرەیەك کۆبوونەوەی ئاشکرا و نهێنی لەئاستی وەزارەتی دەرەوەی عیراق و ئێران، بەهەوڵی ناوبژیوانان لەکۆبوونەوەی وڵاتانی ئەندامی ڕێکخراوی (ئۆپیك) بەسەرپەرشتی هەواری بومدیەنی سەرۆکی جەزائیر لەلایەن سەدام حسین جێگری سەرۆك کۆماری عیراق و شای ئێرانەوە ڕێکەوتنامەی جەزائیر ئیمزاکرا.

هەردوولا ڕێکەوتن لەسەرئەوەی ڕێزگرتنی پیرۆزی سنوور و خاك و ئاسایشی یەکتربگرن، لەسنووورداخستن و قەدەغەکردنی پەڕینەوە، لەپێناوی سنووردانانی کۆتایی بۆ هەموو سنووربەزاندنێك بەمەبەستی کاری تێکدەرانە لەهەر لایەکەوە بێت، لەمەش سەدام حسین تەنیا مەبەستی لەناوبردنی شۆڕشی کوردستان بوو، ئێرانیش وەکو دەوڵەت لەو ڕێکەوتنامەیە سوودمەند بوو بۆیەش بەزوویی پشتی شۆڕشی کوردستانی بەردا.

هەتائێستاش دەقی تایبەت بەبەشە نهێنیەکانی ئەو ڕێکەوتنامەیە بەردەست نین، کە سەودای داگیرکارانی کوردستان لەسەر حیسابی شۆڕشی کوردستان بوو، هەواڵی ڕێکەوتنامەی جەزائیر وەك هەورە تریشقە لەهەموولایەك لەکوردستان دەنگی دایەوە، بەشێوەیەك سەرکردەکانی کورد بەو بێویژدانیە چاوەڕوانی ئاکامەکەیان نەدەکرد.

دوای ئەوەی ساڵی1975 بەتەوقە و یەکتر لەئامێزگرتنی شای ئێران و سەدام حسینی جێگری ئەوکاتی حکومەتی عیراق ڕێکەوتنەکە کراو بەوە

شڕشێکی گەورەی کورد شکستی پێهێنرا و بڕاوەی لێکرا، کە دواتر بەڕێکەوتنامەی شومی (جەزائیر) ناوی دەرکرد، ڕێکەوتنامەی جەزائیری 1975 بووە هۆی زیندەبەچاڵ کردنی جوڵانەوەی کورد و بەپیلانێکی دەرەکی شۆڕشی کوردستانی لەباربرد و گەلی کوردیش سەرگەرادان مایەوە.

ڕێکەوتنامەی تورکیا- سوید و فنلندا

دوا ڕێکەوتنامەی زلهێزەکان دەربارەی چارەنووسی کورد، ڕێکەوتنی تورکیا و سوید و فنلندایە، فرۆشتنی ئەم جارەی کورد جیاوازە، ئەوەش دوای ئەوەی لەکۆتایی مانگی ڕابردوو سوید و فنلندا یاداشتێکی لێکتێگەیشتنیان لەپەراوێزی لوتکەی ناتۆ لەمەدریدی پایتەختی ئیسپانیا واژۆکرد، بەگوێرەی ناوەڕۆکی یاداشتەکە دەبێ سوید 73 کەسی داواکراو لەلایەن ئەنقەرەوە ڕادەستی تورکیا بکاتەوە، لەبەرامبەریشدا تورکیا ڕەزامەندی لەسەر ئەندام بوونی هەریەکە لەسوید و فینلندا لەهاوپەیمانی باکووری ئەتڵەسی ناسراو بەناتۆ دەدات، ئەو 73 کەسەی لەلایەن تورکیاوە لەسوید داوا کراون، ژمارەیەکیان سەر بەپارتی کریکارانی کوردستانن، لەدوای ڕێکەوتنەکەی سوید و فینلندا و تورکیا ئاندرسۆن سەرۆك وەزیرانی سوید ڕایگەیاند، ئەوان پابەندی ڕێکەوتنەکەیان لەگەڵ تورکیا دەبن، ئەو بەڵێنانەی لەبارەی رادەستکراوانەوە داویانە جێبەجێی دەکەن، هەرچەندە سەرۆك وەزیرانی سوید دڵنیایی دا هیچ کات هاووڵاتی سویدی ڕادەستی تورکیا و هیچ وڵاتێکی تر ناکەنەوە، بەڵکو ئەو کەسانەی وەڵامیان وەرنەگرتبێت، تورکیا داوای دەکاتەوە ئەوانە رادەست دەکرێنەوە، سەرۆکایەتی کۆماری تورکیاش رایگەیاند، ئەوەی مەبەستمان بوو، لەسوید و فینلدا دەستمان کەوت، سوید رادەستی داخوازیەکانی تورکیا دەبێت و ڕێگای پێدەدات سیاسەتی دەرەوەی سوید کۆنترۆل بکات، لەکاتێدا تورکیا دەوڵەتێکی دیکتاتۆری ئیسلامیە وسوید و فینلندا تائێستا بەقەڵای دیموکراسی و مافی مرۆڤ ناوزەد کراون، بەڵام لەبەختی کورد ئەم دوو هاوکێشە پێچەوانەیە لەسەرمێزی گفتوگۆ دژی کورد کۆدەبنەوە و ڕێکەوتنامەی لێتێگەیشتن مۆردەکەن، ئەوە هیچ لەمەسەلەکە ناگۆڕێ سوید و فینلندا خەڵکی دانیشتووی وڵاتەکانیان ڕادەست بکەن یاخودنا، ئەوەی گرنگە ئەو ڕێکەوتنامەیە ڕێگادەدا و هێز و تین دەخاتەبەر تورکیا بتوانێت داوایەکی ئاوا لەوڵاتانی نێودەوڵەتی بکات، ئایا تاکەی کۆمەڵگای نێودەوڵەتی بەناوی کێشەی ناوخۆ ئەو زوڵم و بێدادیە لەدەوڵەتە سەردەستەکانی کورد قبوڵ دەکات، ئایا تاکەی نەتەوەیەکگرتووەکان و ڕێکخراوە مرۆڤ دۆستەکان ڕێگادەدەن گەلی کورد ببێتە قوربانی ڕێکەوتنامەی نێوان

زلهێزەکانی دنیا.

13.سیکۆلاریزم و چەند سەرنجێك… شەمامە بارەوانی

بەشی سیانزەهەم/

لە بەشی پێشوودا کەمێک باسمان لە سیستەم و حوکمی سیوکراتی کرد لە مێژووی ئیسلامدا.

ئەوە مێژووی دوور، ئینجا وەرنەوە بۆ مێژووی نزیک و سەیری گرووپە فەندەمێنتالیست و ئیسلامیە سیاسیەکان بکەن.

لەو وڵاتانەی کە جڵەوی حوکمڕانیان گرتووەتە دەست و خۆیان سەپاندووە. لە ئەفغانستان نەوەتەکانی سەدەی ڕابردووتان بیرە؟
کاتێک ئیسلامگەراکان هاتنەسەرحوکم و جڵەوی دەسەڵاتیان گرتە دەست هیچ نەما بەیەکتری نەکەن. هەر ئیسلامگەراکان لەنێوخۆیاندا بینیمان دوای دەستلەکارکێشانەوەی (محەمەد نەجیبواللە)ی سەرۆکی حیزبی (دیموکراتی میلی ئەفغانی-شیوعی) لە حکومەت لەساڵی١٩٩٢، چی ڕوویدا.

ڕێکنەکەوتنی گرووپە جیهادیستە ڕادیکاڵ و توندڕۆکانی بەشداربووی شەڕ لە دژی یەکێتی سۆڤیەت لەسەر دەسەڵات و حکومەت.
بەرپابوونی جەنگی ناوخۆیی لەنێوان هێزە ئیسلامگەراکانی سەر بە(عەبدولڕەسول سەیاف) و (قەلبولدین حیکمەتیار) و (ئەحمەد شامەسعود) و (بورهانولدین رەبانی).

پاشان و لەساڵی(١٩٩٦-٢٠٠١)هاتنی مەلاعومەر و بزووتنەوەی تاڵیبانی فەندەمێنتالیست بۆ سەرحوکم و بە دۆزەخکردنی زیاتری ژیان و خەستکردنی زیاتری قوڕەکە.
لە سوریاش هەمان شێوە، چۆن داعش و بەرەی نوسرە و گرووپە ئیسلامیستە تیرۆرستەکانی تر کەوتنە وێزەی یەکتر و یەکتریان

تەکفیردەکرد و سەری یەکتریان دەبڕی و یەکتریان دەکوشت.
بەوچەشنە ئیتر لەسایەی هێز و هەژموون و دەسەڵات و ئەقڵییەتی ئەو هێزە کۆنەپەرست و فەندەمێنتاڵیست و تۆتالیتاریزم و دەوڵەتە سیوکراتەکەیان،
هەموو شتێک یاساخ و قەدەغەدەکرێت و چیتر شتێک نامێنێتەوە بەناوی موعارەزبوون و ڕەخنە و ئازادی و بەچونی جیاوازو حیزبی نا ئیسلامی و پلۆرالیزمی ئاینی و سیاسی و کۆمەڵایەتی.

تە لەوەگەڕێ ئەوان کەهاتنە سەر حوکم هەموو جیاوازیەکان دەسڕنەوە و حیزبە نەتەوەیی ودیموکرات و لیبڕاڵی و عەلمانی و سەسیالسیت و چەپەکان هەرگیز لەناو بەتەی دەوڵەتە ئیسلامی و حکومەتە سوکراتیەی ئەمان جێگایان نابێتەوە، ڕەنگە تاقە شوێنێک، کە بۆیان بمێنێتەوە، بەندیخانە بێت، ئەگەر هەمان شێوەو وەکو محەمەد نەجیبوالڵەی کۆمۆنیست و کافر هەڵنەواسرێن.
ئێستای تالیبان و سعودیە و ئێرانتان لە دیارە، کە دیموکراسی و فرەیی و ئازادی و مافی مرۆق و مافەکانی ژن و هەموو جیاوازیەک، لە چ دۆخێکی دۆزەخی و ماڵوێرانی و خنکاندایە.
ئیخوانولموسلیمینیشمان بینی، کاتێک لە دوای ئەو پایزەی عەرەبی، کە بەهەڵە پێی دەڵێن(بەهاری عەرەبی)، ئەو پایزەی، کە هێزەکۆنەخواز و فەندەمێنتالیستە ئیسلامیەکانی بەهێز کرد، چۆن و بە چ شێوازێك ئیخوانیزم و سەلەفیزم و ئیسلامی سیاسی و گرووپە جیهادیستە تیرۆرستەکان سواری شەپۆڵی ناڕەزایەتی و توڕەیی شەقام بوون و شڵەشی جەماوەر و خەڵکیان دزی و دەرفەتیان قۆزتەوە و هێزی جەماوەری بە ناز و بە زاریان بە ئاڕاستەی ئیدۆلۆژیای خۆیاندابرد و بە بەرژەوەن و مەرامی خۆیان بەکارهێناو لە ڕێگەیەوە، هەندێک لە وڵاتانی وەکو سوریا و یەمەن و لیبیایان خەڵتانی تیرۆر و کوشتن و سەربڕین و تەقینەوە و تیرۆرکرد و بەماوەیەک هەندێک لە خاکی عێراق و کوردستانیان داگیرکرد و لە هەندێک شوێن خۆیان گەیاند بە جڵەوی حوکمڕانی لە وڵاتانی نموونەی:تونس و لیبیا و میسر..تاد.
و کەڵبەیان لە حوکمڕانی گیرکرد، بەتایبەتی نەهزەی ئیخوانی لە تونس مەسەلەی شەریعەتی ئیسلامی و میرات و شتی هێنایە گۆڕ و ئیخوانی میسر دوو ڕۆژ و کەرتێک بوو هاتنەسەر دەسەڵات و یەکم شت، کە کردیان، کودەتایان بەسەر دەستووری میسردا کرد و پڕیانکرد لە مادەی دینی و ڕێساو یاسای مەزهەبی و دەستوورەکەیان گۆڕی بە دەستوورێکی ئیسلامی و هەرئەوەی مابوو مادەی سیواک و ڕیشیشی بە زیادکەن.

خەمخۆری گشتی، خەمخۆری تایبەتی... زانا رەزاق

هەمیشە وەهەموو کات دوو جۆر مرۆڤ هەبووە مرۆڤی باش مرۆڤی خراپ بەهەی ئەمەشەوە دوو جۆر چەمکی دژبەیەک یان هەر شتێکی تر پەیدابووە ، خۆی ئەو دوو جۆرانە لە ململانێ دابوونە بۆ ئەوەی ئەو ئامانج و مەبەستانەی هەیانە بیانهێننە دی ، مەبەستی پشت ئامانجی مرۆڤی باش بۆ هەمووان بووە لەهەمان کاتدا بۆ هەمیشەیی بووە ، بەڵام هی مرۆڤی خراپ بە پێچەوانە مەبەستی پشت ئامانجی تایبەتی و کاتی بووە .

کۆمەڵگا هەن مرۆڤی باش یان بەڵێن کاری باشی زۆرە بەیەش وردە وردە پێشکەوتوون، کۆمەڵگایەش هەن مرۆڤی خراپ یان کاری خراپ زۆر بووە بەیەش ئەوانیش دواکەوتوون و زیانی زۆریان پێگەیشتووە.

لێرەدا ئێمە دەبینە سەر یەکێک لەو دوو دژانە کە ڕۆڵی سەرەکی هەیە بۆ باشی و خراپی یان پێشکەوتن و دواکەوتن ، ئەوانیش خەمخۆری گشتی و خەمخۆری تایبەتییە.

سەرەتا پێش بچینە ناو ناوەڕۆکی بابەتەکە لێرە ئەوەی مەبەستمانە پێناسەیەکی بۆ بکەین دواتر بۆ ڕوونتر کردنەوەی مەبەستەکەم بچینە ناو درێژایی بابەتەکە .

ئەگەر بپرسین مرۆڤی خەمخۆری گشتی کێیە ؟ئەرکی چیە؟ هەروەها مافی چیە؟ بەهەمان شێوەش بۆ خەمخۆری تایبەتیش؟ ئەرک و مافی چیە ؟ دواتر بێینە سەر ئەوەی بۆ چی دەوترێت مولکی گشتی ؟ بۆچیش دەوترێت موڵکی تایبەتی ؟

مرۆڤی خەمخۆری گشتی ئەو مرۆڤەیە ئاستی تێگەیشتوویی بەرزە مرۆڤێکی دووربینە هەروەها کەسێکە بۆ گشتی هەوڵ دەدات ، یانی ئەرکی مرۆڤی وا ئەوەیە لەگەل دابین کردنی پێداویستییەکانی هەمووان بەجیاوازی ، بەڵام خەمخۆری تایبەتیش کەسێکە هەر بۆ خۆیی و دەوروبەری هەوڵ دەدات ،کەسێکیشە دووربین نییە زیانیش بەڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ لەو شوێنە و هەموو ئەو جێگایانەش دەدات کە دەچێتە ئەوێ لێیشی کار

دەکات ،چونکە پێداویستیەکان بۆ هەمووان وەک یەک دابین ناکات ،جا هەر شوێنێک بێت .

خۆی کۆمەلگای ئێمە و هاوشێوەی ئێمە خەمخۆری تایبەتی کۆنترۆڵی زۆرینەی شوێنەکانیان کردووە هەر ئەو جۆرەش پەرە بەو جۆرە کەسانەش دەدات ،بەڵام خەمخۆری گشتی کەمە بۆیەش دواکەوتووە ،بەشێوەیەکی تر زۆرن ئەوانەی بۆ خۆیان دەژین کەمن ئەوانەی بۆ هەمووان دەژین ،جا ئەوانەی بۆ خۆیان دەژین هەن لەنێو ئەواندا ئەمەیان تێکەڵ کردووە لەگەل ئەوەی کە ئەوان لەسەر حیساب و ماندووبوونی خەلکی تر دەژین؟!یانی ئەوانە ئەوە بۆ خۆ ژیان دەزانن نەک بۆ خۆ ژیان وەک خۆی ئەوەش ئەوەیە تەداخولی ئازادی نەکات مافی کەسیش نەخوات بەڵکو لەسەر حیسابی ماندووبوونی و شتەکانی خۆی بژیەت .

بەڵام کۆمەڵگایەک کە پێشکەوتووە ئەوا ئەوان شتەکان و چەمکەکان و هەموو شتەکانی تر وەک خۆی دەناسن نەک بەهەڵە شیکردنەوەی بۆ کرابێت و باس کرابێت یان هەندێک لەوان لە ژێردەستی کەسانی تر کۆنترۆڵ کرابێت و هەر بە دەستی ئەوانیش بجوڵێن و ڕابوەستن ئەگەر هەشبێت بۆ گشتیە نەک تایبەتی .

لەکۆتاییدا موڵکی گشتی ئەو شتانەن کە موڵکی هەمووانە و بۆ هەمووانە ئەمەش بەپێی یاسا و ڕێسای کە لە شوێنەکە دانراوە هەروەها موڵکی تایبەتیش ئەو موڵکە هی کەسێکە یان کەسانێکە نەک هی هەمووان دواتر کاتێک موڵکی گشتیەکان وەک گشتی و بەیاسایی بەکارهێنرا ئەوا خاڵێکی پێشکەوتنە بەڵام بەخراپ بەکارهێنا ئەوا خاڵێکی زیانە جا زیانەش هەم کورتمەودا و هەم دوورمەودایە.

2022 7 24

شاری هەتیو… نەوزاد بەندی

وەک چۆن منا□□ی هەتیو هەیە ،
شاری هەتیویش هەیە .. بڕوانن ؛
شەقامەکانی تۆز و خۆڵ دایپۆشیون ..
قیرەکەی هی سەردەمانێکی زۆر کۆنە ..

پڕ برین و
زام و
چاڵە ..
هەموو دانیشتووانەکەیشی لە ئاست داوای مافا ، لاڵە ..
دیوارەکانی نەخشەی میزی زەرد و چڵک و
کەڕوو دایپۆشیون ..
پایەی پردەکانی چڵکن ، پڕ لە پاشەڕۆی
گەنیون ..
تیایا سیاسەت یەعنی درۆ ..
تا درۆزنتر بی ، سیاسیتر ئەبی لەوێ ..
تا دزتر بی ، یاسا پارێزەرتر ئەبی ..
شاری هەتیو ،
کەس خۆی ناکا بە خاوەنی ..
ئاخر شاری هەتیو ، کەسی نییە ،
نە دایک ..نە باوک ..نە خوشک ..نە برا ..
درەختەکانی ، قژیان شێواوە و ..
هیچیان جارێ نەبراونەتە ساڵۆن ،
هیچیان جارێ نەبراونەتە گەرماو ..
دەستێ شامپۆ و شانەیەکیان پیا بهـێنرێ ..
نەمامەکانی ،
هێشتا کەسێ دەستێکی نەهێناوە
بە قژیانا و ..
قردێلەیان بۆ دابنێ ..
پشیلە و سەگەکانی ، برسی ..تینوو ..
چاو کوێرکراو ..کلک بڕاو ..و قاچ شکاو ..
کارەباکەی ، وەک برنج و گۆشت ئەفرۆشرێ و
ه□زار ناتوانێ بیکڕێ ..
ئاوەکەی یەکپارچە قوڕاو ..تانکییەکانی پڕن لە پشیلە و جرجی مردوو ..
هێشتایش نیی□ و .. سەرۆکحیزبەکان هەفتانە ، وەک ڕیکلامی حیزبەکەیان ، ئاو بە بەرمیل دابەش ئەکەن ..
وەک چۆن مناڵ ، باوکی ئەمرێ ،
شاری باوک مردوویشمان زۆرە ..
وەک چۆن پیرەمێردی شاعیر ،
کە بابی نەما ، کەبابی نەما ،
شاریش کە بابی نەما ، کەبابی نامێنێ ،
بیشیمێنێ ، نەخواردنی لە خواردنی باشترێکە ..چونکە هەر ناوی

کەبابە و لە ڕاستیدا دەرد و میکرۆب و عەزابە ..
شاری هەتیو ،
هیچی بەسەر هیچیەوە نەماوەتەوە ..
مانگی بۆتە چل پەنجا ڕۆژ ..
موچەی فەرمانبەرەکانی هەمیشە لە خەتەرایە ..
دوکان و بازاڕی هەمووی قۆڵبڕینە ..
ئاینەکەی تەنها قسە و دەربڕینە ..
ووتەی سەرکردەی هەڕەشە و جنێو و لورە و وەڕینە ..
سەدان باوە پیارەی دزێو ،
بە ناوی گەورە و دێی وێران ،
خەریکن ئەیڕوتێننەوە ..
سامانی ئەرز و ژێر ئەرزی ..
دەشتی نزم و
چیای بەرزی ..
قاش قاش ئەخۆن ..
باش باش ئەخۆن ..
شاری هەتیو ،
شۆستە و ترافیک لایتەکانی ،
پڕن لە پەککەوتە و سواڵکەر ..
پارەکەی چاپ و تەزویرە ..
هەموو کاتێکی ناسکە و ..
هەموو ساتێکی پێ ئەچێ داگیرکەرێ
بیداتە داگیرکەرێکی تر بە کرێ ..
شاری هەتیو ،
پڕپڕە لە سەرقەبران و نەخۆشخانە ..
بە حیساب شارە ، سەد ڕەحمەت لە حەپس و لە بەندیخانە ..
کێشەی ئاویان داوە بە نوێژەبارانە ..
هەرچیش ڕوو با لە کارەسات ،
کەس خۆی ناکا بە ساحێبی ،
ئەڵێن زروف و زەمانە ..
هاوشارەکانی زۆربەیان کۆیلە و
سیخوڕ و داماون ..
کەمێکی مەردیشیان هەیە ،لە زیندانان
یان کوژراون ..
شاری هەتیو ،
تەنها کۆشک و کۆڵان و مۆڵ و تاوەری باوەپیارەکانی خۆشن ..
تەنها ئەوانیش ئەتوانن گەشت بکەن و

لەوێ نیشتمان بفرۆشن ..
ئیتر ساڵە موچە نیە و ..
ساڵ هەیە کارەبا نیە و..
ساڵێشیان هەیە ئاو نابێ
شاری هەتیو تا باسی کەی تەواو نابێ ..

* * *

من
لە شاری هەتیو ئەژیم ..

ـــن. بەندی ـــــــــــــــــــ

"نانی پیرۆز" خەڵاتی باشترین بەڵگەفیلمی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی "مەسکۆ"ی بەدەستهێنا.. مەنسوور جیهانی

فیلمی دیکۆمێنتی "نانی پیرۆز" لە دەرهێنانی ڕەوانشاد "رەحیم زەبیحی" و لە بەرهەمهێنانی "تووراج ئەسڵانی" خەڵاتی باشترین بەڵگەفیلمی بەشی پێشبڕکێی دووهەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی "مەسکۆ" لە وڵاتی ڕووسیای بەدەستهێنا.

فیلمی دیکۆمێنتی "نانی پیرۆز" (نان مقدس) Holy Bread دوایین بەرهەمی سینەماکاری کۆچکردووی کورد "رەحیم زەبیحی"، لە بەرهەمهێنانی سینەماکاری کورد "تووراج ئەسڵانی" و بەرهەمی کۆمپانیای سینەمایی "ماد موڤی" MAAD Movie؛ دوای بەشداریی لە فێستیڤاڵە گرینگە جیهانییەکان و بەدەستهێنانی چەندین خەڵاتی بەنرخ؛ لە نوێترین و یازدەیەمین بەشداریی نێودەوڵەتی خۆیدا، لە بەشی پێشبڕکێی "بەڵگەفیلمە بڵیندەکان" لە دووهەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی "مەسکۆ" MKFF لە هۆڵی ناوەندی سینەمایی

"ئۆکتیابر" Oktyabr و هەروەها لە سینەما KARO 11 Ohta لە شاری سەن پتەرزبورگ لە وڵاتی فیدڕاسیۆنی ڕووسیا نمایش کرا و لە لایەن بینەرانی ئامادەبوو لەم ڕووداوە سینەماییە پێشوازیی لێکرا و توانی خەڵاتی باشترین بەڵگەفیلمی بەندی ئەم فێستیڤاڵە بەدەست بێنێت.

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی پێشبڕکێی "بەڵگەفیلمە بەیندەکان"ی دووهەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی "مەسکۆ" بریتی بوون لە: "ئیبڕاهیم سەعیدی" دیکۆمێنت ساز، مۆنتێر و دەرهێنەری بەرهەمە بەیندە سینەماییەکان – سەرۆکی لێژنەی دادوەران لە شاری مەهاباد، "ئەکڕەم هەیدۆ" Ekrem Heydo دەرهێنەری ڕۆژئاوای کوردستان و دانیشتووی وڵاتی ئەڵمانیا و دکتۆر "ییلماز ئۆزدیل" Yılmaz Özdil ڕەخنەگری کورد و دەرهێنەری سینەما لە وڵاتی تورکیا.

بڵاوکردنەوەی نێودەوڵەتی ئەم بەرهەمە دیکۆمێنتارییە، لە ئەستۆی کۆمپانیای "تسویر گستر الهە پارسی" (ئێلی ئیمێیج) Eli Image بە بەرپرسیارییەتی خاتوو "ئیلاهە نەوبەخت"ـە.

"نانی پیرۆز" لە یەکەمین بەشداریی نێودەوڵەتی خۆیدا لە بەشی پێشبڕکێی "فیلمە نیوە بەیندەکان" Mid-Length لە سی و سێیەمین خولی فیستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی ئەمستەردام – "ئیدفا" IDFA لە وڵاتی هۆڵەندا و لە درێژەی بەشدارییە نێودەوڵەتییەکانی خۆیدا لە لە بەشی پێشبڕکێی "فیلمە نیوە بەیندەکان" لە هەژدەیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی دیکۆمێنتاری "بیگ ئسکای" Big Sky لە وڵاتی ئەمەریکا بە ناونیشانی یەکێک لە ڕووداوە گرینگەکانی سینەمای بەڵگەفیلمی جیهان، لە بەشی پێشبڕکێی "ڤیترینی جیهان" World Showcase لە بیست و حەوتەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "هات داکس" Hot Docs لە شاری تۆرۆنتۆ لە وڵاتی کەنەدا فێستیڤاڵی جێگای متمانەی ئاکادیمیای ئۆسکار، لە بەشی "پێشبڕکێی سەرەکی" شەست و نۆیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "ترێنتۆ" Trento لە وڵاتی ئیتاڵیا و هەروەها لە بەشی فەرمی "پێشبڕکێی ئاسیا" لە سێزدەیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی بەڵگەفیلمی "دیمز" DMZ وەکوو گرینگترین فێستیڤاڵی فیلمی دیکۆمێنتاریی ئاسیا لە وڵاتی کۆریای باشوور نمایش کراوە.

ئەم بەرهەمە دیکۆمێنتارییە، تا ئێستا خەڵاتی ڕێزلێنانی تایبەتی ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی خەڵاتی سەرەکی "ئەو فیلمانەی کە گرینگیان هەیە" The Movies That Matter Award لە بەشی پێشبڕکێی

سەرەکی نێونەتەوەیی حەڤەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "زاگرێب داکس" ZagrebDox لە وڵاتی کرۆواسیا، خەڵاتی باشترین بەڵگەفیلم لە بەشی "پێشبڕکێی سەرەکی" بیست و چوارەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "دینی ئەمڕۆ" Religion Today لە شاری ترێنتۆ لە وڵاتی ئیتاڵیا، خەڵاتی تایبەتی ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی قوتابیان لە بەشی پێشبڕکێی سەرەکی شەشەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "ئۆلجۆ" Ulju لە وڵاتی کۆریای باشوور، خەڵاتی گەورەی بەشی "پێشبڕکێی سەرەکی" دوازدەمین خولی فێستیڤاڵی جیهانی فیلمی کوردی "لەندەن" بە ناونیشانی سینەماکاری کورد "مەهمەت ئاکسۆی" Mehmet Aksoy یەکێک لە دامەزرێنەرانی ئەم فێستیڤاڵەی وڵاتی بەریتانیا و هەروەها خەڵاتی باشترین بەڵگەفیلم لە بەشی پێشبڕکێی "بەڵگەفیلمەکانی سینەمای کوردی" لە هەشتەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "دهۆک" Duhok لە هەرێمی کوردستانی بەدەستهێناوە.

دووهەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی "مۆسکۆ" Moscow بە بەرپرسیاریی خاتوو "گولیزەر گەردەن زەری" Gulizer Gerdenzeri، بە مەبەستی ڕەنگدانەوەی فەرهەنگ و مێژووی کوردەکان و هەروەها ژیانی مەدەنیی ئەم نەتەوەیە، بە چاودێری وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، بە نمایشی 54 فیلمی بەندی سینەمایی، بەڵگەفیلم و کورتە فیلم لە سینەماکارانی 8 وڵاتی جیهان و هەروەها بە پشتیوانی "کارۆ ئاڵت" لە هۆڵەکانی ناوەندی سینەمایی "ئۆکتیابر" و لە شاری مۆسکۆ و لە سینەما KARO 11 Ohta لە شاری سێن پتەرزبوورگ لە وڵاتی فیدراسیۆنی ڕووسیا بەڕێوەچوو.

بەڕێوەبەرایەتی ڕاگەیاندنی گشتیی فیلمی دیکۆمێنتی "نانی پیرێز".

دواهەمین هەناری دونیا ترشترین هەناری دونیا… ئیدریس موستەفا

ئەم بابەتە نوسینێکی ڕەخنەیی منە لەسەر ڕۆمانی "دواهەمین هەناری دونیا"ی بەختیار عەلی. بە یەکەم جارە ڕۆمانی بەختیار عەلی

بخوێنمەوە ئ□و□یش دوای ئەوەی بیستم ئەم رۆمانە وەرگێڕدراوەتە سەر هەندێ زمانی بیانی لەوانە ئەڵمانی. من تەنها وەک خوێنەرێک، خوێندنەوەی خۆم بۆ ئەو رۆمانە بە جەندان رەخنەی جۆراوجۆردەخەمە روو. لەمەشدا پشت بەو تیئۆریە ئەدەبیە دەبەستم کە رێگە بە خوێنەر دەدات دەق هەڵبسەنگێنی و رەخنەی لێبگرێ. ئەو تیئۆریە پێی دەوترێ (Reader-Response Criticism). لەبەر دوورودرێژی بابەتەکە بڕیارمداوە لەمەودوا بە جەند بەشێک بڵاوی بکەمەوە. ئەو رۆمانە دەکر□ ل□ ژ□ر رووی ئەدەبی ترەوە وەک زمان بە نموونە رەخنەی توندی لێ بگیرێ بەڵام من لە هەندی باری فکری و چەمکخوازی کۆمەڵایەتی و سیاسیەوە رەخنەکانم دەخەمە روو. بە یارمەتی هەندێ قوتابخانە و تیئۆری ئەدەبی و چەمکی فکری دید و بۆچوونەکانم بەیان دەکەم. لەوانە تیئۆری رەخنەگرانەی رەگەزی (Critical Race Theory) یاخود سۆسیۆلۆجیای فەرق و جوداخوازی، فیمینیزم، جەندەر، مارکسیزم، ستراکچراڵیزم، دیراسەی کەلتورەکان و میژوو وەک چەمکێک… هتد

بەشی یەکەم: ناوچەگەرێتی یاخود لەکەدارکردنی گەرمیانی

لەم بەشەدا باس لە بابەتی ناوچەگەرێتی دەکەم کە ئەسەرەکەی بە ئاشکرا لەم رۆمانەدا دەردەکەوێ، بەڵام گرفتەکە لەوەدایە ناتوانی بە دیاریکراوی لە کام قوتابخانە و تئیۆری ئەدەبی یاخود چەمکی فکریەوە لێی دەڕوانی چونکە باسی ناوچەگرێتی بەوشێوەیەی لە وڵاتی ئێمەدا هەیە و بەو شێوەیەی نوسەر نوسیوێتی کەمێک ئەستەمە رێچکەیەکی ئەدەبی بدۆزیتەوە تاکو رەخنەکانی خۆتی لەسەر بونیاد بنێی، ئەمە جگە لەوەی خوێنەرگەلی نەتەوەکانی دی چۆن لێی تێبگەن بەو رادەیەی ئێمە دەیزانین. فەرق و جودایی لە نێوان کەسەکانی یەک کۆمەڵگە خاوەنی یەک زوبان و یەک رەگەز و یەک ناسنامە و یەک خاکن چەندان رەهەندی فکری و سیاسی و سایکۆلۆجی لە خۆی دەگرێ. بۆ نموونە ئەو جیاوازیەی لە نیوان ناوجەی سلێمانی و ناوچەی گەرمیان دەکرێ لە رێگەی کاراکتەرەکانی نێو ئەم رۆمانەوە زۆر بێ پەردە و ئاشکرایە، بە رادەیەک خودی نوسەر و رۆمانەکەی دەخاتە ژێر پرسیاری ئەخلاقی و رۆسنبیریەوە.

گەرمیانیەکان بەتابیەت خەڵکی کەرکوک و دەوروبەری بەهۆی پێشین□کی دژواری بارودۆخی سیاسیەوە کە هەموان دەیزانین یان دەرکراون یاخود ناوچەکانی خۆیان جێهێشتووە و بەرەو شارەکانی تری وڵات کۆچیان کردووە لەوانە سلێمانی و هەولێر. کاتێکیش دێنە شارەکانی تر دەست دەبەن بۆ هەر کار و وەزیفەیەک ژیانی خۆیانی پێ بەڕێ بکەن. هەر خودی نوسەر تەوزیفی هەردوو کاراکەترەکەی جوان کردووە کاتێک گەرمیانەکە بە پۆلیسێکی دادەنێ و سڵێمانی مەزنی مەسئولی حزبی بە

پیاو مەعقوڵی شار، دیارە مەبەست لە شار سلێمانییە، ناودەبات. بەڵام، لێرەوە گرفت و کێشە ئەخلاقییەکان سەرهەڵدەدەن.

هەموو ئەو کاراکتەرانەی لەو ڕۆمانەدا ناویان دەهێنرێت ئاماژە بە ناسنامەی ناوچەییتیان ناکرێ تەنها یەک کاراکتەر نەبێت ئەویش پۆلیسە شەقوەشێنەکەی عەرەبانچییەکان و دەستفرۆشەکانی شاری سلێمانییە " مەلیک دولبەری گەرمیانییەکی سەرسەختی ژنحیز. ژنەکەی دەبرد بۆ مەسئولەکان." لا ١٥٦ لە بەرامبەردا کەسێتییەکی تری شاری سلێمانی هەیە کە باوکی محمدی دەشوشەیە. محمدی دەشوشە " کوڕی یەکێک لە پیاوە ناسراوەکانی شارە، سلێمانی مەزن. ئەو پیاوەی لە دوای سەرکەوتنی شۆڕشەوە لە ژێرەوەدا ئەمینداری نهێنیی ترسناک و گەورەکانی ئەو شارەیە." لا٢٢٢ لەم دوو وەسفەدا ڕەهەندی ئەو فەرق و جودایییە دەبینی کە لە نیوان دوو ناوچەی کوردستانی باشرودا دەکرێ ئەویش ناوچەی سلێمانی و ناوچەی گەرمیانە. بزانە ئەو روحی سلێمانچیتیانە لە کوێدا خۆی مەڵاسداوە. لە لایەک چ وەسفێکی ئیجابی کابرای سلێمانی، سلێمانی مەزن، دەکات بەوەی مێژوویەکی پڕ شەڕ و شەوق و پێگەیەکی کۆمەڵایەتی و سیاسی بەرزی دەداتێ. لە لایەکیتر، کابرایەکی گەرمیانی دەهێنێ و دەورێکی نابووت و پیسی دەداتێ بە سەرسەخت ناوی دەبات. سەرسەخت گەر دایبتاشین و مانایەکی ئەرێنی لە پەیدابکەین ئەوا نوسەر لێرەدا بە مانایەکی قوڵی پڕ لە تەوهین و ئیهانە بە مرۆڤی گەرمیانی بەکاری هێناوە گوایە گەرمیانی توڕە و کەلەپوتن و هێز و بازوو هەموو شتێکە لە لای ئەوان. لەمەش واوەتر لەسەر ئاستی شەخسی و خێزانی و کۆمەڵایەتی لەکەداری دەکات و ژنەکەی بە حیز و خۆیش بە گەواد ناوزەد دەکات. نوسەر لێرەدا توشی گرفتێکی مەنتقی بووە. باشە کەسێک گەر ژنەکەی بەرێ بۆ بەرپرسی گرنگی گەورەی حزبەکان و وەزارەتەکان واز لەو کارە تاقەت پروکێنە پۆلیسییە ناهێنێ کە دەست پان بکاتەوە لە چەند منداڵێکی دەستفرۆش تاکو شتێکی بدەنێ. لەو هەریمەی ئێمە، وەک هەموان دەزانن، ئەوەی گەوادی لەوجۆرە بۆ مەسئولە گەورەکان و وەزیرەکان بکات بە تایبەت ژنی خۆی ببات بۆیان ئایا نانی ناکەوێتە ڕۆنەوە و ناشبێت بە یەکێک لە دەوڵەمەندەکانی شار!.

وەک گوتمان لەگەڵ ئەوەی گەرمیانییەکە وەک درەندەیەک نیشان دەدات بە کوشتنی سەریاسی پالەوانە گەنجەکەی، لەسەر ئاستی کۆمەڵایەتیش لەکەداری دەکات بەوەی ژنەکەی حیزە و ژنەکەی دەبات بۆ مەسئولەکان؛ لە بەرامبەردا سلێمانی مەزن هەیە پیاوی مەعقوڵی شارە، شاری سلێمانی، و مەسئولە و لە چاوتروکانێکدا دوو کچە بە خانەنشین دەکات و دەیان نێرێت بۆ شوێنێک کە خۆیان هەڵی دەبژێرن تەنها

لەبەرئەوەی دەی کوڕە مردووەکەی شاد بکات، بە قەولی خۆی، بەوەی سەردانی گۆڕەکەی بکەن جار ناجارە. تۆ سەیری ئەم پیاوە ناودارەی شارەکە بکەن: مەسئولە، کوڕەکەی لە کوشکێکدا داناوە، دوو خانمی گەنج خانەنشین دەکات، ئەو سیاسەتی لێدان و کوشت و بڕەی لە منداڵانی هەژار دەدرێت لەسەر شەقامەکانی شارەکەی ئەو پیاوە گەورەیەدا لە دارودەستەی ئەمەوە دەردەچێت کەچی ئەم پیاوی ناسراوی شارە و مەلیک دولبەری کارمەندی ئاسایش و پۆلیس دەبەندیە، کەلەپوت و منداڵکوژە و نەک هەر ئەمەش ژنحیزە و منداڵانی دەستفرۆش هاواری لەدەکەن ژنحیز چونکە "هەموان دەزانن مەلیک دولبەر ژنەکەی خۆی دەبات بەرپرسەکی گرنگی دەفتەری سیاسی و کاربەدەستەکی گەورەی وەزارەت." لا ١٥٦ دواتر دەگەڕێمەوە سەر وشەی "ژنحیز" و چ ڕەهەندەکی فکری و ئەخلاقی بە دواوەیە، بەڵام من دەپرسم باشە نوسەر بە ناوەت شارباژەریەکی ژنحیز، شارەزووریەکی ژنحیز، پێنجوێنیەکی ژنحیز، پشدەریەکی ژنحیز یاخود سلێمانیەکی ژنحیز؟!

هەڵبژاردنی گەرمیانیەک لە لایەن نوسەرەوە و بەرجەستە کردنی لە کاراکتەرەکی ئاوهادا رێکەوت نیە. لیرەدا ناچمە سەر ئەو فاکتەرە مێژویی و کۆمەڵایەتی و سیاسی و فەرهەنگیانەی کە روحی ناوچەگەرێتی لە سلێمانی دروست کردووە؛ بەڵکو راستەوخۆ دەچمە سەر ئەو واقعی سلێمانچێتیەی کە لەو شارەدا هەیە و بەچی لە عەقڵیەتی رۆشنبیری و سیاسیکانیدا بەرجەستەیە هەر وەک چۆن لە نیو بەشەکی زۆری ئەو خەڵکانە خۆیان بە ئەهلی شارەکە یاخود رەسەنی شارەکە ناودەبەن. ئەو شارە وەک شارەکانی دی کوردستان چەندان شاعر و هونەرمەند و نوسەری پێگەیاندووە و شایانەی ریز و ستایشە بەڵام نەک بکرێ بە شانازیەک و بەسەر شوێنەکانی تردا رایبدەن. سلیمانچێتی لە بەرامبەر ناوچە و شارەکانی تردا بە تایبەت گەرمیان و بە دیاریکراوی ناوچەی کەرکوک شتەکی بەڵگە نەویستە. ناوچەگەرێتی جگە لەوەی لە روحەکی شانازی و خۆ بە موهیم زانیەوە دێت، بەخۆی دەرئەنجامی فەرهەنگ نزمی و خەڵەفاوی رۆشنبیری و تەنانەت گرفتی دەروونیشە. لە باری تیئۆریەوە دەخەزێتە نەو بیروکرداری شەفەنستیانەوە کە رەگەزەک یاخود جەرەک لە خەڵک بە گرنگ تەماشابکرە و ئەوانی تر بە کەم و جاهیل و بودەن. هەولێر نموونەیەکی زیندووە کە رۆژانە دەکەوەتە بەر توانج و تەلاری ناوچەگەرێتی. تەنانەت لە نیو حزبەکیشدا لەسەر ئاستی باڵادا دەبینین سلێمانچێتی چۆن دەوری خۆی دەگێڕێ لە هاوسەنگی نیوان کەسەکان و هیزەکاندا. تەگەیشتن لم کەشەیە لە سەر ئاستی جیهان چەند چەمک و تیئۆریەکی هەنایەدەر لەوانە تیئۆری رەخنەگرانەی

رەگەزجودایی (کریتیکاڵ رەیس تیئۆری) کە نەک هەر رادەوەستێتەوە دژ بە رەگەزپەرستەتی رەش پیست و نەتەوە بوومییەکانی هەردوو کیشوەری ئەمریکای باکور و باشور بەڵکو بەرامبەر جوداخوازەتی ناوجەیی خەڵکانی ئاسیایی و ئەمریکای لاتینیش.

لە سەر ئاستی رۆشنبیری ئێمە شاهیدی دەرکەوتنی رەوتێکی رۆشنبیرین وەک رەهەندییەکان و بازنییەکی رۆشنبیریش بە دەوریاندا کە سلێمانچێتی لە نوسین و بەرخوردەکان و ئەسەرەکی تەواوی هەیە. ئەم رەوتە تەواوکەرە لەگەڵ عەقڵێکی سیاسیدا کە پێی وایە خەڵکانی کەرکوک و ناوچە دابراوەکانی تر دەبێ سلێمانی بە جێبهێڵن و بڕۆنەوە شوێنی خۆیان چونکە شارەکەیان ناخۆش کردووە! کە هەیە گوێی لەم قسانە نەبووبێ گەر بۆ مانگێک لەو شارەدا ژیابێت. سەرباری ئەو سێ دەیەی خەڵکانی گەرمیانی لەو شارەدا دوو سێ نەوەیان لی دروست بووە بیری سلێمانچێتی هەر هەیە و لە برەودایە. شاری شاران، شارە حەیاتەکە یان پایتەختی رۆشنبیری چەند تەرمێکی کۆمەڵایەتی و سیاسی و رۆشنبیرین لەو ئاراستەیەدا. لێرەدا دەمەوێ ئەوە بڵێم من باس لە رەوتێکی شۆڤێنی ناوچەگەرێتی دەکەم نەک تەعمیمی بکەم بەسەر هەموو خەڵکی ئەو شارەدا. جا ترسناکییەکە لەوەدایە ئەو رەوتە لە عەقڵی سیاسییەکان و قەڵەم و هزری رۆشنبیرییەکاندا خراپ بەرجەستە بووە. بەختیار عەلی خۆی و رۆمانەکەی نموونەیەکی زیندووی ئەو عەقڵی سلێمانچێتی و رق هاتنەوەیە لە گەرمیانی. بۆیە دەڵێم بەختیار خۆی چونکە لێرەدا ئەستەمە نوسەر لە دەق جیابکەیتەوە بگرە لە دەقێکی ئاوهادا بەرجەستەیی نوسەر و دەق مۆری تاپۆی رەش تەخترە. لە شوێنیکی تردا دەمەوێ سەر پەیوەندی نوسەر و دەق.

بەشی دووەم: چەمکی عەشقی ئەفلاتونی

ئەم رۆمانە لە رووی زمانەوانییەوە پڕە لە هەڵە، هەورەها ائستی وێژەیی نوسینی رۆمانەکە لاوازە و لێرەدا من ناچمە سەر ئەو بابەتە، چونکە ئەوەی من لە دواهەمین هەناری دونیادا دەیبینم هەر بەتەنها هەندی هەڵەی بەکارهێنانی وشە نیە بەڵکو هەڵەی بەکارهێنانی چەمکە، چەمکی عەشقی ئەفلاتونی دژوار (ل٢٢) واتە لەم رۆمانەدا نەک هەر شوشە شکاوە بەڵکو وا رەزدەسوتە. ئەو عەشقەی موحەمەدی دەشوشەیەی نوسەر بەو تەخی و سەزداری و خوێناوییەی باسی دەکات و ناوی لە دەنێ عەشقی ئەفلاتونی، پەیوەندی بە ئەفلاتون و ئەوینی ئەفلاتونییەوە نیە بەڵکو تەواو خۆشەویستییەکی سەزدارییە، رۆمانسیە. عەشقی ئەفلاتونی کە خودی ئەفلاتون ئاگای لە نەبووە ناوی لە نراوە، گەر وەک پێناسە باوەکەی باسی بکەین ئەوا دوورە لە هەر سەزداری و دەرداری و

خۆشەویستی ناکامییەوە بەڵکو وەک ئەوەی دوای ئەفلاتون خۆی نوسراوە عەشقی ئەفلاتونی بریتییە لە عەشق بە زانین و حیکمەت و بەها خێرخوازییەکان. چەمکی عەشقی ئەفلاتونی یەکەمجار لە لایەن ئەدیب و ئەکادیمیستی ئیتالییەوە، فارسیلیۆ فینۆچی، لە سەدەی پانزەدا بەکارهێنرا و ئەویش لەویدا باس لەوە دەکات کە عەشقی ئەفلاتونی عەشقێکی روحییە و دوورە لە هەر هەستێکی سۆزداری و سێکسی و جەستەیی و لەش و لارەوە. دیارە ئینکاری لەوە ناکرێ ئەم چەمکە دواتر بەکارهات بەڵام ئایا چۆن و تا چەند لە راستییەوە نزیکە.

ئەرکی نوسەرە چەمکی هەڵە بۆ خوێنەرانی نەناسێنێ چەندە باو بێت چونکە تۆ بە رۆمان مێژوویەکی تەدوین کراو دەنوسیتەوە کە پرە لە زانیاری و رووداو و بیروباوەڕ و پەیوەندیە رەنگاڵەییەکانی کۆمەڵگەیەکی دیاریکراو. بۆ وەسفی کەسێتی محمەدی دەشوشە چەندان وشە و چەمکی تر هەبوون کە ئیشی من نیە بە نوسەر بڵێم ئەوەیان دابنێ بەڵکو شارەزایی نوسەر دەبێ خۆی ئەو شتانە بدۆزێتەوە. ئەو وشانەی نوسەر ریزی کردوون لە وەسفی محمدی دەشوشەدا(عیشقی ناکام و خۆشەویستی ناکام و پرچی درێژ و ....هتد.) ئەو کەسێتیەی لە ئیوارەیەکی عەشقاویدا دەچێتە بەردەم ماڵی کچێک و پێی دەڵێ کە من تۆم خۆش دەوێ لە کاتێکدا کچەکە رەتی دەکاتەوە و پێشنیاری خوشک بوونی بۆ دەکات، کەچی ئەم هەر ئینکاری دەکات لەوەی یەکیک لە کچەکان کە ناوی لاولای سپیە هەر دەبێ خۆشی بوێت، بگرە هەرەشەیەکی سۆزئامێز دەکات بەوەی پێیان دەڵێت " شتی وانیە، ئەوە خوشکی من نین، من بە هەموو تۆفاندا هاتوم تا حەز لە یەکیکتان بکەم. من باران ناردومی تا لاولاوم خۆش بوێت." لا٢٣ . ئەمە جگە لە ئەوپەڕی رۆمانسیەت و زۆردارەکی سۆزداری و شێتگیری سۆزی و هەستێکی کوێرانە هیچی تر نیە. دژواری وەک نوسەر ناوی لە دەنێت عەشقێکی ئەفلاتونی دژوار، ئەوە نیە گەر لە مانا باوەکەی ئەوینی ئەفلاتونیشەوە لیوەی بڕوانی.

یەک شتێکی تر لە پەیوەند بەم چەمکەوە دەمەوێ بیڵێم ئەوەیە کە عەشق و ئەوین یان عەشق و خۆشەویستی دوو شتی جیاوازن چ وەک وشە و چ وەک مانا و چ ئەوەی لەوەدا بەکارهێنراوە و خراوەتە پێش وشەی ئەفلاتون. لە زمانی ئینگلیزی و عەرەبی و ئیتالیەکەشیدا (لەق، حب، ئامۆر یان ئامۆرە) بە خۆشەویستی ئەفلاتونی یان ئەوینی ئەفلاتونی باس کراوە نەک عەشقی ئەفلاتونی. من لێرەدا ناچمە وەزەی ئەو جیاوازیانەی نێوان عەشق و ئەوین بەڵکو هەر ئەوە دەڵێم کە لە جیاتی عەشقی ئەفلاتونی دەبوو ئەوینی ئەفلاتونی بوایە لەبەر رۆشنایی ئەو خالانەی باسم کردن.

بەشی سێیەم: کۆنەپەرستی و خورافات…

لەم ڕۆمانەدا بە ئاشکرا دەقی ئاینی و کۆنەپەرستی و پڕ لە خورافات نەک هەر دەبینرێ بەڵکو برەوی پێ دەدرێ و تئیۆریزەش دەکرێ. دیارە تیئۆریزە کردنەکە لەسەر بنەمایەکی مێژوویی بابەتی یاخود زانستی نیە بەڵکو تەنها لەسەر کەلتور و نەریتەکی کەڵەکەبووی بۆماوەییە کە سەدان ساڵە لە نەوە زۆرەک لە کۆمەڵگەکاندا پەیڕەو دەکرێ کە ئاین و خورافات و کۆنپەرستیە کەلتوریەکەی بەوپەڕی هێزەوە لە پشتیەوە وەستاوە. لە لاپەڕە ٨٦ پاڵەوانی ڕۆمانەکە، موزەفەری سوبحەدەم، دەڵێ “شتەکان وەهان، حیکمەتێک هەیە من بیستویەک ساڵە دیلم.. حیکمەتێک هەیە من لەبەرم… حیکمەتێک هەیە من و تۆ لەم شوێنەدا یەکدەگرین.”. لە بیروباوەڕی ئاینیدا بە نموونە ئیسلام لە کۆمەڵگەی ئێمەدا، باوەڕهێنان بە قەدەر یەکێکە لەو روکنە پایەیانەی عەقیدەی ئاینی لەسەر بونیاتنراوە و بە دیاریکراوی لە ئیسلامدا یەکێکە لەو شەش عەقیدەیەی ئاینی ئیسلام ریزی کردووە. شەش عەقیدەکە باوەڕهێنانە بە: خوا، فریشتەکان، کتێبە ئاسمانیەکان، پەیامبەرەکان، ئەو دونیا، قەدەر.

قەدەر ئەوەیە کە خودا خۆی پێشوەختە هەموو چارەنوسەکانی لە تەوێڵەکان نوسیوە و ئەوەی ئەوەی بەسەر سروشت و گەردوندا دەت هەمووی لە نەخشە پێشوەختەکانی خودایە و ئەمەش بۆ خۆی حیکمەتێکی تیدایە. لە گێڕانەوەیکی تردا کە نوسەر خۆیەتی، لە تەئەمول کردنەکدایە دەڵێت “من پێم وایە ئەو منداڵانەی زوو دەمرن ئولفەتەکی قوڵتریان بە ئاسمانەوە هەیە.” لا١٣٧ باوەڕهێنان بە ئاسمان و جیاوازکردنی روحی منداڵ لە مردندا و پێدانی ئولفەتی قوڵ بەو مردنە داڕشتنەکەی ئەدەبی نیە بەڵکو هەڵە تێگەیشتنێک و بەکارهێنانەکی نالۆجیکی و دوور لە هەر گوزارشتەکی عەقڵانیە بۆ مردن و منداڵ مردن. هەر سەبارەت بە مردن لە لاپەڕە ١٦٣ دەڵێت ” من پێم شتەکی قەشەنگە مرۆڤ بیر لە شوێنی مردنی خۆی بکاتەوە، مافی ئەوەی هەبێت ئەو جێگایە هەڵبژێرێت، مافی ئەوەی هەبێت نەیەوێت لەگەڵ سەدان هەزار مردووی تردا بیخەنە گۆڕستانەوە.” مرۆڤ حەز لە شوێنی مردنی خۆی بکات و کوێی دەوێ لەوێ بنێژرێ دیدەکی کۆنەپاریزی و بگرە گاڵتەجاڕیشە و دوورە لە هەر مەنتقەکی مادیەوە. ڕێگەی مێژوویی دید و هەڵوێست وەرگرتن و تەداروکات لە ناشتنی مرۆڤ بۆ ناوچاڵێک، خۆرافی و سەزداریە و پشتی بە هیچ ئاوەزێکی زاهیدی و بابەتی و زانستی وەها نەبەستووە تاکو بەڵێن ناشتن پیرۆزە. ئەوەی هەیە لە بارەی مردنەوە ئەو بیر و عادات و خورافەتە ئاینی و کۆمەڵایەتیە کۆنەویستیەیە کە لەسەر مردن و گۆڕ هەیە. لە دەرەکی

مرۆڤدا و تەنانەت لە ئێستاشدا سوتاندن و سپاردنی لەش بە ئاو یاخود بە خۆڵ کردنی لەشی مرۆڤ مانایەکی تیدایە بەڵام لە نآشتندا بەتایبەت کە ئاین بیڕازێنێتەوە بە دەق و حەدیسەکانی خۆی جگە لە نەزانی و کۆنەپەرستیەک هیچی دیکە نیە. سوتاندنی مردوو یاخود بە خۆڵکردنی وەک ئەوەی ئێستا لە زۆر ولاتی دەرەوەدا ئەنجام دەدرێ هەندێ تێروانینی مادی و بابەتی تێدایە کە لێرەدا بواری ئەوەم نیە باسی بکەم؛ بەڵام برەودان بە کەلتوری مردن و گۆڕ دیاریکردن بۆ: رفاندنی منداڵێکی فیشەک پێکراو و خوێن لەبەر رۆیی بە بن دارێک یان جێاگیەکی دوور بوایە و شەرعیەتدان پێی گوایە خواستی خۆیەتی… ئەمە جگە لە خورافاتێک و پیرۆزکردنی مردن بەو شیوە خورافاتە هیچی دی نیە. هەڵاتن لە دەسەڵاتدارێتی ناعەدالەتی تەندروستی شار و پەنابردنە بەر پەناگەی مردن بەو شیوەیە هەمان ئەو وێنەیام پێ نیشان دەدات کاتێک دەسەڵتدارێتی کوردی بنەبست بوو لەوەی وەڵام بە باری سیاسی و روحی کۆمەڵگەی کوردی بداتەوە ئیسلامیەکان خۆیان پیداکرد و ئەڵتەرناتیڤی سیاسی و کۆنەپەرستی کەلتوری خۆیان هێنایە نێو زهنی خەڵکەوە و هەڵسوکەوتکردن لەگەڵ جەمکی مردن لە لایەن نوسەرەوە لەو تەلیسمە بابەتیەوە سەرچاوەدەگرێ. لە رووی هونەریەوە مردن و گیان کێشانی مەردمنداڵێکی لانەواز، سەریاسی سوبحەدەم، بە دەردەسەری و ترسەوە لە شەوێکی تاریک و تەنێکدا و خستنە خۆتەریاتی گیانی چەندان هاوڕێ و کەسی ترەوە جگە لە راکێشانی سۆزی خوێنەر بەلای رۆمانەکەدا هیچ حیکمەتێکی تری تێدا نابینرێ.

هەر لە پەیوەند بە مردنی سەریاسەوە و پیرۆزکردنی کردنی گۆڕەکەی و ئەو پەنهانیەی لە ژیانی سەریاسدایە دوو ناوی تر دەنێ پێشە ئەوانیش ئادەم مەرجانی کۆمەنیست و ژینەی مەخمەڵی کە ئیسلامیە. لەگەڵ ئەوەی ئەم دوانە هەردووکیان هاوڕێی نەزیکی سەریاسن و هەردووک وەک یەک لە ژیان و مردنی سەریاس دا بوونیان هەیە، کەچی لە گێڕانەوەدا نوسەر بایەخێکی ئەوتۆ بە ئادەم مەرجان نادات چونکە کۆمەنیستە بەڵام گێرانەوەی چیرۆکێکی درێژ دەداتە ژینەی مەخمەڵی ئیسلامی کە تێیدا شەرحی بیروباوەڕی ئیسلامیانەی خۆی بکات لە پەیوەند بە شەوی مردن و ناشتنی سەریاسەوە. بۆچێ؟ چونکە ناسنامەی ئاینی ژینەی مەخمەڵی یارمەتیدەرێکی باشە بۆ گێڕانەوەی ساتەکانی مـــردن. هەردوو لاپەرەکـــانی ١٦٤ و ١٦٥ هەمـــووی قســـەکانی ژینەن. باسکردنی ئادەم مەرجانی کۆمەنیست لە یەک دوو دیمەن و لە زمانی دوو کەسەوە باس دەکرێ بە یەک دوو وشە و هیچی تر لە کاتێکدا ژینەی موسڵمان دوو لاپەڕەی بە تەرخـــان دەکـــرێ لە لایەن نوســـەرەوە. ئەمە رێکەوت نیە و لە بابی هونەریەوە نیە بەڵکو لە ئایدیا و هەڵوێستی

خودی نوسەرەوەیە کە دەیەوێ بایەخ بەو چەمک و کایانە بدات کە ئامادە و حازربەدەستن و زووتر دێن بەدەستەوە بە ئیشکردن و حونەرکردن تێیدا وەک ئاین و تەداروکاتەکانی تری کەلتوری ئاینی وەک مردن و ناشتن. گەر لە بابی سیاسیەوە تەماشای چەمکی مردن بکەین بەوەی کە ئارەزووی لە کوێیە با لەوێ بنێژرێ، ئەوا شەرعیەت دانێکی تەواوە بە مردن و گۆڕەکانی سەرکردە و خێزانە حزبی و سیاسیەکانی لای خۆمان. لەسەر ئاستی جیهانیش داکۆکی کردنە لەو گۆڕستانانەی بە پیاوە ماوقوڵەکان یان ئینسانە گەورەکان. گۆڕستانی پێغ لاشێس لە فەرەنسا یەکێکە لەو رەمزانەی نەک هەر کەلتوری مردن بەرەو پیدەدا بگرە جیاکاریەکی چینایەتی رەنگ پێدەداتەوە کە دوای مردنیش جیاوازی لە نیوان ئینسانەکاندا دەکات. ئەو مرۆڤەی لەبەر ژیان یاخود رێکەوتی ژیان ئەوەی پێ نەبەخشی ببی بە کەسێکی ناودار و هەر بە سادەیی و سانایی خۆی مایەوە و ماڵ و منداڵی گوناهیان چیە باوکیان یا دایکیان لەو گۆڕستانە بە ناوبانگانەدا نانێژرێن یاخود ئەو ملیۆنان مرۆڤەی جینۆسایدکران و لە مەرگەساتی جۆراوجۆردا مردن و فریای ئەوە نەکەوتن بە دڵی خۆیان و لە شوێنی دڵخوازی خۆیان بە “قەشەنگی” بنێژرێن.

بەشی چوارەم: نابوت کردنی چەمکی سیاسەت و شۆڕش

لە باس کردنی چەمکی سیاسەتدا نوسەر رێک دەکەوێتە نێو ئەو بەرەی عەوامەی کە پێیان وایە سیاسەت هەمووی درۆیە، پیسی و چەپاوە، تاقمێکی حزبی و سەرکردە و بنەمالەی دەسەڵاتداری چەکدار خاوەنی سیاسەتن. دەسەڵاتداران لە گشت شوێنێکی ئەم دونیایە و بە تایبەت لە ناوچەکەی ئێمە تێڕوانینی ئاوها بە پارە دەکەن و بگرە خۆشیان بە چەندان شێواز و رێگای جۆراوجۆر برەوی پێدەدەن تاکو خەڵک هیچ ئامادەییەکی نەبێ لە کاری سیاسیدا و ئەوە بکەنە عەقڵ کە سیاسەت تەنها ماڵی ئەوانەیە دەسەڵاتیان بەدەستە یان لە حزب و چکداریەوە تێوەگلاون. گەر ئاوڕێک لە سەرهەڵدانی چەمکی سیاسی بدەینەوە دەبینین کە دەسەلاتدارەکان سواری ملی سیاسەت بوون و بەکاریان هێنا بۆ خۆیان، چونکە دەسەلاتدارێتی پێش سیاسەت هەبووە و سیاسەت لەگەڵ دەرکەوتنی شار و بەڕێوەبردنی شار هاتە ئاراوە و هەر خودی رەگەی وشەکە و چەمکەکەی لەوەوە هاتووە. بۆیە سیاسەت لە بنەڕەتدا هی خەڵکی شارە و ئەوان بزوێنەر و کاراکتەری سەرەکیەکەین بەڵام مانا راستەقینیەکەی خۆی لە دەست دەدا کاتێک دەستبژێرێک لە چینی دەسەلاتدار و هێزی چەکدار و بنەمالەکان دەستی بەسەردا دەگرن و دەیکەنە مۆرکی هەمیشەیی خۆیان و لە تەوێڵی خۆیانی دەدەن.

بەدبەختیەکە ئەوەیە نوسەر و رۆشنبیر بێن و ببنە تیئۆریسیەنی ئەم

عەقڵییەتە، عەقڵییەتی رق هاتنەوە لە سیاسەت، هەر وەک چۆن لە چەند شوێنێکی دواهەمین هەژاری دونیادا ڕەنگ دەداتەوە. بۆ نموونە لە لاپەڕە ٥٧، یاقوبی سنەوبەر یاخود سەرەک بە موزەفەری سوبحەدەمی هاوڕێی گیانی بە گیانی سیاسی دەڵێت نەمدەویست "بتهێنمەوە بۆ ئێرە، بۆ ناو سیاسەت، بۆ ناو پیسی و چڵپاوی ژیانی ڕۆژانە." لە لایەکی تر ئەمە بەرەو ڕووی قسەیەکی تر دەبینەوە کە قسەوباس زۆر هەڵدەگرێ. بۆ نموونە هەر لە لاپەڕە ٥٧ دا بە یاقوبی سنەوبەر بە موزەفەر دەڵێت "تۆ زەڵەمێکی دەگمەنی ڕۆژە پاکەکانیت" بۆیە نەمویستووە "بتهێنمەوە بۆ ئێرە، بۆ ناو سایسەت، بۆ ناو پیسی و چڵپاوی ژیانی ڕۆژانە." ڕۆژگاری پاک و زەڵەمەن و دەگمەن یانی چی!
ئایا لە چ دەورانێکدا سیاسەت لە وڵاتی ئێمە بەتایبەت سیاسەت کردن لە شاخ، ڕۆژگاری پاک و بێگەردی هەبووە؟! بگرە لە کام وڵاتانی تری دونیا سیاسەت پاک و بێگەردی هەبووە. کام وەستگە هەیە لە مێژووی سیاسی وڵاتی ئێمەدا پاک و بێگەرد بێ تایبەت ڕۆژگاری زێڕین بێت!
من وەک خوێنەریک نەک هەر گرفتم لەگەڵ تێگەیشتنی چەمکەکاندا هەیە بەڵکو خودی وشەکان هێند ناحەز و کرچ و کاڵن و مانایەکی ئەوتۆ نادەن بەدەستەوە. بۆ نموونە: پەڵەچە، بە پێی تەمەنی موزەفەر و ڕووداوی گرتنەکەی بێت نووسەر باسی کۆتایی دەیەی حەفتاکان و بەرەبەیانی ساڵی هەشتاکان بێت. ئەو دەورەیە یەکێک لە پیسترین و نابوتترین ڕۆژگارەکانی دەورەی سیاسی بوو لە وڵاتی ئێمە دەست پێکرد و بگرە بنەمای کارەساتگەلێکی نەبڕاوە بوو بەسەر میللەتی کورددا کە ئێستاش بەردەوامی هەیە و کارەساتباوراوترین شت کە ئەو دەورەیە هێنای لەگەڵ خۆیدا بۆ ڕۆژگاری ئێستە کاڵ بوونەوەی ناسنامەی نەتەوەیی و بیزاربوون و نابوتبوونی نیشتمان لە لای خەڵکەی، ئەو ناسنامە نەتەوەییەی مرۆی کورد دەهاڵێ لەوەتەی چاوی هەڵهێناوە. ئایا "ڕۆژگاری پاک و زێڕینە" ئەوەیە سەرکردە و بەرپرسیی جاسوسی ناوچەیی و جیهانی و مافیایی بهێنێتە دەر و خەڵکانی دڵپاک و سادە و دڵسۆزی ناو شار و ژیانی هەزاران جوتیار و گوندەکانیان بکاتە قوربانی و خۆشەمەش بە سیاسەتە نامەڕاییەکانی خۆی. لەسەر ئاستی حزبی و سیاسیش ئەو دەورەیە بە پیلانگێڕی و پاکتاوی ناوخۆیی حزبی و شەڕی فەوتاندنی گروپەکان دەستی پێکرد کە لە مێژووی سیاسی کوردا وێنەی کەمە.
شتێکی سەیرتر ئەوەیە لەو ڕۆمانەدا لە هەندە شوێن وشەگەلی وەک شۆڕش و سەرکەوتنی شۆڕش بەکاردەهێنرێت کەچی لە شوێنێکی تردا، لا ١٠٤، شۆڕش بە دڕییەکی گەورە لە قەڵەم دەدات. کام شۆڕش؟ ئەگەر مەبەست لەوەیە لە کوردستانی باشور ڕوویدا ئەوە بە هیچ شێوەیەک شۆڕش نەبووە، بەڵام لێرەدا چەمکی شۆڕش لە ژێر هەڕەشەدایە و

هۆکارەکەش ئەوەیە نوسەر بە ئومەد بووە ، کەچی لە لا ٥٢ هەر خۆی باس لە سەرکەوتنی شۆڕش دەکات کاتێک باس لە سەڵمانی مەزن باوکی محەمەدی دەشووشە دەکات، دەڵێ " ئەو پیاوەی لە دوای سەرکەوتنی شۆڕشەوە لە ژێرەوەرا ئەمینداری نهێنییە گەورە و ترسناکەکانی ئەو شارەیە." هەندێ دژبەیەکی هەیە لە باس کردن یاخود فەوزایەک و هەرایەک لە بیرکردنەوە و دیدی نوسەردا هەیە سەبارەت بە شۆڕش و سیاسەت کە ئەمسەر و ئەوسەری دیار نییە. گریمان شۆڕش سەرکەوت بەڵام کام سەرکەوتنی شۆڕش؟ ئەوەی لە کۆتایی حەفتاکانەوە سەری دەرهێنا و بووە بەڵا و نەگبەتی بە ئەو وڵاتە جوڵانەوەیەکی سیاسی چەکداری بووە و پەیوەندی بە شۆڕش و مافی گەلەکەوە نەبووە ئەمە چ لە باری واقعی و مێژووییەوە وادەرچوو هەروەها لە باری تیئۆریشەوە هیچ بنەمایەک و جیهانبینیەکی شۆڕش و خەباتی گەلێکی تێدا بەرجەستە نەبوو بوو.

بەشی پێنجەم: تاڵکردنی ژن لە هەنارە ترشەکەی بەختیار عەلیدا

فیمینیزم ئەو قوتابخانە فکری و ئەدەبییە کە جێگەیەکی ئێجگار باڵای هەیە لە لێکۆڵینەوە و هەڵسەنگاندنی بابەتە ئەدەبییەکاندا. کاری سەرەکی فیمینزم لە دونیای ئەدەبیاتدا باس و خواسی بابەتیانەیە لەسەر جێگەوڕێگەی کچ و ژن لە کۆمەڵگەدا. رەخنەی سەرکی فیمینیزم لە کارە ئەدەبییەکان ئەوەیە گەر هۆکاری هەل و مەرجە ئابوری و کەلتوری و فەرهەنگییەکان فەرامۆش بکات. ئەو فەرامۆشییەی لە خوێندنەوەی رۆمانی دواهەمین هەناری دونیادا دەبینین. لە بری ئەوەی ببینین ئافرەت چ قوربانیەکی ئەو سیستەمە سیاسیە ئابوریە ناعەدالەتخوازییە کەچی دەبیبین وەک عەیبەیەک یان شەرمەکی کۆمەڵایەتی پیشان دەدرێت. کاتێک ژێرخانی ئەو عەیبەکاریەی ئافرەت نەبینرێت، نابینایەک لە تێڕوانیەکان دروست دەبێت و کەلتوروفەرهەنگی کۆنپەرستی و پیاوساری لە بەرهەم دەهێنرێت. سۆزانی و ژنە خراپەکان (لا٢٠٣)، ژنحیزەکان (لا١٥٦) ئەو چەند چەمک و وشەگەلێن کە لە ڕۆمانەکەی بەختیار عەلیدا بەرچاو دەکەون. ئاساییە گەر لە زمانی کارەکتەرەکانەوە بێتە دەر بەڵام لە زاری نوسەر خۆیەوە بێنە دەر یاخود ئەو پاڵەوانەی تەمسیلی خۆی دەکات ئەوا ڕۆمانەکەی دەکەوێتە بەر ڕەخنەی جدی لە لایەن قوتابخانەی فیمینیستیەوە. بۆ نموونە باس لە خراپی مەسئولەکان دەکات لە بە ڕەوشتی ئافرەتەوە، کاتێک مەسئولەکان دیار نەبن ئەوا "لە دەوری ماڵی ژنە سۆزانی و خراپەکان کۆبوونەتەوە."(لا٢٠٣) یاخود بە ئەوەی بەرپرسێکی پۆلیسی خراپی وەک مەلیک دولبەر پیشان بدات لە ریگەی سووکردنی ژنەکەیەوە دەیناسێنێ بە خوێنەر بەوەی کە "گەرمیانییەکی

سەرسەخت بوو." ژنحیز بوو، ژنەکەی دەبرد بۆ مەسئولەکان: (لا١٥٦)
کاتێک ئافرەت وەک مرۆڤێک ناچار دەکرێت لەشفرۆشی بکات، ئیشیک وەک هەر کارێکی تر لەو سیستەمەدا هەیە، لەشفرۆشییەکەی هەر بۆ تەنها لە یەکێکی قەڵەبی ئابوری دا نامێنێتەوە بەڵکو دەبێتە مەرکەکەی کۆمەڵایەتی خراپ لە نیوجەوانی ئافرەتەکە دەدرێت و وشەگەلی وەک سەزانی و ژنحیز و ئافرەتی خراپی لێدەکەوێتەوە. دیارە لێرەدا ئەو پیاوانەشی مامەڵە لەگەڵ ئەم جۆرە کارانە دەکەن قوربانیەکن، و لە بەرئەوەی جەندەریان جیاوازە وشەگەلی وەک گەواد بەکاردەبرێت بەیان. لە ورانگەی بابەتی فیمینزمەوە "مەلیک دولبەری گەرمیانی ژنحیز"، وەک بەختیار دەڵێ، قوربانی ئەو بارودۆخە نالەبارە ئابوریە سیاسییە. سەزانی و گەواد دوو قوربانی مەرا□□ی ئەو دونیایەن کە ناعەدالەتی تا بیناقاقای مرۆڤەکانی کۆمەڵگە هاتووە بەهۆی ئەو سیستەمە سیاسییەی کە پیاوماقولی شاری وەک سلێمانی مەزن و سەرەک یاقوبی سنەوبەر سەرکردایەتی دەکەن.

دواهەمین هەناری دونیا ترشترین هەناری دونیا

بەشی شەشەم: نوسینەوەی واقع وەک ئەوەی نوسەر دەیەوێت یاخود وەک ئەوەی کە هەیە.

ئەمە یەکەم ڕۆمانە ببینم کە نوسەر بە دەخوازی خۆی شتەکانی نەو واقعی کۆمەڵگەیەک بە دڵی خۆی بنوسێتەوە نەک وەک ئەوەی کە هەیە. لە ناوی کاراکتەرەکان، لە حیواراتی نێوان کاراکتەرەکان، دەستکاری کردنی کەلتوری قسەکردن، تا دەگات بە دەستەواژەی هەڵە. ئەمە هەموومان خەڵکی ئەو وڵاتەین بەتایبەت لە سلێمانی زۆر ژیاوین و ئەو ناوانەی لەو ڕۆمانەدا هەن نەک هەر زۆر سەیرن بەڵکو غەریبیشن چونکە ناوی ئاوها نین وەک لەویدا دارێژراوە. هیچ ڕۆمانێک، ئەوەندەی من ئاگادارم، نەمدیوە ناو و ناوداریەتی کاراکتەرەکان بە دڵی خۆی دروست بکات یاخود بە پیتی لێکدراوی دەخوازی خۆی دابنێ بەڵکو ئەوەی لە واقعدا هەیە بەتایبەت لەقەب و ناوونیشان ئاوها نوسیویانەتەوە. پاشان هەموو ناوەکان لەقەبەکیان پێوەیە کە ئەمە بەخۆی ناسازییەکی داوە بە ڕۆمانەکە کە نەتوانی چێژی ئەدەبی لە بکەی بە تایبەت زمانی نوسینی ڕۆمانەکە زمانێکی سەرفی سلێمانچیانەی دوور لە ئەدەب و وێژەیی ئەو نوسەر و ئەدیبانەیە کە لە شاری سلێمانیدا هەڵکەوتوون هەمیشەش وەک ئەستێرەیکی پرشنگداری نەکوژاوە دەمێننەوە. گریمان ناوەکان هەموویان هەن لە کۆمەڵگەی ئەمەدا بەڵام ئەستەمە هەموویان لە یەک شوێندا کۆببنەوە. ئایا ناوی بەو شێوەیە لە کوێی کوردستاندا هەیە بە تایبەی هەموویان بە کۆمەڵ لە یەک شوێندا هەبن: ئادەم مەرجان، ژینەی مەخمەڵی، نەدیمی

شازادە، سەریاسی سوبحەدەم، مەلیک دولبەر، یاقوبی سنەوبەر، شادەریای سپی، ....هتد.

ئەم شیوازە لە ناودروستکردن ئەو دیاردە سەیرەی باشوری کوردستانی خەمانم دەتەوە کە هەندە کاراکتەری سیاسی بە تایبەت ئەوانەی بە خەیان دەڵەن "ئۆپۆزسیۆن" لە ئەسڵدا ناوەکانیان عەرەبی بووە، کردوویانن بە کوردیەکی پەتی کەچی پڕوپاگەندەی ئیخوانیزمچەتی و کەنەپەرستی ئاینی پەدەکەن. بە نموونە کابرا ناوی فتاح بووە ناوی خەی کردووە بە ڕەبین، لە کاتەکدا ئەو دەمەی ناوی فەتاح بوو ئیدیعای مەدەنیەت و پەشکەوتووخوازی دەکرد بەڵام کە ناوی خەی گەڕیوە بە ناوەکی تازەی کوردانە خەریکی ئیدیعای کەنەپەرستی ئاینیە و فەرهەنگی کوردەواری پە وەران دەکات. ئەم دیاردەیە پەش ئەوەی بەختیار عەلی بیسە پەنجە بەسەر خوەنەردا گوایە ناوی جوان و کوردین، نابودیەکەیمان لە ئەزمونە سیاسیەکەیدا دیت. فەرج فەدەی گەورە نوسەری میسری پەی وایە کە: سەپاندنی ئەخلاقی جوان بەزەرەکی کەمەڵگەیەکی جوانی لە بەرهەم نایات بەڵکو کەمەڵگەیەکی مونافیق. ئەم قسەیەی فەدە بنەمایەکی بابەتی هەیە و من لەم سونگەیەوە بەرجەستەی دەکەم بەسەر ئەو دیاردەی ناوە دروستکراوانەی نەو ڕۆمانەکەی بەختیار و دەڵەم خزاندنی ناوی خوازراو و دروستکراوی بە کەمەڵ لە ناوهەنانی کاراکتەری ئەدەبیدا نەک هەر بەرهەمەکە دەڕازینەتەوە بەڵکو ناحەزی دەکات و ناسازی دەکات. هەروەک چەن باسمان لە دووروویی کاراکتەرە سیاسیەکان کرد لە بارەی دژایەتی ناوەکانیان لەگەڵ پەیامەکانیان، لەم ڕۆمانەشدا هەمان تاس و حەمام دروست بەتەوە. بەختیار ناوی کوردی پەتی دەهەنە کەچی پەیامی کەنەپەرستیان لەوە بڵاودەکاتەوە. لە بەشی سەهەمی ئەم نوسینە بە ناوی (کەنەپەرستی و خورافات) ئاماژەیەکی تەواوە بەم بابەتە.

حیواراتەکان... شوەنگەی کەمەڵایەتی کەسەکان ئاستی ئاخاوتن و ڕۆشنبیریان دەردەخات. ئەستەمە کارەکتەری نەخوەندەوار و بە خانە و لانە کە هیچ یەکەکیان حەرفەکیان نەخوەندەتەوە یاخود کەلکە خوەندەوارییەکیان هەیە کەچی ئەو گفتوگۆیەی ئەوان دەیکەن هەند لە ئاستەکی بەرزدان کە زەر دژ دەکەوەتەوە لەگەڵ بارە کەمەڵایەتیەکەیاندا. لەڕەدا مەبەستم لە ئاستی تەگەیشتن نیە بەڵکو لە ئاستی لەباقەتی قسەکردنەوەیە. چونکە دەکرە کەسەکی عەوام زەر تەگەیشتووتر و عاقڵتر بە لە هەزاران ڕۆشبیر و ئەکادیمی و نوسەر بەڵام ئاستی گفتوگۆکردن شتەکی ترە. گفتوگۆی نەوان یاقوبی سنەوبەر و موزەفەری سوبحەدەم نەک هەندە لە ئاستەکی بەرزدایە کە هیچ سیاسیەکی کورد بەوەی ڕەیشتوون و ماویشن لە ئاستی بالایی

ئەوگفتوگۆیانەدا نین بەڵکو لە هەندێ بڕگەدا قوڵبوونێکی ئینسانی وەهای تیدایە کە مر□ق س□رسام دەبێ ئایا ئەوانە دوو ئەدیب، دوو قوتابی فەلسەفەن یان دوو کەسی سیاسین. دەکری لە کادرەکانی خوارەوە کەسانی بە توانا هەبووبێ بەڵام لە ئاستی سەرکردەێتیاندا کام سەرکردەی کورد رۆشنبیر و بیرمەند بووە و کامیان دڵ و ویژدانیان بۆ هاوڕێیەتی لێیداوە و رێزیان لە یەکتر گرتووە وەک لە دەمی یاقوبی سنەوبەرەو□ د□بیستی. لە دیمەنێکی تردا، ئەو گفتوگۆیەی لە نیوان رۆژنامەنوسەکە و سەریاس دەکرێت، لا ١١٥، بەڕیوە دەچێ لە شەوێکی بەرئاگرداندا لەوە دەچێ سەریاس قوباییەکی زیرەکی کۆمەڵایەتی و سیاسی بێت. دەکرێ را و بۆچوونی واقعی و جوانی هەبێت بەڵام بەو ئاستە بەرزە لە بەکارهێنای وشە و رستە و جەدەلیەتی گفتوگۆکە ئەستەمە گەنجێکی بێ بەخت و بێ کەس ئاوها بدوێ. ئایا لە کام رۆمانی دونیادا دیاردەی ئاوها دەبینرێ، ئەمە کارێکی ئارەزومەندانە نیە تاکو نوسەر خۆی بخوازێ وا بێ. حیواراتی ناو چیرۆک و رۆمانەکان ئەوە نیە کە نوسەر بە دڵخوازی خۆی موناقەشە بۆ کەسەکان دیاری بکات بەڵکو ئەوە پێگەی کۆمەلایەتی و رۆشنبیریانە جۆرێتی بوونی ئاستی گفتوگۆ دەردەخات. لە چەندان بڕگەی تردا ئەم جۆرە لە گفتوگۆی قوڵ دەبینرێ کە لەوە تێپەڕیوە وەک کاک بەختیار دەیەوێ قەناعەتمان پێ بکات کە “هەندێ کەس دەتوانن خۆیان پەروەرد□ بکەن!! لا٢٣٦.

لەم بەشەدا من شەڕی وشەی ریزمانی ناکەم نەڵکو باس لە رێک کردنەوە و دانەوەی مانای وشەکان دەکەم. لە کەلتوری قسەکردنی کاراکتەرەکاندا نوسەر دیسانەوە ئیرادەی خۆی فەرز دەکات و ئەو وشانەی لە کەلتوری کۆمەڵگەی کوردیدا بەکاردین ئەم ئاوها ناکات واتە واقع نانوسیت وەک ئەوەی هەیە بەڵکو ئەوەی خۆی حەزی پیدەکات بینوسێتەوە. بۆ نموونە لە زمانی کوردیدا، هەروەها لە زۆرێک لە زمانەکانی تریشدا، هەمێشە وشەی قوربان بەکارهاتووە بۆ کەسێک ڕیزی لێبگری یاخود پایەی کۆمەڵایەتی و مادیەکی شتێکی تر بێت لە ناو کوردا هەر گوتراوە قوربان، نەوتراوە گەورەم بەتایبەت گەر کەسەکان لە یەک تەمەن و یەک چینبەندی کۆمەڵایەتیدابن. بۆ نموونە هاوڕێ هاوتەمەن و هاوپیشەکانی سەریاس بە سەریاس دەلێن سەریاسی گەورەمان. دیارە لێرەدا دەتەوێ سەریاس و کەسێتیەکەی ببەستێتەوە بە کەسێتی باوکی کە سەرۆک یاقوبی سنەوبەرە گوایە سیفەتی رابەرایەتی تیداهەیە. یاخود، کاتێک موزەفەری سوبحد□م وەک کابرایەکی بە تەمەنی ریش سپی بۆ یەکەم جار کچەکان، دوو کچی گەنج، دەبینێ و دەچێتە سەرگۆڕەکەی سەریاس دەست بە گریان دەکات، کچەکان پێی دەلێن “موزەفەری سوبحد□م تۆ ئازاری دەدەیت.. بێدەنگ بە

موزەفەری سوبحەدەم.. بەدەنگ بە." لا١٧٤. یاخود لە لاپەرە ١٩٨ بە "پیری بەدبەخت موزەفەری سەبحەدەم" گازی دەکەن. لە کوردەواریدا عادەتەن لەو حاڵەتەدا دەبێ بڵێن کاک موزەفەر نەک موزەفەر بە تەنها. لادانی وشەی وەک "کاک" یان "خانم، خاتوون، دادە" دەستکاری کردنی کەلتوری زمانە کەیە کە لە پشت ئەم وشانەوە چەمکی کۆمەڵایەتی خۆی مەڵاسداوە مانای ڕێزی تێدا ڕەنگدەداتەوە هەرچەندە ڕەگەی ئەو وشانەوە لە کویوە هاتبن. بانگکردنی ناوی کەسەکان بە گەدانە تەمەن زۆرتر لە کەلتوری ڕۆژئاواییدا هەیە و کۆپی کردنی ئەو کەلتورە بە ناو زمان و ئاخاوتنی کوردی بەو ڕێگەیە نەزانیە. ئیستاش دەبینین لە میدیا کوردیەکاندا کە بە بە لکاندنی وشەیەک لەگەڵ یەکدیدا هەست دەکەی دروستکراویەک یان ناسازیەک هەیە لە ئاواز و رشتەی قسەکردنەکانیاندا. من کاتێک سەیری کەناڵە کوردیەکان بە تایبەت هەواڵیەکان دەکەم و دەبینم بە ناوی رووتی خۆیانەوە یەکتری گاز دەکەن، ناسازیە و بگرە بە ئەدەبیەک دەبینم.

هەندی دەستەواژە هەیە کاتێک بەکاردێت ڕاستەوخۆ نەک هەر مانا ڕێزمانیەکەی دەبینیت کە جیاوازە بەڵکو دەستەواژە هەیە مانای جیوگرافی ناوچەیەک و ولاتێک دەستنیشان دەکات هەر وەک چۆن ناوی مەلیک دولبەری گەرمیانی پێناسەی ناوچەیەکی دیاریکراوی جوگرافی بە کردین. بە نموونە لە لاپەڕە ١٥٦ دەستەواژەی "دەفتەری سیاسی" بەکاردەهێنێت کاتێک باسی پۆلیسە گەرمیانەکە دەکات و دەڵێت " هەموان دەزانن کە مەلیک دولبەر ژنەکەی خۆی دەبات بۆ بەرپرسێکی گرنگی دەفتەری سیاسی و کاربەدەستێکی گەورەی وەزارەت." دەفتەری سیاسی لە سەداسەد دەستەواژەیەکە تەنها و تەنها کوردانی ڕۆژهەڵات بەکاری دەهێنن و ئەوانیش لە فارسیەکەوە وەریانگرتووە و بە هیچ شێوەیەک لە کوردستانی باشور بەکارنایات و لە بری ئەوە "مەکتەبی سیاسی" هەیە و تەواو، تەنانەی خودی کۆمەنیستە کرێکاریەکانی دەیەی نەوەدەکان کە ڕاستەوخۆ لە ژێر کارکردی سیاسی و فکری کۆمینیستی ئێراندا بوون ئەو دەستەواژەیان بەکار نەدەهێنا و گەر بەکاریش هاتبا نەبوو بە وشەیەکی باوی ناوخۆێک لە کوردستانی باشور. کاتێک خوێنەر ئەو دەفەری سیاسیە دەبینێت وادەزانێ ژنەکەی دەبات بۆ زێگوێز کە مەقەڕەی کۆمەڵەی ڕۆژهەڵاتی لێیە نەک بۆ مەکتەبی سیاسی حزبێک لە سلێمانی. ئەمە شتێک نیە بەڵی من وشەیەکی نوێ یان دەستەواژەیەکی تازە دەهێنمە نێو نوسینەکەمەوە بەڵکو ڕۆمان خەسڵەتی خۆی هەیە کە وشەکان و دەستەواژەکان نەک هەر هەموو دوورایی فکری و سیاسی و ئەخلاقیەکان دیاری دەکەن بگرە تخوبە جوگرافیەکانیش دیاری دەکەن.

بەشی حەوتەم: خوێنەری ڕۆژئاوایی

وەرگیڕانی بابەت بە سەر زمانی جیهانی، ئەوروپایی، هەرگیز بە مانای گرنگی بوون و بەهێزبوونی ئەو بابەتە نییە بە تایبەت لە بواری چیرۆک و ڕۆماندا. چیرۆک وەک بابەتی سیاسی و ئابوری و لێکۆڵینەوەی زانستی و سایکۆلۆژی ڕووت نییە بۆیە هەڵبژاردنی ئاسانترە بۆ خوێندنەوە و خوێنەری ڕۆژئاوایی بە دوای بابەتی لەو جۆرەن. دیارە، ئەمە سیفاتێکی هاوبەشی خوێنەرە لە هەموو جیهاندا بەڵام خەسڵەتێک کە لە خوێنەری ڕۆژئاواییدا هەیە ئەوەیە کە زۆر شەیدای ئەو چیرۆکانەن لە دەرەوەی دونیای خۆیانەوە دێن. ئەو چیرۆکانەی خەڵکانی تر بە داماو و گوناه نیشان دەدا، چونکە ئەم خۆی لە شوێنێکی باشترە و کاتێک سەرگەردانی خەڵکانی دونیای تر دەخوێنێتەوە بەزەیی پێیاندا دێتەوە و زۆر لە ژیان و وڵاتەکەی رازیە. هەر بابەتێک بازنەی ژیانی کۆمەڵایەتی و سیاسیان واتە دەوڵەتەکانیان بخاتە بەرباس و خواسەوە یان ڕەخنەوە کەمتر بەلایدا دەچن بە تایبەت گەر نوسەرەکە لە فەزای خۆیاندا نەبێ. ئەو چیرۆکانەشی مەتەڵ ئامیزن وەک ئەم سێ مەدالیای هەنار و سەریاسەی لە دواهەمین هەناری دونیادا هەیە زیدەتر سەرنج رادەکیشن یاخود خەڵکانێک هەن بیانخوێننەوە. خوێنەر لە دونیای ڕۆژئاوادا زۆرن بەڵام خوێنەری بە ئاگا و هۆشیاریان ئێجگار کەمە وەک چۆن لە هەموو دونیادا هەر وایە. ڕۆمانی دواهەمین هەناری دونیا ئەو چیرۆکەیە خوێنەری ڕۆژئاوایی ئەزیەت نادات بەڵکو هەبوونی بونی سێ منداڵی مەلەتکە و هەر سێکیان بە یەک ناوەوە ناونرابن و سێ مەدالیای هاوچەشن نهێنی هەڵقەی دەزینەوەی ئەو مەتەڵەیە بێت ئەوا دەخەشێک بە خوێنەر دەدات بە خوێندنەوەی تا کۆتایی بەتایبەت ئەوەی کە ماوە دەبرێت بە ڕۆژئاوا بە جارەسەر. دواین دیمەنی ڕۆمانەکە ڕۆژئاوا بە فریادرەس دادەنێ بۆیە خوێنەرێکی ڕۆژئاوایی ختوکەی دێت بە خوێندنەوەی ڕۆمانی ئوها و دەبێتە جێگەی ستایش و پیاهەڵدانیان.

ئەگەرنا، گەر ئەو ڕۆمانە کە هەمووی گفتوگۆی سیاسی و وشەی قەبە و زلن دەیتوانی باسی لەوەش بکردایە گەر بە ئاماژەیەکیش بوایە، کە ئەوە تەکنەلۆجیای سەربازی و فرۆشتنی چەکەکانی وڵاتانی غەربیە کە حکومەتە بە زەبرەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەراست بەهێز دەکات تاکو پەلاماری میللەتی ژێردەست بدەن، بەڵام ئەو ڕۆمانە لە بری ئەمە وەک گوتم، ڕێگای غەرب بە ڕێگای جارەسەر و بە فریاکەوتنی منداڵە بەردومانکراوەکانی جەنگ دادەنێت.

خاڵێکی تر بە پێویستی دەزانم ئاماژەی پێ بدەم ئەوەیە دلخۆش بوون یاخود بە گرنگی وەرگرتنی ئەوەی کە ڕۆمانە کوردیەکان وەربگێڕدرێنە سەر زمانانی ئەوروپایی لەو مەیلە لە خۆ بە کەمیەوە دێت کە دنیای

ئیمپریالیزمی رۆژئاوایی لە نیو هزر و دڵی مرۆڤەکانی (الشعوب المقهورة)دا دروست کردووە گوایە ئەدەبەکەمان دەچێتە ئاستێکی باڵاتر گەر بێتوو وەربگێڕدرێتە سەر زوبانانی ئەوروپایی. ئەم جۆرە لە هزر و مەڕاڵی خۆ بە کەم زانین یاخود بە نزم زانین لە نیو عەرەب و میللەتەکانی تریشدا هەیە. بۆ نموونە. عومەر شەریف یاخود جەمیل راتب کە بە زمانی فەرەنسی و ئینگلیزی دەوریان بینیوە لە فیلمە ئەوروپاییەکاندا ئیدی لە سینەمای میسری و بینەرەکانیدا بە پلەیەکی تر سەیر دەکران لە کاتێکدا هیچینا ئەوەندەی عادل ئیمام یان ئەحمەد زەکی دەور و فیلمی گرنگیان نەبوو.

دووانەی رۆژهەڵات / رۆژئاوا لە شیعری "بەرزاییەکانی ئەزمە، بەرزاییەکانی وەزەرینگ"ی نەزەند بەگیخانی دا… نووسینی/ عەتا قەرەداخی

(بەرزاییەکانی ئەزمە، بەرزاییەکانی وەزەرینگ) ناونیشانی شیعرێکی نەزەند بەگیخانییە، کە لە کۆمەڵەی شیعری (زەنگەڵەی وتن)دا لە لاپەڕە ١٤١- ١٤٦دا بڵاوبووەتەوە، کە ساڵی ٢٠٠٧ نووسیوێتی. ئەزمە زنجیرە چیایەکە لە باکوری سلێمانی، بەرزاییەکانی وەزەرینگ شوێنێکە لە یۆرکشیر لە بەریتانیا. ئیمیلی برۆنتێ (١٨١٨-١٨٤٨) رۆمانێکی بەم ناونیشانەوە نووسیووەو لە راستیشدا ئەم رۆمانووسە کە خوشکی شارلی برۆنتەی رۆماننووسی بەناوبانگی سەدەی نۆزدەی ئەدەبی ئینگلیزییە، ئەمیش هەم شاعیرو هەم رۆماننووس بووە، بەڵام لە بواری رۆماندا هەر ئەم تاکە رۆمانەی نووسیووە. بیرۆکەی سەرەکی ئەم رۆمانە دووانەی چاکە / خراپە -یە، کە لە رێگای بەزەیی و خۆشەویستی و تۆڵەو خولیاوە گوزارشتی لە دەکرێت. هەڵەی سەرەکی رۆمانەکە قسەکردنە لەبارەی چیرۆکی خۆشەویستی نێوان دوو کەسەتی سەرەکی رۆمانەکە کە ئەوانیش هیسکلیف و کاترین-ن.

لەم رۆمانەدا، رووداوەکان لە نێوان دوو شوێنی سەرکیدا روودەدەن، کە ئەوانیش یەکەمیان بەرزاییەکانی وەزەرینگە، کە ناوچەیەکە لە یۆرکشیر، دووەمیان سراشکرۆس گرینجە کە ماڵێکی گەورەیە لە دەوروبەری بەرزاییەکان، واتە ئەویش لە هەمان جوگرافیادایە. رۆمانەکە زیاتر لە سەر زمانی بەخێوکەر یان پەروەردەکارەکەوە دەگێڕرێتەوە. کاترین و هیسکلیف یەکتریان خۆش دەوێت، بەڵام دواجار کاترین هاوسەرگیری لەگەڵ ئیدگار لینتن دەکات لەبەر دەوڵەمندیەکەی، بەڵام سەباری ئەو هاوسەرگیریەش، هەشتا خۆشەویستیەکەی بۆ هیسکلیف هەر بەردەوام دەبێت. هیسکلیف بە تۆڵەکردنەوە لە ئیدگار لینتن، هاوسەرگیری لەگەڵ ئەزابیلای خوشکی ئیدگاردا دەکات. ئەمە کورتەی رۆمانەکەیە.

هەروەک هەندێ لە رەخنەگرانی ئەم رۆمانە بەراوردێکی گرنگ لە نێوان بەرزاییەکانی وەزەرینگ و سروشکرۆس گرینجدا دەکەن، کە یەکەمیان وەکو سروشت و چۆڵەوانی نمایش دەکرێت، دووەمیشیان وەکو نموونەی شارو شارستانی و شوێنێک بە کەلتوری شارەوە نمایش دەکرێت. کاترین و هیسکلیف پەروەردەی بەرزاییەکانی وەزەرینگن، بەڵام کاترین ماوەیەک لە سروشکرۆس دەمێنێتەوە و گۆڕانکاری بەسەر رەفتارو بۆچوونیدا دێت. دوای مانەوەی بۆ ماوەی ماوەیەک لە سرۆشکرۆس، کاترین کە دەگەڕێتەوە بۆ بەرزاییەکان وەکو خانمێک خۆی نمایش دەکات و رەفتار دەکات، هەرچەندە هەستی بۆ هیسکلیف ناگۆڕێت، بەڵام عەقڵی شتێکی تر دەڵێت و روانینی بۆ خۆشەویستەکەی دەگۆڕێت و وەها سەیری هیسکلیف دەکات، کە رەش و وشک و مایەی گاڵتەجاڕی و پەستی بێت و دەگاتە ئەوەی کە شووکردنی بە هیسکلیف روخان و هەرەسە بۆ ئەو، بۆیە شوودەکات بە ئیدگار لینتن. لە راستیدا ئیدگار لینتن یەکلایەنە عاشقی کاترینە، بەڵام کاترین هیچ هەستێکی بە ئەو نییە. کاترین دوای هاوسەرگیریەکەی، لەناخیدا پەشیمانەو بەردەوام خەیاڵی لای خۆشەیستی یەکەمیەتی. کەواتە با چاوەڕوان بکەین و بزانین دوای شیکردنەوەی بنیادی پێکهێنەرانەی دەقەکەی نەزەند بەگیخانی، چ پەیوەندییەک لە نێوان بەرزاییەکانی ئەزمە و بەرزاییەکانی وەزەرینگدا هەیەو ئەم دوو شوێنە وەکو کەرەستەی بەرهەمهێنانی دەقەکە چ رۆڵێک لە بەرهەمهێنانی شیعریەتی دەقەکەو پرسیارو جیهانبینینی دەقەکەدا دەبینن. هەروەها با چاوەڕوان بکەین بزانین شوێن و پێگەی هەریەکە لە کاترین و هیسکلیف و ئەمی قسەکەر لە ژێر ماسکی کاترینداو ئەوی نادیار لەژێر ماسکی هیسکلیفدا چیەو چۆنە.

ئایا لێکچوون لە نێوان قسەکەری دەقەکەو کەسێتی کاترینی رۆمانەکەدا هەیە؟ ئایا دەشێت هەمان جۆر لە عەشق لە رۆمانەکەو لە

دەقە شیعرییەکەدا هەبێت؟ واتە عەشقی قسەکەری شیعرەکەو ئەو کەسەی دەقەکەی پێشکەشکراوە، هاوشێوەی عەشقی کاترین و هیسکلیف بێت، بە تایبەتی دوای ئەوەی کاترین شوودەکات بە ئیدگار لینتن، بەڵام خۆشەویستیەکەی بۆ هیسکلیف هەر بەردەوام دەبێت؟ یان دەشێ بە ئامرازکردنی بەرزاییەکانی وەزەرینگ و بەرزاییەکانی ئەزمە وەکو کەرەستەیەک بێت بۆ بەرهەمهێنانی دەقێک بۆ دروستکردنی دووانەیەک کە ئەویش دووانەی رۆژئاوا / رۆژهەڵاتەو لەوێشەوە قسەکەدن لەسەر دوو جوگرافیا، دوو کەلتوور، دوو عەقڵ و لەسەرووی هەمووو ئەمانەشەوە دوو کۆمەڵگا بێتە ئاراوە، کۆمەڵگای شارستانی ئەوروپاو کۆمەڵگای سەرەتایی و دواکەوتووی رۆژهەڵاتی، یان ناوەندو کەنار، یان شارستانێتی و سروشت. بەهەرحاڵ لێرەدا قسەکردن لەسەر ئەم بابەتە بەجێدەهێڵین و هەوڵدەدەین لە میانەی شیکردنەوەی دەقەکەوە خوێنەر وەڵامی ئەو پرسیارانە بدۆزێتەوە کە دەشێ ئەم پێشەکیە دروستیان بکات، یان بەرزیان بکاتەوە. هەروەک دەمانەوێت لێرەشەوە ئاماژەیەک بۆ ئەوە بکەین و بپرسین ئایا دەشێت درووستکردنی دووانەی رۆژهەڵات / رۆژئاوا زیاتر بە گەرانەوەو نیشاندانی دابەشبوونی کەسێتی ئامادەی نەو جوگرافیای دەقەکە بێت واتە " من " کە لە نێوان دوو کەلتووردا، یان لە نێوان زێدو تاراوگەدا دابەش بووە؟ لە دەستپیکی دەقەکەدا هاتووە:

من ئەوم / کاترین / رۆحیانەتی ژنێکی عاشق / لە بەرزاییەکانی وەزەرینگەوە / دەدەمە شەقەی باڵ / لە لووتکە نەسرەوتەکانی ئەزمە / لە باوەشی هیسکلیف ئارام دەگرم./

لە دەستپێکی دەقەکەدا قسەکەر خۆی دەناسێنێت و بە ئێمەی خوێنەر دەڵێت ئەو خانمە عاشقەکەی بەرزاییەکانی وەزەرینگە، لەوەوە دێت بۆ بەرزاییەکانی ئەزمە بۆ ئەوەی لە باوەشی خۆشەویستەکەیدا کە هیسکلیفە ئارام بگرێت. هەرخۆیشی دووبارەی دەکاتەوە کە ئەم رۆحیانەتی ئەو ژنە عاشقەیە. واتە لێرەدا زیاتر ئاماژەیەکی بەگشتیکردن خۆی نمایش دەکات، کە دەشێ رۆحی هەر ژنە عاشقێک بێت، بەڵام دیارە لە روانگەی ئەمەوە کاترین نموونەی بەرزو باڵای ژنی عاشقە. لێرەدا ئەم کاترینی کردووە بە هۆکارێک یان بە ماسک هەتا لە پشتی ئەوەوە باسی خۆی بکات. هەروەک هیسکلیف-ی وەکو ماسکێک بەکارهێناوە بۆ ئەوەی ئەوی خۆشەویست لە پشتیەوە بشارێتەوە. ئەم کاترین و هیسکلیف لە بەرزاییەکانی وەزەرینگەوە دەگوازێتەوە بۆ بەرزاییەکانی ئەزمە، بەو ئامانجەی لە پشتی ئەوانەوە باسی خۆی و خۆشەویستەکەی بکات، یان باسی پەرتبوونی خۆی بکات. ئەمەش بارێکی ئاساییە لە ئەدەبدا بە گشتی، کە لەبری دواندنی راستەوخۆ دەشێ لە پشتی دەمامکەوە- ماسک- گوزارشتی زۆر شت بکرێت کە ئەم تەکنیکەش

بەشداری دەکات لە بەرهەمهێنانی شیعریەتی دەقەکەدا و جوانیەکی هونەری زیاتری پێدەبەخشێت.
لەم چوونە ناوەوەی دەقەکەدا کەسێک دەبینرێت نیگەران و پەرێشەو ئەوەش لەبارەکی ناجێگیردا نیشانی دەدات. هەکاری ئەو نیگەرانیەی تیایدایە دووریە لە خۆشەویستەکەیەوە. بێگومان ئەوە بەگەنەویستە کە مرۆڤی نیگەران و پەرێش و شلەق لەباری دەروونی و رەحیەوە بەدوای ئارامگرتندا دەگەڕێت. ئەوەش تەنیا لە ڕێگای چارەسەری هەکارەکانی دروستکردنی ئەو بارە نیگەرانیەوە دەبێت. ئەم رەحی ژنەکی عاشقە. کەواتە ئەم تەنیا لە باوەشی خۆشەویستەکەیدا ئارام دەگرێت. بەیە ئەو ئارامیە لە هەر شوێنێک دەستبکەوێت بەدوایدا دەچێت. لەڕاستیدا عەشق سنوور ناناسێت. ئەمەش وای لە دەکات لەوەوە لە شەقەی بالە بدات و لەسەر ئەزمە لە باوەشی خۆشەویستەکەیدا بنیشێتەوە، چونکە تەنیا لەوەدا ئارام دەگرێت. لەرەدا ئەم خۆی دەچوێنێت بە کاترین و خۆشەویستەکەیشی بە هیسکلیف. پرسیار ئەوەیە ئایا لە روانگەی ئەمەوە خۆشەویستی ئەم دووانە بەرزترین و جوانترین نموونەی خۆشەویستی و عەشقە یان دەشێ هەکاری تر لە پشتی ئەم لەکچواندنەوە هەبێت؟ یان شاعیر ویستوویەتی لەو نموونە دیارو باوانەی کە بە بەرزی و بالایی و جوانی عەشق دەهەنرێنەوە لابدات. بەنموونە لە شیعری کوردیدا بە نموونەی بالای عەشق مەم و زین، خەج و سیامەند و لاس و خەزال و شیرین و فەرهادو...دەهەنرێنەوە. نموونەی دیار لە ئەدەبی جیهانیشدا بۆ عەشق رەمیەو جولەت و لەیلاو مەجنون و چەندان نموونەی ترن.
شاعیر دەڵێت:
من وەرزەکم پڕ لە زریکەی زریان / لە زەمەنەکی ناوەخت هەڵەمکرد / لەسەر گردە نیگەرانەکانی ئەزمە/ من هەورە تریشقەم دەشریخێنم / من دەمەکە لە ناخی ئەم خاکە یەخسیرە هەڵکشاوم / چەشنی بروسکە / بەرەو بەرزاییەکانی وەزەرینگ / پانتایی عەشقەکی پڕ لە گەژاو./
ئەم خۆی بە کات دەچووێنێت، ئەو کاتەش وەرزەکی سالە، بەڵام کام وەرزە لە چوار وەرزەکەی سال؟ ئەم ئەوە دیاری ناکات، بەڵام خاسەتی تایبەتی ئەو وەرزە دیاری دەکات، کە وەرزەکی زریاناویە، زریانەک کە زریکەی دێت. لەرەدا لە ئاستەکی قووڵتردا لەکچوونەک لە نەوان خۆی و بەرزاییەکانی وەزەرینگدا دروست دەکات لە کاتەکدا وەزەرینگ لە لای دانیشتوانەکەی بە مانای زریان دێت. بەڵام ئایا ئەم لەکچوونە هیچ بەشدارییەک دەکات لە بەرهەمهێنانی جیهانبینی گستی دەقەکەدا؟ ئەمەش لەرەدا بە کراوەیی بەجەدەهەڵین تا دەقەکە خۆی وەڵامی بداتەوە. ئەم خۆی دەچووێنێت بە وەرز، بەڵام وەرزەکی پڕ لە زریان. فرمانی ” هەڵەمکرد”، ئەو کاتە نیشان دەدات و دیاری دەکات

کە زریانەکە دەستی پێکردووە، واتە ئەو کاتەی کە ئەم دێت. ئەوەش بە کاتێکی ناوەخت، واتە بە کاتێکی نەگونجاو و نالەبار وەسف دەکات. ئەم لەم کاتە ناجۆرەدا دێت و لەسەر بەرزاییەکانی ئەزمە هەڵدەکات. بەرزاییەکانی ئەزمەیش شوێنێکی ئاسایی نین، هەربۆیە ئەو بە شوێنێکی نیگەران باسیان دەکات، واتە ناجێگیر و شلەق و شڵەژاو. بێگومان لە رووی سروشتییەوە بەرزاییەکانی ئەزمەر وەکو کانگای رەشەبا وایە، لەوێ زۆر کات رەشەبا نرکەی دێت. هەرچەن وەزەرینگ لە لایەن دانیشتوانەکەیەوە بە هاوواتای زریان دادەنرێت، دەشیا ئەزمەیش وەکو هاوواتای رەشەبا سەیر بکرایە، یان ناو ببرایە. هەرچەندە لە لای دانیشتوانی سلێمانی ناوی ئەزمەو رەشەبا نزیکیان هەیە. لێرەشەوە جۆرێک لە لێکچوون لە نێوان وەزەرینگ و ئەزمەدا دروست دەبێت. لەوێ دوو عاشق و لێرەش دوو عاشق هەن. ئەمە دەمانەوێت رووە لێکچووەکانی ئەم دوو جووتە عاشقە ئاشکرا بکەین. لەوێ کاترین و هیسکلیف هەن، لێرەش ئەم و ئەو کەسەی شیعرەکەی پێشکەش دەکرێت.

ئەم سەرنجمان بۆ مێژووی رابردووی خۆی رادەکێشێت و پێمان دەڵێت لە کوێوە هاتووە. لە راستیدا لە دەستپێکی دەقەکەدا رەنگە خوێنەر وا تێبگات کە ئەم کەسەکەو لە بەرزاییەکانی وەزەرینگەوە هاتووە بۆ سەر بەرزاییەکانی ئەزمە. بەڵام دواتر رایدەگەیەنێت ئەم وەکو وەرزێکی زریاناوی لە کاتێکی نەگونجاودا لە گردە نیگەرانەکانی ئەزمە هەڵیکردووە. کەواتە شوێنی یەکەمی ئەم بەرزاییەکانی ئەزمەیە، کە ناوچەیەکی رووت و پڕ لە رەشەبای کوردستان و رۆژهەڵاتە. لە کاتێکدا شوێنی دووەم بەرزاییەکانی وەزەرینگە، ناوچەیەکی یۆرکشیرە لە بەریتانیا و لە رۆژئاوا. ئەم لەسەر گردە نیگەرانەکانی ئەزمە هەورە تریشقەیەو دەشریخێنێت. ئایا ئەم ئێستا کە گەڕاوەتەوەو دەیەوێت لە باوەشی هیسکلیفدا ئارام بگرێت، هەورە تریشقەیەو دەشریخێنێت، یان پێشتر، پێش ئەوەی لەم خاکە یەخسیرە هەڵبکشێت دەیشریخاند؟ بێگومان لە رووی بەراوردی دەخەکەوە، ئەوەک ئێستا لەوەوە گەڕابێتەوە بۆ باوەشی خۆشەویستەکەی، ئایا دەشێت وەکو هەورە تریشقە گەڕابێتەوەو باوەشی خۆشەویستەکەی لە پێشوازیدا بێت و ئەمیش بتوانێت تیایدا ئارامبگرێت؟ ئاشکرایە هەورە تریشقەو شریخاندن خاسەتی فەزایەکی تووندو تیژی وەکو زریانن و هیچ ئاماژەیەک بۆ رەخساندنی زەمینەی ئارامگرتن پێشکەش ناکەن. ئەم لێرە بووە، بەڵام وەکو ئاماژەی بۆ دەکات دەمێکە هەڵکشاوەو ئێرەی بەجێهێشتووە. ئەم وەسفی ئێرە وەکو خاکی یەخسیر دەکات. ئەمەش سێ لێکدانەوە هەڵدەگرێت. یەکەمیان ئەزمە وەکو بەشێک یان نموونەی زێدو نیشتیمانی ئەو کە تاکو ئیستاش بەدەست نەبوونی ئازادی و

سەربەخۆییەوە دەناسێنێت، خاکی یەخسیر بەتەواوی لەگەڵ ئەم لەکدانەوەیەدا دەگونجێت. دووەمیان و بە ئاستێکی لاوازتر دەشێ خاکی یەخسیر مەبەست لە سەرزەمینی ئێرەو هەموو ڕۆژهەڵات بێت کە هیچ ئازادییەکی تاکەکەسی تیادا فەراهەم نەکراوەو مەرەق لە ڕووی ئازادیی کەسییەکانەوە لەم جوگرافیایەدا وەکو دیل و دەستبەسەر وایە، واتە لەم ڕوانگەیەوە ڕۆژهەڵات جۆرێکە لە زیندان. هەروەها خاکی یەخسیر کە مەبەست ئێرەیە پەیوەست بە ئەوی شاعیر وەکو ژن، دیسان ئەو دەلالەتە هەڵدەگرێت کە سەرباری ئەوەی لە ڕووی ئیتنیکی و لە ڕووی ئازادی تاکەکەسییەوە وەکو یەخسیر وایە، دیسان وەکو ژنیش دیسان یەخسیرەو ئازادییەکانی پێشێل دەکرێت. ئەم وەکو بروسکە لەم زیندانە خنکێنەرە هەڵدەت و بەرەو بەرزاییەکانی وەزەرینگ دەفڕێت، کە ئەوە زەمینەی ئازادیی کەسییەکانە و ئەم بە زەمینەی عەشقێکی پڕ لە گەڕاو باسی دەکات. بێگومان ئەم بەچوونەی ئەم لەسەر بنەمای ڕوانین بە خۆشەویستی نەوان کاترین و هیسکلیف بنیادنراوە، کە خۆشەویستییەکی ناهاوسەنگەو سەرئەنجام دەبێت بەهۆی وێرانکردنی هەردووکیان و کەسانی تری دەوروپشتیان لەگێڕیاندا وێران دەبن. هەرچەن گەڕاوی دەریا، یان ئاو دەبێتە هۆی قووتدان و لەناوبردن و وێرانکردن.

ئەم لە خاکی یەخسیرەوە دەفڕێت بۆ خاکی خۆشەویستی پڕ لە گەڕاو. خاکی یەخسیر لە ئاستی قوڵدا دەلالەتی سەرەتاییبوون هەڵدەگرێت، هەروەک پانتایی عەشقی پڕ لە گەڕاو دەشێت دەلالەتی شارستانێتی و هەموو فشارو کێشەو گرفتە ئاڵۆزەکانی هەڵبگرێت، کە سەرباری جوانکردنی بە ڕووکەشی عەشق بەڵام لەناوەوەڕا جیهانێکی ئاڵۆزو پڕ لە کێشەو گەڕاو بێت. ئەم کە ئێستا لە بەرزاییەکانی وەزەرینگەوە گەڕاوەتەوە بۆ سەر گردە نیگەرانەکانی ئێزمە بە ئومێدی حەوانەوە لە باوەشی ئارامی خۆشەویستەکەیدا، پێشتر لەم خاکی یەخسیرەوە هەڵکشا بەرەو ئەوە. دەشێت پێشتر وەها سەیری ئەوەی کردبێت کە گەیشتن بەوە بەدەستهێنانی ئازادیە و دەربازبوونە لە خاکی یەخسیر. ئێستا لەوەی پڕ لە گەڕاودا، لە شەقەی باڵ دەدات و دەگەڕێتەوە بۆ ئێرە بەو هیوایەی ئارام بگرێت. واتە ئێستا لە نەوانی دووانەی ئێرەو ئەوەدا ئەم هەر دەمەو یەکێکیان وەردەگرێت، یان هەڵدەبژێرێت. ئەمەش ئەو دەلالەتە هەڵدەگرێت کە هەریەکە لەم دوو جەمسەرە خاسێتی گونجاو و خاسێتی نەگونجاویان هەیە بۆ ئەم، یان لە ڕوانگەی ئەمەوە.

لە دەقەکەدا هاتووە:

من ئەوم / زارەکەکی زیتەڵە / لە بەرزاییەکانی وەزەرینگ / لە وەرزێکی تۆفانەوە دەم و/ لە بەرزاییەکانی ئێزمە / گوێ لە حەیرانی

ئەو خاکە دەگرم / وەک بوومەلەرزە / من رادەچڵەکەم / جەستەی چیا بە قودرەتی تاسەی من دەجووڵێ / تۆ کەوزانەوەی دڵی ئەم بەردانە نابیستی؟ / ڕۆحیانەتی ژنەکی عاشق / من ئەوم / لە بەرزاییەکانی وەزەرینگەوە دێم / دەستی هیسکلیف دەگرم و/ پەنجەرەیەک دەکەمەوە کە / کە دەمەکە لەسەر حەسرەتەکانی ڕۆژهەڵات داخراوە./

ئەم جارەکی تر دڵنیایی دەداتەوە لەوەی کە ئەو کەسەی دێت ئەوە کاترینە، یان ڕۆحی ئەو خانمە عاشقەیە کە لە بەرزاییەکانی وەزەرینگەوە دێت بۆ بەرزاییەکانی ئەزمە. ئامانجە سەرەکییەکەی ئاشکرایە و بۆ ئەوە دێت لە باوەشی هیسکلیفدا ئارام بگرێت. ئەم ڕۆحی کاترینە کە کاترین نموونەیە بۆ هەر عەشقەکی لەمجۆرەی ئەم. بێگومان لە بەرامبەردا هیسکلیف دەبێتە نموونەی هەر عاشقەکی لەوجۆرەی دڵدارەکەی ئەم. ئەم دیسان خۆی لە ڕێگای لەکچوواندنەوە پێشکەش دەکات، کە ئەوەش زیاتر بۆ دەرخستنی شوناسی خۆیەتی. ئەم ئێستا خۆی دەچوێنێت بە زارۆکێکی زیتەڵ و لە وەرزێکی تۆفاندا دێت. پێشتر ئەم خۆی دەچواند بە هەورە تریشقە. واتە لە جاری یەکەمدا خاسەتی دیاردەیەکی سروشتیی بەخۆی دەبەخشێت، بەڵام لەجاری دووەمدا وەکو زارۆک خۆی پێشکەش دەکات، کە ئەمەش گواستنەوەیە لە شتەوە بۆ مرۆڤ، کە ئەمەش سەرباری بەهاداری و جوانی ڕەگەزەکانی سروشت، بەڵام هەنگاوەکی گواستنەوەیە لە شتەوە بۆ مرۆڤ، کە ئاشکرایە هەمیشە بەهای مرۆڤ لە سەرووی هەموو بەهاکانی ترەوەیە. ئەم کە وەکو مرۆڤ دێت بۆ پێویست دەبێت هەڵگری خاسەتەکانی مرۆڤیش بێت، کە لێرەدا گوێ لە حەیرانی خاک دەگرێت، بەڵام کام خاک؟ بێگومان خاکی بەرزاییەکانی ئەزمە، چونکە ئاشکرایە حەیران بەرهەمی ئەو سەرزەمینەیە، کە ئەزمە بەشەکە لێی. ئەو گوێگرتنەش دەبێتە هۆی راچڵەکینی. کەواتە دەشێت بگوترێت لە ئەنجامی ئەو ئاشناییەی ڕۆحی ئەم بە دەنگی ئەم خاکە هەیەتی، کە لێرەدا حەیران بەرجەستەی ئەو دەنگە دەکات، ئەم لە ناخی خۆیدا رادەچڵەکێت. دەشێت هۆکارەکەشی پەرۆشی و تاسەی ئەم بێت بۆ بیستنی ئەو دەنگە کە لە یادەوەری ئەمدا ئامادەیەو وەکو ڕەگەزەک لە بوونی ئەنتەلەجیانەی ئەمدا ئەگەر دەنگیشی نەبێت، بەڵام بە بێدەنگی دەژی. ئەم پەرۆشی و تاسەیەی ئەم چی بۆ ئەو دەنگەو چی بۆ باوەشی ئارامی خۆشەویستەکەی هێند بەهێزە چیا دەجوڵێنیت. کاتە چیا دەجوڵێت لەوە دەچێت بەردەکان بکەووزێنەوە، ڕەنگی گیا ببەسکێت، واتە بەردەکان دەنگیان لێ بەرزدەبێتەوە، ڕەنگی گیا دەگۆڕێت. ئەم لە خۆشەویستەکەی دەپرسێت ئایا ئەو دەنگی کەووزانەوەی بەردەکانی چیا نابیستێت، یان هەڵبەسکانی ڕەنگی گیای چیاکە نابینێ، کە تاسەی ئەم خستوونیەتیە جوڵەو گۆڕیوونی.

ئەم دیسانە پێداگری دەکاتەوە کە رۆحیانەتی ژنێکی عاشقەو ئەویش ناسراوە کە کاترینەو لە بەرزاییەکانی وەزەرینگەوە دەست بە بەرزاییەکانی ئەزمە بۆ ئەوەی دەستی هیسکلیفی خۆی بگرێت. بەڵام ئامانجەکەی لەرێدا کۆتایی نایەت، بەڵکو دەیەوێت لەپاڵ ئەوەدا پەنجەرەیەک بکاتەوە. ئەو پەنجەرەیەش لەسەر زمانی ئەوەوە لە مێژە لەسەر حەسرەتەکانی رۆژهەڵات داخراوە. لێرەوە ئەو پرسیارە سەرەکییەی کە دەقەکە بەدوایەوەیە کەمێک ئاشکراتر دەبێت، کە ئەویش ناوهێنانی رۆژهەڵاتە. ئەم لە بەرزاییەکانی ئەزمەوە کە هیسکلیفی خۆی لەوێیە، دەست لەناو دەستی ئەو دەیەوێت پەنجەرەیەک بخاتە سەرپشت، کە حەسرەتەکانی ئێرە لەوێوە دەربکەون، نمایش بکرێن، ببینرێن. رەنگە ئەو پرسیارەش سەرهەڵبدات: مەبەست لە حەسرەتەکانی رۆژهەڵات چییە؟ بێگومان ئەوەی مرۆڤی ئێرە دەیخوازێت و ئارەزووی دەکات و دەیەوێت و ناتوانێت جێبەجێی بکات و دەستی پێی ناگات و بۆی رامناکرێت و سەرئەنجام ئاخ و ئۆف و داخی بۆ هەڵدەکێشێت، بریتین لە حەسرەتەکانی رۆژهەڵات. لە پشتی ئەم بۆچوونەوە، ئەو دەلالەتە بەرهەم دێت کە رۆژهەڵات زەمینەی کپ کردن و سەرکوتکردن و چەپاندنی کۆی ئازادییە تاکەکەسییەکانە. لەبەرامبەردا ئەوە، واتە رۆژئاوا کە ئەم لەوێوە دەگەڕێتەوە بۆ کردنەوەی ئەم پەنجەرەیە لەرێ، لەوێ ئازادییە تاکەکەسییەکان کە بنەمان بۆ دروستبوونی تاکەکەسی خاوەن شوناس نە دەرگاو نە پەنجەرەیان لەسەر دانەخراوەو لە راستیدا لە کاتێکدا لەرێ نەک هەر ئازادی جەستە بەڵکو کۆی ئازادییە فیکری و ئایینی و نەریتی ...کان حەرامن، لەوێ ئازادییەکان تا ئەو سنوورە دەڕۆن کە نەبنە هۆی بەرتەسک کردنەوەی ئازادی ئەوانی تر. ئەمەش جیاوازییەکی ئاشکرای ئەم زەمینەیەیە کە بەرزاییەکانی ئەزمە دەینوێنێت لە بەرامبەر ئەو زەمینەی ئەوەدا کە بەرزاییەکانی وەزەرینگ نوێنەرایەتی دەکات.

من ئەوم / رۆحیانەتی ژنێکی عاشق / لە فەزای نێوان وەزەرینگ و ئەزمە / دەدەمە شەقەی باڵ / من بە فڕین ئاماژەکانی نێوان پێکنەگەیشتنی ئەو دوو تەنە دەنووسمەوە / تەنە نووری رۆژهەڵات و/ تەنی فزوولیەتی رۆژئاوا/.

ئەم وەکو رۆحیانەتی ژنێکی عاشق لە فەزای فراوان و ماوە درێژی نێوان وەزەرینگ و ئەزمەدا دەفڕێت. پێشتر ئامانجی فڕینی لەوێوە بۆ ئێرە نیشتنەوە بوو لە باوەشی هیسکلیفدا، ئەویش بۆ ئارام بوونەوەو هەروەها بۆ ئەوەی دەستی ئەو بگرێت و پەنجەرەیەک بەسەر بەدبەختییەکانی رۆژهەڵاتدا بکاتەوە. بەڵام ئەمجارەیان ئامانجێکی تر لە پشتی فڕینی ئەمەوەیە. ئەویش ئەوەیە کە ئەم دەیەوێت بە فڕین ئاو ئاماژانە بنووسێتەوە کە نیشانی دەدەن ئەم دوو تەنە بەیەکتر

ناگەن. مەبەست لەو دوو تەنە چییە؟ ئایا خۆی و خۆشەویستەکەیەتی، کە لەژێر دەمامکی کاترین و هیسکلیفدا خۆیان حەشارداوە؟ یان مەبەست بەرزاییەکانی وەزەرینگ و بەرزاییەکانی ئەزمەڕە کە هەرچەن لە رووی جوگرافیەوە هەرگیز بەیەکتر ناگەن، لە رووی هیچ تایبەتمەندییەکی تریشەوە بەیەکتر ناگەن، کە یەکەمیان نوێنەرایەتی رۆژئاواو دووەمیان نوێنەرایەتی رۆژهەڵات دەکات؟

ئەگەر مەبەست خۆی و خۆشەویستەکەی بێت، ئەم بە فڕین نیشانی دەدات، کە ئەم دووانە هەرگیز بەیەکتر ناگەن، هەرچەن کاترین و هیسکلیف سەرباری ئەوەی عەشقی یەکتربوون، بەڵام بەیەکتر نەگەیشتن و سەرئەنجام عەشقەکەیان لەبری ئەوەی بیانکاتە یەک و هەموو دیوارەکانی نێوانیان بڕوخێنێت، خۆیان و کەسانی تری دەوروبەریشیانی روخاند. ئەمیش ئەگەر پێش ئەوەی ئەم خاکی یەخسیرەی بەجێهێشتبێت، عاشق بووبێت و بە مەبەستی گەیشتن بەوە خۆشەویستەکەی بەجێهێشتبێت، هەرچەن کاترین لە پێناوی سامان و پێگەدا خۆی لە گەڵاو هیسکلیفی لە ئاستی خۆیدا نەبینی و بەجێیهێشت و هاوسەرگیری لەگەڵ ئیدگار لینتن کرد، یان ئەم بە ئامانجی گەیشتن بە رۆژئاوا ئێرەی زێدی خۆیی بەجێهێشتبێت، کە بایەخی ئێرە بۆ ئەم لەراستیدا لە بایەخی هیسکلیف بۆ کاترین کەمتر نییە، واتە ئێرە بۆ ئەم هاوشێوەی هیسکلیفە بۆ کاترین. ئەم بە فڕین ئاماژەکانی بەیەکترنەگەیشتن دەنووسێتەوە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت ئومێدێک بە بەیەکتر گەیشتنیان نەماوە. فڕین لە ئاسمان، یان لە بۆشایدا ئەنجام دەدرێت، واتە لە فەزای نێوان وەزەرینگ و ئەزمەڕدا، کە ئەگەری بەیەکترگەیشتن لەو فەزایەدا ئەستەمە. بەڵام شوناسی ئەو دوو تەنە لە دەربڕینی ئەمدا تەواو ئاشکرا دەبێت کە بریتین لە نووری رۆژهەڵات و فزوولەتی رۆژئاوا. مەبەست لە نووری رۆژهەڵات، نوورو پرتەوی رۆحی رۆژهەڵاتیە. رۆژهەڵات بە جیهانی رۆح و ئیشراقاتی رۆح و خەیاڵ ئەندێشەو سروشت و رۆمانسیەت و هارمۆنیاو گونجاندن و ئازادی سادەی نێو سروشت دەناسرێت، لەکاتێکدا رۆژئاوا جیهانی مادیەت و زانست و پیشەسازی و تەکنەلۆجیاو عەقڵ و بیرکردنەوەیە. فزوولەتی رۆژئاوا، فزوولەتی گەڕانە بە دوای زانستدا، بەداوی دۆزینەوەو ئاشکراکردندا، بەدوای بەرهەمهێنان و بنیادناندا، بە دوای دەسەڵات و هەژموون و باڵادەستبووندا.

لێرەدا رۆژهەڵات / رۆژئاوا وەکو دووانەیەکی بەرامبەر بەیەکتر دەردەکەون هەریەکە بە خاسەت و سیفات و بەرهەم و تایبەتمەندییەکانی خۆیەوە. بەڵام ئاشکرایە لە نێوان ئەم دوو جەمسەرەدا هاوتایی یان یەکسانی نییە. رۆژئاوا وەکو ناوەند، هێز، دەسەڵات، هەژموون، عەقڵ، بیرکردنەوە، شارستانێتی باڵادەستترە

بەسەر ڕۆژهەڵاتی کەنار، بە هێز، بە دەسەڵات، هەژموون بەسەردا کراو، خەیاڵ، ئەندێشە، سروشت و سەرەتاییبووندا. ئەم دوو جەمسەرە نایەکسانە بەیەک ناگەن. ئەم بە فەین ئاماژەکانی ئەم بەیەکتر نەگەیشتنە دەنووسێتەوە. کەواتە هەرچەن فەزای، یان ماوەی نێوان بەرزاییەکانی وەزەرینگ و بەرزاییەکان ئەزمە فەزایەکی فراوان و ماوەیەکی درێژەو ئەم دوو شوێنە بەیەکتر ناگەن، بەهەمان شێوە ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاواش بەیەکتر ناگەن. کە لە ڕاستیدا بەیەکترگەیشتن لە ئاستی قوڵدا دەلالەتی هاوتایی یان یەکسانی هەڵدەگرێت. ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا کە هیچ بنەمایەکی هاوتایی یان یەکسانی لە نێوانیاندا نییە، ئەگەری بەیەکتر گەیشتنیان زۆر لاوازە.
ئەی چی دەربارەی بەیەکتر گەیشتنی ئەم کە خۆی لە کەسێتی کاتریندا بەرجەستە دەکات و ئەوی خۆشەویستی کە لە کەسێتی هیسکلیفدا بەرجەستە دەکرێت؟ ئایا دەشێت کاترین و هیسکلیف بە ڕۆژئاواو ڕۆژهەڵات بچوێنرێن؟ لەو ڕوانگەیەوە کە کاترین سەگ پەلاماری دەدات و بە ماوەی پێنج هەفتە لە سروشکرێس دەمێنێتەوە، کە بەراورد بە بەرزاییەکانی وەزەرینگ ئەوە شوێنێکی شارستانی ترە. ئەم خانووە نموونەی ماڵێکی داخراوی دیکۆر کراوی پارێزراوە لە لایەن خزمەتکارو سەگی پاسەوانی و بە ئەتەکێت و داب و نەریتی شارییانە دەڕوات بەڕێوەوە، لە کاتێکدا بەرزاییەکانی وەزەرینگ سروشت و هارمۆنیای سروشت و سادەیی دەنوێنێت. کاترین دوای ئەو پێنج هەفتەیەی لەوێ دەمێنێتەوە گۆڕانکاری بەسەر ڕەفتاریدا دێت و خۆی وەکو خانمێکی شاریی دەردەخات و وەکو لادێیەکی ڕەشۆکی و ڕەق و پێست و مایەی گاڵتەپێکردن سەیری هیسکلیف دەکات. لەم ڕوانگەیەوە کاترین دەبێتە هەڵگری کەلتوری شارو خۆشەویستەکەی هەڵگری کەلتوری سروشت، یان سەرەتایی و لادێ، کە ئەوەی یەکەمیان ڕۆژئاوا دەنوێنێت و ئەمی دووەمیان ڕۆژهەڵات. لەبەر ئەوە سەرباری خۆشەویستی ناتوانن هاوسەرگیری بکەن. ئەم وێنەی کاترینە، واتە ڕۆژئاوایە و خۆشەویستەکەی وێنەی هیسکلیفە، واتە ڕۆژهەڵاتەو ئەگەری ئەوە ناکرێت بەیەک بگەن. ئەم ئێستا بە فەین نیشانەکانی ئەم بەیەکتر نەگەیشتنانە دەنووسێتەوە، کە بریتین لە بەیەکنەگەیشتنی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا، بەیەکنەگەیشتنی ئێرەو ئەوێ، بەیەکنەگەیشتنی کاترین و هیسکلیف و بەیەکنەگەیشتنی خۆی و خۆشەویستەکەی، ئەوکەسەی ئەم دەقە شیعرییەی پێشکەش دەکات.

شاعیر دەڵێت:
من ئەوم / ئەوەتا دەستەکانم لە بەرزاییەکانی ئەزمە سەوز بوون / لەوە من پێشوازی لە هیسکلیف دەکەم/ پەنجەکانم وەک مۆم دادەگیرسێن

/ تەماشام نیگای خۆڵ رۆشن دەکاتەوە / من تارمایی عاشقێکم / لە نێوان دوو پانتایی / گوزەر دەکەم/ لە سپێدەکانی رۆژهەڵاتەوە هەڵدێم / لەبەر دەرگای خوداکان / دەبمە درەختێک لە تیشک / لە رۆژئاواش / لەناو ژووری خەڵوەت / لە پشت هەنگاوە هەمیشەییەکانی تەنهایی / من بەخۆم دەگەم /.

جارێکی تر ئەم رایدەگەیەنێت کە کاترینی خۆشەویستی هیسکلیفە، لە جیاتی ئەوەی لە بەرزاییەکانی وەزەرینک پێشوازی لە هیسکلیف بکات، لە بەرزاییەکانی ئەزمر پێشوازی لێ دەکات. ئەم پێشتر هیسکلیفی بەجێهێشت و هاوسەرگیری لەگەڵ ئیدگار لینتن کرد. بەڵام خۆشەویستیەکەی بۆ هیسکلیف هەر کۆتایی نەهات، بۆیە ئێستا بەجۆرێک لە پەشیمانیەوە دەگەڕێتەوە بۆ عەشقە کۆنەکەی و بە خۆشیەوە چاوەڕوانی ئەوەیە پێشوازی لە دڵدارەکەی بکات. ئایا ئەوی خۆشەویستی لەدڵدا زیندوو، کە ئەم دەقە شیعریەکەی پێشکەش کردووە دێت، یان بەو پێشوازیە رازی دەبێت و ئامادەیە باوەشی بکاتەوە هەتا ئەم تیایدا ئارام بگرێت؟ ئەم باسی پەرۆشی خۆی بۆ گەیشتنەوە بە خۆشەویستەکەی دەکات و باسی ئەو بارە ناسەقامگیرەش دەکات کە لە نێوان ئەوێ و ئێرەدا تیایدایە و وەکو تارمایی عەشقێک بەردەوام دێت و دەچێت. واتە باسی ئەو دابەشبوونە دەکات کە ئەم لە نێوان ئەوێ و ئێرەدا واتە لە نێوان رۆژئاواو رۆژهەڵاتدا، یان لە نێوان هیسکلیف و ئیدگار لینتندا دابەشبووە.

لە راستیدا دابەشبوونی ئەم یان گوزەرکردنی ئەم کە لە نێوان رۆژهەڵات و رۆژئاوادایە لەسەر بنەمای جیاوازی دووانەی رۆژهەڵات / رۆژئاوا دروستبووە. ئەم لە سپێدەکانی رۆژهەڵاتەوە هەڵدێت، واتە بەپێی ئەو کاتەی دیاری دەکات، واتە سپێدەکانی رۆژهەڵات، ئەم خۆرە، هەرچەند پێشتر وەکو عاشق و وەکو تارمایی عاشقێک خۆی پێشکەش کرد. ئێستا چاوەڕوانی ئەوە لە خۆر یان لە تیشکی هەتاو دەکرێت کە بگاتە رۆژئاواو گۆڕانکاری لە سروشتی جوگرافی، یان کەشوهەوادا رووبدات، بەڵام تیشکی ئەم خۆرە ناگاتە رۆژئاوا، بەڵکو لەبەردەم دەرگای خواکاندا دەبێتە درەختێک لە تیشک. ئەو خودایانەی ئەم باسیان دەکات خوداکانی رۆژهەڵاتن، چونکە ئەم لە دووانەی رۆژهەڵات / رۆژئاوادا، هێشتا لە جەمسەری رۆژهەڵاتە. ئەم لەبەر دەرگای خوداکان دەبێتە درەختێک لە تیشک. لە راستیدا ئەوە رۆژهەڵاتە وەکو سروشت هێشتا وەکو جیهانی میسۆلۆجیاو رۆح سەیر دەکرێت و و دنیای ئایینە جۆراوجۆرە ئاسمانی و ئەرزیەکانەو بەو پێیەش جیهانی فرە خوداییە. هەروەک دەشیت خوداکان وەکو دالێک هەڵگری دەلاتی ئیمپراتۆرو دیکتاتۆرو تاکە دەسەڵاتدارە بە ژمارە زۆرەکان و ئایین و ئایدیۆلۆجیا داخراوەکانی رۆژهەڵات و تەنانەت نەریت و کەلتوری

داخراوی رۆژهەڵات بن، کە هەریەکە لە سنووری قەڵەمرەوی خۆیدا دەسەڵاتی رەهای خوایانەی هەیەو هەر ئەم خودا جۆراو جۆرانەن دەرگاو پەنجەرەیان لەسەر حەسرەتەکانی رۆژهەڵات داخستووەو، ئەم لەوێوە لە رۆژئاواوە دەگەڕێتەوە بۆ ئێرە بۆ ئەوەی پەنجەرەیەک لەسەر ئەو هەموو حەسرەتانە بکاتەوە. ئەم لێرە لەبەردەم دەرگای خوداکاندا دەبێتە درەختێک لە تیشک. ئایا بەرهەمی درەختی تیشک چی دەبێت؟ ئایا دەشێت ئەو عەقڵ و بیرکردنەوە تاریکانە روون بکاتەوە کە بەرهەمی خوداکانی رۆژهەڵاتن؟ یان دەشێت ببێتە مەشخەڵی رووناکییەکی گەورەو داڵانە تاریک و نوتەک و بێ کۆتاو ونکەرەکانی رۆژهەڵات رۆشن بکاتەوە؟ یان ئایا ئەم وەکو درەختی تیشک لەبەر دەرگای خوداکانی رۆژهەڵاتدا چ ئەرکێکی تر جێبەجێ دەکات، یان دەتوانێت چ ئەرکێک بگرێتە ئەستۆ؟ هەروەک دەشێت سپێدەکانی رۆژهەڵات دەلالەتی سەرەتاییبوون و مانەوەی رۆژهەڵات وەکو سروشت هەڵبگرێت. ئەم وەکو کەسێکی رۆژهەڵاتی لەم سەرەتایەوە دەستپێدەکات.

ئەم لە کاتێکدا لە رۆژهەڵات دەبێتە درەختی تیشک، لە رۆژئاوا لە خەڵوەت و لە تەنهایدا خۆی دەبینێتەوە. بێگومان لە کاتێکدا جیهانی رۆژهەڵات زەمینەی پەیوەندی کۆمەڵایەتی بەهێزو تێکەڵاوبوون و پشبەستنی تاکەکانی کۆمەڵگایە بەیەکتری، رۆژئاوا زەمینەی بوونی تاکەکەسە، واتە هەر یەکە لە جیهانە تایبەتەکەی خۆیدایەو خاوەنی خۆیەتی و بۆ خۆی دەژی، کە ئەوەش بۆ خۆی جۆرێکە لە تەنهایی و خەڵوەت. بێگومان ئەمەش شتێک نییە کە لە دەستی تاکەکەس خۆیدا بێت، بەڵکو ئەمە بەرهەمی دوو کەلتوری جیاوازو دوو پەرەسەندنی کۆمەڵایەتی جیاوازو دوو زەمینەی جیاوازی ژیانە. هەر ئەو جیاوازییانەشە کە دووانەی رۆژهەڵات / رۆژئاوای دروستکردووە.

لە دەقەکەدا هاتووە:

من ئەوم / گزنگێکی رەحانی لەسەر پەرچەمی با / لە هەڵکشانمدا لە نێوان وەزەرینگ و ئەزمە/ من دەبمە شینەشاهێ/ دەدەمە شەقەی باڵ / ئەی هیسکلیف / تۆ بیابانێکی پڕ لە گەردەلولی حەسرەت / چاوەڕوانی فڕینم بکە / لەبەرزاییەکانی ئەوێ / من دێم و لە پەنجەرەی کۆشکێکی قرمزییەوە / دەستەکانم درێژ دەکەم/ چەشنی ئەسحابە / لەسەر روخسارت بەدوای جارانی خۆمدا دەگەڕێم / لەسەر روخسارم بەدوای خۆتدا دەگەڕێی/ من لە باخچە بەئاگاکانی ئێرەوە / دێمە ناو ژووری سووتانی تۆ/ لە کەنارەکانت رادەکشێم / جەستە پڕە لە بۆنی مناڵی من / جەستەم پڕە لە ئازاری رۆژهەڵات/.

ئەم بەردەوام دووبارەی دەکاتەوە، کە ئەم کاترینە، واتە ئەو ژنەی

کە عەشقی هیسکلیفە. لە نێوان وەزەرینگ و ئەزمەدا دێت و دەچێت. ئەم هاتوو چۆ و ئارام نەگرتنە لەبەر ئەوەیە کە پشتی لە خۆشەویستەکەی کردو هاوسەرگیری لەگەڵ کەسێکی تر کرد، بەڵام ئەم هەر خەیاڵی لای خۆشەویستەکەیەتی و بەخەیاڵ دەگەڕێتەوە باوەشی ئارامی ئەو. بەڵام وەکو پێشتریش ئاماژەمان بە کرد، ناوی کاترین و هیسکلیف دەمامکن و لە پشتی ئەو دەمامکەوە مەیل و ئارەزووی کەسێکی ڕۆژهەڵاتی کە قەدەر یان خواست و ویست بە دوای ئاشکراکردندا گەیاندوویەتیە ئەوە، واتە گەیاندویەتیە بەرزاییەکانی وەزەرینگ، یان – ڕۆژئاوا – لەوێوە دەیەوێت لە شەقەی باڵ بدات و لەسەر بەرزاییەکانی ئەزمە، واتە لێرە لە ڕۆژهەڵات بنیشێتەوە و ئارام بگرێت. لێرەدا باوەشی ئەزمر بە ئەم هەمان شێوەی باوەشی هیسکلیفە بۆ کاترین. کاترین دەیەوێت بگەڕێتەوە بۆ باوەشی هیسکلیف بۆ ئەوەی ئارام بگرێت، ئەمیش دەیەوێت بگەڕێتەوە بۆ ئامێزی بەرزاییەکانی ئەزمر، واتە یەکەم عەشق کە ڕۆژهەڵاتیش دەنوێنێت بەو ئومێدەی ئارام بگرێت و لە هەنگاوە هەمیشەییەکانی تەنهایی و خەڵوەتی ڕۆژئاو رزگاری بێت.

ئەم پەیامیک بۆ هیسکلیف دەنێرێت و تیایدا دەڵێت کە دەبێتە شینە شاهە. لە راستیدا شێنەشاهە بە ماسی گرەش ناودەبرێت. شاهە لە زمانی کوردیدا بەدەر لەوەی کە ناوی باڵندەو چیایەکیشە وەکو هەمای لەهاتوویی و گورج و گۆڵی و هەڵمەت باس دەکرێت و لەسەر ئەو بنەمایەش واتە بنەمای هێز زیاتر هەمای نێرینەیە. بەڵام لێرەدا ئەم کە شوێنی کاترینی گرتووە، دەبێتە شینەشاهە. هیسکلیف وەکو بیابانێک وەسف دەکات کە گەردەلولی حەسرەت داگیری کردووە. ئاشکرایە بیابان هەمای وشکی و بێبەرهەمی بی ژیانیە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە ژیانی هیسکلیف بە بێ کاترین وەکو بیابان وایە.

هەروەک ئەگەر لەو روانگەیەوە سەیری هیسکلیف بکرێت، کە کاترین پێیوابوو رەش و رەق و گاڵتەجاڕو پەستە، کە ئەمانەشی بە خاسەتی ناشارستانی بە ئەو دادەناو لەم رووەشەوە ئاماژەیەک بە ڕۆژهەڵاتیبوون هەیە. دوای ئەم وەسفکردنەی هیسکلیف، ئەم پێی دەڵێت کە چاوەڕوانی بکات ئەم لەوێوە، واتە لە ڕۆژئاواوە دەفڕێت و بەرەو لای ئەو دێت. ئەم لە پەنجەرەی کۆشکێکی قرمزیەوە دەستەکانی درێژ دەکات بۆ ئەو، بۆ بیابانێکی پر لە حەسرەت. بێگومان کۆشکی قرمزی دەلالەتی ئاوەدانی و شارستانێتی هەڵدەگرێت، واتە ڕۆژئاوا، بیابانی پڕ لە حەسرەتیش دەلالەتی وشکی و مەرگدەستی هەڵدەگرێت. ئاشکرایە ئەگەری ئەوە نییە لە بیاباندا هیچ جۆرێکی عیمران یان ئاوەدانکردنەوە بکرێت، کە ئەمەش لەگەڵ عەشقدا ناگونجێت چونکە بەچوونی لەوجۆرە هەیە کە عەشق سەرچاوەی بوون و ژیان و پێشکەوتن و

بەرهەمهێنانی شارستانێتیە.
ئەم لەوەوە لە رۆژئاواوە دێتەوە و لەسەر روخساری ئەو واتە دەدارەکەی، یان هیسکلیف، یان رۆژهەڵات بەدوای رابردووی خۆیدا دەگەڕێت. واتە ئەم پێیوایە مێژووی ئەم، رابردووی ئەم، یادەوەرییەکانی ئەم، کە هەموو ئەمانە پێکەوە بوونی ئەم لە رابردوودا نیشان دەدەن، واتە لەو زەمینەی تیایدا لە دایکبووە، کەواتە بوونی رابردووی ئەم لێرەیە، لە رۆژهەڵات. ئەمەش مانای ئەوەیە ئەم رەگوڕیشەی لێرەیەو دەیەوێت بگەڕێتەوە بۆ ئامێزی بەرزاییەکانی ئەزمە هەتا لەوێ هەست بە بوونی خۆی بکات و ئارام بگرێت، هەمان شێوەی کاترین چۆن عاشقی هیسکلیف بووەو لەناو بوونی ئەودا تواوەتەوەو ئێستا دوای هاوسەرگیریکردنی لەگەڵ ئیدگار لینتن و هەستکردنی بە نیگەرانی و نەتوانینی لەبیرکردنی هیسکلیف، هەوڵدەدات بگەڕیتەوە ئامێزی هیسکلیف و ئارام بگرێت. واتە لێرەدا ئەم لەکچوونە تەریبە دەبینرێت کە رووبەرێکی فراون لە پانتایی دەقەکە داگیردەکات و لە هەردوو هاوکێشەکەشدا گەڕانەوە بۆ رابردووە بە مەبەستی بەدەستهێنانی ئارامی، چی گەڕانەوەی کاترین بێت بۆ باوەشی هیسکلیف، یان گەڕانەوەی ئەمی رۆژهەڵاتی بۆ باوەشی بەزاییەکانی ئەزمە کە زێدی ئەمەو قۆناغێکی ژیانی رابردووی لێرە بەسەربردووە.
ئەم لەسەر روخساری هیسکلیف بەدوای روخساری خۆیدا دەگەڕێت. هەروەک هیسکلیفیش لەسەر روخساری ئەم بە دوای خۆیدا دەگەڕێت. واتە هەریەکە هەوڵدەدات روخساری خۆی لەوی تردا ببینێت، یان بدۆزێتەوە. ئەمەش مانای ئەوەیە هەریەکە رەنگدانەوەی ئەوی ترە، یان ئەمان هەردووکیان هەمان رووخسارن. گەڕانی هەریەکەیان بەدوای خۆیدا لەسەر روخساری ئەویتریان دەشێت وەکو بەڵگە سەیربکرێت بۆ سەلماندنی عیشقەکەیان و کۆتایی نەهاتنی. هەروەک دەشێت مەبەست لە دوو رووخسار، رۆژهەڵات و رۆژئاوا بێت. بەڵام ئێستا ئەوە دەبینرێت کە هیسکلیف بەتەواوەتی پێگەی بەرزاییەکانی ئەزمری پێدەدرێت و ئەمیش وەکو زێدی خۆی یان بوون و رابردووی خۆی سەیری دەکات.
بەڵام لێرەدا ئەو پرسیارە سەرهەڵدەدات ئایا پەیوەندی رۆژهەڵات و رۆژئاوا بەو جۆرە هاوسەنگەیە کە هەریەکە لەوی تریاندا بەدوای شوناسی خۆیدا بگەڕیت؟ بەڵێ ئەمەش جۆرێک لە راستی تێدایە چونکە شوناس لەسەر بنەمای بەراوردو جیاوازی بەدەست دێت. هەر لەم روانگەیەوە لە دووانەی رۆژهەڵات / رۆژئاوا-دا هەرکام لەو دوو جەمسەرە جیاوازە بسڕینەوە، شتێک نامێنێت بەناوی دووانەو ئەو تاکە جەمسەرەی دەمێنێتەوە ئەو ماناو دەلالەتەی نامێنیت کە لەبەرامبەر ئەویتردا هەیەتی، کەواتە لە دووانەی بەرامبەردا ئەوەی گرنگە

یەکسانی و هاوسەنگی نییە، بەڵکو جیاوازی و لەبەرامبەر یەکتردا وەستانە.

جارێکی تر ئەم لە باخچە بەئاگاکانی ئەوەوە، واتە لە رۆژئاواوە دەگەڕێتەوە بۆ لای ئەو بۆ لای خۆشەویستی یەکەمی، یان بۆ رۆژهەڵات، کە لێرەدا زیاتر رۆژهەڵات وەکو چەمک دەبینرێت کاتێ دەڵێت " دەمە ناو ژوورە سووتاوەکانی تۆ، لە کەنارەکانت رادەکشێم". تۆ لێرەدا بریتییە لە رۆژهەڵات، وشەی راکشان لە شوێندا دەبێت، واتە لە دەرەوەی شوێن راکشان نییە، هەروەک چۆن لە دەرەوەی شوێن هیچ رووداوێک بوونی نییە . ژوورە سووتاوەکانی رۆژهەڵاتیش هەموو کەموکورتی و وێرانییەکانی رۆژهەڵات دەنوێنن بۆ سەرچاوە مرۆیی و نامرۆییەکانیشیەوە. ئەم کە لەوێوە دەگەڕێتەوە بۆ بەرزاییەکانی ئەزەمە، باسی ئەوە دەکات ئەم کە لێرەوە گەیشتووەتە ئەوێ، هێشتا یادەوەرییەکانی سەردەمی منداڵی و ئازارەکانی ئەو سەردەمە لە بوونیدا دەژین، چونکە ئەم لێرە لە رۆژهەڵات لە دایکبووە و نەوەی ئەم زەمینەیە. واتە ئەم دەیەوێت بێت سڕینەوەی یادەوەرییەکانی رابردوو ئاسان نییە. هەروەها ئەوە دەگەیەنێت کاتێک ئەمی رۆژهەڵاتی دەچێتە رۆژئاوا، رابردووی خۆی لەگەڵ خۆیدا دەباتە ئەوێ و دەشێ تەنیا لە رووی شوێنەوە جیاوازی هەبێت، ئەگینا ئەم بەو پاشخانە مێژوویی و کەلتورییەی رۆژهەڵاتەوە دەچێتە رۆژئاوا لەوێش لەسەر هەمان شێوە و بەهەمان روانین و نەریت و کەلتوری ئێرەوە دەژی. واتە ئەوە دیاردەیەکی لەبەرچاوە کە زۆرینەی مرۆڤی رۆژهەڵاتی، کە دەشگوازنەوە بۆ رۆژئاوا، لەسەر زەمینەی رۆژئاوا، رۆژهەڵاتێکی بچووک بۆ خۆیان دروست دەکەن. هەر لە ئەنجامی ئەوەشدایە، زۆربەی کات دەبینرێت، ئەو رۆژهەڵاتیانەی دوای بەسەربردنی تەمەنێکی دوورودرێژیش لە رۆژئاوا هەر وەکو خۆیان ماونەتەوە و گۆڕانکاریان بەسەردا نەهاتووە. ئەوەتا ئەمیش کە لە بەرزاییەکانی وەزەرینگەوە دێتەوە بۆ بەرزاییەکانی ئەزەمە، باسی ئەوە دەکات کە هێشتا جێستەی پێێ لە بەنی منداڵی، واتە بەن و بەرامەی ئەو سەردەمەی کە لێرە بووە. هەروەها جێستەی هێشتا پێێ لە ئازارەکانی رۆژهەڵات. واتە رۆژهەڵات بەشێکە لە بوونی ئەم و نەیتوانیووە لێی جیابێتەوە.

ئەوە منم / رەحیانەتی ژنێکی عاشق / لە نەوان داکشانی بەرزاییەکانی رۆژهەڵات و/ هەڵکشانی نشێوییەکانی رۆژئاوا / من گەڵێکی نوورانیم / بەرزاییەکانی ئەزمر پڕن لە رەشەبا / لە هاواری هیسکلیف/ وەزەرینگ- یش پێێ لە زەنگۆڵەی عەشق / ئیدگار لینتن لە ناوەوەا دەگریا / منیش گزنگێکی رەحانیم لەسەر پەرچەمی با / لە ئاسمانی بەرزاییەکانی رۆژهەڵات و رۆژئاوا / حزورێکی هەمیشەیی

نادیارم / پێم لە هەما / هەمای ئیشراق لەسەر خاکێکی نائارام/.
لەپاش دووانەی ڕۆژهەڵات/ ڕۆژئاوا-دا ئەم زانیاری تر لەبارەی هەردوو جەمسەرەکەوە پێشکەش دەکات، کە لە ئاستی بینراودا ئەو زانیارییانە وەکو نەگونجاو دەبینرێن. لە راستیدا ئەوەش لە ڕێگای دووانەیەکەوە نیشان دەدات کە ئەویش دووانەی بەرزایی / نشێو-ە کە لەم ئاستەدا دووانەیەکی ئاساییە. بەڵام بەرزایی وەکو ئاوەڵناوێک دەخرێتە پێش ڕۆژهەڵات و نشێو دەخرێتە پێش ڕۆژئاوا. بێگومان کاتێک لە ئاستی بینراوی دەقەکەدا سەیری بەرزاییەکانی ڕۆژهەڵات/ نشێوییەکانی ڕۆژئاوا بکەین دەشێ وەهای لێکبدەینەوە کە بە ماناو تەواوینی جوگرافی ئەوە بەکارهێنرابێت. بەڵام لە ئاستی نەبینراو یان لە ئاستی قووڵی دەقەکەدا ئەم دەربڕینە زمانیە دەلالەتی شارستانی، زانست، پێشکەوتن تەکنەلۆجیا، عەقڵ، بیر، کەلتور هەڵدەگرێت. بەڵام ئایا ئەوە چی دەگەیەنێت کە بەرزاییەکانی ڕۆژهەڵات دادەکشێن و نشێوەکانی ڕۆژئاوا هەڵدەکشێن؟
دەشێت لە چوارچێوەی دەقەکەو بەستنەوەی بەو واقیعەی دەقەکە پەیوەندی پێیوە هەیە، وەها لێکبدرێتەوە کە پێشتر ڕۆژهەڵات زەمینەی شارستانێتی بووە، بەرزاییەکانی ڕۆژهەڵات مەبەست لە شارستانێتی ڕۆژهەڵات بوو بێت کە نموونەی ئەو شارستانێتیانەش شارستانێتی دێرینی چینی و هیندی و ئێرانی و میسۆپۆتامیاو میسری کۆنە. ئێستا ئەو شارستانێتیانەی ڕۆژهەڵات هەرەسیان هێناوە. واتە ڕۆژهەڵات ئەو پێگە بەرزەی هەیبوو لە دەستیداوە. لە سەردەمی کۆندا شارستانێتی دیاری ڕۆژئاوا شارستانێتی گریک و ڕۆمان بووە. بەڵام ئەم واینیشان دەدات کە بەراورد بە ڕۆژهەڵات، ڕۆژئاوا لە ئاستێکی نزمتردا بووە. بەڵام لە ئێستادا بەو ئەندازەی ڕۆژهەڵات لە پاشەکشەدا بووەو تاکو ئێستاش لە پاشەکشەدایە، ڕۆژئاوا لە هەڵچووندا بووەو تاکو ئێستاش لە هەڵچووندایە.

ئەم لە نێوان داکشانی ڕۆژهەڵات و هەڵکشانی ڕۆژئاوادا، خۆی وەکو گەلێک دەناسێنێت، بەڵام گەلێکی نوورانی. ئاشکرایە کە نوورانی دەلالەتێکی ئایینی یان ئیشراقی هەیە. هەروەک ڕۆژهەڵات کە زەمینەی ڕۆح و ڕۆمانسییەتە وەکو دنیای پەرتەو و ئیشراق ناودەبرێت و زەمینەیەکە بۆ دۆزینەوەو ئاشکراکردن لە ڕێگای ڕۆحەوە. ئەم کە خۆی وەکو نوور پێشکەش دەکات، لە راستیدا لە رووی ڕەگوڕیشەوە بەشێکە لەو نووری ڕۆژهەڵاتیەی کە سەرچاوەی زوهدو تەسەوفیشە. لە کاتێکدا ئەم خۆی وەکو نووری ئیشراقی ڕۆژهەڵات دەناسێنێت، ئەزمر کە هاوتای ڕۆژهەڵاتە کانگای ڕۆشنایە. واتە زەمینەی توڕەیی و ئاوەزی و پێشڕەویی و هەڵچوون و ناسەقامگیریە، واتە زەمینەی هەست و سۆزو

عاتیفێیە.. ئێستا بەرزاییەکانی ئەزمە وەکو کانگای رەشەبا لەبەرامبەر وەزەرینگ دادەنرێت کە لە هاواری هیسکلیفدا وەکو عاشقێکی دڵشکاو پێدەبێت لە زەنگۆڵەی عەشق. بەڵام لە راستیدا ئەگەر بەرزاییەکانی ئەزمە نموونەی رۆژهەڵات بێت و بەرزاییەکانی وەزەرینگ نموونەی رۆژئاوا بێت، ئەوا هەمیشە یەکەمیان وەکو زەمینەی رۆح و هەست و سۆزو رۆمانسیەت دەبێ ببێتە زەمینەی عەشق. بەڵام ئەم هەر لەسەرەتاوەو بە پشتبەستن بە هەڵوێستی کاترین بەرامبەر بە هیسکلیف و هاوسەرگیری کردنی لەگەڵ ئیدگار لینتن، فەزایەکی ناشارستانی بەدەوری هیسکلیفدا دروست دەکات. هەروەک ئەم هیسکلیف دەخاتە شوێنی دڵدارەکەی و خاسەتی رۆژهەڵاتی پێدەدات و دەیهێنێتە سەر بەرزاییەکانی ئەزمەو لەوێوە دەگەڕێتەوە هەتا لە باوەشی ئەمدا ئارام بگرێت. کەواتە ئەوەندەی عیشق و زەنگۆڵەی عیشق لێرەدا پەیوەستن بە هیسکلیفەوە لەو روانگەیەوە کە خاسەتی رۆژهەڵاتی پێدەدرێت، ئەوەندە پەیوەندی نییە بە بەرزاییەکانی وەزەرینگەوە. ئیدگار هەرچەندە لای خۆیەوە کاترینی خۆش دەوێت، بەڵام پێدەچێت هەست بەوە بکات هێشتا کاترین لە خەیاڵی هیسکلیفدایە.

لە راستیدا ئێستا هەمووان(کاترین، هیسکلیف، ئیدگار لینتن و ئێزابێلای خوشکی لینتن کە هاوسەرگیری لەگەڵ هیسکلیف دەکات) هەریەکە بەجۆریک پارچە پارچەبوون. هۆکاری سەرەکی ئەم پارچە پارچەبوونەی هەمووان عەشقی نێوان کاترین و هیسکلیفە، ئەویش لە ئەنجامی هاوسەگیریکردنی کاترین لەگەڵ ئیدگار لینتن. کەواتە بەو ئەندازەی کە عیشق و هێزی عیشق دەبێتە پاڵنەری داهێنان و بنیادنان، بەڵام ئەگەر بە نادروست و هەڵەشەیی و لوتبەرزانە مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت ترسناکترین هێزی وێرانکەرە. راستە ئەم کە ئێمی شاعیرەو خۆی دەچوێنێت بە کاترین لەو رووەوە کە کاترین کەسێکی خۆش دەوێت و هاوسەرگیری لەگەڵ کەسێکی تردا دەکات، ئەوەش دەبێتە هۆی پەرتبوون و پارچە پارچەبوونی لە نێوان هێزی عەشق و هێزی خواستدا، کە دەشێت ئەمەی دووەمیان پاڵنەرەکەی لەبری هەست و سۆزو دڵ، عەقڵ و بیرکردنەوەو مێشک بێت. دەشیت ئێمی شاعیر بە تەنیا بە ئەندازەی هەموو ئەم کەسێتانەی لە بەرزاییەکانی وەزەرینگ پارچە پارچە بوون، ئەم پارچە پارچە بووبێت لە نێوان رۆژهەڵات و رۆژئاوادا. ئەم لە ژێر کاریگەری کەلتوری رۆژهەڵات و رەگوڕیشەی رۆژهەڵاتیدا کە زێدی ئەمەو لێرە لە دایکبووەو رۆژهەڵات بەشێکە لە بوونی ئەنتەلەجیانەی ئەم و ناتوانێت لە بوونی خۆیدا بیسڕێتەوە. حەسرەتەکانی رۆژهەڵات بە گشتی و تاڵی کوردبوون بە تایبەتی وەکو پێکهاتەیەکی ئیتنیکی لە پەراوێزی رۆژهەڵاتداو حەسرەت و ئازارو

تفت و تاڵی و بەدبەختی ئافرەتبوون لە رۆژهەڵاتدا و لە کۆمەڵگای داخراو و پەراوێزیی کوردیداو بەتایبەتیش پاسیفکردنی تەواوەتی ئافرەتیش لێرە هەمووی هۆکارن بۆ داخورانی رۆح و هەستی ئەم. گواستنەوەش لەم پاشخانەوە بۆ زەمینەی رۆژئاوا کە ئەم لە ئاستی یەکەمدا لەوێ دووچاری نامۆبوون و هەستکردن بە نائامادبوون و بێ شوناسی دەکات دووچاری ترسناکترین داخورانی رۆحی و هەستی و مەعنەوی دەکای.

ئێستا لە نێوان رۆژهەڵات و رۆژئاوادا، ئەم لەم ئازارو ژانی رۆح پڕوکێنەی پارچە پارچە بوونی نێوان ئەم دوو جەمسەرەدا دەژی و وەکو ئەوە وایە لە نێوان هەردوو لادا بەسەر پشتی باوە بێت و لەهەر چرکەساتێکدا ئەگەری بەربوونەوەو وێرانبوونی تەواوەتی هەیە. ئەم بەردەوام لەم بارەدا دەژی، بارێکی هەڵواسراو و شلۆق کە نە دەتوانێت بە تەواوەتی بگەڕێتەوە بۆ رەگوڕیشەی خۆی، بۆ زێدو بۆ شوێنی یەکەم بوون و خۆناسین، نە دەتوانێت ئەم رابردووە، ئەم رەگوڕیشەیە لە بوونی خۆیدا هەڵبکەنێت و لەوێ لە رۆژیاو ئارام بگرێت. ئەم ئێستا لە هەمان باری کاتریندایە. نە لە باوەشی ئیدگار لینتیدا ئارام دەگرێت و رۆحی بحەوێتەوە، نە دەگاتەوە باوەشی هیسکلیف و لە ئامێزی گەرمی یەکەم عەشقدا بەهێوری پشووبدات و هەست بە عیشق و بە ئاسودەیی ئامێزی دڵدارەکەی بکات. ئەمەش واتە ئەم بارە شلۆقە بۆ ئەوی ژنی رۆژهەڵاتی وەکو راوەستانە لەسەر دەمی ئەو خەنجەرە رۆژهەڵاتیەی کە هێزی نەریت و ئایین و پیاوسالاری لا لا مووی پێدەکەن و نەک رۆحی تەنیا ئەمی شاعیر وەکو ژنێک بەڵکو رۆحی هەموو ژن و رۆحی ئازادی و رۆحی هەموو بوونی پێ سەردەبڕن. ئەم بەردەوام لەم بارە ناسەقامگیرو پر دڵەراوکێیەدایە. لەو بارەشدا باسی ئەوە دەکات کە ئەم پ□□□ ل□ هێما، هێمای ئیشراق لەسەر خاکێکی نائارام.

بێگومان لە سەر بنەمای ئامادەبوونی ئەم لە دەقەکەدا کە چۆن هەست بە ونبوون و پارچەپارچەبوون دەکات لە نێوان ئێرەو ئەوێداو بەرجەستەکردنی دوو جیهان لە جوگرافیای دەقەکەدا کە رۆژهەڵات و رۆژئاوایە و وێناکردنی خۆی لە هاتن و چوونی نێوان ئەم دوو جیهانەداو نەتوانینی ئارام گرتن لە هیچ کامیاندا و نەتوانینی دەستبەرداربوونی هیچ کامیان، ئەم وەکو هێمای ئیشراق لەم باری ناجێگیریەدا پێشکەش دەکات کە وەکو بوویەکی هەڵواسراو وایە لە بۆشاییدا.

لە دەقەکەدا هاتووە:

من ئەوم / لە بەرزاییەکانی ئەزمڕ دێمەوە / گزنگێکی رێحانیم / لە خەڵوەتگای وەزەرینگ من زیکر دەکەم/ تەنێکی تەنکم / نیوەم هی

ئەرێیەو / نیوەکەی دیکەم هی ئەوە پەم / من نە لەوە / نە لەرە کامە / لەسەر ڕووبەری ئەو تێکەڵنەبوونە / سەرگوزشتەیەک دەمنووسیتەوە / عاشقێکم لە بەرزاییەکانی ئەزمە و وەزەرینگدا / بە دوای ئاوێتەبوونی دوو ڕۆحدا وێڵم /حزوری هەمیشەیی پیاوێکی نادیار / من بە دوای ڕۆحیانەتی تێدا دەدەمە شەقەی باڵ./

لەم کۆپلەیەدا کە کۆتایی دەقەکەیە سنوورەکانی دووانەی ڕۆژهەڵات / ڕۆژئاوا بە تەواوی لەسەر نەخشەی جوگرافیای دەقەکە دەکێشرێت و ئەمیش لە نێوان ئەم دوو جەمسەرەدا دێت و دەچێت، یان یەکلایی نابێتەوە بەوەی لە جەمسەرێکیاندا ئارام بگرێت و شوناسی یەکێکیان وەربگرێت. هەربۆیە لێرەدا کەسێک دەبینرێت بە دوو شوناسەوە، شوناسی ڕۆژهەڵاتی کە بە ئەو شوناسی بوونە، شوناسی ڕۆژئاوایی کە شوناسی وەرگیراو یان بەدەستهێنراوە. کە ئەم ناتوانێت دەستبەرداری هیچیان بێت. لە ئەنجامی ئەوەدا ئەم دابەش دەبێت یان پارچە پارچە دەبێت، کە دەشێت بە دابەشبوونی بوونێک یان کەینوونەیەک ناوببریت یان بە دابەشبوونی شوناس دابنرێت چونکە شوناس خاسێتی ئامادەبوون و بوونی ئەو بووەیە یان ئەو کەینوننەیە. ئاشکرایە هیچ ئازارێک بە ئەندازەی ئازاری دابەشبوونی بوون یان شوناس ئازاربەخش نییە. ئێستا ئەمی شاعیر یان ئەو کەسێتییەی لەژێر ماسکی کاتریندا خۆی نیشان دەدات لەم پێگەیەو لەم باری دابەشبوونەدا دەژی. هەربۆیە لە هیچ لایەک ئارام ناگرێت و بەردەوام لە نێوان ئێرەو ئەوێیدا دێت و دەچێت، کە دەشێت ئەم هاتن و چوونە وەها لێکبدرێتەوە کە جەستە لەوێ بێت بەڵام بە خەیاڵ و هەست و یادەوەری لێرە بێت.

ئەم وەکو تەنێکی باسی خۆی دەکات کە کەرتبووە بە دوو نیوە، نیوەی لە ڕۆژهەڵاتەو نیوەکەی تری لە ڕۆژئاوایە. بێگومان هەروەک خۆی ئاماژەی بۆ دەکات لە هیچ لایەکیان بوویەکی تەواو نییە. لە ڕاستیدا تەنیا بوویەکی تەواو یان کەسێکی تەواو هەست بە بوونی تەواوەتی دەکات، نەک بوویەکی دابەشبوو، ئەگەرچی ئەمەش دەربڕینێکی گریمانەییە چونکە تەواویی هەموو بوونێک بە مرۆڤیشەوە ڕێژەییەو مرۆڤی تەواو، یان بوونی تەواو جۆرێکە لە وەهم. بەڵام ئەم ئەوە نییە بە سروشتی تەواو نەبێت، وەکو هەموو مرۆڤەکانی تر، بەڵکو ئەم بەو شێوەیەی هەیە جارێکی تر کەرت بووە، بەڵام کەرتبوونێکی ڕووکەش نا، بەڵکو کەرتبوونی جەوهەری، کەرتبوونی ڕۆح، کەرتبوونی هەست، کەرتبوونی تێڕامان و بیرکردنەوە، کەرتبوونی هەموو بوون بەهەموو ڕەهەندەکانییەوە، کە ئەوەش وەکو گوتمان ئازاربەخشترین بارە کە مرۆڤی تێ بکەوێت.

ئەم هەر ئەوە نییە بە بێ ئاگایی لە نێوان ئەم دوو جەمسەرەدا بێت و بچێت و تەنانەت ئاسودەش بێت، کاتێک کە دەتوانێت لە گەشتی نێوان

ئەم دوو جەمسەرەدا تا ئەندازەیەک بە ئازادی بجوڵێت. نەخێر ئەم کەسێتیە بەو ئەندازەی لە ئاستێکی بەرزی هەستکردندایە بە کاریگەری کەلتوری و عەقڵی و کۆمەڵایەتی و مێژوویی هەریەکە لە رۆژهاڵات و رۆژئاوا لەسەری، بەو ئەندازەیەش هوشیارو بەئاگایە لەوەی چۆن بوون و پێگەو ئامادەبوونی خۆی لە هەریەکەیاندا ببینێت و لەوەش تێدەگات کە دابەشبوون لە نێوان ئەم دوو جەمسەرەدا چۆن لە لایەک رەگوڕیشەی لە رۆژهەڵاتیی لەق و لاوازکردووە بە جۆرێک ناتوانێت بوونی ئەوێ، واتە رۆژئاوا لەخۆیدا بسڕێتەوەو لێرە رەگوڕیشەی خۆی دابکوتێتەوە.
هەروەک سەرباری ئەوەی کە توانیوێتی تا ئەندازەیەکی باش شوێن پێی خۆی لەوێ، واتە لە رۆژئاوا بکاتەوە، بەڵام کاریگەرییەکانی رەگوڕیشەی ئێرە، واتە رۆژهەڵات رێگای نادات بەتەواوی لەوێ لە رۆژئاوا رەگ داکوتێت و ئێرە، واتە رۆژهەڵات بەهەموو پاشخانەکەیەوە، واتە رابردوو، رەگوریشە، ئەسڵ، کەلتور، مێژوو، هەست، بیرکردنەوە، یادەوەری لەخۆیدا بسڕێتەوەو بەتەواوی لەوێ جێگای خۆی بگرێت. واتە دەستبەرداری جووت شوناسی ببێت کە شوناسی رۆژهەڵاتی و شوناسی رۆژئاواییە.
ل□□ر□دا بە ئاشکرا دیارە کەسی شاعیر دووچاری هەمان ئەو دابەشبوونە، یان ئەو جووت شوناسیە بووە کە بووەتە بنەمای رەخنەگرتنی زۆرێک لەو رەخنەگرانەی رۆژئاوا کە رەخنە لە ئیدوارد سەعیدی خاوەنی تیۆریی رۆژهەڵاتناسی و تیۆرییە ناوازەکەی دەگرن لەسەر بنەمای جووت شوناسی ئەم بیرمەندە رۆژهەڵاتیەی کە بە بۆچوونی رەخنەگرەکانی خاوەنی شوناسی رۆژهەڵاتی و رۆژئاواییە.
بێگومان دەستبەرداربوونی شوناسی رۆژهەڵاتی، کوردبوون، ژنبوون بە گوێرەی ئەم کەسێتە کە کەسێتی شاعیرە، دەستبەردابوونی ئەو دەگەیەنێت لە بەشێک لە بنەما سەرەکیەکانی بوونی خۆی وەکو بوویەکی ئامادەو خاوەن شوناس. ئاشکرایە لە روانگەی عەقڵ رۆژئاواو یۆرۆسێنتەر و عەقڵی ئەوی خۆبەباڵا بینی رۆژئاواوە، رۆژهەلات وەکو ئەوی سەرەتایی و ناشارستانی و توونددوتیژو دواکەوتوو.. سەیردەکرێت. ژنبوون بە مانای ئەویترو رەگەزی دووەم و نزم و تەنیا جەستەو هۆکاری چێژی رەگەزی یەکەم سەیر دەکرێت. کوردبوون کە نەک رۆژئاوا، بەڵکو تەنانەت عەقڵ و سیاسەت و شارستانێتی رۆژهەڵاتیش دان بە بوونیدا نانێت، ئەوا لە روانگەی رۆژئاواوە مەگەر تەنیا وەکو قوربانی و لە روانگەی بەزەییەوە ببینرێت، کە ئەوەش لە رووی ئامادەبوون و شوناسەوە هیچ بەهایەکی نیە… هەموو ئەم خاسێتانەی کە رۆژئاوا دەیداتە پاڵ رۆژهەڵات، کە لە راستیشدا رۆژهەڵات ئەم خاسێتانەی هەن، هەموویان لە کەسێتی شاعیردا، یان لە رووبەری هەست و نەستیدا ئامادەبوونیان هەیە. واتە ئەو رۆژهەڵاتەی لە وەسفی

رۆژئاوادا هەیە، بریتیە لە پاشخانی ئەم کەسێتەو ناتوانێت لەخۆیدا بیسڕێتەوە. ئەمی کەسێتی ئامادەی ئەم دەقە شیعریە کە خۆی بە کاترین ناودەبات، لە روانگەی رۆژئاواوە لەم بارە شلۆق و نائامادەییەدایەو خۆیشی هەست بە تێروانینی رۆژئاوا بۆ خۆی دەکات، کە بارێکی ئازاربەخش و خنکێنەرە، ئەمەش گەوهەری نائارامی رۆحی ئەم کەسیتەیە کە لە نێوان دوو کەلتوردا پارچەپارچە بووە.

ئەم چاوەڕوانی ئەوە ناکات کە رۆژهەڵات و رۆژئاو تێکەڵ بن، واتە لێرەدا رووبەرووی هەمان بۆچوونی رۆژهەڵاتناسی و تێگەیشتنی خاوەنی چەمکی رۆژهەڵاتناسی، ئیدوار سەعیدی نوسەری بە رەگەز فەلەستینی و جێگیربوو لە ئەمەریکا- رۆژئاوا-. هەڵبەت بە پێی چەمکی رۆژهەڵاتناسی هەگیز نەک تێکەڵاوبوون لە نێوان ئەم دوو جەمسەرەدا دروست نابێت، بەڵکو هاوتایی لە نێوان رۆژئاواو رۆژهەڵاتدا دروست نابێت. رۆژئاوایەک کە وا سەیری خۆی دەکات ناوەندە، پێشکەوتنە، پەرەسەندنە، تەکنۆلجیایە، عەقڵە، بیرە، تێڕامانە، کارو پیادەکردنە، رۆژئاوایەک کە وەها سەیری خۆی دەکات هێزە، دەسەڵاتە، هەژموونە، دۆزەرەوەو ئاشکراکەری نهێنیەکانی گەردوونە، شارستانێت و مێژووە، هەموو ئەمانەش رەوایەتی ناوەندبوون و یەکەمبوون و سەروەرێتی جیهانی بۆ فەراهەم دەکەن، وەها سەیری رۆژهەڵات دەکات کەنارە، دواکەوتووە، پەرەسەندنی نیە، تاکو ئێستا کۆمەڵگای خێڵ و فیودالیە، لە دەرەوەی عەقڵە، سۆزو عاتیفەو هەڵچوونە، زەمینەی گوتاردان و مەوعیزەو ئامۆژگاری ئایینیە، لاوازو بێ دەسەڵات و بێ هەژموون و پاشکۆو بەکاربەرو بەکارهێنەرەو خاوەنی شارستانێتی نییەو لە دەرەوەی مێژووە، کە هەموو ئەمانەش وای لێ دەکەن کەنار یان پەراوێزی رۆژئاوا بێت و رۆژئاواش رەوایەتی هەبێت هەژموونی بەسەردا بکات و بە گوتەی خۆی بۆ ئەوەی بەرەو ئاستێکی باشتر بیگوازێتەوە. ئەمەش گەوهەری گوتاری کۆڵۆنیالیزمی رۆژئاوا بوو لە پەلاماردانی رۆژهەڵاتدا، کە ئامانجی سەرەکی ئۆرینتالیزم بوو. کە لەوەشدا باڵادستی کۆڵۆنیالیستی رۆژئاوا- واتە هێزو هەژموون و دەسەڵات و عەقڵ و کەلتوری باڵا- سەپێندرا بەسەر ئێرەی رۆژهەڵاتدا- ئێرەی لاوازو بێ هێزو بێ هەژموون و دەسەڵات بەسەرداکراو، ئێرەی دەرەوەی عەقڵ و بیرو ئێرەی کەلتوری رۆژهەڵاتی، کەلتوری رۆمانسی و خەیاڵ. بێگومان بەم دوو پاشخانە جیاوزەوە ناشێت ئەم دوو جەمسەرە تێکەڵاو ببن.
ئەم کەسێتیەی لە دەقەکەدا ماسکی کاترینی پۆشیووەو نیگەران و ماندووەو کەرتبووە، هوشیارەو باش دەزانێت هیچ ئەگەرێکی تێکەڵاوبوونی جەمسەری رۆژئاوا / رۆژهەڵات نییە، بۆیە ل□ بەردەم

مەترسی بەردەوامبوونی باری کەرتبوونی خۆیدا لە نێوان رۆژهەڵات و رۆژئاوادا راماوەو وێڵ و نیمچە سەرگەردانەو دەشێت بەردەوام ئەم پرسیارە لەخۆی بکات: ئایا ئەم دوو جەمسەرە تێکەڵاو دەبن؟ ئایا رۆحی رۆمانسیانەو خەیاڵ و ئەندێشاوی رۆژهەڵاتی لەگەڵ رۆژئاوای مادی و رووتکراوە لە هەست و سۆزو خەیاڵ، رۆژئاوای عەقڵ و تەکنۆلجیادا تێکەڵاودەبن؟ ئەم وەڵامێکی دڵنیاکەرەوەی دەست ناکەوێت، هەربۆیە بەو ئەندازەی ئازارو ژانەکانی دابەشبوون رۆحی دەکرۆژن، بەو ئەندازەیەش سوورە لەسەر گەڕان بەدوای نەوایەک یان وارێکدا ئارامی تێدا بگرێت. تاکە شوێنێکی لەو جۆرەش تەنیا ئامێزی ئەوە، ئەو کەسەی کە لەژێر ماسکی هیسکلیفدا حەشاردراوە، کە بە بۆچوونی ئەو ئامێزێکی ئارامە. هەڵبەت دەشێت ئەو شوێنە ئامێزی هاوشێوەکەی هیسکلیف بێت، یان ئەو شوێنە بەرزاییەکانی ئەزمڕ، یان رۆژهەڵات بێت، واتە زێدو نیشتیمانی راستەقینەی ئەو، کە رەگوڕیشەی هێشتا ل□□ر□ لەم رۆژهەڵاتەو لە قوڵایی ئەم خاکەدایە. ئەم دەیەوێت بە فڕینی ب□ ئ□□ر□ لە ئامێزێکی هێوردا ئارام بگرێت و لە کەرتبوونی نێوان ئ□□ر□و ئەوێ رزگاری ببێت.

بەرەو نەمانی خۆشەویستی... د. حیکمەت نامیق

ئەوەی کە دەمەوێ قسەی لەسەربکەم توانەوەی خۆشەویستیە لەسەر دەمی بەجیهانیکردن و بە سۆشیاڵ میدیاکردنی کۆمەڵگا، □ەنگە فۆڕم و جۆرەکانی خۆشەویستی لە کۆمەڵگایەکی گەشەکردوی ئەقڵی تاڕادەیەك جیاواز بێت لەهەندێ خەسڵەت و تایبەتمەدیدا، بەڵام بەگشتی بەپێی توێژینەوەی کۆمەڵناسەکان خۆشەویستی سۆزداری نێوان ژن و پیاو تواوەتەوە یان تەواو وون بوە لەبەرچەندین هۆکار، ڕەنگە بە سۆشیاڵ میدیاکردنی کۆمەڵگا پشکی شێری بەرکەوێت، چونکە کاتێك خۆشەویستی لەهەموو شوێنێکی کۆمەڵگا بەردەست بوو هەرکاتێك ویستت بەدەستی بێنیت ئەوا دەبێتە شتێکی هەرزان دەگۆڕێت بۆ کاڵاو مەودا کورت دەبێت ئامانج و وەزیفەی لەدەستەدات.

لەمێژە سۆسیۆلۆژیستەکان ئەوەیان بەگوێی خوێنەر داوە کەوا

خۆشەویستی لەسەردەمی ئێستادا کۆتایی پێهاتوە ، سێکس و ڕابواردن و چێژ وەر گرتن شوێنی گرتۆتەوە بۆنموونە کۆمەڵناسێکی وەك(باومان) لەکتێبی(خۆشەویستی شل) پێی وایە کە سێکس لەسەردەمی پۆست مۆدێرنەدا شوێنی بەهای خۆشەویستی گرتۆتەوە، ژنە کۆمەڵناسی فەڕەنسی بەڕەگەز مەغریبی (ئیڤا لێز) لەکتێبی (نەمانی خۆشەویستی) دەڵێ ئەوانەی پێشتر یەکتریان خۆشدەویست ئیًستا یەکتر بەجێدەهێڵن ئەو لەتوێژینەوەکەیدا بەتێرو تەسەلی ئاماژە بە نەمانی چیرۆکی خۆشەویستی دەکات و دان بەوە دادەنێت کە ژیانی خێزان و پەیوەندی ڕەگەزەکان پڕیەتی لە نائارامی و نا هۆگربوون لەگەڵ یەکتر بەشێوەیەك پەیوەندیەکان هەڵوەشاوەتەوە کە مرۆڤ توشی شۆك دەکات، ئەو پەیوەندیە هۆگریەی نێوان هەردوو ڕەگەز یان بەومانایەکی دیکە ئەو ئازادیە خودیە لەسەر بنچینەیەکی ڕەسمی و کۆنتراکت گرێدراوە تێیدا یەکانگیری خێزان دەکەنە وەزیفەی یەکتر هەروەها لەپێناو خێزانێکی تەندروست کۆشش دەکەن، بەهەرحاڵ ئەگەر خۆشەویستی لەپێشودا پابەندبونی ئەخلاقی نێوان دوو ڕاگەز بوو بێت بەرانبەر بەیەکتر ئەوا ئێستا بەرەبەرە ئەو پابەندبوونە ئەخلاقیە بزر دەبێ لەنێودنیای سۆشیاڵ میدیا و بەرخۆریزم و سەرمایەداری و ڕیکلامدا. کوردستان لەسەردەمی جیهانگیری نازیت بەومانایەی قۆناغی دەرەبەگایەتی و خێڵایەتی و سەرمایەداری بە سروشتی تێپەڕاندبێت ، بەڵام شەپۆلی ئەو تۆڕە کۆمەڵایەتیانە کەبەرهەمی سیستمی سەرمایەداری و پڕۆژی بە جیهانگیریکردنی نیو لیبڕالیزمە یەکسەر بە بێ سێ و دوو بە بێ پشکنین و لێکەوتەکانی لەسەر خێزان وکۆمەڵگا هاتە نێو پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان، خۆشەویستی کردە مادەیەکی لاستیکی شل خەریکە ئەو بەها جێگیرەی کە هەبوو بەتەواوی لەناوی دەبات، لە پەیوەندیەکی کۆتایی تێکمەو یەکانگیرەوە گۆڕێی بۆ مادەیەکی شل هەرکاتێك بیەوێت ئەو وەزیفە بەهاییە بەیەکجاری پێدێنێت. بەبێ بیرکردنەوە لە ئەلتەرناتیفێکی ماقووڵ بۆ ژیانکردن و پێکەوە ژیانی هەردوو ڕەگەز.

گرنگی و پێگەی مانگرتنی

سەرتاسەری و مانگرتنی گشتی.. دیمانەی حەسەن سالحی لەگەڵ حەمید تەقوایی

وەرگێڕانی بۆ کوردی:کاوە عومەر

لەسەر بنەمای گفتوگۆیەک لەگەڵ بەرنامەی هێڵی خۆشگوزەرانی لە کەناڵی نوێدا کەکراوەتەوە
حەسەن سالحی: حەمید تەقوایی لە حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاریدا چەند ساڵێکە جەخت لەسەر هاندانی مانگرتنی سەرتاسەری و پێکهێنانی مانگرتنی گشتی وەک دەستپێکی خەبات دەکاتەوە. وەک پرسیاری یەکەم، بۆچی ئەو جۆرە جەختکردنەوەتان هەیە و گرنگی ئەم پرسە لە ڕوانگەی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئێرانەوە چییە؟

حەمید تەقوایی: لە هەموو ناڕەزایەتی و تێکۆشان و هەموو شەپۆلەکاندا مانگرتن چەکێکی گرنگە کە خەڵک لە دژی حکومەتەکان بەکاری دەهێنن. مانگرتنەکان بەزۆری یان لە دەوری داخوازی تایبەت یان لە دۆخێکی قەیراناوی سیاسیدا، وەک دۆخی ئەمڕۆی ئێران، دژی تەواوی حکوومەتە. هەرچەندە ئەگەری ئەوە هەیە مانگرتن ڕاستەوخۆ لە دژی حکومەت دروشم بەرز نەکاتەوە، بەڵام کاتێک حکومەت ڕووبەڕووی قەیران و بنبەست دەبێتەوە، هەر مانگرتنێک بە هەر خواست و داواکارییەکەوە دەگۆڕێت بە هێرشی سیاسیی خەڵک. لە هەلومەرجی ئەمڕۆی ئێراندا ئەم لایەنە سیاسییە تەنانەت لە ئاستی داخوازی و دروشمەکانیشدا دەبینرێت. ئەمڕۆ لە ناڕەزایەتییەکان سەبارەت بە ئازادکردنی زیندانیانی سیاسی دروشم بەرز دەکرێتەوە – نزیکەی هەموو هەڵمەت و مانگرتنەکان ئەم دروشمەیان هەیە – یان دژی هەژاری، دژی حەقدەستەکانی پێنج هێندە لە خوار هێڵی هەژاری، دژی بێ یاسایی، دژی گەندەڵی، تەنانەت دژی بەرپرسانی حکومەت، دژی سەرۆک، دژی وەزیر کار، دژی ئەم یان ئەو بەڕێوەبەر و خاوەنکار و هتد. ئەمانە ئاماژەن بە ئەوەی مانگرتنەکان لە چوارچێوەی داواکاری تایبەت تێپەڕیون و بوونەتە هێرشێکی سیاسی بۆ سەر حکومەت.
بە تایبەت لە بارودۆخی گرینگی کۆمەڵگای ئێراندا کە دەکرێ بگوترێ لە ساڵی ١٣٩٦ەوە بەردەوام بووە و بزووتنەوەی ڕوخاندنی خەڵک فراوانتر و هێرش بەرانەتر بووە، مانگرتنی کرێکاریش گەیشتووەتە لوتکە. بە بڕوای من لە هەلومەرجی ئێستادا پێکهێنانی مانگرتنەکان

هەم تەواو کردەیی و هەم مومکینە و لە پرۆسەی ڕووخاندنی ڕژیمدا جێگەیەکی گرنگ و یەکلاکەرەوەی هەیە. جەختکرد□ن□وەمان لەسەر مانگرتن لەسەر ئەم هەلومەرجە با بەتی و راستەقینەیە دامەزراوە.

حەسەن ساڵحی: ئێستا هەندێ ناڕەزایەتی سەرتاسەریمان هەبوو، بۆ نموونە لە پیشەسازی نەوتدا، کە کرێکاران بەشێوەیەکی سەرتاسەری دەستیان بەمانگرتن کرد، هەروەها مامۆستایانیش ناڕەزایەتی و مانگرتنی سەرتاسەریان هەبوو، هەروەها کەرتەکانی دیکەش لە شێوەی هۆشداری و کورتخایەندا مانگرتنی سەرتاسەریان هەبووە. پرسیاری من ئەوەیە کە حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری باسی مانگرتنی گشتی دەکات، چۆن دەکرێت ئەم مانگرتنە سەرتاسەرییە، ئەو مانگرتنانەی کە هەن، ببنە مانگرتنی گشتی؟

حەمید تەقوایی: سەرەتا پێویستەبەوردی بیر لەوە بکەینەوە کە مانگرتنی گشتی واتای چییە و لە ڕاستیدا مانگرتنی گشتی چۆن و بە چ میکانیزمێک ڕوودەدات. ئەزموونی شۆڕشەکانی جیهان و خودی ئێران، لە هەر شوێنێک ڕووبەڕووی مانگرتنی سەرتاسەری و بەرفراوان ببینەوە، ئەوە نیشان دەدات کە مانگرتنی گشتی مەرج نییە و بە گشتی لە دەوری یەک دروشم پێک بێت. وا نییە کە بەشە جیاوازەکانی کۆمەڵگا لە دەوری یەک دروشم مانگرتن بکەن، بۆ نموونە ڕووخاندنی حکومەت، یان دژی سیاسەتێکی دیاریکراوی حکومەت یان دژی ئەم یان ئەو بەرپرسە حکومییە. بەگشتی ئەم□ □ونادات. مانگرتنی گشتی بەزۆری کاتێک ڕوودەدات کە چین و توێژە جیاوازەکانی کۆمەڵگا، لەدەرەوەی ئەو کرێکارانەی کە بەزۆری لە پێشەنگی مانگرتنەکاندان، وەک خوێندکاران، فەرمانبەرانی حکومەت، بازرگانان، دوکاندار و کاسبکاران و چین و توێژەکانی دیکەی کۆمەڵگا، بە هەمان شێوە مانگرتن دەست بۆ مانگرتن ببەن. ڕەنگە هەرکەسێک مافی خۆی ه□ بێت، بەڵام ئەوەی کە شەپۆلێک لەم مانگرتنانە لە هەمان کاتدا ڕوودەدات، لە ماوەیەکدا لە کۆمەڵگایەکدا، بە واتای مانگرتنی گشتی دێت. ئەم مەرجانە ئاماژەن بۆ دوو ڕاستی: یەکەم: ناڕەزاییەکی گشتی لە دۆخی کۆمەڵگا هەیە، کێشەیەکی گشتی فشاری خستۆتە سەر هەموو کۆمەڵگا و خەڵک چیتر بەرگەی ئەو هەلومەرجانە ناگرێت، دووەم: چین و توێژە جیاوازەکانی خەڵک بەو ئەنجامە گەیشتوون کە دەتوانن مانگرتن بکەن، دۆخەکە بگۆڕن. ئەمانە ئەو مەرجە گشتییانەن کە مانگرتنی سەرتاسەری و دواجاریش مانگرتنی گشتی دروست دەکەن. بەکورتی بەڕای من مانگرتنی گشتی بریتییە لە مانگرتنی هاوکاتی چین و توێژە جیاوازەکانی کۆمەڵگا، کە سەرەتا لە دۆخێکی قەیرانی سیاسیدا

ڕوودەدات و دووبارەمیش کاتێک ڕوودەدات کە هەر چینێکی کۆمەڵگا گەیشتبێتە ئاستێک کە نەتوانێت داواکارییە ڕەواکانی بەدەستی بهێنێت جگە لە مانگرتن. پێم وایە ئەم ڕەسایە لە شوێنی خۆیدایە و مانگرتنی گشتیش بە هەمان شێوە ڕوودەدات.

حەسەن ساڵحی: پێت وایە کۆمەڵگای ئێران لە ئێستادا بەرەو پێهینانی مانگرتنی گشتی هەنگاو دەنێت؟ تاچەندئاسۆ و زەمینەکانی پێکهێنانی مانگرتنی گشتی دەبینن؟

حەمید تەقوایی: پێموایە ئەو ڕەوتەی ئەمە شاهیدی دەبین دەریدەخات کە بەرەو مانگرتنی گشتی دەڕۆین. دەبینن ئەمە چەند ساڵێکە وەک پێشمەرجێک بۆ مانگرتنی گشتی جەخت لەسەر مانگرتنی سەرتاسەری دەکەینەوە و ئەمڕۆش خۆشبەختانە نموونەی مانگرتنی سەرتاسەری زۆرن. نموونەیەک مانگرتنی کرێکارانی نەوتە. لە دوو ساڵی رابردوودا بەشێکی زۆری کرێکارانی نەوت لە چەند شار و ناوەندێکی بەرهەمهێنان مانیان گرتووە، کە تا ئەمڕۆش بەردەوامە. پێشتر لە ساڵی ١٣٩٧دا مانگرتنێکی سەرتاسەریمان هەبوو لەلایەن شۆفێرانی بارهەڵگرەوە. مانگرتنی مامۆستایان نموونەیەکی دیکەیە. بۆیە دەکرێ بڵێین جەختکردنەوەمان لەسەر مانگرتنی سەرتاسەری ئەمڕۆ بۆتە واقیع و ئەمڕۆش دەریدەخات کە ئەمە هەنگاوێکی گەورە لە مانگرتنی گشتی نزیکین. لە ماوەی یەک دوو مانگی ڕابردوودا بینیمان کە کرێکاران بە پشتیوانی لە چین و توێژەکانی دیکەی کۆمەڵگا هۆشداری مانگرتنیاندا، یان دایکانی داواخواز داوای مانگرتن دەکەن و باس و خواسی مانگرتن و بانگەوازی مانگرتن ڕۆژ بەڕۆژ بەرفراوانتر دەبێت ، و چین و توێژەکانی کۆمەڵگا ڕوو لەم بابەتە دەکەن. ئەم ڕاستییە هەروەها ئەوە نیشان دەدات کە ئەو پرۆسەیەی کە لە کۆمەڵگای ئێراندا دەستی پێکردووە بەرەو پێکهێنانی مانگرتنی گشتی هەنگاو دەنێت.

حەسەن ساڵحی: تۆ باسی ئەوەت کرد کە پرسی هاوکاتی مانگرتن لە بەشە جیاوازەکانی کۆمەڵگادا دەتوانێت ببێتە هۆی دروستبوونی مانگرتنی گشتی و سەرەتای شەپۆلێکی مانگرتن بێت لە سەرانسەری وڵاتدا. ئەو پرسیارەی کە دەوروژێنرێت ئەوەیە کە دەبێت چی بکرێت بۆ ئەوەی بەشە جیاوازەکانی کۆمەڵگا لە یەک کاتدا مان بگرن، یان وەک ئێوە دەڵێن هەر بەشێک بە داواکارییەکانی خۆی. بۆ بەدیهێنانی ئەمە دەبێت چی بکرێت؟

حەمید تەقوای: ئەم مانگرتنانەی چەند مانگی ڕابردوو و پێویستە لە

سالەی ڕابردوودا بگوترێ کە ئەمە شاهیدیین، جگە لەوەی سەرتاسەری بوون، ئەوانیش ڕێکخراون. واتە ئەرگان و دامەزراوە و کەسایەتییە دیار و ناسراوەکانی ناو کۆمەڵگا ڕابەرایەتییان دەکەن. وەک ئەنجومەنی هەماهەنگی ڕێکخراوەو سەندیکاکانی مامۆستایان، یانشوارای ڕێکخستنی مانگرتنی کرێکارانی گرێبەستی نەوت، یان شورای کرێکارانی نەوت بەگشتی کە سالەی ڕابردوو لە حەفەشجان گردبوونەوەیەکی شایستەیان ئەنجامدا، یان شورای هەفت تەپە کە ٥ هەزار کەسی تەدایە، هتد. بەیە باسەکە تەنها لەسەر ئاستی سەرتاسەری نییە. هێزێکی گرنگی مانگرتنەکانی ئێستا ڕێکخستنە. ئەگەر ئەم ڕێکخراوبوونە نەبوایە مانگرتنی سەرتاسەری مومکین نەدەبوو.
بە ئەوەی بەرەو مانگرتنی گشتی بەڕین، هەمان ئەم ڕێکخراوانە و ئەم سەرکردە کردەییانەی مانگرتنەکان ڕۆڵی چارەنووسسازیان هەیە. هەنگاوی یەکەم ئەوەیە کە ئەم دامەزراوانە پاڵپشتی یەکتر بکەن، پشتیوانی لە بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکانی ئێستا بکەن- و نەک تەنها مانگرتنی دیکە، بەڵکو بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان و گردبوونەوەی خانەنشینان و هتد.. دەکرێت هەشدارییەک بێت، دەتوانێت مانگرتنەکی چەند ڕۆژێک بێت ، بەڵام ئەوەی کە لە پاڵپشتی بەشەکانی تری کۆمەڵگایە، سیمایەکی گشتی پێدە بەخشێت و ڕێگە بە هەموو کۆمەڵگا دەدات سەرنجی خۆی بە خەباتەکی دیاریکراو ڕابکێشێت و ببەتە مۆدێلێک بۆ بەشەکانی تر.کە ئەوانیش دێنە مەیدانەکە.
خاڵی دواتر ئەوەیە کە مەرج نییە مانگرتنەکان داواکارییەکی هاوبەشیان هەبێت، بەڵکو داواکاریگەلێک هەن کە لە ئێستادا هاوبەشن. بە نموونە با گریمانە بکەین کە مامۆستایان کاتێک خەبات دەکەن بە ڕیزبەندی یان بەرزکردنەوەی پلە و بە دابین کردنی بارودۆخی ژیانیان، ئەمە تەواو گونجاوە، هاوتەریبە، یەکدەگرێتەوە لەگەڵ خەباتی کرێکاران دژی حەقدەستی ژێر هێڵی هەژاری. یان خەباتی خانەنشینان، تا ئەو شوێنەی کە پەیوەندی بە بارودۆخی ژیانەوە هەیە، ڕێک پەیوەندی بە پرسی مووچە و حەقدەستەوە هەیە. بەم مانایە، لە ڕووی بابەتییەوە، داواکاریگەلێک هەن کە لە کۆمەڵگادا بە شێوەیەکی بەرفراوان باسیان لێدەکرێت. پێویستە جەخت لەوە بکرێتەوە کە ئەم داواکاریانە تەنیا داواکاری مانگرتن نین، بەڵکو داواکاری ناڕەزایەتی و گردبوونەوە و خۆپیشاندانی شارەکانە و هتد هەیە، پێویستە جەخت لەسەر ئەم داواکاریانە بکرێتەوە.
وە دواجار لەڕووی ڕێکخستنەوە پێم وایە پەیوەندی ڕاستەوخۆ و نزیکی نێوان ئەم ئەنجومەنانە و ئەم لیژنانە و ڕابەرە چالاکەکانی بەشە جیاوازەکان یەکلاکەرەوەیە. دەتوانن خۆیان هەماهەنگ بکەن و لە

هەمان کاتدا پەیوەندی بکەن. ئێستا کاتێك خانەنشینەکان داوای گردبوونەوە دەکەن، دەبینن مامۆستایان پشتگیریان دەکەن یان کەرتەکانی تر پشتیوانیان دەکەن، لە حاڵەتی مانگرتندا دەکرێت و دەبێ هەمان شت ڕوو بدات. ئەمانە هەنگاوی کەنکرێتین کە دەتوانرێت بەرەو مانگرتنی گشتی بنرێت.

حەسەن ساڵحی: ئەوە ئاماژەتان بەوە کرد کە مەرج نییە مانگرتنی گشتی لەسەر بنەمای یەک داواکاری بێت، بەڵکو لە هەمان کاتدا ئاماژەتان بەوە کرد کە زۆرێک لە داواکارییەکان وەک یەکن و لەنێو چین و توێژە جیاوازەکانی خەڵکدا باون، پرسیارەکە ئەوەیە بۆچی ئەم تاکە داواکارییە؟ ناتوانرێت بنەما بێت بۆ بزووتنەوەیەکی گشتی لە شێوەی مانگرتنی گشتی لە هەموو کۆمەڵگادا؟

حەمید تەقوایی: داواکاری هاوبەش هەیە، بەڵام لە هەمان کاتدا، لە شێوەی داواکاری تایبەتی هەر کەرتێکدا خۆیان نیشان دەدەن. پێم وایە تا ئەو شوێنەی کە پەیوەندی بە چین و توێژە جیاوازەکانی خەڵکەوە هەیە، بۆ نموونە مامۆستایان، ئەگەر پێشنیاری زیادکردنی مووچە و کرێکان بکەن، بەڵام پرسی خوێندنی بێبەرامبەر و ڕیزبەندیکردنی کارەکان کە مامۆستایان ناڕەزاین لێی، یان بۆ نا ئایدۆلۆژی کردنی قوتابخانەکان، کە داواکارییەکی مامۆستایانە، ئەگەر کەمی بکەیتەوە، سەرنجڕاکێشی مانگرتنەکە لە ناو خودی مامۆستایاندا کەم دەکەیتەوە. بۆیە لە کاتێکدا دروشمەکان تاکن و پێویستە جەختیان لەسەر بکرێتەوە، هەروەها گرنگە دروشمی تایبەت دابڕێژرێت کە هەر بەشێک داوای دەکات، بۆ ئەوەی جەماوەری کرێکار یان جەماوەری هەرشکراو لەو بەشەدا بهێنرێتە گۆڕەپانەکە و مانگرتن بکەن. بۆ ئەوەی مانگرتنەکە بەردەوام بێت و بەهێز بێت، پێویستە داواکاریی تایبەتەکانی ئەو کەرتە بەرز بکرێتەوە.
خاڵێکی تریش ئەوەیە کە بە ڕاستی دەبێ کۆمەڵگا لە هەڵمەتەکانی دژە وێرانکاریدا پێشکەوتنێکی زۆر بێت بۆ ئەوەی یەک دروشم بەس بێ بۆ کۆکردنەوەی هەمووان. تا ئێستا ئەو دروشمانەی کە لە ناڕەزایەتی و گردبوونەوەی شارەکاندا هەمانبوو، کۆمەڵێک لەم داخوازییە تایبەتانە لەخۆدەگرێت، لە کاتێکدا دروشمی چەقەی سیاسی وەک مەرگ بۆ دیکتاتۆر، مەرگ بۆ ڕەئیسی و مەلا، بڕۆ ون ببەو هتد لە خۆپیشاندان و پشێوی شەوانە دەوروژێنرێت. ناکرێ چاوەڕێی ئەوە بکرێت کە لەم هاوسەنگییەی ئێستای هێزەکاندا، کرێکاران یان چین و توێژە جیاوازەکانی کۆمەڵگا بە ئاشکرا بە دروشمی بڕوخێ خوازییەوە مانبگرن. لەم دۆخەدا مانگرتن لە دەوری ئەمانە دروست نابێت، بەڵکو

لە دەوری بژێوی و داخوازییە گشتییەکان، داخوازی مافی گشتی دژی گرانی، بە زیادکردنی کرێ و ئاسایشی کار و هتد، دەتوانن ببنە گشتی. لە هەمان کاتدا هەر بەشێک داواکاری تایبەتی خۆی هەیە و بە ئەوەی ئەوە بتوانن زۆر ترین بەشی کۆمەڵگە بەدای خۆتاندا بهێنن، پێویستە ئاماژە بەو داواکارییە تایبەتانە بکرێت. بەم مانایە مانگرتنەکان دەتوانن دروست ببن و فراوان ببنەوە.

حەسەن سالەحی: ئەم مانگرتنانە لە هەندێک ناوەندا ڕوودەدەن و دەبێتە هۆی داخستنی ناوەندەکانی کار، بەڵام لە هەمان کاتدا، ئەمە لە ئێران ناڕەزایەتی شەقاممان هەیە. هەندێک جار ڕۆژانە یان شەوانە. چۆن دەتوانرێت ئەمانە بەیەکەوە ببەسترێنەوە تا بتوانێت هێزێکی کاریگەر بێت بە گوشارخستنە سەر کۆماری ئیسلامی؟

حەمید تەقوایی: ئەمانە شێوەی جیاوازی ناڕەزایەتین کە بەزۆری لە هەلومەرجێکی شۆڕشگێڕانەدا لە یەک کاتدا ڕوودەدەن و لە ئێرانیشدا ئەمە دەبینین. ئەمە لە لایەک ناڕەزایی و خۆپیشاندانی سەر شەقامەکانمان هەیە، لە لایەکی دیکەشەوە مانگرتن و خەباتی سەرتاسەریمان هەیە. وەک خەباتی کرێکاران یان مامۆستایان و خانەنشینان و هتد. ڕوونە کە لەگەڵ یەکتردا یەکدەگرن و یەکتر بەهێز دەکەن. بەڵام پێویستە جەختی تایبەت لەسەر ڕۆڵی مانگرتن بکرێتەوە، چونکە چەکێکە بۆ ئیفلیجکردنی تەواوەتی ماشێنی حکومەتە و لەڕووی دەسەڵاتی سەرکوتکردن و هتدەوە تا ڕادەیەکی زۆر ئەم دەسەڵاتە لە حکومەت وەردەگرێت.
دەبینن کۆماری ئیسلامی چەندین جار ڕووبەڕووی خۆپیشاندانی شارەکان بووەتەوە و بە قێزەونترین و دڕندانەترین کوشتار و هتد، یان بە دەستبەسەرکردنی بەرفراوان و هتد بەهێزەکانی دژە یاخیبوون مامەڵەی لەگەڵ کردووە. بەڵام ناتوانێت بە ئاسانی مامەڵە لەگەڵ مانگرتنی کرێکاری یان مانگرتنی کەرتە جیاوازەکانی کۆمەڵگادا بکات. بۆیە مانگرتن چەکێکی باڵایە لەڕووی ئەوەی پێی دەوترێت هاوسەنگی هێز. لانی کەم لەم دۆخەدا کە ئەمڕۆ باسی دەکەین، بۆ ئەوەی هەموو کۆمەڵگا بجوڵێنین، دەبێت هانی مانگرتن بدەین و ئەمەش لە بەرامبەردا ڕۆحیە و توانا دەبەخشێت و دەبێتە مۆدێلێک بۆ خۆپیشاندان و گردبوونەوە و نائارامی شارەکان. بەم مانایە مانگرتنەکان وەک پاڵپشت و بڕبڕەی پشتی ناڕەزایەتی شارەکان ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕن.
دەمەوێت ئاماژە بەوە بکەم کە مانگرتنی کەرتی خزمەتگوزاری زۆر چارەنووسسازە. بەشی خزمەتگوزاری شارەوانی، بە نموونە میترۆ، پاس،

شەمەندەفەر، شۆفێری بارهەڵگر، کرێکاری شارەوانی و هتد. مانگرتنی ئەمانە کۆمەڵگا ئیفلیج دەکات و بەم مانایە حکومەت دەخاتە ژێر گوشاری تەواوەتەوە و دەیخاتە بنبەست و لە بەرامبەردا دەبێتە هۆی ئەوەی خەڵک بۆ پشتیوانی لەم مانگرتنانە و دژی کۆماری ئیسلامی بێنە دەرەوە. هەروەها ئەمەش ڕۆڵێکی تایبەت دەدات بە مانگرتنەکان، بە تایبەت مانگرتنەکانی کەرتی خزمەتگوزاری.

حەسەن ساڵحی: ئەگەر کۆمەڵگا بچێتە مانگرتنێکی گشتی وەک ئێوە باسی دەکەن، پێت وایە دەتوانێ کۆماری ئیسلامی بەچۆکدا بهێنێت و ببێتە هۆی ڕووخانی حکومەت؟

حەمید تەقوایی: هیچ جۆرە خەباتێک بە تەنیا ناتوانێت ئەمە بکات، بەڵام مانگرتنی گشتی دەتوانێت گورزێک لە حکومەت بدات. کاتێك مانگرتنی گشتی هاوکات دەبێت لەگەڵ خۆپیشاندان و گردبوونەوەی شارەکان- دڵنیابن لە هەلومەرجی مانگرتنی بەربڵاودا، بەدڵنیاییەوە گردبوونەوەی گەورەمان دەبێت، واتە ئەمە لە بەشاییدا ڕوونادات- لەم حاڵەتەدا، بە بۆچوونی من، کۆماری ئیسلامی لە کۆتایی ژیانی نزیک بووەتەوە. ڕوونە کە هەر شۆڕشێک ڕەنگە ببێتە هۆی خەباتی چەکداری. زۆر ئەگەری ئەوە هەیە کە خەڵک چەک هەڵبگرن، ئەمە ڕاپەڕینی شارەکانمان هەبێت، ئەبێت هێزە چەکدارەکانی حکومەت بێلایەن بکەین، هەموو ئەمانە ڕوودەدەن، بەڵام هەموو ئەمانە دەتوانن لە چوارچێوەی کۆمەڵگایەکدا کاریگەر بن کە لە دۆخی مانگرتندا بێت و لەحاڵەتی خۆپیشاندان بێت. بەگشتی دەمەوێت ئەوە بڵێم مانگرتنی سەرتاسەری لەم خاڵەدا کە ئێمە باسی دەکەین ئەڵقەی سەرەکین لە بەهێزکردنی خۆپیشاندانەکانی شارەکان و بەهێزکردنی تەواوی بزووتنەوەی ڕووخاندن دژی کۆماری ئیسلامی و دەتوانێت گورزێک بێت لە حکومەت. وەک وتم لە ڕووی هێزی سەرکوت و ئەو تاکتیکانەی کە دەیانەوێت پاڵ بەخەڵکەوە بنێن بە دواوە، ڕژێم لە بەرامبەر مانگرتن زۆر لاوازترە وەک لە دژی بۆ نموونە ئاژاوەی شارەکان و ئەمەش خاڵێکی بەهێزە کە گرنگییەکی زۆر بە مانگرتنەکان دەدات لەم بارودۆخانەدا.

حەسەن ساڵحی: سروشتییە کاری چالاکانی کۆمەڵایەتی، چالاکانی کرێکاری، و ڕابەرە کردەییەکانی ناڕەزایەتییە کۆمەڵایەتی و کرێکارییەکان زۆر گرنگە بۆ گەیشتن بەم خاڵە کاتێک مانگرتنی گشتی ڕوودەدات.

حەمید تەقوایی: خاڵی یەکەم یەکێتییە، سەیری خودی مانگرتنی گشتی

بکەن، کە بە واتای یەکڕیزیی بەشە جیاوازەکانی کۆمەڵگا بەشێوازێکی شەڕکردن دەست، ئەمەش بەدی نایەت، مەگەر ئەو کەسانەی لەو بزووتنەوانە ناڕەزاییانە تێوەگلاون، ئەو بەشە کرێکاریانە و ئەوانی تر بەشەکانی کۆمەڵگا، پێش ئەوە لەگەڵ خۆیان ڕێکدەکەون، گەیشتوونەتە هەماهەنگییەک، گەیشتوونەتە یەکێتییەکی پراکتیکی، تەنانەت گەیشتوونەتە لەدوان یان بانگەوازێکی هاوبەش. بۆیە یەکەم مەرج و گرنگترین مەرجی پێشوەختە بۆ ئەوەی ئەمە مانگرتنی هاوکاتمان هەبێت و دواجار مانگرتنێکی گشتی ئەوەیە کە چالاکوانان و ئەوانەی بەشدارن لە بزووتنەوەکاندا – کە وەک وتم ئێستا ناسراون و چالاکن و کاریگەرییەکی زۆریان لەسەر… پێکهێنانی مانگرتن و ناڕەزایەتیەکاندا هەیە – ئەمانە یەکەم، ئەبێت بگەن بە کۆدەنگی، بگەن بە هاوئاهەنگی، لە داواکاری گشتیانەوە کە دەتوانرێت بخرێتە سەر مێز تا پشتیوانی لە داواکارییەکانی کەرتەکانی تر و تەنانەت بانگهێشتکردن و دانانی ڕۆژ و کات و شوێنێکی دیاریکراو بۆ مانگرتن، یاخود یاوەری مانگرتن و گردبونەوەکان بۆ پشتیوانی لە خۆپێشاندانەکان، مانگرتنی هۆشداری یان پشتیوانی، بۆ نموونە بۆ ئازادکردنی زیندانیانی سیاسی، ئازادکردنی ئەو خۆپیشاندەرانە کە مامۆستایان و هەموو کەرتەکانی کۆمەڵگا دەیانەوێت ئازادیان بکەن. زۆر گرنگە بگەینە ڕێککەوتن لە دەوری ئەمانە، بۆیە بانگەوازەکەم بە چالاکوانان و ڕابەرە کردارییەکانی ناڕەزایەتیەکان وبزووتنەوەی ناڕەزایەتیەکان لە نێوان کرێکاران، کرێکارانی نەوت، هەفت تەپە، پۆڵای ئەهواز ، کرێکارانی میترۆ، کرێکارانی یەکەکان، مامۆستایان، خوێندکاران، بزووتنەوەی دادخوازی، بەشە جیاوازەکانی کۆمەڵگە. بانگەوازی من بۆ ئەو کەسانەی کە بەشدارن لەم بزووتنەوەیانەدا ئەوەیە کە لە پێنایەکدا بوەستن و بگەن بە کۆدەنگی و هەماهەنگی بۆ ڕێکخستنی بزووتنەوەیەکی گشتی فراوان بۆ ئەوەی بتوانین گورزی کۆتایی لە کۆماری ئیسلامی بسرەوێنین.

٢١ی تەمموزی ٢٠٢٢

سوپاس بۆ ئەمیر تەوەکولی بۆ ئامادەکردنی دەقی سەرەتایی ئەم چاوپێکەوتنە.
٢٠٢٢\٧\٢٣

میدیای خەواڵوو و نیشتمانێکی دڵشکاو… هۆمەر نۆریاوی

کورد بۆ پتر لە 25ساڵ دەچێت کە بۆ خۆی ئەو توانایەی دەست کەوتووە خۆی خودانەتی کەناڵێکی سەتەلایتی بکات یان بە واتایەکی دی، بۆ خۆی خاوەنی کەناڵی سەتەلایتی بێت(مەد تی ڤی،کۆتاییەکانی 1995ی زایینی). کەچی بەدرێژایی ئەم هەموو ساڵە هەست بە پلانێکی وردی نەتەوەیی لە نێو هیچ کەناڵێکی کوردیدا ناکرێت. ڕۆژانە بە بەرچاو هەمووانەوە گوند و شار و شاخ و داخمان دەکەوێتە بەر هێرشی دڕندانەی ناحەزانمان کەچی کەناڵەکانمان، جەماوەر هەر بە دراما،فیلم و ڕیکلام بۆ بەرهەمەکانی وڵاتانی تا سەر ئێسقان دژە کورد و لە ڕاستیدا کوردکوژەوە لە خەو دەکەن.

کەناڵێکی وڵاتانی سەردەستم بۆ دەستنیشان بکەن تاقە بەرنامەیەک لەسەر ئەم گەلە بندەستە بڵاو بکاتەوە و ئەو ویژدانەی تێدا بێت ڕاستینەکانی ئەم نەتەوە ژێردەستە وەک خۆی بخاتە بەردیدەی بینەر و بەردەنگەکانی و تۆسقاڵە باسێک لەسەر مافە ڕەواکانی بێنێتە ئاراوە. ئەوەی ئەوان لەسەر ئێمە پیشانی بینەر و بەردەنگی خۆ دەدەن،ڕاست پێچەوانەی واقیعە و سەد هێندە تاڵ و تفتترمان دەکات بەڵام میدیای ئێمە ، ئەوەندە بەردەنگی خۆی خاسما توێژی گەنجی خوێندەواری گەمژاندووە هەتا لە شەقام و کۆڵانەکانی ئەستەمووڵ ، تاران و قاهیرەدا دووی خەونەکانی بکەوێت.
تکایە بۆ ساتێکیش بووە هەڵوەستەیەک بکەن و لەمە زێتر خۆڵ لە چاوی خەڵک مەکەن. کاتێک ئاستی پێوەندی و ئاڵوگۆڕی ڕۆشنبیری نێوان ئێمەی کورد و ناحەزانمان هەر بەراوەرد ناکرێت و حسێبی سەرە دەزوویەکیشمان بۆ ناکەن و تەنیا یەکلایەنە وەبەر بۆردمانی میدیاییمان دەدەن،ئیدی ئەم هەموو ملکزکردن و نوشتانەوەیە بۆ؟!
ئێستا ڕوو لە هەر کەناڵێکی کوردی بکەیت تا دڵت بیەوێت بەناو وەرگێڕی ئەم زمان و ئەو زمانی تێدایە. دە با بۆ ساڵانێک خۆ لە دراما و فیلم و ڕیکلام بۆ بەرهەمی چرووک، ب□ب□ایەخ و تێکدەری وڵاتانی ناحەزی کورد پەڕ بگرین. وا بچێتە پێش سبەی گەنجی کورد بەرانبەر چاند و کولتوورەکەی خۆی بە تەواوەتی نامۆ دەبێت و لە نێو بەها و ڕەوشتە نزمەکانی ئەودیو فیلم و درامای ناحەزاندا نغرۆ دەبێت و ڕزگارکردنی زۆر زەحمەتە.
پرسەکە زۆر قووڵتر لەوەیە بکرێت بە وتارێک باس لەسەر هەموو

ڕەهەندەکانی بکەین. ئەمە ئەرکی بە ناو بنکە و ناوەندەکانی توێژینەوەی میدیاییە کە خێراتر بێنە نێو مەیدانەکە و باسکی مەردانەی بە هەڵبماڵن و دەرئەنجامە هەژێنەرەکانی ئەم پرسە پڕمەترسییە بخەنە بەردەست دەستەڵاتی کوردی و لێرەوە سنوورێک دابنێن و چیدی بە بیانووی بەرنامەی بێ ناوەڕۆک،شکۆی نەتەوەیەک نەشکێنن. لەو لایشەوە دەستەڵاتدارانی کورد بۆ بە تاقە جارێکیش بووە لە جیاتی ئەو هەموو شان و قۆڵماچکردنەی بێگانەکان،لەم هەموو خەواڵووییە دەستکردە ڕابنەوە و تەسقاڵێک لەو گشت ڤیان و میهرەی بەرانبەر داپڵۆسێنەران دەکاری دەنن، بەرانبەر خودی نەتەوەکەیشیان بەو چەشنە میهرەبان بن.

دوا وتە ئەوەیە با وانەیەکیش لە مێژوو وەربگرین و سەرەڕای هەموو جیاوازیی و بگرە ناکۆکییە ورد و درشتەکانمان،لە هەندێک قۆناخی هەستیاردا پاڵپشت و پشتیوانی یەکدی بین و لە هەمبەر ناحەزانماندا یەکهەڵوێست بین.

وڵاتانی سەردەست گەر هەزار کێشە و ناکۆکیی ورد و قووڵیشیان لە نێواندا هەبێت، کاتێک پرسەکە ڕووی لە کورد بێت سێ و دووی لێناکەن و لە کوێی جیهان بێت بەتوندی دژ بە هەموو دەستکەوتێکمان دەوەستنەوە.

ئەمە هەزار جار لە خەڵە و خوێندا دەگەوزێندرێن کەچی وەک پێویست دەنگمان دلێر نییە چونکە ناوماڵمان پەرتە و بە خۆ یەکگرتوو و یەکڕیز نین لە دەنگی ناحەزانمان لە نێو خودی خاکەکەی خۆماندا وەک تۆپ لە دنیادا دەنگ دەداتەوە. بۆ؟

چونکە سەرەڕای یەکهەڵوێستبوونیان بەرانبەر کورد،خودی خۆیشمان شینی دنیایان بۆ دەکەین.

بەخۆدا نەچینەوە سبەی دەبینە بەرداشی مێژوو و هەڵەکان دیسانەوە لە زەرەری خۆ پاتە دەکەینەوە. پێویستە مرۆیانە هەڵسوکەوت بکەین بەڵام لە ناوماڵی خۆدا بە هەمان ڕۆحییەتەوە بەرانبەر گەلەکەمان هەڵسوکەوت نەکەین ئەم پرسە تەنێ وەک ڕووداوێک سەیر دەکرێت و سبەیش بە فەرامۆشی دەسپێردرێت. سەرەتا گەرەک لە هەمبەر خۆدا دڵسۆز و خەمخۆر و پەرۆش بین دواتر بەرانبەر بەوانەی هەڵوێستی مرۆیی و بڵند دەنوێنن.

میدیای کوردی نابێت شەرمنانە لە هەمبەر دۆزی ڕەوای نەتەوەکەیدا بجووڵێتەوە و نەتوانێت لە نێو ستۆدیۆکانی خۆی(لە کورستان)دا قسەی خۆی لە هەمبەر ناحەزاندا(وەک میوان،شارەزا و …)بێنێتە زمان.

هەرگیز ئەو ڕۆژە بە چاو نابینین ناحەزان بە هیچ دەستکەوتێکی مە خەنی و خۆشحاڵ بن؛ئیدی با دەستبەرداری خۆشحاڵکردنیان بین و وەک

چلۆن مامەڵەمان دەگەڵ دەکەن ئێمەیش بە هەمان شێوە بجووڵێینەوە. دیرۆک و مێژوومان بە دڵخۆشکردنی ئەم و ئەوەوە تێپەڕی و چ دادیشی نەداین کەچی دەشکاوی ڕاستینە نیشتمانەکەی خودی خۆمانە و ڕۆژانەیش بە بەرچاومانەوە دەتوێتەوە و بەکەووزیشی تا عەرشی عالا دەچێت!!

پێشبینییەکانی دوای تۆپبارانەکەی هاوینەهەواری پەرەخ.. فازیل شەوڕۆ

گەرچی تورکیا لە ساڵی (٢٠٠٣)وە، پێشتر لە جاران، بە هەموو هێز و چەک و توانایەکی سەربازیی خۆیەوە بەردەوام بووە لە هێرش و پەلاماردانی باشووری کوردستان و بە سەتان سڤیل و گەریلایەکانی پەکەکەی کردووەتە قوربانی، بەدرێژایی ئەو ساڵانە حکوومەتی بەغدا، لە سەرکۆنەکردنێکی شەرمنانەی تورکیا بەولاوە فزەی لێوە نەهاتووە، بەڵام کوشتارەکەی هاوارگەی پەرەخ، لە ٢٠/٧/٢٠٢٢ کە (٣٢) سڤیلی باشوور و ناوەندی عیراقی کردە قوربانی، گڕکانێک هەڵچوون و تووڕەیی و هەڕەشە و چالاکی شەقام و ڕێکخراوە مەدەنی و حکومییەکانی بەدوای خویدا هێنا، کە بێنەزیر بووە لە حەماسەت و جۆش و خرۆش و کاردانەوەدا. ڕاستە، تا بڵێی کارەساتەکە، تاوانێکی کۆمەڵکوژیی بە ئەنقەستی ژن و لاو و منداڵی بیگوناحن و هەموومان بەیان بە پەرۆشین، بەڵام گرژی و توندی و حەماسەتی جەماوەری تۆڵە و گەفی تۆڵەسەندنەوە لە تاوانکارانی تورکیا، جێگەی سەرنجی هەموو کەسێکە و چەندان پرسیاری بێ وەڵام هێناوەتە ئاراوە. هەیە لێکدانەوەکەی لەو بازنەیەدا چڕکردەتەوە، کە چونکە قوربانییەکان (عەرەب)ن ، شەقام و حکوومەت وا دەروێشانە کەوتوونەتە جەموجۆڵ و کارو کاردانەوە، خۆ ئەگەر ئەوان (کورد) بوونایە، وەک تاوانەکانی دیکەی تورکیا پەردەپۆش دەکرا و بێدەنگ دەپێچرایەوە.
بەڵێ، حەقمانە بپرسین، تۆ بڵێی، ئەو توپبارانەی هاوارگەی پەرەخ، پیلان و نەخشەیەک نەبێ بە ئاگاداریی حکوومەتی عێراق و هەرێمی باشوور و تورکیا و ئێران و وڵاتانی ناوچەکە و زلهێزەکان ئەنجام درابێ؟

پێش ئەوەی من، بۆچوون و پێشبینییەکانی خۆمتان عەرزکەم و ئەو پرسیارە وەڵام بدەمەوە، با ئەم سەرەقەڵەمانەتان بە بیربێنمەوە:
یەک: ئەردۆگان، پێش شەش مانگێک، لە نێو هۆڵی پەرلەمانی تورکیا، مووژدەی ئەوەی دا کە لە مانگی (ئایار)ی ئەمساڵ، ئاڵای تورکیا لەسەر لووتکەی قەندیل هەڵدەکەن و ئەفسانەی پەکەکە، هەتا هەتا کۆتایی پێ دێ.
دوو: لە بەیاننامەی لوتکەی جددە، لە نێوان جۆون بایدن و سەرانی وڵاتانی کەنداو و وڵاتانی میسر و ئوردن و عێراق، دەربارەی هەرێم هەر ئەوەندە گوترا:" ئەمن و ئاسایش و خۆشگوزەرانیی خەڵکی عێراق ئاواتی هەمووانە، هەمان شتیش بۆ هەرێمی کوردستان"
سێ: لە بەیاننامەی لوتکەی سێ قۆڵەی نێوان تورکیا و ئێران و ڕۆسیا، بە عەلەنیی هەر یەک ڕستە ناوی کورد هاتووە، دەڵێ"ڕێگرتن لە سەربزێویی کوردەکان لەو ناوچەیەدا، بەرژەوەندیی هاوبەشی تورکیا و ئێرانە، بۆ سەرکووتکردنیان ئەوان درێغی ناکەن."
چوار: لەگەڵ بڵاوبوونەوەی هەواڵی تۆپبارانەکەی هەوارگەی پەرەخ، یەکسەر حکوومەتی عێراقی و شەقامی باشوور و ناوەند و بەغدا، بە شێوەیەکی چاوەڕوان نەکراو لە نێو داواکاری و درووشمەکانیاندا ئەو (٣) داخوازییە بە گەرمی جەختی لەسەر کرایەوە: ١) کشانەوەی هێزی سەربازیی تورکیا لە باشوور، ٢) وەدەرنانی پەکەکە لەو ناوچەیەدا، ٣) گەڕانەوەی هێز و سوپای عێراقی بۆ خاڵە سنوورییەکانی باشوور.
پێنج: بە یەکەمینجار، ڕاستەوخۆ، بەبێ پەردە و پێچ و پەنا حکوومەتی هەرێمی کوردستان (بە ئەندامانی باڵای پارتیی دیموکراتی کوردستانەوە)، زوو، بە دەنگێکی بەرز گوتیان:"تورکیا هەوارگەی پەرەخی تۆپباران کردووە و ئەو خەڵکە سفیلەی کردووەتە قوربانی".
شەش: تا ئەمساڵ وەختە، تورکیا ئینکاریی دەکات و دەڵێ تیڕۆڕستانی پەکەکە، تاوانەکەیان ئەنجام داوە. بەهیچ شێوەیەکیش گلەیی لە (دەستەکانی) ناکات کە چۆن، ئەو تاوانە دەدەنە پاڵ تورکیای بێ گوناح.
ئێستا، من وای بۆ دەچم، کە لە کۆبوونەوەکانی جددە و تاران، بە تایبەتی لە نێوان تورکیا و ئێران و عێراق ـــ بە ئاگاداریی حکوومەتی هەرێم، ئەو نەخشەیە داڕێژرابێ:
((تورکیا ناتوانی بە هێزی سەربازیی کۆتایی بە پەکەکە بێنێ و دوایین شاڵاوی بۆ دەڤەری بادینان، تەواو شکستی هێناوە و ساڵی دادێش هەڵبژاردنەکان لە تورکیا ئەنجام دەدرێن، جا باشترین چارە ئەوەیە، بە هەمووان ،(تورکیا و عێراق و ئێران و هەرێم)، کارێک بکەن، پەکەکە، وەک چەکدارانی موجاهیدی خەڵقی ئێرانی، لە ناوچەکە

دوورخەنەوە یان چەکیان پێدابنێن، بە ئاشتییانە بێ یان بە هەر ڕێگەیەکی دیکەی گونجا. بۆ ئەو مەبەستە دەبێ سوپای عێراق بچێتە هەموو خاڵە سنووریەکانی نێوان کوردستانی باشوور و تورکیا و ئێران. بەوەش سوپای ئەردۆگان بە ڕووڕەشی ناگەڕێتەوە ناو تورکیا و دەڵێن، سنوورمان ڕادەستی هێزەکانی بەغدا کردووە. بەرامبەر ئەوە، حکوومەتی بەغدا بە پشتیوانی ئێران و ئەمەریکا، بەڵێن بە حکوومەتی باشوور دەدەن، کە کێشەکانیان لە گەڵ بەغدا چارەسەر بکەن و ئاشتی و ئارامی بگەڕێتەوە بۆ عێراق و کوردستان و ناوچەکە.

تورکیا بۆیە ئینکاری تۆپبارانەکە دەکات، تا شانۆگەرییەکە کۆتای نەیەت و پەردەی دووەم دەست پێبکات، ئەوەیش هاتنی سوپای عێراقە بۆ سەر سنووری کوردستان. خۆ ئەگەر تورکیا عزووربخوازێتەوە ئەوا شانۆگەرییەکە کۆتایی پێ دێ.

ئیمڕۆ، حکوومەتی هەرێمیش درکی بەوەکردووە، کە کێشەی پەکەکە بە شەڕ چارەناکرێ و ئەو هەموو خەڵک و گوند و زەوی و زارو ئاوایی و ڕەز و باخە، نابێ هەتا هەتایە، هەر لەناو دۆزەخ دابن. پەکەکەش ڕەنگ بێ ئامادەبێ ئاشتییانە لەگەڵ لایەنەکان ڕێکەوێت.. باری ناوچەی هەرێمیش پێویستی بە ئاشتی و ژیاننەوە و خۆشی هەیە و خەڵک پر گلەییە.

ئەمە لێکدانەوەی منە، تۆپبارانکردنی هەوارگەی پەرەخ، بۆ جولاندنی کێشەکانە. لە ساڵی (١٩٧٣) میسر هێرشی کردە سەر ئیسرائیل، نەک بۆ ئازارکردنی فەلەستین، بەڵکو بۆ جولاندنی مەسەلەکە… هەرواش دەرچوو، بووە دانووساندان و پێکهاتن.

من لە وتار و گوتاری سەرکردەکان، ڕاستەوخۆ یان لە نێو دێڕەکان، ئەو پێشبینییانە دەبینم کە لەسەرەوە باسم کردن.

بەومەرجەی لە عێراق کارەسات و ڕووداوێک سەرهەڵنەدا، ڕیسەکە بکاتەوە خووری، وەک دووبار بوونەوەی بۆمبەکەی ڕەفیق حەریری لە لوبنان. یان درووست بوون کێشەیەک لە تورکیا یان ئێران.

فازیل شەوڕۆ — دوبلن

خەتای کێیە؟… زانا ڕزاق

سەرەتا زۆر کۆمەلگا هەن بوارانێکیشیان هەیە لەگەل بەڕێوەبەرانی و سەرپەشتیارانی ، لەهەمان کاتدا ئەوانەش بەهۆی یاسا و ڕێسای ئەو

کۆمەلگایانە کار و پڕۆژە و شتانی تر جێبەجێ دەکەن ،بێگومان هەماهەنگیش هەیە .

خۆی ئەو ووڵاتانە و کۆمەلگایانە مر□ق و□ک مرۆڤێکی ئەخلاقی کار دەکات یانی لە پێشتر کارەکە ئەوجا هەقی ماندووبوون و مادی□کە ،ئەوەش پەیوەندی بەئاستی تێگەیشتن و پەروەردەوەیە ،کاتێکیش ئاوا کار بکەن و بزانن بۆچی کارەکە دەکەن ئاوا ئەنجام بەهۆی بۆچییەکە دەردەکەوێت.

یانی کاتێک بۆڕی ئاو چەندینجار دەشکێ دەبێ بزانین ئەوە کێشە لە بەڕێوەبەرانی ئەو کارە و پڕۆژەیە هەیە لەگەل کەمتەرخەمی لە چاودێری و نەبوونی سزا بەهۆی یاسای باشەوە چونکە، یەکەم پڕۆژەکە بە ملمڵانێ نەدراوەتە کەسەکە ئەویش بە ئارەزووی خۆی کار دەکات چونکە ترسی نیە ئەگەر خراپ کار بکات و ئەنجام خراپ بێت ئەوا پڕۆژەکانی لەدەست نامێنێت دەبێتە پڕۆژەی ئەوەی کار و پڕۆژە بە باشی دەکات.

دووەم چونکە ئەوانە پارەی زۆر لایان گرنگترە لە کارەکە هەر بۆیەش زوو زوو خراپ و تێدەچن یان کێشەی زۆریان بۆ دروست دەبێ.

سێیەمیش کاتێک بۆڕی یان هەر شتێکی تر وەک قیرتاو کردنی شەقام ،یان هەر شتێکی تر زوو خراپ و تێکدەچێ ئەوا زیاتر ئەوانە بۆ قازانجی زۆر کار دەکەن، کاتێکیش بۆ قازانجی زۆر کار بکەن ئەوا شتی هەرزان و خراپ دەکڕن نەک بچن شتی ئەسلی و باش بکڕن ،بۆیە ئاوای لێدێت .

ئیدەی ئەگەر بۆڕیەک دە جار بکشێت ئەوا دەبێ هەقی دەجار چاکردنەوەی بدەیتە ئەوانەی چاکی دەکەنەوە ،بێگومان بۆ هەموو شتەکانی تریش ئاوایە بەڵام کاتێک تۆ بۆڕیەکی چاک و باش یان بۆ هەر شتێکی تر لە شوێنەکە دادەنێی ئەوا خەرجی داهاتووشی کەم دەبێ چونکە زیانی زۆر نا بێت و زۆر خراپ نا بێ بەس ئەگەر خراپت دانا ئەوا زۆر خراپ دەبێ.

لەکۆتاییدا ئەو دوو جۆرە کامەی باشترە؟

2022 7 22

پاڵەوانێـك لە دەرەوەی مێـژوو…
شیعر: مەولود ئیبراهیم حەسەن

دەردە دڵێك.. بۆ گیانی پا□ی (مامۆستا عەزیز گەردی) مامۆستاو برای ڕوحیم .
سەرەتای مانگی ٧/ ٢٠٢٢/ هەولێر

لە ئەفسانەیە□ی هاوبەشی ئازەری و □وردی دا پاڵەوانێك هەیە بە ناوی (دومرلە سەرشێت) ، ئەو پاڵەوانە وەختی مردنی دێت ، عیزرائیل لە شێوەی □ۆتر لێی دێتە ژوورێ ، دومرلەسەرشێت دەیناسێتەوە و ڕاد□□ش□تە شیمشێری و دەڵی : هێی ..عزرائیل نە□ەی لێم بێیتە پێش دەنا بەم شمشێرە باڵت دەپەڕێنم ، من هێشتا زۆر□ارم ماوە بیان□ەم ! تۆ بڕۆ ڕوحی ئەوانە ب□ێشە □ە □ارنا□ەن ! یان □ارد□□ن و زیان ب□ مر□ق د□گەیێنن ! بڕۆ ..بڕۆ ڕوحی ئەوانە ب□ێشە □ە خۆشی خۆیان لە بەد بەختی □ەسانی تردا دەبێنن !! من زۆر □ارم ماوە بیان□ەم ! مامۆستا (عەزیز گەردی) ش زۆر □اری مابوو بیان□ات .

**

پاڵەوانێك لەدەرەوەی مێژوو..
مێژووێك
ڕووی نەداوەو نە نووسراوەتەوە
مێژووێك
نە بیستراوەو نە خوێندراوەتەوە
مێژووێك
لە هیچ مێژووێك نا□ات
لەو مێژووەوە دا
پاڵەوانێك هەڵ□ەوتووە
لە هیچ پاڵەوانێك نا□ات
پاڵەوانێك
نە شمشێری دەم تیژی هەیە
سەران بپەڕێنێ
نە ڕمی نوك تیژی هەیە
ئەسپ و سوار پێ□ەوە بسمێ

نەگورزی گرانی هەیە
دیواری قەڵایان بڕوخێنێ و وڵاتان داگیر ب□ات
پاڵەوانێك
نە □یشوەران گەڕاوەو
نە لە دەریایان پەڕیوەتەوە
پاڵەوان چەندین قەڵای داگیر□رد
**
پاڵەوانێك
لەماڵێ□ی سادە
لە دایك و باو□ێ□ی سادە
لە گوندێ□ی سادە
لە (بەحر□ە)یە□ی سادەتر(١)
بە سادەیی پێی خستە سەر زەوی
بەسادەیی زمانی گرت
بە سادەیی گەورە بوو
بەسادەیی زمانی دایك و باو□ە سادە□ەی فێربوو
هەر بە سادەیی
بە بەرزترین پلەی بەرزیی گەیی
**
پاڵەوانێك
زمان..نا
بنزاری بنزار
بنزاری دایك و باو□ە سادە□ەی
□رد بە چە□ی ژیان
بە چە□ی بەرگری
بە چە□ی تێ□ۆشان
پاڵەوان ئەم چە□ەی □رد
بە چە□ی بەرگری لە میللەتە□ەی
بەو چە□ە بەگژ داگیر□ەر داهاتەوە
**
پاڵەوان ..ئەو زمانە بنزارەی □رد
بەزمانی شیعر
بەزمانی ئەدەب
بەزمانی زانست و ل□□□ینەوە
لەو زمانە قەڵایە□ی دروستکرد
قەڵایەك بە□ەس داگیر نا□رێ
قەڵایەك بە هیچ □ەس ناڕوخێ(٢)

قەڵا يە□.. ئيتر بوو بە مێژوو
مێژووێك لەدەرەوى مێژوو
قەڵا يەك دەست□ردى پاڵەوا نێك
پاڵەوا نێك لە هيچ پاڵەوا نێك نەچوو
پاڵەوا نێك لەدەرەوى مێژوو
مێژووێك لە دەرەوەى ڕوودان

پاڵەوا نێك
لەسەرەتاوە پرسى بە□ەس نە□رد
چاوى لە □ەس نە□رد
پشتى بە□ەس ن□ بەستا
پاڵەوا نێك لە □ەسى نەدە□رد
هەر خۆى خۆى بوو پاڵەوان
پاڵەوان
پاڵەوانى مێژووێك بوو
لە هيچ مێژووێ□ى نەدە□رد

پاڵەوا نێك
پاڵەوا نێ□ى ئەفسا نەيى نەبوو
پاڵەوا نێ□ى بەرچاو بوو(٣)
ئەفسا نەيە□ى پاڵەوان بوو
پاڵەوا نێ□ى بەرچاو
پاڵەوا نێك لە دەرەوەى مێژوو
بەرچاوێك لە دەرەوەى ئەفسا نە

ئەو پاڵەوا نە
مر□ۋ□ك بوو لە پاڵەوانيـەتى دا
ئەو پاڵەوا نە
پاڵەوا نێك بوو لە مر□ۋا يەتى دا
ئەو پاڵەوا نە
پاڵەوا نێك بوو لە خزمەت□ردن دا
ئەو پاڵەوا نە
خزمەت□ارێك بوو لە پاڵەوانيـەتى دا

**
پاڵەوانێك
بەتەنیا هات و
بەتەنیا □اری □ردو
بەتەنیاش ڕۆیشت
تەنیاتر لە تەنیایی
جێی هێشتین
بەرەو تەنیاییە□ی تر
**
پاڵەوانێك تەنیاو تەنیا
نا .. پاڵەوانێك لەش□ری وشەی ل□ بەردەست بوو
□ێوی زمانی لە پشت بوو
پاڵەوانێك خاوەنی دەریای □لتوور بوو
پاڵەوانێك لە خەلوەتی خوێندنەوەو
لە □ێڵگەی نووسینەوە
لە خەرمانەی بڵاو□ردن□و□ □ دابوو

پاڵەوانێك بەسادەیی ژیا
بە سادەیی دەیخوارد
بە سادەیی دەیپۆشی
بەسادەیی دەژیا
بەسادەیی □اری دە□رد
بەسادەیی داهێنانی دە□رد
بە سادەیی قەڵای وشەی هەڵنا
قەڵایەك بە هیچ دی□تاتۆرێك داگیرنا□□ر□
بە هیچ بۆمبێك ناڕوخێ

پاڵەوانێك چەندین قەڵای داگیر□رد
قەڵای زمان .. بەسادەیی
پاڵەوان پردی لە نێوان زمانە□ان دروست□رد
پردی وشە
پردی □تێب ..
پردی وەرگێڕان
پاڵەوانێك بەسادەیی

وەرگێڕانی □رد بە وەرگێڕان
ل□□□ینەوەی □رد بە لێ□ۆڵینەوە
پاڵەوا نێك .. □ۆ□رد نەوەی □رد بە □ۆ□رد نەوە
پاڵەوا نێك .. □ۆ□رد نەوەی □رد بە □تێب

پاڵەوا نێك
□ە دەچووە مەیدان
لەسەر لبادێ□ی ڕووت
شا نی دەخستە سەر بالیفێ□ی تووك
لاپەڕەی سپی نە نووسراو
خۆی لە بەردەم نەدەگرت
وەك لەش□رێ□ی هەرگیز نەش□او
**
پاڵەوا نێك
پێش ئەوی بمرێ
ئەو مەرگی □وشت
ئەگەر مردن نەمانی – جەستە – یە
ئەو ئاوی زیندووێتی – ناو – ی ڕشت
پالەوانێک پێش ئەوەی بمرێ ئەو مەرگی □وشت
**
پاڵەوا نێك
عاشق .. عاشق تر لە هەرچی عاشق هەیە
عاشق بە وشە
عاشق بە □لتوور
عاشق بە زمان
پاڵەوا نێك
عاشق ..عاشق تر لە هەرچی عاشق هەیە
عاشق بە نووسین
عاشق بە □تێب
عاشق بە وەرگێڕان
پاڵەوا نێك یە□ەمجارە- داستانی عەشقی وشە – ی داهێنا
**
پاڵەوا نێك
مامۆستای هەموو پاڵەوانان
مامۆستای هەموو مامۆستایان

مامۆستای هەموو نەوە□ان
پاڵەوانێك
مامۆستای هەموو پاڵەوانە□ان
پاڵەوانی هەموو مامۆستایان

پاڵەوانێك
□ۆمەڵگا
مەدالیای شێتی □ردە مل
عاقڵانە بەردەوام □اری داهێنانی دە□رد
□ۆمەڵگا
گۆشەی تەنیایی بۆ هەڵبژارد
عاشقانە بەردەوام بە□ۆمەڵ □اری دە□رد
**
پاڵەوانێك
مێژوو دروستی نە□رد
ئەو مێژوی دروست□رد
مێژووێك
لە هیچ مێژووێك نەدەچوو
مێژووێك ڕووی نەداوە
مێژووێك نەنووسراوەتەوە
مێژووێك نەخوێندراوەتەوە
مێژووێك لە دەرەوەی مێژوو
**
پاڵەوانێك
چاوی بەسەر لاپەڕەی خوێندنەوە بوو
پەنجەی بە سەر وەرگێڕانی لاپەڕە بوو
دەستی لە گەرمەی چاپ دا بوو
عێزڕائیل بە شێوەی □ۆتر نا
بە هەناسەیەك هەناسەی مەرگ
لە دەمیەوە چوو
لە لووتیەوە هاتە دەرەوە
پاڵەوانێك هێشتا □اری زۆری مابوو
ئەو پاڵەوانە عەزیزێ□ی بێگەرد بوو
(گەردی)یە□ی پڕ عەزیز بوو(٤)
ئەو پاڵەوانە عەزیز بوو

ئەو پاڵەوانە لەدەرەوەى مێژوو بوو
ئەو پاڵەوانە (عەزيز گەردى) بوو
ئەو پاڵەوانە هه ر خۆى خۆى بوو
ئەو پاڵەوانە لە هيچ پاڵەوانێك نەدەچوو
**

تێبينى :
(□) بەحر□ە .. زێدى لە داي□بوون و ژيان و نووسين و مەرگى مامۆستايە .
(□) لەم دێرە شێعرەدا بۆنى شيعرێ□ى (فيردەوسى) دێت □ە لە پەسنى (شاهنامە) دا دەنووسێ : (قەڵايە□م لە وشە دروست□ردوە بە باوباران لە نێو ناچێ)
(□) بەرچاو : من ساڵا نێ□ە (بەرچاو) لە بەرامبەر وشەى (واقيع) دا بە□اردەهێنم .
(□) عەزيزگەردى : مامۆستا هه رچەندە نازناوى (گەردى) لە ناوى ئەو عەشيرەتەوە وەرگرتووە □ە خۆى سەربەو عەشيرەتەيە ، بەڵام؛ بە هيچ شێوەيەك لە ژيانى دا (خانى) مەزن گوتەنى: (تەعەسوبى عەشيريى) نەبووە، هەميشە مرۆڤێ□ى □ورد بوو

كۆڕەوى تەنيايى… ستار ئەحمەد

لە تيشكا خۆم بزر دەكەم
لە كەنارى ئەستێرەيەكا

دەچمە تابلۆی تاریکییەوە
شەوەزەنگ دەمداتە دەستی بێدەنگی
پەلکێشم دەکات , بۆ خۆزگەی ئەو ماڵانەی
راmووسان لە چرپەی خۆر دەچنن
کانیەك ماچدەکەن
لێویان لە دەروونی تەرمدەکەوێ
ئەم هەوارە رەجمکراوە
چاوگی ئەنفالو ژەهرو خۆینە
بۆیە گەواڵەیەك بە سەرما بگرمێنێ
دەروونم بریسکە ئەدات
گلێنەم دەبێتە قەزوانی سووتاو
بە بێدەنگی لە تەنیایی ئاسمان ,
ژاکانی خاك ,
بەربوونەوەی روحی ئەستێرەکان
زریانێك دەکەمە کەپر ,
باڕەشتێك ناسنامەم لوولدەدات
سەرابێك پەنجەکانم دەکا بە گژی دەستما
سەبەتەیەك لە هێشووە وشە
لە سینەمدا دەتەقنەوە
ئەی شنەی ئارامو خوواوەندی جوودایی
لە نێو سەمفۆنیای بێدەنگیا
بە پاکی ئاشنامبکە
گڤەی ئەم دەنگە لە هەناوما شیکەرەوە
چیتر مەمدەرە دەستی قەدەری ئاوەوە
لە ژوانگەی خنکانێکا بە مردن بسمیلمکە
من لە گوناه هەڵکێشراوم
لە بەرائەت دەسرازەیان بۆ چنیوم
تازە لەسەدا تێناگەم
ماڵەکەم لە گۆڕی غەریبان کپترە
لە کوێ لەم سەفەری عەشقە
بە گرمەی کەوتنە خوارەوەی هەور ,
تەقینەوەی ئەستێرەیەك رادێم
بە حەوت ئاسمانەوە , لە شیلەی حەزێکا دانامرکێم
بۆ بەم سووتانەم لە خۆرم نزیکدەکەیتەوە
لە بەرامەی گڵو باران دامدەبڕێنی
ئەم عومرەم لە خەڵوەتی دەروێشان درێژترە
ئیتر بۆ دەفی دڵم ئەدەیت بە شانی رووباردا

بەرامبەر زریانو رەهێڵە یەقینم پێدەدوێنی
من دڵنیام , ئەم هەورە پاڵتۆی گژو گیایە
چیاش برسێتی بە کوڵمی ئاونگێك دەسپێرێ
دیڕێکی ئێمەی نوسیوەتەوە
لە بادەی شەودا دەنگەکان بە گوێمانا دەدات
بۆیە لە خۆم بێزار بم , ترس دەبێتە زایەڵە ,
کێڵەوی تەنیایی بە دەروونمدا دەگوزەرێنێ
پەلکەزێڕینە رووەمتم دەکاتە پەراوێزی تابلۆکان
پاشماوەی دەنگەکان ئامێتەی روحم دەبن.

ستار ئەحمەد

بەتوندی ئیدانەی ئەو کۆمەڵکوژییە تیرۆریستییەی حکومەتی ئەردۆگان و سوپاکەی دەکەین بەرامبەر گەشتیاران لە هاوینەهەواری (پەرەخە).

ڕێکخراوی بەدیلی کۆمۆنیستی لە عێراق

ئەمڕۆ (٢٠-٧-٢٠٢٢) حکوومەتی ئەردۆگان و هێزە سەربازییەکانی کۆمەڵکوژییەکی تری تیرۆریستییان لە دژی دانیشتوانی سقیل لە هەرێمی کوردستان ئەنجامدا، ئەمجارەیان لەسەر هەمان ڕێچکەی داعش و ئەلقاعیدە، دژی گەشتیارانی بێتاوان و منداڵەکانیان کە لە ناوچە جیاجیاکانی عێراقەوە هاتبوون بە هیوای چەند ڕۆژێک چێژوەرگرتن لە کەش و هەوایەکی سەلامەت لە هاوینەهەواری (پەرەخە) لە زاخۆ لە پارێزگای دهۆک، لە ئەنجامدا هەشت هاوڵاتی گەشتیار گیانیان لەدەستدا کە مناڵیشیان لەناودایە و بیست و چوار کەسیشیان بریندار بوون.
هەر لە نەوەدەکانی سەدەی ڕابردووەوە، هێزە سەربازیەکانی تورکیا و

بنککانی ل هرمی کوردستاندا جگیربوون و ب شوی جراوجر بردوامن ل ئنجامدانی تاوان دژی هاوتیان؛ ل گی هممتی سربازی و بردومانی تپخان و پلاماری ئاسمانی ب سر گوند و شارچک جیاوازکان و زویوزاری ناوچک، ئم جگ ل باوکردنوی تکی ئختبوتی ل سیخو و بکرگیراو ل لاین حکومتی تورکیاو ل ناوچک و ئنجامدانی تیرر، هموو ئمان ب بیانووی ش دژی پکک و وبووبوونوی هزکانی ئم حیزب ل ناوچکدا.

ئو ستاتیژی فراوانخوازانی سربازی دوتی سرمایداری تورکیا و حکومت ناسیونالیست – ئیسلامی و شۆنیستییکی ئردگان و برژوندی جی-پتیک و جی-ئابورییکانییتی ک ل پشت ئم کرد سربازیی و دستوردانانی، نک هر ل هرمی کوردستان، بکو ل لیبیا و سوریا و ل زر وتی تری ناوچکش.

دستوردانی دوتی تورکیا ل عراق و پلامار سربازیکانی و تاوان قزون و ئاشکراکانی ل پشتیوانیکردنی داعش و هز تیرریستییکانی تر، تنیا درزکراوی ئو سیاست فراوانخواز ئیمپریالیستیین، ک نک هر وا دوانت ب میدانی سیاسی عراق و قیران خنکنرکی ک هلکی گونجاو ب دستوردان، بکو وک باقی هز ناوچیی و ئیمپریالیستییکانیش ل پشبکیکی دندانددای ب دستکوتی ئابووری و هژموونی سیاسی و سربازی ل سراسری عاقدا، ئویش لسر حیسابی بکیلکردنی سیاسی کمگا و بهژارکردنی جماور.

گریکردن ل دستوردان و تاوانکانی تورکیا ل عراق، هروها گریکردنیش ل دستوردان و ئنجامدانی تاوان ل عاقدا ل لاین باقی وتانی تری ئیمپیریالیستی و ناوچیی وک ئمریکا و ئران و سعودی و هاوشوکانیان، بند ب بهزکردنی خباتی شگرانی جماوری و هنگاونان برو کتایهنان بم سیستم سیاسی گندی ئستا ل عراقدا.

ئم و ل تورکیاش گای زگاری چینی کرکار و زحمتکشان و ئازادیخوازان ل کت و بندی سرمایی تورکی و نونر سیاسی فاشیستکانی، بریتیی ل ئاراستکردنی نوکی می خباتیان دژ ب دوتی برژوازی تورکیا و حکومت ناسیونالیست-ئیسلامییکی و دژ ب سرکشی و تاوان سربازییکانی ل دروی سنورکانی.

(کخراوی بدیلی کمنیستی ل عراق) ل کاتکدا سرخشی گرم و دسزان ل کسوکاری گیانبختکردوانی ئم تاوان تیرریستیی دکات، و هاوبشی ئازارکانیان لم کات سختدا، ب توندی

ئیدانەی ئەم کردەوە تاوانکارییە بە ئەنقەستەی حکومەتی شۆڤێنیستی ئەردۆگان دەکات لە هاوینەهەواری (پەرەخە)، هەروەها ئیدانەی هەڵوەستی شەرمەزارانەی حکومەتی عێراقیش دەکات لەئاست ئەو تاوانەدا.

ئەمە و (ڕێکخراوی بەدیل) داوا لە جەماوەری عێراق دەکات دەنگی ناڕەزایەتی خۆیان هەڵبڕن دژ بەم تاوانە قێزەونە، وە بانگەوازی جەماوەری کرێکار و ئازادیخوازیش دەکات لە تورکیا کە ڕووبەڕووی تیرۆری دەوڵەتی تورکیا لە هەرێمی کوردستان و ئەو تاوانەشی لە (پەرەخە) بوەستنەوە.

٢٠ ی تەمموزی ٢٠٢٢

جیاوازی ڕۆژی 14 تەمموز لە نێوان عیراق و فەرەنسادا… ئەردەڵان عەبدوڵڵا

یەکێک لەو رۆژانەی ساڵ کە دوو شۆڕشی گەورەی تێدا روویداوە 14 تەممووزە. لەم رۆژەدا لە دوو وڵاتی جیهان یەکێکیان لە خۆرئاوا و ئەوی تریشیان لە خۆرهەڵات، دوو شۆڕشی گەورە ڕوویدا. یەکەمیان فەرەنسایە کە لە 14 تەممووزی 1789 شۆڕشی گەورەی فەرەنسا بەرپا بوو، کۆتایی بە حوکمی پاشایەتی هێنرا و کۆماری فەرەنسا دامەزرا. دووەمیان لە عیراق بوو، کاتێک لە 14 تەممووزدا کۆمەڵێک ئەفسەری عیراقی بەسەرۆکایەتی عەبدولکەریم قاسم، کودەتایەکی سەربازیان کرد و کۆتاییان بە رژێمی پاشایەتی هێنا.

دیارە 14 تەمموز لە فەرەنسادا ڕۆژێکی ئەجگار تایبەتە و بە ڕۆژی نیشتمانی دادەنرێت، وەکو خۆیان دەڵێن « لو کاتۆرز ژوویە Le quatorze juillet »، تەنها ڕۆژێکی نیشتمانی ئاسایی نییە، بگرە لە زۆربەی شارو شارۆچکەکاندا، جەژن و ئاهەنگی تایبەت ساز دەکرێت، لە پاریسی پایتەختیشدا بە ئامادەبوونی سەرۆک و زۆرجاریش هەندێک میوانی بیانیش، مانۆڕێکی سەربازی لە شەقامی شانزە لیزی نمایش دەکرێت.

ئەو ماوەیەی لە فەرەنسا بووم، هەستم کرد کە 14 تەمموز بەلای زۆربەی فەرەنسییەکانەوە زۆر گرنگە، بەپێچەوانەی ئێمەوە. دیارە ئەوانیش ناهەقیان نییە، چونکە لەم رۆژەدا فەرەنسییەکان بەیارەکی دەستەجەمعیان داو پەلاماری قەڵای باستیلیان دا، کە بەدناوترین زیندانی فەرەنسا بوو، بەم شێوەیەش کۆتاییان بە حوکمێکی پاشایەتی خراپ هێنا، کە تێیدا وڵات لەلایەن پاشا و دەستەبژێری ئەرستۆکراتیی و زانایانی ئاینەوە بە خراپترین شێوە بەڕێوە دەبرا، تاکی فەرەنسی بەتایبەتی چینی جووتیاران و کرێکاراکان و زەحمەتکێشانی فەرەنسا، رەوشی ژیانیان زۆر خراپ بوو حیسابی کۆیلەیان بۆ دەکرا. لەرووی ئازادیشەوە کەس بۆی نەبوو بچووکترین رەخنە یان ناڕەزایی دەرببڕێت. دەتوانین ساڵانی حوکمی پاشایەتی فەرەنسا لە وتە بەناوبانگەکەی لویسی 14 کورت بکەینەوە ، کاتێک وتی: من دەوڵەتم، L›etat, c›est moi » ئەم پیاوە ماوەی 54 ساڵ حوکمی فەرەنسای کردووە.

هەرچەندە لە پاش شۆڕشەکە، فەرەنسا بۆ ماوەی چەند ساڵێک رووبەرووی پەشویی و نائارامی بۆوە، دواتریش سەردەمی دیکتاتۆری ناپۆلیۆن دەستی پێکرد، بەڵام گرنگترین شت لەم شۆڕشەدا ئەوە بوو، کە دەستوورێکی مرۆڤدۆستانە جێبەجێکرا، کە تێیدا هەموو هاووڵاتیانی فەرەنسا بەیەک چاو سەیر دەکرێن و کۆتایی بە حوکمی پادشایەتی و ئەرستۆکرات و زانایانی ئایینی هێنا. هەروەها هاووڵاتیانی فەرەنسا تاڕادەیەکی باش هەوای ئازادییان هەڵمژیی و لەرووی بژێوییشەوە، ژیانیان بەرەو باشی هەنگاوی نا. جگە لەوەش ئەم شۆڕشە بووە داینەمۆیەک بۆ هەموو گەلانی تری جیهان بەتایبەتی ئەوروپا کە شۆڕش لە دژی رژێمە کۆنەپەرستەکان بکەن.

بەڵام لە عیراقدا ئەم رۆژە هەرچەندە بە رۆژێکی نیشتمانی دادەنرێت، بەڵام لەناو زۆربەی خەڵکیدا نەبۆتە مایەی خۆشیی و کامەرانی، بگرە بە پێچەوانەوە بەلای هەندێک کەسەوە رۆژێکی شوومە، زۆرکەس پێیان وایە لەپاش نەمانی پاشا، عیراق ئارامی بەخۆوە نەبینیوە. راستییەکەی ئەگەر بە چاوێکی بێلایەنییەوە سەیری ئەم رۆژە بکەین، دەبینین عیراق لە سایەی شۆڕشەکە و سەرۆکایەتی قاسمدا، کەمێک هەنگاوی باشی ناوە، لەوانە پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری باش بە هاووڵاتیان بەتایبەتی لەرووی خوێندن و پەروەردە و تەندروستیی و خانووبەرەو رێگاوبانەوە. کە ئەمەش بە چینە هەژارەکان گرنگ بوو، لەهەمووشی گرنگتر یاسای چاکسازی زەوی دانا، هەرچەندە ئەمە لە کوردستاندا رووبەڕووی ناڕەزایی دەرەبەگ و ئاغاکان بۆوە، دواتر بزووتنەوەی چەکداری روویدا، کە پاشتر ناوی لێنرا شۆڕشی ئەیلول. لە هەمووی گرنگتر بۆ ئێمەی کورد، ئەوە بوو کە

یەکەمجار بوو کە حکومەتی عیراق دان بە بوونی کورد بنێت و بڵێت کورد و عەرەب هاوبەشن لەم وڵاتەدا، ئەمەش لەو کاتەدا زۆر گرنگ بوو نەک بۆ کوردی عیراق بگرە بۆ کوردی پارچەکانی تریش، چونکە لە ئێران و تورکیا، نکوڵییان لە بوونی کورد دەکرد.
بەڵام نابێت ئەوەشمان لەیادبچێت، کە قاسم و هاوڕێکانی سەرەتایەکی خراپیان لە ژیانی سیاسی عیراق دەستپێکرد، کاتێک سوپا دەستوەردانی لەژیانی سیاسی کرد، کە پاشتر چەندین کودەتای خوێناویی بە دوادا هات و قاسمیش خۆی بووە قوربانی کودەتای سەربازیی. جگەلەوەش عیراق لە سەردەمی پاشایەتیدا، ژیانێکی تاڕادەیەک پەرلەمانیی و دەستووریی و ئازادی سیاسیی هەبوو، هاتنی حوکمی سەربازیی کۆتایی بە ژیانی سیاسی عیراق هێنا. تاکی عیراقیش لەسایەی پادشایەتییدا، ئازادی زیاتر بوو.
ئەم ڕۆژە بەلای خۆشمەوە تایبەتە، چونکە 14 تەمموز ڕۆژی لەدایکبوونی هەردوو برای ئازیزم کاک ئازاد و ئاواتە، هیوای تەندروستیی و بەختەوەریان بۆ دەخوازم. زۆرجار کە لە فەرەنسا بووم، بەلای هاوڕێ و دەستە فەرەنسییەکانمانەوە ئەمە شتێکی ئاسایی نەبوو. راستییەکەشی ئەوەبوو لەگەڵ بەرپابوونی شۆڕشی 14 تەمموزدا خۆشیی و شادیی بەشێکی زۆری عیراقی گرتەوە، لەوکاتەدا حزبی شیوعی هەوادار و ئەندامی زۆری هەبوو، ئەوانیش پشتگیریی ئەم شۆڕشەیان کرد. ئەم خۆشیی و شادیشەش شارۆچکەی تەوێڵەی گرتبەوە، هەرچەندە باوکم بازرگانێکی ئاسایی بووەو تاقەتی سیاسەتی نەبووە، بەڵام ئەویش کەوتە ژێر کاریگەری ئەو خۆشییە گشتییەوە، بۆیە لەو ساڵەدا واتە 1958 دا ناوی یەکەم کوڕی دەنێت ئازاد. ساڵی پاشتریش واتە 1959 دووەم کوڕی ناو دەنێت ئاوات، چونکە لەوکاتەدا هەشتا خەڵکی بەوپەڕی خۆشییەوە باوەش بە ژیان دەکەنەوە، هەریەکە و خەون و ئاوات و ئومێدی زۆری هەبووە بە ژیان. بەڵام بەداخەوە پاش چەند ساڵێک، شۆڕش و قاسم لای خەڵکی خۆشەویستیان نامێنێت، بەمشێوەیەش خەون و ئاواتەکانیش نامێنن.

ئیسلام ی درەنگ… کاوە جەلال

گوتە بەناوبانگەکەی مارکس کە دەبێژێت "ئایین ئەپیومی گەلانە"، پێویستە ڕاڤەبکرێت. ئەمە لەڕێ ئایینمان وەک ئەپیوم، کەواتە وەک

درۆگ هەیە، لێرەشدا ئاشکرایە درۆگ ئەوە نییە کە کوردەکانی ئێراق بەهەڵە کردوویانە بە "مادەی هۆشبەر"؛ درۆگ هۆش نابات، بەڵکو بەرینی دەکات و هاوکات ڕەوشەکانی تیژ و ڕۆشن دیاردەهێنێت – وێن□یانە؛ درۆگ هەروەها شیمانەی وێناکردن لە وێنای ئەندێشێنراوەو□ ه□□□د□زنێنێت. بەرینکردنی مەودای هۆش، گەش دیارهێنانی وێن□یانەی ڕەوشە ناخەکییەکان کە وەکو دی چەپێنراون، پێکەوە ئاڵۆزکاون، بەپاڵ یەکدییەوەن، بەڵی تەنانەت بوون بە گرێ، گەلێک پزیشکی پسیکۆیی یان تەنانەت پسیکۆلۆگ وەک ئارامبوونەوەی ژیانی ناخەکی دەیانبینن، بۆیە بۆ نموونە درۆگی "ئێل ئێس دێ" کە لە بنەڕەتدا یاساغە، بۆ چارەسەرکردنی هەندێک نەخۆشیی سەختی پسیکۆیی بەگەڕ دەخەن. ئەوان بەم دەستوێژە دەیانەوێت گرێ ناخەکییەکان بکەنەوە تاکو نەخۆشەکان بە ڕەوشێکی ئارامی ناخەکی بگەی□ن و وردتر کێشە خۆییەکانیان ببینن، بەمەش بەسەر دەردەکانیاندا زاڵ ببن.

هەروەها ئایین وەک هەبوویەکی ڕەوانی کە بەزۆریی هەڵبەستڤانییانە داد□□ژرێت و حیکایەتی زۆر لەبارەی ئیماندارانی پیاوچاک لە ئەمدنیا و ژیانی ئەودنیایی لە خۆ دەگرێت، ئەوجا ڕێنوماکانی لە ڕستەدا تۆماردەکرێن، لە ڕوانگەی مارکسەوە هەمان رۆڵی درۆگی ماتەری وەردەگرێت، هێندە نەبێت کە ناشێت ئەم درۆگە وەک دەستوێژی تێڕاپی بەگەڕبخرێت، بەڵکو مر□ق ل□ خۆی نامۆ دەکات. ئایین کە بە داڕشتنی هەڵبەستڤانی و ڕێنوماکانی وەک کەتوارێکی ئۆبژێکتیڤی بە مرۆڤان دەدرێت، لە دەرەوەی مرۆڤەوە پەرە بە توانستی وێناکردنەکانی هۆشی ئەو دەدات، بەڵێ ئەو تەنانەت دەتوانێت بە ئەوپەڕی ڕۆشنی وێنای ژیان و ڕابواردنی خۆی لەتەک حۆرییەکانی ئەودنیادا بکات. گەردووندیدیی هەڵبەستڤانیانە داڕێژراو، حیکایەتگەلی تۆمارکراوی نێو کتێبەکان یان زارەکییانە گێڕراوەکان، دەشێت بەگوێرەی توانست و لێهاتوویی هۆشەکییانەی مرۆڤێک بخرێنە شێوەی هۆنینەوەی وێنەییەوە – بەگشتی هونەرەوە. ئەمە لە کۆمەڵە سەرەتاییەکاندا کە پەیکەری خوداکانی خۆیانیان بەزەبەلاحی دەسازاند (هێگل)، یان لە هەندێک کولتووردا کە دابی وێنەسازییان هەیە، بۆ نموونە کولتووری ئەوروپای کریستیانی، دەشێت لە هونەری بە خۆ تایبەتیاندا بەرجەستە ببێت. بێگومان حیکایەتە وێنەییەکان، داڕشتنی وێنەی شەهیدەکان، لە کولتووری ناوبراوی بەم چەشنەشدا هێشتا هەر لە لایەن نوێنەرانی ئایینەکەوە کارایی ڕێنومایان پێدەدرێت، بۆ نموونە جەختکردن لە داڕشتنێکی دیتەنییانەی سزا و پاداشتی خودایی لە ئەودنیا وەک دەستوێژی بەئاگاهێنانی ئیمانداران لە فرمانەکانیان دادەنێن.

ھەروەھا خۆرھەڵاتی ئیسلامیش تایبەتمەندی خۆی ھەیە لە وێناکردندا.
بۆ ئەم پەیوەندییەی ئێرە تەنیا ئەوە گەرەکی بایەخپێدانە کە لێرە
جڵەوی وێنـاکردنە ئایینيەکـان بەردەدرـێـت، کە ئـاشکرایە ئەوە
ئەدگـارێکی توانستی وێنـا-کردنەوەی مرۆڤییە. لەم پەیوەنـدییەدا
گەرەکە کەوانەیەک بکەینەوە و تێیـدا ئامـاژە بۆ وێنـاکردنێکی
ترادیسیۆنیانەی حیجازی بدەین کە گەلانی دیکەی موسڵمانبوو نایناسن:
ئیسلام وەک ئایینێکی ئارەبی-حیجازی "پەری" ناناسێت کە بۆ نموونە
لای گەلانی ئێرانی و ئەوروپی وێنادەکرێت، بەڵکو لەپاڵ شەیتاندا
تەنیا "جن" دەناسێت کە دەشێت مرۆڤ بکات بە "مەجنون". ئەرەبەکان
بۆ نموونە "ئێلبە" پەرییەکانی فیلمی "The Lord oft the Rings"یان
وەرگێڕاوە بۆ "جن". لێرەدا گەرەکە ئەو پرسیارە بھێنینە نێوانەوە
کە داخۆ تا چەند وەرگرتنی تاکلایەنەی ئیسلام لە دەرەوەی کولتووری
سـەرچاوەیی خۆی سـەرجەم ئەفسـانە و پێشـبینییە میللییەکـانی ئەو
گەلانەی دی لەکاردەخات یان تەنانەت لەناودەبات.
کێشەیەکی دیکەی کرۆکیتر لە وێناکردنی کولتووریانەی تایبەت ئەوەیە
کە لە ئیسلامدا قورئان وەک پ□یقی خودایی دادەنرێت، بۆیە بەندەی
بڕواھێنـاو بە ئـایینەکە ھیـچ شیمـانەیەکی خوێنـدنەوەی ڕەخنەیـی
تێکستەکانی نێو قورئانی نییە، بەڵکو لەبەر ئەوەی ڕەھان، کەواتە
لەبەر ئەوەی لە ئەو سـەربەخۆن، ئەوا دەبێـت خۆی بخـاتە ژێـر
ڕکێفیـانەوە و دەرخیـان بکـات، کە ئیـدی بە ھێـزی ڕەھایەتییـان
وێناکردنەکـانی ئەو لە ھەر سـنوورێکی شیـاو تێـدەپەڕێنن، بەڵێ
چالاکوانانی ئایینی بێمەغزاترینی حیکایەتەکان کە گۆیا پەرجووی
خودایین، وەک دەستوێژی سڵەماندنەوەی مرۆڤان وەردەگرن. ئاشکرایە
لە پشت ئەم بەدکارییەوە مەبەستێک خۆی مەڵاسداوە: ئەوان دەیانەوێت
خۆیـان و دەسـەڵاتیان بە سـەرجەم ئیمتیـازاتە مـادی و
ڕەوانییەکانییەوە بپارێزن، تەنانەت پەرەی پێبدەن، لێرەشدا زۆر
ئاسان بۆ خاتری مەرامەکانیان دەبن بە "درۆزن". وەلێ جێی سەرنجە،
کە لەبەر ئەوەی ئایینی درۆگ وێناکانی ئەوانی لای خۆیان کردووە بە
کەتوارێکی یەکەمین پێش کەتواری جیھانی کردەکی، کەواتە ئەوانی لە
خۆیان و مرۆڤان و جیھان نامۆکردووە، یان – ئەمەش زۆر شیاوە –
لەبەر ئەوەی ئەوان مەبەستمەندانە حیکایەتەکان بەگەڕ دەخەن تاکو
پێگەی خۆیان بپارێزن و تا بشێت لە دەسەڵاتی پتری ئایندەیيان
نزیکبکەونەوە، ئەوا لە درۆکردندا تووشی ئازاری ویژدان نابن. درۆ
بۆ ئەوان ئاساییە، تەنیا دەستوێژی مەرامی خۆییە. گرنگ ئەوەیە کە
تا بشێت لایەنگران لە دەوری خۆیان کۆبکەنەوە، یان کەسانی دی بە
سڵەماندنەوەیان لە غەزەبی خودایی بەلای خۆیاندا ڕابکێشن.
لە ڕووی تیۆرییەوە بڕوانین، کەواتە بەدەر لە کولتووری بەدەویانەی

نیمچە دورگەی ئەرەبی بە مەرکەکانییەوە، وەک تاڵانچەتی و شەهوانییەت و پیسوپۆخڵی، ئیسلام وەک ئایین دەیەوێت تا ڕادەی شیان مرۆڤێتیی کەسان هەڵبگرێت (نەفی بکات / نێگاسیۆن) تاکو بیبانکات بە ئیماندارى بەپرسیار. لێرەدا دەگەینەوە بە گەڤەکەی مارکس: درۆگ، جا ئەپیوم بێت یان ئایین، مرۆڤ لە خۆی وەک مرۆڤ نامۆ دەکات و ئیدی ناتوانێت خۆی وەک بوونەوەرێکی نەوجیهانی دەرک بکات کە پێداویستییە مرۆڤییەکانی گەرەکی ساتارکردنن، بەڵکو وێناکانی نەو هەشی سەروەری بەسەریدا وەردەگرن، کە بێگومان، لێرەشدا دەگەین بە فرۆید، پێداویستییە مرۆڤییەکانی لەکارناخەن، بەڵەی نایان سەنەوە، بەڵکو ئەو خۆی تەنیا دەیانچەپێنێت: دەیان چەوسێنێتەوە و تا بکرێت لە ئاگایی دەریان دەکێشێت، وەلێ لەبەر ئەوەی پێداویستییە مرۆڤییەکان شیاوی سڕینەوە نین، ئەوا هەشتا هەر وەک چەوسێنراوە بەردەوام لە جموجوڵدان و بەئاگا یان بێئاگا دەرووی دیکە بە خۆ-دەردان دەبیننەوە.
پرسیار ئەوەیە کە داخۆ دەبێت ژیانێکی نەو درۆ و حیکایەتی پووچ چی بەهایەکی هەبێت؟ ئایا ئەوە بە خاتری ئەودنیا؟ وەلێ دەبێت ئەودنیای پێشبینیکراوی خودایی کە لە توانستی وێناکردنەکانی مرۆڤەوە زیتکراوەتەوە، چی بێت کە تێیدا جێی درۆزن و چەوسێنەر، سەبایاگر و کیژ-فڕێنەر، کیناوی و دڵ-پیس، بێتەوە؟ ئەوجا گەر زاتێک ئەوە قبووڵ بکات، ئایا ئەو خودایە؟ لە بنەڕەتدا تا ئەمڕۆ، بەڵام ئەمڕۆ بەتایبەتی، یەکێک لە گرنگترینی ئەرگومێنتە فەلسەفییەکان بە نەبوونی خودا ئەوەیە کە لە جیهاندا بێدادی، جەنگ و کوشتنی بێگوناهان، لافاو و بەرانی شار و گوند وێرانکەر، هەن. جگە لەوە خودایەک کە ڕێ بدات پووچەتی و بێمەغزایی بخرێنە سەر کاغەز، ئەوجا ڕاڤەی درۆزنانەی تۆمارەکانی سەر کاغەز قبووڵ بکات و ڕێزی ئەندێشەی جڵەوبەرداوی درۆزنان بگرێت تەنیا بە ئەوەی لایەنگرانی ئایینەکە چەندێتییانە پەرەبسەنن، نابێت بپەرسترێت، کەواتە چۆن مرۆڤ ئەو جۆرە خودایەی ئافراندووە (خولقاندووە)، گەرکە ئەلتەرناتیڤی ئەو بئافرێنێت یان ئیدەی فرەخودایی بهێنێتەوە نێوان، کەواتە گەر پێویست بێت، یان گەر مرۆڤ پێویستی بە خودایەک هەبێت، دەبێت گریمانەی خودای دیکە بکات.
گەرچی ئەم هەڵوەستە دژبەری هێنینەوەی ئافرێنەرانەی زاتێکە کە بێدادی قبووڵ دەکات، کەواتە گەرچی بێدئافرێنراوەکەی (مەخلوقە نالەبارەی) مرۆڤ دەداتەوە بە ڕووی ئەو خۆیدا، هەشتا هەر بەندین بە پرسێکی تایبەتی کولتوورییەوە: ئەمە لە خۆرهەڵاتی “هەزار و یەک شەوە”ین، لێرەشدا مەبەستی ئەم ئاماژەدانە “تەنیا” ڕوودەکاتە جۆری کولتووریانەی هێنینەوەی حیکایەت. حیکایەتەکان سەر بە هەمان

کولتووری هەنینەوەن، کە بەگومان لە لایەنی خۆیانەوە پتر بەرهەمی ترس و تۆقینن، جا ئەوە ترس و تۆقین بێت لە وێنا سەروەرە ناخییەکانی خۆ یان لە ڕەوشی کەتواریانەی خەڵکی دەڤەرە کولتوورییەکە. هەنینەوەی درەزنانەی خۆرهەڵاتی بە مەبەستی سیاسی ئەنجام دەدرێت و داواکاریش بۆ قبووڵکردنی بەرزدەکرێتەوە. چالاکوانانی ئایینیی ئەمڕۆ کە هەیەپارێزن، هاوکات لەو ڕووەوە “پاشڤەروو”شن (ڕێئێکسیۆنێرن) کە ئەوان لەم سەردەمەی تەنگژەی ئایینیدا ڕووەو ڕابردووی پێشبینیکراوی دوور وەردەچەرخێن: “دەگەڕێنەوە” بۆ لای بەدەوییە حیجازییەکانی سەرەتاکان و ئیدیالیزەیان دەکەن (هەڵیان دەزنەنن بۆ سەر ئاستی مرۆڤی بێخەوش و بێگەرد)، واتا ئەو پیاو (و ژن)-انە وەک نموونەی ژیانی سەردەم وەردەگرن کە کاتی خۆی قەنگ بووبوون بە بۆگەنی گوو، میز و چڵک و شەهوەت. ئەوان لەم وەرگرتنەی هەڵوەستدا “مێژوویەتی هەڵدەگرن” (نەفی دەکەن / ناهێڵن)، چونکە بەدەوییە بۆگەنەکەی بیابان کە گۆیا سەحابەیە، بە ئیدیالیزەکراوی دەهێننە نێو هەنووکەوە، یان بە شێوەیەکی دیکە بدوێین، مرۆڤانی ئەمڕۆ دەبەن بۆ لای ئەو نموونە گوواوییانە، ئەوەش بۆ خاتری ڕزگارکردنی کولتوورە ئایینییەکە لە تەنگژەکانی ئەمڕۆی، بەتایبەتیتریش لەوە، ڕزگارکردنی کولتوورەکەی لە باڵادەستیی هزری و کولتووری و زانستیی خۆرئاوا، یان تەنانەت پێشاندانی باڵادەستیی کولتوورەکەی خۆی بەسەر ئەوەی خۆرئاوادا. بۆ چی؟ بە هەنینەوەی درۆ. وەلێ پرسیار ئەوەیە کە ئایا دوو سێ وشەی لە کۆنتێکست دەرکێشراوی نێو قورئان چۆن پەیوەندییەکیان بە ئینجازەکانی تەلەسکۆپی جەیمس وێبەوە هەیە؟ ئایا درۆی وەک: “گەرمای هاوین هەناسەدانی دۆزەخە”، “ڕاگرتنی جنۆکە لە ماڵدا جائیز نییە”، چیی دیکەن جگە لە دەربڕینی پڕوپووچ؟ ئایا لەبەر چە هەیەک ئەو خوێندەوارە هزرکردووە ئایینییانە ناوێرن خۆیان بە هەڵبەستە کییناوی هەنراوەکانی ئایینەکەیانەوە خەریک بکەن؟ بۆ نموونە هەڵبەستی “تەبەد یەدا ئەبی لەهەبین وە تەبەد ما ئەغنا ...”؟ ئاخر لە ڕەوشی بەم چەشنەدا مرۆڤی سەرڕاست، کەواتە خوازیاری ڕاستبێژی، هەرگیز لەو پرسیارە ڕاناکات کە داخۆ خودا، کە بەگوێرەی پێناسەکەی ئەلکەمالە و ئەلکەمالیش سینۆنیومی ئەلجەمالە، گوزارشتی ئەوهای لێبووەشێتەوە! وەڵامی پرسیاری بەم چەشنە بە سەفسەتە (بەهێزی وشەی زارەکی) نادرێتەوە، بەڵکو دەبێت هەڵبەستەکە وەک تێکستێک دابنرێت کە مرۆڤ (فێنۆمێنۆلۆگیانە بدوێین) لە هەردوو تەوەری فیزیکی (وشەیی) و پسیکۆییەوە (دەربڕاوی نێوەڕۆکییەوە) پێوەی خەریک ببێت.
سەفسەتە دەتوانێت هەموو سنوورێکی بەژتن ببەزێنێت، بەڵێ، زاری

جڵەوبەرداو دەتوانێت گەلێک سانا هەر شێوەیەکی پاساوی وشەیی وەک وەڵام ڕابگەیەنێت، وەلێ ئێمە لێرەدا دەکەوینە بەردەم ڕاستگۆیی و درۆزنی، بەردەم توانستی مرۆڤی بۆ پەیڤینی دروست و نادروست. لە ڕووی مۆرالییەوە بڕوانین، دەبێت ببێژین کە مرۆڤ مافی نییە درۆ بکات. کەواتە لێرەدا بەر زەین و کرداری نێوجیهانیی مرۆڤ دەکەوین: زەین لەنێو سنووری دیاری خۆیدا دروست هەر ڕەوشێک دیاری دەکات و نابێت ئەو سنوورە بە توانستی وێنا و ویست ببەزێنرێت. ئەوجا لۆگیکییانە بڕوانین، دەبێت ببێژین کە مرۆڤ بۆی نییە نادروست بئاخڤێت. شاخ لوتکەی هەیە، گرد نزیکەی کەوانەیی کۆتایی دێت، کەواتە ناشێت وشەی شاخ بۆ گرد بەکاربهێنرێت. دەشت کەم یان زۆر تەختە، وەلێ ناوچە گردەڵانەکانی باشووری کۆیە دەشت نین، کەواتە ناتوانین ببێژین "دەشتی کۆیە".

ئێمە بێگومان لەم پەیوەندییەی درۆزنانی حیکایەتچیدا لای باشنیازان نین. دەربڕینەکەی مارکس ئایین بەگشتی وەک درۆگ بۆ هەڵگرانی دادەنێت، واتا ئەو بە جیاوازیکردنی ئیدیۆلۆگییانەی باشنیازان و بەدنیازان تایبەتێتیی پێنەداوە. مارکس دەیەوێت ببێژێت، کەسێتییەک کە بە ئایینی درۆگ لە خۆی نامۆ دەبێت، بەو ڕەوشە نامۆبووەی خۆی نازانێت. ئەو لە خۆی وەک مرۆڤ، هەروەها لە هاومرۆڤان و جیهان نامۆبووە و توانای نەماوە هەڵوێست لە پێناوی خۆیدا وەک مرۆڤ وەربگرێت. ئەو قایلە بە وێناکانی نێو هۆشی کە بۆی بوون بە کەتوارێکی ڕاستینە بە پێچەوانەی کەتواری ژینجیهانەکەی خۆیەوە، کە ئیدی ئەو وەک داماوێک بە ملکەچی، وەک کڕنووشبردوو و هاوکات وەک زۆردارێکی ژن و کیژ چەوسێنەر، چەوت□زیانی خۆی بەرەو کۆتایی دەگرێتە بەر، ئەوە بێگومان تەنراو بە ئەندێشەی دەستپێکردنەوەیەکی نوێی ئەبەدی لەنێو ڕابواردنی نەبڕاوەدا.

مەسەلەکە لای وێناکەرەوانی بەدنیازی حیکایەتەکان کە وەک چالاکوان کارا د□ب□ن، جیاوازە، جا گەرچی گەرەکە بیدرکێنین، کە دەشێت پەیوەند بە خۆویستییانەوە هاوشێوەیی لەتەک ئەوەی باشنیازاندا هەبێت، هاوکات ئەوەش دەشێت کە ئەوان لە ڕەوتی خوێندنەوەی تێکستەکاندا زۆر لایەنی ناڕاست و ناماقوڵی ئایینەکەیان ئاشکرا بکەن، وەلێ ئەوانە پشتگوێ بخەن و تەنیا پێشتری بەو بەڵێن و حیکایەتانە بدەن کە ڕەوایەتی بە بەدیهێنانی ئەمدنیایی حەز و ئارەزووەکان دەدەن. لەم ڕوانگەیەوە بەدنیازانی چالاکبوو ئاگامەندانە درۆ دەکەن، دەه□ن□وە و حیکایەتە هۆنراوەکان بۆ لایەنگرانیان یان خەڵک دەگێڕنەوە، لەم کردارەشدا هاوکات خواستی نواندنی دەسەڵات بۆ ئەوان خۆیان ڕێژەییانە بەدیدێت. وەستان لەسەر مینبەری گۆتاردان، دانیشتنی مەبەستمەندانە بەرانبەر کامێرای

قیدیەگر بە مەبەستی پەخشکردن، دەسەڵاتێکی چێژبەخشە، چێژتنیشی چێژی پێشبینیکراو، کەواتە هێشتا کردەکییانە نەچێژراو، دەوروژێنێت و ئەوانیش چۆ بۆ بردنی خۆیان بۆ ئەودنیا دەیچێژنەوە و چۆ لە ئەمدنیادا کردەییانە کێششی بۆ دەکەن. ئەم دەسەڵاتە بە ئەوان ئاستێکی لەبەربوونی پێکدەهێنێت کە گەرەکی پاراستنە، بۆیە هاوکات لایەنگرانیان تا بشێت چێتر لە دەوری خۆیان کۆدەکەنەوە، تەنانەت گەلەکۆمەکەی سیاسی زیتدەکەنەوە، تا بە گرووپ نەک تەنیا دەسەڵاتیان بپارێزن، بەڵکو هەروەها بەهێزتر بکەن: پارەی زۆرتر، خانووی غەربی، ژنی دی، جار نا جاریش دوای وانەبێژی بە کیژان و ژنان دەرفەتیان بۆ دەخسێت دەست بە لەشی ئەم یان ئەویاندا بهێنن و ڕەنگە لەوەش زیاتر.
پرسیاری باشنیازی و بەدنیازی کە کرانەوە و داخستنی کەسێکی لە خۆ دەگرێت، دەمانبات بۆ پرسیاری دیکە. ئایا هۆی چییە کەسێک کە گۆیا ئیمانی بە کۆسمۆلۆگییەکی تایبەت هێناوە، ڕێ نادان لە لایەن ڕێنیسانسی ئیتالییەوە بەو پرسیار ببزوێنرێت؟ ئاخر لەم ڕێنیسانسەدا ئیدەی چەند تەبەقەیەکی ئاسمان هەڵدەشێنرێتەوە و گەردوونێکی / فەزایەکی بەدوایەکی (مالانیهایە) ڕادەگەیەنرێت. لە بنەڕەتدا ئەم گەردووندیدییە، هەروەها تیۆریی ڕێلەتیڤیتیی ئاینشتاین، پێگەی مرۆڤ لەنێو جیهاندا دەگۆڕن، چونکە یەکەمیان مرۆڤ دەبات بۆ نێو ئاڕاستەی سێیەم، واتا بۆ نێو قووڵیی بەدوایەکی بێپایە هەردوو ئاڕاستەی پانی و درێژییەوە کە هەردووکیان لەتەک خۆیدا بۆ نێو بەدوایەکێتی دەبات، ئەوی دووەمیان دەیبات ڕووەو ئاڕاستەی چوارەم کە ئاینشتاین وەک "کات" دەیداتە پاڵ ئەو فەزا / ڕاومە سێئاڕاستییەی ئێمە لە ژیانی ڕۆژانەدا دەرکی دەکەین. لەبەرەوە ئیدی مرۆڤ ناچار دەبێت بە شێوەیەکی دی قورئان بخوێنێتەوە و بیخاتە ژێر پرسیارەوە، بەڵام تەنانەت پرسیار و وەڵامەکەی پوشکین بەهەند وەربگرێت: "قورئان؟ چ کۆسمۆلۆگییەکەی خراپە! چ پۆیێزییەکی مەزنە!". بەگومان ڕاستە ئێمە لەم پەیوەندییەدا لای بەدنیازانین نەک باشنیازانی ناشارەزا، ئێمە لای ئەحمەد ئەلقوباچییەک نین، لای دەروێش سەفییەکەی ئەحمەد موختار جاف نین کە لە "جیهانی ناموتەناهی" دەدوێت، بەڵکو لای پەرچەکردارنوێنانی تەقیوی سەردەمین کە لەتاو بێتوانییان بە ژیانی کراوەی پێخۆشەویشتی، سۆسیال و فرەلایەنی، بەدەوییە گوواوییەکانی بیابانی حیجاز دەکەن بە نموونەی ژیانی سەردەمی. مەسەلەکە ئاگایی فراوانی جیهان نییە، بەڵکو تەسککردنەوەی مەبەستەمەندانەی جیهانە، بەمەش بەریتییە لە تەسککردنەوەی سەرجەم ژیان لەنێو جیهانێکی یەکجار بچووکدا بە خاتری سەرکزییەکی داماو لەژێر دەسەڵاتی ترسنۆکترین پیاواندا.

بێگومان نالەبار یان نەشیاو نییە هەر لەم پەیوەندییەدا پێشبینیی مێژوویی بکەین – بەگوێرەی سروشتی ئارەبە بەدەوییەکانی بیابان. لە سروشتی ئەوانەوە بڕوانینە، دەبێت ببێژین کە بڕواهێنان و نوورانیبوونی کتوپڕ لە دوێنێوە بۆ ئەمڕۆ نەشیاوە، چونکە بە ئەقڵەدا ناچێت کە هێندە ئاسان هۆش و دەروونی بەدەوییەکی بەرژەوەندگەرای ماددی هەڵبگیرێت (نەفی بکرێت) بۆ ئاستی ئیماندارێکی نوورانی، وەلێ ئەوە بە ئەقڵەدا دەچێت، کە بەدەوییەکان زۆر ئاسان بە گفتی تاڵانی و گرتنی سەبایا و غولام بۆ شەڕ جۆشدرابن. ئاخر ئەمیان بە سروشتی ئەوان دەگونجێت. وشە و هێنینەوەی زارەکییانە ناتوانێت، تا ئەمڕۆ نەیتوانیوە، ببێت بە وەرگێڕی ژیانی کردەکییانەی ئارەبە بەدەوییەکان – ئەوانەی دوێنێی ئاوەڵەدراوەی ئیدیالیزەکراو، هەروەها ئەوانەی ئەمڕۆ کە لە نزیکەوە شیاوی ئەزموونکردنن. ئەوان دەبێت کاتی خۆی پێکەنینیان بە گفتی ڕابواردنی ئەبەدی لەتەک حۆرییاندا لە ئەودنیا هاتبێت، تەنانەت لەنێو خۆیاندا کردبێتیان بە نوکتە، چونکە هەردەم بە ئەوە لەسەرپێ بوون کە هەر حەزێکی شیاویان لە جیهاندا بەدیبهێنن، هەر ئەمەش بووە کە ئەوانی بە وەرانکردنی کولتوورەکانی دی بزواندووە. ئەوان ئەمڕۆش هاوشێوەی هەزار و دووسەد، سێسەد یان چوارسەد ساڵ لەمەوبەر ئەدگاری ماددەگەرایی خۆیان لەدەست نەداوە. زار دەتوانێت بە وشە ئیدیالیزەیان بکات، وەلێ درۆ دەکات، چونکە سنووری زەینی تێپەڕاندووە. بەم شێوەیە بە نموونە چالاکوانانی ئایینیی نەوەر و دەروونخۆش لەنێو کوردانی ئێراقدا درۆزنانە حیکایەتی ئەوتۆ دەگێڕنەوە کە زەینی سەلیمی مرۆڤی سووڕدەهێنن، بەڵێ پێکەنین دەهێننە گەڕی یان مرۆڤ تەنانەت بەزی لەیان دەبێتەوە – هێنینەوەکانیان ئەوەندە مەهزەلەیین یان قێزەوەنن: دەستەکانی پەیامهێنەکەیان لە شەڕێکدا دەبێت بە کانیی ئاو و تینوێتیی چەندین هەزار جەنگاوەری نێو بیابان دەشکێنێت!! دۆزەخ لە هاویندا هەناسەی خۆی بە مرۆڤانی هێندەک ناوچە (نەک سەرجەم جیهان!!) دەردەخات و دەیان پڕووکێنێت!! ڕاگرتنی جنەکە لە ماڵەوە بەگوێرەی ئایینی پیرۆز جائیز نییە!! لە بنەڕەتدا لە بەشەرمانی وەک ئەم دەروونخۆشانە هەموو شتەک دەوەشێتەوە (و وەشاوەتەوە)، لە درەی هەڵبەستراوەوە تا دەگات بە کوشتن و جینۆساید. لێرەشەوە ئیدی ڕوونتر ئاشکرا دەبێت کە بۆچی ئەوان بە نەڕێنەیی و هێنینەوەی درۆزنیانە تەریق نابنەوە. شەرم نایانگرێت. ئەوان (لە ڕووی پۆزەتیڤەوە) بەهۆی نامۆبوونیانەوە لە خۆیان و ژیان، ئەوان (لە ڕووی نەگەتیڤەوە) بەهۆی بینینی بەرژەوەندگەرای سەرجەم ژیان و پێکەوەیی مرۆڤانەوە، نازانن تەریقبوونەوە چییە، کە ڕەوشێکی

مرۆڤیانەی گەلێک دروستە و بەوەش مایەی گەشەینی مرۆڤە. ئاخر ئەوان وەک نامۆبووی دەسەڵاتگەرا لای خۆیان نین، بەڵکو هەردەم ڕوویان لە دەرەوەیە: چاویان لەسەر ئەو کیژانەیە کە خۆیان مۆدێرن دەپۆشن و حەز بە هەڤاڵەتیی کوڕان دەکەن؛ ئەوان وەک تەنراو بە دەپل-مۆراڵ شەیدای کیژانی هاوشێوەی کچە مۆدێلەکانن، خەونیان پێوە دەبینن، وەلێ دەرەکییانە بە سەندنی ڕەزامەندیی هاوبەوایانیان هێرش دەبەنە سەریان؛ ئەوان لە پەیوەندیی خۆشەویستیی کراوەی نێوان کوڕان و کیژان دەترسن، چونکە خۆیان بوێریان بە پەیوەندیی بەو چەشنە نییە، هەر ئەو نەوەرییەش کێشەی پەیداون و وەریچەرخاندوون بە لای حیکایەتە ئایینییەکان؛ ئەوان لە گەنجان و پیاوان (هەروەها ژنان) دەڕوانن کە بەچێژەوە و بە ئاشکرا تەنانەت لەنێو سروشتدا مەی دەنۆشن، ئەوەش بەسە بە ئەوەی کۆتایی جیهان ڕابگەیەنن! لەکوێ ناسکێتییەکی ژیان یان پەیوەندیی نێومرۆڤیانەی سۆسیال خویا ببێت، ئەوان ڕادەچڵەکێن، بەرەو ناخی نەوەری خۆیان دەشکێنرێنەوە، وەلێ وەک دامای کەڵەداو توانستی ژیانی ئەوهایان نییە، بۆیە بەپەلە ڕوو لە دەرەوە دەکەنەوە و کەمی دەروونی نەخۆشیان دەڕێژن، ئاخر ئەوان دەستوێژەکی زۆر تایبەتی نواندنی دەسەڵاتیان ئاشکراکردووە کە دەرفەتی شێوە ژیانێکی شارراوەی پشتپەردەئاسایان بۆ دەڕەخسێنێت: ئەوان تا بەیان بکرێت کەسانی دیکەی لە ژیان ترساو لە دەوری خۆیان کۆدەکەنەوە، تا بکرێت هەوڵ دەدەن ببن بە وانەبێژی کیژان و ژنان، ئەوە بەشکم لەملاولاوە دەستێکیان بۆ بەرن، بەشکم هەلێک بڕەخسێنن و سواریان بن، کە بێگومان یەکسەر دوای دامرکانەوەی کاتێکیی ئارەزوویان ترس بەرۆکیان دەگرێت: “چێتیو لای خۆشەویسترین هەڤاڵەیشت باسی نەکەیت! بە خودا حەیات دەبەم!”.
ئەمە بەگشتی دژەتەوەری ئەو پیاوانەی ئایینە کە بە شادییەوە مەیان دەنۆشی و ئەمەش دەینۆشن، کوڕان و کچانیان مۆدێرن خۆیان دەپۆشی و دەپۆشن، هەروەها پێڵاوەکانی منداڵێکی کوردیان بە هەموو سەحابە بەدەوییە ئیدیالیزەکراوەکانی بیابان نەداوە و نادەن.
پێناچێت پیاوە ترسنۆکەکان بە مەرامیان بگەن. دژبەری و دژبەژییەکانی سەرجەم گەلان و وڵاتانی ئیسلامی بە چەشنێک پەرەیان سەندووە، هەروەها ئاگایی ئازادی، یان هیچ نەبێت ئاگایی کەم یان زۆر سەربەخۆیی کەسی بە چەشنێک شکۆفەی کردووە، ئەوجا دەسەڵاتگەرایانی سوننەتی بە چەشنێک بەیان لەسەرپێن، کە ئیدی ئەوها دەنوێنێت درێزنانی چەکاوەشێن گەڕێیان ڕوو لە لێژی بێت؛ لەنێو کوردانیشدا نەک تەنیا کوڕان و پیاوان، بەڵکو تەنانەت کیژان و ژنان زۆر تایبەت هەڵکەوتوون، دیاریان-داوە و بە چەک دەستیان لەدەوەشێنن؛ ئەحمەد ئەلقوبانچی تەنانەت پەیامهێنی، تەنانەت سزای

دۆزەخ و پاداشتی بەهەشت دەخاتە ژێر پرسیارەوە، بەڵێ تەنانەت بەئاشکرا لەنێو لایەنگرانیدا یەخەی ئەلڵا دەگرێت و ڤیدیۆکانی بۆ سەرجەم جیهانی ئیسلامی پەخش دەکات؛ لە کایەی دەسەڵاتدا شازادە هەیەپارێزەکەی سعودییە شەپازل□یەکی ڕەوانیانەی لە “سەرجەم” مەلاکانی وڵاتی□ک□ی وەشاند کە دەشێت هێمایانە وێنابکرێت وەک شەپازل□ لە سەرجەم پیاوانی ئایینیی وڵاتانی دیکەش. ئەمانە پێکڕا لە لایەنی خۆیانەوە پێشانی دەدەن کە بۆچی ڕۆژ بە ڕۆژ حیکایەتەکانی درۆزنان بێواتاتر دەبن، پووچەڵتر دەبن، قێزەوەنتر دەبن. ئەوان خزاونەتە نێو دوا هەلەکەسەمای پاراستنی دەسەڵاتیانەوە.

وەڵام بۆ دەرسیم دیبەگەیی سەبارەت بە ڕەخنە و تێبینییەکانی لە وتارەکەم “کە تاوانبار نەزار خەزرەجی لە دانیمارک بوو”

شاخەوان شۆڕش

بەڕێز کاک دەرسیم دیبەگەیی لە نووسێنێکدا (لە کۆتاییدا دامناوە) کە لە لاپەڕەی فەیسبووکەکەیدا دایناوە وەکو وەڵامێک بۆ وتارەکەی من سەبارەت بە تاوانبار نەزار خەزرەجی ئاماژەی بە ١١ خاڵ داوە. کاک دەرسیم هەندێ زانیاری بە ناڕاست دەزانێت و هەندێ زانیاریش کە لە وتارەکەی مندا نین دایناون، هەروەها سەرسوڕمانی خۆی لە هەندێ خاڵدا دەخاتەڕوو. پێموایە ئاساییە ئەو لەهەندێ خاڵدا ڕای دیکەی جیاوازی هەیە، هەندێ هەڵەی لاوەکی تێبینی کردووە و هەندێ زانیاری و وردەکاری زیاتری ئاماژە پێداوە، دەستیخۆش بێت و جێگەی سوپاسە. دیارە من ئەرێنیانە ئاماژەم بە چاڵاکیەکانی کۆمیتە و ئەندامانی کردووە، وەکو ئەوسا کاری گرنگ و باشیان ئەنجام دا، ئەوەش ڕاستییە. لەبەر گرنگی با□ت□ک□ ک□ با□ت□کی دەکومێنتارییە

بەپێویستم زانی خاڵ بە خاڵی تێبینی و ڕەخنەکان بەسەر بکەمەوە.

ئەو وتارەی من نووسیوومە بۆ زیاتر بەدۆکومێنتکردن و بەرچاوڕوونی زیاترە سەبارەت بە کەیسەکەی نەزار خەزرەجی کە لە دانیمارک بوو. دیارە من بەکورتی بەڵام بە پێی سەرچاوە دانیمارکییەکان بەسەر بابەتەکاندا تێپەڕیووم و ئاماژەم بە ڕووداوەکان کردووە، نە گوزارشتی هەموو ڕووداو و چالاکی و دۆکومێنتەکانم کردووە، نە ئاماژەشم بە هەموو سەرچاوەکان کردووە، ئەوەشم لە وتارەکەدا نووسیووە. چونکە دەکرێ ئەم بابەتە بەسەدان لاپەڕەی لەسەر بنووسرێت.
گرنگە بگوترێت کە دەکرێ سەرچاوە هەڵەی تێدا هەبێت، وە بەدۆکومێنتکردن هەوڵێکە بە پێی هەندێ بەڵگە هەوڵی سەڵماندنی ڕووداوێک دەدات، ئەوەش واتای تەواوەتی نادات و واتای ئەوە نییە کەوا سەد لە سەد ئامانجی پێکابێت، دەکرێ زانیاری گرنگ هەبێت لە دۆکومێنتەکانی بەردەستدا نەبن. لای من گرنگە نووسین ئاراستەیەکی راستگۆیانەی هەبێت و پشت بە بەڵگە یا سەرچاوە ببەستێت، تاکو بەڵگە و سەرچاوە زۆتر و باوەڕپێکراوتربن بابەت دەوڵەمەتر و بەهێزتر دەکەن. ئەگەر من لە نووسینێکدا هەڵەیەکم کردبێت، بێگومان وەکو ئاوخواردنەوە دانی پێدادەنێم و ڕاستی دەکەمەوە. سوپاسی هەر کەسێکیش دەکەم کە لە هەڵە و کەمووکوڕیی بابەتیانە ئاگادارم بکاتەوە. چونکە مەبەست ڕاستی و دروستیی گەیاندنە. دیارە هەڵەش لەنووسیندا جۆری هەیە، زانیاری لاوەکی و گرنگ یا یەکلاکەرەوە هەن، کە هەڵەکردن بە پێی گرنگی زانیارییەکە دەگۆڕێت. ئەو هەڵانەی کە بە ناوەڕۆکی خودی بابەتەکە دەرئەنجامیان نییە هەڵەی لاوەکین و هیچ لە دەرئەنجام ناگۆڕن، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا پێویستە چاکبکرێنەوە.

سەبارە بە ڕەخنە و تێبینییەکان: سەرەتا ناونیشانی نووسینەکەی هەڵەیە چونکە من هیچم بەتایبەت بۆ دەرسیم دیبەگەیی نەنووسیووە تاکو ئەو وەڵامی من بداتەوە. دەیتوانی لە جیاتی وەڵام بۆنمونە بنووسێت ڕەخنە و تێبینی.

خاڵی یەکەم: لە وتارەکەمدا هاتووە “لە مانگی مارسی ساڵی ١٩٩٦ دا لەهەوڵیکدا ڕادەکات و دێتە کوردستانی ژێر دەسەڵاتی بەرەی زەردی ژێر فەرمانڕەوایی پارتی دیموکراتی کوردستان. لەوێ ماوەتەوە و سەردانی ئەملاوئەولای کردووە. دوایی لە ڕێگەی زاخۆوە ڕەوانەی تورکیا دەکرێت و پاشان دەچێتە عەمان پایەتەختی وڵاتی ئوردن”. ڕێککەوتی وردی هاتن و چوونەکەیم نەنووسیووە، چونکە لە سەرچاوەکاندا نەکەوتە بەرچاوم و نەشم ویستییە زیاتری لە

بکەمەوە، ئەوەی لە یەکێک لە نووسراوەکان کەوتە بەرچاوم نامەکەی “جمعیة الحقوقیون العراقیین” بوو کە ئاماژە بەمانەوەی ئەو لە کوردستان بۆ ماوەی سێ مانگ دەکەن، ئەوان پێشتر تەلەفۆنیان بۆ خەزرەجی کردووە و پەیوەندیان لەگەڵیدا هەبووە، واپێدەچێت ئەو زانیارییەیان لە خۆی وەرگرتبێت. بۆیە پێموابووە کە وەکو لە نامەکەدا هاتووە ئەگەر لەوێ مابێتەوە بێگومان سەردانی ئەملاوئەولاشی کردووە، ئەو پەیوەندی نزیکی لەگەڵ جەلال تاڵەبانی و مەسعود بارزانی و ڕەنگە بەرپرسانی دیکەش هەبووە. هەروەها لای من گرنگ بووە لە چ مانگ و ساڵێکدا هاتووە و بۆ کوێدا دەرچووە، کە بەڵگەی کۆنکریتیم نەبێت لە خۆمەوە ناتوانم هیچی زیاتر بنووسم. دەرسیم دیبەگەیی دەڵێ ئەو باوەڕناکات سەردانی کەسی کردبێت و ناکرێ لەماوەی “سێ شەودا” جگە لە بەرپرسانی پارتی کەسی دی دیتبێت. کاک دەرسیم باوەڕی بە گوتنەکانی خەزرەجی کە بۆ بەڕێوەبەری پەنابەرانی دانیمارکی نووسیوە دەکات، کە دەکرێ ڕاست نەبێت و ئەو لە پێناوی سەرکەوتنی کەیسی پەنابەرییەکەی ئەوهای نووسیوە. لای خەزرەجی گرنگ بووە بۆ مسۆگەرکردنی مافی پەنابەرییەکەی کەیسێک هەڵبەستێت و ئەوە بنووسێت کە بەخۆی پێی گونجاو بووە. من پێموایە ئەو زانیارییەی کە خەزرەجی داویەتییە “جمعیة الحقوقیون العراقیین” زیاتر جێگەی بڕوایە لەوەی خەزرەجی خۆی بۆ کەیسی پەنابەرییەکەی نووسیتی. واپێدەچێت دەرسیم زیاتر بڕوای بەو زانیارییە هەیە کە خەزرەجی بۆ کەیسی پەنابەرییەکەی نووسیتی، کە من بەڕاستی نازانم.

خاڵی دووەم: سەبارەت بە پلانی برج البابل، دەنووسێت ژمارەی لاپەرەکان ١١٢ نییە ٤٢ لاپەڕەیە و ناکرێت هەڵەی نووسین بێت. هەروەها دەنووسێت “لە هیچ لاپەڕەیەکدا پلانی چۆنیەتی ڕاکێشانی ئەفسەرانی دژە ڕژێمی تێدا نییە بۆ ئامادەکردنیان بۆ کودەتایەک”. بەپێی ئەوەی دەرسیم نووسیتی ئەو هەموو لاپەڕەکانی ئەو پلانەی خوێندۆتەوە بۆیە دڵنیایە لەوەی لەهیچ لاپەڕەیەکدا خەزرەجی باسی ئەوەی نەکردووە. من وەکو دەرسیم ئەو ١١٢ لاپەڕەیەم نەخوێندۆتەوە و ئەو دەکومێنتەشم نەدیوە. من ئەوەم نووسیوە کە سەرچاوە دانیمارکییەکە نووسیتی، لەلایەن خۆمەوە هیچم کەم یا زیاد نەکردووە. لەوێ ئاماژە بە ٤٢ لاپەڕە دەکرێت و هەروەها بەپێی سەرچاوەکە و سەرچاوەی دیکەش ئەوە پلانی بووە. کۆمەڵەی وتار و هەواڵی ڕۆژنامەکانم لابووە و سوودم لەوان وەرگرتوون. دەکرێ ئەو سەرچاوەیەی من سوودم لێوەرگرتووە هەڵەی تێدا هەبێت. هەروەها ئاسایە دەرسیم دیبەگەیی ئاگاداری هەموو بڵاوکراوە و زانیارییەک

نەبێت.

خاڵی سێیەم: دەنووسێت "نزار خەزرەجی لە بەرنامەی (وفي رواية أخرى)ی کەناڵی (ئەلعەرەبی)دا باسی ئەوە ناکات کە جەلال تاڵەبانی بانگهێشتی بەریتانیای کردبێت و بۆ ماوەی هەفتەیەک لای مام جەلال و فوئاد مەعسوم مابێتەوە، یان لەسەر بانگهێشتی مەسعود بارزانی سێ ڕۆژیش لای هۆشیار زێباری مابێتەوە، دەشڵێ لە بەشەکانی تر باسی کردبێت بەڵام بەشەکانی ترم بەتەواوی گوێ لێ نەگرتووە، خۆزگە شاخەوان بە دروستی و ڕێک ئاماژەی بە سەرچاوەکە دەکرد". ئەوەی من نووسیتم بەپێی چاوپێکەوتنێکی ئەوە لەگەڵ کەناڵی العربی، ئاماژەم بە ناونیشانی چاوپێکەوتنەکە نەکردووە، چونکە من تەنها ئەو کلیپە ڤیدیۆیەم بەدەست کەوتووە و کلیپەکەش ناونیشان و کاتی لەسەر نییە. بەڵام ئەوە قسەی خودی خەزرەجییە و خۆی لە دیمانەکەدا وادەڵێت، لە چ دیدارێکدا بووە و کەی بووە نەنووسراوە، پێمەوایە لە چاوپێکەوتنەکانی کە بڵاوکراونەتەوە دەکرێ بدۆزرێتەوە.

خاڵی چوارەم: دەنووسێت "هۆکاری پێنەدانی مافی پەنابەری بە نزار خەزرەجی کە گوایە تەنیا لەبەرئەوەی سەرۆکی ئەرکانی سوپا بووەو گومانی بەشداری کردنی تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی لێبکرێت لە ساڵی (1988)دا لە باشووری کوردستان، ڕاست نییە، بەڵکو ڕاستییەکەی ئەوەیە کە لە سەرەتادا خۆی باسی ڕۆڵی سەرکردایەتی کردنی خۆی لە شاڵاوەکانی ئەنفال بۆ پۆلیس کردووە بۆیە ئەوان ئەو بەچوونەیان لا دروست بووە کە ئەو تۆمەتبارە و دەستی هەیە لە کۆمەڵکوژکردنی کورد لە کوردستان". سەرەتا ئەوەی من نووسیتم لە سەرچاوەیەکی دانیمارکی وەرگیراوە، ئەو سەرچاوەیەی من سوودم لێوەرگرتیە نەینووسیووە لەبەرئەوە مافی پەنابەری ڕەتکراوەتەوە چونکە تۆمەتبارە و دەستی هەیە لە کۆمەڵکوژکردنی کورد. پێموایە ئەوەی سەرچاوەکە نووسیتی گونجاوە. لە خاڵی نۆیەم زیاتر لەسەر ئەو بابەتە هەیە، بۆیە لێرە زیاتری لەسەر ناڕۆم.

خاڵی پێنجەم: کاک دەرسیم بەکورتی دەنووسێت "میدیای دانیمارک لەڕێگەی کوردەکانی خوێندگەی فێربوونی زمانی دانیمارکی لە شارۆچکەی سلەیلسە بۆیان ئاشکرابوو. کوردەکان بەیەکەوە داوا لە خوێندگەکە دەکەن کە نایانەوێ لەگەڵ ئەو تاوانبارەدا بخوێنن. هەروەها فشار دەخەنە سەر شارەوانی سوغە کە خەزرەجی و خانەوادەکەی لەو شارە دەرکەن، ئەوە بووەهۆی ئەوەی کە شارەوانی سوغە پۆلیس و میدیای دانیمارکی لە ئاگاداربکەنەوە. ئەگینا میدیای دانیمارکی خۆیان هۆکاری دۆزینەوەی خەزرەجی نەبووینە.

من ئاماژەم بە چۆنیەتی ئاشکرابوونی خەزرەجی بە میدیای دانیمارکی نەکردییە و هیچم لەسەر نەنووسیووە، چونکە لەو سەرچاوانەی لای من هەن وردەکاری چۆنیەتی ئاشکرابوونەکەیم نەکەوتۆتە بەرچاو و نەیان نووسیووە چۆن بووە، ئەگەر هەبووایە بەکورتی ئاماژەم بۆ دەکرد. بەڵام بێگومان ئاشکرابوونی بۆ خەڵکی دانیمارک لە ڕێگەی میدیای دانیمارکییەوە بوو و لەو ڕۆژەی ڕۆژنامەکان هەواڵەکەیان بڵاوکردەوە کەیسەکە لە ئاستی دانیمارک و دەرەوەدا تەقیەوە. لە وتارەکەمدا بەکورتی نووسیتم “لە ٣٠ سەپتەمبەری ٢٠٠١ دا میدیای دانیمارکی لە بوونی فەرماندەیەکی پلە باڵای سەربە سوپای ئێراق لە دانیمارک ئاگادار دەبنەوە و بەشوێنی ژیانی دەزانن”. ئەوەشم بەپێی فاکتی بڵاوکراوەی هەندێ سەرچاوە نووسیووە. هیچ هەڵەیەک لەوەدا نییە. بێگومان میدیای دانیمارکی دەبێ لە سەرچاوەیەکەوە بەوەیان زانیبێت، خۆ ئەوان غەیبیان نییە! ئەوجا کوردەکانی خوێندەگەی زمان بووە یا سەرچاوەی دیکە لام ڕوون نییە، چونکە وردەکاری ئەوەم نەکەوتۆتە بەرچاو.

خاڵی شەشەم: کاک دەرسیم دەنووسێت نەک چەند هەفتەیەک، بەڵکو ڕێک لە کاتژمێری (1)ی نیوەڕۆی ڕۆژی (04.02.2003)دا لەگەڵ ئەحمەد عەزیز تاڵب ئەندامی کۆمیتەی خستنەگەڕی هەوڵەکان بۆ دادگاییکردنی تۆمەتبار نزار خەزرەجی، لەگەڵ کارمەندێکی داواکاری گشتی بەناوی کاستن سەنەگەرد دانیشتین و بە ناوبراوم گوت: پێمان وایە لەم نزیکانە نازار خەزرەجی لە دانمارک ڕادەکات، گەر ئەوە لە ڕێگەی پۆلیسەوە هەوڵ نەدەن چاودێری پۆلیسی لەسەر توندتر بکەن. بۆیە ئاگادارت دەکەینەوە تاوەکو تۆش ئەو داواکارییەی ئێمە بگەینیتە بیرگیتە ڤێستبەرگ … وە دەنووسێت “کاستن نا بە ئاگادارکردنەوەکە و داواکەی ئێمەی بە بیرگیتە ڤێستبەرگ گەیاندبێت”.
من نووسیتم “بەپێی بیرۆی هەواڵەکان ڕیتزاو Ritzau چەند هەفتەیەک بەر لە ڕاکردنەکەی خەزرەجی، پارێزەری دەوڵەت لە ئەگەری ڕاکردنی خەزرەجی ئاگادار دەکرێتەوە، بەڵام ئەوە نابێتە هۆی توندکردنی چاودێری لەسەر ماڵەکەی خەزرەجیدا”. بۆ بیرخستنەوە خەزرەجی لە ١٧/٣/٢٠٠٣دا بزربوونی ڕاگەیەندرا. من زانیارییەکەم لەسەرچاوەیەکی باوەڕپێکراوی هەواڵ وەرگرتووە و ئاماژەم بۆ کردووە. هیچ هەڵەیەک لەوەدا نابینم. ئەگەر کاستن داواکەی ئەوانی پشتگوێ خستبێت و داواکاری گشتی ئاگادارنەکردبێتەوە، ئەوا وادیارە لەلایەنی دیکەوە هەمان نیگەرانی پێگەیەندراوە بۆیە لەم مەترسیە ئاگاداربوون. واتە پارێزەری دەوڵەت/داواکاری گشتی ئاگادارکراوەتەوە. کە کۆمیتە نزیکەی مانگونیوێک زووتر هەوڵیانداوە کاربەدەستان لەم مەترسیە

ئاگادارکەنەوە، دەستیان خۆشبێت بێگومان کارێکی باشیان کردووە و وردەکاری و زانیاریەکی زیاترە و هەواڵەکانی کۆمیتەکە دەسەڵمێنێت.

خاڵی حەوتەم: کاک دەرسیم وردەکاریی بەر لە دروستبوونی کۆمیتەکە باس دەکات و ئاماژە بە هەوڵی خۆی و هەندێ لەهاوڕێیانی دەدات کەوا چۆن دوای کۆڕەکەی د. مەحمود لە ٢٠ی مانگ و دواتر ئەوەی مەلا بەختیار لە ٢٧ی مانگ و هەوڵی دامەزراندنی کۆمیتەیەک بە کەیسەکە دەکات. من لە نووسینەکەمدا بەپێویستم نەزانیووە و نەموویستووە لەم وردەکاریانە بپێچمەوە. وەکو لە واترەکەدا هاتووە نووسیتم “بەپێی ئەو ئەرشیفەی لای نەوزاد مارفە لە کۆبوونەوەیەکدا هەندێ لە کوردەکانی دانیمارک بە بەشداری ١٤ کەس لە ڕۆژی ٢٨/١٠/ ٢٠٠١ دا “کۆمیتەی خستنەگەڕی هەوڵەکان بە دادگاییکردنی تاوانبار نەزار خەزرەجی – دانیمارک” دامەزرا”. لای من گرنگ بووە ڕۆژی دامەزراندنی کۆمیتەکە بەکورتی ئاماژەی بە بکرێت.
کاک دەرسیم دەنووسێت” ئاسۆ کاکەیی هەرگیز سەرۆکی کۆمەڵەی کوردی ڤایلە نەبووە”. دیارە لە ڕاپۆرتی یەکەمی کۆبوونەوەکەدا نووسراوە “ئاسۆ کاکەیی کە نوێنەری کۆمەڵەی کوردیە لە شاری ڤایلە… بێگومان دەبووایە بنووسم “نوێنەر” لە جیاتی سەرۆکی کۆمەڵە. ڕاستە ئەوە هەڵەیەکە نەمدیووە، ئەگینا چاکم دەکردەوە. سوپاس بۆ تێبینیەکەی کاک دەرسیم… پاشان دەنووسێت “فەهمی مەجید و کرمانج شەوکەت لە تەلەفزیۆن دەردەچوون و لەگەڵ ڕۆژنامەکان چاوپێکەوتنیان دەکرد سەبارەت بە ڕەوشی دادگاییکردنی خەزرەجی، فەهمی مەجید تەنانەت زۆر جار وتاریشی لە ڕۆژنامە دانمارکییەکان دەنووسی”… ڕاستە ئەوسا چاوپێکەوتن لەگەڵ هەندێ لە کوردەکانی دانیمارک کراوە و بابەتی تاوانەکانی ڕژێمی بەعس و کێشەی کورد باسیانکراوە. جگەلەوە وتار و شیکاری ژورنالیستە دانیمارکییەکانیش زۆر بوون. من نەمویستووە ئاماژە بە چاوپێکەوتنەکان بکەم تەنها ئاماژەم بە کۆی چالاکیەکانی کۆمیتەکە کردووە. ئەگەر ئەوان وتاریشیان نووسیووە جێگەی دەستخۆشیە، کەمن لە ڕاستیدا نەمدیوون. هەروەها من نەچوومە ناو وردەکاریەکانی چۆنیەتی چالاکبوون و سستی ئەندامانی کۆمیتەکە.
پاشان دەنووسێت “دەزانم دواتر گۆران هەڵەبجەیی و بە درەنگەوەش شاخەوان شەڕەش هاتنە ناو کۆمیتەکە بە شوێن گرتنەوەی ئەو چوار کەسەی کە وازیان هێنابوو، بەڵام مێژووی هاتنی ئەوانم بەردەست نییە، خۆزگە شاخەوان خۆی دەینووسی”. وەکو لە وتارەکەشدا نووسیتم من لە سەرەتای دروستبوونی کۆمیتەکە لەگەڵدا نەبووم و دواتر بوومە ئەندام کە وای بۆدەچم لە مانگی ١١ یا ١٢ بوو بوومە ئەندام، کاتەکەم لایخەم نەنووسیووە و بۆیە تەواو لەبیرم نییە و نازانم ڕێک

کەی بوو. کاک گۆران هەڵەبجەیی پێشی من ببووە ئەندام و چالاکیش بوو. من ئەوسا لەشاری ئەدینسا دەمخوێند. لە خۆپیشاندانی ٤ی ئۆکتۆبەری ٢٠٠١ لە کۆپنهاگن و بەردەم پەرلەمان بەشدار بووم و ئاگاداری کێشەکەی دکتۆر مەحمود و مەلا بەختیار بووم، بەڵام لەبەر بێکاتی نەمتوانی بۆ کۆڕەکان بچمە کۆپنهاگن. لەبیرمە ئەوسا بەتەلەفۆن لەگەڵ کاک نەوزاد مارف باس لەوە کرا کەوا د. مەحمود بانگ کراوە. کە بوومە ئەندامیش لە کۆمیتەکەدا لەڕاستیدا نەمدەزانی کێن ئەندامانی کۆمیتەکە، کاک نەوزاد مارف و کاک ئەحمەد عەزیز و کاک گۆران هەڵەبجەیی و یەک دوو هاوڕێی ترم لە چەند کۆبوونەوەیەکدا بینی. باسی ئەوەش لەگەڵ من نەکرا کەوا من وەکو ئەندامێکی نوێ شوێنی ئەوانە دەگرمەوە کە وازیان هێناوە. ئەرکێکی تایبەتیش بە من نەسپێردرا. من کە بوومە ئەندام بۆ ئەوە بوو هاوکاری کۆمیتەکە لە نزیکەوە بەپێی توانام بکەم. ئەوان خۆیان زۆر کاری گرنگیان کردبوو و ئەنجام دابوو وەکو لە نووسینەکەمدا ئاماژەم بۆ کردووە. لەو چەند کۆبوونەوە کەمەی کە بەشداریم تێدا کرد کاک دەرسیم دیبەگەیی لەگەڵ نەبوو. لە ڕاستیدا ئەوسا نەشم دەزانی ئەو ئەندامی کۆمیتەیە.

خاڵی هەشتەم: کاک دەرسیم دەنووسێت “ئێغیک هەلد (Erik Hald)، سەرۆک یان بەڕێوەبەری پۆلیسی غینگستیذ (Ringsted) نەبوو، بەڵکو سیینە یوستیسن (Signe Justesen) بەڕێوەبەری پۆلیسی ئەو شارە بوو کە زۆر توند بوو بەرانبەر بە تاوانکاران و نزار خەزرەجی، ئیغیک هەلد پۆلیس یان ئەفسەری لێکۆڵینەوە بوو”.
ڕاستە ئێریک دال سەرۆکی پۆلیسی شارەکە نەبوو، بەهەڵە نووسراوە و لەپێداچوونەوەی وتارەکەدا زیاتر لێی وردنەبوومەتەوە. دیارە زۆرترینی نامەکان بۆ دوو کەسی سەر بە پۆلیسی شارەکە ناردراون یەکیان بەنی فردریکسن بوو و یەکیان ئێریک دال. سوپاس بۆ تێبینیەکە.
خاڵی نۆیەم: دەنووسێت “شاخەوان شەڕش نووسیویەتی: (دوای دروستکردنی کۆمیتەک بەناوی کۆمیتە و دەرسیم نامە بە سەرۆکی پۆلیسی شاری غینگستیذ لە ڕێکەوتی (28.01.2002) دەنێرێت و تیایدا چۆنیەتی بەشداریی تاوانبار نزار خەزرەجی لە تاوانی گەلکوژی ئەنفالدا لە چەند خاڵێکدا ئاماژەیان بۆ دەکرێت). خۆم لەوە تێناگەم کە شاخەوان شەڕش، بۆ ئاماژەی بەو نامەیەی من داوە کە لە ڕۆژی ئاماژە پێکراو بە بەڕێوەبەری پۆلیسی غینگستیذم ناردبێ، خۆم ئەوە تاکە نامەی من نییە کە بۆ پۆلیس، یان دادگام ناردبێت”. وەڵام: هۆکەی ئەوەیە لام لاگرنگ بووە ئاماژە بەم نامەیە بکەم کە لەگەڵ ڕۆژی دامەزراندنی

کەمیتەکەدا ناردراوە. ئەوە یەکەم نامەی کەمیتەیە بۆ پۆلیس، دواتر دەیان نامەی دیکە ناردراوە بەڵام نەموویستووە ئاماژە بە هەموو نامەکان بکەم. من نووسیتم بە ناوی کەمیتە و دەرسیم نامە ناردراوە، چونکە ئەوەی لە سەرووی نامەکەدا تێبینی دەکرێت ناوی کەمیتەکە و دواتر ناوی سیانی دەرسیم لە دوای پیتی c/o هاتووە. (لە دانیمارک پیتی c/o بۆ ئەوە بەکاردێت ئەگەر یەکێک لەسەر ناونیشانی کەسێکیتر بژیت، لەژێر ناوی خانەخوێکە ئەو ناوەش لە دوای پیتی c/o دەنووسرێت، چونکە ئەویش لەو شوێنە دەژیت). نازانم لەبەرچی بەیەکەوە نووسراون، بەڵام زۆر لە نامەکان واناردراون. ئەگەر ناوی دەرسیم لە تەک ناوی کەمیتەکەدا نەنووسرابایە بێگومان تەنها ئاماژەم بە ناوی کەمیتەکە دەکرد. من وەکو دەکومێنتەکە چۆن بووە ئەوها ئاماژەم بۆ کردووە. کە ئەو بەر لە دروستبوونی کەمیتەکە وەکو کەس زۆر نامەی تایبەتی ناردووە دەستی خۆش بێت و کاری باشی کردووە، ئەو دەتوانێ لە کتیبەکەی خۆیدا هەموو وردەکارییەکان بنووسێت.

هەروەها دەرسیم دەنووسێت ” لە ڕۆژانی (29) و (30.09.2003)، تەلەفۆنم کردووە بۆ وەزارەتی داد، وەزارەتی ناوخۆ، بەڕێوەبەرێتی گشتیی پۆلیس و داواکاری گشتی (داواکاری وڵات)، ئەوانیش ڕێنماییان کردووم کە قسە لەگەڵ چەند لایەنێکی تری پۆلیس و دادوەری بکەم، لە ڕۆژی (02.10.2001)دا ژنێک لە وەزارەتی داد ڕێنمایی کردم کە قسە لەگەڵ هەنینگ فوذە (Henning Fode)ی سەرۆکی دادگای وڵات بکەم، هەروەها ژمارەی پۆلیسی غینستیذ و هەنینگ فوذە-ی دامێ. هەمان ڕۆژ قسەم کرد لەگەڵ هەنینگ فوذە، دوای گفتوگۆیەکی باش ڕێنمایی کردم کە سکاڵاکەم بنووسم و ژمارەی فاکسەکیشی دامێ تا سکاڵاکەیان بۆ فاکس بکەم. بۆ ڕۆژی دواتر (03.10.2001) سکاڵاکەم بە فاکس بۆی نارد، ڕۆژی پاشتریش (04.10.2001) هەندێک زانیاری ترم خستە سەر سکاڵاکە و وەکو تەواوکەری سکاڵای ڕۆژی پێشوو بۆیم نارد. ئەوانیش بە مێژووی (04.10.2001) نامەیەکیان بۆ ناردووم کە سکاڵاکانی ڕۆژانی ئاماژە پێکراو لە سەرەوەیان بەدەست گەیشتووە و دەست بە لێکۆڵینەوە دەکەن (کۆپی نامەکە لە خوارەوە دادەنێم). دوای چەند ڕۆژێک هەنینگ فوذە بە تەلەفۆن پێی ڕاگەیاندم کە سکاڵاکەی منیان بۆ پۆلیسی غینگستیذ ناردووە، کە ئەوان ئەرکی لێکۆڵینەوەیان لە دۆسیەی تۆمەتبار نزار خەزرەجی بە پۆلیسی ئەو شارە سپاردووە”.
دیارە من لە وتارەکەمدا ئاماژەم بەوە کردووە کەوا دەرسیم و کرمانج پێشی دروستبوونی کەمیتەکە سکاڵایان ناردووە، وەکو لە یەکەم ڕاپۆرتی کۆبوونەوەی کەمیتەکەدا ئەوها هاتووە. لە

ڕاپۆرتەکەدا ڕێککەوتی ناردنی سکاڵاکە نەنووسراوە. بەکورتی دەرسیم دیبەگەیی سکاڵاکەی بە فاکس بۆ داواکاری گشتی هێننیگ فۆدە لە ٣/١٠/٢٠٠١ دا ناردووە. وەڵامی لە ڕۆژی دواتر لە ڕێککەوتی ٤/١٠/٢٠٠١دا دراوەتەوە و پێیان ڕاگەیاندووە کە سکاڵاکەی ئەویان بۆ پۆلیسی شاری غینگ ستیز ناردووە بۆ لێکۆڵینەوە لەکەیسەکە وەکو ڕۆتینی هەر سکاڵایەک. هەروەها لەوێش ئاگاداری دەکەنەوە کە داواکاری گشتی دوێنێ واتە ٣ی مانگ داوای لە داواکاری گشتی بۆ هەرێمی شیلاند کردووە کە لێکۆڵینەوە لەکەیسەکەدا دەستپێبکەن. بێگومان سکاڵاکەی دەرسیم و ئەوانی دواتریش بۆ کەیسەکە گرنگ بووە. بەڵام کەیسەکە لەسەر ئەو سکاڵایەی دەرسیم دەستی پێنەکرد وەکو دەکرێ لە ڕوونکردنەوەکەی دەرسیم دیبەگەییدا والێکبدرێتەوە. داواکاری گشتی دانیمارک مانگێک زیاتر بوو کەیسەکەی لەلایەن فەرمانگەی بەڕێوەبەریی پەنابەرانەوە بۆ هاتبوو و دوای لێکۆڵینەوە لەکەیسەکە و بەئاگاداری وەزیری داد کەیسەکە لەژێر گوشاری سیاسی ناوخۆدا لەڕۆژی ٣/١٠/٢٠٠١ دا ناردرا بۆ پۆلیس.

بەپێی پراکتیک و یاسای پۆلیسی دانیمارک کە سکاڵا لە یەکێک دەکرێت، نامەی وەڵام بۆ کەسی سکاڵاکار دەنێردرێتەوە، دوای ئەوە پۆلیس لێکۆڵینەوە لە سکاڵاکە دەکات و لە بەڵگە و کەسەکان دەکۆڵێتەوە، پاشان هەڵسەنگاندن بۆ کەیسەکە دەکەن کە ئایا دەکرێ کەیسی تۆمەتباریی دژ بە کەسە سکاڵالێکراوەکە بکرێتەوە یا نا، پاشان “ئەگەر” بەڵگە هەبوو ئەوجا کەیسەکە دەنێرن بۆ دەسەڵاتی لێکۆڵینەوە لە سکاڵا Anklagemyndigheden کە لە بەڵگەکان دەکۆڵێتەوە کە کەیسکە گونجاوە بۆ دادگا، یا تەنها سزای بۆ دادگا یا ڕەتکردنەوەی کەیسەکە. بەمجۆرە سکاڵای کەسێک پێویستی بە لێکۆڵینەوە و پشتڕاستکردنەوە هەیە و پاشان بڕیار دەدرێت کەیسی تۆمەتباریی بکرێتەوە یا نا، ئەوەش چەند ڕۆژ و بگرە هەفتە و مانگ دەکرێ بخایەنێت. هەروەها پێویستە ئەوە ڕوونکەینەوە کەوا کردنەوەی کەیس دژ بە کەسێک یا لەڕێگەی سکاڵای کەسەکە دژی کەسە تۆمەتبارەکە کە دوای لێکۆڵینەوە لە سکاڵا و بەڵگەکان دێت، یا لە بەرئەوەیە کەوا دوای لێکۆڵینەوەی پۆلیس لە کەیسێکی تایبەتدا ئەو کەسە گومانی تاوانی لێدەکرێت و کەیس لە دژیدا دەکرێتەوە. دەکرێ لە لێکۆڵینەوەی کەیسێکی دیکەدا ناوی کەسێک بەرچاو بکەوێت و لەئەنجامدا لەلایەن پۆلیسەوە کەیسی لە دژدا بکرێتەوە.

بەپێی فاکتە بڵاوکراوەکانی هەندێ لە ماڵپەڕە و ڕۆژنامە دانیمارکییەکان میدیای دانیمارکی لە ٣٠/٩/٢٠٠١ بۆ یەکەمجار هەواڵی

بوونی خەزرەجی بڵاودەکەنەوە، لە رۆژی ٣/١٠/٢٠٠١ دا واتە ٣ ڕۆژ دواتر داواکاری گشتی بڕیاری لێکۆڵینەوە لە کەیسەکەی خەزرەجی دەدات. بەڵام بەپێی ئەوەی لە ڕاگەیاندراوی وەزارەتی دادەوە بڵاوکراوەتەوە لەلایەن فەرمانگەی بەڕێوەبەریی پەنابەرانەوە Udlændingestyrelsen لە ڕۆژی ١٧/٨/٢٠٠١ دا کەیسەکە بۆ داواکاری گشتی دانیمارک دەنێردرێت بەمەبەستی لێکۆڵینەوە لە ئەگەری بوونی کەیسێکی تاوانکاریی کە ئایا خەزرەجی لە تاوانکارییەکانی دژ بە کوردەکاندا تاوانی ئەنجامداوە یا نا، چونکە ئەوان "هۆکاری تەواو گونجاویان هەیە لەوەی کەوا وای بۆ بچن" کە خەزرەجی بەرپرسیاریی لەتاوانکارییەکانی شاڵاوەکانی ئەنفالدا هەبووە. داواکاری گشتی لە ڕۆژی ٣/١٠/٢٠٠١ دا وەزیری ناوخۆ فرانک یەنسن ئاگاداردەکاتەوە کە لە لێکۆڵینەوەی کەیسەکە تەواو بووە و دەکرێ لێرە لە دانیمارکدا کەیسی تاوانکاریی دژ بە سەرۆکی ئەرکانی سوپا نەزار خەزرەجی بکرێتەوە. هەروەها وەزیری ئاگاداری کردەتەوە کەوا کەیسەکە هەر لە ڕۆژی ٣/١٠/٢٠٠١ دا لەلایەن داواکاری گشتیەوە بۆ داواکاری گشتی بە شیلاند ناردووە بە مەبەستی ئەوەی کەیسەکە لەلایەن پۆلیسەوە لێکۆڵینەوەی لێبکرێت. بەمجۆرە ئەم کەیسە دوای لێکۆڵینەوەی داواکاری گشتی دژی نەزار خەزرەجی کرایەوە.
ئەگەرچی لە ڕۆژنامەکاندا ڕاستەوخۆ ئەوە نەنووسراوە بەڵام هەی ڕاگەیاندنی لێکۆڵینەوەی داواکاری گشتی لە کەیسی خەزرەجی لە ٣ی مانگدا پەیوەندی زۆری بە تەقینەوەی هەواڵەکە لە ٣٠/٩/٢٠٠١ دا هەیە کە بووەهۆی تەوژمێکی سیاسی پارتەکانی ئۆپۆزیسیۆن دژ بە حکومەت و وەزیری داد. ئەگەر گوشارە سیاسیەکە نەبووایە، ڕەنگە داواکاری گشتی درەنگتر کەیسەکەی بە پۆلیس دەنارد. لە دانیمارکدا گوشاری سیاسی لەکەیسی ئەوها گرنگدا کاریگەریی یەکلاکەرەوەی هەیە کە حکومەت و بەتایبەتی وەزیری داد ناچاری وەڵام و جووڵە دەکەن.

خاڵی دەهەم: کاک دەرسیم دەنووسێت "تا ڕۆژی (06.10.2001)، تەنیا خۆم سکاڵام لەدژی نزار خەزرەجی تۆمار کردبوو، ئێوارەی ئەو ڕۆژە پێنج کورد چووینە نووسینگەی بیۆن ئێلمکویست و ئەومان کرد بە پارێزەری خۆمان بۆ ئەوەی سکاڵای ئێمە بگەیەنێتە پۆلیس. ناوی پێنج کەسەکە ئەمانە بوون: (جەعفەر عەبدوڵڵا نەسروڵڵا/ 1955/ هەڵەبجە، فوئاد حەمە فەرەج نانەوا/ هەڵەبجە، کرمانج شەوکەت عەبدولڕەحمان محەمەد عەلی ناسراو بە کرمانج شەوکەتی مەلا/ 1971/ هەڵەبجە، لەمیعە عەبولە عومەر (1956/ هەڵەبجە) و دەرسیم). کرمانج شەوکەت، لە خۆپیشاندانەکان و قسەکردن بۆ میدیای دانمارکی زۆر چالاک بوو، هەروەها بۆ ئەمەش پێویست بوو، بەڵام بەداخەوە دوای دوو مانگێک

خۆی کێشایەوە، کە زیاتر بەهۆی سەرقاڵەی ئیشەکەی بوو کە کاتی نەبوو، کەچی جارجار لە تەلەفزیۆن و ڕۆژنامەکان دەردەکەوتەوە”.
دەستیانخۆش بێت کارێکی گرنگیان ئەنجام داوە. من ئاماژەم بەم ناوانە کە سکاڵایانکردووە نەکردووە، چونکە ناوەکان لە ڕاپۆرتەکەدا نەبوون و کۆپی سکاڵاکەیان لە ئەرشیفەکەی کاک نەوزاددا نەبوو. ئەگەر هەبووایە ئاماژەم بۆ دەکردن. سوپاس بۆ ئەو زانیارییە.
سەبارەت بە پەیوەندیکردن لەگەڵ پارێزەر بیێن ئیلمکویست من ئەوەم نووسیووە کە لەبەردەستمدا بە بەڵگە هەبوو. نامەکە ئەوسا لە مارسی ٢٠٠٢دا ناردرابوو. بیێن لە نامەیەکی بۆ پۆلیس ئاماژە بەوە دەکات کە پایزی ساڵی پار کوردەکان پەیوەندیان پێوەکردووە، بەڵام باسی ڕێککەوتەکە ناکات و هیچ نامەیەکیشم لەمبارەیەوە نەکەوتە بەرچاو. کە بیێن بە خۆڕایی هاوکاری کردووە جێگەی دەستخۆشییە بێگومان.
سەبارەت بە دیتەر و گەواهیدەرانی ئوردن نەموویستووە بچمە ناو وردەکارییەکان و بەکورتی ئاماژەم بە نامەکەی بیێن کردووە وەکو بەڵگەی ئامادەیی و هەبوونی ئەوان.

خاڵی یازدەهەم: دەنووسێت “شاخەوان نووسیوەتی: (لە نامەکەدا ئاماژە بە مانەوەی خەزرەجی لای سەرکردایەتی پارتە کوردییەکان بۆ ماوەی سێ مانگ دەکەن و وەکو بەڵگەی بێتاوانی ئەوە بەکاری دەهێنن) لە نامەی هەر کەسێک نووسرا بێت کە گوایە نزار خەزرەجی سێ مانگ لای سەرکردایەتی پارتە کوردستانییەکان مابێتەوە ڕاست نییە، چونکە نزار خەزرەجی بە دەستی خۆی نووسیویەتی کە ئەو لە ڕۆژی (14.03.1996)دا لە موسڵ گەڕێنراوەتە ئاکرێ و لە بەرەبەیانی ڕۆژی (17.03.1996)دا لە زاخۆ پەڕیوەتەوە بەرەو تورکیا، کە هەمووی دەکاتە سێ ڕۆژ”. پێشتر لەخاڵی یەکەمدا وەڵامی ئەوەم دایەوە، ئەوەی خەزرەجی نووسیتی جێگەی متمانە نییە. ئەو نامەیەی لایەنە ئێراقییەکە دەبێ لای کاک دەرسیمیش هەبێت.

خاڵی دوازدەهەم: کاک دەرسیم دەنووسێت “هاوڕێیەکی شاخەوان شۆڕش بۆی نووسیبووم کە گوایە من تەواوی دۆسیەی دادگاییکردنی نزار خەزرەجیم لە کەسێک وەرگرتووە، کە نایەوێت ناوەکەی بڵێت. هەمان ڕۆژ سەیری ماسنجەری ئەو هاوڕێیەی شاخەوان شاخەوان-م کرد چونکە لە هەردوو فەیسبووکی خۆم لە ماسنجەرەوە تەلەفۆنی بۆ کردم، بینیم لە یەکێکیان پێشتر لە ڕۆژی (17.03.2022)دا نامەیەکی دەنگی جێهێشتبوو، کە دەڵێت: (تازە قسەم لەگەڵ شاخەوان شۆڕش کرد و گوتی: کاتی خۆی هەندێک دوکۆمێنتم بۆ دەرسیم ناردووە، جا نازانم نامەی

حزبە کوردییەکانی تیایە بۆ حکومەتی دانمارک یان نا، کە پێویستی زۆرم بە نامەکان هەیە). زۆر بەلامەوە سەیرە گەر شاخەوان شۆڕش باسی ئەوەی کردبێت کە تەواوی دۆسیەی دادگاییکردنی نزار خەزرەجی بۆ من ناردبێت، کە خۆم گومانم هەیە ناوبراو ئەو قسەیەی کردبێت، بەڵام ئەو هاوڕێیەی شاخەوان دوای ئەوەی کە لە ڕۆژی (17.03.2022) قسەی لەگەڵ شاخەوان کردووەو دواتر هەمان ڕۆژ نامەی دەنگی بۆ من بەجێهێشتووە، لە نامەکەدا پرسیاری نامەی پارتە کوردستانییەکان دەکات، کە ئایە لەنێو ئەو دوکەمێنتانەدا بێت، یان نا، کە شاخەوان کاتی خۆی بۆی ناردووم؟ ئەوەیان جێگەی سەرسوڕمانی زۆرە بۆ من، چونکە یەکەم کەس بوویمە نامەی سەران و پارتە کوردستانی و ئێراقییەکانم وەرگرتووە، دواتریش نامەی مام جەلال کە لە مانگی دیسەمبەری ساڵی (2002)دا وەرم گرت، نامەکانم تا دوای دوو بۆ سێ ساڵ بڵاونەکردنەوە، ئێستەشی لەگەڵ دابێ نامەی سەڵاح عومەر عەلی و نامەی هەشت عەرەبە کۆنە بەعسی و ئەفسەرە پلە بەرزەکانم بڵاونەکردۆتەوە”.
وەڵام: وەکو ئەو هاوڕێیە باسی کردووە ئەوەم نووسیە، نەمگوتووە تەواوی دۆسیەی نەزار خەزرەجیم بۆ دەرسیم نارد، نووسیم کەمێک دۆکومێنتم وەرگرت و بۆم نارد. ئەوەشم نووسیبوو کەوا نازانم نامەکان لە ناو ئەو دۆکومێنتانەدا هەبوون یان نا. بە هیچ مەبەستێک و ئەوەی لەبیرم بووە ئاماژەم پێداوە.
دیارە دەرسیم دیبەگەیی خۆی باسی ئەوە دەکات کە بەر لە دروستبوونی کۆمیتە نامەکانی دەستکەوتووە بەڵام بە ئەندامانی کۆمیتەکەی نەناردووە. دەنووسێت ئەو خۆی یەکەم کەس بووە نامەکانی بڵاوکردۆتەوە و بە ئەندامی کۆمیتە کاک ئەحمەد عەزیزی ناردووە. دواتر کاک ئەحمەد گلەیی لێ شاردنەوەی نامەکانی لێکردووە و بۆتە ناخۆشی لەنێوانیان. ئەو بابەتە پەیوەندی بە کێشە و کارە ناوخۆیەکانی کۆمیتەکەوە هەیە، بۆیە بۆ وتارەکەی من گرنگی نییە.

خاڵی سێزدەهەم: دەنووسێت شاخەوان نووسیوێتی: “سەرۆکی دانمارک ئانەس فۆ غاسموسن/ Anders Fogh Rasmussen)، لە ڕاستیدا ئەنەس فۆو غاسموسن سەرۆکوەزیرانی دانمارک بووە، نەک سەرۆکی دانمارک، چونکە هیچ پۆستێک نییە لە دانمارک بەناوی سەرۆکی دانمارک”. ڕاستە ئەوە هەڵەیە و بەهەڵە نووسراوە کە لە پێداچوونەوەی وتارەکەمدا تێبینیم نەکردووە. ئەمنیش ئەوە دەزانم و هەندێکەک سەرم لە سیستەمی سیاسی دانیمارک دەردەچی، سوپاس بۆ تیبینیەکە.

خاڵی چواردەهەم: سەبارەت بە شوێنی نەزار خەزرەجی و هەڵەی لە ناوی

شارەکە و مەوداکەی بۆ شاری دوبەی ئەوەم لە سەرچاوە دانیمارکییەکە وەرگرتووە و زیاتری بەدوادا نەچووم. ڕاستە لە سەرچاوە دانیمارکییەکاندا هەڵەی لەم شێوەیە هەن.

لەکۆتاییدا پێویستە بیریبخەمەوە کەوا ئەو وتارەی من بەپێی سەرچاوە و دۆکومێنتەکان نووسراوە، زۆر وردەکاریی هەن بۆ کەڵکی نووسینەکەی من نایەن و نووسینیان دەبێتە درێژدادڕی، دیارە ئەگەر هەڵە هەبێت چاکیان دەکەم، ئەگەر زانیاری زیاتر کە گرنگ بێت بۆ وتارەکە بێگومان دەیناخەمەسەر نووسینەکە، بۆ نموونە من نامەی مەسعود بارزانی کە بۆ بەرگری لە نەزار خەزرەجی ناردووە نەم بینیووە، ئەگەر دەستم کەوێت ئەویشی دەخەمەسەر.

ببوورن سەرم ئێشاندن

شاخەوان قادر شۆڕش
٢٠/٧/٢٠٢٢

....
....

وەڵامێک بۆ (کە تاوانبار نەزار خەزرەجی لە دانیمارک بووی) شاخەوان شۆڕش:
شاخەوان شۆڕش، لە ڕۆژی هەینی، ڕێکەوتی (01.07.2022)دا، لە فەیسبووکی خۆیی و ماڵپەڕەی دەنگەکان وتارێکی لەژێر ناوی (کە تاوانبار نەزار خەزرەجی لە دانیمارک بوو)دا بڵاوکردۆتەوە. بە مەبەستی زیاتر دەوڵەمەندکردن و ڕاستکردنەوەی چەند هەڵەیەک، بۆچوونەکانی خۆم لەو چەند خاڵەی خوارەوەدا دەخەمەڕوو، بەڵام هەم کاتی ئەوەم نییە کە ناوی تەواوی ئەو ڕێکخراو، کۆمەڵەی کوردی و کەسانە بێنم کە هاوکارمان بووینە، هەم ئەو بابەتە بۆ ئەو مەبەستە تەرخان نەکراوە تا یەکە یەکە ئاماژە بە ناوەکانیان بکەم:
یەکەم: دوای ئەوەی نزار خەزرەجی، له ڕۆژی پێنجشه‌ممه، ڕێکەوتی (14.3.1996)دا به یارمه‌تی پارتی دیموکراتی کوردستان لە موسڵ دەرباز دەکرێت و کاتژمێر دوازدەی شەو دەگاتە ئاکرێ، دوو ڕۆژ دواتر بەرەو زاخۆ دەڕۆن و لە بەرەبەیانی ڕۆژی سێیەمدا، واتە ڕۆژی (17.03.1996)، کوردستان بەجێدەهێڵن بەرەو تورکیا، دواتر لە ڕۆژی (21.03,1996) بە فڕۆکە بەرەو عەممان-ی پایتەختی ئوردن دەڕۆن، دوای به‌سه‌ربردنی چه‌ند ساڵێک له ئورده‌ن و ئیسپانیا و چه‌ند سه‌ردانێکیشی بۆ له‌نده‌ن، لە ڕۆژی (03.07.1999) دەگاتە دانمارک،

ئەو مەژووانەی کە ئاماژەم پێداون هەمووی خەزرەجی بە دەستی خۆی نووسیویەتەوە و لە کیسی بازاڕی ئالدی (Aldi Pose)دا لەژێر زەمینی ماڵەکەیدا جێی هێشتووە. نزار خەزرەجی، بە هەمووی بە ماوەی سێ شەو لە کوردستان و ژێر دەسەڵاتی پارتی دیموکراتی کوردستان ماوەتەوە، بەڵێ باوەڕ ناکەم جگە لە بەرپرسانی پارتی لە ناوچەی دهۆک هیچ کەسێکی دیکەی دیبێت، یان (سەردانی ئەملاو ئەولای کردبێت) وەکو ئەوەی کە نووسەر نووسیویەتی بە ناوهێنانی هیچ سەرچاوەیەک. بەڵام بەدڵنیایی دواتر لە عەمان و لەندەن سەران و بەرپرسانی کوردی دیوە.

دووەم: پلانی (برج بابل)، کە لەژێر ناوی (عملية تغيير النظام العراقي)دا لە ڕێکەوتی (27.04.1996)دا لە عەمان لە ئوردەن نووسیویەتی، ژمارەی لاپەڕەکانی (112) لاپەڕەیە نەک (42) کە جیاوازییەکە زۆرە و ناکرێت هەڵەی نووسین بێت، کە ئەو (112) لاپەڕەیە لەناو کیسی ئالدی لەلایەن ڕۆژنامەنووس یاکوب تۆپسوی (Jacob Topsøe) دۆزراوەتەوە و دوانە پۆلیس و داواکاری گشتی.

ناوەڕۆکی پلانەکە زیاتر پێکهاتەی سوپای ئێراق، گاردی کۆماری، چەند بابەتێک بە ناویەکانی (دراسة عن عملية تغيير النظام في العراق)، (المسالك المفتوحة لنا)، (ما طرح على الأصدقاء قبل مجيئي وإتفق عليه)، (عمليات عمان – الأردن: عناصر المخابرات العراقية في السفارة العراقية وداخل عمان)، گۆڕینەوەی چەندان نامە لەنێویاندا نامەی دکتۆر ئەیاد عەلاوی بۆ خەزرەجی بە مێژووی (02.04.1996)، نامەی خەزرەجی بۆ ڕۆبەرت ڕیتچارد (Robert Richard) بە مێژووی (20.04.1996) و چەند کۆپییەکی ڕاپۆرتی پشکنینی پزیشکی، کۆپی ڕۆژنامەکان و شرۆڤەکردنی خەوننامە کە نزار زۆر باوەڕی بە خەون هەبووە. لە هیچ لاپەڕەیەکدا پلانی چۆنێتی ڕاکێشانی ئەفسەرانی دژە ڕژێمی تێدا نییە بۆ ئامادەکردنیان بۆ کۆدەتایەک، دەشێ ئەو بابەتەیان نەگەیشتبێتە دەستی من بۆیە هیچ زانیاریم لە سەری نییە!

هەر بەگوێرەی زانیارییەکانی ناو کیسەی ئالدی، نزار خەزرەجی لەکاتی سەردانی کردنی پزیشک و نۆرینگە پزیشکییە تایبەتەکان بەناوی (محەمەد حوسەین عەبدولکەریم) سەردانی کردوون بۆ ئەوەی نەناسرێتەوە، بەڵام لە نەخۆشخانەی خزمەتگوزاری پزیشکی شاهانە – شاری حوسێنی پزیشکی (مستشفى الخدمات الطبية الملكية – مدينة الحسين الطبية)دا بەناوی خۆی پشکنین و چارەسەری بۆ کراوە.

سێیەم: لە بەشی (6)ی دیمانەکەی نزار خەزرەجی، لە بەرنامەی (وفي رواية أخرى)ی کەناڵی (ئەلعەرەبی)دا کە ڕۆژنامەنووس (بەدرەدین ئەلسائیغ) پێشکەشی دەکات و لەژێر ناوی (ماذا حصل في حلبجة وحملة الأنفال)دا لە ڕۆژی (03.05.2022)دا لە کەناڵی (یوتوپ) دانراوە،

باسی ئەوە ناکات کە جەلال تاڵەبانی بانگهێشتی بەریتانیای کردبێت و بۆ ماوەی هەفتەیەک لای مام جەلال و فوئاد مەعسوم مابێتەوە، یان لەسەر بانگهێشتی مەسعود بارزانی سێ ڕۆژیش لای هۆشیار زێباری مابێتەوە، دەشێ لە بەشەکانی تر باسی کردبێت بەڵام بەشەکانی ترم بەتەواوی گوێ لێ نەگرتووە، خۆزگە شاخەوان بە دروستی و وەک ئاماژەی بۆ سەرچاوەکە دەکرد.

چوارەم: دوای ئەوەی نزار خەزرەجی، لە ڕۆژی (03.07.1999) دەگاتە دانمارک، ئەو لە یەکەم چاوپێکەوتنی خۆیدا لەگەڵ پۆلیسی دانمارک، باسی ڕۆڵی خۆی لە سەرکردایەتی کردنی شاڵاوی ئەنفالەکان لەدژی کورد دەکات، بەڵام دوای ماوەیەک لە قسەکانی پێشووی پەشیمان دەبێتەوە و نکۆڵی لە بەشداریکردن و سەرپەرشتی کردنی شاڵاوەکانی ئەنفال دەکات، هۆکارەکەشی بۆ ئەوە دەگەڕێنێتەوە کە بە هەڵە لێکتێگەیشتنێک لەنێوان خۆیی و وەرگێڕەکە ڕوویداوە، کە وەرگێڕەکە وەرگێڕێکی کورد بووەو زمانی عەرەبی و دانمارکی سەد سەد زانیوە، بۆیە هۆکاری پێنەدانی مافی پەنابەری بە نزار خەزرەجی کە گوایە تەنیا لەبەرئەوەی سەرۆکی ئەرکانی سوپا بووەو گومانی بەشداری کردنی تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی لێبکرێت لە ساڵی (1988)دا لە باشووری کوردستان، ڕاست نییە، بەڵکو ڕاستییەکەی ئەوەیە کە لە سەرەتادا خۆی باسی ڕۆڵی سەرکردایەتی کردنی خۆی لە شاڵاوەکانی ئەنفال بۆ پۆلیس کردووە بۆیە ئەوان ئەو بۆچوونەیان لا دروست بووە کە ئەو تۆمەتبارە و دەستی هەیە لە کۆمەڵکوژکردنی کورد لە کوردستان.

بۆ زانیاری زیاتر لەسەر ڕۆڵی تۆمەتباری ڕاکردو نزار خەزرەجی لە سەرپەرشتیکردنی شاڵاوەکانی ئەنفال، دکتۆر کەمال سەید قادر بەرزنجی، کە هەڵگری بڕوانامەیە لە یاسای نێودەوڵەتی و لە ڤیەنای پایەتەختی نەمسا دەژیت و ئەندامی ڕێکخراوی پارێزەرانی بێسنوور بوو، لە کاتژمێری (11:35) خولەکی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی (13.02.2003)دا بە تەلەفۆن پێی گوتم: (دکتۆر خالید عیسا تەها سەرۆکی پارێزەرانی بێسنوور گوتی: نزار دەڵێت من ئەنفالم کردووە و بەڵام چارم نییە دەبێ بڵێم نەمکردووە، ئەوەش هەوڵم بۆ بدەن ئەگینا ناوبانگی عەرەب، ئێراق و سوپا دەچێت)، لە ڕۆژی (22.02.2003)دا تەلەفۆنم بۆ دکتۆر کەمال کرد بۆ ئەوەی پێی ڕابگەیەنم کە قسەم کردووە لەگەڵ ڕۆژنامەنووسێکی ئێکستغا بلەذ (Ekstra Blad) بەناوی نیلس ڤێستبێرگ (Niels Westberg) و دەیەوێت ئەو قسانەی دکتۆر خالید عیسا کە لە زاری نزار خەزرەجی بۆ تۆی کردووە، یەکێکتان بۆ ئەویشی بکات، گوتم: (من قسەم کرد لەگەڵ برادەرێکی دانمارکی و ئەوەم بۆ باسکرد کە تۆ ئەو ڕۆژە بە منت

باسکرد، ئەو دەیەوێت ڕاستەوخۆ قسەکانی نزار لە زاری خۆتانەوە ببیستێ، کە گوتویەتی: ئەنفالم کردووە بەڵام لەبەر سومعەی جێیشی ئێراقی و سومعەی عەرەب دەبێ بە ناچاری نکۆڵی لێبکەم)، ئەو گوتی: (بەڵام دەبێ بە خالید بڵێم بزانم ڕازی دەبێت یان نا، چونکە ئەو وەکو برادەرایەتی بۆی باس کردووم. ئەگینا بێ ڕەزامەندی ئەو قسە بکەم خیانەتی مهەنییە). گوتم: باشە، هیوادارم بە زووترین کات قسە لەگەڵ دکتۆر خالید بکەیت و وەڵامم دەیتەوە). سێ ڕۆژ تێپەڕێی هیچ وەڵامێکی نەبوو، بۆیە لە ڕۆژی (25.02.2003)دا تەلەفۆنم بۆ دکتۆر کەمال سەید قادر کرد و داوای وەڵامم لێکرد، بەڵام ئەو بەر لەوەی وەڵامم بداتەوە پرسی: (تۆ ناوی من و دکتۆر خالید عیسا تەها-ت بەو ڕۆژنامەنووسە دانمارکییە گوتییە)، لە وەڵامدا گوتم: (بەڵێ پێم گوتووە)، ئەو بە هاوارەوە گوتی: (کێ بە تۆی گوتییە ناوی ئێمەی پێبڵێت، بۆ لەخۆتەوە ئیشی سەربەخۆ دەکەیت)، بە توندی تەلەفۆنەکەی داخستەوە. دیاربوو لەگەڵ دکتۆر خالید عیسا قسەی کردبوو، پێ دەچوو ئەویش هەم گلەیی لێکردبێ کە ئەو قسەیەی ئەوی بۆ من گەیاندووە، هەم ئامادەش نەبووە قسەکانی نزار خەزرەجی بە ڕۆژنامە دانمارکییەکان بگەیەنێ نەوەک سومعەی، عەرەب، ئێراق و سوپای سەدام بچێت، بۆیە دکتۆر کەمال بەمشێوەیە تووڕەیی خۆی بەسەر مندا باراند. لەو هەڵسوکەوتەی دکتۆر کەمالی سەید قادر زۆر توڕە بووم، بەڵام دانم بەخۆمدا گرت، نەک لەبەرئەوەی کە تەلەفۆنی لەسەر داخستم، بەڵکو لەسەر ئەوەی وەکو دکتۆرێک کە بڕوانامەی دکتۆرای لە یاسا هەبێت، کەچی تەنیا لە پێناو مانەوەی لە ڕێکخراوی پارێزەرانی بێسنوور (محامون بلا حدود/ Lawyers Without Borders) چاوپۆشی لە تاوانی تاوانبارێک بکات کە ئەنفالی کورد و کیمیا بارانی هەڵەبجەی کردبێت، لەگەڵ دەیان و سەدان تاوانی تر، دەبێ چاوەڕوانی چی لە دکتۆر کەمال بکرێت! ئایە خیانەتی پیشەیی (مهەنی) گەورەترە لە خیانەتی نەتەوەیی و نیشتمانیی، بۆیە ئەو نەتەوەو نیشتمانی کردە قوربانی مهنەکەی؟ دەمویست سەرەتا دکتۆر خالید عیسا، یان دکتۆر کەمال سەید قادر ئەو قسەیەی نزار خەزرەجی کە لای دکتۆر خالید عیسا کردبووی لە ڕۆژنامەکانی دانمارکی بڵاوبکرێتەوە، دواتریش بیگەیەنمە پۆلیس و ئەوان وەکو شایەدێک لەدژی نزار خەزرەجی بەکاربهێنم، بەڵام دکتۆر کەمال سەید قادر ئامادە نەبوو لەپێناوی کورد و کوردستان خیانەت لە پیشەکەی بکات، وەکو ئەوەی کە خۆیی و دکتۆر خالید عیسا کردیان خیانەتی پیشەیی نەبێت، کە لە ڕاستیدا هەم خیانەتی پیشەیی و هەم شاردنەوەی تاوانە (شاردنەوەی تاوانیش دەکاتە بەشداری کردن لە تاوان). ئەو دوو پارچە کاغەزەی کە لەخوارەوە دایاندەنێم، هی ئەو کاتەن کە قسەم لەگەڵ دکتۆر کەمال

سەید قادر کردووە و کورتەیەک لە گفتوگۆکانم نووسیوە.
پێنجەم: میدیاکانی دانمارک لە ڕێگەی جەلال سدیق ساڵح (1969/ سلێمانی)، جەمال سدیق ساڵح (1967/ سلێمانی)، سەمیر ڕەئوف ڕەشید تاڵەبانی و تەواوی ئەو کوردانەی لە خوێندنگەی فێربوونی زمانی دانمارکی لە شارۆچکەی سلەیلسە (Slagelse) لەگەڵ لوتفیە س. فوئاد-ی هاوسەر و محەمەدی کوڕە بچووکی خەزرەجی پێکەوە دەبن، بەیان ئاشکرابوو کە سەرەک سوپای پێشووی سەردەمی ئەنفال و کیمیاباران کردنی هەڵەبجە لە دانمارک دەژیت، ئینجا ئاشکرا کرا.
خوێندنگەی فێربوونی زمانی دانمارکی لە سلەیلسە تاکە خوێندنگە بوو بۆ تەواوی پەنا بەرەکانی ڤێست شێلەند (Vestsjælland)، واتە خۆرئاوای دوورگەی شێلەند، زۆرجار نزار خەزرەجی لە بەردەم خوێندنگەی سلەیلسە چاوەڕێی لوتفیە و محەمەدی دەکرد تا دێنە دەرە و بەرەو ماڵ پێکەوە بچنەوە. هیچ کام لە کوردەکان نزار خەزرەجی ناناسنەوە تا ئەو ڕۆژەی کە ئەفسەرێکی سوپای ئێراق لە بەردەم خوێندنگەکەدا چاوی بە نزار خەزرەجی دەکەوێت و بە کوردەکانی باس دەکات کە ئەوە نزار خەزرەجی کۆنە سەرەکی ئەرکانی سوپای ئێراقە، کوردەکانیش تێکڕا دەچنە بەڕێوەبەرێتی خوێندنگاکە و بەڕێوەبەرێتی شارەوانی سوغو و پێیان دەڵێن کە ئەوان نایانەوێت لە هەمان خوێندنگا لە سلەیلسە لەگەڵ ژن و منداڵی ئەو کوردکوژە بخوێنن، یان لە سوغو لە هەمان شار ژیان لەگەڵ خەزرەجی و خانەوادەکەی ببەنە سەر، چونکە بە دیتنی ڕۆژانەی ئەوان (زامی ئەنفال، کیمیابارانی هەڵەبجە و کۆمەڵکوژی کورد)یان لە نوێ دەبێتەوە. بۆ ئەوەی کێشەکە گەورەتر نەبێت، بەڕێوەبەرێتی خوێندنگەی سلەیلسە بڕیار دەدەن لوتفیە و محەمەد خەزرەجی لە خوێندن ڕاگرن و ڕەوانەی ماڵیان دەکەنەوە. بەڵام کوردەکان بەوەندە ڕازی نابن، بەڵکو فشار دەخەنە سەر شارەوانی سوغو کە خەزرەجی و خانەوادەکەی لەو شارە دەرکەن، ئەمەش بووە هۆکاری ئەوەی کە شارەوانی سوغو پۆلیس و میدیای دانمارکی لێ ئاگادار بکەنەوە، ئەگینا میدیای دانمارکی خۆیان هۆکاری دۆزینەوەی نزار خەزرەجی نەبووینە. نزار خەزرەجی، لە کەمپی پەنا بەران، لای کوردەکان، پەنا بەرانی دانمارک و سوغو خۆی بە (عەبدولڕەحمان) ناساندبوو بۆیە درەنگ ئاشکرا بوو.
شەشەم: نەک چەند هەفتەیەک، بەڵکو ڕێک لە کاتژمێری (1)ی نیوەڕۆی ڕۆژی (04.02.2003)دا لەگەڵ ئەحمەد عەزیز تاڵب ئەندامی کۆمیتەی خستنەگەڕی هەوڵەکان بۆ دادگاییکردنی تۆمەتبار نزار خەزرەجی، لەگەڵ کارمەندێکی داواکاری گشتی (Statsadvokat) بەناوی کاستن سۆنەگەرد (Karsten Søndergård) دانیشتین و بەناوبراوم گوت: (پێمان وایە لەم نزیکانە نازار خەزرەجی لە دانمارک ڕادەکات، گەر

ئەوە لە ڕێگەی پۆلیسەوە هەوڵ نەدەن چاودێری پۆلیسی لەسەر توندتر بکەن. بۆیە ئاگادارت دەکەینەوە تاوەکو تۆش ئەو داواکارییەی ئێمە بگەینیتە بیرگیتە ڤەستبەرگ (Birgitte Vestberg)، هۆکاری ئەوەی کە پێمان وایە ڕادەکات، چونکە ئێمە وەکو میللەتانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست باشتر شارەزای کلتوری میللەتانی ئەو ناوچەین، نزار خەزرەجی هەموو ڕێگا یاساییەکانی گرتەبەر بۆ خۆ ڕزگارکردن و خۆدزینەوە لە دادگاییکردن بەناوی ڕێگەپێدان بە دەرچوونی لە دانمارک بە پاساوی ئەوەی گوایە سەرکردایەتی سوپا دەکات لە پێناو ڕووخاندنی سەدام و ڕژێمەکەی، بەڵام شکستی هێنا و سەرکەوتوو نەبوو، پێمان وایە ئەو ئێستاکە بەتەواوی بێئومێد بووە لە دەرچوونی بەشێوەیەکی یاسایی لە دانمارک، بۆیە بەدڵنیایی لەمەودوا ڕێگەی نایاسایی دەگرێتەبەر کە ڕاکردنە، ئەوە کلتور و خەسڵەتی زۆربەی کەسانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستە لەوانەشە هی هەموو جیهان بێت، بەڵام زۆرتر هی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستە).

کاستن گفتی دا ئەو ئاگادارکردنەوەو داوایەمان بگەیەنێتە بیرگیتە ڤەستبەرگ-ی داواکاری گشتی، بۆ ئەوەی چاودێری چڕتری خەزرەجی بکرێت تا ڕانەکات، بەڵام دوای ڕاکردنی نزار خەزرەجی لە دانمارک، لە ڕۆژی (18.03.2003)دا باسی ئەو گفتوگۆیەی ڕۆژی (14.02.2003)ی نێوان خۆمان و کاستن سەنەگەرد-م بۆ ڕۆژنامەنووس کیەڵ کغڕستیانسن (Kjeld Christiansen)، لە ڕۆژنامەی ئێکستغا بلاذ (Ekstra Bladet)دا کرد، کەچی دوای ئەوەی ناوبراو تەلەفۆن بۆ کاستن دەکات، ئەو وەڵامی کیەڵ ناداتەوەو تەلەفۆنەکە دەداتە دەست بیرگیتە ڤەستبەرگ، ئەویش سەرسوڕمانی خۆی دەردەخات و گوتبووی: (ئەوە بۆ من شتێکی نوێیە)، کەواتە کاستن نابێ ئاگادارکردنەوەکە و داواکەی ئێمەی بە بیرگیتە ڤەستبەرگ گەیاندبێت. ئەحمەد عەزیز و دەرسیم، لە ڕۆژی (14.02.2003)دا کاستن سەنەگەرد-مان ئاگادارکردەوە، کە دەکاتە مانگ و نیوێک بەر لە ڕاکردنی تۆمەتبار نزار خەزرەجی لە دانمارک.

بیرگیتە ڤەستبەرگ (Birgitte Vestberg)ی تەمەن شەست ساڵ (2002)، کە پێشتر داواکاری گشتی بوو لە دوورگەی فیون (Fyn)، لە سەرەتای مانگی شەشی ساڵی (2002)دا لەلایەن وەزارەتی داد، وەکو سەرۆکی داواکاری گشتی بۆ تاوانە تایبەتە نێودەوڵەتییەکان (Statsadvokat for Særlige Internationale Straffesager)، دەست نیشان کراو دامەزراندنی دەزگاکەی سەرەوەش ڕاگەیەنرا، بۆ ئەوەی سەرپەرشتی لێکۆڵینەوەو دادگاییکردنی تۆمەتبار نزار خەزرەجی و (15) کەسی تر بکات، کە هەر شازدەیان گومانی تاوانی کۆمەڵکوژییان لێدەکرێت لە وڵاتی خۆیاندا. بیرگیتە ڤەستبەرگ، دوای دەست بەکار بوونی لەو

پۆستە نوێیەیدا بە یەک دوو مانگ، لە وەڵامی پرسیارێکدا گوتی: (لێکۆڵینەوە لە دۆسێی نزار خەزرەجی کاتی زۆری دەوێ، ساڵێکی تری دەوێت، گەر زیاتری نەوێت).
حەفتەم: دامەزراندنی کۆمیتەی خستنەگەڕی هەوڵەکان بۆ دادگاییکردنی تاوانبار نزار خەزرەجی، دوای ئەوە دێت کە لە ڕۆژی شەممە، ڕێکەوتی (20.10.2001)، دکتۆر مەحمود عوسمان کۆڕێکی هەبوو لەسەر کەرکوک و شەممەی دواتر (27.10.2001)، مەلا بەختیار ئەندامی سەرکردایەتی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان کۆڕێکی هەبوو لە کۆپنهاون و لەگەڵ ئاسۆ کاکەیی بۆ ئەو کۆڕە پێکەوە هاتین. لەو دوو کۆڕەدا لەگەڵ ئەحمەد عەزیز، نەوزاد مارف، کرمانج شەوکەت و چەندان کوردی تر گفتوگۆمان کرد بۆ ئەوەی کۆمیتەیەک دابمەزرێنین ل□ پێناوی ڕێکخستنی هەوڵی بەدادگاییکردنی تۆمەتبار نزار خەزرەجی، بۆیە لە کۆڕەکەی مەلا بەختیار لەگەڵ ئەحمەد عەزیز نازانم نەوزاد مارف لە کۆڕەکە بوو، یان بە تەلەفۆن قسەمان لەگەڵ ئەوکرد و پێکهاتین بۆ سبەی (28.10.2001) لە بنکەی کۆمەڵەی کوردی غۆسکیلە (Roskilde)، لە کاتژمێری (10)ی بەیانی کۆبینەوە. ئەوانەی لە کۆڕەکەی مەلا بەختیار ئامادەبوون ئاگادارمان کردنەوە، ئەوانەی تریش بە تەلەفۆن ئاگادارکرانەوە. ئاسۆ کاکەیی هەرگیز سەرۆکی کۆمەڵەی کوردی قایلە نەبووە، بەڵام ئەو ئەندامی دەستەی بەڕێوەبەری کۆمەڵەکە بووەو بەهۆی پێوەندی پتەوی نێوانمان بۆ خۆپیشاندان و یادی چواردە ساڵەی کیمیابارانی هەڵەبجە، کە لە ڕۆژی (16.03.2002)دا لە کۆپنهاون یادی کرایەوە، هەروەها بۆ ئاغوس و چەند جێگەیەکی تریش هات!
لیژنەی دووەم کەسێکی تریان لەگەڵ بوو بە ناوی شادومان محەمەد کە پەیامنێری ڕۆژنامەی هاوڵاتی بوو، بەڵام دوای دوو مانگێک وازی هێنا، هەروەها مریەم شکاک و فەهمی عەبدولمەجید تەنیا لە ڕۆژی دامەزراندنی کۆمیتەکە ئامادەبوون و بۆ هیچ کۆبوونەوەیەکی تر نەهاتن، کرمانج شەوکەت-یش دوای چەند مانگێک دوورکەوتەوە و وازی هێنا. مریەم شکاک و شادومان بەجارێک بزربوون، بەڵام فەهمی مەجید و کرمانج شەوکەت لە تەلەفزیۆن دەردەچوون و لەگەڵ ڕۆژنامەکان چاوپێکەوتنیان دەکرد سەبارەت بە ڕەوشی دادگاییکردنی خەزرەجی، فەهمی مەجید تەنانەت زۆر جار وتاریشی لە ڕۆژنامە دانمارکییەکان دەنووسی. دەزانم دواتر گۆران هەڵەبجەیی و بە درەنگەوەش شاخەوان شۆڕش هاتنە ناو کۆمیتەکە بۆ شوێن گرتنەوەی ئەو چوار کەسەی کە وازیان هێنابوو، بەڵام مێژووی هاتنی ئەوانم بەردەست نییە، خۆزگە شاخەوان خۆی دەینووسی.
هەشتەم: ئێغیک هەلد (Erik Hald)، سەرۆک یان بەڕێوەبەری پۆلیسی غینگستیذ (Ringsted) نەبوو، بەڵکو سیینە یوستیسن (Signe

بەڕێوەبەری پۆلیسی ئەو شارە بوو کە زۆر توند بوو (Justesen بەرانبەر بە تاوانکاران و نزار خەزرەجی، ئیغیک هەلد پۆلیس یان ئەفسەری لێکۆڵینەوە بوو.

نۆیەم: شاخەوان شۆڕش نووسیوەتی: (دوای دروستکردنی کۆمیتەک بەناوی کۆمیتە و دەرسیم نامە بۆ سەرۆکی پۆلیسی شاری غینگستیذ لە ڕێکەوتی (28.01.2002) دەنێرێت و تیایدا چۆنیەتی بەشداریی تاوانبار نزار خەزرەجی لە تاوانی گەلکوژی ئەنفالدا لە چەند خاڵێکدا ئاماژەیان بۆ دەکرێت).

خۆم لەوە تێناگەم کە شاخەوان شۆڕش، بە ئاماژەی بەو نامەیەی من داوە کە لە ڕۆژی ئاماژە پێکراو بە بەڕێوەبەری پۆلیسی غینگستیذ-م ناردبێ، خۆم ئەوە تاکە نامەی من نییە کە بۆ پۆلیس، یان دادگام ناردبێت! تەنانەت پێش دامەزراندنی کۆمیتەی خستنەگەڕی هەوڵەکان بۆ دادگاییکردنی تۆمەتبار نزار خەزرەجی نامەم بۆ بەڕێوەبەری پۆلیسی ئەو شارە ناردووە. هەروەها هەر بەڵگەیەک دەستمان کەوتبێت بۆ کورتە نامەیەک بە زمانی دانمارکی ناوەڕۆکی بەڵگەنامەکانم بۆ پۆلیس و دادگا ڕوونکردۆتەوە، لەوانەشە زیاتر لە پێنجا نامەشم ناردبێت.

خۆم پێشترو لە سەرەتای ئاشکرابوونی نزار خەزرەجی لە دانمارک، لە ڕۆژانی (29) و (30.09.2003)، تەلەفۆنم کردووە بە وەزارەتی داد، وەزارەتی ناوخۆ، بەڕێوەبەرێتی گشتیی پۆلیس و داواکاری گشتی (داواکاری وڵات)، ئەوانیش ڕێنماییان کردووم کە قسە لەگەڵ چەند لایەنێکی تری پۆلیس و دادوەری بکەم، لە ڕۆژی (02.10.2001)دا ژنێک لە وەزارەتی داد ڕێنمایی کردم کە قسە لەگەڵ هێنینگ فوذە (Henning Fode)ی سەرۆکی دادگای وڵات بکەم، هەروەها ژمارەی پۆلیسی غینستیذ و هێنینگ فوذە-ی دامێ. هەمان ڕۆژ قسەم کرد لەگەڵ هێنینگ فوذە، دوای گفتوگۆیەکی باش ڕێنمایی کردم کە سکاڵاکەم بنووسم و ژمارەی فاکسەکیشی دامێ تا سکاڵاکەیان بۆ فاکس بکەم. بۆ ڕۆژی دواتر (03.10.2001) سکاڵاکەم بۆ فاکس بۆی نارد، ڕۆژی پاشتریش (04.10.2001) هەندێک زانیاری ترم خستە سەر سکاڵاکە و وەکو تەواوکەری سکاڵای ڕۆژی پێشوو بۆیم نارد. ئەوانیش بە مێژووی (04.10.2001) نامەیەکیان بۆ ناردووم کە سکاڵاکانی ڕۆژانی ئاماژە پێکراو لە سەرەوەیان بەدەست گەیشتووە و دەست بە لێکۆڵینەوە دەکەن (کۆپی نامەکە لە خوارەوە دادەنێم). دوای چەند ڕۆژێک هێنینگ فوذە بە تەلەفۆن پێی ڕاگەیاندم کە سکاڵاکەی منیان بۆ پۆلیسی غینگستیذ ناردووە، کە ئەوان ئەرکی لێکۆڵینەوەیان لە دۆسەی تۆمەتبار نزار خەزرەجی بە پۆلیسی ئەو شارە سپاردووە. لە ماوەی نێوان (4-2001.10.28)دا لەوانەیە دەیان بەڵگەنامەم بۆ پۆلیسی ئەو شارە

و ئیغیک هەلد ناردبە.
نۆیەم: شاخەوان نووسیوەتی: (کەسی پەیوەندیکەر لەنێوان کۆمیتەی و دامەزراوە دانمارکیەکاندا نەوزاد مارف بوو وەکو بە ئەو لیژنەیە دیاریکرابوو، بەڵام دەرسیم-یش پەیوەندی چالاکانەی هەبووە و دەکۆمەنت و نامەی ناردووە).
ئەگەر شاخەوان بە مەبەستی ئەوەی کە سنوورم بەزاندبێ و دەستم خستبێتە نێو کاری نەوزاد مارف، یان لەسەر داوای نەوزاد ئاماژەی بەو نامە ناردنانەی من کردبێت، هەق وانەبوو ئەو ئاماژەیە بکات، چونکە ئەو ئاگاداری دامەزراندنی کۆمیتەکە و ئیشکردنەکانی ناو کۆمیتەکە نەبووە کە چەند ئاستەنگ لەبەردەم ئیشوکارەکانماندا هەبوون، بەهۆی دووری شوێنی ژیانی ئەندامان لە یەکتر و کارکردن و خوێندنی ئەندامەکان، کە بەتەنها ئەوەی کاتێکی زۆر تەنیا (ئەحمەد عەزیز، نەوزاد مارف و دەرسیم) لە کۆمیتەکەدا چالاک بووین، نەوزاد-یش لەبەر ئیشوکاری تایبەتی خۆیی و بژێوی ژیانی، هیچ کاتی نەبوو، بۆیە لەگەڵ ئەحمەد عەزیز بڕیارماندا کە ئەو بەڵگانەی بەدەستمان دەگات بەبێ ئەوەی بە چەند ڕۆژێک چاوەڕێی نەوزاد بکەین تا کاتی دەبێت و دەیاننێرێت، خۆم بیاننێرم، هەروەها بڕیاریشمان دا چیتر هەر ڕاگەیاندنێکی ئاسەی دادگاییکردنی تاوانبار کە سەرەتا بە ڕاوێژی هەرسێکمان دەنووسرا و بڵاودەکرایە چیتر بە نەوزادی نەنێرین تا دەیخوێنێتەوە و ئەکەی دەکات، کە خۆم هەر بابەتێک بە دانمارکی بوایە دەمکردە کوردی، یان هەر ڕۆژێک نزار خەزرەجی لە دادگا بوایە کە هەردەم لەگەڵ ئەحمەد عەزیز ئامادە دەبووین و جارجار ئەوانەی تریش دەهاتن، بە فاکس بابەتە وەرگێڕاوەکان و بڕیاری دادگاکەم بە ئەحمەد عەزیز دەنارد (کە ئەو دانمارکیەکەی باش نەبوو)، ئەویش بە پشت بەستن بە وەرگێڕانەکانم ئاسەی دادگاییکردنەکانی دەنووسی و سەرەتا بە نەوزاد و منی دەنارد، هەر سەرنج و تێبینییەکمان هەبوایە بە تەلەفۆن ئاگادارمان دەکردەوە، بە پێچەوانەوە ئەگەر هیچمان نەبوایە، ئەویش دەستبەجێ بە ماڵپەڕە کوردییەکانی دەنارد. بەڵام هەردووکمان (ئەحمەد عەزیز و دەرسیم) نەماندەتوانی تا سەر وا بە سستی لەگەڵ نەوزاد کار بکەین و چاوەڕێی ئەو بکەین کەی کاتی دەبێت بە خوێندنەوەی ئەو ئاسەی دادگاییکردنانەی نزار خەزرەجی کە ئەحمەد عەزیز بۆی دەنارد، بۆیە بڕیارمان دا لەوەش چیتر هیچ بە ئەو نەنێرین، ئەو بڕیارانەشمان بەهۆی سەرقاڵی نەوزاد مارف بووە بە کاری خۆی، کە مافی خۆی بووە کار بکات و بژێوی ژیانی خۆیی و خانەوادەکەی مسۆگەر بکات، هەروەها لەپێناوی پەلەکردن بووە لە بڵاوکردنەوەی ئاسەی دادگاییکردنەکان لە هەمان ڕۆژ، یان ڕۆژی دواتر. بەڵام لە هەمان کاتیشدا نەوزاد

مارف خەریکی کۆکردنەوەی بەڵگەنامە بووە، پەیوەندی بە شایەدەکان کردووە و ڕۆژێک لە ڕۆژان کەسمان گلەییمان لێ نەکردووە، بەڵکو هەر بەڵگەنامەیەک پەیدا کرابێت هەمووماني دڵخۆش کردووە. تەواوی ئەو بابەتانەی کە لە دانمارکی بۆ کوردی وەرمگێڕان، لەگەڵ نووسینی کورتەیەک لە ڕەوشی دادگاییکردنەکانی تۆمەتبار نزار خەزرەجی کە لە ڕۆژانی دادگاییکردنی ناوبراودا دەمنووسین و بۆ ئەحمەد عەزیزم فاکس دەکردن، هەموویانم پاراستووە. خۆ زۆر جار (ئەحمەد عەزیز و دەرسیم)، دەچووین بۆ بینین و قسەکردن لەگەڵ نوێنەرانی پارتەکان لە پەرلەمانی دانمارکی، هەروەها چوونمان بۆ بینینی کارمەندانی (داواکاری گشتی بۆ تاوانە تایبەتە نێودەوڵەتییەکان)، بە تایبەت ئیغیک هەنسن (Erik Hansen)ی جێگری کۆمسیاری تاوانەکان و جارجاریش کاستن سۆنەگەرد (Karsten Søndergård)، کە ئەو کارانە تەنیا بە ڕۆژ دەکران و نەوزاد مارف ڕۆژانە لە نێوان کاتژمێری (16-17)ی دوای نیوەڕۆ دەستی لە کار هەڵدەگرت و نزیکەی کاتژمێرێکی دەویست تا دەگەیشتەوە ماڵ، هەر بەهۆی درەنگ گەڕانەوەی نەوزاد لە کاردا کۆبوونەوەکانمان دەخستە کاتژمێری (18-19)ی ئێوارە لە ماڵەکەی ئەو.

بۆ منیش باش ڕێککەوتبوو کە لە ساڵانی (2002-2004) خوێندکار بووم لە کۆپنهاون و هەفتەی دوو یان سێ ڕۆژ لەوێ بووم و ئێواران لە نێوان (18-22) لە خوێندنگە بووم، بەیانیان لەگەڵ ئەحمەد عەزیز ئیشوکاری کۆمیتەکەمان دەکرد، کە چاوپێکەوتن لەگەڵ ڕۆژنامەکان بوو، ئامادەبوونمان لە ڕۆژانی دادگاییکردنی نزار خەزرەجی لە سوغو، یان چاوپێکەوتنمان لە دەزگای (داواکاری گشتی بۆ تاوانە تایبەتە نێودەوڵەتییەکان)، کە بەزۆری لەگەڵ ئیغیک هەنسن بوو لە کۆپنهاون.

کاتێک کە ڕۆژی (19.11.2002)، پۆلیس و دادگای دانمارک بڕیاری دەستبەسەرکردنی نزار خەزرەجی دا لە ماڵەکەی خۆی، سەفەر کردنی لێ قەدەغە کرد و هەموو بەڵگەنامەکانی سەفەر کردنی ناوبراوی دەست بەسەردا گرت، چونکە دەیویست ڤیزەی سعودیە وەرگرێت و ڕابکات، لە تەلەفۆن بۆ نەوزاد مارف-م گوت: (باش بوو ماندوو بوون و هەوڵەکانمان بە فیڕۆ نەچوون)، نەوزاد لە وەڵامدا گوتی: (ڕاستە ئەمە هەموومان ماندوو بووین، بەڵام تۆ و ئەحمەد عەزیز لە هەموومان ماندووتر بوون، کە خۆم بەهۆی ئیشەکەمەوە نەمدەتوانی وەکو ئێوە بم). کەواتە گەر هەر بڕیارێکمان دابێت بۆ پێکردنەوەی کارەکانی نەوزاد مارف، هۆکارەکەی سەرقاڵی ئەو بووە بە کاری ڕۆژانەی خۆیەوە نەک خۆهەڵقورتاندنی (ئەحمەد عەزیز و دەرسیم، یان دەرسیم بە تەنیا) لە ئیشوکاری نەوزاد مارف. بەلای کەم و بە تایبەت

لە ساڵی (2002)دا هەروەها تا ڕاکردنی نزار خەزرەجی لەنێوان ڕۆژانی (14-2003.03.16)دا، سێ بۆ چوار کۆبوونەوەی کۆمیتەکەمان کردووە کە هەمووی لە ماڵی نەوزاد مارف بووە، کە تەنیا ئەو سێ کەسە بەشدار بووینە (ئەحمەد عەزیز، نەوزاد مارف و دەرسیم) و کەسی تر بە کۆبوونەوەکان نەهاتووە، یان ئاگادار نەکراونەتەوە، ئایە کە ئەوانەی تری فەرامۆش کردووە، گەر فەرامۆش کرابن کە فەرامۆشی کردوون؟

دەیەم: شاخەوان شۆڕش نووسیوەتی: (کۆمیتەکە لە مانگی مارسی 2002دا پەیوەندی بە بیەن ئێلمکویست (Bjørn Elmquist) دەکات، ئەویش لە (8)ی مارسی (2002)دا نامە بە پۆلیسی غەنگستیذ دەنێرێت و داوا دەکات تۆمەت ڕووبەڕووی تاوانبار نەزار خەزرەجی بکرێتەوە.

تا ڕۆژی (06.10.2001)، تەنیا خۆم سکاڵام لەدژی نزار خەزرەجی تۆمار کردبوو، ئێوارەی ئەو ڕۆژە پێنج کورد چووینە نووسینگەی بیەن ئێلمکویست و ئەومان کرد بە پارێزەری خۆمان بۆ ئەوەی سکاڵای ئێمە بگەیەنێتە پۆلیس. ناوی پێنج کەسەکە ئەمانە بوون: (جەعفەر عەبدوڵڵا نەسروڵڵا/ 1955/ هەڵەبجە، فوئاد حەمە فەرەج نانەوا/ هەڵەبجە، کرمانج شەوکەت عەبدولڕەحمان محەمەد عەلی ناسراو بە کرمانج شەوکەتی مەلا/ 1971/ هەڵەبجە، لەمیعە عەبولڵە عومەر (1956/ هەڵەبجە) و دەرسیم). کرمانج شەوکەت، لە خۆپیشاندانەکان و قسەکردن بۆ میدیای دانمارکی زۆر چالاک بوو، هەروەها بە ئێمەش پەیوەست بوو، بەڵام بەداخەوە دوای دوو مانگێک خۆی کێشایەوە، کە زیاتر بەهۆی سەرقاڵی ئیشەکەی بوو کە کاتی نەبوو، کەچی جارجار لە تەلەفزیۆن و ڕۆژنامەکان دەردەکەوتەوە.

بیەن ئێلمکویست، پارێزەرێکی بەتواناو ناسراو بوو، چەند ڕۆژ دواتر بە نامەیەک سکاڵاکانی نارد بۆ پۆلیس و داوای لە حکومەت کرد کە ئێمە ئەومان بە پارێزەری خۆمان دەستنیشان کردووە، بەڵام حکومەت ڕەتی کردەوە کە وەکو پارێزەری ئێمە دەست بەکاربێ و کرێی کارەکەی بدەنێ، کەچی ئەو گوتی: (من بە پارەی ناکەم و بە کوردی دەکەم کە نەتەوەیەکی ماف خوراون، بەڵێ بەردەوام دەبم لەسەر کارەکەم و پارە گرنگ نییە بەلامەوە). ئەو هەر واشی کرد و بەردەوام بوو لە هەوڵەکانی خۆیی و بەر لە (8)ی مارسی (2002)دا دەیان جار تەلەفۆنم بۆی کردووە، نامەی بۆ ناردووم و سەردانیم کردووە، پێموایە دەبێ هەر لەسەر داوای من بووبێت کە دواتر کۆمیتەکە پەیوەندی پێوە کردبێ بۆ ئەوەی هۆکاری نەچوونی پۆلیسی دانمارک بۆ ئوردەن بزانین کە دوو شایەدی زۆر گرنگ لەوێ هەبوون بە ناوەکانی (عەمار ئیبراهیم ئەلسیاب و سامر یاسر حوسێن)، کە فڕۆکەوانی ئێراقی بەناوی عەمید جەودەت مستەفا محەمەد ئەلنەقیب تورکمانی (1941-2007.05.10)،

سەرەڕای ئەوەی لە چاوپێکەوتنەکەدا باسی کیمیاباران کردنی شاری هەڵەبجەی کردبوو لەلایەن فڕۆکەکانی ڕژێمی سەدام، کەچی تەشقەڵەی بەو دوو شایەدە دەکرد و داوای لێدەکردن کە لە شایەدی دان لەدژی خەزرەجی پەشیمان ببنەوە. نەوزاد مارف، قسەی لەگەڵ ئەو دوو شایەدەی ئوردەن کردبوو، سکاڵاکانی خۆیان بۆ ئەو ناردبوو، زانیاری زۆرتر لای ئەو دەست دەکەون.

یازدەم: شاخەوان نووسیوەتی: (لە نامەکەدا ئاماژە بە مانەوەی خەزرەجی لای سەرکردایەتی پارتە کوردییەکان بۆ ماوەی سێ مانگ دەکەن و وەکو بەڵگەی بێتاوانی ئەوە بەکاری دەهێنن).

لە نامەی هەر کەسێک نووسرابێت کە گوایە نزار خەزرەجی سێ مانگ لای سەرکردایەتی پارتە کوردستانییەکان مابێتەوە ڕاست نییە، چونکە نزار خەزرەجی بە دەستی خۆی نووسیویەتی کە ئەو لە ڕۆژی (14.03.1996)دا لە موسڵ گەیەنراوەتە ئاکرێ و لە بەرەبەیانی ڕۆژی (17.03.1996)دا لە زاخۆ پەڕیوەتەوە بەرەو تورکیا، کە هەمووی دەکاتە سێ ڕۆژ.

دوازدەم: شاخەوان نووسیوەتی: (من جارێک بەناوی کۆمیتە داوای بەڵگە و دۆکۆمێنتەکانم لە وەزارەتی داد کرد، دوای دوو سێ هەفتە ئەوەی بەپێی یاسا ڕێگەی پێدەدرا بۆیان ناردم، منیش بۆ دەرسیم-م نارد). ڕاستە شاخەوان ئەو بەڵگانەی بۆ من ناردووە کە (68) لاپەڕەیەو تاوەکو ئێستاکە لەنێو ئەو زەرفەدایە کە بە پۆست بۆی ناردووم و مێژووی (24.08.2003)ی پۆستکردنەکەی لەسەرە، بەڵام ئەو (68) لاپەڕەیە هەمووی بە ئینگلیزین و هیچ سوودم لێوەرنەگرتوون، کە ئەو قسەیە دەکەم مەبەستم لە کەمکردنەوەی نرخی ئەو (68) لاپەڕەیەی ئەو نییە کە بۆی ناردووم، بەڵکو لە ڕاستیدا ئینگلیزی نازانم، سەرەڕای ئەوەی کە پێشتر هەمان شتم وەرگرتبوو بەڵام ئەوەی من (56) لاپەڕە بوو لەگەڵ (80) پەڕە بە زمانی دانمارکی کە لە هەردوو لای نووسراوە بۆیە زیاتر لە (120) لاپەڕە دەبێ، کەچی سوودم لەوانیش وەرنەگرتووە بۆ هیچ نووسینێک، یەکەم: چونکە کاتم نەبووە، دووەم: چونکە بڕیارم داوە کاتی نووسینی پەرتووکێک لەسەر (پرسی دادگایی کردنی نزار خەزرەجی لە دانمارک)، هەم ئینگلیزی و دانمارکییەکە سەیر بکەم. ئەو (68) لاپەڕەیەی کە شاخەوان بۆی ناردووم تاوەکو ئێستاکە لەنێو هەمان زەرفدایە کە ناوبراو بە پۆست بۆی ناردووم (وێنەی زەرفەکە دادەنێم)، هەروەها ئەو (56) لاپەڕەیە بە ئینگلیزی و (120) لاپەڕەیەی بە دانمارکی و خۆم لە دادگاو پۆلیسی دانمارک وەرمگرتوون، لەناو جانتایەکی سپی بەتەنیا دامناون (کە وێنەکەی دادەنێم).

بەڵام ئەوەی بەلامەوە سەیر بێت دوو مانگێک لەمەوبەر لە

نووسینەکمدا لەسەر نزار خەزرەجی، هاوڕێیەکی شاخەوان شێڕەش بەی نووسیبووم کە گوایە من تەواوی دەسیەی دادگاییکردنی نزار خەزرەجیم لە کەسێک وەرگرتووە، کە نایەوێت ناوەکەی بڵێت. هەمان ڕۆژ سەیری ماسنجەری ئەو هاوڕێیەی شاخەوان شاخەوان-م کرد چونکە لە هەردوو فەیسبووکی خۆم لە ماسنجەرەوە تەلەفۆنی بۆ کردم، بینیم لە یەکێکیان پێشتر لە ڕۆژی (17.03.2022)دا نامەیەکی دەنگی جێهێشتبوو، کە دەڵێت: (تازە قسەم لەگەڵ شاخەوان شێڕەش کرد و گوتی: کاتی خۆی هەندێک دوکۆمێنتم بۆ دەرسیم ناردووە، جا نازانم نامەی حزبە کوردییەکانی تیایە بۆ حکومەتی دانمارک یان نا، کە پەیوستی زۆرم بە نامەکان هەیە). زۆر بەلامەوە سەیرە گەر شاخەوان شێڕەش باسی ئەوەی کردبێت کە تەواوی دەسیەی دادگاییکردنی نزار خەزرەجی بۆ من ناردبێت، کە خۆم گومانم هەیە ناوبراو ئەو قسەیەی کردبێت، بەڵام ئەو هاوڕێیەی شاخەوان دوای ئەوەی کە لە ڕۆژی (17.03.2022) قسەی لەگەڵ شاخەوان کردووەو دواتر هەمان ڕۆژ نامەی دەنگی بۆ من بەجێهێشتووە، لە نامەکەدا پرسیاری نامەی پارتە کوردستانییەکان دەکات، کە ئایە لەنێو ئەو دوکۆمێنتانەدا بێت، یان نا، کە شاخەوان کاتی خۆی بۆی ناردووم؟ ئەوەیان جێگەی سەرسوڕمانی زۆرە بۆ من، چونکە یەکەم کەس بوویمە نامەی سەران و پارتە کوردستانی و ئێراقییەکانم وەرگرتووە، دواتریش نامەی مام جەلال کە لە مانگی دیسەمبەری ساڵی (2002)دا وەرم گرت، نامەکانم تا دوای دوو بۆ سێ ساڵ بڵاونەکردنەوە، ئێستەشی لەگەڵ دابێ نامەی سەڵاح عومەر عەلی و نامەی هەشت عەرەبە کۆنە بەعسی و ئەفسەرە پلە بەرزەکانم بڵاونەکردۆتەوە.

وابزانم جاری یەکەم کە بە تەلەفۆن باسی ئەو نامانەم لای ئەحمەد عەزیز کرد، دوای دەرچوونی نزار خەزرەجی بوو لە دانمارک، ئەحمەد گلەیی کرد، کە گوایە چۆن دەبێت ئەو نامانە لە ئەندامانی کۆمیتەی خستنەگەڕی هەوڵەکان بۆ دادگاییکردنی تاوانبار نزار خەزرەجی بشارمەوە، لە وەڵامدا پێم گوت: (بۆ دەبێ گلەیی بکەیت، یان خۆت وا نیشان بدەیت کە توڕەیت لەسەر شاردنەوەی ئەو نامانە، کە جگە لە نامەی مام جەلال، ئەوانەی ترم بەر لە دروستبوونی کۆمیتەکە دەستکەوتووە)! یەکەم کەسیش کە نامەکانم دابێتە ئەحمەد عەزیز بووە، دواتر لە چەند بابەتێکدا خۆم هەر چوار نامەم بڵاوکردەوەو بۆ سەدان هاوڕێشم ناردووە. ئەحمەد عەزیز، جارێکی تریش لە کۆتایی مانگی شوباتی ساڵی (2010)دا لە کوردستانەوە داوای نامەکانی کرد گوایە دەیەوێت پەرتووکێک لەسەر پرسی دادگاییکردنی نزار خەزرەجی بنووسێت، هەر چوار نامەم بۆ ناردەوە، کەچی دوای چەند ڕۆژێک لە ڕێکەوتی (01.03.2010)دا لە تەلەفزیۆنی (KNN) لە بەرنامەیەک تەنیا

نامەکانی (دکتۆر فوئاد مەعسوم و جەلال تاڵەبانی) کرد و ئەوانەی (دڵشاد میرانی و ئیحسان عەبدولعەزیز)ی باس نەکرد، لەسەر بەکارهێنانی ئەو نامانە بەمشێوەیە بۆ بەرژەوەندی سیاسیی خۆی بوو بە ناخۆشیمان.

سیازدەم: شاخەوان نووسیوێتی: (سەرۆکی دانمارک ئانەس فۆ غاسموسن/ (Anders Fogh Rasmussen)، لە ڕاستیدا ئەنەس فۆو غاسموسن سەرۆکوەزیرانی دانمارک بووە، نەک سەرۆکی دانمارک، چونکە هیچ پۆستێک نییە لە دانمارک بەناوی سەرۆکی دانمارک.

چواردەم: شاخەوان نووسیوێتی: (نەزار خەزرەجی لە شارێکە بەناوی عین الحسین بە دووری 100 کیلۆمەتر لە شاری دوبەی پایتەختی ئیمارات).

نزار خەزرەجی، لە وڵاتی ئیمارات، لە شاری (العین)ە، کە نزیکەی (150) کیلۆمەتر لە دوبەی پایتەخت دوورەو کەوتۆتە باشووری ئەو شارە. لە ڕۆژنامەکانی دانمارک هەڵەی زۆر کراوە لەسەر ناوی شارێکە و ماوەی نێوان شاری ئەلعەین و دوبەی، کە بە شێوەی جیاواز لەنێوان (20-100) کیلۆمەتر نووسراوە.

دەرسیم پێشەوا

دووشەممە (04.07.2022)

دانمارک

2+

سەران سەرقافڵەی شەهیدانی قەڵەم… عەلی مەحمود محەمەد

سەرن مامە حەمە یەکەمینی ئەو شەهیدە رۆژنامەنووسانەیە لەسەر کاری رۆژنامەنووسی لە باشووری کوردستان تیرۆر کران, چۆن کاوە لە باوەشی دایکیا تیرۆر کرا, چۆن سەردەشت عوسمان رفێنرا و بە ساردی هێنرایەوە بۆ باوەشی دایکی, سەرانیش تیرۆرکردنەکەی تراژیدیانە بوو, ئەو چەندە بوێر بوو لە وتن و کرداردا, هێندەش پەیوەست بوو بە باوەشی دایکیەوە.

بە کۆتایی هێنان بە وتنی راستیەکان کۆتایی بە ژیانی سەران هێنرا,

کەچی چواردە ساڵە راستی تیرۆرکردنەکەی نە وتراوە, لە لە ویژدانی گەلیشدا بە زیندویی ماوە, دەیانزانی تا سەران بمێنێت راستی هەر دەوترێت, کەسانی گەندەڵ و چەوسێنەر بە درێژەدان بە کارەکانیان پێویستیان بەوەیە کۆتایی بەو وتنانە بهێنن, لە رێگای سەندنەوەی ژیان لەو رۆژنامەنووسانەی بەرەو روی تالان و بەرەو کارە نا ئەخلاقییەکانیان بونەتەوە, چونکە تا ژیانی سوارچاکانی دادپەروەری بەردەوام بێت وتنی راستییەکان و دەرخستنی بە رایگشتی بەردەوام دەبێت, سەندنەوەی ژیان سەندنەوەی وتنی راستییەکانە.

دۆسیەکانی رۆژنامەنووسان لە جیهان

دۆسیەی رۆژنامەنووسانی تیرۆر کراوی کوردستان بەشێکی بچوکە لە تیرۆری رۆژنامەنوسانی جیهان, لەو شوێنانەی تاوانکار لە سزا رزگاری نەبووەو دیموکراسیەت بوونی هەبووە وەك وڵاتی ماڵتا حکومەت بەهۆیەوە روخاوە, چونکە کوشتنی رۆژنامەنووس تاوانێکی کوشتنی ئاسایی نییە, چەندە کوشتنی جەستەیە, هێندەش کوشتنی وتنی راستییەکانە, دەرخستنی نا دادپەروەری دەسەلاتدارییە.

کوشتنی رۆژنامەنووسان دۆسیەیەکی گەورەی رزگاربوونی تاوانبارانە لە سزا لە ئاستی جیهانی, چونکە تاوانکاران کەسانی گەندەڵن و دەست رۆیشتوون لە رێگای گەندەڵییەوە بە هێزو دەسەلاتدارن بوونە, بۆیە بە سانایی لە زۆنی وڵاتانی گەندەڵ و نەبوونی یاسا لە سزاو لێپرسینەوە رزگاریان دەبێت.

لە ساڵی 1992ەوە تا هەنووکە زیاتر لە 1400 رۆژنامەنووس لە جیهان تیرۆر کراوە, تەنها لە دەیەی رابردوودا لە جیهان 226 رۆژنامەنووس تیرۆر کراون, لە کۆی 278 کاری تیرۆریستی سەبارەت بە دۆسیەی گەندەڵی لە جیهان, رۆژنامەنووسان 81,2% ی قوربانییانی بەرەو روبوونەوەی گەندەڵی پێك دەهێنن, واتا زۆربەی باجی بەرەو رووبوونەوەی گەندەڵی رۆژنامەنووسان داویانە, دوای ئەوانیش دادوەرو پۆلیس دێن, هاوکات 81%ی تاوانبارانی دۆسیەی تیرۆری رۆژنامەنووسان لە سزا رزگاریان بووە لەو ماوەیەدا, وەلە لە هەرێمی کوردستان رزگاربووانی بکەری تیرۆری رۆژنامەنووسان لە سزا رێژەکەی گەیشتۆتە 100%, وە قوربانییەکانی 100% رۆژنامەنووسانن, ئەمەش کارەساتەو کردنەوەی دەرگایە بە تیرۆری رۆژنامەنووسان بە ئازادی و بەردەوامی دان بە گەندەڵی و ئازادکردنی.

لە نێوان ساڵانی 2005 بۆ 2020دا 87%ی دۆسیەکانی تیرۆری رۆژنامەنووسان لە جیهان نەگەیشتووە بە ئەنجام یان هەر لایەنەکانی دادوەری لە ئاگادار نەکراوەتەوە تاوانباران لە سزا رزگاریان بووە, هەر چوار دۆسیەی تیرۆری رۆژنامەنووسانی کوردستانیش دەکەونە

ئەو ماوە مێژووەوە.
لەو وڵاتانەی کە تیایاندا تاوانبار لە سزا رزگاریان بووە, سۆماڵ بە پلەی یەکەمی رزگار بوونی تاوانبارە لە سزا, وڵاتی سوریا دووەم و عێراق سێیەمی ئەو وڵاتانەیە, کە هەرێمی کوردستانیش بەشێکە لێی, عێراق لە ریزبەندی ژمارە 172ە لە کۆی 180 وڵات لە ئازادی رۆژنامەگەری لە جیهان,32 پلە لە خوار سۆماڵەوەیە .

ئەوروپاو رزگار نەبوونی تاوانباران لە سزا
لە پێنج ساڵی رابردوودا, وڵاتانی ئەوروپا پێنج کاری تیرۆریستی بەرامبەر بە رۆژنامەنووسان ئەنجامدراوە, وەلە چواریان تاوانباران دۆزراونەتەوەو سزا دراون دەکاتە 80% ی دۆسیەکان, پێچەوانەی جیهان کە زیاد لە 80%ی رزگاریان بووە, وە دوو لەو پێنج حاڵەتە بۆتە هۆی روخانی حکومەتەکان, کە پێگەشیان بەهێز بووە پێشتر بەهۆی ناڕەزایەتی جەماوەر لەو کارانەو کاردانەوەی توند لە هەمبەری, چونکە رۆژنامەنووسان پێگەی بەهێزیان لە کۆمەڵگاکانیان هەیە , لە خوارەوە ئاماژەیان پیچ دەدەین:

- رۆژنامەنووسی ماڵتایی کارۆانا غالیزیا لە رێکەوتی 16ی ئۆکتۆبەری 2017 تیرۆرکرا, لە ئەنجامدا بەهۆی ناڕەزایەتی گشتییەوە جۆزیف مسکاتی سەرۆك وەزیرانی ولات ناچارکرا دەست لە کار بکێشێتەوە, هەرچەندە بکوژەکەشی بۆ 15 ساڵ زیندانی حوکم دراو لە سزا رزگاری نەبوو.
- رۆژنامەنووسی سلۆفاکی جان کۆسیاك لە رێکەوتی 2017-2-21 تیرۆر کرا, ناڕەزایەتییەکان بووە هۆی دەست لەکار کێشانەوەی ربۆرت فیکۆی سەرۆك وەزیران لە رێکەوتی 2020-3-11 واتا دوای 20 رۆژ لە تیرۆرکردنەکە, هەرچەندە 13 دادوەر دەستگیرکران بەهۆی پەیوەندیان بە دۆسیەکەوە.
- رۆژنامەنوسی بولگاری فیکتۆریا مارینۆفا لە 7ی ئۆکتۆبەری 2018 تیرۆر کرا, ناوبراو سێیەم رۆژنامەنووسی تیرۆرکراوی ئەوروپی, تۆمەتبار بەناوی سفیرین کراسمیرۆف لە ئەڵمانیا دەستگیرا.
- رۆژنامەنووس ئار دی فرێسی هۆڵەندی لە 15ی یۆلی 2021 تیرۆر کرا, سێ گومان لێکراو دەستگیرکران.
- جۆرج کاریفاز رۆژنامەنووسی یۆنانی لە رێکەوتی 9ی ئەبریلی 2021 لە نزیك ماڵەکەی لە شاری ئەسینای پایتەخت تیرۆر کرا. بە پێی زانیارییەکانی بەردەستی ئێمە هێشتا بکوژی رۆژنامەنووس جۆرج کاریفاز نەدۆزراوەتەوە, تاکە

رۆژنامەنووسە لە ئەوروپا هێشتا بكوژەكەى ئازادن. ئەوەى شايانى باسە يۆنان خراپترين و□لاتى ئەوروپايە لە بوارى ئازادى رۆژنامەنووسى, لە ريزبەندى 108 ە لە كۆى 180 و□لاتى جيهان □ك ئ□ران و ئەريتريا و كۆرياى باكوور لە خواروەى ريزبەنديەكەن.

كوردستان ب□ □ خراپترينى جيهان بێت

وەك لە ئەنجام و ئامارەكان بينيمان, رزگاربوونى تاوانبارانى بكوژى رۆژنامەنووسان لە كوردستان رێژەى 100% ە, وە قوربانيانى بەرەو روبوونەوەى گەندەڵيش 100% رۆژنامەنووسانن, ئەمەش ئامارێكى ترسناكەو دەرگا دەكاتەوە بۆ كۆمەڵكوژ كردنى رۆژنامەنووسان و رێگا گرتن لە وتنى راستييەكان و شاردنەوەى دەرخستنى تاوانى كوشتنەكان, هاوكات دەريشى دەخات تەرزى رۆژنامەنووسانى دژ □ ب□ گەندەڵى وەك سۆران و سەردەشت و كاوە خەباتكارى ريزى پێشەوە گەندەڵين, كارى رۆژنامەنووسى لە رووى ئەخلاقييەوە وتنى راستييەكانە.
ئەگەر حكومەتى هەرێمى كوردستان ئەو خواستەى نييە كە دەرگى تيرۆرى رۆژنامەنووسان ئازاد بكات, پێويستە تاوانبارانى تيرۆرى رۆژنامەنوسان سۆران و سەردەشت و كاوەو ويداد لە سزا □ رزگاريان نەبێت , ئەنجامى كەيسەكانى تيرۆرى رۆژنامەنووسان ئاشكرا بكات, راستييەكان رابگەيەنێت, مۆنمێنتى ياداوەريان ب□ □ دروست بكات, ياداوەريان فەرمى و رێگا پێدراو ئازاد بكات, داواى لێبوردن لە بنەماڵەكانيان بكات, قەرەبوو بكرێنەوە.

نوگرەسەلمان.. ژمارە ١١

بڵاوكراوەيەكى سەربەخۆى ساڵانەيە، تايبەتە بە پرسى جينۆسايد و ئەنفال- ژمارە ١١…

[بۆ خوێندنەوەى ژمارە ١١ى نوگرەسەلمان كليكى ئێر□ بكەن….]

[Nugrasalman_11Download]

ئیسلام، مافی منداڵان و حیجاب… مەنسور حکمەت

ئیسلام، مافی منداڵان و حیجاب – گیتی ڕای کارگەر…مەنسور حکمەت
وەرگێڕانی لە فارسییەوە: کاوە عومەر

لە بەرگریکردن لە قەدەغەکردنی حیجابی ئیسلامی بۆ منداڵان

لەم دواییانەدا، لە ستۆکهۆڵم، دوو بەیاننامە بە هەمان ڕۆح، هەمان تەوەر و ڕەنگ تەنانەت لە هەمان قەڵەمەوە، بە تۆنێکی زۆر دوژمنکارانە لە دژی هەڵمەتی بەرگری لە مافی ژنانی ئێران و کۆمیتەی سویدی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری، بڵاوکراونەتەوە، کە پێویستی بە وەڵامێکی جددی هەیە. ڕاگەیاندنی یەکەم سەبارەت بە واژۆی "دەستەی نووسەرانی گۆڤاری ژنان و بناژۆخوازی سویدی (؟)"یە و ڕاگەیاندنی دووەمیش واژۆی ڕاستەوخۆی لەلایەن ڕێکخراوی ڕای گەرگەر{۱] خۆیانی لەسەرکراوە

ئەو پرسەی ئەم دەستانەی توڕە کردووە، دیارە بەرگریی ئێمەیە لە داواکاری قەدەغەکردنی حیجابی ئیسلامی بۆ منداڵان. دەڵێن ئێمە "نکۆڵیکردنە لە ئازادی جلوبەرگ بۆ موسڵمانان"، ئەمەش "نکۆڵیکردنە لە مافی دیموکراسی کەمینەکان"، دەڵێن ئێمە دەمانەوێت بڵێین ئەم داوایە "ڕەزاخانی"{۲} و "پۆل پۆتی" و "فاشیستی" و "ڕەگەزپەرستی"یە. دەڵێن دەمانەوێت بەزۆر حیجاب لە سەری ژنان لاببەین، دەڵێن ئێمە خەڵکمان دابەشکردووە بەسەر " ئوممەتی ئیسلامی و دوژمنەکانی" و بەنیازین دەست بە "جەنگی خاچ پەرستی" بکەین. وە ئەمانە تەنها قسە. باشەکانیانە . شتی زۆر زیاتریش دەڵێن کە لە هەر کۆمەڵگایەکدا کە شەرەف و کەرامەتی هەموو مرۆڤەکان تێیدا پارێزراو بێت و ئەوە "کەمینەکان" بە سەلامەتی نەریت و کولتوری ئیسلامی و ڕۆژهەڵاتی "خۆیان" جێناهێڵرێن، کاروباری وتاردەر بە تاوانی سووکایەتیکردن بە کەرامەت تۆمەتبار دەکرێت و ئەو بوختان بۆ "حکومەت و یاسا و پۆلیس" دەکات.

ناکۆکی لەسەر مافە حاشاهەڵنەگرەکانی منداڵان و پرسی کپ کردن و چەوسانەوەی ژنان لە بنەماڵە ئیسلامییەکاندا جیاوازییەکی ڕاستەقینەی نێوان ئێمە و ئەوانە، کە پێویستە پێناسە بکرێت و جەختی لەسەر بکرێتەوە. ئەمە جیاوازییەکی قووڵ و زۆر گرنگە کە لە خوارەوە

دەگەیەنێ ئەوە. بەڵام هیستریای ئەم ڕاگەیاندنانە بە ناکۆکی تیۆری ئەم بزووتنەوەیە لەسەر ئەم بابەتە نییە، بەڵکو دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە ئەم دەستانە لەوە تێگەیشتوون کە هەروەک چۆن پشتگیریان بە دەرکردنی ئەفغانییەکان لە ئێران (پێش کەوتنی یەکێتی سۆڤیەت و مەعمودیەتی دیموکراسی ئەم دەستانە) و کاتێک ئۆردوگای خۆشەویستیان لە شەڕدا بوو لەگەڵ موسڵمانانی ئەفغانستان و بەو هەڕەشەوە هەشتا دیموکراسی بە ئەفغانییەکان ڕێگەپێنەدرا بوو) جارێکی دیکە لەبەردەم خەڵکدا وێرانیان کردووە و فەزیحەیەکیان وروژاندووە. ئەم مشتومڕ و هیستریایە سەبارەت بە کۆبوونەوەیەک کە بانگەوازیان بۆ کرد بوو بە وەڵامدانەوەی کۆمۆنیستەکان و بەلاڕێدابردنی سەرنجی فراوانی ڕای گشتی لەسەر بۆچونەکانی کەمپینەکە و قسەکانی ئەسرین محەممەدی. بەڵام وەک لە ڕاگەیاندنەکەیاندا دەردەکەوێت، خۆیان بە ڕواڵەت چاوەڕوانی ئەم قبوڵکردنە بەرفراوانە لەلایەن موسڵمانان و بەگونین "بنەماگەراکان" و هات وهاوارو تەکبیر و سەڵاوات لێدانیان لە ڕیزی پشتیوانانیاندا نەبوون. هەر لەوکاتەدا هەستیان کرد کە دۆڕاندویانن و دەرکیان بەوە کردووە کە دۆڕاون. بڕیار نەبوو ئەوەندە ئیسلامی دەرکەون. بڕیار نەبوو "سنوورەکان"یان بەم شێوەیە لەگەڵ جەماعەتی ئیسلامی "تێکەڵاببێت"، ئەم ئیسلامە داڕێدراوە ڕەنگە سوودی هەبێت بۆ ڕێکخراوی دەرەوەی وڵاتی "حزبی برا" لە وڵاتێکدا کە ئیسلام کاریگەریی هەبێت لەنێو کۆچبەرەکانیدا (کە تا ئێستاش گوماناوییە)، بەڵام بۆ ڕێکخراوێک کە مامەڵە لەگەڵ کۆچبەرانی ئێران دەکات، کە زیاتر شارستانییە و بە قووڵی دژە ئایین و هەر وەک لە کوراسەکەدا بە "زۆر چاک"، ناویان دەبەن ئەمە بە ڕیسواکردن و فەزیحەیەکی سیاسی گەورە دادەنرێت. بۆ ڕێکخراوێک کە دەیەوێت دیسانەوە ئیسلام و بزووتنەوەی ئیسلامی دابەش بکاتەوە بۆ باش و خراپ، میانڕەو و بناژۆخواز، ژەهراوی و شیاوی خواردن، و جەماوەری و دژە جەماوەری، هەمان ئەو ڕێکخراوەیە کە هەمووان دەزانن پاش ماوەی هەمان بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی و نەریتی سیاسیی حزبی توودە{٣} و ڕێکخراوی ئەکسەریەت و{٤} شوێنکەوتوانی هێڵی ئیمام ڕادەستی کۆمەڵگا کراون، بە ڕوونی ئیفلاسی سیاسی خۆیان دەرکردووە. ئەمە " حیجاب گیتی" و " ئیسلام گیت"ی ئەم بەڕێزانەیە. ئەوان خۆیان لەوە تێگەیشتوون و دەیانەوێت بە ژاوەژاو و مشتومڕ بە ئەوەی ڕوی کارەکانیان سپی بکەنەو، دەیانەوێت پشتگیری موسڵمانان لە هەڵوێست و بیرکردنەوەکانیان بخەنە ئەستۆی "چەپ" و "بناژۆخوازی" دژە ئیسلامیمان. ئەگەر حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ڕەزاخانی و پێڕ پێتی نەبێت، ئەوا موسوڵمانە بناژۆخوازەکان نەیان دەتوانی ببنە خاوەن ماف و لەپشت قەڵغانی دیموکراسییەوە خۆیان

بپارێزن، بەناچاری سنووریان نەمێنێ لەگەڵ ڕای کارگەر و گۆقاری دژە بناژۆخوازی ژنانی سویدی! لۆژیکێکی جوان بەڵام بەدڵنیایی بە ناوەرۆک.

با یەک بە یەک ئاڕاستەی ئەم بابەتە باس بکەین.

مافی منداڵان و حیجابی ئیسلامی

ئەمە باسمان لە "لابردنی باڵاپۆشی سەری ژنان" نەکردووە لەلایەن "پۆلیسەکانەوە". بەرنامەی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری بەڕاشکاوی بەرگری لە ئازادی جلوبەرگ پۆشین دەکات. بەڵام بەرنامەکەمان هەروەها دەیەوێت منداڵان لە دەستەوەردانی ئایین و مەزهەبە ئایینییەکان بپارێزرێن، جگە لەوەش "ڕێگری لە منداڵان بکریت بە دەست ڕاگەیشتنیان بە مافە مەدەنی و کۆمەڵایەتییەکانی خۆیان، وەک پەروەردە و کات بەسەربردن، و بەشداریکردن لە چالاکیە کۆمەڵایەتی".یەکانی تایبەت بە منداڵان." بە تاوانی دەزانێت، باسی ئازادی هەڵبژاردنی حیجابی ئیسلامی پەیوەندی بە گەورەکانەوە هەیە. پەیوەندی بەو کەسانەوە هەیە کە مافی هەڵبژاردنیان هەیە، لانی کەم بە شێوەیەکی نمایشی و بەپێی یاسا، و بەرپرسیارێتی دەرئەنجامەکانی هەڵبژاردنی ئازادیان لە ئەستۆ بگرن (هەرچەندە مافی هەڵبژاردنی ژنانێکی پێگەیشتوو کە چەقۆ و شووشەی تەزابی ئیسلامی دەناسن لە نمایشی نمایشی ترە). باسی ئازادی پۆشاک هیچشتێک ناڵێت دەربارەی مافی منداڵان و کچە لاوەکان کە لە بنەماڵەیەکی ئیسلامیدا لە ژێر چاودێری دایک و باوکیاندا دەژین. هەڵکەوتوە ئازیزەکانمان دەڵێن جیاکردنەوەی منداڵان و گەورەکان "جیاوازی لە کەشەکەدا دروست ناکات". نەخێر زۆر شت دروست دەکات.

ئەمە دەڵێین لەبەرکردنی حیجابی ئیسلامی لەسەر ئەو منداڵە و هەرزەکارانەی کە بە تەمەنی یاسایی نەگەیشتوون پێویستە لەڕووی یاساییەوە قەدەغە بکرێت. چونکە ئەمە بەدیهێنانی مافی منداڵ نییە بە هەڵبژاردنی جلوبەرگ، بەڵکو بە پێچەوانەوە، لە ڕاستیدا سەپاندنی جلوبەرگی تایبەتە بەسەر منداڵەدا لەلایەن شوێنکەوتووانی مەزهەبێکی دیاریکراوی ئایینیەوە. بەڕێزان پشتگیریکردن لە ئازادی و مافی هەڵبژاردنی منداڵ (کە ڕەها نییە) پێویستی بەوەیە کە لە ڕووی یاساییەوە ڕێگری لەم سەپاندنە بکرێت. منداڵ کە ئایین و نەریت و دەمارگیرییەکی تایبەتیان نییە. تا ئێستا پەیوەست نەبووە بە هیچ گروپێکی ئایینیەوە. مرۆقێکی تازەیە کە بە ڕێکەوت و سەربەخۆ لە ئیرادەی خۆی، لە بنەماڵەیەکدا بە ئایین و نەریت و پێشوەختەی تایبەتەوە هاتۆتە ژیانەوە. کۆمەڵگا پابەندە. بە بێلایەنکردنی کاریگەرییە نەرێنییەکانی ئەم تیروپشک و تیروپشکی کوێرانە. کۆمەڵگا بەرپرسیارە لە ڕەخساندنی هەلومەرجی یەکسان و

دادپەروەرانە بۆ ژیانی هەموو منداڵان و گەشەکردن و ئاوەدانییان و بەشداری چالاکانەیان لە ژیانی کۆمەڵایەتیدا. هەرکەسێک بیەوێت ڕێگای ژیانی کۆمەڵایەتی ئاسایی منداڵ کوێر بکاتەوە، هەروەک چۆن کەسێک بیەوێت بە پشت بەستن بە کلتور و ئایین و کۆمپلێکسی شەخسی و گروپی خۆی هێرش بکاتە سەر جەستەی منداڵەکە، دەبێت ڕووبەڕووی بەربەستی بەهێزی یاسا و کاردانەوەی جددی کۆمەڵگاکە ببێتەوە. هیچ کچێکی نۆ ساڵان شووکردن، خەتەنەکردن (بڕین)، چێشتلێنان و خزمەتکاری ئەندامانی نێرەکان خێزان “هەڵنابژێرێت” ، بێبەشبوون لە وەرزش و پەروەردە و یاری. منداڵ لە خێزان و لە کۆمەڵگادا بەپێی داب و نەریت و ڕێسا دامەزراوەکان بەباردەهێنرێت و بە شێوەیەکی ئۆتۆماتیکی ئەو بیر و داب و نەریتانە وەک شێوازی ژیانی ئاسایی قبوڵ دەکات. قسەکردن لەسەر هەڵبژاردنی حیجابی ئیسلامی لەلایەن خودی منداڵانەوە گاڵتەجاڕترە لە گاڵتەجاڕی. ئەو کەسەی وا پیشان دەدات کە میکانیزمی باڵاپۆشکردنی کچی باخچەی ساوایان “هەڵبژاردنی دیموکراسی” خۆیەتی، یان خەڵکی سەر ئەم گۆی زەوییە نییە، یان دووڕووکە کە شایەنی ئەوە نییە بچێتە ناو باسی مافی منداڵان و بەرەنگاربوونەوەی هەڵاواردنی منداڵان لەگەڵیدا. مەرجی بەرگریکردن لە هەر جۆرە ئازادییەکی منداڵ بۆ ئەزموونکردنی ژیان، مەرجی بەرگریکردن لە هەڵبژاردنی ئازادانەی منداڵ، بریتییە لە ڕێگریکردن لەم سەپاندنە خۆبەخۆ و باوانە. ئەو کەسەی پێی وایە لە مەسەلەی حیجابدا هیچ جیاوازییەک لە نێوان منداڵێک یان گەورەیەکدا نییە، پێش ئەوەی ببێتە ئەندامی دەستەی سەرنووسەرانی شوێنێک، یاخود کۆمیتەی سکاندیناڤیایی کەسێک دروست بکات، پێویستە لەسەرەتای بابەتەکەتەوە بیر لە دواکەوتوویی فیکریی و نەزانییەکەی خۆی بکاتەوە.

بەڵام لە باسی “پێشێلکردنی مافە دیموکراسییەکان”دا، ئەمانە ئاماژە بە مافی منداڵان ناکەن بەڵکو ئاماژە بە مافی دایک و باوک دەکەن. ئایا قەدەغەکردنی حیجابی ئیسلامی بۆ منداڵان و هەرزەکاران “مافی دیموکراسی” لە دایک و باوک دەبات؟ ئەمە ئیدیعای ئەوانە. خۆشبەختانە کۆمەڵگای مرۆڤایەتی لەو سەردەمە دوور دەکەوێتەوە کە ژن و منداڵ لە ناو موڵکی باوک و مێردا بوون و مافی ئەوەیان هەبووە بە فەرمی بیانکوژن. ئەوەی ئەم بەڕێزانە وەک مافی دیموکراسی دایکان و باوکان باسی دەکەن، بەردەوامبوونی مافە خێڵەکییەکانی باوکە، کە خۆشبەختانە لەگەڵ پێشکەوتنی کۆمەڵگا و زیاتر و زیاتر “فەرمانەی”بوونیدا، بە توندی سنووردار بووە. بەڵێ هاوڕێیان مافی دایک و باوک بەرامبەر منداڵ سنووردارە و ملکەچی مافی مرۆیی و گشتگیر و یاساییەکانی منداڵە. ئەرکی یاسا (و

“حکومەت و پۆلیس”)ە لە هەموو وڵاتێکدا کە ئەمە مسۆگەر بکات. هیچ کەس چ باوک ودایک وچ خاوەن ومام وپور مافی لێدان و ترساندنی منداڵەکانیان نییە، کەس مافی ئەوەی نییە ئازادی لە منداڵ زەوت بکات، کەس مافی ئەوەی نییە منداڵ لە خوێندن و وەرزش و پەیوەندی کۆمەڵایەتی دووربخاتەوە.
ڕێگە بە بەکارهێنانی سێکسی منداڵان نادات. کەس مافی ئەوەی نییە منداڵێک پەلکێشی کار بکات یان بیخاتە سەر کار. کەس مافی ئەوەی نییە دەستدرێژی جەستەیی بکاتە سەر منداڵ، تەنانەت ئەگەر بە پێی شەریعەتی ئەنوەریش بێت کەس مافی ئەوەی نییە منداڵێک لە هیچ کام لەو ئاسانکاریانە بێبەش بکات کە کۆمەڵگا بە شێوەیەکی ئاسایی بە مافی خۆی زانیوە. ئەم دەستدرێژیکردنە سەر منداڵانە لە “مافە دیموکراتییەکان”ی هیچ مرۆڤێکدا نین. قەدەغەکردن و سنووردارکردنی چالاکییە نەریتی و خێڵەکییەکانی باوک و مێرد مەرجێکی گرنگە بۆ ئەوەی منداڵان لە مافە سەرەتاییەکانی مرۆڤ بەهرەمەند بن. ئەو مافانەی کە پێویستە چەندین جار لەمەش فراوانتر بکرێن. هاوڕێیانی ئازیز، ئازادیخوازانی نیوەکاتی، بڕوا بکەن، کۆمەڵگا پێشکەوتووە و گەیشتووەتە ئەم ئاستە. مەبەستم ئەوەیە ئایا بەڕاستی ئەوەندە قورسە لەم ڕاستییە سادانە تێبگەین؟
بەڵام ڕەنگە حیجابی ئیسلامی ئەم دەستدرێژیکردنە سەر منداڵانە لەخۆ نەگرێت. ئاخر حیجاب “نەتەوەیی”یە، “خۆماڵی”، سەر بە “کۆچبەرە بێبەشەکان”ە، بەشێکە لە کلتوری “ئەمە-ڕۆژهەڵاتییەکان”، جلێکی “دژە ئیمپریالیزم”ە، ڕەگەزپەرستەکانیش هەروەها خۆشیان پێی نایەت، خودی وەزیری کۆچبەری سوید یش خۆیبا□□ا پێش نیە. ئەم دەستخۆشی و بەمانایانە لە دەمی موسوڵمانێکی “نا بناژۆخواز”، یان مەزهەبی مەسعوود و مریەم و ئەوانی دیکە، چاوەڕواننەکراو نین. بەڵام ئایا ئەوانەی بانگەشەی ئەوە دەکەن کە ژنن و دەیانەوێت پێشبکەون، و تەنها سەباو لە “چالاکانی خاوەن مێژووی بزووتنەوەی ژنان و بزووتنەوەی دژە ڕەگەزپەرستی لە سوید” دەکەن، هێشتا مانای کۆمەڵایەتی حیجابی ئیسلامی، و کاریگەرییە تێکدەرەکانی لەسەر دەروون و ژیانی کچان و هەرزەکارانی گەنج لە سوید نازانن؟ بەڕاستی پێویستە بەئەوانە ئازار و دڵتەنگی منداڵێک کە گۆشەگیر و بێدەسەڵاتەو، نازانێت بۆچی ڕێگەی پێنادرێت بگەڕێت و هەستێتەوە و یاری بکات و مەلە بکات و لەگەڵ هاوپۆلەکانیدا پەیوەندی کۆمەڵایەتی بکات و ئەویش نایکات بچووکترین بژاردەتان هەیە بە دەرچوون لەم دۆخە و ڕزگاربوون لەم کابوسە.؟ بزانن پەروەردەی تودەئیستی چەندە قوڵ و ڕەگ و ڕیشەی لەم ڕیزەدا هەیە، کە تەنانەت جارێکیش بە ڕێکەوت، ناکەونە هەڵوەستەکی بیرکردنەوەی ئازادانە دژی

ئیسلام.

قەدەغەکردنی حیجابی "ئیجباری" بۆ منداڵان

ئەم دروشمە بەڵگەی ئەوانە دژی پرسی سەپاندنی حیجاب بەسەر منداڵاندا. پێیان وایە فۆرمولێکی باش و کاریگەر و دیموکراسیان دەزیوەتەوە. بەڵام ئەم دروشمە هیچ ناڵێت و بچووکترین کاریگەری لەسەر واقیعی دەستدرێژیکردنە سەر منداڵان و بەتایبەتی کچانی گەنج لە ژینگە ئیسلامییەکاندا نییە. بۆچی؟ سەرنجی مانای پراکتیکی ئەم فۆرمولەیە بدە. ئەگەر ئەم بڕیارە ببێتە بنەمای کارپێکردنی کۆمەڵگا، تەنها منداڵانێک لە حیجابی ئیسلامی بێبەش دەبن کە دەتوانن لە بەردەم دادگا یان دەسەڵاتدا بیسەلمێنن کە دایك و باوکیان بەزۆر حیجابیان بەسەردا کردووە. تا زۆرەملێ نەسەلمێنرێت، هیچی دژ بە یاسا نەکراوە. ڕاستگۆیانە ئەم فۆرمولەیە پێشکەوتنێکە. هەر منداڵێکی ئازا و تەمەن ٩ ساڵ کە دەرچووی خوێندنی یاسا بێت، کە بە باشی ئاگاداری مافە مەدەنییەکانی بێت و ئامادە بێت لە بنەماڵەکەی ڕەت بکرێتەوە و بە ئاشکرا و بە فەرمی شایەتی دژی دایک و باوکە موسڵمانەکانی بدات و بەڵگەی تەواویان هەبێت بۆ ئەوەی ئیجباری لایەنی حیجاب نیشان بدات دەتوانرێت بخرێتە بەردەم دادگا و ئەگەری هەیە کە وەڵامی پارێزەرانی بەرگری لە دایک و باوک تەواوی پرسی کولتووری ڕێژەیی لە قەڵەی خۆیدا بێت.(بێگومان ئەگەر پیشەسازییەکانی سوید لە هەمان ساتدا هیچ شتێک هەناردەی "جیهانی ئیسلامی" نەکەن) پێویستە ڕێگەی پێبدرێت حیجابەکەی لاببات. بێگومان ئەم منداڵە دواتر لە کوێ دەژی و لە هێڵی پاس و لە ڕێگای قوتابخانەدا چی دەکات لە کێشەکانی ئەو هاوڕێیانە نییە.

تەواوی تایبەتمەندی ئەم فۆرمولەیە ئەوەیە کە بیرکردنەوەی ساویلکەیی و نەزانی بەرگریکارەکانی لە میکانیزمەکانی ژیانی ڕاستەقینە و تەواوی کێشەی دەستدرێژیکردنە سەر منداڵان لە کۆمەڵگا و لە خێزاندا نیشان دەدات. هاوڕێیانی ئازیز، بیرمەندە گەورەکان، میکانیزمی زۆرەملێ و سەپاندن لە بنەماڵەدا لەمانە بنەڕەتیتر و شاراوەتر و سیستماتیکترە. کەس بەزۆر حیجاب ناخاتە سەر سەری منداڵان، چونکە منداڵەکە ئیرادەی دایک و باوک ناخاتە ژێر پرسیارەوە. لە هزری خۆیدا تەنانەت کاتێك لێی دەدرێت و دەستدرێژیی جەستەیی دەکرێتە سەر، ئەوانە بە دروست دەزانێت و خۆی بە تاوانبار دەزانێت. تەسلیم بوون بە ئیرادەی دایک و باوک بە ئەرکێکی ئاشکرا دادەنرێت. بۆ منداڵ، لەدەستدانی خۆشەویستی دایک و باوک، نەبوونی ڕەزامەندی ئەوان، ئازاردانی کابوسێکە. نازانرێت بۆچی ئەم برادەرانە ئازایەتییەک کە خۆیان بە کۆمەڵ ناتوانن لەبەرانبەر موسڵمانەکان نیشانی بدەن، بەڵام چاوەڕوانی ئەوەیان لە منداڵێکی

بچووک هەیە لە خێزانەکەی ئاینی و لە بەرچاوی دایک و باوک و سەرکردەکانیاندا ئەو ئازایەتیە لەخۆی نیشانبدات. ئەم دەستانە بڕیار بوو ماددەیەک، یاسایەک، سیاسەتێک، بە بەرگری لە مافی منداڵان پێشنیار بکەن، بەڵام بەم دروشمە، ئەوە ڕوون دەبێتەوە کە بەپێچەوانەوە ئەوە ئەم منداڵانەن کە دەبێ پەرەش بن و ڕێگای کرێکار(رای کارگەر) و گۆڤاری سویدی ژنان و بناژۆخوازی لە چەق بەستوویی سیاسی ڕزگاریان بکەن با لەمانە بپرسین بەڕاستی لە ماوەی ساڵێکدا باڵاپۆشی ئیسلامی لەسەر چەند منداڵە، سێ، چوار، حەوت، یازدە، بەم فۆرمولەیە لادەبرێت؟ ئایا بڕیارە ئەم دروشمە وەڵامی کێشەی نەوەیەکی منداڵان و هەرزەکاری چەوساوەی ئەمڕۆی سوید بداتەوە؟ با بپرسین بۆچی، لە حاڵەتی هاوشێوەدا، باری سەلماندنی تاوانەکە، یان تۆمارکردنی سکاڵا، لەسەر شانی منداڵە نییە؟ ئایا ئامادەی تەنها کاری “زۆرملێ”ی منداڵان قەدەغە بکەیت؟ ئایا ئامادەی تەنها دەستدرێژی سێکسی “زۆرملێ” بە سەر منداڵ قەدەغە بکەیت؟ ئامادەی تەنها لێدانی منداڵ بە پێچەوانەی ویستی ئەو قەدەغە بکەیت؟ ئامادەی هاوسەرگیری “بەزۆر”ی کچانی خوار تەمەنی یاسایی قەدەغە بکەیت؟ ئایا ئامادەی تەنها خەتەنەکردنی بە”زۆر”ی کچان مەحکوم بکەیت؟ ئایا ئەگەر لە هەریەکێک لەم کەیسانەدا منداڵەکە خۆی گوێ نەداتێ یان ڕازی بێت،سکاڵا تۆمار نەکات و یان سکاڵاکەی بکشێنێتەوە،ئیتر تاوانێک ئەنجام نەدرواوە و ئەرکی ئەوە کۆتایی هاتووە و ویژدانتان ئاسودەیە و دەتوانیت بگەڕێیتەوە بۆ کۆبوونەوەی دەستەی نووسەرانی سویدی و کۆمیتەی سکاندیناڤیای ڕێکخراوەکەت؟

ئەم دروشمە بە ناوەڕۆک و دووڕووییە. فۆرمولەکە بە دوورکەوتنەوە لە کێشەکە و موسڵمانان زویر نەکەن. لە بەرکردنی حیجابی ئیسلامی بەسەر کچانی گەنجدا بە پێناسە سەپاندنی ئایینی و کولتوورییە لەلایەن مەزهەبێکی دیاریکراوەوە. هەروەک چۆن موریدەکانی مەزهەبی “دەروازەی بەهەشت” مافی ئەوەیان نییە منداڵەکانیان لەگەڵ خۆیان بکوژن لەکاتی خۆکوشتن بە چوونە ناو “کەشتی دایک”، خەڵکی مەزهەبی ئیسلامی مافی ئەوەیان نییە کە گۆشەگیری ، کۆیلایەتی و بێ مافی ژن لە ئایینەکەیاندا سوک وئاسانی.بەسەر ئەو کچانە بسەپێنن کە لەناو خێزانەکانیاندا چاویان بە دونیا هەڵهێناوە. کۆمەڵگە مافی خۆیەتی، بەڵام ئەرکیشی هەیە، بەرگری لە مافی ئەم منداڵانە بکات، تەنانەت ئەگەر خۆشیان بە ئاگابن لە ئەو بەڵایانەی کە بەسەریاندا دێت.

بە ئاگابێ یان بە باوەشی کراوەوە قبوڵ کرا بێت. کۆمەڵگا مافی خۆیەتی داوای ئەوە بکات کە ئەو پێوەرانەی کە بە تێچووی ڕۆشنگەری و خەباتی مافخوازی خەڵکی بێشومار گۆڕدراون بە ستایەی ژیان، بە

هەمان شێوە بە ئەم منداڵانە ڕەچاو بکرێن. ئەمانە تەنها موڵکی دایک و باوکیان نین. هاوڵاتیانی ڕێزدارو خاوەنی کۆمەڵگان و کۆمەڵگا بەرپرسیارە لە پاراستنی مافەکانیان. ئەوەی بەڕاستی دەیەوێت سەپاندنی حیجاب بەسەر منداڵاندا قەدەغە بکات، ئەو کەسەی کە بەڕاستی دەیەوێت ڕزگاری بێت لەم کچانەی ئەمڕۆ قوربانی حیجابی ئیسلامین، هەروەها لەوە تێدەگات کە پێویستە داوای قەدەغەکردنی حیجابی ئیسلامی بۆ منداڵان بکات. تەنها ئەم داوایە بەڕاستی پشتگیری کچانی خێزانە ئیسلامییەکان دەکات. تەنها ئەم داوایە ڕێگە بەو خێزانانە دەدات کە نایانەوێت حیجابی ئیسلامی لەبەر بکەن، بەڵام لە ژێر فشاری گروپە ئیسلامییەکان و ئەو کەشوهەوایەی کە ژینگەی ژیانیان بەڕێوەدەبات، دەبنە هەمان ڕەنگی گروپەکە، بەرەنگاری ئەو فشارانە ببنەوە و مرۆڤانەتر مامەڵە بکەن. تەنیا ئەم داواکارییە ڕێگە بەو دایکانە دەدات کە ساڵانێکە هەست بەو زوڵمە دەکەن و هاوسۆزییان لەگەڵ کچەکانیان هەیە، پاڵپشتی منداڵەکانیان بکەن و دەنگێک لە ژینگەی خێزاندا بدۆزنەوە. تەنها ئەم داواکارییە بەڕاستی بازرگانانی ئایینی لە ژینگەی کۆچبەراندا گۆشەگیر دەکات. تەنیا ئەم داواکارییە دەستبەری کەمترین سەختی و بەپرەنسیپترین ڕێگەیە بۆ ڕزگاربوونی منداڵان لەو ستەمکارییەی کە ڕەوایەتی پێدراوە بەسەریاندا.

دەوەزمەی “یاسا و پۆلیس”.

دیارە یەکێک لە تاوانە قورسەکانمان ئەوەیە کە ویستمان بە یاسا ئەم زوڵمە بوەستێنێت کە بەرامبەر کچان و هەرزەکارانی گەنج لە ژینگە ئیسلامییەکاندا ئەنجام ئەدرێن. داوامان کردووە جۆرێکی دیاریکراو لە دەستدرێژیکردنە سەر منداڵان و لەسەندنەوەی ئازادیان بە یاسا قەدەغە بکرێت. کاردانەوەیان بەرامبەر بەم پرسە باوەڕپێنەکراوە. ئەمە “بانگەوازی یاسا و هێز”ە، “پۆل پوتی”ە، “ڕەزا شاهی”یە، “لومپنی”یە، “بگرە و دابخە”. وەک ئەوە وایە یەکەمجار بێت گوێیان لە کەسێک بێت کە داوای گۆڕینی یاسا دەکات بۆ بەرگریکردن لە مافێک و دەستبەرکردنی گەرەنتی یاسایی لە دژی نادادپەروەری. دیار نییە کە ئایا دژایەتیکردنیان بۆ دەستوەردانی حکومەت لە بەرگریکردن لە منداڵان دەبێ بگەڕێنرێتەوە بۆ ئەنارشیزم و سوپەرشۆڕشگێرایی نوێیان، یان بە پەیوەستبوونیان بە بزووتنەوەی بێ حکومەت و پەرستنی بازاڕەوە، کە مەرجەکە بە ئەوەی بە ئا دیموکراسی لە جیهانی دوای سۆڤیەتدا. بۆچی کەسێک لەم “بزووتنەوەی ژنان و فێمینیست و دژە ڕەگەزپەرستانەی سوید” بە دەستە دیموکراسییە نوێیەکانمانی ڕوون نەکردەتەوە کە تەواوی خەبات بۆ چاکسازی و نەهێشتنی هەڵاواردن خەباتێکە بۆ یاسا و بۆ گۆڕین و

هەموارکردنەوەی یاسا و بەکارهێنانی یاسا. بۆچی کەس بۆی ڕوون نەکردۆتەوە کە کرێکاران و ژنانی یەکسانیخواز خەباتیان کردووە تا پرەنسیپی یەکسانی نێوان ژن و پیاو و مۆڵەتی منداڵبوون و بیمەی بێکاری بخەنە ناو یاساوە تا ئەو دەستانە سوود لە دەستکەوتەکانی وەربگرن. بۆچی کەس پێی نەگوتون کە تەواوی بزووتنەوەی ژنان، بزووتنەوەی مافی مەدەنی لە ئەمریکا، بزووتنەوەی دژە ئاپارتاید، بزووتنەوەی ژینگەپارێزی، بزووتنەوەیەک بوون بۆ گۆڕینی یاسا و وەرگرتنی پشتیوانی یاسا بۆ خواستەکانی خۆیان. یاسا جێگەی سەرنجی خەباتە بۆ چاکسازی لە کۆمەڵگادا. چۆن دەکرێت پێشوەختە کەسێک کە باس لە پشتیوانی خۆی لە مافی ژنان و منداڵان بکات رابگەیەندرێت؟
ئەو دەوڵەت هیچ نیازێکم بە گۆڕینی یاساکانی وڵات نییە و پێویست ناکات بگۆڕدرێت. باشە ئێمە تێدەگەین، نەزمی نوێ ڕویداوە،سپۆنسەرەکانی سویدیش فارسی نازانن، بەڵام ئیتر ناتوانیت هیچ قسەیەکی بێمانا بڵێیت. ئەگەر ئەم بیرکردنەوە ئاگرینانە بگۆڕنەوە کە بە فارسی لە بڵاوکراوەی پەیوەندیدار بە سویدی دەبلاژ کراون، ئەگەر بە هەمان شێوە پییان بڵێن "لۆمپەن و پۆل پۆت" بە بزووتنەوەی فێمینیست کە دەیەوێت یاسا لە بەرژەوەندی ژنان دەربکات، ئەگەر هێرش بکەنە سەر سەندیکاکان بۆچی ئەوان دەیانەوێت کاری منداڵان قەدەغە بکەن، ئەوان، ئەگەر سووکایەتی بە خانەنشینەکان بکەن کە پێداگری دەکەن لەسەر کۆنترۆڵکردنی حکومەت و یاسا و "پۆلیسەکان" لەسەر پاشەکەوتەکانیان لە سندوقەکانی خانەنشینی و ڕێگریکردن لە تەماحکردنیان. ، ئەوا یەکەمین کەسانێک کە داوای لێبوردنیان لێ دەکەن ودەرگای دەرچوونیان نیشان ئەدەن، ئەم "بزووتنەوەی فێمینیست و دژە ڕەگەزپەرستانە" ی سوید دەبن.
جگە لەوەش ڕوون نییە بۆچی پەسەندکردنی هەر یاسایەک دەبێ بە "بیگرە و بیبەستە" لێکبدرێتەوە. ترساندنی خەڵک لە ڕێگای مەلاکان و دوبارەکردنەوەی تووتی ئاسای سووکایەتی و درۆی شەڕی ساردیەکانی وڵاتانی ڕۆژئاوا بەرامبەر بە کۆمۆنیستەکان، هەرچەندە زۆر قێزەونە، بەڵام ئەمە چیتر بە زمانەکەیان سەرمان سوڕنا بێت.
واقیعەکە ئەوەیە کە پەسەندکردنی یاسای قەدەغەکردنی حیجابی ئیسلامی بۆ منداڵان، وەک ڕێسا مەدەنییەکانی دیکە، دەبێتە هۆی ئەوەی زۆرینەی ڕەهای خەڵک بە شێوەیەکی ئاسایی ڕەچاوی بکەن. وە لە ئەنجامدا ژمارەیەکی زۆر لە کچان لە بنەماڵە ئیسلامیەکان بەبێ خەباتی ڕۆژانە ڕزگاریان دەبێت لەم دیلێتییە. ئەوەی پێویستە لە حاڵەتەکانی پابەندنەبوون بەم یاسایەوە بکرێت، شتێکە کە پێویستە بە جیا سەرنجی لەسەر بدرێت و لایەنە جیاوازەکانی پرسەکە لە بەرچاو بگیرێت. وەستانی ئۆتۆمبێل لە بەردەم بەلوعەی ئاوی ئاگرکوژێنەوەدا

قەدەغەیە و کەس بەهۆی ئەم تاوانەوە "دەستگیرنەکردوە" تەنانەت لە ئێران و ئەندەنوسیاشدا. هەروەها سواربوونی ماتۆڕسکیل بەبێ کڵاوی سەلامەتی قەدەغەیە و ئەمەش یاسایەک کە دژایەتی ئایینی سیخ و عەمامە دەکات. بەڵام ئەمە ڕێگر نەبوو لە پەسەندکردنی ئەم یاسایە و هیچ سیخەکیش بە "ڕەزاشاهی" یان "پۆل پوتی" یان پلانی "دەستبەسەرداگرتن و بەستنەوەی" سیخەکان ناوی نەبرد. پرەنسیپەکە ئەوەیە کە بە پەسەند کردنی ئەم یاسایە، ڕەسەنایەتی مافی منداڵ و ئەو ڕاستییەی کە ئایین بابەتی تایبەتی و شەخسی دایک و باوکە و نابێت بەسەر منداڵەکەدا بسەپێنرێت و مافە مەدەنییەکانی منداڵەکە سنووردار بکرێت، ڕادەگەیەنرێت و وەک نۆرمێکی کۆمەڵایەتی جەختی لەسەر دەکرێتەوە. وە لە کۆتاییدا پێویستە ئاماژە بەوە بکرێت کە ئەوە دایک و باوکن کە بەرپرسیارن لە پێشێلکردنی ئەم یاسایە نەک منداڵ. منداڵێک کە حیجاب لەبەر دەکات تاوانی ئەنجام نەداوە.

بەڵام بەدیلێکی پێشنیارکراوی ئەمانە چییە؟ ئەگەر بڕیار نییە یاسا دەستێوەردان بکات، چۆن کۆتایی بە کابوسی کچان لە بنەماڵە ئیسلامیەکان بهێنرێت. وەڵام: دیالۆگی ڕەخنەگرانە، ڕێنماییکارانە، "زیادکردنی پشتیوانی بە کچان لە بنەماڵە ئیسلامیەکان"، "زیادکردنی دەسەڵات و بەشداری ڕێکخراو و دامەزراوە جەماوەرییە سەربەخۆکان". بە واتایەکی تر پرسەکە بە کەرتی تایبەت و میکانیزمی بازاڕی ئایدیاکان جێبهێڵرێت. پێویستە ئاسانکاری و "دەسەڵات"ی زیاتر بدرێت بە ڕێکخراوەکانی وەک "گۆقاری ژن و بناژۆخوازی سویدی" و "کەسایەتییە تیقییە بەناوبانگەکان" کە دەزانن چۆن "سەرپەرشتی کۆبوونەوەکە بکەن" بۆ ئەوەی موسڵمانانی میانڕەو بجوڵێنن و ئیسلامی لێبووردە بەرەوپێش ببەن. ئەو شێوازەی کە بینیمان لەگەڵ بەرەنگاربوونەوەی گەشەی بناژۆخوازی لە نێو کۆچبەراندا. کچانی بنەماڵە ئیسلامیەکان پێویستە تا ئێستا سەبریان هەبێت، ڕێز لە مافە دیموکراسیەکانی دایك و باوکی ئایینییان بگرن، بەدڵنیاییەوە لە کاتی گونجاودا لە ڕێگەی بەرنامەی موزایکەوە لە ئەنجامی رزگارکردنی ئەو هەوڵانە ئاگادار دەکرێنەوە.

لە خوارەوە دەبینین بنەما "ماددی"یەکانی ئەم جۆرە هەڵوێستە چین. بەڵام بۆ کەسێک کە ئازاری ڕاستەقینەی بێبەشکردنی منداڵانی ئەم جیلەی ئەم کۆمەڵگایە لە مافە ئینسانیەکانی خۆیان، ئەم بۆچوونانە بێمانا و بێ بەهان. مافی منداڵان دەبێ بە هەمان میکانیزم مسۆگەر بکرێت کە هەموو مافێک لە کۆمەڵگادا زامن دەکات. یاساکە لە بەرژەوەندی نەهێشتنی هەڵاواردن لە دژی کچان لە بنەماڵە ئیسلامیەکان بگۆڕدرێت. یاسا پێویستە ئەم کچانە لە دەستدرێژی مەزهەب و ئایینییەکان بپارێزێت. یاسا مافی ئەوە بدات کە ئەم

ئەندامە فەرامۆشکراوانەی کۆمەڵگای سویدی کاتێک دەگەنە تەمەنی یاسایی بە ئازادی بڕیار لەسەر ئایینەکەیان بدەن و لەم نێوەندەشدا هیچ بیروباوەڕ و شێواز و داب و نەریتێکی ئایینی تەنانەت بەو ئەنجامە وێرانکەر و تێکدەرانەشەوە بەسەریاندا نەسەپێنرێت، ئەوەی ئامادە نییە پاڵپشتی ئەم قوربانییە دیارانەی دەستدرێژیکردنە سەر منداڵان و توندوتیژی ژنانە بکات، وبەئەرکی ڕاستەوخۆی یاسا و حکومەت بزانێت، ئەگەر بەڕوونی بیرکردنەوەکەی چەقکەش نەبێت، بەدڵنیاییەوە بەتوانایە لە تێگەیشتن لە سروشتی کێشەکە.

“کەمینە” و ڕێژەیی کولتووری

میحوەری سەرەکی هەڵوێستی ئیسلامی و ڕاستڕەوانەی ئەم بەڕێزانە باسکردنی ڕێژەیی فەرهەنگی و ناوی کەمینەکانە. پێویستە لە بەنەیەکی تردا بە وردی باسی ئەم بابەتە بکرێت. لێرەدا پێویستە بگوترێ تێزی ڕێژەگەرایی کولتووری و هەموو سیاسەت و میتۆدە حکومی و ناحکومییەکان کە لە ڕۆژئاوادا لەسەری دامەزراون، دیاردەیەکی فیکریی ڕەگەزپەرستی قووڵە. ڕێژەگەرایی ڕۆشنبیری بەرگێکە بە دروستکردنی ئاپارتایدێکی هەمەلایەنەی کۆمەڵایەتی، یاسایی، فیکری، سەزداری، جوگرافی و مەدەنی لە نێوان دانیشتوانی وڵاتەکدا، لە بنەڕەتدا لە ڕووی ڕەگەز و نەتەوە و ئایینەوە و دەرئەنجامەکەی جگە لە دروستکردنی کۆمەڵگە بچوکەکان هیچی تر نییە کۆمەڵگەی “کەمینە” بچووک و دواکەوتوی، غەیرە ئەوروپایی “زۆرینە”ێکی سپی پێست و ئەوروپی لە دڵی کۆمەڵگادا بەرهەم ناهێنێت.

دەبێت ئەم پرۆسەیە بوەستێنرێت. هەموو خەڵکی سوید هاوڵاتیانی خاوەن مافی یەکسانی کۆمەڵگەن و پێویستە لە ژێر هەمان یاسا و ڕێسا کۆمەڵایەتییەکاندا بژین. ئێمە بە پێچەوانەی ئەم گروپانە کۆمەڵگا دابەش ناکەین بەسەر زۆرینە و کەمینەکانی کولتووری، ئایینی، نەتەوەیی و ڕەگەزی. ئێمە باوەڕمان بە ماف و ئازادیی یەکسان و گشتگیر بە هەموو مرۆڤەکان هەیە، کە پێویستە هەمووان لێی بەهرەمەند بن، بەبێ گوێدانە ڕەگەز و نەژاد و نەتەوە و هتد. ئێمە خۆمان بە بەشێک لە هیچ کەمینەیەک نازانین. ئەو منداڵانەی ئەمڕۆ جێگەی سەرنجی ئەم مشتومڕەن، سەر بە هیچ کەمینەیەک نین. ئەمانە منداڵانی دانیشتووی سویدن کە پێویستە لە هەموو ئەو ماف و ئازادی و ئاسانکاریانە بەهرەمەند بن کە لە سایەی هەوڵ و ماندووبوونی نەوە یەک لە دوای یەکەکان و مرۆڤە بیرمەندو ئازادیخواز و یەکسانیخواز و پێشکەوتنخوازەکانی ئەم کۆمەڵگایە بۆ منداڵان دابین کراوە کە چێژیان لێ وەربگرن.

لەم مشتومڕەوە لەسەر حیجابی ئیسلامی بۆ منداڵان ڕوونە کە کێ بەرگریکارانی ڕێژەیی فەرهەنگی و قەکردنی کەمینەکانن. بۆرژوازی

سوید کە کۆچبەران و بیانییەکان بە هەمیشە بە توخمێکی نامۆ بە ئەم کۆمەڵگایە دەزانێت و ئامانجیشی بریتییە لە کۆنتڕۆڵکردن و کۆنترۆڵکردنیان و دوورخستنەوەیان لە میتابۆلیزمی کۆمەڵایەتی سوید بە هەرزانترین شێوە. ڕێژەیی فەرهەنگی لە گۆڕەپانی فیکری و کۆمەڵایەتیدا هەمان ئەو کارە دەکات کە گێتۆیزەکردنەکان* لە کایەی نیشتەجێبووندا دەیکەن. لەم دیوی هاوکێشەکەدا، ئەو کەمینە درێینەیەی کە بەم شێوەیە دروست دەبێت، پێویستی بە خان و شێخ و ڕێنیشاندەر و ڕێکخەر هەیە. ئەوانەی لە جۆر و ڕەگەزی "خۆیان"ن کە یارمەتی کۆمەڵگەی زۆرینە دەدەن لە بەڕێوەبردنی ئەم پێکهاتە کەمینانەدا، ئەوانەی ڕێگری لە گرژی و ئاڵۆزی لە ئۆردوگای کەمینەکاندا دەکەن، ئەوانەی دەیانەوێت لە ناو کۆمەڵگەی کەمینەوە ڕێگری لە دروستبوونی کۆمەڵگەیەکی تاک و یەکگرتوو بکەن. چاوەڕوانییەکان بە نزمیی بهێڵنەوە و ئایدیۆلۆژیای ئاپارتاید بە زمان و کولتوری ڕەوایەتی بە کۆمەڵگەی کەمینەکان بدەن.

ئەمە کارێکی شەریفانەیە کە ئەم گروپانە سەریان هەڵداوە بۆی. داوای "دەسەڵات و نفوز" لە حکومەت دەکەن. ئەوان ئاگادارن کە نابێت زیان بە ئایین و ڕێباز و داب و نەریتی ئەم پێکهاتە کەمینەیە و "مافی دیموکراسی پیرۆزیە ئیسلامییەکان" بگەیەنرێت.لە دژی پەسەندکردنی یاسایەکی سەرتاسەری کە بیەوێت دەسەڵاتی سەرچاوە نەریتییەکانی کۆمەڵگە لە ناو کەمایەتییەکاندا سنوردار بکات هات وهاوار بەرپا دەکەن وژەهر دەڕێژن بەڵێنی "پشتیوانی زیاتر" بۆ کچانی کەمینەکان دەدرێت. ئاشنابوون و پاڵپشتی بەرپرسان و کەسایەتییە ناسراو و خەمخۆرەکانی جیهانی زۆرینە وا دەکات کەمینە شانازی بکات، و تەکبیر و سەڵاوات و ڕەزامەندی خەڵکی ئایینی ئۆردوگای کەمینەکان نیشانی دەسەڵاتدارانی جیهانی زۆرینە دەدەن. ئەوان هیوادارن ببنە بەڕێوەبەری ناوخۆیی جیهانی کەمینەکان. ئەوانەی کە پێیان لە هەردوو دونیادا هەیە، لە ناوەنددا جینز لەبەر دەکەن، دەبنە فێمینیست و بە زمانی سویدی ئیدیعای ئازادی دەکەن، و لە ناوخۆیاندا مێزەو باڵاپۆش وعەبا و کەواو سەڵتە دەپۆشن و بە زمان و قسەی مەلاکانی گوند و منداڵی زیارەتکاران، ئەوانەی کەسانێک کە قسە لە مۆدێرنیزم دەکەن و گۆرانی "فۆکلی" دەڵێنەوە. هەروەها بە باشی لە کارنامەکەیان تێگەیشتوون و خەریکی دانانی هەموو بەردەکن. ئامانج لەی دوورخستنەوەی کۆمەڵگەی کەمینە لە کۆمەڵگەی زۆرینە و کەرەنتینە کلتوری و سیاسی و مەعنەوییەکەی. ئامانج لەی ڕێگریکردنە لە دروستبوونی کێشەکی جەمسەری و گرژ. ئامانج لەی ڕێگریکردنە لە "گەشەی بناژۆخوازی لە نەوەی دووەمی بیانییەکان". ئامانج لەی پاراستنی سوێدە لە تیرۆریزمی ئیسلامی.

بەداخەوە نوسخەکەی ئەوان تەنیا دژی کچانی بنەماڵە ئیسلامیەکان نییە، بەڵکو لە راستیدا رێگایەکی تەختە بۆ سەرھەڵدانی تیرۆریزمی کۆنەپەرستی ئیسلامی لەو کۆمەڵگایانەدا. چەند جار دەبێ بسەلمێنرێت کە ناتوانرێت پاشەکشە بە ئاین وکۆنەپەرستی ئایینی بکرێت بەبێ بەرگریکردنی ڕاشکاوانە لە بەها مرۆییەکان بە ڕوونی لە بەرانبەر ئاییندا. ئەبێ چەند جار بسەلمێندرێت کە ڕێگای ڕێگریکردن لە دڕندەیی ئایینی باج پێدان نییە و هەوڵ دان نیە بۆ ئەوەی ڕووخسارێکی مر□ڤستی لێ دروست بکەیت، بەڵکو بەرەنگاربوونەوەی خورافات و داب و نەریتە ئایینییەکانە. دەبێت چەند جار و بە چ بەھایەک بۆیان بسەلمێندرێت کە ئیسلام و ئایین لایەنی پێشکەوتنخواز و جێگەی پشتیوانیان نییە. چەند جار دەبێ بسەلمێندرێت کە تەنیا یەک بەدیلێکی ئازادیخوازی رادیکاڵ و راستەقینە هەیە کە دەتوانێت لە ژێر پێی ئیسلامی سیاسییەوە زەوی ڕاماڵێت. چۆن لەوە تێناگەن کە ڕێگای ڕێگریکردن لە کۆنەپەرستی و تیرۆریزمی ئیسلامی ئەوەنیە کە لە چوارچێوەی بنەماڵەدا شەرعیەت بدەیت بەم چەقبەستوی و تیرۆرە. چۆن تێناگەن کەمینەگەرایی و سیاسەتی رێژەگەرایی کولتووری خزمەتێکی بێبەرانبەر و هۆکارە بۆ کۆنەپەرستی ئیسلام و پاشخانی کۆمەڵایەتی و کولتووری و ژینگە بۆ راکێشانی هێزەکانی دەڕەخسێنێت.

کێشەکە لەوەدایە کە ئەم جەماعەتانە هیچ چانسێکیان نییە تا ڕۆڵی ئەم نێوەندگیرییە بگێڕن، چونکە مامەڵە لەگەڵ نەوەیەکی کۆچبەر دەکەن کە نەک تەنها ئاییندارنین، بەڵکو بە قووڵی دژە ئایین. پرسی حیجابی ئیسلامی بۆ منداڵان کێشە نییە بۆ کۆچبەرانی ئێران. ئەمە ئەو بەشەی ئەو کۆچبەرانەیە کە هاوس□□زییەکی زۆریان بۆ ژیانی ئەوروپی هەیە و رێک لەبەر بێزاری لە ئیسلام هاتوونەتە ئێرە. ڕەنگە ئیسلام پەناهی لە نێو کۆچبەرانی وڵاتانی دیکەدا بتوانێت دوکانی سیاسی کەسێک بە ئاوەدانی بھێڵێتەوە، بەڵام ئەم وشانە لە نێو ئەم توێژە کۆچبەرانەدا هیچ کڕیارێکیان نییە. لە لایەکی دیکەوە ئەم ڕاستییە جەخت لەسەر ئەو ڕۆڵە گرنگە دەکاتەوە کە کۆچبەرانی ئێرانی دەتوانن لە داهاتووی کۆمەڵگای سویددا و لە دیاریکردنی چارەنووسی کۆنەپەرستی ئیسلامی لەم وڵاتەدا بیگێڕن. ئەمە سپێکترۆمێکە کە لە لایەکەوە دەتوانێت ببێتە مۆدێلێکی مۆدێرنیزم بۆ کۆچبەرانی دیکەی وڵاتانی بەناو ئیسلامی، لە لایەکی دیکەشەوە دەستێکی کراوەی هەیە بۆ بەرەنگاربوونەوەی کۆنەپەرستی ئیسلامی، چونکە سروشتی مۆدێرنیزمی دەزانێت ئایین و حکومەتی ئایینی زیاتر لە هەموو کەسێک، و دەتوانێت دژایەتی پڕوپاگەندەی ئیسلامی و وەک ڕای کارگەر و لایەنگرانی ڕێژەیی کولتووری پێویستە ڕاستیی□کان بڵێن. حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری لە سوید چالاکانە لە هەوڵدایە بۆ هێنانی ئەم

کۆچبەرانە بە مەیدان بە بەرگریکردن لە مافی منداڵان و پێشگرتن لە پەرەسەندنی کۆنەپەرستی ئیسلامی و سیاسەتی ڕەگەزپەرستانەی گەتۆی فەرهەنگی.

ئەو پرسەی کە هاتەتە ئاراوە زۆر گرنگە. ئەو جەمسەرگیرییەی کە هاتەتە ئاراوە، واقیعی و قووڵە. تا چەند ژاوەژاو و دیماگۆگی ئەم گرووپانە دەتوانن فەزیحە سیاسییە نوێیەکەیان چارەسەر بکەن، شتێکی لاوەکییە. گرنگە ئەگەر ئازادیت دەوێت لە بەرامبەر هەموو ڕەگەزپەرستی ئۆرگانە دەسەڵاتدارەکانی ئەم کۆمەڵگایانە و تێز و سیاسەتە ڕەنگاوڕەنگەکانیان بۆ دروستکردنی ئاپارتایدێکی کولتووری و کۆمەڵایەتی و دژی هەموو ڕەوتە کۆنەپەرستانە و دواکەوتووەکان و نان بە نرخی ڕۆژخۆرەکان لە ناو کۆچبەراندا. بە یەکسانی و سکۆلاریزم بە هەموو هێزی خۆیەوە بێنە مەیدان. حیزبی کۆمەنیستی کرێکاری لە سوئید پابەندە بەم خەباتەوە. داکۆکی کردن لە مافی کچان لە ژینگە ئیسلامییەکان و بنەماڵە ئیسلامییەکان بەشێکی دانەبڕاوە لەم خەباتە.

ڕێکخراوەکانی دەرەوەی حیزبی کۆمەنیستی کرێکاری ئێران – کۆمیتەی سویدی

13ی حوزەیرانی 1997

لە خورداد ١٣٧٦ی خەرمانانی ١٩٩٧ لە ژمارە ٢٤ی ئینتەرناسیۆنالەدا بڵاوکراوەتەوە.

کۆمەڵە بەرهەمەکانی مەنسوور حکمەت، بەرگی هەشتەم، لاپەڕە ٣٧٩ تا ٣٩٢

بڵاوکراوەکانی حیزبی کۆمەنیستی کرێکاری ئێران، چاپی یەکەم، تشرینی دووەمی 1997، سوید، ISBN 91-630-5761-1

٢٠٢٢\٧\١٩

کورد تا ١٠٠ ساڵی تر… گەشتیار

مەحمود

کورد تا ١٠٠ ساڵی تریش ل□ نێوشەڕانگێزی نێودەوڵەتی و ململانێی ووزەی جیۆپۆلەتیکی ناوچەکەدا بەچارەنوسێکی نادیارەوە مەحاڵە لەو دڵەراوێکێ یە رزگاریبێت، ئەگەر فریاری پیلانگێری هەرێمی و نێودەوڵەتی نەکەوێت و کارتێکی فشاری بەدەستەوە نەبێت. لەلایەک شادەماری ئابوری هەرێم لەدەستی تورکیایە وەکو پەتی سێدارە هەرکاتێک بیەوێت دەتوانێت لەئانوساتێک هەناسەی ژیان لەهەرێم ببرێت. لەلایەکیتر رۆژدوای ڕۆژ دەستی هەواڵگری و داردەستەی دوژمن لەهەناوی حیزب و کۆمەڵگای کوردی یەوە لەهەڵکشاندایە هەرکاتێک دوژمن بیەوێت دەتوانێت ئارامی شارولادێ لەکوردستان بخاتە دۆخی پشێوی. ئەم ئاماژانە پێمان دەڵێت هەمیشە ئەو پێشهاتە مەترسیدارانەی بەسەر نیشتیمانی نەتەوەی کورددا□ن لەبنەڕەتدا درێژکراوەی کۆمەڵێک کۆت وبەندی تەوقیتکراون کە زەمانێکە لەگەردەنی خاک ونیشتیمانی کوردستان ئاڵاون بۆئەوەی لەکاتژمێری سفر هەرجارەو بەڵایەک هەموو جەستەی ئەم نیشتیمانەزامدارە لەهەرچوارلاوە بخاتەئازارەوە…

دەسەڵاتدارانی هەرێمی کوردستان لەچوارچێوەی مافەدەستوریەکانی دەوڵەتی ئیراق گرینگە لەو□ تێبگەن پاراستنی بەرژەوەندیەکانی پێگەی کورد لەناوەند□ نێودەوڵەتیەکان و ڕوبەڕوبونەوەی پیلانگێری تورکیا و ئێران بەشداریەکی کارای کوردە لە حکومەتی ناوەند نەوەک پێشبڕکێ پێشوازی سەرانی کورد بەئاڵای کوردستان لای فارس وتورکەکان. ئەگەر کورد لەناوخۆدا بەیەکریزی و یەکگوتاری سیاسی لەحکومەتی ناوەند کار لەسەر پرسەچارەنوسسازەکان بکات دەتوانێت لەدونیای دەرەوە لەگەل گۆڕانی هەڵومەرجی ناوچەکە دۆخی کوردیش تاڕادەیەک ڕاچاوبکرێت. دەستەکەوتە مێژوویەکان و لوتکەی بریارەچارەنوسازەکان لەکۆنگرێسی ئەمریکاو نەتەوەیەکگرتوەکان و یەکێتی ئەوروپاوە راستەوخۆ کاریگەری هەیە لەسەر هاوکێشەی بەرژەوەندی سیاسی لایەنەکان لەسەر پرس□ ناوخۆیەکان بەتایبەتتر سنوردارکردنی بەرژەوەندی دەستی دەرەکی وەک چۆن ماوەیەکە بۆ روبەروبونەوەی مەترسیەکانی سەر هەرێم هەوڵەکان چڕبۆتەوە .

قەیرانی کەمئاوی و تەواوبوونی پرۆژە بەنداوەکانی تورکیا کارەساتێکی ترسناکە لەئیراق بەگشتی لەساڵانی داهاتوو کاریگەریکەی سەرهەڵدەدات کەهیچ شتێک ناتوانێت بیوەستێنێت، چونکە سەبەتەی ئابوری ئیراق بۆری نەوت و بازرگانی هەرێم لەرێگای تورکیاوە

بەبەندەری جیهانی بەستراوەتەوە. ئەگەر کورد لەچەند ساڵی داهاتوو بەهاوکاری ئەوروپاو ئەمریکاو بەغدا، دەرچەیەکی سیاسی بۆ بەژەوەندی ناوچەکە و پەراوێزخستنی تورکیا نەدۆزێتەوە دوورنییە ژیان لەناوچەکەدا روبەروی کارەساتی مرۆی ببێتەوە. تاکە ڕێگا ئەوەیە نەخشەڕێگایەکی سیاسی درێژخایەن تا ٥٠ ساڵی داهاتوودا درەنجامەکەی ئەوە بێت کوردستانی رۆژئاوا بخرێتە سەر نەخشەی بەرژەوەندیەکانی ئەوروپا هاوکات کوردستانی رۆژئاوا چەند کیلۆمەترێک لەدەریای سپی ناوەراست نزیکبێتەوە، دەکرێت وەک ناوەندێکی بازرگانی لەنێوان ڕۆژئاوا و باشور دەروازەسنووریەکان زیاتر پەرەی پێبدرێت و حکومەتی فیدرال وەکو جێگرەوەی دەروازەی سنوری لەگەڵ تورکیا مامەڵەی ئاڵوگۆری بەرهەمە کشتوکاڵیەکان و سامانی نەوت و گاز و ڕێڕەوی پایپلاینی هەناردنەی سامانی ژێرزەوی بەناو خاکی کوردستانی رۆژئاوا بژاردەیەکی ژیرانە بێت. ئەگەر هەرێم لەگەڵ بەغدا لەچەندساڵی داهاتوو لەرێگای فشاری ئیران بەسەر سوریا ڕێکەوتنێکی ستراتیجی بازرگانی لەنێوان ئێراق و رۆژئاوا واژووبکرێت و وەکو سەرەتایەک بۆبەکارهێنانی کارتی فشارو لاوازکردنی ئابوری تورکیا و دروستبوونی قەیرانی کەمئاوی بەهاوکاری هاوپەیمانان و ئەمریکا هێڵی گواستنەوەی نەوت وگازی سروشتی لەرێگای کوردستانی رۆژئاوا هەناردەی دەریاری سپی ناوەراست بکرێت. ئیراق بەگشتی لەژێر هەڕەشەی کەمئاوی رزگاری دەبێت و بەشێکی گەورە زیان لە ئابوری تورکیادەدات و لەناوخۆشدا رووبەروی کێشەوگرفتی زیاتر دەبێتەوە، لەئاکامدا خاکی رۆژئاوای کوردستانیش لەژێر مەترسی پەلاماردانی تورکیا پارێزراودەبێت. چونکە ئەمریکاو یەکێتی ئەوروپا ستراتیجی دانینەمەی ئابوریەکەیان دەکەوێتە ناوچەکە و ئیراقیش لەژێرهەڕەشەکانی تورکیا بەگرتنەوەی بەنداوەکان کارتێکی فشار بەدەستدەهێنێت. لەئەنجامدا سەرەتایەک بۆ گەشاندنەوەی ئابوری کوردستانی رۆژئاوا مسۆگەردەبێت وەکو نیمچەدەوڵەتێکی خۆبەڕێوەبەری سەرکەوتوو دروستدەبێت..

لەڕابردوودا، مەترسیەکانی تورکیا بۆ رۆژئاوای کوردستان و سرینەوەی پێگەی کورد بەگەیشتن بەدەریای سپی ناوەراست ستراتیجی سیاسەتی تورکیا دژی کورد چەبێتەوە ، چونکە لەنەخشەی کوردستانی گەورەو تایبەتتر پێشبینی سنوری خۆبەڕێوەبەری کورد لەرۆژئاوای کوردستان لەئێستادا چەند کیلۆمەترێکی کەمی ماوە دەروازەی بازرگانی جیهانی بەرووی کوردا بکرێتەوە ئەمەش هاتنەدی خەونی لە مێژینەی نەتەوەی کوردە بۆ گەیشتن بەدەریای سپی ناوەراست و کردنەوەی کۆریدۆرێکی بازرگانی یە لەنگەری کەشتی بازرگانی و

هەناردەکردن و گواستنەوەی نەوت و گاز بە ئەورووپا.

مێژووی کوردستانی گەورە و خەونی نەتەوەی کورد بە گەیشتن بە دەریای سپی ناوەڕاست، بە ئەم مەبەستە لەڕابردوودا ئامانج لە ئاراستەکردنی پێگەی کورد لەناوخۆ و وڵاتانی دەرەوە کارگەلێکی بەرنامەداڕێژراوبوون وەک ئامراز بۆ جێبەجێکردنی بەرژەوەندی ئەجێندای سیاسی ولاتانی دوژمن بەرکاربن. بەنموونە، نزیکترینیان بەڵێدان لە سەروبەندی سەرپێخستنی دەسەڵاتی خۆبەڕێوەبەری ڕۆژئاوا لەلایەن دوژمنان بەئامنجگیرا، کاتێک کورد لە پارچەیەکی تر هاوتەریب لەگەڵ نەخشەرێگای پێگەی بەرژەوەندی سیاسەتی ئەمریکا لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست یەکیدەگرتەوە، بەڵام دوژمنان بە بێمتمانەی و پیشاندانی پارچەیەکی کوردستان وەکو ناوچەی مەترسیدار بیرۆکەی خەندەقلێدان وەکو بەڵگەیەکی مەیدانی کرایە هێمایەکی ترسناک بەمەش دوژمنانی کورد لەناوەندە نێودەوڵەتییەکان کاریان لەسەرکردو کەلکیان لێوەرگرت، تاکارگەیشتە هێرشکردنە سەر کۆبانە بەمەبەستی دروستکردنی پشتێنەی ئارامی بۆ ئاسایشی تورکەکان بریاریلێدرا. ترسی تورکەکان لە پیشاندانی خۆبەڕێوەبەری کوردەکان بەمەنەوەستا کاتێک ئەمریکا دژی بەتیرۆرناساندنی یەپەگە تورکیای گۆشەگیرکرد بۆیە ئەمجارە فاگرەوە بەکرێگیراوەکانی ناوخۆ پێکی ژەهرێک بەتامی قاوەیەک ملیۆنان کوردیان بەفریودانی هەستی نەتەوەی لەخشتەبرد، لەکاتێکدا پاچەکانی تری کوردستان چاوەڕوانی ڕاگەیاندنی دەوڵەتی کوردی بوون هەرێمی کوردستان لە پەرلەمانی ئیراق و لەناوەندە نێودەوڵەتییەکان پەراوێزخرا و ڕاپرسی بەدروستکردنی دەوڵەتێک لەباشوری کوردستان کاریگەری نەرێنی و ئالۆزی هەرێمی بەجۆرێک لێکەوتەوە تائێستاش زیانەکانی لە پەرەسەندندایە.

بۆیە ئەوەی ڕوویداوە لەم ساڵانەی دوایدا بەڵگەی ڕونوئاشکران کەلەهەمبانەی ئابورییەکی شکستخواردو و ژێرخانێکی قەرزبارو ماڵێکی پەرتەوازە و هێزێکی نانیشتیمانی و دەزگایەکی هەواڵگری خوساو و حوکمڕانییەکی کاربەڕێکەر بڕیاری سەربەخۆی جگە لەهەراسانکردنی دوژمنان هیچ مەنتیقێکی سیاسی تێدانەبووە. لەهەر ڕوداو کارەساتبارێک کەبەسەر ئەم نەتەوە هاتوە چ لەڕابردوو چ لەداهاتوو ڕوانگەی سیاسی و ڕەوشی لاوازی سیاسەتی هەرێم بە دەستێکی لەرزۆک و بە دەنگێکی پەرتەوازەوە قەراوایە چ کاردانەوەیەک ئەنجامبدات؟ جگەلە لەبەیاننامەیەکی بێبایەخ کاتێک شەرمنانە و سەرکزانە لەدەربڕینی هەڵوەستێک بچوکراوەتەوە، ئەدای حکومەتداری و خۆبەڕێوەبەرییەکەی هەرێم ئەخاتە ژێرپرسیارەوە وەکو گشت هەلوەستە

سیاسیەکانی تر لەسەر پرسەچارەنوسازەکان بە دەرەنجامبووە، بۆنموونە بەپرسێکی حیزبی لایەنێک گشت کۆنسوڵی وڵاتان بانگهێشت دەکات بەڵام کاتێک پرسێکی نەتەوەی و مەترسیەکی ناوخۆی ڕولەهەرێمە بەسەرۆکایەتی هەرێم و پەرلەمان و حکومەتەوە هیچ کەس و لایەنێک جورئەتی نیە بە لێپرسینەوە کۆنسولی وڵاتێک بەقاوەخواردنەوەیەک بانگهێشتی دیوەخانی پەرلەمان بکات!

لەم ساڵانەی دوایدا، تورکیا لەمەلەفی تیرۆر و کارکردن بۆناشرینکردنی رۆژئاوای کوردستان و بیرۆکەی بەتیرۆرناساندنی هێزێکی تری چەکداری کورد و ئەپدەیتکردنەوەی ئەم ئەگریمەنتە فایلدارە لەبەرژەوەندی خۆی کاری لەسەر لایەنە کوردیەکان کردوە، بەپێچەوانەوە لە ئێستاو ساڵانی داهاتوودا تورکەکان پێویستیان بەکۆدەنگی کوردە لەپەرلەمان و سەرۆکایەتی هەرێمەوە بۆئەوەی بەشاهێدی ئەوان لەدونیای دەرەوە هێزێکی کوردی وەکو مەترسیەک بەسەر ئاسایشی تورک بناسرێت. لەکاتێکدا بە سنوردارکردنی هێرشەکانی تورکیا بەسەر هەرێم لەڕێگای پەرلەمانی ئیراق و هەرێم هیچ هەڵوێستێکی کردەی جێبەجێ نەکراوە چونکە تورکیا لەڕێگای ئابوری و سەربازی و کرینی وەلای حیزبی لەناوچەکەدا دەستێکی باڵای هەیە. لەبەرامبەردا بیرۆکەی ئاشتەوای کورد و تورک لەناوەندە نێودەوڵەتیەکان وەکو پرسێکی پەیوەندیدار بە ناوخۆی ئیراق بەپێی پێویست لێکدانەوەی بۆنەکراوە، دەستدرێژیەکانی تورکیا بەسەر سەروەری ئیراق وەک پێشێلکاری یاسانێودەوڵەتیەکان و مەترسی سەر پاراستنی گیانی هاوڵاتیان و مافی مرۆق لەپەرلەمانی ئەوروپا و کۆنگرێسی ئەمریکا پشتگوێخراوە. لەچەندساڵی داهاتوو بەگۆشەگیرکردنی تورکیا لەئەوروپاو ئەمریکا و دروستبوونی پشێوی ناوخۆی و ڕەنگە پێشنیازی سیستەمێکی نوێ بە دەوڵەتی تورکیا بە کۆنفیدرالی هاوشێوەی ناوچەکانی تر هەرێمێک بە کوردەکان لە شێوەی دەسەڵاتێکی خۆبەرێوەبەری لەکوردستانی باکور کاری بۆبکرێت. ئەگەر نێوەندگیری پرسی ئاشتەوای لەنێوان قەندیل و ئەنکەرا کاری بۆبکرێت و بەمانەیەکی تر ئەگەر لەژێرفشاری ڕای گشتی شەقام و هۆشیاری کۆمەڵگا لەڕو بەربونەوەی مەترسیەکانی تورکیا سەرەتایەک بێت بۆ بڕینی دەستی بەرژەوەندیە سیاسیەکانی تورکیا لەهەرێم، لەلایەکی تر پەرلەمانی ئیراق و لایەنی شیعەگەری لەبەغدا و یاسای و ناوخۆی ڕابردوودا زۆرجاریش پێگەی هەرێم بەدژایەتی رۆژئاوای کوردستان بەکارهاتوە و لەم چەند ساڵەی دوایدا نەتواندراوە نەخشەرێگایەکی سیاسی وئابوری لەگەڵ هاوپەیمانان و ئەمریکا چارەنوسی گەلێک دیاریبکرێت. ئەوەی ئاشکرایە، هێشتا سەرەگەورەکانی کورد لە سنوری

ململانێی ناوخۆی تێنەپەڕیون و لەمەودای دونیابینی بەرژەوەندی سیاسیان لەچەندشارێکی بچوک تێکچەقیون. لەکاتێکدا دەستی باهێزی دوژمنانی کورد سنوری شارو لادێ و سەیرانگاکانی تەنیوە و لەهیچ شتێک سەناکاتەوە و چارەنوسێکی نادیارو ڕەش تا دێ پشتی تر لە نەتەوەی کورد بەرۆکی ئەم مەمڵەکەتەی گرتوە و ئەو زەلکاوەی بەرەوەیە لەنێو بەردی بەرداشی ولاتانی دەوروبەردا بەتەنها کورد قوربانی یەکەم دەبێت…

گەشتیار مەحمود – کەنەدا

ڕوسیا و ئێران و تورکیا؟… زانا ڕەزاق

پاش ئەوەی سەرەکی ئەمەریکا سەردانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست کرد و کۆبوونەوەی لەگەڵ هەندێ دەوڵەتەکانی ناوچەکە کرد، بەهەمان شێوە سەرەکی ڕوسیاش لەگەڵ ئەردۆخان لەگەڵ خامنەئی و سەرەکی ئێران کۆبوونەوە لە هەردوو کۆبوونەوەکانیش باسی ڕێکەوتنی بازرگانی و پەرەپێدان بە پەیوەندییەکان و کۆمەڵێک شتی تریان کرد .

بەلام ئەوەی گرنگتر بوو نیازی دەوڵەتی تورکیا بە هێرش کردنە سەر ڕۆژئاوای کوردستان بوو ، ئەوە لە پێش چاوی ڕاگەیاندن و ڕای گشتی زۆر گرنگی پێنەدرا ، ئەوە تەنیا دیوێکی بوو دیوەکەی تری یان ڕونتر بەڵێن پشتی و ژوورە داخراوەکان شتێکی تر بووە، ئەویش ئەوەیە کە تورکیا جارێک لەجارەکان هێرش دەکاتە سەر ڕۆژئاوا و ئێران و ڕوسیاش دەیانەوە و نیازیان وایە چاوپۆشی لەو هەنگاوەی تورکیا بکەن ، بە ئەوەی نیازی ڕاستەقینەی ڕوسیا بەتەمەدی کە دەیەوە تەواوی سوریا بچێتە ژێر دەسەڵاتی بەشار ئەسەد هەروەها بە تورکیا کێشە تا حالەتی دەرکردنی ئەمەریکا کار بکات

لەکۆتایدا ئەمەریکا نەهاتەتەوە بەڵکو دەرکەوتەتەوە، دەرکەوتەتەوە بەو مانایەی ئەو نەڕۆیشتبوو ، بەڵکو هەردوو کێشەی سوریا و ئۆکرانیا و ڕوسیا پێکەوە بەستراوەتەوە ، بەستنەوەیەک کە کاتێک بەهاری عەرەبی سەریهەڵدا ئەوا ئەمەریکا پارەیەکی لە ڕێگەی چەند

هێزێک سەرف کرد بەلام ڕووس ماوەیەک پێچوو ڕوویکردە سوریا و بەرگرییەکی سەختی لە بەشار ئەسەد کرد تا نزیکبوونەوە لە تەواوی سوریا ئەوکاتیش ئەمەریکا ڕایگەیاند لە ڕۆژهەلاتی کشاوەتەوە بەلام ئەو کشانەوەی تەنیا بۆ خۆئامادەکردن و ڕووبەڕووبوونەی ڕوسیا و هەندێک وولاتی تر بووە بۆیەش شەڕی ئۆکرانیا و ڕوسیا ڕوویدا هەردووکیان جۆرێک لەجۆرەکان پێکدەچن و تەواوکەری یەکتریشن ئەمەش، چونکە ئەمەریکاش دەیەوێ ڕوس هەم لەڕێگەی سزا و هەم لەڕووی دارایی ماندوو بکات هەمیش بتوانێ خۆی زیاتر بەهێزتر بکات .

گەشەسەندنی ڕۆڵی ئەخلاق لە جیهانی مۆدێرندا… توێژینەوەی: دڵشاد کاوانی

تیۆرییە ئەخلاقییەکان لە فەلسەفەی ڕۆژئاوایی مۆدێرن

پێشەکی

سەدەی بیستەم سەدەی گەشەسەندنی خێرای زانست و تەکنەلۆجیا و گۆڕانکاری چۆنایەتی لە بەرهەمهێنان و لە هەمان کاتدا بوو. کێشە جیهانییەکان وەک هەڕەشەی شەڕی ئەتۆمی، کێشەی ئیکۆلۆژی و دیمۆگرافی. لە لایەک ئەمڕۆ دەتوانین باس لە قەیرانی ئایدیاکانی عەقڵانییەت بکەین، لە لایەکی دیکەوە عەقڵانییەتی زیادەڕۆیی و یەکلایەنە و تەکنەلۆجیای هۆشیاری. قەیرانی گشتی کولتوور و خواستی هاوئاهەنگی و باشترکردنی جیهان و ڕۆحی تاک لە گۆڕانەکانی ئەخلاقیدا ڕەنگ دەداتەوە.

ئەم بابەتە تیشک دەخاتە سەر هەندێک لە بەشدارییەکانی تیۆری ئەخلاقی مۆدێرن کە لە سەدەی بیستەمدا ڕوویانداوە. ئەم تەوەرە گرنگە چونکە گەشەسەندنی مێژوو تاڕادەیەکی زۆر بەو بۆچوون و ئایدیایانە دیاری دەکرێت کە زاڵن بەسەر کۆمەڵگەدا. ئەخلاق یەکێکە لەو توخمانەی کە کاریگەری ڕاستەوخۆی لەسەر گەشەکردنیان هەیە. بۆ ئەوەی مرۆڤ لە داهاتوودا هەڵبژاردەی ئەخلاقی خۆی بکات، پێویستە

ئەو بنەما ئەخلاقییە بنەڕەتیانە بزانین کە لە ڕابردوودا پەرەیان پێدراوە.

مەبەست لەی لێکۆڵینەوەیە لە دیدگای ئەخلاقی و فەلسەفی بیرمەندە بەناوبانگەکانی سەدەی بیستەم.

1- تیۆری ئەخلاقی فریدیش نیچە.

پێدەچێت ڕەوتی مێژوو لە سەدەی نۆزدە و بیستەمدا بە تەواوی بناغەکانی فەلسەفەی کلاسیکی مرۆڤی ڕەت کردبێتەوە، چونکە عەقڵ و زانست هەرچەندە سەرکەوتنی خۆیان لە دامەزراوەکان و ژیانی مرۆڤ سەلماندووە بەڵام هێشتا لاوازی خۆیان لە زانین و ژێردەستەیی هێزە سروشتییەکان، دەرباز نەکردووە، بە تێگەیشتنی فەلسەفەی کۆن، باوەڕبوون بە پێکهاتەی سروشتی جیهان و بزووتنەوەی بە ئاراستەی ئایدیا پێشکەوتنخوازەکان، عەقڵانییەتی مرۆڤ و جیهانی شارستانییەت و کولتوور، لە مەیلی مرۆڤدایە. وەلە پرۆسەی مێژوویی ئەوان نەسەلمێنراو بوون. بۆیە پێویست بوو ڕێگە و ئامرازی نوێ پێشنیار بکرێت بۆ بەدیهێنانی ئەم بۆچوون و ڕوانینانە یان ئاشکراکردنی سروشتی وەهمییان بۆ ڕزگارکردنی مرۆڤایەتی لە تەماح و چڵێسی و بە هیوای و بێهودەییەی کە هەبوو.

هاتنی فەلسەفەی ژیانی نیچە کۆتایی “هەڵسەنگاندنی هەموو بەهاکان”ی فەلسەفە و کولتوور و ئەخلاقی ڕابردوو بوو.

نیچە بە دروستی ئەرکی بەئاگاهێنانەوەی مرۆڤایەتی و ڕەواندنەوەی خەونەکانی دەبینی و بەرەو حاڵەتی قەیران و شکست برد. ئەمەش پێویستی بە ئامرازی زۆرەملێ هەبوو کە توانای وەستاندن و شۆککردنی خەڵکیان هەبێت. بۆیە نیچە لەسەر لێدوانی گازگر، پێداچوونەوەی توند، پارادۆکسی فەلسەفی و ژاوەژاوی تێگەیشتن، دانوستان ناکات. ئەو بەرهەمەکانی بە “قوتابخانەی بوێری” و “ڕەتکردنەوەی ڕاستەقینە” دەزانێت، و خۆی بە فەیلەسوفێکی ڕاستەقینەی “وروژێنەر”، “ڕاستییە ترسناکەکان”ە، کە “بتەکان” لەناو دەبات، لە بەها و بیرۆکە نەریتییەکان تێدەگات و ڕوونی دەکاتەوە، کە ڕەگ و ڕیشەیان لە لاوازی زانستدا نییە، بەڵکوو لە سەرووی هەموویانەوە لە ترسنەکی و فێوفێڵی مرۆڤدایە.!

زۆرجار خۆی بە “یەکەم سێکسیست”، “بێ ئایین”ی ڕاستەقینە، “دژە مەسیح”، “ئەهریمەنێکی مێژوویی جیهان”، “دینامیت” ناودەبات، کە بە تەقاندنەوەی تاپاوی ئایدیا جێگیرەکان داڕێژراوە.

نیچە بە بیرۆکە ئاساییەکانی هۆشیاری کولتووری، بە "بەهاکان"ی شارستانییەت و کولتوور – ئایین، ئەخلاق، زانست، بە تێگەیشتن لە جەوهەری ڕاستەقینەی بوون- پێویستی غەریزەیی ژیان بە خۆ دووپاتکردنەوە. ئەو ژیان وەک بڵاوکردنەوەی هێزە ئاژاوەگێڕەکانی سروشتی ئاژاوەگێڕ و ناڕێک و پێکی بوون، ڕژێمێک کە لە هیچ شوێنێکەوە سەرچاوە ناگرێت و ئاراستەی هیچ شوێنێک ناکات، گوێڕایەڵی هێمنی بنەمایەکی ئۆرگیستی و بە تەواوی بێبەشە لە هیچ سیفەت و هەڵسەنگاندنێکی ئەخلاقی. نیچە لە کولتوری کۆندا خۆشی خوداوەندی شەراب، ئاهەنگگێڕانی بوێرانە و بەختەوەریی دیۆنیسۆسی بە نیشانەی هەستی هێز و دەسەڵاتی مرۆڤ دەزانی، خۆشی شادی و تیرۆر، بە نیشانەی ئازادی و تێکەڵبوونی تەواو بە ژیان دەزانێت لەگەڵ سروشت.

بەڵام لە وزەی ژیاندا سروشتییە کە لە سەرقاڵبوونیدا بە هەوراز و نشێودا تێپەڕێت، فۆرمەکانی ژیان دروست دەکات و لەناو دەبات، خۆئاگاداری بەهێز دەکات و لاواز دەکات. بەگشتی ئەمە ململانێیەکی سەخت و بێ بەزەییە لە نێوان دەرکەوتە جیاوازەکانی ژیاندا، کە تایبەتمەندە بە بوونی "ئیرادەی ژیان" و "ئیرادەی دەسەڵات" لە دەرکەوتەکانی دیکەدا.

بەم پێیە، بە بڕوای نیچە، "ژیان لە بەرهەمی خۆیدا خۆبەدەستەوەدان، برینداربوون، داگیرکردنی بێگانە و لاوازەکان، ستەم و ستەمکاری، سەپاندنی فۆرمەکانی مرۆڤ، ئاسمیلەکردن و هەڵقستنەوەیە."

هەڵقستنەوە، ستەمکاری، توندوتیژی دەرئەنجامی هەندێک کۆمەڵگەی ناتەواو و ناعەقڵانی نین، بەڵکوو دەرئەنجامی جەوهەری ژیانن، دەرئەنجامی ئیرادەی دەسەڵاتن، کە ئیرادەی ژیانە.

ئارەزووی بەهێز بۆ ژیان و دەسەڵات زاڵ دەبێت بەسەر ئیرادەی لاوازدا. ئەمە یاسای ژیانە، بەڵام دەکرێت لە کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیدا بشێوێنرێت.

یەکێکە لە دەرکەوتنە ناتەواوەکانی ژیان کە تێیدا مرۆڤ لە فێڵبازی و دووربینیدا لە ئاژەڵەکانی تر باڵاترە، بەڵام لە زیرەکیدا کەمترە. ناتوانێت بە تەواوی بە غەریزە ڕاستەوخۆکان بژی، گوێڕایەڵی یاسا دڕندەکان بێت، چونکە لەژێر کاریگەریی هۆشیاری و بیرۆکە چەواشەکارەکانی سەبارەت بە "ئامانجەکان" و "ئامانجەکانی"،

ژیانی بە غەریزەی لاواز دەبەت و خۆیشی دەگۆڕێت بە شکست، نەخۆشی. دڕندە.

هۆشیاری هەوڵ دەدات بۆ ئاسانکاری بە هێزی ژیانی عەقڵ، بە داڕشتن و ئاراستەکردنی ڕەوتی ژیان و ملکەچی بنەمای عەقڵ، کە بە خوداوەندی کۆن ئەپۆلۆ، مانای ژیانە ئەگەر سەرکەوتوو بێت. ماندوو دەبێت و ڕادەکات بۆ ئەوەی خۆی بکوژێت.

ژیانی گشتی ململانێی نێوان بنەماکانی دیۆنیسی و ئەپۆلۆنییە لە کولتووردا، یەکەمیان نوێنەرایەتی سەرکەوتنی غەریزەی ژیانی تەندروست دەکات، دووەمیان - سەردەمی کەمتەرخەمی کە لە ئەوروپادا پراکتیزە دەکرێت، واتە. لاوازبوونی ئیرادەی دەسەڵات کە بەرەو توندڕەوی دەگوازرایەوە، بووە هۆی زاڵبوونی بەها ناسروشتییەکان لە کولتوری ئەوروپیدا کە زیان بە سەرچاوەکانی ژیان دەگەیەنێت.

بە بڕوای نیچە، بەردی بناغەی خراپبوون و دابەزینی کولتوری ئەوروپی بناغەکانییەتی - ئەخلاقی مەسیحی خێرخوازی، ئاواتە بەرزەکانی عەقڵ و زانست، ئایدیاڵەکانی یەکسانی کۆمەڵایەتی، دیموکراسی، سۆسیالیزم و بەگشتی ڕێکخستنی ئایدیاڵی کۆمەڵگە لەسەر بنەمای دادپەروەری و عەقڵ. نیچە بە هەموو هێزی خۆیەوە هێرش دەکاتە سەر ئەم بەهاکانی مرۆڤگەرایی نەریتی و ئاراستەی ناسروشتی و سیمایەکی نیهیلیستی ئەوان نیشان دەدات. شوێنکەوتنیان مرۆڤایەتی لاواز دەکات و دەبێتە هۆی خۆ لەناوبردن لە ئارەزووی ژیان لەخۆڕا.

نیچە "ساختەکاریی پلە باڵاکان"ی لە بیرۆکەکانی ئەخلاق و عەقڵ و زانستی مەسیحیدا ناسی، کە بە درێژایی ژیانی بەردەوام ئیدانەی دەکرد و دروشمی "هەڵسەنگاندنی هەموو بەهاکان"ی پێشنیار کرد.

مەسیحییەت "نەخۆشییەکی توندی ئیرادە"یە و لە ترس و ئارەزووی نێوان هەڵگرانی بێهێزترین و لاوازترین ئیرادە بە ژیان سەرهەڵدەدات. لەڕووەوە پڕە لە ڕق و کینە. ژیانێکی تەندروست بەو باوەڕە دەمامک کراوە کە "ژیانی ئاسمانی تەواو" تەنها بە لەناوبردنی ئەم ژیانە زەمینییە بە ناوێکی باشتر داهێنراوە. هەموو کابوسەکانی مەسیحی نیشانەی لاوازی و هەژاری قووەی ژیانی ئێستان، ئازار و لاوازی، بەجۆرێک مەسیحییەت خۆی لە ماددە هۆشبەرەکانی ئەگەرەکانی مرۆڤدا دەژی.

بەڵام، لە نائامادەگی دەرکەوتن، نەخۆشی ئامادەیی ژیان، مەسیحییەت، بۆ ئەوەی لەنێو بەهێز و دڕندەکاندا بمێنێتەوە، خۆی بە

ئەخلاق ناساند و کۆتێکی بۆ بەهێز و خواپەرستان داهێنا. بە چاندنی بەها ئەخلاقییەکانی ئایینی مەسیحی، ژیانی نەخۆش کەسی تەندروست دەگرێت و لەناویان دەبات و ئایدیاڵە ڕاستەقینە و قووڵەکانی نکۆڵی خۆکردن، خ□ بەختکردن، بەزەیی و خۆشەویستی بۆ دراوسێ بڵاود□ بێتەوە.

ئەم جۆرە خێرخوازییە نەریتییە لەلایەن نیچەوە بەم شێوەیە لێکدەدرێتەوە "ئارەزووی نکۆڵی ژیان" هەستێکی شاراوەی لەناوچوونە، ئەوە وەک بنەمای دابەزین، زەلیلکردن وەرگیراوە. ئەخلاقی مەسیحی پێش هەموو شتێک قوربانیدانە، دەیەوێت لە کۆیلایەتی دەربچێت و بگەیەنێتە کۆیلەکانی، بۆ ئەمەش خودا دروست دەکات. باوەڕبوون بە خودا پێویستی بە قوربانیدانی ئاگایانە لە ئازادی و غرور و کەرامەت و خۆ زەلیلکردنی ئاشکرا و لە بەرامبەردا بەختەوەری ئاسمانی مر□ق ه□یە.

نیچە زۆر نادیارانە یاری بە بنەما سەرەکییەکانی ئەخلاقی مەسیحی دەکات بە ئاشکراکردنی سروشتی دووڕوویی و فریودەرانی، گوتاری مەسیحی گونجاندووە "هەر کەسێک خۆی زەلیل بکات ئارەزووی بەرزبوونەوەی دەکات".

باس لە خۆپەرستی و نەبوونی ئارەزوو دەکات، "بەدوای قازانج نەکردن"، وەک گەڵایەکی هەنجیری ئەخلاقی بۆ دەربڕینی لاوازی، دەڵێت "ئیتر نازانم چۆن سوودی خۆم بدۆزمەوە".

هۆشیارییەک کە بەرگەی ئیرادەیەکی لاواز ناگرێت: "من بێسوود نیم"، لە ئەخلاقی مەسیحیدا شێوەی "هەموو شتێک بێسوودە، ئەم ژیانەش بێسوودە" دەگرێتەوە. بیرۆکەی پیرۆزی، چاندنی ئێش و ئازار، کاتێک کە بەهۆی لاوازی خۆیەوە مەحاڵە خۆت لێی بەدوور بگرێت، هەوڵدانە بۆ بەخشینی مانا بە بێمانایی ئازارەکە، چونکە باشترە لە بێمانای ڕەها. ناڕازیبوون تەنها زەلیلکردنی ڕۆحی مرۆڤە و بە لەناوبردنی ڕەگی ئارەزووی مر□ق ت□نها دەتوانێت ژیان لەناو ببات.

نیچە نموونە بە ژنێک دێنێتەوە کە بەزەیی و خۆشەویستی بۆ دراوسێکە تەنها ڕێگایەکە بۆ ڕق لێبوونەوە لەخۆی، چونکە ئەمانە و فەزیلەتەکانی تر بەڕوونی زیانیان بۆ مێردەکەیان هەیە، بەڵام سوودیان هەیە، بۆیە بە دوو□وانە ستایشیان دەکرێت لەلایەن ئەو ڕکابەرانەوە کە دەیانەوێت مێردەکەیان بەوانەوە ببەستنەوە. یارمەتیدان. بۆیە نیچە فەرمووی: "ئەگەر فەزیلەتت هەیە قوربانیی ئەو فەزیلەتەیت!" لە کۆتاییدا گوتی: جگە لەوەش ئەخلاقی مەسیحی لە

ڕێگەی ڕەحم و بەزەییەوە جەنگەی خۆی دەداتە دەرکەوتنی بەهێزتری ژیان کە پێویستە بە شێوەیەکی دەستکرد لەناوببرێت.

بە بڕوای نیچە، شتێک کە لە ئەخلاقدا گرنگە هەمیشە "زوەمی درێژخایەن" و دەربەینی غەریزەی مەڕەکانە لە تاک دا.

هەرچەندە ئایین و ئەو ئەخلاقانەی کە بانگەشەی بۆ دەکات پێویست و بەسوودن بۆ ئەو خەڵکە نایاب و مەڕ و خەڵکە بەهێز و سەربەخۆیەی کە نوێنەرایەتی ڕەگەزی باڵادەست دەکەن، بەڵام هەموو ئەمانە زەر دەبن. بەڵام دەتوانن ڕێگەی زیادە بەکاربهێنن بە باشتر زاڵبوون بەسەر مەڕەکەدا بەبێ ئەوەی خۆیان ببنە زیندانی ئەخلاقی لاواز. هاوکات لەگەڵ ئەم ئەخلاقە خراپەدا کە پێویستی بە قوربانیدانی مرۆڤە بۆ خودا، "ئەخلاقی" بەرزی دیکەش هەن کە خودا خۆی کردوویەتە قوربانی!

"بۆ ئەوەی بتوانین لە ڕووی ئەخلاقییەوە بژین، پێویستە خۆمان لە ئەخلاق ڕزگار بکەین!"
نیچە پێویستیی دووبارە هەڵسەنگاندنەوەی "بەها ئەبەدییەکان" ڕاگەیاند، ڕەتکردنەوەی ئەخلاقی کۆیلەکان و گەڕاندنەوەی مافەکانی ژیان. ئەمە تەنیا لە بەردەستی ئاغاکاندایە، عەقڵی بەهێز و سەربەخۆ، خاوەن ئیرادەی ئازاد، کە پێوەرێک لە بەهاکانی خۆیان هەیە و پێوەرێک لە ڕێز و سووکایەتی بە کەسانی دیکە بە خۆیان دەدەن. ئەوان شوڕشگێڕی ڕاستەقینەی ڕۆحن، کە بەدوای یەککگرتن لەگەڵ ئەوانی تردا ناگەڕێن، خووی "ڕێڕەوی دوور" و "ڕوانین بە خوارەوە" دەپارێزن. ئازادن لە دۆگمای ئەخلاقی ئاسایی، ئازادن لە زیندان و بێزارن لە هەموو گوتارێکی ئەخلاقی سەبارەت بە ئەرک، خۆپەرستی، پیرۆزی، چونکە خۆیان یاسای خۆیان دادەنێن.

ئەم "ئەخلاقی سەرەتاییە" ئەخلاقی دەسەڵات و خۆپەرستییە، کە "گرنگترین مۆرکی ڕۆحی بەرزە"، کە نیچە لەو بڕوایە تێگەیشتووە کە "ئەو باوەڕە نەلەرزاوەی کە بوونەوەرێکی وەک ئەمە دەبێت بە سروشتی گوێڕایەڵی بێت و خۆی بکاتە قوربانی بوونەوەرەکانی دیکە ".

هەروەها ئەم ئەخلاقە هەندێک ئەرکی هەیە، بەڵام تەنها لە ڕووی جۆر و یەکسانی خۆیانەوە، لە پەیوەندی لەگەڵ بوونەوەرەکانی ئاستی خوارەوەدا "دەتوانیت بەپێی بڕیاری خۆت ڕەفتار بکەیت، لە لایەن چاکە و خراپەوە". نیچە بە سووکایەتییەوە تێبینی ئەمەی کرد کە "بە مرۆڤی ئاسایی شەقام لە هەموو کردارێکی پیاوێکی باڵادا، یاسای

ئەخلاقی تە سەد هێندە پێشێل دەکرێت.”

نیچە بە ئاسانی و زیرەکانە مامەڵە لەگەڵ کێشەی “ئیرادەی ئازاد” دەکات کە ئەخلاقی پێشووتر تێکدەدات. هەر ئیرادەیەک دەربڕینی غەریزەی ژیانە و بەم پێیەش نە ئازادە و نە عەقڵانییە. ئێمە باسی ئیرادەی ئازاد ناکەین، بەڵکوو باسی ئیرادەیەکی بەهێز دەکەین، ئیرادەیەکی لاواز کە حوکم دەکات و فەرمان دەکات و بەرپرسیارێتی دەگرێتە ئەستۆ، گوێڕایەڵی دەبێت و جێبەجێی دەکات. یەکەمیان تا بەهێز بێت ئازادە، دووەمیان بە هەمان شێوە ئازاد نییە.

کەواتە ئەخلاقی ئازادی و کەرامەت تەنیا بۆ مرۆڤە باڵاکان بوونی هەیە، بۆ ئەوانی دیکەش تەنیا ئەخلاقی خۆبەدەستەوەدان و کۆیلایەتی خۆنمایشکردن بوونی هەیە، کە تیایدا غەریزەی لاوازکراوی ژیان نەک لە دەرەوە بەڵکوو لە ناوەوە ئازاد دەکرێت. ئەمەش وەک هێرشی خۆکوژییە.

نیچە بە مرۆڤدۆستی “زانستی” مامەڵەی لەگەڵ سۆسیالیست و دیموکراتە هاوبیرەکان دەکرد. وەک چۆن ناوی لێنابوون “کەناتیکی برایانە”، وەک ئەخلاقی مەسیحی، یاسای سروشت پشتگوێ دەخەن، هەوڵدەدەن هەڵقەستنەوە نەهێڵن، یەکسانی سروشتی مرۆڤەکان شکست دەنێن و “بەختەوەری مەڕداری هاوبەشی کەڵەگە سەوزەکان” دەسەپێنن. ئەمەش بە ناچاری هەمان دەرئەنجامی لێدەکەوێتەوە – لاوازبوون و دابەزینی مرۆڤایەتی، چونکە مرۆڤ هەمیشە لە خەبات و کێبڕکێ دا گەشە دەکات و یەکسانی وهەڵقەستنەوەی هەلومەرجی پێویستن بە ژیان.

لە ئەخلاقی کۆمەڵگەیەکی سۆسیالیستیدا، ئیرادەی خودا جێگەی ئەو چاکە کۆمەڵایەتییە دەگرێتەوە کە لە مێژوو و چاکەی گشتییەوە سەرچاوە دەگرێت، لەلایەن حکومەتەوە دەپارێزرێت. لە هەمان کاتدا خواستی تاك هیچ مانایەکی نییە، بۆچی نیچە سۆسیالیزم بە برا بچوکی ڕەشبینی دەزانێت، حکومەت دەیەوێت کەسێك لە تاکەوە بگۆڕێت بە کیانێکی دەستەجەمعی. مرۆڤ بەڕاستی هەوڵدەدات مامەڵە لەگەڵ ئەمەدا بکات و تیرۆری دەوڵەتیش پابەندە بە چاندنی هەستی ڕاستگۆیانە و هۆشیاری و خۆبەزلزانینی کردارەکان.

لەم جۆرە ئەخلاقانەدا ئەوەی تاکێک جیا دەکاتەوە و بەرز دەکاتەوە لە سەرووی ئاستی گشتییەوە، لەلایەن هەمووانەوە دەترسێت، لەلایەن هەمووانەوە ئیدانە دەکرێت و سزا دەدرێت. دەوڵەت بە ڕێکخستنی هەمووان سیاسەتی یەکسانی پەیڕەو دەکات. ئاستێکی نزم، هەربۆیە

فەرمەکەی دیموکراسی لە حکومەت، بە بڕوای نیچە، جۆرێکە لە چەقاندنەوە و بچووککردنەوەی مرۆڤ و بچووککردنەوەی بە مامناوەندی.

بەم پێیە فەلسەفەی نیچە جۆرێک بوو لە وەحی و حەوز. ئاوی سارد بە ئەخلاقی کلاسیکی نەریتی، ئاراستەکراو بەرەو ئایدیاڵە مرۆڤدۆستانەکان و پەرەسەندنی عەقڵ. بیرۆکەی ئەوەی کە "هیچ ڕێککەوتنێکی پێشوەختە دیاریکراو لە نێوان بەرەوپێشبردنی ڕاستی و چاکەی مرۆڤدا نییە" لە سەدەی بیستەمدا بووە یەکێک لە بەها ناوەندییەکانی فەلسەفە.

لە "فەلسەفەی ژیان"دا، بە سۆزەوە هەوڵی دەدا مرۆڤ وەک "بوونەوەرێک"، وەک ئۆبژەیەک و گەیشتن بە ئامانجگەلێک کە نامە بە خۆی، و بیرۆکەی "دروستکەر"ێک لە ناو ببات کە تێیدا دروست بووە. بریکاری خۆڕایی. نیچە هەوڵیدا بیرۆکەی ئەخلاق وەک شوێنێکی ئازادی بخاتەڕوو، لە پابەندبوون و یاسا و قەدەغەکردنەکان کە پشت بە مرۆڤێک نابەستن، دوور لە خۆی و سەرکوتکردنی.

لە کارەکەیدا بەرگری لە زیندوویی و بەهای تاکایەتی کردووە، کە بە تێگەیشتنێکی نوێ لە مرۆڤایەتی گرێداوە، بەڵام بەم شێوەیە بە سوبژەکتیڤیەت و ڕێژەگەرایی بەها ئەخلاقییەکان، دژایەتیکردنی ئەخلاقی ئەرستۆکراتی "هەموو شتێک ڕێگەپێدراوە" و حەتمییەتی ئەخلاقییەکەی بە بوونەوەرەکانی خوارەوەیە.

نیچە توانی سروشتی ئەخلاقیی ڕێکخستنەوەی سۆسیالیستی کۆمەڵگە پێشبینی بکات و تیۆریزە بکات، بەڵام پەیوەندی ناوخۆیی "سیستەمی نوێی" خۆی بە سیستەمی کۆمەڵایەتی باڵادەستەوە نەبینی. بە نیچە، ماف و ئازادییە ئەخلاقییەکانی ئەو خەڵکەی کە هەڵبژاردبوو، بە نەبوونی ماف و سەرکوتکردنی بە بەزەیانەی پلەبییەکان، پارەی بۆ دەدرا. ئەخلاقی "سوپەرمانەکان" ئەخلاقێکی سەروو مرۆیی بوو، دوور بوو لە ئەرکی ئەخلاقی بەرامبەر بە مرۆڤایەتی و پڕ بوو لە سووکایەتیکردن بە بەها گشتگیرەکانی مرۆڤ.

یەکێک لەو پەیوەندیانە، کارەکتەر ئەوانی دیکە بەلایەکدا جێدەهێڵێت و بە وەرگیراوەکانی خۆی دەزانێت و لە هەمان کاتدا بنیاتنانی فەلسەفی ئاڵۆز دروست دەکات. فەلسەفەی ئایینی مۆدێرن لە ساڵانی دۆگمای مارکسیزم دا، هەر فەلسەفەیەکی ئایینی پەیوەست بە باوەڕی توندڕەوەوە، بە کاردانەوە هەژمار دەکرا. بێگومان ڕەخنەی ئەم نوێنەرانەیە لەسەر مارکسیزم.

(پەیمانی کۆن و نوێ) دەربڕینی خۆیان تەنیا لە ئایینی مەسیحیدا دۆزیەوە. لە داهاتوودا مەسیحییەت و بەها ئەخلاقییەکانی کتێبی پیرۆز وەک هەمان شت قبوڵ دەکرێن. ئەم بابەتە باس لە مێژووی زیاتری ئایینی مەسیحی و کەنیسەی مەسیحی ناکات.

2- فەلسەفەی ڕۆژئاوای سەدەی بیستەم لە ناوەڕاستی سەدەی نۆزدەهەمدا. بیری فەلسەفیی ئەوروپای ڕۆژئاوا خۆی لە قەیرانێکی قووڵدا بینییەوە.

فەلسەفەی ڕۆژئاوای لە سەدەی بیستەم لە ناوەڕاستی سەدەی نۆزدەهەمدا. وک بیری فەلسەفیی ئەوروپای ڕۆژئاوایی خۆی لە قەیرانێکی قووڵدا بینییەوە ئەم کاریگەرییەی تا وڵاتانی وەک لە مەکسیک و ئەمریکای لاتینیشی گرتەوە، بەبێ وەرگرتنی ڕاهێنانی پیشەیی گونجاو و تەنانەت ئەگەر ڕاستگۆ بین، بەبێ ئەوەی کتێبێک لەسەر ئەم بابەتانە بە قووڵی بخوێنیتەوە، پێکهاتەخوازان پێکهاتەگەرایی هەم وەک "میتۆدۆلۆژیا و فەلسەفە" پێناسە دەکەن. کتێبی سەرەکی ئەم بزووتنەوەیە "پێکهاتە و لێکۆڵینەوە و زانین" . نووسینی (ن.مولود) کە ڕابەری بەناوبانگی بزوتنەوەکەی لە فەرەنسا.

هەردوو کولتوور و هەندێک دابڕان لە هەردووکیان. دوای کۆتایی هێنان بە باسکردنی دوو نەریتی گەورەی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا، با دەرئەنجامە سەرەکییەکانی پێویست بە مەبەستی ئەم کتێبە دەربکەین. ئەگەر ڕوو لە بیری فەلسەفی چینی بکەین، فەلسەفەی مۆدێرن دەتوانێت مۆدێلێکی تەواو جیاواز بۆ پەرەپێدانی گەمەژە فەلسەفییەکان بدۆزێتەوە، کە گوتارێکی لێکەوتەوە کە مۆدێلی ڕەسەن دەپارێزێت.

لەگەڵ زیادبوونی ئاڵۆزی جیهان، وابەستەیی یەکتری مرۆڤەکان لە کۆمەڵگەدا زیاد دەکات، ڕۆڵ و گرنگی بەها ئەخلاقییەکان زیاد دەکات، وەک یەکێتی، بەرپرسیارێتی، ڕاستگۆیی، متمانە، هاوکاری، هاوکاری یەکتری (مۆدێرنیتە)، هاوواتای بە کۆمەڵە. بەها ئەخلاقییەکان (پێویستی بە مانا، ناسینی کۆمەڵایەتی و ڕێزگرتن لە کەسانی دیکە، خۆئاگاداری داهێنەرانە و چالاکیی بەسوود لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە) وەک گرنگترین پێداویستی و پاڵنەر لە زیادبووندان. چالاکییە کۆمەڵایەتییەکان مرۆڤی مۆدێرن (زانا، بەڕێوەبەر، خاوەنکار، پزیشک یان مامۆستا). هەر ئێستا لە ساڵانی حەفتاکان. لە سەدەی بیستەمدا، لە وڵاتانی پێشکەوتووی ڕۆژئاوا، ئاستێکی زۆر بەرزی ژیان، جۆرییەتی ژیانی خەڵک باشتر بوو، ئەمەش بووە هۆی گۆڕانکاری لە بەهاکاندا بە پێداویستییە دوای ماددی لە وڵاتانی ڕۆژئاوادا، زۆر

کەس هەستیان کرد پێویستی سوودگەیاندن بە خەڵک، بە نموونە هەستکردن بە قبوڵکردنی کەسانی دیکە. ئەم گۆڕانکارییە چۆنایەتیی بە گۆڕانی بەهای پۆستمۆدێرن ناسراوە.

ئەم گۆڕانکارییە کولتوورییە پۆستمۆدێرنە پەیوەندی بە ڕۆڵی ئەخلاقەوە هەیە لە ژیانی مرۆڤ و کۆمەڵایەتیدا، تێگەیشتن لە گرنگی گەشەپێدانی سەرمایەی کۆمەڵایەتی و دەستەبەرکردنی ئاسایشی کۆمەڵایەتی. نەزمی ئابووری (نەک تەنها لە چوارچێوەی تاک کۆمەڵگەکاندا، بەڵکوو بە گشتی مرۆڤایەتی)، ئەم مەیلانە لە سەردەمی ئەمڕۆدا خەریکە بەهێزتر دەبن.

لە سەرەتای بیست و دووەمدا، لە پەیوەندی لەگەڵ پرۆسەکانی جیهانگیریدا، پەیوەندی و وابەستەیی خەڵک زیاد دەکات، هەروەها مەترسی و هەڕەشە و مەترسی نوێ دەردەکەون، بۆیە زۆرجار گرنگی ئەخلاق زیاتر دەبێت. جیهان لە گۆڕاندایە، بابەتی ئەخلاق دەگۆڕێت و فراوانتر دەبێت.

ئاراستەی گەشەکردنی خۆئاگایی تاکەکەسی ناوەندی ئەخلاقی مۆدێرنە بە هەموو فۆرمەکانییەوە (کۆمەڵایەتی، پراکتیکی، پیشەیی، ئیکۆلۆژی) لە سەردەمی ئەواندا بەهۆی گەشەسەندنی مێژوویی کولتوورە جیاوازەکانەوە، بەها و سیستەمی ڕێوڕەسمی خۆیان، ئەفسانە بەهۆی نەریت و داب و نەریتی سەرەکییەوە دروست بوون. بەها ئەخلاق و ئایینییەکانی کولتوورە جیاوازەکان لەگەڵ یەکتردا ناگونجێن، ئەمەش هۆکاری ململانێ و ململانێیە. ئەم دژایەتیانە دەتوانن سیمایەکی جیهانی وەربگرن، بەڵام جیهانی ناوەوەی مرۆڤ وەک گۆڕەپانی سەرەکی خەبات دەمێنێتەوە.

ئەخلاقی تیۆری، پراکتیکی، پیشەیی.

ئەخلاقی نەریتی لە دوو جۆر بوو ئایینی و فەلسەفی. ئەخلاقی ئایینی، بۆ نموونە ئەخلاقی مەسیحی لە شێوەی فەرمان و قەدەغەکردن و یاسا پراکتیکییەکانی ڕەفتار، ڕێوڕەسمەکان دەگەڕێتەوە (ڕۆژووبوون، ڕەچاوکردنی جەژن، ڕێوڕەسم و ڕێوڕەسمی جۆراوجۆر ساڵنامە، ئاهەنگگێڕان بە بۆنەی ئاهەنگی هاوسەرگیری تاد...). هەروەها ئەخلاقی ئایینی بەشێکی تیۆری لەخۆدەگرێت کە دۆگما و فێرکاری و ئەفسانە و هێما و نەریت لەخۆدەگرێت. ئەخلاقی ئایینی مامەڵە لەگەڵ هەمان کێشەکانی ئەخلاقی فەلسەفیدا دەکات، بەڵام لە چوارچێوەی ئیماندا.

لە ڕاستیدا ئەخلاقی تیۆری لە کۆمەڵگەی دێرینی فەلسەفە وەک بوارێکی

بیرکردنەوەی عەقڵانی جیهان و مرۆڤەوە سەرچاوە دەگرێت. جیاوازی ئەخلاقی لەوەدایە کە بانگەشەی زانست دەکات. پارەدان، ئەوانەی. مرۆڤ دەبێت چۆن بکات (سەبارەت بە بەها ئەخلاقییەکان وەک ئامانجی بوون)، کۆمەڵگە دەبێت چی بێت، یاساکانی ڕەفتار (نۆرمەکان) چی بن.

ئەرستۆ لەوە تێگەیشتووە کە ئەخلاق لە بنەڕەتدا جیاوازە لە فیزیا یان بیرکاری. ئەخلاق زانیارییەکی تایبەتمەندە. سێ جۆری زانستی جیاکردۆوە، تیۆری، پراکتیکی و ئەخلاقی.

مەعریفەی تیۆری (ئیپیستیم، یان "تێڕامان لە بیرۆکە ئەبەدییەکان") وەسفی زانستەکانی وەک بیرکاری، فیزیا، بایۆلۆجی دەکات.

زانستی پراکتیکی (تەکنیک) لە شێوەی کارامەییدا دەردەکەوێت (بیناکار دەزانێت چۆن خانوو دروست بکات، هونەرمەند دەزانێت چۆن نیگار بکێشێت، هونەرمەند دەزانێت چۆن هەست و سۆزی جیاواز دەربڕێت، پیشەوان دەزانێت چۆن شت دروست بکات، کەواچن دەزانێت چۆن دروست بکات کەاو دروست بکات… تا. زانینی ئەخلاقی (فرۆنێسیس) جۆرێکی تایبەتە لە زانین، کە ئەوەندەی پەیوەندی بە بەڵگەدەزی یان لەهاتووییەوە نییە، بەڵکوو پەیوەندی بە هەڵوێستی ئەخلاقییەوە هەیە بەرامبەر بە مرۆڤەکانی دیکە، لەوانە ڕەفتاری دروست، ئەنجامدانی کردەوەی باش، بەزەیی و خێرخوازی. بۆ نموونە پارێزەر لەکاتی پێدانی سزادا، نەک تەنها بە زانینی تاوانەکە ڕێنمایی دەکرێت، بەڵکوو بە تێگەیشتن لە دۆخەکەش، بە تێگەیشتن لە توانای خۆخستنە شوێنی کەسێکی دیکە (تاوانبار و قوربانی و ئەوانی دیکە) ڕێنمایی دەکرێت. خەڵک، هەستکردن بە دادپەروەری، بەزەیی. ئەو دەزانێت چۆن کارێکی دروست بکات، واتە. ئەو تەنها زانیاری لەسەر ڕاستییەکان نییە بەڵکوو زانیاری لەسەر ئەخلاق و هۆشیاری بارودۆخیش هەیە.

بابەتی ئەخلاقی نەریتی بریتییە لە مرۆڤ وەک تاکێکی ئەخلاقی، کێشەکانی ململانێی نێوان چاکە و خراپە لە ڕۆح و فەزیلەت و ئەخلاقیدا. ئامانجی سەرەکی فەلسەفەی نەریتی ئەخلاق گەشەپێدانی خۆئاگاداری مرۆڤە، پێکهێنانی توانایەتی بۆ خۆباشکردنی ئەخلاقی و مەعنەوی. بەپێی ئەفسانە تەنانەت کۆنفۆشیۆسیش ئەگەر مرۆڤ وەک جەستەیەکی کولتووری و ئەخلاقی گەشە نەکات، ئەوا لە ئاژەڵەکان خراپتر دەبێت؛ لە پەیوەندی لەگەڵ ئەم جۆرە کەسانەدا، دەوڵەت مافی ئەوەی هەیە توندترین سزاکان جێبەجێ بکات. بەم شێوەیە ئەخلاقی کۆنفۆشیۆس لە ئەستاوە شوێنێک بە دروستکردنی ڕێنماییەکانی ژیان و گەشەسەندنی ڕۆحی مانادار داناوە: هەڵەی خوارەوە سزای دەندانەی

حەتمییە، هێڵی سەرەوە شەرەف، شكۆمەندی، بەرزكردنەوە.
ئەخلاقی نەریتی تەنیا تیۆری نەبوو، بەڵكوو لە سەرووی هەموویانەوە كاراكتەری نۆرماتیف (ف□رمانبەخش)ی هەبوو، چونكە پشتڕاستكردنەوەی تیۆری بەهاكانی بوونی مر□ق ل□ هەمان كاتدا بوو لەگەڵ ڕەچەتە، ستانداردێكی ئەخلاقی، نۆرمێک، بۆ نموونە، كە گریمانە دەكرد بڵاوبوونەوەی پێناسەی تیۆری فەزیلەت؛ تیۆرییەكانی خێرخوازی بەشدارن لە فراوانبوونی خێرخوازی. بەهای چاكە بریتییە لە میهرەبان بوون، بەختەوەری – بەختەوەر بوون، خۆشەویستی – فێربوونی خۆشویستن و خۆشەویست بوون، دادپەروەری – لە بەكارهێنانی كرداریيدا.

دۆزینەوە سەرەكییەكانی ئەخلاقی كولتووری لە بەرنامە فەرمییەكاندا باس دەكرێن. بەرنامەی وەك هێدۆنیزم، ئیودیمۆنیزم، كینیزم، عەقڵانیزم، ئەخلاقی ئەرك (ستۆیک، كانت)، ئەخلاقی خۆشەویستی و تادوایی هەیە. میهرەبانی، ئەخلاقی بەزەیی، شۆپۆنهاوەر ئەخلاقی سوودمەندی (سوودگەرایی)، ئەخلاقی قارەمانێتی، عەقڵ ئیگۆیزم (سوودگەرایی)، ئەخلاقی یاخیبوون (ل. تۆلستۆی، م. گاندی)، ئەخلاقی ڕێزگرتن لە ژیان (ئ□.شفایتزەر)، و چەندانی دیكە.

ئەخلاق بەڕێكەوت نییە. جۆرێكی تایبەتی مەعریفە لەلایەن فەلسەفەی پراكتیكی كانتەوە ناوی لێنراوە. ئەگەر عەقڵی تیۆری لە دژایەتی و دژایەتییەكاندا تێكەڵ بووبێت (وەك كانت دەڵێت ناتەواوی□كەی بەڵگەیە) ئەوا عەقڵی كردەیی بە ئاسانی ئەو دژایەتییانە چارەسەر دەكات، واتە گرنگیی ئیرادەی ئازاد و ئەبەدی□تی ڕۆح و بوونی دەناسێت. خودا وەك مەرجێكی پێویستە بۆ بوونی ئەخلاق.

بەڵام ئەخلاقی نەریتی جەستەیەكی بەرچاوی تیۆری لەخۆ گرتووە، كە بریتین لە مشتومڕ لەسەر بنەچە و جەوهەری ئەخلاق، فۆرم و سروشتی مێژوویی، ڕەچاوكردنی جیاوازییە ئەخلاقییەكان، ڕۆڵی لە كۆمەڵگە و ژیانی تاكدا، پێكهاتەی هۆشیاری ئەخلاقی. پۆلەكانی چاكە و خراپە، خۆشبەختی، ئەرک، دڵسۆزی، شەرەف، دادپەروەری، مانای ژیان. جیاوازی ئەخلاقی هەرگیز تەنیا تیۆری نەبووە، بەڵكوو هەمیشە پێكهاتەی تیۆری و پراكتیكی (نۆرماتیڤ) بە پێوەرێكی یەكسان لەخۆ گرتووە.

ئەخلاقی مۆدێرن ڕووبەڕووی دۆخێكی سەخت بووەتەوە كە تێیدا زۆرێک لە بەها ئەخلاقییە نەریتییەكان پێداچوونەوەیان بۆ كراوە. زۆرجار ئەو نەریتانەی كە بنەما ئەخلاقییە ڕەسەنەكان لە زۆر ڕووەوە تیایدا دەبینران، لەناو دەچوون. بۆ هۆكارێك پەیوەندیيان لەدەست داوە.

پرۆسەی جیهانی لە کۆمەڵگەدا لە گەشەکردندایە و گۆڕانی خێرای بەرهەمهێنان بۆ بەکارهێنانی بەکۆمەڵ. لە ئەنجامدا لە دۆخێکی پێچەوانەدا دۆخێک ڕوویدا کە بنەما ئەخلاقییەکان بە یەکسانی ڕەوا بوون، کەمتر لە عەقڵ دەرکەوتن. ئەمەش بە گوێرەی ئەی مەکینتایر، ئارگیومێنتە عەقڵانییەکان لە ئەخلاقدا بە شێوەیەکی سەرەکی بەکاردەهێنرێن بۆ پشتڕاستکردنەوەی ئەو بەڵگانەی کە پێشتر ئەم ئارگیومێنتانەیان هێناوەتەوە.

ئەمەش لە لایەکەوە بووە هۆی گۆڕانکاری دژە نۆرماتیڤ لە ئەخلاقدا لە خواستی ڕاگەیاندنی کەسێک بە بابەتێکی تەواو و سەربەخۆی ستانداردە ئەخلاقییەکان، بە هەڵگرتنی هەموو بارگرانی بەرپرسیارێتی لەسەری کە بە شێوەیەکی سەربەخۆ ئەنجام دەدرێت. بڕیارەکان. مەیلی دژە نۆرماتیڤ لە بیرۆکەکانی ف. نیچە، بوونگەرایی، فەلسەفەی پۆستمۆدێرندا نوێنەرایەتی دەکرێت. لە لایەکی دیکەوە، ئەو ئارەزووی سنووردارکردنی بواری ئەخلاق بوو بە مەودای تاڕادەیەک تەسک لە بابەتەکانی پەیوەست بە داڕشتنی یاسا ئەخلاقییەکان بە تێگەیشتن لە تێگەیشتن لەو ئامانجانەی کە دەتوانن لەلایەن کەسانی چین و توێژە جیاوازەکانی ژیانەوە قبوڵ بکرێن. بوونی مرۆڤ، بیرۆکەی خۆ باشترکردن، لە ئەنجامدا پەلی چاکە، کە بە ئەخلاق نەریتییە، لە بازنەی ئەخلاق دەرچووە و ئەم دووەمیان بە شێوەیەکی سەرەکی وەک یاسایەکی ئەخلاق دەستی بە گەشەکردن کردووە. هاوکات لەگەڵ ئەم ڕەوتەدا، پەرەسەندنی زیاتری بابەتی مافی مرۆڤ، هەوەی نوێ دەدرێت بە بنیاتنانی ئەخلاق وەک چەمکێکی دادپەروەری، یەکێک لەو هەوڵانە لە کتێبی “تیۆری دادپەروەری”ی جۆی ڕاولزدا خراوەتەڕوو.

دۆزینەوە زانستییە نوێیەکان و تەکنەلۆژیای نوێ پاڵنەرێکی گەورەیان بۆ پەرەپێدانی ئەخلاقی پراکتیکی بەخشی. لە سەدەی بیستەمدا. چەندین ڕێسای نوێی ئەخلاقی پیشەیی ئامادە کراون، ئەخلاقی بازرگانی، بایۆئەخلاقی، ئەخلاقی پیشەیی یاسایی، کرێکاری دارایی، میدیای گشتی و بابەتگەلی دیکە ئامادە کراون. زانایان، پزیشکان، فەیلەسوفەکان دەستیان کرد بە باسکردنی کێشەکانی وەک چاندنی ئەندامەکانی جەستە، ئیۆتانازیا، دروستکردنی ئاژەڵی گۆڕاو و کلۆنکردنی مرۆڤ. مرۆڤ زۆر زیاتر لە جاران هەستی بە بەرپرسیارێتیی خۆی کرد بە گەشەکردنی هەموو ژیان لەسەر زەوی و دەستی کرد بە باسکردنی ئەم کێشانە نەک تەنها لە ڕوانگەی مانەوەی خۆیەوە، بەڵکوو بە درککردن بە گرنگی ناوەوەی واقیع. واقیعی ژیان، لە بوون وەک خۆی (شڤایتزەر، واقیعی ئەخلاقی). ئەخلاقی پیشەیی وەک کۆدێکی

ئەخلاق کاردەکات و لە ئاستی دروستکردنی بنەما ئەخلاقییەکان بە مرۆڤەکانی ئەم پیشەیە کاردەکات. ئەخلاقی پراکتیکی شوێنێکی بەرچاو پێکدەهێنێت. بەڵام بوارەکانی تریش هەن، ئەمەش ئەخلاقی کۆمپانیاکانە کە مۆڕاڵی و ئەو ڕێکخراوانەی کە جێبەجێی دەکەن بە ئەندامانی هەندێک کۆمپانیا دروست دەکەن. هەروەها بواری ئەخلاقی پراکتیکی ئەو بوارەش دەگرێتەوە کە مامەڵە لەگەڵ نیگەرانییە گشتییەکانی سروشتی جیهانیدا دەکات. بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئەم هەڕەشانە، زانستی مرۆڤ پەرەی پێدەدرێت، هەروەها ڕێکاری دیموکراسی پەرەپێدەدرێت بۆ ئەوەی بڕیاری گشتی گرنگ بدرێت.

هەنگاوێکی گرنگ کە نوێنەرایەتی وەڵامدانەوەی دۆخی ئێستای گەشەسەندنی کۆمەڵگە دەکات، باسکردنی ئەخلاقە وەک دیالۆگێکی بەردەوام، بە ئامانجی پەرەپێدانی چارەسەرێک کە لەلایەن هەموو بەشداربووانەوە قبوڵ بکرێت. ئەمەش لە بەرهەمەکانی K.O. ئاپڵ، ج. هابەرماس، ڕ. ئەلێکسی و ئەوانی تر، ئەخلاقی گوتار لەسەر بنەمای دژە نۆرماتیزمە، هەوڵدەدات ڕێنمایی هاوبەش پەرەپێبدات کە مرۆڤەکان لە شێوەیەکدا یەکدەخات. هەڕەشە جیهانییەکان کە ڕووبەڕووی مرۆڤایەتی دەبێتەوە. ئەخلاقی ڕاوێژکاری وا گریمانە دەکات کە هەموو ئەو بڕیارانەی لە ڕووی گەشەسەندنی کۆمەڵگەوە دەدرێن، دەبێ دۆستانە بن. ئەم بڕیارانە لەلایەن خەڵکەوە بە ئارەزووی خۆیان دەدرێن، چونکە پێیان وایە لە بەرژەوەندی ئەواندایە، نەک لەبەر ئەوەی بەڵێنی شتێکیان پێدراوە یان لەبەر ئەوەی بە شتێک (بڕیاری ستراتیژی) شەرمەزار دەبن. بڕیاری پەیوەندیدار بەو مانایەی کە بەرژەوەندییەکانی خەڵک سەرکوت ناکرێت، بەرژەوەندییەکانی ئەوانی دیکە لەدەست نادرێن و ئەو کەسانەی کە ئۆرگانە بەڕێوەبەرە مەبەستدارەکانن بە بەرژەوەندییەکانی خۆیان بە دەستکاریکردن ڕازی دەبن.

تایبەتمەندییەکی دیکەی ئەخلاقی مۆدێرن درێژبوونەوەی باوەڕپێنەکراوی کایەی گشتییە، واتە. ئەو شوێنانەی کە بەرژەوەندییەکان لەلایەن کۆمەڵێکی گەورەی خەڵکەوە نوێنەرایەتی دەکرێن، کاتێک کردارەکان لە ڕووی کامڵبوونی ئەنجامدانی هەندێک ئەرکی کۆمەڵایەتییەوە هەڵدەسەنگێندرێن، لەم بوارەدا ڕووبەڕووی چالاکی سیاسەتمەداران و سەرکردەکان دەبینەوە. پارتە سیاسییەکان، بەڕێوەبەرانی ئابووری، چارەسەری نێودەوڵەتی بە ئامرازەکانی ئەنجامدان، زۆرجار دەبینرێت کە ئەخلاقی نەریتی لەم بوارەدا کارپێنەکراوە، چونکە ڕوونە، بۆ نموونە، کە پارێزەر ناتوانێت وەک

خۆی مامەڵە لەگەڵ داواکاری گشتی بکات. لە کاتی دادگاییکردنەکەدا وەک نەیار مامەڵە دەکەن.

بۆیە تیۆریستان پرسیارێک دەوروژێنن کە پەیوەندی بە پەسەندکردنی یاسایەکی دادپەروەرانەی یاری دیاریکراوەوە هەیە، تێگەیشتنێکی نوێ لە دادپەروەری، تێگەیشتنێکی نوێ لە دادپەروەری، لەوانەش هێنانە ناو چەمکی پرسەکانی دادپەروەری نێودەوڵەتی، هەڵوێستی نەوەکانی داهاتوو، هەڵوێست بەرامبەر بە ئاژەڵەکان، هەڵوێستەکە. هەڵوێستەکان بەرامبەر بە خاوەن پێداویستییە تایبەتەکان لە لەدایکبوونەوە.

2-شوێنی ئەخلاق لە جیهانی مۆدێرن.

گواستنەوە لە داوای لەبوردنی سەرەکی ئەخلاقەوە بە ڕەخنەی سەرەکی تەنها بە هۆی باشتربوونی ئەخلاقەوە نەبوو، بەڵکوو پەیوەست بوو بە گۆڕینی شوێن و ڕۆڵی ئەخلاق لە کۆمەڵگەدا و لەم کاتەدا شتێک کە ڕوونی نەبوو بینرا. ئەمە باس لە گۆڕانکارییەکی مێژوویی بنەڕەتی دەکەین کە بووە هۆی گەیشتن بە ئاستێکی نوێی شارستانییەتی ئەوروپی بە گەشەسەندنی بێ وێنەی زانستی و تەکنەلۆژی و پیشەسازی و ئابووری. ئەم گۆڕانکارییە کە بە قووڵی تەواوی وێنەی ژیانی مێژوویی گۆڕی، تەنیا شوێنێکی نوێ نەبوو بۆ ئەخلاق لە کۆمەڵگەدا، بەڵکوو خۆی تا ڕادەیەکی زۆر دەرئەنجامی گۆڕانکارییە ئەخلاقییەکان بوو.

ئەخلاق بە شێوەیەکی باو وەک کۆمەڵێک فەزیلەت بیری لێدەکرێتەوە و تێدەگات، کە لە وێنەی مرۆڤی تەواودا کورت دەکرێتەوە، یان وەک کۆمەڵێک ڕەفتار کە ڕێکخستنی تەواوەتی ژیانی کۆمەڵایەتی دەخاتە ڕوو. ئەمانە دوو لایەنی یەکتر لە ئەخلاق بوونی – کەسی، بابەتیی، کە سەرقاڵی ڕەسەنایەتی بوون. پێیان وابوو کە سوودی بە تاک و میللەت (کۆمەڵگە) یەک و یەک بوو. لە هەردوو حاڵەتەکەدا ئەخلاق وەک ڕەفتارێکی بابەتیی و بەرپرسیارانەی تاک تێدەگات، ڕێگای بەختەوەرییە، ئەمە، ئەگەر ورد بین، واقیعێکی ناوازەی ئەخلاقی ئەوروپییە. لە هەمان کاتدا ئەگەر بتوانرێت ئەو پرسیارە تیۆرییە سەرەکییە دابڕێنرێت کە ڕێگا سەرەکییەکانی ئەخلاق پێکدەهێنێت، ئەوا لەمانەی خوارەوەدا جێگیر دەکرێت: چالاکیی ئازاد و بەرپرسیارێتی تاکەکەسی مرۆڤ چییە، کە دەتوانێت فەزیلەتی ڕەها ببەخشێت. فۆرم، ڕاستەوخۆ بە بەدەستهێنانی سوودی خۆی، سنوور و ناوەڕۆکەکەی چییە. هەر ئەم جۆرە کردارەیە کە کامڵبوون لەگەڵ بەختەوەریدا تێکەڵ دەکات و پێی دەوترێت ئەخلاق چونکە مرۆڤ وەک وەستایەکی سەروەر

دەمێنێتەوە. ئەو ئەوەندە بە شایستە دادەنرا، بە هەمان گرنگی هەموو هەوڵەکانی تری مرۆڤ مامەڵەی لەگەڵ دەکرا. ئەمە تا ئەو ڕادەیە ڕاستە کە زۆر پێش ئەوەی مۆر ئەم پرسیارە دابڕێژێت، لانیکەم لە دوای ئەرستۆوە، فەیلەسوفەکان گەیشتوونەتە ئەو ئەنجامەی کە ناتوانرێت چاکە جیا لە جەوهەرەکەی خۆی پێناسە بکرێت. کۆمەڵگە و ژیانی کۆمەڵایەتی (کولتووری) بە هەموو دەرکەوتەکانییەوە وەک سەکۆیەکی ئەخلاقی سەیر دەکرا (ئەمە گرنگە!) بە پێچەوانەی سروشت و بە پێچەوانەشەوە، وا بیر دەکرایەوە کە هەموو ژینگەکە بە ناوبژیوانی هۆشیاری (زیرەکی، عەقڵ) بێت. پێکەوەژیان، لەوانە سیاسەت، ئابووری، پەیوەستە بە بڕیار، هەڵبژاردنی مرۆڤەکان، پێوانەکردنی فەزیلەتەکەیان. بۆیە جێگەی سەرسوڕمان نییە کە ئەخلاق بە شێوەیەکی بەرفراوان تێبگەین و هەموو شتێک دەگرێتەوە کە پەیوەندی بە سروشتی دووەمەوە هەیە، کە مرۆڤ خۆی دروستی کردووە و فەلسەفەی کۆمەڵایەتیش پێی دەوترێت فەلسەفەی ئەخلاقی، وەک کولتوورێک، تا ئەمڕۆش هەندێک جار ئەم ناوەی پاراستووە.
بەکارهێنانی جیاوازی نێوان سروشت و کولتوور لەلایەن سۆفیستەکانەوە گرنگییەکی بنەڕەتی هەبوو بە پێکهاتن و گەشەکردنی ئەخلاق. ڕۆشنبیری بە پێوەری ئەخلاقی (ئەخلاقی) جیا دەکرێتەوە (کولتوور بە بڕوای سۆفیستەکان کایەی ئارەزوومەندانەیە، ئەو یاسا و داب و نەریتانە دەگرێتەوە کە مرۆڤەکان بە ئارەزوو و پەیوەندییەکانیان ڕێنمایی دەکرێت، و ئەوەی لەگەڵ شتەکان بە بەرژەوەندی خۆیان دەیکەن، بەڵام لە سروشتی فیزیکی ئەم شتانە بەدوای خۆیدا ناهێنێت). لەم ڕوانگەیەوە، کولتوور لە بنەڕەتدا، بە پێناسە، لە بابەتی ئەخلاقدا جێگیر بوو (بە تەواوی ئەم تێگەیشتنە بوو لە ئەخلاق لە دابەشکردنی فەلسەفی بەناوبانگی سێ بەشدا بەسەر لۆژیک و فیزیا و ئەخلاقدا، کە لە ئەکادیمیای ئەفلاتوون دامەزرا، بەم پێیە هەموو شتە ناسروشتییەکان ئەخلاقین).
تێگەیشتنێکی وەها فراوان لە ئەخلاق تێگەیشتنێکی گونجاوی لە ئەزموونی مێژوویی هەبوو لە سەردەمێکدا کە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان لە پەیوەندی و وابەستەیی کەسی دەچوو، هەر بۆیەش تایبەتمەندییە کەسییەکانی تاکەکان، ئەخلاقەکانیان، پێوەرەکانی فەزیلەتیان. ئەوان پێکهاتەی سەرەکی پشتگیریکەر بوون کە تەواوی بینای شارستانییەتیان بەرز کردەوە. لەم ڕووەوە دەتوانرێت ئاماژە بە دوو خاڵی ناسراو و بەڵگەدار بکرێت.
أ- ڕووداوی دراماتیک، دۆخی کاروباری کاراکتەری شەخسی ڕوونی هەبوو (بە نموونە چارەنووسی شەڕ بەندە بە وۆرەی سەرباز و فەرماندەکانەوە. ئاسوودە و ژیانێکی ئارام لە دەوڵەتدا – لەسەر

فەرمانڕەوایەکی باش).

ب- ڕەفتاری خەڵک (لەوانەش ژینگەی بازرگانی) پابەند بوو بە یاسا و ڕێکەوتنە ئەخلاقییەکان کە لە ڕووی ئەخلاقییەوە پەسەند کراون (نموونەی تایبەتی ئەمە بریتین لە وۆرک شۆپەکانی سەدەی ناوەڕاست یان کەدی دووانەی شوڕشگێڕان). ئەم گوتەیەی مارکس بەناوبانگە کە دەیگوت: ئاسنگەری بە کۆمەڵگەیەک بەرهەم دەهێنێت کە سەرۆکێک بەڕێوەی دەبات و میلەکی هەڵم کۆمەڵگەیەک بەرهەم دەهێنێت کە سەرمایەدارێکی پیشەسازی بەڕێوەی دەبات. بە یارمەتی ئەم وێنەیە، بە ئاماژەدان بە سەرچاوەی ئەو قۆناغە مێژووییەی کە جێگەی سەرنجمانە، دەمەوێت ئەوە بڵێم کە میلەر لە ئاسنگەری بادا تەنها جۆرێکی تەواو جیاواز لە مرۆڤ نییە لە میلەر لە ئاسنگەری هەڵمدا. ئەمە زۆر ڕوون و سادەیە. مەبەستم جیاوازە – کاری میلەر لە ئاسنگەری بادا زیاتر وابەستەی سیفەتە ئەخلاقییەکانی کەسایەتی میلەرەکە دەبێت نەک کاری میلەرێک لە ئاسنگەری هەڵمدا. لە حاڵەتی یەکەمدا کاراکتەری ئەخلاقی میلەر (بۆ نموونە ئەگەر مەسیحییەکی باش بێت) لە لەهاتوویی پیشەیی ئەو کەمتر نییە، بەڵام لە حاڵەتی دووەمدا، گرنگییەکی لاوەکییان هەیە یان ڕەنگە بە هیچ شێوەیەک نەبینرێن.

کاتێک گەشەسەندنی کۆمەڵگە سیمای پرۆسەیەکی سروشتی-مێژوویی گرتە ئەستۆ و زانستە کۆمەڵایەتییەکان دەستیان کرد بە بەدەستهێنانی پێگەی زانستە کەسی (نافەلسەفییەکان)، دەخەکە گۆڕانکارییەکی گەورەی بەسەردا هات، کە تێیدا بەشە ئەکسیۆلۆجییەکە بە بایەخ بوو و تەنانەت لەم بچووکییەشدا. ژیانی کۆمەڵگە وەک ڕێڕەوێکی پرۆسەی سروشتی کاتێک بە یاسای پێویست و حەتمی بەڕێوەدەچێت، بە نەخوازراو دەبینرێت. وەک چۆن فیزیا و کیمیا و بایۆلۆجی و زانستە سروشتییەکانی تر وردە وردە لە باوەشی فەلسەفەی سروشتی کشایەوە، بە هەمان شێوە ئابووری سیاسی و دەروونناسی کۆمەڵایەتی و زانستە کۆمەڵایەتییەکانی دیکە دەستیان کرد بە کشانەوە لە باوەشی فەلسەفەی ئەخلاقی. لە پشت ئەمەوە، کۆمەڵگە لە شێوازی ژیانی ناوخۆیی و نەریتی ڕێکخراوەوە دەڕوات بە سیستەمی گەورە و ئاڵۆز (لە پیشەسازیدا – لە ڕێکخستنی وۆرکشۆپەوە بۆ بەرهەمهێنانی کارگە، لە سیاسەتدا – لە میرنشینە فیوداڵەکانەوە بۆ دەوڵەتە نەتەوەییەکان، لە ئابووریدا بە کشتوکاڵەوە بۆ پەیوەندییەکانی بازاڕ، لە گواستنەوە و ڕەشنووسی وزە بۆ ئۆتۆمبێلی میکانیکی، لە پەیوەندییە گشتییەکان دا، لە گفتوگۆی ساڵۆنەکانەوە بۆ میدیای گشتی...تاد).

گۆڕانکاری بنەڕەتی بەم شێوەیە بوو. بە لەبەرچاوگرتنی زۆر کەس، چینە جیاوازەکانی کۆمەڵگە دەستیان کرد بە داڕشتن بەپێی یاسا پراکتیکییەکانی ڕەفتار، وەک پارامەتری بابەتیی خۆیان، بەڵام (بەو پێیەی بە وردی خەڵکەکی زۆرن) بەبێ گوێدانە ئیرادەیان. پەیوەندییە گشتییەکان دەستیان کرد بە بەدەستهێنانی کاراکتەری ماددی حەتمی – ئەوان بە لۆژیکی پەیوەندییە کەسییەکان و نەریتەکان کۆنتڕۆڵ نەدەکران، بەڵکوو بە لۆژیکی ژینگەی سوژە، کارکردنی کاریگەری ژینگەی چالاکیی بەکۆمەڵی پەیوەندیدار کۆنتڕۆڵ دەکران. ڕەفتاری کاری خەڵک چیتر لە تۆڕێکی ئاڵۆزی سیفەتە ڕۆحییەکانی گشتی و لە ڕووی ئەخلاقییەوە قبوڵکراو پێکهات نەبوو، بەڵکوو بە سوودی پراکتیکی دیکە دەکرا و کاریگەرتر بوو.

دەردەکەوێت، لەوەش نزیکترە، تا ئاستی ئۆتۆماتیکی، بە کەسایەتی دەروونی، لە هێزی کاری مرۆڤەوە سەرهەڵدەدەن. جگە لەوەش چالاکی مرۆڤ وەک بەشێکی کۆنکرێتی سیستەمی کۆمەڵایەتی (کرێکار، خاوەنکار، ئەنجامدەر) نەک تەنیا جیاوازی ئەخلاقی لە بیری فەرهەنگیدا دەخوازێت، بەڵکوو توانای ئەنجامدانی کردارە بێ ئەخلاقییەکانیشی هەیە. ماکیاڤێلی لەم لایەنە مەترسیدارەی چالاکییەکانی حکومەتدا کۆڵییەوە و بە شێوەیەکی تیۆری سەزای دا، نیشانیدا کە پیاو ناتوانێت سەروەرێکی باش بێت ئەگەر تاوانبارێکی ئەخلاقی نەبێت. ئە. سمیس دۆزینەوەیەکی هاوشێوەی لە بواری ئابووریدا ئەنجامدا. سەلماندی کە بازاڕ دەبێتە هۆی سەروەت و سامانی خەڵک، بەڵام نەک بە چاوتێبڕینی کارگە بازرگانییەکان، بەڵکوو بە پێچەوانەوە بە ئارەزووی خۆپەرستانەیان بۆ بەرژەوەندی خۆیان (هەمان بیرۆکە، کە لە ڕستەی کۆمۆنیستیدا دەربڕدراوە، دەتوانرێت بدۆزرێتەوە). بە قسە بەناوبانگەکانی، ک. مارکس و ئێف. ئەنگێڵس، کە چوونە ناو بۆرژوازیەوە. حیسابکردنی خۆشەویستی بە ئایینی پیرۆز، حەماسەت، و هەڵچوون هەستی تاکییەتی شکاند. لە کۆتاییدا کۆمەڵناسی، ئازادی تاک، پاڵنەری ئەخلاقی (خۆکوشتن، دزی، توندوتیژی…تاد) وەک چۆن یاساکانی ژمارەیەکی زۆر وەک ساتەوەختی گشتی کۆمەڵگە سەیر دەکرێن، بە ڕیزێکی ڕێک و پێک ڕیز دەبن، بۆ نموونە چۆن مرۆڤ سپینۆزا لەبیر ناکات کە دەیگوت (ئەگەر بەردێک کە لەلایەن ئێمەوە فڕێدرایە، هۆشیاری هەبووایە بە ئازادی دەفڕێت). بە یەک وشە، کۆمەڵگەی مۆدێرن کە بە شێوەیەکی ئاڵۆز ڕێکخراوە و بێ کەسایەتییە، تایبەتمەندی ئەوەیە کە ڕەفتاری پیشەیی و بازرگانی تاکەکان کاراکتەری گشتییان وەک چینێکی کۆمەڵایەتی کەمتر لە کاراکتەری ئەخلاقی تاکەکەسی خۆیان دیاری دەکات. مرۆڤ لە ڕەفتاری

کۆمەڵایەتیدا وەک هەڵگری ئەو ئەرک و ڕۆڵانەی کە بە لۆژیکی ئەو سیستەمەی کە تێیدا هاتووە پێیان سپێردراوە، کاردەکات. ناوچەکانی ئامادەیی کەسی کە گرنگییەکی ژیانییان هەیە پێی دەوترێت پەروەردەی ئەخلاقی و ئیرادە، خەریکە گرنگتر دەبن. زیادکردنی کۆمەڵایەتی چیتر ئەوەندە پشت بە ئەخلاقی تاکەکان نابەستێت، بەڵکوو پشت بە هەندێک لایەنی ڕێکخستنی سیستماتیکی (زانستی، عەقڵانی ڕێکخراو)ی کۆمەڵگە دەبەستێت. بەهای کۆمەڵایەتی مرۆڤ نەک تەنها بە سیفەتە ئەخلاقییە کەسییەکانی، بەڵکوو بە بەهای ئەخلاقی کۆی ئەو کارە گەورەیەی کە بەشداری تێدا دەکات، دیاری دەکرێت. ئەخلاق بە پلەی یەکەم دامەزراوەیی دەبێت، لەوێدا دەگوازرێتەوە بۆ ناوچە کارپێکراوەکان. بۆیەشە لە مۆدێرنتە دا زۆرجار لە فەیلەسوفانی ئەخلاقی کلاسیکدا کەم دەکرێتەوە.

3. گەشەسەندنی ئەخلاقی: وەهم یان واقیع.
4. لایەنگرانی گەشەسەندنی ئەخلاقی.

بۆ ئەوەی لە سروشتی ژیانی ئەخلاقی مرۆڤ تێبگەین، گرنگە بزانین ئایا ئەخلاق لە ڕەوتی گەشەسەندنی مێژوویی کۆمەڵگەدا دەگۆڕێت یان بە شێوەیەکی کردەیی وەک خۆی دەمێنێتەوە؟. لە دونیای کۆندا بیرۆکەکان لەسەر پەرەسەندنی ئەخلاق سەریان هەڵدا. پرۆتاگۆراس، دیموکریتس، ئەفلاتون، لوکریەس کارا ئەو بیرۆکەیەیان هەیە کە مرۆڤایەتی لە بەربەریزمەوە هاتووەتە دۆخی ئێستای خۆی. لە وتارەکەی ئەفلاتوندا مرۆڤەکان لە سەرەتادا دوژمنایەتی یەکتریان دەکرد (تەنانەت خوداوەندەکانیش دوژمنایەتی یەکتریان دەکرد!)، ناڕەوا مامەڵەیان دەکرد، بەڵام دوای تامکردنی هەموو ئەمانە، زۆرتر بە سوودیان زانی کە ڕێککەوتن. نادادپەروەری لەگەڵ یەکتر مەکەن و ئازار یەکدی مەدەن. ئەوە یاسا و ڕێککەوتنی هاوبەشە کە لەمەوە سەرچاوە دەگرێت. بە واتایەکی تر، لەگەڵ دروستبوونی دەوڵەت، نەزمێکی دیاریکراو دامەزرا، دوژمنایەتی و زەدەڕۆیی هەڵەیی کەم بووەوە.

ئەمەش دەربڕینی خۆی لە بیرۆکە ئایینییەکاندا دۆزیەوە: ئەفلاتون کە لە هۆمەر و هیسیۆد ناڕازی بوو، بە سادەیی باسی ئەو خوداوەندانەی دەکرد کە دەوترێت نەک تەنها چاکە بەڵکوو خراپەش دەکەن. بە بڕوای ئەفلاتون چارەنووسی خوداوەندەکان تەنیا کردەوەی چاکە. بە یەک وشە، ئاگایی ئەخلاقی لە ئێستاوە بووەتە فاکتەرێکی کۆنکرێتی ژیان و کولتووری کۆمەڵایەتی.

بیرۆكەی هاوشێوە لەلایەن لوكریەس كارۆسەوە لە شیعرەكەیدا لەسەر سروشتی شتەكان گیراوە، ئاماژەی بەوەشدا كە نەك هەر لە سەرەتادا خەڵك نەیانزانیوە چۆن ئاگر بەكاربهێنێت، بەڵكوو بەكارهێنانی باویان نەپاراستووە. بیرۆكەكانی پێشكەوتنی كۆمەڵایەتی و ئەخلاقی لە سەردەمی ڕۆشنگەریدا گەشە و ناساندنی زیاتریان بەدەستهێنا. ئابووریناسە بەناوبانگەكە ئا. تورگۆت، لە وتارە بەناوبانگەكەیدا (دەستكەوتە بەردەوامەكانی عەقڵی مرۆڤ) ئاماژەی بەوە كردووە كە گەشەیەكی بەردەوامی عەقڵی مرۆڤ لە كۆمەڵگەدا هەیە، لەگەڵ نەرمبوونی زیادكردنەكان. مامۆستایەكی دیكە كۆندۆرسێت (١٧٤٣-١٨٩٤) ڕایگەیاند كە عەقڵی مرۆڤ توانای باشتربوونی بێ سنووری هەیە، داوای كرد كۆمەڵگەیەك بونیاد بنرێت كە ڕاستی و خۆشبەختی و فەزیلەت بە یەك زنجیرە بەیەكەوە ببەسترێتەوە. لە دڵەوە: گەشەكردن ناگەڕێتەوە دواوە! ڕوانگەیەكی گەشبینانە بۆ گەشەسەندنی ڕۆحی و ئەخلاقی كۆمەڵگە لەلایەن زۆرێك لە نوێنەرانی سۆسیالیزمی یۆتۆپی (ئۆین، سانت سیمۆن، فۆریێر و ئەوانی دیكە)، دیموكراتە شۆڕشگێڕەكان و ماركسیستەكانەوە هاوبەش بوو. لە كۆتایی سەدەی بیستەمەوە بیرۆكەی پرۆسەكە دەستی كرد بە لەدەستدانی كاریگەری خۆی لە بەشێكی دیاریكراوی كۆمەڵگەدا (لێرەدا بەرهەمەكانی شۆپنهاوەر، نیچە، سپێنگەر و ...تاد) ڕۆڵیان هەبوو، بەڵام هێشتا دەتوانێت وابێت. بە وریاتر و زیرەكتر ناسراوە، بەڵام هێشتا بەشێكی بەرچاوە لە دانیشتووان.

باوەڕبوون بە پێشكەوتن تا ئێستاش بۆ زۆر كەس باو و ئاساییە. چ ئارگیومێنتێك بۆ ئەم تێڕوانینە بۆ مێژووی ئەخلاقی دەخەیتەڕوو؟ سەرەتا بەڵگەی پێشكەوتن لە بواری زانست و تەكنەلۆژیا و چەندین چالاكیی تری مرۆڤدا خراوەتەڕوو.
ئەخلاق وەك دەزگایەكی ڕێكخەر ناتوانێت لە لایەك بوەستێت، و دەبێت باشتر بكرێت و پەرەی پێبدرێت. شتێكی تر ئەوەیە كە گەشەسەندنی ئەخلاقی جیاوازی خۆی هەیە. ئەم جیاوازییە لە پلەی یەكەمدا ڕوون دەكرێتەوە، گەشەسەندنی ئەخلاق هەمان گەشەكردنی زانست و تەكنەلۆژیا نییە. داهێنانی لوكۆمۆتیقی هەڵم یان كۆمپیوتەر هێشتا شۆڕشێكی ئەخلاقی نییە، بەڵكوو دەركەوتنی فەزیلەتە. پێشكەوتنی ئەخلاقی خۆی بزووتنەوەیەك نییە بەرەو ڕاست، بەڵكوو بزووتنەوەیەكی ئاڵۆز و دژبەیەك لە پاشەكشەكردن و لادانە لە ئەخلاق دا، چینێكی تاڕادەیەك جێگیر، هەرچەندە تەنك، هەمیشەیی پۆستولاتەكان هەیە، ئەو ستۆكانەی كە دەگۆڕدرێن بۆ بێ بایەخ.

شتێکی سەرەکی کە دەگەڕێت، پانتایی جێبەجێکردنیانە. بۆیە پێشتر تێبینیمان کردووە کە یاسای "مەکوژی" لە بنەڕەتدا تەنیا بە ئەندامانی ڕەگەزەکە جێبەجێ دەکرا، ئێستاش سیمایەکی گشتگیر و گشتگیری بەدەستهێناوە. فۆڕمی پێشکەشکردنیان لە گۆڕاندایە. لە بنەڕەتدا پێستی نوێ زۆر بە دەگمەن دەردەکەون. شتێکی تر ئەخلاقە. لەم چینەدا گەشەسەندنی ژیانی ئەخلاقی زیاتر دیارە. وەک زۆرێک لە نووسەران پێشتر گوتوویانە کە (لە ڤل سەلەڤیەڤەوە) دەست پێدەکات، ئەگەر بیرکردنەوەی ناوخۆیی وەربگرین، لە سەدەیەکەوە بە سەدە مرۆڤایەتی، کەرامەتی ئەخلاقی، پەیوەندی ڕاستەوخۆی نێوان مرۆڤەکان، کولتووری ئەخلاقی دەوڵەمەندە. لەلایەن ۷.L سەلەڤیەڤ، "لەگەڵ هاتنی دەوڵەت، گەشەسەندنی کولتوری ڕۆحی، پەیوەندی نێوان مرۆڤەکان جیاواز دەبێت". دەتوانم هەستی خراپ بەرامبەر بە کەسێکی دیاریکراو هەڵبگرم. بەڵام وەک چۆن لە سەرەتای مێژووی مرۆڤایەتیدا کرا، بە پێچەوانەوە، ڕەنگە بە جەخت کردنەوە لەسەر ڕێز و شکۆوە مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت. بەهەمان شێوە ۷l. سەلەڤیەڤ فەیلەسوفی ڕوسی لە بۆچونەکانی بەردەوام بوو، لە پەیوەندییەکانی نێوان گەلاندا، دوژمنایەتی یەکتر، بێمتمانەیی هەمیشە ناگاتە ئاستی شەڕ. جەنگەکان خۆیان، ۷l. سەلەڤیەڤ، "لە سەدەی بیستەمدا زیاتر لە شەڕێکی ئاسایی نێوان دوو سەرخۆش دەچوو نەک شەڕی دوو لایەنی پیشەسازیی جەنگ". بە تایبەت دوای ڕووداوە خوێناوییەکانی سەدەی بیستەم، لە پرەنسیپدا بە قبوڵنەکراو، بە ئەخلاق دادەنرێت.

هەرچەندە پێویستە ئاماژە بەوە بکرێت شەڕە ناوخۆییەکان بە پلەی یەکەم گشتگیرنین وەلێ هەشتا لەسەر ڕووی زەوی هەرماون. ئەمە تەنها ئەوە دەڵێ مرۆڤەکان هەمیشە لە کردارەکانیاندا بە بنەما ئەخلاقییەکان ڕێنمایی ناکرێت.
باڵادەستی ئەخلاقی چەندین دەرکەوتنی دیکەی هەیە. بۆ نموونە بۆ چەندین سەدە نەخۆشە دەروونییەکان لە دۆخێکی بەرگە نەگیراودا دەهێڵرانەوە، لێیان دەدرا و بە زنجیر دەبەستران و بە پارەیەک بەر خەڵکی شارە بەرزەکان دەدران. تەنها لە کۆتایی سەدەی پازدەهەمدا بوو کە شێتەکان بەرزکرانەوە بە کەسانی نەخۆش و زنجیرەکانیان لابرا. وردە جۆرەکانی سزای تاوانە جۆراوجۆرەکان نەرمتر کران. وەک پێشتر بینیمان سزای لە سێدارەدان لە جیهانی کۆندا زۆر باو بووە. جگە لەوەش سزای لە سێدارەدان نامرۆڤانەترین و ئازاربەخشترین شێوەی گرتووە.

"ئەگەر پیاوێک پیلانی نادادپەروەری دانا، بۆ نموونە ئەگەر بەنیازی

ستەمکار بێت، و ئەگەر گرتیان، لەسەر تەختەیەک بزمار کوتی بکەن و چاوەکانی دەربێنن و بە هەموو جۆرە سزایەک بە تووندترین شێوە ئەشکەنجەی بدەن". زۆرترین ئازار، تەنانەت وای لێبکەن بزانێت کە منداڵەکانی و هاوسەرەکەی چەن ئازار دەچێژن، لە کۆتاییدا هەڵواسرا و لە ناو ئاگرێکی نزم دا سووتێندرا" ئەمە لە بەرهەمی گۆرگیای ئەفلاتوندا دەخوێنینەوە (ل473). لە سەدەکانی ناوەڕاستیشدا ئەشکەنجەی هاوشێوە ئەنجام دەدرا. لە ڕووسیا تا ئەو کاتەی کۆیلایەتی لە ساڵی ١٨٦١ هەڵوەشایەوە، کەسانی بە ڕەچەڵەک کەمتەرخەم بە ئاشکرا سزا دەدران. تەنانەت ژنانیش. لە N.A ئەم دێڕانەی خوارەوەی شیعرێکی نێکراسۆڤ بەبێ ئیرادە دێنێ بەرچاو: دوێنێ کاتژمێر شەش چووە دەرەوە بۆ سێنایە؛ لەوێ ژنێک بە قامچییەوە، ژنێکی کۆڵبەری گەنج.ی دەدا.

بەڵام هۆشیاری یاسایی خەڵکی گشتی بە شیرینی جیا ناکرێتەوە. تا کۆتایی سەدەی بیستەم کۆمەڵکوژی دانیشتووان بە گومانەوە هەبوو. لە حەفتاکانی سەدەی ڕابردوودا، ڕۆژنامە ڕۆژئاواییەکان نووسیویانە کە لە ڕووسیا خەڵکێکی زۆر بەشداربوون لە ئەشکەنجەدان و کوشتنی ژنێک کە گومانی ئەوەی لێدەکرا بە یارمەتی سێوێکی سیحراوی کوڕێک نەخۆش بکات.
لە کۆتایی سەدەی بیستەمدا سزاکان سووکتر بوون، مرۆڤانەتر بوون و دەستی پێکرد کە تاوانبار کەسێکە و مافی وەرگرتنی کەرامەتی هەیە. زۆرێک لە وڵاتان سزای لە سێدارەدانیان هەڵوەشاندەوە. دۆخی ژیان و گوزەرانی زیندانیان زۆر باشتر بووە. بەداخەوە ئەم دووەمیان بە شێوەیەکی سەرەکی ئاماژەیە بە وڵاتانی پیشەسازیی و پێشکەوتوو نەوەک وڵاتانی جیهانی سێ.
دەکرێ بە ئەخلاقی سەدەی بیستەم ناوبەڕین وەڵامێکی فیکری بە کارەساتە کۆمەڵایەتییەکانی ئەم سەدەیە. دوو جەنگی جیهانی و ململانێی ناوچەیی، تۆتالیتاریزم و تیرۆر وامان لێدەکات بپرسین ئایا ئەخلاق دەتوانێت لە جیهانێکدا بوونی هەبێت کە کراوە بەڕووی چاکەدا؟ لە نێو ئەو تیۆرییە ئەخلاقییە جۆراوجۆرانەی کە لە سەدەی بیستەمدا پەرەیان سەندووە، تەنیا دوو تیۆری لە بەرچاو دەگرین. نوێنەرانیان نەک هەر مۆدێلی تیۆری ئەخلاقیان داڕشت، بەڵکوو دەرەنجامە نۆرماتیڤە پراکتیکییەکانیان لەوان نیشان دا.

یەکێکی تر لەوانەی کە کاریگەری زۆر بەرچاوی ئەخلاقی لەسەر گەشەسەندنی کولتوری ڕۆژئاوا هەبووە. ئەخلاقی بوونگەرایی (فەلسەفەی بوون). ئیگزستانسیالیستەکان فەیلەسوفی فەڕەنسین. ج.پ سارتەر

(١٩٠٥-١٩٨٠)، ئا. کامۆ (١٩١٣-١٩٦٠) گ.مارسێل (١٨٨٩-١٩٧٣) فەیلەسوفی ئەڵمانی م. هایدگەر (١٨٨٩-١٩٧٦) ک. جاسپەرز (١٨٨٣-١٩٦٩) ئیگزیستانسیالیزم لە ئەوروپای ڕۆژئاوا لە قۆناغی نێوان دوو جەنگی جیهانیدا دامەزراوە. نوێنەران هەوڵیان دا هەندێک بەها پەرەپێبدەن کە ڕێگە بە مرۆڤ بدات لە پێگەی کەسێک لە دۆخی قەیراناویدا تێبگات و بە شێوەیەکی گونجاو لە دۆخی قەیران دەربچێت.

خاڵی دەستپێکی بوون ئەوەیە کە بوون پێش ماددە دەکەوێت، و فاکتەری دیاریکەرە. مرۆڤ سەرەتا دەژی، دەردەکەوێت، کار دەکات و تەنیا ئەو کاتە دیاری دەکرێت، واتە. تایبەتمەندی و پێناسەکان قبوڵ دەکات. یەکەم ئامادەیی بە ڕوونی داهاتوو و بۆشایی ناوەوە و چارەنووسی سەربەخۆ بوونی ڕاستەقینە، بوونە.

ئەو ئەخلاقی بوونگەرایی بە بنەمای ڕەفتاری ئەخلاقی مرۆڤ دەزانێت. مرۆڤ ئازادییە. ئازادی سیفەتێکی بنەڕەتی مرۆڤە. ئازادی لە بووندا – ئەمەش پێش هەموو شتێک ئازادی هۆشیارییە، ئازادی هەڵبژاردنی پێگەی ڕۆحی و ئەخلاقی تاک. هەموو ئەو فاکتەر و هۆکارانەی کە کار لەسەر مرۆڤ دەکەن، لەلایەن ئەوەوە ناوبژیوانن. مرۆڤ دەبێت بەردەوام هێڵێک یان هێڵێکی تری ڕەفتار هەڵبژێرێت، سەرنجی لەسەر هەندێک بەها و بیرۆکە بێت. بوونگەراکان بە وروژاندنی کێشەی ئازادی، بیریان لە بناغەی ئەخلاقی بنەڕەتی کردەوە. ئیگزستانسیالیستەکان بە دروستی جەخت لەوە دەکەنەوە کە ڕەفتاری مرۆڤ بە پلەی یەکەم لە لایەن هۆکارە دەرەکییەکانەوە نییە، بەڵکوو بە پاڵنەرە ناوخۆییەکانە و هەر مرۆڤێک لە ڕووی دەروونییەوە کاردانەوەی جیاوازی هەیە بەرامبەر بە دۆخێک یان دۆخێکی دیکە. زۆر شت پەیوەستە بە هەر کەسێکەوە، و نابێت مرۆڤ لە پەرەسەندنی نەرێنی ڕووداوەکاندا ئاماژە بە "بارودۆخەکان" بکات. مرۆڤەکان ئازادیان هەیە ئامانجی چالاکییەکانیان دیاری بکەن. یەک بە هەر قۆناغێکی مێژوویی دیاریکراو نییە، بەڵکوو بژاردەی زۆر، لە بەرامبەر دەرفەتی ڕاستەقینەدا، پەرەسەندنی ڕووداوەکان، لەوە کەمتر گرنگ نییە کە مرۆڤەکان ئازاد بن لە هەڵبژاردنی ئامرازەکان بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانیان و ئەو کۆتایی و شێوازانەی کە لە کردارەکەدا هاتووە، لە ئێستاوە دۆخێکی دیاریکراو دروست دەکەن، کە دەست دەکات بە کاریگەریکردن لەسەر خۆی.

ئازادی پەیوەندییەکی نزیک بە بەرپرسیارێتی مرۆڤەوە هەیە. بەبێ ئازادی هیچ بەرپرسیارێتییەک نییە. ئەگەر مرۆڤ ئازاد نەبێت، ئەگەر

بەردەوام بە کردارەکانی دیاریکرابێت، ئەگەر لەلایەن هەندێک بوونەکی ڕۆحی یان ماددییەوە دیاریکرابێت، ئەوا بە بڕوای بوونگەراییەکان بەرپرسیار نییە لە کردارەکانی، هەر بۆیەش سوژەیەکی ئەخلاقی نییە. پەیوەندییەکان، جگە لەوەش تاکێک کە ئیرادەی ئازاد بەکارناهێنێت، نکۆڵی ئازادی دەکات و لە ئەنجامدا جۆرییەتی سەرەکی مرۆڤ لەدەست دەدات و دەگۆڕێت بە شتێکی ماددی سادە. بە واتایەکی تر تاکێکی وا جۆرییەتی بوونی ڕاستەقینەی لە دەست داوە و ناکرێ بە مانا ڕاستەقینەکەی وشەکە بە مرۆڤ هەژمار بکرێت.

بەڵام ژیانی ڕاستەقینە نیشان دەدات کە بۆ زۆر کەس بوونی ڕاستەقینە دەتوانێت بارگرانییەکی بەرگە نەگیراو بێت. ئاخر ئازادی پێویستی بە ئازادی و بوێری لە مرۆڤ هەیە، ئەمەش بە واتای بەرپرسیارێتی ئەو هەڵبژاردنەیە کە مانا بە داهاتوو دەبەخشێت، کە دیاری دەکات جیهانی دوور چی دەبێت. هەر ئەم بارودۆخانەن کە ئەو ترس و دڵەڕاوکێیە میتافیزیکییە ناخۆشانە دروست دەکەن، دڵەڕاوکێی بەردەوام کە مرۆڤ دەباتە پێشەوە و کایەی “بوونی نەناسراو” دروست دەکات.

ئەخلاقی بوونخوازی پێویستی بە ڕەتکردنەوەی هەموو جۆرەکانی کۆلێکتیڤیزم هەیە. پێویستە لە نالەبارترین بارودۆخی بێ ئومێدی و نائومێدیدا بژیت، بە ئاگادارییەکی ڕوون لە تەنیایی و وازهێنان، ئازادی و بەرپرسیارێتی، بێمانایی و نەهامەتی بوونی خۆی، و هێز و ورە بدۆزیتەوە.

ئەخلاقی بوونگەرایی بە هاوئاهەنگی لەگەڵ ستۆیسیزمدا گەشە دەکات: دەرئەنجامی سەرلێشێواوی و نائومێدی ئەخلاقی مرۆڤ، لەدەستدانی کەرامەت و هێزی ڕۆح، بێمانای ژیانی مرۆڤ و ململانێی ئەخلاقی عەقڵمان نییە. بە دۆزینەوەی ئاسایشی تێدا، بەڵام دەرئەنجامی نائومێدی لەم هیوایانە. مرۆڤ تا ئەو کاتەی بیەوێت و هیوای ئەوەی هەبێت کارەکەی سەرکەوتوو بێت، شکست دەهێنێت و دەکەوێتە نائومێدییەوە، چونکە شێوازی ژیان لە دەسەڵاتی ئەودا نییە. ئەوە پێویست نییە بەوەی مرۆڤ دەتوانێت بچێتە ناو چ جۆرە بارودۆخێکەوە، بەڵکوو چۆنییەتی لێی دەردەچێت بە تەواوی پەیوەستە بەوەوە.

لە نێو تیۆریە ئەخلاقییەکانی سەدەی بیست و یەک دا. پێویستە گرنگی بە “ئەخلاقی توندوتیژی” بدرێت. هەموو ئەخلاقێک گرنگی نکۆڵی

توندوتیژی دەناسێت. توندوتیژی شێوازێکی ناکاریگەرە بە ئەنقەست بە چارەسەرکردنی هەر کێشەیەک چونکە دەبێتە هۆی توندوتیژی تۆڵەسەندنەوە. نەک پەپەلیزمی ناتوندوتیژ، بەڵکوو کردەوەی ناتوندوتیژی تایبەت (دانیشتن، خۆپیشاندان، مانگرتن لە خواردن، بڵاوکردنەوەی تراکت و بڵاوکردنەوەی میدیایی بە بەرزکردنەوەی پێگەی خۆیان، نەیارانی ناتوندوتیژ دەیان تاکتیکی لەو جۆرەیان پەرەپێداوە). تەنها کەسانی بەهێز و بوێر دەتوانن ئەم جۆرە کردارانە ئەنجام بدەن، توانایان هەبێت، بەهۆی بیروباوەڕەوە دروستەکانیانەوە، نەک پاشەکشە بکەن. هۆکاری توندوتیژی خۆشەویستی دوژمنان و ڕەوشتێکی باشی هەیە ئیمانە بەوان. دوژمنان دەبە لەگەڵیان بگەنە ڕێککەوتن بە قینات پێکردنیان بە هەڵە و ناکارامەیی و بە ئەخلاقی بە میتۆدی بەهێز. “ئەخلاقی توندوتیژ” ئەخلاق وەک لاوازییەک نابینێت، بەڵکوو وەک هێزی مرۆڤێک، توانای گەیشتن بە ئامانجەکان دەبینێت.

لە سەدەی بیستەمدا. ئەی شوایزەر، دامەزرێنەری ئەخلاقێکی گەشەسەندووی ڕێزگرتن لە ژیان. بە بەهای ئەخلاقی هەموو فۆرمەکانی ژیان ناودەبات. بەڵام دەخی هەڵبژاردنی ئەخلاقی قبوڵ دەکات. ئەگەر مرۆڤ بە ئەخلاقی ڕێزگرتن لە ژیان ڕێنوێنی بکات، ئەوا تەنها لەبەر پێویستی زیان بە ژیان دەگەیەنێت و لەناو دەبات و هەرگیز بە بە مەبەست. بەڵام لەو شوێنانەی کە ئازادی هەڵبژاردن هەیە، مرۆڤ شوێنێکی دەوێت بە یارمەتیدانی ژیان و دوورکەوتنەوە لە ئازار و وێرانکاری. شوایزەر خراپە ڕەتدەکاتەوە.

سەرچاوەکان

1. ئەرستۆ، ئەخلاقی نیکۆماخی // ئەرستۆ. لە چوار بەرگدا کاردەکات. T.4. م: میسڵ 1984
2. I. Kant بنەماکانی میتافیزیکی ئەخلاقی // Kant I. Sobr. ئەپ لە ٨ بەرگدا. T. 4. م: چۆرۆ، 1994.
3. ئاپە کەی ئە. گەڕانکاری فەلسەفی. وەڵام: لۆگۆس، ٢٠٠١.
4. هوسێنۆق ئە.ئە. پێغەمبەر و بیرمەندە گەورەکان. وانەی ئەخلاقی لە موسا تا ئەمڕۆ. مۆسکۆ: ڤێچە، ٢٠٠٩.
5. گوسێنۆق ئەی ئەی. ئاپرەسیان ئاە جی. ئەخلاق م.: گاردارییکی، ٢٠٠٠.
6. مەکینتایر ئەی دوای فەزیلەت. وەڵام: پڕۆژەی پەروەردەیی؛ ئیکاتەرینبەرگ: کتەبی بازرگانی، ٢٠٠٠.
7. ڕازین ئە.ڤ. ئەخلاق M.: INFRA-M، 2012.

8. هابەرماس یو. ئاگایی ئەخلاقی و تیۆری پراکتیکی. لەگەڵ ئەو کورە. شەقام پترسبەرگ: نوکا، ٢٠٠٠.

لە کوردستان فتبۆلی “تۆپی پێی کچان” خۆ نییە… نووسینی: بەکر ئەحمەد

یۆرۆی 2022ی کچان لە رۆژنامەگەری کوردیدا

رۆژی چوارشەممەی 6/7/2022 یۆرۆی 2022ی کچان لە ئینگلتەرا دەستپێکرد.
کاروانی یارییەکانی ئەم یۆرۆیە بە یاریی نێوان ئینگلتەرای میوانداریکەر و نەمسا کەوتەڕێ و تا ئێستاش یارییەکان بەردەوامە.
سەرنجێکی خێرا لە ئاستی گەشەی هەڵبژیردراوانی ولاتە جۆراوجۆرەکانی بەشدار بوو و ژمارەی تەماشاچیانی یارییەکان، چ لە گۆڕەپانی یارییەکاندا و پەخشی زیندووی یارییەکان لە کەناڵەکانی تەلەفیزیۆنەوە، گێرەرەوەی حەکایەتێکی تازەی یاری تۆپی پێی کچان یاخود خانمانە.
دەستپێکی ئەم پێشبڕکێ ئەوروپییە لە گۆرەپانی Old Trafford لە نێوان ئینگلتەرا و نەمسادا دەستی پێکرد کە جێگای 75 هەزار کەس دەبێتەوە و ژمارەی ئامادەبووانی یارییەکە بە 70 هەزار ئامادە بوو هەژمارد کرا.
تۆپی پێی کچان لەم ئاستە بەرزەی ئێستایدا بێت یاخود ئەو دۆخەی کە یاریی هەڵبژێردراوە میللییەکان لە گۆرەپانە لاچەپێکەکانی وڵاتەکاندا ئەنجام دەدراو ژمارەی تەماشاچیان و ئارەزووی مێدیا بۆ پەخشکردنی یارییەکان لە جێی نەبوواندا بوو بێت، ئەم یارییەی کردوەتە گۆرەپانێکی گەورەی هەموو ئەو کەسانەی بە شوین پرسیارەکانی یەکسانی نێوان ڕەگەزەکانەوەن.
تۆپی پێی کچان ئەو گۆڕەپانەیە کە پرسیاری یەکسانی:” کە ژنان و پیاوان دەبێ هەمان ماف و بەرپرسیارێتی و دەرفەتییان هەبێت لە هەموو بوارە گرنگەکانی ژیاندا” بە هەموو جومگە و بڕگەکانی خۆیەوە

، خۆیمان نیشاندەدات.
ئەوەی کە ئەستا ئاڵوگۆڕێک پێک هاتووە لە پەیوەند بە تێروانینێکی پۆزەتیڤانەتر لە بەرانبەر ئەم چالاکییە وەرزشییەدا، بەڵگەی ئەوەیە کە تێروانینی ئینسانەکان لە پەیوەند بە تۆپی پێی کچان، نێرێتی و مێیتی، پرسی جێندەرو یەکسانی ، کاریگەرییەکانی خۆی خستۆتە ناو دوو گەورەترین و فراوانترین جومگەکانی بەرهەمهێنانەوەی نێرێتی و مێیتی و نایەکسانییەوە لە ناو کایەی تۆپی پێدا.
بەڵام ئەم دەرکەوتنەی کچان بەمهێزەی ئێستاوە لە گۆڕەپانەکانی فتبوڵەندا ، بە تایبەت لە ئەوروپادا، بێدەردیسەری نەبووە .
ئەوەتانە کاتێک یەکێتی تۆپی پێی ئینگلیزی لە ساڵی 1921 دا داوا دەکات کە:" تیپییەکانی پیاوان ڕێگانەدات بە تیپەکانی ژنانی خۆیان کە لەسەر گۆڕەپانەکانی یانەکانی ئەوان یاری بکەن" ، ئەوان بەم بانگەوازەیان نەک هەر رێگرییان لە ژنانی ئینگلتەرا گرت شوێنێکیان دستنەکەوێت فتبۆڵێنی تێدا بکەن، بەلکو لە رێی ئەم بانگەوازەیانەوە چوارچێوە ئایدیۆلۆژییەکانی فتبۆڵیشیان داڕشت و دووپاتیانکردەوە کە ئەم وەرزشە هی پیاوە و بۆ پیاوانە. بۆیە کارێکی زۆر سەرنجڕاکێشەر نییە کاتێک
” سەحەر خودایاری” کە لایەنگری تیپی فۆتبۆڵی “ئیستقلال”ی ئێرانەو بە خانمە شینپۆشەکە ناسراوبوو، لەلایەن کۆماری ئیسلامی ئێرانەوە دەگیرێت و بڕیارە سزای بدرێت چونکە بە دزییەوە چووتە ژوور بۆ سەیرکردنی یاریی تیپی دڵخوازی خۆی. لە بەرانبەردا خانمی شینپۆش، بەر لە بانگهێشتکردنی بۆ بەردەم دادگا، ئاگری لە خۆی بەردا و خۆی کوشت. ئەو تێروانینە ئایدیۆلۆژی و فیکرییەی لە پشت بانگەوازی یەکێتی تۆپی پێی ئینگلیزییەوە بوو، بە هەموو هێزی خۆیەوە لە زۆر جێگای دنیادا ، لەمڕۆدا کاری خۆیدەکات.
بە پێی راپۆرتیکی فیفا لە سالی 2007دا، (million playing football 265)، نزیکەی 265 ملیۆن ئینسان لە ساڵی 2006دا یاری تۆپی پێیان کردووە. ژمارەکە لە پاش وەڵامی 207 ولاتی ئەندامی ڕێکخراوەکەوە دێت کە وەک تۆمارێک داویانەتە فیفا. لە ناو ئەو ژمارە گەورەیەدا تەنها 26 ملیۆن کەسیان ژن بوون. بە پێی بەراوردێک لەگەڵ ساڵی 2000، تەنها 6 ملیۆن خانم زیادی کردووە.
ئەگەر دەربڕینی Rosabeth Moss Kanter بەکار بهێنرێت کە بە “رەگەزڕەنگرێژکردن” ناودەبرێت و بریتییە لەو: “سترەکتەرانەی کە ڕێگری لە بەرانبەر ئینساندا پێکدەهێنن بە هۆی رەگەزیەوە”، یان بە زمانێکی تر، بەشێک لە سێکتەرەکانی کار و تەنانەت ئەو شوێنانەیشی کە دەکەونە بواری کاتی ئازادی ئینسانەکانەوە، هەندێ ڕەنگڕێژی

ڕەگەز کراوە، کە ڕەگەزی بەرانبەر زۆر ئاسان دەکاتە دەرەوە. بۆ نموونە قەسابی لە کۆمەڵگای کوردستاندا هەندێ نێرانە ڕەنگڕێژکراوە، کە زۆر سادە ژنان دەخاتە دەرەوەی ئەم پیشەیەوە بۆ ئەوەی وەک قەساب کاربکات. بەشێکی گەورەی کەرتەکانی بیناسازیش بۆ هەمان شێوە. ئەمەش بە مانای ئەوە دێت : " ئینسان بەهۆی ڕەگەزی جیاوازیەوە، سنوورداری بۆ پێک دێت بۆ هەندێک کارو چالاکی کاتی ئازاد و پلەو مەقامی جیاواز لەسەر کاردا" .(1)

بۆ Moss Kanter ئەم دیاردەیە بە هۆی ئەو نیزامە کۆمەلایەتییەوە دروستدەبێت کە لە باری ستراکتەرییەوە پلەو پایەکی زیاتر بۆ پیاوان فەراهام دەکات. بۆیە بەلە بەرچاوگرتنی ئەو ژمارانەی سەرەوە ئەوا هەستدەکرێت کە جیهانی فوتبۆڵ، جیهانێکی "ڕەنگڕێژکراوی ڕەگەزی"یە و هیچ بالانسێکی ڕەگەزی کە بریارە 60 بۆ 40 بیش بێت، نایگرێتەوە. ئەو ژمارانەی سەرەوە نیشانی دەدات کە 10٪ کچان لە یاریەکانی فوتبۆلدا بەشداریان کردووە و ئەمەش وادەکات کە ستراکتەرەکانی نەرێتی و سەردەستایاری پیاوان لە ئارەزوویەک و کارێکی وەک فۆتبۆلدا لە نایەکسانییەکی گەورەی نێوان ڕەگەزەکاندا دەهێڵێتەوە.

تۆپی پێ و نایەکسانی نێوان ڕەگەزەکان

ئەم پرسیارە، لە ولاتێکی وەک سویددا، سەدەها لێکۆڵینەوەی زانستی بەرهەمدەهێنێت و پرسیارگەلێکی وەک: ڕێگرییە ستراکتەرییەکانی بەردەم بەشداری زیاتری کچان لە کوێدایە، ڕۆڵی مێدیا لە بەرپرسیارێتی بۆ فراوانکردنەوەی ڕووبەرەکانی یەکسانی نێوان ڕەگەزەکان،لاپەڕەی وەرزشی ڕۆژنامەکان چەندە یەکسانن لە ڕوومالکردنی یارییەکاندا و خۆیان چەندە یەکسانن، ئەم پرسیارانە دەکاتە پرسیارێکی هەمیشەیی ئامادە لە کایەی وەرزشدا.

بەمن ئەوەی خالە سەرەکی نووسینی ئەم وتارەیە، نەک هەر بەشێکی کەمی ئەم پرسیارانەی سەرەوەیە لە پەیوەند بە دەخی تۆپی پیی کچان لە کوردستاندا، بە لکو لە ونبوونی تەواوەتی هەر هەواڵێک لە پەیوەند بەم جامی ئەوروپییەی کە بەردەوامە. بۆ کورتیەکەی سەرنجدان لە یۆرۆی کچانی 2022 لە ڕۆژنامەو ماڵپەڕی کوردیدا . بۆ زانیاری پەیداکردن لەسەر ئەوەی کە چەندە ئەم هەواڵە جێگایەک داگیردەکات، من سەردانی هەموو ئەو ماڵپەڕانەدەکەم کە لە لینکی ماڵپەڕی "سپی مێدیا"دا دانراون. دەرئەنجامەکەی ئەم زانیارییە سادەیەی خوارەوەیە.

لە ناو 101 ماڵپەڕی ریزکراوی "سایتەکان"ی ماڵپەڕەی سپی مێدیادا، تەنها و تەنها لە لە ڕۆژنامەی "کوردستانی نوێ" و لە ڕۆژی 4:ی

تەمموزدا ناونیشانی:" یۆرۆی کچان- 2022 دەستپێدەکات" دەخوێنرێتەوە.
ئەگینا خەبەرێک لە ئاراد نییە. ئەم سەرنجدانە لە سایتەکان لە ڕۆژەکانی 11ی تەمووزی 2022 تا 17ی تەمووزی 2022 بووە و ئەگەر سایتێک شتێکی تری دوای ئەم بەروارە بلاوکردبێتەوە، دەکەوێتە دەرەوەی ئەم باسە کورتەی من.
چی وادەکات ئەم هەموو دەستە ئیدارییەی سایت وڕۆژنامەو تەلەفزیۆنانە لە کوردستان هەواڵێک لەم چالاکییە گەورە وەرزشییە بڵاو ناکەنەوە؟
لە کاتێکدا هەواڵی لە چەشنی:" لە قۆناغی یەکەمی نازناوی ویمبڵدۆن بە تێنسی سەر زەوی کە خەڵاتەکەی بە بەهای ١٦ ملیۆن دۆلارەو لە لەندەن بەڕێوە دەچێت لەسەر ئاستی خانمان سیمۆنا هالیپ بەرامبەر کارۆلینا موکوڤا یاریکرد" و وێنە سیکسییەکانی "ماریا شاراپۆڤا" بەشی سەرەوەی هەواڵە وەرزشییەکان داگیردەکات. تەنانەت ناوی یەک بەیەکی:" خەڵاتەکانی خانمە پاڵەوانەکانی خلیسکێنەی سەر بەفر لە یارییەکانی ئۆڵۆمپیادی زستانەی بەیژینگدا" بلاودەکرێتەوە.
سەرنجڕاکێش ئەوەیە کە لاپەرەی وەرزشی ئەم دەستگا مەدیایانە باش دەزانن کە هیچ کام لەو وەرزشانەی ئاوا تیشکی دەخرێتە سەر، بینەرێک و خوێنەرێکی گەورەی نییە. لە کاتێکدا تۆپی پێی پیاوان و ئارەزووی هەوالە وەرزشییەکانی ئەم گۆشە وەرزشییە لە ئاستێکدایە کە بە هەندێک لەلایەنگرانی تیمە ناودارەکانی فەتبۆڵی ئەوروپی لە کوردوستاندا، دەستبردن بۆ چەکی لەدەکەوێتەوە و کوردستان دەکاتە جێگای بەرهەمهێنانەوەی فوندەمینتالیستترین لایەنگرانی تۆپ پێ.
من دەنییام کە لاپەرەی وەرزشی سایت و ڕۆژنامەکانی کوردستان ، لە پرۆفیسیۆنالیزمێکی ئەکادیمی بێبەشن و ئەوەی دەبینرێت و دەخوێنرێتەوە، بەرهەمی خولیاو ئارەزووی کەسانێکە کە مەیلیان بۆ رووماڵکردنی ئەم جۆرە لە هەواڵ هەیە. بەوەیشی تۆپی پێ گۆرەپانی پیاوانە و مەیدانی کاری پیاوانەیە ، ڕشتەیەکی "ڕەنگڕێژکراوی" پیاوانەیە کە لەسەرەوە بە کورتی ئاماژەم پێدا، چاوەڕوانی ئاڵوگۆڕێکی گەورە لەم ڕشتە وەرزشییە لە ئێستادا ناکەم بۆ ئەوەی ئەو مەیلە خۆرسکەی کە کچانی کوردستان هەیانە بۆ فوتبۆڵ بەهێزتر بکات و ئاڵوگۆڕێک لە تێروانینی کۆمەلگا دا پێک بهێنت. بەلام چاوەڕوانیم لەو کەسانە هەیە کە توانای دروستکردنی سەرنجیان هەیەو هەموو ئەو ئیمکاناتانەیان لەبەردەستدایە کە جیاوازیەک دروست بکات کە لە دۆخی ئێستا نەچێت.
لە ولاتێکدا کە پرسیاری یەکسانی، یەکێک لە بەرپرسیارییەتەکانی مەدیایە، دەکرێ پرسیاری وەک:

چەند ڕۆژنامەنووسەکانی بەشی وەرزش ، سەیری رۆل و نەخشی خۆیان دەکەن لە پەیوەند بە پرسیاری یەکسانیدا بە تایبەت لە بەڕێوەبردنی لاپەرە وەرزشییەکانیاندا؟
ئایا ئەوان پێیانوایە کە بەرپرسیارییتییەکی یەکسانیخوازانەیان لەسەرشانە لە ڕووماڵکردنی کایە وەرزشییەکاندا، ئەگەر وایە، ئەم بەرپرسیارێتییە چۆن خۆی نمایشدەکات.
ئەوەی کە لە ئیستادا من دەیبینم، لە 101 ماڵپەڕ و ڕۆژنامەدا تەنها خەبەرێک لە یەرەی کچان بوونی هەیە، نەشاندەری ئەوەیە کە بەرپرسیاری سایتەکان و لاپەرە وەرزشییەکانیان، هێشتاش لە ساڵەکانی 1921ی ئینگلتەرەدا دەژین و پێانوایە تۆپی پێ تەنها بۆ پیاوانە.
یان بە کوردییەکەی، فوتبۆڵی کچان وەک پیاوان خۆ نییە و بۆیە هیچ نیگایەکی ڕۆژنامەوانی ناچێتە سەر کە شایەنی ئاوڕلێدانەوە بێت.
من لە سەرەتای وتارەکەدا ئاماژەم بە چەمکی یەکسانی دا کە ناچارم جارێکی دیکە بێمەوە سەری.
یەکسانی ئەوەیە: " کە ژنان و پیاوان دەبێ هەمان ماف و بەرپرسیارێتی و دەرفەتییان هەبێت لە هەموو بوارە گرنگەکانی ژیاندا". ئەم پێناسە، سادەترین پێناسەیەکە کە سیاسەت لە سویددا لەبەرچاویدەگرێت.
بۆ ئەوەی ئاسانتر لەم دەربڕینە سادەیەی سەرەوەی چەمکی یەکسانی بگەین، ڕوونکردنەوەیەکی سادەی “Cecilia Ridgeway” بە پێویست دەزانم . سەسیلیا دوو شێوازی نابەرابەری ئاماژە پێدەدات بۆ ئەوەی ئاسانتر لە دەربرینی چەمکی یەکسانی بگەین. یەکەمیان ناودەبات بە “نابەرابەری کولتوری” و دووەمیشیان بە “نابەرابەری مەتریال”ی.
بە کورتیەکەی: بۆ ئەوەی نایەکسانی نێوان ڕەگەزەکان دریژە بە ژیانی خۆی بدات، ئەم دوو نابەرانبەرییە پێویستن.
نابەرابەری یەکەمیان " نابەرابەری کولتووری" لە سەرزەمینەی نۆرم و پێشداوارییەکان ڕاوەستاوە و دووهەمیشیان لەسەر دەسەڵات وکەرەستەکان . ئەم دوو نابەرابەرییە دەبنە هۆی بەرهەمهێنانەوەی نایەکسانییەک لە بواری مەقامدا یان ستاتوس(نابەرابەرییەکی کولتووری)، یاخود بەرهەمهێنانەوەی جێگاورێگایەکی چینایەتی (نابەرابەرییەکی مەتریالی).
" بۆ ئەوەی ئالۆگۆڕێک لە نابەرابەری کولتوریدا پێک بێت، دەبێ ئالۆگۆڕێک لە نابەرابەری مەتریالیدا ڕووبدات. یانی ئالۆگۆڕێک لە دەستاگەیشتن بە کەرەستە و دەسەڵاتەکاندا ڕوویدا بێت. کاتێکیش ئالۆگۆڕێک بەئەنجامگەیەنرا، زەمەنێکی دەوێ تا نیگای ئینسان لە بەرانبەر هەلومەرجی واقعیدا ، ئالۆگۆڕی بەسەردا دێت" (3)
لەمەڕەدا و لە ئەوروپادا ئەم گۆرینی پارادیگمە لە پەیوەند بە تۆپی

پێی کچانەوە بە زەقی هەست پێدەکرێت و کەڵەی بەرزی یاریزانە لەهاتوەکانی کچان و تەرخانکردنی بوودجەیەکی گەورەی مەدیایی بە پەخشی یارییەکان و دروستبوونی لەشکرێکی باش لە ڕۆژنامەنووسانی کچان و فەراهامکردنی سەدەها یانەی وەرزشی و گۆڕەپانی گەورە ، وەک نیشانەکانی فراوانبوونەوەی سنوورەکانی یەکسانی لەم بوارەدا سەرنج دەدرێ.

ئەم ئاڵوگۆڕە، هەم زۆڕبەیەکی لە نابەرابەری کولتوری داوە و تەروانینی ملیۆنەها ئینسانی بە تەپی پیی کچان گۆڕیوە و هەمیش دەستی بەو کەرەستە مەتریالە مادییەدا گەیشتووە کە لەسەر بنەماکانی ئەو بتوانێت هەنگاوی گەورەتر بهاوێژرێت.

لە دۆخی کوردوستاندا، من دڵنیام کە ئەمە ڕووبەڕووی هەمان باری سیستەمی قانونی نین لە پەیوەند بەو ڕێگرییە قانوونیانەی وەک کۆماری ئیسلامی ئێران کە نایەڵێت کچان بچنە ناو یاریگاکانی فوتبپێینەوە و سەیری یاری بکەن، بەڵام دڵنیاشم کە ڕێگرییە کولتورییەکانی کە لە بەردەم کچاندان بە بەشداریکردنەکی زیاتر لە هەموو بوارەکانی وەرزشدا ، لە دەمی تیژی یاساکانی کۆماری ئیسلامی ئێران تیژترە. سەرنجدانیش لە نابەرابەری مەتریایی لە کۆمەڵگای کوردستاندا، نیگایەکی تیژی پێویست نییە.

کچان و پیاوان لە کوردستاندا بە مانای وشە لە هەردوو بوارەکانی (نابەرابەری ماددی و کولتوری)دا دەبێت خەباتێکی هەمەلایەنە پێکەوە ئەنجامبدەن تا هیچ نەبێت هەواڵی گەورەبوونی ئەم یارییە بەو هەموو گەنجەی ئاشقی فتبۆڵە بگۆڕنن و لە پاڵ میسی و ڕۆناڵدۆکانی خۆیاندا، ئایدلە کچەکانی خۆیان وەک ڕینیشنادەرێکی نموونەیی لەبەرچاودا بێت.

کاتێک نێتفلێکس زنجیرەی "The Queen’s Gambit " نیشاندا کە سەبارەت بە Beth Harmon و چۆن ئەو لە خانەی بێدەرەتاناندا و لە ژێرزەمینی ئەو شوێنەدا لە ڕێگەی کابرایەکی عەبووسی وەک میستەر شەیبلەوە فێری یاری شەترەنج دەبێت و دەبێتە ناوێکی گەورەی جیهانی، ئارەزوو بە فێربوونی یاری شەترەنج لە وڵاتگەلێکی زۆردا گورو تینێک بەخۆیەوە دەبینێت کە وێنەی نییە.

بەیەونبوونی سەرنجدان لە هەواڵەکانی تەپی پیی کچان لەم دۆخەی ئێستایدا، نەک هەر شەقتەهێدانە لە پرەنسیپە ئینسانییەکان، بەڵکو درێژکردنەوەی کولتوری بە سووک تەماشاکردنی تەپی پیی کچانە و تێکشکاندنی ڕۆحیەتی ئەو کچانەیە کە دەیانەوێت وەک کوڕانی هاوڕییان لەم گەمە گەورە کۆمەڵایەتییەدا بەشدار بن.

نووسینی: بەکر ئەحمەد

17-07-2022

1. Filip Edvardsson, Felix P. 2018 , Samma sport, samma guld, olika kön, Linnéuniversitet
2. Cesar Fältskär, Felix Tornberg och Karl Andersson، 2020، Ingenting avgörs här، det bara låter så”JMC
3. Joakim E, 2019, Varför är läkterna så tomma på damernas matcher, Malmös Universitet

---

شۆڕشی ژنانە مانای چییە؟… دیمانەی خەلیل کەیوان لەگەڵ حەمید تەقوایی

وەرگێڕانی لە فارسییەوە: کاوە عومەر
لەسەر بنەمای چاوپێکەوتنێک لەگەڵ کەناڵی جەدید ئامادەکراوە.

خەلیل کیوان: لە دەیەکانی ڕابردوودا زاراوە و وشەی سیاسی نوێ لە ئەدەب و گوتارە سیاسییەکانی ئێراندا خراونەتە ڕوو. بۆ نموونە ئازادی قسەکردن بۆ هەمووان، ئێران کۆمەڵگایەکی ئیسلامی نییە، ئاپارتایدی سێکسی، ئیسلامی سیاسیی کە لە دژایەتیی بنیادگەراگەرایان ئیسلامدا هاتونەتەکایەوە، یان ئەوەی کە لە سێدارەدان کوشتنی نەخشە بۆداڕێژراوی دەوڵەتییە. هەروەها بایکۆتی جیهانی کۆماری ئیسلامی و بە باشووری ئەفریقانیزەکردنی، کۆماری ئیسلامی و هتد. ئەمانە زاراوەگەلێکن کە زۆرجار دەیبیستین.
یەکێک لەو زاراوانەی کە لەم ڕۆژانەدا لە کەشوهەوای سیاسی ئێران و میدیاکانی فارسدا ئاماژەی پێکراوە و لە کەسایەتییە ناودارەکان و چالاکانی سیاسییەوە دەبیسترێت، زاراوەی شۆڕشی ژنانە. ئەم دەستەواژەیە زیاتر لە دوو دەیە لەمەوبەر لەلایەن مەنسوور حکمەتەوە لە وەسفکردنی شۆڕشی داهاتووی ئێراندا بەکارهاتووە. ئەمە لەگەڵ حەمید تەقوایین و باسی شۆڕشی ژنان دەکەین.
حەمید تەقوایی پێش هەموو شتێک با چاوێک لەو زاراوە سیاسیانە بکەین کە باس کران. ئەم زاراوانە لە کێیەوە و چۆن هاتنە ناو

ئەدەبی ئێرانەوە؟
حەمید تەقوایی: ئەم زاراوە و چەمکانە کە لەمەدا باون، باس لە هەلومەرجی تایبەتیی کۆمەڵگا و ئەو گۆڕانکاریانە دەکەن کە ئێمە شاهیدی دەبین. ئەو بزووتنەوە و ناڕەزایەتیانەی کە دروست بوون و بەرەو پێشەوە دەڕۆن، پێویستیان بەم چەمکانە هەیە. ئیتر ناتوانرێت بە زاراوەی کۆن ، ئەو زاراوەیانەی کە لە شۆڕشی ١٩٥٧دا بەکارهێنراون. مافی بابەتەکە بدەیت، بێگومان دروشمی دژە دیکتاتۆری، مەرگ بۆ دیکتاتۆر و هتد، دروشمی نزیکەی هەموو ئەو شۆڕشانەن کە لە وڵاتێکی وەک ئێراندا ڕوودەدەن. ئەمە دروشمی گشتی هەموو شۆڕشەکانە دژی ستەمکاری و زوڵم و خنکاندنە. ئەمەش ڕوونە. بەڵام بە نموونەناڕەزایەتی لە دژی ئاپارتایدی سێکسی تایبەتە بە دۆخی ئێستای ئێران. زاراوەیەکی لەو جۆرە لە پێشهاتەکانی ڕابردوودا بەکارنەدەهات. ڕوونە کە ئاپارتایدی سێکسی بە واتای ئەو دیوارەیە کە ئەمڕۆ لە نێوان ژن و پیاودا دروست دەکرێت و جیاکردنەوەی ژن و پیاو لە کۆمەڵگادا و ژنکوژی دڕندانە تایبەتە بە حکومەتەکانی وەک کۆماری ئیسلامی. زاراوەی ژنکوژی خۆی لەم ڕاستییەوە سەرچاوەی گرتووە. لەم دۆخەدا تەنیا قسەکردن لەسەر زوڵم و بێبەشکردنی ژنان یان هەڵاواردن لە دژی ژنان تەواوی وێنەکە نیشان نادات. ئاپارتایدی سێکسی و ژنکوژی بە ڕوونیتر گوزارشت لە پرسەکە دەکەن.
هەروەها دەربڕین و چەمکەکانی دیکەی وەک ئێران کۆمەڵگایەکی ئیسلامی نییە، ئیسلامی سیاسی یان بە مەزهەبی یان سەینەوە ئیسلام لە کۆمەڵگەش پەیوەندییان بە شوناسی ئیسلامیی ڕژیم و هەژموونی ڕەشی ئیسلام بەسەر ژیانی کۆمەڵایەتی و تەنانەت تایبەتیی خەڵکەوە هەیە. هەروەها ئازادی ڕادەربڕینی بە مەرج لە دژی حکومەتێک بەرز دەکرێتەوە کە لە بنەڕەتدا بە پشت بەستن بە تابۆ و دۆگما و یاسا ئایینییەکان دەنگەکان دەخنکێنێت. بەکورتی کەی ئەم زاراوانە لە هەلومەرجی تایبەتی ئێران و تایبەتمەندیی ناڕەزایەتی و خەباتی ئەو خەڵکەوە سەرچاوەی گرتووە کە لەدژی حکوومەتێکی پاوانخوازی ئیسلامی ڕاپەڕیون.
خەلیل کیوان: مەنسوور حکمەت ٢٠ ساڵ لەمەوبەر کۆچی دوایی کرد. زیاتر لە دوو دەیە پێش ئێستا شۆڕشی داهاتووی ئێرانی وەک شۆڕشێکی ژنانە وەسف کرد . زۆر کەس بەرەنگاری ئەو زاراوانە بوون کە ئەو بە وەسف کردن و شیکردنەوەی دۆخی سیاسی بەکاری هێناوە، وەک "شۆڕشی ژنان". ڕەخنەیان گرت ئەمانە بە زۆر کەس سەیر بوون. تەنانەت هەندێک ڕەوتی چەپ ڕەخنە لەم زاراوانە دەگرن، لەوانەش زاراوەی شۆڕشی ژنان. بەڵام ئەمڕۆ شۆڕشی ژنان یان شۆڕشی ژنانە بووەتە

یەکێک لە زاراوە باوەکانی ناو بازنە سیاسییەکان و لە نێو چالاکوانانی ژن و لە نێو کەسایەتییە ناودارە ژنەکاندا. هەروەها ڕێکخراوێک هەیە لە ژێر هەمان ناونیشانی "شۆڕشی ژنانە" کە شیرین شەمس ئەندامی مەکتەبی سیاسی حیزبی کۆمەنیستی کرێکاری لێی بەرپرسیارە. بۆچی ئەم دەستەواژەیە زۆر بەکاردێت؟ بەڕای ئێوە شۆڕشی ئێران ژنانەیە، مانای چییە؟

حەمید تەقوایی: لەسەر ئاستی شیکاری و هەڵسەنگاندنی دۆخەکە، دەکرێت لەوە تێبگەین کە بۆچی ئێستا پرسی ژنان و شۆڕشی ژنان دەوروژێنرێت، هەروەها لەڕووی پێشهاتە بابەتییەکان و هەلومەرجی ڕاستقینەی خەباتەوە.

لە ڕوانگەی یەکەمەوە، لە ڕووی شیکارییەوە، وەک باسم کرد، توندوتیژی دژی ژنان پایەیەکی کۆماری ئیسلامییە. ئەم حکومەتە هەر لە یەکەم ڕۆژەوە دەیویست بە هێرشکردنە سەر مافی ژنان دەسەڵاتی دۆزەخی خۆی جێگیر بکات. یەکەم ناڕەزایەتی کە لە ئاستی دەیان هەزار و سەدان هەزار کەس لە دژی کۆماری ئیسلامی دروست بوو، ناڕەزایەتییەکی جەماوەری بوو لە دژی حیجابی ئیجباری. تەنانەت مانگێک بەسەر هاتنە سەرکاری کۆماری ئیسلامی تێنەپەڕیبوو، کە لە یەکەم ڕۆژی جیهانی ژناندا ناڕەزایەتییەکی لەو شێوەیە دروست بوو. ئەمەش لە یاسا و هەڵوێست و ئەخلاقە ڕزیوە ئیسلامیەکانەوە سەرچاوە دەگرێت بەرامبەر بە ژنان. لە شیکارییەکانەوە بۆ ڕوون بوو کە ژنکوژی بۆ کۆماری ئیسلامی سیاسەتێکی ناسنامەییە و چەکێکە بۆ پەردەپۆشکردن و هێرشکردنە سەر هەموو کۆمەڵگە. ئەم ڕاستییە بناغەی ئەو دەستەواژەیەی شۆڕشی ژنانە کە مەنسوور حکمەت دەیخاتە ڕوو. دەشێت شۆڕشی ئێران کاراکتەری ژنی دەبێت، چونکە زۆر باش سروشتی دژە ژنی حکوومەت دەزانێت.

لە ڕووی پێشهاتە کۆنکرێتییەکانەوە دەبینین کە لە ماوەی چوار دەیەی دەسەڵاتی ئیسلامیدا ژنان پێگەیەکی دیار و گرنگیان لە خەباتەکاندا دۆزیوەتەوە. لە بەرەنگاربوونەوەی بێمافی ژنان نەك تەنیا لە بەرەنگاربوونەوەی خورافاتە ئایینییەکانیشدا. لە بەرەنگاربوونەوەی هەژاری و نەهامەتی. لە خەبات بۆ گەیشتن بە ژیانێکی مۆدێرن و هاوچەرخ. لە هەموو شوێنێک کە دەیبینیت ژنان لە پێشەنگی خەباتدان. لە جوڵانەوەی مامۆستایان، لە جوڵانەوەی خانەنشینان و هتد. لەو بزووتنەوەیەدا کە لەم دواییانەدا لە دەوری کارەساتی میترۆپۆل لە ئابادان دروست بوو، کلیپێکی ژنێکی ئازامان بینی کە ڕوبەڕوو بە هێزە سەرکوتکەرەکان و جێبەجێکارانی یاسادا بەدەنگی بەرز دەڵێت مەرگ بۆ خامنەیی و هاواری ئەمەی دەکرد. یان لە بزووتنەوەی دادگاییکردندا دەبینین ڕۆڵی دایکانی ئابان و

دایکانی ڕۆژهەڵات چەندە دیارە. بۆ نموونە لە دادگای نەقەمبەردا ژنان ئازایانە هاتنە پێشەوە و وتەیان لەوەرگیرا و نەک تەنیا بەناوی ژنانەوە، بەڵکو بەناوی هەموو کۆمەڵگای ئێرانیشەوە سکاڵای خۆیان بەرزکردەوە و هاواریان بۆ دادپەروەری بەرامبەر بە کوشتن و تاوانەکانی حکومەت کرد. بەم مانایە لە هەموو بوارە کۆمەڵایەتییە جیاوازەکاندا ژن لە هێڵی پێشەوەی خەباتدا دەبینرێت. ژنان ناڕەزایی دەردەبڕن بەرامبەر بەو هەموو نادادپەروەری و هەڵاواردنەکی ئاشکرایەی کە لە بەرامبەریان دەکرێت، هەروەها ناڕەزایەتیان بەرامبەر بە بارودۆخی سەختی ژیان و نەبوونی ئازادی و سەرکوت و هتد و هتد دەردەبڕن و لە بەردەم حکومەتدا وەستاون.
کەی ئەم هەلومەرجانە وایکردووە کە شۆڕش کاراکتەری ژنی هەیە یان شۆڕش لە ئێران زیاتر لە جاران لەبەر چاوی هەمووان ژنانە دەبێت. وەک وتت ئەمڕۆ تەنانەت ئەوانەی پێشتر گومانیان لەم دەستەواژەیە دەکرد و دەیانگوت ڕۆڵی کرێکاران یان چین و توێژە بێبەشەکانی کۆمەڵگا کەم دەکاتەوە، درک بەوە دەکەن کە ئەمانە دژ بە یەک نین. شۆڕشی ژنان واتە ڕۆڵی پێشەنگی ژنان لە شۆڕشی دژ بە هەژاری و ئیستغلالکردن و بێ یاسایی. شۆڕشی ئێران کە دژی هەموو ئەم سیستەمە هەڵدەستێت، کاراکتەری ژنی هەیە، واتە ژن ڕۆڵێکی دیار و گرنگ تێیدا دەگێڕێت.

خەلیل کەیوان: لەم وێنەیەدا فێمینیزم چ شوێنێکی هەیە؟ ئایا ڕۆڵی دیار و بەرچاوی ژنان لە خەباتەکان و قسەکردن لەسەر شۆڕشی ژنان بەو مانایەیە کە پلاتفۆرمێک بۆ گەشەکردنی فێمینیزم لە ئێراندا دابین کراوە؟
حەمید تەقوایی: فێمینیزمیش گۆڕانکاری بەسەردا هاتووە. ئەو فێمینیزمەی لە ساڵانی شەست و حەفتادا لە ڕۆژئاوادا دەگوزەرا، بزووتنەوەیەکی پێشکەوتنخواز بوو، بەڵام ئەم بزووتنەوەیە لە ڕابردوودا ماوەتەوە. فێمینیزمی ئەمڕۆ دەڵەتێکی ئەوتۆی نیە لە بەرگریکردن لە مافی ژنان لە بەرامبەر بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی کە بزوتنەوەیەکی کاردانەوەی جیهانییە و دژە ژنانە. هەر ئەمڕۆ لە ئەمریکا بە زیادبوونی دەسەڵاتی کۆنەپەرستان کە ئایینداران، یاسای لەباربردنیان هەڵوەشاندەوە، بەڵام فێمینیزم تەنانەت لەم شۆڕشەشدا خۆی بە ئایینەوە نابەستێتەوە. بە تایبەت لە پەیوەندی لەگەڵ کۆمەڵگە ئیسلامییەکاندا، فێمینیزمی ڕۆژئاوا بە تێڕوانینی تەواو دواکەوتووی خۆی بە ڕێژەگەرایی کولتووری ناچێتە ناو ئەم چاڵەوە.
لەبیرمە چەند ساڵێک لەمەوبەر ژنانی فێمینیست لە شاری مۆنتریاڵی کەنەدا بە بەرگریکردن لە حیجاب و بەرگریکردن لە مافی حیجابی

ژنانی موسڵمان دەهاتنە سەر شەقامەکان و ئەوانیش حیجابیان لەبەر دەکرد بۆ یاوەریکردنیان. ئەوان لەوە تێناگەن کە حیجاب نەک چەکی سەرکوتی ژنانە و نەک هەر بە تەنها چەکی سەرکوت کردنە لە دژی ژنان بەڵکو چەکی سەرکوتی هەموو مرۆڤەکان لە وڵاتانی بەئیسلام گیراودایە. وە ئێستا حیجاب بۆتە ئاڵای کۆنەپەرستی ئیسلامی سیاسیی تەنانەت لە ڕۆژئاواشدا. فێمینیزمی کلاسیك لە دژی ئەمە ڕاناوەستێت، بەڵکو لقێکی دیکەی بزووتنەوەی جیهانی ژنان، کە دەکرێت پێی بگوترێ فێمینیزمی مۆدێرن، دژ بە ئایین چالاکە. لقێک کە گروپی فێمێن و ناڕەزایی ڕووت لێی ناویان دەبەن، دەرکەوتنێکی بەرجەستەیە. فێمین بە ڕوونی لە ململانێدایە لەگەڵ ئایین و نەک تەنها لەگەڵ ئیسلام بەڵکو لەگەڵ ئایینی مەسیحی و کاسۆلیک و هەموو تابۆ و پیرۆزییەکانی ئایینی دژە ژن.

تا ئەو جێگایەی کە پەیوەندی بە کۆمەڵگای ئێرانەوە هەیە، فێمینیزمی کلاسیک لە بزووتنەوەی ژناندا جێگەیەکی نییە، چونکە قەڵغانێکی لە دژی ئایین و بەتایبەتی ئیسلامیی فڕێداوە. تەنانەت لە ژێر ناونیشانی ڕێژەیی کولتووری(نیسبیەتی فەرهەنگی) هاوڕێیەتی خۆی نیشان دەدات. وا دیارە حیجاب بەشێکە لە فەرهەنگی ژنان لە وڵاتانی ئیسلامیدا.

بێگومان ئەمە لە ئێراندا نییە. ژنان لە ڕیزی پێشەوەی شەڕی دژ بە ئاییندان. ژن هەن لە گوێی مەلاکان دەدەن و عەمامەکانیان دەخەنە ژێر پێیانەوە، لە بزووتنەوەی دادخوازیدا هاواریان لە دژی مەلا کۆنەپەرستەکان بەرز دەکەنەوە. ژنان هەن لە ناڕەزاییەتەکاندا بەرامبەر بە حکومەت دەوەستنەوە و دەیانەوێت بە تەحەدای حکومەت مافی خۆیان بەدەست بهێنن. کۆماری ئیسلامی بنچینەییترین مافەکانی ژنانی پێشێل کردوە و بە قامچی لێدانی ژنان، لە ڕاستیدا هێرش دەکاتە سەر هەموو کۆمەڵگا. کۆمەڵگا چوار دەیەیە ئەم توندوتیژی دژی ژنانەی ئەزموون کردووە و بە هۆی ئەمەوە بزووتنەوەی ژنان پێگەیەکی گشتی و کۆمەڵایەتیی بەدەست هێناوە.

بە کورتی ناکرێ لە چوارچێوەی بەرتەسکی فێمینیزمدا خەبات بۆ مافی ژنان لە ئێراندا ڕوون بکرێتەوە. ئەمە خەباتێکە لەدژی هەڵاواردن، بۆ ئازادی، بۆ ڕزگاری و نەک تەنیا ڕزگاری ژنان، بەڵکو ڕزگاری هەموو کۆمەڵگایە.

خەلیل کەیوان: شۆڕشەکان بەزۆری بە زاراوەی وەک شۆڕشی سۆسیالیستی، شۆڕشی کرێکاری، شۆڕشی دیموکراتیک و هتد ناویان لێدەنرێت و وەسف دەکرێن. ئەمە لە ئەدەبیاتی مارکسیستیدا دەستەواژەی شۆڕشی ژن نابینین. بۆیە زۆرێک لە ڕەخنەگرانی کۆمۆنیزمی کرێکاری و مەنسور حکمەت ئەم جۆرە زاراوانە بە داهێنانی نامارکسی دەزانن. وەڵامی

ئەوە بۆ ئەم جۆرە ڕەخنە چییە؟
حەمید تەقوایی: داهێنان هەیە، بەڵام نامارکسی نییە. بۆ دەبێت هەموو شتێکی نوێ هەڵە بێت؟ مارکسیزم سیستەمێکی بەستووی بیرکردنەوە نییە بە چەمک و زاراوە و ترمینۆلۆژیانەی خۆیەوە، وەک ئەوەی هەرکەسێک بە پێچەوانەوە بڵێت چیتر مارکسیست نییە. ئەمە شتێکی بێمانایە. ئەگەر وا بوایە ئەمڕۆ مارکسیزم وەک ئایینەکان دەبوو بە دۆگما. ئەگەر بمانەوێت ئاماژە بە قسەی گەورەکانی مارکسیزم بکەین، پێویستە ئەم وتەی لینین لەبیر بکەین، کە جەختی لەسەر شیکردنەوەی تایبەتی لە هەلومەرجە تایبەتەکان کردەوە.
هەلومەرجی تایبەت لە ئێران سیمایەکی ژنانە بە شۆڕش دەبەخشێت. ئەمە بەو مانایە نییە کە شۆڕش سۆسیالیستی نییە. ئەمە بەو مانایە نییە کە چینی کرێکار ڕۆڵێکی جەوهەری لە شۆڕشدا ناگێڕێت. یان شۆڕش دژی هەژاری و ئیستغلالکردن نییە. بەڵکو بە سادەیی دەڵێت لەم شۆڕشە دژ بە هەژارییەدا، لە شۆڕشی سۆسیالیستیدا، لەو شۆڕشەدا کە دەیەوێت نەک تەنیا کۆمەڵگا لە خراپەی کۆماری ئیسلامی ڕزگار بکات، بەڵکو لە خراپەی هەژموونی سەرمایەدارە ڕۆح ئازادەکان ڕزگار بکات. ژنان ڕۆڵێکی جەوهەری دەگێڕن. شۆڕش سیفەتێکی ژنانەی هەیە، بە سادەیی ئەمە دەردەبڕێت.
خاڵێکی دیکەی گرنگ ئەوەیە کە خەبات بۆ ڕزگاری ژنان بەشێکە لە خەباتی چینایەتی چینی کرێکار. چینی کرێکار تەنیا رزگاری خۆی ناخوازێ، بەڵکو ئاڵای رزگاری ژنانیشی بەدەستەوەیە. ڕاستییەکەی ئەوەیە کە تەنیا ستراتیژ و سیاسەت و ڕەخنە و ناڕەزایەتی قووڵی چینی کرێکارە کە دەتوانێت بناغەکانی سیستەمی سەرمایەداری و کۆماری ئیسلامی دواجار لەبەر یەک هەڵوەشێنێت و دەتوانێت ژن ڕزگار بکات. شۆڕش کاراکتەری ژنانەی هەیە، بەڕای من جەختکردنەوە لەسەر جەوهەری دژە سەرمایەداری و سۆسیالیستی شۆڕشە. هەموو جیهان لە ژێر هەژموونی سەرمایەداریدایە، هەر بۆیە نەبوونی مافی ژنانیش کێشەیەکی جیهانییە.
بەم مانایە دەبێ بڵێین نەک هەر تایبەتمەندیی شۆڕش ژنانەیە یاخود شۆڕشی ئێران ژنانە دەبێت، دژایەتی شۆڕشی سۆسیالیستی یان هەر زاراوەیەکی وەک شۆڕشی ڕزگارکەر و هتد ناکات، بەڵکو بە پێچەوانەوە، ئەوە جەخت لەسەر سروشتی ڕزگارکەر و دژە سەرمایەداریی ئەو شۆڕشە دەکاتەوە کە لە ئێراندا ڕوودەدات.
خەلیل کەیوان: با کەمێک بنەڕەتیتر بچینە سەر ڕەگ و ڕیشەی بێ مافی ژنان و باس لە مەرجەکانی ڕزگاربوونیان بکەین. ئایا تەنیا بە بەشداریی بەرفراوانی ژنان لە شۆڕشی داهاتوو و ڕووخانی کۆماری ئیسلامی ژنان بە تەنیا جێ دەهێڵدرێن؟ چۆن و لەژێر کام سیستەمی

سیاسیدا یەکسانی نێوان ژن و پیاو مومکینە؟
حەمید تەقوایی: زوڵم و ستەم لە ژنان تەنیا بەرهەمی هەلومەرجی ئەمڕۆ و کۆمەڵگای سەرمایەداری نییە، بەڵکو پرسێکی مێژووییە. بە تایبەت پیاوسالاری و ئایین، ئەم دوانە دەست لەناو دەست بە درێژایی مێژوو دژە ژن بوون. ئایین بە پێناسە پیاوسالارییە. خودا پیاوە. پێغەمبەران پیاون. یاسا و ئایەت و کتێبە ئایینییەکان هەموویان دژی ژنانن و بەم مانایە هەڵاواردنی ژنان بەشێک بووە لە ئایینەکان. و ئەم ئایینانە ئەمڕۆ دروست نەکراون. هەزاران ساڵە لە جیهاندا باوبوونەتەوە. بەڵام ئەمڕۆ سەرمایەداری ئەم زوڵمە مێژووییە بەکاردەهێنێت و سواری دەبێت و پشتی پێدەبەستێت بۆ قازانجی خۆی. سەرمایەداری پەنا بۆ هەر هەڵاواردنێک دەبات بۆ ئەوەی چینی کرێکار زیاتر بەکاربهێنێت، لە ژێر کۆیلایەتی مووچەدا. و دیارە ئەمڕۆ لە کۆماری ئیسلامیدا کە ئێمە باسی دەکەین، ڕووبەڕووی حکومەتێکی بۆرژوازی ئایینی دەبینەوە. دزی و مافیای ئابووری و ئیستغلالکردنی توندی چینی کرێکار، دەستبەسەرداگرتنی سامانی سروشتی سامانی کۆمەڵایەتی و دارستان و دەریا و زەوی و کانزاو و نەوت و هتد.. ئەم حکومەتە و یەکێک لە ئامرازەکانی سەرکوتکردنی تەواوی خەڵکی ناڕازییە. هەر بۆیە خەبات بۆ رزگاری ژنان لەگەڵ خەبات بۆ ڕووخاندنی حکومەتی ئیسلامی سەرمایەداریدا تێکەڵاوە.
لە بیرمان نەچێت کە کۆماری ئیسلامی بە کردەوە تاکە جۆری حکوومەتی مومکینە کە بۆ بۆرژوازی تەنانەت لە ڕوانگەی تەواوی بۆرژوازی جیهانیشەوە، لە ئێراندا. ئەم حکومەتەیان لەدژی سەرکەوتنی شۆڕشی ١٩٧٩ خستە سەرکار و دژی مەترسی چەپەکان. وە ئەم حکومەتە کاروباری خۆی بە هەڵاواردنی ژنان بەسەر دەبات. بەم کریدتەوە دەکرێ بڵێین کۆیلایەتی سێکسی پایەیەکی کۆیلایەتی حەقدەستە لە ئێراندا. ئەم دووانە ئەمڕۆ بە تەواوی لەیەکتردا تێکەڵ بوون. دەتوانم بانگەشەی ئەوە بکەم کە لە جیهاندا هەمان شتە. کێشەی ژنان لە هیچ شوێنێکی جیهان چارەسەر نەکراوە. وە نەک هەر چارەسەر نەکراوە، بەڵکو سەرەڕای بزووتنەوەی ژنان، مافەکانیان بە بەردەوامی لە لایەن حکومەتەکانەوە بەرتەسک کراوەتەوە و پاشەکشەیان پێکردوە. دەتوانن نموونەیەکی ڕوونی لە کۆمەڵگەی ئەمریکی ئەمڕۆدا ببینن. ئەمە دۆخی دونیایە. سەرمایەداری وەک وتم قازانجێکی ڕاستەوخۆی هەیە لە هەڵاواردن لە دژی ژنان و بە تایبەت لە کۆماری ئیسلامیدا ئەم پرسە تەواو بەرچاوە. هەر بۆیە دەبێت تا ڕەگ ببڕدرێت. ئێمە پێمان وایە بۆ چارەسەرکردنی کێشەی ژنان، هەروەها رزگارکردنی تەواوی کۆمەڵگە، پێویستە تەواوی سیستەمی سەرمایەداری بە عەمامەوە یان بەبێ

ع□امە، لەژێر ناوی کۆماری ئیسلامی یان لەژێر هەر ناوێکی تردا، لە ک□م□گاداڕابماڵرێ. تەنیا بە ڕەتکردنەوەی سەرمایەداری، هەموو هاوڵاتیان بە ژن و پیاوەوە دەتوانرێت وەک تاکی خاوەن مافی یەکسان بناسرێن و مافەکانیان مسۆگەر بکرێت.
٥ی تەمموز ی٢٠٢٢

ڕۆڵی خۆشخوانەکان لەپاراستنی فۆلکلۆری کوردی دا… رەسوڵ بۆسکێنی

فۆلکلۆری کوردی بەشێکی گرنگ و بایەخدارە لەفەرهەنگ و کەلەپووری کوردستان، گەنجینەیەکی پڕ بەهای لێوڕێژە لەوشەی سادەو تێکستی ڕەسەن، سەرەڕای ئەو هەموو نەهامەتیە زۆرەی بەسەر گەلی کورددا هاتووە، بەهەوڵ و تێکۆشانی دەنگبێژان و خۆشخوان و بەیتبێژانی نەتەوەکەمان، فەرهەنگ و کلتوورو هونەرو زمانی ڕەسەنی کوردی ڕۆژبەڕۆژ زیاترگەشەی کردووە.
خۆشخوان و دەنگبێژەکان هونەرێکی ڕەسەن بەزمانێکی پاراو و سادەی خەڵکی دێهات و گوندنشینەکانی کوردستان گۆرانی میللیان دەچڕی، خاوەن دەنگێکی خۆش و دڵنشین و بەسۆزبوون، بەهونەرە پڕ چێژو خەم ڕەوێنەکەیان گوێگری کەمەندکێش کردووە و هەست و نەستی داگیرکردوون و تامەزرۆی بیستنی هونەرەکەی بوون، ئەو ئاواز و مۆسیقایە کاری تێکردوون و لەهەست و دەروونیاندا ڕەنگی داوەتەوە.
ستران و گۆرانیەکان لەلایەن دەنگبێژو کەسانی نەخوێندەوار گوتراوەو لەڕێگای چڕینەوە دەماو دەم لەنەوەیەك بۆ نەوەیەکی دیکە گوازراوەتەوەو لەڕابردوویەکی زۆر دوورەوە بەبەیتبێژانی ئەمڕۆ گەیشتووە، بەیتەکان گەنجینەیەکی زۆر بەنرخن بۆ هونەری کوردی وشەگەلی زۆر ڕەسەنیان لەفەوتان پاراستووە.
هەتا ماوەیەکی زۆر دوای جەنگی دووەمی جیهانیش زۆر لەئاغاکان و ئەوانەی دیوەخانیان هەبوو، خۆشخوانێکیان ڕادەگرت، تا شەوانە لەدیوەخان بەیت و باوی بۆ بڵێ، لەکاتی نووستندا حیکایەتی بۆ بکا، لەشاییدا داوەت و ڕەشبەڵەکی بۆ بگێڕێ، لەسەنگەردا تانووتی لێ

بدا، لەڕاودا لەسەر تەماڵ پایزە و ئازیزەی بۆ بڵێ، فران باوێتە دوژمنی و بەندان بەدۆستی هەڵبڵێ و تەنانەت پاش مردنیش شینی بۆ بگێڕێ.
خۆشخوان وەك هونەرمەندێك چاوی لێ نەدەکرا و ڕێزی لێ نەدەگیرا، بەڵام لەکوێخا و گزیرو سەرکارو پاکارو باب نۆکەرو غولام و چاپەزو بەردەست، ماقوڵتربوو، هەقی بوو لەدیوەخان لەسەر چۆك دانیشێ، خەنجەر بچەقێنێ و ئانیشکی وێ بدا و جاگوتن بڵێ، خۆشخوان لەحزووری ئاغا نانی دەخوارد و دەگەڵ مام میرزا لەسەر سینی دادەنیشت و بەرماوخۆرنەبوو.
خۆشخوان بەکوڕی ماڵێ حیساب بوو، دەیتوانی بچێتە ئەندەروون، لەژووری نووستندا حیکایەت بۆ ئاغا بڵێ تاخەو دەیباتەوە، خۆشخوان تەنانەت گۆرانی و بەیت و باوی بۆ ئاغاژن و خێزانی ئاغا دەگوت، چونکە خۆشخوانەکان زۆربەیان دڵتەڕ و قسەخۆش و دڵپاك بوون، خەڵك خۆشیان دەویستن.
دیارە خۆشخوان لەدێدا هەر ناحەزێکی هەبوو، ئەویش مەلای گوندبوو، کەم وابوو دانوویان پێکەوە بکوڵێ، مەلا وشکەکان خۆشخوانە دڵتەڕەکانیان خۆش نەدەویست، ناویان نابوون چاوەش، بەچاوی سووك سەیریان دەکردن و تانەو تەشەریان لێ دەدان، بێگومان ئەوانیش بەشیعر بەگژیاندا دەچوونەوەو بەیت و با□□رەیان بۆ ڕێکدەخستن و لاسایيان دەکردنەوە.
دیارە زۆر مەلای هوشیارو ڕۆشنبیریش هەبوون، ئەوستران و بەیت و حەیران و گۆرانیانەیان بەسامانی نەتەوەیی زانیوەو ڕێزی شایەرو خۆشخوانەکانیان گرتووە، بەڵام لەئاستی پێویستدا نەبووە و کاریگەری ئەوتۆی نەبووە، ئەگینا ئەگەر مەلاو فەقێیەکانی زوومان نرخی هونەریان زانیباو لەباتی سوڵتان جومجومە و ئیسماعیلنامە، هەر یەکی بەیتێك، لاوكێك، حەیرانێك و گەلۆیەکیان نووسیباوە، ئێستا سامانی نەتەوەییمان زیاترو فەرهەنگێکی دەوڵەمەندترو گەورەترمان پێکەوەدەنا.
لەناو لەدێدا ئەو شایەرو بەیتبێژانەی هەر بۆ دڵی خۆیان گۆرانیان دەیانگوت و خۆشخوانی ئاغایان لەلا کەمایەتی بوو، یائەو شاگردە لاوانەی هێشتا ڕووی مەجلیسیان نەبوو، لەماڵان و شوێنی تایبەت بۆ کوڕو کاڵان و بۆ پیرانی دڵتەڕ تاشە و ڕادەشکاو خەو بەلایدا دەبردنەوە دەیانگوت، زۆرجاریش گەڕە لاوژەیان دەکرد، بلوێرئەنگێوو نایەژەنی واش هەبوون، ئاهەنگی ڕەسەنی ئەو بەیت و بەندو باوانەیان دەزانی و کۆڕەکەیان خۆشتردەکرد.
هەڵبەت لەشارەکانیش شەوانە خەڵك لەقاوەخانە کۆدەبوونەوەو تاشەو درەنگ دەبوو، بەیتبێژو خۆشخوان دیخافڵاندن، قاوەچی ئەو خۆشخوان و

هونەرمەندانەی بەکرێ دەگرت بۆئەوەی قاوەخانەکەی ڕمێن پەیدا بکات و خەڵك زیاتر ڕووی تێ بکەن.
بەڵام دوای پەیدابوونی گرمەفۆن لەقاوەخانەی شارو دیوەخانی ئاغا، جێی بەخۆشخوانان لێژکرد، چیتر خەڵك پێویستیان بەگوتنی خۆشخوان و دەنگبێژان نەما، چونکە قاوان و گرامەفۆن ئەو کارەی بۆدەکردن، هەریەکە لەخۆشخوان و دەنگبێژەکان دەریایەك هونەریان دەگەڵ خۆیان بردە بن گڵ، دواترو پاش پەیدابوونی ڕادیۆی پاتری لەلادێ، فۆلکلۆری ئەدەبی کوردی بەجارێك کەوتە مەترسییەوە، ئیتر ڕووناکبیرانی کورد هەستیان بەو مەترسیەکرد، لاوانی زاناو وریا، دەستیان بەکارکردو کەوتنە کۆکردنەوەی بەیت و باوی کوردی، بە کۆکردنەوە و تۆمار و چاپ کردنی ئەو بەیت و باوە ڕەسەنانەی وەك سەرچاوەیەکی زوڵاڵ هونەری کوردیان ڕازاندۆتەوە، بەمەش زۆر وشەی کوردی پەتی و بێگەردو ساکار، کەپڕە لەڕەسەنایەتی کوردو بەڕاستی فەرهەنگێکی دەوڵەمەندی زمانی کوردییە.

بیرەوەریەکانی فەقێیەکی گوومڕا...18...شەماڵ بارەوانی

بەشی هەژدەهەم/

شافیعی ڕەوایەتی بە سیستەمی کۆیلایەتی دەدات..!

لە بەشی پێشوو گووتم: مەزهەبی شافیعی،
مەزهەبێکە، ڕوانگەیەکی زۆر پاتریارکیانەی دژی یەکسانی جێندەری و دیدێکی دەمارگیرانەی ئایینی و بیرێکی زۆر تەسک و مەزهەبێکی تاب□یت داخراو ناهیومانیستانە و ئەقڵیەتێکی نیمچە شۆڤێنیانەی عەرەبی و ئەمەویانەی بەسەردا زاڵە.
بۆ پرسی کۆیلایەتیش،
مەزهەبی شافیعیش وەکوو هەموو مەزهەبه ئیسلامیەکانی تر.
مەزهەبێکە، پڕی لە فیقهی بە کۆیلەکردن و بە کەنیزەکردنی مرۆڤ و ڕەوایەتی دان بە سیستەمی کۆلایەتی و بە کۆیلەکردنی مرۆڤ.

ئەوەی داعشیش کردی لەگەڵ کچ و دایک و خوشکە ئێزدیەکانمان، هەمووی

لە فیقه و مەزهەبی شافیعی بوونی هەیە و من کە فەقێ بووم و ماوەی هەشت ساڵ، وتارم لە سەر مینبەر و لە مزگەوتەکان دەدا، هەموویم بە شانازییەوە وەکوو ئایین و دەقی پیرۆزیش باس دەکرد.

ئیتر پیاوە ئایینییەکان با ڕاستگۆبن و بوێری بکەن و چیتر بێن و لە پێناو مرۆڤ بوون و هەست و ویژدان، کاتیەتی ئەو بابەتی کۆیلایەتی و مەزهەب و فیقهی بە کۆیلە و بە کەنیزەکردنی مرۆڤ لابەرن و چیتر پڕۆتیستە و ڕیسوای وەها بابەتێک بکەن، نەک بێن و پینە و پەڕۆ و میکیاجی بۆ بکەن و بە پاساوی نامرۆڤانە و بیانووی دژە هیومانیستانە ڕەوایەتی بە فیقهی کۆیلایەتی بدەن، سیستەمی کۆیلایەتی و فیقهی بە کۆیلەکردنی مرۆڤ، دژی جاڕنامەی گەردوونی مافەکانی مرۆڤ و ئەخلاق و ویژدان و مۆڕاڵی مرۆڤایتیشە و ناکرێت بە هیچ شێوەیەک لە حوجرە و قوتابخانە ئایینییەکان و لە کۆلێژی زانستە ئیسلامییەکان ڕێگە بدرێت، وەها بابەتێکی قێزەون، چیتر بێتە خوێندن و پێویست و ئەرک و ئەخلاقیشە بە تەواوی لاببرێت.

شافیعی وەکو ئاماژەم پێدا،
ڕەوایەتی بە سیستەمی بە کەنیزەکردن و بە کۆیلەکردنی مرۆڤ دەدات و ژن فروشتن و بە کەنیزە کردن و سێکس لەگەڵ کردن کەنیزە، لە مەزهەب و فیقه و فیکری شافیعی و کتێبە فیقهییەکانی دا، شتێکی زۆر نۆرماڵە و مەسەلەی عەبد و جاریە و سەید.. لە فیقه و مەزهەبەکەی شافیعی و ئەو دوو سەرچاوە فیقهی و کتێبە فیقهییەی کەناوم هێنان لە بەشی پێشوو، هەردووک کتێبەکانی(الأُم و الرسالة)، پڕیەتی لەو تەرزە بابەتانە.

لێرەوە من جۆرێک یاخی بوونم بۆ دروست بوو،
لە لایەک لەسەر یەکسانی جێندەری و فەلسەفەی هێومانیست و لیبەرالیەت و سیکۆلایزم دەمخوێندەوە، لە لایەکەیتر لە قوتابخانەی ئاینی بابەتی کۆیلایەتی و کەنیزەم دەخوێند، کەوتبوومە نێوان بەرداشی دوو بیری زۆر دژ و جیاواز،
ململانێی نێوان فەلسەفە و هزری مودێڕنیتە و فیکری ئازاد، لەگەڵ بیری مەزهەبگەرێتی و کۆنەخوازی و نەریتگەرایی و ترادیشناڵ.

هەرچەندە هێشتا بە تەواوی لە هیچیان یەکلایی نەببوومەوە، نەببوومە کەسێکی لیبەراڵ و هیومانیستێکی تەمام عەیاری سیکۆلارست و، نەیش بە تەواوی دەستبەرداری فیقهی ئیسلامی و بیری کونەخوازی ببووم و لە ژێر کاریگەری ئیدۆلۆژیای مەزهەبگەرایی و عاتیفەی ئایینی ڕزگارم ببوو. هێشتا بە تەواوی باوەری ئەوەم لە دەست نەدابوو و ئەو

بـو􏰀ری􏰀م ب􏰀 درووست ن􏰀بـوو، ک􏰀 ب􏰀􏰀م: ب􏰀 ه􏰀موو ش􏰀و􏰀ی􏰀ک ب􏰀
ک􏰀یل􏰀کردن و ب􏰀 ک􏰀نیز􏰀کردنی مر􏰀ق پر􏰀تیست􏰀و س􏰀رک􏰀ن􏰀د􏰀ک􏰀م و و􏰀ها
با􏰀ب􏰀ت􏰀کی نامر􏰀ڤان􏰀 􏰀􏰀تد􏰀ک􏰀م􏰀و􏰀.
و􏰀􏰀 ه􏰀ـدی ت􏰀ی یـاخیبوون و گومـان ل􏰀 د􏰀 و دروون و م􏰀شکم
خ􏰀ریک بوو چ􏰀ک􏰀ر􏰀ی د􏰀کرد.

ب􏰀و ب􏰀ن􏰀ی􏰀و􏰀، ل􏰀 پ􏰀لـی یـانز􏰀 (پ􏰀نجـی ئامـاد􏰀یی) بـووم و ل􏰀
قوتابخان􏰀ی م􏰀لا ع􏰀بدول􏰀ا پ􏰀لپیتانی ف􏰀ق􏰀 و قوتابی بووم.

ل􏰀و􏰀، ک􏰀 م􏰀زه􏰀بی شافیعیمان د􏰀خو􏰀ند با􏰀ب􏰀ت􏰀کی ت􏰀دابوو، ب􏰀 ناوی
ک􏰀یل􏰀 و ک􏰀نیز􏰀، من ئیتر خ􏰀ریک بوو ب􏰀و􏰀ها با􏰀ب􏰀ت􏰀ک ق􏰀􏰀س د􏰀بووم و
ویژدانم ئـازاری د􏰀چ􏰀شـت و ل􏰀 نـاخ􏰀و􏰀 ه􏰀سـت􏰀کی لیب􏰀را􏰀ـان􏰀و
هیومانیست􏰀 له دژی سیست􏰀می ک􏰀یلای􏰀تی دن􏰀ی د􏰀دام ب􏰀 ش􏰀􏰀کردن و
􏰀ووب􏰀􏰀وو بـوون􏰀و􏰀ی ئ􏰀و سیسـت􏰀م و ئ􏰀ق􏰀ی􏰀ت􏰀ی ک􏰀یلای􏰀تـی و ب􏰀
ک􏰀یل􏰀کردنی مر􏰀ق.
Seen by Shamal Ismael Kareem at Mon 3:53 AM
Shamal Ismael Kareem
جا 􏰀􏰀ژ􏰀ک تاقیکردن􏰀و􏰀مان دانا ل􏰀با􏰀ب􏰀تی فیقهی و با􏰀ب􏰀ت􏰀ک􏰀 ئ􏰀و
م􏰀سـ􏰀ل􏰀ی ک􏰀نیـزه و ک􏰀یل􏰀یشی ت􏰀دابوو، ل􏰀سـ􏰀ر ئ􏰀و بـا􏰀ب􏰀ت􏰀، ب􏰀
ف􏰀ق􏰀کانم گووت: و􏰀رن با ن􏰀یخو􏰀نن، کات􏰀ک مام􏰀ستا هات􏰀 ژوور،
م􏰀لا(ش􏰀خ، ئی.. بالیسانی)، پ􏰀ی د􏰀􏰀􏰀ین، ف􏰀ق􏰀کانیش ل􏰀 خوایان
د􏰀ویست شت􏰀ک ک􏰀م ببیت􏰀و􏰀و تاقی کردن􏰀و􏰀ک􏰀 ئاسانترب􏰀ت، س􏰀ر􏰀نجام
ه􏰀موان 􏰀􏰀کک􏰀وتین.

م􏰀لای􏰀ک􏰀 ک􏰀س􏰀کی ز􏰀ر 􏰀وو خ􏰀ش و ه􏰀من و نوکت􏰀باز و تا ب􏰀􏰀یت 􏰀􏰀ح
سووک و ب􏰀􏰀􏰀ز بوو. من ز􏰀ر ز􏰀ر ل􏰀 وان􏰀ی ئ􏰀و م􏰀􏰀ایه مورتاح بووم و
ح􏰀زم ب􏰀 ش􏰀وازی وان􏰀وتن􏰀و􏰀ی د􏰀کرد.

ک􏰀هات گووتمان: مام􏰀ستا ئ􏰀م􏰀 ئ􏰀و با􏰀ب􏰀ت􏰀 ناخو􏰀نین، گووتی: چ􏰀ن
شتی وا د􏰀ب􏰀ت و واد􏰀􏰀􏰀ن، ئ􏰀و􏰀 فیقهی ئیسلامیی􏰀!؟ من گووتم: ئ􏰀و􏰀
ه􏰀ر فیقه􏰀ک ب􏰀ت نایخو􏰀نین، ئ􏰀و􏰀 فیقهی ک􏰀یلای􏰀تیی􏰀، چ􏰀ن د􏰀ب􏰀ت
مر􏰀ق باو􏰀􏰀 ب􏰀 شت􏰀کی وابکات و قبو􏰀ی بکات مر􏰀ق بکر􏰀ت ب􏰀 ک􏰀یل􏰀 و
ک􏰀نیز􏰀!؟

گووتم: ئیتر ئ􏰀و􏰀 جاران بوو، ئ􏰀ستا س􏰀رد􏰀م􏰀کیتر􏰀، پ􏰀م گووت: م􏰀لا
ع􏰀بدولک􏰀ریم مود􏰀􏰀یس موفتی ه􏰀موو عیراق بوو، ئ􏰀و با􏰀ب􏰀ت􏰀ی ل􏰀
کت􏰀ب􏰀ک􏰀ی س􏰀بار􏰀ت به فیقهی ئیسلامی د􏰀ره􏰀ناو􏰀، م􏰀لاک􏰀، ب􏰀 حوکمی
ئ􏰀و􏰀ی ما􏰀􏰀ش􏰀خ بوون و ه􏰀ر ب􏰀 ش􏰀خیش بانگماند􏰀کرد و فیکری ت􏰀س􏰀وفی

بەسەردا زاڵبوو، زۆر کەیفی بە مودریس دەهات، کەوام گووت: پێکەنی و زۆر کەیفی هات، گووتی: باشە بە دەی ئەوە تەرکی دەکەین، بەو شێوەیە، بابەتی کۆیلایەتیمان ئەو ساڵە، لەو وانەیە لابرد و نەمان خوێند.

کەچوومە کۆلێژی زانستە ئیسلامیەکان و بەشی بنەماکانی ئایین، لە زانکۆی سەلاحەدین، دیسان ڕووبەڕووی هەمان بابەت بوومەوە، وەلێ ئەو جارە لەگەڵ پیاوێکی ئایینی و مەلایەکی کەنزەرڤاتیف نا، بەڵکو لەگەڵ قات لەبەر و کەسێکی ڕۆشنبیر و ئەفەندیەکی سیکۆلاریست بیر و باوەڕ و ئاییندارێکی هێمن و شێوە سەردەمی و ستایل مۆدێرن.

لەگەڵ سەرۆکی بەشەکەمان(بەشی بنەماکانی ئایین)، لە کۆلێژی شەریعە، لەگەڵ مامۆستایەکی زانکۆ(د.چ.هەرمزیار)، پیاوێک زۆر لەسەرخۆ و بەڕێز، پیاوێک زۆر زۆر ڕێزی دەگرتم و هەر بە مەلا شەمامە بانگی دەکرم و منیش زۆر ڕێزم دەگرت.

پرۆفیسۆر.چ. هەرمزیار، دوای ئەوەی من کۆلێژی شەریعەم تەواوکرد، ئەویش لە کۆلێژی شەریعە نەماو بوو بە (ڕاگری کۆلێژی پەروەردەی مەخمور) و لە فەیسبووکی پێشووم کە نەیارانی ئازادی لەیان ڕیپۆرتکردم، من و دکتۆر.چ. فرێندبووین و بیرمە ڕۆژێک گاتایەکی زەردەشتم لە واڵەکەم پۆستکرد، کۆمێنتی بۆ کردم و پێی گووتم: مەلا شەمامە ئاگات لەخۆت بێت، ئەو زەردەشتیانە هەندێکیان سەربە ئێرانن. منیش گووتم: بێ خەمبە دکتۆر گیان، ئەوانەی من دەیانناسم و هاوڕێمن کوردایەتی و ڕەسەنایەتییان لەدەچۆڕێت.

لە کۆلێژی شەریعە، زۆرێک لە بابەت و وانەکان بە نیسبەت ئێمەی فەقێکان، ئەوانەی لە قوتابخانە ئایینەکانی سەر بە وەزارەتی ئەوقاف و حوجرەی ئایینی چووبووین دووبارە بوون و پێشووتر خوێندبوومان.
جا یەکێک لەو بابەتانەی کە دووبارە لەوە خوێندمانەوە، ئەو بابەتی میرات و کتێبی(شرح الرحبیە)بوو، کە لە بەشەکانی پێشوو ئاماژەم پێکرد، لە قوتابخانەی ئایینی خوێندمان.
جا ئەو وانەیە لە کۆلێژ(د.چ)پێی دەگووتینەوە، ئەو ڕاستە کەسێکی ئاڕاستە سیکۆلارست بوو، وەلێ هێشتا نەیتوانی بوو لە ژێر هەندێک چەمکی ئایینی دژە سیکۆلارست و تێگەیشتنی فیقهی و کلاسیکی قورتاری بێت، یەکێک لەو مەفاهیمانە، ئەو بابەتی کۆیلایەتی و شتە بوو، ئەوەم زۆر بەلاوە سەیربوو، لە لایەک سیکۆلار و لە ناو حزبێکی نا ئایینی و سیکۆلاردا بوو، لە لایەکی تریش، ناڵێم پشتگری سیستەمی

کەیلایەتی و فیقهی شافیعی دەکرد سەبارەت بەوە، بەڵام هەرهیچ نەبێت پەیوەتیستەی وەها بابەتەکی نەدەکرد، جانازانم لەبەر دەخەکە نەیدەتوانی قسە بکات و پارەز (حەزەر)ی دەکرد و خۆی لەهەندەک شت بە دوور دەگرت و نەیدەویست پرسەکی وا بووژێنێت، یان شتەکیتربوو، نازانم!

هەربەڕاستی کۆلێژی زانستەئیسلامیەکان فەزاو کەشەکی زۆر داخراو بەتامی هەبوو، سوکترین ڕەخنەت لە فیقه و مەزهەب و ڕیوایەت و کەلەپوور و مێژووی ئایین بگرتبوا، هەموان دەمیان لە بەش دەکردیەوە و مێشیان لێ دەکردی بە گامێش، خوێندەکارەکان بەشەکی زۆریان ئیسلامگەرا و سەلەفیگەرابوون، یان لە ژێر کاریگەری ئیدۆلۆژیای ئەو دوو هێزە فەندەمێنتالست و بناژەخوازەدابوون، بۆیە زۆر ناحاڵەی و وشک باوەڕ بوون.

جا لەسەر ئەو بابەتی کەیلە و کەنیزه، دووبارە لە کۆلێژیش هەمان شێوەی قوتابخانەی ئایینی و سەردەمی فەقێیاتیم هاتەوە قسە و گووتم ئەو بابەتە زۆر نامرۆڤانەیە و ناکرێت لە کولێژ بخوێندرێت، (د.چ) گووتی: ئەوە کاتی خۆی هەبووە، گووتم: ئەی ئێستا بۆ دەیخوێنین!؟
هەڵبەت لەوەندەی بەیمانەوە و نەمان ویست درێژه پێ بدەین، چونکوو ئەمە وەکو ئاماژەم دا، زۆر ڕێزی یەکترمان دەگرت و قەت موناقەشەمان لەگەڵ یەکتری نەدەکرد، ئەگەر لەهەر بابەتەک سەت و هەشتا پلە تێڕوانینیشمان جیاوازبا.

ئەو مامۆستا بەڕێزە، چەندین جار لەناو وانەدا، دەیبینی من وا خەریکی موتاڵای کتێبی تری فیکری و فەلسەفیم و هیچی نەدەگووت، یان بڵێت چۆن لەوانەی من گوێم بۆ ناگریت و ئەوە بێ ڕێزیە لەکاتی وانەی زانکۆ تۆ خەریکی خوێندنەوەی پەڕتەکی خارجی بیت، ئەو دەیزانی من لە فەقێیاتی و قوتابخانەی ئاینی هاتووم و ئەو بابەتانەی کۆلێژ بەمن زۆربەیان دووبارەن و پێویستم پێیان نییە جارەکیتر بیانخوێنمەوە.
بۆیە هیچی نەدەگووت و جارەک کتێبەکی لەدەست وەرگرتم و گووتی ئەوە چ کتێبەکە مەڵا شەماڵ؟ کتێبەکی فەلسەفی بوو، سەیرەکی کرد و دایەوە دەستم.

Shamal Ismael Kareem

ئەوە قوناغی سێ بوو، بەسەرهاتەکی تری خۆشم هەر لەگەڵ ئەو مامۆستایەی زانکۆ و سەرۆک بەشەمان هەیە.
ئەوە من تازە هاتبوومە کۆلێژ و قۆناغی یەک بووم و هێشتا بە تەواوی لە ژێر کاریگەری ئیدیۆلۆژیا و هزری ئیسلامی سیاسی و عاتیفەی

ئایینی و کۆمەڵێک تێگەشتنی سادە سەتحی و مناڵانەی ئیسلامگەراکان ڕزگارم نەبووبوو، هێشتا ڕقم لە عەلمانیەت دەبوویە و جیهانگیریم بە پیلانی جولەکە دادەنا.

جا لە قۆناغی یەک بووین(د.چ) بابەتێکی پێدەگووتین باسی جیهانگیری و شت بوو، بە داخەوە ناوی کتێبەکەم باش بیرنەماوە، کەکرابوویە میتۆدی خوێندن لە کۆلێژی شەریعە، (موناقەشەی عیلمی)بوو، هەڵە نەبم ناوەکی لێ بوو.

نیوەی ساڵ بوو، کۆتایی ساڵ بوو، باشم بیرنەماوە، تاقیکردنەوێکی زارەکیمان دەکرد لەسەر بابەتەکە، خوێندەکارەکان، هەموومان لەبەر دەرگا وەستابووین، دانەک دەچوو ژوورەوە و (د.چ) لێی دەپرسی فلان شتە چییە؟ خوێندەکارەکە وڵامی دەدایەوە و دەهاتە دەر، نۆرەی من هات، چوومە ژوور، لێی پرسیم:گلۆبالیزیشن(عەولەمە) چییه؟
یەکسەر بیر بیرکردنەوە سێ و دوو گووتم: ئەمریکا!
چاوی تێ بڕیم و بەسەر سەمانەوە سەیرێکی منی کرد و گووتی یانی چۆن!؟
دووبارە گووتم: یانی ئەمریکا! هاهاها
گووتی تەواو بڕۆ.

بۆچی گەلان خەبات لە پێناو کۆیلایەتی دەکەن ڕێک وەک ئەوە وایە ئازادی بێت؟… زانا ڕەزاق

پێش وەڵامی ئەو پرسیارە بدەینەوە دەکرێ یەکێک لەوشەکانی هەڵبژێرین شیکردنەوەی بۆ بکەین، ئەویش (خەباتکردن) دواتر بێینە سەر پرسیارەکەی سەرەوە ئەمەش بۆ ئەوەی نووسینەکە ڕوونتر بێتەوە .

خۆی خەباتکردن بریتیە لەوەی کە کۆمەڵێک کەس لەسەر خالانێک ڕێکدەکەون خەباتی بۆ دەکەن هەولی بەدەستهێنانی دەدەن ، دواتر ئەو کەسانە کۆمەڵێک کەسی تر بەشێوەی جیاواز لەخۆیان کۆدەکەنەوە بۆ ئەوەی بەشێوەیەکی باشتر بتوانن بگەنە ئەو خال و

بنەمایانە ،پاشانیش چونکە کاتێک خەباتکردنت شیکردەوە ئەوا دوای ئەمە ئەوەی ترت بۆ ئاسان دەبێت یان بڵێین بۆچی گەڵان خەبات دەکەن؟

یەکەم چونکە خەبات کردن بۆ ڕزگاربوونە لەچەوساندنەوە و ستەم و زۆرداری یان بەشێوەی تر
بۆ بەدیهێنانی یەکسانی و ئازادی و دادپەروەرییە ،یان بە شێوەی تر بۆ مافەکان و بەشێوەیەکی گشتی بۆ ژیانێکی نوێ یان کۆمەلگەیەکی نوێیە.

دوای ئەوەی بەشێوەیەکی کورت و پوخت وەڵامی خەباتکردنمان دایەوە لێرەش دێینە سەر پرسیارە ناونیشانەکە و سەرەکیەکە

یەکەم چونکە ئەو ڕێگایە یان ئەو خاڵانەی لەسەری ڕێکدەکەون ئەوان بۆ ئەوە هەول دەدەن یانی ئەوان ئەوە بە ئازادی دەزانن ،یان بڵێن ئەوە ڕێگا ڕاستەکە دەزانن.

دووەم چونکە ئەوان وا دەزانن تەنیا ئەوە هەیە شتێکی تر باشتر لەوە پێیان ئاشنا نەبووە ،یانی بەشێوەی تر چونکە هۆشیاریان تەنیا ئەو ئاستەیە.

سێیەم چونکە مرۆڤانێکی زۆر لەگەل هاوبیری خۆیان هەست بەئازادی دەکەن چونکە بیری تر لەگەلیان وانیە.

چوارەم چونکە لە کۆمەلگاکاندا سیستەمەکە هی هەمووان نیە کاتێکیش هی هەمووان نەبێ ئەوا هەر یەکەیان لەسەر حکوم و دەسەلات بێت ئەوا ئەوان خۆیان بە ئازاد دەزانن ، بەپێچەوانەشەوە ئەوانەی لەسەر حوکم نین ئەوان خۆیان بە ئازاد نازانن بۆیە وا دەزانن تەنیا بەرامبەریان ڕێگرە بۆیان .

پێنجەم چونکە خەبات بۆ ژیانێکی باشتر دەکرێت و چارەنووسی نادیارە نادیاریش بەو مانایەی کە ئایا ئەو شتانەی خەباتیان بۆ دەکەن دێتەدی یان تەنیا قسەیە هەروەکو ئەو مرۆڤە کۆچریانەوان کاتێک بۆ ژیانێکی باشتر ڕێگایەکی دوورو درێژ دەبەن و چارەنووسیان نادیارە نازانن پێی دەگەن یان نا.

شەشەم وا دەزانن ئەگەر گوێڕالی سەرکردەی خۆیان بن ئەوا ئەوان ئەوە بە چاکە و ڕاست دەزانن بۆیەش لادان لێی بەخراپە و هەڵە دەزانن, بەگومان بۆ وەڵامدانەوەی ئەوە دەکرێ خالانێک هەبێ چونکە

خودی خەبات کردن تایبەت نیە بە مافی گەلێک ،یان کەسانێک لەناو کۆمەڵگا یان هەر شتێکی تر ،بەڵکو گشتگیر و گشتییە یانی بۆ هەموو مرۆڤەکانە لەناو مرۆڤەکانیش بە هەموو ڕاو بیروبۆچوونەکانە دواتر تێکەڵی کردنی هەمووان لەناو هەمووان‌دا هەر لەسەر ئەوەش ئازادی گشتی دروست دەبێ یانی ئازادی گشتی کۆکەرەوەی هەموو ئازادییە تاکەکانە .

تێبینی و سەرچاوە ئەو پرسیارە کە ناونیشانی نووسینەکەیە لە کتێبی لەبارەی چەمکی دەوڵەتی مەدەنییەوە ، نووسەر هاشم سالح ،وەرگێڕ ئەردەڵان عەبدوڵا ، چاپخانەی سەردەم سلێمانی، لەچاپکراوەکانی دەزگای پەخشی سەردەم ، 2012 زنجیرە کتێبی گیرفانی ژمارە 120

پرسیار و ناونیشانی نووسینەکەش لە لاپەڕەی 14دایە

ئێران.. ئاڵترناتیڤ و تایبەتمەندییەکانی و گەرەنتی ڕاستەقینەی دواڕۆژ!... عەبدولڕەحمان گەورکی

تێڕوانینێک بەسەر دوایین پێشهاتەکانی تایبەت بە ئێران
عەبدولڕەحمان گەورکی, نووسەر و لێکۆڵەری سیاسی

سەبارەت بە ئێران ساڵێکی تایبەتمان لە بەرە. چونکە ڕووبەڕووبوونەوەی خەڵک و موقاومەتی ئێران دژ بە حکوومەتی ئێران پێی ناوەتە قۆناغی کۆتایی خۆیەوە. راپەڕینە جەماوەرییەکانی دژ بە کابینەی (ئیبراهیم رەئیسی)، کە لە نێو خەڵکی ئێراندا بە “جەللادی ٦٧” ناسراوە، “بەربڵاو” و لەوەش گرنگتر “بەردەوام” بووە. هاوکات، موقاومەتی ئێران وەک تاکە “بەدیلی دیموکراتیک” بەرانبەر بە حکوومەت، چالاکییەکانی خۆی لە پانتایی و بەردەوامییەکەیدا زیاتر کردووە و ئەم دووانە، بازنەی لەسەر مانەوەی دەسەڵاتی ئاخوندی بەرتەسک کردووەتەوە. هەر وەک شاهیدی ئەوەین کە دیکتاتۆری

دەسەڵاتدار، لە هەنگاوێکی سەیر دا(!)، پاشماوەی دیکتاتۆری پێشووشی هێناوەتە مەیدان بۆ هاوکاریکردنی!
رۆژی دووشەممە 26ی بانەمەڕی ئەمساڵ (1401کۆچی خۆری)، مایک پۆمپیۆ، وەزیری دەرەوەی پێشووی ئەمریکا سەردانی ئەلبانیای کرد و چاوی بە موجاهیدینی خەلق کەوت لە ئەشرەفی3 و لەگەڵ سەرۆکی هەڵبژێردراوی ئەنجومەنی نیشتمانیی موقاوەمەتی ئێران کۆبووەوە. ئەم دیدار و کۆبوونەوەیە لە لایەن کۆماریخوازێکی دیار و کاریگەر، کە تا مانگی ژانویەی ٢٠٢١ وەک وەزیری دەرەوەی ئەمریکا کاری کردووە، لە هاوکێشەکانی پەیوەست بە ئێراندا جێگەیەکی تایبەتی بۆ خۆی بەخشیوە. پۆمپیۆ وێڕای ئاماژەدان بەوەی "حکومەتی ئێران لە لاوازترین خاڵی خۆیدایە" وتی: "سەرەڕای ئەو هەموو دەسەڵاتەی هەیەتی، پێویستە ئەمریکا داوای هاوکاری بکات لە موقاوەمەتی ئێران بۆ ئەوەی رووبەڕووی حکوومەتی تاران ببێتەوە".
پۆمپیۆ وێڕای جەختکردنەوە لەسەر ئەو راستییە کە "ئەمە وەک گروپێکی ناسراوی سیاسیی راستەقینە لە واشنتۆن و جیهاندا پێویستمان بە ئەوەیە"، وتی: "بۆ راستکردنەوەی سیاسەت بەرانبەر بە ئێران، بەبێ گوێدانە ئەوەی کە لە کۆشکی سپیدا دەسەڵاتدارە" حکومەتی ئەمریکا پێویستی بەوەیە کە پەیوەندیی هەبێت لەگەڵ موقاوەمەتی ئێران و ئەمەش یەکێکە لە هۆکارەکانی ئامادەبوونم لە ئەشرەفی3″.
منیش ئەم رستەیە لە پۆمپیۆ بە قەرز وەردەگرم، کە وتی: "زۆرێک لە ئێمەی رۆژئاوایی دەزانین کە دەبێ فێڵەکی رژێمی ئێران وەلا بنێین کە گوایا لە ناو دەسەڵاتی ئێراندا شتێک هەیە بە ناوی میانەڕەو. سەرکوتکردنی شۆڕش ناتوانێت بۆ هەمیشە بەردەوام بێت. هێزەکانی موقاوەمەت لە ناوخۆی ئێران لە هەموو کاتەکانی پێشوو بەهێزترن".
وا دیارە ئەو رەوتەی بەڕێز پۆمپیۆ نوێنەرایەتی دەکات و شەخسی خۆی، شارەزایەتییەکی تەواویان هەیە لەسەر دۆخی سیاسی ئێستای ئێراندا و زۆر باش دەزانن کە دەبێ چی بکەن و چ هەنگاوێکی گرنگیان بەم ئاراستەیەدا هەڵگرتووە. چونکه ئەم سەفەره ئاماژەیە بۆ هێڵێکی سیاسی و ستراتیژێکی نوێ و وەرچەرخانێکی گەورەیە به ئاڕاستەی دروستدا بەرەو داهاتووی ناوچەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا.
بە پشت بەستن بەم سیاسەت و ستراتیژە و لە هەڵکشانێکی دیکەی رووداوەکانی تایبەت بە ئێراندا، دەبینین کە (مایک پێنس)، جێگری پێشووی سەرۆک کۆماری ئەمریکا (تا مانگی ژانویەی 2021)، سەردانی ئەلبانیا و بارەگای سەرەکیی موقاوەمەتی ئێرانی لەو وڵاتە(واتا ئەشرەف ٣)کرد. مایک پێنس لە دیدارەکەیدا لەگەڵ خاتوو مریەم رەجەوی وتی: "شانازییەکی گەورەیە بۆ من کە لێرە لە (ئەشرەف ٣) لە

ئەلبانيا بم كە تيايدا ب□س□ى ئازادى لە ئێران بەردەوام و بە باشى دەدرەوشێتەوە. من زياتر لە (5000) ميل لە مالەكەمەوە لە ئينديانا لە ئامريكا دوور كەوتوومەتەوە بۆ ئەوەى ئەمڕۆ لێرە بم. چونكە ئێمە ئامانجێكى هاوبەشمان هەيە. گەلى ئەمريكا لەگەڵ ئێوەدايە. ئەوان پشتگيرى لە ئامانجەكەتان دەكەن بۆ دامەزراندنى كۆمارێك لەسەر بنەماى جياكردنەوەى ئايين و دەوڵەت، ديموكراسى و نائەتۆمى، كە دەسەڵاتەكانى لە ئيرادەى خەڵكەوە وەردەگرێت.
مايك پێنس كە لەوانەيە لە ساڵى ٢٠٢٤دا ببێتە كانديدى پۆستى سەرۆككۆمارى ئەمريكا، لە نێو ئاپۆڕاى موجاهيديندا وتى: "ئێمە لە تەنيشت خەڵكى ئێراندا وەستاوين. ئەم دەسەڵاتەى ئێستاى ئێران هەميشە دەيەوێت ئەم جيهانە هەڵخەڵەتێنێت تا پێيان وابێت هيچ ئاڵترناتيڤ و بەديلێك نييە بەرامبەريان، بەڵام ئاڵترناتيڤ هەيە. ئەم ئاڵترناتيڤە بە باشى رێكخراوە و بە تەواوى لێهاتووە و لەلايەن خەڵكەوە پشتيوانى دەكرێت، و خاتوو (مريەم رەجەوى) سەرۆكايەتى دەكات". پێنس هەروەها وتى: "رژێمى تاران دەيەوێت جيهان هەڵخەڵەتێنێت كە خۆپيشاندەران و راپەڕينكاران لە ئێران خوازيارى گەڕانەوەى دەسەڵاتى (ديكتاتۆرى حەمەرەزاشا)ن. بەڵام دەمەوێت گەرەنتى ئەوەتان پێ بدەم كە ئێمە بە درۆكانيان هەڵناخەڵەتێين".
مايك پێنس لە بەشێك لە وتارەكەيدا وتى: "بەداخەوە پشتيوانيكردنى لاوازى ئيدارەى ئۆباما و بايدن لە راپەڕينەكانى ئێران و خۆ بە دوورگرتنيان لە لە گرتنەبەرى هەنگاوى كردەيى بۆ پشتيوانيكردن لە راپەڕينى خەڵكى ئێران، واى لە كاربەدەستانى رژێمى ديكتاتۆرى ئێرانى كرد تا زياتر لە جاران ناڕەزايەتييە جەماوەرييەكان سەركوت بكەن. بەڵام چراى هيواخوازى بۆ ئێرانى ئازاد هەرگيز ناكوژێتەوە. ئەم راستييە ئێستا لە جاران روونترە بۆ ئێمە كە ئەمڕۆ لێرەين لە ئەشرەف3. چونكە من ئەوە لە سيماى هەر يەك لە ئێوەدا دەبينم و ئەو توانا و متمانە بەخۆبوونەى لە رووخسارتاندا دەبينم ئەوەم پێ دەڵێن كە خەڵكى ئێران رۆژێك ئازاد دەكرێن".
بەڕێز پێنس لە درێژەى قسەكانيدا وتى: "داوا لە ئيدارەى بايدن دەكەم لە تەنيشت خەڵكى ئێراندا بوەستێت و لە هەموو دانوستانەكانى ئەتۆمى لەگەڵ (ڕژێمى) تاران بكشێتەوە و پشتيوانيكردنى خۆى لە ئۆپۆزسيۆنى رێكخراوى ئێران رابگەيەنێت. توندوتيژى و دڕندەيى رێژيمى ئێران بەڵگەى ئەو راستييەيە كە ئەم رێژيمە لە جاران لاوازترە. گەورەترين نيشانەى لاوازى رێژيمى ئێران، دەستنيشانكردنى (ئيبراهيم رەئيسى)يە وەك سەركۆمارى حكومەتى ئێران. تاوانەكانى ئيبراهيم رەئيسى بێ سزا نامێننەوە و دەبێت وەك تاوانى دژ بە مرۆڤايەتى دادگايى بكرێت. هيچ دەسەڵاتێكى ستەمكار ناتوانێت بۆ

هەمیشە بمێنێتەوە. لەناو دڵی هەموو مرۆڤێکدا ئاگرێکی نەکوژاوە هەیە کە بۆ رزگاری دەسوتێت".
ئەم دوو دیدار و کۆبوونەوە مێژوویی و گرینگە، کە هاوکاتن لەگەڵ پەرەسەندنی راپەڕینە جەماوەرییەکان لە شار و ناوچە جیاجیاکانی ئێراندا، ناهاوسەنگی رژێمی زۆر زیاتر کردووە و ئاسۆیەکی روونی خستۆتە بەردەم خەڵک و موقاوەمەتی ئێران و رۆژهەڵاتی ناوەڕاست.
چونکە "سیاسەتی سازشتکردنی رۆژئاوا" لەگەڵ رژێمی ویلایەتی فەقیهی ئێران، لەمپەڕێکی زۆر گەورەی خستۆتە سەر رێگای گۆڕانکاری لە ئێران. دەکرێت ئەم دیدار و کۆبوونەوە و بەسەرکردنەوانە، وەک سەرەتایەک بەرەو کۆتاییهاتنی سیاسەتی سازشت و موداراکردن لەگەڵ رژێمی ئێران سەیر بکریت.
ئەگەرچی ئەم دوو دیدار و کۆبونەوەیە، هەڵگری پەیامگەلێکی گرینگن دەربارەی بارودۆخی ئێران، بەڵام لەبەر ئەوەی هاوکاتە لەگەڵ (گردبوونەوەی ساڵانەی موقاوەمەتی ئێران) زۆر گرینگن. ئەم گردبوونەوەیە لە 23ی تەممووزی 2022 بە شێوەی حزووری و ئۆنلاین دەست پێدەکات و بۆ ماوەی دوو رۆژ بەردەوام دەبێت. لەم گردبوونەوەیەدا، بە ئامادەبوونی سەدان کەسایەتی و پەرلەمانتار و شاندی وڵاتانی جیاجیا لە پێنج کیشوەری جیهانەوە و هەروەها بە ئامادەبوونی خاتوو مریەم رەجەوی سەرۆک کۆماری هەڵبژێردراوی موقاوەمەتی ئیران بەڕێوە دەچێت و دوایین پێشهات و رووداوەکانی پەیوەندیدار بە ئێران باس دەکریت.
کاردانەوەکان!
دوابەدوای دوو گەشتە گرنگ و مێژووییەکەی مایک پۆمپیۆ، وەزیری دەرەوەی ئەمریکا و مایک پێنس، جێگری سەرۆکی ئەمریکا (تا مانگی یەکەمی ٢٠٢١) بۆ ئەلبانیا و "ئەشرەف ٣" و دیدار لەگەڵ خاتوو (مریەم رەجەوی)، شاهیدی شەپۆلێکی کاردانەوە بووین لە لایەن هێز و ڕەوتەکان و بە تایبەت لە لایەن ڕژێمی دەسەڵاتداری ئێرانەوە. شەپۆلێک کە پێش هەر هەڵسەنگاندن و لێکۆڵینەوەیەک، ئاماژەیە بە گۆڕانکارییەکی گەورە لە پەیوەند لەگەڵ ئێراندا. رق و تووڕەیی رژێمی ویلایەتی فەقیهی ئێران لە لایەک و لە لایەکی دیکەشەوە، دڵخۆشی و خۆشحاڵبوونی خەڵک و لایەنە جەماوەرییەکان. ئەوەی سەرنجڕاکێشە، هەڵبەز دابەز و هات و هاواری لایەنانێکە کە لە ژێر دروشمی جیاوازدا، خۆیان بە ئۆپۆزسیۆنی ئەم رژێمە دادەنێن!
رووداوەکانی هەردوو دیوی سنوورەکانی ئێران، بەڵگەی ئەو ڕاستییەن کە حکومەتی دیکتاتۆری ئێران لە لاوازترین دۆخی خۆیدایە و بزووتنەوەی ناڕەزایەتی دەربڕینی خەڵک و بە تایبەت چالاکیی یەکینەکانی شۆڕش (کانون های شورشی) لەناوخۆی ئێراندا و

درەوشاوەیی موقاوەمەتی ئێران لە لوتکەی هێز و گەشەسەندندایە.

ئاڵترناتیڤی دیموکراتی و ڕاستەقینەی ڕژێمی ئێران

دیدار و کۆبوونەوەکانی ئەم دواییانە بە شێوەیەکی بەرچاو تیشک دەخەنە سەر تاکە بەدیلەکی دێموکراتیکی دژ بە ڕژێم (واتە ئەنجومەنی نیشتمانیی موقاوەمەت). لەم ساڵانەی دواییدا و بە تایبەت لە چەند مانگی ڕابردوودا، هەوڵێکی زۆر درا لەلایەن دەسەڵاتی دیکتاتۆری ئێران و هەندێک کۆڕ و کۆمەڵەی سازشتکار لە ڕۆژئاوا، بە لادانی ڕێڕەوی ڕاپەڕینە جەماوەرییەکانی ئێران و لەناوبردنی (یان لانیکەم پەکخستنی) ئەم ئاڵترناتیڤە. لە ناخی ئەم جۆرە هەوڵانەدا، پێویستە پەنجە بخرێتە سەر پرۆژەیەک کە وەزارەتی ئیتڵاعاتی ئێران، بە دزەکردنە ناو ڕیزەکانی ڕاپەڕینکاران لە ناوخۆی ئێران و بەرزکردنەوەی دروشمی "ڕۆحی ڕەزا شا شاد بێت" دەستی پێکردبوو و بە ئەم پرۆژەیەش، پاشماوەی دیکتاتۆرییەتی پێشوویشی خستە خزمەت خۆیەوە لە دەرەوەی ئێراندا. مەبەستی سەرەکی ئەم کارە بریتی بوو لە هێشتنەوە و مانەوەی دەسەڵاتی دیکتاتۆری لە ئێران!

تایبەتمەندیی بەرچاوی ئاڵترناتیڤ بۆ ئێران و ناونیشانەکەی!

تا ئێستا زۆر شت دەربارەی تایبەتمەندییەکانی بەدیلەک بۆ ڕژێمی دیکتاتۆری ئێران وتراوە و دەتوانرێت زیاتریشی بۆ بگوترێت. بەڵام ئەوەی دەکرێ وەک گرنگترین تایبەتمەندی ئاماژەی پێبدرێت، "مێژووی هەبوونی و مانەوەی و خۆڕاگریی بەدیل"ە، کە تایبەتمەندییەکی ناوازەی (ئەنجومەنی نیشتمانیی موقاوەمەتی ئێران)ە، وەک درێژخایەنترین هاوپەیمانی سیاسی لە مێژووی ئێراندا. بە تایبەت کە "سازمانی موجاهیدینی خەلقی ئێران" ئەندامی ناوەندییەتی، و خاوەن مێژووی خەبات و تێکۆشانە بەرانبەر بە دوو دیکتاتۆرییەت و تێپەڕبوونی بە ناو گەلێک ڕووداو و تاقیکردنەوەی مێژوویی خوێناوی و تێچووی زۆریشی بۆ داوە. بەجۆرێک کە بارودۆخی ئێران بە هەر ئاراستەیەکدا بڕوات، ئەم هێزە ڕێگای بە ڕووی ئاڵترناتیڤە دەستکرد و ساختەکاندا(!) داخستووە و ئاییندەی ئێرانی لە بەرژەوەندی گەل و نیشتماندا مسۆگەر کردووە!

گەرەنتی بۆ دواڕۆژی ئێرانێکی ئازاد!

جگە لە ڕابردوویەکی گەش و تێپەڕبوونی سەرکەوتووانەی بە ناو زۆرێک تاقیکردنەوەی هەناسەبڕ لە مێژوودا و لە ناخی خەباتی دژ بە دیکتاتۆرییەتدا، کە دەتوانێت نیشاندەرێکی باش بێت بۆ هەڵسەنگاندنی هێزێکی ڕەسەن و خۆڕاگر و سەقامگیر لە کۆمەڵگادا، ئەم هێزە دەبێت خاوەنی بەرنامەی جیدی و پلانی ڕوون بێت بۆ

داهاتوو. هەر لە یەکەم ڕۆژەوە، موقاومەتی ئێران ستراتیژیی خۆی لەسەر ڕووخاندنی ڕژێمی ویلایەتی فەقیهی ئاخوندی راگەیاند و باجێکی قورسیشی بۆ دا. بە واتایەکی تر، تاکە هێزی گۆڕەپانەکەیە کە هەرگیز لە ستراتیژەکەی و لە دروشمە سەرەکییەکەی خۆی، واتا “نە شا و نە ئاخوند” لای نەداو و نەخشە رێگا و رێبازە گشتییەکەی بریتی بوو لە رەتکردنەوەی دیکتاتۆرییەت لە ئێراندا، بە ئێستایشەوە.

بە ڕەچاوکردنی بەڵێن و قوربانیدانی بێسنوور و بە گەرەنتیکردنی پلان و سیاسەت و پڕۆژە ڕاگەیەندراوەکانی موقاومەت بۆ ” ئێرانی ئازادی دواڕۆژ”، پێویستە پێنجە بخرێتە سەر پلاتفۆرمی ١٠ خاڵیی خاتوو مریەم ڕەجەوی، سەرۆکی هەڵبژێردراوی ئەم ئەنجوومەنە. پلاتفۆرمێک کە لە لایەن زۆرینەی هەرە زۆری خەڵکی ئێرانەوە پاڵپشتی دەکرێت و پاڵپشتیکردنی بەشێکی بەرفراوانی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیشی لەگەڵدایە. لەم پلاتفۆرمەدا جەخت لەسەر ئازادییەکان، مافەکانی ژنان، مافەکانی نەتەوەکان، جیاکردنەوەی ئایین لە دەوڵەت، پێکەوەژیان و ئاشتی لەگەڵ وڵاتان و بەتایبەت وڵاتانی دراوسێی ئێران و هەروەها ڕەتکردنەوەی چەکی ناوکی کراوەتەوە.

پێوەرەکانی ئاڵترناتیڤ و پرسی ڕۆژی سیاسەت لە ئێران

لە ماوەی ساڵانی ڕابردوودا هەوڵی بەرفراوان دراوە لە لایەن هەندێک لە دەوڵەتانی سازشتکار بۆ هێنانەکایەی بەدیلێک بۆ ئەم ڕژێمە. بەڵام نەبوونی شەرعیەتی جەماوەری و ئامانجە دژە نەتەوەییەکانیان و بە تایبەتی هەبوونی تاڵترناتیڤی راستەقینە و دێموکراتیک، واتە ئەنجومەنی نیشتمانیی موقاومەتی ئێران، هەموو ئەم هەنگاوانە شکستیان هێنا و نەیانتوانی لە ئیعتباری جەماوەری و جیهانی بەهرەمەند بن.

ئیدیعاکارانی ئەم جۆرە ئاڵترناتیڤانە و هەروەها ئەوانەی دەڵێن “هیچ ئاڵترناتیڤێک بۆ ئەم رژێمە نییە”، ئامانجێکی هاوبەشیان هەیە. ئەوان خوازراو و نەخوازراو، دەیانەوێت “دیکتاتۆرییەت” لە ئێراندا بپارێزن. بەڕێز مایك پێنس، لە وتارەکەیدا لە (ئەشرەف 3) و لەناو ئاپۆرەی موجاهیدیندا وتی: “ڕژێمی ئێران دەیەوێت خەڵك هەڵخەڵەتێنێت، کە گوایا خەڵکی ئێران خوازیاری گەڕانەوەی “دیکتاتۆرییەتی شا”ن. ئەمە بەو درۆیە گەل نابین کە دەڵێت دیکتاتۆرییەتی شا، جێگەی ئەم دیکتاتۆرییەتە بگرێتەوە. دەسەڵاتی ئێران دەیەوێت جیهان هەڵبخەڵەتێنێت کە باوەڕی بەوە هەبێت کە هیچ ئاڵترناتیڤێک بۆ دۆخی ئێستا هەبوونی نییە. بەڵام ئاڵترناتیڤ بوونی هەیە و بە باشیش ڕێکخراوە و بە تەواوی کارامەیی هەیە و لەلایەن خەڵکەوە پشتیوانی دەکرێت. هەموو ئەوانەی ئەمڕۆ لە ئەشرەف ٣ گردبوونەتەوە و جێگەی ئومێدن بۆ خەڵکی ئێران”.

دوا وتە!

ئەو پێشهاته گرینگ و گەورانەی تایبەت بە ئێران و موقاومەتی ئێران رووی داوە لە ماوەی چەند ساڵ و مانگی رابردوودا، تیشت دەخەنە سەر چەند پەیامی روون و لەوانە:

رژێم لە لاوازترین دۆخی خۆیدایە و هێنانە سەرکاری “ئیبراهیم رەئیسی” وەک “سەرۆك کۆمار” گەورەترین هەڵەی حیساباتی (عەلی خامنەیی)یە و نیشانەی بن بەست و چەقبەستوویی تەواو و لاوازبوونی رژێمە لە رووبەڕووبوونەوەی قەیرانەکاندا.

سیاسەتی سازشتکردن و نەرم و نیانیی ڕۆژئاوا بەرانبەر بە ڕژێمی ئیران شکستی هێناوە و هەبوونی ڕەوتێک بە ناوی “سەڵتەنەتخوازی لە کۆمەڵگای ئێران”دا بێ بنەمایە.

موقاومەتی ئێران وەک “تاکە ئال□ترناتیفی □استەقینە و دێموکراتیک” و “ڕێکخراو و پێکهاتوو” دژ بە ڕێژیمی ئێران توانیویەتی بەسەر زۆر ئاستەنگەکاندا زاڵ بێت و پلاتفۆڕم و سەکۆیەکی ڕوون و کردەیی بێت بۆ داهاتووی ئێران، کە زۆرینەی خەڵکی ئێران و بەشێکی زۆری کۆمەڵگەی جیهانیش پشتیوانی لێدەکەن.

شانۆنامەی رۆژی شکۆمەندی گۆڕهەڵکەن… نووسینی: سۆسانا رۆتۆنیان

1

وەرگێڕ: ئەندەرنیک خاچۆمیان

وەرگێڕانی لە فارسی□وە بۆ کوردی: ڕەحمان عەزیزی

1

سۆسونا هارتۆنیان لە ساڵی ١٩٦٣ لە شاری »ئیرەوان« وەاڵتی ئەرمینیا لەدایکبووە. دەرچووی بەشی ئەدەبی

«زانکۆی دەوڵەتی خاچاتور ئابوویان» بە ڕاهێنانی مامۆستایان بووە و کۆمەڵێ چیرۆکەکانی لە کتێبەکدا بە ناوی

“نەمربوون” بڵاوکراوەتەوە. توانیویەتی خەڵاتی ئەدەبی بەناوبانگی “»ئاودیك ئیساهاکیان«” بە خۆی بەدەستبهێنێت.

ئەم شانۆگەرییە بۆ یەکەمجار لە ساڵی ٢٠٠1 لە ژمارەی سێیەمی شانۆنامەنووسی تایبەتمەند “دراما دەرگیا”

بڵاوکرایەوە…

[بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن…]

تیرۆری سیاسی لە ئیسلامدا..٤… شەماڵ بارەوانی

بەشی چوارەم/

لە بەشی سێیەمدا باسمان لەوەکرد، کە سەعدی (کوڕی عوبادە)، بەهۆی ئەوەی خۆی بە شایەنی جێ نشینی پەیامبەر دەزانی و دوای ئەوەی ڕێگری لەکرا و نەکرا بە خەلیفە، دانی بە خەلافەت و جێهێنشینی ئەبوو بەکری سدیق دانەنا، سەرەنجام لەسەر ئەوە، بە بڕیاری عومەری کوڕی خەتاب و لەسەر ڕسپاردەی ئەو، لە لایان کەسێکەوە، سەعد تیرۆر دەکرێت،
هەڵبەت عومەر خۆیشی دواتر تیرۆر دەکرێت.

تیرۆرکردنی خەلیفەی موسڵمانان (عومەری کوڕی خەتاب)، لە سەردەستی فەیرۆزی دەیلەمی (أبو لۆلۆئە مەجوسی-مەگوسی)ی زەردەشتی به ڕەگەز کورد.
کە کۆیلە و دەست بە سەرداگیراوی (موغەیرەی کوڕی شوعبە) بوو.

لە تۆڵەی کەوتنی ئیمپڕاتۆریەتی ساسانیە بە ڕەگەز کوردەکان لە سەردەستی عەرەبەکان بوو، نووسەر باس لەوە دەکات، کە ئەبوو لوئ لوئە بە شەش خەنجەر، یان سێ، وەکو چیرۆک و گێڕانەوە تر هەیە

دەڵێت سێ خەنجەربوو، وەک ئاماژەیەک بۆ تۆڵە و هێمایەک بۆ دروشمەکەی ئایینی زەردەشتیەت(بیری چاک، کرداری چاک، ڕفتاری چاک) و مانەوەی ئایینەکە و خۆڕاگری زەردەشتیەکان، کە ئایینی فەیرۆزی دەیلەمیش بوو.

نوسەر لەوە دەدوێت، کە چۆن لە شاری مەدینە، کاتێک فەیرۆز کچان و ژنانی هاوئایین و هاو زمانی خۆی دەبینێت، وەک چۆن خۆی کراوە بە کۆیلە، ئەمانیش کراونەتە کەنیزە، دڵی قرچەدەکات و ئاهو ئەفسوس دەکێشێت و بە چاوی پڕی لە فرمێسک و گەرووی پڕ لەگریانەوە، دەست بەسەر سەری ئەو منداڵانە دادێنێت، کە عەرەبەکان لە شاڵاوی فتوحات(داگیرکاری)دا،
لە گەڵ دایکەکانیان، کردوویانن بە کەنیزە و دەستکەوت، لە دوای داگیرکردنی خاکی کوردەکان و کەوتنی ئیمپڕاتۆری ساسانیەکان، لەگەڵ خۆیان هێناویانن.

پاشان نوسەر باس لە تیرۆرکردنی (علی کوڕی ئەبی تاڵیب)دەکات لە سەردەستی گرووپی خەواریجەکان، ئەو خەواریجانەی کە خەلیفەی سێیەم(عوسمانی کوڕی عەفان)یان کوشت و عەلی یان کرد بە خەلیفە لە شوێنیدا، دواتر دووبارە ئێستا وا خۆیشی دەکوژن و تیرۆری دەکەن!

خەواریجەکان، پیلانێک داد□□ژن تاوەکو موعاویەی کوڕی سوفیان و عەمری کوڕی عاس و عەلی کوڕی ئەبی تاڵیب لە یەککاتدا، پێکەوە تیرۆربکەن، وەلێ پیلانی تیرۆرکردنی موعاویە و عەمر شکست دێنێت و سەرناگرێت، تەنها عەلی دەکەوێتە داوە و تیرۆردەکرێت.

ئینجا عەلەوی باس لە تیرۆرکردنی(مالیکی کوڕی ئەلئەشتەر)، قوربانی ناکۆکی نێوان عەلی و موعاویه،
سەرکردەی چەکدار و شیعە و لە بەرە و لایانگری عەلی کوڕی تالیب و نەیارو دژی موعاویەی کوڕی سوفیاندەکات.

ئەو پیاوەی عەلی بۆ پۆستی وال□یتی ویلایەتی میسر ڕایسپارد و لە دژی ئەم بڕیارە عەلی، لە لایەن موعاویەی کوڕی ئەبو سوفیان و بە پیلانی ئەوەوە و لە ڕێگەی ژەهراوی کردنی خواردنەکەیەوە تیرۆرکرا.

شكستی سەدر یان سەركەوتنی؟… زانا رەزاق

ئەوانەی سەركردەی سیاسین یان ڕاهێنەری تۆپی پێن یان هەر كار و پیشەیەكی ترن كە مەملانێی تێدایە، كۆمەلێك پلان ، ئامراز، تەكتیكی هەیە بۆ ئەوەی هەر یەكەیان لە كاتی پێویست بەكاری بێنێ بەڵام دەبێ ئەو سەركردەیە یان ئەو ڕاهێنەرە بەشێوەیەك پلانەكانی بخاتەڕوو كە نهێنیەكانی ئاشكرا نەبێت، چونكە بە ئاشكرابوونی دەكەوێتە ژێر فشارێكی دەروونی و دوور نییە بیدۆڕێنێ یان شكست بهێنێ، بۆیە پێویستە ئەمە بە كۆمەلێك پلان و ئامراز یاری بكات هەندێكجاریش پێویستە لەنێو یارییەكانی كارتی زۆر زۆری هەبێت بەو مانایەی لە نێو تیمەكەی تیمی تری هەبێت یانی كۆمەلێك تیم لە نێو تیمێك ، هەر لەسەر ئەو بنەمایە كۆمەلێك پلان لەنێو پلانێكدا …

سەدر كەسێكە زۆر بە باشی سایكۆلۆژیای خەلكی خۆی خوێندۆتەوە دەشزانێ چ كاتێك چی دەڵێت و چ كاتێك چی دەكات، خۆی ئەوە گرنگە گرنگتر یاری كردن و سەركەوتنە بەسەر لایەنی بەرامبەر بەڵام گرنگتر ئەوەیە بەرامبەر و نەیاری خۆی بخوێنێتەوە، لێرەدا پلانەكانی ئاشكرا دەبن و نەیتوانیوە نەیارەكانی هەڵسەنگێنێ لە كاتێكدا ئەوان وڵاتە هەرێمایەتیەكان یاریان پێدەكەن و پلانیان بۆ دادەنێن، بۆیە هیچ كات هێندەی ئێستا ئامراز و پلانەكانی سەدركەشف نین دواتر هێزێكە وەك هێزەكانی بەرامبەر نەیتوانیوە ئەوان بخوێنێتەوە، خوێندنەوەش بەو مانایەی كە چی ئەوان تەسلیم دەكات یان ڕایاندەوەستێنێت و لە جولەیان دەخات ،هەروەها هێزێكە وەكو هێزەكانی بەرامبەر هێزی پشتیوانی دەرەكی وەكو ئەوانەی بەرامبەریشی بەهێزنین كە پلان و بەرنامە و تەكتیكیدا بۆیە شكستی خواردووە، لەجیاتی بەرامبەر تەسلیم بەخۆی بكات بەناڕاستەوخۆ ئەو تەسلیمی ئەوان بووە .

لەكۆتاییدا هەروەك چۆن لە پێكهێنانی حكومەت شكستی خوارد ئەواش لەوەش شكست دەخوا

2022 7 16

هەولێر، دوای بەجێ هێشتنی بابلۆ... حەیدەر عەبدولڕحمان

دواجار هەولێر دوای بیست و پێنج ڕۆژ لەئامێز گرتن، (بابلۆ) گەردن ئازایی لەخەڵکی شاری هەولێر کرد.

دوای ئەو بەجێ هێشتنە، سەر لەنوێ دیسان، پەردەیەکی خامۆش، شانۆکانی هەولێر دادەپۆشێتەوە.

هەر لەماوەی ئەو بیست و پێنج ڕۆژەدا دابوو، ڕۆژانە شانۆکارانی هەولێرم لەنێو ئاپۆرای بینەرانی هەولێر و لەبەردەم مایکی پەیجەکەی بابلۆ دەبینی، کە چۆن دەکەوتنە بەر مەدح و سەنای نمایشەکەی بابلۆ، بۆ ئەوەی بۆ تۆزقاڵێکیش هەستیان بەتەنگەتاوی خۆیان کردبێ بەوەی، کە چۆن شانۆکارانی شارێکی تر، لەشارەکەی ئەواندا نغرۆی چەپڵە دەبن، کەچی خۆیان زەمەنێکی دوورو درێژە لەئاست خواستی بینەرانی شارەکەی خۆیاندا دەستەپاچەو بێ دەسەڵاتن.

لەکاتێکا هیچیان لەبەرپرسیاریەتی بەرامبەر بەو واقیعە تاڵەی شانۆ بەدەر نین کە لەو شارەدا ڕوو دەدەن.

بابلۆ هەقیقەتە ڕاستەقینەکەی هەولێری وەك خۆی نیشاندا، شارێك تەژی لەکولتوورو هەستیار لەشارستانیەت و لێواو لێو لەئاشقانی شانۆ، بەڵام بێ کەس لەکارکردندا.

بابلۆ ڕۆیشت...

بەڵام بەهەقیقەت بەهیوا نین جارێکی دیکە (بابلۆ) بۆ ئەوە بگەڕێتەوە جارێکی تر ئێمە بخاتەوە پێکەنین..

چاویشمان لەوە نیە ماکینە کاراکانی ڕاگەیاندن و تاکتیکە میدیاکانی، هێڵەکانمان پڕ کاتەوە لەو بینەرانەی کە گەڕانەوە ماڵەوە گیرفانیان پڕکەن لەپێکەنین .

ئێمە شانۆکانمان بەژمارەی بینەران ناپیوین.

ئارەزووی ئەوەش ناکەین هەموو ئامانجەکانمان بۆ ژمارە بێت.

چونکە بەدڵنیاییەوە، هەرکات هەموو ئامانجەکانمان تەنیا ژمارە بوو، ئەو کات دەبێت دەست لەشانۆ هەڵگرین..

ئێستاش ئەگەر لەهەولێر بمانەوێت سەرەتایەکی نوێ دەست پێ بکەینەوە، پێویستە خۆمان لەتەقلید کردنەوەی بابلۆ بەدوور ڕابگرین.

چونکە تووشبوون بەهەندێ پەتای شانۆیی، تووشبوونە بەمردنی شانۆ.
ئێمە چاومان لەوەیە شانۆ لەهەموو شارەکانی کوردستان بەئاراستەیەکی دروست هەنگاو بنێ، ڕێژانی ئەساڵەت و ئەفراندنەکانی لەپەرەسەندن دابێت.
پێ بێت لەچەندین ستایل و ڕێبازو فۆرمی لێکتر جودا.
ئەو کات نیگەرانی بۆ ئایندەی شانۆ نامانگرێ.
ئەوەی بینیمان ئەزموونێکی سەرکەوتوو بوو، کە کۆمەڵێ ئەکتەری کۆمێدی بەتوانا بە توانای دەرهێنەرێکی لێهاتووی وەك شوان کەریم بەرجەستەیان کرد، بەڵام دوو خاڵی گرنگ هەن دەبێ ڕەچاو بکرێ:
نابێ ئەو ئەزموونە ببێتە سەرچاوە بۆ تەقلیدکردنەوەیەکی کوێرانە کە هەندێ دەرهێنەر شانۆی کوردی پێ بێزەوەر کەن و ئەو ئەزموونەش لەکەدار کەن.
٢.ناکرێت هەر دەهێنەرێك بێت و پرۆژەی نمایشێکی کۆمێدی سەقەت هەڵگرێ و توشی وەهمی (بابلێ) بێت.
چونکە ئەو تەکتیکە میدیایی و ڕاگەیاندنە بەهێزەی لەپشت (بابلێ) بوو، هێکاری ڕاکێشانی بینەر بوو، رەنگە ئەم تەنیکە میدیاییە لای هەموو کەسێك لە ئاست ئەو پێشکەوتنەدا نەبێت .
پاشان(ڕێشان)و هاوڕێکانی، توانیان کۆمێدیا لەئاستێکی سەقامگیر ڕابگرن و ڕێگە نەدەن لە تەهریج نزیکی بکەنەوە.
بەڵام ناکرێت کۆمێدیا ببێتە بەدیلی شانۆی جادو شانۆ بەهەموو بەها هونەری و ستاتیکاکانی بکەینە قوربانی کۆمێدیا.
ناکرێت هەموو ئامانجەکانشمان بۆ بینەر تەنیا بەپێکەنین خستنی بینەر بێت تا ئەو ئاستەی تەقلیدیەتی کویرانە وای لێ بکات لەجیاتی پێکەنین، بینەر بۆ شانۆ بگری.

حەیدەر عەبدولڕحمان

با چیرۆکی خێزانێکتان بۆ بگێڕمەوە!... هاوژین زیبا

دایکو باوکێک، وەک هەموو دایکان و باوکانی دیکەی ئەم دونیایە، ژیان و تەمەن و گەنجی خۆیان بۆ منداڵەکانیان تەرخان کردووە.

دایک، وەک ئەو کانیاوە خۆشەویستییەی هەرگیز وشک ناکات و هەندە قووڵ پەیوەستە بە خۆشویستن و باشیی منداڵەکانییەوە کە بەهاوتایە و لە گەڵ هیچ شتێکی دیکە بەراورد ناکرێت. باوکیش کە باشەی منداڵەکانی لە خۆی زیاتر دەوێت...
بەو شێوەیە منداڵ گەورە دەکەن و هەرچی باشییەک کە لە خۆیاندا دەیزانن پێی دەبەخشن و تەنیا چاوەڕوانیان کە هەیانە باشیی و سەلامەتییەتی... ڕەنگە ئەم چاوەڕوانییە کەم و سادە ببیندرێت لە ژیاندا، بەڵام زۆر زەحمەتە باش و سەلامەت بیت لە هەرێمێکدا کە سیستەم و یاسا و بیرێکی نوێخواز و ژیاندۆستی تیادا زۆر کز بێت.
لەگەڵ ئەوەشدا کە متمانە بە منداڵی خۆت دەکەیت و باشی پەروەردە دەکەیت و دەگەڕێیت و لە بیرو هەستی خۆتدا باشترینەکانی پێشکەش دەکەیت، بەڵام کە منداڵەکەت ڕۆیشتە کۆڵان ئیتر دڵنیا نییت لەوەی ئۆتۆمبێلێکی تیژڕەو ژیان لە جگەر گۆشەکەت دەسێنێتەوە یان نا، دڵنیا نییت تیژڕەویی ئوتومبیلێک منداڵەکەت دووچاری کەمئەندامبوون و بێ هۆشیی ناکات... هەرچەندە خۆشت بوێت و چەندیش ڕەنجت لەگەڵیدا کێشا بێت، هەرئەوەندەی چووە ئەو دیوی دەرگای ماڵەکەت ئیتر منداڵی تۆ نییە...
میللەت بە شۆفێریی، بەقاڵیی، دەراوسێکانت، پۆلیس و ئاسایشەکان، مامۆستا و مینبەرەکان هەموو دەتوانن بە منداڵەکەت کێشەساز بن. کاتێک توڕە دەبن وشەی "منداڵ" جوێنە، کاتێک بە میزاجن "منداڵ" بێزراوە لەبەر چاویان و بە کەم ئەقڵی دەزانن، دەراوسێکان کوڕە هەرزەکارەکانیان خۆش ناوێت و حەز بە دەنگی گەڕاویان ناکەن، کچەکانیشیان خۆشناوێت چونکە مەمکیان کردووە... شۆفێرەکان ڕقیان لە هەرزەکارەکانە چونکە لە دونیای گەڕاوی خۆیاندان و پڕن لە وزە و حەز بە سەرکێشیی و تاقیکردنەوەی شتە جیاوازەکان دەکەن، بەقاڵەکان حەز بە یاری تۆپێن و چاوشارکێی منداڵەکان ناکەن لە گەڕەکدا چونکە کاسپییەکەیان خاو دەکاتەوە، بەڵام کێشەکە لەوە زیاتریش ئەوەیە کە منداڵەکان نازانن کە تۆی شۆفێر زۆر توڕەی لە خۆت و لە ژیانت، لە گرانیی بەنزین و بێ کارەبایی و بێ ئاویی و بێ موچەیی. نا، نا، منداڵەکان ئاگاداری کێشەکانی تۆ نیین!

بگەڕێینەوە بەلای خێزانەکە!

ئەو خێزانە منداڵیان گەورەکرد و وەک کوردەواریی دەڵێت نەبەرەی دایک و باوکیانە، زۆر دڵیان بە باڵا و توانا و تێگەیشتنەکانی خۆش بوو. شەوێک وەک شەوانی ئاسایی دانیشتبوون لە پڕ لەلایەن کوڕە گەورەکەیانەوە کە هێشتا تەمەنی ۱۸ ساڵی تەواو نەکردووە تەلەفۆنێکیان بۆ دێت و پێیان دەڵێت: "دایە، باوە، ئۆتۆمبێلێک لێی

دام بەڵام نەمردووم… “.
ئایا ئەگەر ئەم هەواڵە بەر گوێی هەر کامێک لە ئێمە بکەوێت نامان هەژێنێت و سوێ ناخاتە دڵ و جەرگمانەوە؟ تاکسییەک لەوپەڕی تیژڕەوی خۆیدا بێئاگا لە گەڕەکێکی قەرەباڵغی شاردا کە باشیش دەزانێت ڕۆژ گەرمە و شەوانە دەرفەتێکە بۆ منداڵان لە گەڕەکەکەی خۆیاندا کەمێک یاری بکەن!
بەڵام کاکی شۆفێر کە زۆر پەلەیەتی گوێ بە چاوەڕوانیەکانی ئێمە نادات کە لە ماڵەوە بە گەورە بوون و ژیانی منداڵەکانمان هەمانە، بەڵکو لای ئەو ئەوە گرینگە کارەکەی خۆی ئەنجام بدات. ئەگەر من و تۆش ببین بە قوربانی چەند ساتێکی توڕەیی یان خۆشی ئەو…
بۆیە دەمەوێت بە خۆم وەک دایکێک، و بە سەرجەم دایکان و باوکان بڵێم، دەبێت کار بکەین و بێدەنگ نەبین لەم هەرا و بێ سیستەمییەی ئەم هەرێمی کوردستانە.
داواکارییەکانمان بۆ گۆڕانکاریی ریشەیی لە بەڕێوەبردن و جێبەجێکردنی یاساکاندا بخەینە پاڵ یەک و چیتر دەست بە دەمانەوە نەگرین لە بیستنی دەنگی ئیستۆپی ئۆتۆمبێلێک لە گەڕەک و شەقامەکانی ئەو جێگایەی لێی دەژین. دەبێت ژیانمان پارێزراوبێت لە سایەی حکومڕانی ئەم دەسەڵاتەدا…
لە بیرمە برایەکم پێش لەدایک بوونی من لە ئەنجامی تیژڕەوی ئۆتۆمبێلدا گیانی لەدەست دابوو. دایکم تا دوا ساتەکانی ژیانی لە دەنگی ئیستۆپی ئۆتۆمبێلەکان رادەچڵەکی و دەستی لەسەر دڵی دا دەنا و دەیگوت “یائەڵڵا، خودا نەکات”…
با چیتر منداڵەکانمان نەبن بە قوربانی چەند ساتێکی خۆش و بێ پەلەی شۆفێرەکان !

هاوژین زیبا
١٣/٧/٢٠٢٢

جگه له پیاڵه شکاوەکان… بڵند

باجەلان

من لەنێو ئاوێنەی سزادا ، پاداشتی هەڵەکانی بینینم چەشت .
منیش وەکو باران ،
ساردییەکی بێڕەنگم ،
حەز بە گەڕانەوە دەکەم ،
لە ماڵی کۆترەوە ، بەرەو ئەستانەی ونبوون .

دەبێ لە مشتی دەریادا بمرم و ببم بە ئاو . تۆ خاوەنی ئاوی لەوکاتەی ، پێشدەکەوێ دونیا و من لە ئاوێنەی سزادا ، پاداشتی هەڵەکانی بینین و نەبینین دەچێژم ! . باش دەزانم ، هەموو ئەستێرەیەك لە ئاسماندا ، هەموو کرمێك کە تا سپێدە لەنێو تەنیاییدا پیاسە دەکەن ، پێویستییان بە تۆیە . بە لاری کەوانەیەك ، کۆتایی بە بەسەرهاتی کەوتنی ئاوێنەکان دێت .

تۆ هەمیشە هەمیشەیی ! .
دڵنیام گەر سپێدە نەیەت ، خاڵخاڵۆکە دەخەوێ . بیرکردنەوە لە دەنکە خەردەلێك ، هاوشێوەی بیرکردنەوەیە لە هەموو دونیا .
ئەفسانە لە گالیسکەکە کەوت .
چوارچێوە شکاوەکان ،
کورسییە بیمارەکان ، شایانی ئەوەن بۆ هەندێکیان نەگرین .
شەقامەکە ، لە کۆتایی شۆستەکە دانیشتووە و سیگار دەکێشێ . تۆ سزای من مەدە لە کاتێکدا یەکجار دڵتەنگم و سپاردەی گوناهم . لە خەونێکی کورتی زستاندا ، نیازی هەناسەیەکی تازە و
فرمێسکێکی تازە و
هەناسەیەکی چاو بە فرمێسکم دزییەوە .

باران نم نم نابارێ .

ئاو بەبێ پاسەپۆرت ، دەڕژێتە نێو ڕابردوومەوە . جارجار ژیان ئەو شکستە گەورانەی خۆیم لێدەشارێتەوە .
وەڵامێکی دروستم دایەوە ،
بە خۆمم گوت : ئەگەر ئامادەبووی ، بڕۆ : ئا .
ئاگر بەبێ ناسنامە ، دەمکا بە خۆڵەمێش ، ئاگری جوانیت . دەبێ بگەڕێمەوە بۆ ئەو زەمینەی ، ناوی منی لە ڕێبوارەکان پرسی . تەنیا هەر کەوتنێك ماوە . ئەو گیا ناسکانە ، نازانن چی دەکەن ؟! . نازانم من بۆچی دەبێ لەبارەی هاتنی خۆمەوە بنووسم ؟ . دەبێ

بگەرێمەوە بۆ ئەو زەمینەی ، ناوی منی لە دەریادا ونکرد ! .

بەر لە ئێمە ، تەنها تۆ هەبووی .

ڕۆزی چرکە سامناکەکانم تێبینی کرد . ساتەکان بچوك دەبنەوە . هەر کاتێك خوازیاری هەر شتێك بم ، دەزانم خاکی پرتەقاڵەکان ، هەرگیز ناتوانێ ببێتە بەخشەری خۆخە تازەکان . لە نێوان هاتن و نەهاتندا ، چلوورە دەتوێتەوە بە ئاراستەی هاتنی من و نەهاتنی شەو . لە لاپەڕەی کۆتایی هەموو کتێبەکانی قوتابخانەدا ، تێبینی چرکەساتی ڕۆیشتنی زۆر شت دەکەم . چرکەساتە سامناکەکان ، ڕۆزی منیان نەگرت .

بەر لە باران ، تەنها تۆ هەبووی .

من ڕووباری (سیروان) نیم . ئێستا لە هەفتەیەکدا ،
تەنها
ڕۆژێك
چۆلەکەکان
دێنە سەر گۆڕی شکستەکانم ! .
دیوارەکان ، تووڕەن . هەورەکان ، بەشێکی ترن لە پێگە ناوازەکانی ئاو . دەزانم هەموو خەتای من بوو لە ناکاو بڕیاری سزادانی چاویلکە شکاوەکانمدا . خاك گیانی سپارد . مانگ و ئەستێرە ، لە جوانی ئاوێتەی یەکتری ، پیاڵەکان پڕ دەکەن لە پرسیار ، پیاڵە شکاوەکان نەبن : من ڕووباری (سیروان) نیم .

بەر لە مردن ، تەنها تۆ هەبووی ! .

وشە تەنیاکان ، بخەینە نێو گۆزەیەکی شکاوەوە .
خەیاڵم
دەبێ بە با .
چی لە دانەدانە کەوتنی گەڵاکانی پایزدا تێبینی دەکرێ ؟ . کە ویستم بڕۆم ، دەرگاکەم بە ڕووی خۆمدا داخست ، با ئەوانەی لە ژوورەوەن ، هەست بە سەرمای ناخی من نەکەن . تۆ یەکەمین و دوواهەمینی . شەختە بەر لە تووانەوە ، بیری دەکەوێتەوە مەرگ نزیکە . چی دەبێت ئەگەر لە ناکاو سەر بەرز بکەیتەوە و ببینیت کە ئاسمان پڕە لە ئەستێرە ؟ . ئەمڕۆ نە ماڵەوەم گسك داوە ، نە دەستم بردووە بۆ سێوە سوورەکانی پەنجەرەی وەستان بە ڕووی بیرەوەرییەکان . دەخوازم وێنەی دارگوێزێك بکێشم لەسەر قەدی دارقەزوانەکە . بە هەر حاڵ ، هەموو کەسێك لە کۆتایی تەمەنیدا ، بیری دەکەوێتەوە کە

زۆر شتی لەدەستداوە .
تۆ
بێسەرەتا و
بێکۆتای . وجودم سوورە و بەسەر ئەو شووشە شکاوانەدا دەنووزێتەوە
! .

سەگ بەر لە تۆپین ، بیری دەکەوێتەوە ، ئەو هەرگیز مەیموون نەبووە .

تا لە سەرابی ڕۆژە مەییوەکان غەرق نەبووین ، با هەست بکەین ئازارەکان بە هۆی دووری وشەکانە لەو ڕستانەی چوون بەرەو ئۆقیانووسی برین . تۆ بێ هەمیشە و بێ هەمووانی . کاتێکی زۆر تێپەڕیوە و هاوین لە دەرەوە و ناوەوەی ماڵەکەمان هەر هاوینە .

کەر بەر لە نەمان ، بیری دەکەوێتەوە ، ئەو هەرگیز (داروین) نەبووە .

من لەنیو ئەو خەڵکەدا ، ویستم خۆم بدۆزمەوە لە ساتی بیرکردنەوە لە ونکردنی شتە سەرەتاییەکان . دڵنیام من سەر بە ڕەگەزی ئەو پەشیمانییانەم کە زۆر دوور و بێسوودن . ئەو ڕۆژە دەردەکەوێ خۆشتبوێم ؟ . کێ هەیە وا بکا من سەرمام نەبێ لە بارێکدا دڵم پڕە لە شەختە ؟.

باران نم نم نابارێ .

کۆمۆنیزمی کرێکاری لە عێراق… وەرگێڕانی: کاوە عومەر

دەربڕینی ڕاو سەرنج لەسەر گفتوگۆی کۆڕەشی مودەڕیسی لە ئەنجومەنی مارکس – لەندەن
دەربارەی کۆمۆنیزمی کرێکاری لە عێراق
٢٢ی ئابی ٢٠٠٠

هاوڕێیان ویستم چەند خاڵێک لەسەر تەوەری کۆبوونەوەکە تاوتوێ بکەم

و دواتر بەچوون و هەڵوێستی خۆم لەسەر ئەو خاڵانەی لێرەدا خراونەتەڕوو ڕوون بکەمەوە. وەک یاساییەک ئەو پرسیارەی کە لەبەردەم ئەم کۆبوونەوەیەدایە ئەوەیە کە کۆمۆنیزمی کرێکاری لە عێراقدا چۆنە؟ گرێکانی چین؟ چۆن دەتوانێت پێشبکەوێت و پێگەی کۆمەڵایەتی چییە؟

لە کوردستانی عێراقدا دەبێت گرنگی بە چەند فاکتەرێک بدەین: ١.

لە ماوەی نۆ ساڵەی ڕابردوودا لە کوردستانی عێراق ڕووبەڕووی هەلومەرجێک بووینەوە کە لە شوێنەکانی دیکەی ناوچەکەدا بوونی نییە. واتە ئەو هەلومەرجانەی کە کۆمۆنیزم دەتوانێت بە ئاشکرا کار بکات. کۆمۆنیزم دەیتوانی و ئێستاش دەتوانێت ئۆفیسێکی هەبێت، دەتوانێت بە فۆرمی ڕۆژنامەکەی بداتە چاپخانە و گرێبەستێک واژۆ بکات، دەتوانێت تەلەفزیۆنێک دروست بکات، دەتوانێت ڕادیۆیەک دروست بکات، سەرکردەکانی دەتوانن لەناو شاردا پیاسە بکەن و خەڵک تەوقەی لەگەڵ بکەن و سڵاویان لێ بکەن. دەتوانن میوان بانگهێشت بکەن، دەتوانن بەشداری کۆبوونەوەی پرسە و سەرەخۆشی کەسێک بکەن، تەنانەت دەتوانن هێزێکی چەکدار پێکبهێنن و بە چەکداری ئامادەبن. ئەم مەرجانە هەشت ساڵە لە کوردستان لەبەردەستماندایە. ئەمە ئەو مەرجەیە کە کۆمۆنیستەکانی وڵاتانی هاوشێوە ئاواتیان بۆ دەخوازن، بەو مانایەی کە تۆ لە دۆخێکدا دەبیت کە تەنها لەبەر ئەوەی کۆمۆنیست بوون ڕووبەڕووی مەترسی زیندان و لەسێدارەدان نابیتەوە، بەڵکو ڕێگەت پێدەدرێت بە ئاشکرا و یاسایی کار بکەیت . ئەو پرسیارەی کە لەبەردەمماندایە ئەوەیە کە بۆچی بزووتنەوەکەمان دوای هەشت ساڵ چالاکی گشتی لە هەلومەرجی نیمچە دیموکراسیدا ناتوانێت بە ڕادەیەکی پێویست سوود لەم هەلومەرجانە وەربگرێت تا دەسەڵاتی سیاسی بەدەست بهێنێت یان ئەوەندە لە دەسەڵاتی سیاسی نزیک بێتەوە و بچێتە ناو ڕەوتی سەرەکییەوەو کۆمەڵگا بگۆڕێت ؟

ئەمە لە سەرەتاوە ئامانجی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق یان بزووتنەوەی کۆمۆنیزمی کرێکاری عێراق بووە کە لە ئێستادا لەناو سنوورەکانی کوردستاندا گفتوگۆی لەسەر دەکەین. لانی کەم ئەو باسانەی کە ئێمە پێشنیارمان کرد و نووسراوەکانی هاوڕێیانمان لەسەر ئەم پرسانەن. چ فاکتەرێک وامان لێدەکات، دوای هەشت یان نۆ ساڵ چالاکی بەرگەگرتنی بەرژوازی، کاتێک ئەوان دەسەڵاتی سەرکوتکردنی ئەمەیان نییە، هێشتا هێزێکی هەمان ڕەئالییەکانمان هەیە، و ڕەنگە لە ڕووی ڕێکخستنەوە بچووکتریش بێت، بە بەراورد بە ئەو ڕەهەندەکان کە لە سەرەتای کارەکانماندا هەمانبوو؟ ئەم

هەکارانە چین و هەکاری ئەمە چییە؟ بەڕای من ئەمە سەرەتای باسەکەیە. چونکە لەسەرەدایە بۆ یەکەمجار ڕووبەڕووی دیاردەیەک دەبینەوە بە ناوی کۆمەڵگە و چالاکی سیاسی لە کۆمەڵگادا. چالاکی سیاسی دژی ڕژێمە دیکتاتۆرە خنکێنەرەکان کارێکی ئاسانە.

چالاکی سەربازی دژی سوپا ستەمکارەکان لەڕادەبەدەر ئاسانە. بەڵام چالاکی سیاسی لە دۆخێکدا کە تۆ کەسانێکت دەوێت کە ئامادەبن گوێت لێبگرن و لە هەژارەکانی چینی بۆرژوازی بیانبەن و لەگەڵ خۆتان بیانهێنن، ئەرکێکی لەڕادەبەدەر قورسە بۆ بزووتنەوەکەمان. بۆ بزووتنەوەکەمان بەم جۆرەیە. زۆرێک ئامادەکاریی بزووتنەوەی چەکداری و ژێرزەمینی و ڕزگاریکەریان کردووە، چونکە هاوکێشەی سادەی هەیە. مرۆڤەکان بۆ گیان هاتوون، ناڕازین، تۆ چەک دابەش دەکەیت، ڕێکخراوی نهێنی دروست دەکەیت و خەڵک دەچێتە پاڵیان، شەڕ دەکەن، و بە چەکداری دژی یەکتر دەوەستنەوە، کوشتن، کوشتن… چەک و ناوچەکە دیاری دەکات و هتد. کاتێک بڕیارە لەسەر ئاستی کۆمەڵگا و لە چوارچێوەیەکی کۆمەڵایەتیدا بڕۆین، دەمانەوێت دەسەڵات لە بۆرژوازی ناو کۆمەڵگا وەربگرین، نەک لە دۆخێکی نائاسایی داگیرکاری سەربازی، خەباتی دژە داگیرکەر(ئیستیعمار)، خەبات دژی حکومەتە خنکێنەرەکان کە هەمووان لێی ناڕازین ، لە دۆخێکی کۆمەڵایەتیدا کە بۆرژوازی قسە دەکات، لایەنگرانی هەیە، ئەمەی کۆمۆنیستەکانیش دەمانەوێت ئۆفیسێک بکەینەوە و چالاک بین، وەک بەریتانیا، وەک کوردستان، وەک سلێمانی. لەم هەلومەرجانەدا چی وا دەکات بزووتنەوەکەمان نەتوانێت بگاتە ئامانجەکانی؟ ٨ یان ٩ ساڵە زۆرە لە تەرازووی دونیای ئەمڕۆدا، لە ساڵی ١٩١٧ تا چوار ساڵ دوای مردنی لینین دەگرێتەوە! تەواوی جەنگی جیهانی دووەم شەش ساڵی خایاند. شۆڕشی ساڵی ١٩٧٩ لە ئێران دوو بۆ دوو ساڵ و نیوی خایاند، شۆڕشی پورتوگال نزیکەی دوو ساڵی خایاند. کۆمۆنەی پاریس چەندی خایاند؟ ئێمە ٩ ساڵمان هەبوو لە کۆمەڵگایەکدا لەگەڵ خەڵکدا کار بکەین بۆ ئەوەی جەمسەرگیری لە بەرژەوەندی کۆمۆنیستەکاندا بگۆڕدرێت، کرێکاران دەسەڵات بگرنە دەست، ئازادی دامەزراوەیی جێگیر بێت. بۆ ناتوانین؟ لێرەدا چیتر پرسیارێک نییە کە بۆ ئەمەت بە کەسێک نەگوت یان هەڵەکە چی بوو و ئێمە چیمان کرد… پێویستە بگەڕێینەوە و بزانین چی لە کۆمەڵگادا هەیە کە نایبینین یان تەنانەت ئەگەر ئەمەش… دەبینیت، ناتوانین لاببەین؟ لەوانەیە مرۆڤ بێت بەختت لەدەست داوە. نە ساڵت هەبوو، کەس ڕێگری لە نەکردیت، تەنانەت پارەیان لە حکومەت پێدایت، وتیان ئەگەر بتەوێت کرێی خانووەکەت و بەشێک لە باجی کوردستانی عێراقت بۆ دەدەین. وەرن لەگەڵ سەرۆکی حکومەت دابنیشن و کۆبوونەوەیەک بکەن و پرسەکانتان

بگەڕێنەوە. ئەنتەنەی ڕادیۆکەت دابنێ و بیناکە لە بەردەستدایە. تەنانەت ئەمەیان لەگەڵ ئێمە کرد و ناتوانین بەرەو پێشەوە بچین. بۆچی؟ ئەگەر حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق لە دۆخێکی خنکێنەردا بووایە، ئەگەر لە ژێر پەڕاوی سەدام حسێندا کاری بکردایە، ئێستا گەشەیەکی زۆری نیشان دەدا. هەمووان کۆیان کردبووەوە. لە دۆخێکی نهێنیدا لە توندترین بارودۆخدا شەڕی خۆی دەکرد. هەرچەندە لە ڕابردوودا هەمان کاری دەکرد. حەلقەکانی کۆمۆنیزمی کرێکاری بە شێوەیەک گەشەیان کرد و سەریان هەڵدا کە کەس چاوەڕێی نەدەکرد. بەڵام کاتێک بە ئەم کۆمەڵگایەیان گوت، وەرە چالاکییەکانت ئەنجام بدە، دەبینیت لە شوێنی خۆیدا دەکەوێت.

پێم وایە لێرەدا دەبێ بگەڕێینەوە بۆ باسەکە، من لە بەشی یەکەمی باسەکەی کۆڕەشدا ئامادە نەبووم، باسی ڕابەرایەتی، باسی دەستنیشانکردنی میکانیزمە کۆمەڵایەتییەکان، لە باسی حیزب و کۆمەڵگا نەبووم. بەڕای من هیچ شوێنێک بەقەد کوردستانی عێراق پێویستیمان بە تێگەیشتن لە باسی حیزب و کۆمەڵگا نیشان نادات. کاتێک بڕیارە ئاڕاستەی جەماوەری خەڵک بکەیت و بە ئاستێکی بەرفراوان کار بکەیت و دەست بخەیتە سەر پرسە سەرەکییەکانی کۆمەڵگا، کۆمەڵگەجەمسەری (قطبي) بکەیتەوە، وەک سەرکردەی کۆمەڵایەتی دەربکەویت نەک سەرکردەی ڕێکخراوەیی. ئەو مەرجانەی کە دەتوانیت پەیوەندی بە خەڵکەوە بکەیت. ئەمڕۆ هەموو ئایندەی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق و بزووتنەوەی کۆمۆنیستی کرێکاری لە عێراق بەستراوەتەوە بەو ڕاستییەوە کە دیسانەوە سەیری باسی حیزب و کۆمەڵگا دەکەین لە پەیوەندی لەگەڵ کۆمۆنیستەکان و تێدەگەین کە کێشەکە چییە. حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئێران لە پێگەی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراقدا نییە. ئێمە حزبێکی ئۆپۆزسیۆنین، حزبێکی ئۆپۆزسیۆنین، بە مانایەکی نهێنی و نایاسایی. بەڵام لەم دوو ساڵەی دواییدا کە سەرنجی کۆمەڵگا زیاتر بووە، هەموو ژیانی ئەم حیزبە گۆڕاوە. ئەو میکانیزمانەی کە حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئێران، یان ئێمە، لە بیست ساڵی ڕابردوودا، لە هەر ڕێکخراوێکدا کە کارمان لەگەڵ دەکرد کە ئاشنای بووین، وەک چالاکی نهێنی، خشتەی ڕەمزی نهێنی، ڕێکخستنی دەستەی بچووک کە گوایە ڕۆژنامەکەیان پێ دەگەیەنە تاران و هتد ژێرەوژوور بوون ئێستا دەبێت وەڵامی ئەو سەرکردانەی حکومەت بدەینەوە لە تاران کە لە پشتمانەوە درۆ دەکەن و لە کەناڵی تەلەفزیۆنی تاران پروپاگەندەمان لە دژ بڵاودەکەنەوە، دەبینین بەڵێ ڕاست دەکەن، ڕابەرمان کەمە، یان نیمانە. حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری بە قۆناغی خنکاندنی گشتی کادر و سەرکردەیەکی

هەیە، بەڵام لەپێ تەدەگەین کە ئەمە سەرکردەیەکمان نییە کە لەگەڵ ڕەزا پەهلەوی و خاتەمی و لەگەڵ پاشایەتییەکان و دوو خوردادی شەڕ بکەین. ئەمە پێویستمان بە پێنجا کەسی تر بوو بۆ ئەوەی بتوانین قەڵای خۆمان بگرین، چ جای بەرەو پێشەوە بچین. ئەو دۆخە کۆمەڵایەتییەی کە کۆمۆنیزمی کرێکاری عێراقی لە کوردستاندا کاری تێداکردووە، لەڕادەبەدەر تایبەتە.

یەکەم: لایەنی ئاشکرای هەڵسووڕان، بەڵام ئەم ئاشکراییە لە حومەتێکی دیموکراسیدا نییە، بەڵکو لە دۆخێکدا کە خێڵێک و باندێکی چەکدار دەستیان بەسەر حکومەتدا گرتووە. دۆخێکی هاوشێوەی ئەفغانستان، هاوشێوەی سۆماڵە. بێگومان لە کوردستانی عێراقدا کۆمەڵگە بە بەراورد لەگەڵ ئەفغانستان و سۆماڵ لایەنی کۆمەڵایەتی زیاتری هەیە، بەڵام لە رووی جۆری ئەو پەیوەندییەی کە دەسەڵاتی سیاسی لەگەڵ خێڵەکدا هەیەتی، لە جۆری ئەفغانستان و سۆماڵە. هەندێک کەسی چەکدار هەیە و لەوە دەسەڵاتیان گرتووە، نە من و نە ئێوە دەنگمان پێنەداون، ئەوان بەشداریيان لە هەڵبژاردندا نەکردووە، هەروەها لەسەر شانی میدیاکان نەهاتوون. دەسەڵاتی سیاسیان بەزەبری لولەی چەک بنیات نراوە و دەکرێت لە چوارچێوەی بەخشندەیی ئەواندا قسە بکرێت. لەوانەیە چەکەکە لەم وشانەوە بخەنە ئەووشانەوە. چوار ساڵ لەمەوبەر ڕۆژێک هەستمان بەوە کرد و بینیمان حکومەتی سلێمانی ئیتر بوونی نەماوە. حکومەتی هەولێر هات و حکومەتی سلێمانی وێران کرد، حکومەتی سلێمانیش هەڵهاتووە بۆ شاخ. دوای ئەم ڕووداوە دوو سێ حکومەت کێنوبەینیان کرد و مامەڵەیان کرد و حکومەتی سلێمانی جارێکی تر هاتەوە و لانی کەم سلێمانی گرت چونکە بڕیار نەبوو یەک لایەنە بێت. دیسان هەولێریان دایە ئەو لا و سلێمانیشیان بەم لا…

ئەمە حکومەت نییە. ئەمە دەسەڵاتێکی سەربازییە، بەڵام دەسەڵاتی سەرکوتکردنی کۆمەڵگای نییە. وەک ڕژێمی خومەینی یان حکومەتی ئێستای ئێران یان تەنانەت حکومەتی میسر نییە کە دەسەڵاتی سەرکوتکردنی هەیە. ئەوە هەمان ئازادی چالاکی سیاسیتان نییە کە لە سلێمانی هەیانە وەک کۆمەنیستێکی کرێکاری لە قاهیرە. یەکسەر گوێت دەگرن و دەتخەنە زیندانەوە و جەستەت چەور دەکەن و دەتکوژن. تۆ لە مۆسکۆ هەمان هێزی ریکلامت نییە. چونکە مافیا دێن و دەتکوژن. بەڵام لە سلێمانی سەرەڕای ئەوەی کە دەسەڵاتێکی سەربازییە، سەرەڕای ئەوەی کە بزووتنەوەیەکی عەشیرەت-سەربازی دەستی بەسەر حکومەتدا گرتووە و لەپرسینەوە لە کەس نییە، هێشتا دەبێت بەرگەتان بگرێت.

خاڵی دووەم ئەوەیە کە کوردستانی عێراق لە کۆمەڵگەبوون کەوتووەتە

خوارەوە. سەیرکە ئەمە کۆمەڵگایەک نییە کە بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتی تیایدا ڕووبدات، کرێ و ململانێ لەسەر کرێ هەیە، گەشەی ئابووری هەیە، بودجەیەک هەیە کە دەبێت حکومەت پەسەندی بکات، مرۆڤ دەتوانێت مشتومڕ لەسەر دابەشکردنی سامان لە کۆمەڵگادا بکات، یان مشتومڕ بکات لەسەر داهاتووی کولتووری و ئایدیۆلۆژیای کۆمەڵگا بەردەوامە، یان ئەوە کە پەروەردە چی بەسەر ذێت و مافەکانی ژنان چی بەسەر دێت.

هەرئەوکاتەی کە شەڕی ئەمریکا و عێراق دەستی پێکرد، هەمان ئەو کەسانەش کە ئێمە لە کۆمەڵەدا بەرپرسیارێتیان هەیە و ئەوکاتە دەیانگوت "بەڵێ بەڵێ!" زۆر باشە، حکومەتی کوردی سەرهەڵدەدات، لەو کاتەدا ئەو ئارگیومێنتەمان لە دژی ئەم بەچوونە کرد، ئەوە بوو کە ئەوان کەمپێکی پەنابەران دروست دەکەن و کلیلی ئەو دەبەخشن بە جەلال تاڵەبانی و مەسعود بارزانی، نەك کۆمەڵگەیەك کە بەرهەمهێنانی تێدا بێت. لەم ئۆردوگای ئاوارەدا، ئەوانیش ئەو خۆراکە وەردەگرن و لەبەر ئەوەی ئەو خۆراکەی لایە و دابەشی دەکات، چ هێزێکی بەهێز دەتوانێت کرێکار لە ژێر کاریگەری ئەوان ڕابکێشێتە دەرەوە؟ خەڵک دەڵێن بژێوی من بەندە بەوانەوە کە ئەوان و بەرپرسانی ئەم کەمپی پەنابەرانە لەگەڵ ئەمریکانەوانیان باشە. چۆن دەتوانین له شاری سلێمانی دەسەڵات بگرینه دەست له کاتێکدا له هەمان ساتدا ئیتر پەتاته بوونی نییه و نان دروست ناکرێت؟ حکومەتی ئەمریکا و نەتەوە یەکگرتووەکان جەلال تاڵەبانیان هەیە کە یارمەتی دەڕێژێت. ئەگەر من و تۆ بێینە سەر کار ئەم پارەیە دەبڕدرێت. خەڵک ئەمە دەزانن ئەگەر نەیەڵێن بەڵام دەیزانن. بۆ گرنگیمان پێ نادەن؟ چونکە ئەوان ئەم پرسە دەزانن. سەرنج بدەن چی؟ ئەگەر من کوردێکی دانیشتووی سلێمانی بومایە بەهەموو توانام هەوڵم ئەدا کە جەلال تاڵەبانی نەڕوخێنرێت. چونکە نەمدەزانی پارچە نانی داهاتووی ئەم وڵاتە لە کوێوە دێت؟ ئەگەر جەلال تاڵەبانی پەیوەندی خراپی لەگەڵ ئەمریکا هەبێت چی بکەم؟ منداڵم هەیە، خێزانێکم هەیە. ئەمە دەژین و دەڵێن خودا ڕەحم بەباوکی ئەوانە بکات، کە دواجار ئاسایشی شەقامەکانیان پاراستووە و دەتوانن بچن لە جێگەیەک خواردن وەربگرن و بخۆن. هیچ ئابورییەک لە کوردستانی عێراقدا نییە بڵێت ئێمە دەچین دەست بەسەر ئامرازەکانی بەرهەمهێناندا دەگرین. کام ئامرازی بەرهەمهێنان؟ لە سەدا هەشتای ژیانی ئەو کۆمەڵگایە پەیوەستە بەو بارودۆخە نێودەوڵەتییەوە کە دەسەڵاتی کورد تێیدا زاڵە. کەس لە ئەمریکا نەیگوتووە ئەگەر خوسرەو سایە، ناسیک ئەحمەد یان تاهر حەسەن بێنە سەر کار، ئەم یارمەتییانە بەردەوام دەبن. ئەمە خۆمان دەزانین،

ئەوانیش دەزانن ئەگەر بەینە سەر کار و مانگرتن و دەستبەسەرداگرتنی دەسەڵات، سبەینێ کۆمەڵگا بەهۆی برسێتی و نەبوونیەوە لەپێ دەکەوێت. ئەوەی کە ئێمە لە کوردستان ڕووبەڕووی یەک کۆمەڵگا نین، فاکتەری ڕاستەقینەیە. ئێمە ڕووبەڕووی دۆخێکی بەبڕیار دەبینەوە. مرۆڤەکان ناسنامەی کۆمەڵایەتییان نییە، ناسنامەی یاساییان نییە. واتە هیچ پاسپۆرتێک نییە بە ناوی پاسپۆرتی کوردستانی عێراق. تێبینیتان کردووە لە سلێمانی فڕۆکەخانە نییە؟ لە فەلەستین یەکێک لە ناکۆکییە سەرەکییەکانی نێوان فەلەستین و ئیسرائیل فڕۆکەخانەی فەلەستینە. فەلەستینییەکان دەڵێن لێرە فڕۆکەخانە دروست بکەن تا بتوانم بچمە دەرەوە و بەمەوە بێ ئەوەی کە پێوستم بە ئیسرائیل بێت و هاوردە و هەناردە بکەم، بێ ئەوەی بتوانم ببمە وڵات و ئیسرائیلیش دەڵێت نەخێر! فڕۆکەخانە بەشێک نییە لە دانوستانەکان.

ئەگەر لەماوەی ئەم هەشت ساڵەدا کوردستانی عێراق وڵاتێک بووایە، ئێستا دوو فڕۆکەخانەی دەبوو، گەشتی ئاسمانی دەکرا بۆ ئیستەنبوڵ و ئەنقەرە بچێت و بگەڕێتەوە. لەم وڵاتەدا ئەگەری ئەوە هەیە کە لە ڕێڕەوی تورکەوە بۆری غازیان بۆ هاتبێت و لە قەزەرەوە هاتبێتن و کڕیبێتیان. کوردستانی عێراق وڵات نییە. ناتوانی لەگەڵ کەسێک ڕێکبکەویت بۆ داخستنی بۆری غاز. ناتوانرێت فڕۆکەخانە بۆ کەسێک دروست بکرێت، چونکە هیچ کۆمپانیایەکی فڕۆکەوانی لە جیهاندا گەشت ناکات بۆ شوێنێک کە دۆخێکی نادیار و ناڕوونی هەبێت. ئەڵێت من بۆینگ بهێنم بۆ ئەو شاخ و گردانەی کە نازانرێت خاوەنی کێیە؟ بۆ چی؟ کە ئەم ئاسمانەی پێبەخشیوین، کە بتوانین لەوێ سەفەر بکەین. کاتێك شوناسێکی حکومیی نییە، کاتێك نیشتمان نییە، کاتێك وەك دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی دانپێدانەنراوە، کاتێك جوگرافیای سیاسی و یاسایی خۆی نەزانراوە. کاتێک تۆ وەک کوردێکی دانیشتووی عێراق، وەک کەسێکی خەڵکی سلێمانی، نازانیت چۆن بۆ خەڵک بڕۆی خەڵکی کوەیت، وە ئەو وڵاتەی کە تێیدا دەژیت ئاڵای لە نەتەوە یەکگرتووەکان نییە و تۆ کەس نیت، ئەوە وایە نەک وڵاتێک لەوە. ئەو یاسایانەی کە مارکس سەبارەت بە پەرەسەندنی کۆمەڵایەتی دەیگوت، وەک چۆن لە لەندەن کاریان پێدەکرێت، چیتر بۆ کوردستانی عێراق ناگرێتەوە. ئێستا بە بڕوای من ئەفغانستان بۆ نموونە پرسی خەباتی چینایەتی ناوروژێنێت. بێگومان ئەفغانستان زۆر جیاوازە لە کوردستان و زۆر وێرانە. چینەکان لە کوردستان تا ئێستاش سیمای پێش ئەم قۆناغە خۆیان پاراستووە. بەڵام نازانم ئابوری ئەمڕۆی کوردستانی عێراق چۆنە وابەستەی ئەو ڕاستییەیە کە فیشەکەی دەنگی

کارگە و بەرهەمهێنان و کڕین و فرۆشتن ئەنجام دەدرێت و ئەم ئابورییە چەندە دەرزی یارمەتی داراییە کە دەبێ لەلایەنە جیهانی ڕۆژئاواوە یارمەتی بدرێت؟

چەند کیلۆمەترێک لە دەرەوەی سلێمانی، دیار نییە دەستی کێ کۆنترۆڵی دۆخەکە بکات. خاوەنی سەرەکی ئەو وڵاتە لە بەغدایە ئەو خۆی لەژێر سزای ئابوریدایە، بەڵام هەر ڕۆژێک لەوانەیە بگەڕێتەوە و جارێکی دیکە کوردستانی عێراق بگرێتەوە. هیچ یاسایەکی نێودەوڵەتی بەرگری لە حکومەتی جەلال تاڵەبانی ناکات لە سلێمانی. واتە ئەگەر سەدام حسێن بێت و حکومەتی جەلال تاڵەبانی لەناوببات، ڕۆژئاوا بەهۆی سەدام حسێنەوە توڕە دەبێت، بەڵام کەس ناڵێت حکومەتی یاسایی جەلال تاڵەبانی لە سلێمانی خاپوور کراوە. حکومەتی عێراق دەتوانێت بە شێوەیەکی یاسایی وەریبگرێت چونکە هێشتا وڵاتەکەیەتی. ئەگەر سەدام حوسێن تەسلیمی ئەو مەرجانە بێت کە نەتەوە یەکگرتووەکان دەیەوێت سبەینێ کوردستانی عێراقی پێدەدەن و دەڵێن وڵاتی ئەوەیە. ئەگەر سبەی تاریق عەزیز کودەتا بکات و بێتە سەر کار لە بەغدا و ڕایبگەیەنێت کە سەدام حسێن لە زیندانە و ئامادەیە ڕادەستی بکات و بڵێت لە هەر شوێنێک سربەکان بکوژن ئەویش بکوژن یەکسەر پەیوەندییەکانی عێراق لەگەڵ ڕۆژئاوا ئاسایی دەبێتەوە و… سوپای عێراق دەچێتە ناو سلێمانی و هیچ یاسایەک نییە، هیچ هاوپەیمانییەکی نێودەوڵەتی نییە، هیچ ڕێککەوتنێکی سنتۆ یان ناتۆ نییە کە کوردستان ئەندام بێت لەی و ڕێگری لە حکومەتی عێراق دەکات. لەم دۆخەدا دەمانەوێت چی بە خەڵک بڵێین؟

ستراتیژیستی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق، ستراتیژی کۆمۆنیزمی کرێکاری لە عێراق دەبێت وەڵامی ئەم پرسیارانە بداتەوە. لە دۆخێکدا کە کوردستان لە کۆمەڵگا بوون، لە ئابوورییەکی دووبارە بەرهەم هێنراو دوور خراوەتەوە و وەک ئۆردوگای پەنابەران دەربکەوێت، لە دۆخێکدا کە چینە کۆمەڵایەتییەکان لە پەیوەندییەکی یەکتردا نین لەگەڵ یەکتردا، کە بنەمای کۆمەڵگەیەکە ، بەڵام هەردووکیان چاوەڕێی گۆڕانی دۆخەکە دەکەن. وەک حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری و بزوتنەوەی کۆمۆنیزمی کرێکاری دەبێ بە چ پەیامێکەوە بچینە ئەوێ بۆ ئەوەی خەڵک لە دەوری ئێمە کۆببنەوە و چ ئاسۆیەک بخەمە بەردەم خەڵک؟ ئەمە پرسیارێکی جدییە.

ئێمە باس لە فراوان نەبونی هێزەکانمان دەکەین، بەڵام لە واقیعدا، چەندە دەکرێت لە وڵاتێکدا کە هەمووان لە دۆخێکی نائەمنیدا ژیان بەسەر دەبەن و هەمووان بیر لە بژێوی داهاتووی خۆیان دەکەنەوە، لە

کۆمەڵگایەکی وادا، کە ڕیسکی ئەوە دەکات ببێتە سیاسەتمەدار و دواتر بێت لە تەنیشت ڕادیکاڵ ترین بەشی کۆمەڵگادا بوەستێت؟ تەنانەت ئەگەر کەسێکی وا لە دڵی خۆیدا بێت ئەمانە باشترین وشەکانن؟ کە، چ جۆرە کەسێک، کە بە ڕاستی پێویستی بە دابینکردنی بژێوی نانی سبەینەی بنەماڵەکەی هەیە، دێتە ناو حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراقەوە و ببێتە ئەندامی ئەو حیزبە؟ ئەمە لایەنێکی گرنگی ئەو پرسەیە. ئایندەی کوردستان چۆن دەبێت؟ ئایا دواجار بەرەو سەربەخۆیی دەڕوات یان بەشێک دەبێت لە عێراق؟ تورکیا چی دەڵێت؟ ئەمانە ئەو پرسیارانەن کە بەسەر سەری ستراتیجیتی کۆمۆنیزمی کرێکاری لە عێراقدا دەسوڕێنەوە و ئەویش دەبێت وەڵامیان بداتەوە. بۆ بڕوای من هەموو ئەم پرسیارانە وەڵامیان هەیە و دەتوانین وەڵامی هەموو ئەو پرسیارانە بدەینەوە و جێبەجێیان بکەین و بەرەو پێشەوە بچین و تەنانەت تایبەتمەندی ئەو مەرجانەش بە بەرژەوەندی خۆمان بەکاربهێنین. یەکێک لە تایبەتمەندییەکانی ئەم مەرجانە ئەوەیە کە جەلال تاڵەبانی ناتوانێت بڵێت من وەک نوێنەری خەڵکی کوردستان قسە دەکەم. وەک یەک کەس (یەکێتی نیشتمانی) قسە دەکات. جگە لە کۆمەلە کەس بە حکومەتی کوردی ناویان نابات. جگە لە کومەلە کەس بەم هێزە کوردیانە ناڵێت سەرۆکی شارەوانی سلێمانی! کۆمەڵە بە سەرۆکی شارەوانی سلێمانی ناویان دەبات و باقی خەڵکیش بە هەر بەهێزی یەکێتی ناویان دەبەن! یەکێتی ڕێکخراوەکە و تا کۆتایی وەک ڕێکخراوێک دەمێنێتەوە.

ئەگەر کوردستانی عێراق وڵاتێک بووایە، ئەگەر سەربەخۆ بووایە، ئەگەر هەڵبژاردنیان ئەنجامدابا، کە پێم وایە کەسێک دەنگی دەدا، ئەگەر لە ماوەی شەش مانگدا هەڵبژاردنێکی ئازادیان لە سلێمانی لە وڵاتی سەربەخۆی کوردستانی عێراق ئەنجامدابا، کەسێک دەنگی دەدا وەک یەڵتسین لە ڕووسیا کردی، ئەو بەو ئارگیومێنتە دەنگ دەدات کە من دەروازەی ئەوەم بۆ ڕۆژئاوا، بۆ یارمەتییەکانی ڕۆژئاوا و یارمەتی تەکنیکی و ئابووری. وە ئەگەر کۆمۆنیستەکان بێنە سەر کار، ڕۆژئاوا بایکۆتت دەکات. لە ئەنجامدا تۆ وەک کۆمۆنیستێک دەنگ ناهێنیت. لە ئەنجامدا میدیا لە دەستی ئەودایە، پارەکە لە دەستی ئەودایە و بەو پێیەی هەڵبژاردنی لەو جۆرە نییە و کوردستانی عێراق نیشتمان نییە، یەکێتیش هەریەکێتییە و ئەمەش هێزمان پێدەبەخشێت.

ئێمە دەتوانین ڕێکخراوێک لە مەیدان دوور بخەینەوە، دەتوانین فشار بخەینە سەر ڕێکخراوێک، ڕێکخراوێک کە حکومەت هیچ جێگەیەکی تێیدا نییە، حکومەتێک کە بڵێت من شەرعییەتی خۆمم لە هەڵبژاردنەکانی حەوت

ساڵ پێش ئێستا بەدەست هێناوە و بیست ملیۆن کەس دەنگیان پێداوم، شتێکی لەم شێوەیە نییە. دەکرێ بڵێین خۆت هاتونەتە سەر دەسەڵات و ئێستاش دەبێت بچنە دەرەوە. لەم دە ساڵەدا ساتگەلێکی گرنگ هەبوون کە دەمانتوانی جێپەنجەی خۆمان دابنێین.
یەکێکیان سەرەتای ئەم کەیسە. کاتێک شەڕی ئەمریکا و عێراق دەستی پێکرد. باشە لەو کاتەدا ئێمە ڕێکخراو نەبووین و هەر پلانێکمان هەبوایە نەماندەتوانی لەمە باشتر کار بکەین. بەڵام کاتێک مەسعود بارزانی سلێمانی گرت و هەموو هێزەکان شارەکەیان چۆڵ کرد، حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری شارەکەی بەجێنەهێشت و ئەمە هەڵە بوو. بەڕای من دەبوایە حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق لە هەمان کاتدا ڕووخسارێکی سەربازی بگرێتە بەر و لەگەڵ جەلال تاڵەبانی و کەسانی تردا شارەکە بەجێ بهێڵن و بچنە سەر شاخ. سی کەسی پڕچەک دەکرد و لە سەر شاخەکەدایدن□نان. لەکاتی گەڕانەوە لە ڕیزی ڕزگارکەرانی سلێمانی دەبوون. وێنەی کۆمەڵایەتی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق لەو قۆناغەدا دەتوانرا بگۆڕێت. وە ئێمە ئەوەمان نەکرد.

کورش باسی لەوە کرد کە بۆچی ئێمە لە چوارچێوەی بۆچوونە نەریتییەکاندان. چەندین سات هەبووە.لەوانە گەمارۆ ئابوورییەکانی سەر کۆمەڵگەی عێراق لەلایەن رۆژئاواوە و دۆخی یەکلایی نەکراوی کۆمەڵگەی کوردستان بۆ خودی خەڵک. پێم وایە حیزبێک تێنەگات دەبێ چی بکات بۆ ئەوەی ئێستا گەشە بکات و تا چەند دەتوانێت گەشە بکات، ناگاتە هیچ شوێنێک. حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق دەبێ ئێستا بزانێت ئەگەر بی□و□□ت کاری سەربازی بکات، ئێستا ئەم کارە سەربازییە دەتوانێت چ ڕەهەندێکی هەبێت و دواتر دەبێت چ ڕەهەندێکی هەبێت؟ پێویستە بزانێت ئەگەر دەی□و□□ت □□کخستنی گشتی بکات، دەبێت چ جۆرە ڕێکخراوێکی گشتی بێت؟ پێم وایە دەتوانرێت وەڵامی ئەم پرسیارانە بدرێتەوە. ئاڵۆز نین.

دروشمی سەربەخۆیی کوردستانی عێراق ڕوونە، تا هێزێکی باوە□ پێکراو ڕانەگەیەنێت، کەس پەیڕەوی ئەم دروشمە ناکات. تا کەسێکی دەسەڵاتدار نەڵێت پێویستە کوردستانی عێراق سەربەخۆ بێت، کەس بەدوایدا نایەت. خەڵک تەنها بە قسەی ئێمە لە بارەگاکانمانەوە ئەم کارە ناکەن. لە ئەنجامدا دەبوو زۆر لەمەوبەر بەرەیەکی لایەنگری ڕیفراندۆمتان پێکهێنابا، چونکە ڕیفراندۆم بابەتی شەخسی و ڕێکخراوەیی من و بزووتنەوەی من نییە. دەبوایە بە سادەترین و ئابووریترین و خەڵک دۆستترین شێوە بابەتی تایبەت بە ریفراندۆمتان تاوتوێ بکردایە. لە ڕێگەی زۆرێک لە وتاردەرانەوە کە بڵێن بەڕیز

تاڵەبانی سەیری ئەندەنوسیا بکە، تا ئەندەنوسیا کەمێک ئاڵۆز بوو، تیمۆری ڕۆژهەڵات سەربەخۆیی خۆی بەدەستهێنا. لەم بارودۆخەی ئێستای کوردستانی عێراقدا، ئەگەر کەسێک باسی سەربەخۆیی نەکات، بەڕای من هەرگیز ناتوانێت جارێکی تر بیوروژێنێتەوە. ئێستایە کە کەس ناهێڵێت حکومەتی ناوەندی بجوڵێت. ئەگەر ڕۆژێک حکومەتی بەعس بکەوێت و هەڵبژاردن بکرێت، لەنێو ئەو هەڵبژاردنانەی کە لەم وڵاتانە ئەنجامدەدرێن و حکومەتێکی وەک حوسنی موبارەک بێتە سەر دەسەڵات لە بەغدا، کە ئامادەیە پارچەیەک خاکی عێراقی لێ جیابکاتەوە؟ بەڕای من لەم جۆرە بارودۆخانەدا کەس ناتوانێت باسی سەربەخۆیی کوردستانی عێراق بکات.

ئێستا دەتوانیت ئەم کارە بکەیت. ئەمڕۆ دەکرێت بچین بڵێین ئێمە سەربەخۆیە و دەکرێت نیشان بدرێت کە ئەم پرسە ڕێگا چارەی هەیە. ئەگەر کەسێک ئەمە بکات پێویستی بە بزووتنەوەی ڕیفراندۆم هەیە و ئەرکی کوردستان ڕوون بکاتەوە. بە بزووتنەوەیەک کە سەرەکی لە نیویۆرک و سەرەکیشی لە سلێمانی و هەولێر بێت. بزووتنەوەیەک کە خۆی لە پێوەرەکانی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری و بزوتنەوەی کۆمۆنیزمی کرێکاریدا سنووردار ناکات و بیروڕای خۆی دەڵێت. ئەوە دەتوانێت هەمووان ڕازی بکات و مایکرۆفۆنی پێبدات. لە بزووتنەوەیەکی ئاوادا و بەو پشتیوانییە دەتوانی زۆر شت بڵێیت. بە بڕوای من حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق و بزووتنەوەی کۆمۆنیزمی کرێکاری لە عێراقدا لەم ماوەیەدا وەک بزووتنەوەیەکی پەرە پێدەر مانەوە. تەنانەت نەبووە بە ڕێکخەر، واتە نەبووە نوێنەری ناڕەزایەتی جەماوەریان بۆ باشکردنی بژێوی و داخوازییە ئابوورییەکانی جەماوەری بێبەش کە پشکێکی گەورەیان لەم کۆمەڵگایەدا نییە نەکردوە. هەندێک جار بوو بە نوێنەری ژنان، ئەمەش دیاردەیەکی سەرنجڕاکێشە و دەبێ لەو جۆرە کارانە زیاتر هەبن. بەڵام هەر بە بزووتنەوەیەکی بانگەشەکار و هاندەر مایەوە، لەکاتێکدا ئەبوو بووبێت بزووتنەوەیەکی سیاسی، لە پێشی ناڕەزایی سیاسی و مافی مەدەنی و بارودۆخی ژیانی خەڵک و لە هەمووی زیاتریش بە بڕوای من دیاریکردنی بەرپرسیارێتی یاسایی کوردستانەوە بوەستایە.

“کوردستان چییە”؟ بەڕای من ئەوە زیاترە لە خاڵێکی بانگەشەیی(تەرویجی) لە بەرنامەکەماندا کە ئەمەش دەمانەوێت کوردستان سەربەخۆ بێت. بەڕای من دەبوو بڵێین ئێمە دەمانەوێت کوردستان سەربەخۆ بێت، هەرکەسێک پرسیاری کردبا ئەرکی کوردستان

چییە، وەڵاممان دەدایەوە ئەگەر دەتەوێت لەگەڵ حکومەتی عێراق بیت،
بڕۆ پێشەوە و دانوستان بکە و چارەنوسی خەڵکەکە ڕونبکەرەوە.
ناتوانێ چونکە کۆمەڵگا سەرگەردانە، مەحاڵە دەسەڵاتی سەرۆک خێڵێک
بۆ ماوەی دە ساڵ قبوڵ بکرێت. سەبارەت بەو ڕاستییەی کە دەبێ
چارەنوسی کوردستان ڕوون بکرێتەوە، دەتوانین زۆرترین گوشار بخەینە
سەر "یەکیەتی" و "پارتی". ئەگەر وڵاتە هەڵبژاردن کەی ئەنجام
ئەدرێت؟ ئەگەر وڵاتە کێ دانی پێدا ناوە، ئەگەر وڵات بێت، کوا
دامودەزگاکانی؟ئەگەر وڵاتێک بێت سەرۆکەکەی چۆن دیاری دەکرێت؟
ئەگەر وڵاتێک بێت دەستوورەکەی چییە؟ هێشتا دەکرێت ئەم کارە بکرێت
و پێویستمان بە چەک نییە. دەکرێت خەڵک بهێنینە سەر مەیدان و
پێیان بڵێین تەکلیفی کوردستان ڕوون بکەنەوە. من دەگەڕێمەوە سەر
کەموکوڕییە سەرەکییەکانمان کە کۆڕەشیش ئاماژەی پێدا و بە ڕواڵەت
چەند پرسیارێکی وروژاند. گفتوگۆی ڕابەرایەتی! ئەوەی کە ئێمە
ڕابەرایەتیمان نییە مانای ئەوە نییە کە کەسێکمان نییە بتوانێت
بە باشی ڕابەرایەتی بکات. بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان لە کەسەکان
جیا نین. ئێمە لە ئێران ڕابەرمان نییە، لە عێراقیش ڕابەرمان
نییە، لە ئەورووپاش هیچمان نییە. هەبوونی ڕابەری بە مانای دانانی
وێنەکەیان نییە لە ڕۆژنامەکاندا. ئێمە پێویستمان بەو کەسانە هەیە
کە لەم قۆناغەدا کۆمەڵگا بە خۆیانەوە گرێ بدەن. هەندێک کەس دەبنە
سەرکردەی سەربەخۆیی وڵات و تا کۆتایی تەمەنیان بە سەرکردەی
سەربەخۆیی دەناسرێن. موسەدق پێشەنگی بە نیشتمانیکردنی پیشەسازی
نەوتە. هەرکەسێک باس لە بزووتنەوەی بە نیشتمانیکردنی پیشەسازی
نەوت بکات، وێنەی موسەدق بەرز دەکاتەوە. چونکە لەو بزووتنەوەیەدا
هێڵێکی کێشاوە، ستراتیژێکی لە مێشکدا هەبوو، گرنگ نییە ڕاست بێت
یان هەڵە، بیری دەکردەوە و دەیگوت "من" خەڵکەکەی خۆم بەم
ئاراستەیە یان ئەو ئاراستەیەدا دەبەم، سەرم بەرز دەکەمەوە کەمێک
بەرزتر و دەڵێم، خەڵکینە وەرن بۆ ئەولایە، ئەم کارە پێویستە.
نموونەیەکی دیکە گاندییە. گاندی ئاماژەی بەوەشکردووە، خوازیاری
سەربەخۆیی لە ئینگلتەرایە. لەلایەکی دیکەوە محەممەد عەلی جینا هەر
بەو شێوەیە وتی کە منیش سەربەخۆییم لە هیندستان دەوێت و ئەو بوو
بوو بە ڕابەری هەندێک کەس. ڕابەرە ئەو کەسەیە کە ژیان و بیری خۆی
تەرخان دەکات بۆ ڕابەرایەتیکردنی خەلکەکەی لە قۆناغێکی مێژوویی
دیاریکراودا. لە کوردستانی عێراق لە ئەم ساتەوەختە مێژووییە
ئەمڕۆیە. یەکەم دەرفەتە کە کۆمەڵگای مەدەنی بتوانێت لە کۆمەڵگای
کوردستانی عێراقدا گەشە بکات، دەکرا لە دوو عەشیرەت و کۆچەری
باکوور و باشووری کوردستانەوە هاتبا. دەکرێ واز لە میراتی
بزووتنەوە ناسیۆنالیستییە ڕووکەشەکان بهێنرێت، بزووتنەوەیەکی

چەپی ڕادیکاڵ وەک هەمایەک بۆ ڕزگارکردنی کوردستان و دۆزینەوەی شوناسی کۆمەڵایەتی و سیاسیی کوردستان لە کۆمەڵگادا دەربکەوێت. نەیکردووە ئەنجامی نەداوە! وەک ئەوە نییە بڵێن تۆ دەبێت دەبیتە رابەری کوردستان. ستراتیجیستی ئەم کەیسە دەبێتە سەرکردە. سەرکردە ئەو کەسەیە کە دەڵێت ئەمە گەیشتوینەتە ئەم قۆناغە و دەبێت بیکەین. نەبوونی ڕابەر مەسەلەیەکی ڕێکخراوەیی و تەنانەت ڕەخنەش نییە، بۆ نموونە ئەمجەد غەفور بۆ نەبوویتە ڕابەری بزووتنەوەکە. بۆ وتەی یەکێک لە هاوڕێکانم وەڵامەکە ئەوەیە ئەگەر دەزانی بۆ خەت نەتکردووە؟ ئەگەر بوون بە ڕابەر ئەوەندە ئاسانە، ئەوا خەت بیکە. هەرکەسێک ئەمە بڵێت ئەو پێگەیەی لە کۆمەڵگادا نییە. ئەم بزووتنەوەیە پێویستی بە ستراتیژێک هەیە کە لەم دە ساڵەدا ژیانی خۆیان تەرخان بکەن بۆ ئەوەی ئەم هەرێمە لە خانەی A بگۆڕێنێنە خانەی B و دیدگایان هەبێت. ئەوانەی لەم بزووتنەوەیەدا بەشدارن، و سەرکردەکانیان دەبینم، هەموویان کۆمۆنیستی باشی ئەو کۆمەڵگایەن، بەڵام هیچیان سەرکردەیەکی کۆمەڵایەتی نین بۆ کۆمەڵگە بڵێت من سیمبولی ئەم هیوا و خەونانەم لە کۆمەڵگەی کوردستانی عێراقم و گرێدانی من بەم پرسەوە، من بخەنە هەر شوێنێک هەمان ، ئەم قسانە دەڵێم و دەتوانێ بڵێ ستراتیجی من ئەوەیە:

١- خەڵکی کوردستانی عێراق لە ژێر هەژموونی فیکریی خەڵکی و بزووتنەوەی پێشمەرگایەتی ٣٠ ساڵەی ڕابردوودا دەهێنمە دەرەوە. بۆ ئەم مەبەستەش ڕۆژنامەیەک دادەمەزرێنم، ڕادیۆیەک دادەمەزرێنم. بۆ ئەم مەبەستەش ئەو ئەنجومەنانە دروست دەکەین کە هۆشیاری خەڵك بەرز دەکەنەوە.

٢- کوردستان لە نادڵنیایی یاسایی-سیاسی ڕزگار دەکەین. بۆ ئەم مەبەستە دەست بە بزووتنەوەی ریفراندۆم دەکەین، بۆ ئەم مەبەستەش گەورەترین هەڵمەتی گروپی گوشار لە ئەوروپای رۆژئاوا و ئەمریکا دروست دەکەین بۆ ئەوەی بەردەوام بە خەڵك بڵێن سەربەخۆییان بە تیمۆری رۆژهەڵات دا، ئەوان ئامادەن سەربەخۆیی بە سۆماڵ بدەن. ئەوانەی نەیاندەزانی لە جیهاندا بوونیان هەیە، سەربەخۆییان بەدەستهێناوە. ئەبخازییەکان تا ئێستاش لە جۆرجیا ئیدیعا دەکەن. ناگۆرنۆ قەرەباغ توانی سەربەخۆ بێت و پابەند بێت بە ئەرمینیا. تیمۆری ڕۆژهەڵات کە هەمووان پێیان وابوو ئەندەنوسیا هەرگیز سەربەخۆییەکەی قبوڵ ناکات، سەربەخۆ بوو. لە کۆتایدا پێویستە کەسێک بێت کێت و شەرواڵ لەبەر بکات و بۆ خەڵکی جیهان بڵێت ئەمە نوێنەری ئەو کەسانەین و ئەرکی ئەم خەڵکەی کوردستانی عێراق ڕوون

بکەینەوە، ئەگینا شەڕێک ڕوودەدات. من دەمەوێت سەرکردە بڵێت لێرەدا چۆن کۆمۆنیزم دروست دەبێت.

من دەمەوێت سەرکردە بڵێت چ جۆرێک بەدیل لە بزووتنەوەی چەکداری دروست بکرێت لە بەرانبەر ئەو بزووتنەوە چەکدارانەی کە هەن. هەموومان دەزانین کە حیزبی بچووک لە کوردستانی عێراق چانسی نییە. حیزبی بچووك لە چوارچێوەی کوردستان و عێراق و ئێران و تورکیادا، بێگومان تورکیا کەمترە، بەڵام لە چوارچێوەی ئێران و عێراقدا کەسێك کە نەتوانێت چەکێکی بەدەستەوە بێت هاوشان لەگەڵ باسە سیاسییەکەیدا، ئەو بچووکترین چانس نیە، چونکە بەرژوازی چەکدارە. ئەگەر بەرژوازی چەکدار بێت، ستراتیجی خەباتی چەکداریمان چییە؟ لاسایی کردنەوە و شوێنکەوتنی یەکێتی، یان پارتی دێموکراتی کوردستانی عێراق یان کومەڵەی پێشوو؟ ئایا دەتوانین هیوامان هەبێت هێزێکی دوو هەزار کەسیمان هەبێت بۆ ئەوەی کە مەسروفاتیان بۆ بکەین؟ تەنها مەسروفاتیان بۆ بکەین. لەم بارودۆخانەدا ستراتیژی ئیدارەکردنی داراییمان چییە؟ پێویستە سەرکردەیەک هەموو ئەمانە حساب بکات و بڵێت من بەم ئاراستەیە دەڕۆم و بتوانێت بێتە دەرەوە و بەڵێنێک بدات و ڕیزێک لەگەڵ خۆیدا بگرێت. ئەتوانێ بێتە دەرەوە و هەندێ بە ڕوونی قسە بکات و ڕوونی بکاتەوە و هان بدات کە لانی کەم دە کەس بڵێن ئەمە ڕێگای ڕاستە و منیش بە پێتەکەی دەچمە سەر ئەم چاڵە. ئەگەر دانیشن و گرفت وەربگرن چەند وەڵامی کێشەی نوێ بدەیتەوە بەس نییە. ئەمە ڕابەر دروست ناکات. سەرکردە ئەو کەسەیە کە کێشە دروست دەکات. کێشەیەک بۆ کۆمەڵگا و بۆ بەرەی پێچەوانە دروست دەکات. ئەمە لە کوردستانی عێراق و لە بزووتنەوەمان لە ئێران و عێراق ئەمەمان نییە. ئەنجامەکەی لە عێراق بەدیدەکرێت و لە ئێرانیش بەرچاو نییە. ئەمە تا ئێستاش لە ئێران لە هەلومەرجێکی ناسیاسیدا دەژین. ئەگەر تەرزێک زیاتر لەم کرانەوە سیاسییە لە ئێراندا هەبێت، حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئێران بە تەواوی ڕووبەڕووی هەمان کێشە دەبێتەوە، کە ئەمە سەرکردەمان نییە. پێویستە خەڵک خۆی بەرز بکاتەوە بۆ ئاستی سەرکردە کۆمەڵایەتیەکان کە خەڵک لە خوزستانەوە تا خوراسان شوێن قسەکانی ئەوان بکەون و گرنگییان پێبدەن و ڕای خۆیان دەهێننەوە. لە ئاکامدا، پێشکەشکردنی وتارێکی بچووک، نووسینی نامیلکەیەک یان قسەکردن لە کۆمیتەی ئەمەدا، ئەمە شێوازی ژیانی سیاسیی کۆمۆنیستێکی ئەم سەردەمە نییە. کۆمۆنیستێک بچێت و میکانیزمێک دروست بکات کە کاریگەری لەسەر کۆمەڵگا هەبێت. هەموو کەسێک تەلەفزیۆنێکی هەیە جگە لە ئێمە. هەر لەم کوردستانەدا حزبی زەحمەتکێشان و سەندیکای دەرمانسازان

تەلەفزیۆنیان هەیە، ئێمەش پەیڕەوی ناکەین، وەک ئەوەی تەلەفزیۆن بۆ ئێمە نەبێت! لە خودی ئێرانیشدا هەمان شتە. دەچین پارە دەخەین. بۆچی پارە پەیدا ناکەین؟ چونکە ئێمە لە نەریتێکەوە هاتینە دەرەوە کە دەیەوێت جونیەر بین. هەمیشە کەسی دووەمە. ئەو شێوازەی راست مومکین بە بزووتنەوەکەی دەکات، چەپ پێویستی پێی نییە چونکە هەمیشە لە سەریان داوە و بڕیارە لە پەراوێزی کۆمەڵگادا پڕوپاگەندە بکات. بەڵام ئەگەر بتەوێت پێشەنگی کۆمەڵگا بیت، دەبێت ڕۆژنامەیەکت هەبێت. حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق ڕۆژنامەیەکی ئاسایی نییە کە وەک ڕۆژنامەکانی دیکە هەموو شەوێک دەربچێت. چۆن دەکرێت بزووتنەوەیەک پێشبخرێت کە ڕۆژنامەی نەبێت، ڕادیۆی هەمیشەیی نەبێت، ڕووخساری سەرکردەکانی پیشان نەدات بۆ قسەکردن لەگەڵ خەڵک (بێگومان هەندێکمان لە ناوچەی سلێمانی واین)؟

بوونی ستراتیژ و بردنی بزووتنەوە لەم قۆناغەوە بۆ ئەو قۆناخە و دابین کردنی پێداویستیە سەرەکییەکان بۆ ئەم کارە شتێکە کە ڕووبەڕووی بەربەستی دەبینەوە. ئەم کێشانەی حیزبی عێراقی خۆیان نیشان دەدەن چونکە ئەوەیە لەوان چاوەڕوان دەکرێت. کەس ڕێگری لە ناسک ئەحمەد ناکات کە بچێتە ناوەڕاستی شاری سالمیانی و قسە بکات، ئێمە ئەو چانسمان نییە. ناتوانین بچین لە تاران قسە بۆ خەڵکی بکەین، بەڵام ناسك، تاهیر، خوسرەو، موئەیەد، هەموو ئەم هەڤاڵانە دەتوانن بڵێن من دەمەوێت لە فڵان گۆڕەپانێکدا چاوم بە خەڵک بکەوێت. بۆ نموونە ئەمجەد غەفور دەکرێ بچێتە ماڵی خەڵک و زەنگ لێبدات و بڵێت کە من ئەمجەد غەفورم لە سەرکردایەتی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراقەوە و دەمەوێت ڕای ئێوە لەسەر هەندێک بابەت بزانم. لێرەش ئەم کارە دەکەن و لەم وڵاتەشدا کەسێک کە بیەوێت ببێتە پارێزەر جانتاکەی دەخاتە ژێر قۆڵی و زەنگی دەرگای هەموو ماڵێک لێدەدات. ئێمە ئەم ئەگەرەمان هەیە و لەرێدایە کە نەبوونی ئەو جۆرە کەسە و ئەو جۆرە کارەکتەری سیاسی خۆی نیشان دەدات.

ئەوە نییە کە ئێمە ئەم جۆرە کەسەمان لە حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراقدا نییە، بەڵکو حیزبی کۆمۆنیستی ئێران پڕە لە سەرکردە. حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئێران هیچ کامیان نییە. ئەمڕۆ کەس لە حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئێران ئەم چاوەڕوانییەی نییە، بەڵام ئەم چاوەڕوانییە، کە ئەوە لە ئاستی کۆمەڵگادا مرۆڤەکان بناسێنن، وردە وردە سەرهەڵدەدات و هەست بە گوشارەکانی دەکەین. بەڵام بۆ حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق جێگای سەرنجە و لەمەڕدا پێویستە. ئەگەر

ئەم سەرکردانە بە دیدێکی داهاتووەوە بەرز نەکەنەوە، ئەم بزووتنەوەیە ناچنە پێش، چونکە بزوتنەوەکان تەنها لەبەر ئەوەی باشن، کاتیان لە ڕووی مێژووییەوە هاتووە و پرۆلیتاریا بوونی هەیە، ناچنە پێش. بزووتنەوەیەکی سیاسی جگە لە سەرکردەیەکی سیاسی هیچ مانایەکی نییە، ئەگەر کەسێک بڵێت ئەم بزووتنەوەیە ئەم کێشانەی هەیە، مەبەست لێی ڕەخنە نییە، ئەگەر بڵێم ڕابەرایەتی مەبەستم کۆمیتەی ناوەندییە، ئەگەر باس لە چالاکی سەربازی بکەم، من واتە هاوڕێیانی مقەڕ. ئەمە پرسێکە نییە. مەسەلەکە ئەوەیە ئەگەر وێنەیەکی ئاسمانی ئەم بزووتنەوەیە بگرین دەبینین لەم دۆخەدا پێویستە ئەم حیزبە لەرێ بێت، بەڵام وانییە. بۆچی نا؟ هیچ چارەسەرو نوسخەیەکمان نییە کە لە نیوان شەوو ڕۆژێکدا ئەنجام بدرێت. هەر ئەوە بەس نییە چارەنامەیەک بنووسیت، کتێبێک بنووسیت، کۆبوونەوەیەک ئەنجام بدەیت، کۆنفرانسێک ڕێکبخەیت بۆ چارەسەرکردنی ئەم کێشانە. پێویستە بزووتنەوەی سیاسی بنیات بنرێت. پێویستە بە زەحمەت و ئارەقە دروست بکرێت و ئەم کارانەش هەوڵێکن لەم بوارەدا.

هەندێک لە هاوڕێیان دەڵێن ئێمە پێشتر ئەم پرسانەمان نەدەزانی و تازە بۆمان دەرکەوت. هاوڕێیان ئێمە ٢٠ ساڵە باس لە دروستکردنی کۆمۆنیزمێکی کۆمەڵایەتی دەکەین کە لە پەراوێزەوە بچێتە چوارچێوەی کۆمەڵگاوە، کە میکانیزمە دەستەگەریەکان وەلا بنێت و میکانیزمە کۆمەڵایەتییەکان بگرێتە دەست و ئێمەش ٢٠ ساڵە دەیکەین. ئایا ئەمە مانای ئەوە دەگەیەنێت کە ئەو کەسەی ئەم قسانە دەکات پێڵاو و کڵاو لەبەر بکات و ببێتە سەرکردە لە هەموو وڵاتێکدا؟ ئەمە پراکتیکی نییە. ئێمە هەوڵ دەدەین لە بزووتنەوەکەماندا تێڕوانین دروست بکەین، هێزی دەستنیشانکردن دروست بکەین بۆ ئەوەی ئەم شێوازانە جەماوەری بن و ئەو شێوازانە جەماوەری نەبن، بۆ ئەوەی ئەم جۆرە کەسانە دەربکەون، کە ئەم جۆرە کەسانە بتوانن لەم ڕۆڵەدا دەربکەون . لە ئەنجامدا ئەوەی پێویستە سەبارەت بە حیزبی عێراقی بکرێت، بە بڕوای من ئەوەیە کە پێش هەموو شتێک ستراتیژێک هەبێت. ستراتیژێک کە بزانێت لە وەها دۆخێکدا، بەم ناڕوونییە کۆمەڵایەتیانە، بەم ئەگەرە کۆمەڵایەتی-سیاسیانە، بەم سنووردارکردن و ئەگەرە ڕێکخراوەییانە، دەبێ چی بکەین.
لەم ماوەیەدا لێیان داین و دیار بوو درەنگ یان زوو یەکێتی دێتە لامان و شتێک دەڵێت. ڕەنگە ئەو بارەگایانەی کە ئێمە لەوێ هەمانە دوای نۆ ساڵ ناچار بین کە لە ساڵی دەیەمدا بیدەینەوە. بەڵام ئەمانە چارەسەریان هەیە. بە بڕوای من حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق دەتوانێ دەرفەتێک لەم دۆخەدا دروست بکات. ئەم حیزبە تا

ئێستاش لە کوردستانی عێراق حیزبێکی ئاشکرای یاساییە. ئەمە تا ئێستاش باس لە پێگەی حیزبێکی یاسایی-گشتی لە کوردستانی عێراق دەکەین. دۆخەکەی هاوشێوەی دۆخی نەهزەتی ئازادی و تەنانەت دووی خوردادییەکانی تارانە. حەجاریان کە تەقەیان لە سەری کردووە، حیزبەکەی پێکهێناوە. ئەمە بەردەوام باسی هاتن و کوشتنی ئیسلامییەکان دەکەین. باشە ئەوە زانراوە کە ئەوان تیرۆر دەکەن. ئیسلامییەکان لە تاران وەزیری کابینەی حکومەتیان تیرۆر کرد و ئەویش ئیفلیج بوو، بەڵام گەڕایەوە بۆ شوێنی ڕووداوەکە. چالاکی ئاشکرا لە وڵاتانی جیهانی سێیەمدا هەمان شتە. نابێت چاوەڕێی ئەوە بین کە وەک ئینگلتەرا بێت و گرەنتی ئەوە دەدەن کە تۆ تیرۆر ناکەن. ئەمە لە کۆمەڵگایەکدا دەژین کە ئیسلامییەکان تیرۆر دەکەن و تۆش دەتەوێت ڕێگری بکەیت لە تیرۆرکردنیان. بەهەر حاڵ ئەمە یاساییین. ئەمە لە ئێستادا یاساییین. کەسێک پێی ڕاگەیاندین تۆ هاوڵاتیت و دەتوانیت چالاکییەکانت ئەنجام بدەیت، بەڵام ڕێگەت پێنادرێت بارەگات هەبێت. باشە ئێستا ئەمە دەڵێت بەڵام دەتوانین بچین گفتوگۆ بکەین و هەرچیمان بوێت بیکەین.

بەڵام میکانیزمی ئەمە چییە؟ ئەگەر لەبیرتان بێت پێشتر باسمان لەم بابەتە کرد و نوسیم کە پێویستە لە هێزی سێیەمەوە بگەڕین بۆ هێزی یەکەم. ئەمڕۆ باسی ئەوە دەکەین کە جارێکی تر ببینەوە بە هێزی سێیەم. لە ڕاستیدا ئەو سیاسەتە چییە کە بتوانێت لە گرووپێکی تاڕادەیەک پەراوێزەوە بمانگۆڕێت کە وا دیارە هێڵەکەی لەدەستداوە و هیچ پلانێکی بۆ داهاتووی نییە، بۆ هێزێک کە لە گۆڕەپانی سیاسیدا ئامادەیە؟ ئەمە لە تەبلیغات و بانگەشەی ئایدیالی مرۆڤایەتی و بانگەشەی ئایدیالی کۆمۆنیست و بەرگری لە ژن و بەرگری لە عەلمانییەت و بەرگری لە منداڵان لە کۆمەڵگای کوردستان و بەرگری لە بێبەشەکانمان کەم نەبوو. ئەمە بزووتنەوەی شەرەفمەندانە و شۆڕشگێڕانەی ڕابەرایەتی و کادیرەکانمان لەم کۆمەڵگایەدا بووە و ئەگەر ئەمانەمان نەبوایە لە کوردستانی عێراقدا هیچ نەدەبوو. بەڵام ئەمە بەس نییە. بە بڕوای من دەبێ ببینە بزووتنەوەیەک کە وڵات لەرێوە بۆ ئەوە ببات و ئەمە بە خەڵک بڵێت. پێم وایە پێویستە ئاڵۆزیەکانی کوردستانی عێراق ببینرێت و لە هەمان کاتدا ئەگەرەکانیشی ببینرێت. منیش وەک کۆڕەش پێم وایە مەسەلەکە گۆڕینی کۆمۆنیزمی کرێکارییە بۆ بزووتنەوەیەکی سیاسی. بزووتنەوە سیاسییەکان لە سەرکردە سیاسییەکان جیا ناکرێتەوە کە دەیانەوێت ئەو بزووتنەوەیە بەرەو ئاقارێکی دیاریکراو ببەن. بەگشتی پێموایە ئەم دۆخە نموونەیەکی زیندووی کێشەی کۆمۆنیستەکان و کۆمەڵگایە کە

تەنیا لە بزووتنەوەی ئەمەدا قەتیس نییە. کێشەی کۆمۆنیستەکان و کۆمەڵگا. چۆن کۆمۆنیستەکان لە پەراوێزەوە بەرەو ناخی کۆمەڵگا دەڕۆن و دەبنە ئەکتەری سەرەکی دیمەنی سیاسی سەردەمی خۆیان. ئەمە لە کوردستانی عێراقدا بە ڕوونی دیارە.

ئەمە کارەساتێکە بەسەرماندا دێت. واتە کاتێک حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئێران ئاشکرا دەبێت و دەچێتە گۆڕەپانی کۆمەڵایەتی لەوانەیە بیبینێت، نەخێر ئەوەندە سادەش نییە. دۆخێک کە هیچ پەیوەندییەکیان بە تۆوە نییە، بەڵام کارەکە بەرەو پێش ناچێت. خەڵک لە دەوری تۆ کۆنابنەوە، ئەوەندە سادە نییە، چونکە ئەمە یارییەکی جیاوازە و یاسای جیاوازی هەیە. بە بڕوای من تا ئێستا باسەکە لە چوارچێوەی حیزب و کۆمەڵگادایە. کێشەی من تەنها تێنەگەیشتن نییە. کێشەکە دیدێکی مێژووییە کە کۆمۆنیستەکان ماوەیەکی زۆرە بەدەستیەوە دەناڵێنن. ئەوەی کە دەی کۆمەڵگایان داوەتە بۆرژوازی، خەباتیان لەسەر بیر و بیروباوەڕ و نۆرم و نەریتیان بە بۆرژوازی سپاردووە. مەسەلەی ڕاگەیاندنیان بەتەواوەتی داوەتە بۆرژوازی، دەسەڵاتی سەربازییان بەتەواوەتی بە بۆرژوازی سپاردووە، کۆمۆنیستەکان خۆیان بوونەتە گرووپێکی پڕوپاگەندە، ئاژیتاسیۆن، ناڕازی لە پەراوێزی کۆمەڵگادا.

دیارە ئەگەر بیست ساڵی ترمان پێ بدەن لە کوردستان، بەم دۆخەوە ناگەینە هیچ شوێنێک. پێویستە لە چوارچێوەی حیزبێکی سیاسیدا دەرکەوین کە دەسەڵاتی سیاسی دەوێت و کاری بۆ بکات.

دەقەکە لە شریتی ئەرشیفی ئەنجومەنی مارکسە وەرگیراوە
بۆ یەکەمجار لە بەرهەمە هەڵبژێردراوەکانی مەنسوور حکمەت، چاپی یەکەمدا، حوزەیرانی ۲۰۰۵، لاپەڕە ۱۵٤۰ تا ۱۵٤۸
بە شێوەی نووسراو لەلایەن دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری-حکومەتییەوە بڵاوکراوەتەوە.

۲۰۲۲\۷\۱٤

hekmat.public-archive.net #0440fa.html

بەیت و حەیران لە فۆلکلۆری کوردی دا… ڕەسوڵ بێسکۆنی

بنکەی ڕۆشنبیری وهونەری لەڕانیە، چەند ڕۆژێك لەمەوبەر بەدیاری کراوی،لە17-6- 2022 لەئێوارەیەکی ڕەنگاڵەیدا ئاهەنگێکی خۆش و پڕسۆزی بۆ(دووەمین دیداری بەیت و حەیران)سازکردبوو، بەشداری چەندین بەیتبێژ و حەیرانبێژی باشوور و ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئاهەنگەکەیان جوانتر ڕازاندەوە، هەرچەندە من شارەزا و پسپۆڕی بواری هونەرنیم، بەڵام لەژێر ڕۆشنایی فەرمودەو بیروڕای ئەو شارەزایانەی دەربارەی ئەم بابەتە دواون، بۆ گرنگی پێدانی زیاتری بابەتەکە، دەمەوێت بەم بۆنەیەوە هەندێك باری سەرنجی خۆم دەربڕم.
دیارە هەڵکەوتەی و سروشتی ڕازاوەی کوردستان، ئەم نیشتمانەی کردووە بەمەڵبەندی بەزم و ئاوازو گۆرانی، لەهەر ناوچەیەکی ئەم نیشتمانە خۆشەویستە سەرنج بدەی ئاوازو گۆرانی و بەیت و حەیران دەبیسترێت، سروشت و هەڵکەوتەی هەرناوچەیەك لەکوردستان شێوازێکی تایبەتی لەموزیکی کوردستان بەدیهێناوە، کەلەلایەن کەسانی نەخوێندەوار گوتراوەو دواتریش لەڕێگای چڕینەوە لەنەوەیەك بۆ نەوەیەکی دیکە گوازراوەتەوە و لەڕابردوویەکی زۆر دوورەوە بەئاوازخوێنانی ئەمڕۆ گەیشتووە، ئەمانە گەنجینەیەکی بەنرخن، سەرەڕای بەرزی هونەرەکە وشەگەلی زۆر ڕەسەنیان لەفەوتان پاراستووە، هەرئەمەش وای لەزانای بەرزی ئەڵمانی (ئێسکارمان) کردووە، بەسەرسامیەوە بڵێت:"پیاو واقی وڕدەمێنێ لەوە کەکوردەکان چۆن توانیویانە پارچە هەڵبەستەکانیان دەماودەم وا باش بەوردی و باشی بگێڕنەوە."
ئەگەر لەئاوازی کوردیدا بەیت و حەیران و لاوك و لاوژەو بەستەو مەقام و گۆرانی جۆراوجۆرهەبن، ئەوا بەشێك لەگۆرانییە کوردییەکان، تایبەتمەندی هەندێ ناوچەیان هەیە، وەك: لەهەورامان هۆرە، سیاوچەمانەو گۆرانی و ئاوازی لوڕستان…هتد، لەوێ لەدایك بوون و هەرلەوێش دەگوترێنەوە، سەبارەت بەحەیران و بەیتیش ڕای جۆراوجۆرهەیە، هەندێ کەس پێیان وایە حەیران تایبەتی دەشتی هەولێرەو بەیت لەموکریان لەدایك بووە، هی واش هەن پێیان وایە: وڵاتی ڕەسەنی حەیران دزەییاتی و گەردیاتییە، لەوێوە پەڕیوەتەوە بۆ ناوچە شاخاوییەکانی سۆران و موکریان، ئەوە زیاتر مەڵبەند و سەرچاوەی بەیتی کوردین، نەك حەیران، هەندێکیش دەڵێن: حەیران لەموکریان سەری هەڵداوە و گەشەی کردووە و بەناوچەکانی تردا

بڵاو بۆتەوە.
بێگومان ئەو دابەشکردنە ناوچەییە زیاتر لەڕوانگەی ئەمڕۆوە بەپێی جوگرافیای کوردستان سەیردەکرێ، بەبێ ئاوڕدانەوە لەمێژوو و ڕابردووی ئەم نەتەوەیە، کەسەردەمانێك کورد بەبێ هیچ لەمپەرێکی سیاسی توانیویانە گەرمێن و کوێستان بکەن و شتێك بەناوی سنوورنەبووە، وەك ئەوەی ئەمڕۆ لەنێوان بەشەکانیدا هەیە، هەردوور نەڕۆین سەدەیەك لەمەوبەر، ئەو خێڵەکوردە کۆچەریانەی زستانان لەدەشتی هەولێر ژیاون، لەوەرزی خ[illegible] بەرەوژوودا بۆ ناوچەکانی تری ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەڵکشاون و لەوەرزی دواتر گەڕاونەتەوە گەرمیان و پێ دەشتەکان، بەمەش دەشتی هەولێر و موکریان و گەرمیان و کوێستان تێکەڵ بەیەك دەبوون، کەنەتەوە هەر یەك نەتەوە و داب و نەریت و کەلتوور، یەك داب و نەریتە، بەسانایی لەیەکیان وەردەگرت.
بەوپێیە، ئەگەر ئەمڕۆ، ناوچە جۆراوجۆرەکانی کوردستان هەر کامە و لەڕووی کۆمەڵێك دابونەریتەوە لێك جیاوازن، ئەوە هۆکاری ئەو سنوورە دەستکردانەیە، ئەگینا لانیکەم لەداهێنان و بنەما کولتوورییەکاندا، دەگەڕێنەوە سەر یەك بنەماو بنچینە و هەمووان لەدروستکردنی ئەو شتەدا، کەناوی لێ دەنرێ فۆلکلۆر و کەلەپووری کوردەواری، دەستیان هەبووە، چونکە سەردەمانی پێش دابەشبوونی کوردستان، خەڵکی ئەو ناوچە لێکدابڕاوانەی ئێستا، بەبێ کۆسپ و لەمپەر هاموشۆی یەکتریان کردووە.
ئەدەب و هونەرو ئاوازی کوردستان، مێژووی سەرچاوەکەی دێرینە و بۆ سەردەمێکی دووردەگەڕێتەوە، پێویستە شارەزا و پسپۆڕانی ئەم بوارە توێژینەوەی وردی لەسەربکەن و لایەنە شاراوەکانی بدۆزنەوە و بۆمان ڕوون بکەنەوە، ئەگینا هەرکەس لەبەرخۆیەوە تایبەتمەندی هەریەك لەبەیت و حەیران و لاوژە و مەقام و لایەنەکانی تر بۆ ناوچەکەی خۆی بگەڕێتەوە، بۆ خۆمان هونەری نەتەوەی خۆمان دەشێوێنین و ئەوەی دوژمن پێی نەکراوە تێکی بدات، خۆمان تێکی دەدەین، بەگەڕانەوەی سەرچاوەی هەریەك لەم ستران و ئاوازانە بۆ لێکۆڵینەوە زیان بەهونەرەکەمان دەگەیەنین، کە ئەو زانیاریەی پێداون، کەحەیران سەرچاوەکەی دەشتی هەولێر و بەیت سەرچاوەکەی موکریانە، ئەگەر لەم بابەتە وردبینەوە زۆر ئاڵۆز و ماندووکەرە، تەنیا توێژینەوە ئەمەمان بۆ ساغ دەکاتەوە، بنەما و سەرچاوەی ئەو ئاوازانە چۆن و لەکوێ سەریهەڵداوە، بۆ وێنە دەڤەری ڕاپەڕین یان هەرێمی (بیتوێن و پشدەر)، هەرچەندە واباوە سەربە موکریانی گەورەیە و بە(موکریانی چکۆڵە)ی ناودەبەن، بەڵام باواش بێت، ئەم دەڤەرە خۆی بەشێکی هەرە گرنگی کوردەواریە، لەباری کەلەپوور و فۆلکلۆرەوە ئێجگار دەوڵەمەندە، بەداخەوە تا ئێستا بەوجۆرەی شایانی بووە لێی

نەکۆڵراوەتەوە و وەك پێویست ئاوڕی لێنەدراوەتەوە و نەناسراوە، ئەگینا زۆربەی بەیتە کوردییەکانی وەك: (بەیتی قەروگوڵەزەر، بەیتی کاکە میروکاکە شێخ، بەیتی شێخ فەرخ وخاتوون ئەستی، بەیتی خوڕشیدی خاوەر)، تەنانەت بەیتی ئاسۆسی کەسەید عەلی سەردەشتی دانەرەکەیەتی شوێن و جێگا و کەرەستەی هەرێمی بیتوێنە، هەروەها بەیتەکانی (باپیر ئاغای مەنگوڕ، ئاوڕەحمان پاشای بابان، شایە ئەجندان، بەیتی پیوازان، نازوخدر، شاییە دۆڵەبیە، ڕاوێ پاشای، بەیتێ داران، بەیتێ کیسەڵی و زۆری تریش)، هەموویان تایبەت بەم ناوچەیەن و عەلی بەردەشانی لەئاهەنگی خۆش و کەش و ڕیتمی تایبەت بەخۆی وتوونی و دواتر کەوتوونە سەرزاران و بەزۆر ناوچەی کوردستاندا بڵاوبوونەوە، ئەگینا سەرچاوەکەیان لەم دەڤەرە هەڵقڵیوە، لەراستیدا ئەمانە هەموویان بەشێکن لەمێژوو و فەرهەنگی ئەم ناوچەیە و باسی دابونەریتی کۆنی ئاهەنگی خۆشی و □وداوی کارەستباردەکەن، لەگەڵ ئەوەشدا ناخوازم کەس بەم شێوەیە بدوێ، تەنیا ئەوەی مەبەستمە بەساغ کردنەوەی فۆلکلۆروهونەرو ئاوازوگۆرانی نەتەوەکەمان سوودی زۆر بەفەرهەنگی نەتەوەکەمان دەگەیەنین.

ڕەسوڵ بۆسکێنی

قەسیدەی ژنێک لەبەر دەرگای دڵدا… شیعری: ستیڤان شەمزینی

دڵم
دەرگایەکە هەمیشە ئاواڵە
بە رووی ئەو پەریە ژنەی
هەتاوم بۆ دەهێنێتە ژوورە نسرمەکەمەوە
تەنهاییم بە دوو ماچ لێ دەکڕێت
پەرێشانیم لە کانیاوی بزەدا دەشواتەوە
کتێبێک دەنووسێت
لە بارەی ئارەزووە تاساوەکانم
گوێ لە خوڕەی رژانی جوانیم دەگرێ

گریان لەسەر لاپەڕەکانی چاوم دەسڕێتەوە
ئەو هێڵە لۆچانە لەناوچەوانم دەکوژێنێتەوە
شوێنەواری زامی کۆچ بوون
زەمبیلەیەک خولیای ئاڵ
دەچۆڕێنێتەوە دەروونی بزر و بزڕکاوم
بەدەستێکی بەهاریی
پەنجەرە پاییزییەکانم دادەخات
زنجیر و پێوەندەکانی مەنفا
لە قاچەکانم دەکاتەوە
رووناکیم بۆ دەچڕێ
کاتێ بەختم رەش دادەگەڕێ
ئەستێرەم بۆ دەژەنێ
لە شەوانی تەڵخبوومدا
خۆرەتاوم بۆ دەخاتە سەما
لە رۆژانی وشکبوومدا
خوێنی زەردی
ختورە خەزاناوییەکانم دەڕژێت
بۆ چنگێک شەوق
سەر دەکات بە ماڵی سەد فانۆسدا
وەک شۆڕەبی دەنوشتێتەوە بۆ لێوتەڕکردنێک
لە چەمە خەمبارەکانی روانینی ماندوومدا
وشکەساڵییەکانی خەیاڵم
تەژی دەکات لە باراناو
چاوەڕوانییەکانم پڕ دەکات
لە شەمەندەفەری هاتن
کا تژمێری دەستی گەردوون
پڕ دەکات لە پەلەپەل
مێژووی پەرتبوونم
لە خۆیدا کۆدەکاتەوە
جوگرافیای دابەشکراوی خەونەکانم
یەکدەخاتەوە
جوڵە دەخاتەوە هەنگاوە سڕبووەکانم
لەسەر شانۆیەکی نهێنی
سەمام لەگەڵ دەکات
گیان دەکاتەوە بەر رامانە کوژراوەکانم
گەرمی دەگەڕێنێتەوە بۆ ئاگرە کوژاوەکەم
دەستی هزرینە رەشتاڵەکانم دەگرێت بەرەو

باخچە سپییەکانی لەشی بریسکەداری خۆی
ئەو بۆشاییە زۆر گەورانە پڕ دەکاتەوە
بە ئەنقەست لەنێوان خۆم و ژیاندا
جێمهێشتوون
ئەو غەمە قورسانە لا دەبات
لەوەتی لەدایکبووم
ژیانم بە شانی هەڵیگرتووە
ناواخنی تازە
بە تێکستە تاڵەکانم دەدات
لەناو رووباری ماچەکانیدا
شیرین شیرینیان دەکات
موعجیزە دەخوڵقێنێت و
بە جادووی نیگاکانی
دنیای مردووی روانینم
سەرلەنوێ زیندوو دەکاتەوە
ئولفەت بە خۆشەویستیمەوە دەگرێت
تەنانەت لەو کاتە نەفرەتلێکراوەی
دەستی خواحافیزیی
بە ژیان بەرز دەکەمەوە
موچڕکە تەزیوەکان بە لەشیدا دێن
لە چاوەڕوانی هاتنەوەمدا
کزۆڵانە ئێشک دەگرێت
ئەو دەمەی لە پێچی شیعرەکما بزر دەبێت
لە رۆحی هەڵپڕوکاومدا
بەدوای خۆیدا دەگێڕێت
ئەو ئانەی ئاهەکی ساردم دەبیستێت
گوێیەکانی پڕ دەبن لە زریکەی خۆی و
دەبێتە گەرووی زوڵاڵی عاتیفەم
کاتێ خودی خۆمم
لە بیابانی قاقڕی وجوددا لێ ون دەبێت
لە ناو گوڵستانی سینگیدا دەمدۆزێتەوە
ساتێ هەست بە دەعجانیبوونی خۆم دەکەم
بە سەدایەکی لە لۆکە نەرمتر پێم دەڵێت
لێرە رووخساری بریقەدارت چاو لێبکە
دادەچڵەکێت
بەو ئەندێشە بەهوودانەی هانم دەدەن
لە چیای نیگەرانییەوە خۆم هەڵدەمە خوارەوە

بە شەپۆلێک ئەسرینی شنەداری شەرمن
دەمگەڕێنێتەوە گڕوگاڵی یەکەمین ژوان
کا تێک لە دەرەوە بەهەشتێک د□ بینێت
ل□ ناوەوەش کەلاو□ یەکی داڕوخاو
لە حەوزی لەززەتم هەڵدەکێشێت و
دەمکا تەوە بە خۆمی راستەقینە
بەڵێ، من هەمیشە دەرگاکەم ئاواڵەیە
بۆ ئەو ژنە رەنگ نێرگزییەی
لە بەردەم دەرگای هەستمدا
لە مێژە راوەستاوە
زۆر دەمێکیشە لە دەرگا دەدات.

31-5-2019
بیلەفێلد – نەخۆشخانەی گلیاد ئاینس
شتایسۆنی نۆرۆلۆگی

بیرەوەریەکانی فەقێیەکی گوومڕا…17…شەماڵ بارەوانی

بەشی حەڤدەهەم/

مەزهەبی شافیعی(١). مەزهەبێکی نێرسالارانەیە و هەموو شتێکی لە بەرژەوەندی پیاو دژی ژنە..!

لە بەشی پێشووترباسم لەوەکرد، کە، ئێمە مەزهەبی شافیعیمان دەخوێند لە حوجرە و قوتابخانە ئایینیەکان و کۆلێژی زانستە ئیسلامیەکان.

شافیعی خاوەنی کومەڵێک دانراو کتێبە، دوو لە کتێبەکانی لە بواری (فیقه)دا، هەردووک کتێبەکانی:
(ال□ ُم) و (الرسالە)ن، شافیعی هەردووکیانی لە دوو سەردەم و شوێنی جیاواز لە(میسر و عیراق)دا، نووسیوە و قەولەکانی بە (قول الجدید)و (قول القدیم)ناسراون و لە لایان پیاوانی ئایینی(مەلاکان)

و شافیعی مەزهەبەکانەوە، هەمیشە قسەکانی شافیعی لەو دوو سەرچاوە فیقهیە وەکو ئستدلال و بەڵگە دەهێندرێنەوە.

هەڵبەت ئەمە لە فەقێیاتی کە دەستمان بە خوێندنی وانەی ئایینی و و نەحو سەرف و تەجوید و سیرە و فقهی ئیسلامی و ڕیوایات(فەرمودەکان)ی پەیامبەر و چەند بابەتێکی تر دەکرد بە خوێندنی مەلایەتی، یەکەم کتێب وەکوو دەستپێک، سەبارەت بە فیقهی ئیسلامی(فتح القریب)بوو. کە ناسراوە بە(متن ابی شجاع)و لەسەر ڕێڕەوی مەزهەبەکەی شافیعی نووسراوە. ئینجا دوایی ئەوە(منهاج الطالبین)ـەکەی (ئیمام ئەلنەوەوی) بوو، کە ئەمیش هەمان شێوە لەسەر مەزهەبی شافعی داڕێژراوە و نووسراوەو درێژکراوە و تەفاسیلی هەمان کتێبی فیقهی(فتح القریب) بوو، کە ئەمەی فەقێ دەمان خوێند.

دەتوانم بڵێم:
فیقهی شافعی و مەزهەبەکەی، فیقه و مەزهەبێکی زۆر کلاسیکی تاڕادەیەکی زۆر وشک و توندو ناتولێرانس و نالۆژیکی و نا ئینسانییە، فیقهو مەزهەبێکی تابڕەیت پاتریارك و نێرسالارانە و دژە ژنە.
مەزهەبێک، ڕوانگەیەکی زۆر پاتریارکیانەی دژی یەکسانی جێندەری و دەمارگیرانەی ئایینی و بیرێکی تەسک و مەزهەبێکی داخراو ناهیومانیستانە و ئەقڵیەتێکی نیمچە شۆڤێنیانەی عەرەبی و ئومەویانەی بەسەردا زاڵە.
مەزهەبێک، پڕی لە فیقهی بەکۆیلەکردن و بە کەنیزەکردنی مرۆڤ و ڕەوایەتی دان بە سیستەمی کۆلایەتی و بە کۆیلەکردنی مرۆڤ.

شافعی وەکوو ئاماژەم دا، مەزهەبێکی زۆر وشک و داخراوە، “شافیعی، یان با بڵێین مەزهەبەکەی شافعی، دەستەکی بالای هەیە لە بە بەستەڵەککردنی ئەقڵی ئیسلامی و زیندانی کردنی ئەو ئەقڵەی کە، باوەڕی بەو مەزهەبە هەیە لە ژێر دەسەڵاتی تەکستە ئایینیەکان(٢).

تە کاتێک بە ئاگایی و هۆشیاری و لە ڕوانگەیەکی بەرز و هیومانیستییەوە، شافعی و مەزهەب و فیقهەکەی دەخوێنیتەوە، هەستدەکەیت، کە لە لایان خەلیفەیەکی ئەمەوی و بە بیرێکی زۆر عرووبیانە و تەنها بە خزمەتی پرۆژی تەعریب و فیکری توندڕەیی نووسراوە تەوە.
بە بۆچوونی من، ئیبنولتەیمیە و و شافیعی، دوو ڕووی دراوەکن لە گەڕەی تەعریبدا و دەتوانین بڵێین دوو عەرەبی شۆڤێنین و کاریان بە بیری عرووبە کردووە، وەلێ لە بەرگی مەزهەب و ئایيندا،

بەرلەوەی هەندێک نموونە لەسەر تەعریبەکەی شافیعی بهێنینەوە، ئەو شافیعیەی کە زۆربەی کوردی بەدبەخت و داماو، لەسەر فیقه و مەزهەبەکەی دەڕۆن.
با هەر بۆ نووسینەکی ئیبنولتەیمە و لە زاری خۆیەوە، ئەو بیرە شۆڤێنییەی ئەو پیاوە فەندەمەنالیست و تیورسێنەی فیکری ڕادیکاڵی و ئیلهام بەخشی بیری تەکفیری و باوکی بزووتنەوە توندئاژۆکان بسەلمێنین بۆ پشت بەستن بەو ڕیوایەتە هەڵبەستراو ساختەی ئومەویەکان، کە دەڵێت"حب العرب إيمان وبغضهم نفاق" واتا:خۆشویستنی عەرەبەکان لە باوەڕ و ئیماندایه و ڕق لێ بوونەوەشیان نیفاق و دوو ڕوویییە"

ئیبنولتەیمیه لەو سەنگەیەوە دەڵێت
"الذي عليه أهل السنة والجماعة اعتقاد أن جنس العرب أفضل من جنس العجم: عبرانيهم وسريانهم ورومهم وفرسهم وغيرهم"(٣)،
بە کوردییەکەی، واتا:ئەوەی ئەهلی سونە و جەماعەت باوەڕیان پێیەتی و ئایین و بیرو باوەڕیانە، ئەوە ڕەگەزی عەرەب باشتر و باڵاترە، لە ڕەگەزی عەجەم: لە عیبرانی و سریانی و ڕۆمیەکان و پارس و هەموو ئەوانی تری ناعەرەب!سەیرکەن، ئەو بیرە شۆڤێنییەی ئیبنولتەیمیە، کەسەلەفیەخۆرەفاوەکان و کۆمەڵێک لە پیاوانی ئایینی پێی دەڵێن(شێخولئیسلام)، تەعریب بە عەقیدە و بیر و باوەڕ دادەنێت.
بە زمانی عەرەبیش سەیری ئەو فەندەمەنتالست و شۆڤێنیه بکەن و چۆن ڕوایەتێکی(مەرفوع) و مەوزوع دەنێت و لە ڕووی سەنەدەوە، خۆیشی دەڵێت هەڵبەستراوە و باوەڕی پێی نییە، وەلێ مادام ڕوایەتەکە بە بەرژەوەندی پرۆژەی تەعریب باشە و لە خزمەتی بیرە دەمارگیر و شۆڤینیەکەی ئەودایە، سەنەدەکەی با کێشەیشی هەبێت و با سەت لەسەت درۆ و هەڵبەستراویش بێت، خۆ ئەو ڕیواتە بۆ پرۆژەی تەعریب واتاکەی جوان و ڕاستە، لە نموونەی ئەو ڕیوایەتەی ئومەویەکان "أن العربية ليست لأحدكم بأب ولا أم إنما هي لسان، فمن تكلم بالعربية فهو عربي" سەیرکەن ئیبنولتەیمیە چۆن دەڵێت"معناه ليس ببعيد بل هو صحيح من بعض الوجوه"(٤).

بە شافیعیش، ئەو زمانی عەرەبی بە قورئانەوە پەیوەستدەکات و فەزڵی بەسەر زمانەکانیتر دەدات و پیرۆزی دەکات و بە پێویستی نازانێت موسڵمانان جگە لە زمانی عەرەبی خۆیان فێری هیچ زمانێکیتر بکەن و گرنگی پێبدەن
: "لا يجب على أحد من المسلمين أن يتعلم من الألسن غير العربية".
(٥).

هەروەها شافیعی دەڵێت هەموو موسڵمانێک عەرەبە،
" أن كلّ مسلم عربي". (٦).

بەڕاستی شافیعی"بە ئاشکرا لایەنگری بۆ ئیدۆلۆجیەتی عرووبە پێوە دیارە و کاریگەری ململانێی شعوبیەت بەسەر تەواوی(رسالە)کەیەوە دیارە"، (٧).

حەقیقەت شافیعی کەسێکی ئایدیۆلۆژیست و "ئومەوی بیرو باوەڕی قوڕەیشی و عرووبی و شەقینی دژە ئەقڵانیەت و دژە ئجتیهادبوو.."(٨).

بۆ نموونە: بە پێی مەزهەب و بۆچوونی شافیعی (مەزهەبی تریش هەن) هەمان ڕایان هەیە، جێ نشین و پێشەواو خەلیفەی موسڵمانان دەبێت تەنها لە نەتەوەی عەرەب و لەناو عەرەبیش دا، لە تیرەی قوڕەیش بێت. (الأئِمّة مِنْ قُرَيْش).
هەر بە پێی مەزهەبی شافیعی، کە ئەمە لە حوجرە و خوێندنی ئیسلامی و قوتابخانەی ئایینی و کۆلێژی زانستە ئیسلامیەکان دەمانخوێند، دروست نییە، نوێژ جگە لە زوبانی عەرەبی بە هیچ زوبانێکی تر بێتە ئەنجام دان.

وتاری ڕۆژی هەینیش، مەلا، یان، وتاربێژ، پێشەکی و نزای کۆتایی وتارەکەی، لە ڕوانگەی شافیعی مەزهەبان و شافیعیەوە، ئەرکێکی ئایینیە و دەبێت تەنها بە زوبانی عەرەبی بێت.
گەر وانەکەیت، ئەوە لادان و تاوانە، بە تایبەت مەڵا کۆن و کلاسیکیەکان زۆر دەمارگیرن بۆ مەزهەبی شافیعی و بە موو لە مەزهەبەکەی لانادەن.

جا بەو بۆنەیەوە،
لە قوتابخانەی ئایینی"مەڵا عەبدوڵلا پێلپیتانی)، کاتێک فەقێ بووین، مامۆستایەکمان هەبوو، مەڵا(م. وەرتێ) دین و ئیمانی نەدەما و دەهری دەبوو گەر ڕەخنەت لە شافیعی بگرتبووایە.

بیرمە ساڵی٢٠٠٩ بوو و پۆلی پێنجی ئامادەیی(یانزەی ئێستا)بووین، پێشووتر لە چەند فەقێیەکی هاوڕێمەوە ئەوەم بیستبوو زانیبوومەوە کە هەندێ شافیعی پەرستێک و دەمارگیرە بەرامبەر بە فیقهو مەزهەبەکەی شافیعی و هەر بەو بۆنەیشەوە، ڕۆژێک نووسینێکی هێنابوو قوتابخانە و گووتی: ئەوەم لە دژی دکتۆر(موستەفا زەڵمی) نووسیوە و بەرپەرچم داوەتەوە، نازانم نەگووتی لە ڕۆژنامە بڵاوبووەتەوە، یان بەتەمام بڵاوی بکەمەوە، ئەوەیانم باش

بیرنەماوە!
جەمەلا(م.وەرتە) گوتی:
ئەو(واتا دکتۆر موستەفا زەڵمی) کەسێکی لا مەزهەبی و لادەرە و باوەڕی بە مەزهەب نییە و ڕەخنەی لە شافیعی گرتووە، جائەو نەیگووت ڕەخنە، بەڵکو دەیگووت قسەی پێگووتووە، چونکوو لە تێڕوانینی ئەوانە، ڕەخنە یەکسانە بە جوێن و قسە پێ گووتن!

جا منیش ئەوکات تازە دەستم کردبوو بە خوێندنەوەی فەلسەفە و کتێبی دەروون ناسی و کۆمەڵناسی و، ڕۆمان و چیرۆک و چی و چیم دەخوێندەوە و لە هەندێک ڕیوایات(فەرموودە) و حوکم و حەد و حدودی ئیسلامی دەکەوتمە گومان و خەریک بوو بڕوام بە مەزهەب و شافیعی و شت لەق دەبوو و بەرەو ڕوانگەیەکی هیومانیستانە و لیبڕانەو ئەقڵانیانە هەنگاوم دەهاوێشت.
جا کە زانیم مەڵا هەندە شافیعی پەرست و دەمارگیرە بە مەزهەبەکەی، ویستم میزاجی بترشێنم و هەندێک جەوی بگرم،
نازانم ڕێک چی بوو، بەڵام قسەیەکم لەبارەی شافیعییەوە کرد، ئەی باوکە ڕۆ، خوێن زایە چاوەکانی و وەکوو دووژمنێک لێی ڕوانیم و وەختابوو لێم بدات. هەر خۆیشی نەمن خۆشیم بە چارەی ئەو مەڵایە دەهات و نە ئەویش حەزی بە چارەی من دەکرد.

ئەو مەڵایە زۆر ڕقی لە من دەبوویەوە و قەت دانوومان پێکەوە نەدەکوڵا، ئەوەی بیرم بێت، چی لە خوێندنی سەرەتاییم لە قوتابخانەی پەروەردە و چی لە خوێندنی ئەوقاف، چ لە کۆلێژی زانستە ئیسلامییەکان و چی لە خوێندنی باڵا و ماجستێر، هیچ مامۆستایەک ڕقی لێم نەبووەتەوە و هەمیشە مەحبوب ڕێزلێ گیراو خۆشەویست بوومە لای مامۆستاکان، چونکو دایمە فەقێ و قوتابی و خوێندەکارێکی جدی و زیرەک بوومە، ڕقی ئەو مەڵایەش لە هەمبەر من، تەنها لە سۆنگەی ئەوەبوو، ئەو هەرفەقێیەک کڵاو و جامانەی نەکردبا سەر، زۆری ڕق لێدەبووە و دەیگووت: ئەوە فەقێیەکی جدی نییە و نابێتە مەڵا لەداهاتوو، جامانەی کردبوو بەپێوەر بە هەڵسەنگاندنی فەقێی، بە کورتییەکەی و کوردییەکەی، تە مەولاناو مەلای گەورەی کۆیە و شێخ محەمەدی خاڵ و مامۆستا عەلائەدین سەجادی و مەلا عەبدولکەریم مودەڕیس بوایتا، مادام جامانەت لەسەر نەبوایە، لای ئەو مەڵایە، حیسابی فەریکە فەقێیەکی بێت نەدەکرد و پوولێکی سوتاوت نەدەهێنا.

جا بە مەسەلەی ئەو جامانەو شتە، من، لە لایە هەستم کرد لە پەلی پێنج قژم زۆر دەوەرا، بۆیە زۆر بەینم لەگەڵ جامانەنەما و لەلایەکیتریش هەر لە داخی ئەو مەڵایە لە ڕق ڕاچووبووم و جامانەم

نەدەبەستا.

بۆیە زۆر بە چاوێکی نزم و لاپەز و خراپ سەیری دەکردم و هەر فەقێیەکیش کڵاو، یان جامانەی لەسەر نەبوایە، لێنەدەگەڕا لەوانەکەی دانشیت، دەیگووت پەڕۆیەک بخە سەر سەرت و وا بە لەچک نەتبینم جائیز نییە، هاهاها، فەقێکان هەموان دەماندا قاقا کەوای دەگووت، یان هەر فەقێیەک کڵاو جامانەی نەبەستبا، دەری دەکرد، ڕقی لە کڵاویش دەبوویەوە، منیش تەنها کڵاوێکم دەکردە سەر، بۆیە زۆر ڕقی لەدڵ لەهەمبەر هەڵگرتبووم و لە دەرفەتێک دەگەڕا، داخی جامانەم بەسەردا بڕێژێت.

ڕۆژێک تاقیکردنەوەی بابەتەکەی ئەومان هەبوو، بابەتی(میـــرات)

کەمن و فەقێی تری لەو بابەتە سەقەت کرد، وەکوو لە بەشەکانی پێشوو باسم کرد، لەو تاقیکردنەوەیە،
کاتێک وەرەقەکەمان وەرگرتەوە، سەیردەکەم نیوەی نمرەی لە کوشتووم، من ڕاستە لە میرات خراپ بووم، وەلێ لەو تاقیکردنەوەیە چوونکوو خۆم زۆر هیلاک کردبوو، باشم وەڵام دابویەوە، کەچی هەر لەوگەڕەی نیوەی نمرەی لە کوشتبووم، سەیری ئەسیلەکەمم کرد بۆ دڵنیا بوون، وەڵامەکانم هەمووی ڕاستە!
پێم گووت: هەڵەت ڕاستکردووەتەوە و نیوەی نمرەت لە کوشتووم، دەمی کەوتە تەتەڵە و نەیزانی چی بڵێـــت و ناچار بۆ ئەوەی خۆی قورتاربکات، گووتی: کوڕە تۆ قۆپیەت کردووە! کە وای گووت: ڕێک دەهری بووم و لە ژێر لێوەوە هەرچی جوێنی ناشیرین بوو، بەم حەواڵەکرد و لە ڕقان بە ئیدارەی قوتابخانەشم نەگووت، کە، ئەو مەڵایە بە غەدر و ناحەقی نمرەی کوشتووم و ستەمی لێکردووم و ئەو مەڵایە غەرەزشەخسی و ڕقی لەسەر بابەتێکی وا(مەسەلەی جامانە) لێ هەڵگرتووم.

دڵنیام بە ئیدارەم بگووتبا، بابەتەکە لە بەرژەوەندی من یەکڵایی دەبوویەوە، چونکوو بەڕێوەبەرەکەو هەم یاریدەدەکەیشی(مەلا سەعدەدین و مەلا سەڵاحەدین) کە هەردووکیان برابوون و زۆر منیان خۆشدەویست و مەڵا سەعدەدین، وتاربێژی مزگەوتی(سپی)بوو لەتەیراوەو بە منی دەگووت:کوڕم شەماڵ، ئەو دوو چاوەم لێ داوا بکەیت بە دەردەنم و مەڵا سەلاحەدینیش، پێی دەگووتم: پوولە و دوو سێ فەقێی خوێڕیلکەمان لەگەڵێ بوون لە پۆلەکەمان، چەندین جار بەدانەکیانی دەگووت: حەیف بە تۆ، هاوڕێی شەماڵیت و هێشتا ئەخڵاقت سفره، هەوڵدە لەشەماڵ فێری ڕەوشتی بەرزبە. لەو بە پوولەیە فێری ڕێز بە.

جامن حافیزولقورئانیش بووم، ئەوە هەندەیتر لای ئەو دوو مەڵایەو خەڵکێکی زۆر، خۆشەویستی کرد بووم.
بابێینەوە سەر مەسەلەی شافیعی و فیقە و مەزهەبەکەی، گووتم مەزهەبی شافیعی مەزهەبێکی نێرسالارانەیەو هەموو شتێکی بە ئەقڵیەتێکی نێرگەرایانە و بە بەرژەوەندی پیاو لە دژی ژن نووسراوەتەوە.

لە مەزهەبی شافیعی دا: خوێنی ئافرەتی کوژراو نیوەی خوێنی پیاوە، هەروەها خوێنی ئەندامەکانیشی نیوەی خوێنی ئەندامەکانی پیاوە.

مەزهەبی شافیعی مەزهەبێکە، ڕێگی لەسەر دەمارگیری ئایینی دا کوتاوەو لە ڕوانگەیەکی تا بڵێیت دژ پلورال و ئەنتی ئینسانیانە نووسراوە.
لە مەزهەبی شافعی:
ئەگەر موسوڵمانێک، ناموسوڵمان(کافرێک)ی کوشت، لە شوێنیدا، موسڵمانە بکوژەکە ناکوژرێتەوە!

لە مەزهەبی شافیعی دا: نابێ کوژراوەکە کەمتر بێ لە پلەی مرۆڤ کوژەکە. بۆچی کەمتر بێت؟
بە (کفر) واتا: بە هۆی کافری و بیر و باوەڕ و ئایینی جیاوازەوە.
یان(ڕَوْ رقّ)کۆیلەیی. بۆیە بە پێی مەزهەب و فیقهەکەی شافیعی ئەگەر موسڵمانێک (ناموسڵمان(کافرێک)ی پەیمان لەگەڵکراو بکوژێ، یان کۆیلەیەک بکوژێ،
ناڕەوایە و نابێت و هەرگیز دروست نییە، لە تۆڵەی ئەو کووشتنە بکوژ، بیکوژرێتەوە، بۆچی؟ چونکوو مرۆڤ کوژەکە و کوژراوەکە یەکسان نینە. ئەو کافر و کۆیلە، ئەویش موسوڵمان و ئازاد!

هەروەها بە تێگەیشتنی شافیعی و شافیعی مەزهەبەکان،
خوێنی ئافرەت و پیاوی گاور، سێیەکی خوێنی پیاو ئافرەتی موسڵمانە.
خوێنی مەگوس و ئاگر پەرستەکان(زەردەشتیەکان) و بت پەرستەکانیش دوو سێیەکی دەیەکی خوێنی موسڵمانە.

هەڵبەت من وەکوو نووسەرێکی ئاڕاستە سیکەلار و لیبڕاڵ، دژی ئەو دووبارە کوشتنەی بکووژ و قانوونی تۆڵەسەندنەوەم و بیرەکەی لەسێدارەدان و ڕشتنی خوێنی مرۆڤم و، بە هەموو شێوەیەک پڕۆتستەی حوکمی لەسێدارەدان دەکەم، جا لە ژێر هەرناوێکدا بێت و بەهەرپاساوێکبێت، ڕشتنی خوێنی مرۆڤ و کوشتنی مرۆڤ ڕەت دەکەمەوە. چونکوو ئەوە چارەسەر نییە و جگە لەو سزادانە فیزیکی و هەق و

نامرۆڤانەیە، چەندین ڕێگا و سزای تری مرۆڤانە و شارستانیانەتر هەیە، بۆ سزادانی بکووژ.

....

١- ئەبو عەبدوڵڵا محەمەد کوڕی ئیدریس شافیعییە، ساڵی ١٥٠ک/٧٦٦ز لە دایکبووە، یەکێکە لە دیارترین پێشەواکانی سوننە لە ڕێڕەوی مێژوودا، و خاوەنی فیقهی شافیعییە لە زانستی فیقهی ئیسلامیدا، هەروەک بە دامەزرێنەری زانستی ئوسوڵ دادەنرێت و یەکەم کەسە لەو بوارەدا کتێبی نووسیوە و ناویناوە (الرسالة)، سەرچاوە(ویکیپدیا).

٢-تاريخ الفكر العربي، محمد أركون ص: 74

٣-شيخ الإسلام أحمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن تيمية، اقتضاء الصراط المستقيم مخالفة أصحاب الجحيم، تحقيق: عصام الدين الصبابطي، القاهرة (دار الحديث) 1972، ص141.

٤-ابن تيمية، اقتضاء الصراط المستقيم، ص142.

٥-فهم العلاقة بين اللغة العربية والعروبة الجديدة: ابن تيمية ومحمد الشافعي وابن باديس
أضافه الحوار اليوم في أحد, 04/05/2015 –

٦-هەمان سەرچاوەی پێشوو.

٧-نصر حامد أبوزيد : الامام الشافعي وتأسيس الإيديولوجيا الوسطية.

٨-حوار الأجيال، حسن حنفي ص: 466.

دوای جەژن… نەوزاد بەندی

هەندێ جار خەوتن لە مەوقیفی پاسەکانا ،
خۆشترە لە خەوی ماڵە ..
کەچی هەر خەو ئەبەینەوە بۆ ماڵەوە ..
ئەمانەوە مایەی تاقمی نوستنەکە دەربەنینەوە .
لەو دنیا گەورە خۆشەدا ،
لەم چەمە بێگەنە وشکەی سلێمانیدا ،

پەنجا ساڵە ئەتلێینەوە ..
گەمژەین ..گەمژە ..گەمژەییەک ئاو لێڵ ناکا
لێڵیشی کا ،
هەر لێرە سەرئەنێینەوە …!

* * *

ڕێک کەوتووە بەیانییەک ،
وتبێتم چی ئەبێ واز لە هەرچی
کەس و ماڵ و ناو و نازناو و کەل و پەل هەیە بھێنم و ..
وەک بۆق ، بازێک هەڵدەم ، تا ئەوسەری دنیا ،
نەوەستمەوە ..!!؟؟
ناتوانم و ..
خۆم تەواو گیری خواردووە بە دەستمەوە ..!!

بە قورسایی ئەو ڕۆژانەی
وەکو لۆکە شی بوونەوە و
وەک شاخ لەسەر شانم وەستان ،
چاوەڕوانم ..
بۆ تێکدانەوەی ئەم دنیایە و ..
بنیاتنانی یەکێکی تر …
ڕزگار بوون له دەمی گورگێ ..
بۆ بەر قەپی سەگێکی تر . …!!

بەخ□ بەرهاتن لە ناقۆڵاییەکانی رۆمان… ئیدریس مستەفا

ئاگاسا کریستی بە نموونە

“ئەوەی کتێبێک دەکات بە رۆمان خەیاڵ پڵاوی نوسەر و وشەزانی و وێژەیی زان و هەر بە تەنها ئەزمونە شەخسیەکان نیە بەڵکو ئەو بابەتەیە کە لەو رۆمانەدا نمایش دەکرێ. رۆمان چیرۆکی درێژ و رووداوەکانی دنیای خەیاڵ و ئارایشت نیە. رۆمان دەچێت ئەودیو بابەتە هەستیار و رووداوە مەزنەکانەوە جا چ ئاینی، شوناسی،

نەتەوەیی، چینایەتی، کوشتارگەلی، دڵداری ..هتد بابەتگەلێک کە لە دەرگای رابردوومانی داوە و نەیهێشتووە و لە بەردەم دەرگاکانمان هەڵکورماوە و چاوەڕێی قسە و گەڕانەوە و هەڵوەستی ئیمەیە."

رۆمان و چیرۆک لە یەک بازنەی ئەدەبی و تارادەیەک ژانرێکی ئەدەبیدا دەخولێنەوە بەڵام جیاوازیەکی بنەڕەتیان هەیە. سەربردەی سەرهەڵدانی رۆمان لەگەڵ چیرۆکدا زەمان و مەکانیان و ئەرک و تەداروکاتی ئەدەبیان جیاوازە. رۆمان لەگەڵ دنیای نوێی سەرمایەداری و دەرکەوتنی چینی بورجوازیدا دەرکەوت لە کاتێکدا چیرۆک هی سەردەمە کۆنەکانی پێش ئەوە. رۆمان چیرۆکی درێژ نیە تاکو خەیاڵ پێاوی و مەتەڵ و رووداوی دروستکراو و کۆتایی خۆش یان حەزین بێت؛ بەڵکو رۆمان شوێنی رووداوە گەورەکانە، ئەو رووداوانەی کۆمەڵگە و مرۆڤایەتی دەهەژێنن لەگەڵ خۆیاندا. رۆمان تەوەخنینی هەندێ چیرۆک نیە بەڵکو کۆکراوەی کۆمەڵێ رووداوی مێژوویی چارەنوسسازە یاخود ژیانی کەسێک و دوان و سیان و دەیان و سەدان کەس کە چارەنوسی کۆمەڵگەیەک و مرۆڤایەتی لەگەڵ خۆیدا دەنەخشێنێ و هەموو سنورە شەخسی و خێزانی و کۆمەڵایەتی و ئاینی و فەرهەنگی و سەزداری و مەرامیەکان دەبڕێت و دەیەوێ ئەو حەقیقەتە بگەیەنێ کە وەک خۆی هەبووە یان هەیە. دیارە توانایی نوسەر لەوەدایە بە ئاستە زمانی و وێژەییەکەی و خەیاڵە فراوانەکانی چێژی ئەدەبی بە رۆمان دەدات تاکو خوێنەر لەگەڵ مێژوویەک چ دوور یا نزیک یاخود ئیستاکانەدا دەستپێنجە نەرم بکات. دەی رۆمان لەو خاسیەتە قوڵە مێژووییەوە لەدەدات کە هانمان دەدات "لەکۆڵینەوە لەسەر رابردوو بکەین گەر دەمانەوێ بەرەو ئایندە بڕۆین" وەک کەنفیوشس دەڵێت.

زۆرن ئەو چیرۆکە درێژانەی ناوی رۆمانیان لە نراوە و لە ئاستە جیهانیەکەشیدا ئاوها نوسراوە. ئەو رۆمان و کتێبانەی کە ناوناوبانگێکی جیهانی لە خۆ دەگرن بە تایبەت لە سەدەی رابردووەوە تاکو ئیستا هۆکارەکەی بۆ ئەوە گەڕێتەوە کە: یەکەم؛ دەرفەتی مێژوویی لە ئاکامی بۆشاییەکەوە دروست دەبێ و هەندێ نوسەر بەیان هەڵدەکەوە دەرکەون وەک چۆن هەندێ سیاسی و پاڵەوانی سەربازی و ئاینی دەردەکەون لە بوارێکی مێژوویی دیاریکراودا. مێژوو پێیەتی لەم بابەتانە. دووەم؛ یاخود دەزگایەکی دەوڵەتی یان دەسەڵاتدارێتی لە پشتەوەیە جا ئەو دەزگایە چ دەوڵەت/سەرۆکی وڵات یان حزبی دەسەلاتدار بێت یان سیخوڕی بیت یاخود رۆشنبیری بێت. خودی نوسەرەکە و نوسینەکانی وا لەو دەزگایانە دەکات بچنە پاڵی یان نا. ئەمە لە دۆخێکدا دروست دەبێت کە نە خوێنەری هۆشیار هەس و نە نوسەری باش بەڵکو ئەوە دەردەکەوێت کە هەموو توانا دارایی و پانتاییە

میدیاییەکانی بە دەخرێتە گەڕ و ئیتر نوسەر دەبێتە فەیلەسوف و رۆمانوسی و شاعیر و لێکۆڵەر و یەک دنیا هەوادار و دەروێش دروست دەبن بۆی بە ناوی خوێنەرەوە. سێیەم؛ ئەو رۆمان و کتێبانە زۆر کەم کە خۆیان بە هەوڵ و توانایی و راستگۆییەکانی خۆیان دەرکەوتوون و پەیامەکیان گەیاندووە، بەلام کە دەرکەوتوون ئیتر ون نەبوون و هەمیشە بە زیندویی ماونەتەوە. هەموو رۆمانە بە ناوبانگەکانی دنیا، بەناوبانگ مەبەستم لەوەی رووداو و کەسێتیە بەناوبانگەکانی دنیایەک و کۆمەڵگەیەکی لە خۆ گرتووە کە چارەنوسی مرۆڤایەتی تێدا ساغ بێتەوەبە باشی یان مەحف بێتەوە بە خراپی، یاخود بەرەو ئایندەی نادیار چوون. رۆمانووس و شاعیر و نوسەری زۆر هەن چ لە ئاستە ناوچەییەکەی و چ جیهانییەکەی کە مەراڵ و ویژدان و بیر و هزریان هاوتایە لەگەل نوسین و کتێبەکانیان.

ئاگاسا کریستی..

بە نموونە چیرۆکە پۆلیسیەکانی ئاگاسا کریستی. دروستکرنی رووداوێک و کۆکردنەوەی هەندێ کاراکتەر بە دەوریدا و دانانی مەتەڵێک لەو نێوەدا و موحەیەرکردنی خوێنەر بە دوای ئەوەی کە هەڵەی دەهێنێ، ئەوە رۆمان نیە بەڵکو چیرۆکی درێژە یاخود کەیسێکی پۆلیسی لێکۆڵینەوەیە یا هەر ناوێکی تری لە دەنێی لێی نێ. ئاگاسا کریستی خەیاڵی خۆی بەکارهێناوە لە نوسینی کتێبەکانیدا و هەموو کتێبەکانیش یەک مەتەڵن بەڵام رێگا و شێواز و جۆری جودا جودا. هەر ئەم مەتەڵی بوونەشە کە وای لە سیستەمێکی خوێندن کرد لە هەرێمی ئۆنتاریۆی کەنەدا کە رۆمانێکی کە بکەنەوە و لە سیستەمی پەروەردە و خوێندنی هەرێمەکە وەدەری نێن چونکە لەویدا نەک هەلە بەڵکو شەکر شکاندنی تیدایە سەبارەت بە بینین و جیاواز نیشاندانی مرۆڤەکان. هەرێمی ئۆنتاریۆی کەنەدا گەورەترین هەرێمی کەنەدایە لە ناو دە هەرێمی تردا کە نزیکەی نیوەی دانیشتوانی گشت وڵاتەکەی تیدایە و زیاتر لە سەدا پەنجای داهاتی ولاتەکەشی لیوە بەرهەم دێت، و لەرێوەش بە سەنتەری سیاسی هەموو کەنەدا دادەنرێت بەتایبەت کە خودی پایتەختی ولات لە ناو ئەم هەرێمەدایە. وەک سیستەمی پەروەردە و خوێندنیش پلەی یەکەمی هەیە بەتایبەت کۆمەڵێ زانکۆی تێدایە کە ئاستێکی نەک هەر کەنەدی بەڵکو کیشوەری ئەمریکا و جیهانەش هەیە لەوانە زانکۆی تۆرەنتۆ. بەهەرحاڵ،

لەگەڵ دەرکەوتنی نەوەیەکی نوێ لە خوێندن و خوێندکار و سیستەمی خوێندن کە هزری رەخنەیی لەگەڵ خۆیدا بەرجەستە دەکات لەهەر دەورەیەکی پێشووتر، ساڵانە یاخود هەر دەورەیە کتێبێک دەچێتە ژێر پرسیارگەلێکی رەخنەییەوە. رۆمانی "کاتێک هەموو شتێک ون بوو" ساڵی ١٩٣٩ بڵاودەبێتەوە و بە یەکێک لە پڕ فرۆشترین رۆمانەکانی ئاگاسا

کریستی دادەنرێت. لەو دەمەوە تاکو ئیستا ملی□ان جار خوێندراوەتەوە لە لایەن خەڵکانی ئەکادیمیست و رەخنەگر و دەزگای تایبەت و ..هتد بەڵام کەس نەچووەتە سەر ئەو خاڵەی کە تەواوی دیدی ئاگاسا کریستی و رۆمانەکە دەخەنە ژێر رەخنەی نەوەی نوێ و دنیای نوێوە کە دەیانەوێ ئایندەیەکی دی و جیاوازتر لەوەی هەبووە دامەزرێنن. ئەو رۆمانە بە ئەنتی سەمیتیزیم واتا دژەجوویی لە قەڵەم دراوە. لەوێدا لە وەسفی کاراکەتەرێکدا بە ناوی مستەر مۆریس پێناسەی دەکات بە "پیاوە بچۆلە جووەکە" یان کوڕە جووەکە" یاخود "لێو ئەستورێکی جولەکەیی." ئەمانە وەسف نین بە تەنها بەڵکو ئەمانە عەقڵیەتی جیاکارین، رەگەزپەرستین، کە ئەوانی دی بە کەم دەبینن بۆیە بە بچوک پێناسەیان دەکەن.
ئەم جۆرە عەقڵیەتانە لە کارنامەی رۆمانوسە دیارەکانی تریشدا هەن. م ن تەنها ئاماژە بە دوان دەدەم، فیتۆر هۆگۆ دەدەم لە ئەوروپا و بەختیار عەلیش لە کوردستان. بۆ نموونە ڤیکتۆر هۆگۆ کە خاوەنی بەناوبانگترین رۆمانی بێ نەوایان و نۆتردامی پاریس بە ئاشکرا و بێ شەرم دەڵێت ئیمەی فەرەنسی دەبێ بچین ئەفریقیاییەکان داگیر بکەین و خەڵەککەی فێری شارستانیەت بکەین. دیارە پاوانخوازی و تاڵانچێتی کۆڵۆنیاڵیزم لای هۆگۆ بریتی بووە لە شارستانیەت. لە کوردستان بەختیار عەلی لە "رۆمانی" دواهەمین هەناری دونیاکەیدا لە زاری خۆیەوە بە کاراکتەرێکی گەرمیانی دەڵێ ژنحیز و گەواد. لە نێو هەموو ئەو کاراکتەرانەی لە ناو رۆمانەکەیدا هەن کە تێیدایە سەرکردەی داوێن پیس و مرۆڤکوژ بووە بەلام بە شۆڕشگێر ناویان دەبات جونکە خەڵکی سلێمانی و ناوچەی سلێمانین یەک وشەی کاڵیان پێ ناڵی لە کاتێکدا گەرمیانیەک کە قوربانی سیاسەتی نێوان بەعس و هیزی کوردیە و لە تاو داد و بێ دادی ژیانی قورس و غەریبی بووە بە پۆلیس کەچی ژنەکەی بێ ئەخلاق دەکات و دەڵێ گەرمیانیەکی ژنحیز بوو. گەواد بوو ژنەکەی دەبرد بۆ مەسئولەکان. ئەم وشە و وەسفانە لە زاری ئەکتەرێکەوە فڕی نەدرا بەڵکو لە زاری خودی نوسەرەوەیە کە هۆکارەکەش بیر و ئەخلاقی سلێمانچێتی نوسەرە کە ئەو رقە کۆمەڵایەتیەی هەندێ سلێمانچێتیەکان هەیانە بەرامبەر بە ناوچەکانی تر لەوانە گەرمیان ئەو بەرجەستەی دەکات لە کاراکتەرێکی ناو رۆمانەکەیدا. وەک چۆن رۆژگار هاتە پێشەوە بۆ هۆگۆ و ئاگاسا ئاوهاش رۆژگارێک دێتە پێشێ کە خەڵک کتێبەکەی بەختیار عەلی توڕ هەڵبدەنە دەرەوەی کتێبخانە و دنیای خوێندنەوەیان.
ئەوانەی سەرەوە لەو چەند چیرۆک و ناوانەدا ئاماژەم پێکرد لە دنیای رۆمان و رۆمانوسیندا زۆر کەم دەردەکەون چونکە دنیای رۆمان و رۆمانوسین میواندارێتی شتگەل و رووداوە گەورەکانە کە چەندە

بچوکیش بەت مەژوویەکی نەخشاندووە لەگەڵ خۆیدا کە ئایندەی بیر و کردارمان دیاری دەکات. بۆ نموونە ڕۆمانی “دوایین پیاوی دادوەر” کە ساڵی پەنجاکان لە لایەن ڕۆماننوسی فەرەنسیەوە نوسراوە باس لە ڕووداوێکی مێژوویی هەزاران ساڵە دەکات کە چۆن ئیستاش مرۆڤ دەبێتە قوربانی هزرێک کە تەمەنەکەی هەزاران ساڵ کۆنە بەڵام هەر ماوە و کاریگەرە، کاریگەر بە مانا ترسناکەکەی. کوشتنی مرۆڤی جوو لە لایەن ئەوروپی و ئاینزا کریستیانەکانەوە لەوەتەی مێژوو هەیە بەردەوامە و هەر دووبارە دەبێتەوە بۆ ئەوەی مرۆڤ بەخۆیدا بچێتەوە بۆ ئەو شەرمە کەچی هەر دەورەیک لە تەوەڕەی خۆی دەداتەوە. لە کوردستانیش، ڕۆمانی “نیشتمانی سارا” و “خەمی مەستوورە” ئەو دوو ڕۆمانەن کە لە دەی مێژوویی ئەمە دەدا و ئەو ڕووداوە جەرگبڕە و فەرمەشکراوانەمان بۆ دەخاتەوە بەردەست کە نەدەبوو بە ئاگا بین لێی یاخود نابێ بە چرکەیەک لە یادی بکەین. ڕۆمانی “مەدام بۆڤاری”ی گۆستاڤ فلۆبێر و “ئانا کارنینا”ی لیۆ تۆڵستۆی دوو نموونەی بەرجەستەی دنیای چینایەتین کە مۆرکی ژیانی نوەی مرۆڤەکان دیاری دەکات. ئەو دنیا چینایەتیەی لە هەر کونج و کەلەبەرێکی ئەم دنیایەدا بوونی هەیە و بونیادی هەموو کۆمەڵگەکانی لەسەر دەڕوا لەهەر ولاتەکەی و نیشتمانێکی ئەم جیهانەی ئێمەدا هەن. ئەمە ڕەگەزی زیندووێتی ئەو دوو ڕۆمانە دەسەلمێنی. دیارە ڕۆمان زۆرن لە بواری تردا ئاماژەی پێ بدرێ بەڵام من تەنها ئەم چەند نموونەیەم هێناوەتەوە بۆ پشتیوانی باسەکەم.

پێگەی ژن لە ئیسلامدا و پێگەی ئیسلام لای ژنان، موجاهیدین و پرسی ژن… مەنسور حکمەت و ئازارەی ماجدی

وەرگێڕانی لەفارسیەوە:کاوە عومەر

مەسەلەی ژن موجاهیدینی تووشی کێشە کردووە، بەڕاستی “ئازادیی ژن

لە کۆمەڵگادا" بووەتە "پێوەری ئازادیی کۆمەڵگا" و ئازادیخوازیی هەموو هێزێکی سیاسی لە بیرکردنەوەی ملیۆنان خەڵکی بێبەشی ئێراندا چ ژن و چ پیاو. لەم نێوەندەدا ڕێکخراوێکی ئیسلامی کە دەیەوێت بە دیموکراسی دەربکەوێت دەبێ چی بکات؟ ئەگەر ئەو ئیسلامەکەی بهێڵێتەوە، چۆن دەتوانێت لە دژی ئەزموونی ژنان لە ئیسلامدا، واتە لە دژی ئەزموونی پڕ لە ئازاری ملیۆنان ژنی بێبەش و بێ مافی ئەمڕۆی ئێراندا هەڵوێست وەربگرێت؟ ئەگەر باسی ئازادی ژن بکات ئیسلامەکەی لە کوێ دەشارێتەوە؟ ئیسلام کە بە ڕوونی سروشتی دژە دیموکراتیکی خۆی سەلماندووە، بە تایبەت لە پەیوەندی لەگەڵ مافە کۆمەڵایەتییەکانی ژنان، لە کارکردنی کۆماری ئیسلامیدا. دەبێت دان بەوەدا بنێین کە ئەمە چەقبەستووییەکی ترسناکە و دەرچوون لێی پێویستی بە لێهاتوویەکی یەکتایی تایبەتە بۆ سەرەوخوار خستنی پێشەوەی ئیسلامیش و ئازادی ژنانیش.

خاتوو مریەم ڕەزوانی و کاک مەجید شەریف دوو نابغەی لەو جۆرەن کە بە ڕواڵەت بەدەر لە ویستی خۆیان فڕێدراونەتە مەیدانی گفتوگۆ سەبارەت بە پرسی ئیسلام و موجاهیدین و ڕزگاری ژنان.

ئەفسانەی ئیسلامی "ڕاستەقینە"ی داکۆکیکاری مافی ژنان

خاتوو رزوانی ("ژنی موجاهید چۆن لەدایک بووە" و بە دوو ڕوانگەی "ئیسلامی خومەینی و ئیسلامی موجاهیدین") شرۆڤەی داکات، بانگەشەی ئەوە دەکات کە ئەوەی لە لایەن ڕژێمی ئیسلامیی خومەینییەوە جێبەجێ دەکرێت، ئیسلامی ڕاستەقینە نییە، بەڵکو لێکدانەوەیەکی دواکەوتوو و فیوداڵییە لە ئیسلام. بەڵام موجاهیدەکان نوێنەری ڕاستەقینەی ئیسلامن، لەسەر بنەمای خودی قورئان و فەرکردن و پراکتیزەکردنی محمد و سەرکردەی ئیسلام. کاک شەریف ("ژنی ئێرانی قوربانی دوو سیستەم") دەڵێت "لە ڕوانگەی نەریتی و دواکەوتوییەوە ژن لاواز و جێگەی بەزەیی و پشتیوانییە و نەک تەنیا لە ڕووی ئابووری و کۆمەڵایەتییەوە، بەڵکو لە ڕووی سۆزداری و کەسی و دەروونیشەوە". ، پیاو، بە پەناگە و پارێزەری ئەو دادەنرێت". و لە ڕواڵەتدا، قورئان لە ڕوانگەیەکی وەها نەریتی و کۆنەپەرستانە دوورە. تاقیکردنەوەی ئەم ئیدیعایانە بۆ هەموو ژنێکی ئێرانی پێویستی بە چەند خولەکێک زیاتر نییە. ئاماژە بە قورئان و بەتایبەتی ئەو ئایەتانە بکە کە بە تایبەتن بە ژن و مافە کۆمەڵایەتییەکانیان. بۆ ئاسانکردنی کارەکان تەنها چەند ئایەتێک دەخەینە ڕوو وەک نموونە بۆ ڕوونکردنەوەی پێگەی ژنان لە ئیسلامدا بە زمانی قورئان و محمد:

سورەتی نیسا ئایەتی ٣٨: پیاوان مافی کۆنترۆڵکردن و پاراستنی ژنانیان هەیە، بەهۆی ئەو بالادەستییەی کە خودا بە هەندێك لەوانی

تری دامەزراندووە، هەروەها لە بەرئەوەی پیاوان دەبێت لە ماڵ و موڵکەکانیانەوە نەفەقە بە ژن بدەن. (١)

سورەتی بەقەرە ئایەتی ٢٢٨: پیاوان پلەیەکیان هەیە بەسەر ژنان .

سورەتی بەقەرە ئایەتی ٢٢٤: ژنەکانتان کێڵگەی خۆتانن، تۆو بوەشێننە کێڵگەکانتان بەهەر شێوەیەک دەتانەوێت.

سورەتی نیسا ئایەتی ٣٨: وە ئەو ژنانەی کە لە سەرپێچی و گوێڕایەڵی نەبونیان دەترسن، پێویستە سەرەتا بانگەوازیان بۆ بکەن. ئەگەر گوێڕایەڵی نەبوون، دوورییەک لە بەشەناوخۆییەکەیان هەڵبژێرە. ئەگەر گوێڕایەڵی نەبوون بە لێدان سزایان بدە. ئەگەر گوێڕایەڵی بن، ئیتر مافی ئەوەت نییە ستەمیان لێ بکرێت…

سورەتی نیسا ئایەتی ٣ وە ئەگەر ترستان دادپەروەر نەبن لە(مارەیی) ئە ئافرەتە هەتیوانەدا(مارەیان مەکەن)، ئەو ئەو ژنانە ژنانەدا هاوسەرگیری بکەن کە حەڵاڵن بۆتان، دوو دوو، سێ سێ یان چوار چوار، ئەگەر ترست لە جا ئەگەر ترسان دادپەروەر نەبن، یەک ژن هەڵبژێرە…

سورەتی بەقەرە ئایەتی ٢٢١: هاوسەرگیری لەگەڵ ژنانی هاوبەش پەیداکەردا مەکەن، تا باوەڕ دەهێنن، و بەڕاستی کەیلەیەکی ئیماندار باشترە لە ژنێکی ئازادی هاوبەش پەیداکەر…

سورەتی نیسا ئایەتی ٢٤: وە هاوسەرگیری کردنی لەگەڵ ژنانی هاوسەردار بۆ تۆ قەدەغەیە، جگەلەوانەی بونەتە موڵکتان(کەنیزە) .

سورەتی نیسا ئایەتی ١٩: لە حاڵەتی زینادا هەرکاتێک چوار شاهیدی موسڵمان شایەدی بدەن، پێویستە ژنەکە لە ماڵەوە بمێنێتەوە تا فریشتەی مەرگ گیانیان دەکێشێت،یان خودا ڕێگایەکی ڕزگار بونیان بۆ دادەنێت (2)

وە ئەگەر ئەوە بەس نەبوو، با گوێ لە “وتاری ماڵئاوایی” محەمەد بگرین:

“ئەی خەڵکی ئێستا من باسی ژنەکانتان دەکەم، ژنەکانتان مافیان بەسەر ئێوەدا هەیە و ئێوەش مافتان لەسەر ژنەکانتان هەیە. ئەرکی ئێوان ئەوەیە کە ڕێگە نەدەن کەس بچێتە ناو جێگاکەتانەوە (جگە لە خۆتان) و ئەوانەی کە لای ئێوە خۆشەویست نین”. ڕێگە مەدە بچنە ناو ماڵەوە، ئەگەر ئەم ئەرکانەیان بەجێ نەهێنا خودا مۆڵەتی پێداویت لە جێگایەکی جیادا پشوو بدە و لێیان بدە، بەڵام بە توندی نا، هەر کە گوێڕایەڵی تۆ بوون و ئەرکی خۆیان جێبەجێ کرد، خۆراکی پێویستیان پێ بدە و بە باشی جل و بەرگیان بپۆشە. پێویستە بە باشترین شێوە مامەڵە لەگەڵ ژنەکانتدا بکەن، چونکە ئەوان لە ماڵەکەتاندا زیندانین و هیچ بژاردەیەکی خۆیان نییە، هەروەها پێویستە بە خۆشەویستییەوە مامەڵە لەگەڵ زیندانییەکەدا بکرێت. ژنەکانتان ئەمانەتێکن کە لەلایەن خوداوە پێتان سپێردراوە و

مۆڵەتیان پێداوە بە قسەی خودا لێیان نزیک بیتەوە و لە خودا بترسیت و بە باشترین شێوە مامەڵە لەگەڵ ژنەکانتدا بکەیت” (٣).
ئایا بابەتەکە بەشی ئەوەندە ڕوون نییە؟ ئایا دەتوانرێت تێڕوانینێکی کەنەپەرستانەتر بۆ ژنان خەیاڵ بکرێت؟ ئەمە ئەو قورئان و ئیسلامەیە کە موجاهیدەکان بەنیازن بۆی بگەڕێنەوە، ئەو قورئان و ئیسلامەی کە ژنە بێبەشکراوی ئێرانی بۆی دەگوازرێتەوە.
ئیسلامی “ڕاست یان درۆ”، ئەمە بنەچەی هاوبەشی هەردووکیان و هەر ئەم بنەچەیە کە پڕە لە کەنەپەرستانەترین و دواکەوتووترین بۆچوون و حوکم سەبارەت بە مافی ژنان. لەم بۆچوونەدا پیاو نەک هەر وەک “پارێزەر و سەرپەرشتیار”ی ژن پێناسە دەکرێت، بەڵکو وەک بەرژەوەندی راستەوخۆ پێناسە دەکرێت و مافی ئاو و گوێی هەیە. لەم بۆچوونەدا ژن بەشێکە لە موڵکی پیاو و ئامرازێکە بۆ چێژوەرگرتن.
لەم بۆچوونەدا ژن مرۆڤێکی ئازاد نییە، بەڵکو کۆیلەیەکی تەواوە.
خاتوو رزڤانی، کاک شەریف! سەرت لە ژێر بەفرەکە دەربهێنن. کارەکە کۆتایی هاتووە.
یەکێک لە تایبەتمەندییەکانی ئیسلامی ڕاستەقینەی موجاهیدین (واتە یەکێک لە پایەکانی ئارگیومێنتی (نەعامە)وشتر مل) ئەوەیە کە ئەگەر کەسێک قورئان لە تەنیشتی خۆی بگرێت، یەکسەر بانگەوازی “داینامیک و دینامیزمی قورئان” دەکات، واتە بیرەکەی “هەڵوەشاندنەوە”.
ئەوانەی خۆیان دەگەڕێنەوە بۆ قورئان، کاتێك قورئانیشیان بە وەك گەواهیەک نیشان ئەدەیت، ئەڵێن کە موجاهیدەکان پێیان وایە “قورئان لە گۆڕاندایە و دەتوانرێت لە هەر سەردەم و قۆناغێك جێبەجێ بکرێت.
بۆیە ڕێنماییەکان”. لە کاتێکی دیاریکراودا دەرچووە و لەلایەن ئەوانەوە بارودۆخی ئابووری و کۆمەڵایەتی و مێژوویی ئەو قۆناغە بە بەسەرچوو(منسوخ) دەزانن” (موجاهید ٢٢٩، ل ٢٠، جەختکردنەوە هی ئێمەیە). وە ڕەنگە ئەو ئایەتانەی کە پەیوەندیان بە کۆیلایەتی ژنەوە هەیە، لەو ئایەتانەدا بن کە لە ژێر کاریگەری “هەندێک بارودۆخی مێژوویی”دا بوون و لەمڕۆدا بەسەرچوون. واتە لەسەرەتای ئیسلامدا ژن وەک کۆیلە مامەڵەی لەگەڵ دەکرا، لە هەموو مافێک بێبەش کرابوو، بەڵام ئەمڕۆ بەهۆی دینامیزمی قورئانەوە ئەم ئایەتانە هیچ بەهایەکیان نییە. بەم شێوەیە خاتوو رزڤانی لەقسەکانی سەبارەت بە ئیسلامی قورئانی موجاهیدین پاشەکشە دەکات و بە نەرمی چرپە دەکات بۆ ئارام کردنەوەی ئەو ژنانەی کە بە قورئان و ئیسلام تووشی شۆک دەبن:
وتیشی: “بە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە لە دیدگای یەکتاپەرستی موجاهیدین جیاوازیەکان لەسەر بنەمای زیرەکی و بەهرە، تەنیا دەرئەنجامی چەندین سەدە لە دواکەوتوویی مێژوویی ژنانە، ئەوا

پێویستە پرسیار بکرێت کە ئایا لە سیستمی داھاتووی موجاھیدین، دیسان ژن دەتوانێت کاری تێدا بکات". دەتوانرێت لە پێشەکانی وەک دادوەری و پارێزەرایەتی. بخرێنە کەنارەوە؟ ئایا بەدانانی ژن وەک دادوەر و یاسادانەر، دەتوانین ھەست بە نیگەرانی بکەین لەو ئایەتانەی کە گوایە (واو!) تایبەتن بە سزادان و لێدانی ژنان؟... بە ھەمان شێوە، لێکدانەوەی... باڵادەستی پیاوان بەسەر ژنان لە ھەندێک ئایەتەوە، دەتوانێت شوێنەکیان لە ئیعرابداھەبێت لە لە کاتێکدا مەرجی یەکسان بە گەشەکردنی ژن و پیاو دابین کراوە و ھەردووکیان بەرەو گەشەکردنی بەھرەکانیان دەڕۆن و توانا پێویستەکانیان بەدەست دەھێنن بە گەیشتن بە ئاستی ڕابەری ، ئایاموجاھیدەکان ناتوانن لە چوارچێوەی بارودۆخی ئابووری-کۆمەڵایەتی-کلتوری و پێداویستییەکانی سەردەمی ئێستا ئایەتەکان بگونجێنن؟... بۆیە بە ھەبوونی دادوەری ژن لە ئەنجومەنە باڵاکانی دادوەریدا، ئایا ناتوانرێت چاکسازی لە پرسی... فرەژنی، موتعە، سەرپەرشتیکردنی منداڵ و ھەموو یاساکانی کۆیلایەتی پەیوەست بە ژناندا برێت؟(ھەمان سەرچاوە)

ئیشی نەکرد! لە لایەکەوە زۆر لاپەڕە ڕەش دەکەیتەوە بە ئەوەی باوەڕ بە ژنانی ئازادیخواز بھێنیت کە ئیسلامی خومەینی ئیسلام نییە. ئیسلام داکۆکیکاری یەکسانی ژن و پیاوە و قورئان و محمد بە یەکەمجار ئاڵای رزگاری ژنانیان ھەڵگرتووە و کاتێک قورئانیان خستەتە بەردەمت، تۆ گەرەنتی ئەوە دەدەیت ئەگەر ھەبن ژنی دادوەر لە ئەنجوومەنە باڵاکانی دادوەری، کەس ناوێرێت پەیڕەوی لە یاسا کۆنەپەرستانە ئیسلامییەکان بکات و قورئانێک بھێنە دەرەوە! پێویستە بە خاتوو رزقانی بڵێین، پێش ھەموو شتێک ھەموو ئەم یاسایانەی کۆیلایەتی (و بێگومان پشت بەستون بە ئیسلام) دەتوانرێت نەک تەنھا بە "چاکسازی" بەڵکو بەگشتی ھەڵبوەشێنرێتەوە، بەڵام نەک لەژێر ناوی ئیسلام بەڵکو سەرەڕای ئیسلام، نەک بە ھێزی ڕێکخراوە بۆرژوازی-ئیسلامییەکان، بەڵکو بە دەسەڵاتی شۆڕشی کرێکاران و زەحمەتکێشان، و نەک بە پێکھێنانی دەوڵەتێکی دیکەی ئیسلامی، بەڵکو بە جیاکردنەوەی دیاریکراوی ئایین و ئیسلام لە دەوڵەت بەگشتی. پێویستە بپرسین کام دەسەڵاتی سیاسی، بە کام ئایدیاڵە کۆمەڵایەتییەکان لە کۆمەڵگادا دادەمەزرێنن. ژنی موجاھیدی فێمینیستیش دیاردەیەکی سەیرە — کەسێک کە پێی وایە شۆڤینیزم لە یاساکاندا بەھۆی ڕەگەزی بایۆلۆژی یاسادانەرەکانەوە دروست دەبێت! پێویستە مرۆڤ بپرسێت ئایا گوھاری شەرعی دەستغیب، شەمس الملوک موساحب، مارگریت تاتچەر یان خودی خاتوو رزقانی، بەو ئایدیاڵە بۆرژوازی و کۆنەپەرستانەی کە لەگەڵ خۆیان ھەڵیدەگرن و ئەو سوپایەی کە پاسەوانی دەکەن، چۆن یاسا بەسەر ژناندا دەسەپێنن؟ سێیەم: کام دەسەڵاتی شیعەی ڕاستەقینەی

عەلەوی، یان کام بەشی ئیدارەکانی موجاهیدین و شورای نیشتمانی بەرەنگاری دەسەڵاتی دیاریکردنی ئایەتی هەڵوەشاوە و کەم نەکراوەی دەبێت لە داهاتوودا، هەروەها "یاسادانەر" خاتوو رێزوانی کە بڕیارە حوکمی موحەمەدی لەسەر فرەژنی هەڵبوەشێنێتەوە، دەبێت مۆڵەت لە کێ وەربگرێت؟!

گونجاندنی ئیسلام لەگەڵ مێژوو یان مێژوو لەگەڵ ئیسلام

بەڵام هەمان بیرۆکەی "دینامیزم و ڕاگوزار"ی ئیسلام و فەلسەفەی هەڵوەشاندنەوە لە ئیسلامی موجاهیدیدا نابێت زۆر بە جددی وەربگیرێت. لە ڕاستیدا مەبەستێکی "خومەینی" لە پشت ئەم فۆرمولاسیۆنەوە هەیە. موجاهیدەکان باس لە گونجاندنی ئیسلام دەکەن لەگەڵ پێداویستییەکانی گەشەسەندنی مێژوویی، بەڵام وەک موسڵمانێکی ڕاستەقینە، ئارەزووی ڕاستەقینەیان تەواو پێچەوانەیە. لە ڕاستیدا ئەوان دەیانەوێت کۆمەڵگا، ڕەنگە لە پەرەسەندنەکەیدا، بگاتە ڕادەیەک لە "گەشەکردن" کە بتوانرێت ئیسلامی قورئانی بە شێوەیەکی دروست جێبەجێ بکرێت. ئیسلام، بە وتەی موجاهیدین، بۆ ماوەیەکی کاتی خۆی لەگەڵ ئەم دۆخە بەزەییدارەدا لەگەڵ کۆمەڵگای ئەمڕۆدا دەگونجێنێت، تەنیا بەو هیوایەی کە لە شیکاری کۆتاییدا کۆمەڵگە لەگەڵ خۆیدا ڕێکبخات. موجاهیدەکان لەم بارەیەوە تەواو ڕوونن.

خاتوو رزقانی، لە هەوڵێکدا بۆ سەلماندنی بەرگریی موجاهیدین لە ژنان، بانگهێشتمان دەکات بۆ خوێندنەوەی بابەتی "پڕۆژە یاسای تۆڵەسەندنەوە، سووکایەتیکردنە بە پێگەی مر□قایەتی، بە تایبەت پاڵەوانی ژنی ئێران لە سەردەمی گەورەی هۆشیاری خەڵکدا" (موجاهید ۱۲۰، ۲۰۱۹). قۆناغی یەکەم). لەم بابەتەدا و بەگشتی لە رێبازی موجاهدین لە پرۆژەیاسای تۆڵەسەندنەوەدا، لە هیچ شوێنێکدا رستەیەک نابینین کە بەرگری لە مافە راستەقینەکانی ژنان بکات یاخود پرەنسیپی یاساکانی تۆڵەسەندنەوە رەت بکاتەوە، بەڵکو ئەوەی دەیبینین لێدوانێکی رورن□ لە هەڵوێستی موجاهدین سەبارەت بە... بەڕواڵەت یاساکانی "هەڵوەشاوە" "ئیسلامی زۆر بەنرخترە." ناڕەزایەتی موجاهیدین بەرامبەر بە پڕۆژە یاسای تۆڵەسەندنەوە بەم شێوەیەیە:

"جێبەجێکردنی خۆبەخۆی ئەم سنوورانە (واتە بڕینی دەست و قاچ، بەرد بارانکردن، و چاو دەرهێنان) لەو بارودۆخە کۆمەڵایەتی و سیاسی و کولتوورییە دەسەندرێتەوە کە تاوانەکە تێیدا ئەنجامدراوە، پێشێلکردنی ڕۆحی یاساکانی ". ئیسلام ط□□ک ئەدات ". (لاپەڕە ۸، جەختکردنەوە هی ئێمەیە)

هەروەها لە وتارەی "تاقیکردنەوەی پرۆژەیاسای ت□ەکردنەوە"

(موجاهید ٢٢٣)، لە وەڵامی ئەو پرسیارەی کە "بۆچی دەرکردن و جێبەجێکردنی ئەم جۆرە فەرمانە لە هەلومەرجی ئێستادا کردەوەیەکی کۆنەپەرستانەیە" (لاپەڕە ٨) بەم شێوەیە دەنووسێت:

دەڵێت: "وەك دەزانین لە سەردەمی پێغەمبەردا یاسای سزاکانی ئیسلام (بۆ یاساکانی تۆڵەسەندنەوەشەوە) سەرەتا بەسەر دانیشتووانەدا نەسەپێندرا، بەڵکو هاوکات و هاوئاهەنگ لەگەڵ گۆڕانکاری شۆڕشگێڕانە و بنچینەیی سیستمی خراپی جاهیلیدا جێبەجێ دەکرا".

... تا ئەو کاتەی ئابووری و سیاسەت و ئیدارەی وڵات لە ژێر هەژموونی تایبەتی حیزبی کۆنەپەرستی دەسەڵاتداردا بەردەوام بێت لە بنبەستی چارەسەرە دواکەوتووەکانی ئێستا، لە سێدارەدانی تۆڵەسەندنەوە و سنووری دزی و زینا و هتد، لەگەڵ دۆگماتیک و ئەنجامێکی زۆر زۆر سادەی ڕواڵەتیەکان لەم پرسانەدا دەیانەوێت هیچ ئەنجامێک ناهێنێت.

... بۆ هەمان شێوە پرەنسیپی قورئانی "تۆڵەسەندنەوە"ش لە هەلومەرجی ئێستاشدا هەیە، لە بنەڕەتدا جگە لە سەرکردە و چەکدارانی ڕژێمی پێشوو و فەرماندە و بریکارەکانی دام و دەزگاکانی سەرکوت و ئەشکەنجەدان، هەروەها ئەوانەی کە... لەم ڕژێمەدا منداڵانی موجاهیدیان و شۆڕشی گەل کوشت و بریندار کرد. و هیچ پێشینەیەک نییە، بۆ پەیڕەوکردنی شێوازەکانی باوباپیرانیان.اغ} هیچ بەڵگەیەک نیە" (لاپەڕە ٣٣، جەختکردنەوە هی ئێمەیە)

زۆر باشە، ئاشکرا بوو کەوا. تۆڵەسەندنەوە "قیساس" بنەمایەکی قورئانییە و موجاهیدین نەک هەر ناڕەزایەتیان نییە بەرامبەر بەم بنەمایە، بەڵکو وەک بنەمایەکی ئایدیایی ئیسلامەکەیان، دەیانەوێت جێبەجێی بکەن. بەڵام لە هەموو بارودۆخێکدا نا. کۆمەڵگا دەبێت لەڕووی سیاسی و ئابووری و فەرهەنگییەوە ئامادە بێت بۆ جێبەجێکردنی ئەم یاسا "ڕزگارکەرانە"، یا هەروەک چۆن محەممەد سەرەتا کۆمەڵگای ئامادە کرد (ئێستا بە پێی گۆڕانەوەی موجاهیدین) و دواتر کەرەستەی پێشبینیکردنی بەکارهێناوە. لانی کەم پێویستە حیزبی دەسەڵاتدار و "سادە"کان"ی چینەکان بەلایەکدا بنێن و موسڵمانانی ئۆپۆزسیۆنی زیرەک و دینامیکیش جێگەی خۆیان بگرن بۆ ئەوەی فەرمانەکانی تۆڵەسەندنەوەی قورئان جێبەجێ بکرێن. ڕاستە ناکرێ بەڵێنێکی ترسناکتر بە خەڵکی ئێران بە گشتی و ژنانی ئێران بە تایبەتی بدرێت. تەواوی باسەکە سەبارەت بە "دینامیزمی قورئان" و "هەڵوەشاندنەوە" ی بە بێدەنگکردنی ناڕەزایی خەڵکی ئێران و بە تایبەت ژنانە بۆ پراکتیزەکردنی ئیسلام، بەپێچەوانەوە، ئەم یاسا قورئانیانە لە کاتی خۆیدا کە کۆمەڵگا ئامادە دەبێت جێبەجێ دەکرێن. ئەگەر موجاهیدەکان ئامانجی خۆیان بۆ بنیاتنانی کۆمەڵگایەک داناوە کە یاسا قورئانییەکان تێیدا جێبەجێ بکرێت،

وەڵامی خەڵکی زەحمەتکێش و ئازارچێشتووی ئێران لە ئێستاوە ڕوونە: ئەمە بە هەموو هێزمانەوە لە دژی ئەم نیازە کۆنەپەرستانەیە دەوەستین.
تا ئەو شوێنەی کە پەیوەندی بە پرسی ژنەوە هەیە، دەمەوێت ئەوەش زیاد بکەین کە گێڕانەوەی موجاهیدین بەم شێوەیەیە: ئەو ئایەتانەی پێشتر باسمان کرد سەبارەت بە کەیلایەتی ژن هەمووی قورئانی و ئیسلامی و پابەندکەرن، بەڵام ئێستا کۆمەڵگە بەشێوەیەکی تەواو و کامڵ ئامادەنیە بۆ جێبەجێکردن (واتە بەرەنگاری دەبێتەوە)، پێویستە لە ڕووی ئابووری و سیاسی و کولتوورییەوە کار لەسەر مرۆڤەکان بکرێت (ئەم بەرەمگار بونەوەیە دەبێت بەهێز بکرێت و لاواز بکرێت) بۆ ئەوەی پێگەی ڕاستەقینەی ژنان لە ئیسلامدا ببێتە بنەما لە پێگەی ڕاستەقینەی ژنان لە کۆمەڵگادا. و ئەمانە هەمووی بۆ واتای زیندووکردنەوە و پاراستنی کەیلایەتی مێینەیە، نە یەک وشە کەمتر و یەک وشە زیاتریش نەبێت.

سوودەکانی ئیسلامی "ڕاستەقینە" بۆ گەشەی ڕێکخراوەیی!

بەڵام سەرەڕای ئەم دژایەتییە ئاشکرایەی ئیسلام لەگەڵ مافەکانی ژنان، موجاهیدەکان لە "حیسابکردن"ەکانیاندا ئیسلامیزمەکەیان وەک "خەسارەت" نابینن. ئەگەر ژنەکی ئازادیخواز کە ئاگاداری ئیسلامی موجاهیدین بێت، ئەوا لەبری ئەوە موجاهید هیواخوازە مۆڵەت لە "دایک و باوک" و "مەرد"ی ژنان وەربگرێت بۆ بەشداریکردنیان لە چالاکییە سیاسییەکان (واتە هاوکاری لەگەڵ موجاهیدین) بۆ پێشکەشکردنی ئیسلامەکەی. ناوی ئەم فێڵەدانی ئاباکەسی(Abaqus) بازرگانییە بۆ ڕاکێشانی لایەنگرانی "ڕێگەپێدراو"، لە کولتوری سیاسی موجاهیدیندا، "گونجاندنی کۆمەڵایەتی-کولتووری ئایدیۆلۆژیای موجاهیدین لەگەڵ کولتوری فەرمانڕەوای کۆمەڵگا. گوێ بگرن:
"ئاستی بەشداریکردنی ژنان و کچان لە شار و ناوچە دوور و بێبەشەکان دەتوانێت پشتڕاستکردنەوەیەک بێت بۆ گونجاندن و هاوئاهەنگی ئایدیۆلۆژیای موجاهدین لەسەر کولتوری خێزانەکان و هەروەها لەسەر بەهاکانی ئەو ناوچانەی کە چالاکییەکانی ژنان لە دەرەوەی ماڵدا تێیدا دەبن." چالاکییە گشتی و سیاسی و سەربازییەکان بە تایبەتی پەیوەستن بە کێشە و ئاستەنگی کۆمەڵایەتی زۆر هەیە. مەگەر چالاکییەکان زەمینەی قبوڵکردنیان هەبێت لە چوارچێوەی ئەو کولتوورەدا کە خەڵکی ئەو ناوچانە قبوڵیان کردووە". (موجاهید ٢٣٢، ل ٢٠)
یان:
دەشڵێت: "مەودای بەرفراوانی ئاستی پەروەردەیی و پیشەیی لە نێو ئەم

ژنانەدا، سەرەڕای ئەو دەندەكارییانەی كە لەژێر ناوی ئیسلامدا بەسەر ژنانی خوێندەواردا كراوە، دەتوانێ جارێكی دیكە بەڵگەیەك بێت لەسەر گونجاندنی كولتووری-كۆمەڵایەتیی ئەم ئایدۆلۆژیایە لە كۆمەڵگای ئێمەدا. چونكە ئەوە". سروشتییە تەنانەت ئەو خێزانانەی كە چالاكن لە پارتە سیاسییەكاندا كچان یان مێردەكانیان دژایەتی چالاكییە سیاسییەكانی هاوسەرەكانیان بكەن، لە ژێر بارودۆخی یەكساندا (!) ڕێكخراوێكی ئیسلامییان پێ باشترە لە ڕێكخراوە سیاسییەكانی دیكە (ل17).

بەڕاستی دەبێ شانازی بەم ئازادی و بیركردنەوە ئازادە و ئەم ڕێزگرتنە لە پێگەی ژن بكەن! ڕێكخراوێك كە لە نەوە هەڵبژاردەكانی ئیسلامدا ئەژمار دەكرێت كە "خێزان و هاوسەرەكان كە دژایەتی چالاكی سیاسی كچ و هاوسەرەكانیان دەكەن" لە ژێر هەلومەرجێكی یەكساندا ڕێكخراوێكی ئیسلامی لە ڕێكخراوێكی تریان پێ باشترە، بەڕاستی یەكێكە لە بنەڕەتترین بیركردنەوەكان كە بەنی ڕزگاركردنی ژنانی لیوە نایەت. دیارە ئەوە "خێزانەكان" و "هاوسەرەكان"ن كە دەبێت ئەو ڕێكخراوە هەڵبژێرن كە بڕیارە كچ و ژنەكەیان تێیدا "خەبات" بكەن. ئەمە بەڕاستی مانای ئەوەیە كە ئەزقەزا، ڕەنگە ژنان تەنیا لە هەلومەرجی "نایەكسان"دا (واتە لە هەلومەرجی ژێردەستەیی و ستەمكاریدا) ڕوو لە كاركردن لەگەڵ ڕێكخراوی موجاهیدین بكەن.

ئەگەر ئیسلام بەگشتی ژن لە ژیاندا بچووك و كەم ئاوەز(ناقس عەقڵ)بزانێت لە ژیاندا، ئیسلامی موجاهیدین هەنگاوێك زیاتر دەڕوات و ژن لە "خەبات"دا دەپارێزێت، هەمان پارێزگاری كە "دژی" چالاكی سیاسییەكەیە! ڕەنگە ئەمە ئەو پرسیارە بێت كە خاتوو ڕزوانی لە هەڵبژاردنی ڕێكخراوی موجاهدیندا پێیدا تێپەڕیوە، ئەمە بابەتی شەخسی خۆیەتی، بەڵام یەكەم هەنگاو لە ڕزگاركردنی ئەو ژنە بێ ئەمەك و بەبەشە ئێرانییەدا خۆ ڕێكخستنە لەگەڵ ئەم بیركردنەوە "دواكەوتووانە" كە زاڵە بەسەر كۆمەڵگادا دەكەن، كە ڕێكخراوی موجاهەدین بە یەكێك لە شەرەفەكانی دەزانێت كە حساب لەگەڵ ئەوان یەكلایی بكاتەوە. موجاهید بە ڕوونی دەڵێ ئیسلامی ڕاستەقینە توانای ئەوەی پێدەبەخشێت خۆی لەگەڵ بیری پیاوسالاری زاڵ بەسەر كۆمەڵگادا بگونجێنێت (واتە بیری چینە دەسەڵاتدارەكان كە ڕەنگێكی تایبەتی ئیسلامی لە ئێراندا هەیە). ئەمەش بە دامەزراندن باشە! بەڵێ، ئیسلام هەمان خزمەتی بە خومەینی و شەریكەكانی نەكرد.

ئەگەر ژنان بەدەست ئەم بیركردنەوە دەسەڵاتدارە دواكەوتووانەیەوە دەناڵێنن و هەر بەشێكی بوونیان بیەوێت لەم زنجیرە ئابوری و سیاسی و كولتوورییەی دیلێتی ڕزگاری بێت، ئەوا ڕێكخراوی موجاهدین سەرمایەگوزاری لەو پاشكۆییەدا دەكات. بۆیە سروشتییە كە پرسی

ئازادی ژن و ئازادی بیرکردنەوەکەی (و بنەماڵە و هاوسەرەکەی بە هەمان شێوە) بە تەواوی پێچەوانەی ئاراستەی "گەشەکردن"ی موجاهیدین و سیاسەتی دامەزراندنی بێت. بەپێی خودی موجاهید دەبێت بەرگریکارێکی چالاک و بەهێزکەری بیری دواکەوتووی فەرمانڕەوا (بیروباوەڕی زاڵ هەمیشە بیری چینە دەسەڵاتدارەکانە) بە ئەوەی بنەمای ڕاکێشانی هێزەکانی بپارێزێت. دەبێت سەرمایەکەی بپارێزێت، خاڵی هیوای خۆی بە ڕاکێشانی ژنان. پڕوپاگەندەی کۆماری ئیسلامی ڕێگای ئەم هەوڵە کۆنەپەرستانەیەی نیشانداوە. موجاهید لەسەر ڕێگای کوبەی گەشت هەنگاو دەنێت. رزگاری ژنان بە رۆژئاوابوون ناوببرێت و ئازادی ژنیش بە میراتی رۆشنبیری بێگانە ناوببرێت. کەواتە، خاتوو رزوانی، بە دوای خومەینی، بەنی سەدر و رەفسەنجانی، رێگە بە خۆی دەدات بنووسێت:
“ئایا پێشخستنی بەهاکانی کولتوری بیانی لە ژێر ناوی “ڕزگاری” ژنان لەم ساتەدا و سەرەڕای پێداویستییە سەرەتاییەکانی دیکە، هەمان ئاستی بەچوونە ئەکادیمییەکان و لە کۆتاییدا ناکاریگەری تیۆرییەکانی “ئازادی” نییە؟ … ئایا ئەم پرسیارانە پێمان نالێن کە پرسی سەرەکی ئەمڕۆ شۆڕشی ڕزگاریخوازانەی گشتییە نەک بەسەرەکی کردنی ئایین و یاساکانی؟… ئایا دەکرێت گۆڕانکارییە خوازراوەکانی کۆمەڵگە بەسەر جەماوەردا بسەپێندرێت لە کاتێکدا… لەناوبردنی نەریت و داب و کلتوریان بە هەرشکردنە سەر بیروباوەڕەکانیان؟
(موجاهید ٢٣٤، ل ٢٠، جەختکردنەوە هی ئێمەیە)
خەنەی ئەم فریوکارییە ئیتر ڕەنگی نییە. “کلتوری” ئازادی ژنان، دەرئەنجامی خەباتی ژنان و پیاوانی کرێکار و ئازادیخوازە. ئەگەر سەد لە سەدی مافەکانی ژنان لە “ڕۆژئاوا” بەدەست هاتبێت، ئەوە تەنیا بە دەگەڕێتەوە بەساڵانێک خەبات و کۆڵنەدان و جیابوونەوە لە خورافاتە ئایینی و نائایینییەکان . کەس ناتوانێت بە ژاوەژاوی “ململانێی گەورە و بچووک”، “خەبات دژی ڕۆژئاواییبوون” و سووکایەتیکردن بە ئاژاوەگێڕییەکانی ئیسلامی نەتەوەیی، وێنەی دیموکراسی کە خەڵکی ئێران و دۆزی ڕزگاری ژنان پێویستی پێیەتی، لە ناو ببات. ئەزموونی “یەکەم” کۆماری ئیسلامی بە ڕادەیەکی پێویست گێڕانەوە و فێرکاری بووە. بە ئەوەی ئەم ئەزموونە دووبارە بکرێتەوە، دەبێت زۆر دواکەوتوویی زیاتر لەوەی خاتوو رزوانی و موجاهیدین هیوایان بە دەخواست، لە کۆمەڵگادا زاڵ بێت.

بە بڕوای موجاهیدین لەشفرۆشی ئازادی گشتگیری ژنانە.

بۆرژوازی و بچووک بۆرژوازی لە ئێران و لە سەرووی هەمووشیانەوە موجاهیدین هەرکات باسی ئازادی ژن دەکەن زۆر هەستیارن یەکسەر

سنووردارکردنی خۆیان بە دیاردەی لەشفرۆشی رابگەیەنن. هەرگیز بابەتێک لە موجاهیدین نادۆزیتەوە کە جەخت لەسەر ئازادی ژنان و دژایەتی جدییان لەگەڵ لەشفرۆشی نەکاتەوە. بۆچی؟ بۆچی بەڕێزان کاتێک باس لە ئازادی ژنان دەکرێت دەکەونە ناو لەشفرۆشییەوە؟ هۆکارەکەی لە ڕۆژ ڕوونترە، لە ئیسلامی موجاهیدیندا (وەک هەر ئیسلامەکەی "دیکە" و هەر بیرێکی پیاوسالاری تر)، ژن سەرچاوەی گەندەڵییە. لەشفرۆشی کە بەتەواوی جۆرێکە لە زوڵم و بێ مافی ژنان، بۆ ئەم بەڕێزانە، دەرئەنجامی بەهەند وەرنەگرتنەی (ئازادی)ی ژنانە. بۆ ئەوان لەشفرۆشی خاڵێکە بەدرێژایی هەڵەی ئازادی ژنان، هاوتای زیادەڕەوییە لە ئازادی بەجێهێشتنی ژنان و کۆتاییەکەیە. بۆیە سروشتییە لە هەر شوێنێک بیانەوێت دەستکاری بەرگریکردنیان لە ئازادی ژنان بکەن، سنووریان لەگەڵ لەشفرۆشی هەیە. ئەم بیرکردنەوە سووکایەتییە، ئەم دەرئەنجامە پاتۆلۆژییە، ئەم دووڕووییە ئەخلاقییە بۆرژوازییە، لە هەزار کرانەوە لە بابەتەکانی موجاهیدەوە سەرهەڵدەدات، لە نێویاندا کاک شەریف، کە بەم شێوەیە سووکایەتی بە ئازادیی ژنان دەکات:

"بە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە هەموو کردارێک کاردانەوەی هەیە و هەر توندڕەوییەک زێدەڕۆییە، ئەوە دونیا و ڕاستە کە لەسەر بنەمای ئەم ئەزموونە (واتە ئەزموونی زیادەڕۆییەکانی کۆماری ئیسلامی دوای زیادەڕۆییەکانی شا) دوای ڕووخاندن". لە ڕژێمی ویلایەتی فەقیە، کۆمەڵگای ئێمە دەتوانێت ڕووبەڕووی قەیرانی ئەخلاقی و کولتووری ببێتەوە، کە پێویستی بە ئامادەکاری و دووربینی هەیە، هەروەها سەبر و ڕای بەرز، بە تێپەڕاندنیان و دۆزینەوەی چارەسەری گونجاو بۆیان، و لەم چوارچێوەیەدا ڕۆڵ و پێگەی بێگومان ئەم جۆرە قەیرانانە لە ئێستادا لە شێوەی گەندەڵی و لەشفرۆشی و هتددا هەن، کە کەمتر کراوە و ڕوون بەهۆی توندوتیژی و سەرکوت و سانسۆرەوە، بەڵام لەگەڵ لابردنی لە فشاری سەربازی-پۆلیس و لە غیابیدا هۆکارەکانی کۆنترۆڵکردن بە ئاسانی دەبنە گشتی." (شورا ١، ل٣٠، جەختکردنەوە هی ئێمەیە)

لێرەدا کاک شەریف بە یەک تیر چەند ئامانجێک دەکات:

پێش هەموو شتێک بە شێوازی ئیسلامی خۆی بەو ژاوەژاوەی سەبارەت بە گەندەڵی و لەشفرۆشی و ئازادی ژن بە گشتی کۆمەڵگا دەترسێنێت. بۆچی ڕۆڵ و پێگەی ژن لە قەیرانە ئەخلاقییەکانی داهاتوودا (واتە لەشفرۆشی) ناوەندییە؟!

دووهەم: بە پێناسەکردنی وەک کاردانەوەی کۆماری ئیسلامی بەرامبەر بە "زێدەڕۆیی" ڕژیمی شا، تاوانەکانی ڕژێمی خومەینی دژ بە ژنان و مافە کۆمەڵایەتییەکانیان پاک دەکاتەوە. وادەرئەکەوێت کاک شەریف

لە پاڵنەرەکانی ڕژێمی ژیانی ئێستا تێدەگات و تا ڕادەیەک حەقی پێدەبەخشێت.
وە سێیەم: هۆشداری دەدات لە جوڵەی داهاتووی ژنان ئەگەر فشاری “پۆلیس” لاببەرێت. و داوا لە ئەنجومەنەکە دەکات کە بریکاری “کۆنتڕۆڵکەری” هاوشێوە دابین بکات.

لەشفرۆشی بەرهەمی کۆمەڵگەی چینایەتییە. ئەمڕۆ سیستەمی بۆرژوازی بەرپرسیارە لە مانەوەی ئەم دڕندەترین شێوەی کۆیلایەتی و بە مافیەی ژنان. بەرەنگاربوونەوەی لەشفرۆشی نەک هەر پێویستی بەو فاکتەرانە نییە کە کۆنترۆڵی “ئازادی” ژنان دەکەن، بەڵکو بە وردی خەبات بۆ ئازادیی و ڕزگاریای ژنان بەشێکی گرینگە لە تەواوی ئەو شۆڕە کە دەبێت بۆ ڕزگاری سۆسیالیستی کۆمەڵگا ڕووبدات. هزری دواکەوتوو و بەزەییداری کەسانی وەک کاک شەریف تەنیا بۆ بزووتنەوەیەکی لەو شێوەیە لە کۆمەڵگادا نامێنێت.

حیجاب، بەڵگەنامەی کۆیلایەتی یان “مۆدە”ی ئیسلامی؟
هەروەها هەڵوێستی موجاهیدین لە بارەی حیجاب زۆر سەرنجڕاکێشە. ڤێرژنی یەکەم! دەڵێن حیجاب “بەهیچ شێوەیەک بەرهەمی ڕێنماییە قورئانییەکان و نەریتە ئیسلامییە ڕەسەنەکان نەبووە، بەڵکو بە شێوەیەکی سەرەکی لەلایەن ئەو دامودەزگایە هزریانەی کە لە کۆمەڵگە فیوداڵەکان بەجێماوە... لە کلتوری کۆمەڵگاکەماندا لەژێر ناوی “ئیسلامدا” سەپێندراوە. (موجاهید ۲۳۲ ل ۱٦)
یەکەم: ئەم ئیدیعایە درۆیەکی تەواوەتییە. قورئان (مەگەر چاپێکی نوێ لە لایەن موجاهیدەکانەوە بڵاو نەکرابێتەوە) باسی لە زەروورەتی ڕەچاوکردنی حیجابی ژنانی موسڵمان کردووە و لەم ڕووەوە ئایەتەکانی بۆ ژنان دابەزاندووە. بۆ نموونە سورەتی ۳۳ی ئەحزاب، ئایەتی ۵۹ سەبارەت بە زەروورەتی حیجاب دەفەرموێت: “ئەی پێغەمبەر بە ژن و کچەکانت و ژنانی ئیمانداران بڵێ بە پەردە خۆیان داپۆشن، بۆ ئەوەی بە پاکیزەیی و ئازادی خۆیان بناسرێن، وە بە شەڕانگێزی و بوێری زیانیان پێ نەگات، زۆر باشترە ئەگەر نەیبینن.” هەروەها سورەتی نور، ئایەتی ۲۱ جەخت لەسەر ئەم پرسە دەکاتەوە.
دووەم: یەکێك لەو دامەزراوانەی هزری لە کۆمەڵگە فیۆداڵەکان (و پێش فیۆداڵەکان) ماونەتەوە، ئیسلامە، کە بۆ چەندین سەدەی یەك لە دوای یەك بیری باڵادەستی کۆمەڵگای رازاندووەتەوە. ئەوە تەنها ڕێکەوت نییە کە ژنانی موسڵمان حیجاب ڕەچاو دەکەن و ژنانی مەسیحی ڕەچاوی ناکەن!
سێیەم: ئەگەر حیجاب نەریتێکی ئیسلامی نییە، بۆچی ژنانی موجاهید

ڕەچاوی حیجاب دەکەن و لە سەر تا پێ خۆیان دادەپۆشن؟ ئایا ئەمەش بە ئەوەیە لەگەڵ "کلتوری حوکمڕانی جەماوەر"دا بگونجێت؟ لەم حاڵەتەدا پێویستە ئاماژە بەوە بکرێت کە "جەماوەر" خۆیان لە هەموو کەس زیاتر لە وێنەی سەرهەڵدانی ژنانی موجاهیدەوە بوون و ئەمەش بە دەرچوون لەم وێنە سەپێنراوە دەستیان بە خەباتێکی خوێناوی کردووە. شێوازی پێشینی جلوبەرگی ژنانی موجاهید هاوشێوەی جلوبەرگی ژنان لە هیچ کام لە چینە کۆمەڵایەتییەکانی ئێران لە هیچ کام لە قۆناغەکانی پەرەسەندندا نییە تا ئێستا و زیاتر لە دەرکەوتنی راهیبەکان و ژنانی میسیۆنەری مەسیحی لە ئەفریقا دەچێت.

هەڵوێستێکی دیکەی موجاهیدین ئەوەیە کە نابێت حیجاب بە زۆر بەسەر ژناندا بسەپێندرێت، بەڵکو دەبێت پڕوپاگەندە لەسەر شایستەییەکانی بکرێت بە ئەوەی ژنان بە ویستی خۆیان هەڵیبژێرن. واتە موجاهیدەکان لەگەڵ حیجابن و دژی سەپاندنین. یەکەم: ئەگەر ئەمە نەریتێکی ئیسلامی نەبێت بۆچی بانگەشەی بۆ بکرێت؟ دووەم: ئەم هەڵوێستە دیموکراسییە لە کوێیە؟ ئەم بەلای زۆرەوە هاوتایە لەگەڵ هەڵوێستی "هاوسەرەکان" کە لەگەڵ "بێ حیجاب"ی ژنەکانیان ناکۆکن، بەڵام لەگەڵ لێدانی ژن لەسەر ئەم پرسە ڕازی نین! موجاهیدەکان هەوڵدەدەن پرسی حیجاب بە هەڵبژاردنی "داپۆشین" کەم بکەنەوە. دەوترێت کە حیجابی ئیسلامی جلوبەرگێکی "مۆدە"یە لە کەبەکەی "مۆدە"کانی تردا و هەروەک چۆن دوکانێکی دیاریکراوی بەرگدروو ریکلام بۆ سوودەکانی پاڵتۆ و تەنوورەکانیان دەکات، موجاهیدەکانیش پێویستە ریکلام بۆ سوودەکانی حیجابی ئیسلامی بکەن، و بەڵێن ژنەکە لەم نێوەندەدا ئازادە. واقیعەکە ئەوەیە کە حیجاب مۆدە نییە، بەڵکو بەڵگەنامە و نیشانەی کۆیلایەتی و زوڵم و زەلیلکردنی ژنانە. سەرهەڵدانی حیجاب لەگەڵ چڕبوونەوەی زوڵم و ستەمی ژنان و گۆڕینی بە موڵک و سامانێک بووە کە دەبێت لە شەڕانگێزی و "بوێری" بپارێزرێت. درێژەی حیجاب درێژەی ئەم پێگە کەمترەی. حیجاب بە مەسەلەی هەڵبژاردنی بەرگ کورتکردنەوەی دووڕوویییە. کەس ناتوانێت خۆی ناو ببات بەدێموکراتی چونکە ڕێگەی داوە خەڵک لەنێوان ئازادی و کۆیلایەتیدا هەڵبژێرن، بەڵکو خۆی بانگەشە بۆ کۆیلەبوون دەکات! ئەو ڕوانگەیەی کە ژن بە هۆکاری گەندەڵی و ئازادی ژن بە سەرچاوەی لەشفرۆشی دەزانێت، ئەو ڕوانگەیەی کە ژن بە موڵکی پیاو و ئامرازی بەختەوەری ئەو دەزانێت، هەمان ڕوانگە ژن لە پەردەیەکدا دادەپۆشێت. حیجاب درێژەپێدەری لۆژیکی بیرکردنەوەی ئیسلامییە و هێمای نزمی پێگەی ژنانە لە ئیسلامدا. هەڵوێستی دیموکراسی ئەوەیە کە بانگەوازی دژی حیجاب بکرێت و لە هەمان کاتدا پابەندی بنەمای نەسەپاندنی حیجاب بێت، نەک بە پێچەوانەوە. ئەوەی موجاهیدەکان دەیڵێن شێواندنی پێگەی

دیموکراسییە لە مامەڵەکردن لەگەڵ پرسی حیجابدا.
خاتوو ڕەزوانی هەوڵ دەدات بابەتی حیجاب کەمتر گرنگ دەربکەوێت. دەشڵێت هێرشی گروپە جیاجیاکان بۆ سەر موجاهیدین دەگەڕێنێتەوە بۆ تێنەگەیشتن لە ڕەهەندە ئایدیۆلۆژییەکانی ئەم ڕێکخراوە و جیاوازییەکانی لەگەڵ "ئیسلام"ی ئایەتوڵڵاکان، کە دواجار بووەتە هۆی تێڕوانینی سەروو پێکهاتە و فۆرمالیستی بۆ ئیسلام، و بۆ نموونە دەبینین مەسەلەی "حیجاب" لە لوتکەیدایە، دەرئەنجامەکەشی ئەوەیە کە ئەوەندە سەرنج ڕادەکێشرێت بۆ "چۆنە"ی ژنە موجاهیدەکە کە "ناوەڕۆک"ی ژێر خۆنە بەتەواوی لەبیر دەچێتەوە. (موجاهید ۲۲۹، ل١٤، جەختکردنەوە هی ئێمەیە). بەڵام بەڕاستی ناوەڕۆکی ژێر چەتری ژنە موجاهیدەکە چییە؟ لەوانەیە هەزار و یەک شت بێت، بەڵام ڕێک لەبەر ئەوەی ئەم ناوەڕۆکە بە تامەزرۆییەوە ئەو فۆرمەی قبوڵ کردووە، ناتوانرێت گومان لە بوونی یەک شت لە ژێر ئەو ئیسکارفانەدا بکرێت، ئەویش قبوڵکردنی دواکەوتوویی و نایەکسانی و خۆبەزلزانینە. جیاوازی ژنێکی موجاهید و ژنانی تری پەردەپۆش ئەوەیە کە ئەگەر ئەم دووەمیان ملکەچی ئەم ئازارانە بێت و بەدەستیانەوە دەناڵێنێت، ژنێکی موجاهید چالاکانە کاردەکات بۆ سەقامگیرکردنی ئەم کۆیلایەتی و نایەکسانییە.

لکاندنی مارکسیزم بە دیموکراتەکان

ئەگەر موجاهید پابەند بکرێت تەنها بە حوکمەکانی سیستمی ئیسلامییەکەی قسە بکات، ئەوا ناتوانێت تەنانەت یەک وشەش بۆ بەرگریکردن لە ئازادی ژن قسە بکات. قەرزکردن لە مارکسیزم و گەڕانەوەی ماتریالیزمی مێژوویی و بیری سۆسیالیستی زانستی بۆ قورئان بۆتە خوویەکی تری موجاهیدین. هەروەها خاتوو روزوانی لە وتارەکەیدا پەنا بە هەمان شێواز دەبات:
وتیشی: "فەلسەفەی موجاهیدین بەگشتی سەبارەت بە دواکەوتوویی ژنان بەم شێوەیەیە: بەپێی قورئان لەسەرەتای دروستبووندا هەموو مرۆڤەکان یەکسان بوون و بەهرەمەند بوون لە یەکسانی کۆمەڵایەتی، لەگەڵ پەرەسەندن و کامڵ بوونی ئامراز و کەرەستەکانی بەرهەمهێنان و بەرهەمهێنانی زیاد لە پێویستی، چەوسانەوەی گروپێک لە گروپێک دووبارە دەستی پێکردەوە، دایک کە ناوەندی کاروبارەکان بوو و دەسەڵاتی پێویستی لە کۆمەڵگادا هەبوو، لەگەڵ دابەشکردنی کاردا پاڵیان پێوەنرا و باوک بوو بە جەمسەر و ناوەندی بنەماڵە، لەگەڵ سەرهەڵدانی کۆمەڵگە پیاوسالارەکان و سەرهەڵدانی دژایەتییە کۆمەڵایەتییەکان، چەوساندنەوەی مرۆڤەکان دەستی پێکرد و بە درێژایی مێژوو بە شکڵ و شێوازی جیاواز، لە سەردەمی کۆیلایەتی و

خاوەندارێتی زەوی و پاشان سەرمایەداریدا بەردەوام بوون. (موجاهید ٢٢٩، ل٢٩)

هەرکەسێک بچوکترین ئاشنای بە مارکسیزم و بەتایبەتی کتێبی بنەچەی بنەماڵە و موڵکی تایبەت و دەوڵەتی ئەنگڵسەوە هەبێت، بە ڕوونی لەوە تێدەگات کە ئەم شیکارییە قورئانییە بە هەندێ گۆڕانکاری و بە ئیسلامیکردنەوە لەم کتێبە قەرز کراوە. ئەگەرنا لە قورئان و ئیسلامدا نە بیرۆکەی کۆمۆنەی سەرەتایی هەیە، نە چەمکی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان و بەرهەمی زیادە، نە سیستەمی دایک سالاری، نە دابەشکردنی کار و کاروباری ماڵەوە، نە بنەماکانی کۆمەڵگەی پیاوسالاری و پەرەسەندنی کۆمەڵگاکان لە کۆیلایەتییەوە بۆ سەرمایەداری ناسراون هەیە. لە ڕاستیدا ئەگەر یەک پەرەگرافی ئەنگڵس بەس بێت بۆ ڕووماڵکردنی ئەوەندە دواکەوتوویی، ئایا ڕاستتر نییە کە ئەگەر کەسێک کەشێکی ڕاستگۆیی شۆڕشگێڕانەی هەبێت، پێویستە دەستبەرداری ئەم هەموو دواکەوتووییە بێت لە بەرژەوەندی قبوڵکردنی کەی مارکسیزم و سۆسیالیزمی زانستی؟

ئەمڕۆ ئیتر کەس لە کاریگەری بیری ئیسلامی، خومەینی یان موجاهیدین، لەسەر ژنانی ئێران نیگەران نییە. لە راستیدا مەسەلەکە پەیوەندی بە پێگەی ژنانەوە نییە لە ئیسلامدا، بەڵکو پێگەی ئیسلامە لە چاوی ژناندا. ئەمە ئەو گوشارە راستەقینەیەیە کە موجاهیدین ناچار دەکات بە پێی پێویستی رۆژ هەوڵ بدەن بۆ باشترکردنی روخساریان بەگشتی، بەڵکو زیاتر سەبارەت بە "ژنە موجاهیدەکان" بە تایبەتی. ژن بەشێکە لە کۆمەڵگا و بەشێکە لەو چینەی کە کە پەیوەستە پێیەوە. بەڵام لە هەمان کاتدا ژنان گرووپێکی چەوساوەی جیاوازن. بەم شێوەیە تەنانەت ژنەکەی موجاهید، هەرچەندە ئەو بەرژەوەندییە چینایەتییە تایبەتانەی کە بەرگری لێدەکات، ببنە هەی ئەوەی لەگەڵ چینی دەسەڵاتدا هاوتەریب بێت و بە پێویستی دەزانێت هزر و بیروباوەڕی دواکەوتووی ئەم چینە بەهێز بکات، بەڵام هێشتا ئەگەری ئەوەی هەیە کە بەشێک بێت لەچینێکی ستەملێکراو کەدەبێ بیر لە دۆخی نایەکسانی بابەتیی خۆی بکاتەوە.

ڕەنگە بۆ زۆرێک لەوانە ڕزگاربوون لە بیری پیاوسالاری دواکەوتوی و و زاڵ بەسەرکۆمەڵگەدا پێشەکییەک بێت بۆ پەیوەستبوون بە خەبات بۆ ڕزگاری هەموو کۆمەڵگا، ڕیزی سۆسیالیزمەوە بێت.

مەنسوور حکمەت – ئازەر مەجدی

کۆمۆنیست ژمارە ١٧

٢٧ی اسفند ١٣٦٣

١٧\مارس\١٩٨٥

تێبینی پەراویز

1) لێرەدا تەنیا وەرگێڕانی فارسی ئەو ئایەتانە دەخەینەڕوو نەوی کتێبی مێژووی کۆمەڵایەتی ئێران، بەشی "مافی تاک و کۆمەڵایەتیی ژنان دوای ئیسلام"، بەرگی چوارەم، لە نووسینی مەرتەزا ڕاوەندی. (↑)

2) هەروەها کتێبی نەهج ئەلبەلاغە بەڵگەنامەیەکی باشە بۆ سەلماندنی تیۆری ئەمە کە بەپێچەوانە دژە دیموکراسی و پیاوسالارییەکانی ئیسلام هەر لە سەرەتای ئیسلامدا داڕێژراون و پشتڕاستکراونەتەوە. (↑)

3) بەشێک لە "وتاری ماڵئاوایی" کە محەممەد لە دوایین گەشتی حەجدا پێشکەشی کردووە، لە کتێبی مێژووی کۆمەڵایەتی ئێراندا هاتووە. (↑)

4) لەنێو ئەو کارانەدا یەکێکیان دروستکردنی پۆستی "هاوڕێزی یەکەم بەرپرسی ڕێکخراوی موجاهیدین" و پێدانی ئەم پۆستە بە "شایستەترین ژنی ناو ڕێکخراو" لەم ڕێکخراوەدا. لۆژیکی بەهەڵوێستی ئەم هەنگاوە لە کەس ناشاردرێتەوە. ئەگەر پێگەی ژنان لە ئیسلامدا نەگۆڕێت، ڕەنگە پێکەوە دانانی سیمبولێک بۆ پێگەی ژنان لە ڕێکخراوی موجاهیددا، وەک پێگەی ژنان لە کابینەی هەیدەدا، کێشەکە چارەسەر بکات. هەروەک چاوەڕوان دەکرا، لەگەڵ گەیشتنی هاورەدیفی یەکەمی فەرمی کارەکانی لە سەروبەندی ڕۆژی لەدایکبوونی فاتیمە زەهرا بە پەیامێک بۆ ژنان دەستی پێکرد، کە بە ڕێکەوت لە دەوروبەری ٨ی مارس (واتە ڕۆژی جیهانی ژنان کە لەلایەن کۆمۆنیستەکانەوە دامەزرا) ڕوویداوە! سەبارەت بە ڕێکەوت و بەنەی ڕۆژی جیهانی ژنان، لانی کەم، "فیقیهەتی و ڕاستین" ی ئیسلام بە ڕواڵەت جیاوازی بیروڕایان نییە. (↑)

hekmat.public-archive.net #0490fa.html

داگیرسان...کوژانەوە... ژ□□ هەڵەبجەیی

1)

درەخت ئاوەدانی باخچەیە
ئەمە چڵێکە لەداگیرسان..

بەرد چاو دائەگرێ لەتەنهایی،
ئەمە کوژانەوەیەکە ،
لەڕۆحمان!!
(2)
خەیاڵێك دائەگیرسێ،
لەگوڵەگەنمێکدا خەونی
برسییەکان…
خەیاڵێك دەکوژێتەوە،
گوڵاڵەسورەیەك نەخۆش
بەقاچی ڕەشەبا!
(3)
مناڵێك دائەگیرسێ بە،
بەرز بوونی باڵای…
پیرێك دەکوژێتەوە،
بە دەست هەڵبڕینی مردن!
(4)
باڵندەیەك قریوە دەپۆشێ،
ئاسمان بەدەستەسڕی ،
شین دائەگیرسێ..
باڵندەیەك بەترسێك دەکوژێتەوە،
ئاسمان بەهەور دەپژمێ !
(5)
(با) لەئینجانەدا هەناسە ئەدا،
ئەمە داگیرسانی گوڵێك..
(با) لەتابووتێکدا ڕادەکشێ،
ئەمە کوژانەوەی ئینسان !
(6)
شتێك دائەگیرسێ،
لەپشت سەری ئینجانەی گوڵەکانەوە،
چیمەنێکی باریك قاقا دەکێشێ !!
(7)
لەخوار قاچی جێگەلە لێڵەکانەوە،
ڕووبارێك لەڕوونیا خۆی دەشوا
دواتر دائەگیرسێ بەدەریا!
(8)
لەناو تاریکییەکی مەستەوە،
پێڵاوێکی ڕووناك سەفەر لەبەر دەکا

دواتر دائەگیرسێ بە هەڵکردنی ڕێگا!
(9)
حەقیقەتێك دەگری،
عیشقێك درزی تێدەکەوێ،
کچێك تەنیایی پێدەکا!
(10)
وەرزی خۆشەویستی خامۆش دەبێ،
پیاوێك پێکێك سەراب هەڵئەدا،
ژنێك تاریکی لەبەر دەکا!
(11)
شتێك ڕوو لەکوژانەوە دەکا،
چیا ناخی قوڵپ ئەدا لەگریان،
هەڵۆیەك ڕیشی بەپاییز دەشوا !
(12)
هەنارێك لەسوڕی مانگانەی دەکەوێَ،
مەرگ ختوکەی ئەدا ،
ئۆرگازمی چەقۆیەك دائەگیرسێ !
(13)
کورسییەك بۆگەن دەکا،
کوژانەوە بەردەبێتە دیکتاتۆری ،
کێبڵ و قامچی دەبێتە تابوتی…
(14)
کۆڵانێك پێدەکەنێ،
کورسی کورسی دائەگیرسێ،
بە منداڵ…
کۆڵانێك گریان هەڵدەکا،
بە واژۆی مەرگ،
کوژانەوەی دایکێك !
(15)
ئومێد لەدەمارەکانما چەکەرە دەکا
خەون خاڵ خاڵ دائەگیرسێ..
ئومێد لەقەفەسی سینەمدا دەنوێ،
کوژانەوەی خەون کەم کەم دائەبەزێ!

ڕۆژ هەڵەبجەیی

دیموکراسی بە بێ کچە مۆدێل..!
شەماڵ بارەوانی

بەر لەوەی بچەمە سەر کڕۆکی بابەتەکە(دیموکراسی بەبێ کچە مۆدێل)، دەمەوێ ئاماژە بۆ گاڵتەجاڕی و مەهزەلەیەکی تری ئیسلامی سیاسی بکەم سەبارەت بە چەمکی(زۆرینە و کەمینە).

ئیسلامی سیاسی هەرجارەی گەر بیانەوێت ڕێگری لە ئازادی خەڵکێک بکەن و فشار درووست بکەن و عاتیفەی مێگەڵ و خەڵکێکی خالیولزیهن و ناڕۆشنبیر و سادە لەوح و بێ پاکگراوەند بجووڵێنێن، لە دژی ئازادی تاک و کرانەوەی جڤات و هەر نوێگەریەک و چەمکێکی تازەی دنیای مۆدێڕنێتە و بەرھەمی ئەقڵی ئازاد و جیهانی سیکۆلار، بە گوتاره خوڕافی و ئەقڵیەتە کلاسیکی و کۆنە خوازەکەی خۆیان، پەنا بۆ یاریەکی مناڵانە و فێڵێکی فێندەمێنتالستانە دەبەن و دێن و دەڵێن: کۆمەڵگای کوردی سەتا نەوەت پێنج و، نازانم ئەوەندەی موسڵمانە و نا بێت ڕێگە بەکارێکی وابدرێت و خۆیان لە خەڵک و خوا دەکەن بە پۆلیسی دابوو نەریت و ئەخلاقی گشتی و دەرگاوانی بەهەشت.
جارێ لە کامە داتا دەڵێت:٩٥٪ک□م□□□ی کوردی موسوڵمانە؟
دەڵێی هەرچی چەپ و کۆمەنیست و لائیک و ئەتایست و زەردەشتی و کاکەیی و مەسیحی و ئێزدی و جوی کوردستانە، حیسابیان کردووە!

دواتر دینی ئیسلام هەزار و یەک گروپ و حزب و مەزهەبی هەیه، کامە مەزهەب:شافیعی، حەنەفی، حەمبەلی، مالیکی، جەعفەری، زەیدی، موعتەزیلە، قورئانی، مورجیئە، باتنی، ئەبازییه، عەدنانی، قاعیدە، بۆکۆ حەرام، تاڵیبان، داعش، کۆمەڵ، یەکگرتوو، بزووتنەوە، سەلەفی جیهادی، سەلەفی مەدخەلی ..تاد.
بە درێژایی مێژووی ئیسلام هەموو یەکتری تەکفیر و تەبدیع و ڕەتدەکاتەوە.
دواتر بەو لۆژیکەی ئیسلامگەراکان بێت، مادام سەتا نەوەت پێنج گووتی: دەبێت کچە مۆدێل و هەرکرانەوەیەکی کۆمەڵ و ئازادیەکی تاک و تازەگەریەک و تێکەڵی هەردووک ڕەگەز لە قوتابخانە قەدەغ□ بکرێت.

کەواتە لە وڵاتانی ئۆروپا، کە موسڵمان و ئیسلام کەمینەی ناو

کەمینانن، تەواو دروست و ڕەوایە، حەملەیەک بکرێت و ب□ن دەی دەبێت ئیسلام و موسڵمان بوون قەدەغ□ بکرێت!؟

ئەزیزم ئەو ئیسلامیه دیماگۆجانە بەرەواژو و هەڵە لە چەمکی زۆرینە و کەمینە حاڵی بوونە، زۆرینە بە واتای عەنتەری و سەپاندن و دکتاتۆریەت نایەت.

لە دیموکراسیەتدا، ٪۹۹ لەسەر بۆچوونەک بن و یەک کەسیش تەنها لەسەر بۆچونێکی دژ و پێچەوان□ بێت، دەبێت حیساب بۆ بۆچوونی ئەو تاکە کەسە بکرێت و ڕێز لە حەز و خولیاو ئازادیەکانی بگیرێت.

ئینجا با بێمەوە سەر دیموکراسیی بە بێ کچە مۆدێل!

بیرمە لە فەقێیاتی بووم، ڕۆژێک لە کتێبخان□ بووم، کتێبێک ناونیشانەکەی زۆر سەرنجی ڕاکێشام و یەکسەڕ کڕیم و بردمەوە حوجرە و خوێندمەوە، کتێبەکە هی ژنە ئیسلامیەکی سیاسی ئیخوانی تورکی بوو، بەناوی(مەروە سەفا قەواقچی).
لەو کتێبه ئەو خاتوونە ئیخوانیستە فێندەمێنتالستە باسی لە مەزلومیەتی خۆی و کچە باڵا پۆش و لەچک بەسەرەکانی تورکیای سەردەمی دەسەڵاتی سیکۆلارستەکان دەکرد و لەوە دەدوا کە عەلمانیەتی تورکیا لێگری دەکەن ژن و کچکەکان ئازادی خۆیان مومارەسە بکەن و لەچک و باڵا پۆشی بکەن و لە تورکیا قەدەغەیە بەو ستایلە ئیسلامیه سیاسیە و مۆدێلە ئیخوانیه بڕۆیتە دام و دەزگاکانی حکومەت و ناوەندەکانی خوێندن.

منیش ئەوکاتە هەم فەقێ و هەم ئیسلامیەکی عاتیفی و دۆگمایی و فێندەمێنتالست بووم، لەژێر لێوەوە لەگەڵ خوێندنەوەی هەر دێڕێک و هەڵدانەوەی هەر لاپەڕەیەکی کتێبەکە، ڕق و نەفرەتێکی بێ ئەندازە هەموو بوونی دادەگرتم و دنیایەک جوێن و نەفرەتیم بۆ عەلمانیەت و دیموکراسیەت حەواڵەدەکرد و لەخۆمم دەپرسی و دەمگووت: مەعقولە دیموکراسی بە بێ حیجاب!؟
مەعقولە بانگەشەی دیموکراسیەت بکەیت و ڕێگریش لە لەچک و شتی خەڵکێک بکەیت؟

بێگومان بە زۆر لادانی لەچک و قەدەغەکرنجی حیجاب، هەمان شێوەی سەپاندنەکەی نموونەی: ئێران و ئەفگانستان و سعودیای پێشوو و دەوڵەتە گۆ□ بەگۆڕەکەی داعشی تیرۆرست، کارێکی قێزەون و دژە ئازادی تاک و ئەنتی دیموکراسیەتیشە.
ئێستاشی لەگەڵ دابێت، هەموان و بەتایبەتی ئیسلامی سیاسی لە

کوردستان بەردەوام گلەیی لە دیموکراسیەت دەکەن و بە گەمەی غەرب و وڵاتانی کفری دادەنێن و تەنها وەکو پەیژە هەندێک شتی سادەی دنیای دیموکراسیەت بەکاردێنن و هەرگیز باوەڕیان بە گەوهەری دیموکراسیەت و حەقیقەتی چەمکی دیموکراسی نییە و دوژمنێکی سەرسەختی دیموکراسینە و خوا نەکات، دەسەڵات بکەوێتە دەستیان، کاکە دیموکراس گۆشە و گۆش سەر د□ بڕن.

ئەو دیموکراسیه بەستەزمانەی کە ئیسلامی سیاسی پێی دەڵێن کەم و کوری هەیه و لێناگەرێت بە ئازادی بانگەشە بۆ دۆگم و ئیدەلۆجیا و بیر و باوەڕە ئیخوانچی و ئەجێندا تەعریبیەکەی خۆیان بکەن.

کە لەحەققەتدا درۆی دەکەن و ئەوە هەرگیز ڕاست نییە، ئەو ئازادیەی لێره هەیانە، لە هیچ وڵاتێکی تر بڕوانا کەم هەیان بێت، لە کوردستان ئیسلامی سیاسی شەو ڕۆژ بانگەشە بۆ بیری شۆڤینی و فێندەمێنتالستەکەی خۆی دەکات و قسە به دیموکراسیەت و عەلمانیەت و فێمێنیزم و ئاژەڵدۆستی و مافی مرۆڤ و هەموو شتێک دەڵێت و بە هەرشتێک دا ه□□□د□شاخێت کە لەگەڵ میزاجی داعشیانەو ئیدەلۆژیا کۆنزەرڤاتیڤ و کۆنەخوازەکەی یەکنەگرێتەوە و دژ و پێچەوان□ بێت.

چەندان حزبی ئیسلامی سیاسی و دەیان کەناڵ و ڕادیۆ و ماڵپەڕ و ڕۆژنامەو گۆڤاریان هەیە و سەتان مزگەوت لەژێر دەستیانە و بەوپەڕی ئازادی کاردەکەن و بیری داعشیانە و دژە تۆلێرانسانە و دژە پێکەوە ژیان و نادیموکراسیانەیان بڵاو دەکەنەوە، بێ ئەوەی کەس پێیان بڵێت: سەرووی لێوەکانتان لوتێکە.
ئەو ئیسلامگەرایانەی دوژمنێکی سەرسەختی دیموکراسیەت و ئازادی و مافەکانی مرۆڤن.

جا دواڵیزم و دەبڵ مۆڕاڵی ئەو ئیسلامیه سیاسیانە لەوەدایە، فرمێسکیان بۆژنانێک دەڕشت کە لە تورکیا، بەناو عەلمانیە دژە دیموکراسیەکانی ئەوێ لێنەدەگەڕان بە لەچکی خەلیجی و حیجابی عەرەبی بڕۆنە زانکۆ و پەیمانگاکان(نەک قەدەغەکردنی تەواوی لەچک و حیجاب لەوڵات)،

کەچی پێش دوو ڕۆژە، لە سۆشیال میدیا ڤیدۆیەکم بینی لە ئێران کۆمەڵەک ژنی مەزهەبی خەرەفاو، کۆمەڵێک جەلاد و داچۆڕاو لە مۆڕال و ڕەوشت، کە ناویان لەخۆیان ناوە(پۆلیسێ ئەخلاق)، لە ناوەندی بازاڕ لە خانمێک دەدەن، بە پاساوی ئەوەی لەچک و ستایلی پۆشینی ئیسلامیانەو مەزهەبیانە نییه، سەدان کۆمێنتم خوێندەوە، هەموو

ئیسلامیکان و ئو موسمانن ب ماانی کوتوونت ژر کاریگری گتار و ئایدلجیتی داعشیانی ئیسلامی سیاسی(زی زرم ب موسمانن زدار و باشکان)، هموان نووسیبوویان:(ئای دستیان خش بت) و زرکیان ئیمجی پکنینان دانابوو وخشحایان دربیبوو، بو لدان و ئازاردان.
جا لمووی مهزلتر، کچ و ژنی واکمنتی دستخشیان ب پلیسی ب وشتی و جلادکانی سربی یاسای برد و مزهبی جهالت نووسی بوو، ب لچک و سینگ و سمت پ سلیکن و کوم و لو لوان لو ل فیلر و بتکس!

ئینجا ب قدغکردنی کاری مدل و قت خستن سر کچ مدلکان، باوناکم
سرکی حکوومتی هرمی کوردستانی هندکسکی دگمایی و دژ ئازادی تاک بت، دنیام ئو بیاری چند ژک بر ل ئستا، ک لدژی کچه مدلکان دریکرد، ل ژر فشاری مگ(کم)ی کوردی و تویی ئو حشامتی سشا میدیا بوو، ئو حشامت قورمیشکراو بت ب پاکگراوندی بووت بووکی دستی ئقیت و خیتابی ئیسلامی سیاسی.

گرنا لکوی دیموکراسیت ئو جگای دبتو، ت گری ل کچ مدل بکیت؟
بز سرکی حوکومت: ل نووسینیتریشم ئو قسیم کردوو و لرش دووباری دکمو:
ئوی شارزای ئلفبی دیموکراسیت و ئازادی و مافی مرق بت، باش دزانت، ک کمی کراو و شارستانی و پشکوتوو و سیکیولر و مدن، هرگیز، ب تنها شونی ئاینک و موکی فیکرک و تاپی ئااستیک نیی، بکو چن معبد و ئاتشگا و کلسا و مزگوتی تیای، ئاواش سزانیخان و با و ملها.

چن مرقی ئاینداری تیایه، ئاواش ب ئاین و ئتایست و مولحید و گومانگرا.
چن ملا و واعیزی تیایه، ئاواش کچ مدل و گانی بژ و شاجوان و سکس فرش.

ئاخر معقول دیموکراسی بب کچ مدل؟
تکایکی برا بچووکانم، لبرا گو دکم و پت دم:
بز سرکی حوکومت، ئیتر واز ل چوار پنج کچ مد بنن و چیتر ادستی داواکاری و متبی ئیسلامی سیاسی نبن، ئو کچ

مەدەلانە هەڕەشەنین لەسەر داهاتووی جڤات و پێکەوەژیان و لێبووردەیی و یەکترقبوڵکردن و بە تەعریبکردنی ناو ناسنامەو فەرهەنگ و کلتور و هەموو شتێکی کوردی لە ژێر ناوی ئایین لەسەر دەستی ئیسلامگەراکان.
وەرن سەیرکەن بزان چەن کۆمەڵەی کوردی و تاکی کورد زۆربەی بووە بە داعش بیر و جوێندەر و دەمشە و توندڕەو و کەوتووەتە ژێر کاریگەری گوتاری مەڵاو بانگخوازە ئیسلامەگەرا و فەندەمەنتالیستەکان و گەمەی دەستی ئەجێندا وئیدلۆژیای ئیسلامی سیاسی.
وەرن سەیرکەن، لە سۆشیال بێت جیاناکرێتەوە کامە: دەروێشی حزبەکی ئیسلامی سیاسیە و کامەی ئەندامی پارتی و یەکێتی و گۆڕان و نەوەی نوێی ئیسلامیە.
نەوەیەک درووست بووە، نەوەیەکی داعش بیر، نەوەکی تەتالیتار و داخرا، نەوەیەک لە دژی هەموو تازەگەریەک و شتێکی نوێ و جیاواز، لە دژی هەموو ئایینەکانی تر و دید و ڕوانگەکانی تر، دژی مۆسیقا و هونەر و تابلۆ و پەیکەر و هەرجیاوازیەک، هەمووی لەگەڵ ئیسلامی سیاسی لەیەک سەنگەردان لە جوێندان و سوکایەتی پێکردن و دژایەتی کردن.

واز لەو چوار پێنج کچە مەدەلە بێنن و وەرن فریای کۆمەڵەی کوردی و ئەوە بکەون وسەیری ئەوە بکەن، ئەو پێکەوە ژیان و لێبوردەیی و ئاشتیە کۆمەڵایەتیە جوانەی کوردستان لە ژێر هەڕەشەدایە و ئەمرۆ، یان سبەی گەر نەینەوە هۆش، من و تۆ و هەر ڕۆشنبیر و تاکەکی لیبراڵ و سیکۆلار و کۆمەڵەی کراوە، هەموان باجەکەی زۆر بە قورسی دەدەین.

ماوەتەوە بڵێم: وەکو مەریوان وریا قانع دەڵێت:
ئەوەی چاوی هەبێت و ببینێت دەزانێت نەوەیەک لە داعشی نووستو لە کوردستاندا هەیە، ئەم نەوەیە هەرجارە و لە شوێنەکەوە شتێک لە عەقڵیەت و ئاکار و ڕوانینی ترسناکی خۆیان بە مرۆڤ و کۆمەڵگا و پەیوەندیە ئینسانیەکان، نیشانئەدەن.
لە ئایندەدا نموونەی ئەم جۆرە دیندارانە زیاتر و زیاتر دەبینین، هیوادارم نەگاتە ئەوەی بە شمشێرەوە بەسەر شەقامەکاندا بڕۆن و کێیان بە بێدین زانی سەریببڕن!

لایەنی خراپی و باشی پلەبەرز کردنەوە... زانا ڕەزاق

لایەنی خراپی و باشی پلەبەرز کردنەوە و ململانێ لەسەری بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

یەکەم لایەنی دارایی

ئەمە ئەگەر ململانێکە بەشێوەیەکی باش بڕوات ئەوا زۆر باشە یانی سیستەمەکی دیموکراسی تەواو هەبێ هەر ئەوەش وا دەکات کە ململانێیەکە سوودی هەبێ ، بەلام ئەگەر ململانێیەکە سیستەمەکی دیموکراسی تەواو نەبوو ئەوا زۆر خراپ دەبێت یانی زیاتر لەوە دەتوانرێت چاوی تەنیا مادی و دارایی ببینێت ئەمەش دەتوانرێت مرۆڤەکی خراپیشی لەدەربچێت لەهەمان کاتدا کاری خراپ زۆر بکات بۆ ئەوەی بەو پلەبەرزکردنەوانە بگات جگە لەوەش دروستکردنی چینەکانی کۆمەلگا بەهۆی بەرزی مووچە و نزمی مووچە.

دووەم ئامانج

لەو خالەدا مرۆڤ دەیەوێ بەو پلەیە بگات بۆ ئەوەی ئەوەی دەیەوێ لەڕێی ئەوە بەدەستی بهێنێت یانی بەڵین ئامانج بپێکێت.

سێیەم شایستەیی و پسپۆڕی

ئەم خالەیە ئەگەر ڕەچاو بکرێت بەتایبەت پسپۆڕی ئەوا ئەمە زۆر باش دەبێ چونکە ئەمە ڕێگەیە بۆ بەرەو پێشچوونی ئەو شوێنە بەمەرجێک خود بێ نەک کەسەکی داگیرکراو.

چوارەم بەرهەمهێنانی ڕق

ئەو خالە ئەو کاتە ڕوو دەدات کە نادادپەروەری و نایەکسانی و نائازادی هەبێ ئەمە نەک ڕق و کینە لەنێو شوێنەکە دروست دەکات بەلکو هەندێکجار سەردەکێشێت بۆ شەڕ و ئاژاوە و کێشەی کۆمەیەلاتیش.

پێنجەم پێکەوەیی بوون

ئەمە یانی کەسیان بەڕێوەبەر نەبن وەک پلە نا وەک بیرکردنەوە یانی هەموو ئەوانەی لەو شوێنەن وەک هاوکاری و هەرەوزی کار بکەن،

چونکە ئەمە سودەکی باشیان پێدەگەیەنێ لای من هیچ گرنگیش پلە و پۆست نیە بەڵکو کارەکەیە با بەڕێوەبەر نەبیت پلەیەک لەو نزمتر بیت گرنگ ئەرکەکە و خزمەتکردنەکەیە، ئەمە ئەو کاتە ڕوودەدا کەسەکی تێگەیشتوو و ئاست بەرز بێت جگە لەوەش خەریکی دۆزینەوەی کەسی لێهاتوو و بەتوانا دەبێ بۆ هاوکاریان.

شەشەم هەلگەرانی یاسا

ئەگەر پلە بەرزکردنەوە یاسای بەکۆمەڵێک خالی باش هەبێ ئەما زۆر باش دەبێ یانی بە سیستەماتیک دەڕوا بەلام یاسای بەکۆمەڵێک خال نەبێ شێوەی تر دەڕوات و زیانی دەبێ لەجیاتی سود.

تێبینی لای من هیچ گرنگ پۆست و پلە نیە لەهیچ شوێنێک بەڵکو گرنگ کارەکە و سەرکەوتنی کارەکەیە

زانا ڕەزاق

فەلسەفەی بیرکردنەوە لە سەردەمی نوێ دا… نووسینی: دڵشاد کاوانی

“بیرکردنەوەی بابەتیانە و پێویستییەکانی بیری فەلسەفی“

نووسینی: دڵشاد کاوانی

“کورد ئەو گەلەی بیرناکاتەوە”

فەلسەفە و سەردەمی نوێ بیرۆکەی سەرەکی نووسینەکەم و تێڕامانە لە فەلسەفەی بابەتیی و بیرکردنەوە بابەتیانەیە یاخود پێچەوانەکەی بیرکردنەوەی بەپەلەکاری لەسەردەمی ئێستا دا. لەوانەیە هەموان پرسیار بکەن، چۆن بیرکردنەوە لە ئێستادا بەپەلە دەبێت؟ چونکە بیرکردنەوەمان لە هیچدا ناوەستێت.
لە مەراسیمەکی دەرچوونی قوتابیانی ئەڵمانی لە زانکۆی بەرلین لە

ساڵی ١٨١٨دا، هیگڵ گوتی؛ کاتێک هەموو ئەمانە بەدواداچوونیان بۆ کرا، پرۆسەی بیرکردنەوە دەست پێ دەکاتەوە و دەگەڕێتەوە بۆ دۆخی سەرەتایی خۆی. بەڵام ئاوەدانی نەتەوەی ئەڵمانیا پەیوەستە بەوەی کە لە بیرکردنەوەدا چەندە بەرز دەبێتەوە.
پێموایە لە ماوەی ٧٠ ساڵی گەشەسەندنی بیردا، زۆر تیۆری و بیرۆکەی بیانی لە نەتەوە ڕۆژئاواییەکان فێربووین، بەتایبەتی لە ماوەی ٣٠ ساڵی ڕابردووی لە گەشەسەندنێکی خێرادا ئێمە تەواوکارمان لەسەر ڕووکەش بیرکردنەوەی نابا بەتیی کرد. کاتی ئەوە هاتووە بیرکردنەوەی سەرەیی فڕێی بدەین و بۆ قووڵبوونەوەی بیرکردنەوە بڕۆینە پێشەوە.
لە ناوەڕاستی سەدەی بیستەمدا هایدیگەر وتی؛ تەنیا کاتێک بۆی دەردەکەوێت کە خراپترین دوژمنی عەقڵە دەتوانێت جارێکی دیکە دەست پێبکاتەوە. بەڕای من دوای پەرەسەندن لەم ساڵانەی دواییدا، دەبێت ئەرکی بیرکردنەوە بخرێتەڕوو، دەبێت زۆر بە وردی ئەنجام و کارتێکردنەکانی بخرێتەڕوو.

ڕەنگە هۆکارێک بێت کە بۆچی بە خراپی کار لەسەر بیرکردنەوە دەکەین. “ئەگەر نەخوێنیتەوە و بیر نەکەیتەوە، سەرت لێ شێواوە و ناتوانیت ڕێگەی خۆت بدۆزیتەوە”. ڕاستە لە ماوەی ٣٠ ساڵی ڕابردوودا زۆر شت فێربووینە، بەڵام ناتوانین بڵێین بەڕاستی دەستمان بە بیرکردنەوە کردووە. تەنانەت لە چینی دەستبژێریش دا ئەم ئاریشە، زۆر تۆخە نووسەر دەنووسێت و ناخوێنێتەوە، بیرناکاتەوە، خوێنەر بە هۆی زۆر خوێندنەوە لە دەق ڕۆناچێت و کاتی بیرکردنەوە لە خۆی نییە، مامۆستای زانکۆ بە بینین و فێرکردنی خوێندکارەکانی سەرقاڵ بووە، هەموو ڕۆژێک لە خەو هەڵدەستێت و ڕادەکات بۆ کتێبخانە یان تاقیگە و وانە گووتنەوە، دەپرسم تۆ هەموو ڕۆژێک ئەوەندە سەرقاڵیت، کەواتە کەی بیر دەکەیتەوە؟ ئەوە ڕاستە. من پێم وایە بیرکردنەوە زۆر گرنگە و لە سەردەمی ئێمەدا دەبێت ئەرکی بیرکردنەوە زۆر بە جددی وەربگیرێت.

لەوانەیە بپرسن: بیرکردنەوە چییە؟ من پێم وایە لانیکەم دوو پێوەر هەیە بۆ ئەوەی بیر بکەینەوە:
یەکەم: دەبێت نووقم بین لە واقیعدا، چونکە ئەرکی بیرکردنەوە هەمیشە نووقم کردنی خۆمانە لە واقیعدا.
دووەم: دەبێت خۆت بڕیاری خۆت بدەیت.
جارێک شۆپنهاور گوتی: “ئەگەر کتێبی کەسێکی تر بخوێنیتەوە و خۆت بیر نەکەیتەوە، ئەوا مێشکت دەبێتە ناوەندی بیرکردنەوەی کەسێکی تر”. چینییە کۆنەکان دەیانگوت: “ئ□س□□کی هەژار باشترە لەوەی

بەهیچ شێوەیەک ئەسپ نەبێت". هەر بۆیە دەڵێم کاتێک زۆر شت لە پرۆسەی گەشەسەندن فێربووین، دەبێت ئەرکی بیرکردنەوە ڕوون بکەینەوە. فەلسەفە بابەتی بیرکردنەوە و بیرکردنەوەش بابەتی بەپەلەیە. دوای ئەوەی لە ساڵانی ١٩٢١ تا ٢٠٢١ نزیکەی لە سەدەیەک دا زنجیرەیەک ڕووداوی مێژوویی گەورەمان بەسەر برد، بەڵام چیمان دەست کەوت تەنیا کارمان گێڕانەوەی مێژووەکەیەتی بەڵکوو نایزانین درووستیش بیگێڕینەوە، یاخود ئاوەتە بوون و بە باتەبوونی بیرکردنەوەیەتی، دەبێت بە شێوەیەکی زۆر ڕوون و پوخت ئەم بابەتە بخەینەڕوو. مەرجی بیرکردنەوە ئەوەیە کە خۆت لە واقیعدا نووقم بکەیت و شتێک لەبارەی خۆتەوە بڵێیت و لێکی بدەیتەوە.

ڕەنگە هەندێک بیر لەوە بکەنەوە "ئەم شتەی پێی دەوترێت فەلسەفە ئەوەندە نهێنییە، یان تێنەگەیشتنە لە بیرکردنەوە، کە فەلسەفە ئەوەندە دوورە لە واقیع". بۆیە بە پێویستم زانی وتارێک لەسەر "فەلسەفە و سەردەمی نوێ دا" بە خوێنەری کورد بنووسم لە ڕاستیدا پەیوەندی نێوان فەلسەفە و سەردەمی ئێمە زۆر نزیکە. زۆرێک لەو فەیلەسوفانەی کە دەیانناسین پێدەچێت لە ناو بیرکردنەوەی بەردەوامدا بژین، هەمیشە بە گەشەگیری بیر دەکەنەوە. زۆر ئاشنان بە ئێمە، چیرۆکگەلێکی زۆری لەبارەیانەوە دەزانین. بۆ نموونە سوکرات فەیلەسوفێکی بەدەنگی نائاسایی بوو؛ هەمان شت بۆ دیکارتیش دەگونجێت کە لە تەنیایی دا بە قووڵی بیر دەکاتەوە و دواتر دەتە سەر بەدەنگیان هەروەها پێداویستییەکان تەنانەت خواردن و خواردنەوەشیان جیاوازن. سوکرات لە سەرمای تاڤدا بیر دەکاتەوە و هەمیشە شەوانە بە بەدەنگی لەسەر سەهۆڵەکە مەدیتەیشن دەکات. بە پێچەوانەی دیکارتەوە دەبێت لە ژوورێکی زۆر گەرمدا لەسەر بەتانییەک دابنیشێت و مەدیتەیشن بکات. بۆیە دیکارت وەک "بیرکردنەوە لەناو فڕن" تۆمارکرا.
دواتر فەیلەسوفی بەریتانی (بەرتراند ڕەسیل) لێکۆڵینەوەیەکی تایبەتی لەم بابەتە کرد و پشتڕاستی کردەوە کە ئەو شتەی پێی دەگوترێت "کورە" لە ڕاستیدا ماڵێکی گەرم بووە بۆ زمانی هۆڵەندی ئەمە باوبووە بە زەمینەسازی بیرکردنەوە. ڕەنگە ئێمە بیر لە فەیلەسوفەکان بکەینەوە کە لە واقیع دابڕاون، بەڵام هیچ خاڵێکی زۆر ڕوونی خستەڕوو: "فەلسەفەی ڕاستەقینە دەبێت جەوهەری ڕۆحی سەردەم بێت". بە سادەیی هاتە بەرچاومان. فەیلەسوفەکان لە ڕاستیدا نزیکترین کەسن لە واقیعەوە. بێگومان ئێمە لێرەدا باسی فەیلەسوفە ڕاستەقینەکان دەکەین، بۆ نموونە دیکارت وەربگرە و یەکەم حوکمی بەدەنگییەکەی بریتی بوو لە "پێموایە، بۆیە من بوونیم"، کە دیکارت

بۆ یەکەم بنەمای فەلسەفە ناوی بردووە، کە تاکە متمانەپێکراوترین بنەمایە. ئەم بنەمایە مانای چییە؟ لەم جۆرە ڕووانینە ئێستا لە جیهان دا زۆر باوە، تەنیا شێوە و بەرگی گۆڕاوە و دەزگە و ڕێکلامە بەناوبانگەکانی ڕۆژئاوا دەستەواژەکەی دەگۆڕن، بریکارەکانی خانووبەرە دەڵێن “من لە ماڵەوە دەمێنمەوە، بۆیە بوونم هەیە”، بەرهەمهێنەرانی مۆسیقاش دەڵێن “گوێ دەگرم، بۆیە هەست بە بوونم دەکەم”. لە وڵاتی خۆشمان ڕێکلام بۆ چایی گۆشت و بەرهەمە قتووبەندییەکان و کاڵا و کەل و پەل دەکرێت تەنانەت ئاسوودەیی و هەست بەبوونکردن لە دایبی و سانتییەکی ژنانەش دەبیننەوە، لە ڕووی یاسایی و سیاسییەوە ئەم جۆرە بانگەشە و لەبیانە بۆ یاساکانی وەک بەرنگاربوونەوەی توندوتیژی خێزنی و پڕۆسەی دەنگدان و هەڵبژاردنەوە دەڵێن: دەچم بەسەر سندووقەکانی دەنگدان منیش دەنگم هەیە. کەواتە هەم، گەر ئەمە بیرکردنەوەی پەلەکاری بێت، لە بەرامبەردا بیرکردنەوەی بابەتیی کە دیکارت گوتی: من بیردەکەمەوە، بۆیە من بوونیم هەیە. بێگومان ئەم بنەمایە دەتوانرێت بە شێوەیەکی زۆر فەلسەفی ڕوون بکرێتەوە. بەڵام ئەوەی ئەمە دەیزانین ئەوەیە کە دیکارت یەکەم کەس بووە کە بە حوکمێکی لەو شێوەیە ڕاگەیاندنی سەربەخۆیی بیری فکری ئازادی ڕاگەیاند، دوای ئەزموونکردنی تاریکی درێژخایەنی سەدەکانی ناوەڕاست. ئەوە دەزانین بنەمای سەدەی ناوەڕاست کتێبی ئیجیلی پیرۆز و دەسەڵاتی ئایین بوو، بەڵام دیکارت یەکەم کەس بوو کە ڕایگەیاند کە بیری فیکری باڵاترین دەسەڵاتی هەیە و بەم شێوەیەش فەلسەفەی ڕۆژئاوایی مۆدێرن دەستی پێکرد.
ئێمە هێشتا چێژ لە دەستکەوتە کولتوورییە بێکۆتاکان وەردەگرین کە ئەو بەدەستی هێناوە. دەتوانین بڵێین فەلسەفەی دیکارت بەسەرچووە؟ ئایا تەنها لەناو “فەن”دا بیری کردەوە؟ بێگومان نەخێر. فەیلەسوفێکی تر کە دەمەوێت نموونەی کانت بهێنمەوە، پێدەچێت فەلسەفەی ئەو قورسترین و تەنانەت قورسترینیش بێت لە فەلسەفەی هیگڵ. میللەتێک کە جەختێکی زۆر لەسەر فەلسەفەی ئەڵمانی بکاتەوە، بێگومان دوای بڵاوبوونەوەی کتێبی ڕەخنەی عەقڵی پاک، تەنانەت لە ژوورەکانی خانماندا، مرۆڤ دەیتوانی هەندێک لە “ڕەخنە لە عەقڵی پاک” بدۆزێتەوە، کە بە دڵنیاییەوە نەیانتوانی خوێندنەوەی تەواوی بۆ بکەن. کتێبەکەی کانت سەختە بۆ ئاسانی و بۆ بیرکردنەوەیەکی جەوهەری بەدەست بهێنرێت. کانت لەم کتێبەدا، ڕەخنەیەک لە عەقڵی پاک چی دەڵێت؟ ئایا پەیوەندی بە زەمانەوە هەیە؟ ئەگەر ئەزموونی بەریتانیا بەتایبەت گومانەکەی هیوم پەرە پێ بدەین بۆ دانانی بناغەی کۆی سیستەمی مەعریفی مرۆڤ و لەناوبردنی، ئەوە متمانەی خەڵك بە عەقڵ بە بنەمای تاقیکردنەوە دەبرێتە سەر زەوی، ئەگەر

ئەمە پێمان وایە ئەم جۆرە بزووتنەوەی فریاگوزارییە یەکێکە لە گرنگترین بناغەکانی کولتوری مۆدێرن، دەتوانین بڵێین فەلسەفەی کانت هیچ پەیوەندییەکی بە واقیعەوە نییە؟ ئەوە ناتوانین بڵێین نەخێر.

بۆیە من دەڵێم فەلسەفە بابەتی بیرکردنەوەیە، بیرکردنەوە لە ئێستادا ئەرکێکی زۆر گرنگە، پەیوەندییەکی نزیکی بە سەردەمی ئێمەوە هەیە، پەیوەندییەکی نزیکی بە چینی مۆدێرن و پۆستمۆدێرنتە و ئەنتی پۆست مۆدێرنتەوە هەیە. چونکە دەبێت کاری بیرکردنەوە لە شونێک دەست پێبکات، بەڵام نابێت لە شوێنێک بوەستێت، ئەمە یەکسانە بە گەمژەیی و مەڕبوونی مرۆڤ. ئەمڕۆ ئەمە باسی فەلسەفەی بیرکردنەوە دەکەین، چونکە تەمەنمان ئەم داواکارییەی بە ئێمە کردووە. ئەمە وەرچەرخانێکی زۆر گرنگە لە ڕێگەی گەنجبوونەوەی بیری گەلان نوێ دەبنەوە، کەچی سەرەتایە بۆ بیرکردنەوەی ئێمە. کاتێک بیرکردنەوە دەست پێدەکات، دووبارەی دەکەمەوە کە بیرکردنەوە دەبێت نووقم بێتە ناو واقیعەوە و ببێتە “خۆبوون”.

لو شیانگ شان یەکەم کەس بوو لە مێژووی بازرگانی ڕۆژهەڵاتی دا دەستەواژەی “بازرگانی تایبەت بە خەت” داڕشت. گوتی: ڕۆحەکە بخەرە ناوەوە و کارێکی تایبەت بە خەت هەبێت. ئەو دوو بنەمایەی کە من پێشنیارم کردووە، دەبێ لە نزیکەوە پێکەوە گرێبدرێن و “خاوەن کردنی کاروبارەکانی خەت” دەشێت ئارەزوومەندانە بێت، بەڵام هەرگیز ناکرێت بیرکردنەوەیەکی ئارەزوومەندانە نەبێت و بیرکردنەوەش دەبێت پێشمەرجێک بێت بۆ نوقمبوون لە واقیعدا.

لە سەرەوە بەوردی ئاماژەم بە مەبەستی وتارەکەم کردووە. بۆیە لە خوارەوە دەمەوێت باس لە سێ خاڵی سەرەکی بکەم: یەکەم: فەلسەفە و شێوازی ڕەخنە.
دووەم: نوقمبوون لە واقیعی کۆمەڵایەتی دا.
سێیەم: ڕێگەی گەنج بوونەوەی بیری گەل.

1. فەلسەفە و شێوازەکانی ڕەخنە

سەرەتا باسی فەلسەفە و شێوازی ڕەخنە دەکەم. بەڕای من گرنگترین شت بۆ بیرکردنەوەی مۆدێرن ئەوەیە کە بەڕاستی لەڕێگەی میتۆدێکی ڕەخنەگرانەوە خۆمان بخەینە ناو واقیعە کۆمەڵایەتییەکانی چینی مۆدێرن. هەموومان مانای وشەی “فەلسەفە” دەزانین. بنەڕەتیترین مانای فەلسەفە بەریتییە لە، “خۆشویستنی حیکمەت”. لە وشەی

فەلسەفیادا فیلۆ بە واتای “ماچکردن” و “خۆشەویستی” و “گەیشتن” دێت و سۆفیا بە واتای “حیکمەت” دێت.
هەموومان کتێبێکی ناسراو بە ناوی جیهانی سۆفیا دەناسین، کە تێیدا وشەکە بە واتای دونیای فەلسەفەکردن دەگوترێت. کەچی زانکۆی فودان “مانگی فەلسەفە”ی هەیە، بەڵام لە پێمانگای فەلسەفەی “جەژنی سۆفیا”ی هەیە. مانای فەلسەفە لێرەدا کۆنترین و سەرەتاییترین ماناکەیەتی، “خۆشەویستی حیکمەت”. کەواتە “حیکمەت” بەڕاستی چییە؟ ئێستا بۆ ئێمە ئێستەمە لەو وشەیە تێبگەین. ئێستا شتێکمان هەیە پێی دەگوترێت “دابەشکردنی عەقڵ”. گوایە ئەوە زانیارییە هاوکێشەیەکی بیرکاریی و فیزیکییە و . دابەشکردنی زیرەکی ستاندارد ١٠٠یە و دەشێت دابەشکردنی زیرەکی زۆربەی دانیشتووان لە ١٣٠ کەمتر نەبێت، یاخود هەرخەی ٧٪ یان ١٢٪ ڕێژەی بنەڕەتی بێت. بەڵام لێرەدا دابەشبوونی عەقڵ و ئەو حیکمەتەی لە فەلسەفەدا دەربڕدراوە، یەک شت نیین. سەرەتاییترین “خۆشەویستی حیکمەت”ی فەلسەفی ئاماژەیە بە سەرەتاییترین و قووڵترین بنەماکان کە هەندێک لە گرنگترین کولتوورەکانی “سەردەمی کۆن” لە مامەڵەکردن لەگەڵ پەیوەندییەکانی جیهاندا لەگەڵ خۆیاندا دایاننابوو، بە بڕوای گەورە فەیلەسوفی ئەڵمانی کارل جاسپەرز. ئەمە تا ئەمڕۆش ئەم بنەمایانەمان بەکارهێناوە. مرۆڤایەتی لە ڕەوتی گەشەسەندنیدا بەردەوام ڕووبەڕووی هەندێک تەحەدای جددی دەبێتەوە، تەنانەت هەندێکیان تەحەدای ئەوانیش دەکەن. لەم جۆرە کاتانەدا مرۆڤ هەمیشە هێزی ڕۆحی لەو سەرەتاییترین حیکمەتە دەوێت. بۆیە زۆرێک لە زانکۆکانی دەرەوە فاکەڵتی خوێندنی کلاسیکیان هەیە، بەڵکوو فاکەڵتی فەلسەفە و زانستە مرۆییەکانمان پیشەی هاوشێوەیان هەیە. وەک چۆن دەبێت فەلسەفەی ئەفلاتون و ئەرستۆ بخوێنینەوە بە ئەوەی لە فەلسەفەی ڕۆژئاوا تێبگەین، بە هەمان شێوە کوردیش هەر دەبێت پەیوەندی بەو حیکمەتە سەرەتاییەوە هەبێت بە بیرکردنەوە لە کێشەکانی و چارەسەرکردنی کێشەکان، ئەمەش دەکرێت بنچینە و بنەگەی تێگەیشتنی لە ڕێگەی فەلسەفەی ئیشڕاقی و عیرفانییەکانەوە بێت وەک سەرەتا . بەڵام ئەم حیکمەتە لە بنەڕەتدا جیاوازە لەو زانستەی کە ئەمڕۆ باسی دەکەین.

ڕەنگە هەمووان فیلمی “کۆنت مۆنتی کریستو”یان بینیبێت. چیرۆکی فیلمەکە باس لە پاڵەوانی فیلمەکە دەکات بەناوی ئێدمۆند دانتێس کە ئەشکەنجە دەدرێت و فڕێدەدرێتە زیندان و نازانێت بۆچی زیندانی دەکرێت. دانتێس زۆر بە سەختی فێر دەبێت و زۆر بە خێرایی فێر دەبێت. مەزەندە دەکرێت کە زیرەکییەکەی لە سەرووی ١٤٠ بێت. ڕۆژێکیان گەورەکەی لێی پرسی بیری لێ بکەرەوە بەڕاستی کێ گێشەگیری

کردی و خستیتیە ناو ئەم دۆخە سەختە دانتەس لە وەڵامدا گوتی: من بیرم لەمە نەکردۆتەوە. گەورەکەی پێی دەڵێت: لە ڕاستیدا زۆر سادەیە: کە زۆرترین سوودی هەیە لە گۆشەگیریکردنت؟ لەو ساتەدا مێشکی دانتەس دەکرێتەوە، لەو کاتەدا فاریای ئەلدەر یەکێک لە بەناوبانگترین وشەکان دەخاتە ڕوو: "خوێندەواربوون هەمان شت نییە لەگەڵ ژیربوون". کەواتە فەلسەفە بە واتای خۆشەویستی حیکمەت دێت و هەرچەندە حیکمەت لێرە لە ئەمە دوورە، بەڵام هێشتا سەرەتا و کۆتایی بیری فەلسەفییە. دەبێت بگەڕێینەوە بۆ ئەو جۆرە حیکمەتە و بەدوای چارەسەردا بگەڕێین.

یەکێکی تر لە فۆرمەکانی سەرەکی فەلسەفە میتافیزیکە. لە ڕۆژئاوا دەتوانین فەلسەفەی ئەم پرۆسەیە لە ئەفلاتونەوە تا هێگل بە "میتافیزیک" یان ئەفلاتونیزم سەیر بکەین. ئەم فەلسەفەیە جیهانی بەسەر جیهانی سۆزداری و جیهانی زاڵدا دابەش کرد، جیهانی زاڵیشی بە خاوەنی سوود و دەسەڵاتی حوکمڕانی زانی. چیرۆکێکی زۆر بەناوبانگ لە مێژووی فەلسەفەدا هەیە، فەیلەسوفی یۆنانی دیموکرات. نەک هەر فەیلەسوفێکی گەورەیە، بەڵکوو سروشتناسێکی گەورەیە. دیموکراتەکان و سوکرات و ئەفلاتون بە هاوچەرخ دادەنران، ئەمەش هاوکات بوو لەگەڵ سەردەمی گەشەسەندنی میتافیزیکی یۆنانی. لە لایەکەوە دیموکراتەکان فەلسەفین و جیهانی زاڵ بە واقیعی دەزانن. بەڵام لە لایەکی دیکەوە دیموکراتەکان وەک زانایەکی سروشتی پێیان وایە دیاردە ئەزموونییەکان، واتە دیاردە سۆزدارییەکان، گرنگییەکی زۆریان هەیە و بەهایەکی زۆریان بە مرۆڤایەتی هەیە. بۆیە دەچێتە ناو ململانێیەکی قووڵەوە. ناتوانین بە خەیاڵماندا بێت کە توندی چەوتی یۆنانییەکانی ئەو سەردەمە چەندە. ئەم جۆرە دژایەتی و ململانێیانە لە مێشکدا ئەوەندە توند بوون کە ڕۆژێک دیموکراتەکان چاویان کوێر کرد. بۆ چاو کوێر دەکات؟ چونکە لە مێشکیدا، تەنیا بەو کارە چاوی دڵی دەیتوانی کرۆکی شتەکان قووڵتر و ڕوونتر ببینێت. ئەم چیرۆکە کە بیستنی زۆر دەتەزێنێ، چیرۆکی فەلسەفە و میتافیزیکە. ئەوەی لێرەدا دەوترێت ئەوەیە کە جیهان بەسەر جیهانی سۆزداری و جیهانی زاڵدا دابەش بووە و جیهانی زاڵیش خاوەنی سوود و واقیعییە. بە سادەیی هەموو دیاردە سۆزدارییەکان شتێکی ڕووکەشن و لە پشت دیاردە سۆزدارییەکانەوە جیهانێکی واقیعی لە دەرەوەی هەست و سۆز هەیە و ئەم جۆرە جیهانە جیهانی حەقیقەتە.

بێگومان فەلسەفەی ڕۆژهەڵاتی بە تایبەتی کۆنفۆشیۆسی چینی بە تەواوی تێگەیشتنی لە فەلسەفەی ڕۆژئاوایی جیاوازە، لە فەلسەفەی کۆنفۆشیۆس بە هەمان شێوە. "فیزیا"، و "فیزیای (فۆرمی)". هەیە، "بە فۆرم

ڕێگای ڕاستە، فۆرم ئامرازە"، بەڵام لە نەریتی فەلسەفی چینی دا، ئەو دووانە بە شێوەیەکی دانەبڕاو بەیەکەوە گرێدراون، بەو پێیەی فەلسەفەی چینی جیاوازە لە فەلسەفەی ڕۆژئاوا، فەلسەفەی ڕۆژئاوا بە ڕوونی جیاوازی دەکات لە نێوان میتافیزیکدا و فیزیا و سنووری جیهان و تەنیا حەقیقەت. واتە لە جیهانی بە فەرمی میتافیزیک دا. چینیەکان بە "ڕێگەی ڕاست" (daw) قسە دەکەن، "دا" چییە؟ ئەوە کارە شایستە و شایستەییە کە ئەنجام بدرێت، و دەبێت بەوەوە کۆتایی پێبێت. لێرەدا هەندێک کێشە لە وەرگێڕانەکان دا بە زمانەکانی نەتەوەکان هەیە.
بەکورتی، سەرەتاییترین شێوەی فەلسەفە بریتییە لە "خۆشەویستی حیکمەت" و فەرمی دووەم کە بنەڕەتیترین و بەتایبەتی پێشکەوتووترینی لە ڕۆژئاوادا، میتافیزیکە.

دوای هیگڵ، میتافیزیک ڕووبەڕووی چەندین سەختی بووەوە، کە زۆربەیان کێشەیان هەبوو. ئێمە لە ئێستادا زۆر باس لە چارەنووسی داهاتووی میتافیزیک ناکەین. بەڵام بەرهەمێکی تری میتافیزیک هەیە، کە تا ئێستاش پارێزراوە و بە جیهانی مۆدێرن زۆر گرنگە و ئەویش میتۆدی ڕەخنەیە، واتە شێوازی بیرکردنەوە، لە سەردەمی شۆڕشی گەورەی فەرهەنگی دا هەمیشە ڕەخنەمان لەوانی تر دەگرت. بەڵام بەڕاستی مانای فەلسەفی ڕەخنەی وشەکە چییە؟ سادەترینیان ڕوونکردنەوەی پێشمەرجەکان و دانانی سنوورەکانە.

بە یەکەمجار لە مێژووی فەلسەفەدا ئەو فەیلەسوفەی کە بە شێوەیەکی سیستماتیک ئەم شێوازە بیرکردنەوەیەی بە "ڕەخنەگرتن" لێکدایەوە، کانتی ئەڵمانی بوو. ئێمە دەزانین کە کانت کتێبی وەک ڕەخنە لە عەقڵی پاک، ڕەخنە لە عەقڵی پراکتیکی و ڕەخنە لە حوکمدان نووسیوە و ئێمە ئەم سێ کتێبە بە "سێ ڕەخنەی سەرەکی" کورت دەکەینەوە. فەلسەفەی ئەم فەیلەسوفە زۆ بەلاحە لەگەڵ فەلسەفەی فیشەردا تێکەڵ دەکرێت و پێی دەگوترێت "فەلسەفەی ڕەخنە". کانت بەڕاستی دەیویست چی بکات لە "فەلسەفەی ڕەخنە"ی خۆی؟ بە سادەیی ویستویەتی پێشمەرجەکان ڕوون بکاتەوە و سنوورەکان دابنێت. ئەو پرسیارەی کە کانت دەیکات ئەوەیە: چۆن دەکرێت حوکمدانی گریمانەی زگماکی وەک بنەڕەتیترین شێوەی حوکمدان کە زانینی مرۆڤی مۆدێرن پێکدەهێنێت؟ بەگومان ئێمە پێشتر باسمان لە پاشخانی مێژوویی و ئایدیۆلۆژیی پرسیارەکەی کانت کردووە. لەگەڵ پەرەسەندنی ئەزموون و گومانی توندڕەوی هیوم، کانت بەدوای ئەرکێکی ڕزگارکردندا دەگەڕا لەکاتێکدا قووڵتر لە زانستی مرۆڤ دا هەڵدەکەوێیەوە. بۆیە پرسیاری

کرد: چۆن دەکرێت حوکمی زگماکی هەبێت؟ پرسیارەکە ئەوەیە، مانای حوکمدانی پەیوەندی زگماکی کانت چییە و بەم پێیەش "پێشمەرجی پێشمەرج"، کە ئێمە هەوڵ دەدەین بارودۆخی هەمیشەیی زانینمان بخەینە ژێر پرسیارەوە؟ لە هەمان کاتدا کانت پرسی: ئایا سنوورێک بۆ ئەم زانستە هەیە؟ ئەگەر سنوورێک هەبێت، ئەوا سنوورەکە لە کوێیە؟. دەزانین هەموو فەلسەفەی کانت دەتوانرێت لە یەک ڕستەدا کورت بکرێتەوە: بەپێی فەلسەفەی ڕەخنەیی کانت جگە لە "ڕوونکردنەوەی پێشمەرجەکان و دیاریکردنی سنوورەکان" هیچی دیکەی نەکردووە.

بەڕای من بیرکردنەوەی فەلسەفی ڕۆژگاری ئێمە دەبێ پێش هەموو شتێک ئەرکی ڕەخنە لە ئەستۆ بگرێت. بۆ وا دەڵێم؟ "ڕوونکردنەوەی پێشمەرجەکان و دانانی سنوورەکان" ڕەنگە یەکەم هەنگاو بێت بۆ دەستپێکردنی بیرکردنەوەمان. ئاماژەی بەوەشکردووە، "بیرکردنەوەی ئازاد چییە؟ "بیرکردنەوەی ئازاد مەرجێکی پێشوەختەیە بۆ قبوڵنەکردنی ئەو بیرۆکانەی کە تاقی نەکراونەتەوە." سەرنج بدەن کە هیگڵ "ڕوونکردنەوەی پێشمەرجەکان و دانانی سنوورەکان"ی بە بنەڕەتیترین پێداویستی بیرکردنەوەی ئازاد زانیوە. بیرکردنەوەی ئازاد مەرجێکی پێشوەختەیە بۆ قبوڵنەکردنی ئەو بیرۆکانەی کە تاقی نەکراونەتەوە. زۆر شت لەمڕۆدا پێدەچێت بەو شێوەیە بێت کە دەبوو بێت، بێگومان و تەنانەت پیرۆزیش بێت، لە ڕوانگەی ئەمڕۆی ئێمەوە. بەڵام بیرکردنەوەی ئازاد پێویستی بە ڕوونکردنەوەی پێشمەرجەکانی ئەم جۆرە شتانە هەیە، هەروەها دیاریکردنی سنوورەکانی.

دوای کانت، ڕێگای بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە بە خێرایی پەرەی سەند. کانت "سێ ڕەخنەگری گەورە"ی نووسیوە، دواتر فەیلەسوفەکانی وەک ویلهێلم دیلتی، ڕەخنەی عەقڵی مێژوویی نووسیوە، سارتەریش ڕەخنەی عەقڵی دیالێکتیکی نووسیوە، باسی بارودۆخی سەردەمی مارکس ناکەین. شتراوس کارەکەی بە "ڕەخنەی مێژوویی" ناوبردووە و ڕەنگە باوەڕ زۆر لێی دەرنەچووبێت، ڕەخنە لە ڕەخنە". لەمانە بەڕاستی هەندێکیان سەیر و سەمەرەن. بەڵام لەم شتانەدا بیرۆکەی دۆزینەوەی ڕاستییەکان هەیە، کە بنەمای شتێکی دیاریکراو یان کێشەیەکی دیاریکراوە. ڕەحەک کە بەدوای مەرجەکاندا دەگەڕێت. بەپێی من دەڵێم، هیگڵ ڕاستی کردبوو. شتێک چەند جوان بێت، بیرۆکەکە چەندە سەرنجڕاکێش بێت، دەبێت پێشمەرجەکانی بپشکنیت. ئەگینا ناچار دەبیت بیربکەیتەوە و ئەم بیرکردنەوەیەی تۆش بیرکردنەوەی ئازاد نییە.

لە سەرەوە باسمان لە کۆمەڵێک تیۆر کردووە، لە خوارەوەش بە نموونە بە ڕای گشتی ڕوون دەکەمەوە کە ڕەخنە چییە.

ئابووری سیاسی پێکهاتەیەکی گرنگی تیۆری مارکسیزمە. بەڵام پێموانییە باوەڕی مارکس زانستێکی هەبێت بەناوی "ئابووری سیاسی"، بەڵکوو "ڕەخنەیەک بوو لە ئابووری سیاسی" گرت. ئەمە دەزانین کە مارکس پێشەکییەکی بە "ڕەخنەگرتن لە ئابووری سیاسی" نووسیوە، هەندێک دەستنووسی لەسەر ئابووری سیاسی لابردووە و بەرهەمی "سەرمایە"ی تەواو کردووە. ناونیشانی کتێبەکە بە ناوی سەرمایە "ڕەخنەگرتن لە ئابووری سیاسی" بوو. ئەم "ڕەخنە"یە چی دەکات؟ زۆر سادەیە. بنەمای ئابووری سیاسی کلاسیک و ئەو پەیوەندییە ئابوورییە مۆدێرنانەی کە دەریدەبڕن چییە؟ لە کوێیە سنوورەکە؟ "سەرمایە" وەڵامی ئەم دوو پرسیارەیە. دوای پێشکەوتنی سەرەتایی لە ئابووری سیاسی دا، بە بەشداری ویلیام پێتی و کوین، ئابووری سیاسی کلاسیکی بە دەستی ئادەم سمیس و ریکاردۆ دروست بوو و تەواو بوو. ئابووری سیاسی کلاسیکی تەواوکراو سیستەمێکی زۆر تەواو و بە کەموکوڕییە و تەنانەت دەتوانرێت کتێبی خوێندن لەسەر بنەمای ئەم سیستەمە پەرەی پێبدرێت. ئەم کتێبە چۆن دێتە ئاراوە؟ بەزۆری لە دوو کەسەوە دەست پێدەکات. بۆچی لە دوو کەسەوە دەست پێبکەیت؟ چونکە دەکرێت ئاڵوگۆڕ لە نێوان دوو کەسدا بکرێت، ئاڵوگۆڕکردن یەکێکە لە گرنگترین پەلەکان لە بواری ئابووریدا. دیسان یەکێک لەو دوو پیاوە ڕاوچی بوو و ئەوی تریان ماسیگر بوو. بۆچی یەکێکیان ڕاوچییە و ئەوی دیکەیان ماسیگرە؟ چونکە، بە یەکێک، ئەو پیشەیەی کە تێیدان دەبێت جیاواز بێت و ئەگەر پیشەکەیان وەک یەک بێت، ئەوا جێگرەوەی نابێت؛ یەکێکی تریان ئەوەیە کە دەبێت مرۆڤی سروشتی بن. ئێستا سەیری ئەوە دەکەین کە چۆن شتەکان بەڕێوەدەچن. ماسیگرێک، ڕاوچییەک؛ ڕاوچییەکان هەموو ڕۆژێک پۆڕێک ڕاو دەکەن، ماسیگرەکانیش ڕۆژانە ماسی دەگرن. ڕاوچییەکە ڕۆژانە لە خواردنی پ□□□ بێزار دەبێت، ماسیگرەکەش هەموو ڕۆژێک ماسی دەخوات و لە ماسییەکە دەردەچێت. یەکێک لەم ڕۆژانە ڕاوچی لەناکاو ماسی تەواو دەبێت و ماسیگرەکە لەناکاو حەز دەکات تامی گۆشتی پۆڕەکە بکات، چی بکات؟ سەیرکەن. بەم شێوەیە ئاڵوگۆڕەکە دەست پێدەکات. شارەزایانی ئابوری بەیان دەردەکەوێت کە مرۆڤەکان هەرگیز بە ئارەزووی خۆیان ناگۆڕنەوە، بە شێوازێکی دیاریکراو ئاڵوگۆڕ دەکەن، بە ڕێژەیەکی دیاریکراو، بە نموونە مرۆڤەکان ٣ ماسی بە ١ پ□□□ دەگۆڕنەوە، بەیە ٦ ماسی بە ٢ پ□□□ و ٩ ماسی بە ٣ پ□□□. بەیە ئابووریناسان دەپرسن: بۆچی بەو ڕێژەیە ئاڵوگۆڕ دەکەن؟ توێژینەوەکانیان دەریانخستووە کە بەشێکی هاوبەش هەیە کە دەتوانرێت لە نێوان ٣ پ□□□ و ٩ ماسیدا ئاڵوگۆڕ بکرێت. ئەمە چییە؟ ئابووریناسان لە ڕێگەی لێکۆڵینەوەوە بەیان دەرکەوتووە کە ئەمە کاری ئەبستراکتە. بەیە کاری ٣ پ□□□ و کاری

ئەبستراکت ٩ ماسی یەکسانن یان وەک یەکن. ئەم دۆزینەوە گەورەیە لە شتێکدا کورت دەکرێتەوە کە پێی دەگوترێت "ئاڵوگۆڕی بەهای یەکسان". تا ئێستا، ئەوەندە باش و سەرکەتووه، بەڵام مارکس لێرەدا کێشەیەکی دۆزیەوە. ڕەخنەی مارکس لە ئابووری سیاسی یەکێک لە بنەڕەتترین پرسەکان دەوروژێنێت. وەک مارکس دەڵێت "ئەو دوو کەسە هەرگیز یەک ڕاوچی و یەک ماسیگر نین، بەڵکو دوو سەرمایەداری سەردەمی ئێمە نین." ئێمە لەسەرەتاوە گوتمان ئەم دووانە چ جۆرە مرۆڤێکن؟ ئەوان مرۆڤی سەرەتایین لە دۆخی سروشتیدا. ڕاوچییەکی سەرەتایی سروشتی و ماسیگرێکی سەرەتایی سروشتی چۆن کارلێک لەگەڵ یەکتر دەکەن؟ کاتێک ڕاوچییەکی زۆر سادە و ڕاوکردنی پۆڕ دەیەوێت ماسی بخوات، دەچێتە دوای ماسیگرەکە و ماسیگرەکە پێی دەڵێت "چەندت ماسی دەوێت بخۆ". ماسیگرەکە دەچێتە لای ڕاوچیی□کە و دەڵێت: "دەمەوێت پۆڕەکە بخۆم"، ڕاوچییەکە پێی دەڵێت: "ئەمە پۆڕەکە، چەندت دەوێت بیبە". بێگومان ناتوانین کۆمەڵگای سەرەتایی بەو شێوەیە ڕۆمانسی وەسف بکەین. ئەوەی سەرەوە تەنها کاتێک ڕوودەدات کە ماسییەکی زۆریان هەبێت و پۆڕێکی زۆریان هەبێت. ئەی ئەگەر تەنها نیوەی ماسیی□کان لە نێوانیاندا مابا؟ چی روودەدات؟ شەڕ لە نێوانیاندا ڕوودەدات، کۆمەڵکوژی ڕوودەدات. یاسای جەنگەڵ ئاماژەیە بۆ دەسەڵات. لە هەر حاڵەتێکدا، خەڵکی سەرەتایی خۆیان بە بێکارییەوە دەدەن و لە ڕێگەی کۆمەڵکوژییەوە تاڵان دەکەن و هەرگیز لە ژێر "یاسای ئاڵوگۆڕی یەکسان"دا پەیوەندی ناکەن. بەم شێوەیە مارکس چیرۆکی ڕاوچی و ماسیگر دەگێڕێتەوە بۆ چیرۆکەکانی ڕۆبنسنی سەدەی ١٨. بە هەمان شێوە کەمێک خەیاڵییە. ئێمە ئێستا تێگەیشتنێکی ڕوونمان لەم بارەیەوە هەیە. پێشمەرجەکان بۆ ئاڵوگۆڕی بەهای یەکسان چین؟ پێشمەرجی ئاڵوگۆڕی بەها ئەوەیە کە بەرهەمهێنانی کاڵاکان تا ڕادەیەکی دیاریکراو گەشەی کردبێت و بەرهەمەکەش بووبێتە کاڵا. تەنیا کاڵاکان کاری ئەبستراکت لەخۆدەگرن. ئێمە ئاماژە بە کاڵا دەکەین وەک بەهای کاڵا، کاری ئەبستراکتی مرۆڤ، واتا کاری بە کۆمەڵ. تەنیا لە حاڵەتێکی لەو جۆرەدا، بەم مەرجە پێشوەختە، یاسای ئاڵوگۆڕی بەهای یەکسان دەتوانێت کاری پێبکرێت. چۆن دەتوانێت لە دۆخێکی سەرەتاییدا وا بێت؟ نەخێر. ئەمەش پێی دەوترێت "پێش مەرجدارکردن". هەروەها ڕوونکردنەوەی پێشمەرجەکە دەبێتە هۆی ئەوەی کە پێشمەرجەکە دەبێت سنووردارکردنی مێژوویی هەبێت. ئەوەی بێکۆتایە هیچ سنوورێک نییە و ئەوەی مەرجدارە دەبێت سنوورێکی هەبێت.

کەواته کێشەی ئابووریناسە سیاسییە کلاسیکییەکان لە کوێیە؟ بە

بڕوای مارکس، ئەوان لەوە تێگەیشتوون کە شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری سەردەمی ئەوان بە شێوەیەکی سروشتی دروست بووە، بۆیە هەرگیز ناگۆڕێت. ئەوە کارە شایستە و شایستەیە کە ئەنجام بدرێت، و دەبێت بەوەوە کۆتایی پێبێت.

یاسای مێژوو چییە؟ هەموو شتێک سەرچاوەیەکی مێژوویی هەیە، سەرەتایەکی مێژوویی هەیە؛ دەبێت گەشە بکات و هێز بەدەست بهێنێت؛ و بە هەمان شێوە لاواز دەبێت و دواجار نامێنێت. ئەم بیرۆکە مەزنە لەلایەن ڕەخنەی مێژوویی هیگڵەوە خراوەتەڕوو. قبوڵکردنی ئەم بیرۆکەیە ئاسان نییە. بۆ نموونە ئێمە بەزۆری باسی دیموکراسی دەکەین چونکە دیموکراسی شتێکی باشە. کەواتە ئایا جیاوازی هەیە لە نێوان دیموکراسی لە ساڵی ١٧٨٩ و دیموکراسی ئێستا کاتێک ئۆباما وەک یەکەمین ڕەشپێست لە خولی پێشوو دا بۆ سەرۆکایەتی کۆماری ئەمریکا لە ڕابردوو خۆی کاندید کرد؟ له مێژوو دا بووبە یەکەمین سەرۆکی ڕەشپێست، جیاوازییەکەی زۆر گەورەیە. هەموو شتێک مێژووییەکی هەیە، ئەمەش بە سەختی قبوڵکردنی هەیە. ئێمە پێمان وابوو لە ڕابردوودا ئەوەندە کەموکوڕی هەبووە کە سنووردارکردنیان هەیە، بۆیە ناچار بوون نەمێنن. بەڵام کاتێک باس لە کاتەکانی خۆمان دەکەین، شتەکان دەگۆڕدرێن و پێمان وایە هەموو شتێک لە سەردەمی ئێمەدا دەتوانێت بەبێ سنوور پەرەبسێنێت. ئایا لە مێژووی جیهاندا ئەمە ڕوویداوە؟ بێگومان نەخێر.
بۆیە ڕەنگە بنەماکانی ڕەخنە و یاسای مێژوویی کاریگەریی قووڵیان لەسەر بیرکردنەوەی هاوچەرخ هەبێت. بنەڕەتیترین و سادەترین بنەمای بریتییە لە ڕوونکردنەوەی پێشمەرجەکان و دانانی سنوورەکان.

2- نوقمبوون لە واقیعی کۆمەڵایەتیدا

ڕەنگە هەمووان وا بیربکەنەوە کە پێویست ناکات باسی “نقومبوون لە واقیعی کۆمەڵایەتیدا” بکرێت، چونکە پێت وایە زۆر باش لە واقیعەکە تێدەگەیت و هەر کە چاوەکانت کردەوە دەتوانیت واقیعەکە ببینیت. ئەگەر وایە، باسکردن لە “نقومبوون لە واقیعی کۆمەڵایەتی دا” چییە؟ ئەوەی من مەبەستم لەوەیە ئەوەیە کە ئەو بیرکردنەوە ڕەخنەییەی کە تازە باسمان کرد دەتوانێت بە زنجیرەیەک قۆناغدا تێپەڕێت و دواتر بە خودی واقیعی کۆمەڵایەتییەوە ببەسترێتەوە. هەرگیز نابێت وا دابنێین کە واقیع تەنها کاتێک دەبینرێت کە چاوەکانمان بکەینەوە و جەوهەرەکەی بە ئاسانی ئاشکرا بێت. ئەوە هیگڵ بوو کە بۆ یەکەمجار جەوهەری واقیعی ئاشکرا کرد. گادامەر لە کتێبی (بناغە فەلسەفییەکانی سەدەی بیستەم)دا دەنووسێت: ئەمە

هێشتا لەناو ئەو واقیعە کۆمەڵایەتییەدا دەژین کە ئەو ئاشکرای کردووە". گەورەترین مەترسی کە لە ئێستادا ڕووبەڕووی دەبینەوە "بیرکردنەوەی سوبژێکتیف و بیرکردنەوەی ڕووکەشیەتی". "بیرکردنەوەی ڕووکەش" چییە؟ هیگڵ ئاماژە بەوە دەکات کە بیرکردنەوەی ڕووکەش "وەک عەقڵێک کە توانای عەقڵکردنی لە نێوان شتەکاندا هەیە، هەرگیز قووڵ ناچێتە ناو خودی ئۆبژەکەوە، بەڵکو لە بنەما گشتییەکە تێدەگات، دەتوانێت ئەو بنەمایە بۆ هەر ناوەڕۆکێک بەکاربهێنێت". ئەمە بیرکردنەوەی ڕووکەشە. هیگڵ بەم بیرۆکە سوبژێکتیف□ "بیرکردنەوەی ڕووکەش" بۆ ماوەی تەمەنێک خەباتی کرد. ئێمە لە خوێندنەوەی کتێبەکانی هیگڵەوە دەزانین کە لە نیوەی یەکەمی کارەکانیدا باسی بیرۆکەکانی دەکات، لە نیوەکەی تریشدا لەگەڵ بیرکردنەوەی ڕووکەشی بیری جۆراوجۆری سوبژێکتیف دا ململانێ دەکات. هیگڵ ئەم بیرکردنەوە ڕووکەشییە بە "بیری سوبژێکتیف" ناوبردووە، خۆیشی بە "بیری بابەتیی" و "بیری ڕەها" ناوبردووە. چونکە تەنها کاتێک مرۆڤ دەتوانێت دەمی خۆی بکاتەوە بۆ ئەوەی پێی دەوترێت "واقیع". لێرەدا پێویستە جیاوازی بکەین لە نێوان چەمکی گشتی واقیع و چەمکی واقیعی ڕاستەقینە. ڕەنگە هەندێکتان کە دانیشتوون سەرقاڵی فەلسەفە بن، ئێمەش دەبێت جیاوازی بکەین لە نێوان واقیع و واقیعدا. واقیع واتای چییە؟ ئەوەی کە ئێمە لێرەین ئاماژەیە بۆ جیهانێک کە ڕاستوخۆ بە هەستەکانمانەوە دیارە. کەواتا ڕاستەقینە چییە؟ بە پێی پێناسەی هیگڵ، واقیع ئاماژەیە بۆ حاڵەتی پێکەوەژیان لەگەڵ نەبوون. بوونێک کە تەنیا بوونی نییە، بەڵکوو لەگەڵ جەوهەرەک□ی□دا ی□ک□د□گرێتەوە، واقیعە. جەوهەرەکە بریتییە لە دەربڕینی حەتمی لە ئەگەری ڕوودانی ڕووداوێکدان ئاماژەیە بۆ شتەکان. بەڵام زانستە کۆمەڵایەتییەکانی ئێستامان، هەروەها تێگەیشتنی گشتیمان، جیاوازی لە نێوان واقیع و واقیعدا ناکەن، بەڵکوو ئەو دووانە بە یەک دەزانن، دەگەنە ئەو بڕوایەی کە واقیع بوونەوەرێکی نەبڕاوە. بەو مانایە ئەگەری ئەوە هەیە ویژدانێکی ڕوونمان نەبووبێت. بەڵام تەنانەت ڕاستییەکان ئەوەندە سادە نین کە وا دیارە. هەمیشە شتگەلێکی وەک "لێرەدا ڕاستییەکە" و "با لێرە دەربچین" دەڵێین. واقیع چییە؟ با نموونەیەک وەربگرم، هەمووتان دەتوانن درک بەوە بکەن کە "ڕاستییەکان"، بەتایبەتی مێژووییەکان، هەرگیز ئەوەندە سادە نین کە ئێمە بیری لێدەکەینەوە.

لەم دوایانەدا کتێبێک ب□□اوکرایەوە کە هەم ل□ گ□فارێکی ئەدەبی و هەم لە ڕۆمانێکی مێژوویی دەچوو، بە ناونیشانی "خۆری سوور چۆن هەڵدێت" کە تییدا باس لە بزووتنەوەی ڕاستکردنەوەی ستایل لە

یانان کراوە. مامۆستایەکی بەشی مێژوو زۆر بە پەرۆش بوو بە بینینی کتێبەکە، چونکە کۆمەڵێک مادەی مێژوویی زۆری تێدابوو کە پێشتر نەبینرابوو، هەروەها کۆمەڵێک "ڕاستی مێژوویی" نوێ. بۆیە ئەم مامۆستایە لە بەشی مێژوو کتێبەکەی پێشنیار کرد بۆ مامۆستایەکی بەشی فەلسەفە چونکە تۆمارە مێژووییە نوێیەکانی ناو کتێبەکە زۆر پەرۆشی کرد. دیارە مامۆستای مێژوو بە پەرۆشەوە پرسیاری لە مامۆستای فەلسەفە کردبوو کە ڕای چییە لەسەر کتێبەکە؟ "ئەم کتێبە کتێبێکە کە مێژووی درۆ دروست دەکات بە بەکارهێنانی هەموو وردەکارییە مێژووییە ڕاستەقینەکان." ئەمە ئەو وەڵامەیە کە مامۆستای فەلسەفە دایەوە. ئەمە چییە هایدیگەر پێشتر گوتبووی: "دەکرێت بە بەکارهێنانی هەموو وردەکارییە وردەکانی مێژوو مێژوویەکی درۆ دروست بکرێت". "دروستکردنی مێژووی درۆ لە وردەکارییە مێژووییە ڕاستەقینەکانەوە" بەڕاستی چییە؟ با هەموو ڕووداوە مێژووییەکانی ناو کتێبێکی دیاریکراو بە ڕاست و ڕاست ل□ ق□□م بدەین. بەڵام ڕەنگدانەوەی واقیعی مێژوویی نییە. لە حاڵەتێکی وادا مێژووی درۆ لە وردەکاری مێژوویی ڕاستەقینە دروست دەکرێت. با بگ□□ینەوە بۆ کتێبی پێشوو. با سەرەتا وا دابنێین کە هەموو ئەو شتانەی لە کتێبەکەدا ڕوویانداوە بەڕاستی ڕوویانداوە: ئایا هیچ شتێک هەبووە لەو کاتەدا دەکرا بەسەر یەکتردا بێت؟ ئایا خەڵک یەکتریان تیرۆر نەکرد؟ ئایا ئامرازە جۆراوجۆرەکان بەکارناهێنرێن؟ ئەو جۆرە حاڵەتانەی کە لە کتێبەکەدا نووسراون بەڕاستی بوونیان هەبووە. بەڵام وەک هیگڵ دەڵێت، "شارەزایی عەقڵ چییە؟ لە پرۆسەی بەجێگەیاندنی ئەرکەکەیدا، عەقڵ لە ڕێگەی کارەکتەرە جیاوازەکان و بیرکردنەوە جیاوازەکان و ململانێکانی نێوانیانەوە ئەرکی مێژووی جیهان تەواو دەکات.» ئەمەش پێی دەوترێت "شارەزایی دەروون". ئەگەرنا هەموو مێژوو بە هیچ شێوەیەک گرینگی نادات، بێ تام دەبێت. له پرۆسەکەدا ڕەنگە شێوازی بیرکردنەوەی جیاواز هەبێت و هەروەها تەڵەی جیاواز هەبێت، بەڵام ئەوەی بەم شێوەانە بەدەست دێت هیچ کات ئیرادەی تاکێکی دیاریکراوە، بەڵکو ئەرکی مێژووی جیهانە. ئەمە زاڵبوونی عەقڵە. عەقڵ ئەوەندە فێڵبازە کە ڕاستەوخۆ ئەرکی خۆی تەواو ناکات، بەڵکوو ناڕاستەوخۆ لە ڕێگەی بیری جیاوازی خەڵک و ململانێی ناکۆکی نێوانیانەوە ئەرکی خودی عەقڵ تەواو دەکات. کەواتە، ئەگەر ئەو کتێبەی ئێستا باسی دەکەین تەنیا راستییە مێژووییەکانی تێدایە، تەنیا ئەو وردەکارییە راستەقینانەی ڕوویانداوە راست بن و رەنگدانەوەی واقیعی مێژوویی نین، ئەوا ئەو کتێبە بە بەکارهێنانی هەموو وردەکارییە راستەقینەکانی مێژوو و هەڵبەستنی مێژووی ساختە هەڵبەستراوە. لەوانەیە بپرسن: ئەو واقیعە

مێژوویە چییە کە تۆ بەدوایدا دەگەڕێیت؟ بەکورتی ئەم واقیعە مێژووییە بەم شێوەیەی خوارەوەیە: کۆمۆنیستەکانی چین ئامادەکارییە ئایدیۆلۆژی و سیاسی و ڕێکخراوەییەکانیان بۆ داگیرکردنی جیهان لە ڕێگەی بزووتنەوەی چاکسازیی ئەوکاتی شێوازی یانان تەواو کرد. ڕێک ئەمە شێوازی حوکمڕانی ئەو وڵاتەیە کە لە ڕووسیا بەکاری هێناوە. ئەگەر وردەکارییە ڕاستەقینەکانی مێژوو لەبری ئەوەی ئاشکرای بکەن، ئەم واقیعە مێژووییە بشارنەوە، ئەوا "دروستکردنی مێژوویەکی ساختە دەبێت بە بەکارهێنانی هەموو وردەکارییە ڕاستەقینەکانی مێژوو".

بۆیە نابێت "گەڕان بەدوای حەقیقەتدا لە ڕاستییەکان" ئەوەندە بە سوکی وەربگرین، کە هەموو شتێک کە بە چاومان دەیبینین ڕاستی نەبێت، واقیع نییە؛ بینینی واقیع ئاسان نییە، پێویستە بیرکردنەوەی فەلسەفی هەبێت، شێوازی بیرکردنەوەی ڕەخنەیی هەبێت، واقیع ببینیت.

"بەدوای ڕاستی لە ڕاستی" واتای چییە؟ واتە نوقمبوونە ناو واقیعی کۆمەڵایەتی چین؟ یەکێک لەو شتانەی کە دەبێت بیڵێم ئەوەیە کە گرنگە واقیعەکە ببینین. لەم ڕووەوە هیگڵ و مارکس شایەنی زۆرترین سەرنجن لەلایەن لێکۆڵینەوەکەمانەوە. هایدگەر باس لە فەلسەفەی مارکس دەکات و ڕەخنە لە تیۆری بوونی مارکس دەگرێت. بە بڕوای هایدگەر مارکس لە تیۆری بووندا هاوشێوەی نیچەیە و لە بنەڕەتدا ئەو دوو فەیلەسوفە یەکسانن. بەڵام لە ڕووی فەلسەفەی مێژووەوە مارکس خاوەنی قازانجێکی ڕەهایە. دوای کۆتایی هاتنی جەنگی جیهانی دووەم، سەاو دیگەر یەکێک لە بەناوبانگترین نامە درێژەکانی نووسیوە، بە ناونیشانی "نامەکان لەسەر مرۆقایەتی". هایدیگەر لەو نامەیەدا دەنووسێت: کەواتە لە سەرووی هەموو مێژوونووسەکانەوەیە. بە بڕوای من نە هوسێرل و نە سارتەر نەگەیشتنە ئەو قووڵاییەی کە مارکس پێی گەیشتووە. تەنها ئەو کەسانەی کە گەیشتوونەتە ئەو قووڵاییە دەتوانن پەیوەندی لەگەڵ مارکسدا بکەن". ئەم ڕستانە لە پەنجاکانی سەدەی ڕابردوودا نووسراون و لەو کاتەدا ماناکەی زۆر جددی بوو. چونکە هایدگەر کە پێشەنگێکی بواری دیاردەکان بوو، لە هەوڵی نەهێشتنی دیاردەی ئەپیستمۆلۆژیدا بوو کە یەکێک بوو لە گرنگترین ڕەوتە فەلسەفییەکانی سەدەی بیستەم، بە یەک وشە بە گوتنی مامۆستاکەی، ئەدمەند هوسێرل، "بەس نییە بە مارکس". " لێرەدا هایدگەر باسی کێی دیکە دەکات کە "بەس نییە بە مارکس"؟ سارتەر کە پێشەنگی فەلسەفەی بوونگەرایی فەرەنسی بوو، لە ڕووی ناوبانگەوە لە هایدگەر کەمتر نەبوو. کەواتە قسەکانی هایدگەر زۆر جددی بوون.

بەکورتی، ئەرکی بیرکردنەوەمان دەبێت بۆ نوقم کردنی خۆمان لە واقیعی چیندا لە ڕێگەی ڕێبازی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانەوە تەواو بێت. کێشەی سەرەکی زانستە کۆمەڵایەتییەکانمان ئەوەیە کە بیرکردنەوەمان لە بیرکردنەوەی ڕووکەشدا سنووردارە و بە قووڵی لە واقیعی کۆمەڵایەتی و کۆمەڵایەتی ناوخۆیی قووڵ ناکاتەوە. بەڕای من لەڕووی سەرکەوتنی سیاسی سی ساڵەی باشوورەوە، لانیکەم کەسێک لە وڵاتەکەمان دەیانتوانی خەباتی نەبەز لە بوارە جیاوازەکان بەدەستبهێنن، بەدەر لە ڕێگریی سیاسیی و نێودەوڵەتییەوە، بەڵام ئەوە ڕووی نەداوە. هەشتا زۆر شت ماوە بۆ ئەوەی زانستە کۆمەڵایەتییەکانمان بەڕاستی خۆیان لە واقیعی کۆمەڵایەتی دا نووقم بکەن. تا ئامادەیی داهێنانبن، بەم مانایە دەبێت فەلسەفە لە ئەرکی قووڵتر لە واقیعە کۆمەڵایەتییەکانی کورد لە ڕێگەی بیرکردنەوەی ڕەخنەیی تائێستا نەچەسپاوە.

3- ڕێگای زیندووبوونی بیرکردنەوەی کورد یان سەرەتایەک بۆ بیرکردنەوە.

بەڕای من ڕێگەی گەنجبوونەوەی نەتەوەی کورد پەیوەندییەکی نزیکی بە دەستپێکردنی ئەم ئەرکە بیرکردنەوە هەیە. ڕاستگۆیانە ئەگەر بڕیارە ٥٠ ساڵی تر وەک دراوسێکانمان بین، ئەوا ٢٠٠ ساڵی تر وەک ڕۆژئاوا دەبین، گەر بابەتییانە بیربکەینەوە و لە بریی ڤێلا و شەقام و قومارخانە و مەلاها و تاوەر، زانکۆی گەندە و قوتابخانە ئەهلییە بۆ سەر و بەرەکان ، خەریکی بوونیادی تاکی بیرکەرەوە بین ڕێژەک دەبێت ئەگەر ئەمەی کورد پلانمان هەبێت، بیربکەینەوە و ئاستی مەعریفەمان بەرز بێت، لە مۆدێل و ئەستێرە ناسراوەکانی سۆشیال میدیا دووربکەونەوە، دووربن لە میدیای سیاسی و هەژموونەکەیان، نەکەونە ژێر ئیرهابی فکریی فکری نەتەوەیی و تووندئاژۆیی ئایینی، کە ئەمانە هۆکاری سەرەکی گەمژەبوونی کۆمەڵگەکەمانن. ئەوا ئامۆژگاری من ئەوەیە، خەمی ئەوە مەخۆن دەسەڵاتی ستەمکاری لادەچێت یان نا، هەمووان بیر بکەنەوە، دەردی کوشندەی ئەمە بیرنەکردنەوەیە، بۆیە فەلسەفە بخوێنن، پێویست ناکات ئەمە لەژێر پلانێکدا بیربکەینەوە، پلانێک هەیە بۆ پیلانێکی لەو جۆرە، تەنها دەبێت ئەوە بکەین، تەنها دەبێت بیر هاوردە بکەین و بەکاری بهێنین، تەنها دەبێت پشتیان پێ ببەستین! بەڵام ئەگەر ڕێگەی خۆمانمان هەبێت، ئەوا دەبێت لە خاڵێکی ڕەخنەیی دیاریکراودا ڕوو لە بیرکردنەوە بکەین. دیسانەوە نوقمبوون لە واقیعدا پێویستی بەوەیە کە تۆ ناوازە بیت.

تێبینی من ئەوەیە کە واقیعی ئێستا یەکەم ئەرکی مۆدێرنیزاسیۆنی

پێبەخشیوین، دووهەم ئەرکی پێدانی ئەم ئەرکەمان لە ژێر هەلومەرجی جیاوازی نەتەوەیی و نەریتی کولتووری جیاوازدا. ئەگەر ڕێگەی خۆمان نەبێت، ئەرکی خۆمان نییە، ئەوا پێویست بە بیرکردنەوە ناکات. بەڵام بەڕای من ئەمە لە ئێستادا ڕوودەدات، دووبارە ڕوودەداتەوە. ئینگلیس گوتی: ئەگەر میللەتێک بیەوێت سەرکردایەتی جیهان بکات، نابێت یەک خولەک بیرکردنەوەی تیۆری لەدەست بدات. کەواتە، لە لایەکەوە پێویستە لە ڕێگەی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانەوە لە سنوورە مێژوویەکانی کولتوری مۆدێرن تێبگەین، لە لایەکی دیکەشەوە پێویستە قووڵتر بچینە ناو واقیعە کۆمەڵایەتییەکانی چینی مۆدێرن و لەسەر ئەزموونی چینی مۆدێرن بنیات بنێین. ئەمە ئەرکی سەرەکی بیرکردنەوەی فەلسەفی ئەمڕۆیە. بۆ وا دەڵێین؟ چونکە لەم بابەتەدا ناتوانین پشت بە کەسانی تر ببەستین، دەبێت بە خۆمان بخوێنین و ڕەخنە بگرین و بیربکەینەوە. مەحاڵە ئەمە بە گۆڕانەوە بە نەریتێکی تەواو پاک، کە جۆرێکە لە فانتازیا، ئەم ئەرکە بە ئەنجام بگەیەنین. هەندێک لە نەریتخوازەکانیش پاڵپشت بۆ ئەمە دەکەن کە ئەمەش پێچەوانەی مێژووە؛ بەڵام ئەگەر هەمووتان پێتان وایە مۆدێرنیزاسیۆنی ئەمە تەواو بەریتانییە یان هاوشێوەی ئەمەریکایە، ئەوە خەونێکیشە، مەحاڵە ئەمە بە ڕۆژئاواییکردنی تەواوەتی ئەم ئەرکە بە ئەنجام بگەیەنین، چونکە پێشمەرجەکانمان جیاوازن. کەواتە دەبێت ڕێگای ئەمە بۆ مۆدێرنیزاسیۆن ڕێبازێکی ناوازە بێت. بەم شێوەیە ئەرکی فەلسەفە و بیریش دەخرێتەڕوو. داواکارییەکان لەسەر بیرکردنەوەی فەلسەفی لەم کاتەدا زۆر بەرزن. ئێستا کاتێک باس لە خوێندنی زانست دەکرێت، هەمووان خەونی ئەوەن کە لە باشترین زانکۆکانی ئەمریکا یان ئەوروپا بخوێنن. بەڵام پێم وایە باڵاترین مەرج بۆ زانستی ئەمە ئەوەیە کە کێشەکانی بیری کوردی و ئەزموونی بیرکردنەوەی خۆماڵی دابڕێژین بۆ ئاشکراکردنی واقیعی کۆمەڵایەتی ناوخۆیی. بەم مانایە پێویستە پێشمەرجەکانی بیرکردنەوەی خۆمان لە بەرچاو بگرین و پێشمەرجەکانمان بە ڕۆژئاوا جیاوازن.

لە خوارەوە بە کورتی باس لە ڕێگای گەنجبوونەوەی نەتەوەی کورد دەکەم. پێم وایە ڕەنگە پێویست بێت ئایدیالی بەرزترمان هەبێت. ئەگەر ڕێگەکەمان ڕێبازێک بێت کە کاراکتەری هەبێت، ئەوا لەوانەیە ئەو سیفەتە شتێکی گرنگی مێژوویی جیهانی هەبێت. ئامانجمان نابێت تەنها ڕیزبەندیکردن بێت لە نێو گەلانی جیهاندا، بەڵکو ڕەنگە دەست بە ئەرکێکی نوێی مێژووی جیهانیش بکەین. زاراوەی “مێژووی جیهان” وەک لێرەدا بەکارهاتووە بەو مانایەیە کە هیگڵ بەکاری هێناوە بەکارهاتووە. هیگڵ زاراوەی “کەسایەتی مێژوویی جیهانی”

بەکارهێناوە. " کەسایەتی مێژوویی جیهانی" چییە؟ بۆ نموونە ئەسکەندەری مەزن و قەیسەر و ناپلیۆن کەسایەتی مێژوویی جیهانن. جۆرێکی دیکەش "نەتەوەی مێژوویی جیهانی"یە. "نەتەوەی مێژوویی جیهانی" چییە؟ ئەو نەتەوەیەی کە لە بەرامبەردا ئەرکی مێژووی جیهان دەگرێتە ئەستۆ، دەبێتە نەتەوەی مێژوویی جیهانی. هیگڵ دەنووسێت: خۆری مێژوو لە ڕۆژهەڵاتەوە هەڵهاتووە، هەروەک چۆن خۆری سروشت هەڵهاتووە. هەر بۆیە یەکەم نەتەوەی مێژوویی جیهانی نەتەوەی ئێمەین. پاشان بەرەو ڕۆژئاوا دەڕوات و بە هیندستان و میسر و پاریس و یۆنان و ڕۆمادا تێدەپەڕێت و لە کۆتاییدا لە جیهانی ئەڵمانیادا دەوەستێت. هیگڵ نووسیویەتی: خۆری مێژووی جیهان لە ئاسمانی پروسدا وەستاوە. بێگومان هیگڵ نەینووسیوە لەسەر ئەوەی دواتر چی ڕوودەدات، چونکە نووسیویەتی "پشیلەی خوداوەندی حیکمەت تەنها کاتێک دەفڕێت کە گوگوم دەکەوێت"، بەو بەچوونەی کە ئایندە هەرگیز ئەبژەی عەقڵ نەبووە، بەڵکو ئەبژەی هیوا و و ترسە. بۆیە نووسیویەتی "خۆری مێژووی جیهان لە ئاسمانی پرەسدا وەستاوە".

بە بڕوای من نەتەوەی بیرکەرەوەی کورد نەک هەر وەک نەتەوەیەکی مۆدێرن و بەهێز لە ڕەنگەی گەنجبوونەوە لە نێو گەلانی جیهاندا ڕیزبەندی دەکات، بەڵکوو ڕەنگە ڕۆڵێکی نوێ لە مێژووی جیهاندا بگرێتە ئەستۆ. بێگومان کەس ناتوانێت گەرەنتی ئەوە بدات کە لە داهاتوودا ئەمە ڕوو بدات. هۆکاری سەرەکی ئەمەش ئەوەیە کە مەحاڵە ئەمە ئەو ڕەنگەیە [?] بڕۆین کە ڕۆژاواییەکان پێشتر دایانناوە. دەبێت بە شێوازی خۆمان گرێیەکی چالاک هەبێت و ئەگەری زۆرە ئەم گرێ چالاکە جۆرێک لە گرنگی مێژوویی جیهانی هەبێت. هەندێک جار لێیان پرسیووم بۆچی ئەوەندە باوەڕتان بە گەلی کورد هەیە بەڵام باوەڕت بە نەتەوایەتی نییە؟ لەوانەیە بپرسیت. ئەگەر ڕاستگۆ بم، کاتێک لە ئێستادا سەیری هەموو جیهان دەکەم، وا دیارە تەنها لە نەتەوەی کوردا هیوا بڕاوی هەیە. ئەوە ڕاستە- ئەمە پەیوەندی بە منەوە نییە، بەڵکوو لە ئەنجامی شۆڕشە شکستخواردووەکان و سیستەمی ڕێبەرایەتی و خراپ ئیدارەدانی هەڵەیی و نادادی کۆمەڵایەتی و فەرمانڕەوایەتی خۆپەسەندەوە هەیە. ئەوەی پەیوەندی بە منەوە هەیە، بیرکردنەوەی بابەتییانەی نەتەوەیەکە نەک بیری نەتەوەیی.

یەکەم: کوردەکان یەکێکن لە گەلە زیندووەکانی ئەمڕۆی جیهان، کە لەناونەچوون. من ئەم زیندوومانەوە بە گرنگترین فاکتەر دەزانم. تایبەتمەندییەکی هاوبەشی هەموو کولتوورەکان، کە لە لوتکەی شارستانییەتەکانەوە لە لێواری داڕماندان، ڕزگاری بووە. ئەوەیە کە

بیرناکەینەوە کە زیندوویییان بە توندی کەم دەبێتەوە. جێگەی سەرسوڕمانە کە نەتەوەی کورد بە چەندین ساڵە زیندوویی خۆی پاراستووە.

دووەم: کوردەکان تامەزرۆترین نەتەوەی جیهانن لەمڕۆدا. ئەم خاڵە زۆر ڕوونە. با سەیری خوێندکارەکانمان بکەین، دەیانەوێت هەموو زمانێک بزانن، جگە لە زمانی خۆیان نەبێت، با سەیری هەموو میللەت بکەین. ئەوان زۆر تامەزرۆی فێربوونن، شتێکی سەرسوڕهێنەرە. جەنگیزخان کیشوەری ئەوراسیای گرتەوە، بەڵام شوێنەوارە کولتوورییەکانی کەم و زۆر بوون. بەڵام کاتێک ئەڵمانییە دڕندەکان هاتنە جیهانی ڕۆمانی، تووشی شۆک و شۆک بوون بە کولتوری ڕۆمانی، و ناچار بوون فێربن و بە گوتەی شاعیری ئەڵمانی هەنری هاین "ئەڵمانییە دڕندەکان بە وێنەی خێرخوازی مەریەم ملکەچ بوون". واتە بوون بە مەسیحی. بۆیە گرنگ نییە تەنیا بیت یان کەوی. تا کورد خۆی ڕادەستی کلتووری دیکە نەدەکرد و درێژەی بە زمان و کەلەپور و شوناسی خۆی دەدا هەزاران ساڵ لە ژێر دەستی داگیرکەران بە زیندوویی مایەوە، بەڵام بە سی ساڵی فەرمانڕەوایەتی خۆماڵی دەستەمۆ و هاوردەی بیرکردنەوەی ڕۆژئاوایی، ڕەنگە تەمەنی ئەم نەتەوەیە حەفتا ساڵی دیکە نەکێشێت، هەر بەڕاستی شارەکانی دەبێتە دوبەی و ئەستەمبۆڵ ، نەوەک شاری کوردنشین، ئەمەش لە سیستەم و شەقام و کۆڵان و کلتوور و هونەر و جل و بەرگ و زمانەوە دیارە، لەوە کوشندەتر ئەوەیە بەناوی پێشکەوتن شانازیی بە توانەوەی خۆت وەک نەتەوەیەک بکەیت، ئەمەیە بیرکردنەوەی پەلەکاری.

سێیەم: بەخشندەیی و ئارامیی دەروونی نەتەوەی کورد. لەوانەیە هەمووان پرسیار بکەن: ئایا میللەتەکەمان بەخشندەیە؟ با پێتان بڵێم – نەتەوەی کورد زۆر بەخشندەیە، بەخشندەترین نەتەوەی جیهانە لەمڕۆدا. ئەوەی من باسی دەکەم بەخشندەیی دەروونییە. سەیری مامەڵەی کورد بکەن لەگەڵ داگیرکەرانی ، تورک و عەرەب و فارس، بە درێژایی مێژوو و لەهەمبەر کوشتن بڕین و گرتن و هەزێکی کوردی توندڕەو و تیرۆریستی وەک کاردانەوە درووست نەبووە، بگرە لەبوردەیی هەندێ زۆرە تا ئاستی گەلیەتی و دەستخستنە نەودەستی دووژمنانی. لە بیستەکانی سەدەی ڕابردوودا فەیلەسوفی ئینگلیز ڕوسیل چوو بە وڵاتی چین و لەو ماوەیەدا یەکێک لە کتێبەکانی نووسی، بە ناونیشانی کێشەی چین (وتاری ڕوسیل لە چین). ڕوسیل لە کتێبەکەدا دەنووسێت: ئێمە خۆمان بە بەخشندە دەزانین، لە ڕاستیدا ئێمە تەنها کەمێک لە باوباپیرانمان بەخشندەترین. بەڵام بە

بەراورد لەگەڵ چینییەکان، تەنانەت نازانین بەخشندەیی چییە".
بەخشندەیی لێرەدا لەسەر ڕۆح چێکراوەتەوە کە خاڵێکی زۆر گرنگە.
کانت یەکێک لە کتێبەکانی بە ناوی ئاشتی هەمیشەیی نووسیوە کە گەشەسەندنی مێژوو لە سەردەمی دواتردا دەیسەلمێنێت کە بیرۆکەی کانت بۆ ئاشتی تەنیا فیکری بووە. هەرچەندە ئەمڕۆ هێزێکی زۆرمان بۆ بیرۆکەکانی کانت هەیە، بەڵام لە ئێستادا با سەیری جیهان بکەین. جەنگ، ململانێ، داگیرکاری تیرۆر ... پێموایە لە کۆتاییدا بەخشندەیی گەر بیرکردنەوەی لەگەڵ بێت و حیکمەتی لێبوردەیی بۆ دونیایەوە گرنگییەکی مێژوویی جیهانی دەبێت. ئەگەر جیهان ئاشتی بووێت، ئەوا دەبێت فێری حیکمەتی بەخشندەیی کورد وەربگرێت. مرۆڤی مۆدێرن چۆن دەبێت لەگەڵ یەکتردا بژێت؟ بە بڕوای تۆینبی، گەورەترین مێژوونووسی سەدەی بیستەم، "ئێستا مرۆڤەکان تادێت لەسەر ڕێگای مردنی بەکۆمەڵن ... دەبێت جیهان فێری حیکمەتی بەخشندەیی بێت. پێویستە نەک تەنها لە حیکمەتی فەلسەفی بەڵکوو لە حیکمەتی سیاسیش بکۆڵرێتەوە". تۆینبی بە بەتاڵی ئەو قسەیەی نەکردووە.

بەگومان ئەوەی من لە سەرەوە دەیڵێم تەنها بۆ ڕوونکردنەوەی یەک ئەگەرە. جێی مشتومڕە، ڕۆژێ دێت دەبێتە گرفتێکی سەرەکی کە گەلێک خۆی بیرناکاتەوە، بگرە لە سادەترین شتەوە تا قورسترینیان کە لە ماددە سەرخشکەرەکانی هەڵبژێردراو و تام و چێژ لە چێشتخانەی تورکی و سووری و هوتێل و یانەی شەوانەی و جل و بەرگ و کەل و پەل و پێداویستی هاوردە و تا خوێندن و پەروەردە و مەعریفە و داڕێژرانی پلانی سیاسی و ئابووری و بازرگانی عەقڵی بیانی بەڕێوەدەبەن و ئەنجامەکانی داهێنەرییەکەی نەک هەر بریتین لە جێگیرنەکردنی بیرکردنەوەی نەتەوەی کورد وەک نەتەوەیەکی مۆدێرن و بەهێز لەسەر ڕێگەی گەنجبوونەوەی دابێت، بەڵکوو سڕینەوەی تەواوی عەقڵی نەتەوەی کوردە لە ناو نەتەوەکانی دیکە مێژوویی جیهانی گەلێک نەتەوەی بەمشەخۆرەیی لە نابردوون و بوون بەکەمینە و بەتەواوی لەناوچوون و تەنیا وەک ناوێک لە مێژوو مانەوە. هەروەها لەوانەیە ئەم وتارەم مانایەکی فەلسەفی بەهێزی هەبێت. بەگومان لێرەدا هیچ پشتڕاستکردنەوە و پشتڕاستنەکردنەوەیەک نەبووە و ئەوەی من دەیڵێم تەنها ئەگەرێکە؛ بەڵام ئەگەرێکی بەهێز. من وەک ئەرکێک بینیم، تاقیکردنەوەیەکە بە نەتەوەی کورد. لێرەدا هیچ شتێک پێشوەختە دیاری نەکراوە، بەڵام لە پرۆسەی بیرکردنەوە و گەڕاندا، ئەمە ئامانجە، ئەم ئەگەرە، ئەگەری ئەوەی هەیە کە ڕوونتر و بەهێزتر بێت، گەلێک گەر بیرنەکاتەوە، بە ئاسانی لەناودەچێت.

بۆ شاری سەردەشت کیمیاباران کرا؟... عەلی مەحمود محەمەد

دوای 22 ڕۆژ لە کیمیابارانکردنی گوندەکانی بالیسان و شێخ وەسانان لە باشووری کوردستان بەهۆی بوونی بارەگای پاسدار لە گوندەکەیان, لە ڕێکەوتی 16-4-1987لە باشووری کوردستان, شارێکی دیکە کوردستان کەوتە بەر شاڵاوی کیمیابارانکردن 28-6-1987 لە لایەن فڕۆکە جەنگیەکانی حکومەتی ئێراقەوە, ئەویش شاری سەردەشت بوو لە ڕۆژهەلاتی کوردستان, بەمەش شاری سەردەشت بووە یەکەم شار کیمیاباران بکرێت لە جیهاندا, وە سێیەم شار دوای هێرۆشیماو ناکازاکی بەر چەکی کۆکوژ بدرێت و خەڵکەکەی کۆمەڵکوژ بکرێت.

بۆ حکومەتی عێراقی شاری سەردەشتی هەڵبژارد لەو کات و ساتەدا؟.

بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە دەبێت لە روداوەکانی چەند ڕۆژ پێشووتری ئەو ناوچەیە بڕوانین, دەستنیشانی روداوەکان و جوڵە سەربازییەکانی بەرەی بەرامبەرعێراق بکەین ئەوانەی گوزەراون, بۆ هۆکاری کیمیابارانکردنی ئەمەش سەرەتا با لە زمانی شایەد حاڵەکانی خەڵکی شارەکەوە بزانین شاری سەردەشت لەو چرکە ساتەدا بۆچوونی ئەوان لەو بارەیەوە چی بووە؟, بۆچی عێراق شاری سەردەشت و خەڵکە سڤیلەکەی کردە نیشانەی خۆی لەو کات و ساتەدا؟؟, بزانین لەم بارەیەوە لە لایەن خەڵکی شارەکەوە چی وتراوە: ((لە پاش رووداوی ئەو کارەساتە و ڕۆژێك دواتر لە نێو خەڵکی شاردا بڵاوبۆوە، کە بەرەی کوردستانی (باشووری کوردستان) لە شوێنێکی شاری سەردەشت کۆبوونەوەیان کردووە و ڕژێمی عێراق لەو کۆبوونەوەیە ئاگادار بوون. بە واتایەکی دیکە، ئەوکات باسی ئەوە دەکرا، کە کەسانی ئاگادار و تەنانەت بەشدار لە کۆبوونەوەی بەرەی کوردستانی، وەك سیخوڕ بەرپرسانی عێڕاقیان لە شوێن و کاتی کۆبوونەوە ئاگادار کردۆتەوە. شایانی باسە، کە هیچ کام لە بەرپرسی حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکانی باشووری کوردستان باسیان لە دروستی و ناڕاستی ئەو هەواڵە نەکردۆتەوە و تەنانەت لە راگەیاندنی فەرمی خۆیاندا زۆر بە کەمی باسی ئەو کارەساتە دەکەن.- 22 ساڵەی یادی کارەساتی بۆمبارانکرانی شاری سەردەشت بە بۆمبی شیمیایی -ئا: عەزیز شێخانی)). دیارە لە راستیدا لەو کاتەدا

بەرەی کوردستانی دانەمەزرابوو, بگرە بیرۆکەی دامەزراندنیشی هێشتا نەهاتبووە ئاراوە, بۆ زانیاریتان لە 7ی ئایاری 1988 بەرەی کوردستانی راگەیەنراوە, وە لە کۆی 7 پارتی بەرەی کوردستانی چواریان “شیوعی, پاسۆك, گەل, زەحمەتکێشان” بەشداری هیچ جەنگێکی هاوبەشی پێشمەرگە -ئێرانی نەکردووە.

لێ لێکۆڵەری بە ناو بانگی هۆڵەندی یۆست هلتەرمان لە بارەی کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت و هۆکارەکەی دەڵێت: ((سەردەشت کە شارۆچکەیەکی کورد نشینی سەر سنوور و نزیکی بەرەبوو (مەبەست بەرەی شەڕی عێراق ئێرانە), بوو بووە داڵدە و پەناگای گوندنشینە ئاوارەکان و سەربازگەی هێزەکانی ئێران, کە وەك ناوچەیەکی پشتی بەرە بەکاریان دەهێنا, پێشتر سەردەشت گەلێ جار بە فڕۆکە بۆردمان کرابوو چەند ڕۆژێك پێش هیرشە کیمیاویەکەش, هێزەکانی ئێران و عێراق کەوتبوونە شەڕەوە لە نزیك چیای مامەندە و پاشان لە هێڵەکانی بەرەدا, یەکەمجار ئێرانییەکان بە یارمەتی پێشمەرگەکانی ینك, بەر لە هێرشێکی عێراق بگرن و بیانشکێنن, بەڵام وەك حەمەی حەمە سەعید, کە بەشداربوویەکی ینك بوو لەو شەڕانەدا (چاوپێکەوتنێکی ساڵی2002دا) دەیگێڕێتەوە کە هێزەکانی عێراق خۆیان کۆکردەوە و جارێکیتر هێرشیان کردەوە و کۆنترۆڵی تەواوی ناوچەکەیان کرد, ئا لەم کاتەدا بوو کە عێراق بە کیمیاوی پەلاماری شارۆچکەکەیدا. گەلێ شایەتحاڵ لە سەردەشتدا دەگێڕنەوە کە فڕۆکەکانی عێراق چەندین بۆمبی کیمیاییان خستووەتە خوارەوە و پاشان بۆ ماوەی بیست دەقیقە بە ئاسمانی ناوچەکەدا سوڕاونەتەوە, پێش ئەوەی لە ئاسۆدا لە چاو ونبن – کارێکی ژەهراوی- یۆست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە ساڵەح تۆفیق-کۆمپانیای ئاوێنە-ل112)).

ئۆپەراسیۆنەکانی نەسری 4 و 5

ئەو جەنگە هاوبەشە کە کاك حەمەی حەمە سەعید باسی کردووە, ئێران ناوی ناوە ئۆپەراسیۆنی نەسری 5, ئەم ئۆپەراسیۆنە لە ڕێکەوتی 1987-6-21 قاسم سلێمانی فەرماندەیی کردووە, بووە هۆی دەیان هەزار کوژراو بریندار, یەکێکە لەو جەنگانەی قاسم سلێمانی سەرکردایەتی کردووەو شکستی تێدا هێناوە.

ئۆپەراسیۆنی نەسری پێنج لە کاتژمێر 0:15 شەوی 1987-6-22بە دروشمی یا زەهرا لە بەرزاییەکانی فەرفەرە لە باشووری خۆرئاوای شاری سەردەشت دەستی پێکرد, ئامانجی سەرەکیش لێی ڕێگا گرتن بوو لە هاتوچۆی پێشمەرگەی ڕۆژهەلات بۆ دەشتی بۆجار لەناوچەی سەردەشت.

ئەم ئۆپەراسیۆنە بە دوای ئۆپەراسیۆنی کەربەلا 10 لە ڕێکەوتی

1987-4-14 بۆ 1987-4-25 لە ناوچەی سەردەشت–بانە لە ڕۆژهەڵات و ناوچەی ماوەت بەرەو سورکێو لە باشووری کوردستان بە بەشداری پێشمەرگەی یەکێتی نیشتمانی کوردستان ئەنجام درا, تیایدا 250 کم چوارگۆشە خاکی عێراق لە لایەن ڕژێمی ئێرانەوە داگیر کرا, لەم ئۆپەراسیۆنە فەرماندەی تۆپخانەی هێزی زەمینی سوپای پاسداران حەسەن شەفیزادە و چەند فەرماندەیەکی دیکە کوژران.
هاوکات لە گەڵ ئۆپەراسیۆنی نەسری پێنج , ڕۆژی پێشتر ئۆپەراسیۆنی نەسری چوار لە ڕێکەوتی 1987-6-21 بۆ ڕۆژی هەینی 1987-6-26 لە میحوەری سەردەشت – بانە بە هاوکاری پێشمەرگەکانی ینك ئەنجامدرا, تیایدا شارۆچکەی ماوەت داگیر کرا وە 6000 کەس لە هێزەکانی عێراق کوژرا وە 557 کەسیش دیل کران بە وتەی کۆماری ئیسلامی ئێران.

ئەدی ئامارەکانی حکومەتی عێراقی چی دەڵێن؟

ڕژێمی عێراقی لە ڕێگای نامەیەکەوە کە بە واژۆی عەمیدی روکن بەڕێوەبەری ناوچەی ڕۆژهەڵاتی هەواڵگری سەربازی نووسراوەو ئاراستەی بەڕێوەبەری هەواڵگری سەربازی یەکەی پێنج کراوە وەك زانیاری, لە ڕێکەوتی 4ی ئۆگستۆسی 1987 , بە ژمارە ش1-ق1-81-ق ص-1654.
سەبارەت بە زیانەکانی مانگی نیسان کە ئۆپەراسیۆنی کەربەلای 10, شەڕێکی هاوبەشە لە نێوان کۆماری ئیسلامی و هێزەکانی ینك وەك ئاماژەمان پێدا, لە ناوچەی سەردەشت -بانە, سەرجەم 18000 کوژراو 24000 بریندار هەبووە, لێ بە پێی حکومەتی عێراقی زیانەکانی ئێران لە ئۆپەراسیۆنەکانی مانگی یێنی کە هەردوو ئۆپەراسیۆنی نەسری 4 و 5 ە, لە هەردوو دیوی باکورو باشووری ماوەت" 12000 کوژراو, 14700 بریندار,8500 دیل ,4600 کوژراو بەهۆی لێدانی چەکی تایبەت"کیمیاوی" ەوە", وە 155 شەهید و 4600 بریندار لە شاری سەردەشت بە چەکی کیمیاوی.

زیانەکانی خەڵکی شاری سەردەشت

ئەوەی شایانی باسە لەم تاوانە دژ بە مرۆڤایەتیەدا کە دەوڵەتی عێراق ئەنجامی دا, بەپێی ئامارە فەرمییەکان، 8025 کەس لە کۆی 12000 دانیشتووانی شاری سەردەشت شەهید و بریندار بوون, واتا نزیك 67%ی کۆی دانیشتووانی شارەکە, لانی کەم 4500 کەس لەو بریندارانە واتا 56%ی کۆی بریندارەکان پێویستیان بە چارەسەری بەردەوام هەبووە, لەوانە 1500 کەسیان لە نەخۆشخانەکان ماونەتەوە لە دەرەوەی شاری سەردەشت, لە چرکە ساتی یەکەم 20 کەس بوونەتە

قوربـــانی و دواتـــر ورده ورده ژمـــارەی قوربانیـــان بۆ 130 کـــەس بەرزبۆتەوە.

داوای لێبوردن بکەن

هەفتـەی پێش کیمیابـارانکردنی شـاری سـەردەشت, دوو ئۆپەراسـیۆنی گەورەی ئێران و پێشمەرگەی ینك لە ناوچەی سەردەشت بەناوەکانی نەسری 4 و 5 بەڕێوە چووە, درێژەی ئۆپەراسیۆنی کەربەلای 10 بوونە لە هەمان ناوچە, کە 57 ڕۆژ پێشتر لە هەمان جوگرافیا ئەنجامدراوە, لە هەموو ئۆپەراسیۆنەکاندا سوپای کۆماری ئیسلامی دەستپێشخەر بووە لە هێرشەکەیاندا.

وەك هەمـوو جارەکـان دیکـە, نهێنـی کیمیابـارانەکە ئەنجامـدانی ئۆپەراسیۆنەکانی نەسری 4 و 5 ە, قوربانیش بۆ ئەم ئۆپەراسیۆنە هاوبەشـانە خەڵکـی سـڤیلی شـاری سـەردەشت و ڕێگـاگرتن لـە چـالاکی پێشمەرگەی ڕۆژهەڵات بووە لە ڕێگای ڕێگاگرتن لە چوونە ناوەوە لە دەروازەی بێجاڕەوە.

واتا شاری سەردەشت بە دەردی دەستەخوشکەکەی هەڵەبجە چوو, گەل کوژەی کورد شەڕی هاوبەش سەرچاوەی دەردە سەرەکییەکەی هەردوو شارەکەو هەشتاکانی گەلی کوردە.

خەڵکی شاری سەردەشت لە کۆڕ و کۆبونەوەکان, نەیان شاردۆتەوە ڕاشکاوانە لێرەو لەوێ ئۆباڵی کیمیابارانکردنی شارەکەیان خستۆتە سەر هاوکاری ئێران- پێشمەرگە لەو ئۆپەراسیۆنانەی ئاماژەمان پێی دا ((جێگای ئاماژەکردنە، کە نە ئێران و بەرپرسانی ڕژێمی تاران لە بیری هەزاران بریندارى کارەساتی ٧ ی پووشپەڕدان و نە بەرپرسە کوردەکانی باشووری کوردستان، کە هۆکارێك بوون بۆ ئەو پەلامارە بە هیچ جۆر ئاوڕیان لە قوربانییەکان و ئازاردیتوەکانی ئەو ڕووداوە ژانهێنەرە نەداوەتەوە -22 ساڵەی یادی کارەساتی بۆمبارانکرانی شاری سەردەشت بە بۆمبی شیمیایی-ئا: عەزیز شێخانی)) .

کەواتـــا ئەرکێکـــی ئەخلاقییـــە ئەوانـــەی بڕیـــاری ئۆپەراســـیۆنە هاوبەشەکەیان دا, وە بەشدارییان تێدا کرد, داوای لێبوردن لە خەڵکی شاری سەردەشت و گوندەکانی بکەن, وە پەیمان بدەن ئەم جۆرە ئۆپەراسیۆنانە لە داهاتوودا دوبارە نەکەنەوە لە گەڵ هەر وڵاتێکی دیکە, بە هەر شێوازو جۆرێکی دیکە لە هەموو کات و زەمانێکدا, وە مۆنمێنتـی تـایبەت بۆ قوربـانیـانی شـاری سـەردەشت دروست بکـەن, جێگـایەك یـان چەنـدێك بـە ناویـانەوە بکەنـەوە, قەرەبـووی مـادی قوربانیەکـانی تـاوانەکە بکەنـەوەو بـە شەهیـد و بریـنداری چەکـی کیمیاوی دیارییان بکەن, وەك هێمایەکیش پڕۆژەیەکی ئاوەدانی لە شاری سەردەشت ئاوا بکەنەوە لە خزمەت بریندااران و قوربانیانی

تاوانەکە.

کیهان

گزارش روز

● بمباران شیمیائی شهر سردشت در هفتم تیرماه گذشته منجر به شهادت ۶۰ تن و جراحت ۲۰۰۰ تن از مردم غیرنظامی شد

به مناسبت صدمین روز بمباران شیمیائی شهر سردشت

«سردشت»، نخستین شهر قربانی سلاح شیمیائی در جهان

● گروههای کثیری از مردم سردشت بهنگام آغاز بمباران بنا به عادت همیشگی به پناهگاهها رفتند، اما استشمام بوی تند و فریادهای دیگران، آنان را وادار به ترک شهر و پناه گرفتن در ارتفاعات کرد.

سردشت نخستین شهر قربانی تسلیحات شیمیائی درجهان

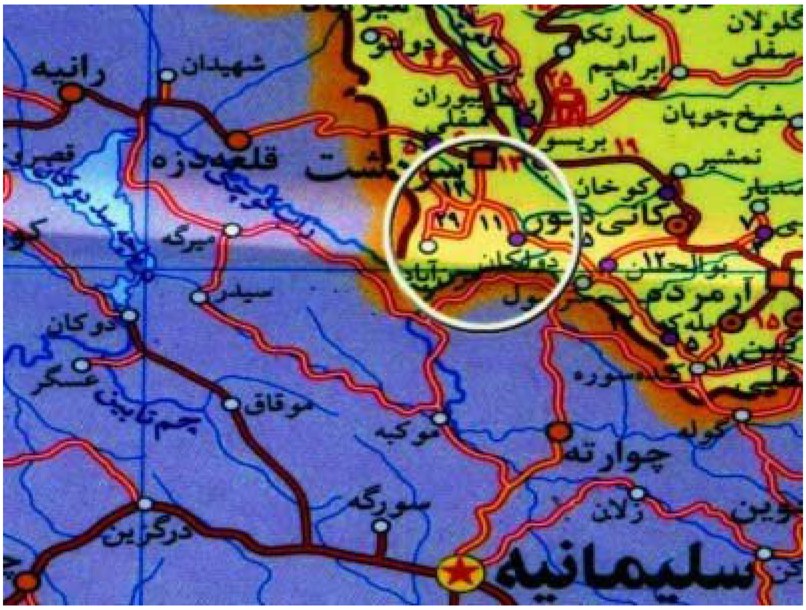

مر□ڤی ک□یل□، مر□ڤی ئازاد؟... زانا ر□زاق

ی□ک□م

مر□ڤی ک□یل□ ئ□و مر□ڤ□ی□ ک□ ژ□رد□ست□ی س□رووی خ□ی□تی یان ب□□ین

بە هەموو شتێکی سەرووی ڕازییە، بەرامبەر بە پاداشتێک یان بە بەرامبەر یان بەهۆی ئەمەوە وادەزانن ئەگەر ئاوابێ ئەوا لەگەڵ گەورەکەی دەگاتە ئامانج و ئەو مەبەستانەی کە لە نەستیاندایە یان هەوڵی بۆ دەدەن .

خۆی مرۆڤی کۆیلە لەبیرکردنەوە بێیە پێی دەڵێن کۆیلە چونکە خاوەن ڕەئی و بڕیار و قسەی خۆی نیە بەڵکو هی سەرووی خۆیەتی، بەشێوەیەکیش ڕەوایەتی بەرهەمهێنەری ئەو بیر و ڕاوبۆچوونانەیە کە سەرووی خۆی دەیڵێن ، یانی بەشێوەیەک قسە دەکات بیر بەرهەمدەهێنێت کە وەک ئەوانە .

جا کۆیلەی جۆراوجۆر هەن :

هەیە دەزانێ و هۆشیارە لەوەی کە ئەوەی ئەو دەیکات هەڵەیە بەڵام بەهۆی ترس یان بەرژەوەندی ئەوە دەکات، یان وا دەکات تەنیا ئەوان بمێننەوە یانی لای ئەوان گرنگ نیە چەند کەس زیانی بەهۆی کۆیلایەتی ئەوان بەردەکەوێت لەهەمان کاتدا تا ماوەیەکی زۆریش هەر شکست و ڕەتین و کەم و کورتی و هەڵە زۆر بێ، بەڵکو گرنگ لای ئەوان هەر بەخۆیانە خۆیان ئاوا بەردەوام بن تا لەسەرەوە بڕیار و ئەمریان بۆ دێ یان سەرووی خۆیان چی بڵێن ئەوانیش ئەوە بکەن، یان بەڕێین و دەیانەوێ بەهۆی هەندێک پڕوپاگەندە خستنە مێشکی کەسانی تر زەمینەکی تریش ئاوا بەردەوام بن بە بیرێک یان بۆچوون و ڕایەکی بەشێوەیەکی دوو درێژ، یانی وەک تەکتیکێکی دوورو درێژ دەیخەنە کۆمەڵگا دەشێن ئەو شتە ئاوا لەو ماوەیەی دەستنیشانکراوە ڕوودەدا یان وا دەبێ. هەشە نازانێ و ناهۆشیارە ئەو جۆرەیان وا دەزانێ هەموو شتەکان دەیکات ڕاستە بەرەو ئامانج و ئەو مەبەستانەی دەبەن کە خەونیانە ، یانی ئەو جۆرەیان کەسێکی دەسەزە دەسەزە بەو مانایەی کە بەڕاستی حەز بەخۆشگوزەرانی و شتە باشەکانی تر دەکات بەڵام بەهۆی ئەوەی بیانوو و پڕوپاگەندە و مێشکی پڕ کردنیەوە وا دەزانێ دەبێ سەبرێکی زۆری هەبێ تا ئەو شتانە دێتەدی، بەڵام بێئاگا لەوەی ئەوانەی وا قسەیان بۆ کردووە لە ژیانێکی تر دەژین کەچی خۆی و خەڵکی تر لە ژیانێکی تر کە ئەرز و ئاسمان جیاوازی و بەرز و نزمیانە.

دووەم

مرۆڤی ئازاد ئەو مرۆڤەیە کە تەنیایە لەبیرو بۆچوونی یان بڕێین کەسێکە لەناو کۆمەڵێک کەسێک خاوەن ڕای خۆیەتی بە ئەوانی تریش

بەهەمان شێوە ،ئەمەش بەهۆی هۆشیاری بەرز و هزری باش کە هەیەتی و هەیەتیان دەریدەبڕێت و دەریدەبڕن ،یانی دەزانێ و دەزانن چی ڕاستە چی ناڕاستە چیش باشە بۆ خۆیان و خەلکەیی و شوێن و کۆمەلگاکەی .

مرۆڤی ئازاد یانی بوون بە مرۆڤێکی ئازاد لەبیرکردنەوە سەرەتا تێگەیشتنە لە ووشەی ئازاد چەمکی ئازادی خۆی تا لەوە تێنەگات ناتوانێ خاوەن بیرکردنەوەی ئازاد بێت ،ناشوانێ ئازادی بەرامبەر قبول بکات بۆ هەموو چەمکەکانی تریش بەهەمان شێوەیە ، یان بەشێوەی تر ئەوانەی ئازادی ئەوانی تر قبول ناکەن ئەسڵەن لە ئازادی تێنەگەیشتوون ،دواتر خەمی مرۆڤی ئازاد خەمێکی گشتیە بۆ گشتی هەول□د□دا یانی پێچەوانەی مرۆڤی کۆیلەی هۆشیارە ، ئەو خەمێکی تایبەتە لەهەمان کاتدا مرۆڤی کۆیلە دژی مرۆڤی ئازادە ،بەلام دەبێ مرۆڤی کۆیلە بزانێ کە مرۆڤی ئازاد هەول بۆ ئەویش دەدات سود بۆ ئەویشە ،دەبێ مرۆڤی ئازادیش ئەمە بۆ مرۆڤی کۆیلە ڕوون بکاتەوە .

بەداخەوە لەو کۆمەلگایەی ئێمە و هاوشێوەی ئێمە ئازادی بەخەلکی تر ب□د□ ئەوا لەناو ئەوان هەن بەجۆرێکی تر هەلسوکەوت دەکەن ،کۆیلایەتیش هەر بە هەمان شێوەیە ، بۆ ئەمە پێویستە یاسا ڕۆڵ بگ□□□ت یانی لەسەرووی ئەمەوە ئەمە ڕێکبخات ، هەم بۆ مرۆڤی ئازاد هەمیش بۆ کۆیلە.

زانا ڕەزاق

ق□ازانجی ڕووەکخۆری… ش□م□ا□ بارەوانی

دەبێتە دووەمین با□ت لەسەر ڕووەکخۆری بنووسم، لەدوای ڕۆمانی(ژنە ڕووەکیەکە)، کە پ□ش□وتر □ان□کم ل□س□□ری نووسی و لەسایتی(دەنگەکان) بڵاوبووەوە،.

لەو ڕۆژانە لەیەکێک لە کتێبخانەکان، نیگام کەوتە سەر ئەو کتێبەی سادق هیدایەت و ناونیشانەکەی زۆر سەرنجی ڕاکێشام، بۆیه بە گرنگم زانی بیخوێنمەوە و شتیکیشی لەسەر بنووسم.

شوکور خۆشم ڕووەکیم، ڕووەکی بوونم پرۆسەیەکی دوور و درێژی چەند ساڵە و چەندین قۆناغ بوو، تا توانیم بە یەک جاری دەست بەرداری گۆشتخۆری ببم و ببم بە مر□ق□کی ڤیجیتریان و ڕووەکی، نامەوێ لەسەر ئەزمونی ژیانم و شێواز و چۆنیەتی وازهێنانم لە گۆشتخۆریم و بەڕووەکی بوونم هیچ بڵێم.
هیدایەت وتەنی" بەلاوەنانی گۆشت لەسەرەتادا ڕەنگە تۆزێک دژوار بێت، بەڵام دوای ماوەیەکی کورت مر□ق ل□وە تێدەگا، خواردەمەنیی ڕووەک تا چەند سروشتی و بەتامەو خواردەمەنیی گۆشت تا چەند خراپ و قێزەونە.١١٥). بۆیە
تەنها ئەوەندە دەڵێم، نزیکەی دوو ساڵە بووم بە ڕووەکی و لەو□ تەی بووشم بە ڕووەکخۆر و دەستبەرداری گۆشتخواردن بووم، لەڕووی دەروونییەوە هێندە ئاسودەم هەر لە وەسفکردن و باسکردن نایەت.
باسی ویژدانیشم هەرناکەم، کە لەو ڕووەشە چەندە ئاسودەو دڵخۆش و بەختەوەرو مورتاحم.

ڕووەکخۆری هەستێکی باڵاو ڕۆحێکی زیندوو و ویژدانێکی زیندوو و ئیرادەیەکی پۆڵایین و بەهێز و جەنگی خۆڕاگری دەوێت.
من خۆم وەک ڕووەکخۆرێک، دەیانجار لەسەر ڕووەکی بوون، تووشی پلار، توانج و گاڵتە بوومەتەوە، ئاخر قورسە بۆ کەسێک، وازوو تێبگات و بتوانێت دەستبەرداری گۆشتخۆری بێت ،کە سەربڕینی ئاژەڵ و گوشتخواردنی ئاژەڵ و جینۆسایدکردنی ئاژەڵانی لا عەقیدەو بیروباوەڕ و سونەتێکی و موئەکەدە و پاسەپۆرتی لێخۆشبوونی خوداوەند و کلیلی چونە بەهەشت بێت و، هەر لە منداڵیەوە لەسەر گۆشتخۆری و سەبڕینی گیانداران و پەلەوەرەکان، گۆشکرابێت و پرۆڤەی پێکرابێت و ڕاهێندرابێت.
من لە پڕ بێم و پێی بڵێم: کاکە سەربڕینی چۆڵەکەیەکش تاوان و لادان و بێ ویژدانییە. کاتی دەوێت، تا ئەو ویژدانە خەفەکراوە زیندوبێتیەو ئەو هەستە باڵایەی ڕووەکخۆری لا درووست بێت!.
بابێینەوە سەر کتێبە بەنرخەکەی هیدایەت«قازانجی ڕووەکخۆری».
کتێبێکی قەبارە بچوکی (١٢٥)لاپەڕەیی(سادق هیدایەت)ی بیرمەندو نووسەری بلیمەتی کۆچکردووی ئێرانییە.

هیدایەت«قازانجی ڕووەکخۆری». بەسەر دوانزە بەش دابەشکردووەو لە هەر بەشێکیدا مژارێکی تایبەت و پەیوەست بەڕووەکخۆری گەنگەشەدەکات و بە کورت و پوختی و زۆر بەجوانی باس دەکات.

قازانجی ڕووەکخۆری.

کتێبێکی بە نرخ، کتێبێک هەڵگری پەیامێکی مەزن، پەیامێکی ویژدانی

و ئینسانی و ئەخلاقی.
پەیامەک، پێمان دەڵێت ئاژەڵان و گیاندارانیشتریش مافی ژیانیان هەیە، بۆ ئەوە لەدایک نەبوون ئێمە بیانکوژین و سەریان ببڕین، کوشتن هەر کوشتنە، جا با ئەو کوشتنە بچوکترین ئاژەڵیش بێت، کوشتن توندو تیژییەو"هیچ شتێکیش بۆ مرۆق لەکوشتنی ئاژەڵان قێزەونتر نییە.٧٨).

مرۆڤ کوشتارگەی داهێناوە، کوشتارگه داهێنانی مرۆڤی شارستانییە و تا ئێستاشی لەگەڵ دابێت، هیچ گیانلەبەرێک بەم شێوە قێزەونە نێچیری خۆی ناکوژێت.٨٢).

بۆیە هیدایەت، نەک تەنیا توندو تیژی لەگەڵ مرۆڤەکان، بەڵکو دژ بە ئاژەڵەکانیش ڕەتدەکاتەوە سەرکۆنەی دەکات و ئەو دژی کوشتنی ئاژەڵان و سەربڕینی ئاژەڵانە، دژی خواردنی گۆشتەو پێی وایە هیچ پاساو بیانووێک، لەژێر کاریگەری ئایین و مەزهەب، یاخود یاساو نەریتە دواکەوتووەکاندا ناکرێت بکرێتە فاکتەرو هۆکاری ڕەوایەتیدان بە ڕشتنی خوێنی ئاژەڵان و هیدایەت پێمان دەڵێت سەربڕینی ئاژەڵان و ڕشتنی خوێنی ئاژەڵان، لە ئاکامدا توندو تیژی لە دڵ و درون و ناخی مرۆڤەکاندا دەچێنێت و مرۆڤەکان فێری توندو تیژی و خوێن ڕشتن و کوشتنی یەکتری دەکات و "گومانی تێدا نییە خواردنی گۆشت دەبێتە هۆی دڕندە خوویی و بە مسۆگەربوونی پێشکەوتنی ئەخلاقی مرۆڤ، دەبێ هیوادار بین خواردنی گۆشت وەلاوە بنرێ و ڕووەکخۆری جێگەی بگرێتەوە و خۆبواردن لەخواردنی گۆشت نەدژوارەو نە ئەستەمە و
.٨٠-٨١).
مرۆڤ هیچ پێویستی بەوە نییە بژێوی خۆی لە خوێن و گۆشت و چەوریی گیانلەبەرانی دیکە دابین بکات، بەڵکو دەتوانێ بە کەڵکوەرگرتن لە میوەو ڕووەک بژێوی خۆی دابین بکات و تەندروستتریش بێت.
هەڵبژاردنی ئەم شێوە خواردەمەنیه، ئەستەم و دژوار نییە، بەڵکو زیاتر لەگەڵ یاسای سروشت سازگارو تەبایە و لە هەمانکاتیشدا، سەغڵەم و بەتام و ئینسانییە.١٠٥)

پرۆفیسۆر(لاندەزی)کە کۆمەڵێک توێژینەوەی سەبارەت بە خواردەمەنیی ئەنجامداوە، وتوویەتی"هەموو بەڵگەکان باس لەوە دەکەن، خواردەمەنیی ئاژەڵ پێویست نییە و ئەمە سەرەتاییترین بابەتی لەشناسییە.٦٠).
هیدایەت لەو کتێبەدا،زۆر بەوردی و زانستیانەو بابەتیانەو،
بەپێی توێژینەوەو بەڵگە زانستیەکان باس لە قازانجی ڕووەکخۆری و

گۆشت نەخۆری دەکات و لەزیانەکانی گۆشتخۆری دەدوێت و پێمان دەڵێت کەئەندامی جەستەی ئینسان لەگەڵ خواردنی گۆشت دژ و ناتەبایەو مرۆڤی گۆشتخۆر سەرەنجام لەڕووی جەستەیی، زەینی و ڕۆحییەوە دووچاری کێشەو دڵەڕاوکێ و قەڵەق دەبێت “

خواردەمەنی ڕووەک لە دوای خۆی، نەک تەنیا هیچ جۆرە ژەهرێک لە لەشدا جێ ناهێڵێت، بەڵکو ژیان خاوێن و پاقژ دەکات و کەم و کوڕی ئەخلاقی لەناو دەبات و ستەم و یەخسیریی مرۆڤ و ئاژەڵ دەسەڵتەوە.١٠٩٠).

هیدایەت پێمان دەڵێت"مرۆڤی میوە خۆر هێمن و لەسەرخۆیە، بەڵام لە ئاکامی خواردنی گۆشت بووەتە دێوێکی خوێنڕێژ، کاوڵکار، ئازاردەر و تا نزمترین ئاست دابەزیوە.٨٨).

ئەو، پێمان دەڵێت مرۆڤ بەسروشت پاکی خۆی گۆشتخۆر نەبووەو بووە بە گۆشتخۆر و دەیان"بیرمەندی گەورەی مێژووی سروشتی وەکو داروین، هێگڵ، هووکسلی و فلەڕاس و ..تاد.

سەبارەت بەم بابەتە هاوڕان و هەرکامیان بە جۆرێک ئەوەیان سەلماندووە، کە مرۆڤ میوەخۆرو.٣١)ڕووەکخۆرەو

“مێژووی ڕووەکخۆری هاوکاتە لەگەڵ مێژووی سەرهەڵدانی مرۆڤ لەسەر گۆی زەوی، زانست سەلماندوویەتی مرۆڤی سەرەتایی وەکو مەیموونە گەورەکان لەدارستانی ناوچە گەرمەسێرییەکاندا دەژیا و خواردەمەنیی مرۆڤ به تەنیا میوەی ئەودارە خۆڕسکانە بووەو مرۆڤ ملیۆنان ساڵ بەم شێوە ژیاوە .٤٧).

ئەفسوس دواتر لە ئاکامی هەندە پێشهات و ڕووداوی لە نەکاوی زەوی لەرزەو..تاد. مرۆڤ ناچاربووە بە ناوچەی تر کۆچ بکات و لە ئاکامی گۆڕانکاری کەش و هەوا تووشی نەبوونی میوەو برسیەتی بوەتەوەو له ناچارییەوە ڕووی لە گۆشتخۆری کردووە.

بەو شێوەیە، لەو کاتەوە سروشتی ڕاستەقینەی مرۆڤ شێوێندراوە بە گۆشتخۆرییەوە، ئەو گۆشتخۆرییەی نەوە بە نەوە، وەکو میراتێک لە باب و باپیرانیەوە تا ئەستایش دەیگوازێتەوە، بەوچەشنە مرۆڤ بووە بە ئاژەڵێکی گۆشتخۆرو هەموو شتخۆرو “سکی مرۆڤ بووەتە گۆڕخانەی هەموو گیانلەبەران. مرۆڤ هەرشتێکی وەچنگ بکەوێت، ئاودیوی دەکات، لە مریشکی هەواوە بگرە تا دەگاتە شەیتانۆکەی زەریایی، لە گەدەی خۆیدا نوقمی دەکات، ڕەنگە یەکێک لە بەڵگەو هۆکارەکانی باڵاتربوونی مرۆڤ هەر ئەمە بێت! گا ئالف دەخوات، بەور گۆشتی زیندوو دەخوات، بەڵام مرۆڤ هەموو شتێک دەخوات، ئاژەڵان بە ئەوەی لەبرسان نەمرن و بمێننەوە، پێویستیان بە خواردنە، بەڵام زۆربەی مرۆڤەکان بە ئەوە دەژین، تاکو بخۆن.٨٣).

هیدایەت پێی وایە، بەهۆی بوون بە گۆشتخۆریەوە، مرۆڤایەتی بە لاڕێداچووەو لە سروشتی ڕاستەقینەی خۆی لایداوەو" لەئاکامی خواردنی گۆشت، ڕەگەزی مرۆڤ تێک چووە و خاوێنی و پاقژی و ساکاری سەرەتایی خۆی دۆڕاندووەو ئەخلاق و ڕەوشتی مرۆڤ سیخناخە لە شتی ناحەز و نەگونجاو. دەستدرێژی، دڕندەیی، دڕندەخوویی و خوێنڕێژی مرۆڤ بە خواردنی گۆشتی ئاژەڵ دەگەڕێتەوە.٨١).

هیدایەت پێمان دەڵێت" زوڵم و نادادپەروەری مرۆڤ دژی ئاژەڵان، نیشانەی تێکچوونی هەست و دابەزینی ئەخلاقی مرۆڤەو لە ئاکامی کوشتنی ڕۆژانەی هەزاران ئاژەڵی بێ ئازار و بێ دەسەڵات، کە توانای بەرگریان نییە، مرۆڤ نە تەنیا پێگەی خۆی خراپ دەکات، بەڵکو بە زۆر هاواری تۆڵەسەندنەوەی ویژدانی خۆی دەخنکێنێت و هەموو ئەو کەسانەی گۆشت دەخۆن، لە خراپکردن و دابەزینی ئەخلاقی مرۆڤدا بەشدارن و هەموویان تێکڕا لە ئەشکەنجەی ئاژەڵاندا بەرپرسیارن.٨٦).

وەلێ ئەفسوس"مرۆڤی ئەم سەردەمە هەموو شتێکی فیدای کەئەندامی هەرس دەکات و نایەوێت شتێک لەخوانی خۆی بگرێتەوە، مرۆڤی شارستانی ئەمڕۆ، هەروەها مرۆڤی کێوی، وەیلان و هەڕەوەدا، بەجگە لە ورگ و شەهوەت بیر لەشتێکی دیکە ناکاتەوە.٣٦).

هیدایەت داوا لەمرۆڤایەتی دەکات چیتر بێنەوە هۆش و بە ئاگا بێنەوەو دەست بەرداری ئەو ڕێبازو ڕێچکە هەڵەیە بن.

ئەو پێی وایە گەر نەوەیەکی پێگەیشتوو و تێگەیشتوو کە ژیانیان بە پێی یاسای سروشت دامەزراوە، جێگەی نەوەی ڕابردوو نەگرێتەوە، ئەوە ڕەگەزی مرۆڤ بە شێوەیەکی زۆر شەرمەونانە لەنێو دەچێت و ناوی لەناو کوولەکەباخانە نامێنێت و بەو شێوەیە لەئاکامدا"خواردنی گۆشت شارستانیەتی دەستکردی مرۆڤ بەرەو گەندەڵی و هەڵدێر دەبات .١٢٥). و مرۆڤ"یا دەبێت بچێتەوە سەر ڕێچکە سەرەکیەکەی خۆی و خواردەمەنیی سروشتی بخوات، یان مەحکومە بە لەناوچوون.٣٧).

هیدایەت پێمان دەڵێت"خووگرتن و ڕاهاتن لەگەڵ خواردنی گۆشت بە مرۆڤ ئاسایی نییە، بەڵکو لادانە لە یاسای سروشت، مرۆڤ وەکو گیانلەبەرێکی میوەخۆر خوڵقاوە.٩٣).

“پێچەوانەی بیروباوەڕی خەڵکی ڕەشوکی، خواردەمەنیی ڕووەک زۆر بەهێزترە لەخواردنی گۆشت.١٠٥). و بەئەمەش بە ئەزموونی ژیانی دکتۆر واڵتەر هەدەن لەزاری خۆیەوە لەو بارەوە باسدەکات کە دکتۆر واڵتەر پێمان دەڵێت"ئاکامی تاقیکاریەکان سەبارەت بەخەم، وەکو کەسێک کەماوەیەکە لە خواردنی گۆشتی ماسی، مەڕوماڵات و پەلەوەرو

تەنانەت بەرهەمەکانی پێوەندیدار بە ئاژەڵانەوە-بەجگە لە بەکارهێنانی ڕادەیەکی کەمی شیر و کەرە و هێلکە-، پارێزیم کردووە، نیشانی داوە، بە ماوەی زیاتر لە بیست و پێنج ساڵە تا بە ئەمڕۆ توشی هیچ جۆرە ئازارو نەخۆشییەک نەهاتووم.١٠٣).

هیدایەت لەوبارەوە نموونەی زۆری زانستی و پزیشکی و لۆژیکی و قسەو ئەزموونی زۆری پزیشکەکان دەخاتەڕوو دەیسەلمێنێت ،کە ڕووەکخۆری سوودی تەندروستی زۆری بۆ جەستەی مرۆڤ هەیە، وەک ئەوەی گۆشتخۆری و پێمان دەڵێت"زۆربەی پزیشکان لە ئاکامی توێژینەوەکانیاندا سەبارەت بە خواردەمەنی، لەسەر ئەو باوەڕەن، گۆشت بۆ لەشی مرۆڤ پێویست نییە، بەڵکو هۆکاری سەرهەڵدانی زۆربەی نەخۆشییە کوشندەکانی وەکو نیقرس(سووتوساری لەش) ،سکچوون، ڕۆماتیسم- نەخۆشی جومگە، شێرپەنجە، دەردە باریکەو ڕیخۆڵەکوێرە، کرمی ڕیخۆڵە، سیل، یاو ..تاد. بە ئەژماردەت.خواردنی گۆشت دەبێتە هۆی پیریی پێشوەختە. گۆشت لە لەشدا ژهر بەرهەم دێنێت و ڕێخۆڵەکان خراپ دەکات و میکرۆبی جۆراوجۆر بەرهەم دێنێت. بەگشتی زۆربەی نەخۆشییەکانی کە ئەندامی هەرس، پێوەندیی بە خواردنی گۆشتەوە هەیە. بۆ چارەسەرکردنی ئەو نەخۆشیانە پێویستە لە خواردنی گۆشت دووری بکرێت.٦٣-٦٣-٦٥-٦٦).

“بۆ ئەوەی ژیان بەردەوام بێت، دەبێ ئەمڕۆ و سبەینێ و هەموو کات بخۆین!..لەژیاندا هیچ شتێک بەڕادەی چۆنیەتیی هەڵبژاردنی خواردەمەنی گرنگی نییە. ئەگەر خواردەمەنی نەبێت، بەگشتی ژیان دەکەوێتە مەترسییەوە و خواردەمەنی کاریگەری حاشاهەڵنەگری لەسەر تایبەتمەندیی زەین و هێزه جەستەییەکانی ئێمە هەیە.١٣-١٤).

خراپکردنی نەستی مرۆڤی ڕۆژهەلاتی و ڕۆژئاوایی؟... زانا رەزاق

سەرەتا پێش هەموو شتێک چونکە کۆمەڵگەی ئێمە کۆمەڵگاکانی ڕۆژهەلاتی لەگەل کۆمەڵگانی ڕۆژئاوایی ،پێش ئەوەی ئەو دوو بەرەیە بەڕووی یەکتردا بکرابانەوە، دەبوایە کەسانێک هەموو کۆمەڵگاکانی ڕۆژئاوا

ژیانیان ، سیستەم و هەموو شتەکانی تریان بە ئەمە بەشێوەیەکی، زانستی و ڕاستی باس کردبا، بەهەمان شێوە ئەوانیش هی ڕۆژهەڵاتی هی ئەمەیان بە مرۆڤەکان و کۆمەڵگاکانی خۆیان بەهەمان شێوە باس کردبا جگە لەوەش دەبوایە دوو کۆمەڵگا کە بەڕووی یەکتردا دەکرێنەوە، یان لەکنزیک دەبنەوە، دەبوایە ئەوەش وایان کردبا ، بە ئەوەی سەرەتا وێنەیەکی ڕاستەقینەی هەردوولا چووبا نەستی مرۆڤەکانی کۆمەڵگاکان جگە لەوەش هەر بوارەک و بوارانەک ئەوە کرابایە.

لێرەدا بەداخەوە کەسانەک لە هەردوو بەرەی ڕۆژهەڵاتی و ڕۆژئاوایی ،پێش ئەوەی باسی شتەکان بە زانستی بە مرۆڤەکانی خۆیان بکەن، هاتوون تەنیا شتانەکیان باس کردووە کە خراپن ئەوەش لە هەموو وڵاتەکان هەیە، یان بەڕێین زیاتر ئامرازانەک و کەسانەک زیاتر ئەو ڕووداوانەی باس کردووە کە خراپبوون خۆشی تەنیا خراپبوون لەکۆمەڵگاکان نیە باشبوون و کاری باشبوونیش زۆرە.
بە نموونە:

لە میدیا و ئامرازەکانی تری ڕاگەیاندن تەقینەوە و کاری تیرۆری بە ڕۆژئاوایەکان باس کراوە ،کاتەکیش کەسەکی عەرەب ڤیدیۆیەکی کۆمیدی دەکات جانتایەک فڕێدەداتە ناو مرۆڤانەک ، ئەوان ڕادەکەن ؟!
بۆچی؟
چونکە لە نەستی ئەوان ئەوە هەیە کە زیاتر ئەوانەن کاری تیرۆری دەکەن یانی وا وێنەیان بۆ کراوە چەتە نەستیان یان بەشێوەیەکی ڕوونتر بڵێم بینیویانە .

مرۆڤەکانی هەردوولا یان کەسانەکیان، پێش ئەوەی بەڕووی وڵاتانی تر و شتەکانی ئەواندا ئاشنابەن و لەشیان تێبگەن ئەوا سەرەتا بە ئەوەی بەدواداچوون بە ئەسل و ڕاستی شتەکاندا بکەن و وێنەیەکی خراپی ئەوانمان چووتە نەستمان ئەمەش بەهۆی ئەوەی کە کەسانەکی ئەمە ئەو شتە خراپەیان باس کردووە یانی لەناو هەموو شتەکانی تر ، ژیان و سیستەمی حوکمڕانی ئەوان تەنیا ئەوەیان باس کردووە، بۆیەش هەم ئەوان هەم ئەمەش هەڵەبووین نابا واکرابایە.

ئیدی خۆی دەکرێت بوترێت هەمان شێوە کاتەک تۆ بوارەک دەبەیتە پێشەوە ، سود لەشتی وڵاتە پێشکەوتوو و ڕۆژئاواییەکان وەردەگری، دەبێ وا بکەین کە زەمینەسازی و تێگەیشتنەکی باش بۆ ئەو بوارە هەبێ، ئەگەر نا تا ماوەیەکی زۆر لەجیاتی سودی هەبێ زیانەکی زۆری دەبێ هەروەک ئێستا دەبینین ، ئەمەش هۆیەکی ئەوەیە ، دواتر زۆرەک

لەوانەی ئەو کارە هونەری و شتەکانی تریش دەکەن، خۆیان بەخۆیان بەخراپە لەکارە تێگەیشتوون یانی وا دەزانن کارەکەیان ئاوایە ، خەلکانێکیش وا دەزانن کارەیان ئاوایە .

لەکۆتاییەکەشدا پ نەستی مرۆڤەکانی هەردوولاو کۆمەلگاکانی پێویستی بە چاکبوونە ،چاکبوونیش هەروەک نووسینەکەدا ووتم دەبێ سەرەتا مرۆڤەکانی وولاتەکان و کۆمەلگاکان ئاشنای یەکتربن، دواتر کاری تر بکرێت .

دینبازو سیاسەتباز… سانا ئامانج ئەحمەد

بەرلەهەر شتێک لاتان سەیر نەبێت کە بۆچی بابەتەکەم لەسەر دین و سیاسەتە، کە تاڕادەیەک دوو شتی لەیەکتر دورن. لێرەدا مەبەستم ئەوەیە کە ئەوە نیشان بدەم، کە لێکچونێک هەیە لەنێوان دینبازەکان و سیاسەتبازەکان. وە کۆیلەکانی سەردەمی کۆن و کۆیلە مۆدێرنەکانی ئەم سەردەمە. هەروەها مەلاکان و سیاسییەکان، یەکێک بەناوی دین و نوێنەری خوداوە سواری پشتی خەڵکی عەوام بووەو ئەویتریشیان بەناوی سەرکردەو کوردایەتی و قەومیەتەوە.
هەرچەندە زۆربەی "مەلا" دینبازەکانی ئیسلامی لە سەردەمی ئەمرۆماندا نکۆڵی لە بوونی کۆیلایەتی لە ئیسلامدا دەکەن و تەنانەت هەندێکیان بانگەشەی ئەوە دەکەن کە ئیسلام کۆیلایەتی نەهێشت و قەدەغەی کرد. بەلام دەقەکانی قورئان و شەریعەت و مێژووی ئیسلامی و فەرموودەکانی خودی پەیامبەری ئیسلام ڕێک پێچەوانەکەی دەسەلمێنن. نکۆڵی لەوە ناکرێ کە پێش هاتنی ئیسلامیش کۆیلایەتی هەبووە بەلام بە هاتنی ئیسلام نەک هەر کۆیلایەتی قەدەغە نەکردووە بەڵکو برەوی زیاتری بە کۆیلایەتی داوە و لەناو شەریعەتی ئیسلامیدا جێگای کردۆتەوە و لە قورئاندا بە ئاشکرا دەلێت: مرۆڤی ئازاد بەرامبەر مرۆڤی ئازاد و کۆیلە بەرامبەر کۆیلە و ژن بەرامبەر ژن. واتا ئەگەر مرۆڤێکی ئازاد مرۆڤێکی تری ئازاد بکوژێ ئەوا دەکوژرێتەوە بەلام ئەگەر مرۆڤێکی ئازاد کۆیلەیەک بکوژێ ئەوا هیچی لەسەر نیە و بە ژنیش بە هەمان شێوە. پەیامبەری ئیسلام دەلێت هیچ کۆیلەیەکی هەڵاتوو خودا

پەرستیەکەی قبوڵ نیە تا ئەو کاتەی دەگەڕێتەوە ژێر دەستی خاوەنەکەی. خودی پەیامبەری ئیسلام خاوەنی هەزاران کۆیلە بووە کە لە شەڕەکاندا وەکو دەستکەوتی جەنگ بەدەستی هێنابوون و دوای دابەشکردنی بەسەر هاوەڵەکانیدا ئەوەی دەمایەوە دەیفرۆشت و بە پارەکەی چەک و ئەسپی دەکڕی بۆ بەهێز کردنی سوپاکەی و بەدەستهێنانی کۆیلەی زیاتر. قورئان لە چەندین دەقدا ئاماژەی بە کۆیلە داوە و شەرعیەتی بە کۆیلە کردنی مرۆڤ داوە. هەروەک دەڵێت ئەو پیاوانە سەرکەوتوون کە پارێزگاری لەناو گەڵیان دەکەن تەنها بە ژنەکانی خۆیان و ژنە کۆیلەکانیان نەبێت ئەوانە لۆمە ناکرێن. واتا ئەوانەی سێکس لەگەل ژنە کۆیلەکانیان دەکەن و دەستدرێژیان دەکەنە سەر ئەمانە لۆمە ناکرێن.

لێرەدا هیچ گومانێک نامێنێت کە شەریعەتی ئیسلامی کۆیلایەتی حەلال کردووە. لە ئیسلامدا عەورەتی ژنی کۆیلە لە ناوکیەوە تا سەر ئەژنۆیەتی واتا پێویست ناکات سنگی داپۆشێت تەنانەت عومەری کوڕی خەتاب نەیهێشتووە کە ژنە کۆیلەکانی سنگ و مەمکیان داپۆشن بۆ ئەوەی کە لە ژنە ئازادەکان جیا بکرێنەوە. وە لەسەردەمی عەباسی و عوسمانیەکان زۆر جار ژنە کۆیلەکان بە نیمچە ڕووتی یان بەتەواوی ڕووت لە بازارەکانی فرۆشتنی کۆیلە وەستێنراون و کڕین و فرۆشتنیان پێکراوە. قێزەونترین جۆری بە کۆیلەکردنی مرۆڤ لە مێژوودا دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی عەباسی و عوسمانیەکان چونکە جگە لە کۆیلە کردنی مرۆڤ زۆرجار پیاوەکانیان دەخەساند و هەندێک جار بەتەواوی ئەندامی نێرینەی کەسەکەیان دەبڕی بە تایبەتی ئەوانەی کە لە ماڵەکاندا کاریان دەکرد چونکە خاوەنەکانیان دەترسان لەوەی دەست لەگەل خێزانەکانیان تێکەڵ بکەن بۆیە ئەم کۆیلانە دەخەسێنران.
هەندێک لە خەلیفەو دینبازو ڕێبەرانی ئیسلام هەزاران ژنە کۆیلەیان هەبووە و تەنانەت مناڵ و هەرزەکاری کوڕیشیان دەکڕی و دەستدرێژی سێکسیان دەکردنە سەر.
. لە کاتی شەڕی ناوخۆی سوداندا لە نێوان سالانی ١٩٨٣-٢٠٠٥ مەلاکان و لێژنەی فەتوای سودان فەتوای بەکۆیلە کردنی مەسیحی و غەیرە موسولمانەکان دەدەن و لەئاکامدا زیاتر لە ٢٠٠ هەزار مرۆڤی مەسیحی و غەیرە موسولمان دەکرێن بە کۆیلە. لەکاتێکدا مرۆڤی مەسیحی لەسەر بنەمای ئاشتی و خۆشەویستی و بەیەکەوە ژیان پەروەردەکراوە. وە ئایینی مەسیحیش ئایینی ئاشتی و ئازادی و ڕێزگرتنە لە مرۆڤایەتی. بەڵام ئیسڵام باوەڕی بە جیهادی قیتالەو دەوڵەت دەبێت بە زەبری شمشێرو فتوحات واتا داگیرکاری دەسەڵاتی ئیسلام بچەسپێنین.
ئەمە پوختەیەک بوو سەبارەت بە ئەو ڕێبەرو مەلایانەی ئیسلام، کە من

بە دینبازو بازرگانانی دین تەحریفیان دەکەم. دواتر با بەمە سەر ئەو بەناو سەرکردەو سیاسییانەی کوردستان و عێراق کە ئەوانیش بەجگە لە سیاسەتبازو جەللادو خوێنمژ هیچیتر نین. ئەوەی لە کوردستان دەگوزەرێت یەک بەکۆیلەکردنی مرۆڤە. بەس پێشتر ئیسلام بەجۆرێک مرۆڤی بە کۆیلە دەکردو ئێستاش یەکێتی و پارتی بەجۆرێکیتر چەند ملیۆن مرۆڤێکیان کردووە بە کۆیلە. کۆیلەکانی یەکێتی و پارتی پێیان دەوترێت کۆیلەی مەدەرن، ئەوانیش چەند گروپێکن، تاقمێکیان ئەو ماستاوچی و بکوژو جەللادانەن کە خۆیان بەتەواوەتی بە دەسەڵاتداران فرۆشتووەو، لەجیاتی خوا سەرکردەکانیان دەپەرستن.
ئەوان ئەم شەق وەشێنانەن کە لەخۆپیشاندانەکان مامۆستاو پزیشک و پارێزەران ئەدەنە بەرشەق. ئەوانەن ئەم کەسانەن کە لەهەڵبژاردنەکاندا سندوقەکان پڕ دەکەن لە دەنگی ساختە، ئەوانەن کە بە دوو شیش کەبابی چەور ڕۆژنامەنووسێک دەکوژن. جۆرێکیتریان ئەوانەن بەدرێژایی ٣١ ساڵی حوکمی مافیاکانی بنەماڵەی بارزانی و تاڵەبانی خەڵکانێکی زۆر بە مەبەست برسی دەکرێن و زەلیل و سەرشۆڕ دەکرێن، ئینجا لەئاخیردا مافیاکانی دەسەڵات موچەیەکی ڕەمزی ئەدەن پێیان و بەم موچەیە هەم دەمیانیان دەبەستن، هەم کردویانن بە کۆیلەیەکی شەرمنۆک. چونکە کەسەکە هیچ حەلێکیتری نییە یان دەبێت کۆیلایەتی مافیاکان قبوڵ بکات یان ژن و منداڵەکانی لەبرسان دەمرن.
جۆرێکیتری کۆیلەکانی دەسەڵات، هەندێک لە ڕۆژنامەنووس، ڕۆشنبیر و کەسایەتییە ناسراوەکانن، کە ئەمانیش بە زۆری پارە دەمیان بەستراوەو بەیان نییە ڕەخنە بگرن و ئەبێت چاوشۆڕ و قەڵەم شکاوی دەسەڵات بن. بەناچاریش پیاهەڵدان بەدەسەڵاتەکدا دەکەن، کە خۆیشیان باوەڕیان پێنییە.
ڕاستی من نازانم لەکوێ دەستپێبکەم و باسی کام فەسادی بکەم، دەسەڵاتی کوردستان و هەم عێراقیش نمونەیان نییە لە قەزەونی لەدونیادا مەگەر دەسەڵاتی تاڵیبان لەئەوان دەندەتربێت، ئەگینا نییە.
یەکێتی و پارتی چەن خەڵکێکی زۆریان کردووە بە کۆیلەی خۆیان ئەوهاش خۆیان بوون بە کۆیلەی دەوڵەتانی دوژمن، یەکێتی نیشتیمانی کوردستان کاری سیخوڕی بۆ ئێران دەکات، و وەکو لقێک لەدەزگای ئیتیلاعات و سوپای پاسدارانی ئێران وایە. ئەوەی حوکمڕانی ڕاستەقینەیە لە ناوچەکانی سلێمانی و هەڵەبجە ئەوا ئێرانە لەناو بەرگی یەکێتیدا. هەروەها پارتیش بەشێکە لە دەزگای هەواڵگری میتی تورکیاو ئەوەی لە هەولێرو دهۆک حوکمڕانی حەقیقییە ئەوا تورکیایە لە بەرگی پارتیدا.
لەلایەکیترەوە پارتی و یەکێتی لەڕووکەشدا شەڕی تیرۆر دەکەن و

لەژێرەوە بازرگانیان لەگەڵ داعش دەکردو تەنانەت ئەو چەکە قورسانەی لە ئەمریکییەکان و ئەوروپییەکانیان وەردەگرت وەکو چەکی تانک بەی میلان، لەژێرەوە بەداعشیان دەفرۆشتەوەو داعشیش بەهەمان چەک هێرشی دەکردە سەر پێشمەرگەو سوپای ئەمریکی.
هەرچەند بڵێم و بنوسم لەکارو کردەوەی قێزەونی یەکێتی و پارتی هەر تەواو نابێت. بەس ئەوەی گرنگە ئەوەیە هەق وایە چیتر ئەم ناعەدالەتییە قبوڵ نەکرێت. ئاخر دوو چینی زۆر جیاواز لەناو کۆمەڵگادا دروست بوون. چینێک بەرپرسان و ژن و مناڵەکانیان لە بەهەشتدا دەژین و چینێکیش نان نییە بیخۆن. کاتێکیش خەڵکی برسی هاوار دەکات و دەڵێت نان نییە بیخۆین، مناڵە لوسکەڵەکانی دەسەڵات بە غرورییەوە دەڵێن، دەی کە نان نییە، پسکیت بخۆن.
دەسەڵاتی کوردی زۆر بێباکەو ترسی نییە لە ڕوخان، چونکە یەکێتی کۆی ئێرانەو پارتیش کۆی تورکیایە، بۆیە ئەو زەمانەتەیان لەم دوو وڵاتە وەرگرتووە کە بیانپارێزن، بۆیە ئاوا چاو قایمن، بەئاشکرا نەوت و غازی وڵات دەدزن و وڵات تاڵان دەکەن، مافەکانی هاوڵاتیان نادەن، ئازادی تاکەکەسی و ئازادی سیاسیی بوونی نییە، خزمەتگوزارییە سەرەتاییەکان نییە، یاسا بوونی نییە، گەورەترین چەتەیی و بەتاڵانبردنی سەروەتی گشتی هەیە، شکاندنی کەرامەتی مرۆڤ هەیە، کوشتن و ڕفاندن بە دەستی یەکێتی و پارتی هەیە. ئیتر هەرچی قێزەونی هەیە لەژێر دەسەڵاتی بنەماڵەی جەللادی بارزانی و تاڵەبانی بوونی هەیە.
ئەمڕۆ ڤیدیۆیەکم بینی ناو جەرگەی سلێمانییە، بارتەقای سێ لۆری گەورە خۆڵ و خاشاک لەسەر شەقامەکان کەوتووەو شارەوانی پاکی ناکاتەوە. یانی تەنانەت پاککردنەوەی خاشاک کە ئەرکی حکومەتە نایکات. لەلایەکیترەوە جادەو ڕێگەکان وێرانن، ڕۆژانە دەیان بریندارو گیان لەدەستدان هەیە بەهۆی خراپی ڕێگەوبانەکان. تەنانەت کار گەیشتۆتە ئەوەی هاوڵاتیان خۆیان کۆڵانەکانی خۆیان قیر دەکەن، ئا ئەمەیە بێشەرمترین و ڕووڕەشترین و سەرشۆڕترین حکومەت لەدونیادا.
هەر ئەمڕۆ هەواڵێکیترم بەرچاو کەوت، کە دەڵێت، بەشێک لەو گەڕەکانەی لە هەولێری پایتەختی کوردستان هەتا دوای جەژن بێ ئاو دەبن بریتین لە، هەولێری نوێ، فەرمانبەران، ٥ی حەسارێک، مامەستایان، شێخ ئەحمەد، گوڕان، هەقاڵان، باداوە، زانکۆ، گەڕەکەکانی دەوروبەری شەقامی ٦٠ مەتری، قەڵاتی نوێ، هاوکاری و هەموو گەڕەکەکانی نێوان جادەی شەش و جادەی کەرکوک. هەواڵەکە دەڵێت هەموو ئەم ناوچانە هەتاکو دوای جەژن بێئاو دەبن. دەی خۆ ئەم هەموو گەڕەکانە تەواوی هەولێر دەگرێتەوە، بەجگە لە ناوچەی

نیشتەجێبونی دەسەڵاتدارە دزو مافیاکان. دەی بەم جۆرە هەولێر دەکەن بە دووبەی ها ؟ کام دوبەی؟ ئەو دوبەیەی دوو پڕیشک باران دەبارێت و شار ژێر لافاو دەکەوێت؟ یان ئەو دوبەیەی دوو حەفتە تەواوی شار بە ئاو دەبێت؟ یان ئەم دوبەیەی کەس ناوێرێت دەمی بکاتەوە، مەگەر لای دکتۆری ددان نەبێت.

شەڕی ئۆکراین بەرەو کوێ؟… ئاسۆ کمال

ڕۆژی شەممە لە زانکۆی کوین ماری لەندەن دیبەیتێک لەسەر شەڕی ئۆکراین لەنێوان ئەلیکس کالینیکۆس و گیلبرت ئەشقەر کە دوو نوسەری کۆمۆنیستن کرا. لە بەشی پشتەوەی وێنەکە دوو کەسەکە دەبینرێ. کۆڕەکە بە شێک لە بەرنامەی مارکسیزمی ۲۰۲۲ ە کە پارتی کرێکاری سۆشیالیست، SWP ڕێکی خستبوو.
دیبەیتەکە لەسەر ئەوەبوو کە شەڕی ئۆکراین بوەستێ و ڕێگە لە ناردنی چەک بگیرێ، وەک ئەلیکس دەیوت، یاخود یارمەتی چەک بە ئۆکراین بنێردرێ لەبەر ئەوەی ئیمپریالیزمی ڕوسی بە چەک نەبێت دەست بەرداری شەڕ و داگیرکاری نابێ، وەک گلیبرت دەیوت.
لە دوای دیبەتەکەدا بە گیلبرت م گوت ئەم دۆخە لە چوارچیوەی ئەو دوو دروشمە ئاڵۆزترە.
دەکرێ لەسەر هەڵوێستی کۆمۆنیستەکان و ڕاست و دروستی لێکدانەوەکان قسە بکرێ، بەڵام ئەوەی من هەستم پێکرد لەم دۆخە جیهانیەدا بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستی خاوەنی هێزێکی کردەیی نیە کە لەم مەیدانەدا ئەم هەڵوێست و لێکدانەوانە کاریگەری دابنێ، هەروەک چۆن هەڵوێستی بزوتنەوەی ئێمە لەسەرەتای سەدەی بیستدا لەسەر شەڕی جیهانی یەکەم کاریگەری دانا، چ بە بەشداری باڵی ریفورمیستی سۆشیال دیموکراتەکان یان بە دژایەتی باڵی چەپی ئەم بزوتنەوەیە دژی ئەو شەڕە و دەوڵەتە ئیمپریالیستەکان. ئەمە مەسەلەیەکە کە خۆی لە چەقی ڕوداوە چارەنوس سازەکانی ئێستادا خۆی نیشان دەدا. هەربۆیە دوای ماوەیەکی درێژ لەم شەڕە ئەم دروشمانە نەیانتوانیوە کاریگەریان لەسەر دۆخی شەڕە هەبێ.
دنیای ئێستا دنیای خۆئامادەکردنی زیاترە بۆشەڕی دەوڵەتە زلهێزە

سەرمایەداریەکان و ئۆکراین بەشێک لەم خۆئامادەکردنە یاخود خۆگەرم کردنی لایەنەکانێتی. هەربۆیە نە ناردنی چەک بۆ زلنسکی پرۆ ناتۆ چارەنوسی ئەم شەڕە یەکلادەکاتەوە ، وە نە دروشمی نا بۆ جەنگ دەتوانێ بە کردەوە ئێستا ئۆکرانیەکان لە دەست داگیرکاری و کوشتاری ڕوسیا ڕزگاربکا.

چونە سەری بودجەی سەربازی زۆربەی دەوڵەتانی ئیمپریالیستی و هاوپەیمانە لۆکاڵیەکانیان و پەرەپێدانی ناتۆ و داگیرکاری ئۆکرانیا و مەترسی سەر تایوان و نائارامی بازاڕی نەوت و گاز و خۆراک، ئەمانە سیمای دەورەیەکی ململانێی سەربازی و میلیتاریزەکردنەوەی جیهانی دوای شکستی نەزمی نوێی ئەمریکا نیشان دەدا.

ڕاستە دژ بەم سیاسەت و شەڕانە دەبێ بە کردەوە ناڕەزایەتیەکان بەڕووی حکومەتە سەرمایەدارەکاندا دەرب□□، چ بە دروشمی دژی شەڕ و میلیتاریزەکردنی زیاتردا بێت کە ناتۆ بەدوایەوەیەتی ، یاخود دژ بە داگیرکاری و شەڕی ئیمپریالیستی ڕوسیا لە ئۆکرانیادا بێت، بەڵام بزوتنەوەی جیهانی خەڵکی کرێکار و ژێردەستەی بورژوازی پێویستی بە ڕێنسانس و بوژانەوە و خەبەربونەوەیەکی نوێی ئینتەرناسیونالیستی هەیە کە بتوانێ لە مەیداندا دژ بەم سیستمە سەرمایەداری□ ئ□مڕۆ بوەستێتەوە ، کە لە هەرچی کات زیاتر هەڕەشەیەکی ئەتۆمیە بۆ سەر تەواوی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی...

ئاسۆ کمال

د□رబارەی شیعرێک... سروشت نەوزاد

پێشکەش بە سەباح ڕەنجدەر

بە ناوی ونبووی خۆمەوە
هەموو ئەوەی کە دەمکرد جار لە دوای جار
تەنیا باوێشکدان.
تەرمێک پێڵاوەکانی بۆیاغ دەکات و بەسەر جەستەی سارد و سڕیدا باز دەدات
پاش ئەوەی پەلەپیتکەکە ڕوو لە کەللەی دادەگرێ

دواین زرمەی سامناک گوێیەکانی دەسمن.

زەمین دەلەرزێت

باڵندەی خۆش خوێن، ئەگەر چی لە ناکاو
بە نێو دارستانی وشک هەڵهاتوودا
لە دوێنێیەوە دەردەپەڕێ،
لێ هێلکەی هەڵنەهێنراو
هیچ ئاسەوارێک بە خاکەوە جێ ناهێڵێت،
کاتێک ئەوەی کە بایە بە باوە نایەت،
ئەوەشی کە بایە بە باوە ناڕوات:
بێ لەو درەختەی کە ڕاوەستاوە،
بە خۆیی و تەنانەت لقە ڕووتە درێژەکانی.

زەمین دەلەرزێت

بە دامێنی چیاکەوە
ئاپۆڕەی خەڵک بە ڕاکە ڕاک
وا دەنووێنێ تەرمێک بنێژرێت
منیش لێرەدام
لەم دێرەدا،
وەختێک لە بارەی کێڵگەیەکەوە دەدوێم
کاتێک هەنگەوان بە گۆچانەکەیەوە دەسووڕێتەوە و
ڕەنگە لە بیری بکات
نەختێک چاو لە شانەکان ببڕێت.

زەمین دەلەرزێت

بەلای ڕاستی دەروازەکەوە
ئەگەر چی زیندانییەکان لە نێو قەڵا دێرینەکەدا گۆرانی دەچڕن:
دزەکان/ وشەیەک کە دەرناپەڕێت/ لوولەی تفەنگ بە ناو چاوییەوە و
تەنیا خودی خۆی تاڵان دەکات/ دزەکان…/
یان ئەوانەی لەو دیو پەنجەرەکەوە
بە ڕووی کێڵگە دوورەکانی گوڵ□ بەڕۆژەدا
لە نێو زیندانی نهێنی خۆیانەوە سەر دەردەهێنن و
هاوار دەکەن:
دەیانەوێت وێنەیان بگرن.
ئەمە ڕووبەرێکە کاتژمێرەکە لە مەچەک دەکات
بە خۆی و چاودێر گەلێک بە بێ زار

کاتێک گەشتی ڕێبواران تێ دەپەڕن و
ھەنگاوە گەرمەکانی خۆر دەژمێرن.
دەتوانم لە دووری چەندین کیلۆمەترەوە بتناسمەوە
تەنانەت بە نھێنی کە دێیتە دەر،
سەرەڕای ئەوەی قەڵاکە وا دەنوێنێت نامەیەکە ئابڵۆقە دراو
ئامبۆلانسەکانیش بەسەر قیرە تەڕەکاندا دەئاژوون
لێ
کاتێک بەفر پروشە دەکات
مێشەکان پیتە وردەکان دەخوێننەوە.

زەمین دەلەرزێت

دەزانم ئەمە وڵاتی منە
خاکێک بە جەستەیەکی ساوایەوە
ڕاکشاو لە ژێر کێوە زەبەلاحەکاندا.
دەزانم ئەمە وڵاتی منە و
بێگومان بست بە بستی
ئەو شەقامەش دەپێوم
ئەگەر چی دوودڵە لەوەی ناو لە خۆی بنێت
بە خۆی و گۆرانییە ھەست بزوێنەکانی
کاتێک پیرە پیاوەکە کلێتەکەی لە سەر دەکاو تێ دەپەڕێت،
دەست لە دەستی منداڵێکدا.
گرنگ نییە، ئەوەی کە دێ و لە دایک دەبێ، یاخود دەمرێت گرنگ نییە.
خاکیش بە جەستەیەکی ھەمیشەییەوە
تەنانەت ڕاکشاو لە ژێر کێوە زەبەلاحەکاندا
باڵندەکانیش بەسەر لقی درەختەکانەوە دەخوێنن
وەک ئەوەی بیانەوێت سەرانسەر ستایشی ئەو گەرمییە بکەن
کە لە ھاوینەوە دەڕژێت.

زەمین دەلەرزێت

ئەوەش تەنیا ڕووبەرێکە
لە قووڵاییدا تۆڕی ماسیگران سەرلێشێواو.

پاش وشکە ساڵی
ئەمەش تەنیا ڕووبەرێکە
جادووگەران دەپژمن و
ڕووی ڕووبارەکە دەلەرزێنن.

هەتاو پەيمانی خۆی ناد□□ن□
ئەمە تەنیا بستە خاکێکە
کە زستانیش دێت
جادووگەران ل□ د□□کدا
لە بەر هەتاوی هەڵدەخەن.

لە ونبوونی زۆرترە لەوەی ناوی بهێنرێت،
با دادەکات، چەشنی سەردێڕێک، ئەو کاتەی
لە ناکاو تەرمەکە لە بەر خۆی دادەکەنێ و
جادووگەرەکە گیرفانە پڕەکانی هەڵدەڕێژێت:

قوتوویەک بۆیاغ و جووتێک پێڵاوی قوڕاوی
گەراجێک وشە، پاسەوانان دەیشارنەوە و
پەککەوتەکان هیچیان بۆ حونجە ناکرێت.
سەبەتە گەلی پڕ لە ئەستێرە
لە نێو بۆدی پیکابێکی نەناسراو
وەختێک بە قاچاغ دەپەڕێتەوە.
دووکانی ڕازاوە بەو کراسانەی
چنراو لە داوی جاڵجاڵۆکە،
بە چاویلکەی تۆز گرتووشەوە
هاتنە ژوورەوە بۆ هەمووان نییە!

حزبی ڕا بەری شۆڕش هەیە... حەمید تەقوایی.. وەرگێڕانی لەفارسیەوە: کاوە عومەر

وتاری کردنەوەی حەمید تەقوای لە ٥٥هەمین پلینۆمی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئێران
پلینۆمەکەمان لە بارودۆخێکی تایبەتدا بەڕێوەدەچێت. ئەو بارودۆخەی کە دەکرێ بڵێین کۆمەڵگای ئێران لە پێناو رزگاربوون لە شەڕی کۆماری ئیسلامی پێکەوە ڕاپەڕیون. ئەگەر تەنها ڕوودا□کانی یەک مانگی ڕابردوو لەبەرچاو بگرین، دەبینیت کە یاخی بوون و ناڕەزایی

خەڵک لە زۆرێک لە شارەکان، ناڕەزایەتی بەردەوامی خانەنشینان لە ڕۆژانی یەکشەممەی ناڕەزایەتیدا، و لە هەفتەی کۆتاییدا هەموو ڕۆژێک، گردبوونەوەیەکی گەورەی مامۆستایان لە زیاتر لە ٢٠٠ شاردا، مانگرتنی کرێکارانی نەوت، کرێکارانی کۆمپانیای یەکێتی(شرکتی واحد)، شۆفێری بارهەڵگرەکان و هتد و هتد، ڕۆژانە ڕژاون و هەموو ئەمانە کۆمەڵگایەکی بە ئەقڵ و زیندوو دەخاتە بەردەم چاومان. کۆمیتەی ناوەندی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری لە وەها دۆخێکدا کۆبوونەوەیەکی هەیە، لەم کۆبوونەوەیەشدا، باسێک هەیە لەسەر چۆنیەتی یەکگرتوکردن و ڕێکخستنی خەڵک و ڕابەرایەتی کردنی تێکۆشانەیان لە دژی ئەم بارودۆخە پڕ ئاڵنگارییەوە، بەسەرکەوتن گەیاندنی.

ئەمەیە ئەو پرسیارەی کە بەڕاستی کەوتوتە بەردەم هەمووان -ئەوەیە کە نەک تەنها بۆ هێزەکانی ئۆپۆزسیۆن، بەڵکو بۆ چالاکوانان و تا ڕادەیەکی زۆر تەنانەت بۆ جەماوەری خەڵک- پرسی ڕابەرایەتییە. هەمووان باسی ئەو ڕاستییە دەکەن کە لاوازی ئەمە نەبوونی ڕابەرایەتییە؛ بەشایی ڕابەرایەتی هەیە. من دەمەوێت لەم پلینۆمەدا ڕایبگەیەنم کە ئەم ڕابەرایەتییە بوونی هەیە. ئەمە ڕابەرایەتی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئێرانە و ئەمە تەنیا ئیدیعایەک نییە. من ئەمە دەڵێم بەپشت بەستن بەو هەموو جووڵانەوە و مانگرتن و ناڕەزایەتی و تێکۆشانانەی کە نەک تەنها لە چەند مانگی ڕابردوودا بەڵکو ساڵانێکە لە دژی کۆمەڵگەدا دەگوزەرێت.

بەپشت بەستن بە دروشمی کۆماری ئیسلامی، ڕۆیستە لەناوببرێت، بەپشت بەستن بە خەباتی خەڵك لەدژی هەژاری و دژ بە گرانی نرخەکان، بەپشت بەستن بە دروشمی مەلاکان، بڕۆن و ون ببن، کە ئەمڕۆ لە شەقامەکاندا دەوترێتەوە، بەپشت بەستن بە دروشمی بمرێ دیکتاتۆر، بمرێ خامنەیی و بمرێ بە ڕەئیسی، بە بەپشت بەستن بە دروشمی دژ بە نەهامەتی گشتیی وموچەزۆ بەلاحەکان، ڕەوایەتی ئەو لافیتەی کە مامۆستایانی خەباتکار لە گردبوونەوەکانیاندا لە دژی دابەشبوونی چینایەتی و دژی هەژاواردنی چینایەتی بەرزی دەکەنەوە ، ڕەوایی دروشمی کەرامەت و بژێوی مافی بە ئەملاولای ئەمەیە، بەپشت بەستن بەو دروشمە لە ژێر باری چەوسانەوەدا ناژین، شەرمەزاری بۆ ئەم کەیلایەتییە کە ئەمڕۆ، خانەنشینان لە شەقامەکاندا هاواری دەکەن، بەپشت بەستن بەوتێکۆشانی ژنان لە دژی مەلاکان، دژی حیجاب، و دژی ئاپارتایدی سێکسی، بەپشت بەستن بەو شێوەی کە هەموو کۆمەڵگا ئەنجامی دەدات لە پێناو ڕزگاربوون لە شەڕی زاڵبوونی دەسەڵاتی ئایین بەسەر حکومەت و یاساکاندا، بەسەر ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی، و تەنانەت بەسەر ژیانی تایبەتی تاکەکاندا ، بەپشت بەستن بە و داواکارییە بە

چارەسـەر و پەروەردەی بێبەرامبەر کە ئەمڕۆ خانەنشینـان و مامۆستایان هاواری دەکەن، و بەپشت بەستن بە دروشمی ئیدارەی شورایی کە کرێکارانی هەفت تەپە هەیانەو ئاڵاکەیان بەرزکردۆتەوە.
من لەسەر بنەمای هەموو ئەمانە ڕایدەگەیەنم کە حیزبێکی پێشەنگی شۆڕشی ئێران هەیە. ئەم حیزبە حزبی کۆمۆنیستی کرێکارییە.
ئەم دروشم و داخوازیانەی کە ئەمڕۆ لە شەقامەکاندا دەوترێتەوە، دروشم و داخوازی حیزبی ئێمەن و ساڵانێکە لە سەرەتای دامەزراندنی کۆماری ئیسلامیەوە ئەم ئاڵایەمان بەرز کردووەتەوە و خەباتمان کردووە بۆ بەدیهێنانی. ئیدارەی شورایی و بەشێکە لە خواست و ئاواتی ئێمە، کە لە بەرنامەی دونیایەکی باشتردا وەک بناغەکانی حکومەتی سۆسیالیستی کە دەمانەوێت لە ئێران دامەزرێنین، ڕاگەیەندراوە. ئێمە بەردەوام شوراکانمان خستوەتەروو و بانگەشەمان بۆکردوە و پشتگیریمان لێکردووە. ئێمە بەردەوام باسمان لە کۆبوونەوەی گشتی و بزووتنەوەی شورایی کردووە، ئەمڕۆش شورای هاوئاهەنگی سەندیکاکانی مامۆستایان، شورای ئ□ندامی هەزار ئەندامی هەفت تەپە، شورای کرێکارانی نەوت، کە کۆبوونەوەی گشتی شکۆدار خۆی لە هێفەشجان بەڕێوە برد، و… بزووتنەوەی کۆبونەوەی گشتی کە لە کۆمەڵگادا پەرەی سەندوە، هەمان ئاڵایان بەدەستەوەیە. لە شۆڕشی ساڵی ١٩٧٩ تا ئەمڕۆ کۆمەڵگەی ئێران ئازادیی بە شوراکانەوە ناسراو و بە شوراکان پێناسەی کردووە و ئەم حیزبە ڕابەرایەتی شۆڕش دەکات، حیزبی شوراکانە. حیزبێک کە شوراکان بەشێکن لە بەرنامەکەی و بەشێکن لە ئایدیاڵەکەی. ئازادی و ڕزگاری و هەر ناوێک کە بەشە جیاوازەکانی کۆمەڵگا بخەنە سەر ڕزگاری، لە ڕوانگەی ئێمەوە و لە ڕوانگەی جەماوەری خەڵک و ئەو بەشە پێشکەوتنخووازەی کۆمەڵگا کە هاتووە، هیچ مانایەکی نییە جگە لە ئیدارەی شورایی. ڕزگاری و ئازادی بە بەشداری راستەوخۆی خەڵک لە سیاسەت و کاروباری کۆمەڵایەتی و لە بڕیاردانی شوراکاندا بەدی دێت و ئەم ئاڵایە لە یەکەم ڕۆژەوە لەلایەن حیزبەکەمانەوە هەڵکراوە.
ئێم□ ن□و□نەری ئەو خەباتە بەربڵاوەین کە ئەمڕۆ لە کۆمەڵگەدا لەئارادایە. ئەوە حیزبی ئێمەیە کە جیابوونەوەی تەواوەتی ئایین لە حکومەت و لە یاساکان و لە پەروەردە و لە ژیانی کۆمەڵایەتی خەڵکی ڕاگەیاندووە. ئەوە حیزبی ئێمەیە کە ڕایگەیاندووە کە ئێمە ئایینێکی فەرمیمان ناوێت، کۆماری سۆسیالیستی ئایینی فەرمی نییە.
ئەوە حیزبی ئێمەیە کە ڕای گەیاندووە کە لە قوتابخانەکاندا، لە بەڵگەنامەی لەدایکبوون، لە یاساکان، لە بەڵگەنامەکانی حکومەت، لە ڕیکلامەکانی دامەزراندن و لە هەموو پەیوەندییە کۆمەڵایەتی و ئابووری و سیاسییەکاندا ئاماژەکردن بە ئایینی خەڵک قەدەغەیە. وە

نابێت هاوڵاتیان تووشی هیچ جۆرە هەڵاوێر و جیاکارییەک بن بە پشتبەستن بە پەیوەندییە ئایینییەکان و بیروباوەڕەکانیان کە لەوانەیە هەیانبێت یان نەیان بێت.
ئەو حیزبی ئێمەیە کە ڕایگەیاندووە کە لە بنەڕەتدا دژایەتی هەڵاواردنی نەتەوەیی و زوڵم و ستەمی نەتەوەییە، لە دژی دەجەنگێت و داوا دەکات هەمووان بتوانن لە ئێرانێکی ئازاددا، لە کۆمارێکی سۆسیالیستی ئێراندا، وەک هاووڵاتییەکی خاوەن مافی یەکسان بژین.
ئەو حیزبی ئێمەیە کە ئاڵای خەباتی دژی حیجاب و ئاپارتایدی سێکسی لە هەموو ئاستەکاندا بەرز دەکاتەوە و خوازیاری یەکسانی تەواوی ژن و پیاوە لە ئابووری و سیاسەت و کۆمەڵایەتی و پەیوەندی بنەماڵەیی و لە فەرهەنگ و ئەخلاقدا. ئەوە حیزبی ئێمەیە کە ئەمڕۆ لە ئێراندا ئایین وەک پایەکی سەرەکیی چەوساندنەوەی ژنان دەبینێت و دەیەوێت لە کۆمەڵگا ڕایماڵێت.
ئەو حیزبی ئێمەیە کە فەرهەنگی پێشکەوتنخوازی مۆدێرن و هاوچەرخی بۆ هەموو کۆمەڵگای ئێرانی دەوێت. و لەگەڵ هەموو ئەو جیاکارییە دواکەوتووانەی کە لە کولتوری کۆنەپەرستانە و فەرهەنگی ئایینی و کولتوری ناسیۆنالیستی و پیاوسالاریدا هەیە و خاک پەرستی و نیشتمان پەرستی و خوداپەرستی هەیە، بەردەوام و بەردەوام خەباتی کردووە و خەبات دەکات.
بەڵێ پێویستە کۆمەڵگا ڕابەرایەتی خۆی هەڵبژێرێت. ئەم ڕابەرایەتییە تا ئێستا لە ڕاستیدا هەڵنەبژێردراوە، بەڵام حیزبێک هەیە دەتوانێت ئەم کورسییە بەدەست بهێنێت، دەتوانێت بەرەو پێگەی ڕابەرایەتی بەرزبێتەوە و بتوانێت کۆمەڵگا بەرەو ڕزگاری و ئازادی و دادپەروەری و ئاوەدانی بجوڵێنێت. ئامادە و چالاکە.
ئەمڕۆ دەتوانن لە تەلەفزیۆنێکی ٢٤ کاتژمێری لە سێ مانگی دەستکردی ڕاستوخۆوە چالاکییەکانی حیزب ببینن. بوونی ئەم حیزبە و شوێنەواری ئەم حیزبە لە دروشمەکانی مامۆستایان و کرێکارانی نەوت و کرێکارانی هەفت تەپەدا دەبینن. دەتوانن لە سۆشیال میدیا بوونی ئەو حیزبە ببینن. لەو چالاکییە بەرفراوانەدا کە لە دەرەوەی وڵات بۆ بایکۆتی کۆماری ئیسلامی ئەنجام دەدرێن و لەو چالاکیانەی کە دژی ئیسلامی سیاسی ئەنجام دەدرێن، بە ڕوونی بوونی دیار و بەرچاوی حیزب و کادیرەکانی دەبینن، کاریگەریی لەسەر هەموو بەشەکانی کۆمەڵگا هەیە.
حیزبێکی وا شایەنی ڕابەرایەتی شۆڕشی خەڵکە. وەرنە ناو حزبی خۆتان، حزبی کۆمۆنیست کرێکاری.
سوپاس
٢٩ی حوزەیرانی ٢٠٢٢

ئێوە دەڵێن نوێژ کۆڵەگەی ئایینە…! شەماڵ بارەوانی

ئێوە دەڵێن نوێژ کۆڵەگەی ئایینە و کەچی دەستنوێژیش بە تڕێک دەشکێت! شەماڵ بارەوانی

ئیسلامی سیاسی ماوەیەکە بە کچە مۆدێل و پەروەردەی ئیسلامییەوە، گرتوویانە!
کەناڵی(Nrt)، کە هەمیشە لە دژی پارتی و یەکێتی و بە هەمان نەفەس و شێوەی پێشووی کارکردنی(Knn)کەی گۆڕان، کە مەلاکرێکاری فێندەمێنتالیستیان داوەت دەکرد، ئامادەیە کو□ک□ی زەرقاوی و هاوسەرەکەی بەغدایش داوەت کەن، کێشە چییە؟
گرنگ پێی لەو دوو هێزە(پارتی و یەکێتی) بدەین، جا خوام دەکرد وڵات دەبوو بە ئەفگانستان و داعشستان.

هەر لەو سۆنگەیەوە، شەو
خاتوونێکی ئیسلامی سیاسی میوانداریکردبوو، خاتوونێک دەتگووت خوشکەکەی بەغدادیە و هاتبوو کوردایەتی و ڕەسەنایەتی و ئەخلاق و چی و چی بە خەڵک دەفرۆشتەوە و بە کچە مۆدێلەکان دەگووت پێ ڕەوشت و بە تونێکی داعشگەرایانە، داوای دەکرد کومەڵەک ڕێکخراو شتی فێمێنیزمگەراو چی و چی دەربکرێن.

چونکوو بە قەناعەتی ئەو خاتوونە ئیسلامیە سیاسیە داعش بیره، ئەخڵاقی کۆمەڵ تێکدەدەن و شیرازەی خێزان هەڵدەوەشێننەوەو هەڕەشەن بۆ سەر ئایین!

جارێ یەکەم شت دەبێت ئەو خاتوونە باش لەوە دڵنیابێت، کە ئەو وەکوو ئیسلامیەکی سیاسی دواین کەسە باسی کوردایەتی و ڕەسەنایەتی بکات، چونکوو ئیسلامی سیاسی و کوردایەتی کوجا و مەرحەبا.

ئیسلامی سیاسی بۆ ئەوه دروست نەبوون تا دەولەتی کوردیمان بۆ دروست کەن و خزمەتی پڕۆژەی نەتەوەیی□مان بکەن و ڕۆڵەی کورد فێری کوردایەتی بکەن و منداڵی کورد بە بیرێکی نیشتمانی و هەستێکی نەتەوەیی و سرودی ئەی ڕەقیب پەروەردە بکەن.

ئەسڵەن ئەوان هەر باوەڕیان بەناسیۆنالستبوون و کورد بوون نییە، بیرتانە عەلی باپیر لەبەر مەوتنی ئەنفالچییەکان هەڵساوە، وەلێ بۆ سروودی ئەی ڕەقیبی نەتەوەییمان نا!؟

ئەوان گەڕ ئێستا لە ژێر ئەمری واقیع و هێزی دیفاکتۆدا ئەو ڕیشە موبارەکەی جارانیان تاشیوە و بە ئەقڵیەتێکی کۆنەخوازانەی سەدەکانی ناوەڕاست و بە سیمایەکی مۆدێڕنانە باس لە کوردایەتی و ڕەسەنایەتی دەکەن، دڵنیابن خۆکردنە چاو تاکتیک و دیفاکتۆ و ناچارییە، خۆ بەرنامەکەیان دیارە چییە و خەریکی چ تەعریبێکی کلتور و فەرهەنگ و جل و بەرگ و ناو ئەقڵیەت و هەموو شتێکی کوردن لە وڵات.

ئینجا مەعلومە، کە ئاو لە کوێ دەکرێتە ئاشی ئایدیۆلۆژیاکەیان و بە ئیعازی کێ دەجووڵێنەوە، ئەزیزم ئەوان بۆ زیندووکردنەوەی خەلافەتی ئیسلامی و جێبەجێکردنی ئەحکامەکانی شەریعەت و تەتبیقکردنی یاساکانی سەربڕین و دەستبڕین و بەردبارانکردنی خەڵک و بۆ داعشکردنی کۆمەڵ درووست بوون.

ئەوان بە جەستە لێرە و بە ئەقڵیەت و بیرکردنەوە هێشتا لە سەدەکانی ناوەڕاستن و دڵیان بۆ بە غدادی هاوبیر و بن لادنی گۆڕبەگۆڕ لێدەدات، ئەوان ئەجێندای نەیار و پڕۆژەی تەعریب و جاشی بیری عرووبە و جێبەجێکاری پیلانی عەرەبی شۆقینین، ئەوان شەڕی به وەکالەت و خۆ تەڕن بە بەرنامە و ئیدۆلۆژیا و کلتور و شتەگەلێک دەکەن، کە نەهیچ پەیوەندی بە کوردەوە هەیه و نە هی کوردیشە.

ئینجا ئەو خاتوونە و هەموو ئیسلامی سیاسی هەندە ڕاسیزم و دەمارگیرن، مردنیان لا خۆشترە لەوەی ناوی زۆردەشتییەک ببیستن، یان ئێزدییەک و مەسیحی و جولەکە و کاکەیی و بێ دینێک ببین.

دواتر
ئەوان چاک دەزانن کە نەحکومەت و نەوەزیر و وەزارەتی پەروەردە هیچ شتێکیان لە بەرنامەدانییە بۆ لابردنی ئایین لە خوێندنی قوتابخانەکان، بەڵکو ڕق و ڕاسیزم بوون و دەمارگیربوون و گیقبوون و شەڕی ئەوان لە دژی ئایین ناسییەکەیە، نەک لابردنی وانەی ئایین(ئیسلامی)، وەلێ وەکو پیشەی هەمیشەیان، زۆر چەواشەکارانە و فێڵبازانە دەڵێن و عاتیفەی خەڵکێکی سادە لەوح بە مەبەست دەجووڵێنن و گوایە وانەی ئیسلامی لە پەروەردە لادەبرێت.

یەکەمەم، تا حوکومەت بە حوکمەتێکی عەلمانی و بێ دین و دژە خوا

پیشان بدەن و خەڵک لە دژی حکومەت هاندەن و کۆمەڵ و وڵات بەرەو داعشبوون ببەن و ئەجێندا و بیر و باوەڕە داعشیەکەی خۆیان لە پەروەردەو هەموو کایەکانی تری کۆمەڵ جێگیربکەن و بە چوار کورسییەکەی حیز، وەکوو دەوڵەت لەناو دەوڵەت کاربکەن.

دووش، ئەوان جگە لە کومەڵێک قسەی خوڕافی و عاتیفی و، حەکایەتە ئایینی، هیچ پرۆژەیەکیان نییە بۆ خەڵک و دیاریشە کە چەندین دەیە هەن، نەیان توانیوە قەناعەت بە سەتا پانزەی خەڵکی موسڵمانش بکەن بە ئەوەی باوەڕ بە بیرە داعشگەرا و ئەجێندا تەعریبیەکە و ئایدیۆلۆژیا ئیسلامیزم و پەیامە خوڕافیەکەیان بێنن.

ئینجا ئیسلامی سیاسی وەکوو چۆن لە میسر، تونس، مەغریب و سودان تووشی فەشەل هاتن، لێرەش لە هەمان بازنەی فەشەل دا دەژین، بۆیە لە بێ بەرنامەیی و بێ ئیشی، ناچارن بە کاتی دەنگدان بە وەها کارێکی فریودەرانە، خۆیان بکەن بە نوێنەری خوداوەند و پاڵەوانی بەرگریکردن لە ئەقیدە و ئیمان و بەهەشت و چی و چی خەڵک، تا دەنگ بەدەست بێنن و لەو فەشەل و قەیرانی کەمی کورسیە ڕزگاریان بێت.

هیوادارم بەڕێز وەزیری پەروەرده، چیتر ڕادەستی ئیسلامی سیاسی نەبێت و کوردستان بەرەو بیری ئیخوانچیەتی و داعشگەرێتی نەبات و، جارێک داستان و فۆلکلۆری دەروێش عەبدی پێ لە پەروەردە لادەبەن و جارێک ئایین ناسی، وەزع وا بڕوات و هێندە بە ئاسانی بۆیان بچێتە سەر، دڵنیابن ڕۆژێک دادێت جێبەجێکردنی حوکمی شەریعەت و تەتبیقکردنی فیقهی ئیسلامی و هەموو بکە و نەکەیەکی دەوڵەتێکی ئیسلامیمان بەسەردا دەسەپێنن.

Shamal Ismael Kareem

ئەو دەوڵەتە ئیسلامیەی کە هەموو بایەکی ئیسلامیزم و سەلەفیزم خەونی پێوەدەبینێت و شەو ڕۆژ کاری بۆ دەکات.

بۆیە وەکو ڕەوانشاد(سەیدقومەنی)بیرمەندی میسری هاواری دەکرد و دەیگووت: ئەی ئەو دەوڵانەی ڕۆژهەڵات، ئێمە لە میسر زۆر دەرفەتمان بە ئیخوانیزمدا و زۆر موجامەلەمان کردن، ئێستا وا باجەکەی دەدەین، تکایه ئێوە وامەکەن و مەجالیان نەدەن.

بۆیە هیوادارم وەزیری پەروەردە، بە فشاری فلان حزبی فاشیلی ئیسلامی سیاسی و به تەلەفۆنێکی مەلا لەتیفی سەلەفی نەکەوێتە پاڕانەوەو تکاوموجامەلەکردنیان و لێیان نەترسێت و حسابیان بۆ نەکات و

بێت و ببێت بە ئەتاکورێک(ناڵێم بێ ئایین)بەڵکوو بە گیانی ئیسلامی

سیاسی و سەلەفیگەراکان و زۆر بوارانە ئەو پەروەردە ئایینییەی کەهەیە (نالەم لایببات)، وەلە دەستکاری بکات، چونکوو پەروەردەیەکە هەربەواستە بە دەی ئیسلامی سیاسی و لەخزمەتی سیاسەت و ئەجەندای ئیسلامی سیاسی و دەکترین و ئیدەلۆژیای سەلەفیزم نووسراوە و خزمەت بەوان دەکات.
من وەکو دەرچوویەکی کۆلێژی زانستە ئیسلامییەکان. چەندینسالە، لەقوتابخانە بابەتی ئایین، پۆلەکانی شەش، حەوت، هەشت، نۆ و دەم وتووەتەوە، بەگوومان زۆر شتی تێدایە دژی زانست و پێشکەوتن و پێکەوەژیان و لێبوردەیی و فرەیی، دژی ویژدان و سیکۆلاریم و ئاشتی کۆمەڵایەتییە،

با وەزیری پەروەردە بێت و لایەنە جوان و ڕۆحی و ئیمانی و عرفانییەکەی ئایین بهێنێتەوە و ئەو تێکستانە بێنیت کە باس لە سۆز ومیهرەبانی و ژیان دۆستی و مرۆڤایەتی دەکات دابنێت و زەقیان بکاتەوە و

هەرچی بەنی ترس و توندو تیژیشی لێدەت و پەچەوانەی جاڕنامەی گەردوونی مافی مرۆڤە و لەگەڵ یەکسانی جەندری و دیموکراتیەت و پەروەردەیەکی شارستانی و سەردەمی و مەدەنی، یەکناگرێتەوە لایبەرێت.

تا وڵاتمان لە تەی داعشگەرێتی سەلامەت بێت و نەوەیەکی شارستانی و بیرکراوە و هەمنی نا ئیخوانی و نا سەلەفیگەرا دروست بێت، نەوەیەک باوەڕی بە پێکەوەژیان بێت، ڕاسزم و توندئاژە و دەمارگیر نەبێت، ڕقی لە ئێزدی و کاکەیی و زەردەشتی و مەسیحیەکان نەبێتەوە لەبەر ئەوەین ئایینیان جیاوازە، نەوەیەک بە عەلمانیەت نەڵێ کفر و دیموکراسیەت بە پیلانی خۆرئاوا دانەنێت، نەوەیک چیتر ژن نەکوژێت و کلتوری عەرەب بەناوی ئایینیەوە دەرخواردی میلەتی کورد نەدات، نەوەک زانستی خۆش بوێت و ڕێزی مرۆڤایەتی بگرێت و لیبڕاڵانە بیربکاتەوە و باوەڕی بە پلورالیەت و تولێرانس و ژیان دۆستی هەبێت و وشەی کفر لە فەرهەنگی خۆی فڕێ بدات و کوشتنی مرۆڤ لە ژێر هەر ناوێک و بە هەر پاساوێک بێت، پێی تستە بکات و ڕێیبکاتەوە.

ئینجا بە کچەمەدەلەکانیش، نازانم بەئەو ئیسلامگەرایانە هەندە بە کچە مەدەلەکان قەسبوونە و کەچ کەوتووەتە کەویان و حەوسەڵایان نەماوە و وەکو بە ڕەوشت و سەزانی و تلیاک خۆر بە خەڵکیان دەناسێن و بە تەکدەری کەمەڵ و ئایین و ڕەوشت پێناسەیان دەکەن!

جارێ تۆ لەوەگەڕێ کە بابای ئیسلامی سیاسی ئەو مافەی نییە و حەدیشی نییە و
ک□م□یش داعشستان و تەنها، مولکی ئایینێکی دیاریکراو تاپۆکراوی حزبێکی ڕاسیزمی ئیسلامی سیاسی نییە، تاخۆی لە خەڵک و خوا و هەموو شتێک بکات بە؟خاوەن و ئیمزای چۆنە دۆزەخی خەڵکێک بکات و بلیتی بەهەشتیش بەخەڵکێکیتر بفرۆشێتەوە و نازناوی بێ ڕەوشتیش به کچە مۆدێلەکان ببەخشێت و بە دڵی خۆی تەراتێن بە ئازادی مرۆڤەکانەوە بکات و دەست لە ژیانی تایبەتی مرۆڤەکانەوە وەربدات و بڕیار لەسەر مان و نەمان و بوونی خەڵک بدات
و پێمان بڵێت چی ئەخلاقه و چیش بێ ئەخلاقییە.

هەرهێندە بە ئیسلامگەران دەڵێم:
گەورەترین بێ ئەخلاقی ئەوەیە: هاوسەر و خوشک و دایک و کچی خەڵک، بەناوی خودا و شەڕع و ئایینەوە بکەیت بە کەنیزە و کۆیلە و دەستدرێژی سێکسیان بکەیتە سەر و بە حوکمی ئاسمان و کارێکی ڕەواشی دابنێیت و پاساویش بۆ ئەو بێ ئەخلاقیە بێنیتەوە.

ئینجا دەبێ بزانن ئێمەی سیکۆلارست و لیبڕالست، هەرگیز لێتان بێدەنگ نابین و لێناگەڕێین ئێرە بکەن بە داعشتان و چیتان ویست بە دڵی ئێو□ بێت و وا بە ساناهی بۆتان بچێتە سەر.

دەبێت باش بزانن، کە ئێرە کوردستانە، نەک داعشستان،
ئێوەی پۆپۆلیست و تاک ڕەهەند و تێڕوانین تۆتالیتار هەمیشە هەوڵدەدەن و دەتانەوێت هەموو دەنگ و ڕەنگ و ڕوانگەکانی تری دەرەوەی بازنەی ئیدەلۆژیا و بیر و باوەڕەکەی خۆتان، تیرۆر بکەن و بخنکێنن و بسڕنەوە.

دەبێ ئیتر فێری ئەلفبێی دیموکراسیەت و ئازادی و مافی مرۆڤ بن و بزانن کە، کۆمەڵی کراو و شارستانی و پێشکەوتوو و مۆدێڕن، بە تەنها شوێنی ئایینێک و مولکی فیکرێک و تاپۆی ئاڕاستەیەک نییە،
بەڵکو چۆن مەعبەد و ئاتەشگا و کلێسا و مزگەوتی تیایە، ئاواش سۆزانیخانە و باڕ و مەلها.
چۆن مرۆڤی ئایینداری تیایه، ئاواش بێ ئایین و ئەتایست و مولحید و گومانگەرا.
چۆن مەلا و واعیزی تیایه، ئاواش کچە مۆدێل و گۆڕانی بێژ و شاجوان و سەکسفرۆش.

سەبارەت بەوەش، بە پێی دۆگم و ئەقیدەی ئێوە گوایە کچە مۆدێل

بوونەتە هەڕەشە لە سەر کۆمەڵ و خێزان وئایین،

هەر بەڕاستی خێزان و کۆمەڵ و، ئایینەکەتان هێندە لەرزۆک و لاوازە، بەرگەی دوو کچە مۆدێل نەگرێت و بکەوێت و بڕووخێت!؟

کۆتا قسەم هەر بەو بۆنەیەوە،
بیرمە ساڵی۲۰۰۷بوو، لە هەولێر فەقێ بووم و لە حوجرەی محمەدیه لە مزگەوتی (حاجی قەرۆک) دەما مەوە، هەینیەک لەناو پاسبوونم و دەڕۆشتم بۆ تاری مەلا(مەحمود فەقێ)ئیسلامی سیاسی، لە مزگەوتی(عوسمانی کوڕی عەفان)، لای سایلۆ بوو، نازانم چی گەڕەکێکیان پێدەگووت!

منیش بە حومی فەقێیاتیم، کڵاو جامانایەکی عەلی باپیریانەم کردبووە سەرم،
لەناو پاس پیاوەک هاتە پاڵم و دوای سڵاو چاک و چۆنی گووتی: فەقێیت؟ گووتم بەڵێ.
گووتی ڕوخسەتە پرسیارێکت لێ بکەم؟ وتم فەرمووو..

گووتی من هێندەی دەیهێنم و دەیبەم لەوە تێناگەم!
ئێوە دەڵێن نوێژ (عماد الدین) و کۆڵەگەی ئایینە و کەچی دەستنوێژیش بە تڕێک دەشکێت!
ئەوە چۆن دەبێت!؟

(تك، تك تێڕامان)ی رۆژ هەڵەبجەیی و لادانی ئاماژەیی شیعر… لەتیف بێوار

لێکۆڵینەوەی شیعریی

(جان کۆهین) وای دەبینێت کە کرداری وەبەرهێنانی شیعر کردەیەکی دوو لایەنەیە؛ ئەوانیش لادان و نەفی□، واتا شکاندنی بونیات و پاشان بونیاتنانەوەی نوێ تا شیعرییەت بێتەدی، لەسەرەتادا دەلالەتی ئەو لادانە بزرەو لەپاش تێڕامان خوێنەری زیرەك دەیدۆزێتەوە.

كەواتە زمانی داهێنەرانە لە شیعردا لادانە لە یاساكانی زمان و بەرەنجام دوو ئاستی جیاوازی مانا دێتە ئاراوە، كاتێك وشە لە ئەركە بنەڕەتییەكەی لا دەدات بۆ هێنانەدی مانایەكی تری نوێ.
كۆهین وای دەبینێت شاعیران بەم كرداری لادانە هەڵدەستن بە تێكشكاندنی زمانی ئاسایی و پاشانیش بە جۆرێكی تر بنیاتی دەنێنەوە، بە ئاستێكی بەرزتر و رەنگێكی جیاوازتر. هەر ئەمەشە زمانی شیعر لە زمانی رۆژانە جیا دەكاتەوە.
بۆ نموونە گەر ئەم لادانە بگوێزینەوە بۆ ژیانی واقیع ئەوا بە سێنایی دەتوانین بەراوردی بكەین بە نموونەی ئەو كەسەی لە ڕێگایەكی سەرەكی لادەدات بەمەبەستی گەشتنە شوێنی مەبەست، هەرچەندە ئەو لادانە عاەتی و بەربڵاو نییە بەڵام هەوڵێكە بۆ دۆزینەوەی ڕێگای تر، لەم بارەشدا یان كورتبڕانەو جیاواز دەمانگەیەنێتە شوێنی مەبەست، یان دوورمان دەخات□و□ شكست دەهێنین، بەڵام لە هەردوو باردا ئاشنا دەبین بە شوێنگەلێكی نوێ.

ئێستا با چەند كۆپلەیەك وەك نموونە لە شیعری- تك تك تێڕامان- ی شاعیر نوێخواز رۆژ هەڵەبجەیی وەربگرین و هەردوو دیوەكەی زمانی ئاسایی و زمانی لادانی دەلالی تێدا بدۆزینەوە، پاشان وەكو نموونەی پراكتیكی دایبەزێنین بەسەر ناوەڕۆكی باسەكەماندا:
١- لادانی دەلالی(ئاماژەیی):
له ئه ندێشه ی ئاوا،
داربی هه یه سێبه ر هه ڕاج دەكا!
لە زمانی ئاساییدا درەخت رووەكێكە ناتوانایە لە هەستان بە كردارەكانی مر□ق، ب□□ام لێرەدا ئەندێشە دەكات و سێبەر هەڕاج دەكات، ئەمەش دادەنرێت بە لادان لە ڕێسای زمان و بەكارهێنانی ئاسایی و رۆژانە، پێش ئەوەی لە پانتایی هزرو لێكدانەوەدا مانایەك وەربگرێت كە سەرەتا دادەنرێت بە نەفیكردن و داماڵینی مانا لەسیاقە گشتییەكەی، بەڵام كاتێك ئەو ئەڵقە بزرە دەدۆزینەوە بە هۆی هونەرەكانی رەوانبێژییەوە وەكو میتافۆڕ و خوازە كە دەمانگەیەنێتەوە مانایەكی نوێ، ئەوسا بڕیار بەسەر ئەوەدا دەدەین كە مەبەست لەم لادانە ئاماژەییە گەیاندنی مەبەستێك بووە كە شاعیر بە هۆیەوە خۆی بواردووە لە بەكارهێنانی شێوازی دەربڕینی راستەوخۆ تا لە ئاستی شیعرییەتی دەقەكە كەم نەبێتەوە.
هەروەها شاعیر لە نموونەیەكی تردا دەنووسێت:
له بیره و ه ری دارچنارا،
قه وز ه هه بووه، گیرفانه كانی
ته ژی كردووه له ئیره یی!

بەهەمان شێوە لە بارە واقیعیەکەی ژیان و دیوی دەرەوەی زماندا ئەمە بە حاڵەتێکی ناگونجاو و مەحاڵ دەژمێردرێت، گوایا کەی چنار بیرەوەریی هەیەو نە قەوزەش گیرفان و ئیرەیی، بەڵکو ئەم لادانە دەمانگەیەنێتەوە ئاستێکی تری باڵای مانا کە ئەوەی لە دەفامینەوە شاعیر بەم شێوازی دەربڕینی مانادارو دەلالییە توانیویەتی ئەو پەیامە شیعرییە بگەیەنێت کە حاڵەتە بەرزو نزمەکانی مرۆڤ چۆن بەیەك بەراورد بکەین و ئەوە چییە کە دەبێتە هۆی سەرکەشی و یاخود بە پێچەوانەوە کە نەوی بوون و پاشکەوتنە کە (ئیرەیی)ـە.

٢- وێنەی لانەدانی دەلالی شیعر:

وەزیفەی پێنووس لێرەدا ئەوە بووە هەر وێنەی واقیع بگوازێتەوە سەر کاغەز بە ئەوەی هەستێت بە هیچ گۆڕانکاری و لادانێك لە دەخڵ سروشتییەکەی کەرەسەکان خۆیاندا، واتا مەجازو خوازە لێرەدا ناکارا کراوە، ئەوەش بە گەیاندنی مانایەکی هاوبەشی نێوان مرۆڤ و باڵندەیە کە لە واقیعدا چۆنە لە خەیاڵدانی شاعیریشدا هەر وایە، کە قەفەزو بەندینخانە هەردووك خاڵی هاوبەشی بەندییە لە نێوان باڵندەو مرۆڤدا کاتێك شاعیر دەڵێت:

کەیله بوونی باڵنده قه فه سه،
هی مرۆڤیش
به ندیخانه
...

لە نموونەیەکی تری ئەم دەربڕینە واقیعیەدا کە شێوازێکی ئینتیباعی ریالیزمی لێ خۆگرتووە، شاعیر (شاخ) و (بەڕوو) بە هاوکێلکەو بابەتی نزیکی یەکتری دەهێنێتەوە، کە لە زمانی گشتی و واقیعی جوگرافیشدا هەر وایە، هەروەها (لم) و (بیابان)یش وەك دووانەیەکی هاوپۆل، لێرەدا دەپرسین ئایا ئەمە دیوی دووەمی (تك) ی ناونیشانەکەیە (تك تك تێڕامان) کە پێچەوانەی (تك) ی یەکەمەو پێشتر کەمێك لەسەری وەستاین؟ ئەویان بۆ زمانێکی ناراستەوخۆو ئەمیشیان بۆ زمانێکی تارادەیەك راشکاو و بێ دەسکاری، بەڵام کاتێك کۆکردنەوەی ئەم نموونانە پێکەوە مانایەکی بەهێز بەرجەستە بکات ئەوە خۆی لە خۆیدا دەچێتە نێو پانتایی داناپەروەریەوە کار لەسەر دەوڵەمەند کردنی مەعریفەو یادخستنەوەی وەرگر دەکات، شاعیر دەڵێت:

له ناوشانی شاخدا داربه ڕوو ده ڕوێ،
له هه ناسه ی بیابانیشدا،
لم

تا ئێرە ئەمە کەمێك لەدوان بوو لەسەر هەوڵەکانی خانمە شاعیر رۆژ هەڵەبجەیی کە ناکرێت بەراورد بکرێت بە زۆر دەقی سادەی رۆژانە کە

هیچ نوێبوونەوەو مەجازێك لە زمانەكەیاندا نابینرێتەوە، چ جای ئەوەی پەیام و ئایدیای شیعرەكەش ددوبارە بێت و یان بە زەوقی گشتی نەخوات، وەك ئەوەی شاعیرێك لە شیعری – لە نهەمی سەرەوە-دا دەڵێت:

لە نهەمی سەرەوە
پیاوێك، پێی دەوترێت: قامچی
یاخود تەڕاو هەندێک جار فیشەک
عەبدوڵڵایە یان محەمەد هەندێک جار ئیبراهیم
زۆر جاریش زۆرینەی پیاوان

ئەم دیدە كۆنە بە پیاوسالاریی دەبێت چ نوێبوونەوەو تازەگەریی و داهێنانێكی شیعریی لە خۆ بگرێت؟ لەكاتێكدا وتاری رۆژانەی فیمینستەكان و بەشێك لە دەزگاكانی راگەیاندنە، كە دەكرا شاعیر بە زمانێكی شیعریی پڕ ئیستاتیك و مەجاز ئەو تیمایە ئاڵووگۆڕ بكات، وەك ئەو خانمەی لەشیعرێكدا ناونیشانەكەی یەكسان دەكاتەوە بە كەی ئەم شیعرە كە دەڵێت: ‘كەوتنی جەمەدانی بەرووەكان’.
یاخود ئەوەتا شاعیرێكی تر راستەخۆ باس لە جێهێشتن دەكات بە زمانێ دووبارەكەو هیچ ئیزافەیەكی شیعریی ناخاتە سەرو لە دەقی – رۆیشتنی چەقیو-دا دەنووسێت:

ئەوەتا ئەو
درەخت و گوڵانە
بەجێدە هێڵێ و سەفەر دەكات
كە چاندوونی !
ئەو منداڵانە لە ماڵەوە
بەجێدە هێڵێت كە بوونی !
ئەو ژنە بەتەنیا بەجێدە هێڵێت
كە بە هاوبەشی ئەبەدیی
ژیانی هەڵیدە بژێرێت !

پەراوێز:
ئەم شیعرەی خاتوو رۆژ هەڵەبجەیی لەگەڵ هی ئەو دوو خانمەی تردا كە لێرەدا بە نموونە هێنراونەتەوە، لە پاشكۆی (مروارییەكانی شیعر)ی رۆژی شەممە ٢/٧/٢٠٢٢دا بڵاوكراونەتەوە، بەڵام بە گەڕانەوە بۆ دیوانی (دەڵێك داستان و تاڵێك چۆلەكە)ی رۆژ هەڵەبجەییدا ئەوا دەبینین ئەو ١٤ كۆپلەیە بە دوو شیعری جیاواز بڵاوكراونەتەوەو لێرەدا لەیەك دراون، بۆ ئەم مەبەستە سەیری لاپەڕەی ٧٧ و ١٦٣ بكە لە دیوانەكە.
شایانی باسە شاعیر ناونیشانی دیوانی(دەڵێك داستان و تاڵێك

چ□ل□ک□)ی ل□ ن□او□□کی ک□ پلەیەکەوە وەرگرتووە لە شیعری (رەنگاورەنگ)ی لاپەڕە ٧٣ دا کە تیایدا دەڵێت:

١٣
لەناو دێڕی دارستاندا مەلە دەکا
شەپۆل دەداتە درەخت
تاڵێك چۆلەکە

ئەوە ماوە بڵێین؛ ئەم دیوانە ساڵی ٢٠٢١ لە چاپخانەی کارۆ – سێمانی چاپ بووە بە هاوکاری بەڕێوبەرایەتی راگەیاندن و چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی لەسەر بودجەی پایتەختی رۆشنبیری..

پاڕادۆکسیەت لە کوردوستان و ژیان لە سەرشێوازی پاڕادۆکسی!... حەسەن ڕازانی

پاڕادۆکس بریتیە لە دوو شتی ناکۆک بە یەک یان دژ بە یەک و نامۆ و نەگونجاو لەگەڵ یەکتردا. پاڕادۆکسیەت لە نێو کۆمەڵگادا هێندە زۆرە تەواوی کایەکانی ژیانی نێو کۆمەڵگای گرتۆتەوە. ئەوانەی کە ژیان و گوتارو کردەوەیان بە شێوەیەکی پاڕادۆکسیانە دەبەن بەڕێوە،

هێندە زۆرن لە نێو کۆمەڵگادا، بەشی تەواوی کون و قوژبن و کایەیەکی ژیانی نێو کۆمەڵگا دەکەن، هەروەها هێندەش چالاکن کە بە هەموو لایەنەکانی ژیانی نێو کۆمەڵگادا ڕادەگەن.
بوونی پ□ادۆکسیەت و ژیان بە شێوازی پ□ادۆکسیانە هێندە بە زیان بۆ کۆمەڵگا دەشکێتەوە کە : ناهێڵێت متمانە بە یەکترهی□ ب□، ناهێڵێت سیستەمێکی دادپەروەرانە بۆ ک□م□□گا دابمەزرێنرێت، ناهێڵێت کە ڕاست و ناڕاست لێک جیابکرێتەوە، هەروەها ناهێڵێت بە ئاسانی کە بتوانرێت ڕاستگۆ لە درۆزن جیا بکرێتەوە، یان دیندارێکی لە خوا ترسی ڕاستەقینە لە دینبازێکی سیاسەتباز جیا بکرێتەوە، یان نیشتیمانپەروەرێک لە جاسووس و خۆفرۆش ونۆکەرێکی دوژمنان جیا بکرێتەوە، یاخود چالاکوانێکی مافی مڕۆف لە جەلادێک جیابکرێتەوە، یان ئەنفالچیەک لە مامە ڕیشەکەی گەرمیان جیا بکرێتەوە، یاخود گەند□□کی تا سەر ئێسقان لە دەستپاکێک جیا بکرێتەوە… هتد.. ئیتر لەو بارەوە دەتوانن پارادۆکسیەت و پ□ادۆکسی بژمێرن بە بار ، بە تەغار یان بە هەزار….
لێردا زۆر بە کورتی هەندێک ل□ پ□ادۆکسەکانی نێو کۆمەڵگا نیشان دەدەین. ئەمانە تەنها وەک نموونەن و زۆری تریش بوونیان هەیە. ئیتر هەر کەسێک دەتوانێت لە ئەنجامی لێوردبوونەوە لە دەوروبەری خۆی و لە کەسەکان دەتوانێت دەیان نموونەی تر زیاد بکات و بیان خاتە ڕیزەوەو درێژەی پێبدات. ئەوەی من تەنها ڕێچکە شکاندنە بۆ ناسینەوەی پ□ادۆکسەکان… بۆ نموونە :
١- لە بواری دەرهی□نان و مامەڵە بە نەوت و گازەوە بۆتە ملیاردلێری وەڵات و ناوجەرگەی زەوی لە بن دەرهی□ناوەو شاخ و دەشت و دارو دەوەنی لە بنڕا هەڵکەندووەو کەچی لەولاوە خۆشی بە پارێزەری ژینگە دەزانێت.
٢- هەر لە دوای هاتنە سەر کورسی دەسەڵات و بوونی بە فەرمانڕەوا، لە گیرفانێکی بەتاڵەوە بوو بە یەکێک لە هەرێ ملیاردلێرە گەورەکانی جیهان و باسیش لە دەسپاکی دەکات و نیازی ئەوەشی هەیە کە گەندەڵی بنبڕ بکات.
٣- هەرچی بە خوێچێشت بیگاتێ لە دەوری خۆیی و لە سەر کورسی دەسەڵاتی خڕکردوونەتەوەو هیچ کەسێکی تری نەماوە کورسیەکی گەورەو پڕداهاتی بۆ دابین نەکردبێ و کەچی دەشڵێت نا بێ خۆخۆیی و مەحسوبیەت و خزم خزمێنە هەبێ.
٤- هەموو ژیانی بەوە بەناوبانگ بوو کە دژی بە بنەماڵەکردنی کورسی فەرمانڕەوایی یە لە پاش خۆی، کەچی هێشتا گیانی لە بەردا مابوو کە بەچکەکانی هەڵیان کوتایە سەر کورسیەکەی.
٥- دەیگوت دژە بنەماڵەم و نا بێ خێڵ و قەبیلەو بەرەباب بەسەر

نەتەوەدا زاڵ بکرێن، کەچی هەموو ژیانی بۆ ئەوە بوو نەتەوە بکاتە قوربانی نەک هەر خێڵەکەی بەڵکو نەتەوەی کوردە قوربانی بەرەبابەکەشی. قسەو شیعاری شتێکەو کردارەکەشی شتێکی ڕێک پێچەوانەن. دوو شتی ناکۆک بە یەکن.
٦- هەموو ژیانی بە شاخەوە بۆ ئەوە بوو کە ئەوەی سەدام لە دژی کورد دەیکرد ، ئەوان هەرکە حوکمیان کەوتە دەست پێچەوانەکەی نیشانی خەڵک بدەن، کەچی کە هاتنە سەر کورسی بە ئیعتیرافی خۆیان گوتیان: ' ئەمە کارێکمان بەو میللەتەی خۆمان کرد سەدام نەیتوانی پێی بکات" دوو بۆچوون و دوو کرداری دژە یەکن.
٧- بە بەردەوامی دەیڵێتەوە کە ئەو شانازی بە پێشمەرگە بوونیەوە دەکات ، بەڵام ٣١ ی ئاب لەگەڵ ئەو شانازیە دا نایەتەوە و هەروەها بوونی بارەگاکانی سەربازیی و ئیستیخباراتی تورکیا لە نێو خاکی کوردوستانی باشووردا بە تەنیشتی خۆیەوە ئەو پێشمەرگەبوونەی پشتڕاست ناکاتەوە. ئەو کارانەو پێشمەرگەبوون لەگەڵ یەکتر نامۆن و دژە یەکن.
٨-خاوەنی کارێکە کە چەندین کرێکار لەبەردەستی ئەودا دادو فیغانیانە ، کەچی ئەندامێکی بە ڕواڵەت چالاکی نێو حیزبێکی کۆمۆنیستی کرێکاری یە.
٩- هەموو ڕۆژێک لە نێو خۆپیشاندانەکاندا بوونی هەیە کە چالاکوانێکی ناو بەرەنگاری لە مافی ژنان و لایەنگری یەکسانی نێوان ژن و پیاوانە ، کەچی ژنەکەی خۆی لە ماڵەوە نەبێ ناتوانێت بە ئارەزووی خۆی نە جل لەبەر بکات و نە ڕای هەبێت و نە دەشهێڵێت لە گەڵ نێرینەیەکی نامەحرەمدا ببینرێت.!!
١٠- ئەندامە لە ڕێکخراوەکی مافی ئاژەڵاندا بەڵام بە شەوانیش پۆلیس و چەکدارەو لە گەڵ تیمێکدایە کە قەڕان دەخاتە نێو سەگ و پشیلەی بەرەڵا .
١١- دەیەوێت نابێ ژینگە پیس بکرێت و سەری زمان و بنی زمانی پاکو خاوێنی ژینگەیەو پاراستنی سەوزاییە، کەچی یەک داری بچووک لە حەوشەکەیدا هەبوو خۆیا ئەو دارەشی بڕی و شوێنەکەی کردە هەدەیەک بۆ کرێ و هەر جارێکیش دەڕواتە سەیران یەک کیسە عەلاگەو زبڵ لە دوای خۆی بەجێدەهێڵێت و دەڵێت: "لێی گەڕێن ئەوە ئیشی شارەوانیە".. ڕۆژ نیە لە پەنجەرەی ماشێنەکەشیەوە بوتڵێک یان قوتووە ساردیەک فڕێنەداتە سەر جادەو دەڵێ: "مام ئەحمەد سبەینێ زوو لای دەبات" ..
١٢- هەندێ نوێژو تەراویح دەکا نێوچەوانی نیشانەو چاڵەکی لە پەیدا بووە وکاتێکیش کە پێی دەڵێن ئەوە نێوچەوانت بۆ نوێژ وای لێهاتووە؟ لە وەڵام دا دەڵێت" سیماهم فی وجوههم من اثر السجود"، سەری زمان و بنی زمانیش باسی میزان و کێشەو پێوانی دادپەروەرانە

دەکات، کەچی تەرازووەکەی سەر دوکانەکەی بە فرۆشتنی شتومەک بە لەحیم فێڵی تێداکردووە بە قازانجی خۆی و زەرەری یەک بە یەکەی کڕیارەکان.

١٣- هەزار سوێند و قورئانان دەخوا کە پەیوەندی بە هیچ حیزبێکەوە نییە ، کەچی بە زیاتر لە سێ حیزب کاری جاسووسی دەکا بەسەر خەڵکی ناحیزبییەوە ساڵ نییە بە دەست و ڕاپۆرتی ئەو چەندین کەس تووشی ئەشکەنجە نەبن.

١٤- تەماشا دەکات کە خەڵکێکی زۆر دژی دەسەڵاتە. دەوڵەت هەڵییەتی با بچم کەیان بکەمەوە و چەند کورسییەکی پێداهاتیان پێ وەربگرم لە نێو پەڕلەماندا.!

١٥- دەوڵەت گوایە سەرنووسەری ڕۆژنامەیەکی بێلایەنە، کەچی بە تایتڵی گەورە و ڕەنگێکی جوان نووسیویەتی: "لە سەر بڕیاری بەڕێز" ...... شەقامی نێوان فولکە گەورەکەو پەیکەرە کەی هەمیشە زیندوو و نەمری باوکی چەوەڕێژکرا..."

١٦- لە بەرهاوەڵێ ژنەکانی، هاوسەرە داماوەکەی خۆی بە چراو شەدا لێی دەگەڕێت و نایبینێت کەچی لە دژی فرە ژنیش هەمیشە پێنووسەکەی لە سەر کاغەزە.

١٧ – دەوڵەت لە لای ئەو لە ئاڵای کوردوستان و پێشمەرگە پیرۆزتر نیە ، کەچی لە ژێر هەزو کورسی ئەو ئاڵایەدا لە دزی و خەیانەتی نیشتیمانی و گەندەڵی و نۆکەری بە دوژمنانی ئەو ئاڵایە درێغی نەکردووە.

١٨- دەوڵەت هەرگیز تەماشای ژنی نامەحرەم ناکات و سەری زمان و بنی زمانی ئەوەیە کە دەبێ ژنان خۆیان داپۆشن ،کەچی هەموو شوێنە بەناوبانگەکانی شەوانی ژنان لە ناوشار ئاشنان بەو جوامێرە..

١٩- لە مەسەلەی ژمارەی ژن و ژن هێناندا دەوڵەت دەبێ سوننەتی پێغەمبەر لەبەر چاو بگیرێت و وە دوا ئەو بکەوین بەڵام کە مەسەلە دێتە سەر زەکات و سەرفترە جولەکەش تای ناکات.

٢٠ خۆیان بە حیزبی چەپ و کۆمەنیست دەزانن ،کە چی لە ماڵەکانیاندا ڕەسمی شێخ مەحمودو سەعید نەورەسیان بە قەبارەی دوو ٢م بە ٢م هەڵواسیوە.

٢١- درێژی باڵای لە ١٥٠ سم تێناپەڕێت کەچی لە پێشبڕکێی باڵا بەرزاندا بینراوە.

٢٢- زمانی دایکی خۆشی بە ڕەوانی نازانێت و توانای یەک لاپەڕەشی نووسین نییە کەچی چەندین کتێب بڵاوبوونەتەوە و ناوی ئەویان لەسەرە.

٢٣- بە یەک خولەکیش نایەوێت هەر بە پشووش لە بن لادیوارێک دابنیشێت، کەچی مووچەی بندیواری وەردەگرێت..

٢٤- دەتوانێت بچێت بۆ هەرچی وڵاتی گەورەی جیهانیەو تەراتێنە لە هەمواندا دەکات و دەشڵێت هەموولا دوژمنی منن. لەولاوە لەمەی جیهانگیر دەکات کە پێی دەڵێت نۆکەری هەموو دەوڵەتانە. کە چی کە جیهانگیر لێی قەوما یەک دەوڵەت نەیوێرا وەخەی بگرێت.
ئیتر دەتوانرێت لەو بارەوە درێژە بە ژیانی پاڕادۆکسیەت بدرێت لە نەو کۆمەڵگادا. هەر یەکێک لە ئیمە بەو پێیەی کە ئەزموونمان هەیەو لە دەوروبەرو کەسانی نزیکمانەوە تێفکریوین ، دەتوانین زۆر نموونەی تریش ریز بکەین….

حەسەن ڕازانی
٢٠-٦-٢٠٢٢

قسەوباسی سیمیناری حزبی کۆمۆنیستی ئێران سەبارەت بە یەکێتیە کرێکاریەکان… وەرگێڕانی لە فارسیەوە: کاوە عومەر

مەنسوور حکمەت

وەرگێڕانی لە فارسیەوە: کاوە عومەر

ئەم دەقە لە کاسێتەوە وەرگیراوە نوسراوەتەوە

ڕاستیەکەی پێم وایە لە وتارەکەی هاوڕێ ئەمیردا تەرکیزی سەرەکی باسەکە لەسەر ڕەخنەگرتن لە (ئیکۆنۆمیزم) ئابووریخوازی و سەندیکاگەرایی بووە و تاڕادەیەک هەوڵێک درابوو بە جیاکردنەوەی خەباتی ئابووری بەخۆی و تەنانەت یەکێتی بەخۆی لە سیاسەتی ترەدیۆنیزم و ئابوورییەوە. بەڵام کاتێک بیرم لە تەواوی باسەکەی بە تێکڕای کردەوە، بینیم لەم باسەدا خەباتی ئابووری تاڕادەیەک ستەمی لێکراوە، منیش بە شەخسیی پێم وایە کە دەبێ لێرەدا باسی خەباتی ئابووری و گرنگییەکەی بکەم. بە تایبەت لە دوا وتارەکانی هاوڕێ ئەمیردا پێم وایە پێگەی ڕاستەقینەی خەباتی ئابووری زۆر کەم بووەوە. جگە لەوەش بە سەرنجدان بەو ئاماژانەی کە بە لادانەکان، لە ئەوانەی ناکۆکن لەگەڵمان، لە رەزمەندەگان ورای کارگەر و لادانەکانیان(انحرافاتەکانیان)، کردوویەتی، پێمەوایە لادانێکی(انحراف) ڕاستەقینەتر و مەترسیدارتری کەم ڕەنگ کردەوە کە ڕووبەڕووی دەبینەوە.

پێم وایە چەند تێبینییەک پێویستە لەسەر ئەوەی کە ئایا خەباتی ئابووری بەردی یەکەمی وشیاری کرێکارانە یان بەردی یەکەمی خەباتی چینایەتییە؟ بە بڕوای من خەباتی ئابووری یەکەم بەردی وشیاری کرێکارانە. واتە من بەزەحمەتی دەزانم چینی کرێکار بتوانێت بگاتە تێگەیشتنێکی سۆسیالیستی سەربەخۆ لە تێڕوانین بە بوونی خۆی وەک فرۆشیارێکی هێزی کار بە ئەوەی نەزمێکی نوێ دابمەزرێنێت. پێموایە پرۆسەی پەیوەستبوونی خۆبەخۆی کرێکاران لە هەر جۆرە خەباتێکدا بەو ڕاستییەدا تێدەپەڕێت کە ئەوان پێگەی خۆیان پێی دازانن لە کۆمەڵگەی سەرمایەداریدا وەک فرۆشیاری هێزی و ئەو سەپاندن و ناهەقی لێکردنەی کە لەم بابەتەوە بەسەریاندا بەروەڕویان دەبێتەوە.

دووەم: من پێموانییە ئەوە بەڕێکەوت بێت کە سەندیکاگەرایی و ئابووریخوازی پەیوەستن بە خەباتی ئابوورییەوە، کشانەوە لە سیاسەت بە خەباتی ئابوورییەوە دەناسرێتەوە، هەروەها بەڕێکەوت نییە کە بە شێوەیەکی سروشتی سەروکەلەی کرێکارانی پێشەنگ و چالاک زیاتر لە ئابووریدا خەبات دەدۆزرێتەوە، دەکرێت. ئەمەش لە بەرئەوەی بەشداریکردن لە خەباتی ئابووریدا لە ڕوانگەی کۆمەڵگەی بۆرژوازییەوە ڕەواترە. ئەمەش واتە سروشتییە مرۆڤ بیەوێت شتومەکەکەی خۆی بە نرخێکی زیاتر بفرۆشێت، یان بیەوێت وەک مرۆڤێک مافی ئەوەی هەبێت بیمە و تەندروستی و حەقدەستی زیاتری هەبێت و

م□رج نی□□ دژی ئەو ڕژێمەی ئیستا هەیە بێت و لایەنگری لە ڕوخاندنی بکات . ئەمەش لەلایەن کۆمەڵگەوە قبوڵکراوە، تەنانەت لە فاشیستترین حکومەتەکانیشدا. کاتێک دەڵێی هەموو خەباتێکی ئابووری یەکسەر لەلایەن بۆرژوازییەوە سەرکوت دەکرێت، من دەڵێم لە پلەی یەکەمدا خەباتی کۆمۆنیستی و سۆسیالیستی سەد هێندە خراپتر سەرکوت دەکرێت. هەندێک جار لە فاشیستترین وڵاتەکاندا، ناڕەزایی لەسەر کاتی کارکردن، ناڕەزایەتی لەسەر بیمە، ناڕەزایەتی لەسەر تەندروستی کارگەکە شتێکە کە باشتر تەحەمول دەکرێت لە خەبات، بۆ نموونە بۆ ڕووخاندنی دیکتاتۆری□□ک یان هەڵوەشاندنەوەی موڵکی تایبەت. من دەمەوێت ئەوە بڵێم کە ڕاستە ئەم خەباتە ئابووریەی چینی کرێکار بە خێرایی، لە قۆناغێکی مێژوویی دیاریکراوی وڵاتێکدا، بەرەو خەباتێکی سیاسی بۆ دەسەڵات دەبات، یان شەڕێک – لە یاخیبوونەوە یان بە ئاگادارییەوە – بۆ دەسەڵات. بەڵام ڕاستییەکە ئەوەیە کە لە تێڕوانینی گشتی کۆمەڵگای سەرمایەداریدا هەمیشە بوار بۆ خەباتی ئابووری هەیە. ئەگینا چینی کرێکار بە شێوەیەکی سروشتی دوچاری یاخی بوون ئەبێت و بە تەواوی نامێنێت. چونکە خودی بوون و پەیوەندییەکەی بە سەرمایە پەیوەستە بەم خەباتەوە. کەواتە ئەوەی دەمەوێت بیڵێم ئەوەیە کە ئەو مەترسیەی کە هەڕەشەمان لێدەکات ئەوە نییە کە ڕەوتێک بێت و نوێنەرایەتی ئابووری و سندیکالیزم بکات ل□ بەردەممانـدا. بەڕاستی مەترسییەک□ ل□□□ر□دایە کە ئێمە لە سنووردارکردن لەگەڵ ئابووریخوازی و سندیکالیزمدا چاومان لە خەباتی ئابووریی چینی کرێکار و پێگە مێژووییەکەیەتی بۆ ئەم چینە، و پێگەی هەمیشەییەتی بۆ ئەم چینە، هەروەها پێگە تاکتیکیشی بۆ حزبی کۆمۆنیستی ئێران دابخەین. پێگەی مێژوویی خەباتی ئابوری، بەو مانایەی کە وتم بەشێکە لە هۆشیاری چینی کرێکار و ئەگەر بە دۆخێکی سەرکوتی سیاسی یان دیکتاتۆری کاریگەری لەسەر ئەم پرۆسەیە دابنێین، ئەوا دەگەینە هەمان دەرەنجامی سەیر و سەمەرە وەک هاوڕێ ئەمیر کە دەڵێت: "ئەو کرێکارێکی مامناوەندی ئینگلیزی نییە". من ئەمە قبوڵ ناکەم. و ئەم یاخیبوونە لە حکومەتی ناوەندی، بەبێ ئەوەی نیشان بدات کە ئەم کرێکارە چ بەدیلێک بەرجەستە دەکات بۆ حکومەتی ناوەندی، بەبێ ئەوەی دیاری بکات کە ئەم کرێکارە تایبەتە کە لە دژی حکومەتی ناوەندی شۆڕشی کردووە دەتوانێت بە چی فریو بدرێت، خۆی لە خۆیدا دەسکەوتێک نیە، خۆی ئاماژە بە ئاستێکی بەرزتری هۆشیاری ناکات، بە تایبەتی خۆی لە خۆیدا ئاماژە بە ئاستێکی بەرزتری ئەزموون ناکات. نیشاندەری ئەوەیە کەخاوەنی هیچ جۆرە ئەزموونێک نیە.

چینی کرێکاری ئێران بە لاوازییەکی بنەڕەتی لە تێگەیشتنی ئەوەی کە دەبێ یەکبگرن، تایبەتمەندە. ئەمە ئەو تێگەیشتنەیە کە چینی کرێکاری بەریتانی بە شێوەیەکی نەریتی هەیبووە. چینی کرێکاری ئێران بە بونە ئامرازی دەستی لەلایەن حیزبە بۆرژوازییەکانەوە دیاری دەکرێت. چینی کرێکاری بەریتانیا خۆی حیزبێکی بۆرژوازی ڕێکخست. بەڵام ئەگەر بڵێی ئاسانە چینی کرێکاری بەریتانیا بخەیتە ژێر کاریگەری فاشیزمەوە، بخرێتە ژێر کاریگەری کۆنەپەرستی و پارتی لیبراڵ یان یۆرۆکۆمۆنیزم؟ نەخێر، نا، پابەندە بە هەندێک نەریت و داتای ئایدیۆلۆژی لەناو چینەکەی خۆیدا. چینی کرێکاری بەریتانی زیاتر بە ئاگایانە ڕیفۆرمخوازە. چینی کرێکاری ئێران هەمیشە وەک یارییەک لە دەستی موجاهدین و خومەینی و بەرەی نەتەوەیی و حیزبی توودە و هاوشێوەکانی ماوەتەوە. من دەمەوێت بڵێم چینی کرێکاری ئێران بە پێداگری نەکردن لەسەر داخوازییە ئابوورییەکان و نەبوونی عەقڵییەتێکی پەیوەندیدار بە داخوازییە ئابوورییە هاوبەشەکانییەوە، لە بنەڕەتدا بنەمای گەشەی پۆپۆلیزم و گەشەی حیزبە بورژوازییە بچووکەکان و لاوازی مێژوویی کۆمۆنیزم بوو لە ئێران.
ئەگەر بە خەیاڵتدا بێت کرێکاری پیشەسازی نەوت تا ئەو ڕادەیە شەڕ بکات کە وەک چینێک — وەک کرێکارێکی پیشەسازی نەوت — و بە کردارێکی ئابووری خۆی — تەنانەت ئەگەر نەیگوت ئەزهەری ئەبێت بڕوات — بە هەمان ڕادە خزمەت بە بزووتنەوەی کۆمۆنیستی دەکرد لە بەرانبەر بزوتنەوە ئیسلامیەکاندا ئەوکاتە تێدەگەیت کە عەقڵییەتی چینایەتی-ئابووری خودی چینی کرێکار چ ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕێت لە ئاسانکاریکردنی ئەرکی کۆمۆنیستەکان لە بەرامبەر ئۆپۆزسیۆنێکدا کە تەنیا دەیەوێت ڕژێمەکان بڕوخێنێت و حکومەتە سەرکوتگەرەکان بکاتە نا ناسەرکوتگەر یان شتێکی دیکە لە فۆرمە ستەمکارەکان. ئەمڕۆ کرێکاری ئێرانی دەتوانێ بە ئاسانی جارێکی دیکە ببێتە ئامرازی ئۆپۆزیسیۆنی غەیرە کۆمۆنیستی و لە شۆڕشی ئێرانیشدا دوبارە دەتوانرێت کە کەڵاوی لەسەر بنرێت (واتە فێڵی لێبکرێت و بەلاڕیدا ببرێت. و:وەرگێڕ). چونکە تێگەیشتنێکی ڕوونی لە خەباتی ئابووری خۆی نییە.

خاڵێکی دیکە کە لە مێژوودا تۆمارکراوە ئەوەیە کە خەباتی ئابووری چینی کرێکاریش جۆرە لە مەحەکدانی کۆمۆنیزمیشە. تۆ پەڕەندات هەیە؛ دواجار دوای سی ساڵ، چل ساڵ، پەنجا ساڵ، گەیشتینە شوێنێک کە هەندێک هاتوون و گوتوویانە سۆسیالیزم و نەزمی نوێ، هەندێکیشیان وتویانە نانی شەو و کاتژمێری کار. لە ڕووی مێژووییەوە لەمەحەکدانی ئەوەی کە سۆسیالیزم و نەزمە نوێیە لە کۆتاییدا

دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە ئایا نان و کاتی کارکردن ئاسانتر دابین دەکرێت یان نا. ئایا ئەو بیرۆکەیەی کە مرۆڤ بەیانیان ماسیگرە و شەوانە نیگارکێشە و پاشنیوەڕۆ ئاسنگەرە، دێتە دی؟ واتە باری ئابووری و بابەتیی و ماددی چینی کرێکار بە هەمیشە موڵکی سەرکەوتنی کۆمۆنیستەکانە و پێوەری ڕەوایەتی هەر بیرێکی کرێکارییە. ئەگەر ئەم خەباتە ئابوورییە کەم بکرێتەوە – ئەم داواکارییە ئابوورییانە وەک میحوەرێکی سەرەکی هەبوونی چینایەتی چینی کرێکار – پێموایە دەتوانرێت هەر شتێکی خۆبەخشانەی تێیدا لەقاڵب بدرێت؛ "باشە ئیتر ئەمە حکومەتەکەی تۆیە "، " ئیترخۆمانەی کرد" یان بۆ نموونە "حکومەت سۆسیالیستییە ئیتر، " یان "بەرەی دژە فاشیستییە ئیتر"!

پێم وایە ڕادەی پێداگری چینی کرێکار لەسەر بەرژەوەندییە ئابوورییە تایبەتەکانی و داخوازییە ئابوورییە تایبەتەکانی، یارمەتی کۆمۆنیستەکان دەدات نەک حیزبە ڕیفۆرمخوازەکان کە لە ناو بۆرژوازیدا لەگەڵ یەکدا گرەوی بەدەستەوە گرتنی دەسەڵاتی سیاسی لەسەردەکەن. چونکە تەنها ئەوانن کە سیستەمێک بۆ کۆمەڵگا پێشنیار دەکەن کە بتوانێت ئەو داواکاریانە بەدی بهێنێت. و یەکێک لەو هۆکارانەی کە ڕیڤیزیۆنیزم و ڕیفۆرمخوازی لە پارتەکانی دوای کۆمینتردا ئاشکرا کرد، ڕێک ئەم داواکارییە ئابووریانەی چینی کرێکار بوو. پێم وایە ئەم خاڵەش لەم باسەدا کاڵ دەبێتەوە.

بەڵام لە بارەی ئێران خۆیەوە پێموایە ئەوەی هەڕەشەمان لێدەکات دوورکەوتنەوەیە لە چینی کرێکار نەک شوێنکەوتنی چینی کرێکار. من بە هیچ شێوەیەک پێموانییە کە ڕای کارگەر و ڕەزمەندەگان و هتد، خەریکن ڕەوتێکی سندیکالیستی دروست دەکەن کەهێزمان لە ئێمە دەبات. پێم وایە پێچەوانەکەی ڕاستە. ڕای کارگەر و ڕەزمەندەگان و هاوشێوەکانیان جارێکی تر ئەوە نیشان دەدەن کە لە داهاتووی دیموکراسیدا ئەو کرێکارییە و ئەمەش رۆشنبیرین. ئەگەر ئێستا بتەوێت لەوە تێبگەیت کە چ لادانێک هەڕەشە لە پەیوەندی حیزبی کۆمۆنیست لەگەڵ چینی کرێکاردا دەکات، من دەڵێم ئەمە بە هیچ شێوەیەک ئیکۆنۆمیزم و سندیکالیزم نییە، بەڵکو دیسان خۆبەخشی و پۆپۆلیزم و ڕۆشنفکری خوازیە. ئەگەر بە شێوەیەکی واقیعی سەیر بکەیت، دەبینیت کە حیزبی ئێمە کەمتر هەستیارە بەرامبەر بە داخوازییە ئابوورییەکان، بە بوونی بابەتیی چینی کرێکار و بە خەباتی ڕاستەقینەی ڕۆژانەی خۆی. ئەو شوێنەیە کە ئێمە هیچ نازانین. لێرەدایە کە یەک کەس لە ڕیزەکانی ئێمەدا خاوەنی بۆچون

نیە. لێرەدایە کە ڕۆژنامەکەمان و ڕادیۆکەمان و هتد بەتاڵن. پێم وایە ڕۆژێک دوای دەستپێکردنی قەیرانی شۆڕشگێڕانەی ئێران، ئەو ڕەوتەی کە دەبێتە هۆی جێهێشتنی چینی کرێکار و دوورکەوتنەوە لە چینی کرێکار، ڕەوتی ئێمەیە نەک ڕەزمەندەگان. ئەمە ئەو ڕیزبەندییە نییە کە ڕەزمەندەگان یان ڕای کارگەر بۆ ئیکۆنۆمیزم لە خۆیانی نیشان دەدەن، من گەرەنتی دەکەم. ئەمە هەوڵی ئەوانە بۆ ڕاکێشانی کرێکاران. ئەوە نییە ک□ □یقیزۆنیزمی ڕووسیا لەناکاو لە ئێرانی ئابووریناسدا شکست دەهێنێت، واتا پێی وایە دەبێت داواکاری ئابووریی کرێکاران بەدی بهێنرێت، پێی وایە دەبێت بە هێزی خۆی جێبەجێ بکرێت، یان پێی وایە ئەمە ئامانجی بنەڕەتییە! نەخێر ئەوە وا نیە. ڕای کارگەر بەرگری لە داخوازییە ئابوورییەکان و ڕێکخراوە خۆبەخۆکانی کرێکاران دەکات بۆ شکۆمەندکردنیان. بۆ چی؟ بۆ ئەوەی سیاسەت لە سەرەوە پێشبکەوێت و بە تەواوی خۆبەخشانە و غەیرە کرێکار و دژە کرێکاران و دژی هەمان داخوازی ئابووری دوسبەی بباتە پێشەوە. دەیەوێت ببێتەکرێکار. ئەمەش بەشێکە لە پرۆسەی کرێکاری بوونە. پێویستە لەم چوارچێوەیەدا سەیری ئەم دیاردەیە بکرێت. وە ئەمە جۆرێکە لە نیشاندانی هەستیاری ئەم ڕەوتانە بەرامبەر بە کێشەکانی چینی کرێکارخۆی.

کاتێک ئێمە ڕەخنە لەمانە دەگرین، ئەگەر ئەم لایەنە نەبینین و بەناوی ئیکۆنۆمیستەوە لێیان بدەین، پێم وایە ئێمە یاریمان بە دەستیان کردوە. راستە ئایدیاکانیان ئیکۆنۆمیستیە، بەڵام ئەم پڕوپاگەندە ئیکۆنۆمیستیانە خاوەنی ئەو تایبەتمەندیانەیە کە ئەم رێکخراوانە لە چوارچێوەی چینی کرێکاری کۆمەڵگای ئێران نزیک بکاتەوە، شتێک کە ئێمە لێی بێ خەبەرین.
من دەڵێم کاڵکردنەوەی خەباتی ئابووری، لەم خاڵەدا، لاوازبوونی شوێنی خۆی لە تەواوی هۆشیاری چینی کرێکاردا، لاوازبوونی لە پێوەندی لەگەڵ حیزب و کرێکاران و شۆڕشی سۆسیالیستیدا، کە دەرئەنجامەکەی ئەوەیە ئێمە دیسانەوە دەبینەوە بەڕێکخراوی پەیکارو یا ڕەزمەندەگانی سەردەمانی ڕابردوو. ڕێکخراوی بێ پەیوەندی بەچینی کرێکارەوە.

با بەم شێوەیە بی□□□م؛ من دەڵێم خەباتی ئابووری یەکێکە لە پێکهاتەکانی خەباتی چینایەتی. ئەمەش لەلایەن هاوڕێ ئەمیرەوە کەمکرایەوە. راستە لە زۆر شوێن هەوڵی دا حیساباتی خەباتی ئابووری لە حیساباتی ئابووری و هتد جیا بکاتەوە، بەڵام کاتێک گەیشتینە کۆتایی باسەکە، بەو جۆرە جەختکردنەوە و وەستانەوە، پێم وابوو

خودی خەباتی ئابووری شکستی دەهێنا. بە بڕوای من نەک هەر ژیانییە، بەڵکو هەڵە نییە بڵێین هەنگاوی یەکەم لە پێکهێنانی چیندایە. هەڵە نییە بڵێین هەنگاوی یەکەم لە وشیاری چیندایە. سنووردارکردنی زۆر توند لەگەڵ ئەمەدا دەتوانێت ئەمە لە بینینی ئەم پرۆسە حەیاتیە دوور بخاتەوە، کە پێموایە گرنگە- نابینم.

لە چوارچێوەی مێژووی راستەقینەی ئێرانیشدا، ئەگەر جارێکی تر ئاوڕ بدەینەوە، دەبینین کە بە شێوەیەکی نەریتی حیزبە چەپەکانی ئێران، لە سەرووی چینی کرێکارەوە، چینی کرێکار وەك "دیموکراتی بەردەوام" بەکاردەهێنن و رەژیم بگۆڕن بۆ رژێمێکی دیکە کە تەواو جیاوازە لە نەریتی کرێکاری , پێی دەوترێت چینی کرێکار یان بە هیچ شێوەیەک نەدا. وەک سیاسەتی چریکی.

ئێمە لە کام سەرەوە لە چینی کرێکار و ئیکۆنۆمیزم نزیک دەبینەوە؟ لینین کاتێک ڕووبەڕووی ئەم کێشەیە دەبێتەوە، بزووتنەوەی ڕۆشنفکران نییە، بزووتنەوەی کرێکاری ڕووسی هەیە، کە ئیکۆنۆمیستن و لە ئیکۆنۆمیزمدا خەبات دەکەن، هەروەها سۆسیال دیموکراتیشن. واتە جەستەی سۆسیال دیموکراسی لە جەستەی بزووتنەوەی ئیکۆنۆمیسیدا لە ساڵانی١٩٠٣-١٩٠٥ جیاناکرێتەوە. سۆشیال دیموکراسی ڕووسیا وەک بزووتنەوەی کۆمۆنیستی کرێکاری ڕووسیا دەستی پێکرد. کۆمۆنیزمی ئێران وەک باڵی چەپی بزووتنەوەی ڕۆشنبیر-لیبراڵ و مەزهەبی- بورژوازی دەستی پێکرد و هیچ ڕیشەیەکی لە خەباتی ئابووریی چینی کرێکار و کەشوهەواکەیدا نییە و هەربۆیە بە شێوەیەکی بێکۆتایی لەم چینە و ڕابەرە پراکتیکییەکانی دابڕاوە.

هێزی مێژوویی حیزبی توودە، ئەکسەریەت و ڕای کارگەر بە نزیک بوونەوە لە ڕابەرە عەمەلیەکان، لەبەر ئەوەیە کە ئەوان لەم نەریتەوە، لە نەریتی پۆپۆلیزمەوە دەست پێ ناکەن. ئەوان لە نەریتی ڕووسیاوە دەست پێدەکەن، و ئەو نەریتەی ڕووسیا شوێنێکی زۆر پێناسەکراوی هەیە بۆ خەباتی ئابووری چینی کرێکار. ئەوە: تا ئۆپۆزسیۆن بیت فوتێکە، و کە دەگەیتە دەسەڵات لەژێری بدە! ئەوانیش هەمان شت دەکەن، تێگەیشتنیان ڕوونە. لە کاتێکدا. ئەگەر سەیری مێژووی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران بکەیت، بەڕەخنە لە ڕەوتە ڕۆشنفکرو سەرو کرێکاریەکان هاوتووە و نەک وەک ڕەوتێکی ڕادیکاڵ لە ناو خودی بزوتنەوەی کرێکاری و لەناو نەریتی خەباتی ئابوری و سیاسی چینی کرێکاری ئێرانەوە،و درێژەی نەریتی حیزبی کۆمۆنیستی یەکەمی ئێران نییە.- وەک هاوڕێ تاغی دەڵێت- درێژەپێدەری سروشتی و کلاسیک نییە. لە جەمسەرێکی دیکەوە نزیک دەبێتەوە لەو دیاردەیە.

خاڵەکی تری گرنگ کە پێشتر ئاماژەم پێکرد بەڵام نەگەیشتمە ئەنجام ئەوەیە کە خەباتی ئابوری بوارێکە کە چینی کرێکار تیایدا پەروەردە کراوە و لە فۆرمەکانی ڕابەرایەتی کردنی خۆیدا و قسەکردنیش لە بارەی خۆیەوە تێدەگات. جگە لەوەش، بوارێکە کە مرۆق دەتوانێت تیایدا بە شێوەیەکی یاسایی خەبات بکات – هەرچەندە قورس بێت – ئەگەر بوارێک هەبێت کە مرۆق بتوانێت وەک کرێکارێک بە شێوەیەکی یاسایی تێیدا خەبات بکات، ئەوە بواری خەباتی ئابوورییە. ئەگینا بەهیچ شێوەیەک لە خەباتی یاسایی دوور بخرێتەوە و ئەویش بچێت و چریک ڕابێنێت و لە شاخەوە بێت و شارەکان بگرێت. بەڵام ئەگەر باس لە تێکەڵکردنی کاری یاسایی و کاری نایاسایی بکەین، دەبێ ئەوە قبوڵ بکەین کە ئەو بوارە یاساییە لە ئێراندا هێشتا خەباتی ئابوورییە، یان خەباتی سەندیکایی یان خەباتی بە ئاراستەی چینێکی دیاریکراوی چینی کرێکار، وەک ژن، شارستانییە یان بەشی گەنجی چینی کرێکار.

حیزبی ئێمە ئەگەر بیەوێت ببێت بە کرێکاری، دەبێت لەم قۆناغەدا بتوانێت کاری یاسایی بکات، ئەگەر بتوانێت کاری یاسایی بکات، ئەوا دەبێت بتوانێت ببێتە پێشەنگی خەباتی ئابووری. من لێرەوە دەمەوێت ئەم خاڵانە بەیەکەوە ببەستمەوە. واتە پەیوەندیمان لەگەڵ کرێکارانی پێشەنگ و پەیوەستبوونمان بە بەشی پێشەنگی چینی کرێکاری ئێران، بە حیزبی کۆمۆنیستی ئێمەی ئێران، دەچێتە چینی کرێکار و هەستیارە بە خەباتی ئابووری ئەو چینە. هاوڕێ ئەمیر لە باسەکەیدا بەسەر ئەم خاڵەدا ڕۆیشت و پێموایە ئەو دەرئەنجامەی مرۆق لە کۆتایی باسەکەدا بەدەستی هێنا جارێکی دیکە جەختی لەوە دەکردەوە کە “کرێکاران سیاسین” و هەرکەسێک کە ڕەنگە باسی خەباتی ئابووری بکات، یان بیەوێت ڕێکخراوێکی تایبەت بە ڕێکبخات خەباتی ئابووری، لەوانەیە تۆمەتبار بکرێت بە ئیکۆنۆمیزم ئەگەر پێشنیار بکات، یان ڕێکخستنی خەباتی ئابوری وەک پرسێکی بەپەلە بە کۆمۆنیستەکانی ئێمە بزانێت. من پێم وانییە ئەمە ڕاست بێت.

پێم وانییە ناکۆکی ئەوتۆمان هەبێت. پێم وایە هۆکارەکە ئەوەیە کە هاوڕێ ئەمیر ئارگیومێنتەکەی لە مشتومڕدا لەگەڵ ئیکۆنۆمیستەکاندا داڕشتووە. ئەگەر بە بڕوای من تا ئەو شوێنەی کە پەیوەندی بە بزووتنەوەی کرێکارییەوە هەیە، بنەمای موناقەشەی ئێمە لای خۆبەخش و ڕۆشنبیرانە. ڕاستگۆیانە پێم وانییە لە ئێرانئیکۆنۆمیستمان هەبێت. لەبەر هەمان ئەو هۆکارانەی کە تۆ باست کرد، ئێمە بە هیچ شێوەیەک ئیکۆنۆمیزمان نییە. هەموو کەسێک بە مەبەستێک لەوەیە. هەرکەسێک

باسی داواکاری ئابووری دەکات، ئازارێکی دیکەی هەیە. کرێکارێک کە دەبێت بڵێت هەشت سەعات کارم دەوێت، پێم وانییە پێنج کەس هەبێت، هەمووان سەریان دەبڕدرێت. بەڵام بۆ ئەوەیە کە نواندنی ئیکۆنۆمیزم بکات، لەو ڕوانگەیەوە کە "کرێکار بە شێوەیەکی نەریتی ئابوورییە"، حیزب ناچارە ئابووری بکات بۆ ڕاکێشانی دەسەڵات. من پێموانییە ئابووریناسێکی ڕووسی ساڵانی ١٩٠٥-١٩٠٦یش ئەوەندە ساویلکە نەبوو کە بیر لەوە بکاتەوە کە ئێستا سیاسەت ڕادەستی بۆرژوازی لیبراڵ دەکەم و لە ئێستادا خەبات دەکەم بۆ ئابووریمان. مەبەستی ئەوە بوو کە ئەمە ڕێگایە بۆ هێشتنەوەی کرێکاران، بە دزەکردنە ناویان… و ئەوانیش دزەیان کرد. لە شۆڕشدا ١٩١٧ مەنشەڤیەکان گەورەتر و فراوانترن و ڕابەرانی کرێکارییان هەیە، بەلشەڤیکەکان کە ڕەفتارێکی جیاوازیان هەبووە ئەو کاریگەرییەیان نییە. ئەوە بزووتنەوەی کۆمیتەی کارگەکانە کە شوێنپێی بەلشەفیەکان دەگەڕێنەتەوە بۆ کرێکاران و ئەگەرنا مامەڵەکانیان لەگەڵ بزوتنەوەی ئابوری هەتا ئەو کاتە کۆمەکێکی وەهای بە پەیوەندی بەلشەفیەکان بە چینی کرێکارەوە نەکردوبوو.

ئەگەر بەڕاستی بمانەوێت ئەمڕۆ بەشی پێشەنگی بزووتنەوەی کرێکاری ئێران ڕابکێشین، دەبێ هەستیاریی خۆمان بەرامبەر خەباتی ئابووریی چینی کرێکار و گرنگییەکەی زیاتر بکەین نەک دابەزین. دەرەنجامەکەم ئەوەیە کە ئەم جۆرە فۆرمولاسیۆنە دایدەبەزێنێت.

بەشی دووەمی کاسێتەکە

پێم وایە زنجیرەیەک وتاری وەک تۆ وتت " سەندیکاکان کۆنەپارێزن" و منیش وتم " وا نییە" و هتد، ئەمانە ڕەنگە هەر جەوهەری مشتومڕەکە و وردەکارییەکانی کەم ڕەنگ بکەنەوە. من لێرەدا ئەوەندە ناکۆکی نابینم کە یەکێکیان بڵێ خەباتی ئابووری لەبیر بکە و سەندیکاکان کۆنەپەرستن و ئەوی تریان بڵێت نەخێر. پێم وایە باسەکە لە شوێنێکی ترە. مشتومڕەکە لەسەر ئەوەیە کە چۆن جەختی لەسەر دەکرێتەوە. پێم وایە سەلماز لە باسەکانیدا کەمێک خاڵەکەی ڕوونتر کردەتەوە و هەوڵی داوە هەمان قسە بکات.

کێشەکە لێرەدایە کاتێک کە پۆپۆلیستەکان بەرەو بزووتنەوەی چینی کرێکار دەڕۆشتن، ڕێک بەو هۆی ئەوەی کە بەهایان بە خەباتی ئابووری چینی کرێکاریان دانەدەنا. ئەگەر بەهایان بدایە بە ئایدیایەکی دیاریکراوی ڕێکخراوەیی، بە ڕادەیەکی دیاریکراو لە خۆبەختکردنی ڕێکخراوەیی، بە ڕادەیەک لە تێگەیشتن لە بەرژەوەندییە ئابوورییە

هاوبەشەکانی چینی کرێکار، ، دەچوونە ناو ئەو گۆڕەپانە، کە ئەو کارەیان نەیاندەکرد.

بزووتنەوەی پۆپۆلیستەکان لەناو چینی کرێکاردا، دەستپێکردنی ڕێکخراوی سیاسی خۆیان بوو لە نێو کرێکاراندا. ئەو ڕەوتەی کە بیر لە خەباتی ئابووری چینی کرێکار دەکاتەوە، دەبێ وەک ڕێسایەک ئەو دیموکراسییە بەکاربهێنێت بۆ بنیاتنانی ڕێکخراوی ناحیزبی، سەندیکای کرێکاری، کە بتوانێت بەرگری لە ئاستی ژیانی چینی کرێکار بکات یان مافەکانی لەو کۆمەڵگایەدا بەرەوباشتری ببات . کەس وای نەکرد. منیش هەروەها وای بۆ دەچم کە پەیکار، ڕەزمەندەگان یان یەکگرتووی شۆڕشگێڕانە(وحدت انقلابی) و هتد، هەندێ لەخەمی خەباتی ئابووری چینی کرێکاردا بوون، کە یەکێیزی کۆمۆنیستی(وەحدت کمونیستی)لە خەمی خەباتی سۆسیالیستیدا بوو.واتە هیچ. واتە تەنها قسەیان لەسەر کرد. چونکە ئەگەر کەسێک بەڕاستی خەمی شتێکی بێت، ئەوا دەست دەکات بە ڕێکخستن و بەڕێوەبردن و پراکتیزەکردنی. یەکێتی کۆمۆنیستەکان نەسۆسیالیزمەکەیان پراکتیزە دەکرد و نە بە جددی بەدوای بزووتنەوەیەکی کرێکاری بەلایەندا ڕۆیشتن کە لەسەر بنەمای زنجیرەیەک داواکاری ئابووری یان ئابووری-یاساییەوە بوون. ئامانجی سەرەکی کاری ڕێکخراوەیی ڕاکێشانی کرێکاران بوو. ئەمەش وەک سەلماز گوتوویەتی، ئەوان بە ڕەنگێکی ئیکۆنۆمیستیان پێ دەبەخشێت، چونکە ناچارن بڵێنە ئەوە بۆ ئەوەی خێرو قوربانی بدەن بە کرێکاران، ئەمە شوێن کەوتە-ئیسمە. ئەمەش بەو مانایەیە کە ئەم شوێنکەوتە-یسمە ڕەنگدانەوەی تەواوەتی پۆپۆلیزم و سکتاریزمی ئەوانە، و بە هیچ شێوەیەک نرخ دانەنانیان بە خەباتی چینی کرێکار- وەک چینی کرێکار لە پێگەی فرۆشیاری کاردا. ئەوان بە هیچ شێوەیەک بەها بە ئەو کارە دانانێن و تەنانەت ئەم وشیارییەش بەرز ناکەنەوە.

یەکێک لە ئارگیومێنتەکانی من – کە لە ئارگیومێنتی هاوڕێ ئەمیردا کەم ڕەنگ بوو – ئەوەیە کە وشیاری چینی کرێکار خۆی وەک فرۆشیاری کار پێش هۆشیاری خۆی وەک فەرمانڕەوای کۆمەڵگەی نوێ دەکەوێت و هتد. پێم وایە پێشی دەکەوێت، نەک تەنیا لە ڕووی مێژووییەوە، بەڵکو تەنانەت لە هەموو قۆناغ و سەردەمانێکدا. واتە من ناتوانم بە خەیاڵمدا بێت کرێکارێک کە لە چەمکی “چین لەناو خۆیدا” تێنەگەیشتبێت، کە “من و ئەو کرێکارەی تر یەک جۆر مرۆڤین”، “من و حەسەن و تەقی یەک جۆر مرۆڤین”. ، کە کرێکاران لەبەردەم بۆرژوازی، لەبەردەم خاوەنکاردا، لەبەردەم دەوڵەتدا، لە جۆرێک، جۆرێک، لە دیاردەیەکی تێناگات، بەڵام لە وەرگرتنی حکومەت و ڕووخاندنی خاوەن

دارەتی تێبگات، سیاسەتی سۆسیالیستی و جۆرێکی دیاریکراو لە مۆدێلی سۆسیالیزم، لە مارکسیزمی شۆڕشگێڕەکەیەوە تێبگات.

لێرەدا بە بۆچوونی من ئەو سیاسەتەی کە هاوڕێ ئەمیر بەهای پێدەدات – لە بەرامبەر وشیاری خۆبەخۆ و ئابووری چینەکەدا – سیاسەتێکی دیموکراتییە. بەڕاستی باسی لینین لەسەر "چی بکەین؟" ئەوە بوو. لە "چی بکەیندا؟" لینین لە بەرانبەر باسی خەباتی ئابووری، باسی بۆ خەباتی دیموکراسی، خەبات بۆ سیاسەتی دێموکراتیک، بۆ دیموکراسی، مناقەشە دەکات. کەسمان نەبینیوە لە بەرامبەر خەباتی ئابووری و داخوازی ئابووری چینی کرێکاردا بڵێت، ئەوەندە تەخ مەکەنەوە و بۆ خەباتی سۆسیالیزمەوە بچەسپێن! ریک لینین لە هەمان "چی بکەیندا؟" ئەم جۆرە خەباتە بە سۆسیالیستی ناودەبات، بە پلەیەک لە کەمتەرخەمی، واتە ئەو خەباتەی کە چینی کرێکار تەنیا بۆ خۆی ئەنجامی دەدات. بۆ کرێکار دەڵێ تەنها هەر بەم جۆرە خەباتەوە مەچەسپی، بەڵکو خەباتێک کە دەبێ بەشێوەیەکی گشتی بۆ کۆمەڵگا بکەیت، بۆ ڕزگاربوون لە ستەمکاری تزاری ئەنجامی بدەیت ببینیت! باسی " چی بکەین؟" من بەم شێوەیە لێی تێدەگەم. سروشتییە، چونکە لەو بزووتنەوەیەدا ئەم مەیلە باڵادەستە. ئێمە لەم بزووتنەوەیەدا لە لایەکی ترەوە خەریکین دەرئەکەوین. ئەم چینە کرێکارە جارێکیش لە مێژووی خۆیدا نەیگوتووە کە من چیم دەمەوێت، تەنانەت نەمانتوانیوە سێ ساڵ لەسەر یەک بەدوایدا بگەڕێین. چینی کرێکار نه رێکخراوه‌که‌ی هه‌بوو، نه حیزبه‌که‌ی، نه ئه‌و ژینگه سیاسییه‌ی هه‌بووه كه به ئاسانی ده‌توانرێ بڵێین من وه‌ك كرێكارێك هیچ لە قسەكانم کەم ناکەمەوە- بەلامەوە گرینگ نییه چ حكوومه‌تێك له دەسەڵاتدایە.
یەکێک لە کێشەکانی ئەمڕۆی بانگەشەی ئێمە چییە؟ ڕوونکردنەوەی ئەوەی کە ئێمە ئەم مافانەمان دەوێت، ئێستا کە هەر حکومەتێک لە دەسەڵاتدا بێت… کەس لە ئێمەوە لەم شتە تێناگات. هەمووان دەڵێن باشە لە کۆتاییدا هیچ ڕێگەیەکی تر نییە جگە لە ڕووخاندنیان! قسەکردن لەسەر هەشت کاتژمێر کار و چل کاتژمێر لە هەفتەیەکدا یان پارەی بیمە مانای چییە ؟! ئایا دەتوانرێت ئەمانە بەبێ ڕووخاندن وەربگیرێت ؟! هەروەها دەڵێی نەخێر ناتوانرێت یەکسەر وەربگیرێت، ئەویش یەکسەر بەو ئەنجامە دەگا کە ئەو کاتە ئەم بابەتە بەجێ بهێڵە و پابەند بە باسی ڕووخاندنەوە!

من دەڵێم ئەگەر لە بەرامبەر ئەم خەباتە ئابوورییەی چینی کرێکاردا، خەباتی چینایەتی و بەم مانایە خەباتی سیاسی چینی کرێکار بۆ دەسەڵاتی پرۆلیتاریا لەبەرچاو بگرن، ئەوا ئەو دووانە

بە هیچ شێوەیەک دژایەتی یەکتر ناکەن، بە هیچ شێوەیەک بە یەکتر نابن. واتە بە من زەحمەتە بیهێنمە پێش چاوم کە چینی کرێکار کە بەگشتی ناتوانێت خۆی وەک فرۆشیاری هێزی کار پێناسە بکات و کەمترین داواکارییەکانی خۆی دەرببڕێت، چۆن بتوانێت ببرێتە شۆڕشێکی سۆسیالیستیەوە. بە بڕوای من ئەم هۆشیارییە لەناو چینی کرێکاری ئێران لە ڕادە بەدەر لاوازە. کاتێک ئەمە لەگەڵ چینی کرێکاری بەریتانیا بەراورد دەکەین، دەبینین “دژە ئیمپریالیزم” کە وشیاری چینایەتی پێنە بەخشین، “دژە ستەم” کە وشیاری چینایەتی پێنە بەخشین.

ئەگەر تەنها بتەوێت بڵێیت هەر وشیاری چینایەتی خۆی، من پێم وایە کرێکاری بەریتانی دەیان هەنگاو لە پێش کرێکاری ئێرانەوەیە. چونکە لانی کەم دەزانێت کە لە کۆمەڵگای ئینگلیزدا جۆرێکی دیاریکراو لە مرۆڤ هەیە، ئەویش ئەوە دەزانێت. بەڵام پێی وایە ئەم جۆرە پیاوە تایبەتە تەنیا دەبێ جۆرە دەستەوەردانێکی دیاریکراو لەم کۆمەڵگایەدا بکات، جا حکومەت بەڕێوەبەرێت یان هەرچییەک بێت. بەڵام لانیکەم دەزانێت کرێکار مەبەستی چییە، دەزانێت کرێکار چییە و کرێکار چۆنە. ئەو دەزانێت لە شوێنێکی دیاریکراودا لەدەست دانی دوو ریاڵ واتای چییە. ئەو دەزانێت هاتنە سەر دەسەڵاتی ئەم یان ئەو کەسە مانای چییە. پەیوەندی نێوان خۆشگوزەرانی و تەندروستی و مووچەکەی دەزانێت. ئەمانە دەزانێت. ئەو هۆشیارییە چینایەتییەی چینی کرێکاری ئێران لاوازە. لە بەرامبەردا هۆشیاری گشتی-جەماوەری، سیاسی-دیموکراتیکی بەهێزە. من ئەمە قبوڵ دەکەم. با بڵێین بەڵێ و رژێمە پاوانخوازەکان بڕوخێنین. بەڵام چی لە شوێنی ئەو دادەنێیت؟ چینەکە ڕۆژێک دوای ڕووخاندنی ناتوانێت قەڵای خۆی بگرێتەوە و لە ڕووی مێژوویشەوە نەیتوانیوە ئەو کارە بکات. ئەو لە ژێر ئەو وەهمەدایە کە فۆڕمی کار ستەمکارییە، ئەگینا هەموو خەڵکی کۆمەڵگا تێدەگەن کە کرێکار دەبێ باش بێت! ئەو لەوە تێناگات کە وا نییە. چونکە تێڕوانینی ئەو بە بۆرژوازی لاوازە، بەهەمان ئاست کە ڕوانینی بە چینایەتی بوونی خۆی لاوازە.

بۆچی هەشتا بەشێک لە خەباتمان دژی شۆڕشگێڕی ڕوکەشە دژی ڕژێمیەکانە؟ چونکە چینی کرێکار وا بیردەکاتەوە. ئەگەر کرێکارانی شۆڕشگێڕ دژە ڕژێمێکی ڕووکەشیان نیشان نەدابا، باشتر بۆرژوازی دەناسی، ئەگەر تەنیا موجاهیدین شۆڕشێکی ڕووکەشی دژە ڕژێمی هەبوایە، ئەمە کێشەیەکی ئەوتۆمان نەدەبوو. کێشەی ئەمە ئەوەیە کە کرێکارەکە دەتە دەرەوە و سڵاو لە خومەینی دەکات، یان دەچێتە پشت ئۆپۆزیسیۆنی بۆمب هاوێژ.

پێموایە سەلماز ڕاست دەکات، ئەو حیزبەی کە بەها بە خەباتی ئابووری دەدات، کۆمەڵێک دەزگای فیکری-پراکتیکی بە داواکاری ئابووری دەکێشێت. فشار دەخاتە سەرمان و هەرگیز نەمانگوتووە ئەمە کێشەی ئێمە نییە. لەخوارەوە فشار دەخاتە سەر ئێمە، ئێمەش ناتوانین… ئێمە واقیعی حیزبەکەمانە. لەخوارەوە دەڵێت: "بەرژەوەندیی تایبەت"، "یاسای کار"، "پلانەکانی پەلەنکردنی کار" و ئێمە بێدەنگین. مەگەر کە خۆی لەخوارەوە بنوسێت وئێمەش بیڕازێنینەوە و لە بڵاوکراوەکەماندا بڵاوی بکەینەوە.

پێویستە ئەم حیزبە لەم بارەیەوە نیگەران بێت. ئەگەرنا لەناکاو لە خوارەوەی خۆی دادەبڕێت. با بەم شێوەیە بیڵێم؛ ئەگەر ئەم دۆخە بەردەوام بێت،کرێکارانی بەشی ناوەوەی لە وڵاتەکەمان ڕووبەڕووی کۆمیتەی ڕێکخستن و ڕابەرایەتیمان دەبێتەوە. بەشی کرێکاران دەڵێت من لەگەڵ کرێکارانم، من تێکۆشەرێکم لەوان، دەمەوێت خەباتیان بکەم بە خەباتێکی سۆسیالیستی، لەکاتێکدا کە ئەوە هیچ سیاسەتێکتان نەبێت،تە نازانی کە ئەبێت چۆن بەشوێن شوراکانەوەبم ، ئەوە نازانیت کە ئەبێت بەچ شێوەیەک بەشداری لە خەباتی یاسایی بکەم.ئەوە نازانن کە ئەبێت چۆن مامەڵە لەگەڵ ئەو کەسانە بکەم کە دەیانەوێت سەندیکا پێکبهێنن. هیچ کام لەمانەمان پێ ناڵێین؟ ڕونە کە من بەجێتان دەهێڵم و بە دوای ئەو کەسەدا دەڕۆم کە وەڵامی ئەم پرسیارانە دەداتەوە.
ئارگومێنتی منیش لێرەدایە. ململانێی ئێمە لەگەڵ هەر ڕەوتێکدا لەسەر ئەو جۆرە وەڵامەیە کە دەتوانین بە یەک پرس بیدەینەوە، نەک ئەوەی کە پرسەکانمان جیاواز بن. ئەگەر قبووڵی بکەین کە پرسەکانی خەباتی ئابووری بابەتی ئێمەن، ئەوا ململانێی ئێمە لەگەڵ ئابووری نوێ مانای هەیە. کەواتە سنووردارکردنی ئێمە لەگەڵ ئیکۆنۆمیزمدا پەیوەندی لەسەر ئەوە نییە کە سیاسەت گرنگتر بێت یان ئابووری، بەڵکو پەیوەندی لەسەر ئەوەیە کە ئابووری چۆن گەشە دەکات. ئەوە ئابووری ڕووسیا بوو کە مشتومڕەی لەسەر ئەوە دەکرد کە ئایا سیاسەت گرنگترە یان ئابووری. ناکۆکی ئێمە لەگەڵ ئیکۆنۆمیزمی ئێرانیدا ناکرێت لەسەر ئەم بنەمایە بێت. کۆمۆنیزمی ئێرانی، بە پێناسە، بە وتەی ئەمیر خۆشی، زۆر سیاسیشە، واتە ئێمە ئیکۆنۆمیستێکی وەک ئیکۆنۆمیستەکانی ڕووسیامان نییە. ناکۆکیی ئێمە لەگەڵ ئابوریناسە ئێرانییەکاندایە، لەگەڵ ڕای کارگەر و ڕێزمەندەگاندایە و هتد، بە تەواوی لەسەر ئەوەیە کە بەڕاستی دەبێ چ جۆرە ڕێکخراوێکی ناحزبی بنیات بنرێت و دەست بر کاری بنیات نانی بکرێت. هەرئەو بەهایەی کە بە خەباتی ئابووری یان خۆبەخۆی دەدەن ناتوانێت بە باشی سنووری

ئەمە بکەشێت. من مەبەستم ئەوە نییە چاوم دابخەم لەسەر ئەو ڕواڵەتی دەرکەوتوی – نەک تەنها فەرمەکە، بەڵکو لە ناوەڕۆکی ئابووریناسانەی کارەکانیان لە چینی کرێکاردا – و بەڵام گرنگ نییە. من ئەمە بە تەواوی قبوڵ دەکەم. بەڵام دەمەوێت بڵێم کە هێشتا ئەمە وەڵامێکی تەواو نییە. واتە لێدانی ئەمەی کە، ئەم قسانەی تۆ بەبەرانبەر بە “چی بکرێت؟” بە تەواوەتی ئیکۆنۆمیستییە، دەردێک چارەسەر ناکات. لایەکەی تریش دەڵێ باش بڵێ ڕای خۆت بڵێ، ئێستا کە ڕابەرە پراکتیکەکان لەبیری ئەم قسانەی مندان. تا دە تەوێت نەفرەت لە ئیکۆنۆمیست بکە! نەمن بەئەمە ئەڵێم ئیکۆنۆمیزم، نە ئەویش کەسەرەکی کرێکارە چالاکەکانی ناو پیشەسازی چاپەمەنیە! بەئەمە دەڵێن پرۆلیتاریا، پێت دەڵێین ڕۆشنبیری ناو چین! ناونیشانێک کە بە تۆوە دەلکێت. بە بڕوای من ئەگەر وەڵامی ئەم پرسیارەمان لە بەردەستدا نەبێت، ئەو ناونیشانە بە ئێمەوە دەلکێت.

لێرەدا باسێک لەسەر سروشتی کۆنەپەرستانە یان ناکۆنەپەرستانەی یەکێتییەکان کرا، کە پێموایە لە هەردوولا هەڵەیە. ئارگومێنتێک دەڵێت کۆنەپەرستانەیە و ئەوی دیکەشیان دەڵێت بەهیچ شێوەیەک کۆنەپەرستانە نییە. پێم وایە لە زۆر شوێنیشدا کۆنەپەرستانەیە. تەنانەت ئەو بزووتنەوەی سەندیکایانەی زۆردیش نین کۆنەپەرستانەیە.لەڕاستیدا ئەوە بەندە بەوەوەی کە لەگەڵ کام پراکتیکی کۆمەڵایەتی هەر ئیستا بەراوردی دەکەیت.. ئەگەر کەسێک بزوتنەوەی سەندیکایی لە بەریتانیا بە کۆنەپەرست ناودەبات، من دەڵێم قسەی بێمانا دەکەیت. چونکە ئەبێ بڵێی کاتێک ئەم دارە لە چینی کرێکار وەردەگریت کام دارەت خستە ژێر قەڵەی؟ دەبێت بزانین بزووتنەوەی سەندیکایی لە بەرانبەر کام بزووتنەوەی تری چینی کرێکاردابون بەخۆی دەبەخشێت؟ بزووتنەوەی سەندیکایی لە بەریتانیا، لە بەرانبەر هیچ بزووتنەوەیەکی دیکەدایە، خۆی پێک دەهێنێت. کەواتە هەرکەسێک هاتبێت بۆ دیموکراتیزەکردنی سەندیکاکە – ئێستا لە نۆتینگام زۆر کەسی دیکە سەندیکایان پێکهێناوە و ناڕەزایەتیان دەربڕیوە کە سەندیکای کانەگەرەکان دیموکراتی نییە – لەسەر هێڵی مارگریت تاچەرە. منیش دەڵێم سەندیکاکان دیموکراسی نین. بەڵام بەڕاستی کاتێک ئەوە هیچ یەکێتییەکی دیموکراتی شۆڕشگێڕ دروست ناکەن، کاتێک بزووتنەوەی کۆمۆنیستی هیچ سەرکردایەتییەکی دیموکراسی-ئابووری بەسەر چینی کرێکاردا ناسەپێنێت، خودی خەبات دژی سەندیکاکان تا ئەمڕۆ لەسەر خاڵی “دیموکراسی ئەمڕۆ واتە تاچەریزم”ە.ئەمەویت بەڵێم مەرۆق ئەبێت هەمیشە بزانێت کە لە بەرامبەر چ پراکتیکێکدا کە بەڕاستی بوونی هەیە، بەراوردی

دیاردەیەک بە ناوی کۆنەپەرستانە و دژە شۆڕش و هتد، وە دەکات؟ ئەگەر بمانەوێت هەربەو شێوەیە قسەکانیشی بکەین، واتە لەسەر بنەمای تیۆری و ئەوەی کە مرۆڤە پرەنسیپدارەکان دەبێ چی بیڵێن، زۆر شت کۆنەپەرستانەن. لەوانەش هەموو بزووتنەوەکانی ئەفریقای باشوور، بە تەواوی کۆنەپەرستانەیە. هەموو بزووتنەوەی ئێرلەندا کۆنەپەرستانەیە. هەموو بزووتنەوە سەندیکاییەکان لە بەریتانیا لەم حسابەوە کۆنەپەرستانەیە. ئەی ناسیۆنالیزم کۆنەپەرست نییە؟ ناسیۆنالیزم، هەروەها لە ئینگلتەرا؟ ئەو یەکێتیانە ناسیۆنالیزمی تەواویان هەیە. ئایا ڕیفۆرمخوازی و پەرلەمانتاریزمیش دیاردەی کۆنەپەرستانە نین؟ ئەوانیش ئەمانەیان هەیە.

بەڵام کێشەکە لەوەدایە ئەگەر کۆنەپەرست و دژە کۆنەپەرست و شۆڕش و دژە شۆڕش لەسەر بنەمای فۆرمولەکردنی ئامانجی چینەکان لە ئاستێکی دیاریکراوی ناو کۆمەڵگادا لەبەرچاو بگرین و ئەم چینانە و ڕیزبەندی چینایەتی لە پشت ئەم فۆرمولاسیۆنانەوە نەبینین، ڕووبەڕووی کێشەی زۆر دەبینەوە. بۆ نموونە خودی شۆڕشی ئێران بە فۆرمولەی “دەبێ حکوومەتی ئیسلامی دابمەزرێت” دەبێتە بزووتنەوەیەکی کۆنەپەرستانە.

من دەڵێم بەو پێیەی ئەو فۆرمولەکردنە کۆنەپەرستانەیە، یان لانی کەم شۆڕشگێڕانە، ناشۆڕشگێڕانە، ڕیفۆرمخوازی، پەرلەمانتاریستی، تاکە فۆڕمی ناڕەزایەتی چینی ئەمەیە، چیتر پێموانییە بتوانرێت پێی بڵێین کۆنەپەرستانە. تەنها ئەوەی کە دەتوانرێت لەبارەی چەپی ئەوروپاوە بگوترێ ئەوەیە کە رێبازی ئەم سیستەمە رێگەی پێدەدات وەک تاکە فۆڕمی ناڕەزایەتی چینی کرێکار لە ئەوروپا بمێنێتەوە. ئەگەرنا دەتوانین بڵێین، نەخێر بە، سەندیکاکان، و بۆ نموونە بەڵێ بە بزووتنەوەی کۆبونەوەی گشتی، یان بەڵێ بە بزووتنەوەی سەرەکی بەشەکان. بەڵام ناتوانین قسەیەکی وا بکەین.

لە ئێراندا ئەگەر بتوانین بزووتنەوەی کۆبونەوەی گشتی و بزووتنەوەی شورایی پەروەردە بکەین، دەتوانین بە ڕوونی بڵێین کە بزووتنەوەی سەندیکایی کۆنەپەرستانەیە – ئەگەر ئەوەمان کرد بێت. واتە ئەگەر هەر لەو ساتەدا کە بزووتنەوەی کۆبونەوەی گشتی لە ئێران دادەمەزرێت، کرێکاران لە کۆبونەوەی گشتیدا دیموکراسی ڕاستەوخۆ مومارەسە بکەن، هەر لەو کاتەدا کە سەرانی ئەم بزووتنەوەیە کۆبونەوەی گشتیان هەیە، ئەوا لە ئاستی سەرتاسەریدا شورایەک پێکدەهێنن و هەڵوێستی سیاسی وەردەگرن، و بەتەنها گرنگی بە ئابووری نادەن و خۆیان بە حیزبەکانەوە دەبەستنەوە و کار

دەکەن.لەم دۆخەدا کەسێک دێت و دەڵێت دەمەوێت سەندیکای کرێکارانی قوماش لە تاران دەست پێبکات. ئێمە دەڵێین ئەوەی تۆ دەتەوێت بیکەیت کۆنەپەرسانەیە پیاوی حسابزان!

بە بۆچوونی من یەکێتییەک ناتوانرێت تەنیا لەسەر بنەمای فۆرمەکەی یان پێناسە کلاسیکییەکەی حوکمی کۆنەپەرست بونی یان کۆنەپەرست نەبونی بەسەردا بسەپێنیت. بەڕای من لە دوا باسی هاوڕێ ئەمیردا ئەم دیوەی باسەکە ئێستا لاواز دێتە بەرچاو. ئەمە وەڵامی بزووتنەوەکەیە. دەتوانرێت بەم بنەمایە بە بەهەندێک سەندیکا بوترێت کۆنەپەرستانە، لەنێویاندا بزووتنەوەی سەندیکایی لە ئەمریکای ئەمڕۆدا.
واتە بزووتنەوەی سەندیکای ئەمریکی بە بەراورد بە بزووتنەوەی دژە جەنگی ڤێتنام، هێزێکی کۆنەپەرستە. بزووتنەوەی سەندیکایی لە ئەمریکا لە ئێستادا بزووتنەوەیەکی کۆنەپەرستانە-چەتەییە بە بەراورد بە هەر بزووتنەوەیەکی دیکەی مافی مەرەق. بەڵام لە ئینگلتەرا ئەمە وا نییە، لە فەرەنسا کەمتەرە. بزووتنەوەی سەندیکایی لە پۆڵەندا، بە بڕوای من، بە هیچ شێوەیەک کۆنەپەرستانە نییە، لە کاتێکدا تەواوی فۆرمولەکردنی ئامانجەکانی، کۆنەپەرستانەیە بە بەراورد لەگەڵ ئەوەی لە پۆڵەندا ڕوویدا.

بۆچی ئەمە دەڵێم؟ چونکە تاکە فۆرمی مومکین لە تیۆری ناڕەزایەتی چینایەتی ئەمەیە. ناتوانم بە سادەیی بەم شتە بڵێم کاردانەوە. بەڵام ئەگەر فۆرمێکی تر هەبێت و بتوانیت نیشانی بدەیت کە ئەم فۆرمی دەرکەوتنە لەبەرانبەر ئەو فۆرمەدایەلە دەرکەوتن، بەدیلی یەکترن، ئەوا بە ڕوونی، تەنانەت ئەگەر زۆردیش نەبێت و زوباتۆق [Zubatov] و هەڵەی پێنجەمیش نەبێت [1]. و ئەگەر زۆر نیاز پاکیش بێت، ڕاشکاوانە بڵێم، بزووتنەوەیەکی کۆنەپەرستانەیە لەلایەن بۆرژوازییەوە، کە لە ڕاستیدا، لەو سەردەمانەدا یەکسەر لەلایەن بۆرژوازییەوە پشتگیری دەکرێت.

بە هەر حاڵ من جیاوازییەکی ئەوتۆ لەگەڵ ئارگیومێنتی هاوڕێ ئەمیر نابینم، هەروەها وەک هاوڕێ ڕەزا ئەو ئارگیومێنتە ناخەمە دۆخی جەمسەرگیریەوە بە ئەوەی بانگەشەی ئەوە بکەم کە بە نموونە هێرش کراوەتە سەر داواکارییە ئابوورییەکانی چینی کرێکار ، یان پەیوستیی کارکردن لەناو بزووتنەوەی چینی کرێکاردا هێرشی کراوەتە سەر، یان هێرش کراوەتە سەرگرنگی داواکارییەکانی کرێکاران. بەڵام هەر فۆرمولەکردنێکی باسی ئەمە لەبارەی ڕێکخراوە ناحزبییەکانەوە، لەبەرانبەر ئیکۆنەمیزم، بە شێوەیەکی سروشتی ئەمە لە تەنیشت

ڕەوتگەلێکەوە دادەنێت کە زۆر دوورن لە چینی کرێکار و جیا لە چینی کرێکار. بەڕاستی لەم قۆناغەدا هەر باسێکی هەمەلایەنەی ڕێکخراوە ناحزبیەکان دەبێ بمان خاتەکەناری ئەو هێزانەی کە دەیانەوێت چینی کرێکار بە شێوەی ناحزبی ڕێکبخەن نەک بە پێچەوانەوە. دەرئەنجامی گشتی من لە باسەکە – ئەو باسەی کە هاوڕێ ئەمیر لێرەدا پێشکەشی کرد نەک لە ڕۆژنامەدا – ئەوە بوو کە باش بوو بێدەنگ بین لەوەی کە ئێمە لەبارەی شوراو هتد چی دەیڵێین، سەرەڕای ئەوەش لە شکست پێهێنانی خەباتی تریدیۆنیدا،شتێکی لە بابەتەکە بەجێ نەهێشتوە . ئارگومێنتی من ئەوەیە کە بەڕاستی ئەم مەترسییە زۆر زیاتر هەڕەشەمان لێدەکات.

با خاڵێکی تریش ب□□□م؛ بە بڕوای من جەختکردنەوە لەسەر پێویستی کاری ناحزبی لە نێو کرێکاراندا نابێت لە باتالیاوە[٢] وەربگیرێت، مەگەر بمانەوێت بە تایبەتی چوارچێوەی ئەوروپی لەبەرچاو بگرین. بۆ ئەمە دەڵێم؟ چونکە باتالیا لە ڕوانگەی بزووتنەوەیەکی پۆپۆلیستی-دیموکراسیەوە نییە کە بزووتنەوەی سەندیکا ڕەت بکاتەوە. بەڵکو ئەوە بەرنامەی لانی زۆرەکەیەتی کە بزووتنەوەی سەندیکای کرێکاری ڕەتدەکاتەوە. لە “چی بکەین؟ لینین لە بەرانبەر بزووتنەوەی تایبەتی تری کرێکاریدا ، ئامانجەکانی بەرنامەی لانی کەمی وەک بزووتنەوەیەکی سیاسی چینەکە دادەنێت و ئەوەش ئەوەیە کە لەلایەن بزوتنەوەی فیداییەکان و ه□□□ی سێهەم و هتد، لە بەرانبەر بزووتنەوەی چیندا. گشتێنراوە واتە دووری بزووتنەوەی کۆمۆنیستی لە ئێران لە بزووتنەوەی کرێکاری لەبەر ئەوە نییە کە زۆر سۆسیالیستییە، ئەوەندە سۆسیالیستە کە نایەوێت ئەم کارانە بکات. بە هۆی ئەوپەڕی دژە دیکتاتۆر بونەوە بزووتنەوەی گشتی-دیموکراتیکەوەیە کە بەها بە یەکگرتوویی ناوخۆیی چینی کرێکار نادات و ئەمەش ئەرکی ئێمە قورستر دەکات.

ئەگەر بتەوێت لەگەڵ خودی باتالیا موناقەشە بکەیت، دیبەیتەکە لەسەر بەشداربوون، لەسەر پراکتیکییەتی ڕێکخستنی حیزبی دەبێت. ئەگەر مشتومڕ لەگەڵ پۆپۆلیزمی ئێرانی بە تەواوی لەسەر بزووتنەوەی تێکڕایی و شوناسی سەربەخۆی چینی کرێکار بێت. پێدەچێت ئەمە ئاستێکی دیکەی ئەبستراکت بێت. پێم وایە ئەمە مەترسییەکە کە تا ئێستاش هەڕەشەمان لێدەکات.

ڕەنگە لە ئێمەوە تێبگەین کە حزبی کۆمۆنیست سەردەمێک چووە لای چینی کرێکار، ئێستا کە شۆڕش ڕوویداوە، بە هێزی ڕێکخراوەیی خۆی دەچێتە لای ه□م□وان. ڕوونە لەو سەردەمەدا نابێت بکەوێتە ئەو پێگەی

ئیکۆنۆمیزمە کە لەو قۆناغەدا پاشکۆی پۆپۆلیزمە. لە هەمان کاتدا نابێت بکەوێتە پلەیەک لە نا پێویستیی چینی کرێکار و دەربڕینی ناحیزبی و جەماوەرەکەی لە خەباتدا.

---

[١] “هێڵی پێنج” – مەیلی “کرێکار-کرێکار” بە تایبەتمەندی دەرکەوتووی گاڵتەجاڕی ڕۆشنبیر ، سووکایەتی تیۆری و ڕێزلێنانی دەستی قەیشاو ناسرابوو، بە “هێڵی پێنجەم” ناسرابوو.

[٢] تا ئێستا نەمانتوانیوە هیچ زانیارییەکی دیاریکراو لەسەر باتالیا بەدەست بهێنین کە لەم باسەدا چەند جارێک باسی لەوە کراوە. ئەگەر شتێکتان لە بارەی باتالیاوە دەزانن، تکایە ئاگادارمان بکەنەوە.

ئەم بابەتە لە بنەڕەتدا زارەکییە. ئەم دەقە لە فایلێکی دەنگییەوە لەلایەن دەنیس ئازادەوە نووسراوە و لەلایەن بەرپرسی سایتی ئەرشیفی گشتی بەرهەمەکانی مەنسوور حکمەتەوە دەستکاری کراوە. ئەم سیمینارە لە مانگی ئەیلولی ساڵی ١٩٨٥ بەڕێوەچووە.

وەڵام لە نامەی چاوەڕوانی جەلالی میرزا کەریم...

((مناڵێکی لە خەم ڕەخسیو...
بە خوێنی نۆ ساڵی ئازارمان گەشکراو
بە (بارزان)، بە (کوردە)، بە (شۆڕش) ناونراو
بەڵام هێشتا باوکنەدیو
پرسیار... لە گەرووی تەزیو
وەڵام... لە چاوی ناو دەرگای خەویا گریو))
-کام ڕێ؟ کام کاروانی ئازارمان تۆی هێنا
کام هەواڵەی؟ پرسەی مەرگی پێشمەرگەکانمان تۆی هێنا
ڕێگا! هاتیت! چیت بۆ هانین؟
پەڕۆ! هاتیت! چیت بۆ چانین؟

((گوڵاڵەی دەنگ…
لە شەپۆلی دووکەڵا چاوی هەڵهێنا
سێبەری ڕەنگ…
بە شانەی گڕ پرچی ئاسۆی دائەهێنا
زمانی زەنگ…
هەنگاوی وشەی سنگی کاروانی ڕێی هەڵئەهێنا))
-گ□ی س□نگ□ر منی ه□نا
ه□ناس□ی کیشو□ری باو□□ منی هێنا
من هەواڵی بنکەکانم
بۆ هێناون
من وێنەی شەهیدەکانم
بۆ هێناون
هەموو ئاڵان… هەموو ناون.
((ماڵ… بۆ ڕێگا، گوڵ ناگرێ
پەنجەرەی سنگ، شیعر ناڵێ
باڵای خەمی باوەگوڕگوڕ
بۆ (ئەرپە) ناوێ گڕ ناگرێ))
-دای□! ب□ د□نگ ه□□نا ب□ی
ب□چی ب□ ئ□رپ□ ناگری
((گریان هەورێکی نەزۆکە…
ئەرپە بۆ دایک چیرۆکە
هەنگاو… بۆ ڕێی مەرگ… دڵدارە
تەنیا گۆرانی بۆ مێژووی شیعروتن… پەلامارە))
-کو□م ئ□م□ ه□موو □□ژ□
د□یان ئ□رپ□ ل□ناو د□مان ئەنێژرێ
کوڕم! ئەرپە
لەم شارەدا بۆتە چرپە
((فرمێسکی شار…
ڕێچکە ئەگرێ.
لقی هاوار…
گوڵاڵەی برووسکە ئەگرێ
باڵی هەور…
بەرەو دۆزەخی گڕ ئەفڕێ
نەڕەی تەور…
چرپەی سنگ دارستانی چڕ هەڵئەدڕێ
شەقام… ڕێ بە ڕێبوار ئەگرێ
ڕێبوار… یەخەی دیوار ئەگرێ))

- بۆ فرمێسکی لقی باڵای نەڕەی شەقام
زامەکانی نۆساڵەی خەم ناشواتەوە؟
بۆ ڕێچکەگوڵاڵەی بەرەو چرپەی ڕێبوار
بۆ ڕێی باخی چەخماخەدار ناباتەوە؟
((شار نازانێ… شۆڕەسوارێ…
بۆ… گڕ لە چاوی ئەبارێ
دایک نازانێ بۆچی کوڕ
لە (ئەرپە) ناوێ ئەپرسێ…
پرسیار لە وەڵام ئەترسێ…
وەڵام لە نەڕەی خۆی هەڵدێ))

- ئهبێ دیوار
  وێنە و دروشمی خوێنی پیا هەڵواسرێ
  ئهبێ ڕێبوار
  ئاگری تێ بەردرا بێ
  ئەبێ دەنگ… وشەی گۆرانیی خۆی بنووسێ
  گۆرانی… لە نۆتە و ئاوازێ پرسێ
  کەی ئەوترێم؟
  ئەبێ گول□□ و□□ی تفەنگی خۆی ببێ
  تفەنگ… بە سەنگەری بڵێ:
  کەی ئەتەقێم؟
  ئەبێ شیعر… بن□□ن□
  کەی ئەنووسرێم؟
  ئەب□ ش□ش… هەموو دنیا بجووڵێنێ
  بگرمێنێ
  بڵێ: بۆچی هەڵناگیرسێم؟
  ((شار تینووە…
  تینووی چۆڕێ خوێنی پەڵەی شۆڕشی سەرهەڵگرتووە
  سەرهەڵگرتووی ڕێی درێژی
  بست بست زامی ئاگرڕێژی
  .... بەرەو کێوە
  دەنگ سووتووە
  گۆڕ سرکەیی بارانێکە نەهاتووە
  گول□□ ب□نی گوڵ هەڵئەمژێ
  بزە چزەی هەنگ ئەکوژێ
  .... خوێن تەنیا سووراوی لێوە))
  - ئەم شەقام و کۆڵانانە جێ ناهێڵم…

ئەمێنمەوە
.... گوایە وێڵم
بەڵام… سووتووی هاوارێکم، ناتوێمەوە
وێڵم بە دوای دەرگای کۆشکی پێکەنینا
نەء، شیعرێکی ئاگرینا.
((تەرمی هەڵوێستێک هاتەوە
تینوو، ئاگر لە چاوی گریاناویا ئەخواتەوە
(بەری ئاسمان هەور و تەمە
عالەم دڵی پڕ لە غەمە
بۆ شەهیدانی وەتەن…)*
-م□گرین، ه□ی□ داستانی م□رگی گیڤارا
بکات ب□ گیانی ه□ناس□ی زامی شارا
سۆراخی سوار… ژان ئەچێنێ
بزە لە بەردەم پەیکەری گریانێکا… ئەگریێنێ
مەی… فرمێسکە… تیلەی چاو ئەبزڕکێنێ
چاو… زنای ئازار هەڵئەسێنێ.
پرسە… بۆ شەهید ڕێک مەخەن
چەند قوربان بدەن هەر کەمە
ئامانج زینە… ڕێگا مەمە.

*ئەم کۆپلەیە وەرگیراوە.

تێبینی: ئەم شیعرەم لە دەفتەرێکی ڕەشنووسی: (جەلالی میرزا کەریم) وەرگرتووە، کە (سەرخێڵ سیروان نەورۆڵی) خوشکەزای پێی داوم. پێدەچێ شیعرەکە دواداڕشتن نەبێت، چونکە لە زۆر شوێندا دێڕ و کۆپلەی ڕەش کردووەتەوە و دووبارە بە جۆرێکی تر نووسیویەتییەوە و دەستکاری کردووە. دەفتەرەکە زیاتر لە(دە) شیعری ڕەشنووسی تێدایە و لەنێوان ۱۹۷۰ تا ۱۹۷٤ نووسراون. تەنیا توانیم ئەم□ ب□ه□نمەوە سەر یەک. ئەوانی تر دەدەم بە شارەزایەک هاوکاریم بکات و بیانهێنێتەوە سەر یەک. دوای دڵنیابوون لە پاکنووسکردنیان بڵاویان دەکەینەوە.

سەباح ڕەنجدەر
۷/۷/۲۰۲۲

کتێبی Chro Is My Name لە رێی ئەمەزۆنەوە دەتوانن بە دەستی بێنن…

Chro Is My Name

لە رێی ئەم لینکەی خوارەوە دەتوانن کتێبەکە بەدەستبێنن:

[Chro Is My Name: Memoir of a Kurdish Hero’s Daughter eBook : Zand, Chro: Amazon.ca: Kindle Store]()

چرۆ ناوی منە

سەرناوی کورتە چیرۆکێک بوو کە لە ساڵی ٢٠٠٨ دا نووسیم، لە نیوکەمەر مەگەزین بڵاو بۆوە. و □ لە کۆمەڵی کورتە چیرۆک ل□ □ ب□او کرایەوە لە کێێبی (ژوار) لە ساڵی ٢٠١٠ نووسیم. پاشان لە پڕۆگرامی خوێندن لە زانکۆی تۆرۆنتۆ دانرا. و □ لە سەنیکا کۆلێج ل□ □ پرۆگرامی خوێندن.
من بە ناوێک هاتمە جیهان کە شیرینە بۆم، خۆشم دەوێ، چرۆ ناوی شکۆفەیەکە، خونچەی گوڵێکە کە خەریکە دەشکوێ لە بەهاردا. من هەمیشە ناوەک□م خۆش دەوێ، ئەو مانایەی کە دەیبەخشێ لە ژیانمدا. کاریگەریەکی گەورەی هەبوە لە ژیانمدا لە کەلتورە جیاوازەکاندا بۆ گەلێ هۆی جودا.

ڕاپەڕینی ١ ئەپریل ١٩٩١ لە چاپتەری یەکەمدا دام□ □شتوە، چونکە یادەکە لەبیری ناکەم، ئەو□ ب□ □□م□ک□ کوژی گەلی کورد بە دەستی نەیارانی دژە کورد.

چاپتەری ٨

باس لە باوکم دەکات، کورتەیەکە لە ژیانی لە خەباتێکی درێژ خایانی .
هەر لەم چاپتەرەدا، ژمارەی ١٥ کتێبەکەی تێدایە ل□گ□□□ و□رگێرانی کێبی ئنجیلی پیرۆز، پەیمانی نوێ کە لەزمانی فەڕەنسیەوە وەریگێراوەتە سەر زمانی کوردی.
نەخشەی کوردستان و شاکاری کێبەکانی جوگرافیای کوردستان، خەڵات وخەباتی لە مامۆستای شۆڕش لە کۆماری کوردستان لە مهاباد ل□گ□□□

پێشەوا قازی نەمر، تا دوا چرکەی ژیانی ، دوا وتەی، تا ئەو کاتەی کە سپاردم بە خاک.

سەر ناوی کتێبەکەم،
یادەوەرری کچی باوکە کوردە قارەمانەکە.
باوکم بۆ جیهان یەک مر□ق بوو، بەڵام بۆ من هەموو جیهان.
من نەم توانی یادەوەری ئەو جیابکەمەوە لە بیرەوەریەکانی خۆم.
ێّستا ڕابردووم بوە بەرجەستەیەکی نزیک بوو بە ئێستا، هەندێ جار دەمەوی بگەڕێمەوە بۆی. لاپەڕەکانی هەڵدەمەوە ، لاپەڕەی کچێکی گەنج لە کێبەکەیدا یان لە کتێنی خۆم. لە ژێر ئاسمانێکی ساماڵدا دانیشم ڕووناکی خۆرم ڕێگاکەم بۆ ڕۆشن بکات، تا بگەڕێمەوە بۆ منda□یم بۆ نیشتیمان، بۆ ئەو شوێنەی کە تێدا لە دایک بووم وە خوازیارم بێتە زێدێ من.

لە کۆتایی من دەنووسم، دەمەوێ ببمە دەنگێ بۆ ژنی کورد کە دەنگیان زۆر کەم دەبیسترێ. لە ڕێگای چیرۆکی خۆمەوە کەلتەری گەلەکەم بە جیهانی بکەمەوە.

چرۆ زەند
September 8, 2021

شیعر/ تابلۆی خۆر… ستار ئەحمەد

تۆ ژنێکی
پەنجەکانت قەڵەم،
رۆحت دەفتەرو
ئەندێشەت پاکییە.
لەگەڵ خەما دەنوی..
بە ئاوات رۆژ دەکەیتەوە.
رووناکیت لەجوانی،
بەهرەت لە بەفرو
بەخشندەیت لەچیا وەرگرتووە.
فڕین نازانیت..
لەگەڵ نەورەسا هاوخاکی،

مەلە لەدەربەندەکان فیربوویت و
شەپۆل لەئاریشەت ناگا
ناچاری بەرووبار ..خەونت بسپێری.
هەردەم هێمنیت..
بۆ ژانت خواستووە.
لەدەنگا هێور دەبیتەوە،
دەگەیتە رادەی راسپاردن.
ئایندەی زام،
رابردووی ئاکام و
ئەمڕۆی کاڵبوونەوە،
لە تەمەن وەردەگری.
فریشتەیەکی ..
لەتابلۆی خۆر،
نیگای ئەستێرەیا
بۆ نووری جاویدانی..
سەری پێشوەختت ..
بۆ رەهایی گڵ و خاك دادەگری.
لەرەنگا ونبوونت بزەیە..
هەڵاتنت سێبەری بێباکیی.
لە شکاندنی خۆزگە،
ڕۆچوونی جەستەیا..
گیانم بەهەناسەم دەبەخشم.
نازانم…
ماچی شیعرێکت بکەم
خۆم لەتۆدا دەدۆزمەوە.
دەگریم..
فرمێسکی وشە..
رووی ئاسۆی لاپەڕەم بەرنادا
رەنگە ئاگادار بیت..
چەپکێ لەمافم هێَناوە،
تروسکەیەك لەکۆشش،
کەمێك ژاکانی هەژانم داگیرساندووە.
ئەفسووس..ڕێگای تاریکیت،
بۆ هەنسك هەڵکردووە.
شیعرێکم داتاشم..
دەبێتە نیگاری تۆ،
بزەی ژوانێك..

دەروونم رادەچەنی.
لەنەمریدا دەبمە..
نەخشەی رەهەندێکی بێمەئوا.
تۆ خامەیەکی رەشپۆشی..
چۆن خەونی ژاکاوت کۆکەمەوە.
برینی رابردووت،
تژی لەسۆزو نیازکەم.
گەرووت لەزارما کردووە بەپەیوەست.
ناتوانم خۆشەویستیم..
لەبازنەی هزرتدا بنوێنم.

ستار ئەحمەد

مزگەوتەکان خراپ نین بەس دەکرێت مرۆڤەکان بەخراپ بەکاری بێنن!... زانا ڕەزاق

من پێچەوانەی هەموو ئەو کەسانەم کە پێیان وایە هۆکار مزگەوتە بۆ بیری توندڕەوی ئاینی بەلای منەوە ئەوە مرۆڤە ئەتوانی بەباشە یان خراپە بەکاری بهێنێت.
مرۆڤ ئەتوانێ کەنیسە یان پەرستگای لالش یان شوێنی پیرۆزەکانی زەردەشت و کاکەیی یان هەر دین و مەزهەبێک ئەوانە ئەتوانرێت بۆ ئاڕاستەی باشی ببەین یان خراپ ئەتوانرێت هەر ئەو جێگایانە بکرێتە شوێنی پێگەیاندنی تاک لەزۆر بواری کۆمەلگا سودێکی باشیش بەکۆمەلگا بگەیەنێت هەروەک دەزانن دین بۆ سودی مرۆڤە نەک بۆ زیان پێگەیاندنی ئەوە مرۆڤە دینی کردەتە ئامرازێک بۆ بەرژەوەندییەکانی بەو ئاڕاستەیەی دا دەبات کە دەیەوێ ئەتوانرێت لەزانکۆ یان قوتابخانە یان هەر شوێنێکی تر بیری توندڕەوی بلاو بکرێتەوە لەو شەوانەو شوێنانی تریش ئەوانە یەکتر دەدۆزنەوە و بەیەکتری ئاشنا دەبن، ئەو ڕێگایەش تەنیا شوێنێک یان دوو شوێن ناگرێتەوە، بەڵکو گشتیە. دواتر ئەمەش لەلایەن ئەو مرۆڤە خراپانەی کە ئامانج و

مەبەستیان هەیە، نیازیان باش نیە، پاش پەروەردەی توندڕەوەی بەکاردەهێنرێن. ئینجا هەم زانست هەم ئاین بە سودی مرۆڤ هاتووە نەک زیانی. هەردووکیان لەژێردەستی مرۆڤن، مرۆڤ ئەتوانێ بەهەر شێوەیەک بیەوێ بەکاری بێنێت، بەس پێویستە ئەمانە لەژێر دەستی مرۆڤی خراپ دەربهێنرێت بەتایبەت دین بدرێتە دەستی مرۆڤانی باش نەک خراپ.

تێبینی 26 7 2018 لە ئەکاونتم بلام کردۆتەوە

کۆتایی هێنان بە ڕژێمی دژە شۆڕش و پەرلەمانەکەی بەندە بە پەرەسەندنی خەباتی جەماوەری شۆڕشگێڕانەوە…

ڕێکخراوی بەدیلی کۆمۆنیستی لە عێراق

لە شانۆگەریەکی ڕیسوای هێز و حزبە بۆرژوا ئیسلامی و قەومیەکانی فەرمانڕەوا لە عێراقدا، پەرلەمانی ئەو هێزانە لە (٢٣)ی ئەم مانگەدا دانیشتنێکی نائاسایی ئەنجامدا، و ڕەزامەندی خۆی نیشاندا لەسەر ئەو ئەندام پەرلەمانانەی کە جێگرەوەی ئەندام پەرلەمانەکانی قەوارەی ڕەوتی سەدر بوون کە پێشتر هەر لەم مانگەدا دەستیان لەکار کێشابەوە لە پێناو ئامانجی تایبەت بەو ڕەوتەدا.
ئەم ڕژێمە سیاسییەی ئێستای هێزەکانی دژە شۆڕش، کە مەتەکەیە بەسەر سنگی جەماوەرەوە، قەیرانەکەی بەرەو ئاڵۆزکاوی زیاتر دەڕوات لەگەڵ هەر توندبوونەوەیەک لە کێشمەکێش لەنێوانیاندا لەسەر پێکهێنانی حکومەت و دابەشکردنی پشکی دەسەڵات و سامان، بەپێی بەرژەوەندیەکانیان و بەرژەوەندی جیۆپۆلەتیکی ئەم هێز و ئەو هێزی نێودەوڵەتی و ناوچەیی، بە تایبەتیش هی ئەمریکا و ئێران.
دیمەنەکانی کێشمەکێش لەسەر “حکومەتی زۆرینە” و “حکومەتی تەوافوق” و بگرەوبەردەی نێوان ئەو هێزانە لە ماوەی زیاتر لە هەشت مانگ و بەدواشیدا سەرهەڵدانی دۆخێکی بەناو “بنبەستی سیاسی”، هەموو

ئەمانە پرسەیەک لە کێشمەکێشی پێکهێنا کە هەر لە سەرەتاوە پێشبینی دەکرا بە ئەنجامە پڕوپوچەکانی هەڵبژاردنێکی پێشوەختەی بایکۆتکراو لە لایەن زۆربەی دەنگدەرانەوە، کە خۆی لە بنەڕەتدا ئامانجی ئەم هەڵبژاردنە تەواوکردنی پرۆسەی سەرکوتکردنە خوێناوییەکەی (ڕاپەڕینی ئۆکتۆبەری ٢٠١٩) بوو بە شێوەیەکی سیاسی نەرم و هەوڵدان بوو بۆ لەباربردنی ڕاپەڕینەکە.
دەستلەکارکێشانەوەی (٧٣) سێ پەرلەمانتاری بلۆکی سەدر لە (١٢)ی مانگی حوزەیرانی ئەمساڵ و جەختکردنەوەی موقتەدا سەدر لەسەر کشانەوە لە هەڵبژاردنەکانی داهاتوو و پرۆسەی سیاسی، بەڵگەیەکی دیکەیە لەسەر قووڵی ئەو قەیرانەی کە هێزەکانی ڕژێم و خودی بزووتنەوەی سەدر تیایدا دەژی.
مانای سیاسیی کردەیی ئەم هەڵاتنە بەکۆمەڵییەی ڕەوتی سەدری لە گۆڕەپانی خەباتی پەرلەمانی بۆ پێکهێنانی حکومەت، شکستە بۆ ئەم ڕەوتە، وەک ڕەوتێکی سیاسی حکومی لە بەردەم نەیارەکانیدا لە ڕەوتەکانی تری ئیسلامی سیاسی شیعە کە لە "چوارچێوەی هەماهەنگی"دا کۆبوونەتەوە، لەمە زیاتر ناتوانرێت وەسفێکی تری بکرێت؛ ئەم شکستە لە بنەڕەتدا شکستهێنانی ئەم ڕەوتەیە لە گەیشتن بە ستراتیژەکەی سەبارەت بە حوکمڕانی وڵات لە ڕێگەی دامەزراندنی "حکومەتێکی زۆرینە" کە لە مێژە فڕبازانە تەپڵی بۆ لێداوە و بانگەشەی بۆ کردووە، کە گوایە ئەمە جۆرێکی دیکەی حکومەت دەبێت "نە ڕۆژهەڵاتی و نە ڕۆژئاوایی"ە و دوورە لە "گەندەڵی" و "چەتەگەری" و "پاشکۆیەتی" بە ئەم وڵات و ئەو وڵات، کە تایبەتمەندی حکومەتەکانی پێشووتر بووە.
بەڵام چوونەدەرەوەی ڕەوتی سەدری لە پەرلەمان و تەنانەت لە پرۆسەی سیاسی ئێستاش، بەجیا لەوەی لەم کارەیدا قازانج دەکات یان زیانی پێدەگات، لەو ڕاستییە ناگۆڕێت کە هێشتا ڕەوتی سەدری یەکێکە لە پێکهاتە سەرەکییەکانی ئیسلامی سیاسی شیعە لە عێراق و سێبەرەکەی باڵی کێشاوە بەسەر تەواوی ڕەوتەکانی ئیسلامی سیاسی شیعەدا و بەم پێیە ڕۆڵی هەیە لە سەقامگیری و درێژەدانی ئەم ڕەوتانە وەک مۆتەکە بەسەر سنگی جەماوەرەوە.
لە لایەکی ترەوە ئەوەی کە ڕەوتی سەدر دەبەستێتەوە بە جەماوەری ناڕازی و ڕاپەڕین و تەوژمی شۆڕشگێڕانەی جەماوەریی داهاتووەوە، ڕۆڵی کۆنەپەرستانە و سەرکوتگەرانەیەتی دژی جەماوەر و شۆڕش و ڕاپەڕین. هەر ئەم ڕۆڵە و ئەو پەیوەندییە دوژمنکارانەیە کە ناوەڕۆکی جموجوڵی ئەم دوایيانە و مانۆڕە سیاسییەکانی ڕەوتی سەدر دیاری دەکات لە ڕۆڵگێڕانی ئۆپۆزسیۆنیدا، ئەویش بە مەبەستی ئیفلیجکردنی وزەی شۆڕشگێڕانەی جەماوەر و هەروەها پاراستنی بنکە

کەمەڵایەتییەکەی خۆی، کە لە ئاکامی ڕاپەڕینەکەی ئەکتۆبەرەوە بە توندی لەرزۆک بووە.
ئەگەری سیناریۆی جۆراوجۆر لەئارادایە لە ئاکامی ئاڵۆزکاوبوونی زیاتری قەیرانی ڕژێمەکە، و هەروەها لە ئاکامی پەرچەکرداری هێزە بۆرژوا ئیسلامی و قەومییەکان و دەستەوبردانی زلهێز و جەمسەرە ناوچەیی و نێودەوڵەتییەکان لەبەرامبەر بنبەستی سیاسیی ئێستادا، بەڵام بە دنیاییەوە بۆرژوازی دەسەڵاتدار، هەرچەندە قەیرانی فەرمانڕەوایەتیشی توندوتیژ بێت بە ئارەزووی خۆی دەستبەرداری دەسەڵاتی دەوڵەت نابێت، بۆیە پێویستە جەماوەری شۆڕشگێڕ کۆتایی بە فەرمانڕەوایەتییەکەی بهێنێت و خۆی کاروباری وڵات بگرێتە دەست.
بەم پێیە ئەوە جەماوەری شۆڕشگێڕە کە دەتوانێت تەختوتاراجی ئەم هێزانە هەڵتەکێنێت کە یاری دەکەن بە چارەنوسی کۆمەڵگە، هەروەک ڕوون و ئاشکرایە کە "بنبەستی سیاسی" ئێستا ڕەنگدانەوەی تارمایی ئەو تەوژمە شۆڕشگێڕانەیەی جەماوەرە بەسەر ئەم هێزانەدا، تەوژمێک کە توخمەکانی لە گەشەکردندان لە دووتوێی ئەو قەیرانە کۆمەڵایەتییە قوڵ و بەرفراوانەی کە تادێت بژێوی و ئایندەی بەشێکی هەرچی زیاتری جەماوەر دەهاڕێت.
دەرکەوتەکانی ئەم قەیرانە کۆمەڵایەتییە ئێستا بە هەمووان ڕوون بووەتەوە، ئەوەتا جەماوەر زۆرترین چەرمەسەری ئابووری و کۆمەڵایەتی دەچێژێت بەدەست بێکارییەکی لەڕادەبەدەر، بەدەست هەژاری و نەخۆشی و گرانی و بەرزبوونەوەی نرخی سووتەمەنی و نەبوونی خانووبەرە، بەدەست داڕمانی سیستەمی تەندروستی گشتی و پەروەردە، و قەیرانی دابینکردنی کارەبا و ئاوی خواردنەوەی پاکەوە. ئەمە جگە لە زیادبوونی ئاستی چەوساندنەوەی ژنان و ژێرپێ خستنی مرۆڤایەتییان، هەروەها ڕێگری لە ڕێکخستنی سەندیکایی و گرتنەبەری ڕێوشوێنی زۆردارانە بەرامبەر بە هەڵسوڕاوانی کرێکاری و خنکاندنی ئازادی و مافە مەدەنی و سیاسییەکانی هاووڵاتیان بە تایبەتی هی گەنجان، هەموو ئەمانەش هاوکات لەگەڵ بەردەوامیدان بە سەرکوتی جەماوەری ڕاپەڕیوو و خۆپیشاندەر، و بەردەوامیدان بە دەستگیرکردن و ڕفاندن و بێ سەروشوێن کردن و تیرۆرکردن و مانەوەی سەدان هەزار کەسی ئاوارە لە کەمپەکان لە دۆخێکی کارەساتبار و پڕ لە تراژیدیا و پێشێلکاری تردا.
بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ئەم هەلومەرجە، ناڕەزایەتی و خۆپیشاندان و مانگرتن بەردەوامە لە سەرتاسەری عێراقدا، بەڵام ئەوەی ڕێگرە لە گەشەکردنیان، ڕێکنەخستنیانە لە کارێکی خەباتکارانەی ڕێکخراودا لەسەر ئاستی وڵات، لەناو ئەو سەندیکا و کۆڕوکۆمەڵە ڕێکخراوە جەماوەرییانەی کە بەرگریکارن لە ئامانج و داواکارییەکانیان.

مەرجی ڕاپەڕینێکی سەرکەوتووانە لە داهاتوودا، ئامادەبوونی پێشوەختی ئەم قەوارە ڕێکخراوەییانەیە بۆ ناڕەزایەتی کۆمەڵایەتی و بەهێزکردنیان بەجۆرێک کە مۆرکی ڕێکخراوەیی خۆیان ببەخشن بە کردەی سیاسی شۆڕشگێڕانەی ملیۆنان کەس لە جەماوەری عێراق.
هێنانەدی شۆڕشی کۆمەڵایەتی چینی کرێکار، و دامەزراندنی سیستەمێکی سۆسیالیستی لەسەر وێرانەکانی سیستەمی سەرمایەداری نیولیبراڵ لە عێراقدا، چارەسەری ڕیشەیی هەموو کارەساتەکانی ئەم دۆخەی ئێستایە، و بنیاتنانی کۆمەڵگەیەکیشە کە ئازادی و یەکسانی باڵی کێشاوە بەسەریا و، چینە کۆمەڵایەتییەکانی تێدا نییە.
بارودۆخی بابەتی و ئەو سەروەت و سامانە زەبەلاحەی لە کۆمەڵگادا هەیە، نەک هەر تەنها بۆ بەدیهێنانی ئەم شۆڕشە ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسی و کولتوورییە پێگەیشتووە، بەڵکو بەدیهێنانی پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی و ڕزگارکردنی جەماوەر لە کۆتوبەندەکانی بارودۆخی ئێستا، و هەروەها ڕزگارکردنی عێراق و ناوچەکە لە جەنگ و کارەساتەکانی کە دەیکەنە مەیدانێک بۆ یەکلاکردنەوەی ململانێ جیۆپۆلەتیکی و ستراتیژییەکانی بۆرژوا ئیمپریالیستی جیهانی و جەمسەرە ناوچەییەکان، پەیوەستە بە هێنانەدی ئەم شۆڕشەوە.
تەوژمی شۆڕشگێڕانەی جەماوەری لە عێراقدا پێویستی بەوەیە کە بەشێک بێت لە بەدیهێنانی ئەم ستراتیژە سۆسیالیستییە و ئەمەش نایەتەدی بەبێ ڕێکخستنی چینی کرێکار و لاوانی سۆسیالیست و ژنانی کرێکار و چەوساوە لە بزووتنەوەیەکی سیاسی سۆسیالیستی بەتوانادا کە سەرکردایەتی خەباتی ملیۆنان کەس بکات لە خەڵکی زەحمەتکێش و بێبەش و هەژارکراو و ستەملێکراو، ڕووەو بەرجەستەکردنەوەی ئیرادەی سیاسی سەربەخۆ و ڕێکخراویان لە شۆرا جەماوەرییە شۆڕشگێڕەکانیاندا تا دەسەڵاتی دەوڵەت بگرنە دەستی خۆیان.
ڕێکخراوی بەدیلی کۆمۆنیستی لە عێراق، ئامرازێکی خەباتکارانەیە لە دەستی جەماوەری کرێکار و زەحمەتکێش و هەژارکراوان و ژنان و لاوانی سۆسیالیست و جەماوەری شۆڕشگێڕ و ڕزگاریخواز بۆ بەدیهێنانی ئەم گۆڕانکارییە سۆسیالیستییە شۆڕشگێڕانە مەزنەیە. ئەم ڕێکخراوە بانگەوازی هەموو ئەو تێکۆشەرانە دەکات کە خەبات لەپێناو سۆسیالیزمدا دەکەن تا خەباتی خۆیان لەناو ڕیزەکانی ئەو ڕێکخراوەدا یەکبخەن.
٢٦ حوزەیرانی ٢٠٢٢

سـەبارەت بە ئێکۆسۆسیالیزم… وەرگێڕانی لە ئینگلیزیەوە: هێمن ئەمانی – فواد

مارکسیسزم و ئێکۆسۆسیالیزم

مارکس بازنەی سەرمایەداری لە سێ پیتدا کورت کردۆتەوە: "م-س-م". ڕەوتی بەرهەمهێنان بە پارە "پوڵ" واتا □ "م" دەست پێدەکات. ئەم پارەی□ ب□ □ ب□کارهێنانی کرێکاران، سەرچاوە سروشتییەکان و پیشەسازی بۆ مەبەستی بەرهەمهێنانی کال□ا "شتومەک" سەرمایەگوزاری دەکرێت واتا □ "س". دواتر ئەو کال□ا بەهەمهێنراوانە بە نرخێکی زیاتر لە تێچووی سەرەتایی خۆی دەفرۆشرێتەوە کە ئەمەش بە واتای "م" دێت. شێوازی گۆڕانی کۆی پارەی تێچووی سەرەتایی بۆ پارەیەکی زیاتر، لە نهێنی چەوساندنەوەی کرێکاردایە ئەو کاتەی کە سەرمایەدار "خاوەنی پارە" حەقدەستێکی کەمتر ل□ نرخی ئ□و کال□ایەی کە کرێکار بەرهەمیهێناوە دەدات بە کرێکاران. لەگەڵ ئەوانەشدا زێڕاندن و بەهرە "قازانج" کێشاندنەوە لە سروشت و زەوی بەشێکی جیانەکراوە و گرنگە لە خوێنی سەرمایەداریدا ب□ □ ب□ردەوامبوون و گەشە….

بۆ درێژەی با بەت کلیکی ئێر□ بکەن…

HemnAmani_EcosocilesmDownload

نەوەستان لە کەناردا… رانانی بەکر ئەحمەد بۆ کتێبی

کۆمۆنیزمی نوێ

ناوی کتێب: کۆمۆنیزمی نوێ، لیکۆڵینەوەیەک سەبارەت بە حزب و دەوڵەت و کێشەکانی کۆمۆنیزمی سەردەم
چاپخانەی کارۆ
ساڵی چاپ: 2020
ژمارەی سپاردن: 1457
نووسەر: ئاسۆ کەمال

ڕانانی : بەکر ئەحمەد
01-07-2022

لە یادکردنەوەی مەراسیمەکانی یەکی ئایاری شاری یەتەبەری سویددا، گۆڕەپانی "یان تەرەت"، جیگایەکی تایبەتی هەیە. بەشێک لەو چەپەی کە لە باری فکرییەوە خۆی لە سوشیال دیموکراتی جیاکردۆتەوە، لەگەڵ چەپی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و گۆشە جیاوازەکانی دیکەی دنیادا، بە خۆیان و مێز و میکرۆفۆن و چادرەکانیانەوە شوێنێکی هەمیشەییان لەم گۆڕەپانەدا داگیرکردووە.
لە کاتی بەڕێکەوتنی ڕیزی خۆپیشاندانەکاندا، زۆربەی زۆری لایەنگرانی ئەم ڕێکخراوانە، لە پاش پێچانەوەی مێز و چادرەکانیان، لە سوچێکی شەقامەکەدا دەوەستان و سەیری ڕێپێوانی سەندیکالیست و حزبەکانی دیکەیان دەکرد. بۆچی کەس تێکەڵ بەم خۆپێشاندانانە نەدەبوو: نەچوونە ژێرپەرچەمی بزووتنەوەی تر وپاراستنی بێگەردی ئایدئۆلۆژی گرووپی خۆ، لەسەر هەموو شتێکی ترەوە بوو. ئەمڕۆ زۆر کەس دەتوانێ ئەم روونکردنەوە یەکدێڕییە بە بێ هیچ دوودڵییەک بخاتە سەر کاغەز.
یەکێك لەو دیمەنانەی کە لە پەیوەند بەم مەراسیمانەی یەکی ئایاری ئەم گۆڕەپانەدایە و لە یادەوەری من و بەشێکی زۆری هاوڕێکانمدایە لە شاری یەتەبەری، دیمەنی دوو پیرەمێردی هەشتا ساڵەیە کە لە ماوەی چەند ساڵێکدا لە پشت مێزێکی بچکۆلە و میکرۆفۆنێکی دەستییەوە، ئەو بەیاننامە گەدارانەیان دەخوێندەوە کە دژی سەرمایەداری بوون لە رۆژی یەکی ئایاردا.
ترسی گەورەی بەشێک لەو هاوڕێ قەشمەچییانەی خۆشمان ئەوە بوو کە مەترسی دڵوەستانی یەکێک لە پیرەمێردەکان هەمیشە لە ئارادابوو کاتێک بەیاننامەکەی خۆیان بە تووندی دەخوێندەوە. سەیر ئەوە بوو، دوای تەواوبوونی خوێندنەوەی بەیاننامەکە، مێزو کورسییەکەیان دەپێچایەوە و دەڕۆیشتن. لە دوای سێ یادکردنەوەی یەکی ئایاردا ،

هەواڵێک لە ئامادەبونی ئەوان نەما. دەکرێ کەچی دوایيان کردبێ و یان نەخۆشکەوتبێتن. یان هیوادارم کەسێک هۆکاری ونبوونی ئەم پیرەمێردە سەرسەختانەی بە جۆرێکی تر لابەت و لە ڕوونکردنەوەی سیناریۆ پێشەکانی من باشتر بێت.

ئایا ئامادەیی چەپ لە عیراق و کوردستاندا لەمڕۆدا نزیکایەتییەکی هەیە بە دەخی ئەم دوو کەمۆنیستە سویدیەوەی کە خۆشیان لەبیریان چووبووەوە بەچی ڕێکخراوەکییان هەیە و چ کاریگەرییەکیان لە هاوکێشەکانی دەسەڵاتدا هەبووە کە بە جیا لە "ئیسپات وجود"ێکی ڕۆتینیانە لە یەکی ئایارو هەندێک بۆنەی تردا، بەیان گرنگ نییە بزانن لە کوێی ڕووداوەکاندا ڕاوەستاوون.؟
ئایا چەپ لەمڕۆی کوردستان و عێراقدا بە شوێن پاراستنی دەرودووکانێکەوە نییە کە ڕێژگارێک دروستکراوە و لەمڕۆدا وەک شوناسێکی سیاسی و ئایدیۆلۆژی ئەندامەکانی سەیری دەکرێت و هیچ جێگایەکی لە ئیعرابی سیاسی کۆمەڵگادا نییە؟

وەڵامی ئەم پرسیارەی سەرەوە کە چەپ لە عێراق و کوردستاندا بە جیا لە ئیسپات وجودێکی ڕۆتینیانە لە هەندێک موناسەبات و بەیاننامەڕێکردنەوەدا ڕۆڵێکی دیکەی نییە، بە مانای بروابوون بەوەی کە گرفتێک لە ئارادایەو دەکرێ بە شوێن وەڵامەوە بیت.
پێتوایە هیچ گرفتێک لە ئارادا نییە و ئەم چالاکیانەی کە ڕۆتینی ئەنجامدەدرێت بەشێک لە کاروچالاکی گروپی خۆیە، دەکرێ سەدان ساڵی دیکە بەردەوام بێت و لە باشترین حاڵەتیشدا دەکرێ وەک چیرۆکی ونبوونی پیرەمێردەکانی گۆڕەپانی "یان تەریەت"ی یەتەبەری کۆتایی پێ بێت.
بەلام بە "ئاسۆ کەمال"، نووسەری کتێبی (کۆمۆنیزمی نوێ)، لەکۆڵینەوەیەک سەبارەت بە حیزب و دەوڵەت و کێشەکانی کۆمۆنیزمی سەردەم، وەلام بە پرسیارەکانی سەرەوە کە چەپ لە ئەزمەدایە و دەکرێ گەران بەشوێن ڕێگاچارە جۆراوجۆرەکاندا ، کێششیکی گرنگ بێت، دەبێتە کتێبێکی قەوارە 400 پەڕەیی و بە بەکارهێنانی سەدان سەرچاوەی کلاسیکی مارکسیستی کۆن و تازە بە شوێن سەراغی ئەم پرسیارەوەیە: "پاسیڤیزمی چەپ و بیرۆکەی نوێ سەبارەت حزب و ڕێکخراوبوونی کریکاری تا وەڵامێک بەو کێشانەی ڕووبەڕووی بزووتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستیی بوونەتەوە بدرێتەوە"
یان بە مانایەکی تر:" چ تێگەیشتنێک لە حزب ، ئەمەی کردۆتە بتێک کە پاسیڤانە لە پەراوێزی کۆمەڵگادا قەرارمان گرتووە؟ بۆ ئەمە پێویست بوو حزب لەو بتە چەقبەستووە لە تێگەیشتنی خۆماندا

ڕزگاربکەین و پەیوەندی نێوان کۆمۆنیزم و چینی کرێکار و خەباتی چینایەتی و حزب و پرۆسەی میژوویی شکڵگرتنی حزب وەک ستراکتۆری چینی کریکار بناسین”.

بۆ ئاسۆ کەماڵ ، بەشێکی گەورە لە پرسیاری ئەم ئەزمەیەی کە درێژەی هەیە، لە تێڕوانینی ئەم بزووتنەوەدایە بۆ حزب و پەیوەندی نێوان حزب و چیندا خۆی دەردەخات . بە تایبەت لە ڕێکخستنی کریکاراندا. کتێبی کۆمۆنیزمی نوێ، گێڕانەکی قوڵی ڕەخنەگرانەیە بۆ مێژووی سوشیالیزمی دەوڵەتی سەدەی بیست دا و ئاوڕدانەوەیەکی چاوتیژانەیە بۆ پرۆسەی پەیوەندی نێوان کار و خەباتی چینی کریکار و دروستکردنی ڕێکخراو و ئەحزابی سیاسیدا. ڕاوەستانێکی بە ئاگاهانەیە لە بەرانبەر تاقیکردنەوەکانی چینی کرێکاردا لە سۆڤیەت دا و دەرخستنی گۆشەنیگای تازەترە لە پەیوەند بەو جەدەلە سیاسییە هەمیشەییەی کە شکستی شۆڕش لە ئۆکتۆبەری ڕوسیادا دروستی دەکات. بەشێکی گرنگی ئەو ڕەخنانەی لە تاقیکردنەوەی مۆدێلی سۆڤیەتی کە لە ئاستی نێونەتەوایەتیدا گیراون لەسەر ئامادەیی بیرۆکراتیزمە لە دەسەلاتی سیاسی بەلشەفییەکاندا، ئاسۆ کەمال لە کتێبی کۆمۆنیزمی نوێدا، جەدەلی بیرۆکراتیزم و سەرنجدان لەی لە ئاستێکی بالاتری سیاسی و تێگەیشتنێکی رادیکالانەتردا باس دەکات کە جێگای بەرزنرخاندنە.

بە بڕوای من، ناونیشانی کتێبەکە : لێکۆڵینەوەیەک سەبارەت بە حزب و دەوڵەت و کێشەکانی کۆمۆنیزمی سەردەم ، خوێنەر دەخاتە سەر خەیاڵی وەڵامدانەوەیەکی فراوان بەم گرفتانە لە ئاست جوگرافیایەکی گەورەی نێونەتەوایەتیدا. وەک ئەوەی کە گرفتی پەیوەندی نێوان حزب و چینی کرێکار بەو مۆدێلەی کە لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و وڵاتەکانی ژێر دەسەلاتی دیکتاتۆریدا بە زەقی هەستی پێدەکرێ هەمان گرفت بێت لە ئەمریکا و بەشێکی زۆری ئەوروپادا. یان وەک ئەوەی لەکەناردابوونی چەپ لە ئەوروپادا هەمان دەردەک بێت کە لە عێراقدا چەپ بە دەستییەوە گیری خواردووە. ئەم تێڕوانینە کێشمان دەکاتە ناو ئەو پرسیارەی کە ئایا چوارچێوەی لێکۆڵینەوەکە کوێیە؟ ئەوەی کە دەبێ سنووردار بکرێت و تیشکێکی گەورەی نەخرێتە سەر کامەیە. ئەمە دەکرێ ئەو تێبینییە بێت کە لە بواری لێکۆڵینەوەی زانستیدا دەبێ لە بەرچاو بگیرێ. بە تایبەت لە کاتێکدا کە بەشێکی گەورەی لێکۆڵینەوەکە لە تاقیکردنەوەی کۆمۆنیستەکانی کوردستان و عێراقە لە پەیوەند بە پرسیارەکانی حزب و ڕیکخستنی کریکاریدا.

ئاسۆ کەمال، خۆی ئەکتیڤیستێکی سیاسییە کە دەست بە داوێنی

لێکۆڵینەوەی زانستییەوە دەگرێت تا وەلام بەو پرسیارانە بداتەوە کە بزووتنەوەکەی ئەوی لە چەقبەستنێکی هەمیشەییدا ڕاگرتووە ، هەر بەڵێش لە هەندێک جیگای لێکۆڵینەوەکەدا دەنگی منی لێکۆڵەرەوە دەدرێتە دەست دەنگی منی ئەکتیڤیست و ئەو ئۆبژێکتیڤیتییە زانستییەی لە ڕەچاوکردنی نووسینی زانستیدا دەبێ ڕەچاو بکرێت کاڵ دەبێتەوە. ئەم نموونە کورتەی خوارەوە دەکرێ لە هەندێک شوێنی دیکەی نووسینەکەدا ببینرێت:” چ تێگەیشتنێک لە حزب ، ئەمەی کردۆتە بتێک کە پاسیڤانە لە پەراوێزی کۆمەلگادا قەرارمان گرتووە؟ بۆ ئەمە پێویست بوو حزب لەو بتە چەقبەستووە لە تێگەیشتنی خۆماندا ڕزگار بکەین”
خالێکی دیکە کە دەکرێ جێگای سەرنج بێت ئەوەیە کە گێڕانەوەی چەپە بۆ کلاسیکیاتە گرنگەکانی مارکسیزمی ئۆرتۆدۆکس لە پەیوەند بە پرسیارەکانی ڕێکخستن و حزبایەتیدا لە زەمەنی گلۆبالیزەیشن و سەرمایەداری ئەمڕۆدا. بە تایبەت لەکاتێکدا تیۆریەکانی ئیدارە و بەڕێوەبردن لە ئاستە زانستییەکەیدا و لە ناو جومگە گرنگەکانی زانستە جۆراوجۆرەکاندا ، سەدەها مۆدێلی ڕێکخستنمان پێشکەشدەکات کە دەکرێ لە پەیوەند بە پرسیارەکانی ڕێکخستندا کەڵکی لێوەربگیرێت. ئایا بەڕێوەبردنی مایکرۆسۆفت و ئەپڵ و تۆیۆتا لە بازاڕێکی گڵۆبالەدا و بەو هەموو کەرت و لق وپۆپانەویە دەکەی جێگای سەرنج بێت. تاقیکردنەوەی گەریلاکانی چیاپاس لە مەکسیک و بەکارهێنانی ئەو فرسەتانەی “نیتوەرک”ەکانی ئەمڕۆی سەرمایەداری نموونەیەکی سادەیە.

بە بڕوای من کتێبی کۆمۆنیزمی نوێ شایەنی خوێندنەوەیەکی قوڵترە، نەک هەر بۆ کەسانێک کە بە شوێن پرسیارەکانی سیاسەت و ڕێکخستنی سۆشیالیستییەوەن، بەلکو زانیاریەکانی ناو کتێبەکە گەلێک گرنگن و کەسانێک کە بەشوین تێروانێکی مەتریالیستانەی ئەمڕۆییەوەن بۆ بەشێکی گرنگی ڕووداوەکانی سەدەی نۆزدە و بیست کە تا ئیستاش کاریگەری ڕۆژانەیان لەسەر ڕووداوەکانی عێراق و کوردستان هەیە ، دەکرێ خوێندنەوەیەکی زۆر بەسوود بێت.
بەڵام خاڵێک کە ناکرێ چاوپۆشی لێبکرێت ئەوەیە کە بۆچی کتێبخانەی کوردی لەئاستی ئیلیتە کولتورییەکەیدا نووزەیەکی لەدەرنایەت بە ئاوەدانەوە لە کارێک کە بەڕاستی شایەنی ئەوەیە لە بەرانبەریدا رابوەستیت. من بە جیا لە کولتوری ئاوەدانەوە لە بەرهەمی دەست و هاوڕێی نزیکەکانی خۆ لە بازنەی مەدح و سەنایەکی یەکترگەورەکردندا و ڕەنگە ئایدۆلۆژیەکانی کە دەکرێ ئەم کتێبەی پێ مۆربکرێت هیچ هۆکارێکی دیکە نابینمەوە.

بەلام بە بزووتنەوەیەکی سیاسی کە بەشێکی گەورەی رەخنەکانی ئەم کتێبە ئاراستەی ئەوانە ، مەبەست لە حزب و گروپە جیاوازەکانی کۆمۆنیزمی کرێکارییە لەعێراق و ئێراندا، بێدەنگییەکە سەد هێندەی تر کوشندە ترە.
بەلام بەرلەوەی ئینسان جێگایەکی گەورە یان بچووک بە ئەم بێدەنگییەی چەپ تەرخان بکات لە بەرانبەر ئەم کتێبەدا کە بەشێکی گەورەی ڕەخنەکە رووی دەمی لەوانە، هەستدەکرێت ئەو دۆخەی لە ناو چەپی کوردستانی عێراقدا و ئێراندا دەگوزەرێ وەک ئەزمەیەک سەیر ناکرێت و ئینسان رازییە بە درێژەپێدانی ئەو ڕەوتەی کە لە کۆتایی هەشتاکانەوە گرتوویەتە بەری و لە باشترین حالەتەکانیدا، حزبی کوردەتە چەترێک کە لە پرسی مردنی کادر و ئەندامەکانیدا یان یادەوەرییە کرێکاری و حزبیە نێونەتەوایەتیەکاندا وەک یادەوەرییەکی جاویدان، وەک نوستالژیایەک بە دەوریدا کۆببنەوە.
دۆخێک کە لە ڕەوتەکانی دیکەی ناو چەپی عێراقدا بە زەقی دیارە و ئەو چەپە نوێیەی کە بڕیاربوو بە ڕەخنە لەم ترادیسیۆنە سیاسی و ئایدۆلۆژیە سنوورەکانی خۆی ڕابگۆڕنە، لە ئێستایدا لە ناو هەمان کولتور و ترادیسیۆنی هێزیکی سیاسی سونەتیدا بە تەواوەتی گیریکردوە و بە لەکەناردابوونی خۆی ڕازییە .

وەڵامێک بۆ (کە تاوانبار نەزار خەزرەجی لە دانیمارک بوو)ی شاخەوان شەڕەش… دەرسیم دیبەگەیی

شاخەوان شەڕەش، لە ڕۆژی هەینی، ڕێکەوتی (01.07.2022)دا، لە فەیسبووکی خۆیی و ماڵپەڕی دەنگەکان وتارێکی لەژێر ناوی (کە تاوانبار نەزار خەزرەجی لە دانیمارک بوو)دا بڵاوکردۆتەوە. بە مەبەستی زیاتر دەوڵەمەندکردن و ڕاستکردنەوەی چەند هەڵەیەک، بۆچوونەکانی خۆم لەو چەند خاڵەی خوارەوەدا دەخەمەڕوو، بەڵام هەم کاتی ئەوەم نییە کە ناوی تەواوی ئەو ڕێکخراو، کۆمەڵەی کوردی و کەسانە بێنم کە هاوکارمان بووینە، هەم ئەو بابەتە بە ئەو مەبەستە تەرخان نەکراوە تا یەکە یەکە ئاماژە بە ناوەکانیان بکەم:…

بۆدرێژەی بابەت کلیکی ئێرە بکەن...

DarsimDebagai_NzarDownload

درەختی کەتناوە لە نێوان کاریکتەری زۆرباوی و حیکایەتخوانی دۆنکیخۆتی... لێکۆڵینەوە: عەلی شێخ عومەر

گەر بوون پێکهاتەی چەندین خودی لەیەك جیاكراوە بێ، لە هاوکێشەیەکدا بە پێداویستی پەیوەست بێ بە ئەوانەی دەرەوەی خود، چۆن بە چ ڕێگایەك دەبێ منی بکەر، وەك بوون ناتەواوی خۆی پڕ پڕِ بکاتەوە، چەمکی پرسیارێ ئەنتۆلۆژی زیندووبکاتەوە، بۆ پەراوێز خراوین! پەراوێزبوون چ واتایەکی هەیە! بۆ لە دنیای بەردەستدا نەگەم بە حەزو خەونەکانم! بۆ دەبێ پەنا بەرم بۆ خەون خەیاڵ! لە دواجاردا ئایا ئاوێتەبوونم، جێنیشێنبوونم لەنێو دەقێکی فانتازی دا، دەتوانێ ڕەگەزەکانی خەیاڵ، هەوێنی ئەفسانە و سیحرم لە چوارچێوەیەکی گونجاودا، بۆ بگێڕێتەوە، لە پێدراوەکانی ڕیالیزمی باو، دوورمبخاتەوە، ڕۆچوون بەم ئاراستەیە، ئایا باڵابوونی منە لە نووسینەوەی دەقێکی هونەری، یان گێڕانەوەی پەخشان ئامێزە، ئاسەواری نەمری بەدوای خۆیدا دێنێ، ئایا کەنارکەوتنی منە، یان جێهێشتنی نووسراوێکی ئۆتۆبایوگرافایی خەیاڵئامێزە، لەدوای ناڕێشنی لە چارەنووسی نادیاری من، لە دوای حەوت ساڵ لەژێر درەختێکدا دەدۆزرێتەوە، دەبێتە دەقێکی ڕۆمان بەنێوی "درەختی کەتناوە"[1] ئەمە دەنگێکی نەگووتراوی حیکایەتخوانە، کە نووسەری ڕۆمان "کەریم کاکە" لە پشتیەوە وەستاوە، ڕۆمانی "درەختی کەتناوە" ڕۆمانێکی" کەریم کاکە"یە لە ساڵی 2007 ی ز دا لە لایەن یەکێتی نووسەرانی کورد، لقی کەرکووك بە ژمارە 91 چاپکراوە، ئەم ڕۆمانە لە سیوسێ پاژ پێکهاتووە، 238 لاپەڕەی مام ناوەندە، ئەم ڕۆمانە لە ڕووی مانا و دەلالەت و یوتوبی و فانتازیادا، توانیویەتی شوێنێ دیار لە هزری وەرگردا فەراهەمبکات، تێڕوانینی جیاواز و پرسیار

دروستبکات، هەروەها وەك خانەخۆیەك، دەکرێ لە نێوی دەقدا بژیت، هەست بە جووڵەو هەناسەی کارەکتەرەکان بکەیت، لە ژانوژێیان تێبگەیت، لە مەودایەکی ئێستێتیکی دا، فرە دەنگی، بیرکردنەوە و گومان، لێکدانەوەی جۆراوجۆر بەدی بکەیت، بە هیچ شێوەیەك زاڵبوونی ڕای نووسەر لەسەر حیکایەتخوان نابینین، ئاماژەی ناساندنی بزاوتی نەتەوایەتی وەك بابەتێکی مێژوو بوونی هەیە، زۆر بە ڕاشکاوانە بۆ زۆر لەخۆکردن، لە ناوکۆی لێکەوتەکانیدا، ڕاساندنی کەسەرو بەرکەوتن لەتەك دەرگیرەکانی دەقدا دەکات، ئایا نووسەر تا چ ئاستێ لە ڕێگای گێڕانەوەدا بەرکەماڵ بووە لە دۆزینەوەو ناساندنی شوێن، دەرخستنی گرێچن، ڕێکخستنی ڕووداوەکان و گرێدانی بە ئەفسانەوە ئاماژە بەڕوویەکی هەقیقەت دەدات، لە دەروازەی ئاوەزو بیرکردنەوە، بەگڕخستنی خەیاڵدا، تا ڕادەیەکی باش سەرنجی وەرگر بە نەپچڕاندنی کردەی خوێندنەوەوە پەیوەستکردووە، هەڵسانگاندنێ نوێ، دەرخەی ئاوێتەبوونی وەرگرن، هەماهەنگن لە دروستکردنی پەیوەندییەك لەنێوان هەقیقەت و هونەردا، لەگەڵ دەروشاندنەوەی ڕەهەندەکانی فانتازیا، پاشینەی هێماو دەلالەت شان بەشان لەگەڵ کردەی گێڕانەوەدا شێدەبنەوە بۆ نێو ناخی هەست و نەستی یەکبەیکی کارەکتەرەکان، دەڕۆیت لە نزیکەوە دەیانناسیت، لەگەڵیاندا دەژیت، بە تایبەتی پیری بەفر و هەندێ لەو ئافرەتانەی کە هاوسەرگیری لەگەڵیاندا کردووە، بە کەم و زۆر باسیان لێوەدەکات، وەك گوڵناز، ئەستێ، مێرێ، فەتانە، مەستانە، سەحر و بێرێ، هەروەها حیکایەتخوان باس لە سێکوچکەی خۆی و مەریەم و کورە چاو کەسکەکە وکاریگەری پەنجە خوار دەکات، ئاماژە بە چەندین کارەکتەری لاوەکی دەکات، ڕۆمانەکە لەو کاتەوە دەستپێدەکات، کاتێ حیکایەتخوان لە گرتەیەکدا، پێ لەوە دەنێت، زۆر نییە پیری بەفری ناسیبێت، لە وەڵامدانەوەی پرسیارێکدا پیری بەفر باسی گۆڕی باپیرە گەورەی بۆ دەکات کە تا ئێستا بە پێوە ماوەتەوە، ناوی گەنجێیە، کاتی خۆی هەموو خەڵکی گوند دێنە سەر ئاینی نوێ، هەرچەندە چەتێی کوڕیشیی تاقانەیە، دێتە سەر ئاینی نوێ، بەڵام ئەم لەسەر ئاینی خۆی دەمێنێ، پیری بەفر بە یانزە پشت دەچێتەوە سەر گەنجێ، حیکایەتخوان، لە هەر دیمانەیك و دانشتنێك پرسیاردەکات، پیری بەفر وەڵام تەواودەکات، ناکات، لە وەڵامدانەوەی هەر جارێکدا، باسی بەسەرهات و حیکایەتێکی بۆ دەکات، یەك لەو باسانە، باسی بیرەوەری و مێژوویەکی بۆ دەکات، کە بەرکەوتنی لە تەکیدا هەبووە، باسی دوو شوێنی نهێنی فانتازی دەکات، کە خۆی ئەزموونی کردووە، کەشفی کردووە، یەکیان درەختی ئافرەتانە، ئەوی تر دێندی پاڕانەوەیە، ئەوەی سێیەم پیری بەفر ئاماژەی بۆ دەکات، جێگاکەی بە نادیاری دەمێنێتەوە، تا حیکایەتخوان

خۆی دەیدۆزێتەوە، دارگوێزێکە، حیکایەتخوان ناوی داری وشەی لێدەنێت، لەبن ئەو دارە لەگەڵ جگەرە، چا و قاوە، ئیلهامی بۆ دێ بەسەرهاتەکان دەنووسێتەوە، یەك لەو بەسەرهاتانە باس لە پەیوەندییەکانی مەریەم لەگەڵ چاوکەسك دا دەکات، کاریگەری ئەو پەیوەندییە چیی دەبێ لەگەڵ خۆیدا چیی لێدەکەوێتەوە، ڕۆڵی پەنجەخواری هاوڕێی لە دابەشکردن و لە گرێدانی ڕووداوەکان، چیی دەبێ چ کەتنیك دەخاتەوە، چ کاریگەریەك لەسەر حیکایەتخوان بەجێدەهێڵێت چیی بە ئێمەی وەرگر دەڵێت، چۆن بیری لێدەکەینەوە.

ڕەهەندەکانی شوێن

گوندی کەتناوە هەر لە سەرەتاوە، لە ئێستای گێڕانەوەدا، پیری بەفر نێرەرێکە وەڵامی پرسیارەکانی حیکایەتخوان دەداتەوە، لە ڕووی شوێنەوە باس لە پابەندبوونی بە خاك و نیشتیمانەوە دەکات، لە دەسپێکی مێژوویەوە پێیدا دێت، لە پێش هاتنی ئاینی نوێیەوە، نەتەوەی ئەمان هەر لێرەدا بوونە، لێرە لە ڕووی زمانەوانیەوە، پێداگریی ناسنامەی شوێنێك هەڵدەگرێ، درێژدەبێتەوە بۆ ئێستای گێڕانەوە، گەرمێژوو پەیوەندی میللەتێك هەڵنەگرێ بە ڕووداو، کارەسات، بەرگری، هزری مانەوە و کارتێکردن، ئەوا ڕەسەنایەتی پیری بەفر دەتوانێ هەڵیبگرێ، کە مێژوو بە یانزە پشت دەچێتەوە سەر گەنجۆی باپیرە گەورەی، ئاماژەکردن بە کێلی گۆڕی باپیرە گەورەی کە تا ئێستا هەر بەپێوە ماوەتەوە، لەسەر ئاستەکانی گێڕانەوەدا هەڵبژاردنی شوێن و شوێنکات، مانا، ئاوەز و دلالەت هەڵدەگرێت، دەکرێ چەندین خوێندنەوەی جیاوازی بۆ بکرێ، چۆن بیرەوەری پرۆژەیەکە لە دوای مردنەوە نەبێت نایەتە دی، مانەوەی کێلی ئەو گۆڕەش لە گۆڕستانێکی وێرانبوو، لای پیری بەفر پرۆژەیەکە، لە کردەی گێڕانەوەی بیرەوەری خۆی دا، ژێدەرێکی ئیلهام بەخشە، گوندی کەتناوە وەڵامی ئەو پرسیارە نەزانراوانەیە کە بۆ تەواوکردن و نووسینی دەستنووسی ڕۆمانەکەی، حیکایەتخوان هەمیشە داگەڕانی بۆ دەکات، بە دیوێکی دیکەدا دەکرێ ئێمەی وەرگر، لەنێوان مانەوەی کێلی گۆڕەکەو لەگەڵ ناوی خاوەن گۆڕەکە پەیوەندیەك بدۆزینەوە، واتا لەگەڵ گەنجۆ بە پێی گێڕانەوەکانی پیری بەفر، کە بە تاق و تەنیا ڕادەستی ئاینی نوێ نەبووە، پێداگری و سووربوونی لەسەر پرینسیپی ئاین و تێڕوانینی خۆی کردووە، جیابوونەوەی لەوانی تر مانایەکی جیاواز بە ژیان و مردنەکەی دەبەخشێت، هەستی بوونایەتی لەو ساتەوەختەوە دەسبەردەبێت کە هاودژبوونێك نەك لە مانای ژیان بەڵکو لە مردنیشدا، ڕەنگدەداتەوە، ئاسەوارێ جیاواز لەپاش خۆی بەجێدەهێڵێت، پرینسیپی سووربوون، مانەوە و ڕادەستنەبوون

شوێنەوارێ بۆ مێژوو دەهێڵێتەوە، ئەوانەی کە ڕادەستبوون، ئاینیان گۆڕی، شوێنیان لە گۆڕستانەکەدا نابینین، بە چەتێی تاقە کوڕەکەشیەوە کە ڕادەستی ئاینی نوێبوو، بۆیە دەبینین، سەرجەم گۆڕەکان وێرانبوو، تەنیا یەك گۆڕ گەواهی مێژوویەکە، لە شوێن و داکەوتەکانی ئەو گۆڕستانە، لە نیشتیمانێك دا ماوەتەوە، ئایا ئەو ڕۆژە مێژووی سەرفرازی نیشتیمان لە گۆڕنرا! یان بە ئاراستەیەکی دیکە، گۆڕا بۆ چوارچێوەی بەرگری، ئایا ئەو ڕۆژە شێخی نیشتیمان کۆتاییهات، گەنجێ وەك نوێنەری نەتەوەیەك، هەر لەو قاڵبە خۆڕایەتییەدا، مراندی، ئەوی لە ئێستای گێڕانەودا بە نەمری ماوەتەوە، کێلی خەونێکە نەهاتە دی، نەوەی کوڕە تاقانەکەیەتی، کە پیری بەفرە، نەوی چەتێیە، خەڵکی گوندە، چەتێ جگە لەوەی ناوی کەسێکە، لەهەمان کاتدا، دەکرێ وەك ئاوەڵناوێ وەریگرین، کە خەسڵەتی ئازایەتی دەبەخشێت، چەتێی بێ پرینسیپ، وەك زۆربەی ئەوانیتر کە لە ئاینی باوباپیرانی لایدا، لە دوای ئازایەتی و هەستکردنی بە کەرتبوونی شوێن و غەریزەی مانەوە و مردن، نامۆبوونی خود لەتەك بابەت، داپچڕانی یەکبوونیان، کت ومت وێنەی نەتەوەیەکە، کە ناتوانن مێژووی خۆیان بنووسن، گۆڕانکاری لە چارەنووسی خۆیان دا بکەن، ئازان شەری بەرگریان زۆرکردوە، بەڵام ئەمانە وەك ڕووداو ماونەتەوە، نەیان توانیوە گۆڕانکاری لەنێو مێژوودا بکەن، هەر وەك گۆرستانەکە بە وێرانی ماوەتەوە، خەڵکی ئەم گوندە دووسەد کەسن، حەقدە ماڵە، سەر بە هیچ شوێنێك نییە، لە ڕووی مێژووەوە لە هەریەك لە شارەکانی، ئەستەمبووڵ، تاران، بەغدا، کۆنترە، کەریم کاکەی ڕۆمانووس زۆر بە ووردی بە تۆبۆگرافیانە، ڕووماڵی شوێنەکانی کردووە، هەر لە ماڵ، رووبار، جێگە، هەردو دۆڵ و شوێنی چیاکان، دارو بەردو تەنانەت وەرزەکانیش سیمبولێکن لە نێو کارەکتەرەکاندا دەرەوشاندنەوەی هەیە، ئەم شوێنە گشتییە، خاڵی بەیەکگەیشتنی سێ لای سێگۆشەیەکە، لە سێ لاوە، سێ ڕێگای لێدەبێتەوە، بە ئاراستەی باکوور ڕێك دەچێتە نێو ئەستەمبووڵ، بەرەو ڕۆژهەڵات دەچێتە تاران، بەرەو خوار لە بەغدای، لە ئاست دوورو نزیکی مەوداکانی، هەر سێکیان بە پێوەری بڕینی شوێنکات، بە مانگ و هەفتە و ڕۆژ یەکسانن، پۆلینکردنی مەودای شوێن بە کردەی شوێنکاتەوە، پێدزێکە، گرێدانێکە، بە ڕووداوەوە بەستراوە، پەیوەندی بە جووڵاندنەوە و خەسڵەتی کەسایەتیەکان هەیە، پێوانی کات لە پێدراوەکانی شوێن دا، بە ڕێژەی جیاواز کاریگەری ڕەنگدانەوەی لەسەر کەسایەتیەکان جێگیردەکات، لە ڕێگای شوێنەوە دەکرێ باری دەروونی و تێڕوانین و گۆشەنیگایان دیاریبکات، سێبەری ڕووداوەکان بە پێی جووڵەی کەسەکان لە شوێنکاتدا ئاسەواری نەخشەیەك لە شوێندا بەجێدەهێڵێت،

ڕەنگدانەوەی خۆی تێدەکاتەوە، ئەوەتانی کەتناوە وەك شوێن کاریگەری ڕێگەی جوگرافی تەنراوە بە سێ ڕێگاوە، بە سێ کەلتوور، بە سێ میللەت و بە سێ بیرکردنەوەو بۆچوونی جیاواز، بەم هۆیەوە، ناو و شووناسێ جێگیری نییە، هەر کەسێ دێت ناوێکی لێدەنێت، حیکایتخوان، کە دەنگی دووەمی نووسەرە، بە کەتناوە دەیناسێ، لێسەندنەوەی ناو لە شوێن، کردنی بە ناشوێن، باکڕاوندی گومانێ فەراهەمدەکات، نە لەئێستای گێڕانەوەدا، نە لە ڕابردوویشدا سەقامگیری تێدا بەرجەستە نابێت، بە پێی گێڕانەوەکانی پیری بەفر، بە درێژایی مێژوو، لە ژێر کاریگەری فاکتەرەکانی دەرەوەدا، لە ناوەوەدا سیما سروشتییەکانی سەقامگیری لە ناو شوێن دا تێکشکاندووە، هەر لە پەلەمار، هێرشبردن، سووتاندن، ماڵوێرانی، ئاسەوارەکانی تۆپبارانکردن و تووندوتیژی جەنگە ناڕەواکان، ڕەنگدانەوەیەکی نەرێنی لەسەر کەسەکان هەیە، جارێك دەکەون، بۆ جارێکی تر کە هەڵدەسنەوە، ناگەنە کۆتا چارەسەری کێشەی مانەوە، هەرلەو قاڵبەدا دەمێننەوە، بۆیە لە ئێستادا، ئایندەیەك بەدی ناکەن، مانایان پێ ببخشێت، ناسنامە هەڵگرن، لە شوێنێکی سەختی دوورەدەستن، لە سێگۆشەیەکن، نە مەنفایەکی فەرمییە، نە نیشتیمانێکی ئازادە، خەون و بیرو پلانی دواڕۆژیان پێ نییە، تا پەیوەندییەکی پۆزەتیڤی پێوەببەستن، ناوو شووناس هەڵگرن، مارك ئاوگە لە شوێنێکدا دەڵێت “جیاوازی شوێن و ناشوێن لەوەدا دەبینێت، شوێن پەیوەندییەکی پۆزیتیڤ و شوناسچێنی لەگەڵ کارەکتەرو هۆشیارییدا هەیە “2 بەپێی پێدراوەکانی دەقی بەردەست دا، کەریم کاکە لەسەرجەم ئاستەکاندا، زیرەکانە توانیویەتی ئاماژە بە ڕەهەندەکانی ناشوێن بکات، یەکەم وەك پەرچەکردارێك لە پەیوەندییەکی ئەرێنیدا، قەربووی شوێنی ڕاستەقینە دەکات، بە سێ شوێنی یوتۆبییەوە گرێدەدات، وەك درەختی هاوینە، دێندی پاڕانەوە و درەختی وشە، کە شووناسی تاك بە شوێن و ناسنامەوە پابەنددەکات، چاوپۆشین لە شوێنی ڕاستەقینە، پەنابردن بۆ شوێنی یوتۆبی، لادانێکی ئۆنتۆلۆجییە لە زانراوێك، پرسیارێ نەمر لە ناشوێندا دەکات داوای وەڵام و شووناس دەکات، ناتوانێ لە چوارچێوەیەکدا بیدۆزێتەوە، سنووری بۆ دانێ، کاریگەری ڕابردووی ئەم شوێنە جوگرافییە، کارێکی وا دەکات ناسنامەی شوێن پێشهاتنی حیکایتخوان، بە نەزانراوی بمێنێتەوە، تەنانەت ئەمی حیکایتخوانیش ناتوانێ ناوی لێبنێت، ناو واتا شووناس ناسنامە، نەك خەسڵەت، کەتناوە خەسڵەتێکە، بە مەبەستەوە بێت یان بۆ مەبەست بێت، شوێن ناوو ناسنامەی لێسەنراوە، بە خەسڵەت دەناسرێتەوە، ئەی لە دیاریکردنی سنووری جوگرافیای بەرجەستەکراو دا، چیی هێشتووەتەوە بۆ ڕەسەنایەتی شوێن و ناوی

ڕاستەقینە، چۆن وەڵامی مێژوو دەداتەوە، ناو داماڕاو نییە لە جەستە، شوێن سڕینەوەو ئاسەواری ناوو شوێن، ڕێك دووبارە بوونەوەی ئەو گۆڕستانە ویرانەیە کە نە ناوو نە ئاسەواری گۆڕیان نەماوە، ئەوەی ماوەتەوە هێڵی سوورە، بەڵگەی مانەوەی ناوێکە مێژوویەك هەڵیدەگرێ، کۆڵی گەنجێیە، لە کاروانی مێژوودا ناسنامەیەکی نەخوێندراوە، فەرامۆشکراوە، لە بیرەوەری و گۆڕانەوەی سەرزارەکیدا ماوەتەوە، جارجار پیری بەفر باسیدەکات، بەڵام ئەوەی جێی داخ و کەسەرە، ماکی بڕاوبوونەوەی نەخوێندەوار و بێئاگای تاکە، پەیوەندی بە ناوو شوێنەوە پچڕاوە، پێچەوانەی هاونیشتمانییە، کە تا ئێسك لکاوە بە نیشتیمانەوە، نامۆ نییە بە شوێنەوە، ئەوەی خەسڵەتی کەتناوەی سەپاند، کردییە ناونیشانی دەسنووسەکەی، لەنێویدا بە شێوازێکی ئۆتۆبایۆگرافیایی خەیاڵئامێز بیرەوەرییەکانی خۆی و پیری بەفرو کارەکتەرەکانی دیکەی تێدا نووسی، کەسێکی هاوزمانە خوێندەوارە، لە بارەگایەکەیدایە، بەناو چەکدارە، ئێستا ساچمە لە لاقی دایە، وازی لە چەکداری هێناوە، هەڵبژاردن و سەپاندنی ناوی کەتناوە، بەدەر نییە لە ڕەنگدانەوەی ئەزموونەکانی، چەندین جار لەنێو دەقی گۆڕانەوەدا بەرکەوتن لەتەك شوێن و ڕووداوو کەسەکاندا دەکات، هەر جارێ بە مەبستێ ئاماژەی بۆ دەکات، بۆ نموونە “من دوعا گەرمەکانی دایکم بیردەکەوێتەوە، ئەو کاتانەی کەتنێکم دەکرد”ڕۆمان ل81، “لە دوایی بزربوونی من، مەریەم ئەو کەتنەم لای کەس ناگێڕێتەوە”ڕۆمان ل 132، “هەرچی هەیە بە پەنجە خوارەکەی بکەم ئەو کەتنەی بە من کرد”ڕۆمان ل 126 * چۆن حیکایەتخوان ناپاکی لەتەك ناوی شوێندا دەکات، بەرکەوتنی هەندێ لە کارەکتەرەکانیش لە شوێندا ناپاکی لەتەك ئەمدا دەکەن، باکڕاوندی ئەم ناپاکییە وادەکات ناوە ڕاستەقینەکەی بە نەزانراوی بمێنێتەوە، بە خەسڵەتێ، بناسرێنەوە کە ڕاستەوخۆ پەیوەندی بە ئەزموونەکانی خودی حیکایەتخوانەوە هەیە، بە هەمان شێوەش شوێن ئاوێنە ئاسا ڕووخساری کارێکتەرە سەرکیەکانی ڕۆمانەکە هەڵدەگرێ ، ئەوانیش بۆ ناون، بە خەسڵەتی ڕوونکردنەوە دەناسرێنەوە، وەك پیری بەفر، حیکایەتخوان بە ساچمە لە لاقیدایە دەناسرێتەوە، پەنجەخوار، کە لە دواجاردا مەریەم مێردی پێدەکات، چاوکەسکەکە بە دەنکی مەریەم ئاماژەی بۆ دەکرێت، هەر یەك لەم کارەکتەرانە لە ناوکۆی ئەجیندای هاوکێشەیەکن، دڵنەوای بە ڕەوتی دەقی خوێندراو دەبەخشن، هەر یەکێکیان تابلۆیەکە لە وەرگێڕاوەکانی چەمکی کەتن، لە پێدراوەکانی دەقی نووسراوی حیکایەتخوان دا نیشتجێبوونە، بۆ نموونە پیری بەفر لە کەتنی چاوەڕوانیدا, لە پاییزەوە بۆ هاوین، واتا سێ وەرز بە تەماحی بەهەشتێکی دنیایی بە یوتۆبیای درەختی هاوینە و دڵندی پاڕانەوە ڕایدەگرێت، چاوکەسکەکە

پیرۆزی مەریەمی دێخوازی لێ زەوتدەكات، لە هەمان كاتدا، ئومێدێكی پێدەبەخشێت، بەوەی هەندێ لە پیرۆزیی مەریەمی بەركەوێت، پەنجە خوارەكە بە غەیوری خۆی تا ئەم لەسەر ڕێگای پیرۆزی مەریەم هەڵكەنێ، بەردەوام بە خراپە ناوی مەریەم دەهێنێ و برینداری دەكات، لە ناوكۆی دەقدا، تابلۆیەك لە گومان وەردەگیرێت، جولیا كریستیڤا دەڵێت"هەموو دەقێك بریتییە لە تابلۆیەك لە وەرگێڕاوەكان"3، لە گێڕانەوەی ڕووداوەكان دا، ئەم تابلۆیانە، فاكتەرێكی سەرەكی كەتنەكانی حیكایتخوانن ، ڕەنگدانەوی كەتنەكان بنەمایەكی تر دەخاتە سەر بابەتی ڕووداوەكانی نێو شوێن و جەستەی نالەبارو هەست و نەستی حیكایتخوان، بە جۆرێك نە ناوی خۆیمان پێدەڵێت، نە ناوی ئەوانەی بەركەوتنی ڕاستەوخۆی لەتەكیاندا هەیە، جگە لە ناوی مەریم نەبێت، ئەویش لە سۆنگەی ئەوەی مەریەم، لە ناجێگری خۆیدا ئاوێنە ئاسایەكە، لە ناشوێنی دا نا مێبوون، لە گرتە جیاوازەكانی گێڕانەوەدا، وێنەی شكستی خۆی تێدا دەبینێ، هەڵبەت بەهەمان تێڕوانینی چەمكی بێ ئومێدی شكستیەوەش، نەگەیشتن بە خەونەكان، هاوتەریبیەكی هاوسۆزانە لەتەك دەستبەرداربوونی ڕەهەندەكانی جێگری شوێن لە ڕەنگدانەوەی ڕووخساری ناجێگیری مەریەمدا بەدیدەكات، لە ڕۆمانی نوێدا لەنێو نەزانراوەكانی دەقدا توانەوەی ناو و ڕووخساری ئەوانەی ناویان نەهاتووە، بە چێبوونەوەیەكەوە گەمارۆدراون، ڕێگا دەكەنەوە بۆ كەساندنی ئەوانەی ناویان هاتووە، بوونەتە ژێدەرێك لە نواندن و تێكخستنی بارودۆخێكی گواستنەوە لە وێنەیەكەوە بۆ وێنەیەكی تر. .

نهێنی بەهارو شكستی هاوینە

لەناوكۆی پەیوەندییەكانی بە كەسانی دیكەوە، بەپێی ئەزموون، پێگەی كۆمەڵایەتی، خەسڵەتەكانی پێكهاتەی كەسایەتی وەك دالێك ڕەنگدانەوەی دەبێ لەسەر مەدلوول، بە پێچەوانەوەش دروستە، ڕەهەندەكانی ئەم پەیوەندییە بە گوێرەی پێشهاتەكانی ڕووداو دەجوڵێن، لە دیمەنێكەوە دەچنە دیمەنێكی تر، لە ئاست كەسێكەوە بۆ كەسێكی تر شقۆی جیاواز، یان لێكچواندن وەردەگرن، بە هەندێ داگری ڕەنگە دەرگاكانی لادان وەهێخلیسكانیش لە پەیوەندییە سروشتیكانی مرۆڤ دا دەستەبەربكات، قین و ئەوین ئاوێزانی یەكتربكات، هەڵبەت نەخشەی جومگەكانی بنیادی كەسایەتی، بۆ بنەما لە جوگرافیایی دەقدا نایتە سەر مێژووی ناساندنی كەسەكەوە، گەر مانایەكی پێنەبەخشێت، فیلیب هامۆن لە شوێنێكدا دەڵێت " لە میانەو ناكۆی دەقدا نەبێ كەسایەتی نە ژێدەر و نە مانای هەیە"4 گەڕان بە دوای مانادا، لە دوای بەیەكگەیشتنی ئەو خەسڵەتانەوە دەستپێدەكات كە كاریگەری بەشە

بەربڵاوەکانی چەمکی زانین ڕاستەوخۆ بلکێنین بە بارودۆخی دەرکەوتنی کەسەکان، ئەم کردەیەش لە هەڵوەشاندنەوەی ئەو دیمەنانەی کە دەکرێنەوە، ئاڵۆزییەك بە خۆوە دەبینێ، بە ستایلێکی بازنەیی هەوڵدەدەین، خوێندنەوەیەکی شاقوڵی بۆ بکەین، تەوەری سێکسی وەك لێکەوتێك بۆ بکەینە دەستبژێرێکی گونجاو، بارودۆخی کەسایەتی حیکایتخوان و ئاستەکانی گێڕانەوەی بەسەرهاتەکان، لە ڕیچکەی بەرکەوتنی لەتەك دەوروبەردا بکەینە بنەمایەك بۆ ئاشکراکردنی ڕایەڵەکانی نهێنی و لەزەتی دۆزینەوە دژەوازەکانی، کە لە نێوان پێوەرو جیابوونەوەدا، دەبنە هاندەرێك بۆ ڕامکردنی پەیوەندییەك، بە حەسرەتەکانی ئەوین و تێرکردنی دواکانی جەستەوە گەمارۆدراون، بە پێڵێنانی کەسایەتی حیکایتخوان خۆی بە مێنێلێگ، گوزارشت لەوە دەکات، بەوەی زووگوورتیە، لە دنیای ژندا هیچ ئەزموونێکی نییە، ئەوانەی بەزای ئەون خەریکە دەبنە باپیرە، کەچی ئەمیش هەروا ماوەتەوە، خالییە لە تام و کامی مێینە، بۆ مێنە ئاوێنەی یادەورییەکانی تەڵخ و ناتەواوە، لەزەتە ناکات گەر جوانییەکانی پیاوەتی خۆی لەگەڵ مێنەدا نەبینێ، دەترسێ نەگات بە لەزەتی ئەو نەهێنییەی کە توانەوەی ڕەنگی جەستەی خۆی لە ڕەنگی جەستەی مێینەدا بەدی نەکات، ئای لە سیحری تێکەڵبوونی ڕەنگەکان، ئای لە مێینەو جوانییەکانی، بە تایبەت مەریەم، کە بە گوێرەی حیکایتخوان، گشت جوانی کیژانی دنیا لەودا دەبینێ، مەریەم و شێخییەکەی بوونێکی هایدگەرییە، ئاوێنەیەکە خۆی تێدا دەبینێ، ماڵێکە چۆن ئەو تێدا نیشتەجێبووە، دەیەوێت ئەمیش تێدا نیشتەجێبێت، باشلەر دەڵێت"دەبینین وێنەکانی ماڵ، بە دوو ئاراستەدا دەجوڵێتەوە، بە دیوێکدا ئەوان لەناو ئێمەدان، بە دیوێکی تریشدا ئێمە لەناو ئەواندایین"5 بەڵام ئایا مەزندەو ویستی حیکایتخوان، بە شێوازێکی ئەرێنی بە پێی نەخشەی ئەو ماڵەی ئەم لە چینە قووڵەکانی خەون و بێئاگاییدا داڕشتووە، دەجوڵێتەوە، یان بەردی گوناهێك، دەبێتە لەمپەرێك تراژیدیایی شکاندنی ئاوێنەیەك لەخۆدەگری، ئەمی حیکایتخوان مەریەمی تێدا دەبینێ، چ کارەساتێکە خۆی بە قوربانییەك دەبینێت، تاوانبار ئاسا سروشتی بوونایەتی خۆی، لە لێکچواندنی سروشتی هاوێندا بەدی دەکات، و دەڵێت من پیاوێکی هاوینەم، وشك و برینگ، بۆ هەوری مێینەو بارانی بە یەکگەیشتن، گلەیی و گازندە لە مەریەم ناکات، بەڵکو سەرجەم ژنی دنیا غەدریان لێکردوە، هەستکردن بەم غەدرە لە ئێستاوە نییە، ڕابردوویەکی لە مێژینەی هەیە، گرێیەکە بە نەمری ماوەتەوە، کاتی خۆی لە پۆلی سێی ناوەندی، مامۆستایەکی ژن وانەی بیرکاری پێ گووتووە، ڕێك سەیری ناوچەوانی کردوە پێی وتووە "هەندێك سەروسیما هەیە هیچ ژنێ حەزی پێ ناکات"

ڕۆمان ل 135،حیکایتخوان دەڵێت کەس وەك ئەو مامۆستایە منی نەناسیەوە، واژووکردنی ئەم پێڵێنانە، ئاماژەیەکی ڕاستەوخۆی ڕادەستبوونە بە لێسەندنەوەی بەهاری گەنجێنی، قۆناغی هەرزەکاری، پووکانەوەی هەستی خۆشەویستیی بەرانبەر بە ڕەگەزی مێینە، ڕێچوونە بۆ نێو وەرزی هاوینە، بە نێو تین و گەرمای نامۆبوونی سێکسی، بازدانە لە بەهاری پەیوەندی دڵداری بۆ هاوینێ کە ناتوانێ، تیونییەتی ئاه وحەسرەتەکانی بەهاری دڵ بشکێنێ، هاوینێکی تەنیا، بێئومێد، بێبەشە لە پاشخانی بەهاری، وەرزیکی ناتەواوە، بۆ قۆناغ و دۆگمایە، هەست بەکەمی دەکات، تا بڵێیت شەرمنە، ناتوانێ گوزارشت لە دڵداری بکات، پشتڕاستکردنەوەی قسەی مامۆستاکەی کردووەتە ڤیزای مینبەرێك، بەردەوام چەوساندنەوە و ستەملێکردنی خۆی تێدا نوێدەکاتەوە، بەوەی کەسێکی ئیسك قورسە، دڵگیر نییە، ئەم هەستکردنە گیانێکی شەڕانگێزو دڕەق و خەسڵەتێکی هاوینەی پێدەبەخشێت، پاڵنەرێکە پەی بە ڕێگای سروشتی نابات، بیگەیەنێتە مەبەست، ڕاستەوخۆ قەدبڕێکی میکانیکی دەگرێتەبەر، لە ڕقدا، زیاتر بیر لە دەسکەوت و لەزەتی جەستەیی دەکاتەوە، وەك لەوەی بیر لە پەیوەندی ئەویندارى بکاتەوە، درککردنی بە دڵەڕاوکی و نەبوونی پەیوەندی ئەویندارى ڕاستەقینە، دەیخاتە ژێر فشاری پرسیارە تێکشکێنەکانی خود، چ گوناهێکی کردووە، ڕەزای قورسە، لە سێی ناوەندییەوە، قوربانی دەستەواژەیەکە، وەك تاوانبارێك خۆی دەبینێت، ناچێتە دڵی ژنەوە، دەیەوێت بگەڕێتەوە بۆ دنیایی سۆزو جوانی ژن، بە لێبوردن، چاوپۆشین لە ئێسك قورسی بکرێت، پیرۆزی بە دەستبهێنێ، بێ ترس، بە ئومێدەوە خۆی یەکلابکاتەوە، بێتەوە نێو ئامۆزی کەسکی بەهارانە، بێتە لای مەریەم، مەریەم گوزارشت لەو پەیوەندییە دەکات، کە لە هاوینەوە دەیگێڕێتەوە بۆ قۆناغی پێشتر باوشێکە لە سۆز، دەیگێڕێتەوە بۆ بەهاری چاوە سەوزەکانی، بۆ سروشتی پەیوەندیی دڵداری، کە لە هەر سێ ڕێسای ئایدلۆژیاو سایکۆلۆژیاو لە دوا جاردا لەتەك سێکس دا کۆکن، بەڵام تێزی ئەم ڕێسا سروشتیە لەتەك پەیوەندی دڵداری عوزری دا یەکنایەتەوە، ئەویش نەکرانەوەی بەهارە، نەبوونی سێکسە، داخران و قەتیس بوونی دەروونە، لەنێو وەرزی نەبوونی و وشکەساڵی هاوینەیە، هەست و لاقەنەکردنی پیرۆزییە، مانەوەیە لەنێو بێگەردیدا، سەرسامبوونی بە جوانی، تەقینەوەی خۆشەویستییەکی ئاوهانە، بچوککردنەوەی خۆی وگەورەکردنی ئەوی دڵخواز، وای لێدەکات ئەو بە پێمێردێ پیرۆز، بۆ سێکس سەیرکات، ئایا بیرکردنەوە لە چەمکی جوانی ڕەها لە خود دا، مانای نەمرییەك نابەخشێت کە کردەی سێکس تێدا بە تاوان هەژماربکرێ، لە هەمان کاتدا درزێك فەراهەمناکات لەتەك مردنی حەزو

خولیای گەیشتن بە کردەی سێکسی، بەجۆرێك لە جۆرەکان، جوانی پەیوەست ناکات بە پاکدامێنی و بێگەردی، گەر لە ئاستی بینیندا دوالیزمەی ڕووە ئەرێنییەکی جوانی بێتاوانی بێت، ئەوا ڕووە نەرێنییەکی جوانی ناشرینی و هەست بەخشینە بە تاوان، بە گوناهبوون، ئافرەت پەرستگایەکە شوێنی گونهکارو تاوانباری تێدا نابێتەوە، بەهارێکە شوێنی هاوینی تێدا نییە، پرسیارێکە تەنیا وەڵامێکی تێدا نییە، گەر زۆری بۆ بێنی هێکارەکەی دەگەڕێنێتەوە بۆ دنیایی دەرەوە، یان بۆ ڕابردوویەك، لە ناسنامەی وەرزێك دا، وەك تاوانبارو گوناهبارێك ڕەنگ وبۆی داوەتەوە، خۆی بە پیاوێکی هاوینە دەخوێنێتەوە، ئەم زەمینەیەش هاوشانە، یەکدێتەوە لەگەڵ گەیشتن بە درەختی هاوینە، یان درەختی ژنانە، ژنان لە گەرماوەکەی مێرێ بۆی ڕووت دەبنەوە، مەراقی ئەمیش بینینی جەستەی مەریەمە بە ڕووت و قووتی، ئەمەش پاڵنەرێکی بەهێزی مانەوەیەتی لە کەتناوە، بەو هێیەشەوە دان بەخۆیدا دەگرێت، بە ناچاری بەرگەی چاوەڕوانی سێ وەرز دەکات، هەر لە پاییزی گەیشتنییەوە بۆ زستان، بەهاری درێژ و ئینجا هاوینی مەبەست، ئەم کە تەمەنێکی بەهاری لەدەستچووە، ڕقی لە بەهارە، جوانی سروشت لە هاویندا دەبینێ، ئەم بینینە بەدیوێکدا یەکدێتەوە لەتەك پێکهاتەی وشك و برینگی بوونیدا، بەدیوی سروشتیش دا، پارادێکسێ لەتەك بەهاری سەوزی دوورو درێژی کەتناوە دا، فەراهەمدەکات، کە پرە لە گوڵ و گوڵزار، بە دیویکی دیکەشدا لەتەك چاوسەوزەکەی هاوڕێی دا، ئەم پارادێکسە نوێ دەبێتەوە، بە کردار لەتەك مەریەمی چاوکەسکدا یەکدێتەوە، بەوەی هەردووکیان بە جووتە دوو بوونەوەری بەهارین “بە چاوی خۆم لە درزی بەردێکەوە دیتم، وا لە ژێر برادەرە چاو کەسکەکەم ڕاکشاوە ماچی دەکات، نازانم چیی دیکەیان دەکرد” ڕۆمان ل 76 ، ئەم بینینە، شاهیدی یەکەمە، لە ناوەخوندا، بڕیاردەدات، چیتر بینەر نەبێت، لە ساتی ڕوودانی گوناهەکە کە لەوێبوو خۆی نەگرت، هەڵهات، لە ئاستێکدا هەقیقەتی کەسێکی بە دەستهێناوە، لە مەزندەیدا نەبوو ئاوهانە بێت، لە ئاستێکی دیکەدا لە ڕادەستبوون و پەرتبوونی جەستەی ئەو بەهشتە پیرۆزە هەڵدێ کە ڕۆحی خستە نێو دۆزەخی دڕاندن، گەڕاندیەوە بۆ هاوینی قاتی، ئەمەش خۆی لە خۆیدا، داڕمانی زەمینەی پێلینکردنی ڕەهەندەکانی سیحری خۆشەویستی عوزرییە، سەرەتای خاڵی وەرچرخانە بەرامبەر بە داکەوتە سروشتیەکانی چەمکی سێکس، چاولێکردن و بە ئاگاهاتنەوەی باڵاڵێی خودە لە بیرێکەیەکی جێگر، مەریەمەکەی جارانی تێدا نابینێ، دەرکردنە لە بەهشتی پاکدامێنی بۆ دۆزەخی سێکس، شێکە، ڕاساندن و باوەڕهێنان بەو گرتەیە، تێزی گووشارێکی چەواشەکاری هەڵدەگرێت، تەشەرەیەکە گیانی نەرسیسی زاماردەکات، وەك

بەرگری و پەرچدانەوەیەك، شێمانەی پەڵگرتن لە هەردوو کارەکتەری ئەو گرتەیە هەڵدەگرێت، کە نەیتوانی تا دوا ساتەکان، منەی کوژاندنەوەی ئاگری ئەو لەزەتە بکات، دوو بوونەوەری بەهاری نەیان توانی لە نێوان ئەرێنی و نەرێنی دا جیاکاری بکەن، لە نێوان بێگەردی و باجی ناپاکی دا، چاوکەسکی هاوڕێم و مەریەم، بە خودوخەدوە لە بەیەکگەیشتنی دوو جەستەدا، حەزێك دەکوژن، ئەمی بگێڕێرەوە بە تەماشاکردنێکی پێدزییەوە حەزێك دەیکوژێت، تۆڵەیەك دەیگرێتەوە، ئەم وەك پیاوێکی هاوینە، ناتوانێ بگەڕێتە دواوە، بەر لە دوو کەسی بەهاریی بگرێت، بەر لە مەریەم و چاوکەسك بگرێت، بەهار وەرزی دڵداری و جوان پەرستییە، ئەم لە سۆنگەی ئەوەی پەککەوتەیە، ساچمە لە پێیەکانیدایە، لە هاوینی تەنیایی بۆ بەهاری تەبایی و جووتبوون، نە پێی پەڕینەوە، نە پێی گەڕانەوەی هەیە، ناتوانێ پەیوەندی دروستبکات، لە کوێ جوانترین کچی دنیا بە پیاوێك ڕازی دەبێت، کە خۆی دڵنیایە، هیچ کچێ حەز لە چروچاوی ناکات، ئای مەریەم چۆن لە دڕندی پاڵانەوە، لە پیرۆزییەو منت پەڕانەوە بۆ دوزەخی تۆڵەکردنەوە، ئەی چ جێگۆڕکەیەکی کرد، ڕێڕەوەکانی سروشتی گەیشتنی لە مێنەوە گواستەوە بۆ چاوکەسك، نازانێ چۆن بنەماکانی پەڵگرتنی سێکسی، قەربووی ڕایەڵەکانی پیرۆزی دەکات، چ کەتنێکت بەرپاکرد، ئەدی نازانی پیرۆزی، توندوتیژی و پەڵگرتنی بە دواوە دێت، پیرۆزی تۆ نەبوایە، کە بە ئاسانی ڕادەستی چاوکەسکت کرد، من چیم دابوو لە چاوکەسك، بۆ ئاشقی دەبووم، کە من نەگەم بە تۆی مێینە، خۆ وەك پیاوێك بۆ سەلماندنی بوونایەتی خۆم، ڕازیکردنی نەرسیسی بریندارم، ناچارم سیمای تۆ لەودا ببینم، دەتوانم تۆڵە لەو بکەمەوە، پیرۆزی تۆ بگێڕمەوە، چاوی بشکێنم، چاوشکاندنی ئەو، گێڕانەوەی تۆیە بۆ من، ئاوڕدانەوەی بەهارە بۆ سەوزکردنی هاوین، ڕەتکردنەوەی ئەو تێزەیە کە هیچ کچێ حەز لەم جۆرە پیاوە ناکات، بەڵام لەم کەینەو بەینە، ئەوی مەریەم دای بە چاو کەسك نەیدا بە حیکایتخوان، کاتێ لە گەڕانەوە، ڕێگا بە مەریەم دەگرێت، پێی دەڵێت "یەك جار ئەوە لەگەڵ من بکە، لە تەمنم بیر لە درەختی هاوینە ناکەمەوە" ڕۆمان ل 75، لە ڕەشبردنەوەی پاکدامێنی مەریەم هۆیەك بۆ مانەوەی خۆی نادۆزێتەوە، بۆیە هەوڵدەدات خۆی لەنێو ببات، پیری بەفر بە هاتنی وەرزی هاوین، بە سەیرکردنی ژنی ڕووت و قووتی درەختی هاوینە، ساردی دەکاتەوە، چاو کەسکە پێویستی بە هاتنی هاوین و درەختی هاوینە نییە، هەردووکیان دوو کارەکتەری بەهارین، بە کردار کاری خۆی لەگەڵ مەریەمدا کردووە، پیرۆزی لێ وەرگرتووە، ڕەنگی یەکیان گرتووە، هاوشێوە بوونێك لەچاو و لێوی مەریەم و چاوکەسکدا ڕەنگیداوەتەوە، چاوکەسك دەکاتەجێگرەوەی مەریەم، چۆن

لەپەیوەندی ئەویندارى دا، تاوان دەبێتە جێگرەوەی ئەشقی تاك لایەنی، لاسەنگی، شەرم و ڕەنگ پەڕینی لێدەکەوێتەوە، ئەو شەرمەی لە بەرابەر مەریەم دا، لە ڕووخساری حیکایەتخوان دا یەقی دەدایەوە، ئێستا لە بەردەم چاو کەسکدا، بە هەمان شێوە یەق دەداتەوە، ئەوەی ویستی لەگەڵ مەریەم دا بیکات بۆی نەکرا، ئێستا دەیەوێت لەتەك چاو کەسکدا بیکات، هەتا دەهات شوێنی مەریەم لەق دەبوو، جێی چاوکەسك جێگیردەبوو، لە شوێنێکدا بە مۆنۆلۆگ دەڵێت "من برادەرە چاو کەسکەکەم بە هی خۆم دەزانم حەزم نەدەکرد کەس لێی نزیك بێتەوە"ڕۆمان ل 78، چاوکەسك هەستی پێ کردبوو، تووخنی نەدەکەوت، دەترسا ئەوی لە تەك مەریەم کردی، هەمان شتی لەگەڵ بکرێ، گەر مەریەم لە دنیایی مندا هێمایەك بێ بۆ پاکدامێنی، ئیتر چۆن لە پێناو هەڵگرتنی گوناهەکانی، شکاندنی تابۆکانی خۆشنوودی، نەبم بە عیسایەك، لە خاچ نەدرێم، پیرۆزی و نەمری نەگێڕمەوە، دوانەی پیرۆزی وگوناه لە دژوابووندا، چ لەمپەڕێك لە جیاوازی دوورکەوتنەوەدا، بەدەستدێنێ، ئیترچۆن تەبایی و سڵاو و نزیکی لە نێوانیاندا دەمێنێ، بە چ ڕێساو پێوەرێك، سڵاو لە نێوان حیکایەتخوان و چاو کەسکدا دەمێنی، لە ترسی ئەوەی نەبادا لاقەی بکرێ، لێی دووردەکەوێتەوە، ئەم دوورکەوتنەوەیە، شکستییەکی دیکە دەخاتە سەر خەمەکانی حیکایەتخوان، ئەگەرکانی پاکبوونەوە، لە گوناه بەر تەسکتر دەکاتەوە، بە ڕێرەوی ڕووبارەوە، چەندین نامە بۆ مەریەم دەنێڕێت، بێدەنگی مەریەم، وەڵامنەدانەوەی وای لێدەکات، پەنا بەرێ بۆ پەلاندانان و تۆڵەکردنەوە لە مەریەم، کەشفکردنی ڕێگا و شوێنی درەختی هاوینە، کاتێ دەمەو بەیان دەگەڕێتەوە بۆ سەر کارەکەی، حەرەسەکەی هاوڕێی پەنجەخوار گومانی لێدەکات، وا دەزانێ شەوخۆی بە مەریەم گەیاندووە، سەرسام دەبێت، باوەڕ ناکات " بەڕاست مەریەم ئەوهایە ماچ دەداتە هەموو کەسان بۆ هەموو کەسێ ڕادەکشێ بەس لەگەڵ من و ئەو کورە لە من بەدبەختتر ئەوهایە" ڕۆمان ل 120، دەرخەی ناجێگیرییەك، نە بوونی متمانە و گومانێك لە تێڕوانینی حیکایەتخوان دا بەدی دەکرێت، یەکەمجار گومان لە تواناکانی خوی دەکات، نەگات بە مەرامی خۆی، هەر لە ڕێگای خەیاڵەوە بە مۆنۆلۆج چەندەها ئەمسەرو ئەوسەر لەگەڵ مەریم دا دەکات، ناگات بە ویستەکانی دڵی، دووەمجار گومان لە پیری بەفر دەکات، کاتێ باسی درەختی هاوینە، یان درەختی ژن و دێندی پاڕانەوەی بۆ دەکات، سێەمجار گومان لە مەریەمێك دەکات، کە بە سێ مەریەم دەیبینێ، مەریەمێکی پاڵ بەردەکە، لەگەڵ چاو کەسك دا بوو، شایەدی یەکەم بوو، بە چاوی خۆی بینی، بوێری نەکرد تا کۆتای تەماشای بکات، دووەم مەریەمی گریمانکراو بوو، پەنجەخواری هاوڕێی ناساندی بە

خراپە باسی لێوەدەكات، سێیەم مەریەمەكی بەر دڵی خۆی بوو، ئێستا چیبكات، چۆن گومان لە ڕاستی جیاكاتەوە، باوەڕ ناكات، ئەمە مەریەم بێت، لە سەرەتادا، چاوكەسك لە دواجاردا پەنجەخوار، توانی كۆتایی بە ڕۆڵی پاكدامێنی مەریەم بێنێ، تێزی هاوكێشەیەكی دژوار بخوڵقێنێ، لەتەك تاواندا بەركەوتن بكات، پلەو پایەی پیرۆزی لە موقەدەس، وەرگرێتەوە، بازنەی موقەدەس بشكێنێ بەوەی "هیچ سەنتەرێكی موقەدەس نییە، بازنەیەك بە دەوری خۆیدا نەكێشێت" 6، لە وێنگەی حیكایتخوانەوە، مەریەم سەنتەری پیرۆزی لە موقەدەسەوە وەرگرتووە، لە لێكەوتەی بازنەی پەیوەندییەكانییەوە، درك بە دەرهاویشتەی چەندین ململانی دەكات، بە دیوێ، بە چارەنووسەوە گرێیدەدات، بە دیوێكی تر، ئەم ململانییە شاراوە نییە، ململانی شوێنكات نییە، بەڵكو كێشەو بردەی پێدراوەكانی داكەوت و هەقیقەتە، داكەوتی پەیوەندی حیكایتخوانە بە مەریەمەوە، بەڵام هەقیقەتێ لە نێوانیاندا دەوەستێ، ئەویش چاوكەسكی هاوڕیِیەتی، كە دنیای بێگەردی لەكەدار كرد، پەنجەخواریش وەك لێكەوتێ دەركی، زیاتر بازنەی ئابرووی مەریەمی پیسكرد، لە دنیایی تۆلەكردنەوەدا، هەوێنی كەتنیكی تری خۆشكرد، چاوكەسكی لە دەستچوو، بەڵام مەریەم و پەنجەخوار، هێشتا لەبەر دەستن، ماوەنەتەوە، یەكەم مەریەم بە زۆر ئیشی خۆمی لەگەڵ دا دەكەم، گەر لەزەتی جەستە، پیرۆزی نەدا پێم دەیكوژم، بەڵام كە پیرۆزی دەسنەكەوت، وەك پەرچەكردارێك، پەلەماری پەنجەخواری دا، لەگەڵ یەكەم دەستوەشاندنیدا، پەنجە خوار لێیهاتە دەست، تێرو پڕی لێدا، بەزۆر لەبن دەستیان دەرهێنا، بۆ دووەمجار شكستی هێنا، جاری یەكەم لەگەڵ چاوكەسكدا بوو، ویستی بە ڕێگای هاوڕەگەزخوازییەوە چاوی بشكێنێ پیرۆزی مەریەمی لێ وەرگرێتەوە، جاری دووەم ڕیچكەی توندوتیژی گرتەبەر، ویستی ماف و پاكدامێنی مەریەم بگێڕێتەوە، لێرەوە دەكرێ، ڕەچاوی پەیوەندییەك لەنێوان سێكس و توندوتیژی دا بكەین، لە هەر شوێنێ پێوەرێك نەبی بۆ سێكس، پێوەرێكیش نابێ بۆ توندوتیژی، گەر سێكس لە چوارچێوەی مرۆڤبووندا، بەهاو حورمەتی ڕۆحی لە پشت نەبێ، بگۆردرێت بۆ ئامرازێكی بێ دڵ، بۆ كوشتن و دامركاندنەوەی ئارەزووی ڕاگوزەر، ئیتر چ جێگیرییەك دەهێلێتەوە بۆ پتەوكردنی بە هاكانی مرۆڤبوون و گیانی قوربانی و حیرس و خورپەكانی ئەویندارى، بەدەر لە كردەی ئەویندارى، لە نێوان كورو كچدا چ هاوسەنگیەك دەمێنێتەوە، ئەی چۆن شانازی لایەكیان نابێتە هۆی سووككردنی لایەكەی دیكە، پارادۆكس ئەنجام نادات، ئەم نادادوەرییە، جیاوازییەی نێوان كورو كچ، ڕەتكردنەوەیەكی زەقی پرینسیپی لەزەتە بەرانبەر بە بەهاو نرخ، دەسكەوت و بردنەوەی لایەكە بەرانبەر بە دۆراندنی ئەویترە كە لە كچدا خۆی نمایشدەكات،

بۆ نرخکردنی سێکس، بۆ نرخکردنی مرۆقە، شکاندنی حەز و لەقکردنی پیرۆزی دیوە جوانەکەی سروشتە کە ئافرەتە، ئایا مەریەم وەك ئافرەتێك لە کوێی سروشتی ناپاکیدایە، یاخود لە کوێی پاکدامێنی و بێ تاوانیدایە، کاتێ حیکایەتخوان وەك بکەرێك چەمکی تێگەیشتن بە ڕاستینەوە گرێدەدات، بە ڕێساکانی چۆنایەتی گەیشتن بە یەقین، هەوڵدەدات پەیوەندی خۆی لەتەك کەسایەتی مەریەمدا هەڵسەنگێنێ، لە سایەی سیمۆلۆژیای سۆزو چێکردنەوە دا، دەیەوێت تواناکانی کار لە بکەرەوە بگۆڕێت بۆ کردار، لە ژێر جومگەکانی ئەم جیاکارییەی گریماسەوە، ئەبێ لە کوێدا، باوەر بە پاکی و ناپاکی مەریەم بکات، کە بەم جۆرە دەکرێ پۆلینبکرێت ” یەکەم ڕاستینە یکسانە بە ئەبێ، پێدەچێ، دووەم نهێنی یەکسانە بە دەبێ، پێناچی، سێیەم درۆ پێدەچێ نابێ، چوارەم بەلارێبردن و چاو هەڵخەڵەتاندن پێناچێ نابێ” 7 ئەم ئەگەرانە دەبنە هاندەری دزەکردن بۆ نێو ژیانی مەریەم، لە لەزەتی دۆزینەوەی زیندگی دا، قەرەبووی شتێکی ونبووی پێبکات، کە لای ڕەگەزی مێینە دا چەسپیووە، لای مەریەمیش شقڵیگرتووە، ئێسك قورسییەتی کە ناچێتە دڵەوە، لە پاش ئەوەی نەیتوانی نهێنی ناخی مەریەم بخوێنێتەوە، دەبێ هێزی خۆی لە ببینی نهێنی جەستەی مەریەم دا ببینێ، خۆی دەرخات، دەبێ بەڵگە لەسەر بینینی جەستەی مەریەم بە دەستبێنێ، وەك دوا چەکی نەیارێك، یەکەم دەتوانێ مەریەمی پێ بکوژێت، دووەم دەیەوێت بەهاری پەیوەندی ئەویندارى لە دۆزەخی هاوینی دا کورتبکاتەوە، بەدەر لە خۆشەویستی یەکسەر بۆتە سەر سێکس، مەریەم کاری وای کرد وەرزەکانی بەیکگەیشتنی تێکدا، پەیوەندی نێوان بەهارو هاوینی پچڕاند، ئەوی ماوەتەوە هاوینی چاوەڕوانییە، درەختی هاوینەو حەمامی ژنانە، لە دوای سێ وەرز لە چاوەڕوانی، بۆ دواجار گەیشتە دوا خەون، وەرزی چوارەم، ئێستا لە پەنایەکەوە سەیری نێو حەمامی ژنان دەکات، لە ئەشکەوتەکەدایە، وا مەریەم بە ڕووتی دەبینێ، بەرگە ناگرێت تەماشای کامیان بکات، هەموو جوانن، مەمك، ڕان، سمت، یەك موویان پێوە نییە، تەنیا یەك دوانیان نەبێ، یەك لەوان مەریەم بوو، ناوگەڵی پربوو لە موو، سەیری ئەو مەمکە توندو تۆڵە بکە، بڕواناکەم دەستی کەسی بەرکەوتبێ، برادەرە پەنجە خوارەکەم درێیکرد، چاوی منیش بە هەمان شێوە درێیکرد، ئەو ژنەی بن برادەرە چاو کەسکەکەم مەریەم نەبوو، لەش و لاری مەریەم، بە هی کەس ناچێت، جوان دیقەتم داوە، هەتا ماوم چاکەی پیری بەفرم بیرناچێت، بەهەشتی پێ نیشاندام، پیری بەفر با تامی بکەم، خۆم ناگرم، با بگەمە نێو سێ گۆشەکەی بەین ڕانی، لە دوای ئەم دیمەنە خۆشەوە، حیکایەتخوان هەست بە سەرکەوتنێ دەکات، ڕاچیتەی نهێنی جەستەی مەریەمی پێیە، فشارێکە بۆ دەسکەوتنی لەزتی

جەستەیی، ڕەش لە سپی، پاك لە پیس، بەهار لە هاوین، گومان لە ڕاستی دا دەدۆزێتەوە،"ئافرەت تەنیا بۆ ئەوانە داخراوە کە کلیلەکەیان بزرکردووە"8 ڕێگای پێدەگرێت، لە دیالۆگێکدا، لە پاش هەوڵدانێك، خۆشەویستی بەری تێدا ناگرێت، دێتە سەر باسکردنی نهێنییەکانی جەستە، دواجار تۆخی دەکاتەوە پێیدەڵێت" باشە بۆچی مووی بن هەنگڵێت کردووە، کەچی هی ناو ڕانت نەکردووە" ڕۆمان ل 204، کە دەڵێت بە چاوی خۆم دیومە، مەریەم ملنادات ڕەتیدەکاتەوە، ئەوجا پێدەڵێت، ئەوە من بووم تۆم بینی لە بن کورە چاو کەسکەکە پاڵکەوتبووی، ئەمجارەش مەریەم لە دەستی هەڵدی و شکستییەکی تر دەخاتە سەر شکستییەکانی، شکستی لە دوای شکستی ئاوێزانی پێدراوەکانی واقیع دەبن، لە خەونی ناخۆش زیاتر هیچی بۆ نامێنێتەوە، ئایا خەون دەستبەسەراگرتن و داکشانی بێئاگایی نییە، پەڕینەوە نییە بۆ دنیایی ئاگایی، لەسەر تڕۆپکی ڕەشبینییەدا یەکناگرن، حەوت شەوە مەریەم شووی کردووە، کە بردیان لەبن تاراوە بزەی ماڵئاوایی لێکرد، لە دوای ئەو حەوت شەوە، حیکایەتخوان خەون بە دڵندی پارانەوە دەبینێ، پیری بەفر لەبەر خاتری مێرۆ ئەم گوریسەی شۆڕکردووەتەوە، دەبینێ ژنەکان دەستی بۆ درێژدەکەن تا هەڵیکێشن، ئەوە مەریەمە دەستی داوە تا بمکاتە ئامێزی، لەپڕ گوریس دەپچڕێت، دەکەوێتە سەر زەوی، لە ئێوارەی ئەو خەونەدا بوو، پیری بەفریش کۆچی دوایکرد، تەنیا مەریەم و پەنجە خوار، ئامادەی پرسەکەی نەبوون، ئەو هەفتەیە سێ شتی گەورە لە ژیانی حیکایەتخوان دا ڕوویدا یەکەم مردنی پیری بەفر بوو، شووکردنی مەریەم، سێیەم خەونەکەی بوو، بەر لە مردنی پیری بەفر بە ڕۆژێك هەواڵی ڕەدووکەوتنی مەریەم هات، شەوێك لای زاوا بوو، بۆ شەوی دوایی لەگەڵ سیامەند دا کە جوانترین کوری دنیایە، چاوەبڕکێی کرد، هەڵهات، لە شووکردنی دووەم دا کەس نازانێت بۆ کوێ چوون.

سێگۆشەی ئۆدیبی و گەمەکانیی سێیانەیی

” چەند سەیرن، سروشت و دایك! هەردووکیان بە میهرەبانی ناسراون کەچی سەرچاوەی هەزاران کارەساتی گەورەن”9

جێناوی منی قسەکەر جێناوی ڕاز و سەدای دەنگێکی گێڕانەوەیە، دەتوانێ ڕێبچێتە نێو دەروونەوە، مەبەستە شاراوەکانی بگێڕێتەوە ئاشکرابکات، منی قسەکەر ئاوێتەی خوێندنەوەی گێڕانەوەی دەقبکات، پەردە لەسەر دەرچەکانی خود هەڵماڵێ، لە ناوەخنەوە بۆ ناوەوە، یان لە ناوەوە بۆ دەرەوە، ئەمەش بە زەمەنی خودیی یان دەروونییەوە پەیوەستە، کە دەتوانێ بابەتێکی ئاسایی بکاتە نائاسایی، پێچەوانەکەشی دروستە، ڕەنگە لەنێو پێدراوەکانی دەقدا، هەندێ

دەستەواژە ببێتە ڕاچیتەیەك بۆ چوونە نێو دنیا تایبەتەکەی حیکایتخوان، کە لە چەند ویستگەیەك دا خۆی دەنوێنێ، ویستگەی یەکەم، کاتێ ڕادەستی غایلەیەك بوو، مەریەمی گەیاندە هەلهەلەی ئاسمان، وەك پێمەردێك سەیریکرد، لە حەزو ئارەزووی زەمینی دایبڕی، لە جوانی و پیرۆزی دا لە هەموو کچی دنیا جیایی کردەوە، ئەمەش ڕەنگدانەوەی دەروونێکە، پەروەردەی سۆزێکی نادروستە، ناتوانێ هەوێنێك بۆ جەستە، مانایەك بۆ لەزەت بدۆزێتەوە، پێشتر گووتمان هێمایەك بوو بۆ پاکدامێنی، مەزەندی ئەوە ناکات جوانێکی ئاوەها ماچ بکرێ، یان کەسێ هەبێ بوێری ئەوە بکات، دەستیلێبدات، جوانی وا تەنیا هی سەیرکردن و ستایشە، نەك دەستلێدان، لەنێو جومگەکانی پیرۆزیدا، وروژاندن ناتوانێ وێنەی خۆی بکێشێ، ئەوە کاریگەری وێنەی دایکە دەتوانێ لە هزرو دەروونیدا وێنەیەکی بۆ لەکە بنەخشێنێ، سامپڵی دەسەڵات و ڕەوشتمەندی هەڵگرێ، هۆکاری شکستی پەیوەندی ئەویندار حیکایتخوان، دەگەڕێتەوە بۆ کردەی خۆداخستن، ناتوانێ لێی قووتاربێ، ئامادەبوونی وێنەی پیرۆزی دایکی کە دەسەڵاتی خۆشەویستییەکی ئەوتۆی لەسەر دەروونییدا بەجێهێشتووە، لەو ساتەی مامۆستاکەی پێی ووت، ناچیتە دێەوە، بۆشایی سۆزداری پووکانەوەیەك لەنێوان دایکی و مەریەم دا پردەکاتەوە، بەیەك نەگەیشتن لە پەیوەندی ئەوینداریی، دووچاری کێشەیەکی بووناگەریی دەکات، چارەی بۆ نادۆزێتەوە، یان لووتکەی خۆشەویستییەکی ڕەها تا ئاستی پەرستن، دوور لە غایلەی سێکسی، یان ڕۆچوونی یەکسەری بۆ نێو دونیایی سێکسی پەتی بۆ خۆشەویستی، سۆزداری یان سۆزانی پەتی، ڕۆحی بۆ جەستە، یان جەستەی بۆ ڕۆح، مەودایەك لەو نێوەندە نییە بە خۆشەویستیی بەرکەماڵ بێ، بۆیە لە مەریەمی بۆ حەزو سێکس، دایکی ئاسا شایستەی خۆشەویستییەکی ڕەها و بێ کۆتاییە، خۆشەویستی لەو بارە ڕۆحییە دا لەتەك پیرۆزی دا درز دروستناکات، بەر نەفرەت دەکەوێت گەر بیر لە هەوەس و شەهوەت بکاتەوە، تا ئێرە مەریەم فەرزەندەیەکی ئاسمانی ڕۆحیە، ڕوویەکی پاکی دایکانەیە، بەڵام لە دوای ئەو تاوانەی چاوکەسکی هاوڕێی کە لەتەك مەریەم دا ئەنجامیدا، لە دۆخێکی شەرمنانەدا بینی، نەیتوانی سەیری شکاندنی وێنەی دایك بکات، کە لە مەریەم دا بەرجەستە بووە، هەڵهات، لە بەهشتی سۆزی دایکانەوە فڕێدرایە دۆزەخی پەشیمانی، بە تێپەڕاندنی وێنەی دایك لە پیرۆزییەوە، بۆ ناپاکی و داوین پیسی چووینە ویستگەی دووەم، چ کارەساتێکە، ئەم دوو وێنەیە چۆن لە مەریەم دا کۆبووەتەوە، چ دوو ڕوویەکە لە چوارچێوەیەکدا دەقی گرتووە، ئەی چۆن ڕەنگدانەوەی ئەم وێنەیە پارادۆکسێ لەگەڵ دنیای ئەمدا ئەنجام نادات، ناتوانێ جێگای بکاتەوە، پاراستنی وێنەی ئەم ڕووداوە، لەتەك چەمکی مانەوەی هیچ و

پووچی دا یەکنایەتەوە، بەڵگەی ناپاکییەکە، ناکرێ لە ڕووخساری دایکێکی دووڕوودا بشاردرێتەوە، ڕوویەکی لە وێنەی دایکیکدا، حیکایتخوان دەیناسێ، ڕوویەکی تری چاو کەسك ئاشکرای کرد، هەڵبەت بە پێی ئەم بنەمانە دژوار نییە، لە سێگۆشەی ئۆدیبیەوە، ڕانانی بۆ بکەین، لایەکی بنکەی سێگۆشەکە، دایکێکی ناپاکە، لە مەریەم دا خۆی نمایشدەکات، لایەکەی دیکەی بنکەکە چاو کەسکە، ئەمانە هەردووکیان، بەرانبەر حیکایتخوانن، لە بنکەی هاوکێشەی پەیوەندییەکدا، نزیکبوونەوەی نێوان مەریەم و چاو کەسك، بۆشایی ڕق و کینیەکی هاملتانە، لای حیکایتخوان گومان بە تۆڕە بارگاویدەکات، نزیك بوونەوەی مەریەم لە هەریەك لەو دوانە، بە دەرکردنی یەکێکیان کۆتایی دێ، پەنجە خوار، لێرەش حەرەسە لە دەرەوەی سێگۆشەکە وەستاوە، چاوەڕێی هەل دەکات، پەلانی دادەڕێژێت نزیکبوونەوەی حیکایتخوان لە چاو کەسك، ترسی ئەتککردنی بە دواوەوە بوو، بۆیە هەم لە مەریەم هەم لە حیکایتخوان دووردەکەوێتەوە، حەرەس بە ووتەووت، پێداگری لە سووککردنی مەریەم دا دەکات، بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ، دەیەوێت حیکایتخوان لە مەریەم دوورخاتەوە، بە ژێرەوانکی ڕووماڵی خۆشەویستیەکی نەهێنی بەرانبەر بە مەریەم هەیە، ئیرەیی دەکات، دەیەوێت مەریەم لە پێشچاو حیکایەتخوان بخات، هەموو جوڵە و قسەکردنێکی دیاربێ یان نا، شاراوەیەك هەڵدەگرێ، چاوگەکەی چەوساندنەوەیە، تیژکردنی گیانی دوژمنایەتی و غەیورییە، بەدپلانییە تا ئاستێك دیاردەکانی هاوڕێیەتی وەردەگەڕێتە سەر دژەکەی، وەهمی ئەوی تەنیا ئەم حیکایتخوان ماونەتەوە بگەنە مەریەم، دووپاتکردنەوەو گۆڕانەوەی ئەم قسانە بەو جۆرە مەدلوولی دوانەیەك لەخۆدەگرێ، خۆشەویستی حیکایتخوان دەگۆڕێ بۆ قین، وەلێ پیش ئەوەی مەریەم بگێڕێتەوە بۆ خۆی، حیکایتحوان بە شەر کۆتایی پێهێنا، حەرس بە ڕاگواستن، خۆی لە کەتناوە و مەریەم دوورخستەوە، لە دوای ئەم ڕوداوانەوە حیکایتخوان زۆر ڕقی لەخۆی دەبێ، ئەم ڕقە بە خۆلەناوبردن نەبێ کۆتایی نایە، چەند جارێ هەوڵی بۆ داوە، چیدی ناتوانێ هەستی گوناە لە چوارچێوەیەکدا بشارێتەوە کە هەمیشە خۆی دەنوێنێ، لە ئاستی ئۆدیبیدا هەستکردن بە گوناە، هەوێنێکی لەبارە بۆ لە دەستدانی ئاوەز یان خۆلەناوبردن، هەر لە گۆشەنیگای ئۆدیبیەوە، هەستکردن بە گوناە دەگۆردرێت بۆ تاوانبارکردن لە دەرەوەدا، لە ڕوانگەی ئۆدیبیەوە بە دیاریکراوی دایك پابەندە بە خۆشەویستیەوە کە دەکاتە مەریەمی پێش ناپاکی، یەکسان نییە، بە مەریەمی دوای ناپاکی، مەریەم تاقە کەسێکە دەتوانێ پارچە تێکشکاوەکانی، حیکایتخوان لەیەك نزیکبکاتەوە، لە سێگۆشەی کەتناوە دابیهێڵێتەوە، کە سێ نهێنی لەخۆگرتووە، یەکەم دێندی پاڕانەوەیە

بۆ خەو بینین بە سێکسەوە، دووەم درەختی هاوینەیە (حەمامی ژنانە)، بینینی جەستەی ژنە هی مەریەمە بە تایبەتی، حیکایتخوان لە دێندی پاڵانەوە، بە پچڕانی گوریسکە، کەوتنەخوارەوەو شووکردنی مەریەم بە کەسێکی بێگانەو نەناسراو، نەیتوانی بگات، نە بە مەریەم، نە بەخەونەکەی، بەڵام لە حەمامی هاوینە مەبەستی پێکا، بە جوانی بە دیقەتەوە، بە چاوی خۆی سێگۆشەکەی بەینی ڕانی مەریەمی بینی، هەر وەك نەخشی سێگۆشەی بەهاری کەتناوە، هەردوو بۆ ئەم هاوشێوەن، ئەم وەك هاوینێکی تەمەن کورت و بۆ مەودایە وەك بن هەنگڵی مەریەم سافکراوە، بێتووکە، شاراوە نییە پێلینکردنی مامڵەی مەریەم لەگەڵ دوو هەست وورژێنی جەستەی دا، بە تاشینی بن هەنگڵی، نەتاشینی مووی سێگۆشەی نێو ڕانی، جیکاری هاوین و بەهارە، لێسەندنەوەی بەهارە، لە هاوینی حیکایتخوان، هاوینێك وەك بن هەنگڵی مەریەم ساف و لووس کرابێ، گەر پلەی مەریەم لە دایکەوە دانەگرێ بۆ سێزانی، چۆن ڕێگا دەدات پیرێزی سێگۆشەی بەهار بشکێنرێت، ئەدی چۆن لە دوو تێڕوانینی دژوازدا، هاوین و بەهار، ساف و تووك یەکدەگرن، دوو تێڕوانین لە یەك کەسدا، بەرانبەر دووکەس لە یەك تێڕوانیندا، چۆن یەکدێنەوە، کە لە مەریەمدا خۆی دەبینێتەوە، سێگۆشەی کەتناوە، سێ ڕێگای لێدەبێتەوە، سێگۆشەکەی نێو گەڵی مەریەمیش سێ ڕێگای لێدەبێتەوە، یەکەم ئەوی بینیویەتی و تامی نەکردووە، شەڕ بۆ پیرێزی دەکات، چاوی ئەوەش دەشکێنێ کە تووخنی دەکەوێت، دووەم ئەوی تامی کردووە، لە ترسانا دەستبەرداری دەبێ، نە بادا خۆی بدۆڕێنێ هەڵدێ، کەسی سێیەم پەنجەخوارە حەرسەکەیە، خۆی ماتکردووە، لە هەل دەگڕێت، لە پاش حەوت ساڵ، لە دوای دوو شوو مەریەم دێتەوە، بۆ سێیەم جار هاوسەرگیری لەتەك حەرس دا دەکات، سێیەم درەختی وشەیە، بەسەرهات و بێشایەی ئەو خۆشەویستییەی حیکایتخوان بۆ مەریەمی جێهێشت، کە تێدا ئاویزانی بوو، بە هەمان ڕادەی ئەو بێشایە، مەریەم ستەمی لێکرد، چەوساندییەوە، ئەمەش پارادۆکسێ لەتەك وتاری فێمێنیزم دا ئەنجامدەدات، پێچەوانە دەسەلمێنێ، لەبری کچ، کوڕ بە دەستی کچ چەوساوەتەوە، مەودای ئەم چەوساندنەوەیە، دێڕینە، تەنیا لە مەریەمەوە نییە، لەو ساتەوەیە مامۆستا کچکە پێی وت تۆ جۆرێکی ناچیتە دڵی هیچ کچێکەوە، ئەو مەودایە لەنێوان حیکایتخوان و مەریەمدایە، هەمان ئەو مەودایەی نێوان هەرزەکاری و کامڵبوونە، نێوان، خەیاڵ و هەقیقەتە، گەشبینی و بێ ئومێدیە، نێوان بەهارو هاوینە، بن هەنگڵی مەریەم و سێگۆشەی نێوگەڵییەتی، حیکایتخوان، سێ بەرکەوتنی لەتەك مەریەمدا هەبوو، یەکمجار وەك خواوەند تەماشای دەکرد، تەنیا ڕۆح بوو، دووەمجار لە پاش چاو کەسکەوە شەرمی لێدەشکێ، دێتە ڕیزی مرۆڤ، دەبێتە ڕۆح و جەستە، سێیەمجار کە لە

حەمامی هاوینە بە ڕووت و قووتی دەیبینێ، ڕۆحی لێ وەردەگرێت، دەبێ بە جەستەیەکی پەتی، بە سۆزانی سەیریدەکات، لە گرتەیەك دا پێیدەڵێت، ئەوەی لەگەڵ خەڵك دەیکەی لەگەڵ منیش بێکە، پارەشت دەدەمێ، مەریەم بەجوانی دەیخوێنێتەوە، کە شووی یەکەم دەکات بە چاو، بە زەردەخەنەیەکەوە، ماڵئاوایی لێدەکات، حیکایتخوان بە ڕەزامەندی و ئاشتبوونەوە تێیدەگات، مەریم بە بەزیی وبە هەڵە تێگەیشتنی پەیوەندی کوڕ کچ سەیریدەکات، مەریەم لە پاش دوو ئەزمموونی هاوسەرگیری، بۆ جاری سێیەم شوو بە پەنجە خواردەکات، حیکایتخوان، لە بن درەختی وشەدا، بەسەرهات و گێڕانەوەی ڕووداوەکان، بە سیو سێ بەش، بە گوێرەی تەمەنی لە ڕۆمانەکەیدا کۆیاندەکاتەوە، لە دوای شووکردنی یەکەمی مەریەم، وەك پێشتر ئاماژەمان پێی دا، چۆن لە پێناو هەڵگرتنی گوناهەکانی، شکاندنی تابۆکانی، نابێتە عیسایەك، لە خاچ نادرێ و دیار نامێنێ، ڕۆمانەکە لە ئاست دەق و بنیادی گێڕانەوە دا، لە سێ کەس پێکهاتووە، یەکەم پیری بەفرە، بە گفتەلێو بەسەرهاتەکان دەگێڕێتەوە، دووەم حیکایتخوانە لە دەفتەرێکدا، کاتێ دەینووسێ، بە سێ شت ڕێکیدەخات، کە چای و قاوە و جگەرەیە، لە دڵەڕاوکێ نووسینیشدا، باس لە سێ تەکنیکی نووسین دەکات، کە ڕەشکردنەوە و بۆشایی و پڕکردنەوەیە، سێیەم پەنجەخوارە، پێیدا دەچێتەوە، لە پاش حەوت ساڵ دەفتەرەکە، دەدۆزێتەوە، دەیگەیەنێت بە ئێمەی وەرگر، ڕۆمانەکە، لە سی و سێ پاژ پێکهاتووە، پیری بەفر لە دوای یانزە پشتەوە هاتووە، هەرپشتێکیان مێژوویەکی نادیارە لە مێژووی نەزانراوی کەتناوە، سی و سێ پاژ دابەش یانزە پشت بکە، دەکاتە سێ، ئەم سێیە، وەك ناوێك لە مێژوودا، ماونەتەوە، یەکەم گەنجێیە نە هاتە سەر ئاینی نوێ تەنیا ئاسەواری گۆرەکەی ماوەتەوە، دووەم چەتێیە، هاتە سەر ئاینی نوێ، سێیەم پیری بەفرە، کەسێکی ئەفسانەییە، زاوای هەموو دنیایە، ڕەوشتی زۆربای هەیە، بزوێنەرەکانی گێڕانەوە، لە سێگۆشەی کەتناوە، سێ کارەکتەری سەرەکی بوون، لە سێگۆشەیەکدا ڕۆلی سێ تێڕوانینی جیاواز دەبینن، یەکەم پیری بەفر، بە هەموو پێوەرێك کارەکتەرێکی کلاسیکی بوو، هەر لە ئازایەتی و مەردایەتی و ڕەوشت بەرزی و لێبوردەیی، مامڵەی جوانی لەتەك ئافرەتاندا، دووەم حیکایتخوانە، کارەکتەرێکی دۆنکیخۆتیە، تەژییە بە شکستی و تراژیدیای فرەدنگی و نەهامەتی، بەمەش دەتوانێ پایەکانی ڕۆمان لە کلاسیکەوە بگوێزێتەوە بۆ ڕۆمانی مۆدرن، سێیەم مەریەمە، ئافرەتێکە بزاڤی فێمێنیزمی هەیە، لە هەستیدا پیرۆزی خۆی دەدۆزێتەوە، لە بڕیارداندا دوو دڵ نییە ئازادە، مەریەم لە سێ بار، باز بەسەر خۆیدا دەدات، ئەوجا لەنگەر دەگرێ و دەگیرسێتەوە، مەریەمی سەرەتای پێش ناپاکی جیاوازی

دروستدەكات لەگەڵ مەریەمی دوای پاكدامێنی، لەگەڵ هاوسەرگیری سێیەمیشدا دەگەڕێتەوە لەتەك شوێن دا یەكدێتەوە، پێگەی خۆی لە كەتناوە دا دەدۆزێتەوە، ڕۆمانەكەی بە دیاری پێشكەش دەكرێ، حیكایتخوان لە یەك كاتدا لە سێگۆشەیەكدا، بە سێ نەهامەتی ئابڵوقە دەدرێت، یەكەم مردنی پیری بەفرە، دووەم شووكردنی یەكەمی مەریەمە، سێیەم خەونە ناخۆشەكەیەتی، لە یەكمدا مردنی ڕووە بەهارییەكەی بوو، لە دووەمدا گەڕانەوەیەتی بۆ هاوین، ڕاگواستنە لە سێگۆشەی تەڕ و پڕەوە بۆ بن هەنگڵی ڕووت و وشك، لە سێیەمدا ڕادەستبوونە بە سەرهەڵگرتن، بێهوودەییە لە ونبووندا.

پیری بەفر

كارەكتەرێكی ئەفسانەیی ئەرێنییە، دەتوانێ كاریگەری لەسەر دەوروبەردا دروستبكات، بە زمان و ڕەگەزەكانی گێڕانەوە پەیوەندی بە پێكهاتەی دەقەوە دەكات، گوزارشت لە مەبەست و ئەزموون و دنیابینی خۆی دەكات، بە ڕاشكاوی باس لەوە دەكات كە هەژدە ژنی هێناوە نەكەسیانی تەڵاق داوە، نە ئازاری داون، هەرگیز لە یەك كاتدا دوو ژنی پێكەوە نەبووە، مامڵەی لەگەڵیاندا مەردانە بووە، سەربازی نەكردووە، لەگەڵ سەربازانی ڕوس و عوسمانلی عەرەب و عەجەم شەریكردووە، شەری برا كوژی نەكردووە، بۆ برینداری سێجار تا سەد بژمێرە، تورك، عەرب، فارس و جاشی كوشتووە، پەنجا ساڵە جگەرەی تەرك داوە، باس لە دوو شوێنی فانتازی دەكات، یەكەم باس لە دێندی پاڕانەوە دەكات، چۆن گڵۆپەكانی سەر قەڵای لێوە دیارە، هاوینێك بۆ خاتری مێرێ حەوت گوریسی لەگەڵ خۆی دا بردبووە دێندی پاڕنەوە، مێرێ ئەو ناوەی لێنا، ئەو شەوە لە دوای سەرجێی و بیسمیلكردن، بەدەم سەماوە بۆ منداڵ لە خودا پاڕانەوە، گەر مێرێ نەبوایە ئەو دێندە بە دێندی شەیتان ناودەنرا، هەرچی ژنی دنیا هەیە بە ڕووتی دێنە وێزەت، شەیتانی دەبیت، پیری بەفر چەندین جار لەوێدا لەگەڵ ژنانی دنیا شەیتانی بووە، دووەم باسی درەختی ژنان یان درەختی هاوینە دەكات، دێندی پاڕانەوە و درەختی هاوینە دوو ڕووی دراوێكن لە خەزێنەی غەریزەدا مامڵەی سێكسیان پێوە دەكرێ، لە یەكەمدا خەیاڵ بەركەماڵە ڕوویەكی هاوینییەیە لە حیكایتخواندا ووردەدەكرێتەوە، لە دووەمدا راستینەیە ڕووە بەهارییەكەیە كە پیری بەفر پەنجا جار زیاتر چووەتە خزمەت ئەو درەختە، ژنانی بە ڕووتی بینیووە، لەوێ گوڵنازی بینی، باوكی ناچار كرد گوڵنازی بۆ بهێنێ، گوڵناز ژنی یەكەمی پیری بەفربوو لە داخی بێ منداڵی كۆچی دوایكرد، پێش مردنی گوڵناز، پیری بەفر لە گەشتێكیدا بۆ باكوور لە گوندێكدا بەفر ڕێگایان پێدەگرێت، بۆری ناسی و حەزیلێكرد، لە

شەوێکدا لاقەیدەکات، گفتی پێدەدا، کە بگەڕێتەوە هاوسەرگیری لەگەڵدا بکات، کە لە ئەستەمبووڵ دێتەوە بووکێ تورکی لەگەڵ خۆیدا دێنێ، نێوی سەحرە، لەگەڵ سەحر کە دەگەنە هەمان گوند هەواڵی کوشتنی بڕی دەبیستێ، کە دووگیان بووە براکانی کوشتوویانە ئەو ساوایە تاقە وەچەی پیری بەفر بوو لە سکی بڕی دا مرد، لەو هەژدە ژنەی هەیبوو هیچیان منداڵیان نەبوو، هەموو بەو داخەوە سەردەنێنەوە، نۆ لەو ژنانە لە گۆڕستانێکدا ، لە ژیر سێ دار مێو کەپرێکیان بۆ دروستکردووە، بە تەنیشت یەکەوە نێژراون، کێلی گۆڕەکان یەك جۆرو یەك ئەندازەن هەر کەسێ بە ئاینی خۆی نێژراوە، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ، پیری بەفر بەیەك چاو سەیریاندەکات، یەکیان نەبێ هەموو ژنەکانی بە گەنجی مردون، گۆڕی ژنەکانی دیکەی هەریەکیان لە مەملەکەتێکە، لە چەند مانگێکدا سەردانیان دەکات، پیری بەفر کۆدێکە بۆ خوێندنەوەی مێژووی کورد، حەزی لە خزمایەتیە، هاوسەرگیری لەگەڵ سەرجەم میللەتانی دنیادا کردووە، بۆ ئەوەی وەچەیەك بخاتەوە، ناو و ناسنامەی هەڵگرێ، هەموو ئەو ژنانەی هاوسەرگیری لەگەڵ دا کردووە، هەموو نەزۆك بوون نە دۆندی پارانەوە، نە نزاو پارانەوە لە خودا، نە درەختی هاوینە، نە خەیاڵ نە واقیع، نە هاوین نە بەهار، کەڵکی نەبوو، ئەوە تەنیا کوردە بە دیار مێژووی لە گۆڕنراوی خۆیدا بە ئەمەکەوە لە پاییزدا بۆ ڕابردووی خۆی دەگەڕێت، بە دیار نۆ گۆڕ، نۆ نەزۆکەوە، کە لە قۆناغە جیاوازەکانی مێژووی پیری بەفر دا کۆچی دواییانکردوە، لە هەمان کاتدا ڕێك وەك مێژووی گوندی کەتناوە، لە بەغا، تاران و ئەستەمبووڵ کۆنترە، کەچی لە شوێنی خۆی ماوەتەوە، گەورە نەبووە، نەبووەتە پایتەخت، هەر لە هەناوی جوگرافیدا بەو مێژووە نەزۆکە، بە گوند ماوەتەوە، پیری بەفر باسی سێیەم ژنی دەکات، ژنێکی ئەرمەنی بوو، ناوی مێری بوو، حەوت ساڵ ژنی بوو، بە جوانی پیری بەفری فێر سەماکرد، لەسەر خواستی مێری بوو گەرماوێکی ژنانەی دروستکرد، لەکاتی مردنی مێری، پیری بەفر بۆ یەکەمجار نەخۆشکەوت، لە تاران دختۆرە روسییەکە پێی ووت دەردەکەت چاری نییە، سێ هەفتە زیاتر ناژیت، لە گەڕانەوەدا، نزیك ورمێ، کاتێ لە ماڵی برازای سمکۆ شکاك لایدا، تورك هێرشی هێنا شەری مردنی کرد، بەڵام نەمرد، هەندێجار حەزی لە مەجلیسی دەروێشان دەکرد، لە نزیك منارە چۆڵی، لە نێو دەروێشەکانی شیخی نەهری دێی چووە دەروێشێك و هێنای لە هەموو جوانتر حاڵی لێدەهات، سەمای مەستانەم بینی، دەفی دەژەن، بۆ زگ پێبوون حاڵی لێدەهات، زیکری دەکرد، دەنگیشی زۆر خۆشبوو، پیری بەفر گوێی لە سێ سەدو سی وسێ گۆرانی حەسەن زیرەك بووە، بەڵام شەوێکیان، مەستان دەنگی لەو خۆشتربوو، مەستان خەڵکی زێی بادینان

بوو، زیکری ئاگر دەکات، بنەماڵەی ئەو لە نێوان زەردەشتی و موحەمەدییە، دوای ئەم جوانترین کیژی کرمنشاهی هێنا، ناوی فەتانە بوو لە پێشدا داوای کوڕی کرد، دوایی کردی بە کچ، ڕۆژ بە ڕۆژ لە خەفەتی بێ منداڵی ڕووی لە کزی دەکرد، شێت بوو، بۆ چارەسەر بردی بۆ تاران، بەشێتی کۆچی دواییکرد، لە دواجاردا باس لە غەزال دەکات، بێ سك وزا بە هەموو زمانێك دوعای کرد، ناوی هەموو پێغەمبەرەکانی هێنا، ئەویش بەو داخەوە مرد، پیری بەفر زمانی تورکی، عارەبی، فارسی و تۆزی ڕووسی زانییوە، سوورەتەکانی قورئانیشی لەبەربووە، خوێندەوار بوو هەموو شیعرەکانی حافز سەعدی، مەلا جەزیری و نالی ئەزبربوو، جارێ لای شێخ نەهری وەفایی بینیووە، شیعری شیرین تەشی دەستی نووسیووە، پیری بەفر دیوە بزربووەکەی حیکایتخوانە، ئەو دیوە خەیاڵئامێزەی دێنکیخۆتە کە خەون بە ژیانی زۆرباوە دەبینێ، لە شکستی و گریاندا، لە ڕەشکردنەوە و چێکردنەوەی کردەی نووسیندا، لە سێبەری درەختی وشەدا هەوڵێ تیامانێك دەگرێتەوە، لە ئاسۆی دەقدا بە خێرێکی زۆرباویانە سەمای وشەکان، هەڵچوون و داچوونی هەستی ڕادەگرێت، بۆ وەك پیری بەفر زۆرباویانە ڕەفتار ناکەم، هەموو کچێ حەزی لێدەکات، کەسێکی پراکسیسی (کردەی)ە، جگە لە نەبوونی وەچە، هیچ تەنگەژەیەکی سێزداری نییە، متمانەی زیاتر بە جووڵەو کردارە، نەك بە تیۆرو نووسین، گەر بیەوێت گوزاریشت لە هەستێك بکات زۆربا ئاسا، بە سەما دەریدەبڕێت، بە سەما دەتوانێ جێ بەگومان لەق بکات، خوێندەواری هەیە، بەڵام هیچ نانووسێت، پێچەوانەی حیکایتخوانە، وەك بیسەرێك دەمڕاستی گێڕانەوەیەی هەمان شتزانە، کە بۆی دەگێڕێتەوە، چی دەبیستێ و دەبینێ دەینووسێتەوە، زانیارییەکانی یەکسان دەبێت بە زانیارییەکانی پیری بەفر، لە چوار چێوەی ڕۆمانێکدا کە وەسفکردن جێگا بە گێڕانەوە چۆڵناکات، لە ڕێگای زمانەوە بە ڕووی ڕووداوەکاندا دەکرێنەوە، بە ستراتیژی هونەرمەندێك لە بری هەموویان دێتە قسان و دەنووسێت، ئاندری تارکۆفسکی دەرهێنەری ڕووس دەڵێت “هونەرمەند لە جیاتی تەواوی ئەو کەسانە قسان دەکات کە توانای قسەکردنیان نییە ” 10 ،گەر زمانی پیری بەفر جووڵەو کردارو سەما بێت، زمانی حیکایتخوان بێدەنگی و هونەری نووسینە، دەستبەردار بوونیی هەڵوێستی سێزداری لە شوێن ڕەنگدانەوەی نووسین، دەبێتە ئامانجێك لە ڕووخساری پشتێکردنی مەریەمدا یەقدەداتەوە، لە ژێر درەختی وشەدا بەردەگرێت، پیری بەفر خەون بە ژنەوە نابینێ، هەژدە ژنی هێناوە، کەچی تۆی حیکایتخوان نەتوانی تاقە ژنێك بهێنی، بە خەونیش بێت نەتوانی بگەیت بە مەریەم، لە دێندی پاڵانەوە دا بوو گوریسکەت پچرا، کەوتیت، نەگەیشتی بە مەریەم، دێندی پاڵانەوە

ڕنینەوەی مووەکانی خەون و خەیاڵت بوون، لەمپەرێك بوو لە جیابوونەوەی ئەزموونی دۆنکیخۆتە لە دنیای زۆربا کە نزیك بوونەوەی چاو کەسك و دەرکردنی مەریەمی لێکەوتەوە، وەك پیری بەفر ناتوانێ سەما بکات، گریانیش دادی نادا، تا بە سەما گوزارشت لە هەستی بکات، پیری بەفر چۆن دوورکەوتەوە، دنیایەك کێشەو ئاڵۆزی بۆی نایەوە، دوو هاوینە مردوویت، زوو مردیت، نەیهێشت جیاوازییەکان کەمبکاتەوە، ئیتر چیی بنووسێت، لەگەڵ مردنی تۆ، شووکردن و کۆچکردنی مەریەمدا، تراژیدیایی حیکایتخوان سەرهەڵدەدات، ڕادەستنەبوونی بە پێدراوەکانی واقیع، سەرهەڵگرتن و سەفرکردنەکەی بۆ نادیار، پشتکردنە، لە دنیای ژن، گومانە لە توانای خۆی، گومانە لە کردنەوەی پاژێکی نوێی نووسینە لە سەر درەختی کەتناوە، پێلینکردنی پەیوەندییەکانی نیوان واقیع و فانتازیایە، ئایا نووسینەکەی بەشی ئەوەی تێدا ماوە کە لە گومان بیپارێزێت، لە کردەی نووسینیدا، لە ژێر درەختی وشەدا، ئایا بە دوای سەقامگیری بزربوودا دەگەڕا، یان وەك کارەکتەرێکی دۆنکیخۆتی شکەستیەکانی خۆی بە سەرکەوتنەکانی کارەکتەرێکی زۆرباوی وەك پیری بەفر بەراوورد دەکرد، یان گومانکردنی لەوەدا تۆخ نابێتەوە کە مەریەم حەزی لێ نەبوو، ڕووخساری ئاوێنەیەك بوو دڵشکاندنێ گەورەی تێدا بوو، کە هیچ کچێ حەز لەو چروچاوە ناکات، ئەم بیرخستنەوەیە بەر لەوەی گومان لە مەریەم بکات، گومان لە خۆی دەکات، ئەوەندە بڕوای بە نووسینە، بڕوای بە خۆی نییە، بڕوای بەوە نییە کە بتوانێ مەریەم بگێڕێت، پەرجۆ دەسەبەرکات، ویستی بە کردەی نووسین قەرەبووی هەست بە کەمکردنی بکات، داهێنان دروستبکات، گومان بزوێنەری نووسینە لەتەك دنیایی دۆنیایشدا پارادۆکس فەراهەمدەکات، قەد لەگەڵ یەکتریشدا پاکنابنەوە، بەختیار عەلی دەڵێت " پاك بوونەوە لەو گومانانە پاکبوونەوەیە لە ڕیشەکانی هونەر "11 لە کۆتاییدا حەسرەتەکانی ڕابردوو لە نێو خود و ئایندەی بەجێماوی دەستنووسەکە، لە درەختی کەتناوەدایە، ئایندەش لە دەرەوەی ڕابردوودایە، لە ئێستادا مەریەم نییە، پیری بەفریش نەماوە، ئەدی من بۆ هەبم بۆ کەتنێکی تر، بۆ داوای لێبوردنێکی دیکە کە منی حیکایتخوان لەوی نووسەر جیادەکاتەوە، گەر ئەو بەهاری ڕابردوو بێ، ئەوا من لە ئێستادا هاوینی بەسەرچووم، لە پاییزییەکی نادیاردا بەرەو نەزانراو هەڵدیم.

کەرکووك مانگی 12 / 2021

ژیدەرەکان

1 ـ کەریم کاکە ـ درەختی کەتناوە ڕۆمان ـ لە بڵاوکراوەکانی

یەکێتی نووسەرانی کورد، لقی کەرکووك ژمارە 91 ـ چاپخانەی: ئاربخا، کەرکووك ـ چاپی یەکەم ـ ساڵی 2007
2 ـ بەختیار عەلی ـ ناشۆن ـ چاپخانەی: کارۆ ـ چاپی یەکەم ـ ساڵی 2019 ـ ل 155
*بۆ زیاتر تەماشای لاپەڕەکانی 81 ،140 ، 203 ، 163 ، ی سەرچاوەی ژمارە 1 بکە
3 ـ ئەنوەر حسین ـ ئاشنا بوون بە دریدا ـ گۆڤاری ئایدیا ـ ل 131
4ـ فلیب هامۆن ـ سمیولوجیه الشخصیات الروائیه ـ ترجمه: سعید بنکراد ـ تقدیم عبدالفتاح کیلیگو ـ دار الحوار للنشر والتوزیع ـ الگبعه الاولی ـ ص 43 5 ـ بەختیار عەلی ـ گوتاری مانەوە ـ چاپ و بڵاوکردنەوە: ناوەندی ڕۆشنبیری ڕەهەند ـ چاپی یەکەم ـ 2021 ز ـ ل 112
6 ـ بەختیار عەلی ـ دوا خەندەی دیکتاتۆر ـ چاپخانەی کارۆ ـ چاپی یەکەم ـ ساڵی 2020 ـ ل 257
7 ـ د صلاح فچل ـ بلاغه الخگاب وعلم النص ـ عالم المعریفه صدرت السلسله فی شعبان 1998 بأشراف أحمد مشاری العدوانی 1923 ـ 1990ـ ص 211
8 ـ جورج گرابیشی ـ ـ فی الروایه العربیه ـ دار الگلیعه للگباعه والنشر ـ الگبعه الاولی ـ 1982 ص 185
9 ـ کاروان عومەرکاکەسوور ـ (ڕێگاکانی ژەهر)ڕۆمان ـ ناوەندی غەزەلنووس بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە ـ چاپی یەکەم ـ ساڵی 2017 ـ ل 5
10 ـ عەبدولخالق یەعقووبی ـ دیالۆگ و داهێنان ـ چاپخانەی خانی دهۆك ـ چاپی یەکەم ـ ساڵی 2009 ـ ل 137
11 ـ بەختیار عەلی ـ ئاوێنەکەی ئۆرفیۆس ـ چاپخانەی رجایی / تاران ـ چاپی یەکەم ـ ساڵی 2014 ـ ل 205

پرسی مرۆڤ و مرۆڤ بوون لە قەسیدەی (مرۆڤ)ی تەیب قادردا…

کاروان حەسەن

مرۆڤ قەسیدەیەکی شاعیر (تەیب قادر)ە. ئەم قەسیدەیە لە بەرهەمی (مرۆڤەک لە نزیکمانە)دا هەیە، چاپکراوی ماڵی وەفایییە و لەساڵی (2017)چاپ و بڵاو کراوەتەوە.

ئەم قەسیدەیە زۆر بەوردی و قووڵی نووسراوە و دەکرێ دەیان جۆر لێکدانەوە و پشکنین و لێکۆڵینەوەی بۆ بکرێ، لەزۆر بابەت و کێشەی بنەڕەتی مرۆڤ دواوە و باسی کردوون و لە نەو دەرەشیعرەکان دەیان کێشە و گرفت و هەژاری و چەرمەسەری و دەرد و ئێش و ئازاری مرۆڤ خەیان حەشار داوە.

شاعیر هاتووە زۆر وریایانە مامەڵەی لەگەڵ ئەو کێشە و گرفت و ئاریشە کۆمەڵایەتی و دەرد و مەینەتییە ئاڵۆزانەی نێوان مرۆڤەکان کردووە. لەزۆر شت دواوە وەک:(مرۆڤبوون، ژینگە پارێزی، ئاکاری جوان، برایەتی، دایک، ئەمانەت پارێزی، ویژدان، دڵشکان، خوێن، کوشتن، بڵاوبوون، ..هتد) ئیتر شاعیر بەڵای هەموو ئەو کێشە و گرفتانەدا گەڕاوە کە مرۆڤەکان لەگەڵ یەکتری هەیانە و بوونەتە لەمپەر لەبەردەم مرۆڤبوون و کۆمەڵگایەکی باڵای مرۆڤایەتی، شاعیر لەجیاتی هەمووان قسەدەکات، دەدوێ، دەکۆشێ بۆ ئەوەی مرۆڤبوون بگەڕێنێتەوە باری سەنگینی خۆیی و مرۆڤ لەو دەردە پیس و ناشیرینە ڕزگاربکات و ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی بگرن و وەک برا لەگەڵ یەک بژین.

چونکە بەڵای شاعیرەوە مرۆڤایەتی لەسەرووی هەموو شتێکەوەیە.

هەروەها(پێیامی هزرمەندان و پێیامبەرانیش بۆ خەڵک یەک ڕستە بووە، ببن بەمرۆیی واتە ببن بە مرۆڤ)(1)

لەیەکەم دەستپێکەوە شاعیر دەڵێ:

مرۆڤ بوومایە

هەموو بەیانییەک زەویم گەسک دەدا

ئەمە لەو پێیەی هەست بە بەرپرسیارییەتییەوە هاتووە و شاعیر دەبینێ پیسی و ناشیرینی دەورووبەری مرۆڤایەتی تەنیووە ئیتر بێزارە لەو کێشە نامەعریفییە، ئەو دەیەوە بەمرۆڤایەتی بلێ خۆتان ڕزگاربکەن لەو پیسی و ئاڵۆزی و ناشیرینییەی گرتووتانە بەر.

مرۆڤبوون بەڵای شاعیرەوە سەرووی هەوو شتەکانە ئەوەتا بانگەوازی مرۆڤبوون دەکات و لەناخی دڵەوە هاواری مرۆڤایەتی دەکات و دەڵێ:

هەمووتان برا و خوشکمن

تکایە فەرموون با بەیەکەوە بژین

ئەم بانگەوازەی شاعیر مرۆڤانەیە و لەپێناو مرۆڤایەتی و بەرژەوەندی گشتی مایەی قسە و هەڵوەستەیە.

ویژدان سەرچاوەی بوون و ژیانی مرۆڤایەتییە، ئەگەر ویژدان زیندوو بوو بێگومان دڵەکان و هەموو کایەکانی مرۆڤایەتی زیندووە. شاعیر لێرەدا مرۆڤایەتی لەو بێ ویژدانی و قۆڵبڕین و فرت و فێڵانە ئاگادار دەکاتەوە و پێیان دەڵێ وامەکەن و بەسە. ئیتر مرۆڤانە بجولێنەوە و هەڵس و کەوت بکەن. شاعیر لە پێناو یەک وشەدا دەنووسێ و دەکۆشێ و خەباتی وشەی دەست پێکردووە، ئەویش (مرۆڤ)ە. ئەوەتا لەناخەوە بە دڵێکی پاکەوە دەڵێ:

مرۆڤ بوومایە
بە گەورەیی، زۆر گەورە، دەمنووسی : سڵاو
سڵاو لە ڕووناکی و پشوو و شیرینی و
هەناسەی گەرم و شتی تریش..
کتێبێکی قەبەم دەنووسی
یەک وشەم بەکاردەهێنا
مرۆڤ، مرۆڤ، مرۆڤ

شاعیر دەنگی هەژار و لێقەوماو و ئازاربەخشانی سەر زەوییە، هەموو نەهامەتی و بێ ئومێدی و ڕەشبینی و ئازارێک لە مرۆڤ بوونەوە دەبینێتەوە و ئەبێ مرۆڤ بین بێ ئەوەی یەک نەشکێنین و ئازار بەدیاری نەبەخشینەوە و خەم و خەفەت و مەینەتی بەیەک جێ نەهێڵین. ئەوەتا ڕووی شیعر و دەمی مرۆڤ دەستانەی دەکاتە مرۆڤ و پێیان دەڵێ:

مرۆڤ بوومایە، ئاخ من بۆ مرۆڤ نەبووم؟
بەردی کۆترەم لەسەر ڕێگاکان بژار دەکرد
بەردەم دوکانەکانم بەهەقیقەت قەرەباڵغ دەکرد

دکتۆر عەلی شەریعەتی دەڵێ: (مرۆڤ خاوەنی ئیرادەیە هەر ئەمەش گەورەیی و مەزنی پێ بەخشیوە. تەنانەت بەهۆی ئەم ئیرادەوە جیاوازترە لە فریشتەکان و لەسەرووی ئەوانیشەوەیە.)(2)
شاعیریش لەسەر پەیامە مرۆڤ دۆستی و مرۆڤ پەروەرییەکەی بەردەوامە و لەهەمبەر گەورەیی و مەزنی مرۆڤەوە دەڵێ:

مرۆڤ لە چەقۆ و خانوو و گوڵ گەورەترە
مرۆڤ لە ئاسمان و قەبر و خواردن گەورەترە
مرۆڤ ژیانی لەنێو دەدایە، ڕێک نێو دڵی.

خوای گەورە دەفەرمووێ: (لقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم)(3)
کەواتا خوای گەورە مرۆڤی بەجوانترین شێوە دروست کردووە، بەو مانایەی عەقڵی پێ بەخشیوە و هیچ مەخلوقێک لەمرۆڤ باشتر و کاملتر نییە، بەڵام ئەوە مرۆڤە خۆی بەناشیرینترین شێوە پیشان دەدات و یەکتر دەکوژن و دەبڕن و ژان و ئێش و ئازار بەیەک دەبەخشنەوە و یەکتر دەتۆرێنن. شاعیر لێرەدا بەردەوامە لە پەیامی مرۆڤبوون و

بڵاوکردنەوەی هۆشیاری لە بارەی مرۆقبوونەوە ئەوەتا دیسان ڕوویان تێدەکات و پێیان دەڵێ واز لەشەڕ بێنن و شەڕ ماڵوێرانی و کاولکاری و تێکدانی شیرازەی کۆمەڵی بەدواوەیە و دەڵێ:

مرۆق بوومایە
شەڕم نەدەکرد گەمەیەکی بێتام
شەڕم لە پێنا یەکدا
دەخستە ژێر چەنگێک لمەوە و دەمگووت
وسبە
شەڕ خانووەکان پڕ لە بۆشایی دەکات
شەڕ منداڵەکان بێ منداڵەی دەکات
شەڕ ئۆتۆمبێلەکان دەکاتە ماڵی کوشتن

مارکۆس ئۆریلیۆس دەڵێ: (ئەوەی پێویستە مرۆق لێی بترسێت مردن نییە، بەڵکو پێویستە مرۆق لەوە بترسێت هەرگیز دەست بە ژیان نەکات)(4)

شاعیریش پەیامی ژیان بەگوێی مرۆڤەکانەوە دەچرپێنێ و پێیان دەڵێ لەجیاتی کوشتن و ڕق و کینە خستنەدڵی یەکترەوە وەک برا بژین. هەموو مەبەست و مەرامیشی لە یەک ڕستەکەدەکاتەوە و دەڵێ:

تکایە فەرموون با بەیەکەوە بژین.

خۆشەویستی شاعیر بۆ مرۆق لەناخی دڵ و حەقیقەتی ژیانەوە سەرچاوەی گرتووە و ئەو کارەسات و ڕووداو و نەهامەتیانەی لەژیان دیویەتی کە مرۆڤەکان ئەنجامیان داوە شاعیری بۆ لای ئەو قەسیدە پڕ لە خەم و ناسۆر و حەسرەت کێشانە بردووە. ئەوەتا لە پەیامەکەی دیسان ڕوومان تێدەکات و دەڵێ:

مرۆقم خۆشدەوێت هێندەی دڵی ڕاستەم،
دەم چەپان نییە
مرۆقم خۆشدەوێت. بەنهێنی گریان ناخەمە چاویەوە

لاورین لەم بارەیەوە دەڵێ: (ئەگەر کەسێکت خۆشبوێت، ئەوا دەبێ تەنیا ئاواتی ئەوە بخوازی کە دڵخۆش بێت. هەتا ئەگەر لەگەڵ تۆش نەبێت)(5).

هەموو مرۆڤەکان بەیەک زمان پێدەکەنن، کەواتا بۆ نابێ هەموو مرۆڤەکانیش لەژیان کردن و مرۆڤبووندا هاوبەش بن. شاعیر لەو بارەیەوە پەیامی تایبەتی خۆی هەیە،کە مرۆڤبوون و پێکەوە ژیانە، ئەو پێی وایە ئەبێ لەبازنەیەکی برایەتیدا کۆببنەوە و پێکەوە بژین و لەسەر یەک سفرەی نان خواردندا دابنیشن بەئاشتی و تەبایی بەیەکەوە بژین، ئەوەتا ڕووی پەیامی بەیان دەکات و دەڵێ:

فەرموون ئاشتی ئامادەیە
دڵ بە ئاقڵی لەسەر سفرە دانیشتووە

تکایە فەرموون، با بەیەکەوە بژین
لەگەڵ ئەو پەیامە مرۆڤ دۆستانە و ئەو وشە لەبەڕژانە لەخۆشەویستی و تژی لە عەتری مرۆڤبوون شاعیر ئەوە ناشارێتەوە کەوا مرۆڤ ناتوانێ ئەو پەیامانەی ئەو جێبەجێ بکات و بیان کاتە ڕابەر و ڕێنمایی بۆ ژیانی، چونکە ڕۆژانە مرۆڤەکان یەک دەکوژن، یەک بریندار دەکەن، دەی یەکتر ئازار دەدەن، دلڕەقی و کەللە ڕەقی مرۆڤی تووشی پەتای ڕق و کینە کردووە، هەروەک لە پەندی پێشینانی کوردیشدا هاتووە.(مرۆڤ بەکەللە ڕەقی هیچی بۆ ناچێتەسەر)(6)
شاعیر ئاراستەی قسەکانی بەقوەی بەناخی ئەوانەدا شۆڕ دەکاتەوە و دەڵێ:
مرۆڤ بوومایە
ئەی مرۆڤ بۆ وادەکات
بۆچی قەرت
قەرتی زل زل لەسەر ڕێگەکاندا هەڵدەکەنێت
بۆچی ددان دەچەقێنێتە لەشی یەکتری و
خوێن لەگەڵ نان، لەگەڵ پشوو،
لەگەڵ نیوەڕۆکانیان، لەگەڵ ئێوارەکانیاندا دەخۆنەوە؟
خوێن، خوێن، خوێن، باغەکەم پڕ بووە
پڕ پڕ لەخوێن بووە،
لەخوێن دەترسم.
شاعیر بەردەوامە لە پەیامە جوان و مرۆڤ دۆستانەکەی و ئەمجارە ڕووی مرۆڤانەی لە منداڵان دەنێت و پێیان دەڵێت:
مرۆڤ بوومایە
منداڵەکانم دەخستە پێشەوەی ژیان و
پێم دەگووتن: ژیان گەورەترە لەمردن
پێکەنین باشترە لەگریان
بۆئارەزووی خۆتان ئاسوودەیی بەکاربهێنن
بۆئاسوودەیی بەختەوەری بخەن
بۆبەختەوەری تەمەنتان لەو شوێنانە دابنێن
کە پێتان خۆشە
بەدەی خۆتان، زۆر بەهێواشی
قیچ قیچ، گەورەبن و
ژیان ململانێیە، خۆم بۆ یەکتری هەڵمەگرن
ئازار ناکرێتە دیاری.
لەم قەسیدەیەدا دەیان پرس قسەیان لەوەکراوە و هەمووشیان لەچواچێوەی پەیامی مرۆڤانە و ئەداکردنی مرۆڤبوونەوەیە لەلایەن تاکەکانی کۆمەڵگاو شاعیر مەبەستی ئەوەیە مرۆڤانە بیربکەنەوە و

بژین و بڕوانین، ئەوەتا باس لە ماکەکی پیسی نێو کۆمەڵ دەکات و ئەویش خۆهەڵقورتاندن لەکاروباری خەڵک و چوونە ناو باسێک کە پەیوەندی بەوانەوە نییە، شاعیر دەڵێت:

نقورچەم لەخەمی هیچ کەسێک نەدەدا
تەنیاییم لەپێش ماڵی هیچ کەسێک نەدەڕژاند
ناوقەدی هیچ کەسم نەدەنووشتاندەوە و
دڵی هیچ کەسێکم نەدەدڕاند.

مرۆڤبوون بەلای شاعیرەوە جوانترین ڕەوشت و خووی مرۆڤە، بۆیە هەمیشە ئەوەی لەلا حەسرەتە کە بۆچی مرۆق نەبین(مرۆق بوون بەمانا ڕاستی و قوڵ و فەلسەفییەکەی) نەوەک بەڕووکەشی، شاعیر ئەو پارووە نانەی هەیەتی لەڕێگەی حەقیقەتی مرۆڤبوونەوە هاوبەشی پێدەکات لەگەڵ نەدار و هەژارانی دەوروبەر و چواردەوری. ئەوەتا دەڵێ:

مرۆڤ بوومایە
بەکەرتە گوێزەکی گەنج ڕازی دەبووم و
ئەم هەموو خۆراکانەم بۆ سکە بەتاڵەکان دەنارد
دەستی قۆخەکانم دەگرت و
بە یەک دەنکە ترێ
لەسەر دەستی خۆشبەختی لەگوێڵ گەنمەکانم مارە دەکردن

هاوڕێیەتی پرسێکی تری ناو قەسیدەی (مرۆق)ە و شاعیر لەوە تێگەیشتووە کە زەمانەیێک تێیکەوتووین هیچ شتێک لەسەر ڕێچکە و ڕێباز و بنەڕەتی خۆی ناڕوات و ژیان ئاڵۆز و زەحمەت و پڕ کێشمە کێشە. بۆیە هاوڕێیەتیش لەم سەردەمەدا وەک خۆی نەماوە و گۆڕاوە، شاعیر دەیەوێ ئەو کەلێن و بۆشایی و خەوشە ناشیرین و نا مرۆڤانە بسڕێتەوە و هاوڕێیەتی بگەڕێنێتەوە دۆخی جوانی و ڕێکی خۆیەوە. ئەوەتا دەڵێ:

کورسی بەتاڵم لەبەینی هاوڕێیەکان نەدەهێشت و
پڕم لەخۆشبەختی و ئەمان دەکرد.

متمانە وەک چەمکێک خاڵێکی بنەڕەتی نێوان مرۆڤەکانە. بەڵام لەڕۆژگاری ئەمڕۆدا متمانە کەم بووە یان دەتوانین بڵێین وەک سەردەمی پێشوو نەماوە و ڕۆژانە کێشە و گرفتی متمانە نەبوون لەلایەن مرۆڤەکان سەرهەڵدەدات و بەدەیان کەسی لێک کردووە، شاعیر دەڵێ پێویستە مرۆق بین بۆ ئەوەی متمانەمان بەیەک هەبێت و لەگەڵ یەک بە ڕاستی بژین، بۆیە گرنگە مرۆق بین و بەمرۆڤانە بژین.

ئەگەر مرۆق بوومایە
کاتێک تەنیا دەبووم، دەبوومە قاسەی متمانە
بۆ ئەو کەسانەی

چوار قسەی گەچراوی خۆیانیان بۆ باس کردووە
نەدەبوومە چڵکاو
چڵکاو شمەکی دەور و بەر پیس دەکات
نەدەبوومە دوکەڵ
دووکەڵ قوڕگی مرۆڤەکان دەخوسێنێت
نەدەبوومە دەمانچە
پێمخۆشە برین بێ کڕیار بێت.

هەمیشە گفتوگۆی ئارام و دانیشتن بەیەکەوە لەسەر کێشەکان ئەنجامی باشی لێکەوتۆتەوە و باشتر بووە لە لێکتێنەگەیشتن و زمانی هەڕەشە و شەڕکردن، بۆیە ئەگەر لێکتێگەیشتن هاتە ئاراوە ئەو هەموو کوشتن و بڕین و ئاڵۆزیەی مرۆڤ دروستی کردووە بەو شێوەیە نەدەبوو، شاعیر دلنیایە لەوەی ئەگەر مرۆڤ بایە ئەوا :

خۆکوشتن و ئەویتر کوشتنم دەکردە مۆدیلێکی کۆن
هەر زۆر کۆن
بەدوو قسەی خۆش
داڵەکانم دەکردنە کۆتر و
لەماڵی پەپوولەخانمم دوور دەخستنەوە و
ماڵی خ□یم لە ڕۆخ قومە ئاوێکی قەنداویی
بۆ دروست دەکرد.

لەکۆتاییدا وەرن با پێکەوە وەک مرۆڤ بژین.

کاروان حەسەن / هەولێر

سەرچاوە و پەراوێزەکان :
(1)محەمەد جەودەت، هونەری مرۆڤبوون، سایتی هەولێر.
(2) مرۆڤ، دکتۆر عەلی شەریعەتی، وەرگێڕانی: موسعەب ئەدهەم، چاپی سێیەم، 2014 سلێمانی
(3) قورئانی پیرۆز، سوڕەتی (تین) ئایەتی (4).
(4)جوانترین وتە ئامادەکردن و وەرگێڕانی: کارزان نووری عوسمان، چاپی دەیەم ، 2013 هەولێر.
(5) جوانترین وتە ئامادەکردن و وەرگێڕانی: کارزان نووری عوسمان، چاپی دەیەم ، 2013 هەولێر.
(6) پەندی پێشینان، کۆکردنەوەی : کاروان عوسمان چاپی یەکەم ،

هەواڵە پیس و پۆخڵەکان و ڕاگەیاندنێکی قێزەوەن... ڕەسوڵ بەختیار

- گەنجێک چەقۆیەکی لەهاوڕێیەکەیدا، دوو بریندار گەیاندرانە نەخۆشخانە.
- باوکێک منداڵەکانی خۆی دەکوژێ.
- لەسەر میرات دوو بنەماڵە بووە شەڕیان سێ کەس کوژراوە، پۆلیس چەند کەسێکی گرتووە.
- ئەو بەنزینە هەموو ئۆتۆمبیلەکانی پێکخستووە.
- نووسەرێکی ناودار پێویستی بەهاوکاری هەیە.

هەموو ئەمانە و دەیان و سەدان مانشێتی ڕۆژانە، لەتۆڕە کۆمەڵایەتییەکان دەبیندرێ، زۆربەی بۆ لایک کۆکردنەوە و دژایەتیکردنی بەرەیەک دژ بە بەرەیەکی دیکە، جگە لەوەی هەموو ئەو هەواڵانە ناخ هەژێنن، دەبیندرێ دەیانەوێ چ ژەهرێک فڕێبدەنە ناو کۆمەڵگە، بەرزکردنەوەی چەند کەسێک لەسەر حسێبی چەند کەسێکی دیکە و هەڵڕشتنی دەروونێکی پیسی لەمێژینەی چەند کەسێک ئامانجیانە بەچاوانی خۆیان ببینن تاکی کورد تا چەند بەرەو رسوایی هەنگاو دەنێ.

کاتێک باس لەپەروەردە دەکرێ، هەمووان پێدەکەنن و ئەو بابەتە پەراوێز دەخەن، چەندین قسە و باسی بەتاڵ و خاڵی لەمەعریفە دەخەنە ڕوو، وا لەو کەسە دەکەن بیر لەپەروەردە نەکاتەوە، بۆ خۆی هەرچۆنێک بێ نەخش دەربێنێ.

- ئەوەی تۆ باسی دەکەی کاتی بەسەر چووە، تەنیا لەناو کتێبە کۆنەکاندا ماوە.

ئەو ڕاست دەکات، چونکە لەدایک و باوکەوە بەقبووڵی خاس چوونەتە زانکۆ و لەماستەر و دکتۆرادا هەموو

پێداویستییەکیان پێ بەخشیوون، هەتا نامە و تێزەکانیان لەناو هەناوی کتێبەکان دەرهێناوە، لەبازاڕدا بەیان چێکردووە.

دەروونە نەخۆشەکان لەپلە و پۆستەکاندا یاری بەخەڵک دەکەن، لەشوێنە فێنکەکانیان لێدوانی زەق و بێ مانا دەدەن، راگەیاندنی قەزەوەنیش وەک ئەوەی داهێنانی کردبێ دەیقۆزێتەوە بەو بیانووەی یەکەم کەس بووە ئەو جۆرە هەواڵەی بڵاوکردۆتەوە، ریکلامیشی بۆ دەکات و کەسانی نەزان و نەخۆشی وەکخۆیان چەپڵەی بۆ لێدەدەن و لەلای خۆیان بڵاوی دەکەنەوە، بەوەش ناوەستن دەیخەنە نێو هەواڵەکانی تیڤی و رادیۆیەکان و گۆرانی و مۆسیقای لەگەڵ تێکەڵ دەکەن.

بە ئەمەش بەناوی کەسانی پسپۆڕ چەندین لێدوانی سەیر و سەمەرە دەدرێ، هیچ کامێکیان بەلای پەروەردەوە ناجن، وەک ئەوەی لەژیانیان وشەیەکی پەروەردەکاریان گوێ لێ نەبوو بێ.

بەوەش ناوەستن لەشاشە و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بەئاشکرا دژایەتی ئەم دەڤەرە و ئەو دەڤەرە دەکەن، وەک گوتمان دەیانەوێ دەروونە پیسە لەمێژینەکەیان وەک ژەهر بڵاوە پێبکەن، ئەوەش لەبیر دەکەن، رۆژێک دێ خۆیان یەکەم زەرەرمەندی ئەو نەوەندەن، لەخۆت و خۆڕایی شەڕ دەهێننەکایەوە تا ماوەیەک لەپشت مێزەکانیان پێبکەنن، ئەوان زیاتر کە دەدوێن باس لەپاڵەوانییەتی خۆیان دەکەن، کەچی لەو لاوە تەلەفۆنێکیان بۆ دێ، یەکسەر دەبنە شێری سەر کاغەز، ئەمجارەیان بەشێوەیەکی دیکە بابەتەکە دەقۆزنەوە، باس لەسەروەری هاووڵاتی و نیشتمان دەکەن، بەبێ ئەوەی رۆژێک لەرۆژان قسەیەکی خێریان بۆ ئەو گەلە ستەم دیدەیە کردبێ، بەڵکو تەنیا بەدوای بەرژەوەندی خۆیان کەوتوون.

راگەیاندنی قەزەوەن بە چەند دەسکەوتێک لاوازییەکان دەقۆزێتەوە، هەرچی لایەنی پەروەردەیی هەیە دەیەوێ رایبماڵێ تا هەمووان بخاتە ئاستەکەی خۆی، زۆر جارانیش خۆی لەبیر دەچێ دە باس لەبنەما و بەها پەروەردییەکان دەکات، یەکەم شت دژ بەهەموو بنەماکانی کۆمەڵگەی خۆیەتی، هەمووی سفر دەکاتەوە و بەچوونی سەیر و سەمەرەی قوتابخانە و زانکۆ ئەهلییەکان دەکاتە سەنگی مەحەک، ئەو لەبیری چووە، کەسانێکی ئاست نزم، کە دەرچووی زانکۆی ئاست نزمی وڵاتانن، دەبنە رابەری قوناغی کۆلیژەکان، ئەو تەنیا مەلزەمەیەکی لەدەستە، ئەگەر ئەو مەلزەمەیەی لێ وەربگیرێتەوە، نەک هیچ نازانێ، بەڵکو قسەشی بیر دەچێتەوە.

راگەیاندنی قێزەوەن گرنگی بەو کەسانە دەدات، تۆمەتی بێلایەنی و لایەنداری دەداتە پسپۆڕان وا دەزانن هەموو وشەکانیان پرۆگرامکراوە، قسەی ئەوان شوێن بەوان لەق دەکات. هەمووو ئەو هەواڵە پیس و پۆخڵانەی رۆژانە لەتۆڕە کۆمەڵایەتییەکانی کوردی بڵاو دەکرێتەوە راستە بڵقی سەر ئاوە، بەڵام کاریگەرییەکی زۆریان لەسەر عەقڵی تاکەکانە، دوور یان نزیک کاریگەری دەبێ، هەرنا ئەو گەنجانەی کە چاویان کردۆتەوە تەنیا ئەو وشە و هەواڵە پیس و پۆخڵانەیان بینیووە.

بیرەوەریەکانی فەقێیەکی گوومڕا...16...شەماڵ بارەوانی

بەشی شانزەهەم/

هەرچەند ئێمە لە پاڵ کتێبەکەی زەنەدانی، چەند کتێبێکی تری ئەقیدەشمان دەخوێند، بەڵام ئێمە بە گشتی لە بواری ئەقیدە دا، ئەقیدەی ئەشعەریمان دەخوێند لە حوجرە و قوتابخانە ئایینیەکان، گەرچی ئەشعەریەکان هێندەی موعتەزیلەکان، ئەقڵانی نین و لۆژیکیانە و ئەقڵانیانە مامەڵەی تێکستەکانی ئایین ناکەن، وەلێ لە هەمبەر حەمبەلیستەکان و وەهابیزمەکاندا، زۆر ئەقڵانی ترن.
ئ□ق ل□ لای ئەشعەریەکاندا، تاڕەیەک ڕۆڵی هەیە و پێش ڕووکەشی تێکستەکان دەکەوێت، وەلێ ئەشعەریەکانیش ئەقڵیان کردووەتەوە پاشکۆی نەقڵ، جیاواز لە موعتەزیلەکان، کە ئەقڵ پێش نەقڵ دەخەن.

ئەشعەریەکان د□□□□ن لە ڕێگای ئەقڵەوە بە مانا و مەغزاو مەبەستەکانی تێکستەکان دەگەین. بە تایبەت هەندێک لەو تێکستانەی کە مانایەکی ڕوون و ئاشکرا و دیاریان نییە لە بارەی سیفاتەکانی خوداوەندەوە، لەو کاتەدا، لێکدانەوەی (تەئویلگەرایانە)یان بۆ دەکەن.

ئەشعەریەکان بۆچوونیان وایە کە قورئان کۆنە، سیفەتی (کەلام)ی خودایە، پێچەوانەی موعتەزیلەکان، کە، دەیانگووت: قورئان مەخلوقە

و کەلامی خوداوەند نییە.

موعتەزیلەکان بەچوونیان وابوو کە ئەقڵ بە ڕەهایی پێی بە تێکستەکانی ئایین و ناوەڕۆکی ئایین دەبات و دەتوانین بە ئازادانە پشت بە ئەقڵ ببەستین.

دەتوانین بڵێین ئەشعەرییەکان وەک خۆیان دەیڵێن، نێوەندگیری و هاوسەنگییەک لە نێوان نەقڵ و ئەقڵدا دروست دەکەن.
ئەوان، نە هاوشێوەی حەنابیلە و سەلەفیزمە ڕووکەشگەراو دەقگەراکان، ئەقڵ پشت گوێ دەخەن و، نەیش هاوشێوەی موعتەزیلەکان هەندە ئەقڵ پیرۆز دەکەین و پێش نەقڵی دەخەین.

جا ئەمە ڕاستە لە ئەقیدە ئەشعەری بووین، وەلێ لە فیقهدا: شافیعی مەزهەب بووین و مەزهەبی شافیعیمان دەخوێند. لە بەشی دواتر دێینەوە سەر قسەکردن لە سەر شافیعی و مەزهەبەکەی...

لە بەشەکانی پێشوو باسم لێوەکرد و ئاماژەم کرد، کە لە حوجرە و قوتابخانەی ئایینی، ئەشعەریمان دەخوێند لە ئەقیدە، وەلێ من زۆر کاریگەر بووم بە موعتەزیلەکان، تاڕۆشتم بە کۆلێژی زانستە ئیسلامییەکانیش، من و کۆمەڵەک خوێندەکاری کۆلێژی زانستە ئیسلامییەکان زۆر موعتەزیلەکانمان خۆ دەویست و سەرسام بووین پێیانەوە.
هەڵبەت بەر لەوەی ببم بە قورئانی، زۆر کاریگەربووم بە موعتەزیلەکان.
موعتەزیلە گروپێکی ئاڕاستە ئەقڵانین و لە دەستە کەلامییەکانی نێو بازنەی ئیسلامن.

موعتەزیلەکان باوەڕیان بەوەیە کە ئەقڵ ڕێنوێنێکی باشترە لە شەرع و دەڵێن ئەگەر ئایین و شەرع و پەیامبەریش نەهاتبوا و نەبوا، ئەوە ئەمە لە ڕێگەی ئەقڵەوە دەمانزانی(حسن و قبح)،چاکە و خراپەی شتەکان بزانین و باشەو خەراپە لێکتری جیابکەینەوە و پەی بە کرۆکی شتەکان بەرین و خوداوەندیش هەر بە ئەقڵ بناسین.

هاتنی پەیامبەرانیش دووپاتکردنەوەیە لە سەر ئەوەی ئەقڵ دەیڵێت.
موعتەزیلەکان هاوشێوەی سەلەفیگەراکان ڕووکەشانە شوێن تێکستەکان نەدەکەوتن، بیروباوەڕی ئیسلامیان بە ئەقڵ و لۆژیک لێک دەدایەوە.
هەر ڕیوایەت(فەرمودەیە)یەک لە دژی لۆژیک بوایەو لەگەڵ ئەقڵ دژایەتی هەبوایە، ئەوە وەریان نەدەگرت و لە کاتی تێکگیرانی ئەقڵ و نەقڵدا، ئەقڵیان پێشدەخست.
ئەقڵ لای موعتەزیلەکان پێوەر و بنەمابوو. ئەقڵ فەرمان ڕەوا و

هەڵسەنگێنەر و کۆتا بڕیاربوو.

موعتەزیلەکان پێنج بنەمایان هەیە کە قوتابخانەکەیان لەسەری دامەزراوە، ئەوانیش(التوحید، العدل، الوعد والوعید، المنزلة بین المنزلتین، الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر.).
بەگوومان ئەگەر فیکر و بیرو باوەڕی موعتەزیلەکان هەر بەزاڵی بمابوایەتەوەو لە لایان سەلەفیزم و حەمبەلیستە فەندەمەنتالیستەکانەوە، ڕووبەڕووی ئەو کوشتارو لەناو چوون و ئیبادەکردنە جەستەیی و فیکری و مەعریفی و ڕۆشنبیریە نەبوانایەوە، ئەوە ئێستا ئەوەی پێی دەڵێن(جیهانی ئیسلامی) شتێکی تر دەبوو، ڕەنگبوو پێش ئەوروپاش بکەوتبایەن، لە کومەلێک بابەتی وەکو تۆلەرانس و پلۆرالیزمی ئایین و ئەقڵانیەت و دیموکراسیەت و مافەکانی مرۆڤ و جیاکردنەوەی ئاین لەسیاسەت و کاروباری دەوڵەت و ژیانی گشتی و زۆر شتی تریش.

هەرچەند ئەوانیش لەڕووی سیاسیەوە کەوتنە هەڵەو بەرامبەرەکانیان دەچەساندەوە، گەر مەسەلەی میحنەی خەڵقی قورئان و چیرۆکی ئەحمەدی کوڕی حەمبەڵ ڕاست بێت و فەندەمەنتالستەکان ترش و خوێیان پێدانەکردبێت و بە مقەستی بوهتان و ئایدلۆژیی فەندەمەنتالیستانەی خۆیان شتیان لێ نەبڕی بێت و بە دڵی خۆیان کەم و زیادیان نەکردبێتن و، عەیب نەبیت زۆریان پێوە نەنابێت، وەک عادەتی هەمشەیان(*)
وەلێ لەڕووی فیکری و ڕۆشبیری ئەقڵانییەوە، بەڕاستی گرنگ و پێیستن بوون موعتەزیلەکان.

ئەفسوس کە نەیان هێشت گەشە بکەن و زوو فەندەمەنتالیستەکان، بە پشتیوانی خەلیفە موتەوەکیل جەنەسایدی هەموو شتێکی کردن و لەناوی بردن.

موعتەزیلەکان،
(بەهۆی ئەو شاڵاوە تیرۆرە جەستەیی و فیکری کرایە سەریان، هەموو کتێب و توراس و داندراوەکانیان سوێندران و لەنێوبردران و شتێکی زۆر کەمیان لەدووا جێ ما و مێژوویان شێوێندراو ،سەلەفیگەراکان تابڕیان کرا کەمتەرخەمیان نەنواند لەناشیرین کردن وبەدەوەزمەکردن و ئەهریمەنکردن ناشیرینیان

کە موعتەزیلە لەسەر دەستی ئیبن حەنبەلدا شکستی خوارد، ئیدی نەقڵ جێی بە عەقڵ لێژ کرد و ئیدی لەو وەرچەرخانە بەدواوە، بایەخێک بە

عەقڵ و بۆ فەلسەفە نەمایەوە و باڵادەستیی کۆنخوازی و لێکدانەوەی ڕووکەش و حەرفیی بۆ دەق، شاب□ی □□شی خۆیان بەسەر لێکدانەوەدا کێشا، ئیدی جێیەک بۆ ڕۆچوون بەناو دەقدا و بۆ تێڕوانینی نوێ ل□ ئ□ارادا نەمان. ئیدی سەلەفیزم لە ئیبن تەیمییە و موحەممەد عەبدولوەهابەوە، تا ئیخوان و ئەستێرەکانی تیڤی و یوتیوب درێژەی کێشا. (★)

...

(★) سەبارەت بەو چەواشەکاریەی چیرۆکی:(میحنەتە)کە،
بەڕێز:محەمەد هەریری نووسەر،
بە بەڵگەوە ئەو□ □□ت□د□کاتەوە، کە موعتەزیلەکان ئەحمەدی کوڕی حەنبەلیان ئازاردا بێت.
من بەشێکی نووسینەکەی
لە پەراوێزی ئەو بەشەی بیرەوەری□کانی فەقێیەکی گوومڕا دادەنێم،
لە ژێر ناونیشانی(موعتەزیلەکان هۆکاری میحنەتی کوڕی حەنبەل نەبوون!

سەلەفیەت و ئازادی بیروڕا کووجا مەرحەبا):
چەندین کورتە نوسینی سەلەفیەکم بەرچاو کەوتوە کە وادیارە بە زنجیرە لەسەر موعتەزیلەکان دەنووسێت،

کە لە میژووی ئایین و مرۆڤایەتیدا هیچ تەرزە بیریک تا ڕادەی بیری سەلەفیەت نەیارانی نەکوشتوە ونەچەوساندۆتەوە، و دێت باسی دژایەتی موعتەزیلە دەکات بۆ ئازادی بیروڕا!!

سەیرە سەلەفیەکان کە لە مێژوودا کەس نەماوە تەکفیری نەکەن ودەری نەکەن ل□ ب□ازنەی ئیسلام، هەزاران تاوانیان کردوە بە کوشتن و ئەشکەنجەدانی زانایانی موسڵمان، کەچی ئەدەبیاتی سەلەفیەت وبەڵکو ئەدەبیاتی ئەوەی ناوی دەنێن بە ڕابوونی ئیسلامی، زۆر بە شێوەیەکی چەواشەکارانە تەنها باسی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل وچەند زانایەکی تری وەك احمدی کوری نەسری خوزاعی دەکەن، کە هاوزیندانی ابن حنبل بوو، وەک قارەمانێکی خۆڕاگری ئەشکەنجەدان وئازادی بیر نیشانیان دەدەن!

دەیەها وتار وکتێب وچیرۆکم خوێندۆتەوە لەسەر ئەشکەنجەدانی موعتەزیلەکان بۆ ئەحمەدی کوڕی حەنبەل، وخۆڕاگری ئەو لەبەرامبەر ئەو هەموو ئەشکەنجە وفشارەی لەسەری بوو، لەو کێشەیەی کە ناوی دەنێن بە میحنەی خەڵقی قورئاندا!!

جارێ سەلەفی نازانێت وناشیەوێ بزانێت، ئەو هۆکارانە چین کە بوونە

هەی ڕوودانی میحنەکە، وپاشینەی خودی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل چۆن بوو لە هەڵسوکەوت لەگەڵ نەیارانی! ئایە ئەحمەدی کوڕی حەنبەل فەتوای تەکفیری زانایانی تری نەدەدا و بۆی تەنەدەچاندن لای سوڵتان بە کوشتنیان وەك لەگەڵ [ضرار بن عمرو] وکەسانی تر وایکرد؟!

چۆن کەسێك وا ڕەفتار بکات لەگەڵ نەیارانی، دوایی ئەگەر نەیارانی وایان کرد لەگەڵی دەبێتە قارەمانی ئازادی بیروڕا؟!

ئینجا پێویستە پێمان بڵێت کە بوون ئەوانەی میحنەی خەڵقکردنی قورئان دروست کرد، وئایە موعتەزیلە بەگشتی بەژداربوون لەو کێشەیەدا؟! نەخێر ئەوەی ئەو کێشەیان دروست کرد گروپێکی بچوکی کەلامیەکانی یان موتەکەلیمەکانی بەغدا بوون بە سەرۆکایەتی احمد بن ابي دؤاد، کە خودی احمد بن ابي دؤاد خۆی گومان دەکرێت لە موعتەزیلەبوونی بە پێی ڕای ئیمامی هەرەگەورەی سەلەفیان وسەلەفیەت، کە ابن تیمیە یە!!

زۆر لەو موتەکەلیمانە یان زۆربەی هەرەزۆریان موعتەزیلی نەبوون، بشر المريسي موعتەزیلی نەبوو، بەڵکو نەجاریەکانیان تێدابوو، بەرغوث یان تێدابوو، و ضرارية ی شوێن کەوتەی ضرار بن عمرو یان تێدابوو. مورجیئەیان تێدابوو کە بشر المريسي لەوان بوو، مورجیئەی ڕووتیان تێدابوو، موعتەزیلەشیان تێدابوو، "(مجموع الفتاوى 17: 299)

ئینجا میحنەی خەڵقکردنی قورئان لەسەر دەستی احمد بن ابي دؤاد دەستی پێکرد هەتا ئەگەر موعتەزیلیش بێت، هەرچەندە ابن تیمیەش ڕەتیدەکاتەوە کە موعتەزیلی بوو بێت.

ئایە دەکرێت ئەو هەڵوێستەی احمد بن ابي دؤاد لە دژی ئیمام ئەحمەدی کوڕی حەنبەل لەسەر موعتەزیلە حسێب بکرێت، کە ابن تیمیە خۆی دەڵێت احمد بن ابي دؤاد موعتەزیلی نەبوو؟!

هەر ابن تیمیە دەڵێت: " زۆر لە پاشینەکان – لە شوێنکەوتەکانی ئەحمەد وغەیری ئەویش- وادەزانن نەیارانی ئەو موعتەزیلە بوون، وادەزانن بشر المريسي، هەرچەندە پێش میحنەتەکە مرد، وهەروەها احمد بن ابي دؤاد وئەوانی تر موعتەزیلە بوون، کە ئەوەش ڕاست نیە" " (مجموع الفتاوى 14: 352، طبعة دار الوفاء المصرية)

بەڵکو لە کۆنترین سەرچاوەی هەواڵەی میحنەت کە کتێبی برازای ئەحمەدی کوڕی حەنبەلە، حنبل بن إسحاق بن حنبل، هیچ باسی زانایەکی

موعتەزیلی نەهاتوە لەوانەی کە مونازەرەیان کردبێت لەگەڵ ئەحمەدی کوڕی حەنبەل.

ئینجا شاراوە نییە لە کەسیك کەمێك لە مێژوو بزانێت، کە مەسەلەی تەقاندنی فیکری و جەستەیی لەسەر دەستی سەلەفییەکان دەستی پێکرد بە یەك سەدە پیش میحنەی خەڵقکردنی قورئان، کاتێك غەیلانی دیمەشقی لە پاش مونازەرەیەك لەگەڵ الاوزاعي بە دزێوترین شێوە کوژرا، کاتێ هەردوو دەست و هەردوو پێیان بڕی و لە خاچیان دا لە ساڵی ١٠٦ کۆچی!

ئەو چەند سەرباسەکە بۆ ئەو زانایانەی ناو نەخوێندەوارانی سەلەفی، چاکتر وایە باشتر بخوێننەوە، نەك هەر خەریکی خۆدەرخستن وڤیدیۆ خستنە یوتیوب بن، باشترە باسی بیدعە وقەبر و ڕیشی بە ئیش بکەن، نەك باسی ئازادی بیروڕا، چونکە سەلەفییەت ئاخیرکەسن باسی ئازادی بیروڕا بکەن، و هەموو دەزانین کە دەستی سەلەفەکانی سورە بە خوێنی نەیارانیان.).

(٭)حەمەسەعید حەسەن.

مەبدەئ و بنەماو بناخە چییە؟… زانا رەزاق

سەرەتا ئەمەی مرۆڤەکان ڕاستە لەزۆر ڕووەوە لەیەکتری جیاوازین، بەلام بۆ لەیەکتر جیاکردنەوە لێکدابڕان و خۆسەپاندن، چەواشەیان لە مەبدەئ و بنەما کردووە بۆ ئەوەی ئەو مەرام و ئامانج و شتانەی لە پشت لەچەواشەکردنەکە خۆی شاردۆتەوە بهێننەدی، ئەمەش لە زۆر ئامرازەکاندا کراوە یانی ئەگەر سەیری مێژووی نووسراو بکەین کاتێک دەبینی بۆ زالبوون بەسەر نەتەوەی تردا ئەوا هاتوون خۆیان لە پلەیەک بەرزتر لەوان داناوە لەکاتێکدا هەموو مرۆڤەکان یەکسانن بەبێ جیاوازی هەموو شتێکەوە هەروەها کەس لە کەس گەورەترنیە بەلام بەهۆی پۆست و پلەوە ئەو کەسانە ئەرک و بەرپرسیاریەتی زیاتریان دەکەوێتەسەر.

ئیدی خۆی و مەبدەئ و بنەما لەناو خێزانێک تا قوتابخانەو هەموو شوێنەکانی تر یەک شتە بەلام لە ڕۆژهەلاتی ناوین و کۆمەلگاکانی مەبدەئ لای ئەوان یەکسانی و دادپەروەری و ئازادی و مرۆڤدۆستی و ژینگەپارێزی و ئاژەلدۆستی هەموو شتە باشەکان نییە بەلکو
لای ئەوان حزب بەهەر شێوەیەک بێ مەبدەئە لایان یان ئایدۆلۆژیا یان هەر ئامرازێک بۆ بەدەستهێنانی ئامانج لایان وایە

یانی دەتوانین بلێین ڕۆژهەلات و کۆمەلگاکانی پێچەوانەن دەبوایە وانەبوایە یان دەکرێ بەهۆی پەروەردەوە ئەمە بکرێت مەبەستم هەموو جۆرە پەروەردەکانە و لە هەموو شوێنێکیش دەشکرێت مرۆڤەکانیش کۆمەلێک بنەما و خالی باش بۆ خۆی دابنێت وەک مەبدەئێک هەروەها حزبەکانیش هەروەهای تر هەموو شوێنەکانی تریش تەنیا قسەش نەبێ بەلکو بەکرداریش بێ.

تێبینی خۆی ئەوەی مەبدەئی بێت نە دژتە نە لەگەل هەموو شتێکتە ئەمە بۆ مرۆڤێک تا دەگاتە حزب و ئایدۆلۆژیا و هەموو شتەکانی تر

رۆڵی منداڵان لە فیلمی سینەماییدا… رێزا شوان

سینەما یەکێکە لە باوترین جۆرەکانی هونەر، بایەخی هونەری و جوانی هەیە. سینەما یەکێکە لە هۆکارەکانی راگەیاندن و زۆرترین هەوادارانی هەیە. سینەما پیشەسازیی هونەری جوانە. هەندی کەس بە (هونەری حەوتەم) ناوی دەبەن. سینەما تەنها لایەنێکی خۆشی نییە، هەموو بوارەکانی ژیانی بەسەرکردۆتەوە. رووناکیش دەخاتە سەر کێشەکانی کۆمەڵ. هۆکارێکی گرنگی رۆشنبیریشە. سینەما دیاردەیەکی شارستانی و پێشکەوتنیشە.
رۆژئاواییەکان یەکڕا و یەکدەنگ نین لەسەر ئەوەی، کە سینەما هونەرێکی سەربەخۆیە یان لقێکە لە هونەری ئەدەب و شانۆ. (رۆدلف ئارنهایم) یەکەم داکۆکیکەر بوو، لەسەر بیرۆکەی سەربەخۆیی سینەما وەکوو هونەرێک.

فیلمی سینەمایی بریتییە لە وێنەگرتنی دیمەنە ریزبەندییەکان و ئەو وێنانەی لەسەر شاشەی سینەما لە هۆڵی سینەمادا، یا لە تەلەفزیۆن و لە ئینتەرنێتدا، یان بە هۆی دەزگای ترەوە بۆ خەڵکی نمایش دەکرێن. کە رووداوەکانی ژیانیان لەخۆگرتوون. سینەما دەتوانێت ئاستی رۆشنبیریمان فراوانتر بکات. پەنجەرەکانمان لەسەر دەکاتەوە، بۆ ئەوەی دەربارەی رۆشنبیری و داب و نەریت و پێشکەوتنی گەلانی تر بزانین و چاوەکانمان بە جیهانانی جیاوازی تردا هەڵبهێنین.

سینەمای منداڵان، بەشێکە لە سینەمای گشتی. ئەو فیلمە تایبەتیانە نمایش دەکات کە بە تایبەتی بۆ منداڵان نووسراون و دەرهێنراون و وێنەیان گرتوون، بۆ ئەوەی منداڵان بیانبینن. یا بۆ جەماوەرێکی فراوانتار کە بە (خێزان) ناودەبرێن.

لە ئەمڕۆدا وڵاتانی پێشکەوتووی جیهان، گرنگییەکی زۆر بە سینەمای منداڵان دەدەن. ساڵانە چەندین فیلمی تایبەتی بۆ منداڵان بەرهەمدەهێنن و نمایشیان دەکەن. بە دەیان رۆمانووس و سیناریۆنووس و ئەکتەر و دەرهێنەر و سینەماکار و فیلمساز و وێنەگر و کامیرامەندی شارەزا و شارەزایانی بواری پەروەردە و ئارەزووەکانی منداڵان و کۆمپانیای زەبەلاح، هەموو پێکەوە سەرقاڵی بەرهەمهێنانی فیلمی سینەمایی منداڵانن. بوودجەیەکی زەبەلاحیشیان بۆ تەرخان کردووە. ئەمریکا و یابان و هیندستان و ئەلمانیا و پۆڵەندا و کۆریای باشوور و رووسیا و چیک پێشەنگن لە بەرهەمهێنانی فیلمی سینەمایی بۆ منداڵان.

لە بیستەکانی سەدەی رابردوودا، لە ئەمریکادا بیرۆکەی فیلمی سینەمایی بۆ منداڵان سەری هەڵدا، لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا و ئەوروپادا پێشکەوت. لە ئەمریکادا بە شێوەیەکی فەرمی زاراوەی (فیلمی خێزانی) بەکاردەهێنن. لە ئەوروپاش زاراوەی (فیلمی منداڵان) و بە زۆریش زاراوەی (سینەمای منداڵان) بەکاردەهێنن. تەنانەت شێوازی هەڵبژاردنی پاڵەوان و کەسایەتییەکان بۆ رۆڵگێڕان لە فیلمەکاندا، لە نێوان ئەمریکا و ئەوروپادا، تا رادەیەک جیاوازییان هەیە. لە فیلمە ئەمریکییەکاندا، کۆمەڵێک پێویستی و مەرجی تایبەتیان هەیە بۆ هەڵبژاردنی ئەو منداڵانەی رۆڵیان لە فیلمەکانیاندا هەبێت، وەکوو شۆخ و شەنگی و بەژن و باڵا و چەند مەرجێکی تر. بەڵام لە فیلمە ئەوروپاییەکاندا، هێندە گوێ بە سیمای تایبەتی نادەن و منداڵانی ئاسایی بۆ فیلمەکانیان هەڵدەبژێرن.

پێویستە هەندێ پێویستی لە فیلمە باشەکانی منداڵاندا هەبن: پەیامێکی ئەرێنی پەروەردەییان هەبێت، گونجاوبن لەگەڵ تەمەنی منداڵان، دووربن لە تەڵقین ئاسایی و لە پەندێری و لە ئامۆژگاریی راسەوخۆ، خۆشی و شادی بە منداڵان ببەخشن، هۆش و سۆزداری منداڵان ببزوێنن، ساکار و سەرنج راکێشبن، دووربن لە توند و تیژی.

ئەم چەند ڕێنماییانەش بۆ سوود وەرگرتن، ئاراستەی دایکان و باوکان دەکەین:

١ـ پێویستە ئەو فیلمە سینەماییانەی بۆ منداڵان نمایش دەکرێن، دایکان و باوکان هەڵیان بژێرن و پەسەندیان بکەن، لەژێر چاودێری ئەواندا منداڵان سەیریان بکەن. ئەرکی وەزارەتی ڕۆشنبیری کوردستانە، کە پیش نمایشکردنی فیلمە سینماییەکان بۆ منداڵان، لە سینەماکان و تەلەفزیۆنەکاندا، لە لایەن لیژنەیەکی پەروەردەیی و دەروونناسی منداڵانەوە، کۆنترۆڵ بکرێن و ئەو دیمەنە نەگونجاو و ناپەسەندانەیان بسڕنەوە کە بۆ منداڵان ناشێن و کاریگەری و ڕەنگدانەوەی نەرێنیان لە سەر ژیانیان دەبێت.

٢ـ پێویستە دایکان و باوکان، بە تایبەتی و بە وردییەوە، پێش نمایشکردن و بینینی فیلمەکان لە لایەن منداڵانەوە، چیرۆکی فیلمەکان بخوێننەوە و باش سەیریان بکەن و لە ناوەڕۆک و مەبەستەکانیان تێبگەن. تا دڵنیابن کە شتی خراپ و نالەباریان تێدا نییە.

٣ـ دوای بینینی فیلمەکان، پێویستە دایکان و باوکان، هانی منداڵەکانیان بدەن، کە بە راشکاوی گفتوگۆ و پرسیار دەربارەی سیناریۆ و کەسایەتییەکانی فیلمەکان بکەن. سەرنج و تێبینییەکانیان چین دەربارەی خاڵە ئەرێنییەکان و نەرێنییەکانی فیلمەکان.

٤ـ پێویستە دایکان و باوکانیش، بەشداربن لە بینینی فیلمەکان و لە شیکردنەوە و لە هەڵسەنگاندنی فیلمەکان، لەگەڵ منداڵەکانیان. رای خۆیان لە بارەیانەوە دەربڕن.

٤ـ بە زارەکی فیلمەکەکان کورت بکەنەوە، با هەریەکە لە منداڵەکان بیانگێڕنەوە. دوایش با هەریەکەیان بە کورتی بە نووسین باس لە فیلمەکان بکەن.

٥ـ با هەریەکە لە منداڵەکانتان باس لەو کەسایەتییانەی فیلمەکان بکەن کە خۆشیان دەوێن، لەگەڵ باسکردنی هۆی خۆشەویستییان بۆیان.

٦ـ ئەگەر بکرێت دیمەنێکی دیاریکراو لە دیمەنەکانی ئەو

فیلمانەی کۆ دەیانبینن. لە ماڵەوەدا، بۆ خۆشی لەگەڵ منداڵەکانتاندا بە نواندن بیان نوێنن.

سوودەکانی سینەمای منداڵان

١- سینەمای منداڵان جیهانێکی ڕەنگینە، لە تێکەڵبوونی دیمەنەکان و موزیک و خەیاڵ پێکدێت. بۆیە بۆتە مایەی بایەخدانی منداڵان. چیرۆکەکانی فیلمەکان هۆش و خەیاڵی منداڵان بەرەو ئاسمانێکی ئەفسووناوی فراوان دەبەن.

٢- سینەمای منداڵان، کەرەستە و هۆکارێکی گرنگە لە بنیاتنانی ڕۆشنبیریی منداڵان و لە گەشەکردنی خەیاڵ و هزر و بیری منداڵان. بۆ ئاشکراکردنی وزە و توانا خەپەبووەکانیان و قۆستنەوەیان بۆ بە دروستی ئاراستەکردنیان.

٣- ئەرکێکی سەرەکی فیلمە سینەماییەکانی منداڵان، بەخشینی خۆشی و شادییەکی تایبەتییە بە منداڵان. فیلمەکان پڕن لە دیمەنی کۆمیدی و گاڵتە و گەپ و خەندە و پێکەنین. وەکوو لە فیلمەکانی کەڵە ئەکتەری کۆمیدی جیهانی (چارلی چاپلین) و (میستەر بین) دا دەیانبینن، ئەگەرچی فیلمەکانی چارلی چاپلین، بەڕەش و سپین و مێژوویان بۆ سەدەیەک پێش ئەمڕۆ دەگەڕێنەوە. بەڵام چێژیان هێشتا کۆنەبۆتەوە.

٤- دەشی فیلمە سینەماییەکان یارمەتی ئەو منداڵانە بدەن کە تووشی خەمۆکی و ترس و گۆشەگیری و تووڕەیی و دڵەڕاوکێ بوونە، لەم نەخۆشییە دەروونییانە ڕزگاریان بێت.

٥- ئەو هەڵوێست و کارە ئەرێنییانەی، کە منداڵان لە فیلمەکانی سینەمای منداڵاندا دەیانبینن، ڕۆڵ و کاریگەرییەکی زۆریان لە بنیاتنانی کەسایەتی دروستی منداڵان و لە جیگیردنی ڕەوشت و ڕەفتاری باش و بەها جوانەکان لە دەروونی منداڵاندا هەیە.

٦- فیلمەکانی منداڵان، باشترین هۆکارن بۆ ناسینی داب و نەریت و ڕۆشنبیری و کەلەپوور و شێواز و ڕێگای مامەڵەکردنی جیاوازی گەلانی دەوڵەتانی تری جیهان. چونکە فیلمەکان وەکوو ئاوێنە وان و ژیان و ڕۆشنبیریی گەلانی تر دەنوێنن.

٧- فیلمە سینەماییەکانی منداڵان، بە سەرچاوەیەکی گەورەی ئیلهام بەخشین دادەنرێن. بە تایبەتیش ئەو فیلمانەی کە چیرۆکەکانیان لە ڕاستییەوە وەرگیراون. هەمیشە فیلمە بەسوود و باشەکان پەیامی ئەرێنی و هیوا و گەشبینی بە منداڵان دەبەخشن. فێریان دەکەن کە لە ژیاندا، لە سایەی متمانە بەخۆبوون و کۆشش و

کۆڵنەداندا، شتێک نییە کە ناوی ئەستەم بێت و نەیاتەدی.
٨- بەشێکی زۆر لە منداڵان، لە ڕێی بینین و گوێگرتن لە فیلمەکان، بە تایبەتیش ئەو فیلمانەی بە زمانی ئینگلیزی و هەندێ زمانی ترن، کە ژێرنووسی کوردییان بۆ نەنووسیون، تا رادەیەکی باش فێری زمانی ئینگلیزی یا زمانی تر بوونە.

٩- فیلمە سینەماییەکانی منداڵان، توانایەکی جیاوازیان لە دەوڵەمەندکردنی هزر و بیری منداڵاندا هەیە. وزەیەکی گەورەشیان بۆ سەرهەڵدان و داهێنان پێیان دەبەخشن.
١٠- لەوانەیە لە ڕێی فیلمە سینەماییەکانەوە، منداڵان روانینیان بۆ ژیان بگۆڕێت.
پێویستە ئەوەش لە منداڵان نەشارینەوە، کە سینەمای منداڵانیش، وەکوو هۆکارەکانی تری راگەیاندن دوو لایەنە، سوودی هەیە و زیانیشی هەیە. دەبێت منداڵان لەم دوو لایەنە ئاگادار بکەینەوە. چونکە بابەتەکانی فیلمە سینەماییەکان، کاریگەرییان لەسەر ژیانی ئەمڕۆ و داهاتووی ئەو منداڵانە دەبێت کە سەیری ئەو فیلمە سینەماییانە دەکەن.

ڕۆڵی منداڵان لە فیلمەکانی سینەماییدا

لە زۆر فیلمی سینەمایی جیهانیدا، لە فیلمە سینەماییە کوردییەکانیشدا، زۆرن ئەو منداڵە بەهرەمەندانەی کە ڕۆڵی پاڵەوانێتی یا کەسایەتی سەرەکی فیلمەکانن و سەرکەوتنیان بەو فیلمانە بەخشیون. بە تایبەتیش ئەو فیلمانەی پەیوەندیان بە خودی منداڵانەوە هەیە لە گەلی فیلمی سینەماییش بۆ گەورەکان، منداڵان دەوری سەرەکیان هەیە. هەندی لەو شاکارە فیلمە سینەماییانە، لە سایەی ڕۆڵی پاڵەوانێتی منداڵاندا، ناوبانگیان دەرکرد و لە سینەماکانی هەموو دەوڵەتانی جیهاندا نمایش کران. بە ملیۆنان دۆلار داهاتیان بوو. نووسەر و دەرهێنەرەکانیان بوون بە ملیۆنێر.
زۆر زۆرن ئەو منداڵانەی کە ڕۆڵی پاڵەوانێتی یا سەرەکیان لە فیلمە سینەماییەکاندا بۆ منداڵان و بۆ گەورەکان هەبوو. کەم تەمەنیان لە نێوان (٢) ساڵ بۆ (١٥) ساڵ بوون، هەندێکیان لە ژیاندان و هەندێکی تریان مردوون. بۆ نموونە ناوی چەند منداڵێک دەنێین، کە لە فیلمە جیهانییەکاندا ڕۆڵی پاڵەوانێتی و سەرەکیان تێیاندا بینیون و ناوبانگێکی جیهانیان هەیە، وەکوو:

١ـ (جان کۆجان) ی تەمەن شەش ساڵان، لە ساڵی (١٩٢١) دا، لە فیلمی (منداڵ) لە دەرهێنانی کەڵەی هونەرمەندی کۆمیدی ئەمریکی و جیهانی (چارلی چاپلین). فیلمەکە بە ڕەش و سپییە و ماوەکەی (٨٠) خولەکە (جان کۆجان) لەم فیلمانەشدا ڕۆڵی پاڵەوانێتی هەبوو: لە فیلمی (ئۆلیڤەر تویست: ١٩٢٢) و لە فیلمی (دادی: ١٩٢٣) و لە فیلمی (ڕۆبنسۆن کرۆزۆ:١٩٢٤). کە جێی سەرسامی بینەرانی ئەم فیلمانە بوو.
٢ـ کچۆڵەی ناسک و جوان (شیرلی تمبل: ١٩٢٨ ـ ٢٠١٤) لە دایکبووی ئەمریکایە و بە (شازادێ بچکۆلە) ناوی دەبەن. لە تەمەنی (٣) ساڵیدا بە جیهانی سینەما ئاشنا بوو. ڕۆڵی پاڵەوانێتی لە زنجیرە فیلمی کۆمیدیی ڕەخنەئامێز (بایبی بیورلیسکس) دا هەیە. سەرنج و سەرسامی هەموو بینەرانی بە لای خۆیدا ڕاکێشا. شیرلی تمبل لە چەندین فیلمی سینەماییدا ڕۆڵی پاڵەوانێتی هەیە. بە (ئەفسانەی سینەما) یان دەزانی. شیرلی کە گەورەش بوو، چووە ناو دنیای سیاسەت و دپلۆماسییەوە چەندین پلە و پایەی بەرزی هەبوو. لە نووسینێکم دا، بە درێژی باسم لە شیرلی تمبل کردووە.
٣ـ (جادلین سمیس) ی تەمەن هەشت ساڵان، کە کوڕی ئەکتەری سینەمایی (ویل سمیس) ە، لە فیلمی (گەڕان بە دوای شادی) دا، ڕۆڵی پاڵەوانێتی هەیە. هەروەها لە فیلمی (کوڕە کاراتییەکە)ش لە دەرهێنانی (جاکی شان) جادلین ڕۆڵی پاڵەوانێتی هەیە.
٤ـ خونچەگوڵ (ئانێک ستیڤن) ی سویسری، لە فیلمی (هایدی) کە لە نووسینی ڕۆمانووسی سویسری خاتوو (یۆهانا لویزە هێیسەر) و دەرهێنانی (ئالان گسپۆنەر).
(ئانێک ستیڤن) ی تەمەن هەشت ساڵان، ڕۆڵی (هایدی) دەبینێت.
٥ـ لە فیلمی (پیپی گۆرەویدرێژ) کە لە نووسینی کەڵە ڕۆماننووس و چیرۆکنووسی سویدی خاتوو (ئاسترید لیندگرین) ە، ئەو کچۆڵە بلیمەتەی (٩) ساڵانە کە ڕۆڵی پیپی دەبینێت، دوو گۆرەویی درێژی هەریەکە لە ڕەنگێک لە پێیەکانی دایە، قژە سوورە درێژەکەی ستایلێکی تایبەتی هەیە. ڕۆڵێکی پاڵەوانێتی کۆمیدی هەیە و جوڵەی سەیر و سەرنجڕاکێش و زۆر کاری لە توانابەدەر ئەنجام دەدات. دەدات و هەموو منداڵان سەرسام دەکات و دەیانهێنێتە خۆشی و خەندە و پێکەنین.
٦ـ لە زنجیرە ڕۆمانی (هاری پۆتەر)، لە نووسینی ڕۆماننووسی ئینگلیزی خاتوو (جوان ڕۆلینگ) کە کاکەلە (دانیال جاکوب

رادکلیف) ی تەمەن (١٣) ساڵان، ڕۆڵی پاڵەوانێتی هەیە، ڕۆڵی (هاری پۆتەر) دەبینێت. کچۆڵەی خونچەگوڵ (ئیما واتسۆن)ی (١٠) ساڵان و کاکەلە (ڕۆبەرت گرینت)ی (١٣) ساڵانیش، لە پاڵ دانیال رادکلیف دا، ڕۆڵی سەرەکییان هەیە. ئەم فیلمە لە هەموو جیهاندا نمایش کرا. ژمارەیەکی پێوانەیی لە دەسکەوتی پارە و لە ناوبانگ بە دیهێنا، نووسەرەکەی و دەرهێنەرەکەی بە هۆی ئەم فیلمەوە بوون بە ملیۆنێر.

٧- هەریەکێش لەم منداڵانە ڕۆڵی پاڵەوانێتیان لە فیلمە سینەماییە جیهانییەکاندا هەیە:

(کمارک لیستەر: دە ساڵان) و کچۆڵە (جۆدی فۆست: لە سێ ساڵییەوە) و کچۆڵە (هایلەر میلەر: دە ساڵان) و کچۆڵە (دارو باریمۆری) و (جۆناسان ئەشمور) و (ماریە کێستەدیە) و (ستیڤزن وارسەر) و (لیندا بلێر) و (هارفی ستیفنز: پێنج ساڵان) و چەندین منداڵی تر کە ڕۆڵی پاڵەوانێتی و سەرەکییان لە فیلمە سینەماییەکاندا هەیە.

ڕۆڵی منداڵانی کورد لە فیلمە سینەماییە کوردییەکاندا

منداڵانی کوردیش گەر هەل و مەرجیان و دەرفەتیان بۆ بڕەخسێت، لە رووی بەهرە و بلیمەتی و زیرەکی و تواناوە، لە منداڵانی تری جیهان کەمتر نین. بەڵام بە داخەوە زۆر بێنازن و زۆر بە کەمی ئاوڕ لە خەون و هیوا و لە بەهرەکانیان دەدرێنەوە.

لە چەند فیلمێکی سینەمایی کوردیدا، منداڵانی کوردمان ڕۆڵی پاڵەوانێتی و سەرەکییان تێیاندا بینیوە. لە سایەی ڕۆڵی ئەو منداڵانەوە فیلمەکان سەرکەوتن و ناوبانگیان بەدەست هێنان. ئەم منداڵانەش درچووی هیچ پەیمانگایەکی شانۆیی و سینەمایی و هونەری نین. زۆر بە سروشتی و عەفەوی نواندن دەکەن و ڕۆڵەکانیان دەبینن. هەروەکوو ئەوەی یارییەکی ئاسایی بکەن. بیر و خەیاڵیان لای کامیرا و وینەگرتن نییە. ناوی چەند منداڵێکی بەهرەمەندی کوردمان دەهێنم کە ڕۆڵی پاڵەوانێتی و سەرەکییان لە هەندێ فیلمی بەناوبانگی کوردیدا هەیە:

١- یەکەم فیلمی سینەمایی کە بە زمانی کوردی تۆمارکراوە، فیلمێکە بە ناوی (زارۆ) یا (زارێ) یە. بەرهەمی یەکێتی سۆڤیەتی پێشوو، لە ساڵی (١٩٢٦) دا، لە لایەن دەرهێنەری ئەرمەنی (هامۆ بەگ نازاریان) ەوە دەرهێنراوە. دیمەنەکانی لە شاخەکانی ئەرمەنستان گیراوە و هەر لە ئەرمەنستانیش بۆ یەکەم

جار نمایش کرا. ئەم فیلمە باس لە خۆشەویستی کوڕ و کچێکی لاوی کوردی ئێزیدی دەکات، کچەکە ناوی (زارێ) یە و کوڕەکەش شوانە و ناوی (سیدۆ) یە. لەژێر سەرکوتکردن و چەوسانەوەی لە لایەن دەسەڵاتدارانەوە، بۆ ژیان دەجەنگن. نازانم منداڵانی کورد لەم فیلمەدا ڕۆڵیان هەیە یا نیانە. حەزمکرد وەکوو یەکەم فیلمی سینەمایی کوردی ناوی بهێنم.

٢- فیلمی کوردی (ساتێک بۆ مەستی ئەسپەکان) کە بە زمانی کوردی و فارسییە، لە نووسین و دەرهێنانی هونەرمەندی سینەماکار و دەرهێنەری فیلمی سینەمایی (بەهمەن قوبادی) یە. کە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەرهێنراوە. لە سالی (٢٠٠٠) دا، بۆ یەکەم جار لە فێستیڤاڵی (کان) لە فەڕەنساد نمایشکرا. ڕۆڵی پاڵەوانێتی ئەم فیلمە منداڵێکی کوردە بە ناوی (ئەیوب) ناوی تەواوی ڕاستیشی (ئەیوب ئەحمەد)ە، لەو کاتەدا، تەمەنی (١٣) ساڵ بوو. ئەیوب لە گوندی (مرانی) سەر بە قەزای پێنجوێن لە دایک بووە، بە هۆی جەنگی نێوان عێراق و ئێرانەوە، بۆ ڕۆژهەڵاتی کوردستان کۆچیان کردبوو. هەر لەم فیلمەدا دوو ئەکتەری منداڵی تریش ڕۆڵیان هەیە، کچێلە (ڕۆژین یوونس) تەمەن (١٠) ساڵان و (مەهدی ئیخیاردین) سێ ساڵان، کە کوڕێکی منداڵی خاوەن پێداویستی تایبەتییە. لەم فیلمەکەدا ئەم سێ منداڵە خوشک و بران و دایک و باوکیان نەماون، تەنها مامێکیان هەیە. ئەیوب لە پێناوی پەیداکردنی بژێوی ژیانی (ڕۆژین) ی خوشکی و (مادی) برا بچووکی، کە پێویستی بە پارە هەیە بۆ نەشتەرگەرییەکی پێویست، هەموو بەرپرسیارێتییەک دەکەوێتە ئەستۆی ئەیوب، ناچار واز لە قوتابخانە دەهێنێت. کاری کۆڵبەری دەکات لە نیوان ڕۆژهەڵات و باشووری کوردستاندا (ڕۆژین) یش، لە پێناوی مادی برایدا ناچاربوو کە شوو بکات، بۆ ئەوەی پارەی مارەییەکەی، بۆ نەشتەرگەریی مادی وەربگرێت. ئەیوب و ڕۆژین و مادی، زۆر بە جوانی و بە ئاسایی و سەرکەوتووانە، لەم فیلمەدا ڕۆڵەکانیان بینیوە. ماوەی فیلمەکە (٨٠) خولەکە. ئەم فیلمە باس لە بنەماڵەیەکی بێ دەرەتانی کورد دەکات، کە دایک و باوکیان لەدەست داوە. هەوڵ بۆ مانەوەیان دەدەن.

بۆیەش کۆڵبەرەکان ویسکییان کردە ناو ئاوی خواردنەوەی ئەسپەکانیان تا مەست و سڕبن و سەرما و سۆڵە و گزەبای سارد و بەفر کاریان لێنەکەن و نەوەستن.

(ساتێک بۆ مەستی ئەسپەکان) ژێرنووسیان بۆ چەندین زمانی جیهانی کردووە و لە چەندین هۆڵی گەورەی سینەماکانی شارەکانی وڵاتانی

جیهاندا نمایشکرا. چەندین خەڵاتی بەنرخ و بەرزی نێودەوڵەتییان پێبەخشی. بە هۆی سەرکەوتنی ئەم فیلمەوە، بەهمەن قوبادی ناوبانگێکی جیهانی لە دەرهێنانی فیلمی سینەماییدا دەرکرد.

شایەنی باسیشە لە ئێستادا (ئەیوب ئەحمەد) گەنجێکە و گەڕاونەتەوە بۆ پێنجوێن. خەریکی کاری کۆڵبەرییە. زۆر حەز دەکات لە فیلمێکی سینەمایی کوردی تازەدا بانگی بکەن و ڕۆڵێکی بدەنێ.

٣- فیلمی (کیسەڵەکانیش دەفڕن) فیلمێکی جەنگی درامییە، لە نووسین و دەرهێنانی هونەرمەندی سینەماکار (بەهمەن قوبادی) یە. کە لە ساڵی (٢٠٠٤) دا نمایش کرا.

چیرۆکی فیلمەکە دەربارەی (٣) منداڵی پەنابەرە لە کەمپێکی ئاوارە کوردەکان، لە نێوان ڕۆژهەڵات و باکووری کوردستاندا. چاوەڕێی ڕووخاندنی سەدام حوسێن دەکەن.

لەم فیلمەدا، ژمارەیەکی زۆر لە منداڵانی کوردمان بەشدارییان کردووە. بەڵام سێ لە منداڵەکان ڕۆڵی پاڵەوانێتییان هەیە، کە ئەمانەن:

١- (سۆران ئیبراهیم) تەمەنی (١٣) ساڵە، دێ بۆ دێ دەگەڕێ و ئانتین و ساجی مەهورا بۆ خەلکی گوندەکان دادەنێت، بۆیە بە نازناوی (کاک سەتەلایت) ناویان دەبرد. شێوە ئینگلیزییەکیشی دەزانی.

٢- خێنچەگوڵ (ئاواز لەتیف) تەمەنی (١١) ساڵە، ڕۆڵی (ئاگرین) ی لەم فیلمەدا هەیە، زۆر بە جوانی و سروشتی ڕۆڵەکەی بینیوە، کچۆڵەیەکی بێ دایک و بێ باوکە. برایەك (٣) ساڵانی نابیناشی هەیە. خەم و ئەرکی بەخێوکرنی براکەی کەوتێتە سەری.

٣- (هێرش فەیسەڵ ڕەحمان) کە تەمەنی (١٣) ساڵە و خاوەنی پێداویستی تایبەتییە، لە منداڵییەوە بە هۆی شۆرتی کارەباوە، هەردوو دەستەکانی لە شانییەوە پزیشک بڕیویانەتەوە. هێرش لەم فیلمەدا ڕۆڵی (هێنگۆف) ی هەیە. هەروەکوو منداڵێکی ئاسایی مەلە و زۆر کاری تر دەکات. زۆر سەرکەوتووە لە ڕۆڵەکەیدا.

ماوەی فیلمی (کیسەڵەکانیش دەفڕن) (٩٧) خولەکە. بۆ یەکەمین جار لە ساڵی (٢٠١٤) دا نمایشکرا.

٤- فیلمی (بێکەس) کە فیلمێکی سینەمایی کۆمیدی درامیی کوردییە. لە نووسین و دەرهێنانی هونەرمەند (کارزان قادر) بۆ

یەکەمین جار لە ساڵی (٢٠١٢) دا نمایشکرا. باس لە دوو برای پێڵاوبۆیاخکەر دەکات، کە لە فیلمەکەدا ناویان (دانا) و(زانا) یە.

ناوی تەواویان (زێمەند تەها ـ دانا) و (سەروەر فازل ـ زانا) دوو منداڵی بەتوانان.

دەیانەوێت لە ژیانی پڕ لە مەینەتی و کوێرەوەری هەڵبێن و خۆیان بگەیەنن بە (سوپەرمان) لە ئەمریکا. پێیانوایە ئەو دەتوانێت هەموو کێشەکانیان بۆ چارەسەر بکات. دانا و زانا بە سواری کەرەکەیان کە ناویان لێناوە (مایکڵ جاکسۆن) دەست دەکەن بە گەشتەکەیان بۆ ئەمریکا. ماوەی فیلمەکە (٩٧) خولەکە. وێنەکانی لە باشووری کوردستان گیراون. وەریان گێڕاوە بۆ سەر چەندین زمانی جیاوازی جیهانی.

چەندین خەڵاتی بەنرخی نێودەوڵەتییان پێبەخشی. فیلمێکی تایبەتییە بە منداڵان.

٥ـ (باوکە) کورتە فیلمێکە بە زمانی (کوردی) و (نەرویجی) یە. لە نووسین و دەرهێنانی هونەرمەند (هیشام زێمانی) یە. ماوەی فیلمەکە (١٥) خولەکە. دیمەن و وێنەکانی لە نەرویج گیراون و دەرهێنراوە. بۆ یەکەم جار لە ساڵی (٢٠٠٥) دا، لە نەرویج نمایش کرا.

ئەم فیلمە باس لە باوکێک و لەو کوڕە (١٠) ساڵانەکەی کە ناوی (بۆوا ئاکۆ ڕەسووڵ)ە. کە پاڵەوانی فیلمەکەیە. کە بە قاچاغی هاتوونەتە نەرویج. لە یەکێک لە کامپەکاندان. مافی پەنابەرییان ڕەتدەکرێتەوە، پۆلیس باوکەکە دەگرن و سواری ئۆتۆمبێلی پۆلیسی دەکەن بۆ گەڕانەوە، منداڵەکەی بۆ گریانەوە هاواردەکات باوکە جێم مەهێڵە. کە پۆلیس لێی دەپرسن ئەوە کوڕتە؟ بە نەخێر کوڕی من نییە وەڵامی پۆلیس دەداتەوە. بۆ ئەوەی کوڕەکەی مافی پەنابەری وەربگرێت. ئەم فیلمە لە نەرویج و لە دەوڵەتانی ئەوروپادا نمایش کرا و زۆر کەسی هێنایە گریان. زیاتر لە (٤٠) خەڵاتی بەنرخی بەدەستهێنا.

٦ـ فیلمی (کۆچەری بچکۆل) هونەرمەند (بەتین قوبادی) سیناریۆی نووسیوە و بۆ سینەمای دەرهێناوە، بەرهەمهێنانی (محەمەد ئەحمەدی) یە. وێنە و دیمەنەکانی ئەم فیلمە لە ئێران و تورکیادا گیراون. لە ساڵی (٢٠١٩) دا بەرهەمهێنراوە. بۆ یەکەم جاریش لە ساڵی (٢٠٢١) دا، لە یەکەمین فێستیڤاڵی فیلمی سینەمایی کوردی لە شاری (مۆسکۆ) لە رووسیا، لە هۆڵی سینەمایی (ئوکتۆبەر) نمایشکرا.

لەم (کۆچەری بچکۆل) دوو منداڵی کورد کە بران، ناویان (یوسف

مەحمود عەبدولقادر) و (محەمەد مەحمود عەبدولقادر) ە، ڕۆڵی سەرەکییان هەیە.
٧- بێجگە لەو فیلمانەی کە باسمان کرد، لە چەند فیلمێکی سینەمایی تری کوردیدا، منداڵانی کورد ڕۆڵیان تێیاندا هەیە.

ڕێزا شوان
نەرویج: ٥/ یوولی/٢٠٢٢

ئایا کورد سەرکردەی هەبووە؟... زانا ڕەزاق

ئەمەی سەرەوە ئەم پرسیارەیە زۆرجار گوێبیستی بووین و دەبین ،زۆر کەس وەڵامی بۆ ئەمە هەیە و دەبێ، ئەم پرسیارەش چەندجارێک لە من کراوە بۆ ئەمەش من وەلامی خۆم هەیە بەم شێوەیەی خوارەوە

لێرەدا ناتوانین بەسەدا سەد بڵێین کورد یان هەر نەتەوەو شتێکی تر سەرکردەی نییە، نەبووە، چونکە هەموو سەرکردەکانی کورد کەسانی سیاسین زیاتر لە ڕۆشنبیری، دواتر دەکرێ بڵێین هەڵەو کەم و کورتییان هەبووە، یەکێک لەو هۆیانەی دەبوواییە ئەوان کەسانێکی لێهاتوویان کردبایە ڕاوێژکار و شتی تر ، هەروەها ئەوان ڕێنیشاندەر و بیرێکی پێدەربان، لەگەڵ ئەوەش سەرکردە ماوەیەکی زۆر سەرکردە بێت ئەزموونی دەبێ بەئەزموونی خۆی شتەکانی وەرگرتبا، پێکەوە کارەکانیان کردبوواییە، بۆ ئەوەی هەموویان وەک تیمێک کاریان کردبوواییە، نەک سەرکردەی چی بڵێ ڕاوێژکارەکان و کەسانی تر هەمان شت بڵێن، ئەمە هەڵەیە؟ ناشکرێت هەموو چاکەو خراپییەکان بخەیتە ملی ئەو،
چونکە ئەوانیش هەروەک تیپێکی تۆپی پێ وان، پێکەوە لە سەرکەوتن و شکست بەرپرسن، لەهەمان کاتدا هەروەک چۆن هەڵەیەکی گۆڵچی تیپێک یان بەرگریکارێک، ئەوا تیپەکە تووشی دۆڕان دەکات ئەوا سەرکردە و کەسەکانی سیاسیش هەروان، جا کاتێک تیپێک یاریزانی بەلێهاتوو پێدەگەیەنێ بەپێی ئاست پلە دەبڕێت، یان ڕاهێنەری تیپەکە لەنێو

یانەکەی سەیری ئاستی یاریزانەکانی دەکات، کەسە باشەکان هەڵدەبژێرێت، ئاواش پێویستە سەرکردەکان و کەسانی نزیکی ئەو کارەیان هەبێ، نەک کەسانێک بەسەریان داهەبدا ئەوان ببەنە پێش، چونکە ئەمە هەڵەیە و ناکرێت وابێت.
تێبینی: ئەمە نەک بۆ سیاسیەکان دەبێ، بەڵکوو بۆ هەموو بوارێک و شتێک دەبێ کە کەسانێک وەک سەرکردە ڕۆڵ دەبینن
تێبینی تریش ناکرێت هەر سەرکەوتن و هەڵەو شکستێک تەنیا سەرکردە لێی بەرپرس بێت، بەڵکو هەموو ئەوانەی لەگۆڕیدان لێی بەرپرسن بەس بەپێی ئاستی پلەیان ئەمەش بۆ مێژوو هەروایە دەبێ وابێت
تێبینی تریش پێویستە ڕاوێژکارەکان و کەسانی تریان ڕووبەڕوو لێهاتوویان بسەلمێنرێت یانی سەد پرسیاریان لێبکرێت ئەوانیش ڕووبەڕوو وەڵام بدەنەوە بەپێی ئەمەش ئاستی ڕاستەقینەیان دەردەکەوێت ئاواش هەڵیانبژێرن نەک هەژار بن لەڕووی هزرەوە چونکە ئەمە زیانی دەبێ نەک سودگەیاندن.

لە کۆڵۆمبیا کاتێك کارەکەرێکی ماڵان و گەریلایەك خەون دەکەن بە راستی!… عەلی مەحمود محەمەد

کۆڵۆمبیا یەکێك لە وڵاتانی ئەمەریکای لاتینە, روپێوەکەی 1141748 کم چوار گۆشەیە, ژمارەی دانیشتووانی 51049498 کەسە, داهاتی نەتەوەیی 295 ملیار و 610 ملیۆن دۆلارە, داهاتی تاکی 5752 دۆلارە لە ساڵێکدا.
کۆڵۆمبیا دووەم وڵاتە رێژەیەکی بەرز سپی پێستی تێدا نیشتەجێ بووە لە ئەمەریکای لاتین, دەگاتە 37%, وە 6,68%ی هاوولاتیانی ئەفریقین, دانیشتوانی رەسەن تەنها 4,31% ولات پێك دەهێنن, 49%شیان تێکەڵەن.
لە نیو سەدەی رابردوو ئاشتی لە گەڵ گەریلاکان و شەڕی چەکداری کێشەی سەرەکی خەڵك بوو لە کۆڵۆمبیا, جەمسەری بەندی هەڵبژاردنیان دیاری دەکرد, ئاخر 260000 هەزار کوژراو حەوت ملیۆن ئاوارەی لێکەوتەوەو لە دوای پرۆسەی ئاشتی ساڵی 2016 ی نێوان گەریلا مارکسیستەکانی فارك و حکومەتی کۆڵۆمبی بارودۆخ گۆڕا, داخوازی

دیکە هاتە پێشەوە وەك نا یەکسانی, گەندەڵی, مافی ژنان, مافی کەمایەتیەکان, پاراستنی ژینگە…. ئەمانەش پێویستیان بە هێزی چەپ بوو بسیان بکات و کاریان لەسەر بکات, لێرە بەدواوە چەپ گرێدراو نییە بە خەباتی چەکداری و کاری زەبرو زەنگەوە, بەڵکە گرێدراوە بەو کێشە هەنووکەیانەی ئاماژەمان پێیان دا.

جاران حوکم بۆ راست, چەك و جەنگەڵ و لادێ و شاخیش بۆ چەپ بوو , چەپیان بە قاچاخچی مادەی هۆشبەر دەناساند, کەچی خەباتی چەکداری چەپ یەکێك لە هۆکارەکانی لە دژایەتی ئەوانەوە لە دایك بووە “لە ساڵی 1964ەوە لە خەبات بۆ چاکسازی کشت و کاڵ (دابەشکردنی زەوی) هۆکاری سەرەکی دەست دانە چەك بووە”

, جەنگ لە دژیان فارك دەستی پیکرد, ئەو قاچاخچیانە بۆ راستەکان هێز بوونە هەمیشە.

ئۆلیگارشیەکانی کۆڵۆمبیا بە خوێن و مادەی هۆشبەر 203 ساڵ حوکمیان کرد, کۆڵۆمبیا تاکە دەوڵەتی کیشوەرەکەیە کە تا ئێستا هەڵبژاردن تیایدا لە نێوان راست و راست بووە, لە ئێستا بە دواوە کایەکە گۆڕا بۆ چەپ و راست, خەڵك لە فەرمانڕەواییەوە چەپ تاقی دەکاتەوەو لێرەوە چەپی پراتیکی و زاهید دەیباتەوە, لە خەباتەوە دەچنە قۆناغی تاقیکردنەوە, قۆناغێکی مەترسیدارترە لە خەباتی چەکداری.

ئەنجامی هەڵبژاردنی نیشانەی تێکشکانی سستەمی حیزبی پێشوو بوو, گۆڕان بوو بەرەو چەپ, نابێت ئەوەشمان لە بیر بچێت راپەڕینی خەڵك ساڵی پار, پشتی بزاڤی ئۆربیسمۆی راستگەرای کۆنەپەرستی شکاند, لە کۆڵۆمبیا وڵاتێکی پارێزگارە گۆڕانکاری رادیکاڵی قەبوڵ ناکات, وە راگەیاندنیش بە دەست راستەکانەوەیە, یان ئەوەتا ئاراستەی پەمبەیی وەربگرن, یان ئەزموونی رابردووی هندۆراس و پاراگوای دووبارە بکەنەوە بە کودەتا, یان وەك ئێستای پیرۆ سەرۆك پیدرۆ کاستیلۆ دەستی بەستراوە و تا ئێستاش نەیتوانیوە کابینەیەکی حکومەتی یەکگرتووی تەواوی هەبێت, چوار جار سەرۆك وەزیرانی پێ گۆڕاوە, ئۆلیگارشییە پارێزگارەکان جوڵەیان پێ بڕیووە, بە کەمایەتی ناو پەرلەمان و ئەنجومەنی پیران وەك پیرۆ زیاتر لەم ئەزموونەوە نزیکە.

لە کۆڵۆمبیا دەسەڵاتی شاراوە هەیە, پێك دێت لە بازرگانانی مادەی بێهۆشکەر, سەرمایەدارو خێزانە راستڕەوە دەوڵەمەندەکان, سەرباری سوپاو ئەمەریکا و کەنیسە و هەردوو پارتە حوکمڕانەکانی پێشوو, کۆی ئەمانە دەسەلاتێکی مەزنیان هەیە, لە سەروی هەمووشەوە راگەیاندنی بەهێزیان هەیە, ئەمانە بەرەو رووی گۆڕانکارییەکان دەبنەوەو, هەوڵ بۆ تێکشکانی کەسایەتییەکان دەدات, لە 7 ئۆگستەوە جەنگەکە دەست پێ دەکات, ئاخر سەرکەوتن بۆ کارە, ئەوان ڕێگا لە کارەکە دەگرن بۆ

گەیشتنەوە بە دەسەلات.
نابێت لە بیرمان بچێت بە یاسا بانکی ناوەندی پارێزراوە لە دەست تێوەردانی حکومەت و دادگای دەستووریش یەکلا کەرەوە و دەسەڵاتدارە، ئەمانیش وەك لوغمن رێگا دەگرن لە گۆڕانکاری ریشەیی.

حاڵی نایەکسانی

کۆڵۆمبیا نایەکسانی تیایدا بە پێوەری جینی 0,504 ە، کە ئەمەش رێژەیەکی بەرزە، ئەگەر یەك بێت واتا سەرمایەی وڵات لە دەستی کەسێکدا کۆبێتەوە، بەڵام ئەگەر سفر بێت یانی یەکسانی تەواو هەیە، سەروەت و سامانی وڵات بە یەکسانی تەواو بەسەر تاکەکانی کۆمەڵگا دابەشکراوە"، کۆڵۆمبیا لە ئەمەریکای لاتین دووەم وڵاتی نا یەکسانە دوای ولاتی بەرازیل و حەوتەمیشە لە جیهان .
لە ساڵی 2021 دا رێژەی هەژاری لە کۆڵۆمبیا گەیشتە 39,3% ی هاوولاتیان , ژمارەیان 18,9 ملیۆن کەس بوو لە کۆی ژمارەی دانیشتووان.
10%ی هەرە دەوڵەمەندترینی هاووڵاتیان 58%ی داهاتیان بەر دەکەوێت،
10%ی هەرە دەوڵەمەندەکانی ولات خاوەندی 65%ی سامانی وڵاتن 1.
2%ی ئاغاکان خاوەند 90%ی زەوی وڵاتن , 11% ی هێزی کاری وڵات بێکارن، زۆرترین کاری نا فەرمی لە ئەمەریکای لاتین لە کۆڵۆمبیایە.
لە شار رێژەی هەژاری نزیك 30%، لە لادێدا رێژەی هەژاری دەگاتە 65%، بەشی زۆری هاووڵاتیانی لادێ هەژارن، بۆیە ناوچەکانیان بۆتە ناوەندی دەستەو گروپی چەکداری چەپ و تەنانەت تاوانکاری راستگەرایی و مافیایی و باندی قاچاخچی جۆراو جۆر2.
رێکخراوی هاوکاری و گەشە دەڵێت " یانزە نەوەی دەوێت تا 10%ی هەرە هەژارەکانی کۆڵۆمبیا بگەنە داهاتی مام ناوەند" هەرچەندە کۆرۆنا نا یەکسانی زیاتر کرد، ئەو ماوەیەشی گۆری و ئەو خەونەی درێژترەوە کرد 3.
25000 هاووڵاتی لە شاری بۆگۆتای پایتەخت خەریکی کۆکردنەوەی پاشماوەی دەوڵەمەندەکانن، کە رۆژانە کەمتر لە 5 دۆلار داهاتیانە، بەشی زۆریشیان لە شەقامەکان دەخەون، داهاتەکەیان تەنها بەشی جەمێك خواردنیان دەکات 4-.

گرنگی کۆڵۆمبیا بۆ ئەمەریکا

کۆڵۆمبیا وڵاتێکی گرنگە، وەك شافێز وتەنی ئیسرائیلی دووەمە لە ناوچەکە، سیاسەتی ئەمەریکاو ناتۆ لە ئەمەریکای لاتین بەڕێوە دەباتو زیاتر لە 200 ساڵە پاشکۆی ئەمەریکایە.

ساڵی 1962 دوو ساڵ پێش ئەوەی فارك دەست بە خەباتی چەكداری بكات, كۆڵۆنێڵی ئەمەریكی ویلیام یاربۆرۆ لە میانی سەردانی كۆڵۆمبیای دا پێشنیاری دروستكردنی تیمی مەرگی كرد بۆ بنەبڕكردنی جوتیارە شیوعیەكان.
لە ساڵی 1963 ژەنەراڵ ئەلبەرتۆ رویزۆ نۆفۆوا, كە لە شەڕی كۆریا بەشداری كردبوو, پێشنیاری دروستكردنی دەستەی چەكداری مەدەنی كرد بۆ شەڕی شیوعیەكان لەناو كۆمەڵگاكانیان.
لە سەردەمی حوكمڕانی ئەلفارۆ ئۆربی 7 August 2002 – 7 August 2010 ژەنەراڵ ماریۆ مۆنتا كە ئەمەریكا راهێنانی پێكردبوو, زیاتر لە 10000 خەڵكیان كوشت, بەشی زۆریان چەپ بوون, زۆرجار قوربانیەكان بەرگی گەریلایان دەكردە بەریان دوای كوشتنیان .
كۆڵۆمبیا شەریكی پەیمانی ناتۆیە, 9 سەربازگەی ئەمەریكای لێیە 5, سەرۆكی وڵاتە یەكگرتووەكانی ئەمەریكا لە ئازاری ئەمساڵ كۆڵۆمبیای هاوپەیمانی سەرەكی لە دەرەوەی ناتۆ دیاریكرد. لەوەش زیاتر رۆیی و وتی: ئەمەریكای لاتین باخچەی پشتەوەی ئەمەریكا نییە , بەڵكە گۆڕەپانی پێشەوەی ئەمەریكایە 6.
لە مێژوودا پارێزگارە راستڕەوە دەسەلاتدارەكانی كۆڵۆمبیا پشتیوانی دەزگا سیاسی و داراییەكانی ئەمەریكایان لە پشت بووە, نەخشەی ئەمەریكایان لە كیشوەرەكە بردۆتە پێشەوە , ئەگەر ئەمەریكای لاتین باخچەی پشتەوەی ئەمەریكا بووبێت و ئەوا كۆڵۆمبیا سەنگەری پێشەوەی ئەمەریكا بووە.
هەموو نەخشە سیخوڕییەكان دژ فەنزوێلا لە كۆڵۆمبیاوە ئاراستە كراوە, تەقاندنەوەی كارەبا و نەوت و ئاو تا رێكخستنی كودەتاو هەوڵی تیرۆر كردنی مادۆرۆ و هێنانی چەك و نانەوەی پشێوی, لە ئازاری 2008 شافێز راستی وت كە كۆڵۆمبیای بە ئیسرائیلی ئەمەریكای لاتین ناو برد7.
كۆڵۆمبیا بەرەی گەڕانەوەی راستەكان بوو بۆ دەسەڵات لە بەرازیل, ناوەندی دەست خستنە ناو كاروباری ولاتانی دیكەی وەك پیرۆ و ئیكادۆرو و پۆلیڤیا بوو لە ناوچەكە, تا ئێستا لە روی سیاسیەوە جێگیرترین ولاتی دۆستی ئەمەریكا بوو لە كیشوەرەكە وەلێ لە پێ گۆڕا, تسۆنامی سور گەیشت پێی 8.
ئەندامێكی كۆنگرێسی ئەمەریكا لە پارتی كۆماری ماریا إلفیرا سالازار ” وتی من نیگەرانم لە ئەنجامی هەڵبژاردنەكانی كۆڵۆمبیا, بیترۆ دزو تیرۆریست و ماركسیی و داكۆكیكەری شافێزو كاسترۆیە 9.
هەرچەندە بایدن پیرۆزبایی كرد لە بیترۆ و وەلێ فەمانداری فلۆریدا رون دی سانتیس وتی بیترۆ تیرۆریستێكی ماركسییە كاری مادەی هۆشبەری كردووە, وەلێ ریك سكوت سیناتۆری فلۆریدا وتی بیترۆ

سۆسیالستێکی چەپی توندرەوە 10.

خوێن لە کۆمەڵگا دەچۆڕێت, مەترسی خۆ کاندیدکردن

تا ساڵی 2010 خۆپالاوتن لە کۆلۆمبیا بۆ چەپەکان خۆکوژی بوو, لەو مێژووەوە لە خۆکوژییەوە بووە مەترسی, ساڵی 1948 کاندیدی چەپ بۆ پۆستی سەرۆك کۆماری کۆلۆمبیا خۆرخی ئەلیسیر گایتان تیرۆر کرا, لە هەڵبژاردنی ساڵی 1990دا هەر سێ کاندیدی سەرۆك کۆمار, کاندیدی لیبراڵ لویس کارلۆس و هەردوو کاندیدی چەپ برناردۆ جارامیلۆ ئوسا و بیزارۆ لیونگۆمیز تیرۆر کران.

لە میانی هەڵبژاردنی ساڵی 2018 دا میلشیا چەکدارە راستگەراکان رایان گەیاند, دەنگدەرانی بیترۆ ئامانجی سەربازین, لە هەندێك ناوچە نەیان هێشت دەنگ بدەن, لە هەموو خولەکانی پێشوودا بۆ چەپ هەروا بووە, لەم خولوشدا دووبارە بوەوە.

لەماوەی 8 ساڵ دەسەلاتی ئەلفارۆ ئۆرێبی لە نێوان 2002 بۆ 2010, زیاتر لە 6402 کەس لە لایەن سوپاوە کوژران, زۆریشیان دوای کوشتنیان بەرگی گەریلایان کردە بەریان, ئۆرێبی باوکی لە لایەن گەریلا مارکسیستەکانی فارکەوە کوژرا, لە ساڵی 2016 لە هەڵمەتی راپرسی بۆ ئاشتی دژ بە پرۆسەی ئاشتی وەستایەوە 11.

ساڵی 1988 لەسەردەمی تیرۆر کردنی چالاکوانانی چەپ و کۆمۆنیستەکان, ئەنجامی رێکەوتنی هەواڵگری لیوای چواری سوپاو کارتلەکانی بازرگانی مادەی هۆشبەر بوو لە مێدلین 12.

لە دوای پرۆسەی ئاشتی نێوان گەریلاکانی فارك و حکومەتی کۆلۆمبیاوە 1321 کەس کوژراون لە رابەران و پارێزەرانی مافی مرۆڤ و گەریلاکان.

لە ساڵی 2020 دا زیاتر لە 120 سەرکردەی کۆمەلایەتی تیرۆر کرا, لە ساڵی 2021 دا 121 کۆمەڵکوژی ئەنجامدراوەو تەنها لەمساڵدا 47 کۆمەڵکوژی,94 رابەری کۆمەڵایەتی, 21 گەریلای فارك کوژران13.

لە ساڵی 1985 ەوە بۆ ساڵی 2018 دەرکەوت 5733 ئەندامی پارتی Unión Patriótica چەپگەرا کوژران, هاوکات 3000 ساندیکایی تیرۆر کران, تا ئێستا لە دوای پرۆسەی ئاشتییەوە لە ساڵی 2016 , 315 گەریلای فارك کوژراون 14.

لە ماوەی 8 ساڵدا 1163 چالاکوانی پارتی یەکێتی نیشتمانی Unión Patriótica چەگپەرایان کوشت, لە ناویاندا کاندیدی سەرۆك کۆمار, 13 پەرلەمانتار, 11 پارێزگار هەبوون 15.

ی إندیباز 1317 من القاده والمدافعین عن حقوق الإنسان الزین تم

گۆستافۆ بیترۆ جێگرەکەی کێن؟

غوستافو فرانسیسکو بیترو أوریغو لەدایك بووی 19-4-1960, لە

خێزانێکی لادێی بە بنەچە ئیتاڵی هاتۆتە دنیاوە, کۆچی کردووە بۆ شار, بە منداڵی وانەی ئاینی کاسۆلیکی خوێندووە, سەرەتای هوشیاری سیاسی چەپی لەوێوە لە دایك بووە, کاتێك بینی باوکی بۆ مەرگی کوشتنی جیڤارا هێن هێن دەگریا.
لە گەنجی ناوەندێکی رۆشنبیری کردەوە بە نوی گارسیا مارکیز, وەلایەنگری لاهوتی ئازادیبەخش بووە 16.
لە ساڵی 1973 ەوە بە کاریگەری کودەتای شیلی لە لایەن بینۆتشەوە بەسەر حکومەتی چەپگەرای هەڵبژێردراو وە ساختەی هەڵبژاردنەکانی کۆڵۆمبیا رێگای مارکسیزم دەگرێت, لە تەمەنی 17 ساڵی لە ساڵی 1977 دەبێتە گەریلای گروپی چەپگەرای ئێم 19, بیترۆ لە ساڵی 1985 دەستگیرکراوە بە تاوانی هەڵگرتنی چەك بە نایاسایی 18 مانگ لە زیندان بووە. ئەو ناوی ئۆریالنۆی هەڵبژارد لە کاری نهێنی, کە قارمەنێکی ناو رۆمانی سەت ساڵ لە تەنیایی گارسیا مارکێزە.
پیترۆ پسپۆری سیاسی ناسراو, لە 20-12- 1991 ەوە ئەندامی پەرلەمانی کۆڵۆمبیا بووە دوو خول, وە وەك هاوکارێکی دیبلۆماسی بۆ مافەکانی مرۆڤ لە برۆکسل کاری کردووە, ساڵی 2010 وەك باشترین ئەندامی ئەنجومەنی پیران و کەسایەتی سیاسی ساڵ دیاریکراوە, دکتۆرای لە ئابووری و مافی مرۆڤ هەیە, هاوکات پارێزگاری پێشووی شاری بۆگۆتای پایتەختی کۆڵۆمبیاش بووە 2014-4-31 تا 2015-12-23.
لەم هەڵبژاردنە وێرشای هاوپەیمانی مێژوویی هاوکات کاندیدی کۆڕبەندی ساوپاولۆی چەپەکانی ئەمەریکای لاتینیشە.
جێگرەکەی فرانسیا مارکیز رەش پێستی بە بنەچە ئەفریقییە" کۆڵۆمبیا دووەم ولاتە لە ئەمەریکا لاتین رێژەی ئەفریقی لە خۆی دەگرێت ", لە 1ی دیسەمبەری 1981 لە گوندێکی ناوچەی کاوکا لە دایك بووە, لە دایك و باوکێکی کرێکاری کانەکان, لە 13 ساڵییەوە بۆتە چالاکوان لە بواری ژینگەو مافی مرۆڤ, لە ئازایەتی و بوێریدا نەیارانی زیاتر سەرسامن پێی, لە 16 ساڵی وازی لە خوێندن هێنا تا منداڵەکەی بەخێو بکات. لەکاتی خوێندن لە قۆناغی زانکۆی سانتیاگۆ دی کالی کۆلێژی یاسا کارەکەری ماڵانی کردووە تا خەرجی خوێندنەکەی دەربکات, ئێستاش یەکەم ژنی رەش پێستە ببێتە جێگیری سەرۆك کۆماری کۆڵۆمبیا , دووەم جێگیری سەرۆك کۆماری رەشە لە ئەمەریکای لاتین دوای ئەبسی امبل لە کۆستاریکا.
لە لیستی 100 ژنە بەهێزەکەی جیهانی بی بی سی دا بووە, خەڵاتی جۆڵدمانی وەرگرتووە کە هاوتای نۆبڵی ژینگەی جیهانە 17. لە رووی سیاسییەوە, فرانسا مارکیز لە چەپی بیترۆوەیە

گەریلاکانی ئێم 19 کێ بوون؟؟؟

گروپی ئێم 19 دژ بە ساختەکاری هەڵبژاردنی ساڵی1970 وەك کاردانەوەیەك لە بەرامبەری دامەزراو دواتر هانایان بۆ چەك برد, لە 1974-1-8 دەستیان دایە چەك تا رێکەوتی 8-3-1990, لایەنێکی بچوکتر بوون لە دەستە چەکدارییەکانی دیکەی وەك فارك و ئیلین , لە نێوان 1500 بۆ 2000 گەریلا بوون, لە دوای ساڵی 1985 ەوە گەشەیان کرد بوونە دووەم هێزی چەکداری یاخی.
ئێم 19دەستەیەکی چەکداری شاری بوون وەك بزاوتی تێبامارێس لە ئۆرۆگوای و مۆنتینرۆس لە ئەرجەنتین, کەمتر لە گروپەکانی دیکە زەبرو زەنگیان بەکار دەهێنا, پێك هاتبوون لە قوتابیان و هونەرمەندو چالاکوانان, زیاتر رۆشنبیرانی شاری بوون, گەنگەشەیان بۆ پراتیکی رۆبن هودانە دەکرد, دەستیان بەسەر شیری ناو بارهەڵگری مارکێتەکان دەگرت و دابەشیان دەکرد لە گەڕەکە هەژار نشینەکان, تەنانەت دەستیان گرت بەسەر شمشێرەکەی سیمۆن بۆلیڤار, دواتر ساڵی 1990 دوای رێکەوتن لە گەڵ دەسەلات شمشێرەکەیان هێنایەوە, لە روی قوتابخانەی فکرییەوە زیاتر نزیك بوون لە کوبا.
ئەم بزووتنەوەیە لەماوەی بەرهەڵستکارییان زۆر چالاکی گرنگی سەربازیان ئەنجامدا, وەك رفاندنی فرۆکەو دەستگرتن بەسەر سەفارەتخانەکان وەك سەفارەتی دۆمێنیکان لە 27-2-1980 توانیان 14 باڵوێز بە بارمتە بگرن, دەستگرتن بەسەر خانووی دادپەروەری ناوەندی کە زیاتر 100 کەسی تێدا کوژرا, نیوەیان لە دادەرەکان بووون.
لە شەوی سەری ساڵ 1979تونێلێکیان لێدا بۆ کۆگای چەکی سوپا لە نۆرس کانتۆن, لە ئەنجامدا دەستیان بەسەر 5000 پارچە چەکدا گرت.
زۆر لە سەرکردەکان گەریلاکانی ئێم 19 راستەوخۆ سەرکردایەتی چالاکییەکان ناو شارەکانیان دەکرد, زۆریان لەم نێوەدا گانی خۆیان بەختکرد.
ئەم بزووتنەوەیە دوای رێکەوتن لە گەڵ دەسەڵات, لەساڵی 1990 بەشداری هەڵبژاردنیان کرد بەناوی 19th of April Movement, لە هەڵبژاردنی دیسەمبەری 1990 رێژەی 26,93%ی دەنگەکەیان هێنایەوە, کە دەیکردە 992613 دەنگ و 19 کورسی لە کۆی 75 کورسی پارلەمانیان بەدەست هێنا, دووەم هێزی ناو پەرلەمان بوون, ئەوەی شایانی ئاماژەیە لە ساڵی 1990 دوو هەڵبژاردن لە کۆڵۆمبیا ئەنجامدرا لە مانگەکانی مارت و دیسەمبەر, هەڵبژاردنی دووەم لە ئەنجامی رێکەوتنی حکومەت و گەریلاکانی ئێم 19 ئەنجامدرا, یەکەم هەڵبژاردنیش بوو ئۆپۆزسیۆنی چەپ بەهێزەوە چووە پەرلەمانەوە.
هەر لەو ساڵەدا 26-4- 1990 کاندیدیان بۆ پۆستی سەرۆك کۆماری کارلوس بیزارو لیونغومیز تیرۆر کرا.

رۆڵی راگەیاندنی دژ

پێش خولی دووەمی هەڵبژاردنی ئەمجارەی سەرۆك کۆماری کۆڵۆمبیا, گۆڤاری سیمانای بەناو بانگ لەسەر بەرگی گۆڤارەکەی نووسی: لە نێوان جەنگاوەرێکی رابردوو و ئەندازیارێك.
لە کاتێك ئەو چەکدارە سێ دەیەو نیوە بەرگی گەریلایی فڕێداوەو زۆر پۆستی سیاسی گرنگی لە وڵات وەرگرتووەو دو خولی پەرلەمان, پارێزگاری پایتەخت, وابەستەی سیاسی باڵوێز لە برۆکسل, ئەندامی ئەنجومەنی پیران, دوو خول کاندیدی سەرۆك کۆمار, پسپۆڕی ئابووری و سیاسی, پارێزەری ژینگەو مافی مرۆڤ و لایەنگری مافی ژنان, ئەو ئەندازیارەش کە باس دەکرێ دژە ژن و کۆنەپەرست و لایەنگری هیتلەرە.
هەرناندیز بە ترامپی کۆڵۆمبیا دەناسرا, لە ساڵی 2016 خۆی رایگەیاندبوو هەواداری هیتلەرە 18.
گۆستافۆ وتی هەڵمەتەکەمان لە دەستی ژنانە, پێشتر لە چاوپێکەوتن لە گەڵ رۆژنامەی ئیل ئیسبیکتادۆر وتی هرناندیس تا ئاستی تاڵیبان کۆنەپەرستە 19.
وەك دەبینین راگەیاندنی راست چۆن راستییەکان پیچەوانە نیشان دەدەن.
ئۆلیگارشییەکان کۆڵۆمبیا کەناڵەکانی راگەیاندنیان کۆنترۆڵکردووە, هیچیشیان لایەنگری پیترۆ نەبوون لەو جەنگە سیاسییە, بەڵکە تەواو دژ بوونە.
سەیر کەن چۆن ئۆلیگارشییەکان کۆنترۆڵی کەناڵەکانی راگەیاندنیان کردووە, لویس کارلۆس سارمینتۆ خاوەند 27 کەناڵی راگەیاندنە, کارلۆس ئەردیلا خاوەند 7 کەناڵە, سانتۆ دۆمینگۆ خاوەند 4 کەناڵە و سێ هەرە دەوڵەمەندەکانی وڵاتن.
بە پێی زانیاری یەکێتی رۆژنامەنووسانی کۆڵۆمبی 78%ی هاوولاتیان زانیاری لە 8 کەناڵەوە وەردەگرن 20.
ئەم کەنالانە چۆن لە بانگەشەی هەڵبژاردن دژ بە پیترۆ بوون, لە داهاتووشدا بەرەو رووی دەبنەوە وەك مەکسیك و فەنزوێلاو پیرۆو پۆلیڤیاو ...... هتد.

هەڵبژاردنی نێوخۆی هاوپەیمانی مێژوویی

لەم خولەی هەڵبژاردندا کاندیدە براوەکانی هەڵبژاردنی پۆستی سەرۆك کۆمارو جێگرەکەی بەربژێری هاوپەیمانی رێکەوتنی مێژویی - کۆڵۆمبیایەکی دیکە شیاوی بەدی هاتنە" Pacto Histórico" نە بوون, کە لە 17 لایەن شیوعی و چەپ تا چەپی ناوەند پێك هاتووە, 13 لایەنیش لە دەرەوەی هاوپەیمانییەتییەکە پشتیوانین, هاوپەیمانییەتییەکە لە

رێکەوتی 2021-2-11راگەیەنراوە, بیترۆ نوێنەری Colombia Humana ەیە لەناویدا.
لە هەڵبژاردنی ناوخۆیی هاوپەیمانیەتیەکە 5 کاندید رکابەری یەکتریان کرد تا ببنە بەربژێری سەرۆك, 5818375 کەس بەشداری دەنگدانیان کرد, لە ناویاندا دەنگی 122479 کەسیان سپی بوو, وە 111138 کەسیش دەنگەکانیان سوتا.
بیترۆ کاندیدی کۆلۆمبیای مرۆڤی و یەکێتی نیشتمانی بوو لە هەڵبژاردنی ناوخۆی هاوپەیمانیەتیەکە, توانی متمانەی 80,5%ی دەنگدەرانی پارتەکانی ناو هاوپەیمانییەتییەکە بە دەست هێنا کە دەیکردە 4،495،831 دەنگ, بەمەش بووە کاندیدیان, فرنسا مارکیزی جێگیریشی رێژەی 14,05%ی دەنگەکانی هێنایەوە کە دەیکردە 785215 دەنگ, ناوبراو کاندیدی پارتی جەمسەری دیموکراتی چەپگەرا بوو.
کۆبوونەوەی ئەو لایەنانە لە دەوری ئەم هاوپەیمانییە, هەنگاوێکی گرنگ بوو بۆ دیاریکردنی نەخشە رێگای گۆڕانکاری کە زیاتر لە 203 ساڵ بوو دەسەڵاتی سیاسی ئابووری و سەربازی و راگەیاندن بەدەست ئۆلیگارشیەکانەوە بوو.

زەمینەی هەڵبژاردن

ئەنجامەکانی هەڵبژاردنی ئەمجارەی سەرۆکایەتی کۆمار لە کۆلۆمبیا, تسۆنامیەك بوو رابردووی 203 ساڵەی دەسەڵاتی ئۆلیگارشی پارێزگاری کۆلۆمبی راماڵی, لە مێژووی سیاسی کۆلۆمبیا راست و راستی پەڕگیر دەستیان بەسەر ژیانی سیاسی کۆلۆمبیا گرتبوو, بۆ یەکەمجار لە دەستیان دەرهێنرا.
تا ساڵی 2008 هەموو ولاتەانی ئەمەریکای لاتین چەپ بە رادیکاڵەکان و پراگماتیکەکانەوە دەسەلاتداری بوون, بە ئۆرۆگوای بۆرجوازیشەوە, پاش 175 ساڵ لە دەسەلاتدارێتی پارتەکانی بلانکۆو کۆلرادو. هەرچەندە باسی شەپۆڵی پەمبەیی دەکرێت لە ئەمەریکای لاتین وەلێ لە راستیدا تسۆنامی سورە هەڵیکردووە.
تا ئێوارەی رۆژی یەك شەمەی رێکەوتی 2022-6-19, کەس باوەڕی نەکرد ئەمجارە چەپ لە کۆلۆمبیا هەڵبژاردنی پۆستی سەرۆك کۆماری بباتەوە, کێشە لە ئاستی هژمۆنیای جەماوەری نەبوو, کە دیار بوو بەلای چەپدا قورس بوو, بەڵکە ئەزموونەکانی هەڵبژاردنەکانی رابردوو وە هێزی شاراوەی راستی دەسەلاتدار و گرنگی ئەم ولاتە بۆ ئەمەریکا کە 203 ساڵ بوو پاشکۆی سیاسەتەکانی بوو, ئەو باوەڕەی دروستکردبوو, ئێستاش رێگاکە راستە رێ نییە و لوغماوییە, سەرمایە بە ئاسانی دەسەلات تەسلیم ناکات, 203 ساڵ راستڕەوە پارێزگارەکان حوکمیان کرد, لەم ولاتە بەرفراوانترین شەڕی ناوخۆیی تیایدا ئەنجامدرا بۆ

پاراستنی دەسەلات, چەندین کاندیدی تێدا کوژرا, بۆیە نەك پێش نەوەیەك و بگرە پێش رۆژێکیش باوەڕ ناکرا بەم ئەنجامە, هەنووکە بووە بە پرسێکی راستی, بەڵام بۆمب رۆژە.

راستەکان لە وڵات دوای لەم کیشوەرە سورە جەماوەر دەترسێنن بەوەی شوعیەت هات, وەلێ هەزاران و لاوان بێترس لە وشەی شیوعیەت دەنگ بە چەپەکان دەدەن, چونکە پاکترو راستگۆترن, بەرنامەو گوتارەکانیان لەگەڵ بەرژەوەندییان دێتەوە.

دامودەزگا سەرکوتکەرەکان, بەرتیل و دەنگ کڕین, لایەنداری راگەیاندن بۆ ئۆلیگارشیەکان, چاوسور کردنەوە, دەسەلاتی قوڵ, تەڵەکەبازی هەمە جۆر لە پرۆسەی هەڵبژاردن...... هەموو ئەمانە وای دەکرد سەرکەوتنی چەپ خەون بێت.

ساغبۆتەوە پارەی مادەی بێهۆشکەر بەکار هێنراوە بۆ کڕینی دەنگ لە هەڵمەتەکانی هەڵبژاردنی رابردوو.

گۆستافۆ بیترۆ دەڵێت هاوپەیمانی لە نێوان هەندێك کەرتی دەوڵەت و قاچاخچیەکانی مادە هۆشبەرەکان هەیە, هەر کاتێك کەرتی کشتوکاڵ وێران بکەن مادەی هۆشبەر زیاد دەکات.

ساڵی 2002 لەسەردەمی دەسەلاتی ئۆربی لەکاتی جەنگی سەرانسەری دژ بە گەریلا مارکسییەکان, پەیوەندی لەگەڵ میلشیا تاوانکارەکان و بازرگانانی مادە بێهۆشکەر دانا, لەوکاتە کۆنگرێسی کۆڵۆمبی 35%ی لە ژێر دەسەلاتی بازرگانانی مادەی هۆشبەرو تاوانکاران بوو 21.

وەلێ متمانە بەو دەسەلاتە نەما, هەڵبژاردنەکان تا ئێستا دوبارە کردنەوەی رابردوو بوون, وەلێ ئەمجارە نۆرەی هاتنی قازە رەشەکە بوو , رێژەی رتکردنەوەی ئۆربیسمۆکان گەیشتە 70% – 22.

لە کۆڵۆمبیا گوایە هەڵبژاردن ئەنجام دەدرێت , وەلێ چەتەی مادەی بێهۆشکەر سەرۆك و پەرلەمانتار و ئەندامانی ئەنجومەنی پیرانی داناوە 23.

مێژووی هەڵبژاردن لە کۆڵۆمبیا

لە ساڵی 1821 ەوە 56 هەڵبژاردن بۆ پۆستی سەرۆك کۆمار لە کۆڵۆمبیا ئەنجامدراوە, لە ساڵی 1857 دا یەکەم هەڵبژاردنی راستەوخۆی سەرۆکایەتی کرا پارتی لیبراڵ و پارێزگاران بەشداربوون لە پێشبڕکێکە, دواتر گەڕانەوە بۆ هەڵبژاردنی سەرۆك لە لایەن نوێنەرانەوە, هەڵبژاردنی راستەوخۆی سەرۆك ئەنجام نەدرایەوە تا ساڵی 1914, لەوساوە بۆ ئێستا 26 هەڵبژاردن راستەوخۆ ئەنجامدراوە, 55 جار بە گشتی هەردوو پارتی لیبراڵ و پارێزگاران پۆستەکەیان بردووە, 26 جاری لە رێگای نمایشی هەڵبژاردنی راستەوخۆوە.

تا ساڵی 1970 تەنها هەردوو پارت پارێزگاران و لیبراڵ بەشدار بوونە لە پرۆسەکە, لە دوای ئەو مێژووەوە پارتی دیکە هاتۆتە ناو پرۆسەکەوە” ساڵی 1974 هەڵبژاردن نەکراوە”.

لە هەڵبژاردنی 19ی ئەبریلی 1970 ساختەکاری کرا بە قازانجی میشایل پاسترانا بۆریرۆ, بۆیە لایەنگرانی غۆستافۆ روخاس بینیلا(12 مارس 1900 ـ 17 ینایر 1975- ناوبراو لە ڕێگای کودەتاوە لە ساڵی 1953 گەیشتە دەسەڵات, مافی دەنگدانی بەخشی بە ژنان, نەخۆشخانەو تەلەفزیۆن و زۆر پرژەی کردەوە……) نارازی بوون لە ساختەکاریەکە و دەستیان دایە چەك و بزافی 19 m یان راگەیاند.

خەون بوو بە راستی

ئەگەر زۆر بوو کۆڵۆمبیا لە ساڵی 1948 سەرۆکێکی چەپ هەڵبژێرێت لە دواهامین ولاتی لاتینەوە ببوایەتە یەکەم وڵاتی لاتین خاوەند سەرۆکی چەپ بەناوی خورخی ئەلیپێر جایتان, سەرۆکی کارێزمای پارتی لیبراڵ, بەڵام تیرۆر کرا, نووسەری بەناو بانگی جیهانی گارسیا مارکیز لە پەرتووکی ژیان چیرۆك دەگێڕێتەوە Vivir para contar la historia بە درێژی باسی پرۆسەی تیرۆکردنەکە دەگێڕێتەوە, لەو کاتەدا لە نزیکی شوێنی روداوی تاوانەکە بووە.

لە هەمان ڕۆژی تیرۆرکردنی جایتان, دەبوایە گەنجێکی ببینیایە بەناوی فیدل کاسترۆ, بۆ ئەوەی پێکەوە باسی شۆرش بکەن. پرۆسەی تیرۆر کردنەکە لە مێژوودا ناو نرا بۆ غۆتازۆ 24.

پیترۆ کۆڵی نەدا سێجار خۆی کاندید کرد بۆ پۆستی سەرۆك کۆمار, ساڵی 2010 کە خۆی کاندید کرد, ریزبەندی چوارەمی گرت و نەیتوانی بچێتە خولی دووەمی پێشبڕکێکەوە, لە هەڵبژاردنەکە تەنها 1331267 دەنگی هێنایەوە کە دەیکردە 9,14% ی دەنگەکان.

لە هەڵبژاردنی ساڵی 2014 چەپەکان لە بری پیترۆ خاتوو کلارا لۆبیزیان کاندید کرد, توانی 1958518 دەنگ بهێنێتەوە کە دەیکردە 15,22% ی دەنگەکان.

لە هەڵبژاردنی 17ی یۆلی 2018 ەدا گۆستافۆ پیترۆ بۆ جاری دووەم خۆی کاندید کردەوە, لە خولی یەکەم 4855069 دەنگی هێنایەوە, کە دەیکردە 25,09% دەنگەکان , ریزبەندی دووەمی بەدەستهێناو چووە خولی دووەمەوە, لە خولی دووەمدا توانی 8040449 دەنگ بهێنێتەوە, کە دەیکردە 41,77% ی دەنگەکان, ئەم ڕێژە بەرزە نیشانەی گەشەی جەماوەری چەپ بوو لە وڵات, لە کاتێکدا لەو ساڵەدا هێشتا چەپ خولی دووەمی سەرکەوتنەکانی لە کیشوەرەکە دەست پێ نەکردبووەوە, لە قۆناغی دۆڕاندا بوو لە پرۆسەی هەڵبژاردن.

بەمەش پیترۆ دەنگەکانی بە ڕێژەیەکی بەرز لە چاو 8 ساڵ لەمەوبەر

زیادی کرد, لە خولی یەکەم بە رێژەی 364% و لە خولی دووەم بە رێژەی 604%.

لێ لە هەڵبژاردنی ئەمساڵدا پترۆ توانی لە خولی یەکەم 8541617 دەنگ بەدەست بهێنێت کە دەیکردە 40,3% ی دەنگەکان, لە خولی دووەم دەنگەکانی بەرز کردەوە بۆ 11281013 دەنگ کە دەیکردە 50,44%ی دەنگەکان, بە پێی شێوازی ژماردنی دەزگای هەڵبژاردنی کۆڵۆمبی, 2739396دەنگ زیاتری لە خولی یەکەمی هێنایەوە, زۆرینەیان ئەوانە بوون لە خولی یەکەم بایکۆتی دەنگدانیان کردبوو.

لە بەرامبەردا هەموو راستەکان بە پۆپۆلیست و لیبراڵ و پارێزگارەکەیەوە کە دەنگیان بە ڕکابەرەکەی دا.

هەرچی رکابەرەکەیەتی رودولفو هرناندیز ناسراو بە ترامپی کۆڵۆمبیا لە خولی یەکەم 5,965,335 دەنگی بەدەست هێنا, کە دەیکردە 28.17% دەنگەکان, لە خولی دووەم دەنگەکانی بەرز بووەوە بۆ 10,580,412 دەنگ, کە دەیکردە 47,31%ی دەنگەکان, ئەم رێژەیەش کۆی دەنگەکانی راستگەرەکانە بە دەنگی راستی دەسەلات فیدیریکو جوتیریز یشەوە, کە بۆ خۆلی دووەم خۆی یەکلا کردەوەو زۆر زوو بۆ بیرکردنەوە پشتیوانی بۆ هرناندیز دەربڕی, ناوبراو 5,069,448 دەنگی لە خولی یەکەم هێنابووەوە دەیکردە 23.94%ی دەنگەکان.

پترۆ توانی بە زێدەی 700601 دەنگ هەڵبژاردنەکە لە راکەبەرەکەی بباتەوە, کە دەیکردە 3,13%ی دنگەکان, پێچەوانەی ئەوانەی بانگەشە دەکەن بۆ ئەوەی بە رێژەیەکی زۆر کەم لە پێشەوەیە.

دەنگە سپییەکان لە خولی یەکەم 365764 ە, دەکاتە 1,73%ی دەنگەکان, لە خولی دووەم بەرز بووەوە بۆ 501987 دەنگ, کە دەیکردە 2,24%ی دەنگەکان.

کۆی دەنگەکان خولی یەکەم 21173157, لە خولی دووەم ژمارەی دەنگەکان بەرز بووەوە بۆ 22363412 دەنگ.

دەنگە سوتێنراوەکان لە خولی یەکەم 268448 دەنگ کە دەکاتە 1,25%ی دەنگەکان , لە خولی دووەم بەرز بووەوە بۆ 295282 دەنگ کە دەکاتە 1,30%ی دەنگەکان.

ژمارەی بەشداربووان لە خولی یەکەم 21441605 کەسە, بۆ خولی دووەم بەرز بووەوە بۆ 22658694 کەس, رێژەی دەنگدان لە خولی یەکەم 54,98%ە, لە خولی دووەم بوو بە 58,1%, ئەمەش بەرزترین رێژەی بەشداری دەنگدانە لە 50 ساڵی رابردوودا.

کۆی دەنگە راستەکان لە خولی دووەم 21861425 دەنگە, رێژەی دەنگەکان پترۆ لە کۆی دەنگە راستەکان 51,6%, لە بەرامبەردا دەنگی رکابەرەکەی 48,4%ی دەنگەکانە.

بە پێی جوگرافیا بێت چەپەکان زیاتر لەناوچەی لیبراڵەکان چوونە

پێشەوە, زۆرینەی ناوچەی لیبراڵەکان گۆڕاوە بۆ چەپ, ناوەوەش تا ئێستا پارێزگارن, هەرچەندە زۆر جیاوازی لە نێوان ئەو دوو حیزبە نییە, نووسەری گەورەی کۆڵۆمبی گارسیا مارکیز دەیوت جیاوازی نێوان پارێزگارەکان و لیبراڵەکان ئەوەیە پارێزگارەکان کاتژمێر 6بەیانی دەچن بۆ کەنیسەو لیبراڵەکان کاتژمێر 7 دەڕۆن 25.
چەپ لەم هەڵبژاردنە لە بۆگۆتای پایتەخت و کەنارەکان, ناو پێک هاتەکان ” رەش پێستەکان, دانیشتووانی رەسەن”زۆرینەی بەدەست هێنا, بەتایبەت هەرێمی تشۆکۆ کە زۆرینەی 80% ئەفریقین و ئەوانی دیکەش هەژارن , لەم هەرێمە چەپەکان زۆرترین رێژەی دەنگیان لەسەر ئاستی هەموو وڵات تێیدا هێنایەوە.

هەڵبژاردنی پەرلەمان و ئەنجومەنی پیران

تا ساڵی 1974 هەڵبژاردنی پەرلەمان و ئەنجومەنی پیران لە کۆڵۆمبیا ئازاد نەبوو, بەڵکە کورسییەکان 50% بە 50% دابەش دەکران لە نێوان پارێزگارەکان و لیبراڵەکان, هەڵبژاردن لە ناو لیستی هەر یەکێک لەو دوو پارتە دەکرا, لەو مێژووە بە دواوە لایەنی دیکەش هاتنە ناو پرۆسەکەوە.
چەپەکان ناو هاوپەیمانی مێژویی لە هەڵبژاردنی ساڵی 2018 خاوەند 9 و 7 کورسی بوون, لە پەرلەمان و ئەنجومەنی پیران, وەلێ لەم هەڵبژاردنە ژمارەی کورسییەکانیان لە پەرلەمان بۆ 28 کورسی بەرز کردەوە لە کۆی 169 کورسی, لە گەڵ 5 کورسی بۆ پارتی کۆمێنز (فارکی پێشوو) , 2 بۆ ئەفرۆ ئەمەریکی وە دانەیەکیش بۆ هاوولاتیانی رەسەن.
هەروەها لە ئەنجومەنی پیران هاوپەیمانی مێژوویی 20 کورسی لە کۆی 106 کورسی بردەوەو وێڕای 5 کورسی بۆ کۆمێنز, 2 کورسیش بۆ هاووڵاتییە رەسەنەکان.
ئەگەر هەلچبژاردنی پەرلەمان و ئەنجومەنی پیران دوای هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری ئەنجام بدرابایە, ئەوا تسۆنامییەکە کاری لەسەر ئەنجامی ئەو هەڵبژاردنانەش دادەنا.

دۆست و دوژمنان چی لەبارەوە دەڵێن؟

پێگەی فۆرۆ مەدریدی راستگەرای ئیسپانی پیترۆی تۆمەتبار کردووە بە پەیوەندی لەگەڵ کوباو فەنزوێلا, دەڵێت لە تەمەنی 17 ساڵی بۆتە گەریلا لای گروپی ئێم 19ی مارکسی, بەشدار بووە لە پەلاماری تەلاری دادوەری گەورەترین پەلامار بووە لە مێژووی کۆڵۆمبیا.
نەیارانی دەڵێن پیترۆ لە ساڵی 1994 شافێزی بینیوە دوای کودەتا

سەرنەکەوتووەکەی, ساڵی 2016 سەردانی فەنزوێلای کردووە,چۆتە,
مارکێتێکی پڕ خۆراك لەسەر رەفە, پۆستێکی کردووە بەوەی نەبوونی
خۆراك پڕوپاگەندەی نەیارانی حکومەتە.
ماڵپەڕی بارۆن نووسی: سەرۆکی کۆڵۆمبیای نوێ ولاتی بەرەو چەپ برد,
بازاڕ پێیان باش نییە.
بلمبێرگ نووسی بازاڕی کۆڵۆمبی دەخنکێت دوای سەرکەوتنی پیترۆ.

لە بەرامبەردا یەکێتی چەپی ئیسپانیا” شیوعی و پۆدیمۆس ” پشتیوانی
لێ دەکەن و دەنگی بۆ کۆدەکەنەوە لە ناو پەنابەرانی کۆڵۆمبی لە
ئیسپانیا.
هاوکات ئابووریناسی بەناو بانگی فەرەنسی فرانسۆ بیکتی رەزامەند
بوو راوێژ بە حکومەتی بیترۆ بکات لە دوای سەرکەوتنی.
حیزبی شیوعی کۆڵۆمبیش هاوپەیمانی نزیکیەتی, پێیان وایە ولات
پێویستی بە سەرکەوتنی چەپە, چاکسازی زەوی, ئاشتی لە نیوەی رێگا
راوەستاوە دەبێت تەواو بکرێت, یاسای کاری دادپەروەر پێویستە,
چاکسازی کەرتی پەروەردە لە خزمەت قوتابیان داواکاری هەنووکەیین.

سەرکەوتنی چەپ و کاریگەری لە سەر فەنزوێلاو ئەمەریکای لاتین

کۆڵۆمبیەکان گوێیان لە بەشێك لەو 1,7 ملیۆن فەنزویلییە رانەگرت
کە ئاوارەی ولاتەکەیان بوونە, دەنگیان بە کاسترۆشافیستایەك دا,
چونکە ئەوان ئاوارەی ئابلوقەی ئابوورین نەك سیاسی, زۆریان لە
سەردەمی شافێزدا کەرامەتیان بۆ گەڕابوەوە.
کۆڵۆمبیاو فەنزوێلا 2217 کیلۆمەتر هاوسنووریان پێکەوە هەیە,
کۆڵۆمبیا لە ماوەی رابردوو زۆر کێشەی بۆ حکومەتی فەنزوێلا دروست
کرد, بە ئەندازەی ولاتە ئەنگلۆ سەکسۆنیەکان زیاتر کاری بۆ روخانی
حکومەتەکەی کرد.
غوایدۆ سەرۆکی ئۆپۆزسیۆنی راستی فەنزوێلی, وە سەرۆکی دیاریکراوی
ئەمەریکا, تا ئێستا پیرۆزبایی لە بیترۆ نەکردووە بە بۆنەی
سەرکەوتنی لە هەڵبژاردنی کۆڵۆمبیا, ئەو نەك هەموو کارتەکانی
دۆڕاندووە لە کۆڵۆمبیا, تەنانەت زۆر کۆمپانیای وەك مۆنیمێرۆس کە
بارەگای لە کۆڵۆمبیایە, دوای سەرکەوتنی پیترۆ خاوەنداری
دەگەڕێتەوە بۆ حکومەتی فەنزوێلی, کە ئەمەریکا بەخشی بووی بە
ئۆپۆزسیۆن, بۆیە ئۆپۆزسیۆنی راستگەرای فەنزوێلی شکستی گەوەیان
لەم هەڵبژاردنە خوارد, شکستی ئەوان جەرگبڕترە لە شکستی
ئۆلیگارشییە کۆڵۆمبییەاان, بە سەرکەوتنی چەپ حکومەتی فەنزوێلا
دەستەکەوتێکی گەورەی بە دەست هێنا, ئارامی و سەقامگیری زیاتر
بەخۆوە دەبینێت, چاوەڕوانی جەژنی سەرکەوتنی مانگی ئۆکتۆبەری لێلان

لە بەرازیل, یەکجاری ناوچەیەکی ئارام لە کیشوەرەکە بۆ چەپەکان پێك دەهێنێت, سەقامگیری بۆ فەنزوێلاو بۆلیفیا و ولاتانی دی دەخولقێنێت, وە زەمینە بۆ سەرکەوتنەوەی چەپ لە ولاتانی وەك ئۆرۆگوای و ئیکوادۆرو پاراگوای خۆش دەکاتەوە, کە دووەکەی یەکەم دوو ئۆپۆزسیۆنی بەهێزی چەپی تێدایە کە پێشتر دەسەلاتدار بوونەو ئێستاش لە دەرگای حوکمڕانی دەدەنەوە.
بۆیە سەرکەوتنی چەپ لە کۆلۆمبیا تەنها گەیشتن بە دەسەلات لە وڵاتێك نییە, بگرە هێزیشە بۆ چەپ لە هەموو ئەمەریکای لاتین.

سەرکەوتن مسۆگەرە کرێتەوە؟

ژیان تەنها 4 ساڵی داهاتوو نییە, چەپ بوونیش تەنها پڕۆژەی خولێکی دەسەلات نییە, بەڵکە لە هەڵبژاردنی داهاتوو دادگایی ئەم چوار ساڵە لە ڕێگای سندوقەکانی دەنگدانەوە دێتە پێشەوە.
پترۆ لە بانگەشەی هەڵبژاردن راگەیاند لە ئابووری مەرگەوە دەگوازینەوە بۆ ئابووری ژیان "نەوت, خەڵوز, کۆکایین" ی بە مەرگ ناوزەد کرد.
وەلێ تا ئێستا ئەو سێیە زۆرترین داهاتی کۆلۆمبیا دیاری دەکەن, کۆلۆمبیا یەکەمی جیهانە لە بەرهەم هێنانی کۆکایین, ئەگەر دەستبەرداریان ببێت ئەلتەرناتیفیان چییە بۆ داهات تا پڕۆژەکانی بباتە پێشەوە؟, کە سەرچاوەی سەرەکی داهاتی وڵاتن, پڕۆژەکانی ئەو بۆ کەسانێکن هەموو گیرفانیان بەتاڵە, بۆیە گیرفانی پڕی دەوێت.
بڕیار وایە باجی سامان بەسەر 400000 کەس لە هەرە دەوڵەمەندەکان کۆلۆمبیا بسەپێنێت, زیادکردنی لانی کەمی کرێ, تەندروستی گشتی, بیمەی بێکاری, چاکسازی ریشەیی زەوی, خوێندنی خۆڕایی ……, هەموو ئەمانەش پەیوەستن بەو باجەی دەیسەپێنێت بەسەر دەوڵەمەندەکانی وڵات. دابەشکردنی زەوی بەسەر جوتیاران پەیوەستە بەوەی دەست بەسەر زەوی ئاغاکاندا بگرێت, بۆ ئەوەی شتێك بە زۆرینە بدات دەبێت بەشێك باش لە چینە داراکان وەربگرێت, بۆیە بواری مانۆڕ و پاشەکشە لە بەڵێنەکانی هەڵمەتی هەڵبژاردن نەماوە.
پیترۆ ئەگەر لە کۆکردنەوەی چەپەکان سەرکەوتوو بوو, دەبێت لە سەردەمی فەرمانڕەواییدا وەفادار بێت بەرامبەر بە گرێبەستە سیاسییەکان, خەڵك ئەویان وەك جەمسەرێك لە هەمبەر ئۆلیگارشیەکان هەڵبژاردووە, دەبێت نان و کارو ئازادی و کەرامەتیان بۆ بگەڕێنێتەوە, دەبێت لە چوار ساڵی داهاتوو ژمارەی تیرۆرکراوەکان کەم بووبێتەوە, ژمارەی تاوانکارانی رزگار نەبوو لە سزا چووبێتە سەر, ولات ئارامتر بووبێت, رەنگ و روو و روخسارو پێشتەیی جەماوەرەکەی لە بانگەشەی هەڵبژاردنی داهاتوو بەرەو باشی گۆڕا

بێت, چینی ناوەند بە هۆی خوێندنی خێرایی ڕێژەو ژمارەیان زیادی کردبێت, ژمارەی بۆ لانەو یەك ژەم خۆرەکان کەم بوبێتنەوە, ڕێژەی هەژاری و بێکاری هاتبێتنە خوار, پێوەری جینی هاتبێتە خوارو نایەکسانی کەمتر بووبێتەوە, گەریلاکانی ناو جەنگەڵەکان پەیوەست بووبێتن بە پرۆسەی ئاشتییەوە, ژیانی گەریلاکانی پێشوو پارێزراو بێت, باندەکانی قاچاخچی تاوانکاری راستڕەوەکان کەم بوبێتەوە, هەموو ئەوانە پێویستن بو ئەوەی چەپ ڕەگ دابکوتێت, خۆی وەك هێزێکی جیا لە حوکمڕانی 203 ساڵەی رابردوو نمایش بکات, بۆ ئەوەی لە داهاتوو درێژە بە حوکمڕانی بدات.

سەرچاوەکان:

-1
https://thenextrecession.wordpress.com/2022/05/29/colombia-a-turn-to-the-left/

-2
الرئیس الکولومبی انچم لجماعە متمردە تقتدی بتقالید مجموعە «روبن هود» – ترجمە :عوچ خیری عن «الغاردیان»
https://veryarts.com/world/350076.html

3-
https://www.laprogressive.com/latin-america-2/gustavo-petroz-capitalist-colombia

4- الفقراو فی بوغوتا یعیشون من نفایات الأا پریاو

5–رئیس کولومبی جدید “یغیر مسار التاریخ” ویقلق أمیرکا, بایدن

6- أمریکا اللاتینیە لم تعد «الفناو الخلفی» لواشنگن-فهد المچحکی.

7-.ما الژی قد تخسرە الولایات المتحدە بفوز الیسار فی کولومبیا؟- المصدر: المیادین نت.

8–هل یُنهی غوستافو بیترو حقبە الحکم الگویلە للیمین الکولومبی؟زهراو رمال -المصدر: المیادین نت.

9-غوستافو بیترو أول رئیس یساری فی کولومبیا-رشید غویلب.

10- حکومە یساریە للمرە الأولی فی تاریخ کولومبیا… والآن تأتی المرحلە الصعبە – بێرزو درغاهی.

The left could be poised to take power in Colombia for the -11 first time
Published: June 5, 2022

12- Live Updates: Colombia Panel Will Issue Report on Decades-Long Civil War

13

https://www.telesurtv.net/news/colombia-asesinan-lider-social-20220702-0017.html
14- How the Left Is Building Peace in ColombiaMariela Kohon
15- كولومبيا: بيترو يحقق انتصاراً تاريخياً – الآن لنكافح من أجل الاشتراكيه!
غابرييل جاليانو.
-16
https://aawsat.com/home/article/3722486/%D8%BA%D9%88%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%81%D9%88-%D8%A8%D9%8A%D8%AA%D8%B1%D9%88-%D9%83%D9%88%D9%84%D9%88%D9%85%D8%A8%D9%8A%D8%A7-%D8%AA%D9%86%D8%B6%D9%85-%D8%A5%D9%84%D9%89-%D9%85%D8%B9%D8%B3%D9%83%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D9%8A%D8%B3%D8%A7%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%85%D9%8A%D8%B1%D9%83%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%84%D8%A7%D8%AA%D9%8A%D9%86%D9%8A
s left turn17- Colombia
ASH NARAIN ROY | New Delhi | June 28, 2022
18-
Colombian elections go to second round amid coup threats and false promises of change
Tomas Castanheira
19- النساو فى صلب حمله الدوره الپانيه للانتخابات الرئاسيه فى كولومبيا
https://www.swissinfo.ch/ara/%D8%A7%D9%84%D9%86%D8%B3%D8%A7%D8%A1-%D9%81%D9%8A-%D8%B5%D9%84%D8%A8-%D8%AD%D9%85%D9%84%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AF%D9%88%D8%B1%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AB%D8%A7%D9%86%D9%8A%D8%A9-%D9%84%D9%84%D8%A7%D9%86%D8%AA%D8%AE%D8%A7%D8%A8%D8%A7%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D8%B1%D8%A6%D8%A7%D8%B3%D9%8A%D8%A9-%D9%81%D9%8A-%D9%83%D9%88%D9%84%D9%88%D9%85%D8%A8%D9%8A%D8%A7/47653946
20-
https://www.telesurtv.net/bloggers/Colombia-Eleccion-intervenida-por-el-cartel-mediatico-empresarial-20220612-0001.html
21-
s left survive the persistent logic of armedCan Colombia conflict?
Ben Gilvar-Parke
https://www.greenleft.org.au/content/can-colombias-left-surviv

e-persistent-logic-armed-conflict

22- https://redflag.org.au/article/colombia-elects-first-leftist-president-rejecting-traditional-politicians

23- https://www.telesurtv.net/bloggers/Colombia.-Entre-la-alegria-de-la-victoria-y-el-enorme-desafio-de-un-devenir-dificil-pero-no-imposible-20220620-0003.html

24- Colombia’s left turn
ASH NARAIN ROY | New Delhi | June 28, 2022

25- خريگه الفرز السياسى الجديد فى أميركا اللاتينيه… بانتقار انتخابات البرازيل
https://aawsat.com/home/article/3722481/%D8%AE%D8%B1%D9%8A%D8%B7%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%81%D8%B1%D8%B2-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%8A%D8%A7%D8%B3%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D8%AC%D8%AF%D9%8A%D8%AF-%D9%81%D9%8A-%D8%A3%D9%85%D9%8A%D8%B1%D9%83%D8%A7-%D8%A7%D9%84%D9%84%D8%A7%D8%AA%D9%8A%D9%86%D9%8A%D8%A9-%D8%A8%D8%A7%D9%86%D8%AA%D8%B8%D8%A7%D8%B1-%D8%A7%D9%86%D8%AA%D8%AE%D8%A7%D8%A8%D8%A7%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%B1%D8%A7%D8%B2%D9%8A%D9%84

میتاگێڕانەوە لە نێوان پچڕانی حیکایەت و بەش بوونی بنووسدا… لێکۆڵینەوە: عەلی شێخ عومەر

زۆربەی چیرۆکەکانی “ئارام کاکەی فەلاح” لە ڕووی هەڵبژاردنی بابەت و کەسایەتی و ڕۆچوونە نێو ڕووداو، خستنەڕووی گۆشەنیگا، تایبەتمەندییەکی جیاکەرەوانەیان هەیە بە جۆرێک، تێڕوانین و دروستکردنی پرسیاری خوێنەر لەنێو بۆشاییەکانی دەقدا، ناتوانێ بە

ئاسانی وەڵامی دەسکەوێت، لێزانە لە بەکارهێنانی تەکنیك و گەمەکانی، دەزانێ چۆن پاشەقول لە خوێنەر دەدات، جۆرێك لە ئاڵۆزیی بەلەزەت دەستبەردەکات، نووسەر لەنێو دەقدا ، مەراقی داگەڕان و نیشتەجێبوونی خوێنەر دەکاتە تێزی خولیاو ڕێساکانی پەیوەندیکردن، لێرەوەش دەق دەچێتە نێو ئەزموونی خوێنەرەوە، لەنێوان دەق و خوێنەردا پردێ دروست دەکات، لە ڕیچکەی دەقەوە، لە سێ کووچکەی نووسەرو دەق و خوێنەردا، چەمکی واتا دەبەخشێت بە خوێنەر، لەگەڵ پێدراوەکانی دەقدا، چیرۆکی “گوڵەکانی دۆزەخ”1 هارمۆنییەتی گێڕانەوە، خۆی لە قەرەی میتاگێڕانەوەدا دەبینێ، واتا خەسڵەتی خۆگێڕانەوەی هەیە، لەبری ئەوەی چیرۆکێ دەرەکی بگێڕێتەوە، مژووڵی ئەو چیرۆکە دەبێت، کە نووسەر دەینووسێتەوە، خودی گێڕانەوە خۆی دەبێتە بابەتی چیرۆك، هەر لەم ڕووەشەوە، چیرۆکەکەی لە چەند ووردە حیکایەتی بەشبەش کردووە، تەکنیکی پچڕاندن، تەواونەکردنی بەشەکانی بە کراوەیی وا ڕێکخستووە، کە کۆی ئەو پارچە حیکایەتانە، لە چەمکی ریزکردن دا، دەبنە تەواوکەری یەکتر، لە پەیوەندیەکدا، کرۆنۆلۆژی ڕووداوەکان، لە کڕۆنۆلۆژی گێڕانەوە جیادەکاتەوە، بە تەکنیك جارێکی ترجومگەکانی گرێچن دادەڕێژێتەوە، نەخشەی ڕێکخستنی کێشەی بەشەکانی چیرۆکەکەی تەواو چارەسەردەکات،"گوڵەکانی دۆزەخ" وەك ناونیشان، سامپڵێکی بچووکە، خەسڵەتە شاراوەکانی دنیای چیرۆکەکەی هەڵگرتووە، لە ڕووی ماناوە لە دوو دنیایی دژوازدا کۆبوونەتەوە، دۆزەخ وەك شوێنی سزا، جێگای ئەنتاگۆنیستە، لەتەك دنیای سروشت و لێبوردن و گیانی خۆبەخشین و بەرائەت دا پارادۆکسێ ئەنجامدەدات ، کە نە ئاماژەی لێبوردن، نە سروشت، نە سینبولی خۆشەویستی تێدایە، دەکرێ سینبولی خۆشەویستی لە گوڵ دا خۆی نمایشبکات، لە ڕێگای گێڕانەوە دا، نووسەر بە ڕاناوی کەسی یەکەمی تاك، وەك نێڕەرێك داوای ئەوە دەکات، کەس پرسیاری ئەو کۆدو پەیامەی لێنەکات، کە بە پێدراوەکانی دەقەوە، خوشك و براکانی و ئێمەی وەرگریش لە ناوکۆی دەقدا بە یەکدەگەیەنێ، هەر لە سەرەتاوە نووسەر، باوڵی پڕ لە نامە، سندوقی پچڕپچڕاوەکانی بەسەرهات، دەکاتە خوازەیەك، نهێنییە سەیرەکانی نووسین و پێکهاتەکانی دەقی پێ دەچوێنێ، بە مانایەکی تر، باوڵ و سندوق وەك کۆگایەك، بە هەمان ئەو ئەرکە هەڵدەستێ، کە کۆگای دەق پێکهاتەکانی هەڵدەگرێ، لە پەیوەندیەکدا، دەق خوێنەر بە یەکدەگەیەنێ، ئاشکرا نەکردنی پێکهاتەکانی کۆگای دەق، وەڵام نەدانەوەی نووسەرە لە پرسیارەکانی خوێنەر، هێشتنەوەی بە نەزانراوی، دەرگا بۆ دەق واڵا دەکات، کە بە ئەرکی خۆی هەستێ، نووسەر لە گەیاندنی مەبست دا کۆد بەکاردەهێنێ، زیرەکانە جێی پێدەگرێ، لە پێشتر گووتمان، گەر گوڵ ئاماژەی

ئەویندارى بۆ، پاڵنەرێك بۆ لە كۆشكى دەقدا خوێنەرو نووسەر كۆبكاتەوە، لە باخچەى هەستكردنەوە خوێنەر دەكرێ بێن و بەرامى بۆشايیەكانى دەق واڵابكات، لە سۆنگەى ئەوەى كردارى داهێنان و نووسینى ئەدەب، پابەندى خوێندنەوەیە، ئەم كردەیەش پێویستى بە مەودایەكى زەمەنى هەیە، بگێڕەرەوە چوار مانگى داناوە، تا لەنێو كردارى خوێندنەوەدا هەموویان كۆبكاتەوە، لە دەقدا نیشتەجێیانبكات، هەڵبەت بەبێ بوونى خوێندنەوە، نە ئەمانى وەرگر، نە دەق دەتوانێ بوونى خۆى بسەلمێنێ، نە نووسەریش كارەكەى بنیاد دەنێ، بۆ ئەوەى لە كردەى خوێندنەوە دا، خۆینەر ببێتە سەنتر ،خوێنەر دەق دەهێنێتە ناو ئەزموونى خۆیەوە، دەیكاتە ئەزموونێ تایبەت بۆنى خۆى لێوە بێ، بەمەش لەنێو ئەزموون و تێڕوانیینە جیاوازەكاندا، تێڕوانینى ئەو بۆشییانەى دێتە ئاراوە، كە لە چیرۆكەكە دا بۆ هەر یەكێكیان، بە ژوورى تایبەت بە ناوى خۆیانەوە، بە شێوازى خوێندنەوەى جیاواز ئاماژەى بۆ كردووە، لە نایەكسانى تێگەیشتندا، لە ژوورە جیاوازەكاندا، گفتوگۆى واتاكەى دەكەن، خودى جیاواز، واتاى جیاواز، دروستدەكەن، بەبێ ئەم وەرگرانە، واتا دروست نابێ، لەتەك گووتارى چیرۆكدا ئاوێتەبوون نەبێ قایل بوون دەستبەرنابێ، گەر هەر ژوورێ دیزان و ڕەنگدانەوەى ئەزموونى وەرگرێكى هەڵگرتبێ، دۆزینەوەى پەیوەندى نێوانیان، بۆ نووسەر ئاسان نییە، ڕێكخستن و كولاجكردنى ئەم حیكایاتانە، توانەوە تێیدا، بە سیازدە مانگ بووەتە دەقێ كە دەتوانێ ئێمە لە دەورى ڕۆڵى نهێنى وشەو سیحرى خەیاڵدا كۆبكاتەوە، بگێڕەرەوە كە بە زمانى نووسەرەوە شێوازى نووسینى چیرۆكەكە دەگێڕێتەوە، پارچەكانى حیكایەت، ڕووداو و كوتە نووسین، لە لایەن دانەرەوە پێ ڕاسپێڕاوە، لە ماوەى سیانزە مانگدا ڕێكخستووە، ئەگەربینى ئەوەى لێدەكرێ، وەك خوێنەرێ پەنهانى لەگەڵ دانەردا بەشدار بێ، یان دەكرێ "ئارام كاكەى فەلاح" ڕۆڵى خوێنەرى پەنهانى، یان خەیاڵى، بۆ خۆى ئەفراندبێ، پاشەقول لە ئێمەى وەرگربدات، وەك دانەرو بنووسى چیرۆك بە ناوى "گوڵەباخ"ى باوكەوە ڕۆڵى خوێنەرى پەنهانى بەخشیبێ بەخۆى، تا بە تەواوى لەنێو گێڕانكارییەكانى نێو دەق دا گەمەى خۆى بكات، خوێنەرى پەنهان، پردى بەیەكگەیشتنى نووسەرو وەرگرە، بوونى ڕاستەقینەى نییە، تەنیا لە ناوەوەدا ڕێنمایى ئاراستەكانى ناو دەق دەكات، بە كردەى گێڕانەوە، وشە بە وشەى لەسەر یەك داناوە، خوێنەرى ڕاستەقینە لەنێو بنیادى چیرۆكدا تێدا دەژى، هەر چەندە ئەم خوێنەرە، بە جیاوازى وەرگرەوە دیاریكراوە، بۆ نموونە ئێمە نازانین وەرگرەكان كە لەچیرۆكەكە دا بەخوشك و براكانى ناویان دەهێنێ، تەمنیان، ئاستى ڕۆشنبیریان چەندە، بووناگەرین، چەپرەون یان شتى دیكەن ،

دانەر بە چەمکی خوێنەری پەنهان، بە دەمامکێ، ڕاسپاردەی سیانزە مانگ خۆی لە پرسیاری ئەو کێبوونەیە قووتاردەکات، کە ژیان لە نووسینی چیرۆك جیادەکاتەوە، لە ئێستای گێڕانەوەدا بووتە هەڵبژاردە و چوونە ژوورەوەی دنیای دەق و چیرۆك، پێچەوانەی چیرۆك، ژیان لادان نییە لە نەریتە باوەکان، ئەزموونە نوێیەکانی دەق، شێوازەکانی دەربڕین ولایەنەکانی ئیستێتیکا، کە هەمیشە لە چەندین لێکدانەوەدا خۆی تازە دەکاتەوە، پێچەوانەی ژیان، دەق یان چیرۆك بە خوێندنەوەی وەرگرە جیاوازەکان، لە سەردەمی جیاوازدا، نەمری و مانەوە بۆ دەق مسۆگەر دەکەن، بەڵام کاتێ دەقی نووسراو نەخوێندرێتەوە، ماناکانی ژیانی لێدەسێنرێ، پەراوێز دەخرێ، لە یاددەکرێ، لکاندنی ژیان بە نووسینی چیرۆکێکەوە پەیوەستە کە بخوێنرێتەوە، ژیان دەڕوا، وەلێ چیرۆك دەمێنێ و ناڕوات، “گوڵەباخ”ی باوك و دانەری چیرۆك، کاتێ کۆمەڵێ نووسینی پەرت و بڵاوی جێهێشتووە، خۆی لە بگێڕەرەوە، یان لە خوێنەری پەنهان جیادەکاتەوە، سیانزە مانگی لەنێو نووسینەکانی دا بێ دیاریکراوە، تا نووسینەکان بۆ خوێندنەوە ڕێکبخرێن و ئامادە بکرێن، گەر چیی داکۆکیکردن لە مانەوەی دەق، تەنیا بە مانەوەی نووسین خوێندنەوەوە پەیوەستکراوە، وەلێ ئامرازەکانی گەیاندن، لە نێرەرەوە بۆ بۆنێردراو، گەر ناپاکی لە تەك تەندروستی دانەردا بکات، بەپێی پێدراوەکانی دەقی بەردەست، لەم دوو سێ ساڵەی دوایی تەمەندا، پیری بووەتە ڕێگری نووسین و ئاخافتن، بەچاو نەبێ ناتوانێ پەیامەکەی بگەیەنێت، سیمای چاو ڕەنگدانەوەی دەروونە، ئاوێنەیەکە، بریقەی هەستی نووسەر تێدا یەقدەداتەوە، تیانووسی زمانێکە دەق ئاسا وشەکانی دڵی تێدا دەخوێندرێتەوە، داوی لێبوردن و ماڵئاوای لە خوێنەرەکانی دەکات، دەڵێت ” بە مەرگی خۆم ئەو کارە دەکەم”چیرۆك، لەو کاتەدا وەك نووسەر، پەیوەندی خۆی لە دەقەوە دەگوێزێتەوە بۆ خوێنەر، دەیەوێت لەنێو بۆشاییەکانی دەقدا مانا هەڵکۆڵنن، قسە لەتەك واتادا بکەن، بەم شێوەیە، دەنگ و ژێدەر نامێنن، تەنیا دەقە بە ئازادی، لە فرەدەنگی دا ڕێ دەگرێ، تاك دەنگی نووسەر لەنێو دەچێت و دەمرێ، مەرگی نووسەر ڕادەگەیەنرێت، چیتر بەر پرسیش نابێ، چەند دەق زیندوو بێ، ئەوندە نووسەر دەمرێ، خوێنەر بە کۆبوونەوە پەیوەستدەکات، لە ماڵی دەقدا شوێنی دەگرێ لەنێو بۆشاییەکانی دەقدا وەڵامەکانی خوێنەری پێدەبەخشێت، لە ونبوون دووریاندەخاتەوە، “ئارام کاکەی فەلاح” وەك نووسەرێکی کارامە، لە تیۆری سێ کوچکەدا، پەیوەندی نووسەر، دەق و خوێنەری تێهەڵکێشی پەیوەندییەکی خێزانی دەکات، لە میتاگێڕانەوەیەکدا، بە پراکتیکێ لە چوارچێوەی ژیانی خێزانێکدا، وەزیفەکانی لە نێو دەقدا

پێلینکردووە، نووسەر لە "گوڵەباخ"ی باوکدا ڕۆڵ دەگێڕێ، لە پشت دەقەوە، لە ژێر سێبەری خوێنەری پەنهان دا، خۆی بە یەکێك لە براو خوشکەکان پێناسەدەکات، کە سیانزە ساڵ، لەوانی دیکە گەورەترە، لە ماوەی مانگێکدا، بە ڕاسپاردەی "گوڵەباخ"ی باوکیان لە ماڵی دەقدا وەك خوێنەرێ خوشك و براکانی کۆدەکاتەوە، بە دیوێکدا لە داڕشتنی چیرۆکی سەرکەوتوودا، ئەوەی ئێمەی وەرگر و خوشك و براکان خۆی تێدا نابینێ، کە وەك خێزانێك نە دایکیان هەیە، نە خزم و کەس، تەنیا نووسەری بەرهەمەکە دیارە کە باوکە "گوڵەباخ"ە، هەمیشە لە ڕیچکەی ئاشکرابوونی دەستنووسەکانەوە، وەرگر بە بەردەوامی واتای نوێ لە پەیوەندی خێزانی نێوان نووسەرو خوێنەرو دەق، باوك و خوشك و براو ماڵدا دروستدەکات، بە پێی ئەو نەرێتە باوانە خێزان و زانست، نابێ بێ دایك هاتبنە دنیاوە، لە نەبوونی دایکدا ئاسۆی پێشبینیان دەگۆڕێ، لەسەر ئەم بنەمایەش نووسەر واتای نوێ بۆ بەرهەمی ئەدەبی فەراهەمدەکات، بەدیوێکی دیکەدا، نووسەری داهێنەر نەبەستراوە بە پاشخانی داهێنانێکی تر، کە لە دایك و نیشتیماندا خۆی دەنوێنێ، باکڕاوندی نووسەر، هەموو جیهانە، نەك بەشێکی، لە هەمان کاتدا، خوێنەری ڕاستەقینە کاتێ جێنشینی دەقێك دەبێ، ناپرسێ ئەم دەقە لە چ شوێنێکەوە هاتووە، بە جیاوازی نەتەوەو ڕەگەزو زمانەوە، لە هەر شوێنێکدا بێ، دەق مۆڵگەی گشتی خوێنەرە، نە وەرگر، نە نووسەر، لە نەخشەی دنیای دەقدا بێ سنوورن، لە ماڵی دەقدا نەبێ هیچ پەیوەستێکی خێزانی وەك ڕێسای بایولۆژی خوشك و برای وەرگر بە باوکی نووسەرەوە گرێنادات، ئەوە هزرو پڕۆسەی خوێندنەوەیە، سەرجەم وەرگرەکان کۆدەکاتەوە، دەیانکاتە خوشك و برای یەکتر، ئەو پەیوەندییە خوێندنەوە دروستیدەکات، زۆر لەوە گەورەترە کە پەیوەندی خێزانی تەقلیدی و پەیوەندی خوین و بایۆلۆژی دەستبەریدەکات، لە شوێنێکی دیکەدا، نووسەر لەنێو یەکگرتنی دەقەکەدا، لە دوالیزمەی دوو تیڕوانینی هاودژدا، خوێنەر لە دوانەی فڕێدان و هەڵگرتنەوە ئاگاداردەکاتەوە، فڕێدان، فڕێدانی ئەو کەسانەیە، کە بە پەیوەندییەکی بایۆلۆژییەوە پەیوەستن، بە باوك و دایکیانەوە، بە هۆکاری جیاواز خراونەتە دەرەوەی دنیای نیشتەجێبونی دەق و کەڵچەری ڕۆشنبیری، نە لە میژوو نە لە شارستانیدا شوێنیان نییە، لە بەرامبەردا، بگێڕەرەوە دەڵێت من دە ساڵان بووم، "گوڵەباخ" وەك باوکێ بۆی گێڕاوەتەوە، چۆن هەموویانی هەڵگرتووەتەوە تا مەرگی خۆی قسەنەکەین، چونکە جگە لە چەمکی تێکست خوازی، تازە هیچ خێزانێ نایەنگرێتە خۆی، لە فڕێداندا چاوپۆشی لە تاوانی گەوجاندن ناکرێ، هەر وەك چۆن دەستخۆشی لە "گوڵەباخ"ی باوکمان دەکرێ، سیانزە منداڵی هەڵگرتووەتەوە، سیانزە کەس لە

ئاوێتەبوونی نێو دەقدا، بە سیانزە جۆر بەسەرهاتەکان دەگێڕنەوە، بە مەودایکی ئێستێتیکی و شیکردنەوە، ئاسۆی پێشبینی دەگۆڕن، کە هەڵگری تێڕوانینێکی نوێ بۆ لە شێوازە باوەکانی پێش خۆی، لە تێگەیشتنی پەیوەندی خێزانی و پرسیاری نوێ دەورژێنێ، جیاوازی تەمەن، ڕەگەزو ئاستی ڕۆشنبیری دەبێتە هۆی جیاوازی خوێندنەوەو ئاسۆی پێشبینی ئەوانەی پڕۆسەی خوێندنەوەیان نەکردە پیشە، لە تاریکیدا هاتنە دنیاوە، قەد لە ڕۆشنیدا، بە خوێندنەوە جێگای نووسەری ڕاستەقینە ناگرنەوە، هەر چەندە خوشك و برای یەکترنین، بەڵام لە گرێ کوێرەی خۆشەویستی دەقدا، باوکە “گوڵەباغ” بە مەرگی نووسەر، لەنێو ماڵی دەقدا زیندوویان دەکاتەوە، ئەگەر چیی دەق بە سیانزە مانگ ڕێکخراوە، بگێڕەرەوە سیانزە ساڵ لە خوشك و براکانی گەورەترە، دانەریش سیانزە منداڵی هەڵگرتووەتەوە، بە دەقی ناساندوون، ئەم ژمارە سیانزەیە، لە سەرجەم بارودۆخەکاندا پەیوەندی بە نووسەر، دەق و خوێنەروە هەیە، ئاماژەیەکی زەقە بەوەی کردەی خۆشەویستی و خوێندن و ڕۆشنبیری، لەم ناوچەیەدا، لە ململانییەکدا، شووم و نەهامەتیی و نامۆبوون دەسەبەردەکات، نامۆبوونی خەونی نووسەرێك لە دۆزەخی داکەوتێکدا، درێژە بە مانەوەی گێڕانەوەیەك دەدات، کە خۆی تێیدا هەم برینە، هەم چارەسەر، چۆن برین ئەو کاتە دەردەکەوێت پێویستی بە چارەسەر دەبێ، میتاگێڕانەوەش وەك چارەسەرێ، کاتێ دەردەکەوێت، نووسەر قسە لەتەك خوێنەرکانی دا دەکات، چیی کردوە چیی دەکات، چۆن نووسەر خوی لە گێڕاوەی چیرۆك جیادەکاتەوە، لە ڕێگای چیرۆك لەنێو چیرۆکدا، کە لێرەدا بە دوو حیکایەت ئاماژەی بۆ کراوە، لە گێڕانەوەدا سوود لە دەقئاوێزان و پێکهاتەی ئەفسانەیی دەبینێ، بەسەرهاتی خۆی بە کەسایەتییەکی خەیاڵی دەگێڕێتەوە، کەواتە دوو بگێڕەرەوەمان هەیە، یەکیان ڕاستەقینەیە، خودی نووسەرە، ئەوی تریش خەیاڵییە پێشتر بە خوێنەری پەنهان ئاماژەمان بۆ کردوە، یەکیان بگێڕەرەوەی دەرکیە، ئەویتریان ناوەکییە، حیکایەتی دووەم پێش دەخات، لە پاشدا، لە پەیوەندییەکدا دەیبەستێ بە حیکایەتی یەکەمەوە، لە حیکایەتی دووەمەوە دەچێتە نێو نووسراوەکانی “گوڵەباخ”ەوە لە سەرەتاوە، لە گەمەیەکدا وەك دانەر و باوکی دەق، هەڵگری ناسنامەی “گوڵەباخ” لە دیتگایەکدا، ئەرك و خسڵەت دەدات بە گوڵ، لەگەڵ ئەفسانەدا ڕەنگڕێژییان دەکات، هەر جۆرە گوڵێك کێدی جورێکە لە دەق، یان لە تێگەیشتن و خوێندنەوەی دەق، هەر جۆرە لێکدانەوەیەکی دەق، خوێنەر بە جۆرێ گوڵ کەلێنەکانی نێو دەق پڕدەکاتەوە، دەکەوێتە خەیاڵکردن و چوونە نێو جیهانەکەی، بە ڕوانینی گەڕێك ئاماژە بە چەند لایەنێکی بابەتەکەمان دەدات، بۆ نموونە بە بارگاویکردنی خەسڵەتی جیاواز

بەجێگیربوون لەنێو کۆشکی دەقدا، ناوو خەسڵەت و کارو پیشەی هەشت جۆر گوڵی هێناوە، بە ساغبوونەوەی ئەم دەق و گوڵانە، "گوڵەباخ" دوڵەمەند دەبێ، ئەم کۆشکە دروستدەکات، سەرجەم گوڵەکانی تێدا بەخێوکردووە، لە دیتگای یەکەم دا ئاماژە بە ڕیزبەندی، ناوی هەشت جۆر گوڵ دێنێ، دەیەوێت لە ڕێگای گوڵەوە حەقیقەتێ لەسەر جۆرەکانی دەق و کردەی خوێندنەوە کۆبکاتەوە، لە بەرامبەردا بە ڕیزبەندی حەوت جۆر لەو زیندەوەرانەی، کە لە دەوروخولی گوڵ دەفڕن و دەسوڕێنەوە، گرێیەك ئاشکرادەكات، نووسەر دەزانێت چەمکی هەر گوڵێك، دەقێك، خوێندنەوەیەك لە دەرەوەی خۆیدا گرێیەکی دەرەکی دێتە سەر ڕێگای، کاریگەریەك زەق دەکەنەوە، کە بەو زیندەوەرانەوە گرێدراوە، ئاماژەی بۆ کراوە، وەك "پەپوولە، هەنگ، خاڵخاڵۆکە، شەوگەرد، زیکزیکە، قومری و بولبول"، بەڵام لەبەرئەوەی ئەم زیندەوەرانە، خوێنەر ئاسا هەر یەکیان بە جۆرێك جێنشینی ئەو ڕیزبەندییە ئەبن، یان نابن، بە دەق و خوێنەر بارگاویکراوە، ناتوانن نهێنی بوونی خۆیان بەیەك جۆر بدۆزنەوە، "گوڵەباخ" لەسەر هێڵێکی دیاریکراو، بە هاوبینییەکی جیاواز، بە سەپاندنی ناوی گوڵەکان بە "گوڵەکانی دۆزەخ" چەمکی ئەو پەیوەندییە هەڵدەوەشێنێتەوە کە دەق ئەو بەهەشتە نییە نووسەر سەرجەم خوێنەرەکان تێیدا بەیەکەوە دەلکێنێ، ئاسۆی چاوەڕوانی، تێڕوانینی ئێمەو خوێنەریش لە بۆشاییەکانی دەقدا دەگۆڕێت، گوڵەکانی دۆزەخ، گوڵی ئەو دەقانەن ناخوێندرێتەوە، ئەو ئاشقانەن کە دڵخوازەکانیان نە دەیان خوێنێتەوە، نە دەیانبینێ، کێ پێشبینی ئەوە دەکات گوڵ لە دۆزەخدا هەبێ، جگە لە پەراوێزخستنی سیحری ئەو پەیوەندییەی کور بە کچەوە دەبەستێ، دەق بە ناوەڕۆکەوە گرێدەدات، بۆ نزیك خستنەوەی تێڕوانینەکانی، بە ئەفسانە تراژیدیا حیکایەتی کوڕێکی نەناس بۆ خوشك و براکانی دەگێڕێتەوە، کە ناوبراو لە داخ ئەوەی لە بێئاگاییدا پێی بە کرمێك دا ناوە، دوای ئەوەی خۆی دەکوژێت، پاش ماوەیەك لەسەر پردی "چینقەنت" خۆی دەبینێت، ئەم پردە لە ئاینی زەردەشتیدا باسکراوە، دەقئاوێزانی لەتەك پردی سیراتی ئیسلامیدا دروستکردووە، هەڵگری هەمان خەسڵەتن، بە پەڕینەوە بەسەریدا دەتگەیەنێتە بەهەشت، ئەم بێجگە لە عەشقێکی ناکام، هەست ناکات هیچ تاوانێکی کردبێت، بەڵام پردەکە تا دێ تەسکتر دەبێت، ئەم هەر بەردەوامە لەسەر ڕۆیشتن، پردەکە وەك گوێزانێکی لێدێ، قاچوقولی قاش قاش دەبێ، پێش ئەوەی دەرگای بەهەشت بکاتەوە، تاسەیەك دیباتەوە، بە قسەی خۆی تەنیا لەبەر مردنی کرمێك لە دنیادا خۆی کووشتووە، ئەم پردە چۆن واتەسك بووە، لە تووره بوونێکدا دەزانێ وەك تاوانبار هەژمارکراوە، خوێنی بێتاوانی تنۆك تنۆك لە قاچی

دەتکێ، بەڵام کاتێك لە لێکچواندنێکدا، بەراوورد بە ڕۆژی مەحەشر، کە تەنیا لە سزاو پاداشتدا بەرجەستە بووە، دنیای پێش مردن، لە ژیاندا بیرکردنەوەو کردەی نووسینی ئەدەب دەیگەیەنێتە هەمان نائومێدیی، کردەی بیرکردنەوەو نووسین لە ژیاندا وەك ئەشق پاداشتەکەی خوێن لێهاتنە لەمەحشەردا، گەیشتن بەم بنبەستە، ئاوێتەی بوونی دوو دنیا، تێهەڵکێشکردنی کردار لەدنیا و دەرئەنجام لە پردی "چینڤەنت"، ڕەشبردنەوی ئومێد لە دنیا، بێهوودەی لەو دنیا، نووسین لە شوێنێك، خوێندنەوەو لێکدانەوەی جیاواز لە شوێنێکی تر، وادەکات لە دنیادا کرمێك بکاتە بیانووی سزادانی خۆی، پێشتر گوتمان حەوت جۆر زیندەوەر و هەشت جۆر گوڵ، گرێیەکی دەرەکی ئاشکرا دەکەن، ئەوەی باسمان نەکرد، گرێیەکی ناوەکییە، لە ڕیچکەی پەیوەندی کرمێکەوە، لە ناوەوە هاوسەنگی بە دەرەوە دەدات، چۆن نەبینینی یار، لە زەمینەی عەشقدا، دەبێتە کرمێکی نەبینراو، لە ڕەگەوە ناو هەناوی دەخوات، ناو قەدی گوڵ، دەق، وشك دەکات، نووسەر بەبێ خۆشەویستی و نووسین زیندگی ناکات، گوڵ دەق ناگرێ، دیقی نەبینینی خۆشەویست، بوو بە کرمێك، کاتێ دەست دەشوا لە بینینی کچەکە، ئیتر مەراقی بینینی نامینێ، کرمەکە دەکوژێت، لە بێئاگاییدا پێی لێدەنێت، لە ڕاستیدا ئەو بێئاگاییە دانپێنانێکە، ڕاساندنی لەتەك سروشتی پەیوەندی ئەویندارییدا کردووە، بەوەی پرۆسەی ئەوینداری خۆی لە خۆیدا هەوێنی لە بێئاگاییدا مووتووربەدەکات، دابڕان لەتەك ئاوەزدا فەراهەمدەکات، لەسەرێکی ترەوە، پێش ئەوەی پێ لە کرمەکە بنێ، بیکوژێ، ئەو کرمە لە کۆیاد دا هەمان ئەو کرمەیە پێشتر لە ڕەگەوە هەم بوون، هەم بەهرەی نووسینی "گوڵەباخ"ی وشککردووە، کەواتە بە کوشتنی کرمەکە، تۆڵە لە کوشتنی خۆی و مردنی بەهرەی نووسین دەکاتەوە، نەبینین، بێ ئەمەکی خۆشەویست، کرمێکە، ناتوانێ بە کردەی نووسین و ئەدەب، تێڕوانینی ئەوی بەرامبەر بگۆڕێت، ئەمەش دەبێتە فاکتەرێك، مەراقێك، بە خۆکوشتن سزای خۆیی دەدات، لەسەر پردی مەحشەریش، لە سۆنگەی ئەوەی بە سزاوە گەیشتووە بە دەرگای بەهەشت، ئەم لەبەردەم دەرگای بەهەشت وێڵی پرسیاری سزادانەکەیەتی، وەڵامی دەستناکەوێت، لەبەر دەرگای بەهەشت کاتی ئەو کچە نابینێ، بە غیابی کچەکە لە بەهەشت، کرمەکە دێتەوە یادی، دووبارە بیر لە سزادانی خۆی دەکاتەوە، لە دنیا کرمێك بوو، لێرەش وەڵامێکە، دەکرێ لە دۆزەخدا بیدۆزێتەوە، گەر لە دنیادا ئومێدێك هەبێ، بەمردن یان بە خۆکوشتن، وەڵامی پرسیارەکانی بێئومێدی بدەنەوە، ئەوا لەو دنیا لە نەمرییدا ئەو ئومێدەشت نامێنی، بەو بێئومێدییەوە، بەناچاری لەسەر پردی "چینڤەنت" خۆی فڕێدایە ناو دۆزەخەوە، بەڵام نەگەیشت، فریشتەکان گرتیانەوە، لە

بێشاییەکدا مایەوە، نەیتوانی نە لە دۆزەخ، نە لە بەهەشت، نە لە دنیا، نە لە مەحشەر بگات بە خۆشەویستەکەی، پرسیاری زۆر، هەڵبژاردەی کەمی بێوەڵام، نە لە ژیان، نە لە نێو دەقدا، چیتر هەلی گێڕانکاری تێدا نابینێ، حیکایەتەکە دەپچڕێ، نە بە مردنی نووسەر، نە بە ژیانەوەی خوێنەر، نە لە بێشایی دەقدا، لە نێوان بەهەشتی خوێندنەوە و دۆزەخی گێڕانەوەدا، ناتوانێ بەردەوامی بە گێڕانەوەی حیکایەت بدات، چەشماوە، دێتە حیکایەتی یەکەم، لە ڕووی بنیادو ڕووداوو بیرۆکەوە، بە دەقئاوێزان گرێبەستێ لەتەك دووحیکایەتی ئەفسانەیدا دەکات، یەکەم ئەفسانەیەکی دەرکییە، کە ئەفسانەی سیزیفە، دووەم ناوەکییە، پینەکردنی ئەفسانەی حیکایەتی دووەمە، لەم پینەکردنەدا تێگەیشتین ئەو کوڕە نەناسە کێیە، جگە لە خودی “گوڵەباغ” بەو لاوە کەسی تر نییە، کاتێ ئاشقی کچێکی دراوسییان دەبێ، ئەم کچە لە بەلەکۆنێکدایە، ئەمیش ئەکرۆپاتە، خەریکی جومناستیکە، لەبەر گەیشتن بە پەنجەرەی کچکە، سەری پەتێك بە دارێکەوە دەبەستێ، سەرەکەی تریش هەڵدەدات تا کچە بە پەنجەرەکەوە بیبەستێ، بەڵام باوکی کچە هەموو جارێ، بە قرتاندنی پەتەکە، هەوڵەکەی ئەم پووچدەکات، دەیخاتە خوارەوە، لەگەڵ هەر کەوتنێکدا، شوێنێکی دەشکێت، لە دەرئەنجامی باکراوندی ئەو شکستیە زۆرانە، ئەم زیاتر هەوڵدەدات ئەو ترادیسیونە باوانەی کۆمەڵگا بشکێنی، کە بوونەتە لەمپەرێك ناهێڵێت لە چوارچێوەی پەیوەندی ئەوینداری دا، ئەم بە کچەکەوە دەبەستێ، بە پێچەوانەوە، کارەساتی کەوتنی ئەم لای کچە و باوکی دەبێتە جێگای قاقا، سیزیف ئاسا کۆڵنادات، لە دوا هەوڵیدا، پەتێ دروستدەکات، بە چەقۆو مەقست نەقرتێت، لە بەرامبەردا باوکی کچە، هەرچی شتی تیژ هەیە، دەیبەستێ بە پەتەکەوە، کوڕ، لەسەری دەروات، خوێن لەژێر پێیەو فیچقە دەکات، دەگاتە لای کچە، بنی پێی قاش قاش بووە، لەسەر وادەی گەیشتن، دەبێ ماچی کچە بکات، لەبەر ئەوی یەکەم جارییەتی ماچ دەکات، دەشڵەژێت، دەکەوێتە خوارەوە، لە بێئاگاییدا، پێ لە کرمێك دەنێ، لێرەوە نووسەری خەیاڵی، ئاماژە بەوە دەکات، کوڕی حیکایەتی یەکەم و دووەم، هەمان کەسن، لە دوو شوێنی جیاواز، دووچاری هەمان بەسەرهات دەبن، لە حیکایەتی یەکەم دا، بە تاوانی خۆشەویستی، لەسەر پەتەکەیە، خوێنی لێ دەتکێ، پێدەچێت خۆی نەیەوێت بگات بە مەبەست، ماچەکە بکات، دەکەوێتە خوارێ، پێ لەسەر کرمێك دەنێ، ئەم هەڵگەران و بریار وەرگرتنە، دەرخەی کۆمەڵی لێکدانەوەی ناوەخن لە دەروونی “گوڵەباغ”دا ئاشکرادەکەن، پێدەچێت ئەم کچە لە کۆمەڵگایەکی چینایەتی کۆنەپارێز پەروەردە بووبێ، خەسڵەتی چینەکەی خۆی هەڵگرتبێ، دووچاری نامۆبوونی سێکسی بووبێ، دەڵێت ماچت دەدەمێ،

بەڵام پێی ناڵێت خۆشمدەوێت، ئامادەیە ماچی بداتێ، خۆشینەوێت، لەبری ئەوەی دڵی بۆی بسووتێ، بە قاقاوە پێی پێدەکەنێ، “گوڵەباغ” بە کردەی خۆشەویستی، نامۆبوونی سێکسی لەباردەبات، کەچی کچەکە بە نامۆبوونی سێکسی، قەربووی خۆشەویستی دەکات، لە باریدەبات، ئەم هاودژی بوونەی تێڕوانین، دوو ڕووی خوێندنەوە، لە هاوکێشەی پەیوەندیەکەیاندا، تەنگەژەیەك سازدەکات، لە گۆشەنیگایەکی نامرۆییەوە، پردی بەیەکگەیشتن شیتەڵدەکات، کور دەکاتە ڕاوچی، کچ دەبێتە نێچیر، هەڵبەت کە پێیدەگات، دەیباتەوە، خەڵاتەکەی گەیشتن نییە بە کچەکە، بەڵکو کوشتنی هەوسێکە، مردنی کرمێکە، بردنەوەی ماچێکە، ڕێساکانی ئەم یاریکردنە، نە لەتەك هەست و سۆزی ئاشقی ناکامدا، نە لەتەك سروشتی خۆشەویستیدا، یەکنایەتەوە، لەو جۆرە پەیوەندیەدا، لەتەك بنەماکانی یەکسانی کوڕو کچدا پارادۆکسێ ئەنجامدەدات، لە لایەکی دیکەوە، کچە چاك دەزانی، لە ناوەوە هەست بەو جیاوازی دابڕانەدەکات، بۆیە خۆی دەشارێتەوە، ناهێڵێت بیبینێ، دەکرێ لە ئاست ئەو پەیوەندییەدا شەرمەزار بێ، شایستەی ئەوە نەبێ کەسێ بەو دڵسۆزییەوە قوربانی بۆ بدات، یان لە بێدەسەڵاتیدا ڕادەستی چارەنووسێك بووە، تراژیدیا بە کۆمیدیا، پەیوەندی ئەویندارى بە سێکس، زام و برین بە خەڵات یان بە ماچ تیماردەکات، ئەو پێکەنین و قاقایە، پێکەنینی گەمژەیە، نە پردی سلك کە ناقرتێت، نە پردی “چینقەنت”ی ئەفسانەیی، نەیتوانی ئەو نهێنییە بشارێتەوە، کە ئەم یەکەم جاری بۆ ئەزموونی ماچ دەکات، دەشڵەژێت، بەڵام لەبەر ئەوەی کچکە دەشێ یەکەم جاری نەبێ، ناشڵەژێت، سیحری یەکەم بەیەك گەیشتنی تێدا بەتاڵ دەبێ، ئاشقی ناکام گومان دەکات، ماچەکە ناکات، لە بری ئەوەی ماچ ئاشتی بکاتەوە زیاتر تووڕەی دەکات، دووجار لە دوو پردی جیاوازدا، خۆی دەخاتە خوارەوە، ئەوەی دەیخاتە خوارەوە ماچ نییە، جیاوازی و نایەکسانییە، ڕەتکردنەوەی ماچ ڕەتکردنەوەو کەوتنی ئەو چینەیە، مرۆڤ لە خۆشەویستیدا نابینێ، خوێندن لەنێو دەقدا پەرتدەکات، ناوەڕۆك لە واتادا بەشبەش دەکات، نووسەر لەتەك نووسین و داهێناندا پەکدەخات، لە هەر کەنارکەوتنی ئیلهامێکدا، تاوان و گومانێك هەیە، مێتیقی ئاشقێکی ناکامی لەپشتە ، ئەو کە بگات بەو کچە، ئیتر نە ئەو پشتە، نە ئەو مێتیقە نامێنێ، ئەو هەموو ئازارو ئەشکەنجەیە بە ماچێ قەربوو ناکرێتەوە، گەر ئەمە سووکایەتی نەبێ بە بەهاکانی پەیوەندی گیانی ئەویندارى، ئەدی چییە، لە حیکایەتی دووەم دا، بە تاوانی ئەوەی لەسەر کرمێ خۆی کووشتووە، لەسەر پردی “چینقەنت”، کاتێ دەگاتە بەر دەرگای بەهەشت، خۆی دەخاتە خوارەوە، ئێستا لە ئاسماندایە، لە بر نەچوونی بۆ بەهەشت، داوای گەڕانەوە بۆ دنیا و تۆوی گوڵەکانی

دۆزەخ دەکات، ئەم کە لە دۆزەخی خۆشەویستییەوە بگەڕێتەوە، دەبێ تۆی گوڵی دۆزەخ بێنێ، کاتێ "گوڵەباخ"ی باوك، دەیویست بگەڕێتەوە دنیا، دەبینێ یارەکەی لە بەلەکێنەکەدا نەماوە، سەفری کردووە لە دنیاکەی دیکەدا دەکاتە دەرگای بەهەشت، لەوێ دا هەستدەکات، چۆن منی ئاشق لە منی نووسەر، نووسەر لە دەق، دەق لە خوێنەر، ئەشقی نێڕەر لە سیحری بێنێڕدراو جیادەبێتەوە، کە بنیادی دەق لە گرێچن، پردی "چینڤەنت"ی ئەفسانەیی لە پەتی دروستکراو، دەترازێ، ئەم خۆی فڕێ دەداتە خوارەوە، نووسراوەکان زۆرن، پارچە پارچەن، ئیتر بۆی مونتاج ناکرێ، لە شوێنێکدا باسی ئەو سیانزە منداڵە دەکات، چۆن "گوڵەباخ" کردنی بە خوشك و برا، "گولباخ"، نە لەم دنیا، نە لەو دنیا، لە دوو پرد دا نەیتوانی برینەکانی ژێرپێی سارێژبکات، تا هەردوو پێیان بۆی، حەزی دەکرد سەرجەم نووسینەکانی، مونتاج بکرێ، بگێڕەرەوە، لە دوای داگەڕانی گشت لاپەڕەکان، نەگەیشت بە وەڵامی ئەو پرسیارانە، بۆ "گوڵەباخ" بە بەهەشت ڕازی نەبوو، ئەم نووسینانەی بۆ تێکەڵ و پێکەڵ بوو، بۆ پەشیمان بوو، گەرەکی بوو بێتەوە بۆ دنیا، هەموو ئەم شتانەی بۆ کچێ نەبینراو بوو، لەبەر باراندا، فرمێسکی ئەم نابینێ، "ئەی یار من تۆ نابینم، وەك نەبینینی تۆ بۆ فرمێسکەکانم، من لەبەر باراندا دەگریم، بۆیە فرمێسکەکانم دیار نین، ئەی تۆ بۆ دیار نیت"چیرۆك، شاردنەوەی نیشانەکانی ئەویندارى، کارەساتی کەنارکەوتن و مردنی لێدەبێتەوە، "گوڵباخ" پێش ئەوەی بە سروشتی بمرێ، ئەو لەو ساتەوە خۆی کوشتووە، کە کچەکە لە بەلەکێنەکەدا نابینێ، لێی ون دەبێت، لە تەنگەژەی بووندا، دەیەوێت بە نووسین، باری دەروونی سووکبکات، ناڕێکی، پچڕپچڕبوون نووسینەکانی، ڕەنگدانەوی نەبینینی کچەکەیە، تیکەڵبوونی فرمێسك و بارانە، غەریبی و دیدەنییە، گریانی پیاو خوێنە لە گێڕانەوەی چیرۆکی "گوڵەباخ"دا بەردەوام بە شێوەی جیاواز، لە ژیان و دەقدا دووبارە دەبێتەوە، لە مەرگێکی ناسۆردا، لە دەرەوەی خۆیاندا، هاوبەشی گرێیەکی بێ ئومێدن، بە هۆی ئەوەی نە دەق، نە کچە، بە گریان نەبێ ناتوانن دۆنیای بدەنێ، لە دووبارە بوونەوەی هەوڵەکانی گەیشتن بە کچەو نووسینی دەقی ئازارو شکست، باران و فرمێسك، لە فشارێکدا یەکیان گرتووە، لەتەك ڕۆحی هونەریدا ناگونجێ، لە دواجاردا نەبینینی کچە وەك ڕۆح دەیکوژێت، کرمێك دەکاتە بیانووی خۆکووشتن، دەزانێت نووسینی چیرۆك، دەق پارچەکانی بەشی ئەوە ناکات، کچەکە ببینێتەوە، ئایا دیارنەمانی کچەکە نابێتە هۆی ئەوەی، دووجار، لەسەر دوو پرد و دوو دنیای جیاوازدا، خۆی بکوژێت، ئایا ئەم کچە خوێنی "گوڵەباخی" لە ئەستۆ دەگرێ، یان کچەکەی کردووەتە بیانوویەك تاخۆی بە دوای مردندا بگەڕێ، کە دوو

مردن دەکاتە بژاردەی یەك ئەشق، یان ئەشقێك دەبێتە پێشەنگی دوو مردن، ئەدەب دەستەوەسانە، ناتوانێ هیچی بۆ بکات، ئیتر متمانەی نە بە نووسین، نە بە ژیان نامێنێ، وەك سزادانێك و تۆڵەکردنەوەیەك، بۆ ئازاردانی کچە، هەستکردنی بە گوناە، لە ئەفسانەی خۆشەویستییەوە، مردنێکی ئەفسانەیی هەڵدەبژێرێت، دەبینین بۆ گرێی هەر گرێی زیندەورێکی داناوە، کرمێکی نادیار لە ڕەگەوە چۆن بووەتە گرێیەك، لە ناوەوە ڕۆحی دەخوات، وەك دەقەکانی بە مەرگی نووسەر، چۆن بە ژیانەوەی خوێنەر، خۆی دەمرێت، لە گەڕانێکدا لێکەوتەکانی ئەوینداری دەهێڵێتەوە، چۆن لە دابەش بوونێکدا، گوڵ لە ڕەگ، دنیا لە قیامەت، ژیان لە مردن، بەهەشت لە دۆزەخ، دانەر لە خوێنەری خەیاڵی، گێڕانەوەی دەرەکی لە گێڕانەوەی ناوەکی، خێزانی دەق لەخێزانی تەقلیدی جیادەکاتەوە.

نەورۆزی 2022

ژیدەرەکان

1 ـ ئارام کاکەی فەلاح ـ کارگەی تووڕەیی ـ بابەت چیرۆك ـ گوڵەکانی دۆزەخ ـ ئەندێشەـ چاپی یەکەم ـ سلێمانی ـ ساڵ 20018 ـ ل 109

ئەمە حیزبی ئێوەیە!... مەنسور حیکمەت... وەرگێڕانی لە فارسییەوە: کاوە عومەر

قسەوباس لە کۆبونەوەی گشتی پرسیار و وەڵام
ستۆکهۆڵم – ئۆکتۆبەری ١٩٩٩
لە کاسێتی قسەکردن وەرگیراوە

هاوڕێیان لەلای خۆمەوە ئەمەوێت پێتان بڵێم کە لەم دیدارەدام و ئێستا کە هاتوومەتە ئێرە و ئەوە دەبینم ئیرەیی بە خەلیل کەیوان دەبەین و پێم وایە یەکێکە لە یەکەم پێشنیارەکان کە لە گێڕانەوەمدا دەیخەمەڕوو لەم گەشتەوە ئەوەیە کە من و خەلیل با شوێنەکان بگۆڕین تا بتوانم زیاتر بەشداری ئەم کۆبوونەوانە بکەم.

تێبینیەکانم هێناوە بەڵام بەداخەوە ئەو نوکتانەی کەویستم لێرەدا بۆتان بگێڕمەوە لەبیر چوو.
بە دڵنیاییەوە لە بەشی پرسیار و وەڵامدا باس لە پرسە تایبەت و ڕێکخراوەیی و تاکتیکییەکان دەکەین، و لەوانەیە باسەکانی پەیوەست بە هەڵوێستە سیاسییەکان. من وەک خۆم بە تامەزرۆییەوە ئەمەوێت بزانم پرسەکان چین و پێویستمان بە ڕوونکردنەوەی چییە، هەروەها پرسیارێکم بۆ ئێوە هەیە، لای خۆمەوە، لە بەشی داهاتوودا پرسیارتان لێدەکەم.
لێرەدا دەمەوێت باسی چەند پرسێکی گشتیتر و ڕەنگە سەرەتاییتریش دەربارەی خۆمان بکەم و بە مانایەک دەمەوێت نهێنییە بنەڕەتییەکانی حیزبتان بۆ ئاشکرا بکەم. واتە ئەم حیزبە لەسەر چییە و بۆچی پێمان وایە دەبێت پەیوەندی پیوە بکرێت و بۆچی پێمان وایە لە ڕووی فیزیکییەوە دەکرێت پەیوەندی بە حیزبەوە بکرێت و بۆچی پێمان وایە ئەو پەیامەی کەهەمانە لای زۆر کەس قبووڵکراوە. چونکە ئێمە دەمان بە پرۆژەیەکی مەحکوم بەشکست نەداوە و پێمان وایە ئەوەی دەیڵێین پراکتیکییە. چونکە بەدڵنیاییەوە هەریەکەمان سیناریۆیەکی باشترمان بۆ ژیانمان هەیە، ئەگینا ئەگەر وا بیربکەینەوە کە ئەمە کارێکی باش نییە و بە ئەنجام ناگات، هیچ کام لە ئێمە نەماندەتوانی ژیانێکی خۆش و ئاساییمان هەبێت، بەڵام ئێمە جوڵانەوەیەکی سیاسییە کە پێمان وایە دەبێت بێتەدی بۆچی پێمان وایە کۆمۆنیزم دەتوانێت سەربکەوێت مشتومڕێکە کە ئەمڕۆ دەمەوێت قسەتان لەگەڵ بکەم.
بۆچی کۆمۆنیزم دەتوانێت سەربکەوێت؟ ئەگەر کەسێک نیشانم بدات کە کۆمۆنیزم ناتوانێت سەربکەوێت، ئێمە شێت نین، بەنیازی ئەوە نین نووسراو لەسەر خاکی جیهان بەجێبهێڵین کە نەوەکانی داهاتوو دەیدۆزنەوە و ئافەرین و دەستخۆشی بە ئاستی بیرکردنەوە و مرۆڤایەتیمان بنێرن. ئێمە دەمانەوێت شتەکان لە ماوەی تەمەنماندا و لەژیانی خۆماندا لەژیانی مرۆڤە ئاساییەکانی سەردەمی خۆماندا ڕوو بدەن، و پێمان وایە ئەمە وەڵامە، و پێمان وایە ئەمە ڕێگایەکەیەتی، وە ئەگەر دەرکەوت وەڵام دەرەوە نییە،زۆر باشە، بێگومان ئەمەش نایکەین. بەڵام دەمەوێت پێتان بڵێم بۆچی گەشبینین کە ئەمە پراکتیکییە. بۆچی کۆمۆنیزم پراکتیکییە؟ بۆچی کۆمۆنیزم دەتوانێت سەربکەوێت و بۆچی چانسمان هەیە؟
من پێم وایە ئێمە چانسمان هەیە چونکە زۆرینەی رەهای خەڵکی جیهان کۆمۆنیستن و خۆیان ناناسن. پێم وایە ئەگەر زنجیری پێستی هەر مرۆڤێکی دادپەروەر بکەیتەوە کۆمۆنیستێکی بەلشەفی دەبینیت کە دەیەوێت لێی دەربچێت. لە هەر یەکێکماندا سۆسیالیستێکی شاراوە هەیە کە دەیەوێت لەم چوارچێوە دەربچێت. لەو چوارچێوانەی، کە هیچ

کامیان لە لەدایکبوونەوە لەگەڵمان نەبوون. چوارچێوەی ڕەگەزی، چوارچێوەی ئایینی، چوارچێوەی میللی، چوارچێوەی نەتەوەیی، چوارچێوەی تەمەن، چوارچێوەی ڕەگەزی، هیچ کام لەمانە لە کاتی لەدایکبووندا ناسنامەی ئێمەیان لە قاڵب نەداوە. من پێم وایە سۆسیالیزمی ناخی ئێمە، ئەو مرۆڤە سۆسیالیستییەی کە لە ژێری پێستماندا چەسپاوە، لە ژێر بارگرانی ئەو شوناسانەدا نێژراوە کە بە درێژایی ژیانی بۆی هەڵکەندراوە، و لە فەزادان، و تۆ دەیانبینیت، و ڕۆژانە هەستیان پێدەکەیت شاراوەیە.
یەکێک لەو کارانەی کە پێویستە حیزبێکی کۆمۆنیستی بیکات ئەوەیە کە ئەم کەش و هەوایە نەهێڵێت و ئەو کەسە سۆسیالیستییە بهێنێتە دەرەوە کە لە زۆرینەماندا بوونی هەیە، لانی کەم لە بوونی ئەو بەشەی ئێمەدا کە مرۆڤێکی دادپەروەرین بهێنینە دەرەوە. بەڕای من هەرئەوەندە بەسە دادپەروەر بین تا بتوانین گریمانە بکەین ئەگەر ئەم جێگایە هەڵکەنین سۆسیالیستێکی تێدا دەدۆزینەوە.
هەرئەوەندەک□ بەسە دادپەروەر بین. هیچ پەیوەندییەکم بە کەسانێکەوە نییە کە غەریزەی خۆپەرستییان ئەوەندە بەهێزە تەنانەت دادپەروەریش نین. بەڵام ئەگەر مرۆڤێک، تەنانەت بۆ ڕۆژێک، بۆ ساتێکیش، دادپەروەری لەگ□□ □وداوێکی ژیانیدا کردبێت، پێموایە ئەگەر کەرەستەی هەڵکەندن بهێنین و لەناو ئەو کەسەدا هەڵکەنین، کۆمۆنیستێک دەدۆزینەوە. و دەمەوێت چەند وشەیەکتان لەگەڵ باس بکەم لەسەر ئەم بابەتە.
ئەوان ڕەخنەمان لێدەگرن، یان خۆمان سوورین لەسەر ئەوەی بڵێین، کە ئێمە بەردەوام سەرقاڵی دیاریکردنی سنوورەکانین لەگەڵ ئەوانی تردا. گلەیی‌مان لێدەکەن کە ئێوە لەگەڵ کەس ڕێک ناکەون و بەردەوام جیاوازیەکانتان دەڵێن و سنوور دروست دەکەن. وا دیارە کۆمۆنیزم لە لێواری دروستکردندایە. ئاگادارمان دەکەنەوە کە پێدەچێت ئەم سنووردارکردنانە پاڵمان پێوە بنێت بۆ پەراوێز. لە باسی پێکەوە کارکردن لەگەڵ کەسانی تر بۆ پێکەوە کارکردن لەسەر هاوبەشییەکانمان،هەتا ئەوەی کە بۆچی ڕەخنە لە بنەماڵەیەکی موسڵمان دەگریت کە حیجابیان کردوەتەسەر کچەکەیان، و بۆچی خاتەمی بە هەنگاوێکی ئەرێنی نابینیت، یان بۆچی ئەم ڕێکخراوە و ئەو ڕێکخراوە لۆمە دەکەیت و لەسەر وردەکاری بیانویان پێ دەگریت، یان بۆچی ئەوەندە توندیت بەرامبەر بە ناسیۆنالیزم، یان بۆچی هێرش دەکەیتە سەر ئایینی جەماوەر. ئەوان ناڕەزایەتیان بەرامبەرمان هەیە و بەردەوام لێمان دەپرسن بۆچی ئەم سنووردارکردنانە دەکەن، و دیارە بە بۆچوونی زۆرێک، سنووردارکردنی هەمیشەیی ئێمە و هەوڵەکانمان بۆ ئەوەی بڵێین ئەمە بابەتی ئێمە نییە و ناکۆکی زۆرمان لەگەڵ ئێوە

هەیە لەسەر ئەمانە ئەوان پێیان وایە ئەمە پاڵمان پێوەدەنێت بە پەراوێز.

بەڕای من بە پێچەوانەوەیە. ئەمە تاکە ڕێگایە بە دەرچوون لەو توێکڵەی کە پێمان وایە هەمووومانی داپۆشیوە و پەیوەندی بەو سۆسیالیزمە جیهانییەوە بکەین کە هەمووومان هەمانە. ئەمە سنوور دروست ناکەین. ئەمە چینەکانی ئەم خورافاتانە دەکەینەوە. بە ئەوەی بگەمە ئەو کەسەی کە پێموایە لە هەر یەکێک لە ئێمەدا بوونی هەیە و کەسێکی سۆسیالیست و ئازادیخوازە کە لە ژێر باری ناسیۆنالیزم ونەتەوەچێتی و سنوورخوازی و ڕەگەزپەرستی و خۆپەرستی دەژانێ و کێبڕکێی ئابووریدا نەژراوە. دەبێت کەمێک سنوورێک لەگەڵ ئیسلام دابمەزرێنین بە ئەوەی پەیوەندییەک لەگەڵ ئەو نیوەی دونیادا دروست بکەین کە حیجابیان داوە بەسەریاندا. کاتێک دەکەوینە ژێر دۆگما و خورافاتەکانەوە، ئەوە ئێمەین کە خەریکە دەچینە سەر جێگای سەرەکی مرۆڤایەتی و ئەو کەسەی کە دادەنیشێت و کۆمۆنیزمەکەی لەبەرەوە سەرچاوە دەگرێت، کە بە بڕوای ئەو ناوەندی پارێزگای لوڕستان نابێت خوڕەم ئاباد بێت و ئەبێت بڕوجەرد بێت، یان بۆچی ئێران ئاسنی توانەوەی نییە، یا بۆچی ئەمەی ئێرانی ناتوانین سینەمای خۆمان دروست بکەین، یان ئەوەی کە ئەمەش دەبێ ئایین و شێوازی خۆمانمان هەبێت، ئەو کەسەیە کە نەژراوە و لە پەراوێزدایە. ئەمە لەگەڵ ئەو دادپەروەرییەی مرۆڤایەتیدا، لەگەڵ ئەو مرۆڤایەتییە گشتییەدا کە لە هەمووماندایە، لە پشت خورافاتەکانی هەمومانەوەیە، پەیوەندی دەکەین. باسە کەی من هیچ پەیوەندییەکی بە سروشتی مرۆڤەوە نییە. نازانم ئەمە جۆهەرەکەیە یان نا، باشە یان خراپ… نەلێکۆڵینەوەم لەسەر کردووە، نە دەروونناسم و نە زانای بایۆلۆجی. بەڵام من پێم وایە ئەگەر هەریەکەمان قەرزار نەبین، نەترسێنرابین، برسی نەبین، نەخۆش نەبین، ماندوو نەبین و بچین لەسەر شاخێکی جوان ڕوو لە دەریا دابنیشین و قاچەکانمان لەسەر یەک دانێین و بیربکەینەوە، جوانترین شتەکان دێتە مێشکمان. کەس پێم ناڵێت هەستە سەری کەسێک ببڕە، مەهێڵە کەسێک بە زمانی دایکی قسە بکات. من سوپایەکم دروست دەکرد و هەندێک کەسم دەگرت و فڕێیانم دەدایە زیندان، کەس وای نەدەکرد. هەریەکێک لە ئێمە، لە باشترین ساتەکانی ژیانماندا، کە بەرزترین هەستمان هەیە بەرامبەر بە خۆمان و پێمان وایە پاکین، بەتاوانین، مرۆڤین، چیمان دەوێت لەو ساتانەدا؟ ئایا لەو ساتەدا کەسێک لەگەڵ کەمکردنەوەی کرێیە؟ ئەمە دەڵێین خۆزگە دەخوازین هەموو مرۆڤەکان هەموو شتەکیان هەبێت، دەڵێین خۆزگە دەخوازین کەس نەخۆش نەکەوێت. شەمەندەفەرێک دەکەوێتە خوارەوە، خۆمان دەخەینە شوێنی دایک و باوکی ئەو منداڵانەی کە کوژراون، لە شوێنی ئەو

کەسەی کە نەوەکەی لەدەستداوە، لە شوێنی ئەو کەسەی کەمئەندام بووە، تەنانەت لە شوێنی ئەو کەسەی کە دەیتوانی گەرانی بەڕێت بەڵام ئیتر ناتوانێت گەرانی بەڕێتەوە چونکە قوڵگەکەی بریندار بووە. ئەمە بەردەوام خۆمان لە شوێنی یەکتر دادەنێین و ئەمەش سۆسیالیزمە! کە دەتوانین خۆمان بخەینە شوێنی یەکتر. کە بە یەکسانی من دەتوانم لە شوێنی تۆ بم و تۆش لە شوێنی من بیت. من دەتوانم لە ئازارەکانت تێبگەم و تۆش لە ئازارەکانی من تێدەگەیت. ئەمە سۆسیالیزمە. بەڵای من بەم شێوەیە لەدایک دەبین. راستگۆیانە نازانم ئەمە بەم شێوەیە لەدایک دەبین، بەڵام دەتوانین بەم شێوەیە بین، دەتوانین بەم شێوەیە بین و ئەمەش زۆرینەی رەهای ئەو کەسانەی جیهان دەگرێتەوە کە گرنگی بە پێڕاو نادەن و ڕێگا دەگرنەبەر.
ئەگەر حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری پێداگری بکات لەسەر لابردنی حیجابی منداڵان و شەڕ لەگەڵ ژمارەیەک کەسی خۆشەویستدا بکات کە خۆشمان دەوێن لەسەر ئەم پرسە، گاڵتەیان پێ دەکەین و پێیان دەڵێین کە ئێوە دواکەوتوو و ڕۆژهەڵاتین، ئێوە لەبەر ئەوەیە کە ئەمە دادپەروەری ناخی هەمووانمان دەوێت، بە ئەوەیە کە ئەمە نامانەوێت هیچ منداڵێک ئازار بدرێت، با پێکەوە پەیوەست ببین. کاتێک ئەمە دروشم دەڵێین لە یەکەم ڕۆژدا کە دەسەڵات بەدەستەوە دەگرین کاری بە کرێ هەڵدەوەشێنینەوە، لە چەپ و ڕاستەوە پێمان دەڵێن زۆر زووە، درەنگ بووە، ناکرێت. ئەمە کاتێک ئەمە دەڵێین ئاماژە بەو هەستە راستەقینەیەی هەر یەکێکمان دەکەین، و دەست دەخەینە سەر هەستی دڵی هەر یەکێک لە ئێوە، کە دەڵێت هیچ هۆکارێک نییە مرۆڤ هێزی جەستەیی خۆی بە کەسێک بفرۆشێت و… دوای سی ساڵ ئەم هێزە جەستەییەی نەبێت، و کە ئەو کەسەی ئەم هێزە فیزیکییەی کڕیوە ئامێرێکی بە خۆی دروستکردووە (واتە هێزێکی لەسەر بنەمای بەکارهێنانی ئەم هێزە فیزیکییە دروستکردووە) کە ئەوەندە ترسناک و زەبەلاحە کە ئەمڕۆ من و تۆ نازانین چۆن مامەڵەی لەگەڵ بکەین. سەرمایەی سەر شانی ئەو کرێکارەی کە کاری دەکرد بەهێزتر بووە. ئەمە ڕستەی مارکسە: “چەند کرێکار زیاتر کار بکات سەرمایە بەهێزتر دەبێت”.
هەریەکێک لە ئێمە دەتوانین لە ماڵەوە لەم بابەتە تێبگەین. چونکە دەتوانین خۆمان بخەینە شوێنی یەکتر. مانای چی مرۆڤ سی ساڵ کار بکات؟ ئێمە بۆ کارکردن لەدایک نەبووین. ئێمە بۆ ئەوەی چێژ لە ژیانمان وەرگرین لەدایک دەبین، بۆ کارکردن لەدایک نەبووین، بۆ دروستکردن و چێژوەرگرتن لە بەرهەمی داهێنەرانەمان لەدایک دەبین، بەکۆمەڵ یان تاک. بڕیار نییە لە بەیانی تا ئێوارە بچینە کار لە کارگە و بزانین دوای سی ساڵ چی ڕوویدا؟ من لە تیژڕەوی دە کیلۆمەتر نەچوومە دەرەوە، مۆسیقای زۆر مۆسیقاژەنم نەبیستووە،

شیعری زۆر شاعیرم نەخوێندووەتەوە، عاشقی زۆر کەس نەبووم. من تەمەنم شەست ساڵە و ئێستا دەبێت بزانم کە ئامادەیە گورچیلەکەی بداتە بە ئەوەی بتوانم تا تەمەنی حەفتا ساڵی بژیم؟ گوایە ژیانی خەڵک بەم شێوەیە بێت و ئەمە دەیزانین. مەرج نییە تۆ لینین بیت یان ماو و ترۆتسکی بیت، مەرج نییە کۆمۆنیست بیت بۆ ئەوەی ئەم سنووردارکردنانە بخوێنیتەوە و شارەزاا بیت و بزانیت لە کۆنگرەی ٢٢ و ٢٤ی پارتی سۆڤیەت چی ڕوویدا بۆ ئەوەی سۆسیالیست بیت. تۆ سۆسیالیستیت. ئەگەر ڕاستگۆ بیت سۆسیالیستیت، ئەگەر دادپەروەر بیت سۆسیالیستیت، ئەگەر بینیت کەسێک بەزۆر لەسەر شەقام کەسێک ناچار دەکات و دوور بکەویتەوە، ئەوا تێدەگەیت کە تۆ سۆسیالیستیت. بۆچی؟ چونکە تۆ لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە بیر دەکەیتەوە و خۆت دەخەیتە شوێنی کەسێکی تر و دەڵێی من یەکسانم لەگەڵ ئەم کەسە و ئەوەی بەسەر ئەم کەسەدا دێت، ئەگەر بەسەر منیشدا بوایە ناڕەزایی دەردەبڕم. بۆیە کۆمۆنیست وەک ئامێرێک دروست بووە نەک چوارچێوەیەکی مینیاتور کە کاری لەسەر بکرێت تا گەیشتە ئێرە. بە پێچەوانەوە دروشمێکی کۆن و سەرەتایی ئینسانییە. دروشمێکە یەکسانی مرۆڤە. مەبەستم لە یەکسانی، گونجانی مرۆڤەکان لەگەڵ یەکتردا نییە. مەبەستم ئەوە نییە کە ئەوان وەک یەک جل و بەرگ دەپۆشن و وەک یەک کار دەکەن. کە ئەمە لە دونیای خۆماندا کەرامەتەکمان هەیە و ئەگەر بمانەوێت بتوانین لەگەڵ ژیانمان شتێک بکەین، جیاوازیمان لە یەکتر نییە. نابێت جیاواز بین لەسەر بنەمای چین و ڕەگەز و هەر شتێکی تر. ئەمە کۆمۆنیزمە.

کۆمۆنیزم سادەیە. ئەو کارە مینیاتورانە، ئەو نەخشانە کاری ئەو قوتابخانانەن کە دەیانویست تیۆرییەکانی کۆمۆنیزم دروست بکەن بۆ گواستنەوەی پایتەختی پارێزگای لوڕستان لە خوڕەم ئابادەوە بۆ بۆروجێرد یاخود توانەوەی ئاسن دروست بکەن تا خۆمان بتوانین دەرزییەکە بەرهەم بهێنین. باشە دەرزییەک هەیە بۆچی بیکەین! ئەو قوتابخانانەی کە تیۆری سۆسیالیزمیان کردە تیۆری سەربەخۆیی نەتەوەیی، تیۆری بالادەستی نەتەوەیی، تیۆری بەرهەمهێنانی بیرۆکراسی، تیۆری کەبەکەی نەودەوڵەتی و هتد.

کاتێک تەمەنم چواردە یان پانزە ساڵ بوو، پێم وابوو سۆسیالیستم. من کتێبەکانی مارکسم نەبوو تابیانخوێنمەوە، (ئەمە سەرنج ڕاکێشە،دواتر کە ڕۆشتمە زانکۆ دەرکەوت کە کتێبەکانی مارکس لە کتێبخانە بوون پاشان یەکێک لە خوێندکارەکان ڕوونی کردەوە کە کتێبەکانی مارکسی لە کتێبخانە وەرگرتووە بۆ خوێندنەوە،دواتر ئەمە کە لە بەریتانیا خویندکاری زانکۆ بوین کتێبەکانی مارکسمان خوێندەوە) ئەمە کە تەمەنمان چواردە پانزە ساڵ بوو مارکسمان نەبوو

تا بیخوێنینەوە ، بەڵام دەمانزانی یەکسانیمان بەدێ. بە هەمان شێوە پێویست ناکات پرۆفیسۆری قوتابخانەکەی بیت بۆ ئەوەی ببیتە کۆمۆنیست، چونکە کۆمۆنیزم پەیوەندی بە قوتابخانەوە نییە. کۆمۆنیزم کە ئەمڕۆ باس دەکرێت ئەوەیە کە حکومەت چییە و حیزب چییە و شۆڕشی سۆڤیەت چی بەسەر هات، لینین چی کرد و بوخارین چی کرد و ستالین چی کرد و پێی دەڵێن تیۆری کۆمۆنیزم. کاتێک بە کەسێک دەڵێیت باسی تیۆری بکە، پێی وایە پێویستە مێژووی یەکێتی سۆڤیەت و مێژووی حزبی بەلشەفی ڕوون بکاتەوە، یان ڕوونی بکاتەوە کە بۆچی یەکێتی سۆڤیەت ڕووخا. مارکس ئەو باسە تیۆرییەی کردووە کە دەڵێت پێمان دەڵێن دەیانەوێت ژنان بەکۆمۆنیزە بکەن، ئەوە خۆتان ئەوەتان کردووە. ئەمانە تیۆریترین باسەکانن. کاتێك دەڵێت کرێکار کار دەکات و هێزێکی دەرەوەی خۆی بەهێزتر دەبێت و تا زیاتر کاربکات ئەهریمەنەکەی سەر سەری قورستر دەبێت، ئەمە باسێکی تیۆرییە. بەڵام بۆچی ئەم تەقە لە بوخارین کەوتەوە، و بوخارین کەوت، پاشان دوو گا سەربڕدران و سەری سێیەمیان بڕدرا، ئەمە تیۆری سۆسیالیزم نییە. ئەگەر ئەمانە تیۆری بن، ئەوا تیۆری سۆسیالیزم لە سەردەمی مارکسدا بوونی نەبووە، چونکە هێشتا بوخارین نەهاتبوو لە پێناو ستالین بوەستێتەوە و بینیمان چی بەسەر ستالین هات.

سۆسیالیزم لەسەر بنەمای مانیفێستی کۆمۆنیستی دامەزراوە کە هەمووتان خوێندوتانەتەوە. لە یەکەم دروشمی مانیفێستدا باس لە ئازادی مرۆڤەکان دەکات و ئەمەش تایبەتمەندی هاوبەشی هەموومانە، جا تۆ کرێکاری ناو حیزبی کۆمۆنیست بیت یان نا. پێم وایە زۆرێک لە ئەوە ئەندامی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکارین، تەنیا ئەندامەتی خۆتان بە دروستی نادەن! چونکە ئەمە کارەکتەری تۆ بە دەسەڵاتی سیاسی خۆمان بەکاردەهێنین و تۆش بوونی ئەمە بەکاردەهێنیت بۆ بەرزکردنەوەی سەرت لە کۆڵانەکەتدا. ئەمە واقیعی پەیوەندیمانە لەگەڵ زۆرێک لە ئەوە. بەڵام تۆ ئەندام نیت، نەهاتوویت ببیتە ئەندام لە حیزبەکەی خۆتدا، دڵخۆشبە. بەڵام ئەگەر سبەی لە سەری ئەم حیزب بدەن، کارەساتێک دێت بەسەر ژیانتدا، دڵنیابە. ئەگەر سبەی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری دابخەن، لە شەقامەکەتدا شتێکت بەسەر دێت. پاشان ئێرانییەك خۆی لەگەڵ موسەدق بناسێنێت. پاشان پێویستە ئێرانییەک خۆی بە داریوش هەمایون بناسێنێت، پاشان بڵێین کەلتوری خۆماڵیمان دەڵێت پێویستە ئافرەت بچێتە چێشتخانە بۆ ئامادەکردنی قورمەی سەوزە و ئەوە چ خواردنێکی سەرنجڕاکێش دەیخۆین چونکە هی ئێمەیە! پاشان دەتوانرێت قبوڵ بکرێت کە بنەماڵەی ئیسلامی بڕیار بدەن منداڵەکەیان چی لەبەر دەکات. کەس بۆی نییە بڵێت با منداڵەکە لەدەستیان دەربهێنیت یاخود بڵێت کەس بۆی نییە منداڵەکە

بە شێوەی گاڵتەجاڕ بپێشێت و بە ئێرە و ئەولای بنەڕەت و منداڵەکە بەبەش بکەیت.
ئەگەر حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری نەمێنێت کۆمۆنیزم و سۆشیالیزمی خۆت کەمتر جێبەجێ دەکەیت و ئەگەر لەوێ نەبیت، ئێمە دەتوانین کەمتر لەو هات و هوتانە بکەین کە ئێستا هەمانە. ئێمە پێکەوەین، تەنها تۆ دەبێت هەنگاوێکی تر بەرەو ئێمە بنێیت. ئەم سنووردارکردنانە کە وتم زۆر گرنگن. پێداگریمان لەسەر بنەمای کۆمۆنیستی و کورت نەهێنان لێی زۆر گرنگە. من دەزانم ئەگەر کورت بهێنین لە ڕای کارگەرو یان فیدائیەکان یان ڕێکخراوەی فڵان خۆشەویستی و ڕێزی زیاتر لە هاوڕێکانمان وەردەگرین، بەڵام ئێمە بە ڕازیکردنی ڕای کارگەر لەدایک نەبووین. ئێمە لەدایک بووین و هەنگاومان ناوە ئەم گۆڕەپانە بۆ ئەوەی سیاسەتێک لە تەمەنماندا بەدی بهێنین. ئێمەش وەک هەموو پارتەکانی تری جیهان دەمانەوێت پەروەردەو فێرکردنێک ئەنجام بدەین جێبەجێ کردنی ئەم بۆچوونە و ئەم سیاسەتە، دەمانەوێت دەرمان بەخۆڕایی بێت، دەمانەوێت ڕۆژێک بێت کە بەیانیان خەڵک هەستن کەس کاری بەکرێ نەکات ئیتر ، و ئیتر هیچ شتێک بەناوی حکومەتەوە بەسەر سەری خەڵکەوە نا بێت. ئێستا ئەگەر بەهۆی ئەم چالاکیانە ژمارەیەک کەسی شەرەفمەند و زیندانی سیاسی دەرین و ئەوانەی کە ژینگەی هزرییان هێشتا بەرهەمی قوتابخانە و ئاڕاستە و کەمپی خۆیانە، لە من نیگەران ئەببن. ببوورە! هیچ کێشەیەک نییە.
ئێمەش دەچینە پاڵ ئەو سۆسیالیستانەی کە باسم کرد لەژێر پێستی هەموو مرۆڤێکی ماندوو و دادپەروەری جیهاندان و ئێمە لەوە نیگەران نین. حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری بڕیاری خۆی داوە. وتم بۆچی دەتوانین سەربکەوین چونکە لێکۆڵینەوەکانمان دەریدەخەن ئەو کەسانە زیاترن کە دەیانەوێت ئازاد بن لە چاو ئەوکەسانەی کە نایانەوێت. ئەوانەی دەیانەوێت لە کۆمەڵگایەکی یەکساندا بژین، زیاترن لەوانەی کە نایانەوێت، و من پێم وایە ئەمە پەیامی ئێمە نییە، پەیامی هاوبەشی ئێمەیە، و گروپێکی چالاکین، و بەندگەمان بۆ دروست کردووە بۆ ئەم پەیامە و ئێمە ئامرازێکمان دروست کردووە بۆ بەینی، ئەگەرنا ، وشە , وشەی ئینسانی جیهانی ئێمەیە.

زنجیرەیەک بابەتمان هەیە کە لەم دواییانەدا خستومانەتەڕوو، کە بە "حیزب و کۆمەڵگە" و "حیزب و دەسەڵاتی سیاسی" ناسراون، کە هەندێک ئاگری لەکۆمەڵێک بەردەواوە و ئومێدیان بە هەندێکی دیکە بەخشیوە. دەمەوێت چەند وشەیەک لەو بارەیەوە بڵێم.
من تا ئێستا وتم بۆچی دەکرێت کۆمۆنیزم سەرکەوێت، چونکە قسەی دەی

زۆر کەسە. ئەوەش ئێمەین کە بزوتنەوەی ئێستای زۆرینەین. ئەوەی دەیەوێت لە کوردستان بە زمانی دایکی قسە بکات زۆرینە نییە، ئەو کەسەی دەیەوێت ئازاد بێت زۆرینەیە لە کوردستان. بێگومان ئێمەش دەمانەوێت مرۆڤەکان بتوانن بە زمانی دایکییان قسە بکەن. کەسێک کە دەیەوێت زانکۆکان لە ژێر سانسۆری حکومەتدا نەبن، یان نووسەران دەیانەوێت هەر کتێبێک بنووسن، و گریمان شاعیران دەتوانن هەر شیعرێکیان بوێت بنووسن، دەڵێن زۆرینەی کۆمەڵگە نین، زۆرینەی کۆمەڵگە بابەتی سەرەکی نییە ، ئێمەش ئەمەمان دەوێت، بەڵام زۆرینەی کۆمەڵگە ئەوانەن کە هەموو ئازادییەکیان دەوێت، ئەوان دەیانەوێت و هەمووان خۆشبەختیان دەوێت. لە ئەنجامدا ئەم حیزبە توندڕەوانە(ئیفراتیە)ی ئێمە ل□ خ□□□ک نزیکترە لەو حیزبە میانڕەوانەی کە دەیانەوێت نەشیش بسوتێت نەکەباب. حیزبی توندڕەوی ئێمە لە خەڵک نزیکترە و ئەو ڕۆژەی ئەم بەستەرە دادەمەزرێت و ئەو ڕۆژەی ئەم ڕووبارە دەگاتە ئەو دەریای دادپەروەری و شەرەف و یەکسانی کە پێی دەوترێت خەڵکی جیهان، ئەوا کەس ناتوانێت ڕێگریمان لێبکات. لەو ڕۆژەدا ئەوانەی لێمان ناڕەحەتن دێن و داوای لێبوردنمان لێدەکەن، یان بەهیچ شێوەیەک داوای لێبوردن ناکەن و خۆیان دێنە ئەم ڕیزەوە چونکە بەشێکن لەم دەریای مرۆڤایەتیە.

باسی حیزب و کۆمەڵگا و حیزب و دەسەڵاتی سیاسی لەسەر ئەوەیە کە بۆچی سەرکەوتنی کۆمۆنیزم مومکینە؟ باقی باسەکە لەسەر بنەمای چۆنیەتی سەرکەوتنی کۆمۆنیزمە. چونکە مەرج نییە هەموو شتێکی مومکین ڕووبدات. ڕەنگە هەندێک شت مومکین بێت، بەڵام بیست ساڵ لەمەوبەر لە ئێران مومکین بوو و بەڵام نەبوو. بیست ساڵ لەمەوبەر دەتوانێ حکومەتێکی چەپ لە ئێراندا بێتە سەر دەسەڵات. هەروەها حکومەتێکی ساندێنیست# ئەگەری هەبوو. بڕیار نەبوو بیست ساڵ لە ژێر سێبەری ڕەشی ئاییندا بژین. ده‌توانێ حکومه‌تێکی ساندێنیستی له ئێراندا بێته ده‌سهڵات. ئەگەر فیدایی دیاردەیەکی جیاواز بووایە بەبۆچونی من دەکرا. چونکە فیداییەکان ئەو بزووتنەوەیە بوون کە لەو سەردەمەدا ئەو دەسەڵاتەیان هەبووە و دڵی خەڵکیان هەبووە و خەڵک وەک بزووتنەوەیەکی چەپ تەماشایان دەکردن کە دەتوانێت کارێک بکات و فیداییەکان ئەم ڕۆڵەیان نەبینی. دەیانتوانی بیکەن. دەمەوێت بڵێم ئەمانە لە ڕوانگەی مێژووییەوە مەحاڵ نین.

بەڵام چۆن دەمانەوێت سەرب□ک□وین، چۆن دەمانەوێت ڕێکخراوبکەین؟

باسی حیزب و کۆمەڵگا و حزب و دەسەڵاتی سیاسی لەسەر ئەمەیە.

سەبارەت بەو میکانیزمەی کە حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری دەتوانێت پەیامەکەی پێ ببات و بە س□ر□چاوەی سەرەکی دەسەڵاتەکەیەوە ببەستێتەوە کە مرۆڤایەتی ناوەوەی هەمووانە. میکانیزمی ئەم کارە

چییە؟ ئایا لە گۆشەیەکدا چین چپە چپ بکەین؟ ئایا بچینە پشت دیوارەکە و ناومان نەڵێین و لە دیوەکەی تری دیوارەکەوە بەیاننامەکەمان فڕێ دەینە ئەودیوی دیوارەکە؟ ئایا ئەمە لە کولتوورێکی پەراوێزی چەپدا بژین کە بەرئەنجامی خنکان و سەرکوتە جیهانێکی وا فراوان بخینەلاوە و بەجێبهێڵین و پابەندی ئەو نەریتانە بین؟ ئەم چەپە کە ئێمە هەمانە، چەپێک نییە کە ئیلهام لە حزبی کۆمۆنیستی ئیتالیا و فەرەنسییەوە وەرگرتبێت و بەو شێوەیە کار بکات. چەپێکە کە لە ژێر دەسەڵاتی پەهلەوی و ئیسلامیدا هەوڵی مانەوەی داوە و فێری ڕێگاکانی چۆنیەتی مانەوەی لەم دۆخەدا بووە. ئەگەر حیزبی کۆمۆنیستی فەرەنسی ببێیتە ئێران، لە یەک ڕۆژدا دەڕوخێت. پێویستە ڕێگا و داب و نەریتی مانەوە لەم جۆرە هەلومەرجە خنکێنەرانەدا لە ڕێکخراوەکانی ئێرانەوە فێر بێت. بۆیە ئەم نەریتە سەر بەو هەلومەرجەیە. ئایا دەبێت بە هەمان شێوە و لەسەر یەک پێوەر کار بکەین؟ بەو نەخشە و بیرکردنەوانە؟ ئێستا من گرنگی بە جیاوازیی ئایدیاڵەکانمان نادەم.

ئێمە ئەمە قبوڵ ناکەین. ئێمە لەو باوەڕەدا نین کە حیزبە ڕادیکاڵەکان گرووپێکی فشار بن و حیزبەکانی دیکەش کەسانی ڕەسەنتر و گەورەتر بن و لە بارودۆخێکی باشتردا بن لە کۆمەڵگەدا. کە ئەمەی وتووە؟ کە وتویەتی هەمیشە حیزبە نەریتییەکان بەهێز بن و گرووپە ڕادیکاڵەکان وەک لاوانی پێجێش بن کە فشاریان لەسەر دروست دەکەن؟ با باسی کۆمەڵە بکەم، کە گوتی کۆمەڵە دەبێت گرووپێکی گوشار بێت بۆ سەر حزبی دیموکرات و باڵی رادیکاڵی بزووتنەوەی نەتەوەیی؟ میانەڕۆ دروست بکات. لێرە لە سوید دەبێ کۆمۆنیستەکان ڕابکەن و بمرن بۆ ئەوەی سۆشیال دیموکراسی دەنگ بهێنێت؟ بڕیار نییە کە بەوشێوەیە بێت! ئەم رادیکالیزمە خۆی دەتوانێ و دەبێ جەماوەری بێتەوە و باسی حیزب و کۆمەڵگا لە بنەڕەتدا لەسەر جەماوەری بوونی میتۆدەکانی کۆمۆنیزمی رادیکاڵە. پرۆژەیەکمان لە بەردەممانداییە کە جیاوازە لە پرۆژەکەی تۆنی بلێر و هەموو کەسێکی تر. هەروەها جیاوازە لە پرۆژەی حزبی شیوعی فەرەنسا و ئیتالیا. جیاوازە لە هەموو کۆمۆنیزمەکانی تا ئێستا. کاتێک دەیانویست بیر لە دەسەڵات و کۆمەڵایەتیبوونەوە بکەنەوە، سازشیان لەگەڵ دۆخی ئێستا ئەنجامدا. ئەگەر دەتەوێت دەنگ بهێنیت بەلای ڕاستدا،ناوەند وەرگەڕێ. ئەوان دەڵێن کلینتۆن دەنگی هێناوە لەبەر ئەوەی ڕووی لە ناوەند کردووە (لە هەمان هەڵوەستی دیموکراتەکانییەوە). یان سۆسیال دیموکراتەکانی سوید بۆ وەرگرتنی دەنگ کەمێک ڕوو و ناوەند بسوڕێن بۆ ئەوەی دەنگ بهێنن، یان لەیبەر پارتی (پارتی کرێکارانی) بەریتانیا بۆ ئەوەی دەنگ بهێنن ڕوو لە ناوەند بکەن. ئەوان ڕاستیش

دەڵێن کە بەزۆری کاتێک دەچنە ناوەند دەنگ دەهێنن و لەو گۆشەی کە لێین دەنگ ناهێنن. پڕۆژەکەمان ئەوەیە کە چەن ئەو چەقە سۆسیالیستی-شۆڕشگێڕە سازش هەڵنەگرە بکەینە حیزبی سەرەکی و ئەوانەی دەڵێن نابێت دەست لە پیشەسازییەکان بدەین بە ئێستا، بە ئێستاش پێویستە یاسایەکی بچووک سەبارەت بە کاری بەکرێ دابنێین و ئێستا با بهێڵین حیجاب بکاتە سەری منداڵەکەی، ببنە گروپی فشار لەبەرانبەر ئێمەدا. چ عەیبەکی هەیە؟ ئایا مەحاڵە؟ ئایا لە تابلۆی چارەنووسماندا نووسراوە کە پێویستە هەمیشە زیندانی سیاسی بین؟ لە سێدارە بدرێین؟ ئایا پێویستە لەبەردەم زانکۆ هاوار بکەین و با تانکەکانیان بەسەرماندا تێپەڕن؟ ئایا بڕیارە ئەمە ئێمە بین؟ ئایا ئەمە چیرۆکی ئێمەیە؟ ئێمە قبوڵ ناکەین. ئێمە ئەمە قبوڵ ناکەین!
ڕێگای ئەوەی کە کۆمۆنیستەکان ببنە حیزبی سەرەکی و بە ناتوانێت فریادڕەسی بزوتنەوەی کوردستان بێت؟ ئەمە باسی ئێمە بوو لە هەمان کاتدا. قەرار نییە چەپەکان گروپێکی فشار بن و ویژدانێکی بێئاگا و لەوارەکی ڕێشتاشی تیژیان هەبێت، کە بڕیارە هاتنی حیزبە لاوەکیە بۆرژوازیەکان بێت، چییە؟ ئەمە پڕۆژەی ئێمەیە و یەکێکە لەو نهێنیانەی کە ویستم لێرەدا پێتان بڵێم. ئێمە ئەو فەڵەیە کە لە ژێر سەرماندایە. ئێمە دەمانەوێت حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری بکەینە حیزبی سەرەکی کۆمەڵگای ئێران و خەڵکی ئێران بڵێن خودا لە باوکیان خۆش دەبێت ئەگەر لە سەدا دەی ئەم بەرنامەیە بە دونیایەکی باشتر جێبەجێ بکەن و بەڵێنەکانیان جێبەجێ بکەن، تەنانەت ئەگەر لە سەدا نەوەدی وشە کانیشیان درۆ بێت، ئێمە ئەو شوێنە دەبێت کە کۆمۆنیستەکانی سوید خەونی پێوە دەبینن ئێمە دەمانەوێت حیزبی سەرەکی کۆمەڵگەی ئێران بین. ئێمە نامانەوێت لە شەڕی داهاتوودا سەیری شەڕی دوو کەسی دیکە بکەین لەسەر چارەنووسی ئێمە. ئێمە دەمانەوێت لە یەک دیوی شەڕەکەدا بین و گفتوگۆی نێوان حیزب و کۆمەڵگاش مانای ئەمەیە. ڕەنگە لە دۆزینەوەی ڕێگا و بیرۆکەدا کۆمەک لە دیوارەکە بدەین، بەڵام ڕێگاکە دەدۆزینەوە و دەمانەوێت ببینە پارتێکی کۆمەڵایەتی فراوان.
باسی حیزب ودەسەڵاتی سیاسی لەوەش سادەترە. ژمارەی ئەو چەپانەی لە جیهاندا، لە بڵاوکراوە تیۆریە سۆسیالیستیەکاندا لە ماڵەوە و لە ژیانی من وتە و لە بیری ڕۆژانەدا لە زانکۆ، لە شوێنی کاردا، پێمان دەڵێن “ئایا بینیتان چی بەسەر ستالین هاتووە؟ بینیت کۆمۆنیست چی لێدەت؟” دیکتاتۆریەت! دەبێت سەرلەنوێ پیداچونەوە بە دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا بکەینەوە، دەبێت وریا بین.” کۆمۆنیزم نابێت بگەڕێت بۆ دیکتاتۆریەت. ژمارەی ئەمانە زیاترە لەوانەی کە دەیانەوێت کۆمۆنیزم دابمەزرێنن. ژمارەی ئەوانەی کە مار گۆستونی

زیاترە لە مار و هەموومان. واتا ئەوانەی ئامۆژگاریان ئەوەیە کۆمۆنیستەکان دەبنە دیکتاتۆر، ئەگەر کۆمۆنیستەکان ببنە سەر دەسەڵات، کۆمەڵگا وەک ڕووسیا دەبێت… ئێستا، شێوەی کۆمەڵگای ڕووسی چییە،

وەک کەسێک وایە لەناو پاسێکدا دانیشتبێت، شۆفێر پێی وایە کۆچبەرێکی بێبەشە مافی دەنگدانیشی نییە و ناچارە پارەکەی خەرج بکات. ئایا دەزانی لە مێشکی ئەم کۆچبەرەدا چی دەگوزەرێت؟"ئەگەر بەمە سەر کار چۆن خۆم لە دیکتاتۆری بەدوور بگرم" ئێستا دەتەنگ مەبە تۆ وەرە سەر کار، ناهێڵین ببیتە دیکتاتۆر. مەرجێک بە بەچوونێکی چەپەوە دەتە سەر کار، دواتر بیر لە دیکتاتۆرییەکەی دەکەینەوە. ژمارەی ئەو کەسانەی کە دەیانەوێت ستالین دووبارە نەبێتەوە، سەدان هێندەی ئەو کەسانەیە کە دەیانەوێت لینین دووبارە بێتەوە. ژمارەی ئەو کەسانەی لە ساڵی ١٩٢٨ دەترسن سەدان جار زیاترە لە ژمارەی ئەو کەسانەی کە ئاواتیان بە ساڵی ١٩١٧ هەیە.

ئەمە چیرۆکی ئێمەیە.

حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری حیزبێکە کە سەرنجی لەسەر ساڵی ١٩١٧یە نەک ساڵی ١٩٢٨. بە ساڵی ١٩٢٨ بڵاوکراوەکانی تیۆریک و گروپەکانی "ناکرێ، نەکەیت!" ئەوەندە بەسە. با حیزبێک دروست بکەین بۆ دووبارەکردنەوەی ساڵی ١٩١٧. ئێمە دەمانەوێت دەسەڵات بەدەست بهێنین. ئایا تاوانە؟ بۆچی تاوان نییە بۆ کاک فەرەهەر؟ بۆچی تاوان نییە بۆ دکتۆر سەنجابی؟ بۆچی تاوان نییە بۆ ئاغای تاڵەقانی؟ بۆچی تاوان نییە بۆ مەهدی بازارگان؟ بۆچی فاشیستەکانی ئەمڕۆی نەمسا تاوان نییە؟ بۆچی تاوان نییە بۆ تۆنی بلێر؟ بۆچی تاوانە بۆ ئێمە؟

بە بڕوای من باوەڕمان بە کولتوورێکی سەپێنراو هەبووە و داتاکانیمان کردووە بە داتای کلتوری خۆمان. پێدەچێت لە بوونمانەوە بێت. پێمان دەڵێن ڕێگەت پێنادرێت. هەروەها بەخۆمان دەڵێین ڕێگەمان پێنادرێت. هەروەک عەقڵییەتی ژنێک کە لە پەیوەندییەکی تەقلیدیدا گەورە بووە و لەسەر سەری دانراوە و حیجاب و لەچکی لەسەر سەری بەستووە و دەڵێت من حیجاب بە ڕەمزی ئازادیی خۆم دەزانم. باشە شێواو دەیزانیت! هەروەها پێی وایە ئەمە لە خۆیەوە سەری هەڵداوە، پێی وایە بە عەقڵی خۆی ئەم زیندانەی بە خۆی داناوە. ئێستا پێمان دەڵێن پێویستە بە ئارەزوومەندانە و ئاگایانە خۆتان لە وەرگرتنی ناوی دەسەڵاتی سیاسی بەدوور بگرن. ئایا تۆ کۆمۆنیستی، تیۆریتان کوانێ؟ مامۆستایەکی زانکۆ بوو خۆی بە کۆمۆنیست و دەستەکی نزیکی ئێمە دەزانی. وتی دەبێت ڕاستگۆیی خۆمان بسەلمێنین. بۆچی؟ بۆ کێ بسەلمێنین؟ کەسێک کە ئێمەی لە بەسنە یان

کەسێک بێت دەتوانێت بڕیاری پێکهێنانی پارت بدات و بڕیاری بە دەستەوەگرتنی دەسەڵات بدات، مەرج نییە ڕاستگۆیی خۆی بسەلمێنێت، بەڵام من کە کۆمۆنیستێکم بیست ساڵە لەم دەدرێت، بەڵام بەردەوام دەمەوێ و جارێکی تر دەڵێم بژی ئازادی، ئایا دەبێت ڕاستگۆیی خۆم بە ڕۆژنامەنووسان، بە ئەکادیمیەکان، بە بەرەی نەتەوەیی، بە لایەنگرانی دەستووری شاهانە، بە پارتە نەتەوەییەکان، بە گروپە نەتەوەییەکان بسەلمێنم؟ تۆ لە دیوێکی شەڕدایت و منیش لە دیوەکەی ترم. بەم شێوەیە ڕاستگۆیی خۆم دەسەلمێنم و لەم شەڕە پاشەکشە ناکەم. کۆمۆنیستێک کە بە بڕوای من باسی دەسەڵاتی سیاسی ڕەتدەکاتەوە و بڕیار نییە دەسەڵات بگرێتە دەست، و خۆیشی دەزانێت کە ئەو گرینگی پێ نادات، و لەگەڵ من شەڕ دەکات کە دەمەوێت دەسەڵات بگرمە دەست، بە ڕای من بەشەکە لە کێشەکە نەک چارەسەر. ئینجا لۆمەمان مەکەن کە بەردەوام سنوورەکان لەگەڵ ئەواندا دیاری دەکەین. ئێمە هەوڵ دەدەین کۆمۆنیزم لە قەفەسەکەی ڕزگار بکەین. ئێمە هەوڵ دەدەین کۆمۆنیزم بهێنینە سەر چوارچێوەی ڕەسەنی خۆی کە ڕۆژی خۆی بوو. ساڵی ١٩١٧یان کرد بە بێ هیچ کام لەم قسانە کە ئەمڕۆ پێمان دەڵێن ئەنجامیانداو دەسەڵاتیان گرتە دەست.

با بە یەک خاڵ کۆتایی پێ بهێنم. کۆمۆنیزم تایبەتمەندییەکی گشتگیری هەمووماندە. کۆمۆنیزم ناوێکی ترە بۆ هەموو مرۆڤایەتیمان، هەموو یەکسانیخوازیمان، هەموو ئازادیخوازیمانە لە باشترین حاڵەتیدا. کۆمۆنیزمی مەکتەبی لە بیروباوەڕە ئازادیخوازەکانی ترەوە نزیک نییە. کۆمۆنیزم تەواوی داستانی ئازادییە. پێم وایە زۆرێک لە ئێمە کە لێرە دانیشتووین، بە هەر دیدگایەکمان هەبێت، ئەگەر ئێمە ئەو کەسانە بین کە دڵتەنگ دەبین بەو نادادپەروەرییەی بەرامبەر کەسێک کراوە یان خەمبار بین بەهۆی هەژاری کەسێکەوە. ئەمە کۆمۆنیزمی ئێمەیە. باقی باسەکە لەسەر چۆنیەتییە. دەبێت پلان چی بێت، حیزب چۆن بنیات بنرێت، چ بزووتنەوەیەکی هەبێت، چ تاکتیکێکی هەبێت، کەی شەڕ بکات، کەی شەڕ نەکات، چۆن دەبێت لە ڕێکخراوەکەدا مسۆگەر بکرێت کە هەمووان بتوانن قسە بکەن، بڕیاردان میکانیزمی ئەمانە “چۆن”. کۆمۆنیستەکان دەتوانن هەرچی بیانەوێت لەبارەی ژیانی سیاسی خۆیانەوە باس بکەن، بەڵام هیچ باسێک لەبارەی کۆمۆنیزمی هاوبەشی ئێمە ناکرێت. ئێمە زۆرین و ئێمە وەک حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئەرکێکمان بۆ خۆمان داناوە و پڕۆژەکەمان ئەمەیە و لە ئێستاوە تا لەم حیزبەدا دەبین، دەبینن کە ئێمە باسی ئەو ڕاستییە دەکەین کە دەکرێت ئەمە بکرێت ، دەکرێت ڕیزێکی زەبەلاح و چیرۆکی ژیان دروست بکرێت، لانی کەم خەڵکی ئێران، پێم وایە بە شانازیی خەڵکی ئێران و خەڵکی جیهان، جارێکی دیکە، لە دەستیان

دەردەهێنین لەدەستی ئەو حزبانەی کە کێشەکەیان ئەوەیە کە دەبێت پارێزگاری ناوەندی لە کوێ بێت و فیلمەکە بە چ زمانێک دەبلاژ بکرێت. دەتوانین ئازادیخوازی ئەنجام بدەین. ئەگەر مەحاڵە بێت حەز دەکەم لەم کۆبوونەوەیەدا کەسێک بیڵێت. ئەگەر ئەمە ناتوانرێت پێم خۆشە بیڵێت. بەڵام ئەگەر پێی وایە مومکینە، ئەوا بیەوێت یان نا، ئەندامەتی بدات یان نا، ئەمە لە یەک حیزبداین و پێویستە ئەم حیزبە دووبارە بنیات بنرێتەوە چونکە بابەتی بۆچوون نییە. باسەکە لەسەر کوتەک کاریە لە شەقامدا، باس لە مانگرتنە، باس لە ڕێکخستنی ڕاپەڕینە، باس لە ئیدارەدانی کۆمەڵگایە، باس لە یاسادانان و جێبەجێکردنی، و بەرەنگاربوونەوەی هێزە سپیەکانی ناو کۆمەڵگایە، دژی هێزە کۆنەپەرستەکانی ناو کۆمەڵگە. ئەمانە هەمووی ئەرکی سەر شانی ئێمەن و بە بڕوای من کەس ناتوانێت بە فێڵبازی لێی دەربچێت و بە دیاریکردنی سنوور لەگەڵ حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ناتوانێت لێی دەربچێت.

بەڕای من هیچ شتێک لە ڕادیکالیزم شکۆدارتر نییە کە هاتبێتە سەر دەسەڵات. کاتێك ریفۆرمخوازی دێتە سەر دەسەڵات، دەڵێت ماوەی ئەو مانگانەی کە مافی بیمەی بێکاریت هەیە لە هەشت مانگەوە بۆ نۆ مانگ و نیو زیاد دەکرێت. چەند هات وهاوارێکی،مەزنە!! زۆر سوپاست دەکەم بەڵام ئەو پانزە ڕۆژە لەبەرچاو بگرە کە بەلشەفیەکان لە کاردا بوون و ئەو یاسایانەی لە کۆمەڵگادا ڕایانگەیاند، یان ئەو ڕۆژەی کە مرۆڤێک دەچێتە پشت مایکرۆفۆنەکە و کۆیلایەتی هەڵدەوەشێنێتەوە، و وا بیردەکەرەوە کە ئەوە تۆی لە پشتی ئەم مایکرۆفۆنەوە ، یان باشترە ، وا بیربکەرەوە کە خۆت ئەتەوێت ڕایدەگەیەنیت. بیهێنە بەرچاوت کە لەسەر مینبەرێکە وەستاویت و هەڵوەشاندنەوەی کۆیلایەتی ڕادەگەیەنیت. وا دەکات هەست قوڵگت پێبیت.

زۆر باشە ڕایبگەیەنین کە ڕێژەی باجی بنەڕەتی لە ٣٢٪ بۆ ٣٠٪ زیادی کردوووە، بەڵام ڕایبگەیەنین کە لەم بەروارەوە کۆیلایەتی کرێ لەم کۆمەڵگایەدا هەڵدەوەشێتەوە، بە ئەوەی ڕایبگەیەنین کە ژن و پیاو لەم بەروارەوە سەیری یەکتر دەکەن ، بە ئەوەی ڕایبگەیەنێن کە لەم بەروارەوە منداڵەکە مرۆڤە ، ئەو ڕاگەیاندنەی کە لەم بەروارەوە کەس ناتوانێت دەمی کەسێکی تر دابخات ، ڕاگەیاندنی ئەوەی کە لەم بەروارەوە زیندانەکانمان وێران کرد و سوتاندمان و ڕاگەیاندنی ئەوەی کە ئیتر هیچکەس لە سێدارە نادرێت، ڕاگەیاندنی ئەو بەیاننامەیەی کە تەنانەت کەس سزای زیندانی درێژخایەنی بەسەردا ناسەپێندرێت، ئەو ڕاگەیاندنەی کە دەرمان و تەندروستی مافێکە، نەک ئیمتیازێک کە هەندێک بتوانن هەیانبێت، بەڵکو هەمووان هەیانە، ڕاگەیاندنی ئەوەی کە دەستڕاگەیشتن بە زانیاری مرۆڤایەتی پێش ئەمە

کە ناومان ناوە پەروەردەو فێرکردن، ئەرکێکی ک□م□گ□یە بەرامبەر بە هاوڵاتیەکانی، ڕایدەگەیەنێت کە هەموو مرۆڤەکان بەبێ گوێدانە ڕەنگ و نەژادو ڕەگەز و زمان و هەموو شتێکی تر، پێویستە بە ئازادی پێکەوە بژین. ڕاگەیاندنی ئەوەی کە وڵاتی ئێمە هیچ هاوڵاتییەکی نییە و هەرکەسێک بگاتە ئێرە دەتوانێت وەک ئەوانی تر بژی و کار بکات، ڕایدەگەیەنین کە ناتوانرێت بەناوی هیچ پیرۆزیەکەوە ڕێگە لەهیچ کەس بگیرێت، تەنانەت ئەوەی کە ڕەنگە بۆ تۆ شتێکی بێمانا بێت، بەڵام بۆ یەکێکی تر دەتوانێت بێت لوتکەی داهێنان و پێویستە ڕێگە بدەین خەڵک ئەمجارەیان قسەکانی خۆیان بکەن کاتێک پێیان لەسەر زەوی دادەنێن، ڕاگەیاندنی ئەمانە خاڵ و چرکەساتێکی شکۆمەندە.

ڕەنگە حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری بۆ ماوەی چوار ڕۆژ بێتە سەر کار لە ئێران و چوار ڕۆژ لە ڕووبەرێکی چوار کیلۆمەتر چوارگۆشەدا، ڕەنگە بەم شێوەیە ڕووبدات. لەوانەیە لە خوێنی هەڵکێشن و ڕەنگە دواتر تەفروتونایکەن و لەناوی ببەن، ڕەنگە بتوانن حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری بە حکومەتی حەوت ڕۆژەی تاران ناوی ببنەن، بەڵام بڕوا بکەن هەموو ئەو بەڵێنانەی کە لەم بزووتنەوەیەدا خەریکین ئەیدەین، ئەوەیە کە ئەم حەوت ڕۆژە سەبارەت باسی باج و زیادکردن و کەمبوونەوەی بیمەی بێکاری مانگەکان ناکەین. لە یەکەم ڕۆژدا دەچین ئەم شتانە ڕادەگەیەنین، پاشان دەبێت بزانین کێ دەیەوێت، کام تانک دەیەوێت بەسەرماندا تێپەڕێت و هەوڵ دەدەین ڕێگەیان پێ نەدەین. ئەمە تەواوی چیرۆکی ئەو فێڵەیە کەلە پشت حزبی کۆمۆنیستی کرێکارییەوە شاراوەتەوە. دوای ماوەیەکی زۆر کۆمۆنیزمێک سەریهەڵداوە و خۆشحاڵم کە ئێمە توخمەکانینی و بەم زمانە باسی دەکەین.من خۆشحاڵم کە بەشداریم لەم کۆمۆنیزمەدا ،کۆمۆنیزمێکی دروست بووە کە قەرزداری بزوتنەوە میللی ونەتەوەیی و ڕەگەزی و پیشەسازی کردنەوەکان و ئەو جۆرە شتانە نییە.

کۆمۆنیزم، وەک وتم، هەموو ئازادییە، هەموو یەکسانیخوازییە، هەموو مرۆڤایەتییە. پێم وایە ئێمە ئەم کۆمۆنیزمەمان دروست کردووە. لەوانەیە باوەڕ نەکەیت چونکە پێشتر ڕای کارگەر بوویت یان ئێستاش هەروایت، لەوانەیە نەتەوێت قبوڵ بکەیت چونکە فیدائی بوویت و هەیت و یان ئەندامی بەرەی نیشتمانییت.

ئایا تۆ سەر بە حیزبی توودەیت؟ بەڵام ئەمە باوەڕی ئێمەیە، بەم شێوەیە خۆمان گێل کردووە. ئێمە پێمان وایە ئ□مە کێین و ئامادەین بۆ ئەوەی هەر کەسێک بە هەر ئامرازێک بیەوێت تاقیمان بکاتەوە. لەم حیزبەدا کراوەیە، هەرکەسێک هەر گومان و خراپ تێگەشتنێکی هەبێت دەتوانێت بێتە لامان و بپرسێت، با بزانم تۆ

ئەوەی کەدەیڵێیت یان نا.
ئەگەر دەرکەوت کە هەیە، یان دەرکەوت کە دەتوانێت بێت، ئەوا چیتر بۆ من قبوڵکراو نییە کە کۆمۆنیستێک کە لەگەڵ ئەم رەوتەدا بێت، لە دەرەوەی ئەم حیزبە بێت. پێم وایە لەم حیزبەدا جێگەیەک بۆ زۆرێک لە ئێوە هەیە.
ئەم حیزبە درێژکراوەی هیچ گروپێک نییە، درێژکراوەی هیچ دارودەستەیەک نیە لە زیندان یان هاوڕێیانی ئەو شارە یان هاوڕێیانی قۆناغێکی دیاریکراوی زانکۆی تاران نیە. حیزبی ئەم باوەڕانەیە. و ئەگەر ئەمڕۆ هاتیتە ناو ئەم حیزبەو ئەم بیروباوەڕانەت هەیە، ئەوەئەم حیزبە ئامرازی چالاکی تۆیە. لەم حیزبەدا گروپ چێتی نییە. حیزبی ئازەربایجانی نییە، حیزبی کورد نییە، حیزبی ئەنجومەنی خوێندکارانی تەکنیکی نییە. حیزبی ئەو کەسانەیە کە مانیفێستی کۆمۆنیست بە بنەمای کارەکانیان دەزانن.
منیش وەک باقی هاوڕێیانم ئاواتەخوازم کە زۆرێک لە ئێوە لە حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئێراندا بدۆزمەوە.
هەڵبژاردەی نوسراوەکانی مەنسور حیکمەت – لاپەڕە ١٤٩٨ تا ١٥٠٥
دەقی نوسینەوەی ئەم وتارە بۆ یەکەمجار لە “هەڵبژاردەی نوسراوەکان”دا، بڵاوکراوەکانی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری – حیکمەتیست، خورداد ١٣٨٤ (٢٠٠٥) بڵاوکرایەوە.

دوای کوشتنی ساندینۆ، ئەمریکا باسی کۆتایی هاتنی شۆڕش و یاخیبوونی دە کرد، دوای ٢٧ ساڵ لە نیکاراگوا بزووتنەوەیەک دروست بوو، کە ئیلهامی لە ڕاپەڕینی ساندینۆ وەرگرت و ناوی خۆی نا “ساندینیستا”.

٢٠٢٢\٧\٣

خڕپ… سۆران محەم□د□م□دەسوورە

ئێسك

یەک یەک جلکوبەرگی بەر خۆڵەمێشم هەڵدایەوە
بۆ خۆشەویستیی ئێسکانم داچنی
لێوم خستە لێویەوە

بەڵام ڕووحی تێنەگەڕایەوە
هەموو شتێک مرد…
هەموو شتێک؛ وتم
وتی؛ خۆشەویستیی نامرێت وام بیستووە

خۆشەویستیی مرد
ئاسمان داکەوت
خوداش سەری هەڵگرت
★★★

کڕ

دوور دوور شاعیرێک
لە دالێکدا دوو مەدلوولی دیت
بەربەیان خەونێک لە لێفەکەیەوە کوژ…
کوێرەڕێیەک دونیا لە دووردەستەکانی خوشی
تێکچڕژاویی هەڵەنگوتە شارێکی وەندا
خودایەک ئەستێرەیەکی کڕکەوتوو نیشتە سەر پێڵوەکانی
منیش خۆشەویستەکەم…
★★★

خڕپ

خۆم و پێ و ڕێگەکان بووین
هەڵتکوڕماندینە غەریبیی
بەڵام لەدەرەوەی من
تۆ کەسێکی دیکە نیت
ڕێگەکان غەریبییان لێهەڵکوڕما
پێیەکان بێ[هاو]ڕێیی بردنی
خۆشم
نە خودا نە ناکامیی
بڕکی سێبووریی[م] گلی نەدانەوە

مرۆڤ
بۆنکڕووز گرتوویەتی
قاچەکانم بۆ ناشاردرێنەوە

2022 /2 -2021 /12 /10

سیکۆلاریزم و چەند سەرنجێك-12-… شەماڵ بارەوانی

بەشی دوانزەهەم/

لە بەشی پێشوودا باسمان لەوەکرد، کە، هەرگیز، لە ناو دەوڵەتی سیوکراتیدا ئازادی عەقیدە و بیروباوەڕ و لائیک بوون و سیکۆلاریزم بوون، جێگایان نابێتەوە و هەموو پێکهاتە و ئایینەکانی تر بە پلەدوو هەژمار دەکرێن و هەمیشە ماف خورا و چەوساوەن.

ئەوە ئەگەر ڕێگەی مانەوەیەکی سەرشۆڕانەیان پێ بدرێت و جینۆساید و قڕ نەکرێن، وەکو ئەوەی دەوڵەتی خەلافەت و داعشی تیرۆرست لەگەڵ کوردانی ئێزدی و، مەسیحیەکان کردی.
ئەوە لە بەرامبەر ئایین و ئایدیا جیاوازەکانی دەرەوەی بازنەی ئیسلام، تەنانەت لە ناو خۆشیاندا، هەموان یەکتری ڕەفز و تەکفیر دەکەن و هەوڵی لە ناو بردن و سڕینەوەی یەکتری دەدەن، بڕۆن لاپەڕەکانی مێژووی ئیسلامی هەڵدەنەوە، بزان هەموو ئەو ئاڕاستانەی کە حوکمیان کرد و ئیسلامی بوون، لە نموونەی ڕاشدی، ئومەوی، عەباسی، سەلجوقی، بوەیهی، فاتمی، ئەیوبی، بوەیهی و عوسمانی و کە و کەیتر چییان بە ئازادیخوازان و جودا بیران و مەزهەبەجیاوازەکان دەکرد.
تەنها کتێبی(تاریخ التعذیب في الاسلام)ـەکەی باقر یاسین بخوێنەوە، کەمن بابەتەکم لە سەر نووسیوەو لە ماڵپەڕی"ئاوێنە" بڵاو بووەتەوە.
بزان چۆن و بەچ شێوازێکی دڕندانە و نامرۆڤانە، ئەشکەنجەی سایکۆلۆجی و فیزیکی مرۆڤ و خەڵکیان داوەو مرۆڤیان هەڵواسیوەو دەست و پێ و سەریان بڕیوەو سەریان بە گاشەبەرد پانکردووەتەوە و داهێنانیان لە شێوازی کوشتن و تیرۆر و تۆقاندن و ئەشکەنجەدان و ئازاردانی خەڵك کردووە، لەو کاتەی تەنها شمشێر زمانی قسەو کەتا بڕیاربووە و دیکتاتۆریەت و تۆتالیتاریەت فەرمانڕەوایەتی و حوکمی دەکرد و، دەوڵەتی سیوکراتی ڕەها کاریکردووە و شتێك نەبوو بە ناوی سیستەم و لەناو چوارچێوەی ئەوخەلافەتە ئیسلامیانە، بە ناوی دەستاودەستکردنی دەسەڵات و ماف و دیموکراسی و مەدەنیەت و هاووڵاتی بوون و ژن بوون و، شتێك نەبوو لەسای دەسەڵاتی

تەتالیتارانەی ئەو خەلیفانە، بە ناوی مافی مرۆق و ئازادی ڕادەبەین و بەچوونی جیاواز و ئازاد و ڕەخنەی ئازادانە و پلورالیەتی ئایینی و تەلەرەنس و دیموکراسیەت و دیالۆك، هەموو شتێك بەزەبری هێز و نوکی شمشێر یەکلایی دەکرایەوە و، چەندان شاعیر و نووسەر و ڕۆشنبیر و جودابیر و لائیك و دنیایەك جەعدی کوڕی دەرهەم و گەیلانی دیمەشقی لە سەر دەستی هیشامی کوڕی عەبدولمەلیکی ئەمیری ئیمانداران و خەلیفە و ولی و سوڵتانەکان، بە تۆمەتی بە بێوایی و لادان لە دۆکترینی ئایینی و قەدەریەت، دەست و پێ و سەربڕدراوەو، چەندین (أم قرفە)و محەمەدی کوڕی عەبادە و مەیسەم ئەلسەمار و ڕەشید ئەلهیجری و عەمارەی ئەلکەلبی و موغەیرەی کوڕی سەعیدی ئەلعەجەلی و بەشاری کوڕی بورد و سالح عەبدلقودوس و عەمری کوڕی ئەلحەمەقە و محەمەدی کوڕی حەسەنی زەنگی و حوسەنی کوڕی زەکەرویەی قەرامیتی و ئیبن ئەبو فەوارسی قەرامیتی و دەیان و سەتان و هەزارانیتر هەڵواسراون و بە شمشێر دەست و پێ و گوێچکە بڕدراون، و زمانیان قرتێندراوە و نینۆکانیان دەرهێندراوە و بە ئاگرداخکراون و سوتێندراون و بە زیندویتی زیندەبەچاڵ و ژێرخاك کروان و، خەسێندراون، چاویان هەڵقەندراوە و دەکی تە چەقێندراوە و مەسیح ئاسا لە خاچ دراون و دەست و پایان بزمار ئاژەنکراوە، بە قامیش جەستەیان کون و بریندارکراوە و خەڵ و خوێ بە برینەکانیاندا کراوەو لە تەندووری گەرگرتووی پڕ ئاگرخراون و سوتێندراون، بە قامچی و دەست و پێڵەقە و مشتەکۆڵە تامردن لێیان دراوە و، لە؟ بەرخەر ڕاگیراون، سەرو ڕیشیان تاشراوە، لە نێوان دوو ئەسپ بەستراونەتەوە و ڕاکێشراون و دووکەرت کراون، لەسایەی دەوڵەتی سیوکراتی و تەتالیتاری و لە لایان سوفیانی کوڕی موعاویە و یەزیدی کوڕی موعاویە و موعاویەی کوڕی سوفیان و هارونە ڕەشید و موعتەزید و خالیدی کوڕی وەلید و هیشامی کوڕی مەلیك و ئەبو جەعفەری مەنسور و حەجاجی کوڕی یوسفی سەقەفی و حاکم بیئەمرواللە و مەهدی و ڕەشید و واسقی کوڕی محەمەدی عەبدولمەلیك ئەلزیات و مەروانی کوڕی موحەمەد و عەبدولمەلیکی کوڕی مەروان و یەزیدی کوڕی مەزید و یەزیدی کوڕی ئەلمولەهەب و موسلیمی کوڕی عوقبە و قوڕەی بن شورەیك و زیادی بن ئەبیە و موعتەمەدی کوڕی عەباد و فەخرولمەلیك و سەفاحەکان و سەیفولدینەکان و سوڵتانولدینەکان و قائیم بیئەمرولاکان و بلانولحەق و فولانولدەولە و حاکم و خەلیفەو والی و وەزیر و ئەمیرەکانی تر هەموو، جگە لە (عومەری کوڕی عەبدولعەزیز کەکەمتر لە سێ ساڵ حوکمی کرد و، یەزیدی ناقیس شەش مانگ، ئەو دووەی لە فەڕەدینە دەر)، باقیەکەی تر نووسەر وتەنی هەمووی سەرکوتکار و تەتالیتەر و چەوسێنەر و دیکتاتۆر بوونە و، بەو

شێوەیە مرۆڤەکان لە سەر دەستی ئەمان و بە فەرمانی ئەمان و لە سایەی حوکمی ئەمان، دڕندەترین شێوە ئەشکەنجەدراون و لە شێوەی ئاژەڵێك سەر بڕدراون و لە خوێن گەوزێندراون و کوژراون.

چۆن جەعدی کوڕی دەرهەم، لە ڕۆژی جەژنی قوربان و لە شێوەی بەرخێك و لە ژێر منارەی مزگەوت و لە لایان (خالدقەسری) والی عیراق و پێش ئەوەش حیجاز، لەسەردەمی خەلافەتی ئیسلامیەوە سەردە بڕدرێت و براکەی ئەمیش (ئەسعد) کە والی خوراسان دەبێت، هەمان شێوە دەست و پێی هەموو لایانگرانی حارسی کوڕی سەریج دەبڕێت، تەبەری مێژوونووسی ئیسلامی باس لەوە دەکات، چۆن کە، لەسەردەمی عەباسیەکان و تەنها لە سەر دەستی ئەبو موسلیمی خوراسانی ٦٠٠ هەزار، ژن و پیاو مێردمنداڵ عیدامکراون و بە شمشێرسەربڕدراون.

ئەسفەهانی لەوەدەدوێت کە ئەبو جەعفەری مەنسور لەسەردەمی خەلیفایەتی و دەسەڵاتی خۆیدا بەعزێك لە عەلەویەکانی بە زیندوویی زیندە بەچاڵ کردووە.

زۆڵە ژورنالیست… ئازاد حەمە

(((پێشکەشە بە خانمە ژورنالیست شیرین ئەبو عەقلە و هاوشێوەکانی، کە یەکلابووەوە بە گوڵەی ئیسرائیلییەکان کوژراوە)))

دەستپێک: زۆڵەکان بەرهەمی داڕمانی ڕەوشتیین

لەم سەرەتایەوە زۆر بەڕاشکاوی دەڵێم، زۆڵە ژورنالیستەکان بەرهەمی داڕمان(کەلاپس)ی ڕەوشتیی کۆمەڵگەی ئێمەن و میدیای سەبەریش دایکی ڕاستەقینەی زۆڵە ژورنالیستەکانە. ئەم جۆرە، یان چێشنە(کاتیگۆری) لە ژورنالیست لە زۆر کۆمەڵگەدا هەن و دەکرێت کۆمەڵگە گەندەڵەکان بە شوێنی سەرەکی زۆڵە ژورنالیستەکان لەقەڵەمبدرێت.
لە کۆمەڵگە گەندەڵەکان، ئەڵبەتە لە کۆمەڵکە زۆردارییی و سەربازیی و دیکتاتۆرەکانیشدا، کە لەوێندەرە زۆڵە ژورنالیستەکان بازاڕییان گەرمە، سیاسەت دووفاقانە کاردەکات. ئەمەش گرفتارئامێزیی و بێ مافیی بە مرۆڤەکان دەنێت.
سەرباری ئەوەی وترا، لە دیدی سیاسیی و سۆسیۆ-ئابوورییەوە

توێژەران لەسەر ئەوە کۆکن، کە کۆمەڵگە گەندەڵەکان کۆمەڵگەگەلێکی چەتەئامێز، مافیاگەرا و تاکڕەون. لەبەرئەوە ژینگەی ئەم جۆرە کۆمەڵگانە لەبارە بۆ هاتنەدونیای زۆڵە ژورنالیست و زۆڵەکانی بواری پێشەکانی تریش(داد، پەروەردە، تەندروستی، ڕوناکبیریی، ئەکادێمی).

هەرچی کۆمەڵگە نا-گەندەڵەکانە دیاردەکانی لەبنەڕا جیاوازن. لە کۆمەڵگە نا-گەندەڵەکاندا زۆڵە ژورنالیستەکان جێگایان نابێتەوە. نەک هەر لەبەرئەوەی لەوێندەرە هاریکاری مادی ناکرێن، مافی تاک پارێزراوە، یاسا سەروەرە و تەمەنی میدیای سێبەریش کورتە، لەبەرئەوەش، کە هاوڵاتیانی ئەو کۆمەڵگانەی بە گەندەڵی ئاشنانیین خاوەنی ئەو جۆرە ئاگایی و روناکبیریەن، کە دەزانن کاریان بە میدیای سێبەر مەیسەر نابێت و کەشە سیاسی و ئابووریی و کۆمەڵایەتییەکانیشیان لەژێرسایەی میدیای سێبەر وەک خۆی دەمێنێتەوە.

بە حوکمی ئەوەی زۆڵە ژورنالیستەکان لە کۆمەڵگە گەندەڵەکان دوانەییانە(دووفاقانە) کاردەکەن و پەیوەندیشیان بە کەسی یەکەم و دووەمی ناو حیزبەکان و بگرە سەرمایەدارەکانەوە بەهێزە بەردەوام پارێزراون.

لێرەوە بە پێویستم زانیوە لەڕێگای جۆرێک لە زۆڵەوە، زۆڵە ژورنالیست، قسە لە زۆڵەگەرایی ناو کۆمەڵگەی نوێی خۆمان بکەم و دواتر بچمە ناخی وشەدانی ئەم چەشنە لە زۆڵە. تا ئەو دەمەی سیاسەتی هەڵە سەروەر بێت کۆمەڵگە بەردەوامدەبێت لە ناولەنانی ئەم جۆرە زۆڵە و زۆڵەکانی ناو پیشەکانی تریش بە لێهاتوو و هۆشیار.

ئەو نیازەی لەدووتوێی ئەم باسە پوختەدا خوازیارم بیپێکم، ئاکاری سەمەرەی زۆڵەکانی نەوەندی ڕۆژنامەگەریی کوردییە. واتە، ئەوەی لەم کورتە نوسینە باسیدەکەم ئەو زۆڵە نییە بە زۆڵەی لە دەرەوەی پەیوەندییەکی نایاسایی لەدایکدەبێت، بەڵکو ئەو زۆڵەیە لە ئامێزی خێزانێکی نۆرماڵ پەروەردەدەکرێت و وەکیتریش وەک کەسێکی زۆڵەشەیتانی بێباک و دژە بەها ڕەفتاردەکات.

لەمیانەی ئەم دەستپێکەشەوە دەپرسم: کێ زۆڵە ژورنالیستە؟ چۆن دەبیت بە زۆڵە ژورنالیست؟ ئایا زۆڵی جۆرێکە لە زیرەکیی؟ یان زۆڵی جۆرێک لە زرنگیی تایبەتی تیاپەنهانە؟ دەکرێت زۆڵ بیت و لە تەلەفزیۆنێک کاربکەیت؟ لەناو ستافی ڕوناکبیریی گۆڤار یان ژورناڵیک دا بیت؟ ئەمانە و چەندین پرسیار و تێڕامانی دی دەبنە هەوێنی قسەکردنەکانم.

کۆتا وتنی ئەم دەستپێکە ئەوەیە، کە داوادەکەم خوێنەری ئەم چەند دێڕە زۆڵە ژورنالیست لە ژورنالیستی ڕاستەقینە جیابکاتەوە و

ئەندێشەی خۆی ڕادەستی زۆڵە ژورنالیست نەکات و هەواڵ و ڕووماڵەکانی بەهەندوەرنەگرێت و وەک دوژمنی وتنی ڕاستیش تەماشا یبکات.

زۆڵگەردانی

ڕوونە، کە دەستو□اژەی زۆڵ لە خودی خۆیدا نەختێک، بگرە زۆریش، سەمەرەیە، ئەو دەمەش، کە دەدرێتە پاڵ ژورنالیست ڕووبەری سەمەرەبوونەکە زیاتردەکات و لەوسەریشەوە خۆی پتر کاریگەر و سەرسامکەر نیشاندەدات. بەڵام زۆڵگەردانی وەک پاشاگەردانی نییە. پاشاگەردانی لەئاکامی بێ سەرۆکی و نەبوونی سەرکردەی ڕاستەقینەوە دەردەکەوێت و پشێویی و نائارامی دەکات بە بنەمای خۆی، هەرچی زۆڵگەردانییە لێرەدا بەو واتایە بەکاردێت، کە هەر زۆڵە و بۆخۆی دەژیت و دونیای خۆی بە ئارەزووی خۆی دروستدەکات.
بەپێی دەستوری زۆڵگەردانی بێت ڕاستگۆیی لە هەڵوەدا و تەرە دا دەژیت و زۆڵیش زۆڵی تر قوتدەدات و چارەنوسی زۆڵگەردانیش بەدەست زۆڵترینەوە دەبێت. ئەمە سەرباری ئەوەی زۆڵ لە دەمی زۆڵگەردانیدا یاری جیاواز و چاوەڕێنەکراو دەکات.
لەبەرئەوەی باسکرا، بۆ من نوسین لەسەر زۆڵە ژورنالیست پڕە لە تاسە و پەژارەیی. نوسین لەوبارەیەوە بۆ خۆشی و خەندە نییە. نوسینی لەم شێوەیە نوکتەئامێزی و خەندەئامێزی بەدوای خۆیدا ناهێنێت. بۆ من نوسین لەسەر بوونی زۆڵە ژورنالیست لە کۆمەڵگەی نوێی ئێمەدا ما□□ی سیس بوون و ژاکانی ئاکارە(موراڵە).
بوونی ئەم چەشنە لە ژورنالیست ئاماژەیە لەسەر یەکگرتنەوەی بێباکی لەتەک ناکامیدا. زۆڵە ژورنالیست ڕۆژانە بە پەناماندا تێدەپەڕیت و لەناو گەرمایی ژیان کەسیرەمان دەکات(کەسیرەبوون= گرژهەڵاتن لەسەرماندا).

کێ زۆڵە ژورنالیستە؟

پرسیاری هەرە بناغەیی ئەم نوسینە ئەمەیە: کێ زۆڵە ژورنالیستە؟ ئەوانەن، کە تەنیا لە خەونی بەرژەوەندییەکانی خۆیاندان. ئەوانە سایکۆپاتی psychopath (دروونبیمار) ئێستاشمانن. زۆر بەدەگمەن زۆڵە ژورنالیستەکان زیانیان بەردەکەوێت. گەر تۆزقاڵە زیانێکیشیان بەرکەوێت ئەوا یان نەخشەیان بۆداناوە، یان بە ڕێکەوت بەریانکەوتووە، لێ ئەو دەمەش یەک نەخت زیانیان بەردەکەوێت قازانجێکی زۆر لەوە دەکەن. نموونەشمان لەسەر ئەوە زۆرە.
کێ زۆڵە ژورنالیستە؟ ئەوانەن، کە خەو بە تراجیدیاوە دەبینن. زۆڵە ژورنالیستەکان خوازیارن تراجیدیا ڕووبدات، تا بەهۆیەوە دەرکەون و

بەنگە. ئەوەی لەم حاڵەتەدا زۆڕە ژورنالیست لە ژورنالیستی ڕاستەقینە جیادەکاتەوە ئەوەیە، کە زۆڕە ژورنالیست لەسەر تراجیدیا و کارەساتی جەرگبڕ مشەخۆرە. ئیدی دوای ئەوە مانشێتی سەزاوی و وروژێنەری زۆڕە ژورنالیست لە گشت لایەکەوە خۆی دەکات بە ئەندێشەماندا.
بەو جۆرە بێت کە زۆڕە ژورنالیستە؟ زۆڕە ژورنالیستەکان ئەو جۆرەن، کە شەیدای مایکرۆفۆنن. لە کوێ تراجیدیایەک هەبێت لەوێندەرێ دەپەیقن، کە دەشپەیقن خۆیان وەک کەتا مرۆڤدۆستی سەرزەمین نیشاندەدەن. ئەمەش لە بەرئەوەی زۆڕبوونەکەیان وایانلێدەکات پیشەکەیان لا بێ بەها و ناکاریگەر بێت.
ئاشکرایە، کە پیشەی ژورنالیستی شتێکی پڕمانا و بەرپرسیارئامێزییە، لە زۆڕیەتی وادەکات پیشەی ژورنالیستی بە ئاقارێکی سەرلە بەر جیاوازدا بڕوات.
کە زۆڕە ژورنالیستە؟ دەشێت ئەوانەبن، کە بەردەوام چەنەلێدەدەن و پێشیناویە گشت ڕاستی وا لەبەرباخەڵی ئەواندا. وەکیتریش زۆڕە ژورنالیستەکان سۆفیستەکانی Sophist (سوفستاییەکانی یۆنانی کۆن) سەردەمی ئێستامانن و پرۆتەگۆراس Protagoras و گۆرگیاس Gorgias یش بە شاگردی خۆیان نازانن. یاریکردن بە ڕاستی و وشەفرۆشی باشترین کاری زۆڕە ژورنالیستەکانە و لەگەڵ زاڵبوونی ئاکاری نیولیبرالیزمیش زۆڕە ژورنالیستی وەک پەتا لێڕە و لەوە دا بڵاوبووەتەوە.
ئەو شیاوییانەی وتاری سیاسیی نیولیبرالیزم خستوویەتە بەردەست زۆڕە ژورنالیستەکان لە دیرێکی سەرمایەدارییەوە سەرچاوەدەگرێت. کۆمەڵگەی تازەش لە زۆڕ ڕووەوە قۆرت و چەوتییەکانی هەر لەم وتارەوە بەدەستهێناوە.
دیسانەوە دەپرسم: کە زۆڕە ژورنالیستە؟ لە بنچینەدا، ئەمە ئەو کەسانە دەگرێتەوە، کە لە سەر هەموو شتێک و لە هەموو شوێنێک دەنووسن و لەکۆتایشدا هەستدەکەین هیچیان نەنووسیووە. زۆڕە ژورنالیستەکان زۆر دەنووسن و بێ پرینسیپانەش دەنووسن. نووسین لای ئەمانە وشەسازییەکی ڕۆژانەیە و تانە و پلار، تەشەرە و توانج بەهەندوەرناگرێت. نووسینی پووچ و سەرەڕۆ، یان ئەو جۆرە نووسینەی بێباکی و نابەرپرسیاریی بەرهەمدەنێت بەری بیری زۆڕە ژورنالیستەکانە.
سەرباری ئەوە، دەخوازم دووبارە بپرسمەوە کە زۆڕە ژورنالیستە؟ ئەو جۆرەن لە ژورنالیست، کە ناهەمن و چەنەباز و پۆپۆلیستن. زۆڕە ژورنالیستەکان لە وتنا گەرم و زۆربڵێن. وا قسەدەکەن کە دایکی ڕاستیین، لە دەمکە ڕاستیی قوربانی دەستی ئەمانەیە و وەکیتریش

خۆیان وەک گوناح و فریشتە نیشاندەدەن.
دەپرسمەوە کێ زۆڵە ژورنالیستە؟ ئەوانە زۆڵە ژورنالیستن، کە یاریزانن. یاری بە وشە، بە ڕاستی و بە ڕووداو دەکەن. ڕاستی بۆ ئەم جۆرە لە ژورنالیست بریتییە لە ڕیزکردنی وش□. □ووداوەکانیش بۆ ئەمانە تا ئەو جێگایە مانادارە، کە خۆیان لە ناو مانشێتێکدا دەبیننەوە.
بەم جۆرە بێت بۆ دواجار دەپرسم: کێ زۆڵە ژورنالیستە؟ ئەوانەن، کە پارێزەری بێدادییەکانی کۆمەڵگەن، لەسەر خوانی سیاسی و دەوڵەمەندەکانی کوردستان باس لە کاری ڕۆژنامەوانیی خۆیان دەکەن.
بگرە هەر زۆڵە ژورنالیستەکانیشن، کە ڕاستەوخۆ ژیانی هیچ سیاسی و دەوڵەمەندێک ناخەنە ژێر گومان و مەترسییەوە.
بەڵێ زۆڵە ژورنالیستەکان مانشێتە سەرنجڕاکێشەکان لە باخ و سەرمێزی خواردنەوەکان دەستنیشاندەکەن. تاس□انێکیش لەمەو بەر ئاگام لێبوو، ک□ زۆڵە ژورنالیستەکان بابەتی مانشێتە گرنگەکانیان لە باخ و سەرمێزی خواردنەوە لەگەڵ سیاسیی و دەوڵەمەندەکان داد□ش□ت. زۆرجار زۆڵە ژورنالیستەکان ناونیشانی مانشێتە هەستیارەکانیان بەدەم قاقا و نوکتەوە دەهۆنیەوە و بەجۆرێکیش ڕێزمانی مانشێتەکانیان دادەنا، کە نزیک بێت لە بەرژەوەندی سیاسیی و بازرگانەکان. بەجۆرێک ڕاستییەکانیان لە ناواخنی مانشێتەکانیان دەئاخنی، کە نە شیش بسوتێت نە کەباب.

ئەوەی زۆڵە ژورنالیست لە ژورنالیستی ڕاستەقینە جیادەکاتەوە

بوون بە زۆڵە ژورنالیست بەڕێکەوت نییە و کۆشش و تەقەلایەکی زۆر و بێ وچانی دەوێت. وەکیتر، گێلەکان نابنە زۆڵە ژورنالیست. ئەوانە دەبنە ئەمە، کە جۆرێک لە زرنگی و هۆشیاری تایبەتیان هەیە و بە بەرژەوەندییەکانیشیان ئاشنان. ئەمانە، زۆڵە ژورنالیستەکان، دەزانن چیدەکەن، لە کوێ چی دەڵێن و چۆنیشی دەڵێن. بۆیە ئەوەی زۆڵە ژورنالیست لە ژورنالیستی ڕاستەقینە جیادەکاتەوە زۆر شتە. لای خوارەوە هەندێکیان بەسەردەکەینەوە.
زۆڵە ژورنالیست بەردەوام هەیە و لە هەموو شوێنێکیشدا دەردەکەوێت. ئێستا لێرەیە، لە سلێمانییە و تاوێکیتر لە بادینانە. سبەی لە هەولێرە و دواتر لە هەڵەبجەیە. گشت شوێنێک دەکات بێ ئەوەی دووچاری مەترسی ببێتەوە. ئەوەش، کە وادەکات دووچاری هێچ کێشەیەک نەبێتەوە تایبەتمەندییە سۆفیستییەکەیەتی. ئەمەو ئەم جۆرە زۆڵە جارجارە لەو جەولانە خەو بە ڕووبەڕووبوونەوە و پەلاماردانێکیشەوە دەبینن□ت. ناوبراو مردووی شوێنە گشتی و قەرەباغ□کانە، نەک تەنیا ل□ بەرئەوەی کارەکەی ئەوەی ل□دوادەکات، ل□ بەرئەوەش، کە

سایکۆلۆجیای زۆڵایەتی لە ناخی زۆڵە ژورنالیستدا کارایە.
زۆڵە ژورنالیست بۆ ئەوەی هەبێت و بەردەوامبێت پێویستی بە دراما و داستانە. پێویستی بە درێژدادڕی و کاوێژسازییە. بەواتایەکیتر، ئەم جۆرە ژورنالیستە لەسەر قەیرانەکانی ئێمە دەژیت. تا قەیران هەبێت ئەو مانشێتی وروژێنەر و یاریئامێزانە داد□□ژ□ت.
هەرچی ژورنالیستی ڕاستەقینەیە، کە بوونی لە کۆمەڵگەی ئێمە و هاوشێوەکانی خەریکە دەبێتە شتێکی دانسقە و دەگمەن، ژیانی خۆی دەخاتە مەترسییەوە. بۆ ژورنالیستی ڕاستەقینە وتنی ڕاستی سەروی گشت وتنەکانە. هاوکات ئەم جۆرە ژورنالیستە لە خۆڕا ناپ□یق□ت، ک□ د□شپ□یق□ت □استی لە ناڕاستی جیادەکاتەوە و خۆی لای سیاسی و دەوڵەمەند ناشریندەکات. ئەمەو ئەم شێوە ژورنالیستە مات و خەمبارە و کارەکانی، کە بریتیین لە بەدواچوون و یەکلاکردنەوە، دوور لە سۆز و ڕاگرتنی بەڵانس ئەنجامدەدات.
لەوەی باسکرا سەرنجڕاکێشتر ئەوەیە، کە ژورنالیستی ڕاستەقینە بێباک و قۆشمەچی نییە. ئامادەیە سەری خۆی لەپێناو گەیشتن بە وەڵام بۆ پرسیارێکی هەستیار دانێت. ژورنالیستی ڕاستەقینە، ڕێک بە پێچەوانەی زۆڵە ژورنالیست، هۆگری کارەکەیەتی و لە بنەچەی کارەکەشی واحاڵیییە، کە ئەرکێکی ئاکاریی(موڕالیی) لەسەرە و قەرزێکی ڕەوشتیشی لەئەستۆدایە.
وێڕای ئەوە، ژورنالیستی ڕاستەقینە بە سەلیقەوە لە سەختگیرییە ژورنالیستییەکان دێتەدەرێ و بەکارامایشەوە دژوێژ (پارادۆکس)ەکان شیکاردەکات. ڕچەشکێنی ژورنالیستی ڕاستەقینە ئەوکات□ن□ دەردەکەوێت، کە گورزێکی سامناک لە بەرژەوەندییەکانی دەسەڵات دەدات و چاوپۆشیش ناکات لە بی مافییەکان.

زۆڵە ژورنالیستەکان بەرهەمی میدیای سێبەرن

سەری باس و بنی باسی زۆڵە ژورنالیستەکان میدیای سێبەرە و هەر خۆشیان زووزوو دەمانکەن بە دوژمنی ئەم جۆرە میدیایە. لەبەرئەوەی میدیای سێبەر بەخێوکەر و دروستکەری زۆڵە ژورنالیستەکانە بەردەوام قاچێکیان لەناو ئەم میدیایەدایە. بەدڵنیاییەوە میدیای سێبەر ئەو چەشنە لە ژورنالیست دروستدەکات، کە دەزانێت کێکە گەورەکە ل□ ک□وی□. بۆ زۆڵە ژورنالیستەکان کێکە گەورەکە وا ل□ن□او میدیای غەیرە سێبەر. باشە بۆ؟
لەبەرئەوەی ئەم جۆرە ژورنالیستانە کەسانێکی دەبەنگ و ناوریا نیین، ئەو نەختە کێکەیان بەلاوە مەبەست نییە ل□ د□ق□ری میدیای سێبەردایە. ئەمانە چاک لەوە حال□یین مانەوەیان لە زۆنی میدیای سێبەر شتێکی کاتیی، یارییەکی دۆڕاو و بی گەرانتییە، بۆیە زۆڵە

ژورنالیستەکان گشت بوونی خۆیان و تەکنەلۆژیا زێڕاوییەکەیان لە بەرگێکی تردا لەناو میدیای غەیرەسێبەر دەخەنەگەڕ.
بەزمەکە لەوەدایە، ئەو ماوەیەی زڕە ژورنالیستەکان لەناو میدیای سێبەر بەسەریانبردووە، بە جۆرێکی تر بە ئەمەی دەفرۆشنەوە و وەک قۆناغێکی زێڕینی خۆشیان تەماشیدەکەن؛ گوایە لەوەندەرە کاری دەگمەن و تایبەتییان کردووە. وێڕای ئەوە، ئەوەندەی لە شەڕی نێوان زڕە ژورنالیستەکانەوە فێری ڕاستیبێژی دەبین و بە شاراوەکان ئاشنا دەبین ئەوەندە لە شەڕی نێوان زڕە ژورنالیستەکان و ژورنالیستە ڕاستەقینەکانەوە شت فێر نابین. شەڕی نێوان زڕە ژورنالیستەکان شەڕە لە پێناوی پلەوپایەی ناو ڕاگەیاندن و دابەشکردنی کێکی داهاتوو، نزیکبوونەوە لە سیاسی و سەرمایەدارەکان و چەندین دیاردەیتر.

زڕە ژورنالیست کەسایەتییەکی سایکۆپاتی(دروونبیمار) هەیە

بە بی گومانەوە، هێما بۆ ئەوە دەکەین، کە زڕە ژورنالیست کەسایەتییەکی سایکۆپاتی psychopath (دەروونبیمار) شی هەیە. کەسی سایکۆپات کەسێکی دەروونناساغی بێ سۆز و ئاکار لادەرە. تا بڵێیت درۆزن و هەڵخەڵەتێنەر و ڕەفتار ترازاوە. لەوە سەمەرەتر کەسی سایکۆپات هەست بە ناموردای و تێکشکانی خۆی ناکات. ئەگەرچی زیرەکییەکی ڕووکەشیشی هەیە، لە خۆپەرستییەکەی، کە لە لوتکەدایە، ئەوەی لێتێکدەدات. سەرباری ئەوە، ئەم جۆرە کەسە بێ شەرمە و توانای دادوەری ڕاستەقینەی نییە و بەردەوامیش لە خەمی خۆی دایە.
کەوابێت ئەوەی لای سەرەوە سەبارەت بە کەسایەتی سایکۆپات وترا لە زۆر ڕووەوە لە زڕە ژورنالیستیش دا بەدیدەکرێت. زڕە ژورنالیست ئەو دەروونبیمارەیە ناشێت پشتی پێببەسترێت. کەسی لەم جۆرە بەرامبەر بە کێشەکانی کۆمەڵگە بێباکە و خۆو بە بەسەرهات و ئاشوبەوە دەبینێت.
زڕە ژورنالیست هەرگیز ژیانی، بەرژەوەندییەکانی، ناخاتە بەر مەترسیی و جۆرە هەڕەشەیەکەوە، کە بێدەرەتانی بکات. ئەمە ئەو کەسەشە، کە ناخوازێت موغامەرە بکات و بە ئەوەی دەرفەتی ئەوەشی بۆ دروستبێت لەبەردەم مایکرۆفۆن دا قسەبکات و دلۆڤانی خۆی بە سیاسیی و سەرمایەدارەکانی کۆمەڵگە نیشانبدات بێباکانە گومان لە ئاکاری ژورنالیستی ڕاستەقینە دەکات.

زڕە ژورنالیست دوژمنی ڕاستییە

کاری ژورنالیستی کارێکی لێوەڕژە لە گەڕان بەدوای گەواهی و بەڵگە، لە خستنەڕووی پێنە(دەلیل) و ساغکردنەوەی ڕاستییەکان. ئەمە بە

زۆڵە ژورنالیست بەجۆرێکی ترە. ل□ بەرئەوەی ئەو دوژمنی ڕاستییە بکوژی سەرەکی دادیشە. بەم شێوەیە بێت، ئەوەی ناوبراو تێینا گات، یاخود ناخوازێت تێیبگات، ڕاستییە. بەڵام زۆڵە ژورنالیست بۆ ئەوەی هەبێت و بەرژەوەندییەکانیشی پارێزراو بێت لە هیچەوە ڕاستی دروستدەکات. کێشەی ئەم جۆرە لە ڕاستی ئەوەیە، کە کەس پێویستی پێی نییە. ڕاستییەک بەرھەمی هیچیی بێت ناڕاستییە و دژی تاکەکانی کۆمەڵگەشە.

ڕاستییەک لە منداڵدانی هیچییەوە بێتەکایەوە دژە بەهاو و بەدفەڕ و بەدنیهادە. بۆیشە کۆمەڵگەی گەندەڵ بەهەشتی زۆڵە ژورنالیست و دۆزەخی ژورنالیستی ڕاستەقینەیە. لە سۆنگەی ئەم لایەنەشەوە بەوە دەگەین، کە بیر و ڕەفتاری زۆڵەکانی ناو ژورنالیستی ئەمڕۆمان شیرازەی کۆمەڵگەیان ل□ بەر یەک هەڵوەشاندوو□ تەوە.

زۆڵەکان لە ئێستادا، لە کۆمەڵگەی تازەی کوردی دا، زۆر و زەبەندەن، ژمارەیەکی بێ شومار لە زۆڵ لە نێوەندە هەستیارە جیاجیاکانی کۆمەڵگەدا کاری خۆیان دەکەن و کاریگەریی زۆڵانەی خۆشیان ڕۆژانە لەو نێوەندانەدا دادەنێن.

لێرەدا هیچ دور ناڕۆم گەر بلێم: ژمارەیەکی بێ شومار زۆڵمان لە پەرلەمان، لە وەزارەتەکان، لە زانکۆکان، لە سەنتەرەکانی ڕوناکبیری، لە پەروەردە و لە تەندروستیدا هەیە. زۆرێکیش لەمانە ژورنالیست و میدیای تایبەت بە خۆیان هەیە. ئەم زۆڵانە تێکدەری ڕیشاڵی کۆمەڵگەن و لە داڕمان و گەندەڵکردنیشی بەرپرسیارن.

ب□ بێگومانە دەڵێم: لەژێر سایەی زۆڵەکان، زۆڵەژیرەکان، نەک هەر سیاسەت، پەروەردە، فێربوون و کردی ڕوناکبیریی بی بەها و قێزەوەنکراوە، ئەوەش قێزەوەنکراوە، کە پێیدەڵێن کاری ژورنالیستی و گەیاندنی هەواڵ و زانیاریی.

چۆن لە زۆڵە ژورنالیست ڕزگارمان بێت؟

ئەوەی که هەمیشه، بۆ زۆرێک، لێرەدا جێگای پرسیاره ئەوەیه، کە زۆڵە ژورنالیست خۆی بەرھەمی خۆیەتی، یان لەدەرەوەی خودی خۆیەوە دێتەکایەوە؟ لە دەستپێکدا جەختمانلیکرد، کە زۆڵەکان بەرھەمی داڕمانی ڕەوشتیی کۆمەڵگەی ئێمەن. بەم جۆرە، بە چاککردنی ئەم ڕەوشتە ڕزگارمان دەبێت لەم جۆرە زۆڵە.

بە نەمانی ڕیشاڵی گەندەڵی لە کۆمەڵگە ڕزگارمان دەبێت لە ئاکاری زۆڵە ژورنالیستەکان. کەواتە تا ئەو دەمەی ئەم چەشنە کۆمەڵگەیە کۆمەڵگەی ئێم□ بێت پێویستمان بەوەیە گوێ لە زۆڵە ژورنالیستەکان نەگرین، ئەوەی ئەوان بە ڕاستی دەزانن ئێمە گومانیلێبکەین، بۆچوون و تێگەیشتنەکانیان ڕەتبکەینەوە و باوەڕی پێنەکەین، تا پێماندەکرێت

خوێنەر و گوێگریان نەبین، ئەوان بە سەرچاوەی ڕاستی و زانیاریش نەزانین.
بەو جۆرە بێت، کوشتنی رۆحیمی زۆڵە ژورنالیستەکان لەوێوە دەستپێدەکات، کە هەردەم پێیانبوترێت “”تۆ بێ لایەن نییت و من بۆچونەکانتم لا بەهەند نییە””.
دوا وتن
پێشتریش (لە باسێک بەناوی “زۆڵ و زۆڵناسی، زۆڵەکانی نێوەندی سیاسی، ڕوناکبیری و ئەکادێمی””) وتوومە، زۆڵ ئەو کەسەیە دەستی لە شێواندنی شیرازەی کۆمەڵایەتی و مرۆڤدۆستی لە کۆمەڵگەی نوێی ئێمەدا هەیە. وەکیتر، دەشخوازم بڵێم لەڕێگای فەلسەفەوە، وەک ئەرکێکی ڕەوشتی، لای سەرەوە ڕۆچوومە ناو قسەکردن لە زۆڵە ژورنالیست و بە دیاردەیەکی گەمار، پیس و چەپەڵی ناو کۆمەڵگەی تازەی کوردیشم ل□ قەڵەمدا.
سەرباری ئەوە، کۆمەڵگەی کوردی ئێستای ئێمە، کە وەک گشت کۆمەلگاکان لەژێر فشاری سۆسیال میدیایە، لێوانلێو نییە لە زۆڵە ژورنالیست. کۆمەڵگەی میدیایی ئێمە ژورنالیستی بەئەمەک و مرۆڤدۆستی زۆری بەخۆوە دیووە، لێ دەشناڵێنێت بەدەست ئەو نەختە زۆڵە ژورنالیستەوە، کە لە گشت شوێنێکی هەرێمدا ڕێکەوتدەکرێن.
تێگەیشتن لە زۆڵە ژورنالیست داوای ئەوەمان لێدەکات لەو بونیادە حاڵیببین، کە ئەم چەشنە ژورنالیستە دروستدەکات. بونیادی سیاسی و کۆمەڵایەتیمان توانایەکی ئەفسانەیی لە دروستکردنی ئەم جۆرە ژورنالیستانە هەبووە. ئەمەش مێژووەکەی بۆ پاش ڕاپەرین دەگەڕێتەوە و لەگەڵ گشت قەیران و تەنگژەیەکی سیاسی و ئابووریش چاک تەشەنەی کردووە.
بەواتەیکیتر، زۆڵە ژورنالیستەکان لەم ساڵانەی دواییدا، بەهۆی قوڵبوونەوەی ئازارە کۆمەڵایەتی-ئابووری و سیاسییەکانی تاکی کوردەوە، توانیویانە لەناو پانتاییەکی بەریندا کارابن. لەبەرئەوە پێویستە بەسەلیقەوە، نەک بێباکانە، لەوە حاڵیببین، کە کارایی زۆڵە ژورنالیست لە کۆمەڵگەی ئەم دوو دەیەی دواییدا زادەی چ هەل و مەرجێکە.
گومانیناوێت، کۆمەڵگەی کوردی ئێستای ئێمە خاوەنی پۆلێک ژورنالیستی بێدەنگ و بەمروەتە، لێ لە هەمان کاتدا و لەژێرسایەی زۆڵە ژورنالیستەکان دۆزی ژورنالیستیمان تابڵێیت ماندوو و ناساغە و هەواڵ و زانیاری بێ نرخ و هەرزان، کە بەرهەمی زۆڵە ژورنالیستەکانە، ڕۆژانە گەمارۆماندەدات.
سەرئەنجام ئەوەش دەڵێم: ڕۆژانە چەندین دیمەنی زۆر و زەبەند لەناو شار، لە شوێنە گشتییەکان، لەناو سۆسیال میدیا، لە دامەزراوەکاندا

بەدیدەکەین، کە پێماند□□ن ئێرە شوێنی ڕاستەقینەی زۆڵییە. گرفتەکە لێرەدا لەوەدایە، کە ئەو شوێنانە لەزیادبووندان و خۆشیان بۆ ناو گشت کایە ناسک و هەستیارەکانی کۆمەڵگە و ژیان شۆرکردوو□ تەوە.
زۆڵەکانی ئەو کایە هەستیارانە ئەو وێنەیە لە ئەندێشەماندا بەرجەستەدەکەن، کە زۆڵی ژیرییەکی تایبەت بە خۆی هەیە. واتە زۆڵ دەبەنگ نییە. ئەمەش داوای ئەوەمان لێدەکات لە زۆڵناسی بکۆڵینەوە و لە دۆزی زۆڵ و زۆڵیەتیش بڕامێین، کە لێوانلێوە لە بێ ڕەوشتی. ئەمەش بەهۆکاری ئەوەی، کە کۆمەڵگەی ئێمە بەدەست ئەم زۆڵانو□ دەناڵێنێت. زۆڵەکان کۆمەڵگەی ئێمەیان کردووەتە کەلاوە و بەرامبەر بە ئایندەشمان بی خەمن.

سەرنج: ئەم باسە تەواوکەری ئەو باسەیە پێشتر ، لە ڕێکەوتی 11-11-2021 لە ماڵپەری ئاوینە و دواتر لە دەنگەکان بەناوی(زۆڵ و زۆڵناسی، زۆڵەکانی نێوەندی سیاسی، ڕوناکبیری و ئەکادێمی) بڵاوکرایەوە.

کارەساتی هەڵەبجە لە ڕۆمانی قوربانی ژمارە 256 دا… سەدیق سەعید ڕواندزی

هەموو ڕووداوێك كە ڕوودەدات، پەیوەستە بە كات و شوێنێكی دیاریكراو. كردەی ڕووداو دوای ڕوودانی دەبێتە مێژوو، بۆیەشە گەڕانەوەمان بۆ ڕووداوەكە، واتا گەڕانەوە بۆ مێژوو، كە تیایدا بە شێوەیەكی كرنۆلۆژییانە و بە دوای یەكترداهاتنی زنجیرەی ڕووداوەكان پێكدێنێت. بۆیە دەكرێ بڵێین هەموو ڕووداوێك هەڵگری دوو زەمەنی جیاوازە، زەمەنێك كە ڕووداوەكەی تیادا ڕوودەدات و دەمی ئێستای ڕووداوەكەیە، زەمەنێكیش كە دەگەڕێینەوە سەر ڕووداوەكە، دوای ساڵانێكی زۆر لە ڕوودانی ڕووداوەكە جا هەر ڕووداوێك بێت. یەكێك لە دیارترین خاسیەتەكانی گێڕانەوەی ڕووداوێك ئەوەیە، كە بگێڕەوەی ڕووداو، چەند توانای ئەوەی هەیە، ڕووداوەكە

بگێڕێتـەوە کۆنسـێکتە مێژوویەکـە و ئـەو هەسـتە لای بۆ بگێڕەڕەوە دروست بکات، کە ئەو لە نێو جەرگەی ڕووداوەکە دابووە، ئەگەر خۆشی تیادا بە شدار نەبووبێت. بەو مانایەی کە دەگەڕێینەوە سەر ڕووداوێکـی مێژوویـی، ئیـدی بچینـەوە نێـو ئـەو ساتـانە و زەمـەن بوەستێت، نەك خودی ڕووداوەکە، بێتەوە نێو زەمەنی ئێستا کە زەمەنی گێڕانەوەی ڕووداوەکەیە. ئەوەندەی وەك خوێنەرێك تێبینیم کرد بێت، لە بەشێك لە گێڕانەوە ئەدەبی و بایۆگرافییەکان، ئەو دوو زەمەنە لەلایەن نووسەرانەوە هەستی پێ ناکرێت و لە یەکتری جیا ناکرێنەوە. بەو مانایەی کە ڕووداوێك دەگێڕنەوە کە لە ڕابردوو ڕوویداوە، ئیدی لـە بـری ئـەوەی بۆ زەمەنـی ڕوودانـی ڕووداوەکـە بگەڕێنـەوە، بـە پێچەوانەوە ڕووداوەکە دێنە نێو زەمەنی ئێستا. بۆیەشە دەکەونە هەڵەی زەقەوە، کە خۆشیان هەستی پێ ناکەن. جارێکییان کتێبێکم لە بارەی ک□چ□وەکە دەخوێندەوە، نووسەرەکەی نووسیبووی (باران لە پێنج ملیۆن مرۆڤی دەدا) ئەمە لە کاتێکدا ژمارەی دانیشتووانی هەرێمی کوردستان ئەو کات، ڕەنگە کەمتر لە دوو ملیۆنیش بووبێت. ئەم درك پێ نەکردنەی زەمەنی گێڕانەوە و زەمەنی ڕوودان، دواجار ئەو هەڵەیەی لێ دەکەوێتەوە. بۆیە کردەی گێڕانەوە، هەر تەنها گێڕانەوەی ڕووداوێك نییە، بەڵکو گەڕانەوەیە بۆ زەمەن، شوێن، هەموو ئەو پێکهاتە سرووشتی و مرۆیی و جوگرافی و کۆمەڵایەتی و ژینگەییانەی ژیانی ئەوکات. بەو مانایەی بۆگێڕەڕەوە، لە پەراوێزی گێڕانەوەی ڕووداوەکە، زەمەنی ئێستا جێدیڵێت و دەچێتەوە نێو ڕابردوو، لەگەڵ فەزای ڕووداوەکە دەژیت. لەو ڕوانگەیەوە، ڕۆمانی (قوربانی ژمارە 256) یەکێکە لەو ڕۆمانانەی کە خوێنەر لە میانەی خوێنەوەیدا، زەمەنی ئێستا کە ساتی خوێنەوەی ڕۆمانەکەیە، لە بیر دەکات و بێ ئەوەی هەستی پێ بکات دەگەڕێتەوە سی ودوو ساڵ لە مەوبەر کە ڕژێمی بەعس هەڵەبجەی کیمیا بارانکرد. لەو ڕۆمانەدا، کارەساتەکە گێڕانەوەیەکی مێژوویی و کرنۆلۆژیی نییە، وەك ئەوەی لە مێژوودا هەیە، بەڵکو هێنانەوەی ڕووداوەکەیە بۆ زەمەنی ئێستا ، هەر بۆیەشە کە ڕۆمانەکە دەخوێنینەوە، ئەو کارەساتەمان دێتە بەرچـاو وەك ئـەوەی ئێـستا ڕوویـدابێت و خۆمـان لـە نێـو جەرگـەی کارەساتەکە بین. ئەم شێوازە لە گێڕانەوەی ڕووداوەکە و بەستنەوەی زەمەنـی فیزیکـی ڕووداوەکـە، بـە زەمەنـی دەروونـی خـوێنەرانەوە، فۆڕمێکی هونەری جوانی بە ڕۆمانەکە داوە، کە تیایدا ئەو کارەساتە نابێتە ڕووداوێکی ڕابردووی بەشێك لە مێژوویی خوێناوی ئێمە، بەڵکو وەك کردەیەکی تراژیدی بەردەوام دەبینرێت. ئەمەش جیاکردنەوەی ڕووداوێکی واقیعی و مێژوویە، لە بەرجەستەکردنەوەی هەمان ڕووداو، لە دەقێکی ئەدەبیدا. چونکە لە ئاستی واقیعدا ڕووداو دەبێتە

ڕابردوو، بەڵام لە دوو توێی ڕۆماندا، ڕووداو بەردەوامی دەبێت و زەمەن و شوێنەکان دەبڕێت. بۆیە کارەساتەکان لە نێو ڕۆماندا بەسەر ناچن، بەڵکو دەمێننەوە، ئەویش لە پەراوێزی خوێنەوەی ڕۆمانەکەوە بە بەردەوامی و بۆ هەمیشە. ئەم ڕۆمانە، سەرگوزشتەی ژیانی منداڵێکی هەڵبجەییمان لە سەر زاری خۆی بۆ دەگێڕێتەوە، کە منداڵی وشوێن و یادەوەریی و هەموو پەیوەندییەکی ڕوحی و خێزانی، لە پەراوێزی ئەو کارەساتەوە لەدەست دەدات و بۆ هەتایە، لە دنیای منداڵی خۆی دادەبڕێت و دەبێتە قوربانییەکی زیندووی ئەو کارەساتە. ئاسۆ، کە پاڵەوان و هاوکات بگێڕەوەی سەرەکی ڕۆمانەکەشە، لە گەڕەکی قاوەچییانی هەڵەبجە دەژیت و ڕزگاربووی ئەنفالە بەدناوەکانە. خۆی و زریانی دایکی و باپیرەیەك، لە ماڵێکدا خەمەکانی دوای ئەنفال کۆی کردوونەتەوە و ئەوەندەی پێ ناچێت، کارەساتێکی دیکەشیان بە سەر دادێت، ئەویش کیمیابارانکردنی هەڵەبجەیە. ئاسۆ لەگەڵ ژێهات و سیوەر، دیاری، لە نێو دنیای منداڵی خۆیان دانە و نازانن لە چرکە ساتێکی کەمدا، لێك دادەبڕێن و قیامەت بە چاوی خۆیان دەبینن. لە پڕ فڕۆکەیەك، گازێك کە بۆنێکی وەك بۆنی سێوی هەیە، دەرژێنێتە سەر شار و لە چرکە ساتێکدا، ژیانی هەموو مرۆڤەکان وسرووشت و بوونەوەرەکانیش، ژێراو ژێر دەبێت و بۆ هەتایە، ژیان ناگەڕێتەوە پێش ڕووداوی ئەو کارەساتە، ئاسۆ، کە لە بنەڕەتدا منداڵێکی کچە، بەڵام باپیرەی وەك کوڕێك دەیناسێنێت و بەم شێوەیەش جگە لە زریانی دایکی، کەس هەست بەو دوالیزمیەی کەسیەتی ئاسۆ ناکات. دایکی چەندین جار، هانا وەبەر باپیرەی دەبات، تا ئاسۆ وەك کچ بژیت و ڕەفتار بکات، بەڵام ئەو ڕەتی دەکاتەوە و سوور دەبێت لە سەر ئەوەی ئاسۆ پیاوانە بژیت. بە بڕوای من، نهێنی ئەو بە پیاو ناساندنەی ئاسۆ لەلایەن باپیرەیەوە لەوە دایە، کە ئاسۆ و دایکی ڕزگاربووی کارەساتی ئەنفالن، کە سەدان هەزار پیاوی کوردی تێدا لە نێو برا، هێشتنەوەی ئاسۆ لەو ناسنامە پیاوبوونەیەدا، سیمبولێکە بۆ هێشتنەوەی هێز و خۆڕاگریی، ورە و ئازایەتی پیاوی کورد لە دیدی باپیرەیدا. بۆیە باپیرەی تا دەشمرێت ، ئاسۆ وەك منداڵێکی کوڕ دەبینێت. ئاسۆ و دایکی لە پاڵ قوربانی ئەنفال، قوربانی دەستی عومەری شەهلای خۆفرۆشیشن. ئەو عومەرەی هێمای جەلادیی و خۆفرۆشیی و نەبوونی هیچ جۆرە هەست و سۆزێکی مرۆییانەیە و تەنێ لە پێناو بەرژەوەندی خۆی، ئامادەیە هەموو شتێك بکات هەر وەك خۆشی لە ڕۆمانەکەدا دەڵێت:_(مرۆڤ دەبێ تەنها بیر لە پارە بکاتەوە، پارە و هیچی دیکە نا، هیچ شتێك لە پارە گرنگتر نییە. لا 282) بەم شێوەیەش، زریانی دایکی ئاسۆ، وەك کەنیزەیەك لە خزمەتی خۆی دەبینێت. ئەم کارەکتەرە، ڕووێکی ناشرین، هاوکات بۆ

بەهای هەموو ئەو خۆفرۆشانە نیشان دەدات، کە لە سەرووبەندی خەباتی شاخ و پێشمەرگایەتیدا، لە سەنگەری دوژمن دابوون و بە دیار کوشتنی هاوشوناس و هاوخوێنەکانیان پێدەکەنین. بۆیەشە بەرجەستەکردنی ئەو کارەکتەرە، بەو شێوازە نامرۆیی و دڕندەقییە، ناڕاستەوخۆ نیشاندانی ڕووێکی دیکەی مرۆڤی کوردە، کە چۆن جاشێتی و بەرژەوەندیی و خۆفرۆشی، دایماڵیبوون لە هەموو بەهایەکی جوانی مرۆییانە. لێرەوەش عومەری شەهلا، وەك تارمایەکی پڕ لە ترس و تۆقاندن، هاوتەریب لەگەڵ ئاسۆ و زریانی دایکی دەمێنێتەوە، کە گوزارشت لە نامرۆییبوون دڕندەیی خۆی دەکات. حەسەنی سمیل قیت، کارەکتەرێکی دیکەی ڕۆمانەکەیە و خاوەنی چایخانەیەکە لە نێو شاردا. ڕۆماننووس لە وێناکردنەوەی ژیانی کۆمەڵایەتی و مۆزیکایی (هاوئاوێتە بوون) هەڵەبجەییەکاندا، ڕەچاوی ئەو تایتمەندییە هەمە جۆرەی لە ژیان و سرووشت و پێکەوە ژیانی هەڵەبجەییەکان لە ڕووی ئایینی و کۆمەڵایەتییەوە کردووە. بۆیەشە کارەکتەرەکانی ڕۆمانەکشی (هەواسی لانەواز، هەیاس، حەسەنی سمیل قیت، نەشمیل و شوان، دلبەر، دایە خەجی) و گەلێکی دیکەش ڕەنگدانەوەی ئەو پێکهاتە کۆمەڵایەتییە کە لە شاری هەڵەبجەدا هەیە. ڕۆماننووس لەو ڕۆمانەدا، لە ڕووی زەمەنییەوە ساتەکانی پێش ڕوودانی کارەساتەکە، بە چەند ڕۆژێك وێنا دەکات و ڕووداوەکانی ڕۆمانەکەش لەو ساتەوە دەست پێ دەکەن، کە بۆچەند ڕۆژێك هەڵەبجە، لە ژێر چڕنێکی بە عسدا ئازاد دەکرێت و خەڵکەکەی هەناسەی ئازادی هەڵدەمژن، بەڵام ئەم ئازادییە، چەند ڕۆژێکی کەم بەردەوام دەبێت و ئیدی شارەکە دەکەوێتە بەر شاڵاوی کیمیابارانکردن و ڕەوتی ژیان لەو شارەدا وێران دەبێت. ئاسۆ، هەر ئەوەندە دەزانێت لەگەڵ ئاپۆڕای خەڵکەکە بەرە و سنوور ڕەو بکات و لە کەشێکی پڕ لە ترس و تۆقاندن، لە نێوان چرکە ساتەکانی مردن و ژیاندا، هەڵەبجە بەرەو گوندی شێخ ڕەش لەو دیو سنوور و کوردستانی ڕۆژهەڵات جێبهێڵێت. بەڵام نەهامەتییەکانی ئاسۆ، لێرەشدا کۆتاییان نایەت. لەو کۆچەدا، دایکی ئاسۆ و دایە خەجێش، کە یەکێکی دیکەیە لە کارەکتەرەکانی ڕۆمانەکە و لەگەڵ ئاسۆ و دایکی بە ناچاری لە ترسی تارمایی مەرگ هەڵاتوون و وەك داپیرەیەك وایە بۆی، هەردووکییان دەمرن. بەمەش ئاسۆ، تەنها و بێ لانە دەمێنێتەوە، هەواسی لانەواوز، کە هەر وادەزانێت ئاسۆ کوریژگەیە، دەبێتە چاودێر و سەرپەرشتیاریی و بەردەوام خۆی و خەمەکانی دەلاوێنێتەوە. بەڵام ئەویش دەڕوات و ئاسۆ جارێکی دیکە تەنها و بێکەس، لە نێو چادرێکی چادرگەی ئاوارەکاندا، لە نزیك گۆڕستانی گوندەکە دەمێنێتەوە و ڕۆژێك بە ڕێکەوت پێ دەگوترێت کە دەبردرێتە بنکەی چاودێری بۆ لانەکان، بەڵام ئەو، چونکە هەر بە خەیاڵی گەڕانەوە بۆ دار و

پەردووی هەڵەبجە دەژیت، بۆیە نزا لەسەر مەرقەدی شێخی سەڵان دەکات، کە نەیبەنە ئەو شوێنە. نزاکەی گیر دەبێت، بەڵام بە داخەوە بە هاتنەوەی عومەری شەهلا و دۆزینەوەی لە چادرگەکەدا، تا ئێوارەیەکییان عومەری شەهلا، خۆی دەکات بە چادرگەی ئاسۆ و جارێکی دیکە، تارمایی ڕاستەقینەی ئەو جەلادە دەگەڕێتەوە، کە لە شاری هەڵەبجە، وەك سێبەر بە دوایانەوە بوو. بەهۆی ئەو ترس و فۆبیایەی عومەری شەهلاش لە ڕابردوودا، کە لە ناخ و دەروونی ئاسۆ جێی هێشتووە، ناتوانێت هیچ بکات. بۆیە عومەری شەهلا، دەستە جلێکی کچانەی بۆ دەکڕێت و دەیباتە تاران و دواتریش وەك منداڵێکی کارکەری سەر شەقام، دەیکاتە فرۆشیاریی گوڵەویی لە بەردەم مزگەوتێك بە مەبەستی سیخوڕیکردن. واتا عومەری شەهلا دەیەوێت ئاسۆ لە سەر هەمان نەزمی ژیانی ئەو، کە پارە لای هەموو شتێکە، بژیت و لە پێناو پارەدا هەموو کارێك بکات. ئاسۆ لە نێو ئەو ژیانە دەمێنێتەوە، تا دواجار ماریا بە هانایەوە دەچێت و جەنگی ئێران و عێراقیش کۆتایی دێت، بەڵام دوای چی؟ دوای ئەوەی بۆ هەتا هەتایەش خەونی منداڵی و ژیانی ئاسۆش کۆتاییان دێت و ڕوو لە هەر شوێنێك دەکات، تارمایی مەرگ و سێبەری کارەساتی هەڵەبجە و عومەری شەهلای بە خەیاڵ بەسەرەوەیە. بە ونبوونی عومەری شەهلاش، کۆتایی بە ڕووداوەکانی ڕۆمانەکە دێت.ڕۆمانووس بە شێوەیەك وەسفی عومەری شەهلا دەکات، کە خوێنەر وێنەیەکی قێزەوەن و ناشرینی ئەو کارەکتەرە، لە هزر و ڕوانینی خۆی دروست دەکات و بۆ ئەوەی بینیبێتی، ڕقی لێ دەبێتەوە و هەستی هاوسۆزیی بۆ ئاسۆ و دایکی کە قوربانی دەستی ئەو خۆفرۆشەن لادروست دەبێت.. ، ئەم ڕۆمانە، کارەساتی هەڵبجەی لە فۆڕمێکی ئەدەبی جواندا بەرجەستە کردۆتەوە و جارێکی دیکە ئەو تراژیدیایەمان دێنێتەوە بەرچاو، لە ڕێگەی کارەکتەرەکانی ڕۆمانەکەوە. ڕۆمانەکە، هەڵبجەییەکان و مرۆڤی کوردیش، وەك قوربانی دەستی ڕژێمێکی فاشی و دڕندە پیشان دەدات، کە چۆن قەدەغەترین چەکی کیمیای لە سەر تاقیکرایەوە. ئاسۆ، گوزارشت لە هەموو ئەو منداڵە هەڵبجەییانە دەکات، کە بوونە قوربانی و تاکو ئێستاش، لە نێو ئەو یادەوەرییە تاڵ و تراژیدیە دەژین. بێگومان ئێمە بۆ ئەوەی کارەساتەکانمان لە دووتوێی لاپەڕەکانی مێژوودا بە نەمری بهێڵێنەوە، دەبێ لە یادەوەریی و لە ژیانماندا، هەمیشە بەردەوام بن و نە بنە مێژوو. ئەدەب بە گشتی و ڕۆمانیش بە تایبەتی، ڕێگەیەکە بۆ هێشتنەوەی کارەساتەکان و بەرز ڕاگرتنیان، بۆ ئەوەی هاوتەریب لەگەڵ زەمەن و سەردەمەکاندا، کارەساتەکان هەمیشە لە یادەوەریمان بمێننەوە و نەچنە پەراوێزی مێژوو. دواجار دەستخۆشانە لە (ڕێباز مستەفا) ی وەرگێڕی ڕۆمانەکە دەکەم، وەك

کارە کانی دیکەی، ئەو ڕۆمانەشی بە زمانێکی کوردییانەی یەکجار جوان و پەتی وەرگێڕاوە و خوێنەر کە دەیخوێنێتەوە، زمانی کوردی لاشیرین دەبێت و ئاشنای چەندین وشەو دەربڕینی پەتی کوردانە دەبێت و هاوکات شانازیش بە زمانەکەیەوە دەکات.

-______________________

- پەراوێز: ناوی ڕۆمان: قوربانی ژمارە 256، نووسینی: گەلاوێژ نەزەریان، وەرگێڕانی: ڕێباز مستەفا، ساڵی چاپ -2022.
- ئەم بابەتە لە ئەدەب و هونەری کوردستانی نوێ، ژمارە (1230) ی ڕۆژی 30/6/2022 بڵاوکراوەتەوە.

سوقرات پیاوە مەزنەکەی فەلسەفە… دڵشاد کاوانی

ئێوارەیەکی مانگی حوزەیرانی ساڵی ٣٩٩ پێش زایین، پیرە پیاوێکی تەمەن حەفتاکان لە زیندانێکی ئەسینا خەریک بوو لە سێدارە بدرێت. بە جلێکی کۆنی شاقەڵ و بە پێی پەتییەوە، کەچی لە ڕووخسار ئارام و ئاسوودە بوو.

دوای ئەوەی هاوسەرەکەی بەسەلامەتی و پارێزگاری لە سوقرات لە کارەکەی دووری خستەوە، مژوولی ئەوە بوو لەگەڵ چەند هاوڕێیەکیدا گفتوگۆی کرد، بەڕواڵەت لەسێدارەدانی داهاتووی لەبیرکردبوو. تا ئەو کاتەی زیندانییەکە بە پەرداخێک ژەهراوییەوە هاتە ژوورەوە و بە ئاسپایی پەرداخە ژەهرەکەی برد و هەڵیقورتاند. پاشان پاڵکەوت و زەردەخەنەی کرد و بە هاوڕێکەی گووت کە بە دوا ماڵئاوایی هاتبوو، مریشکی دراوسێیەکی خواردووە، پارەکەشی نەداوە، تکایە بیدەنەوە. پیرەمەردەکە دوای قسەکردن بە ئارامی چاوەکانی داخست و خەوی لێکەوت. ئەم پیرە پیاوە فەیلەسوفی گەورە سوکراتە.

- ئەزموونی سوکرات و بیرۆکەکانی.

سوکرات (470 پێش زایین – 399 پێش زایین) تەنها فەیلەسوفێکی بەناوبانگی یۆنانی کۆن نییە، بەڵکوو کەسایەتییەکی مێژوویی

بەناوبانگە و خاوەن کەسایەتییەکی جیاوازە و لە کۆنەوە تا ئێستا بە شێوەیەکی جیاواز لە فەیلەسووفانی پێش خۆی ستایشی زۆری کراوە. باوکی نەقار و بەردتاش بوو، دایشکی مامان بوو.

سوکرات کە هەرزەکار بوو، لە باوکییەوە فێری ئەو پیشەیە بووبوو، داستانەکانی هۆمریۆس و بەرهەمی شاعیرە بەناوبانگەکانی دیکەی خوێندبووەوە و بە خۆفێرکردن بوو بە کەسێکی ژیر و تێگەیشتوو. بە بەخشینی زانستی بیرکردنەوە و فێرکردن بژێوی ژیانی دەگوزەراند، لە ۳۰ ساڵیدا بوو بە مامۆستایەکی کۆمەڵایەتی و ئەخلاقی کە مووچەی نەدەگرت و فێرگەیەکی دانا. زۆرجار زۆرێک لە منداڵانی خێزانە دەوڵەمەند و هەژارەکان لە دەوری کۆدەبوونەوە بۆ ئەوەی لێی فێربن و پاکیزەیی بنووێنن.

زۆرجار سوکرات دەیگوت: "تەنها دەزانم کە هیچ نازانم".

زۆربەی ژیانی لە دەرەوە بەسەر بردووە. حەزی لە قسەکردنە لەسەر با بەتگەلی جۆراوجۆر بوو، وەک شەڕ، سیاسەت، دۆستایەتی، هونەر، ئەخلاق و هتد.
سێ جار وەک "هۆپلیت" سەرباز و جەنگاوەر شەڕی کردووە و زۆرجاران یارمەتی سەربازە برینداز□کانی داوە لە شەڕدا. لە دەوروبەری تەمەنی ٤٠ ساڵیدا بووە کەسایەتییەکی ناسراو لە ئەسینای پای□ت□خت.

سوکرات بە درێژایی تەمەنی ژیانێکی سەختی بەسەر بردووە. هەرچەندە سارد بێت، هەمیشە تاکە پاڵتۆیەکی ئاسایی لەبەر دەکات، زۆرجار بێ پێڵاو بەڕێ دا دەڕۆیشت زۆرجار خواردنی دەست نەکەوتووە. دەەوڵەمەندی بەلاوە گرنگ نەبووە، تەنیا خۆی بۆ فێربوون تەرخان کردبوو.

▪ باوەڕ و فکری سوقرات.

باوەڕی سوکرات عیرفانییە. پێی وابوو کە بوون و گەشەکردن و لەناوچوونی شتە جۆراوجۆرەکان لە ئاسمان و لەسەر زەوی لەلایەن خوداوە ڕێکدەخرێت کە سەروەری جیهانە. دژی لێکۆڵینەوە لە جیهانی سروشتی بوو بە کوفری لەقەڵەم داوە. بانگەشەشی بۆ ئەوە کرد کە مرۆڤەکان ڕاستی مرۆڤ بوون بزانن و ژیانێکی ئەخلاقی بژین. توێژینەوە فەلسەفییەکانی باس لە پرسە ئەخلاقییەکان و نائەخلاقییەکان دەکات.

زۆرجار سوکرات لەگەڵ خەڵک دا مشتومڕی دەکرد. لە کاتی گفتووگۆ دا

پرسیارەکانی هەڵدەگێڕایەوە و پرسیار و وەڵامی بەکارهێنا بۆ ئەوەی لایەنی بەرامبەر ڕاست بکاتەوە و واز لە بیرۆکەی هەڵەی باو بهێنێت و یارمەتی خەڵک بدات بۆ دروستکردنی بیرۆکەی نوێ. ئەو گشتگیرە لە تاک ئەبستراکت دەکات و چوار هەنگاو دەگرێتەبەر:
ئیرۆنی، مامان، ئیندەکشن و پێناسە. هەندێ جاریش "تەنز" کاری ئەو ئەوە بوو کە لایەنی بەرامبەر دژایەتی خۆی بکات و دان بە نەزانینی ئەو پرسەدا بنێت بە بەردەوامی پرسیارکردن؛

- "مامان" لای ئەو بریتییە لە یارمەتیدانی لایەنی بەرامبەر بۆ وازهێنان لە هەڵە و دۆزینەوەی شتە دروست و گشتگیرەکە، واتە یارمەتیدانی ڕاستییەکان.
- "ئیندەکشن" بریتییە لە فێربوون لە تاک بۆ دۆزینەوەی هاوبەشییەکان لە شتەکاندا، دۆزینەوەی یاسا گشتییەکان لە ڕێگەی شیکاری و بەراوردکردنی تاکەوە.
- "پێناسە" بریتییە لە پۆلێنکردنی یەک چەمک بە گشتی.

سوکرات فێری خوێندکارەکانی کرد کە هەرگیز وەڵامی تاک ڕەهەندی و موتلەقیەت نەداتەوە، بەڵکو پرسیاری "ڕیتۆریکی" و پووچەڵکردنەوە بەکاربهێنن بۆ ئەوەی خوێندکارەکان بەبێ ئەوەی بزانن کاریگەری بیرکردنەوەکانی قبوڵ بکەن.

- **گفتووگۆی فەلسەفی سوقرات.**

نموونەیەکی سەرنجڕاکێشی پرسیار و وەڵامەکانی لەگەڵ خوێندکاران ببینە.

خوێندکار: سوکرات کردەوەی چاکە چییە؟

سوکرات: دزیکردن، فێڵکردن، فرۆشتنی خەڵک بە کۆیلە، ئەم کردارانە باشە یان خراپ؟

قوتابی: خراپە.

سوکرات: فریودانی دوژمن خراپە، دوژمنێکی دیل بفرۆشی بە کۆیلایەتی خراپە؟

خوێندکار: ئەمە کارێکی باشە. من باسی هاوڕێ دەکەم نەک دوژمن، هەرچەندە.
سوکرات: بە بڕوای تۆ دزیکردن بە هاوڕێ خراپە. بەڵام ئەگەر بڕیار بێت هاوڕێیەکت خۆی بکوژێت، و تۆش ئەو ئامرازە بدزیت کە بڕیار بوو

بۆ کوشتنی خۆی بەکاری بهێنێت، ئایا ئەوە کارێکی خراپە؟
خوێندکار: کارێکی باشە.

سوکرات: تۆ دەڵێی فێڵکردن لە هاوەڵەکانت خراپە، بەڵام لە جەنگدا فەرماندەی گشتی سوپا، بۆ ئەوەی مۆراڵی بەرز بکاتەوە، بە سەربازەکان دەڵێت کە هێزی بەهێزکردن دێت. بەڵام لە ڕاستیدا هیچ بەهێزکەرێک نییە، ئایا ئەم فێڵە کارێکی خراپە؟

خوێندکار: ئەمە کارێکی باشە.

ئەم شێوازە فێرکردنە شایستەیی خۆی هەیە، دەتوانێت ئیلهامبەخش بێت بۆ بیرکردنەوەی مرۆڤەکان، وا لە خەڵک بکات دەستپێشخەری بکەن بۆ شیکردنەوە و بیرکردنەوە لە کێشەکان، هەروەها میتۆدی دیالێکتیک بەکاردەهێنن بۆ ئەوەی بیسەلمێنن کە ڕاستییەکە کۆنکرێت و ڕێژەییە، و لە هەندێک بارودۆخدا دەتوانن گۆڕانکاری پێچەوانەی خۆیان ببێنن . ئەم ئەپیستمۆلۆژییە لە مێژووی بیری ئەوروپیدا گرنگییەکی زۆری هەیە.

سوکرات بانگەشەی بۆ تیۆری حوکمڕانی پسپۆڕ دەکرد، ئەو پێی وابوو کە هەموو چین و توێژەکانی ژیان، تەنانەت دەسەڵاتی دەوڵەتیش، پێویستە لە لایەن خەڵکانی ڕاهێنراو و زانا بەڕێوە ببرێت، هەروەها دژی ئەو دیموکراسییە بوو کە بە میتۆدی تیروپشک جێبەجێ دەکرێت.
گووتیشی: بەڕێوەبەران ئەوانە نین کە دەسەڵاتیان بەدەستەوەیە و خەریکیچەوساندنەوەی ئەوانی ترن، ئەوانە نین کە لەلایەن خەڵکەوە هەڵدەبژێردرێن، بەڵکو ئەوانەن کە دەزانن چۆن بەڕێوەببەن. بۆ نموونە پێویستە بەلەمێک لەلایەن کەسێکەوە بەڕێوەبچێت کە ئاشنا بێت بە کەشتیوانی؛ لەکاتی خولاندنی پشمدا پێویستە ژنان پیاوان بەڕێوەببەن، چونکە ئەوان لەو کارەدا باشن، بەڵام پیاوان نایزانن.
هەروەها ئامازەی بەوەشکرد کە باشترین کەس ئەو کەسانەن کە دەتوانن بە باشی کارەکانیان ئەنجام بدەن. ئەوەی لە کشتوکاڵدا شارەزا بێت جووتیارێکی باشە، ئەوەی لە پزیشکیدا شارەزا بێت پزیشکێکی باشە، ئەوەی لە سیاسەتدا شارەزا بێت، دەوڵەتمەدارێکی نایاب و باشە.

سوقراتلە ساڵی ٤٠٤ پێش زایین ئەسینای پایتەخت لە جەنگی پەلەپۆنێسدا شکستی هێنا و “دەسەڵاتی سی ستەمکار جێگەی دیموکراسی گرتەوە” کریتیاس کە سەرکردەی سی ستەمکار بوو، خوێندکاری سوکرات بوو. دەوترێت جارێک کریتیاس بانگی سوکراتی کردووە و فەرمانی پێکردووە سەرکردایەتی چوار پیاو بکات بۆ دەستگیرکردنی

دەوڵەمەندێک بە ئەوەی دەست بەسەر موڵکەکەیدا بگرێت. سوکرات ڕەتیکردەوە گوێڕایەڵی بێت و ڕۆیشت. ئەو نەک هەر بوێری هەبوو بەرەنگاری فەرمانە نایاساییەکانی کریتیاس بێتەوە، بەڵکو بە ئاشکرا ئیدانەی دڕندەییەکانی کرد. کریتیاس بە تووڕەیەوە بانگی کرد و قەدەغەی کرد زیاتر لە گەنجەکە نزیک بێتەوە و ئاگاداری کردەوە و پێی گووت: “ئاگاداربە، وامان لێ مەکە مەڕێکی دیکە لە مەڕەکەدا کەم بکەینەوە” پشتگوێی خست، بەڵام هێشتی بەڕێگەی خۆیدا بڕووات.

دواتر دەسەڵاتی “سی پادشای ستەم” ڕووخێندرا، دیموکراتەکان گەڕانەوە سەر دەسەڵات. ئەو تۆمەتبار کرا بەوەی کە پەیوەندییەکی نزیکی لەگەڵ کریتیاس هەیە، دژایەتی سیاسەتی دیموکراسی دەکات و گەنجانی بە بیدعە ژەهراوی کردووە. سوکرات دەستگیر کرا و زیندانی کرا. بەپێی یاسای ئەسینا، تۆمەتبار مافی ئەوەی هەبووە سزایەکی جیاواز لەو سزایەی کە داواکار داوا دەکات پێشنیار بکات، بە ئەوەی دادگا بتوانێت لەنێوان ئەو دووانەدا هەڵبژێرێت، پێش ئەوەی دادگا سزایی تاوانبارەکە ئەنجام بدات. سوکرات ئەم دەرفەتەی قۆستەوە و وتارێکی پڕ لە سۆز پێشکەش دەکات، بانگەشەی بێتاوانی دەکرد و پێی وابوو کە قسە و کردارەکانی نەک هەر بێتاوانن، بەڵکو لەبارن بۆ پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی کۆمەڵگەی ئەسینی. لە ئەنجامدا خیانەتی لێکرا و لە سێدارە درا. لە زینداندا هاوڕێکانی بە نائومێدیەوە هەوڵیان دەدا ڕازی بکەن بە هەڵهاتن، هەروەها بەرتیلیان بە پاسەوانەکان دا بە ئەوەی پلانێک بۆ هەڵهاتن دابنێن، بەڵام ئەو پێی باشترە بمرێت نەک پێشێلکردنی بیروباوەڕەکانی بکات.
بەم شێوەیە ئەو سوقرات لە تەمەنی ٧٠ ساڵە بە ئاشتیانە جیهانی بەجێهێشت.

سوکرات ژمارەیەکی زۆری پەیڕەوکاری سەرسەختی هەبوو و بەڵام نەیانتووانی لە دەمی مەرگ قورتاری بکەن چونکە ژمارەیەکی زۆر لە نەیارانی ئەرستۆقراتی تووندی هەبوو، چ لە تەمەنی ژیانکردنی دا و چ دوای مردنی کاریگەری گەورەی لەسەر کاری فەلسەفەکاری هەبوو. لە ژیانیدا هیچ نووسینێکی بەجێ نەهێشتووە، بەڵام کاریگەریی گفتووگۆکانی لە نووسین بەهێزتربوون، بۆیە مێژوونووسانی فەلسەفی سوقراتموەک پەرداخێکی ئاوی سازگار لە مێژووی گەشەسەندنی فەلسەفەی یۆنانی کۆن سەیری دەکەن و فەلسەفەی پێشووی ئەو بە فەلسەفەی پێش سۆکراتی ناودەبەن. تا ئێستا سوکرات وەک فەیلەسوفێکی گەورەی فەلسەفەی ڕۆژئاوایی دەناسرێت.

دڵشاد کاوانی
شەقڵاوە

چەند دەقێکی دی لە شاعیری عێراقی (عەدنان محسن)(*)ـەوە… و: نەژاد عزیز سورمێ

- هەندێ
هەندێ
لەگەڵ ئەوەی
نە تامیان هەیە ،
نە بۆن ،
نە ڕەنگ
بەڵام بە ئاو ناچن .

- وردەواڵە

  - ئەوە خووی منە
ئەوپەڕی دەچێتە ئەم پەڕ .
  - لە نیوەی مۆتەکەدا
خەونە لەناوچووەکانم دەژمێرم .
  - بە شوێنپێی ساتمەکانتەوە
گشتیان
بە دڵی خواسەوە دەڕۆن .
  - لەسەر شۆستەی تاریکاییتدا
ڕوناهی
لە نیوەڕۆخەودا بە ئاگا دێ .
  - لە قامووسی کاتدا
چاوەڕوانی
تەنێ لە ڕابردوودا دەجوولێتەوە .
  - حیکمەت ئاوێنەی خورافەیە
ئاوەز باخچەیە

شێتییەتی تێدا دەسوڕێتەوە .

- ڕۆژگار تۆی پێشان دام
کێ ڕۆژگاری پێشانی من دا .
- من ئەلف وبێی ڕۆشنایی تۆ فێر بووم
تا مێژووی تاریکایی بخوێنمەوە .
- من فێری دەست گرتنەوە بووم
تا دەستەکانت بخوازم .
- لە دەوروبەری ڕۆژگارمدا
لە هەر بزربوونێکی جەستەم
شوێنێکە .
- هەر فرمێسکێك
چاوەکانت نەیڕشتبێ
سەرەتا دەبێ بە هەڵم .
- تا لە چاوی برادەرێکدا نەمخوێندەوە
لە مەرگی خۆم دڵنیا نەبووم .
- کە ژن تووڕە دەبێ
سواری سەری خۆی دەبێ
کە پیاویش تووڕە دەبێ
سواری هەمووان .
- وەختێ یەکەم بە دووەمی وت
پیاو بە و دوام کەوە !
ژنەکە زەردەمسکە بووەوە و
دووەم پەشۆکا .
- بە کوێرایی چاوی زمانم
بە لێوم دەڵێم بئاخڤێ .
- لەگەڵ ئەوەی
بە دەرگادا هاتم
شوێنەوارێکیم بەسەر پەنجەرەدا نەدی .
- نەیدەتوانی بمبینێ
کەچی چرای کوژاندەوە .
- لە بەروبوجگۆی خێزان .
یاداوەری
دوا شتە بۆم مابێتەوە .
- نیشتمان
یەکەم نەخۆشی بەربڵاوە تووشی بووبم
هۆیەکانم بە بیر نەیەتەوە .

• برادەر
کە وەختی نووسین دادێ
بۆت هەیە ڕستەیەکی بەسوود
بۆ نیشتمان بنووسی
نیو ڕستەیش لەبارەی برادەرانەوە
لەوانەیە بە سوود بێ
کە دێتە سەر دڵبەریش
هیچ مەنووسە
ئەوەندە بەسە
بەردەوام
چاو لە بۆشاییدا ببڕی
ئەوی دی بۆ ئەو لێ گەڕێ .

• هەندێ دەیانەوێ

هەندێ دەیانەوێ
ببنە شاعیری مەزن
هەندێکیش دەیانەوێ
ببن بە وەرگێڕی گەورە
لێ هەموو ئەوەی من دەمەوێ
ژنەکەم پێشی خۆم بخەوێ
تا بەتەنێ
بچمە ئاشپەزخانە و
وەك چۆلەکەیەکی بریندار
سەما بکەم .

• ڕاستەوخۆ
دوای کەوتنی ددانی عەقڵی
هیچم بۆ نەماوە خەونێك نەبێ
وەختێ ، ژنێ
لە وەختی دەسبەتاڵیدا
خۆشی بوێم
یا کاتی حەسانەوەی
یا پشوودانی
یاخود کە وەختی پێویست دادێ
سنگم دڵێکی تێدایە
خۆشەویستی زۆری
لە هەموو وەختان لەسەرە .

• دەکرا پێکەوە بگرین

دەکرا پێکەوە بگرین
ئەگەر
هەموو دەسرێکەکانی
لە گیرفانی مندا جێ نەهێشتبا
منیش
چی فرمێسکی پێم مابوو
لە جانتایەك لە جانتاکانیم لەبیر چوو بوو .

(*) (عەدنان موحسن) شاعیرێکی عێراقییە لە بەغدا لە دایك بووە ، دوادواکانی حەفتایەکان عێراقی بەجێهێشتووە چووەتە لوبنان پاشان بۆ پاریس
ئێستاش هەر لەوێیە .
سەرچاوە : بڕوانە
https://elarabielyoum.com/show240281

روانگەی شکۆ… ستار ئەحمەد

لە کۆڵی گەڵا دەچم
گیانم لە تابووتی خاکا نێژراوە
لە نێوانی گەڵە زەردەی پاییزەڕێیا
گوێم لە دەنگی چزەی گەڵە
مۆر دەنێ بە کوڵمی باوە
لەگەڵ کاڵبوونەوەی..
ئەستێرەی ژێر هەوری تەمەنا
دڵم گەورەو.. ڕێڕەوم تەسك دەبێتەوە
تاوێك لەگەڵ بەفرا دەبارێم
ساتێك بەڕێ چوونی عومری چیا گوڵبارەکان
لە پێڕووی مردووەکانا نیگای تاڵم دەکەمەوە
ئەوەتا پشتم بووەتە دیواری رووخاو
دەستەکانم لە گۆچانی شوانکارەکان دەچن
دڵم لە تەلبەندی داخەکانما لەگڵ دەچێ

هەنگاوەکانم شوێن پەنجەی مامزەو
هیواکانم لە کوانووی ماڵە ساردەکانا دەسووتێ
بوونم چاوەڕوانی شکۆی رانە مرۆیە
ئای لەم خۆزگانەی زاخ دراوی درۆیە
خۆمن لە دەزگای پاکیا
رۆژی حەوت جار رەنگم دەکەن
لە جامخانەی کوتاڵ فرۆشەکانا دەورەم دەدەن
لە شیعرێك دەچم بۆ پارە بمهۆننەوە
دەمویست ئەلبوومێك بم
لە رەفەی کتێبخانەکاندا
شاعیران بە دیارمەوە خەو ببینن
شیعرێك بم لەگەڵ بەرزەڕاکانا
لە دەفەی شانی مێژوو بمنووسنەوە
رۆمانێك بم لە دڵی بیرگەشەکانا
زامی رەشو رووت سارێژ بکەم
چیرۆكێك بم لەگەڵ دووا پشتی ئادەما
بە گژ گوللەو زوڵما بچم
ئەوەتانێ بە گوێرەی ئەو گۆڕەی هەڵی دەکەنن
بە ئارەزوویان دەمبڕنەوە
بە کێلانی خەنجەر دەمپێچنەوە
لە جەرگی خۆم دەمچەقێنن
لە لانەی خۆم دەمڕەتێنن
ئەو لانکەی لە نێویدا چاوم هەڵهێناوە
پێش لەدایك بوونم لە سکی خاکا لە گۆڕ نراوە
بەقەد گۆشەی زامەکانی کووچەکانمان
تروسکەی روانگەی ووشە
لە شاب□ی پێنووسەکەم فوو هەڵدەمژێ
نازانم شیعرو شاعیر
کامیان لەوی تریان زیاتر دەژێ
ژیان چەرمی گورگی پاڵتۆی نەمانە
چەند جەندرمەی دەروون گۆڕی مەڵاس داوە
هەڵەتەی ستەم
چەند جوامێری بێدەنگ و باسی لەناو داوە
ئەمەوێ لە بەرگی نەبوونیم دەربچم
کراسی بەرم.. گڵی ژێر سمی ئەسپەکەی خۆزگەیە
پێڵاووم ساتووری تاشە بەردی هەردەیە
هاوارم.. باڕەشی کوێستانەو

بۆ ماچی کیژۆڵەی خەم دەچێ
بە مردوویی بیر لە زیندوویی خۆم دەکەمەوە
لەسەر نێرگزی چیایەکی نوورانی دەسرەوم
لە تەرمی بێشکەی لەناوچووەکانا
بەسەر جەستەی رزاوما لە کەلاوەی ژانا
بۆ گۆڕی دەروازەی خۆری تاساو سەردەکەوم
لەگەڵ بارینی بەفرا
تەمەنم پەپوولەی ژاکاوی جەنگەڵە
لە کۆڕی ژینێکی بێشکۆی حەسرەتام
هەر چاکە پێنووسو لاپەڕەم لەگەڵە

ستار ئەحمەد